

ST. MICHAEL'S
COLLEGE,
TORONTO

DIE GRIECHISCHEN
CHRISTLICHEN SCHRIFTSTELLER
DER
ERSTEN DREI JAHRHUNDERTE

HERAUSGEGEBEN VON DER KIRCHENVÄTER-COMMISSION
DER KÖNIGL. PREUSSISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

ORIGENES

DRITTER BAND

LEIPZIG
J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG
1901

ZWEITE AUFLAGE

CHRISTLICHEN SCHULLEHRE

VON

LEHRER DER THEOLOGIE AN DER UNIVERSITÄT ZÜRICH

DR. THEODOR SCHNEIDER

LEHRER DER THEOLOGIE AN DER UNIVERSITÄT ZÜRICH

LEIPZIG

1872

Druck von August Pries in Leipzig.

Germany

HERMANN UND ELISE GEB. HECKMANN

WENTZEL-STIFTUNG

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

ORIGENES WERKE

DRITTER BAND

JEREMIAHOMILIEN
KLAGELIEDERKOMMENTAR
ERKLÄRUNG DER
SAMUEL- UND KÖNIGSBÜCHER

HERAUSGEGEBEN

IM AUFTRAGE DER KIRCHENVÄTER-COMMISSION
DER KÖNIGL. PREUSSISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

VON

DR. **ERICH KLOSTERMANN**

IN KIEL

LEIPZIG

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1901

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
10 ELMSLEY PLACE
TORONTO 5, CANADA.

DEC -9 1931

2343

Inhalt von Origenes Band III.

	Seite
Einleitung.	
A. Die Jeremiahomilien.	
1. Die Nachrichten darüber	IX
2. Die griechische Handschrift	XI
3. Die Übersetzung des Hieronymus	XVI
4. Die Prophetenkatene	XXIII
5. Die Ausgaben des griechischen Textes	XXXIII
B. Der Klageliederkommentar.	
1. Die Nachrichten darüber	XXXVIII
2. Die Überlieferung und die Ausgaben	XXXIX
C. Die Erklärung der Samuel- und Königsbücher.	
1. Die Nachrichten darüber	XLIV
2. Die Überlieferung und die Ausgaben	XLV
Schlusswort des Herausgebers	XLIX
Bemerkungen betr. Abkürzungen	L
Text.	
A. Die Jeremiahomilien.	
1. Die griechisch erhaltenen Homilien	1
2. Die Fragmente aus der Philokalie	195
3. Die selbständigen Fragmente aus der Prophetenkatene	199
B. Der Klageliederkommentar.	
1. Die Fragmente aus der Prophetenkatene	235
2. Das Fragment aus der Oktateuchkatene	279
C. Die Erklärung der Samuel- und Königsbücher.	
1. Die griechisch erhaltene Homilie über I. Sam. 28, 3—25	283
2. Die Fragmente aus der Katene zu den Samuel- und Königsbüchern	295
3. Das Fragment aus der Canticakatene	304
Register.	
I. Stellenregister.	
Altes Testament	307
Neues Testament	312
Kirchliche und profane Schriftsteller	316
II. Namenregister	317
III. Wort- und Sachregister	322
Nachträge und Berichtigungen	348

Einleitung.

Ἐγὼ δὲ εὐχομαι, ἃ λαμβάνω ἀπὸ τῶν διδόντων μοι τηρεῖν μόνον μὴδὲ κατορθῆναι τὸ τέλος τῶν λεγόντων μοι εἰς τὴν γῆν μὴδὲ τὴν μῦθον τῶν διδασκόντων τι χερίσιμον ἀποδοῖσαι ἐν σουδαρίῳ, ἀλλὰ πλεονασμῶν ποιῆσαι τῶν μαθημάτων ὧν λαμβάνω ἀπὸ τοῦ παραδίδόντος καὶ δυναμένου παραδοῦναι χερίσιμα.

Origenes, Hom. 20, 3 in Jerem.

A. Die Jeremiahomilien.

I. Die Nachrichten über die Jeremiahomilien.

Über die Abfassungszeit wie den Entstehungsort¹ der Jeremiahomilien haben wir keine Nachricht. Wir sind auf Notizen innerhalb der Schriften des Origenes, besonders der Jeremiahomilien selbst angewiesen, um ihr absolutes Alter oder doch wenigstens ihre Stellung in der Reihenfolge von Origenes' Werken auszumachen. Sicher ist, dass Origenes bereits Presbyter (Hom. 11,3 S. 81,5 und 12,3 S. 89,22) und ein weit berühmter und angefeindeter (Hom. 8,8 S. 62,3 ff. 8,9 S. 62,29 ff. und vielleicht 20,8 S. 189,32 ff.) Mann war, als er sie hielt. Abgeschlossen waren sicher seine homiletischen Erklärungen zu den Psalmen, vgl.

Hom. 8,3 S. 58,12f.: τοῦτο τὸ ῥητὸν πρόωγν καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ ἐνέπεσεν καὶ ἐλέγομεν κτλ. vgl. Lo 13,133.

Hom. 18,10 S. 164,14f.: τὰ πρόωγν εἰρημένα εἰς τὸν <ἐκατοστὸν τεσσαρακοστὸν> ψαλμὸν ἐὰν ἀναλάβωμεν κτλ. vgl. Lo 13,144.
vielleicht die zum Leviticus

Hom. 8,3 in Lev. (Lo 9,317): Longum est autem et alterius temporis ut testimonia, quae de propheta sumsimus [er hatte Jerem. 20,14 angeführt], explanemus, quia nunc non Jeremiae sed Levitici nobis propositum est disserere lectionem
über das Verhältnis zu denen zum Buche Numeri ist eine Entscheidung schwer (vgl. TU a. a. O.).

¹ Vgl. TU NF I, 3, 5—10. 1897; Koetschau in ThLZ 1898. No. 11.

Sicher ist ferner, dass die Ezechiel- und Josuahomilien später fallen, vgl.

Hom. 13,3 in Jos. (Lo 11,121): sicut dicebamus tunc, cum Jeremiam dissereremus, quia acceperat verba in os suum, quibus subverteret et aedificaret, evelleret et plantaret etc. vgl. Hom. 1 in Jerem.

Hom. 11,5 in Ez. (Lo 14,149): et eo tempore quo Jeremiam exposuimus, ea quae nobis gratia Dei orantibus vobis largita est, sive certe utcumque sensimus, exponere conati sumus; zu Jerem. 34,6 LXX ist jedoch kein Fragment erhalten.

Alle die genannten Homilien müssen aber vor derselben Zuhörerschaft gehalten sein, wenn anders die Verweisungen einen Sinn haben sollen.

Das Wahrscheinlichste ist hiernach, dass die Homilien alle ziemlich gleichzeitig¹ zu Cäsarea gehalten worden sind, und zwar nach den Homilien zum Psalter und zum Leviticus, vor denen zum Ezechiel und zum Josua, also nach dem Jahre 244 n. Chr. Sie würden dann unter die nach Eusebius h. e. 6, 36, 1 von Stenographen nachgeschriebenen ἐπὶ τοῦ κοινοῦ λεγομένας ἀπὸ τῶν διαλέξεως gehören.

Über die ursprüngliche Zahl der Homilien haben wir dagegen Nachrichten.² Hieronymus im Briefe an Paula zählt, scheinbar nach Eusebius' vita Pamphili:

in Jeremiam omeliae XIII [cod. b: XXIII].

Doch wird dies lediglich die Zahl der ins Lateinische übergegangenen sein, die Hieronymus auch sonst, wie Cassiodor und Vincenz von Beauvais, auf vierzehn angiebt, und die noch heute in zahlreichen lateinischen Handschriften vorhanden sind. Dass es nicht die Zahl der griechischen Homilien sein kann, beweist jedenfalls die Überschrift zu dem einen Fragment in der Philokalie (vgl. S. 196,16f.):

ἐν τῇ 14' ὁμιλίᾳ τῶν εἰς τὸν Ἱερεμίαν.

Daneben haben wir eine zweite Nachricht in Cassiodorius de Inst. divin. lit. 3:

Jeremiam vero, qui civitatis suae ruinas quadruplici flevit alphabeto, quadraginta quinque homiliis Attico sermone Origenes exposuit. Ex quibus quatuordecim translatae inveni vobisque dereliqui.

Die Zahl XLV steht in allen Cassiodorhandschriften, die ich gesehen habe, auch in dem cod. Bamberg. H. I. IV. 15; ebenso findet sie sich in Rabanus Maurus' Vorrede zu seinem Jeremiakommentar (MPL 111,

¹ Die 15. scheint die 14. wieder aufzunehmen und gegen Missverständnisse zu verteidigen; ähnlich ist es mit der 20. und der 19.

² Vgl. TU NF I, 3, 1—4; SBBA 1897. S. 867, 112.

793) aus Cassiodorius abgeschrieben. Zwar wird sie nicht auf selbständiger Anschauung beruhen — denn nur von den lateinischen Homilien sagt Cassiodorius, er habe sie gefunden und hinterlassen. Aber möglicherweise verdanken wir sie einer anderweitig nicht mehr erhaltenen Notiz eben des Hieronymus, der die Wendung *quadruplici plangit alphabeto* mehrfach gebraucht. Auf alle Fälle ist sie diejenige überlieferte Zahl, gegen die erhebliche Bedenken nicht geltend gemacht werden können, und somit bis auf weiteres für richtig zu halten.

Eine genauere Kenntnis der Jeremiahomilien¹ verraten von Griechen Basilius der Grosse und Gregor von Nazianz, die einige kleine Fragmente in ihre Philokalie aufgenommen haben, der Verfasser der Prophetenkatene, der sie excerptiert hat², ferner Pamphilus, Eusebius, Chrysostomus und Olympiodor. Von Lateinern ausser Hieronymus und seinen Nachfolgern nur Ambrosius³.

II. Die griechische Handschrift.

1. Die einzige selbständige Handschrift der Jeremiahomilien des Origenes⁴ ist der

cod. Scorial. Ω — III — 19 (in der Ausgabe: S) membr. saec. XI/XII in 4°. Die Handschrift enthält 344 einkolumnig beschriebene Blätter, doch sind an ihrem oberen Rande durch versehentliches Überspringen der Ziffer 277 im Ganzen 345 Blätter gezählt worden. Mit Ausnahme besonders der Schlussblätter ist die Handschrift durchweg gut zu lesen, entgegen dem, was Corderius und andere berichten; selbst die verzweifelten Stellen S. 21,4 und 104,23 habe ich auf der Photographie mit Sicherheit entziffern können. Drei verschiedene Hände mindestens sind zu unterscheiden. Die erste schrieb fol. 1^r—224^v, die zweite fol. 225^r—254^r, die letzte fol. 254^v—345^r; alle drei gehören in die gleiche Zeit. Die weder häufigen, noch sachlich wichtigen Korrekturen sind meist Selbstverbesserungen der Schreiber, selten stammen sie von anderer und jüngerer Hand, vgl. S. 2,34 3,11.12 126,15. Inhalt: fol. 1^r—90^r $\tau\omicron\upsilon\tilde{\nu} \acute{\epsilon}\nu$

¹ Vgl. TU NF I, 3, 31—83 . 112.

² Die Katene zu den Samuel- und Königsbüchern scheint aus dieser geschöpft zu haben, vgl. S. 302 App. und TU a. a. O. 48f.

³ Eine Studie über den Jeremiatext des Origenes, der sich in auffallender Weise mit der als lucianisch betrachteten Handschriftengruppe berührt, behalte ich mir vor.

⁴ Vgl. Miller, Catal. des mss grecs de la bibl. de l'Escurial S. 484f. 1848; Stählin, Beiträge zur Kenntnis d. Handschr. d. Clemens Alexandrinus S. 21ff. 1895; TU NF I, 3, 14—19; Clement of Alexandria Quis dives salvetur ed. Barnard S. XX—XXIII (Tst V, 2) 1897.

ἀγίοις $\overline{\pi\rho\varsigma}$ ἡμῶν κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῆς εἰς τὸν προφήτην ἠσαΐαν. fol. 90^r—129^r ἐρμηνεία εἰς τὸν προφήτην δαυὶδ. fol. 129^v—208^r ἐρμηνεία [eras. τῆς] εἰς τὸν προφήτην ἰεζεκιήλ. fol. 208^v—326^r ἱερεμίας [d. h. die 20 Jeremiahomilien des Origenes]. fol. 326^v—345^r ὁμιλία [d. h. die Schrift des Clemens von Alexandrien Quis dives salvetur]. Die Handschrift befindet sich im Eskurial seit 1576. Sie kam dorthin aus dem Besitze des Don Diego Hurtado de Mendoza, der sie vermutlich während seines Venediger Aufenthalts erworben hat. Ich benutze die Handschrift in einer Kollation Sternbach's aus dem Jahre 1896. Da sich Ungenauigkeiten in grösserer Zahl eingestellt zu haben schienen, habe ich noch bei Beginn des Druckes eine Photographie des ganzen Textes erbeten. Sie wurde mir bewilligt und auf Vermittlung Violets durch Eleuterio Monero in ausgezeichnete Weise besorgt.

Diese Handschrift also hat auf fol. 208^v—326^v unter dem Schutze der Namenlosigkeit noch zwanzig Jeremiahomilien des Origenes bis auf unsere Zeit gerettet. In besserem Zustande, als die bisherigen Ausgaben vermuten liessen; absolut genommen dagegen in einer ziemlich bedauernswerten Form. Ich kann hier keine Liste aller Fehlerklassen aufstellen, durch die der handschriftliche Text verunstaltet ist. Aber wenigstens eine Anzahl von Fällen, in denen eine Verlesung der Uncialvorlage stattgefunden hat, möge hier folgen:

S	Richtige Lesart
S. 1, 11 εἰπὼν	σιωπῶν (Ru)
6, 32 εἶτα	εἰ καὶ
24, 5 ἢ καὶ εἰς	ἢ κλησίς (κλησίς Hu)
39, 34 ἐπιχρόνον	ἔτι χρόνον
51, 5 ἐὰν πορεύσῃ	ἐάνπερ τύχη
52, 17 u. 103, 15 καὶ τότε	καίτοιγε
63, 13 ἀπὸ τῶν	λέγων (Co)
65, 16 εἶτ' οὐθ'	εἰ τοῦθ' (Co)
66, 7 μηδαμῶς	μηδὲ Μωσεί (μωσει Hu)
70, 8 εἶπας	εἰ πᾶς (Co)
80, 7 ἀγίοις	λογίοις
80, 9 . 10 κατανοῆσαι	ταῦτα νοῆσαι
83, 6 ὡς φῶν	ὁσφὼν (Co)
84, 19 ἀπὸ τῆς	ἀπὸ γῆς
87, 15 οἶονει	οἶνος (Ru)
92, 29 ἐπιζημία	ἐπὶ ζημία (Blass Koetschau)
95, 11 θεμένον	θεμελιῶν (Blass)
99, 25 οὐχὶ δ' ὡς	οὐκ εἰδὼς (Co)

S	Richtige Lesart
S. 100, 22 ἀντῶν	ἤ τῶν
102, 11 βλεπόντων	λεγι(ώνων) ὄντων (Diels)
104, 3 πνι ὄσα	πνευματικῶς ἅ
115, 21 ἀτιον τῶν	ἔτι ὄντων
126, 18 κρείττον ὥστε	κρειτόνως γε
132, 6 πεπληρωμένην	πεπλεγμένην
133, 11 οἶον ὀνομάζονται	οἰ ὀνομάζονται
137, 1 τότε	ποτὲ
143, 9 μὲν πρότερον	〈εἰδῶ〉μεν πρότερον
147, 23 πάνν πορευομένων	παραπορευομένων
148, 15 καὶ	κύριε (κῆ)
151, 20 ἀναγκαζόμεθα	ἀνακατιζόμεθα (Gh)
174, 19 ἢ τοῖς	ἦτοι
183, 11 ἐν οἷς μέλλουσι	ἐννοίαν μέλλουσι (Diels Lietzmann).

Noch schlimmer als dieses aber sind die sehr zahlreichen Auslassungen von ganzen Worten und Wortgruppen, von denen ich hier als Beispiel nur nenne S. 9, 6 19, 5 . 18 48, 6 59, 8 67, 13 71, 11 74, 8 86, 1 . 7 92, 20 96, 3 98, 5 . 10 99, 5 103, 11 . 18 108, 9 113, 13 114, 19 139, 2 (176, 22 ist wenigstens eine Lücke angegeben), und die, wo neben S nicht noch eine andere Überlieferung existiert, meist schwer zu entdecken sind.

Sind dies Verderbungen des Textes, die der Nachlässigkeit der Schreiber zur Last fallen, so ist uns durch die Ungunst des Geschickes auf eine noch empfindlichere Weise ein Teil dessen geraubt worden, was die direkte oder indirekte Vorlage der Handschrift uns hatte überliefern wollen. Freilich, ob in ihr alle Jeremiahomilien des Origenes gestanden haben, muss zweifelhaft bleiben. Jedenfalls aber hat mehr in ihr gestanden, und das Bewusstsein von Verlusten verrät sich auch noch in S, wenn die Lücken S. 145, 19 und 167, 6 so markiert sind, wie es im Apparat angegeben ist. Aber auch an zwei Stellen, wo S keinen direkten Anhalt dazu giebt, muss man den Archetyp vollständiger denken, nämlich am Schluss der dritten und zwischen der achtzehnten und neunzehnten Homilie. Ob mit dem Schluss der dritten nicht noch weitere Homilien über Jerem. 2, 32—3, 5 ausgefallen sind, und mit dem Schluss der achtzehnten und dem Anfang der neunzehnten nicht solche über Jerem. 18, 17—19, 15, ist nicht zu sagen; die Katene giebt keinen Aufschluss. Endlich ist in unserer Handschrift eine Blättervertauschung mit abgeschrieben worden, die die Vorlage in der ursprünglichsten Form nicht gezeigt haben kann, nämlich fol. 251^r—252^v vgl. S. 77—80. Nimmt man als das Wahrscheinlichste an, dass hier zwei Blätter mit einander

vertauscht worden sind, und dass das am Anfang der siebzehnten Homilie fehlende Stück durch den Ausfall eines Blattes verschwunden ist, so kann man (ev. mit Berücksichtigung des Umfangs der in beiden Fällen erhaltenen lateinischen Übersetzung) danach ungefähr berechnen, wie gross die Blätter der direkten oder indirekten Vorlage von S gewesen sind.

2. Neben dieser einen Handschrift glaubte man bis vor kurzem noch eine zweite¹ zu haben in dem

cod. Vat. gr. 623 (in der Ausgabe: V) chart. saec. XVI.

Inhalt: p. 1—274 Theodoret's Kommentar zum Ezechiel. p. 281—475 die Jeremiahomilien des Origenes ohne Überschrift; am Rande von anderer Hand *ὠριγέρους*. p. 475—510 *ὁμιλία εἰσοστή* [= Clemens' *Quis dives salvetur*]. Ich benutze sie nach Notizen von Graeven, von mir und von Mercati.

Doch haben bereits Stählin und Barnard vermutet und festgestellt, dass diese Handschrift für Clemens' *Quis dives salvetur* eine reine Abschrift von S ist. Das Gleiche ist aber auch in Bezug auf die Jeremiahomilien zu konstatieren. Denn erstens zeigt V genau dieselben Lücken wie S am Schluss der dritten und der achtzehnten Homilie ohne Hinweis, desgleichen am Anfang der siebzehnten, innerhalb der neunzehnten (S. 167, 6) und zwanzigsten (S. 176, 22) mit freigelassenem Raum. Ebenso hat er dieselbe Blättersetzung S. 77—80. Ferner hat er, wo in S eine Korrektur vorliegt, stets die zweite Lesart, z. B.

	S	V
S. 23, 1	<i>ἰῆλ' · εἶτ·</i>	<i>ἰῆλ'</i>
26, 26	~~<i>· ἀναβαίνον·</i>~~ (a. R.: <i>ἔστι</i>) l.: <i>ἔστῶτα</i>)	<i>ἔστῶτα</i>
32, 24	<i>μὴ τῶν τοῦ</i>	<i>μὴ τοῦ</i>
56, 22	<i>οὖν</i> a. R.	<i>οὖν</i> i. T.
62, 24	<i>ὄπερ</i> corr. in <i>ὄπερ</i>	<i>ὄπερ</i>
174, 8	<i>νόημα</i> i. T. <i>γρ' νήπιον</i> a. R.	<i>νήπιον</i> i. T. <i>νόημα.</i> a. R.

Wenn man nun selbst hiernach noch annehmen sollte, V sei zwar eng verwandt mit S, brauche aber nicht direkt aus ihm abgeschrieben zu sein, so spricht dagegen eine Anzahl weiterer Stellen, an denen V eine Lücke bezeichnet, während S heute, wenn auch schwer, doch

¹ Vgl. TU NF I, 3, 15ff. Über eine angebliche dritte ebenda S. 15 A. 1.

eben noch zu entziffern ist. Hier bleibt wirklich nur die Annahme, dass V direkte Kopie von S ist. Vgl.

- S. 21, 4 *κατὰ τὸ σῶμα ἵνα ἔχη ἐρρωμένα* S (*κατὰ τὸ σῶμα* fast unleserlich) *κατὰ τὰ . . . . . κεκερωμένα* V
 S. 22, 2 *ἐδικαίωσε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἡλ' ἀπὸ τῆς ἀσυνθέτου* *λούδα. ὁμιλία δ'.* S (*ἀπὸ — ἰούδα* fast verblichen) *ἐδικαίωσε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἡλ' ὁμιλία δ'.* V
 S. 104, 23 *τὸν χριστόν, ἀφ' ἧς συνεκδοχικῶς πάντας τοὺς ἰουδαίους* *ροητέον, διὰ τοῦτο* S (*ἀφ' ἧς* und *ροητέον* kaum zu entziffern) *τὸν χριστόν . . . . συνεκδοχικῶς πάντας τοὺς ἰουδαίους . . . . ., διὰ τοῦτο* V

Es ist aber wichtig, über diesen Punkt sicher zu sein, weil eine andere Reihe von Beobachtungen dagegen zu sprechen scheint. V hat nämlich auch sehr viel Eigenes und häufig S gegenüber die richtige Lesart. Soweit sich das auf orthographische Verbesserungen beschränkt, verursacht es keine Schwierigkeiten. Aber es kommen auch Fälle vor, wie

	S	V richtig
S. 39, 5	<i>χώρας</i>	<i>χειρας</i>
41, 20	<i>εἶπερ</i>	<i>εἶπεν</i>
42, 10	<i>ἀναπαύσεων</i>	<i>ἀναπαύσεως</i>
43, 25	<i>ἡμῶν</i>	<i>ὑμῶν</i>
44, 14	<i>ἦ</i>	<i>εἰ</i>
46, 8	<i>στειχῆρεις</i>	<i>τειχῆρεις</i>
49, 19	<i>εἶπερ</i>	<i>ἦπερ</i>
54, 24	<i>ποῦ</i>	<i>τοῦ</i>
103, 15	<i>ἐσχηκός</i>	<i>ἐσχηκός</i> (fehlt im Apparat) ¹
104, 26	<i>πορεύεται</i>	<i>πορεύεται</i> (Blass; fehlt im Apparat)
151, 17	<i>ἀπὸ</i>	<i>ὑπὸ</i>
154, 18	<i>διηγείτο</i>	<i>διηγείται</i>
160, 19	<i>χείρω</i>	<i>χείρον</i>

Dass dies bewusste Verbesserungen der Vorlage sein müssen, ist nach dem früher Gesagten klar. Sie sind aber durchaus nicht immer richtig, z. B.

	S richtig	V falsch
S. 44, 30	<i>εἶ</i>	<i>ἦ</i>
50, 33	<i>καὶ</i>	<i>κατὰ</i>
99, 31	<i>πάσχα</i>	<i>παύλου</i>
181, 25	<i>ἦ</i>	<i>ὀ</i>

oder

¹ Vgl. den Abschnitt über die Ausgaben.

	S falsch	V falsch	richtige Lesart
S. 37, 7	τινῶν αὐτῶν ἢ	τινων αὐτῶν οἱ	τινων αὐτῶν ἢ (Co)
39, 23	οὐπω	οὐτω	οὐπω (Gh Co)
177, 10	ἔλεγχον μὲν	ἐλέγχομεν	ἐλέγομεν
		u. s. w.	

Zum Teil sind auch die offenbar richtigen nur als Vorschläge mit einem ἴσως am Rande vermerkt:

	S	V ¹ a. R. sub ἴσως
S. 79, 8	τὸ	τῶ (Ru; fehlt im App.)
80, 13	τοῦτ'	οὐκ (H; fehlt im App.)
100, 15	ροοῦσαι	ροοῦντες (fehlt im App.)
120, 18	ἀναγκαίων	ἀναγκῶν (fehlt im App.)
147, 9	θεόν	χριστόν (CH; fehlt im App.)
163, 27	αὐτοῦ	αὐτῶν

Und wenn auch ein Teil dieser Konjekturen sicher von dem Schreiber der Handschrift herrührt, so ist eine andere Reihe einer zweiten Hand V² zuzuschreiben:

	S	V ² a. R. sub ἴσως
S. 59, 32	ἀποστόλους ὧ	ἀπόστολος ὧ (fehlt im App.)
176, 11	εἶναι	οἶμαι (im Text: εἶμαι; fehlt im App.)
185, 1	ἔρειν	αἰρεῖν (Gh; fehlt im App.)
128, 23	ἢ	οἶ (Gh; fehlt im App.)
189, 19	εὐγνώμονοι	εὐγνώμονες

Diese Verbesserungen decken sich wenigstens zum grossen Teil mit Lesarten, die Ghislerius in dem Text oder am Rande seiner Ausgabe bietet. Das ganze Phänomen erklärt sich am besten bei der Annahme, dass ein Mann, der griechisch verstand — und an denen war in jener Zeit ja kein Mangel — in Venedig die Handschrift des Mendoza abschrieb, ihre offenbaren Fehler verbesserte und in zweifelhaften Fällen Konjekturen an den Rand setzte; eine Thätigkeit, die spätere Benutzer wie etwa Allatius fortsetzten. Den Rang einer selbständigen Quelle des Textes kann V nicht beanspruchen.

III. Die Übersetzung des Hieronymus.

1. Während seines Aufenthalts in Konstantinopel etwa im Jahre 380 n. Chr. hat Hieronymus 14 Jeremiahomilien des Origenes ins Lateinische übertragen.¹ Er wählte dabei aus dem ihm vorliegenden Manuskript vermutlich das aus, was ihm am meisten zusagte, und über-

¹ Vgl. TU NF I, 3, 19—31 109f.

setzte nach seinem eigenen Geständnis *confuso ordine*. Die lateinischen Homilien entsprechen nach ihrer Reihenfolge den griechischen so, wie die folgende Tabelle es zeigt:

Neue Gesamt- nummer	Nr. der griech. Homilie	Nr. der lat. Homilie	Inhalt nach LXX
1	1	1	Jer. 1, 1—10
2	2	13	2, 21—22
3	3	—	2, 31
4	4	14	3, 6—10
5	5	—	3, 22—4, 8
6	6	—	5, 3—5
7	7	—	5, 18—19
8	8	5	10, 12—14
9	9	6	11, 1—10
10	10	8	11, 18—12, 9
11	11	7	12, 11—13; 13, 1—11
12	12	9	13, 12—17
13	13	10	15, 5—7
14	14	11	15, 10—19
15	15	—	15, 10—12; 17, 5
16	16	12	16, 16—17, 1
17	17	4	17, 11—16
18	18	—	18, 1—16
19	19	—	20, 1—7
20	20	—	20, 7—12
21		3	27, 23—29
22		2	28, 6—9

Die Übersetzung des Hieronymus ist in vielen Handschriften verbreitet¹, von denen in den Drucken einige ab und an citiert werden.² Eine kritische Ausgabe von ihr giebt es noch nicht, doch wird eine solche für das Wiener Corpus scriptorum ecclesiasticorum vorbereitet. Da an unzähligen Stellen der griechische Text ohne Zuhilfenahme des lateinischen nicht mit Sicherheit geheilt werden kann, andererseits aber auch die Feststellung der richtigen Lesart bei dem Lateiner ohne genaueste Kenntnis der griechischen Handschrift nicht wohl möglich ist, so wäre es zweifellos am zweckmässigsten gewesen, wenn beide Über-

¹ Eine Homilie (Nr. 8, nach Hier. Nr. 5) ist separat überliefert als epistola VIII unter den opera supposititia des Hieronymus, vgl. TU NF I, 3, 109.

² Ich konnte die Venediger Ausgabe Vallarsis nur in dem Abdruck von Migne benutzen (PL 25, 583—692).

lieferungen von einem Herausgeber untersucht und nach Huets und Delarues Beispiel zusammen ediert worden wären. Nach dem Plane der Kirchenväter-Commission der k. preuss. Akademie der Wissenschaften sollen jedoch die alten Übersetzungen nur da eintreten, „wo die griechischen Originale fehlen“. Es hätte dann wenigstens eine Verständigung zwischen dem Herausgeber der Jeremiahomilien des Origenes und dem der lateinischen Übersetzung des Hieronymus beiden in gleichem Masse Nutzen versprochen. Auf mich allein angewiesen, wie ich es war, musste ich versuchen, mir für meine Zwecke mit möglichst einfachen Mitteln einen revidierten Text des Hieronymus herzustellen.

Unter diesen Umständen habe ich, nachdem ich schon früher den
cod. Colon. XXVIII saec. XII (C)
mit Vallarsis Text kollationiert hatte, später die nach Harnack LG I. 394f.
400 bei weitem älteste Handschrift

cod. Laudun. 299 [so!] saec. IX (L)

die mir durch Vermittelung des königl. preussischen Kultusministeriums übersandt wurde, ganz verglichen. Dazu die wertvollen, ausgedehnten und wörtlichen Entlehnungen aus Hieronymus, mit denen Rabanus Maurus (Rab.) seinen Jeremiakommentar angefüllt hat (MPL 111, 793—1272). Mit Hilfe dieses Materials und der in den Ausgaben ab und an erwähnten Handschriften glaubte ich den Versuch einer Revision des Textes um so eher unternehmen zu können, als ich das wesentlichste Kontrollmittel zur Beurteilung der lateinischen Varianten in der griechischen Handschrift bereits besass. Denn zweifellos muss im allgemeinen diejenige lateinische Lesart die richtigere sein, welche dem griechischen Original genauer entspricht. Bei der Herstellung des verbesserten Textes zeigte sich, dass die Handschriften wie Rabanus in unendlich vielen Fällen eine Gestalt vertreten, die dem griechischen Original näher kommt als der *textus receptus* des Hieronymus, in manchen Punkten allerdings schon von den früheren Herausgebern korrigiert werden musste. Eine später zumeist von Violet und mir vorgenommene Probekollation, bei der die zehnte (griechisch: dreizehnte) Homilie in den meisten der bei Harnack a. a. O. genannten Handschriften nämlich

codd. Paris. Reg. lat. 1626 saec. XII 1627 saec. XII 1630 saec.

XIV 1724 saec. XIV lat. 11615 saec. XII 11617 saec. XII

15631 saec. XI 16835 saec. XII 17342 saec. XII/XIII 17344

saec. XII Mazar. 556 saec. XII Bibl. de l'Arsenal 170 saec. XII¹

Vat. lat. 208 saec. XV 211 saec. XII/XIII 212 saec. XII/XIII

¹ Die codd. Paris. lat. 11616 17343 17345 17346 enthalten die Jeremiahomilien überhaupt nicht, lat. 14285 saec. XII nur bis Hom. 7 incl.

Urb. lat. 30 a. d. 1473 Barb. XII, 21 saec. XIV Laur.
Faesul. 53 saec. XV Cantabr. 1810 saec. XII

verglichen wurde, schien eine verhältnismässig grosse Übereinstimmung der Handschriften untereinander zu bezeugen, wenigstens so weit sie für die Kritik des griechischen Originals in Betracht kommen. Wenn aber auch die Probekollation für meinen Zweck erhebliche Varianten nicht mehr brachte, so ist doch nicht ausgeschlossen, dass eine vollständigere Untersuchung sämtlicher Handschriften zu einem andern Resultat kommt. Jedenfalls würde erst ein auf einer solchen aufgebauter Hieronymustext das letzte Wort sprechen.

2. Welchen textkritischen Wert die Übersetzung (H) hat, kann ausserdem erst untersucht werden, wenn man die Übersetzungsart des Hieronymus gründlich kennen gelernt hat. Seine Vorlage verstand er jedenfalls in den meisten Fällen durchaus, und er scheint seine Arbeit mit Liebe gethan zu haben.¹ Aber er wollte sich keineswegs sklavisch an den Wortlaut binden, wie etwa bei einer Bibelübersetzung. Und obschon er selbst in der Vorrede sein Streben bezeichnet

ut idioma supradicti viri et simplicitatem sermonis, quae sola ecclesiis prodest, etiam translatio conservaret, omni rhetoricae artis splendore contempto: res quippe volumus non verba laudari²

so begegnet man doch auf Schritt und Tritt neben solchen Umschreibungen, Verkürzungen und Einschüben, die dem Leser das Verständnis erleichtern sollen, auch den Spuren seiner bekannten Neigung zur Steigerung und Übertreibung des Ausdrucks, zur Ausmalung der Bilder, zur eleganten Vertuschung von Schwierigkeiten und zu Zusätzen aus Manier, Eitelkeit und gelehrter Pedanterie. Ich gebe hierfür die Reihe von Beispielen aus den Texten und Untersuchungen in etwas veränderter Gestalt:

S	H
S. 25, 21 καὶ οἱ κατηχούμενοι ἐπὶ τοῖς μαρτυροῖσι κατηχούντο καὶ ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ὁμολογούντων τὴν ἀλήθειαν „μέχρι θανάτου“, „μὴ πτυρόμενοι“ μηδὲ ταρασσόμενοι „ἐπὶ τὸν ζῶντα θεόν“.	catechumeni <i>in prima statim fide</i> pro ferendo martyri docebantur, quando <i>mulierculae et infirmus sexus</i> usque ad mortem manebat intrepidus.

¹ Dass er anfangs wörtlicher und sorgfältiger übersetzt zu haben scheint als gegen den Schluss, mag ein subjektiver Eindruck von mir sein.

² Meine Abweichungen von Vallarsis Text sind gesperrt.

- S. 70, 22 λέγει „πρὸ δὲ πάντων βουνοῶν γεννᾷ με“, οὐχὶ δέ· πρὸ δὲ πάντων βουνοῶν γεγέννηζέν με. dicit: ante omnes autem colles generat me, non ut quidam male legunt: generavit me.
- S. 75, 18 αὐτοὶ οἱ κατὰ τοῦ δημιουργοῦ λέγοντες, δυσφημοῦντες αὐτόν. ii qui adversum conditorem rabidis faucibus latrant, qui eum blasphemis sermonibus criminantur.
- S. 81, 22 ἦν καλὸν εἰς τὸν ἡθικὸν τόπον ἀναλαβεῖν. quam, ut mihi videtur, in morali loco debemus accipere.
- S. 82, 18 ἐφ' οἷς ἔδει αὐτοὺς αἰσχύνεσθαι, ἐπὶ τούτοις οἴονται δοξάζεσθαι. in his quippe gloriantur, quae cum faciunt, latebras et secreta perquirunt.
- S. 91, 30 προσεληλυθέτω δέ τις προσαγόμενος φρονεὺς ὀραῖος τὴν ὄψιν καὶ καλὸς ιδέσθαι. μήτηρ προσεληλυθέτω ἐλεινοῦς προσφέρουσα λόγους τῷ δικαστῇ, ἵνα ἐλεθῇ αὐτῆς τὸ γῆρας, ἢ γυνὴ τοῦτου τοῦ ἀναξίου ἐλεθῇ παρκαλείτω, περι αὐτοῦ τέκνα περιεστηκότα δέεσθω. huic si offeratur homicida honesta forma, aetate satis integer, ex alio latere mater sparsis crimibus deprecetur, et senectutis suae misereatur, ex alio uxor ne virum suum interficiat lacrimabili voce deploret, circumstant et parvuli liberi cito orbi futuri.
- S. 93, 29 τὸ „ἐνωτίσασθε“ εἰς τὰ ὅσα δέξασθε καὶ τὸ „ἀκούσατε“ ἢ [l. εἰ] πρὸς ἀντιδιαστολὴν λέγεται τοῦ „ἐνωτίσασθε“, μήποτε ἐστὶν εἰς τὴν διανοίαν δέξασθαι [l. δέξασθε]. auribus percipere est (ut mihi quidem videtur) auribus ea quae dicuntur audire. quod autem praecedit: audite, si ad distinctionem ejus praecepti dicitur quod [ubi C ut L] postea infert: auribus percipite, hoc imperat ut in mentem et sensum ea quae dicuntur, excipiant.
- S. 94, 14 ὅτε μὲν γὰρ πᾶν ἀλόγως ἐπαιρομένοις καὶ ἐφ' ᾧ οὐδὲ κατὰ τὸ ποσὸν ἐπαίρεσθαι χρή. alius irrationabili et stultorum more in his effertur, quae magis pudore digna sunt, aut certe modum elationis excedit.

- S. 95, 1 τὸ πιθανὸν δὲ περὶ τοῦ
ἐπαίρεσθαι, ὅταν τις
ἐπαίρηται, ὅτι σοφός
ἐστι. quod autem verisimile et dignum
judicatur [videtur Rab.], ut quidam
putant, gloria, illud est, cum aliquis
ob sapientiam suam elevatur.
- S. 99, 31 ὁ δὲ πολὺς οὐτός Ἰουδαῖος. at vero miserabilis Judaeus.
- S. 101, 6 ἐὰν ἴδῃ νῦν τις τὰ Ἰου-
δαϊκὰ καὶ συγκρίνῃ αὐτὰ
τοῖς προτέροις. si consideremus statum in quo modo
sunt [qui modo sit C quomodo sint
L] Judaei [Judaeorum CL], et com-
paremus illum antiquae felicitati.
- S. 115, 1 λέγει οὖν ὁ λόγος, ὁ
υἱὸς τοῦ θεοῦ, <ὁ> ὄν
ἐν τῷ εἰπόντι „οἴμοι
ἐγώ, μῆτερ“ καὶ τὰ ἑξῆς. sermo ergo filius dei, qui erat deus
verbum, qui habitabat in dicente
heu mihi, ego, mater et reliqua,
juxta naturam majestatis suae lo-
quitur.
- S. 117, 28 ἐφάνη ἀναστὰς ἀπὸ τῶν
νεκρῶν. ex mortuis victor ostensus est.
- S. 121, 15 τὴν σπουδὴν τὴν περὶ τὰ
ἀναγκαῖα. studium religionis.
- S. 122, 3 καὶ τὰ ῥήματα ἐνταῦθα
οἰκοδομεῖ. et ipse tantum sine expositione ser-
mo aedificat audientes.
- S. 123, 17 ὅση δύναμις τῶν πικρῶν
μετελάμβανον πραγμά-
των. hoc est in me tantum [tantum in
me L in tantum me Rab.] saeculi
persecutionum pondus incubuit.
- S. 124, 2 ὁ δικαστὴς καθέζεται δι-
κάζων καὶ τρυφῶν ἐν τῷ
δικαστηρίῳ. judex in altis tribunalibus sedet, ad
ructum et ad delicias sententias
promens.
- S. 137, 21 μετὰ τὸ πιστεῦσαι καὶ
λαβεῖν ἄφεσιν ἁμαρτη-
μάτων. post credulitatem et baptismum.
- S. 142, 8 καὶ οἷον εἰ γέγραπται ὁ
τύπος [αὐ]τῆς ἁμαρτίας
μου τῆς ἡμαρτημένης ἐν
τῇ ψυχῇ μου. et semper ante oculos cordis mei
delicti pompa depingitur.

- S. 144, 1 ἔστι δὲ τὸ ζῶον πάνυ ἀκάθαρτον ὥστε τοὺς ἄρρενας μονομαχεῖν πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς μίξεως καὶ ἄρρενα ἄρρενα ἐπιβαίνειν. sed *nequitiam ejus vincit impuritas (ambigendum non est de eo quod dicaturi sumus, quia ex his qui mansueti in caveis nutriuntur veritas approbatur): masculus in masculum consurgit, obliviscitur sexum libido praeceps, pugnatur ad coitum, et una palma victoris est polluisse quem vicerit.*¹
- S. 148, 2 εἰ νένευκέ σου ἡ ψυχὴ περὶ τὰ τῆδε πράγματα. si *semper* anima eius de istius mundi negotiis aestuet, *quae videntur saeculo bona.*²

Diese Beispiele werden die Eigenart der Übersetzung schon einigermaßen erkennen lassen. Unzweifelhaft hat Hieronymus durch seine Arbeit, gerade so wie sie ist, der Kirche des Abendlandes einen nicht geringen Dienst erwiesen, aber für den Herausgeber des Origenes wäre sie durch sklavischen Anschluss an den Wortlaut wertvoller geworden. Auf der anderen Seite darf nicht verschwiegen werden, dass direkte Fehler nicht so sehr häufig vorkommen³, und dass eigenmächtiges Retouchieren, wie solches Rufin dem Hieronymus auch gerade mit Bezug auf die Jeremiahomilien vorgeworfen hatte (Apol. II, 27):

Haec et mille alia his similia in interpretationibus tuis, sive in his ipsis homiliis sive in Jeremia vel in Isaia, maxime autem in Ezechiele subtraxisti. De fide autem, id est de trinitate, cum in aliquantis locis aliter invenisses, quae tibi visa sunt, praetermisisti mit Sicherheit nirgends zu konstatieren ist.⁴

Die griechische Handschrift, aus der Hieronymus übersetzte, kann höchstens um anderthalb Jahrhunderte von dem Urexemplar getrennt

¹ Dass diese Ausmalung dem Hieronymus angehört, beweist (trotz des *μετὰ νίκην* der Katene, vgl. zu d. St.) Ambrosius, der ep. 32,3 nur übersetzt: Fertur etiam promiscuae esse permixtionis, ut in mares veluti [so cod. Colb.] feminas cum summo certamine mares irruant et vaga calescant libidine vgl. TU NF I, 3, 57 f.

² Unter Umständen kann man in solchem Fall auch an eine andere Vorlage für Hieronymus denken. Z. B. wenn er S. 137, 15 *εἴτε καὶ οἰκονομήσαντες ἐξελεῖν οἱ Ἐβδομήζοντα* mit dem scheinbaren Zusatz aus dem Eigenen: sicut et caetera versieht, so könnte doch in einer anderen griechischen Hs. an dieser Stelle so gut wie S. 159, 22 wirklich *ὡς ἐπ' ἄλλων πολλῶν* oder dergl. gestanden haben. Ebenso kann es mit scheinbaren Fehlern und Retouchen stehen.

³ Vgl. TU a. a. O. S. 22 A. 6.

⁴ Vgl. TU a. a. O. S. 27.

gewesen sein. Kein Wunder also, wenn sie noch nicht so lückenhaft, nicht so stark korrumpiert war und in vielen Punkten einen besseren Text bot als unser S. Vergleichen wir nach Erledigung der Vorfragen und unter den nötigen Vorsichtsmassregeln H mit S, so ergibt sich denn ausser einer Anzahl von so klaffenden Differenzen, dass man die beiden Zweige der Überlieferung vielleicht lieber von zwei verschieden genauen, gleichzeitig angefertigten Stenogrammen ableiten möchte als von einer geschriebenen Vorlage¹, eine überreiche Menge von Stellen, an denen H deutlich sehen lässt, wie eine Korruptel in S entstand. Ich verzichte darauf, die Tabelle aus TU a. a. O. S. 28 ff. hier in vermehrter und verbesserter Gestalt anzubringen, da der Apparat der Ausgabe nunmehr genügende Auskunft erteilt.

IV. Die Prophetenkatene.

Für die Jeremiahomilien des Origenes wie für seinen Klageliederkommentar kommt von den beiden vorhandenen Katenentypen² nur Faulhabers Typus B in Betracht, der allerdings in zwei Gruppen auseinanderfällt. Die ausführlichere, von Faulhaber ausschliesslich behandelte Gestalt zeigen am reinsten die voneinander unabhängigen, durch ihr Alter, ihre Vollständigkeit und die Sorgfalt in der Setzung der ausgeschriebenen Verfassernamen ausgezeichneten Handschriften

cod. Chis. R. VIII. 54 (c, bei Holmes-Parsons, *Vetus Testamentum graece*: 87) membr. saec. X und

cod. Vat. Ottob. gr. 452 (o, bei Holmes-Parsons 91) membr. saec. XI.

Ihre zahlreichen Differenzen im Texte, die namentlich auf Rechnung des verständnislosen Abschreibers von o zu setzen sind, betreffen meist Kleinigkeiten. Im ganzen stehen sich beide Handschriften ausserordentlich nahe; sie bieten dieselbe Zahl von Origenesfragmenten,³ und es lässt sich aus ihnen mit ziemlicher Sicherheit der zu Grunde liegende Archetyp C¹ rekonstruieren. Eine eingehende Beschreibung ihrer Eigentümlichkeiten brauche ich nicht zu geben, da das Nötige bei

¹ Dagegen würden einzelne S und H gemeinsame Fehler wenig verschlagen, wie S. 2, 13 $\xi\omega\varsigma$ 26, 14 $\chi\varsigma$ 102, 3 $\epsilon\iota\tau\alpha$.

² Ausführlicheres namentlich über die Handschriften, die ich sämtlich selbst eingesehen oder verglichen habe (in einzelnen Punkten hat Mercati meine Angaben über o in liebenswürdigster Weise revidiert, die Chisiana war leider geschlossen), in TU NF I, 3, 32—47; 84—111, bei Lietzmann *Catenen* 23 f. 71—78. 1897, und besonders bei Faulhaber, *Propheten-Catenen* 1—13; 86—129; 190—202. 1899. Faulhaber erwähnt auch noch eine dritte abweichende Katenengestalt auf S. 86.

³ Es kommt nicht in Betracht, wenn einige Male (bes. in o), meist am Anfang einer neuen Seite bei dem ersten Fragment der Name ausgefallen ist.

Faulhaber und aus meinem Apparat zu ersehen ist. Eine Abschrift von c ist der Vat. gr. 1153/54 (bei Holmes-Parsons 33 97 238) saec. XII, von diesem wieder scheint der Paris. gr. 159 saec. XIII abhängig zu sein.¹ Aber auch der Paris. gr. 158 saec. XII, der Vat. gr. 347 (bei Holmes-Parsons 36) saec. XII und vollends Handschriften, wie der Vat. Pii II gr. 18 saec. XVI und der Berol. Phill. 1422 saec. XVI können neben den oben genannten nicht in Betracht kommen.

Anders steht es mit der zweiten Gruppe C² des Typus B, vertreten durch die Handschriften

cod. Laur. Plut. V, 9 (1, bei Holmes-Parsons 90) membr. saec. XI und
cod. Laur. Plut. XI, 4 (bei Holmes-Parsons 49) membr. saec. XI.

Unzweifelhaft gehören beide eng zusammen.² Denn einmal kann es kein Zufall sein, wenn beide streckenweise genau die gleichen Origenesfragmente auslassen und dann wieder die gleichen Scholien bieten. So fehlen z. B. gleich von den Fragmenten 1—20 in diesen Manuskripten die Nummern 1—5, 7—8, 10, 13, 15—16 und 19, und ähnlich setzt sich das fort. Weiter aber sind auch die vorhandenen Excerpte nur teilweise von dem gleichen Umfang wie in der Gruppe C¹; sehr häufig finden sie sich in einer mehr oder minder verkürzten Gestalt, z. B. Fragm. in Jerem. Nr. 14, vgl. TU NF I, 3, 88.

C¹C²

Πῶς δὲ καὶ ὁμῶς, φησί, ζῆ κύριος,
τοῦ σωτῆρος ὁμνύνει ἀπαγορευόν-
τος; ἐπειδὴ ὁδὸς τοῦ μηδ' ὅλως
ὁμνύναι τὸ ἐν ἀληθείᾳ καὶ κρίσει
καὶ δικαιοσύνῃ τοῦτο ποιεῖν ἀξιό-
πιστος γὰρ ἐν τῷ ναὶ καὶ οὐ γί-
νεται μηκέτι μαρτύρων δεόμενος.
δεῖ οὖν ἀληθεύειν μήτε ἀπίστως
μήτε ἀδίκως ὁμνύοντας. εἰπὼν δὲ
περὶ τῶν ἐθνῶν, εἰπὼν δὲ καὶ
περὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἤνωσεν ἀφοτέ-
ρους εἰπὼν καὶ εὐλογήσουσιν ἐν
αὐτῷ ἔθνη.

Ὁ δὲ ἐπιζόμενος
μετὰ ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης
τοῦτο ποιεῖν ἀξιόπιστος γενήσεται
καὶ ἐν τῷ ναὶ καὶ οὐ μόνον ἀλη-
θεύων μὴ μαρτύρων δεῖσθαι.

¹ Allerdings haben diese Abschriften ab und an eine kleine orthographische Berichtigung aufzuweisen.

² Ich wünschte Ostern 1899 die beiden Handschriften nebeneinander legen zu dürfen. Es wurde mir verweigert, da das Reglement gleichzeitige Benutzung zweier Handschriften nur zu rein palaeographischen Untersuchungen gestatte. Wo ein solches Reglement existiert, verdiente es schleunigst abgeschafft zu werden.

Auf der anderen Seite tritt der bei Katenenhandschriften leider so häufig zu beobachtende Fall ein, dass jede einzelne dieser eng verwandten doch wieder ein Individuum für sich darstellt. Beide sind selbständige Weiterbildungen von C². Denn während l von den in C¹ erhaltenen 148 (resp. 139 vgl. Faulhaber 103 f.) Origenesfragmenten noch ca. 100 bietet, hat der andere Laurentianus nur noch ca. 55, darunter aber einige nicht so stark abgekürzt wie in l, und zwei Scholien, die l gar nicht aufweist. Umgekehrt bietet dann l an Origenesfragmenten zu den Klage Liedern kaum so viel wie der cod. Laur. XI, 4. Beide Handschriften haben eben aus dem gleichen Archetyp eine verschiedene Auswahl getroffen, wahrscheinlich durch den beschränkten Raum, den sie hatten, dazu gezwungen.

Rekonstruiert man C² aus den beiden Manuskripten, so ergibt sich, dass diese Gruppe nichts mehr¹ oder ausführlicher² bringt als C¹, sondern sowohl an Zahl der gesamten Fragmente wie an Umfang der einzelnen eine Verkürzung des auch in C¹ vorliegenden Materials darstellt. Zu der gemeinsamen Grundform C der Katene wird man nach dem Gesagten im allgemeinen am sichersten mit Hilfe von C¹ gelangen, wenn auch in einzelnen Fällen C² wünschenswerte Verbesserungen liefern kann.

Fraglich muss freilich der Verfasser von C bleiben. Der Name des Johannes Drungarius, den ich früher glaubte nennen zu können, findet sich nur in einer der jüngeren Handschriften (Paris. gr. 159). So muss ich trotz meiner eigenen Verteidigung gegen Lietzmann, und obgleich Faulhaber mir Recht giebt,³ doch jetzt ein non liquet setzen. Dagegen möchte ich wie Faulhaber daran festhalten, dass die Katenen zu den vier grossen Propheten in ihrer jetzigen Gestalt einen Autor haben, und dass hierfür neben der gleichen Methode auch die vier Prologe sprechen. Die Frage, ob C direkt aus den Kommentaren der benutzten Schriftsteller zusammengeschrieben ist, oder schon eine noch ältere

¹ Ueber das einzige Plus vgl. S. 230, 18 App.

² Wenn doch einmal C² ausführlicher wird, wenn z. B. l den Anfang von Fragm. in Jerem. Nr. 87/88 (Lo 15, 445) *Ἐλποῖς δ' ἂν — εἰρησθαι* noch mit Nr. 86 verknüpft und dann vor Nr. 87/88 die Worte: *Ταῦτα περὶ τῶν ψευδοδιδασκάλων* vorausschickt, so ist klar, dass C² hier aus eigener Machtvollkommenheit ändert. Wahrscheinlich ist das auch in den anderen Fällen, z. B. wenn Fragm. in Jerem. Nr. 116 (XXXIX S. 218, 15—17) in l so lautet: *καιρὸς δὲ ἐπισκέψεως μάλιστα ἢ τῆς αἰθέσμον καὶ βδελυρᾶς εἰδωλολατρίας . . . καθαιρέσις. σκευὴ δὲ πολέμων φησὶν ἐν τοιτοῖς ὁ θεσπέσιος προφήτης ἄπερ ὁ Βαβυλώνιος διεσκόρπισεν.*

³ TU NF I, 3, 34—38 Lietzmann 23 f. Th LB XIX, 7, 78. Faulhaber 190—202.

Urkatene vor sich gehabt hat, mag zu lösen¹ und als Abfassungszeit für C etwa das 7.—8. Jahrhundert wahrscheinlich sein.²

Wichtiger ist die Frage nach dem Wert der Katenenüberlieferung. Da zeigt denn die Tabelle der in C unter dem Namen des Origenes erhaltenen 148 (139) Fragmente, dass von der ganzen Zahl keines mit Sicherheit dem Origenes überhaupt abgesprochen werden kann, und nur eines seinen Jeremiahomilien, nämlich Nr. 129 (S. 224, 1 App.). Dieses aber giebt sich eben auch ausdrücklich als *ἐκ τῆς πρὸς Ἀφροζιανὸν ἐπιστολῆς περὶ Σωσάννας*. Von den übrigen 147 Nummern werden durch die griechisch und lateinisch erhaltenen Jeremiahomilien 78 (70 + 8) gedeckt. Danach ist für die 69 übrigen, die mit Ausnahme von Nr. 1 keine Verse behandeln, über die es heute noch Homilien gäbe, ein entsprechendes Mass von Glaubwürdigkeit anzusetzen, und da wir von anderweitigen Arbeiten des Origenes zum Jeremia keine Nachricht haben, so ist es so gut wie sicher, dass diese 69 Fragmente ebenfals Reste von Jeremiahomilien des Origenes sind.

Etwas herabgemindert wird das gute Zutrauen zu der Katene allerdings durch den Umstand, dass die den erhaltenen Homilien parallel laufenden Origenesfragmente³ öfter am Anfang oder am Schluss, selten in der Mitte des Textes, Stücke enthalten, die in unseren Homilien nach dem einheitlichen Zeugnis von S und H überhaupt nie gestanden haben. Dass diese Zusätze dem Verfasser von C verdankt werden, lässt unter Umständen eine einleitende Formel wie *καὶ ἄλλως δέ, εἰποὶς δὲ καί, σημειοῦνται δὲ τινες* u. s. w. ganz deutlich erkennen, mit der von einer Erklärung des Origenes zu der eines anderen oder umgekehrt übergegangen wird; z. B.:

In Jerem. Fragm. Nr. 25 (Lo 15, 425) Anf.:

Ἀνάγει δὲ καὶ νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

Καὶ ἄλλως δὲ τοὺς ἁγίους ἢ γραφῇ νεφέλας καλεῖ κτλ.

Zu Z. 1—2 findet sich nichts Entsprechendes in Hom. 8, 3.

In Jerem. Fragm. Nr. 27 (Lo 15, 425) Anf.:

Κατὰ μὲν τὸ πρόχειρον θησανρόν δεῖ λέγειν τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ „αὐτὸς“ γὰρ, εἶπε καὶ ἐγεννήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτισησαν“.

Εἰποὶς δὲ καὶ ἀνέμων εἶναι θησανρους κτλ.

Wieder findet sich zu Z. 1—3 nichts Entsprechendes in Hom. 8, 5.

¹ TU NF I, 3, 34 Faulhaber 54 f. 128 f. u. s. w.; vgl. auch S. XXVII.

² Faulhaber 57 f. 202.

³ Die Reihenfolge der Fragmente ist selten und nur unbedeutend gestört. Nr. 66 gehört eigentlich vor Nr. 62 und Nr. 112 (XXXV) hinter Nr. 113 (XXXVI).

In Jerem. Fragm. Nr. 30 (Lo 15, 427) Anf.:

Τῶν γὰρ ἀπογόνων λαμβανόντων οἱ πατέρες ἔλαβον οὕτω καὶ ἡμῶν βασιλευόντων Χριστὸς βασιλεύει.

Σημειοῦνται δὲ τινες ὅτι „στήσω“ λέγει, ὡς μηδέπω δεδοκός κτλ.

Erst mit Z. 3 beginnt die Auslegung des Origenes, vgl. Hom. 9, 3.

In Jerem. Fragm. Nr. 56 (Lo 15, 437) Anf.:

Συντέλεια κακοῖς τὸ πέρας τὴν κακίαν λαβεῖν.

Καὶ αἰσθητῶς δὲ συνετελέσθησαν ἐπὶ τῇ κατὰ τοῦ σωτήρος ἐπιβουλῇ κτλ.

Z. 1 scheint in Hom. 14, 14 nicht enthalten zu sein.

In Jerem. Fragm. Nr. 59 (Lo 15, 438) Schluss:

Ὁ δὲ βίον ἔχων δυσμίμητον ὡς μηδένα παραπλήσιον ἔχειν ἐν ἔθει, ἐν λόγῳ, ἐν πράξεσι καὶ σοφίᾳ λέγοι ἂν εἰκότως καταμόνας καθέζεσθαι.

Ἔτι δὲ μόνος κάθηται ὁ μὴ τῷ τῶν παθῶν παρενοχλούμενος πλήθει, ἀλλ' εἰς νοῦν ὄλος καὶ τὸ ἐν ἀναχωρήσας τὸ ἐν αὐτῷ.

Z. 3—5 fehlt bei Origenes Hom. 14, 16.

Diese Fälle stehen nicht vereinzelt da.¹ Ein Mal ist es ziemlich sicher, dass die über den Inhalt der Homilie hinausgehenden Sätze dem Theodoret gehören (vgl. S. 21, 20 App.), ein Mal dagegen findet sich auch anderweitig bestätigt, dass sie dem Origenes zuzuschreiben seien.² Die eigentümliche Erscheinung erklärt sich am einfachsten, wenn man annimmt, dass der Verfasser von C eine bereits vorher vorhandene Urkatene bearbeitet hat. Jedenfalls muss man aber bei den nicht mit Hilfe einer direkten Überlieferung zu kontrollierenden Fragmenten der Prophetenkatene immer mit der Möglichkeit rechnen, dass nicht alle einzelnen Sätze der Excerpte durch den Verfassernamen gedeckt sind.

Vergleicht man nun die einzelnen Fragmente in Bezug auf den durch sie bezeugten Origenestext mit den entsprechenden Homilien, so fällt auf, dass die an sich geschickten Paraphrasen der Gedanken des Origenes am Anfang der Katene seltener vorkommen und knapper gehalten sind, während im weiteren Verlauf die Excerpte häufiger und oft

¹ Vgl. ferner in Jerem. Fragm. Nr. 5 (Lo 15, 422) Schluss: *Τοιοῦτον — Σιών*] <Hom. 2, 1; Nr. 9 (Lo 15, 433) Anf.: *Τὸ — πορνείαν*] <Hom. 4, 1, 2; Nr. 32 (Lo 15, 427) Schluss: *ὄρα δὲ πῶς — προσέθηκα*] <Hom. 9, 4; Nr. 50 (Lo 15, 435)] Einiges in Mitte und Schluss fehlt in Hom. 14, 1—4 u. s. w. Vgl. auch S. 215, 19, 20 App. 216, 2—4 App.

² Nämlich in der Katene zu den Samuel- und Königsbüchern, vgl. TU NF I, 3, 95 Z. 30—96 Z. 4 = S. 297, 2—6; doch hat diese Katene vielleicht eben schon unsere Prophetenkatene benutzt.

ganze Sätze des Originals im Wortlaut wiedergegeben werden. So kommen denn auch allerlei Besserungen des Textes heraus. Zum Teil geht C dabei mit H gegen S zusammen, z. B.:

	S	C	H
S. 80, 7	ἀγίοις	λόγοις	Scripturarum
106, 6	τινὰ	δεινὰ	tristia
107, 9	δικαστοῦ	δικαστῶν	judices
107, 18	καλὰ	καλῶς	bene
121, 4	ἔστι	ἔσται	erit
122, 16	βίῳ	λόγῳ	sermone
123, 20	ἤκουσαν	ἤσαν	erant
135, 6. 7	ἐν τῷ εὐαγγελίῳ	ὁ ἄγγελος	angelus
147, 9	θεόν	Χριστόν	Christum

obwohl auch unter Umständen der Text von S durch C gegen H gestützt wird, wie z. B.

	S	C	H
S. 117, 9	ἴδητε	ἴδητε	scietis
121, 12	κατὰ τὸ λεγόμενον	κατὰ τὸ λεγόμενον	om.
122, 16	τῇ σοφίᾳ	καὶ σοφίᾳ	om.
144, 15	Ἰησοῦ	Ἰησοῦ	Christi

Natürlich hat C dann auch manchmal, wo H fehlt, allein die richtige Lesart gegenüber S bewahrt, z. B.

	S	C
S. 35, 29	ψεῦδος	ψευδὲς
37, 1	ἔστιν	ἔστι τι
37, 14	εἴη	μὴ γένοιτο
48, 28	σύνεσιν	συναίσθησιν
151, 20	ἀναγκαζόμεθα	ἀνακτιζόμεθα
154, 4	ἐπιπλασσομένοι	ἔτι πλασσομένοι
161, 15. 16	ὡς	πρὸς ἡμᾶς.

Zum Schluss drucke ich die Tabelle aller dem Origenes in C zugeschriebenen Fragmente aus TU NF I. 3, 101—108 noch einmal ab und zwar mit den notwendig gewordenen Verbesserungen. Die Seitenzahlen der Handschriften c und o habe ich hier beigefügt, um sie nicht bei jedem Fragment einzeln anführen zu müssen. Mit römischen Ziffern sind die in der Ausgabe abgedruckten Fragmente bezeichnet, mit den arabischen („Gesamtnummer“) die sämtlichen nach meiner Zählung in TU a. a. O.

Tabelle der Origenesfragmente aus der Jeremiakatene.

Nr. dieser Ausgabe.	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Gesamt-nummer.	Nr. bei Ghislerius	Nr. bei De-larue-Lo.	Nr. bei Pitra	Nr. des An-hangs A ¹⁾	Zu Jeremia (LXX)	Entspre-chende Ho-milie
I	247v	140r	1	1	1			1, 10	
	"	"	2	2		{ 1	1	1, 10	I, 6, 7
	"	"	3	3		{ 1	2		I, 14—16
II	248r	140v	4	4	2			1, 13, 14	
	250v	141v	5	5	3			2, 21	II, 1
	251v	142r	{ 6	6	4		{ 3	2, 31—32	III, 2
			{ 7						
	252v	142v	8	7	5			3, 7	IV, 4
	253	143r	9	8	6			3, 7	IV, 1—5
	254v	143v	10				4	3, 24, 25	V, 5
	"	"	11				5	3, 24, 25	V, 6, 7
	"	"	12				6	3, 25	V, 8
	255r	144r	13				7	4, 1	V, 11
	"	"	14				8	4, 2	V, 12
	"	"	15				9	4, 3	V, 13
	"	"	16				10	4, 4	V, 14—15
	"	"	17				11	4, 5, 6	V, 16
	255v	"	18				12	4, 7	V, 16, 17
	258v	145v	19				13	5, 3	VI, 2
	"	"	20				14	5, 5	VI, 3
III	"	"	21	9	7			5, 6	
	259v	146r	22				15	5, 18	VII, 1
IV	265r	149r	23	10	8			7, 21	
V	266v	149v	24	11	9			8, 7	
	270v	151v	25	12	10			10, 13	VIII, 3
	"	"	26	13	11			10, 13	VIII, 4
	"	"	27	14	12			10, 13	VIII, 5
VI	"	"	28	15	13			10, 16	
	271v	152r	29	16	14			11, 4	IX, 2, 3
	"	"	30	17	15			11, 5	IX, 3
	"	"	31	18	16			11, 6—8	IX, 4
	"	"	32	19	17			11, 9	IX, 4
	"	"	33	20	18			11, 10	IX, 4
VII	272r	152v	34	21	19			11, 11, 12	
VIII	"	"	35	22	20			11, 14, (11)	

¹ In den TU a. a. O.

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Gesamt- nummer	Nr. bei Ghislerius	Nr. bei De- larue-Lo.	Nr. bei Pitra	Nr. des Anhangs A	Zu Jeremia (LXX)	Entspre- chende Ho- milie
	273 ^v	153 ^r	36	23	21			12, 3	X, 5
	"	"	37	24	22			12, 4	X, 6
			{38	25	23			} 12, 11—13	XI, 2
	274 ^v	153 ^v	{39	26	24				XI, 2. 3
			{40	27	25				XI, 3
	"	"	41	28	26			12, 13	XI, 3
	275 ^r	154 ^r	42	29	27			12, 13	XI, 4
	276 ^r	154 ^v	43	30	28			13, 12	XII, 1. 2
	"	"	44	31	29			13, 14	XII, 5
	279 ^v	156 ^r	45	32	30			15, 5	XIII, 1
IX	280 ^r	156 ^v	{46	33	31			} 15, 6—7	
			{47	34	32				
X	"	"	{48	35	33			} 15, 8—9	
	"	"	{49	36	34				
	"	"	50	37	35			15, 10	XIV, 1—4
	280 ^v	"	51	38	36			15, 11	XIV, 11
	"	"	52	39	37			15, 12	XIV, 12
	"	"	53	40	38			15, 13	XIV, 12
	281 ^r	157 ^r	54	41	39			15, 14	XIV, 13
	"	"	55	42	40			15, 15	XIV, 13. 14
	"	"	56	43	41			15, 16	XIV, 14
	"	"	57	44	42			15, 16	XIV, 15
	"	"	58	45	43			15, 17	XIV, 15
	"	"	{59	46	44			} 15, 17	XIV, 16
	"	"	{60	47	45				XIV, 16
	"	"	61	48	46			15, 18	XIV, 17. 18
	282 ^v	157 ^v	62	49	47			16, 16	XVI, 1. 2
			{63	50	48			} 16, 16—17	XVI, 4
	"	"	{64	51	49				XVI, 4
	283 ^r	158 ^r	65	52	50			16, 19	XVI, 8—9
	283 ^v	"	66	53	51			17, 5	XV, 6
	284 ^r	158 ^v	67	54	52			17, 11	XVII, 1—3
	"	"	68	55	53			17, 12	XVII, 4
	"	"	69	56	54			17, 13	XVII, 4
	284 ^v	"	70	57	55			17, 14	XVII, 5. 6
			[71	58	56			17, 14]	

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Gesamt-nummer	Nr. bei Ghislerius	Nr. bei De-larue-Lo.	Nr. bei Pitra	Nr. des Anhangs A	Zu Jeremia (LXX)	Entsprechende Homilie	
XI	285 r	159 r	{ 72			{ 2	16	}17, 24—27		
			73				17			
	285 v	"	74				18		18, 3. 4	XVIII, 1—3
	"	"	75				19		18, 5. 6	XVIII, 4
	286 r	"	76				20		18, 9	XVIII, 5
	"	"	77				21		18, 9	XVIII, 6
	"	159 v	78				22		18, 11	XVIII, 7. 8
	"	"	79				23		18, 12	XVIII, 8
	286 v	"	80				24		18, 15	XVIII, 9
		"	81				25		18, 15	XVIII, 10
	"	82			26		XVIII, 10			
	288 v	160 v	83			27	20, 8	XX, 7		
	"	"	84			28	20, 9	XX, 8		
	289 r	161 r	85			29	20, 12	XX, 9		
XII	291 r	162 r	86	60	57			22, 13		
XIII	"	"	{ 87	61	58			}22, 14—17		
			88	62	59					
XIV	"	"	89	63	60			22, 24—26		
XV	293 r	163 r	90	64	61			23, 16		
XVI	293 v	"	91	65	62			23, 19. 20		
XVII	"	"	92	66	63			23, 23. 24		
XVIII	"	"	93	67	64			23, 24		
XIX	"	"	94	68	65			23, 28. 29		
XX	294 r	163 v	95	69	66			23, 28. 29		
XXI	"	"	96	70	67			23, 30		
XXII	294 v	"	97	71	68			24, 1—3		
XXIII	295 r	164 r	98	72	69			24, 6		
XXIV	296 r	164 v	99	102	99			25, 14		
XXV	"	"	{ 100	103	100			}25, 14—16		
			101	104	101					
XXVI	299 r	166 r	102	105	102			27, 16		
XXVII	"	"	103	196	103			27, 16		
			[104	107	104			27, 16]		
XXVIII	"	"	105	108	105			27, 17		
XXIX	"	"	106	109	106			27, 17—19		
XXX	299 v	"	107	110	107			27, 23	XXI, 1 lat. III	

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Gesamt- nummer	Nr. bei Ghislerius	Nr. bei De- laue-Lo.	Nr. bei Pitra	Nr. des Anhangs A	Zu Jeremia (LXX)	Entspre- chende Ho- milie
XXXI	299 ^v	166 ^r	108	111	108			27, 25	XXI, 3
XXXII	300 ^r	166 ^v	109	112	109			27, 28	XXI, 6
XXXIII	"	"	110	113	110			27, 29	XXI, 6
XXXIV	"	"	111	114	111			27, 29—32	XXI, 6
XXXV	301 ^r	167 ^r	112	115	112			28, 8	XXII, 11
XXXVI	"	"	113	116	113			28, 7	XXII, 9-7
XXXVII	301 ^v	"	114	117	114			28, 9—10	XXII, 12
XXXVIII	"	"	115	118	115			28, 11. 12	
XXIX	"	"	116	119	116			28, 17—20	
XL	302 ^r	167 ^v	117	120	117			28, 21—24	
XLI	"	"	118	121	118			28, 25. 26	
XLII	302 ^v	"	119	122	119			28, 27	
XLIII	"	"	120	123	120			28, 29	
XLIV	"	"	121	124	121			28, 30—33	
XLV	306 ^v	169 ^v	122	99	96			31, 12—17	
XLVI	"	"	123	100	97			31, 25	
XLVII	307 ^r	170 ^r	124	101	98			31, 26—28	
XLVIII	311 ^r	172 ^r	{ 125 126	{ 73 74	{ 70 71			{ 36, 4—6	
XLIX	311 ^v	"	127	75	72			36, 8	
L	"	"	128	76	73			36, 21	
			[129	77		30		36, 22. 24]	
LI	313 ^r	173 ^r	130	78	74			37, 17. 18	
LII	"	"	131	79	75			37, 21. 23. 24	
LIII	314 ^r	173 ^v	132	80	76			38, 9	
LIV	"	"	133	81	77			38, 10. 11	
LV	314 ^v	"	134	82	78			38, 16	
LVI	"	"	135	83	79			38, 16—18	
LVII	"	"	136	84	80			38, 18—20	
LVIII	315 ^r	174 ^r	137	85	81			38, 23. 24	
LIX	316 ^r	174 ^v	138	86	82			38, 35. 37	
LX	317 ^r	175 ^r	139	87	83			39, 7. 8	
LXI	"	"	140	88	84			39, 10. 11. 14. 16	
LXII	"	"	141	89	85			39, 17	
LXIII	323 ^r	178 ^r	142	90	86			45, 4. 5	
LXIV	324 ^r	178 ^v	143	91	87			45, 19. 20	

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Gesamt- nummer	Nr. bei Ghislerius	Nr. bei De- larue-Lo.	Nr. bei Pitra	Nr. des Anhangs A	Zu Jeremia (LXX)	Entspre- chende Ho- mie
LXV	324 ^r	178 ^v	144	92	88			45, 22. 25	
LXVI	325 ^r	„	145	93	89			47, 4. 5 ¹⁾	
LXVII	325 ^v	179 ^r	146	94	90			48, 2	
			[147	95	91			48, 2. 3]	
LXVIII	328 ^r	180 ^v	148	96	92			51, 21. 22	
LXIX	328 ^v	„	149	97	93			51, 22	
LXX	329 ^r	181 ^r	150	98	94			51, 32—35	
LXXI	„	„	151	99	95			51, 35	

V. Die Ausgaben des griechischen Textes.

1. Zum ersten Mal erschien ein Teil der Jeremiahomilien griechisch gedruckt 1623 in dem Jeremiakommentar des Regularklerikers von St. Silvester auf dem Quirinal, Michael Ghislerius² (Gh). Ghislerius fand bei seinen Arbeiten in der vatikanischen Bibliothek die Handschrift V. Er sah, dass sie Jeremiahomilien des Origenes enthielt, darunter solche, die nicht ins Lateinische übergegangen, also noch völlig unbekannt waren. Diese bisher nicht bekannten, d. h. die Nummern 3, 5, 6, 7, 15, 18, 19 und 20 der neuen Ausgabe, liess er nebst einer lateinischen Übersetzung, bei der Leo Allatius und Johannes Matthäus Cariophilus gewiss die Hauptarbeit thaten, an den geeigneten Stellen seines Kommentars stückweise abdrucken. Die Benutzung der Handschrift scheint eine ziemlich genaue gewesen zu sein. Dabei sind nicht nur leichtere Fehler meist stillschweigend verbessert, sondern es finden sich auch eine grosse Zahl eingreifender Verbesserungsvorschläge am Rande des Druckes notiert, die zum Teil mit den am Rande des Manuskripts vermerkten (S. XVI) identisch sind. Ausser diesen zusammenhängenden Stücken druckte Ghislerius auch die Prophetenkatene in seinem Riesenwerk ab, und zwar nach zwei Handschriften, einem zu Grunde gelegten Vaticanus und einem nachträglich verglichenen Sfortianus. Die erste dieser beiden ist sicher der cod. Vat. gr. 1153/54, die andere jedenfalls nicht der jetzige Ottob. gr. 452, sondern trotz einzelner kleiner Differenzen doch wohl der jetzige Chis. R. VIII. 54. Auch zu dieser Katene

¹ Hierauf folgt allein im Cod. Laur. XI. 4 fol. 252^r noch ein Fragment: *Ἀπολαύσατε τῶν <τῆς> — τὰς ἀπαρχάς.* Vgl. S. 230, 18 App.

² Vgl. TU NF I, 3, 10—14. 32 f.; Michaelis Ghislerii in Jeremiam Prophetam Commentariorum tom. I—III. Lugduni 1623; Faulhaber a. a. O. 89—98.

liess Ghislerius sich von den genannten Gelehrten die lateinische Übersetzung anfertigen. Die Benutzung der Katene ist gewiss für den Standpunkt der damaligen Zeit eine ungewöhnlich methodische und gute. Was im besonderen die Fragmente aus Origenes anlangt, so ist allerdings nicht einzusehen, weshalb Ghislerius eine Anzahl von ihnen einfach unterdrückt hat; und was die Herstellung des Textes betrifft, so hätte mit Hilfe der Handschriften sehr viel mehr erreicht werden können.

Nicht viel später fand der Jesuit Balthasar Corderius (Co) im Eskurial die Handschrift S.¹ Dass die neunzehn Jeremiahomilien dem Origenes gehörten, sah er nicht, und von der gelungenen Identifizierung des Ghislerius hatte er keine Kenntnis. So hielt er sich denn an das Nächstliegende und schrieb sie, wie den Inhalt der ganzen Handschrift, dem Cyrill zu. In rund drei Wochen schrieb er sie ab und gab sie nebst einer lateinischen Übersetzung heraus. Corderius hatte die bessere Handschrift, leider aber hat er sie viel schlechter benutzt als die Römer die ihre. Die Geschwindigkeit, mit der er zu arbeiten genötigt war, hat ihn Flüchtigkeitsfehler in grosser Zahl machen lassen. Namentlich Auslassungen sind bei ihm sehr häufig. Ferner hat er nicht nur Kleinigkeiten stillschweigend verbessert, sondern auch seine stärkeren Abweichungen von der Handschrift nirgends als solche bezeichnet. Und wenn er auch manches sehr richtig getroffen hat, so fühlte er sich in der Freiheit zu ändern doch viel zu wenig beschränkt, und setzte, um nur ein Beispiel zu nennen, für *ρομίτων* S. 150, 11 schlankweg *ἀνοχήν*, ohne ein Wort zu bemerken. Wer also die gemeinsamen Stücke der Ausgabe des Corderius mit der des Ghislerius verglich, konnte zu einem richtigen Urteil über den Wert der Handschriften nicht gelangen.

Huetius (Hu), der zuerst die sämtlichen griechischen Homilien mit dem Namen ihres Verfassers veröffentlichte,² hat in zwei Richtungen einen Schritt über seine Vorgänger hinaus gethan. Er hat einmal die Ausgabe des Corderius mit den von Ghislerius abgedruckten Homilien konfrontiert und beide ineinander gearbeitet; und zweitens hat er den lateinischen Text des Hieronymus, den er mit dem griechischen abdruckte, zu einer zwar nicht tiefgehenden, aber doch in vielen Einzelheiten glücklichen kritischen Behandlung des griechischen Originals herangezogen. Verhängnisvoll für die Zukunft aber wurde, dass er das Verhältnis von S und V gar nicht untersuchte, ja nicht einmal für die von

¹ S. P. N. Cyrilli archiepiscopi Alexandrini Homiliae XIX in Jeremiam prophetam. Antverpiae 1648.

² Origenis in Sacras Scripturas Commentaria quaecunq̄ graece reperiri poterunt ed. P. D. Huetius. Pars I/II. Rothomagi 1668.

Ghislerius übergangenen Homilien liess er sich V kollationieren. Die Katenenfragmente des Ghislerius hat er fortgelassen, dagegen das eine Fragment aus der Philokalie hinzugefügt (vgl. Philokalie cap. I gegen Ende).

Die Ausgabe Delarues¹ (Ru) ist im wesentlichen eine getreue Reproduktion des Huetschen Doppeltextes. Hinzugekommen sind eine Anzahl Verbesserungen, die Paragraphenzählung und die Katenenfragmente nach Ghislerius. Die von Lommatzsch² (Lo) und Migne PG 13 besorgten Abdrücke endlich sind fast ganz mit Delarue identisch, nur ist die lateinische Übersetzung des Hieronymus bei Lommatzsch bis auf die zwei griechisch nicht erhaltenen Homilien wieder in Fortfall gekommen.

2. Die neue Ausgabe hat nur den griechischen Text ins Auge gefasst. Sie legt für die 20 Jeremiahomilien zu Grunde einzig und allein die Handschrift S. Sie giebt, wo nicht durch Zeichen im Text oder durch Anmerkungen etwas anderes ausdrücklich gesagt ist, die Handschrift nach Sternbachs Kollation und der Photographie zum ersten Mal genau bis auf den letzten Buchstaben wieder.³ Ausgeschlossen sind in der Regel auch vom Apparat nur die zahlreichen Eigentümlichkeiten der Handschrift in Bezug auf die Setzung der Accente, Spiritus, Apostrophe u. s. w. Die Korrekturen in S sind bezeichnet, wo die Kollation ausdrücklich eine Entscheidung fällte, als von S¹ oder S² (resp. S junger Korrektur) herstammend, wo weiteres nicht angegeben war, als S corr. Doch wird S corr. im allgemeinen mit S¹ identisch sein. Für die Einteilung in Abschnitte bietet S mit den seltenen grösseren Randbuchstaben keinen Anhalt. Ich habe eine neue Einteilung nach dem Inhalt gemacht und die Paragraphenzahlen Delarues daneben stehen lassen. Am Rande links sind die Seiten der Handschrift, rechts die der Delarueschen Ausgabe vermerkt. Wo der Sinn es verlangte, habe ich mich vor starken Eingriffen in den Text von S nicht gescheut, ebensowenig da, wo H und C den Anlass dazu boten. Bei Anstössen sprachlich-stilistischer Art bin ich, um für später nichts zu verderben, zurückhaltender gewesen. Für die Art, wie Origenes gesprochen hat, ist ja diese Homilienhand-

¹ Origenis opera omnia ed. C. Delarue Tom. III. Parisiis 1740.

² Origenis opera omnia ed. C. H. E. Lommatzsch Tom. 15. Berolini 1843.

³ Nicht wiedergegeben ist natürlich das Iota adscriptum, das sich namentlich von Hom. 11 an, d. h. bei dem dritten Schreiber, häufiger findet. Was das bewegliche ν anlangt, so ist genau die Handschrift wiedergegeben; leider ist vergessen worden in einer Anzahl von Fällen, in denen $\varphi\eta\sigma\iota\nu$ mit einem Kompendium geschrieben war, also über das ν keine Sicherheit geboten wird, dies im Apparat zu vermerken.

schrift fast die einzige direkte Quelle. Differenzen in der Anführung des Bibeltextes glaube ich meistens nicht beseitigen zu dürfen.¹

Die Übersetzung des Hieronymus ist, soweit sie dem griechischen Text parallel läuft, zum ersten Mal genau und eingehend verglichen worden. Von den Ergebnissen dieser Arbeit ist in der Ausgabe nur ein Teil gebucht. Soweit H mit S übereinstimmte, soweit Abweichungen lediglich des Übersetzers vorzuliegen schienen, endlich wo H gegenüber S im Unrecht war, ist in der Regel im Apparat nichts bemerkt worden. Im allgemeinen ist H angeführt nur, wo Differenzen zwischen ihm und S auf eine andere, meist bessere griechische Vorlage führten, oder wo ich ein sicheres Urteil nicht gewinnen konnte.² Doch ist diese Grenze namentlich in Bezug auf den Bibeltext oft überschritten worden. Gesperrt gedruckt sind in H die von Vallarsi abweichenden Lesarten meiner Revision, im übrigen habe ich Vallarsis Text gewöhnlich bis auf Orthographie und Interpunktion beibehalten.

Die Prophetenkatene hat eine ganz neue Gestalt bekommen, weniger durch Emendieren als durch bessere Ausnutzung der guten handschriftlichen Überlieferung. Die Handschriften c und o sind fortwährend verglichen und sämtliche wichtig erscheinende Varianten notiert. Cod. l und cod. Vat. gr. 1153/54 sind ebenfalls ganz durchverglichen; doch ist von ihnen nur an einigen Punkten des Apparats Gebrauch gemacht. Wo diese beiden Handschriften nicht angeführt werden, ist also damit nicht etwa eine Zustimmung zu dem gedruckten Texte notwendig gegeben. Die Fragmente der Katene, welche aus direkt überlieferten Jeremiahomilien stammen, wiederum abzudrucken, erschien überflüssig. Dafür sind sie zum ersten Mal³ mit einigem Nutzen zur Textkritik herangezogen worden. Die selbständigen Fragmente dagegen sind mit eigenen Nummern (römischen) versehen wieder abgedruckt, die (arabischen) Nummern aus der Tabelle (TU a. a. O.) sind dazu gesetzt. Gesperrt habe ich im Text der Fragmente die Anklänge an den erklärten Bibelves, soweit es für das Verständnis des Fragments oder zur Kennzeichnung des benutzten Bibeltextes wünschenswert erschien.

¹ Vgl. DLZ 1899 S. 1022 f. Koetschau in ZWTh NF VIII, 3 S. 321—378.

² Eine Notiz wie: θεός] < H kann eben dreierlei bedeuten: a) θεός stand nicht in Hieronymus' Vorlage; b) Hieronymus hat θεός nicht mitübersetzt; c) in unserer Überlieferung des Hieronymus fehlt ein Äquivalent für θεός. Eine Notiz wie: μοι] *aliquantisper* H konstatiert nur, dass wo im Griechischen μοι steht, sich im Lateinischen *aliquantisper* findet. Das kann aber wieder verschieden erklärt werden.

³ Ein vereinzelter Versuch schon bei Ghislerius.

Die zwei kleinen Stücke aus der Philokalie sind nach der neuen Ausgabe von Robinson¹ (Ro) abgedruckt; die dort nicht angegebenen Varianten der Handschriften A B C D verdanke ich einer liebenswürdigen Mitteilung Robinsons. Dass das erste Stück (vgl. S. 195, 7 bis 196, 13 Robinson S. 33/34) nicht einheitlich ist, wie man früher annahm, sondern mindestens aus drei verschiedenen Bestandteilen zusammengesetzt, habe ich im Druck auch äusserlich kenntlich gemacht.

Der Apparat ist in zwei Teile zerlegt. Der Stellenapparat enthält die sämtlichen Schriftcitate und -Anspielungen,² die des Alten Testaments mit beständiger Zurateziehung von *The old testament in greek ed. H. B. Swete vol. I—III. Cambridge 1887/94* und der grossen Ausgabe von Holmes und Parsons sowie der Hexapla von Field revidiert, die des Neuen nach Tischendorfs *Editio octava critica maior* von 1869—72. Nicht mitnotiert sind die Verse, über die die Homilie gehalten wird; diese sind für die ganze Homilie am oberen Rande der rechten Seite angegeben. Wörtliche Citate sind, da dieses System gewünscht wurde, i. T. in »«, paraphrastische Citate in > < geschlossen; letztere und Anspielungen bekamen im Apparat ein: Vgl. Doch war es im Einzelnen bei den Homilien oft sehr schwer zu entscheiden, welcher Fall vorlag, und Schwankungen und Inkonsequenzen sind während der langen Zeit des Druckes nicht ausgeblieben. Ausserdem enthält dieser Teil des Apparats die Citate und Anspielungen aus ausserbiblischen christlichen und aus profanen Schriftstellern in den geeigneten Ausgaben (für Philo habe ich die Cohn-Wendlandsche benutzt, soweit sie erschienen ist; der Einheitlichkeit wegen aber Mangeys Seitenzahlen angegeben), Parallelen aus Origenes und anderen Schriftstellern und endlich die Benutzungen durch Origenes' Nachfolger, soviel ich hiervon entdeckt hatte (vgl. DLZ a. a. O. S. 1023 f.) Beiträge der Herren, welche die Korrektur mit lasen (vgl. S. XLIX), zu diesen Punkten habe ich stillschweigend verwertet.

Der kritische Apparat giebt ausser dem Bericht über die verschiedenen Zweige der Überlieferung (vgl. oben) in möglichst kurzer Weise Rechenschaft davon, wo, aus welchen Gründen und von wem zuerst die Überlieferung beanstandet und emendiert worden ist. Unrichtige Verbesserungsvorschläge sind in der Regel nicht mit aufgezählt. Wenn Gh und Co übereinstimmend änderten, oder wenn zwei oder mehrere Gelehrte jetzt dieselbe Konjekturen machten, z. B. oft Blass und Koetschau, habe ich natürlich nicht nur den einen Namen angeführt. Mit

¹ *The Philocalia of Origen ed. J. A. Robinson. Cambridge 1893.*

² Natürlich nicht jeden *αὐτὸν οὗτος, παράδεισος* u. s. w. nebst sämtlichen Stellen des Vorkommens, vgl. Jülicher ThLZ S. 560—561.

Gh sind gewöhnlich die Textlesarten des Ghislerius, wo er Verbesserungen am Rande giebt, diese bezeichnet worden (wo Mercati notierte, dass schon V wie Gh las, habe ich V für Gh eingesetzt¹), mit Hu gewöhnlich der Text Huets, aber auch seine Randlesarten und seine im 2. Band ausführlicher begründeten Emendationen, und entsprechend bei den späteren. So habe ich mich bemüht, jedem der Vorgänger das Seine zu geben und von dem Fortschritt der Arbeit den richtigen Eindruck hervorzurufen.² Meine eigenen Verbesserungen liegen überall da vor, wo zu einer Abweichung von S kein Name genannt ist. Aus den Verbesserungsvorschlägen von Blass, Diels, Koetschau und Lietzmann habe ich das Notwendigste noch während der Korrektur berücksichtigt, ein grosser Teil befindet sich in den Nachträgen.

B. Der Klageliederkommentar.

I. Die Nachrichten über den Klageliederkommentar.

Eusebius h. e. 6, 24, 2 schreibt: *κατὰ δὲ τὸ ἕνατον τῶν εἰς τὴν Γένεσιν (δωδέκα δὲ ἔστι τὰ πάντα) οὐ μόνον τοὺς πρὸ τοῦ ἐνάτου δηλοῖ ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπεμνηματίσθαι, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πρώτους πέντε καὶ εἰκοσι ψαλμοὺς, ἔτι τε τὰ εἰς τοὺς θρήνους, ὧν εἰς ἡμᾶς ἐληλύθασι τόμοι πέντε [Nicephorus h. e. V, 15 giebt die Zahl Θ' statt Ε'; zweifellos Schreibfehler], ἐν οἷς μέμνηται καὶ τῶν περὶ ἀναστάσεως.*

Ebenso giebt Hieronymus im Brief an Paula a. a. O. S. 864, 75 an: In Lamentationes Jeremiae thomos V.

Dagegen bemerkt Maximus Confessor, Schol. in Dionys. Areop. ed. Corder. II, 316 D = MPG 4, 549 B: *Σημειῶσαι τί ἔστι „δικαίως διώξεται τὸ δίκαιον“, ὃ φησι Μουσῆς, καὶ ὅτι οὐδὲ τὰ δίκαια θειμιτὸν μὴ κατ' ἄξιαν διώκειν. ἔχεις δὲ τοῦτο καὶ ἐν*

¹ V kommt also auf diese Weise fast nur in den Homilien 3 5 6 7 15 18 19 20 und auch da nicht als Handschrift in Betracht, sondern gewissermaassen als ältester Emendator, wie es ja auch ganz sachgemäss ist, vgl. S. XIV ff.

² Kleine Ungerechtigkeiten können sich dabei, auch abgesehen von der Unzulänglichkeit menschlicher Aufmerksamkeit, deswegen einstellen, weil wenigstens in Ghislerius' und Corderius' Druck der griechische Text an Stellen fehlerhaft ist, an denen die von ihnen hinzugefügte lateinische Übersetzung schliessen lässt, dass sie das richtige griechische Wort gemeint haben. Ich habe mich aber fast ausnahmslos nur an ihren griechischen Text gehalten.

τοῖς ἐξῆς. πλατέως δὲ [τοῦτο] διαγυμνάζεται Ὁριγένης ἐν τῷ ἰ [ebenso Vat. gr. 371 saec. XI f. 179r Vat. gr. 504 saec. XIII f. 72r nach Mercati. Die übrigen vatikanischen Handschriften lassen ἔχεις — Θρήνους oder πλατέως — Θρήνους aus] τῶν εἰς τοὺς Ἱερεμίου Θρήνους.

Mit Sicherheit geht aus den Nachrichten also hervor, dass der Klageliederkommentar in Alexandrien nach den zwei Büchern περὶ ἀναστάσεως verfasst ist; also jedenfalls vor dem Jahre 231 v. Chr. Von diesem Klageliederkommentar kannte Eusebius, von dem Hieronymus wie sonst abhängig sein wird, noch fünf Bücher. Diese Angabe kann bedeuten, dass Eusebius den Kommentar für ursprünglich umfangreicher gehalten hat. Was aber die von Maximus Confessor überlieferte Zahl „zehn“ anlangt, so fehlt es schlechterdings an jedem Anhaltspunkt, um sie zu bestätigen oder zu widerlegen. Die von Maximus gemeinten Sätze sind erhalten (vgl. S. 279), aber sie verraten nicht, wo im Klageliederkommentar sie gestanden haben könnten. Dass Delarue sie zwischen unsere Fragmente Nr. XVII und XVIII gestellt hat, scheint ganz willkürlich zu sein. Gekannt hat ausser den Genannten den Kommentar nur noch der Verfasser der Prophetenkatene, ferner Olympiodor und vielleicht der Verfasser der Oktateuchkatene, in der das von Maximus gemeinte Stück als Ὁριγένους εἰς τὸ αὐτὸ ἐκ τῶν εἰς τοὺς Θρήνους vorkommt. Ob Maximus und die Katene dabei von einander unabhängig sind, kann hier nicht untersucht werden.

II. Die Überlieferung und die Ausgaben des Klageliederkommentars.

1. Der Klageliederkommentar ist verloren gegangen bis auf die Fragmente in der Prophetenkatene und der Oktateuchkatene. Was die erstere anlangt, so ist die Überlieferung hier genau dieselbe, wie für die Fragmente aus den Jeremiahomilien. Auch hier hat man sich in erster Linie an die beiden besten Handschriften des vollständigen Typus C¹, nämlich

cod. Chis. R. VIII. 54 (c) und

cod. Vat. Ottob. gr. 452 (o)

zu halten. Auch hier bringt die verkürzte Gestalt C², vertreten durch

cod. Laur. Plut. V, 9 (l) und

cod. Laur. Plut. XI, 4

unter Umständen die bessere Lesart, aber auch hier zeigt sich, dass sie ausser der Verkürzung noch andere Veränderungen (vgl. S. XXVI f.) erlitten hat. Wenn z. B. 1

S. 250, 27 hinter *ὑπερασπίζοντας* einschibt: *ἢ τοὺς ἄρχοντας τοὺς νομοδιδασκάλους*,
so ist dies ein Einschub aus Olympiodor (vgl. den Stellenapparat zu d. St.).
Ebenso, wenn er

S. 259, 27 nach *παρέχεται* statt *ψάλλοντες* — *σβεσθήσεται* hat:
*ἐξ ἁμαρτιῶν σύγχυσις. προσεδοκᾶτο δὲ διὰ τὸ προλέγειν τὸν θεὸν
καὶ ἀπειλεῖν τοῖς ἁμαρτάνουσιν.*

Auch hier endlich wird man mit der Möglichkeit rechnen müssen, dass, wenn auch kaum ein einziges der Origenes zugeschriebenen Fragmente unecht zu sein braucht, doch fremde Bestandteile ihnen angeklebt oder in sie eingesprenzt sein können.

Das von Maximus Confessor gemeinte Bruchstück behandelt die Stelle Deut. 16, 20: *δικαίως τὸ δίκαιον διώξῃ*. Es ist also sehr passend zu Deut. c. 16 von dem Verfasser der Oktateuchkatene mit Angabe des Fundortes citiert worden. Über die handschriftliche Überlieferung dieser Katene ist die neueste Litteratur allgemein bekannt.

Ich lasse nun Tabelle sämtlicher Fragmente folgen. Die Nummern von Ghislerius und Delarue-Lommatzsch weichen nur unbedeutend ab.

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Zu Klagelieder
I	335 ^r	184 ^r	1 Überschr.
II	"	"	"
III	"	"	"
IV	"	"	"
V	"	"	"
VI	"	"	"
VII	"	"	1, 1
VIII	335 ^v	"	"
IX	"	"	"
X	"	"	1, 2
XI	"	"	"
XII	"	"	1, 3
XIII	336 ^r	184 ^v	1, 4
XIV	"	"	"
XV	"	"	"
XVI	"	"	1, 5
XVII	"	"	"
XVIII	336 ^v	"	1, 6
XIX	"	"	1, 6

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Zu Klagelieder
XX	366 ^v	184 ^v	1, 7
XXI	337 ^r	185 ^r	1, 8
XXII	"	"	"
XXIII	"	"	1, 9
XXIV	"	"	"
XXV	"	"	"
XXVI	337 ^v	"	1, 10
XXVII	"	"	"
XXVIII	"	"	1, 11
XXIX	"	"	"
XXX	338 ^r	185 ^v	1, 13
XXXI	"	"	1, 14
XXXII	"	"	1, 15
XXXIII	"	"	"
XXXIV	338 ^v	"	"
XXXV	"	"	1, 16
XXXVI	"	"	1, 17
XXXVII	"	"	"
XXXVIII	"	"	1, 18
XXIX	"	"	"
XL	"	"	1, 19
XLI	339 ^r	186 ^r	1, 20
XLII	"	"	1, 21
XLIII	"	"	1, 22
XLIV	"	"	"
XLV	339 ^v	"	2, 3
XLVI	"	"	2, 4
XLVII	340 ^r	186 ^v	2, 5
XLVIII	"	"	2, 6
XLIX	"	"	2, 7
L	"	"	2, 8
LI	"	"	"
LII	"	"	2, 9
LIII	340 ^v	"	2, 10
LIV	"	"	2, 11
LV	"	"	2, 13
LVI	"	"	2, 14
LVII	341 ^r	187 ^r	2, 16

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Zu Klagelieder
LVIII	"	"	2, 17
LIX	"	"	2, 18
LX	"	"	2, 19
LXI	341v	"	"
LXII	"	"	2, 20
LXIII	"	"	2, 21
LXIV	"	"	2, 22
LXV	"	"	3, 1
LXVI	342v	187v	3, 3
LXVII	"	"	3, 4
LXVIII	"	"	"
LXIX	"	"	3, 5. 6
LXX	"	"	3, 7. 8
LXXI	"	"	3, 9
LXXII	"	"	3, 12
LXXIII	"	"	3, 13—15
LXXIV	"	"	3, 16—18
LXXV	"	"	3, 25. 26
LXXVI	"	"	3, 27. 28
LXXVII	"	"	3, 27. 29. 30
LXXVIII	343 r	188 r	3, 31
LXXIX	"	"	3, 34—38
LXXX	"	"	3, 39. 40
LXXXI	"	"	3, 40
LXXXII	"	"	3, 41
LXXXIII	"	"	3, 43. 44
LXXXIV	"	"	3, 46. 47
LXXXV	343v	"	3, 48
LXXXVI	"	"	3, 49
LXXXVII	"	"	3, 50. 51
LXXXVIII	"	"	3, 52
LXXXIX	"	"	3, 58. 63
XC	344 r	188v	3, 64
XCI	"	"	3, 65. 66
XCII	"	"	4, 1
XCIII	"	"	"
XCIV	"	"	4, 2
XCV	"	"	4, 3

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Zu Klagelieder
XCVI	344 ^r	188 ^v	4, 3
XCVII	"	"	4, 4
XCVIII	"	"	"
XCIX	"	"	4, 5
C	344 ^v	"	"
CI	"	189 ^r	4, 6
CII	"	"	4, 7. 8
CIII	"	"	4, 8
CIV	"	"	4, 9
CV	345 ^r	"	4, 10
CVI	"	"	4, 11
CVII	"	"	4, 12
CVIII	"	"	4, 13
CIX	"	"	4, 14
CX	"	"	4, 15
CXI	345	"	"
CXII	"	"	4, 16
CXIII	"	"	4, 17
CXIV	"	"	4, 18
CXV	"	"	4, 19
CXVI	346 ^r	189 ^v	4, 20
CXVII	"	"	4, 21
CXVIII	"	"	4, 22

2. Was die Ausgaben anlangt, so ist auch hier die älteste in dem grossen Kommentar des Ghislerius enthalten. Er benutzte für die Klagelieder dieselben Katenenhandschriften, wie für den Jeremia. Ausgelassen hat er dabei diesmal nichts von dem, was ihm die Handschriften boten. Die Texteskonstituierung steht auf dem gleichen Standpunkt, wie die der Jeremiafragmente. Seine Ausgabe wurde mit ganz unwesentlichen Änderungen von Delarue, Lommatzsch 13 und Migne (vgl. oben) wiederholt. Das Einzige von Bedeutung, was Delarue hinzub brachte, war das Fragment aus der Oktateuchkatene, von dem schon die Rede gewesen ist. Die neue Ausgabe beruht auf den gleichen Handschriften und denselben Prinzipien, die bei Gelegenheit der Jeremiafragmente vorgeführt worden sind. Das Fragment der Oktateuchkatene ist für sich allein an den Schluss gestellt. Es ist abgedruckt nach Delarue unter Vergleichung der sog. Catena Lipsiensis des Nikephoros (Ni).¹

¹ Von Handschriften habe ich nur den Cod. Ven. Marc. gr. 534 saec. XI ein-

C. Die Erklärung der Samuel- und Königsbücher.

I. Die Nachrichten über die Erklärung der Samuel- und Königsbücher.

Über Art, Umfang und Datum der origenianischen Erklärung zu den Samuel- und Königsbüchern sind wir besonders schlecht unterrichtet. Origenes selbst erwähnt gelegentlich in einer Josuahomilie — also zu Cäsarea — eine anderswo zu 1. Kön. 3 gegebene Erklärung, vgl.

Hom. 3, 4 in Jos. (Lo 11, 32): scio me aliquando in quadam ecclesia disputantem de duabus meretricibus, de quibus scriptum est in tertio libro Regnorum, . . . discussisse diligentius et dixisse, quia illa meretrix haec esset, cui Salomon, non ille sed hic, qui pacem venit facere eorum quae in coelis sunt et quae in terris, reddi vivum jussit infantem: illa vero alia, quae mortuum habebat infantem, vel illius esset prioris populi synagoga vel eorum qui in haeresin declinarunt.

Ob aber diese Homilie schriftlich existiert hat, wissen wir nicht. Hieronymus zählt im Briefe an Paula a. a. O. S. 866, 106

In primo Regnorum libro omeliae IIII [cod. a am Rande: ^s r. I] auf. Ebenso¹ nennt Cassiodor de inst. div. litt. I, 2

Primi siquidem voluminis quatuor homilias Origenis invenire kennt aber weiter noch

In secundo quoque volumine codicis ejusdem Origenis unam reperi nihilominus homiliam.

Die dem Cassiodor bekannten Homilien sind sicher lateinische gewesen; das Gleiche könnte man, wie auch sonst (vgl. S. X), von denen des Hieronymus vermuten. Eine lateinische, die Vincenz von Beauvais allein kennt, ist ja auch noch vorhanden, was die Bemerkung im cod. a offenbar bekunden will.

Gegen die eine griechische Homilie über 1. Sam. 28, 3—25, die noch erhalten und nach S. 289, 5—10: *ὡς πρόην ἐλέγομεν ἐξηγοῦμενοι τὸν*

---

gesehen, der wesentliche Abweichungen nicht bringt. Nach Montfaucon, Bibl. Coisl. p. 42 steht unser Fragment auch im Cod. Coisl. VI, nicht VIII, wie Harnack LG I, 364 u. a. angeben.

¹ Ein Cod. Bobbiensis (vgl. Harnack LG I, 355) nennt sicher falsch: VI.

καὶ Ψαλμὸν . . . . μεμνήμεθα, εἶγε μεμνήμεθα τῶν ἱερῶν γραμμάτων· μέμνημαι γὰρ αὐτῶν εἰρημένων εἰς τὸν καὶ Ψαλμὸν doch wohl auch in Caesarea nach Abschluss der Psalmenexegese, also nach 241 (oder 244? vgl. S. X) gehalten ist, richteten sich, ausser mancher indirekten Polemik, mit Namen die Gegenschriften des Methodius und Eustathius.¹ Woher die Verfasser der Katenen ihre Fragmente haben, ist nicht sicher, doch wird man ungern zu Redepenning's (Origenes II, 193) „beiläufigen Anmerkungen, die sich gewiss über alle biblischen Bücher erstreckten“, seine Zuflucht nehmen.

II. Die Überlieferung und die Ausgaben der griechischen Erklärung der Samuel- und Königsbücher.

1. Eustathius von Antiochien schreibt an Eutropius S. 22, 2 ff.:¹

σαφῶς ἀκριβῶσαι βούλει πῶς ἂν ἔχοιμι γνώμης ἕνεκα τῆς ἐγαστριμύθου τῆς ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν ἱστοροῦμένης· οὐ γὰρ ἀρέσκεσθαι φῆς οἷς ἐξέδωκεν Ὁριγένης εἰς τὴνδε τὴν ὑπόθεσιν. οὐ μὴν ἀλλ' ἔγωγε καὶ ἄλλους εἰδὼς ὅτι μεμφομένους οὐκ ὀλίγους ἐφ' οἷς ὄρισάτο προχείρους, ἀλλὰ συγροὶ μὲν εἰσιν οἱ θακνόμενοι τὰς ψυχὰς ἀσχάλλοντες οὐ μετρίως· ἔσθ' ὅτε δέ τινες οἷς ἔγραψεν κεῖνος ὑπάγονται, τῇ προλαβούσῃ δοξολογίᾳ ἧῶν ἀντιθέμενοι, καὶ τοῖς ὀνόμασι μᾶλλον, ἀλλ' οὐ τοῖς πράγμασι προσέχοντες ὡς δεόν. ἴν' οὖν μὴ δόξαιμι κατ' ἐμαυτὸν ἀγῶνα δικανικὸν εἰσάγειν, οὐκ ἀνοίκειον ἡγοῦμαι πᾶσαν μὲν ὁμοῦ συζεῦξαι τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ τῆδε τῇ τοῦ γραμματος ὑπαγορίᾳ, δι' ἐκατέρου δὲ τραυῶσαι τὸ σαφές.

Der Verständigkeit des Eustathius verdanken wir also die Erhaltung dieser Homilie des Origenes.

Die einzige selbständige Handschrift, welche beides enthält, die Homilie des Origenes und die Widerlegungsschrift des Eustathius, ist der cod. Monac. gr. 331 (M) membr. saec. X.²

Inhalt: 1) fol. 1 *Κυρίλλον ἀρχιεπισκόπου ἀλεξανδρείας περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος* 2) fol. 174 *Ὁριγένους εἰς τὴν τῶν βασιλειῶν α̅ 3) fol. 179 τοῦ ἀγίου εὐσταθίου ἀρχιεπισκόπου ἀντιοχείας κατὰ ὀριγένους διαγνωστικὸς εἰς τὸ τῆς ἐγαστριμύθου θεώρημα* 4) fol. 201 *τοῦ ἀγίου γρηγορίου ἐπισκόπου νύσης ἐπιστολὴ διὰ τὴν ἐγαστριμύθου*

¹ Eustathius wird citiert nach der Ausgabe von A. Jahn in TU II, 4 1886. Vgl. übrigens S. 288, 11 ff. App. über die Frage, ob Origenes noch eine zweite Homilie über dasselbe Thema gehalten hat.

² Catal. Codd. mss. bibl. reg. bav. ed. J. Hardt. III, 319—321 TU II, 4, XIII ff. XXV f.

πρὸς Θεοδοσίον ἐπισκόπον 5) fol. 205 Θεοδοίου ἐπισκόπου ἀγνώστου
ἐρμηνεία εἰς τὸ σύμβολον τῶν ἁγίων ἐν νικαίᾳ πατρῶν τῶν τί καὶ
ὀκτώ 6) fol. 220 Ἴσον τοῦ ἐνωτιζοῦ.

Die Handschrift, die ich in eigener Kollation benutze, ist ziemlich fehlerhaft, vgl.:

	M	Richtige Lesart
S. 283, 5	δίῳν περιζοπαί	δ'είῳν περιζοπαί (Blass)
284, 6	ζητήσεσαν	ζητήσαις ἂν (Al)
285, 29	ἐπειδῆ	ἐπεὶ δὲ
287, 2	ἦδη	ἦ δει
292, 30	καὶ ὅτι	καίτοι
293, 13	δέχονται	δέονται (Ja)
293, 19	προφήτης	πρὸ τῆς (Cr)
294, 22	οὐ	ὄ

Dazu kommen neben kleineren Auslassungen und Einschüben mindestens drei erheblichere Lücken (S. 284, 2 286, 26 ff. 293, 12) und eine sinnstörende Umstellung (S. 290, 10).

Die sämtlichen übrigen Handschriften, nämlich

cod. Vat. gr. 1073. chart. saec. XVI Laur. Ashburnh. IV 1283. chart.

saec. XVI Berol. Phill. 1468. chart. saec. XVII Ambros. R. III

Sup. chart. XVI Mus. Brit. Burn. gr. 54. chart. saec. XVI Taurin.

316. chart. saec. XVI Sin. 1139. chart. saec. XVII,

von denen ich die drei ersten selbst verglichen habe, die beiden folgenden durch die Güte Cerianis und Kenyons kenne, scheinen auf die Münchener Handschrift irgendwie zurückzugehen. Den Stammbaum aller Handschriften mit Sicherheit festzustellen, ist mir jedoch nicht gelungen. Irgend etwas Wertvolles zur Textherstellung bieten sie w. e. sch. nicht. Wertvoll für diesen Zweck ist neben M nur noch die Gegenschrift des Eustathius, in der eine Anzahl Sätze des Origenes wörtlich angeführt werden, mindestens an einer Stelle sogar ein Satz, der unserem heutigen Origenestexte fehlt, vgl. S. 286, 26—29.

Die Katene zu den Samuel- und Königsbüchern ist nicht gut überliefert. Die älteste Handschrift

cod. Coisl. 8 (e, bei Holmes-Parsons 243) membr. saec. X (Kollation von Violet)

ist nicht vollständig erhalten, sondern beginnt erst mit I Sam. 14, 4.

Von den demnächst in Betracht kommenden ist der

cod. Scorial. Σ — II — 19 (s) membr. saec. XIII (Kollation von Sternbach; eine Abschrift ist der cod. Scorial. Ψ — I — 8)

durch Feuchtigkeit und Feuer beschädigt, der

cod. Ven. Marc. gr. XVI (v) bomb. saec. XIII (von mir kollationiert)

ist schlecht geschrieben und hat durch schlechtes Einbinden gelitten. Ob s und v nicht vielleicht von c abhängig sind, war daher nicht festzustellen. Jedenfalls gehören die Handschriften eng zusammen, weisen aber, wie es scheint, auf eine Vorlage, die nicht nur bereits lückenhaft (vgl. S. 303, 1 App.), sondern auch in der Setzung der Verfassernamen nicht mehr genau war. Daher ist mitunter Anfang oder Ende eines Fragments nicht sicher zu bezeichnen. Eine vierte Handschrift endlich, der

cod. Paris. gr. 133 bomb. saec. XIV (Kollation von Violet)

vertritt gegenüber den anderen Manuskripten eine verkürzte Gestalt derselben Katene. Z. B. giebt er das Fragment Nr. XVI zu II Sam. 5, 14 (S. 300, 2—6) folgendermaassen:

Paris. gr. f. 50v: *Σημείω [sic] ὅτι ὁ νάθαν τίκτεται ἀπὸ οὐκ ἴσσαντες [sic] τὴν ἱερουσαλήμ· τοῦτο [sic] δὲ γενεαλογεῖ λουκᾶς· ὁ δὲ ματθαῖος σολομῶντα.*

Die in c s v erhaltenen Fragmente sind:

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Coisl.	Cod. Scorial.	Cod. Ven.	Zu
I		11v	20r	I Sam. 3, 11—21
II			21r	4, 13
III		13r	21v	5, 3
IV	3r		40v	15, 9—11
V	5v		43v	15, 11
VI	6v		45r	16, 12
VII	7v	34r	46r	16, 18
VIII	15v	42r	54v	19, 23. 24
IX	17r	43v	56v	21, 4
X	„	44r	„	21, 5. 6
XI	18r	45r	58r	21, 7
XII	19v		59r	„
XIII	25r	51v	66r	25, 22
XIV	32r		73v	28, 11. 12
XV	42r	69v	88r	II Sam. 5, 6—8
XVI	„	„	88v	5, 14
XVII	59v	89v	113r	16, 10—12
XVIII	67v	98r	125r	21, 2. 6. 9. 11
XIX	78r		142v	I Kön. 2, 5. 6. 8. 9
XX	109v	147r	195r	19, 5—7
XXI	118r	157v	210r	II Kön. 2, 16
XXII	151r	195v	263v	20, 18

Das Fragment aus der Canticakatene findet sich mit Namen nur in dem cod. Vat. gr. 754. membr. saec. XI.

Auf diese Handschrift wurde ich 1898 in Rom beim Suchen nach Origenesfragmenten durch Mercati gütigst aufmerksam gemacht, der sie bereits für die Psalmenexegese als selbständig und einzigartig erkannt hatte. Die Handschrift enthält zu den Cantica einige 30 Origenesfragmente, von denen am Schlusse von Corderius' Psalmenkatene nur ganz wenige gedruckt zu finden sind. Ein Vergleich mit den übrigen vatikanischen Psalmenhandschriften ergab, dass eine Anzahl der Origenesfragmente des cod. Vat. gr. 754. sonst nicht überliefert ist, einige anonym oder unter Origenes' Namen (namentlich im cod. Vat. gr. 398 saec. X?) ein Teil aber auch unter anderen, z. B. Cyrill. Die zum „Magnificat“ angeführten Fragmente waren meist mit den schon gedruckten identisch und durch die Autorität der lateinischen Lukashomilien des Origenes gedeckt. Zu einem abschliessenden Urteil über die Echtheit aller Fragmente konnte ich jedoch nicht gelangen.

2. Herausgegeben ist die Homilie *περὶ τῆς ἐγγαστριμύθου* zuerst 1629 von Allatius (Al).¹ Er bediente sich „non nisi unius codicis manuscripti illiusque pessimi“, unzweifelhaft des jetzigen Vat. gr. 1073. Ausserordentlich gelehrt und wertvoll ist die Beigabe: Leonis Allatii de engastrimytho syntagma. Durch einige gute Verbesserungen zeichnet sich aus die Ausgabe im 8. Bande der *Critici sacri* von J. und R. Pearson 1660 (Cr),² die jedoch nicht die Handschrift im British Museum zuzogen. Beide Ausgaben benutzten Huet, Delarue II, Gallandi (Ga),³ Lommatzsch 11 und Migne PG 12, ohne wesentlichen Fortschritt. Eine wirklich neue Ausgabe hat dann Jahn (Ja)⁴ geliefert, der 1836 die Homilie aus der Münchener Handschrift abschrieb, sie aber erst 1886 auf Lagardes Betreiben in den Texten und Untersuchungen zusammen mit Eustathius' Gegenschrift veröffentlichte. Das Manuskript ist leidlich benutzt und damit ein grosser Teil der grössten Fehler und Lakunen der früheren Ausgaben beseitigt. Die Einleitung und der kritische Apparat sind mit ebensoviel Fleiss wie biederer Naivetät verfasst.

Fragmente aus der Katene zu den Samuel- und Königsbüchern hat zuerst Delarue nach Combefisius' Excerpten aus Pariser Handschriften

¹ S. P. N. Eustathii archiepiscopi etc. in Hexahemeron Commentarius ac de Engastrimytho dissertatio adv. Origenem. Item Origenis de eadem Engastrimytho ed. L. Allatius. Lugduni 1629.

² *Criticorum Sacrorum* Tom. 8, 407—417. Lond. 1660.

³ *Bibliotheca Veterum Patrum* etc. A. Gallandus. Tom. 4, 541—547. Venet. 1768.

⁴ TU II, 4 1886.

gedruckt; dabei scheint der Paris. gr. 133 benutzt worden zu sein. Dieselben sind von Lommatzsch und Migne a. a. O. wiederholt worden. Ganz unkritisch sind aus dem cod. Ven. gr. XVI für Gallandi 1781 (Tom. 14 App.) Scholien abgeschrieben worden. Nicht nur die Note $\omega^p = \omega\sigma\alpha\iota\omicron\nu$ ist auf Origenes gedeutet worden, sondern z. B. auch die Ziffer 07 des Scholions Nr. 73. Diese Ausgabe ist abgedruckt bei Migne PG 17.

Die neue Ausgabe bietet zum ersten Male den Text der Handschrift M ganz genau, in derselben Weise, wie es oben in Bezug auf S ausgeführt ist. Die Seitenzahlen von M stehen links am Rande, die von Delarues 2. Bande rechts. Die Paragrapheneinteilung Jahns ist fast unverändert beibehalten. Verglichen ist der Text des Eustathius, so weit man ihn erschliessen konnte. Die Katenenfragmente sind zum ersten Male nach e s v abgedruckt; die Stücke, deren Zugehörigkeit nicht sicher war, in { } gesetzt. Der Parisinus gr. 133 scheint nur in einem Fragment etwas Besseres erhalten zu haben (S. 298, 26 f.). Das Canticafragment erscheint zum ersten Male. Die Einrichtung des Apparats entspricht der zu den früheren Stücken angegebenen.

Während der Vorarbeiten vom Jahre 1895 an wie während der Drucklegung, die seit Juli 1899 dauerte, habe ich von Behörden und Einzelnen die freundlichste Unterstützung erfahren. Einiger Namen ist bereits im Laufe der Einleitung Erwähnung geschehen — auch könnte ich alle nicht nennen. In erster Linie verpflichtet bin ich für die Liberalität, mit der er mir die Benutzung seiner Bibliothek erleichterte, dem Fürsten Chigi in Rom. Ebendort bin ich dem Präfecten Ehrle der Vaticana und für einzelne Mitteilungen besonders der unermüdlichen Liebenswürdigkeit G. Mercatis Dank schuldig. Wie viel ich während der Korrektur aus den Beiträgen der Herren F. Blass, H. Diels, P. Koetschau und H. Lietzmann habe entnehmen dürfen, davon geben die gebuchten Emendationen nur ein unvollständiges Bild. Ihnen allen sage ich für ihre unschätzbare Hilfe meinen ergebensten Dank. Die der Einleitung vorangesetzten Worte des Origenes in einer eigentlichen Widmung auf meine hochverehrten Lehrer F. Blass und A. Harnack zu beziehen, wie ich es in Dankbarkeit beabsichtigt hatte, verbot eine Satzung der Kirchenväter-Commission.

Kiel, 5. November 1900.

Erich Klostermann.

Eine Tabelle der Abkürzungen scheint überflüssig zu sein, da sie theils selbstverständlich und allgemeingebräuchlich, theils im Laufe der Einleitung erklärt sind.

Als Siglen für die Editoren sind stets die zwei ersten Buchstaben genommen, also Co = Corderius u. s. w. Hippol. und Orig. ohne Zusatz = die Ausgabe der Berliner Akademie. Luc. = der Bibelkritiker Lucian. Par. bei einem Citat aus einem der Synoptiker, = dass vielleicht auch die anderen beiden Evv. in Betracht kommen. Das † ist nur bei solchen Anstößen in den Text gesetzt, die auf schwerer Verderbung zu beruhen scheinen. In { } stehen Stücke zweifelhafter Herkunft.

ORIGENES' JEREMIAHOMILIEN

---

1. DIE GRIECHISCH ERHALTENEN HOMILIEN
2. DIE FRAGMENTE AUS DER PHILOKALIE
3. DIE FRAGMENTE AUS DER PROPHETENKATENE

Die griechisch erhaltenen Homilien.

S = cod. Scor. Ω — III — 19 saec. XI/XII.

S* = ursprüngliche Lesart von S; entsprechend bei andern Hss.

S¹ = erste Hand in S.

Scorr. = Verbesserungen in S, deren Herkunft nicht sicher ist.

S² = S jüngere Korrektur.

V = cod. Vat. gr. 623 saec. XVI.

C = die Prophetenkatene; gesperrt sind meine Verbesserungen, ebenso bei H.

H = Hieronymus' Übersetzung.

Ἐπιτίμησις Ἰερεμίας καὶ ἐπὶ τίνων
προεφήτευσεν βασιλέων καὶ ἐξῆς τίνα ἐρρέθη αὐτῷ
παρὰ κυρίου.

ᾠμία α΄.)

208^v 1. Ὁ θεὸς εἰς ἀγαθοποιίαν πρόχειρός ἐστιν, εἰς δὲ τὸ κολάσαι 125
τοὺς ἀξίους κολάσεως μελλήτης. δυνάμενος γοῦν ἐπαγαγεῖν τὴν κό-
λασιν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ καταδικαζομένοις μετὰ σιωπῆς, μετὰ τοῦ μὴ
προδιαμαρτύρασθαι, οὐδαμῶς τοῦτο ποιεῖ· ἀλλὰ κ' ἀν καταδικάζη
5 λέγει, τοῦ λέγειν αὐτῷ προκειμένου ἐπὶ τῷ ἐπιστρέψαι ἀπὸ τῆς
καταδίκης τὸν καταδικασθόμενον. τούτων μὲν παραδείγματα ἔστιν
ἀπὸ τῶν γραφῶν λαβεῖν πολλά, ὀλίγα δὲ (ἀρκεῖ) τὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος
ὑποπίπτοντα, ἵνα ἔλθωμεν καὶ ἐπὶ τὸν σκοπὸν τῶν προκειμένων ἀνα-
γνωσμάτων. οἱ Νινευῖται γὰρ ἁμαρτωλοὶ ἐγεγόνεισαν καὶ κατεδι-
10 κάσθησαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ· ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ ἔμελλε Νινευὴ κα-
τασκάπτεσθαι. οὐκ ἠθέλησε σιωπῶν ὁ θεὸς καταδικάσαι αὐτήν, ἀλλὰ
-διδούς αὐτοῖς τόπον μετανοίας· καὶ ἐπιστροφῆς ἔπεμψεν Ἐβραῖον
προφήτην, ἵνα εἰπόντος αὐτοῦ· ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευὴ κατα-
15 στραφήσεται, οἱ καταδικασμένοι μὴ καταδικασθῶσιν, ἀλλὰ μετα-
νοήσαντες τύχωσι τοῦ ἐλέους τοῦ θεοῦ. οἱ ἐν Σοδόμοις καὶ Γο-
μόρροις ἦσαν καταδικασμένοι, ὡς δῆλον ἐκ τῶν λόγων τοῦ θεοῦ
τῶν πρὸς τὸν Ἀβραάμ· ἀλλ' ὅμως τὰ αὐτῶν πεποιήκασιν οἱ ἄγγελοι.

10 Vgl. Jona 3, 4. — 11—15 Vgl. Hom. 18, 15, in Num. Hom. 16, 4 (Lo 10, 184f.) — 12 Weish. Sal. 12, 10. — 13 Jona 3, 4. — 17 Vgl. Gen. 18.

Überschr.: Ἰερεμίας S fol. 208^v; Πότε—ᾠμία α΄ nach H: Quo tempore Hieremias exorsus est prophetare et sub quibus principibus prophetavit et infra quae dicta sunt ei a Domino | 5 λέγει| Scorr. λέγη S* + ἀεὶ Blass Lietzmann nach H: semper | 7 ἀρκεῖ nach H: sufficiunt προσάξω μόνον Co | τὰ übergesch. Scorr. | 11 ἠθέλησε σιωπῶν z. T. mit Ru (ἔθελε σιωπῶν) nach H: noluit cum silentio ἠθέλ] εἰπῶν S | 12 Hebraeorum H | 17 αὐτῶν Blass Diels αὐτῶν S.

θέλοντες σφῆξασθαι τοὺς μὴ θέλοντας σφῆξασθαι, λέγοντες τῷ Λότ·
 »εἰσί τινές σοι ὄδε γαμβροὶ ἢ υἱοὶ ἢ θυγατέρες«; οὐκ ἄγνοοῦντες
 ὅτι οὐχ ἔπονται ἐκείνοι τῷ Λότ, ἀλλὰ ποιοῦντες τὰ τῆς (ἐαυτῶν τε
 ἅμα καὶ) τοῦ πέμψαντος αὐτοὺς χρηστότητος καὶ φιλανθρωπίας.

- 5 2. Τὸ ὅμοιον εὐρήσετε καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν Ἱερεμίαν. ἀναγέ-
 γραπται ὁ χρόνος τῆς προφητείας αὐτοῦ, πότε ἤρξατο καὶ μέχρι
 πότε προσητέυσεν. εἶτα ὁ ἐντυγχάνων, ἐὰν μὴ προσέχη τῇ ἀνα-
 γνώσει μηδὲ ἐξετάζη τὸ βούλημα τῶν γεγραμμένων ἀναγνωσμάτων,
 ἐρεῖ ὅτι ἱστορία ἐστὶν καὶ ἀναγέγραπται, πότε ἤρξατο προσητεύειν
 10 Ἱερεμίας καὶ μέχρι πόσον προσητεύσας χρόνον κατέληξε προσητεύων.
 209^r τί οὖν πρὸς ἐμὲ αὕτη ἢ ἱστορία; ἀνέγνων, | ἔμαθον || ὅτι ἤρξατο 126
 προσητεύειν »ἐν ἡμέραις Ἰωσίου τοῦ υἱοῦ Ἀμὼς βασιλέως Ἰούδα
 [ἔως] ἔτους τρισκαίδεκάτου ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ«. εἶτα »ἐγένετο ἐν
 ταῖς ἡμέραις Ἰωακείμ υἱοῦ Ἰωσίου βασιλέως Ἰούδα« προσητεύων
 15 »ἔως τῆς συντελείας τοῦ ἐνδεκάτου ἔτους Σεδεκίου υἱοῦ Ἰωσίου βασι-
 λέως Ἰούδα«. καὶ ἔμαθον ὅτι κατὰ τρεῖς βασιλεῖς ἢ προφητεία
 αὐτοῦ συνεξέτεινεν »ἔως τῆς αἰχμαλωσίας Ἱερουσαλήμ ἐν τῷ πέμπτῳ
 μηνί«. τί οὖν διὰ τούτων διδασκόμεθα, ἐὰν προσέχωμεν τῇ ἀνα-
 γνώσει; 3. κατεδίκασεν ὁ θεὸς τὴν Ἱερουσαλήμ διὰ τὰ ἁμαρτήματα
 20 αὐτῆς, καὶ ἦσαν κριθέντες εἰς αἰχμαλωσίαν ἐγκαταλειφθῆναι. ὅμως
 ὁ φιλάνθρωπος θεὸς ἐνεστήκωτος τοῦ καιροῦ πέμπει καὶ τοῦτον
 τὸν προφήτην ἀνωτέρω τρίτης βασιλείας τῆς ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας,
 ἐν' οἱ βουλόμενοι κατανοήσαντες μετανοήσωσι διὰ τοὺς προφητικoὺς
 λόγους. ἐξαπέσταλκε προφήτην προσητεύειν καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέ-
 25 ρου μετὰ τὸν πρῶτον βασιλέα καὶ ἐπὶ τοῦ τρίτου μέχρι τῶν χρό-
 νων αὐτῆς τῆς αἰχμαλωσίας. εἶδον γὰρ ἄνοχῃν ὁ μακροθύμος θεὸς
 καὶ πρὸ μίας ἡμέρας, ὡς ἔστιν εἰπεῖν, τῆς αἰχμαλωσίας, προτρέπον
 μετανοεῖν τοὺς ἀκούοντας, ἵνα παύσῃται τὰ τῆς αἰχμαλωσίας σκυ-
 θρωπά· ὅθεν γέγραπται ὅτι »ἔως τῆς αἰχμαλωσίας Ἱερουσαλήμ
 30 προσητέυσεν Ἱερεμίας ἔως τοῦ πέμπτου μηνός. ἤρξατο ἢ αἰχμα-
 λωσία, καὶ ἔτι προσητέυσεν οἷονεὶ λέγων· αἰχμάλωτοι γέγονατε, κὰν
 οὕτω μετανοήσατε· μετανοησάντων γὰρ ὑμῶν οὐ προζόψει τὰ τῆς
 αἰχμαλωσίας, ἀλλὰ τὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ ἐπισταθήσεται ὑμῖν. ἔχομεν
 οὖν χρήσιμον ἀπὸ τῆς ἀναγραφῆς ἐχούσης τοὺς χρόνους τῆς προφη-

2 Gen. 19, 12. — 4 Vgl. Tit. 3, 4. — 20—29 Vgl. Hier. Comm. 837.

3 ἔπονται] ἔπονται Blass | 3 ἐαυτῶν τε ἅμα καὶ Blass Wilamowitz nach
 H: *suam pariter et* | 7 μὴ] < H | 8 μηδὲ] *et* H; beide Negationen verwirft auch
 Hu | 9 ἱστορία ἐστὶν καὶ ἀναγέγραπται] *historia superscripta est* H | 12 ἔως
 SH aus Z. 15, 17 eingedrungen | 16 καὶ] + *legens* H (vgl. Z. 11) | 34 τῆς προφη-
 τείας Co *prophetiae* H τῆς προσητεύει S *τίς προσητεύει S jüngere Corr.

τείας, ὅτι προτρέπει κατὰ φιλανθρωπίαν ἑαυτοῦ ὁ θεὸς τοὺς ἀκούον-
 τας μὴ παθεῖν τὰ τῆς αἰχμαλωσίας.

Τοιαῦτα καὶ περὶ ἡμᾶς ἐστίν. ἐὰν ἀμαρτάνωμεν, αἰχμάλωτοι
 καὶ ἡμεῖς μέλλομεν γίνεσθαι. τὸ γὰρ »παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον
 209^v τῷ σατανᾷ« | οὐδὲν διαφέρει τοῦ παραδοῦναι τοὺς ἀπὸ Ἱερουσαλήμ
 τῷ Ναβουχοδοπόσορ· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι παρεδίδοντο διὰ τὰς ἀμαρ-
 τίας, οὕτω τῷ σατανᾷ παραδιδόμεθα διὰ τὰς ἀμαρτίας ὄντι Ναβου-
 χοδοπόσορ. καὶ »οὓς παρέδωκα τῷ σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ
 βλασφημεῖν« φησὶ περὶ ἄλλων ἀμαρτωλῶν ὁ ἀπόστολος. 4. ὅρα
 10 οὗν πληκτικόν κακόν ἐστὶ τὸ ἀμαρτάνειν, ἵνα παραδοθῶσι τῷ σατανᾷ
 αἰχμαλωτίζονται τὰς ψυχὰς τῶν ἐγκαταλειπομένων ὑπὸ θεοῦ, οὐκ
 ἀναιτίως δὲ οὐδὲ ἀκρίτως ἐγκαταλιπόντος θεοῦ, οὓς ἐγκατέλιπε·
 ἐπὶ γὰρ πέμψη τὸν ἕτερον ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα, ὁ δὲ ἀμπελῶν φέρη
 ἀντὶ σταφυλῆς ἀκάνθας, τί ποιήσει ὁ θεὸς ἢ »ταῖς νεφέλαις ἐν-
 15 τελεῖται τοῦ μὴ βροῦσαι ἕτερον« ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα; ἐπίκειται οὖν
 || διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν καὶ ἡμῖν αἰχμαλωσία καὶ μέλλομεν παραδί- 127
 δοσθαι, ἐὰν μὴ μετανοῶμεν, τῷ Ναβουχοδοπόσορ καὶ τοῖς Βαβυ-
 λωνίοις, ἵνα ἡμᾶς σπαράξωσιν οἱ νοητοὶ Βαβυλώνιοι. ἐπιχειμένον
 τούτων οἱ λόγοι τῶν προφητῶν, οἱ λόγοι τοῦ νόμου, οἱ λόγοι τῶν
 20 ἀποστόλων, οἱ λόγοι τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
 λέγουσιν ἡμῖν περὶ μετανοίας, παρακαλοῦσιν ἡμᾶς εἰς ἐπιστροφὴν·
 ἐὰν ἀκούσωμεν, πιστεύωμεν τῷ εἰρηκότι »μετανοήσω καὶ γὰρ περὶ
 πάντων τῶν κακῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς«. ταῦτα μὲν
 εἰς τὸ προοίμιον.

25 5. Μετὰ δὲ τὸ προοίμιον γέγραπται ὅτι »ἐγένετο λόγος κυρίου
 πρὸς αὐτόν«, ὃν ἡμεῖς οἶμεν τὸν Ἱερεμίαν. τί δὲ λέγει ὁ λόγος τοῦ
 κυρίου πρὸς αὐτόν; ἐξαιρέτων παρὰ τὸ εἰρημένον πρὸς τοὺς λοι-
 πὸν προφήτας. τοῦτο γὰρ πρὸς οὐδένα εὑρομεν τῶν προφητῶν
 εἰρημένον. Ἀβραὰμ προφήτης ἐχορημάτισεν ἐν τῷ »προφήτῃ ἐστὶ
 30 καὶ προσεῖξεται περὶ σοῦ«, καὶ οὐκ εἶπεν πρὸς αὐτόν ὁ θεός· »πρὸ
 τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελεθῆν
 210^r ἐκ μήτρας ἡγίακά σε«. | ἀλλὰ ὕστερόν ποτε ἡγιάσθη ὁ Ἀβραὰμ, ὅτε
 ἐξῆλθεν ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς συγγενείας αὐτοῦ καὶ ἐκ

4—9 Vgl. Hom. 18, 14, Fragm. 125 in C u. ö. — 4 I Kor. 5, 5. — 5 Vgl.
 Jerem. 34, 5 u. ö. — 8 I Tim. 1, 20. — 13 ff. Vgl. Jes. 5, 4—6. — 22 Jerem. 18, 8.
 — 29 Vgl. Philo qu. rer. div. her. I, 510 M — Gen. 20, 7. — 33 Vgl. Gen. 12, 1.

8 παρέδωκα nach H: tradidī παρέδωκε S (Hom. 18, 14: παρέδωκα) | 11/12 οὐκ
 ἀναιτίως δὲ οὐ u. θεοῦ οὓς ἐγκατέλιπε S and. Hand w. e. sch. | 13 φέροι S* φέρη
 S1 | 22 πιστεύωμεν Co πιστεύομεν SH | 27 ἐξαιρέτων] vgl. S. 4, 3 9, 12; oft mit ti
 verbunden: in Matth. Tom. 13, 2 (Lo 3, 212), Exhort. 14 (Orig. I, 14, 7).

τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. ἐξ ἐπαγγελίας γεγέννηται ὁ Ἰσαάκ, καὶ οὐχ εὐρομεν οὐδὲ πρὸς αὐτὸν τοῦτον λεγόμενον τὸν λόγον. καὶ τί με δεῖ καταλέγειν περὶ τῶν ἐξῆς; Ἰερεμίας ἐξαιρέτου ἔτυχε δορεῶς. τῆς »πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε
5 ἐξελεθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε«.

6. Οὐκ ἀγνοοῦμεν ὅτι ταῦτα ἀναφέρουσί τινες ὡς μείζονα Ἰερεμίου ἐπὶ τὸν σωτήρα καὶ κύριον ἡμῶν· καὶ ἰστέον ὅτι τὰ μὲν πολλὰ αὐτῷ συνᾶδει καὶ δύναται ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὸν σωτήρα, ἃ παραδήσομαι· ὀλίγα δέ τινα τῶν εἰρημένων πρὸς τὸν Ἰερεμίαν
10 θλίβει τὸν λόγον, οὐ δυνάμενα ὡς πρὸς τοὺς πολλοὺς ἐφαρμόσαι τῷ σωτήρι. τίνα οὖν ἐστὶ τὰ ἐφαρμόζοντα τῷ σωτήρι; »πρὸς πάντας οὐς ἐὰν ἐξαποστείλω σε πορεύσῃ, καὶ κατὰ πάντα ὅσα ἐὰν ἐντεῖλωμαί σοι λαλήσεις. μὴ φοβηθῆς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι τοῦ ἐξαιρέσθαι σε, λέγει κύριος«. οὐπω ταῦτα (ἂν) ἐν-
15 αργῶς πρὸς τὸν σωτήρα δόξϊαν ἀναφέρεσθαι, τὰ ἐξῆς δὲ »καὶ ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς με καὶ ἤψατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με· ἰδοὺ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου. ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν« (θλίβει τὴν περὶ τοῦ Ἰερεμίου ἐρμηνείαν). Ἰερε-
20 μίας ποῖα ἔθνη ἐξερορίζωσε, ποίας κατέστρεψε βασιλείας; γέγραπται γάρ· »ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν«. ποίαν δὲ εἶχεν ἐξουσίαν ὁ Ἰερεμίας εἰς τὸ
»ἀπολλύνειν«, ὅπερ || εἰρηται ὡς πρὸς Ἰερεμίαν ἐν τῷ »καὶ ἀπολλύνειν«; 128
τίνας δὲ τοσοῦτους ᾠκοδόμησεν Ἰερεμίας, ἵνα λέγηται »καὶ οἰκοδο-
25 μείν«; Ἰερεμίας φησὶν· »οὐκ ἀφέλησα, οὐδὲ ἀφέλησέ με οὐδέεις«. πῶς οὖν δέδοται αὐτῷ τὸ »οἰκοδομεῖν καὶ καταφυτεύειν«; πῶς ἐπὶ τὸν Ἰερεμίαν ἐφαρμόσει τὸ »καταφυτεύειν«; ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτήρα ἀνα-
210ν φερόμενα οὐ θλίβει τὸν ἐρμηνεύοντα, | ὅτι ὁ Ἰερεμίας ἐν τοῦτοις σύμβολον τοῦ σωτήρός ἐστιν. τὰ δὲ παρατεθησόμενα πάντῃ θλίβει
30 καὶ τὸν πάντῃ συνειτώτατον βουλόμενον δεῖξαι. πῶς καὶ ταῦτα δύναται ἀρμόζειν ἐπὶ τὸν σωτήρα· »καὶ εἶπα· ὁ ὢν δέσποτα κύριε, ἰδοὺ οὐκ

6 ff. Vgl. Hier. Comm. S37: Quidam hunc locum super Salvatore intelligunt. — 20 ff. Vgl. Hom. 14, 5, in Matth. Tom. 12, 9 (Lo 3, 144): Καὶ οἱ φάσκοντες δὲ ὅτι Ἰερεμίας εἶη ὁ Ἰησοῦς . . . τάχα ἐκ τῶν εἰρημένων ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ Ἰερεμίου ἐκινήθησαν, οὐ πληρωθέντων μὲν ἐν τῷ προφήτῃ τότε κτλ. — 25 Jerem. 15, 10.

14 ἂν ἐναργῶς Diels Wilamowitz otiose H (= ἀργῶς Ru) | 19 ff. (bis Hom. 1, 7 oder weiter?) Hierzu Fragm. 2 in C: Ταῦτα — κρείττονα | θλίβει — ἐρμηνείαν nach H: de Hieremia difficilem faciunt interpretationem.

ἐπίσταμαι λαλεῖν«. ὅστις ἐ(στὶ)ν σοφία, ὅστις ἐστὶ δύναμις θεοῦ, ὃς ἤνεγκεν ἡμῖν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, ὃ κατόκησεν ἐν αὐτῷ σωματικῶς — πῶς οὖν δύναται ἀρμόζειν τὸ »οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν« τῷ σωτῆρι; ἀλλὰ καὶ τὸ »νεώτερος ἐγὼ εἰμι« ἀπαγορεύεται πρὸς 5 τὸν σωτῆρα, ὡς λέγοντα αὐτὸν οὐ καλῶς. εἰ γὰρ αὐτῷ λέγει ὁ κύριος· μὴ λέγε τόδε, δῆλον ὅτι οὐ καλῶς λεγόμενον ἀπαγορεύει αὐτό.

Οὐχ ἀρμόζει οὖν ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα. ἐκεῖνα <δ' οὐ> δοκεῖ 10 δυσωπεῖν ἐπὶ τὸν σωτῆρα. εἰπεῖν δὲ ὅτι ταῦτα μὲν ἐπὶ τὸν Ἱερεμίαν ἀναφέρεται, ἐκεῖνα δὲ ἐπὶ τὸν σωτῆρα, οὐ χαλεπόν. ὁ μέντοι εὐγνώμων πάνν θλιβήσεται ἐν τῷ τόπῳ, ὁρῶν ὅτι τὸ διακόψαι ἐν εἰρημῷ λόγον λόγους εἰρημένους εἴτε πρὸς τὸν Ἱερεμίαν εἴτε πρὸς τὸν σωτῆρα, καὶ λέγειν ταῦτα, <ἐπεὶ ἐλάττονα ἐστὶ Χριστοῦ>, οὐ τῷ Χριστῷ ἀλλὰ τῷ Ἱερεμίᾳ ἀρμόζειν, καὶ ταῦτα, ἐπεὶ μείζονά ἐστιν 15 Ἱερεμίον, οὐ τῷ Ἱερεμίᾳ ἀλλὰ τῷ Χριστῷ ἀρμόζειν, ἀγνωμόνων ἐστίν. ὅλος οὖν ἐπὶ τὸν Ἱερεμίαν ἀναφερέσθω, καὶ ταῦτα τὰ δοκοῦντα εἶναι μείζονα Ἱερεμίον ἐρμηνεύεσθω. 7. πᾶς ὁ λαβὼν λόγους ἀπὸ θεοῦ καὶ ἔχων τὴν χάριν τῶν οὐρανίων λόγων, ἔλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῷ »ἔθνη καὶ βασιλείας ἐκρῖζοῦν καὶ κατασκάπτειν«. 20 ἀλλὰ »ἔθνη καὶ βασιλείας« ἐὰν λέγηται »ἐκρῖζοῦν« πᾶς ὁ λαβὼν λόγους ἀπὸ θεοῦ, μὴ σωματικῶς μοι νόει τὰ ἔθνη καὶ τὰς βασιλείας, ἀλλὰ κατανοήσας τὰς ἀνθρωπίνους ψυχὰς βασιλευομένας ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τῷ ἀποστόλῳ· »μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι«, βλέπων δὲ καὶ 25 τὰ πολλὰ εἶδη τῶν ἁμαρτημάτων, τροπολόγει καὶ τὰ ἔθνη καὶ τὰς βασιλείας, τὰ φανῶντα ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων ὄντα, ἅτινα ἐκρῖζοῦνται καὶ κατασκάπτεται ὑπὸ τῶν δεδομένων εἴτε 211^r Ἱερεμίᾳ εἴτε φῦνιουσὶν λόγων τοῦ θεοῦ. | καὶ δύναται καὶ τὰ πρῶτα, τὰ θλίβοντα ὡς πρὸς τὸν σωτῆρα, ἐφαρμόσαι τῷ Ἱερεμίᾳ || καὶ τὰ 129 30 δεύτερα τῷ εἰδῶτι τροπολογεῖν ἐφαρμόσαι τῷ Ἱερεμίᾳ.

Ἐρεῖ μοί τις τῶν ἀκούοντων· γύμνασον καὶ τὸν ἄλλον λόγον καὶ ὅλα περὶ αὐτοῦ παραστήσαι τὰ γεγραμμένα ἀρμόζοντα τῷ

1 Vgl. I Kor. 1, 24. — 2 Vgl. Kol. 2, 9. — 22 Vgl. de or. 25, 1 (Orig. II, 357, 19) u. ὁ. — 23 Röm. 6, 12.

1 ἐστίν] est H | 3 οὖν] huic H | 4 τῷ σωτῆρι] < H | 5 αὐτὸ οὐ Blass | 6 ὅτι] + ὡς Blass | 7 αὐτό] αὐτόν Co, H w. e. sch. | 8 δ' οὐ δοκεῖ δυσωπεῖν nach H: autem facili intellectu . . referuntur | 9 εἰπεῖν Hu Dicere H εἶπον S | 13 ἐπεὶ — Χριστοῦ mit H: quoniam minora sunt | 16 ὅλος V | 25 τροπολόγει Co allegorizet H τροπολογεῖ S | 26 τὰ] ἕ' τὰ S κατὰ τὰ Hu nach H: per | 28 καὶ² übergesch. S¹ | 30 ἐφαρμόσαι τῷ Ἱερεμίᾳ streicht Wilamowitz | 32 ἀρμόζοντα τῷ σωτῆρι] super salvatore, quasi de eo (od. deo) sint scripta H.

σωτήρι. περὶ τῶν δευτέρων μὴ ἀγωνία· φαίνεται γὰρ ὅτι ὁ σωτῆρ
 ἐξερρίζωσε τὰς τοῦ διαβόλου βασιλείας καὶ τὰ ἔθνη κατέσκαψε
 τὸν ἐθνικὸν βίον καθελών. ἐνταῦθα, κατὰ τὸ δοκοῦν δύσφημον ὡς
 πρὸς τὸν σωτῆρα, γύμνασόν πως τὸν λόγον, πῶς δύναται λέγειν ὁ
 5 σωτῆρ· »οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι« καὶ τὰ ἐξῆς.
 ὁρᾷς ὅτι ὁ λόγος στενοχωρεῖται; τὸν σωτῆρα οἶδαμεν κύριον. ζη-
 τοῦμεν κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ λόγου καὶ κατὰ τὴν ἀλήθειαν ταῦτα
 ἐπὶ τὸν σωτῆρα, ἀναγαγεῖν. μάρτυρας δεῖ λαβεῖν τὰς γραφάς· ἀμάρ-
 τυροὶ γὰρ αἱ ἐπιβολαὶ ἡμῶν καὶ αἱ ἐξηγήσεις ἄπιστοὶ εἰσιν. (καὶ τὸ)
 10 »ἐπὶ στόματι δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα« μᾶλλον
 ἀροῦζει ἐπὶ τῶν διηγήσεων ἢ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἵνα στήσω τὰ
 ῥήματα τῆς ἐρμηνείας λαβὼν μάρτυρας δύο ἀπὸ καινῆς καὶ παλαιᾶς
 διαθήκης, λαβὼν μάρτυρας τρεῖς ἀπὸ εὐαγγελίου, ἀπὸ προφήτου,
 ἀπὸ ἀποστόλου· οὕτως γὰρ »σταθήσεται πᾶν ῥῆμα«. πῶς οὖν
 15 δυνάμεθα ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα ἀναγαγεῖν; φέρε μάρτυρα παλαιὰν
 διαθήκην· »διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπει-
 θεῖ πονηρία τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν«. καὶ ἄντικρον ταῦτα περὶ
 τοῦ σωτῆρος ἐν τῷ Ἡσαΐα λέλεκται· »ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ
 ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ«.
 20 καὶ ἐκεῖ ἐπιφέρεται· »πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον.« εἰ δὲ καὶ ἀπὸ
 τοῦ εὐαγγελίου δεῖ λαμβάνειν παράδειγμα, Ἰησοῦς οὐκ ἀνῆρ γενό-
 μενος, ἀλλ' ἔτι παιδίον ὄν, ἐπεὶ »ἐκένωσεν ἑαυτόν«, προέκοπτεν
 (οὐδεὶς γὰρ προκόπτει τετελειωμένος, ἀλλὰ προκόπτει δεόμενος
 προκοπῆς)· οὐκοῦν »προέκοπτεν ἡλικία, προέκοπτε σοφία, προέ-
 25 κοπτε χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀνθρώποις. εἰ γὰρ »ἐκένωσεν ἑαυτόν«
 211^v καταβαίνοι ἐνταῦθα, καὶ κενώσας ἑαυτόν | ἐλάμβανε πάλιν ταῦτα
 ἀφ' ὧν »ἐκένωσεν ἑαυτόν« ἐκὼν κενώσας ἑαυτόν, τί ἄτοπον αὐτὸν
 καὶ προκεκοφέναι »σοφία καὶ ἡλικία καὶ χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀν-
 θρώποις« καὶ ἀληθεύεσθαι περὶ αὐτοῦ τὸ »πρὶν ἢ γνῶναι αὐτόν
 30 καλὸν ἢ πονηρὸν ἐκλέξεται τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀπειθεῖ πονηρία« (καὶ
 ἄ) παρεθέμην ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου;

8. Ἄλλ' ἐρεῖ τις· εἰ καὶ δύνασαι ἐπὶ τὸν σωτῆρα ἀναγαγεῖν τὸ

10 II Kor. 13, 1 (vgl. Deut. 19, 15 Matth. 18, 16). — 14 Vgl. II Kor. 13, 1. —
 16 Jes. 7, 16. — 18 Jes. 7, 14. — 20 Jes. 7, 16. — 22 Vgl. Phil. 2, 7 Luk.
 2, 52. — 24 Vgl. Luk. 2, 52. — 25 ff. Vgl. Phil. 2, 7. — 28 Vgl. Luk. 2, 52. — 29
 Jes. 7, 16.

9 καὶ τὸ mit H: *et hoc quod dictum est* | 11 ἢ Co *quam* H μὴ S | 16 ἄπιθι
 πονηρία S | 22 ἑαυτόν + *formam servi accipiens* H | 30 ἄπιθι πονηρία S (vgl. Z. 16)
 | καὶ ἄ mit H: *et ea quae tūto* Co | 32 εἰ καὶ mit H: *etiāmsi* εἶτα S εἰ Co.

>οὐκ οἶδεν<, καὶ δύνασαι λέγειν ἐπὶ τὸν σωτήρα τὸ τοιοῦτο καὶ παι-
 διον αὐτὸν λαμβάνειν, οὐ προσκόπτει σοι ταῦτα λέγειν περὶ τοῦ
 μονογενοῦς, περὶ τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως, περὶ τοῦ πρῶ-
 5 συλλήψεως εὐαγγελισθέντος κατὰ τὸ »πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ
 σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι« καὶ λέγεις· οὐκ ἐπίσταται
 λαλεῖν; ὅρα εἰ δύνασαι τι ἀξιόλογον καὶ μέγα περὶ τὸν σωτήρα ἐν 130
 τῷ τόπῳ ἰδεῖν· ὅτι τινὰ μὴ ἐπιστάμενος, μείζων ἐστὶ μὴ ἐπιστά-
 μενος ἢ ἐπιστάμενος αὐτά. καὶ χρῶμαι αὐτοῦ τῇ φωνῇ μαρτυροῦν-
 10 τος, ὅτι τινὰ οὐκ ἐπίσταται. λέγει γοῦν τοῖς φάσκουσιν αὐτῷ· »οὐ
 τῷ ὀνόματί σου ἐφάγομεν, καὶ τῷ ὀνόματί σου ἐπίομεν, καὶ τῷ
 ὀνόματί σου δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;
 ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ. οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς«. ἄρα τὸ »οὐδέποτε
 ἔγνω ὑμᾶς« ἐκεῖ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σωτήρος ἐλάττονα τὴν δύναμιν
 15 αὐτοῦ παρίστησιν ἢ μείζονα καὶ θαυμασιωτέραν, διότι τοὺς χείρονας
 καὶ τοὺς ἀπολλυμένους οὐκ ἔγνω; ἔγνω γὰρ τὰ διαφέροντα καὶ
 κρείττονα, καὶ »ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ«, καὶ »εἰ τις ἀγροεῖ,
 ἀγροεῖται«. οὐκοῦν ὁ ἀμαρτωλὸς ἀγροεῖται ὑπὸ τοῦ θεοῦ.
 Ἐρεῖ μοί τις τῶν ἀκροατῶν· ἔδειξας ὅτι οὐκ οἶδε τοὺς ἀμαρ-
 20 τωλοὺς, ἔδειξας ὅτι οὐκ οἶδε τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν· οὐ
 γὰρ ἀξιοὶ εἶσι τῆς γνώσεως αὐτοῦ. πῶς [γὰρ] παραστήσεις μέγα καὶ
 ἔνδοξον εἶναι τὸ »οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν«, λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σω-
 21 τῆρος; τὸ λαλεῖν ἀνθρώπινόν ἐστι· τὸ λαλεῖν διαλέκτῳ χορή-
 σασθαί ἐστιν, | ὥστε εἰπεῖν Ἑβραίων, φέρε εἰπεῖν, φωνὴν ἢ Ἑλλήνων
 <ἢ ἄλλων> τινῶν. ἐὰν ἀναβῆς ἐπὶ τὸν σωτήρα καὶ εἰδῆς αὐτὸν λόγον
 25 »ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν«, ὅψει ὅτι οὐκ ἐπίσταται λαλεῖν ἀνθρω-
 πίνου ὄντος τοῦ λαλεῖν, ἀλλ' <οὐκ ἐπίσταται>, ἐπεὶ ἐστὶ μείζων ὁ
 ἐπίσταται τοῦ λαλεῖν. ἐὰν δὲ καὶ ἀγγέλων γλώσσας συγκρίνης
 ἀνθρώπων γλώσσαις, καὶ εἰδῆς ὅτι οὗτος μείζων ἐστὶ καὶ ἀγ-
 γέλων, ὡς ἔμαρτύρησεν ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ὁ ἀπόστολος ἐπιστολῇ.
 30 ἔρεῖς ὅτι καὶ τῆς ἀγγέλων γλώσσης μείζων ἦν, ὅτε >θεὸς ἦν

3 Vgl. Joh. 1, 14 u. ὁ. — Vgl. Kol. 1, 15. — 4 Luk. 1, 35. — 9 ff. Vgl. in Joh.
 Tom. 32, 14 (Br 2, 173). — 9 Matth. 7, 22. 23 vgl. Luk. 13, 26. — 15 ff. Vgl. Hom. 1, 10.
 — Vgl. Röm. 2, 18 Phil. 1, 10. — 16 II Tim. 2, 19 vgl. Num. 16, 5. — I Kor. 14, 38.
 — 19 Vgl. Matth. 7, 23. — 19/20 Vgl. Sel. in Psalm. 1, 6 (Lo 11, 392): Οὐδὲν ὑπὸ
 θεοῦ γινώσκειται φάβλον . . . τῷ ἀνάξια εἶναι τῆς γνώσεως αὐτοῦ, u. ὁ. — 25 Vgl.
 Joh. 1, 2. — 27 Vgl. I Kor. 13, 1. — 29 Vgl. Hebr. 1, 4. 5. — 30 Vgl. I Kor. 13, 1.

1 οἶδεν S nesciat H οἶδα Co | καὶ|—[τοιοῦτο] et cetera huiusmodi quae maiora
 (od. minora) sunt H | 5 λέγεις οὐκ ἐπίσταται nach H: audes dicere quia nesciat
 λέγει οὐκ ἐπίσταται S | 20 γὰρ streicht Blass < H | 23 ὥστε εἰπεῖν] zu streichen? |
 φωνῇ? Blass | 24 ἢ ἄλλων mit H: sive reliquorum (od. reliquorumque) | 26 οὐκ ἐπί-
 σταται nach H: ideo nesciat | 30 ἔρεῖς] intelligis H (= δρῶς?).

λόγος πρὸς τὸν πατέρα. μανθάνει οὖν καὶ οἰονεὶ ἀναλαμβάνει ἐπιστήμην οὐ μέγαλον, ἀλλ' ὑποδεστέρων καὶ μικροτέρων. καὶ ὡσερ μανθάνω βιαζόμενος ξιμαντὸν ψελλίζειν, ὅ ε παιδίους διαλέγομαι (οὐ γὰρ ἐπιστάμενος παιδιστί, ἢ οὕτως εἶπω, λαλεῖν, βιάζομαι 5 τέλειος ὢν διαλέγεσθαι παιδίους), τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ σωτήρ, ὢν μὲν »ἐν τῷ πατρὶ« καὶ ἐν τῇ μεγαλειότητι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ τυγχάνων, οὐ λαλεῖ ἀνθρώπινα, οὐκ οἶδε φθέγγεσθαι τοῖς κάτω. ὅτε δὲ ἔρχεται εἰς σῶμα ἀνθρώπινον, λέγει κατὰ τὰς ἀρχάς· »οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι· νεώτερος δὲ διὰ τὴν 10 γένεσιν τὴν σωματικὴν, πρεσβύτερος δὲ κατὰ τὸ »πρωτότοκος πάσης κτίσεως«, νεώτερος, ὅτι »ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων« ἦλθεν <καὶ> ὕστερον τῷ βίῳ ἐπιδεδήμηκε. λέγει οὖν τὸ »οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν«, οἶδά τινα μείζονα τοῦ λαλεῖν, οἶδά τινα μείζονα τοῦ φθόγγου τούτου τοῦ ἀνθρώπινου. θέλεις με λαλεῖν ἀνθρώποις; οὐπω διά- 15 λεκτον ἀνθρώπινην ἀνείληφα, ἔχω διάλεκτον σοῦ, τοῦ θεοῦ, λόγος εἰμὶ σοῦ, τοῦ θεοῦ, σοὶ οἶδα προσδιαλέγεσθαι, ἀνθρώποις »οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν,« »νεώτερός εἰμι«. || 9. <»μὴ λέγε ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι,» 131 ὅτι πρὸς πάντας οὐς ἐὰν ἐξαποστείλω σε πορεύσῃ«. οὕτως »ἐκτείνει τὴν χεῖρα, ἄπτεται τοῦ στόματος αὐτοῦ, δίδωσιν αὐτῷ λόγους. 20 καὶ δίδωσιν αὐτῷ λόγους διὰ τὰς βασιλείας, ἢ ἐκριζώσῃ«. οὐ χρεῖαν δὲ εἶχεν ἐκριζούντων λόγων, ὅτε ἦν »ἐν <τῷ> πατρὶ«, οὐ χρεῖαν εἶχε κατασκαπτόντων λόγων καὶ καθαιρούντων τὰ χείρονα· οὐδὲν γὰρ 212^v ἦν ἄξιον κατασκαφῆς ἐκεῖ, οὐδὲν ἦν ἄξιον ἐκριζώσεως. | μέγα οὖν ἐστιν, ὡς τὸ »οὐκ οἶδα ὑμᾶς, ὅτι ἐργάται ἐστὲ ἀνομίας«, οὕτως ὑπὸ τοῦ 25 σωτήρος λεγόμενον διὰ τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δόξης αὐτοῦ. ἴσον δυνάμενον τῷ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν ἀνθρώπινα τὸ »οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν«.

10. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸν Ἰερειάν εἶπε πρὸς τὸν σωτήρα λέγεται· »πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε«, ἀναγνούς 30 τὴν Γένεσιν καὶ τηρήσας τὰ εἰρημένα περὶ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου εὐρήσεις, ὅτι ἡ γραφὴ πάνυ διαλεκτικώτατα οὐκ εἶπεν ὅτι πρὸ τοῦ με ποιῆσαί σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε. ὅτε μὲν γὰρ ὁ »κατ'

1 Vgl. Joh. 1, 1.2. — 6. 21 Vgl. Joh. 14, 10.11. — 10 Vgl. Kol. 1, 15. — 11 Vgl. Hebr. 9, 26. — 24 Vgl. Matth. 7, 23 Luk. 13, 27. — 25 Vgl. Eph. 1, 19 II Kor. 3, 10. — 31 Vgl. Gen. 1, 26. — 32 ff. Vgl. in Gen. Hom. 1, 13 (Lo 8, 121): Non enim . . . factus esse corporalis homo dicitur, sed plasmatus . . . Is autem, qui ad imaginem Dei factus est et ad similitudinem, interior homo noster est etc., u. 6.

12 καὶ Co et H | 15 u. 16 τοῦ θεοῦ < H, nach Hu mit Recht | 17 εἰμι¹ > + καὶ εἶπε κύριος πρὸς με Co | μὴ—εἰμι mit H: Noli dicere: Juvenis ego sum | 19/20 δίδωσιν—λόγους² ut det ei verba H | 21 τῷ vgl. Z. 6 | 23 ἐκριζώσεως | + Sed nunc accipit (od. accipit) parva, deserens maiora paulisper H vielleicht richtig.

εἰκόνα» ἐκτίζετο, »εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν«, οὐκ εἶπεν· πλάσωμεν. ὅτε δὲ ἔλαβε »χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς«, οὐ πεποίηκε τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' »ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον« καὶ ἔθετο ἐν τῷ παραδείσῳ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν, ἐργά-
 5 ζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν· εἰ δύνασαι, ὄρα διαφορὰν ποιήσεως (καὶ πλάσεως), ὅτι ὁ λέγων κύριος εἶτε πρὸς τὸν Ἰερεμίαν εἶτε πρὸς τὸν σωτήρα οὐκ εἶπεν· »πρὸ τοῦ με ποιῆσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε· τὸ γὰρ ποιούμενον οὐκ ἐν κοιλίᾳ γίνεται, ἀλλὰ τὸ πλασσόμενον ἀπὸ τοῦ χοῦ τῆς γῆς τοῦτο ἐν κοιλίᾳ κτίζεται.

- 10 »Πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε«. εἰ πάντας ἠπίστατο ὁ κύριος [† πρὸς τὸ »οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν« ἐπεὶ πάντας ἠπίστατο ὁ κύριος λεκτέον γάρ], οὐκ ἂν ὡς ἐξαίρετον ἔλεγε τῷ Ἰερεμίᾳ τὸ καὶ »ἐπίσταμαί σε«. οὐκοῦν τοὺς διαφέροντας ἐπίσταται ὁ θεός, τοὺς ἀξίους τῆς γνώσεως αὐτοῦ ἐπίσταται ὁ θεός, καὶ »ἔγνω κύριος τοὺς
 15 ὄντας αὐτοῦ«, τοὺς δὲ ἀναξίους οὐκ ἐπίσταται ὁ θεός, ὡς οὐδὲ ὁ σωτὴρ λέγων· »οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς«. ἡμεῖς ἄνθρωποι ὄντες, ὅσον προκόπομεν, κρίνομέν τινα ἀξία ὄντα τοῦ ἐπίστασθαι ἡμᾶς αὐτά· καὶ τινα οὐδὲ ἀκούειν θέλομεν, ἵνα μὴ αὐτὰ ἐπιστώμεθα μηδὲ εἰδῶμεν, τινὰ δὲ θέλομεν ἐπίστασθαι. τί δὲ ὁ τῶν ὄλων θεός; θέλει ἐπίστα-
 20 σθαι τὸν Φαραῶ, θέλει ἐπίστασθαι τοὺς Αἰγυπτίους, οὐκ εἰσὶ δὲ ἀξιοὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ θεοῦ· Μωσῆς δὲ ἀξιος, καὶ ἕκαστος τῶν προ-
 213^r φητῶν τηλικούτος. πολλά σε δεῖ | κατορθῶσαι, ἵνα ὁ θεὸς ἄρξηται σε ἐπίστασθαι. τὸν μὲν || γὰρ Ἰερεμίαν »πρὸ τοῦ πλάσαι ἐν κοιλίᾳ« 132 ἠπίστατο· ἄλλον δὲ ἄρχεται ἐπίστασθαι τριάκοντα ἔτη γεγονότα,
 25 (ἄλλον) τεσάρακοντα ἔτη γεγονότα.

Λόγοι εἰσὶν ἀπόρητοι, περὶ μὲν οὖν τοῦ σωτήρος οὐ ζητούμενοι, περὶ δὲ τοῦ Ἰερεμίον τοῖς ὅτα ἔχουσιν ἐπιστάσεως δεόμενοι.

1 Vgl. Gen. 1, 26. — 2/3 Vgl. Gen. 2, 7. — 4/5 Vgl. Gen. 2, 8. 15. — 5 Vgl. c. Cels. 4, 37 (Orig. I, 307, 25): περὶ διαφορᾶς ποιήσεως καὶ πλάσεως. — 9 Vgl. Gen. 2, 7. — 14 Vgl. II Tim. 2, 19 (vgl. S. 7, 16). — 16 Matth. 7, 23. — 21 Vgl. in Rom. 3, 1 (Cat. Cram. IV, 14, 27 ff.): τοιοῦτος ἦν Μωϋσῆς καὶ οἱ προφήται . . . καὶ εἰς παρ' αὐτοῖς τοῖς παραπλήσιος. — 27 Vgl. Matth. 11, 15.

5 ὄρα Co ὄραν S intelligere H (l. intellege?) | 6 καὶ πλάσεως nach H: et plasmationis und c. Cels. (s. ob.) | εἶτε πρὸς τὸν¹ | πρὸς τὸν εἶτε S | 8 γίνεται S | 11/12 πρὸς—γάρ] < H w. e. sch. | 12 οὐκ ἂν] quomodo H | 18 ἐπιστώμεθα Hu ἐπιστάμεθα S | 19 τί δὲ nach H: quid arbitraris ei dē S | 21 θεοῦ] + sed ipsi faciunt ut ignorantur H, wohl Ausschlückung | 21/22 καὶ—τηλικούτος] H scit prophetas et si quis H | 25 ἄλλον Ru nach H: alium.

11. πῶς λέγει· »πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελεθῆναι ἐκ μήτρας ἡγίακά σε«; ὁ θεὸς ἑαυτῷ ἀγιάζει τινὰς. τοῦτον οὐ περιέμεινεν, ἵνα ἐλθόντα εἰς γένεσιν ἀγιάσῃ, ἀλλὰ πρὶν ἐξελεθῆναι ἐκ μήτρας ἤδη ἡγίασεν. ἔαν ἐπὶ τὸν σωτήρα ἀναφέρῃς,
- 5 οὐ χαλεπὸν εἰπεῖν, ὅτι πρὶν ἐξελεθῆναι ἐκ μήτρας ἡγίασται. ἐπὶ τὸν σωτήρα ἔαν ἀναφέρῃς, οὐ μόνον πρὶν ἐξελεθῆναι ἡγίασται, ἀλλὰ καὶ ἔτι πρότερον ἡγίασται. οὗτος δὲ ὁ Ἰερεμίας πρὶν ἐξελεθῆναι ἐκ μήτρας ἡγίασται. 12. »προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε«. ἐπὶ τοῦ Ἰερεμίου ἔαν ἀναζητήσῃς τὸ »προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε«, τήρησον ἐν τοῖς ἐξῆς,
- 10 ὅτι κελεύεται προφητεῦσαι »ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη«, καὶ ἔστι προγραφή· »Ἄ προεφήτευσεν Ἰερεμίας ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη« τῇ »Αἰλλάμ«, τῇ »Δαμασκῶ«, τῇ »Μωάβ«. καὶ ἔχομεν, ὅτι »προεφήτευσεν ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη«, ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν ὅτι »προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε« πρῶς ἐκεῖνον. ἔαν δὲ πρὸς ἀναγωγῆν, ἔαν μὲν ἐπὶ τοῦ Ἰερεμίου, προειρη-
- 15 καμεν, ἔαν δὲ ἐπὶ τοῦ σωτήρος, τί δεῖ καὶ λέγειν; οὗτος ἀληθῶς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη προεφήτευσεν· ἔστι γὰρ ὡς περ ἄλλα μυρία οὕτως καὶ προφήτης. ὡς ἐστὶν ἀρχιερεὺς, ὡς ἐστὶν σωτὴρ, ὡς ἐστὶν ἰατρός, οὕτως καὶ προφήτης. Μωσῆς γοῦν προφητεύων περὶ αὐτοῦ οὐχὶ προφήτην μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξαιρετῶς εἶπεν εἰπὼν· »προφήτην ἐκ τῶν
- 20 ἀδελφῶν <ὑμῶν> ἀναστήσει ὑμῖν κύριος ὁ θεὸς ὡς ἐμέ, αὐτοῦ ἀκούσετε. καὶ ἔσται, ὅς ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ«. οὗτος οὖν ἐστὶν ὁ καὶ προφήτης »εἰς ἔθνη« τεθειμένος καὶ ἔλαβε χάριν ἀπὸ θεοῦ ἐκχυθεῖσαν ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ, ἵνα μὴ μόνον, ὅτε παρῆν τῷ σώματι, ἀλλὰ καὶ νῦν, ὅτε πάρεστι
- 23^v δυνάμει | καὶ τῷ πνεύματι, προφητεύῃ »ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη«, ὥστε ἀπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν ἀνύειν αὐτοῦ τὴν προφητείαν καὶ ἔλκειν ἀνθρώπους ἐπὶ σωτηρίαν.
13. »Καὶ εἶπα· ὁ ὢν δέσποτα κύριε, ἰδοὺ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι. καὶ εἶπε κύριος πρὸς με· μὴ λέγε ὅτι νεώτε-
- 30 ρος ἐγὼ εἰμι, ὅτι πρὸς πάντας οὓς <ἔαν> ἐξαποστείλω σε πορεύσῃ«. πολλάκις εἶπομεν, ὅτι ἔστι κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον εἶναι παιδίον, καὶ ἐν γεροντικῇ τις ἢ ἡλικίᾳ σώματος· ἐστὶ δέ ποτε κατὰ τὸν ἔσω

5 Vgl. Hier. Comm. 837. — 10 Vgl. Jerem. 25, 14. — 11—13 Jerem. 25, 14 vgl. 30, 12. 31, 1. — 15 Vgl. Jerem. 25, 14. — 19 Deut. 18, 15. 19. 20 vgl. Act. 3, 22. 23. — 23 Vgl. Psal. 44, 3. — 25 Vgl. Jerem. 25, 14. — 31 Vgl. in Psal. 37 Hom. 4, 3 (Lo 12, 212f.): videamus, ne forte sint aliquae aetates interioris hominis nostri . . . Unde et interdum ad viros jam matura aetate dicitur, quia pueri sunt, et alii, quia senes, et alii, quia juvenes etc., u. ö.

10 ἵτι] cum H (= δε) | τοῦ Ἰερεμίου] vgl. Z. 8 de Jeremia H τὸν ιερεμίαν S | 20 ὑμῶν nach H: vestris | 25 προφητεύῃ Ru προφητεύει S | 30 οὓς ἔαν Lo quoscumque H.

ἄνθρωπον εἶναι παιδίον, κατὰ δὲ τὸν ἔσω ἄνδρα. τοιοῦτος ἦν ὁ Ἱερεμίας, ἥδη ἔχων τὴν χάριν ἀπὸ Θεοῦ ἔτι ὢν ἐν τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ κατὰ τὸ σῶμα. διό φησιν αὐτῷ ὁ κύριος· »μὴ λέγε ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι«. σημεῖον || δὲ τοῦ μὴ εἶναι αὐτὸν νεώτερον, ἀλλ' »ἄνδρα 133
 5 τέλειον«, τὸ »πρὸς πάντας οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε πορεύσῃ, καὶ κατὰ πάντα ὅσα ἐὰν ἐντείλωμαί σοι λαλήσεις. μὴ φοβηθῆς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν«. οἶδεν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ὅτι οἱ πρεσβεύοντες τὸν λόγον κινδυνεύουσιν ἐν τοῖς ἀκούουσιν· ἐλεγχόμενοι γὰρ μισοῦσιν αὐτούς, ἐπιπλησσομένοι διώκουσι. πᾶν ὅτιοῦν πάσχουσιν οἱ προφηταί· »οὐκ ἔστι 10 προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ«. (οὐ) καὶ πρόσῃν ἐμνημονεύομεν. οἶδεν οὖν ὁ Θεὸς πέμπων τὸν προφήτην, ὅσους κινδύνους ἀναδέξεται, καὶ λέγει αὐτῷ· »μὴ φοβηθῆς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι τοῦ ἐξαιρεῖσθαί σε, λέγει κύριος«. ἃ πέπονθεν Ἱερεμίας, ἀναγράφεται· εἰς λάκκον βορβόρου 15 βέβληται, ἔμεινεν ἐκεῖ ἕνα ἄρτον ἐσθίον τῆς ἡμέρας· καὶ ὕδωρ μόνον πίνων, καὶ ἄλλα δὲ μυρία ἃ πέπονθεν ἢ προφητεία αὐτοῦ δεδήλωκεν. »τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν»; εἴρηται πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι >τοὺς θέλοντας ζῆν ἐν 214^r σεβῶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ | πάντως ὑπὸ δυνάμεων ἀντικειμένων δι' ὧν 20 εὐρίσκουσι σκευῶν διώκεσθαι«. διὰ τοῦτο μὴ ξενιζόμενοι οἱ διωκόμενοι πάντα πρᾶττέτωσαν, μόνον εὐχόμενοι, ἵνα ἀδίκως διώκωνται καὶ μὴ δικαίως, μὴ δι' ἀδικίαν, μὴ δι' ἁμαρτίαν, μὴ διὰ πλεονεξίαν. ἐὰν δὲ διώκηται ποτέ τις διὰ δικαιοσύνην, καὶ ἀκονέτω τοῦ »μακάριοί ἐστε ὅταν ὀνειδίξωσιν ὑμᾶς καὶ διώκωσι καὶ εἰπωσὶ πᾶν πονηρὸν 25 ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ. χαίrete καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολλὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτως γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν«.

14. »Ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι τοῦ ἐξαιρεῖσθαί σε, λέγει κύριος. καὶ ἔπεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς με, καὶ ἤψατο τοῦ στόματός μου, 30 καὶ εἶπε κύριος πρὸς με«. τῆρει διαφορὰς Ἱερεμίου καὶ Ἠσαΐου. ὁ Ἠσαΐας

4 Vgl. Eph. 4, 13. — 9 Matth. 13, 57. — 10 ff. Vgl. in Joh. Tom. 13, 55 (Br I, 313), in Luc. Hom. 33 (Lo 5, 210) u. in Matth. Tom. 10, 18 (Lo 3, 49): ἃ πέπονθεν Ἱερεμίας ἐν τῷ λαῷ . . . Ὅσα δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ τότε βασιλέως τοῦ Ἰσραὴλ πέπονθεν, ἐν τῇ προφητείᾳ αὐτοῦ ἀναγράφεται. — 14 f. Vgl. Jerem. 45, 6 44, 21. — 17 Act. 7, 52. — 18 Vgl. II Tim. 3, 12. — 20 Vgl. I Petr. 4, 12? — Vgl. I Petr. 2, 19. — 23 Matth. 5, 11. 12.

6 ἐὰν nach S. 4, 12 ἂν S | 10 οὐ Hu nach H: *cujus rei* | 15 ἕνα ἄρτον nach LXX cod. 88 vgl. auch H: *panem, τ'*[??] ἄρτίων S *μόλις ἄρτον* Co | 19 πάντως SH πάντας? Blass vgl. II Tim. 3, 12 | 21 πάντα] + *quae* (od. *quae eis*) *praecepta sunt* H.

φρησίν· ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ, καὶ τὸν βασιλέα κύριον σαβαώθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου· καὶ ἐπεὶ ἐξωμολογήσατο οὐκ ἔχων ἔργα ἀκάθαρτα, ἀλλὰ μόνον ῥημάτια (μέχρι γὰρ τούτου ἀμαρτωλὸς ἦν), οὐκ »ἐξέτεινε κύριος τὴν
 5 χεῖρα αὐτοῦ«, τὸ δὲ »ἐν τῶν Σεραφίμ ἤψατο τῇ χειρὶ αὐτοῦ τῶν χελέων αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· Ἴδὸν ἀφήρηκα τὰς ἀνομίας σου· ἐπεὶ δὲ οὗτος ἠγιάσθη »ἐκ μήτρας«, οὐ λαβὴς αὐτῶ πέμπεται οὐδὲ »ἀπὸ τοῦ θνυσιαστηρίου« ἀνθραξ (οὐκ εἶχεν οὐδὲν ἄξιον || τοῦ πυρός), ἀλλ' αὐτὴ ἡ χεῖρ
 10 αὐτοῦ πρὸς με καὶ ἤψατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με· Ἴδὸν δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου. Ἴδὸν καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν·.

Τίς οὕτως μακάριος ἐστὶν ὡς τὰς βασιλείας πολλὰς οὖσας, ἃς
 -δεικνυσιν ὁ διάβολος, βασιλείας οὖσας δυνάμεισιν ἀντικειμένων,
 15 βασιλείας κατὰ τὰς ἀμαρτίας, ἐκριζοῦν τοῖς διδομένοις ὑπὸ τοῦ
 214^v θεοῦ λόγοις; | γέγραπται γάρ· »Ἴδὸν δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου. Ἴδὸν καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν«. Ὅσπερ δὲ βασιλεῖαι εἰσιν, οὕτως καὶ ἔθνη (οὐδὲ δύναται λέγεσθαι βασιλεία εἰ μὴ ἢ ἔχουσα ὑφ' ἑαυτὴν ἔθνη). οἷον, βασιλεία ἐστὶ
 20 τῆς πορνείας, ἔθνη τῆς πορνείας ἐκάστη πορνεία†. μία βασιλεία ἐστὶν αὐτὸ <τὸ> γενικὸν ἀμάρτημα τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ἀποστερήσεως, καὶ εἰσὶ πολλὰ βασιλεῖαι ἐν τοῖς πολλὰ εἶδη ἔχουσιν ἀμαρτημάτων.

1 Jes. 6, 5. — 3 Vgl. Jes. 6, 5. — 3 ff. Vgl. in Lev. Hom. 9, 7 (Lo 9, 354): quibus solis se mundum non esse profitetur. Ex quo ostenditur, quod usque ad verbum tantummodo peccatum ejus inveniretur, in facto vero vel opere nullo peccaverit, u. ö. Hier. Comm. 838: Notandum quod hic manus mittatur Dei . . . in Isaiā autem . . . mittitur unus de Seraphim, qui non manu, sed forcipe et carbone tangat os ejus etc. — 5 Jes. 6, 7. — 7 Vgl. Jes. 6, 6. — 14 Vgl. Matth. 4, 4. — 22 Vgl. in Luc. 4, 5 (Cat. Cram. II, '36, 5 ff.): »Βασιλείας κόσμον«, φησὶ, τὸν [l. τῶν] κοσμικῶν ἀνθρώπων, τίνα τρόπον οἱ <μὲν> βασιλεύονται ὑπὸ πονηρίας, οἱ δὲ βασιλεύονται ὑπὸ φιλαργυρίας, οἱ δὲ ὑπὸ κενοδοξίας, de princ. 4, 17 (Lo 21, 439. 511).

5 τὸ δὲ ἐν] neque unum H; hiernach Hu: μηδὲ ἐν, Blass: οὐδὲ ἐν; aber man müsste dann auch mit H vor καὶ εἶπεν einschieben: sed forcipe solum tangens. Mir scheint das Citat bei Orig. etwas freier behandelt zu sein, während H in der Übers. wie im Comm. genauer ausmalt | 6 ἐπεὶ δὲ] mit H: autem quia (od. quia iam) ἐπειδὴ S | 13—S. 14, 30 Hierzu Fragm. 3 in C: Μακάριον—ποιήσω | ὡς Hu nach H: ut de S Co (der vorher οὗτος liest) | ἄς] + Christo H | 18 ἐκριζοῦν Lo eradicare H | 18/19 οὐδὲ — ἔθνη nach H: Nec potest aliquod regnum dici, nisi quod sub se continet nationes | 19/20 βασιλεῖα²—ἐστὶν] S w. e. sch. lückenhaft regnat fornicatio in homine peccatore, necesse est ut regnum fornicationis habeat gentes suas H | 21 αὐτὸ τὸ mit H: Ipsum illud | 21/22 ἀποστερήσεως—ἀμαρτημάτων] fraudis, quo vix aliquis immunis est, habet regnum suum, et sub regno uno multas possidet gentes, per plurimas scilicet species avaritiae.

εἶτα καθ' ἕκαστον τῶν ἁμαρτωλῶν νόει μοι τὰ ἔθνη τὰ ὑπὸ τὴν βασιλείαν, ὡς εἰπεῖν, ὅτι ὁ δεῖνα ἔχει ἔθνη πολλὰ τῆς βασιλείας τῆς κατὰ τὴν πορνείαν, ὁ δεῖνα ἔχει ἔθνη πολλὰ τῆς βασιλείας τῆς κατὰ τὴν ἀποστέρησιν, τῆς κατὰ τὴν καταλαλιάν, τῆς κατὰ τὴν ὀργήν.

5 ἔργον ἐστὶ τῶν λόγων τοῦ θεοῦ ἐπὶ »ἔθνη καὶ βασιλείας« ἕξαποσταλέντων »ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν«. ἐκριζοῦν τίνα; ἐδίδαξεν ὁ σωτὴρ λέγων· »πᾶσα φυτεία ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατὴρ μου ὁ οὐράνιος ἐκριζωθήσεται«. ἔστι τιμὰ ἔνδον (ἐν) ταῖς ψυχαῖς, ἃ οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος· πάντες γὰρ οἱ >διαλογισμοὶ οἱ πονηροί, φόνοι,

10 μοιχεῖαι, (πορνεῖαι), κλοπαὶ, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι, φυτεῖαι εἰσι πεφυτευμέναι οὐχ ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς. εἰ θέλεις δὲ ἰδεῖν, τίνας εἰσὶ φυτεῖαι οἱ τοιοῦτοι διαλογισμοί, ἄκουε ὅτι ὁ »ἐχθρὸς ἀνθρώπου τούτου ἐποίησεν«, ὁ ἐπισπείρας τὰ »ζιζάνια (ἀνά) μέσον τοῦ σίτου«. ἐφῆστηκεν οὖν ὁ θεὸς ἔχων τὰ σπέρματα, καὶ ὁ διάβολος. ἐὰν

15 διδῶμεν »τόπον τῷ διαβόλῳ«, »ὁ ἐχθρὸς« ἐπισπείρει φυτεῖαν, »ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος«, πάντως ἐκριζωθησομένην· ἐὰν μὴ διδῶμεν »τόπον τῷ διαβόλῳ«, ἀλλὰ διδῶμεν τόπον τῷ θεῷ, χαίρων ὁ θεὸς σπείρει τὰ σπέρματα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν. μὴ νόμιζε τοίνυν τὸν Ἰερεμίαν σκυθρωπὸν τι εἰληγῆναι δῶρον ἀπὸ

215 τοῦ θεοῦ, ὅτι καθίσταται »ἐπὶ ἔθνη καὶ ἐπὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν«. ἀγαθὸς ὁ θεὸς ἐστὶ διὰ τῶν λόγων ἐκριζῶν τὰ φαῦλα,¹ | τὰς ἐχθρὰς βασιλείας τῶν οὐρανῶν τῇ βασιλείᾳ, τὰ πολεμικὰ ἔθνη τῷ ἔθνει τῷ τοῦ θεοῦ.

»Ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν«. 15. ἔστι τις οἰκοδομὴ (τοῦ) δια-
 25 βόλου, ἔστι τις οἰκοδομὴ τοῦ θεοῦ. ἢ »ἐπὶ τὴν ἄμμον« οἰκοδομὴ τοῦ 135
 διαβόλου ἐστίν, ἐπ' οὐδενὶ γὰρ ἐστήρικται ἐδραῖω καὶ βεβαίω καὶ ||
 ἡνωμένω· ἢ δὲ οἰκοδομὴ ἢ »ἐπὶ τὴν πέτραν« τοῦ θεοῦ ἐστίν. ὅρα
 τί λέγεται τοῖς τοῦ θεοῦ· »θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε«. οἱ
 λόγοι τοίνυν τοῦ θεοῦ »ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας« εἰσίν, »ἐκριζοῦν καὶ
 30 κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύειν«. ἐὰν ἐκριζωθῇ μὲν, μὴ ἀπόληται δὲ
 τὸ ἐκριζωθέν, (ἔστι τὸ ἐκριζωθέν). ἐὰν κατασκαφῇ μὲν, οἱ λίθοι δὲ τῆς

7 Matth. 15, 13. — 9 Vgl. Matth. 15, 19. — 12 Matth. 13, 28. — 13 Vgl. Matth. 13, 25. — 15 Vgl. Eph. 4, 27. — Vgl. Matth. 13, 25 Matth. 15, 13. — 17 Vgl. Eph. 4, 27. — 20 ff. Vgl. in Ezech. Hom. 1, 12 (Lo 14, 25f.): Benignus est Deus, dans sermons ad eradicandum etc. — 22 Vgl. Matth. 3, 2 usw. — 24—27 Vgl. Matth. 7, 24. 26. — 28 I Kor. 3, 9.

1—4 εἶτα—ὀργήν] et ob id H | 3 τῆς¹ V τὴν S | 8 ἐν vgl. S. 36, 21/22 | τῆς ψυχῆς vermutet Hu | 10 πορνεῖαι mit C: μοιχεῖαι, πορνεῖαι καὶ τὰ λοιπά und H: fornicationes | 13 ἀνά Hu nach NT | 20 ὅτι Hu quia H ἔτι S | ἐπὶ²] übergesch. S¹ | 31 ἔστι τὸ ἐκριζωθέν nach H: adhuc permanet quod evulsum est.

- κατασκαφῆς μὴ ἀπόλωνται, ἔστι τὸ κατασκαφέν. ἔργον οὖν ἔστι τῆς ἀγαθότητος τοῦ θεοῦ, μετὰ τὸ ἐκριζῶσαι ἀπολέσαι τὸ ἐξερριζωμένον, μετὰ τὸ καθελεῖν ἀπολέσαι τὸ καθηρημένον. ἀνάγνωθι ἐπιμελῶς ἐπὶ μὲν τῶν ἀπολλυμένων καὶ ἐκριζομένων, πῶς ἀπόλλυνται τὰ τοιαῦτα·
- 5 τὸ δὲ ἄχρουν κατακαύσατε πυρὶ ἀσβέστω· καὶ ὀθήσατε δέσμας δέσμας τὰ ζιζάνια καὶ παράδοτε αὐτὰ πυρὶ. οὕτως μετὰ τὸ ἐκριζῶσθαι ἀπόλλυνται. εἰ θέλεις ἰδεῖν καὶ μετὰ καθάρσεων τὰ ἀπολλύμενα τῆς οἰκοδομῆς τῆς ὕλης τῆς φάυλης· χοῦς γίνεται ἢ οἰκία ἐκείνη ἢ διὰ τὴν λέπραν καθηρημένη καὶ ἐκβάλλεται χοῦς γενομένη »ἔξω τῆς πόλεως«, ἵνα μὴδὲ λίθος
- 10 ἢ μένων, ὁμοίως τῷ »ὡς πηλὸν πλατειῶν λεανῶ αὐτούς«. δεῖ γὰρ μηδαμῶς συνεστάναι τὰ χεῖρονα. κατεσκάφη τι, (μὴ) οἱ λίθοι ἔστωσαν χρήσιμοι πρὸς [τὴν] ἄλλην οἰκοδομήν, ἣν δύναται οἰκοδομεῖν ὁ πονηρός· ἐξερριζώθη, μὴ πάλιν ἐκ τῶν ἐξερριζωμένων εὖρη σπέρματα, ἵνα ἐπισπείρη πάλιν τὰ ζιζάνια, πάντως γὰρ ἔχων τὰ σπέρματα τῶν
- 15 ζιζανίων, ἐπέσπειρεν αὐτά. διὰ τοῦτο ὀθήσατε τὰ ζιζάνια καὶ κατακαύσατε αὐτὰ πυρὶ, ἵνα μετὰ τὸ ἐκριζωθῆναι ἀπόληται, καὶ μετὰ τὸ κατασκαφῆναι ἢ τοῦ διαβόλου οἰκοδομῆ ἀπόληται.
- 215V 16. Ἀλλ' οὐκ ἐν τούτοις ἴστανται οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ, ἐπὶ τῷ »ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύειν«. ἔστω γὰρ ἐκκερριζωμένα
- 20 ἀπ' ἐμοῦ τὰ φάυλα, κατασκαφέντα τὰ χεῖρονα, τί μοι ὄφελος, ἐὰν μὴ ἀντὶ τῶν ἐκριζωθέντων καταφρυτενθῇ τὰ κρείττονα; τί μοι ὄφελος, ἐὰν μὴ ἀντὶ τούτων ἀνοικοδομηθῇ τὰ διαφέροντα; διὰ τοῦτο οἱ τοῦ θεοῦ λόγοι ποιοῦσι πρῶτον ἀναγκαίως τὸ »ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύειν, μεθ' ἃ (τὸ »οἰκοδομεῖν) καὶ καταφρυτεύειν«. καὶ αἰ
- 25 ἐν τῇ γραφῇ τετηρήκαμεν τὰ σκνθροποφανῆ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, πρῶτα ὀνομαζόμενα, εἶτα τὰ δοκοῦντα εἶναι ἰλαρὰ δεύτερα λεγόμενα. »ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω«. (οὐκ εἶπεν· »ἐγὼ ζῆν ποιήσω«, καὶ μετὰ τοῦτο· »ἀποκτενῶ«)· ἀμήχανον γάρ, ὃ πεποίηκε ζῆν ὁ θεός. ἀναιρεθῆναι ἐπ' αὐτοῦ ἢ ἐπ' ἄλλον τινός. ἀλλ' »ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν
- 30 ποιήσω«. τίνα ἀποκτενῶ; Παῦλον τὸν προδότην, Παῦλον τὸν διώκτην· »καὶ ζῆν ποιήσω«, ἵνα γένηται »Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χρι-

5 Vgl. Matth. 3, 12. — Vgl. Matth. 13, 30. — 9 Lev. 14, 40f. — 10 Psal. 18, 42. — 14—16 Vgl. Matth. 13, 25 u. 30. — 18ff. Vgl. c. Cels. 4, 1 (Orig. I, 271, 17). — 24ff. Vgl. Hom. 16, 6. — 27—31 Deut. 32, 39. — 31 Vgl. II Kor. 1, 1 u. 6.

5 δεσμάς²] < HC0; doch vgl. Manich. ap. Epiph. 66, 65 | 10 ὁμοίως τῷ Hu *juncta quod scriptum est H ὁμοίως τὸ S* | 11/12 *Subversum est aliquid, lapides quoque ipsi qui destructi sunt conterantur, ne . . . assumi valeant H* | 11 τι Blass vgl. H δέ S | 12 τὴν streicht Blass | 15 τοῦτο] + *jubet Dominus H* | *κατακαύσατε Co H κατακαύσαται V κατακαύσατε S* | 16/17 H kennt nur ein ἀπόληται w. e. sch. | 24 τὸ »οἰκοδομεῖν mit H: *aedificant* (vgl. S. 4, 24, 26 geg. S. 15, 14) | 27/28 οὐκ — ἀποκτενῶ mit H: *Non dixit (+ prius Vall.) Ego vivificabo, et postea, occidam.*

στοῦ». ταῦτα εἰ νενοήκεισαν οἱ ταλαίπωροι οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων, οὐκ ἂν αὐτὰ || συνεχῶς προέφερον ἡμῖν λέγοντες· ὄρας <τὸν> θεὸν τὸν 136 τοῦ νόμου πῶς ἐστὶν ἄγριος καὶ ἀπάνθρωπος καὶ λέγει· »ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω«; οὐ βλέπεις ἐν ταῖς γραφαῖς ἐπαγγελίαν ἀναστάσεως νεκρῶν; ἢ οὐκ ὄρας τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν ἤδη προοιμαζομένην καθ' ἕκαστον; »συνετάφημεν« τῷ Χριστῷ »διὰ τοῦ βαπτίσματος« καὶ συνανέστημεν αὐτῷ.

Οὐκοῦν ἀπὸ σκυθρωποτέρων μὲν φωνῶν, ἀναγκαίων δὲ ἄρχεται οἶον »ἀποκτενῶ«, εἶτα ἀποκτείνας »καὶ ζῆν ποιήσω· πατάξω, καὶ γὰρ 10 ἴασομαι«· »ὄν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται«. πρῶτον πατάσσει καὶ μετὰ τοῦτο ἴαται· »αὐτὸς γὰρ ἀλγεῖν ποιεῖ καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν«. οὗτος δὲ καὶ ἐνθάδε· »καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν 6[†] καὶ ἀπολλύνει καὶ ἀνοικοδομεῖν καὶ καταφρυτεύειν«. πλὴν πρῶτον 15 ἐστὶν ἐκεῖνα τὰ φάβλα (ἀφαι)ρεθῆναι ἀφ' ἡμῶν. οὐ δύναται εἰς τὸν τόπον τῆς οἰκοδομῆς τῆς φάβλης οἰκοδομεῖν ὁ θεός. »τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομιᾶς; τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος«; δεῖ τὴν κακίαν ἐκ βάθρων ἐκριζωθῆναι, δεῖ τὴν οἰκοδομὴν τῆς κακίας καταναλωθῆναι ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἵνα μετὰ ταῦτα οἱ λόγοι (τοῦ θεοῦ) οἰκοδομῶσι 20 <καὶ φρυτεύωσι>· οὐ δύναμαι γὰρ ἄλλως νοῆσαι τὰ γεγραμμένα· ἰδοὺ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου«. τί ποιοῦσιν οἱ λόγοι; »ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύνειν«. λόγοι ἐκριζοῦσιν »ἔθνη«, λόγοι

1 ff. Vgl. c. Cels. II, 24 (Orig. I, 153, 25f.): τοῦ μὲν »ἐγὼ ἀποκτενῶ« δοκοῦσαν ἀνηκούειν καὶ πολλάκις ἡμῖν αὐτὸ ὄνειδίζουσι, τοῦ δὲ »ζῆν ποιήσω« οὐδὲ μέμνηται, in Luc. Hom. 16 (Lo 5, 142f.): contra Conditorem latrant, et hinc inde de veteri testamento, quae non intelligunt testimonia congregantes, simplicium corda decipiunt. Aiunt enim: ecce, Deus legis et prophetarum, videte qualis sit. „Ego, — inquit, — „occidam, et ego vivere faciam: percutiam, et ego sanabo etc.“ Audiunt „occidam“, et non audiunt: „vivificabo“: audiunt: „percutiam“, et audire contemunt: „et ego sanabo“. Vgl. in Matth. Tom. 15, 11 (Lo 3, 349), in Jerem. Hom. 12, 5 usw. — **3** Deut. 32, 39. — **6** Vgl. Röm. 6, 4. — **9** Vgl. Deut. 32, 39. — **10** Hebr. 12, 6. — **11** Hiob 5, 18. — **12 ff.** Vgl. in Jos. Hom. 13, 3. 4 (Lo 11, 121): et sicut dicebamus tunc, cum Jeremiam dissereremus, quia acceperat verba in os suum, quibus subverteret et aedificaret, eveleret et plantaret: ita . . . Necessarium ergo et primum hoc opus Verbi Dei est, plantam eradicare peccati . . . Secundi jam operis est plantare etc., in Num. Hom. 13, 2 (Lo 10, 145f.). — **16** II Kor. 6, 14.

3 νόμου] + et Prophetarum H | λέγει Co dicit H λέγοι S | **4** ἐπαγγελίαν] adnuntiationem H ἀπαγγελίαν S | **4/5** οὐ βλέπεις . . . ἢ οὐκ ὄρας] non advertentes . . . non considerantes H | **15** ἀφαιρεθῆναι (vgl. Hu) nach H: auferantur ἡθηθῆναι S | **17** τίς] aut (od. et) quae H | **19** οἱ—ἄλλως (z. T. mit Blass) nach H: sermones Dei aedificent atque plantent. Possumus siquidem et aliter οἱ λόγοι οἰκοδομηθῶσιν· οὐ δύναμαι γὰρ ἄλλως S.

κατασκάπτουσι » βασιλείας« (, ἀλλ' οὐ τὰς βασιλείας) ταύτας τὰς σωματικὰς καὶ κοσμικὰς. ἀξίως λόγων κατασκαπτόντων, ἀξίως λόγων ἐκριζούντων νόει τὰ ἐκριζούμενα ὑπὸ λόγων, τὰ κατασκαπτόμενα ὑπὸ λόγων. ἄρα ἄρτι ἐν τοῖς λεγομένοις οὐκ ἔστι δύναμις, ἐὰν ὁ θεὸς
 5 διδῶ (κατὰ τὸ » κύριος δόσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ«,) δύναμις ἐκριζοῦσα, εἴ τις ἀπιστία, εἴ τις ὑπόκρισις, εἴ τις πονηρία, εἴ τις ἀκολασία; οὐκ ἔστι κατασκάπτουσα, εἴ που εἰδωλεῖον φθοροδομηται εἰς τὴν καρδίαν; ἵνα ἐλείνου κατασκαφέντος οἰκοδομηθῇ ναὸς τοῦ θεοῦ, καὶ δόξα τοῦ θεοῦ εὐρεθῇ ἐν τῷ ἀνοικοδομηθέντι ναῷ.
 10 καὶ γένηται οὐκ ἄλλος, ἀλλὰ φντεία παραδείσου τοῦ θεοῦ, ὅπου ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ᾧ ἔστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Εἰς τὸ » πῶς ἐστράφη εἰς πικρίαν, ἢ ἄμπελος ἢ ἀλλοτρία«; 137
 μέχρι τοῦ » ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ καὶ πληθύνῃς σεαυτῇ
 15 πόαν, κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον ἐμοῦ,
 λέγει κύριος«.

Ῥμιλία β',

1. » Ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρεται ἐπ' ἀπωλεία ζώντων· ἔκτισε γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις
 20 τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς φάρμακον ὀλέθρου, οὐδὲ ἔδου
 216^v βασιλείον ἐπὶ γῆς«. | εἶτα ὀλίγον ὑπερβάς τὸ ῥητὸν ἐρῶ, πόθεν οὖν θάνατος εἰσῆλθεν· » φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον«. εἴ τι οὖν ἄριστον περὶ ἡμῶν, ὁ θεὸς πεποίηκεν, ἡμεῖς δὲ ἑαυτοῖς ἐκτίσαμεν τὴν κακίαν καὶ τὰς ἁμαρτίας. διὰ τοῦτο καὶ ἐν-

4 ff. Vgl. c. Cels. 6, 2 (Orig. II, 72, 1 ff.), c. Cels. 4, 1 (Orig. I, 273 f.). — 5 Psal. 68, 11. — 7—11 Vgl. II Kor. 6, 16 Barn. 16, 6—10? — 10 Vgl. Gen. 2, 8. — 18 Weish. Sal. 1, 13. 14. — 18 ff. Vgl. Euseb. Praep. ev. 13, 3, 38. 39. — 22 Weish. Sal. 2, 24.

1 ἀλλ' οὐ τὰς βασιλείας nach H: sed non regna | 6 εἴ τις ἀκολασία; οὐκ ἔστι κατασκάπτουσα, εἴ που εἰδωλεῖον] si qua luxuria, si qua discordia non est suffossa. Sieubi idolum H | 10 οὐκ ἄλλος] non infertilis, sive lucus exsurgens H vgl. S. 27, 7 ff. | paradisi H παραδείσου Hu | τοῦ θεοῦ] < H | 14 μέχρις S | 14/15 ἐὰν—πόαν] < H | 17 Homilia XIII H | 18—S. 17, 10 Hierzu Fragm. 5 in C: Εἰ—Σιών | 20 ὀλέθρου] mortis H | 21 ὑπερβάς] ὑποβάς Blass | τὸ ῥητὸν ἐρῶ] reperio H τὸ ῥητὸν εὐρίσκω Hu | οὖν] < H ὁ Ru | 23 ἄριστον CRu ἀρεστὸν S ἀρετὴν Co bona H | 24 ἐκτίσαμεν SC adtraximus H ἐλκήσαμεν Hu [sic].

θάδε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀναγνώσματος ἢ ἐν τῷ προφήτῃ οἷον ἐπαπορητι-
 κῶς ἔλεγεν πρὸς τοὺς πικρότητα ἐσχηκότας ἐν τῇ ψυχῇ ἐναντίαν τῇ
 γλυκύτητι, ἢν ὁ θεὸς κατασκεύασεν αὐτῇ· »πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν,
 ἢ ἄμπελος ἢ ἄλλοτρία;« ὡσεὶ ἔλεγε· χαλότητα οὐκ ἐποίησεν ὁ θεός,
 5 ἀλλ' ἀρτίποδας πεποίηκε πάντας, (τίς) αἰτία δὲ γεγένηται τοῦ χαλωαν-
 θῆναι τοὺς κεχωλωμένους; καὶ πεποίηκεν ὁ θεὸς τὰ μέλη πάντα
 προηγουμένως ὑγαίνοντα, γέγονε δὲ τίς αἰτία τοῦ παθεῖν τινα; τὸν
 αὐτὸν τρόπον ἢ ψυχῇ οὐ τοῦ πρώτου μόνου γέγονε »κατ' εἰκόνα«,
 ἀλλὰ παντὸς ἀνθρώπου. τὸ γὰρ »ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα
 10 καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν« φθάνει ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους. καὶ
 ἔστι πρεσβύτερον ὥσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἐκεῖνο ὃ οἱ πολλοὶ νοοῦσι τὸ
 κατ' εἰκόνα τοῦ προσειλημμένου αὐτῷ, ὅτε ἐφόρεσε διὰ τὴν ἁμαρτίαν
 »τὴν εἰκόνα τοῦ χοῦκοῦ«, οὕτως ἐν πᾶσι πρεσβύτερον τὸ κατ' εἰκόνα
 θεοῦ τῆς εἰκόνας τῆς χειρονος. »ἐφορέσαμεν« ἁμαρτωλοὶ ὄντες »τὴν
 15 εἰκόνα τοῦ χοῦκοῦ, φορέσωμεν« μετανοοῦντες »τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπου-
 ρανίου«. πλὴν ἢ κτίσις γέγονεν ἐν εἰκόνι τοῦ ἐπουρανίου.

Ἀπορεῖ οὖν ἐνθάδε πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐλεγκτικῶς λέγων
 ὁ λόγος· »πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν, ἢ ἄμπελος ἢ ἄλλοτρία; ἐγὼ«
 γὰρ »ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν«. ἐν τοῖς
 20 πρὸ τούτων λέλεκται, καὶ ἐπαναλαβὸν ὀλίγα πείσω || ὑμᾶς, ὅτι θεός 138
 μὲν καλὴν ἄμπελον ἐφύτευσε τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν, ἕκαστος δὲ
 στραφεὶς γέγονεν ἐναντίος τῷ βουλήματι τοῦ κτίσαντος. »ἐγὼ δὲ
 ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν«, οὐκ ἐκ μέρους »ἀληθινήν«
 οὐδὲ τὴν μὲν ἀληθινὴν τὴν δὲ ψευδῆ, ἀλλ' »ἐγὼ ἐφύτευσά σε ἄμπε-
 25 λον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν· πῶς ἐστράφης«, -εμοῦ κτίσαντός
 217^r σε | πᾶσαν ἀληθινὴν ἄμπελον, σὺ πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν καὶ
 γέγονας ἄλλοτρία ἄμπελος;

2. Μετὰ ταῦτα ἴδωμεν τὸ »ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ καὶ πληθύνῃς

8 Vgl. Gen. 1, 26. — 8ff. Vgl. in Joh. Tom. 13, 50 (Br I, 305, 24): τοῦτο λέγον-
 τος τοῦ θεοῦ περὶ πάντων ἀνθρώπων, Sel. in Gen. 1, 26 (Lo 8, 51): ὁ δὲ φάσκων τὸ
 »κατ' εἰκόνα« μὴ ἐν σώματι εἶναι, ἐν δὲ τῇ λογικῇ ψυχῇ κτλ., in Luc. Hom. 39
 (Lo 5, 235): Duae sunt imagines hominis: una, quam accepit a Deo factus in prin-
 cipio . . . altera choici . . . postquam propter inobedientiam atque peccatum ejec-
 tus de paradiso assumpsit eam, u. ö. — 9 Gen. 1, 26. — 13—16 Vgl. I Kor. 15, 49.
 — 19f. Vgl. Z. 7ff.?

1 προφήτῃ] + nunc queritur Deus et H | 5 τίς Co qua (causa) H | 14 τῆς²
 τοῦ Hu vgl. *imagine Zabuli* H, doch übers. H d. ganzen Abschnitt sehr frei | χεί-
 ρονος] + unde debemus magnopere laborare, ut quomodo H, was vielleicht einzu-
 fügen | 16 πλὴν] ad quam H καθ' ἣν Hu unter Streichung von κατ' εἰκόνα (so las
 man statt ἐν εἰκόνι) τοῦ ἐπουρανίου | 19 γὰρ] autem H | 24 οὐδὲ—ψευδῆ] et
mendacem ex parte plantavi H.

σεαυτῇ πόαν, κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον ἑμοῦ, λέγει
 κύριος«. ἄρα ὅτε τις ἀμαρτήσασα ψυχὴ νίτρον λαβοῦσα καὶ ἀπο-
 πλυναμένη νίτρον αἰσθητῶ, ὅτι πανέται τῆς κηλίδος καὶ πανέται
 5 τῆς ἀμαρτίας; ὑπελάμβανε δέ τις πόαν ταύτην τὴν ἀνατέλλουσαν
 ἀπὸ γῆς λαβὼν καὶ ἀποπλυνόμενος καὶ ἀποσηξάμενος καθαρθῆναι
 τὴν ψυχὴν, ὅτι λέγει ἐνταῦθα ὁ λόγος τῇ στραφείσῃ εἰς πικρίαν
 καὶ γενομένη ἄλλοτρία ἀμπέλῳ· »ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρον καὶ πλη-
 θύνῃς σεαυτῇ πόαν, κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον
 ἑμοῦ, λέγει κύριος«; ἀλλὰ χρὴ εἰδέναι, ὅτι ὁ λόγος πάσαν δύναμιν ἔχει
 10 καὶ ὡσερ πάσης γραφῆς δύναμιν ἔχει, οὕτως ὁ λόγος ἔχει παντὸς
 φαρμάκου δύναμιν καὶ παντὸς τοῦ καθαρίζοντος δυνάμεις ἐστι καὶ
 σμηκτικώτατος· »ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργῆς καὶ τομώ-
 τερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον«. καὶ ὁ ἐὰν εἴπῃς, οὐ
 χρεία, τοῦτό ἐστιν ἐν τῇ δυνάμει τοῦ λόγου. ἔστιν οὖν τις λόγος
 15 νίτρον καὶ ἔστι τις λόγος πόα, ὅστις τοὺς τοιοῦτους ῥύπους καθάρει
 λαληθείς. ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τοῦ τοιούτου λόγου ὅστις ἐστὶ νίτρον καὶ ἀπὸ
 τοῦ τοιούτου δὲ λόγου ὅς ἐστι πόα οὐ πᾶσα ἀμαρτία θεραπεύεται.
 ἀλλ' ἔστιν ἀμαρτήματα οὐ δεόμενα νίτρον οὐδὲ πόας, λέγεται πρὸς
 τὴν οἰομένην ἀμαρτήματα ἔχειν ὡς δυνάμενα ἀποπλυνθῆναι ἐν νίτρον
 20 καὶ πόα, τὸ »ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρον καὶ πληθύνῃς σεαυτῇ πόαν, κε-
 κηλίδωσαι ἐναντίον ἑμοῦ ἐν ταῖς ἀδικίαις σου, λέγει κύριος«. καὶ
 ὡσερ τῶν τραυμάτων τινὰ ἐστὶν ἃ μαλάγματι θεραπεύεται, καὶ
 ἄλλα ἐλαίῳ θεραπεύεται, καὶ ἄλλα δεῖται καταδέσμον καὶ οὕτως
 ὑγιάζεται, ἄλλα δὲ ἐστὶ τραύματα ἐφ' οἷς λέγεται· »οὐκ ἔστι
 25 μάλαγμα ἐπιθεῖναι οὔτε ἔλαιον οὔτε καταδέσμον· ἀλλὰ ἡ γῆ ὑμῶν
 217^v ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρρίκανστοι· | οὕτως ἔστι τινὰ ἀμαρτήματα,
 ἃ ῥυποῖ τὴν ψυχὴν, καὶ δεῖται ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τούτοις τοῖς ἀμαρ-
 τήμασι λόγου νίτρον, λόγου πόας· ἔστι δὲ τινὰ ἀμαρτήματα, ἃ οὐκ
 οὕτως θεραπεύεται, οὐδὲ γὰρ ῥύπον παραβάλλεται. διὰ τοῦτο τὰς
 30 δια|φορὰς τῶν ἀμαρτημάτων ἐπιστάμενος ὁ ἐν τῷ Ἡσαΐα κύριος 139
 ὅρα πῶς λέγει τὸ »ἐκπλυνεὶ κύριος τὸν ῥύπον τῶν νιῶν καὶ τῶν
 θυγατέρων Σιών, καὶ τὸ αἷμα ἐκκαθαρεῖ ἐκ μέσου αὐτῶν πνεύματι

12 Hebr. 4, 12. — **14ff.** Vgl. Hier. Comm. 850: Ecclesiasticus quoque sermo, qui arguit . . . mordacioris nitri habet similitudinem . . . Porro peccata gravia, quae ad mortem trahunt, nec nitro nec herba Borith dilui possunt, sed gravioribus tormentis indigent. — **24** Jes. 1, 6. 7. — **31**—S. 19, 7 Jes. 4, 4.

10 γραφῆς S *sacra volumina* H τροφῆς? Blass | **13** δίστομοι | + *et reliqua* H | **15** ἔστι Co ἔστι S | **16** ἐπεὶ δὲ] ἐπειδὴ S | **18** δεόμενα | + *facili curatione nec* H | **18**—**20** πρὸς—πόα < H | **20** πόα Co παρὰ S | **28** λόγον νίτρον, λόγον πόας | *rosannitrique sermonem* H.

κρίσεως καὶ πνεύματι καύσεως». ῥύπον καὶ αἷμα· ῥύπον (πνεύματι) κρίσεως, αἷμα πνεύματι καύσεως. εἰ (οὐ) »πρὸς θάνατον« ἡμαρτες, πλὴν ἡμαρτες, ἡερώποσαι. »ἐκπλυνεῖ« οὖν »κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιών, καὶ τὸ αἷμα ἐκκαθαριεῖ ἐκ μέσον αὐτῶν». 5 εἶτα ἀνταπόδοσις πρὸς μὲν »τὸν ῥύπον« »πνεύματι κρίσεως« (πρὸς δὲ »τὸ αἷμα« »πνεύματι καύσεως«)· καὶ δεόμεθα οἱ πολλοί, ὅταν χεῖρονα ἀμάρτωμεν, οὐ νίτρον οὐδὲ τοῦ πληθύναι πόαν, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος τῆς καύσεως.

3. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰησοῦς βαπτίζει (τάχα νῦν εὐρίσκω τὸν λόγον) 10 »ἐν πνεύματι [καὶ] ἁγίῳ καὶ πυρί«. οὐχ ὅτι τὸν αὐτὸν »ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί«, ἀλλὰ τὸν μὲν ἅγιον »ἐν πνεύματι ἁγίῳ«, τὸν δὲ μετὰ τὸ πιστεῦσαι, μετὰ τὸ ἀξιωθῆναι ἁγίου πνεύματος, πάλιν ἡμαρτηγότα λούει ἐν »πυρί«· ὡς μὴ τὸν αὐτὸν εἶναι βαπτιζόμενον ὑπὸ Ἰησοῦ »ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί«. μακάριος οὖν ὁ βαπτιζόμενος ἐν ἁγίῳ πνεύ- 15 ματι καὶ μὴ δεόμενος βαπτίσματος τοῦ ἀπὸ πυρός. τρισάθλιος δὲ ἐκεῖνος, ὅστις χρεῖαν ἔχει βαπτισασθαι τῷ πυρί. πλὴν ἀμφοτέρα ἔχει ὁ Ἰησοῦς. »ἐξελεύσεται« γὰρ »ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται«. »ῥάβδος« ἐπὶ τοὺς κολαζομένους (> ἄνθος« ἐπὶ τοὺς δικαίους). οὕτως ὁ θεὸς πῦρ καταναλίσκον« ἐστὶ, καὶ ὁ θεὸς 20 φῶς ἐστὶ· πῦρ καταναλίσκον τοῖς ἁμαρτωλοῖς, φῶς τοῖς δικαίοις καὶ ἁγίοις. καὶ »μακάριος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ, ὁ τηρήσας τὸ βάπτισμα τοῦ ἁγίου πνεύματος. τίς ἐστὶν ὁ ἐν ἑτέρῳ

2 Vgl. I Joh. 5, 16. 17. — 2ff. Vgl. in Luc. Hom. 14 (Lo 5, 134): »spiritu judicii« sordem »et spiritu combustionis« sanguinem, Hier. Comm. in Jes. 4, 4, u. 8. Nur scheinbar anders in Luc. Hom. 24 (Lo 5, 179; gegen Hu). Vgl. auch de princ. 2, 6 (Lo 21, 238f.). — 9ff. Vgl. in Luc. Hom. 24 (Lo 5, 179): Numquid uno atque eodem tempore Spiritu et igne baptizat, an vario atque diverso? — 10 Vgl. Luk. 3, 16. — 17 Jes. 11, 1. — 18 Vgl. in Joh. Tom. 1, 36 (Br I, 49, 31) ῥάβδος μὲν τοῖς δεομένοις κολάσεως, ἄνθος δὲ τοῖς σφζομένοις, Sel. in Ezech. 7, 10 (Lo 14, 200), in Jes. Hom. 3, 1 (Lo 13, 254f.). — 19ff. Vgl. Hom. 16, 6. — 19 Hebr. 12, 29. — 1. Joh. 1, 5. — 20f. Vgl. Sel. in Luc. 14, 18ff. (Lo 5, 242): τῷ γὰρ οὐκ ὄντι ἀξίῳ καταναλίσκεσθαι φῶς ἐστὶ τιλ., in Matth. Tom. 17, 19 (Lo 4, 127f.), in Joh. Tom. 13, 21 (Br I, 267, 19f.). — 21 Vgl. Apok. Joh. 20, 6. — 22ff. Vgl. in Luc. Hom. 24 (Lo 5, 179f.): sic stabit in igneo flumine Dominus Jesus . . . , ut quemcunque post exitum vitae hujus, qui ad paradisum transire desiderat, et purgatione indiget, hoc eum amne baptizet . . . eum vero, qui non habet signum priorum baptismatum, lavacro igneo non baptizet. . . . ostendat se et aquae et Spiritus lavacra servasse.

1 πνεύματι mit H: spiritu u. Hom. 14 in Luc. | 1—7 H frei: Si peccasti, et peccatorum sorde pollutus es, lavabit Dominus sordes filiorum, et filiarum Sion, et sanguinem emundabit de medio eorum. Si autem mortale peccatum est, non possumus nitro poaque mundari et spiritu judicii sed spiritu combustionis et poenae | 5 πρὸς² — καύσεως Blass | 10 καὶ streicht Co | 11 ἁγίῳ καὶ Co H καὶ ἁγίῳ S | 18/19 ἄνθος — δικαίους nach H: flos justis | 21 μακάριος Co beatus H μακαρίους S.

σφζόμενος ἀναστήσει; ὁ δεόμενος βαπτίσματος τοῦ ἐπὶ πυρός, ὅταν
 218^f | ἔλθῃ ἐπὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο, καὶ τὸ πῦρ αὐτὸν δοκιμάσῃ, καὶ εὖρη τὸ
 πῦρ ἐκεῖνο >ξύλα, χόρτον καὶ καλάμην<, ὥστε αὐτὰ κατακαῦσαι. διὰ
 τοῦτο τούτων λεγομένων, ὅση δύναμις συναγαγόντες τοὺς λόγους
 5 τοὺς τῶν γραφῶν, εἰς τὴν καρδίαν ἀποτιθόμεθα αὐτοὺς καὶ κατ'
 αὐτοὺς πειραθῶμεν ζῆν. ἐὰν ἄρα δυνηθῶμεν πρὸ τῆς ἐξόδου καθαροὶ
 γενέσθαι, καὶ ἐτοιμάσαντες εἰς τὴν ἐξοδὸν τὰ ἔργα ἡμῶν ἐξελεθόντες
 ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγαθοῖς παραληφθῆναι καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ σωθῆναι,
 ὅ ἔστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

10 Εἰς τὸ >μὴ ἔρημος ἐγενόμην τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ<
 μέχρι τοῦ >ἢ γῆ κεχερσωμένη<;

140

Ὁμιλία γ'.

1. Φησὶν ὁ κύριος ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ἀναγνωσθέντων περὶ τοῦ
 Ἰσραήλ, ὅτι >ἔρημος< αὐτῷ οὐκ ἐγένετο οὐδὲ >γῆ κεχερσωμένη<. τίς
 15 οὖν γενόμενος ἐν τῷ τόπῳ οὐκ ἂν ζητήσῃ ἐξετάζων τὸ βούλημα
 τοῦ γεγραμμένου; ἔστω, ὁ θεὸς ἐν τῷ Ἰσραήλ οὐ γέγονεν ἔρημος, οὐ
 γέγονεν ἐν τῷ Ἰσραήλ γῆ κεχερσωμένη. ἄρα οὖν ἔρημος γέγονεν ὁ
 κύριος τῷ Ἰσραήλ σήμερον ἢ γῆ κεχερσωμένη νῦν αὐτῷ ἔστιν; τί δέ:
 ὅτε τῷ Ἰσραήλ ἦν οὐκ ἔρημος οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη. τοῖς ἔθνεσιν
 20 ἦν ἔρημος καὶ γῆ κεχερσωμένη; εἰ γὰρ πᾶσιν αἰεὶ οὐκ ἔρημός ἐστι
 καὶ πᾶσιν αἰεὶ ἔστιν οὐ γῆ κεχερσωμένη, τίς χρεῖα τοῦ ἰδίως πρὸς
 τὸν Ἰσραήλ κατ' ἐξαίρετον λεχθῆναι >μὴ ἔρημος ἐγενόμην τῷ οἴκῳ
 Ἰσραήλ ἢ γῆ κεχερσωμένη<; ἀλλ' ἔστιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὰς καθολικὰς εὐ-
 εργεσίας τοῦ θεοῦ, εἶτα μετὰ τὰς καθολικὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ ἐπὶ
 25 τὰς ἰδικάς.

2. Οὐδενὶ ἔρημός ἐστιν ὁ θεός, >ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ πονη-
 ροὺς καὶ ἀγαθοὺς<; οὐδενὶ κεχερσωμένη γῆ ἔστι. >βρέχων ἐπὶ δικαίους

2 ff. Vgl. I Kor. 3, 12. 13. — 3 Vgl. Hom. 16, 6, c. Cels. 5, 15 (Orig. II, 16, 11),
 in Joh. Tom. 13, 23 (Br I, 269f.), de princ. 2, 4 (Lo 21, 234): *cujus ignis materia
 atque esca nostra sunt peccata, quae ab apostolo Paulo ligna, et foenum, et stipula
 nominantur.* — 26 ff. Vgl. Matth. 5, 45.

2 ἐπι] < V | 5 ἀποτιθόμεθα Ru *reponamus* H ἀποτιθέμεθα Scorr. ἀποτιθό-
 μεθα S* w. e. sch. | 6 ἐὰν ἄρα δυνηθῶμεν] *ut . . . si fieri potest* H ἵνα δυνηθῶμεν
 Co | 8 ἀγαθοῖς] *sanctis* H | 18 ἢ GhCo ἢ S | τί Blass ὅτι S | 26—S. 28, 2 Hierzu
 Fragm. 6/7 in C: *Καθόλου—δικαίων.*

καὶ ἀδίκοις. πῶς ἔρημος, ἀνατέλλων ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς ἀνάπαυσιν ποιῶν; πῶς ἔρημος τὴν γῆν ποιῶν καρποφορεῖν; πῶς ἔρημος ἕκαστον οἰκονομῶν κατὰ τὴν ψυχὴν, ἵνα λογικὸς ᾦ, ἵνα ἐπιστήμην
 218^v ἀναλαμβάνῃ, | ἵνα γυμνάζεται τὸ συνετὸν αὐτοῦ κατὰ τὸ σῶμα, ἵνα
 5 ἔχῃ ἐρωσμένα »τὰ αἰσθητήρια«; ἔστιν οὖν οὐδενὶ ἔρημος ὡς πρὸς τὸν καθόλου λόγον ὁ θεός. ὡς δὲ πρὸς τὸν ἰδικόν, ἔρχομαι ἐπὶ τὰ τοῦ Ἰσραὴλ πράγματα καὶ λέγω· οὔτε ἔρημος οὔτε γῆ κεχερσωμένη ἦν, ὅτε ἐν Αἰγύπτῳ ἐποίει τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα τῷ λαῷ. εἰ δέ τις καιρὸς γέγονεν ὅτε ἐγκατελείφθησαν, οἷονεὶ ἔρημος αὐτοῖς, οὐκ
 10 ἔρημος ὦν αὐτός, ἐγένετο. ὅτε μέντοι ἦν τῷ Ἰσραὴλ οὐκ ἔρημος οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη, τοῖς ἔθνεσι κατὰ τὸν ἰδικόν λόγον ἔρημος καὶ γῆ κεχερσωμένη ἦν. ὅτε δὲ ἀπεστράφη τὸν Ἰσραὴλ καὶ γέγονε τῷ Ἰσραὴλ ἐκείνῳ ἔρημος καὶ γῆ κεχερσωμένη, τότε ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐπὶ τὰ ἔθνη, καὶ γέγονε νῦν ἡμῖν Χριστὸς Ἰησοῦς οὐκ ἔρημος ἀλλὰ πλήρης, καὶ
 15 οὐ γῆ κεχερσωμένη ἀλλὰ καρποφοροῦσα· »πολλὰ« || γὰρ »τὰ τέκνα 141 τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα«. καὶ ἀπειλεῖ αὐτοῖς, οἷς οὐ γέγονεν ἔρημος οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη, λέγων· ἐγὼ μὲν οὐ γέγονα ὑμῖν »ἔρημος« οὐδὲ »γῆ κεχερσωμένη«, ὑμεῖς δὲ εἰρήκατε· »οὐ κυριευθησόμεθα, οὐχ ἥξομεν πρὸς σε ἔτι«. ἄρα εἰρήκασιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπο-
 20 νενοημένως κατὰ τὴν λέξιν· »οὐ κυριευθησόμεθα« .....

4f. Vgl. Hebr. 5, 14. — 15 Jes. 54, 1 (Gal. 4, 27).

4 κατὰ τὸ σῶμα] fast unleserlich (vgl. TU NF 1, 3, 16 Anm. 4) in S, bestätigt durch C: ἐν τῷ σωματικῷ | 5 ἔχει S | 10 αὐτός C αὐτοῖς S | 20 κυριευθησόμεθα. δμιλία γ' S. Dass die Homilie verstümmelt ist, beweist abgesehen von der Kürze das plötzliche Abbrechen und das Fehlen der Schlussdoxologie. In C Frgm. 6/7 folgt auf ἄνδρα (Z. 16) noch: Φησὶν οὖν ἐντροπετικῶς· μὴ τοῖς εἰδώλοις ὁμοίως ἀνόνητος αὐτοῖς γέγονα, οὐ χάριν τὴν ἐμὴν ἀπέδρασαν δεσποτεῖαν; καίτοι καὶ ἀποστάντες ἐμοῦ κόσμον καὶ δόξης ἑαντοὺς ἀπεστέρησαν· δόξα γὰρ αἰώνιος ὑπὲρ κεφαλῆς τῶν δικαίων. Doch hat dies bedenkliche Ähnlichkeit mit Theodoret Comm. in Jerem. 2, 31 MPG 81, 513: Εἰρωνικῶς ταῦτα λέγει. Ἄρα, φησὶ, μὴ τοῖς εἰδώλοις εἰμὲν παραπλήσιος; ἄρα μὴ ὁμοίως ἐκείνοις οὐδένα αὐτοῖς καρπὸν ἀγαθῶν προσενήνοχα, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐμὴν δουλείαν ἀπέδρασαν;

Εἰς τὸ «καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με ἐν ταῖς ἡμέραις
Ἰωσίου» μέχρι τοῦ «ἐδικαίωσε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ Ἰσραὴλ
ἀπὸ τῆς ἀσυνθέτου Ἰούδα».

Ὁμιλία δ'.

5 1. Αὐτὸ τὸ ῥητὸν τῆς ἀναγνωσθείσης λέξεως ἔχει τι ἀσφές,
ὅπερ πρότερον νοηθῆτω· καὶ μετὰ τοῦτο, ἐὰν ὁ θεὸς διδῶ, εἰσόμεθα
τὸ βούλημα αὐτοῦ τὸ μυστικόν. (οὐκ) οὖν θέλει ἡμᾶς εἰδέναι ἐν τού-
τοις ὅτι, ὡς ἐν ταῖς Βασιλείαις γέγραπται, διηρέθη ὁ λαὸς ἐν τοῖς
χρόνοις Ῥοβοὰμ εἰς τὴν ὑπὸ Ἱεροβοὰμ βασιλείαν τῶν δέκα φυλῶν
10 καὶ εἰς τὴν ὑπὸ Ῥοβοὰμ δύο φυλῶν· καὶ ἐκλήθησαν οἱ μὲν ὑπὸ τῶ
Ἱεροβοὰμ Ἰσραὴλ, Ἰούδα δὲ οἱ ὑπὸ τῶ Ῥοβοὰμ. καὶ ἔμεινεν αὕτη ἡ
διαίρεσις τοῦ λαοῦ, ὅσον κατὰ τὴν ἱστορίαν, μέχρι τοῦ δευρο· οὐκ οἶ-
219^f δαμεν γὰρ ἱστορίαν συναγαγοῦσαν τὸν Ἰσραὴλ καὶ (τὸν) Ἰούδαν | «ἐπὶ
τὸ αὐτό». ἤμαρτεν οὖν πρῶτον Ἰσραὴλ πλείονα, ὁ ὑπὸ τῶ Ἱερο-
15 βοὰμ καὶ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ, καὶ τοσαῦτα ἤμαρτε παρὰ τὸν Ἰούδαν
ὥστε αὐτοὺς καταδικασθῆναι ὑπὸ τῆς προνοίας γενέσθαι αἰχμαλώ-
τους «εἰς Ἀσσυρίους», ὡς λέγει ἡ γραφή, «μέχρι τῆς σήμερον». μετὰ
τοῦτο ἤμαρτον καὶ οἱ υἱοὶ Ἰούδα καὶ κατεδικάσθησαν αἰχμαλωτοὶ εἰς
Βαβυλῶνα, οὐχὶ μέχρι τῆς σήμερον ὡς ὁ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ ἐπὶ «ἔβδομή-
20 ζοντα ἔτη», περὶ ὧν ὁ Ἱερεμίας προεφήτευσεν. ὧν ἐμνήσθη καὶ ὁ Δανιήλ.
εἰ νοοῦμεν ταῦτα ὡς πρὸς τὸν λαὸν ἐκείνον τὸν τότε, ἴδε τὰς λέξεις
τοῦ προφήτου, εἰ μὴ τοιοῦτό τι δηλοῦσι. κατηγορεῖ γὰρ τῶν ἀμαρ-
τιῶν τοῦ Ἰσραὴλ ὡς λόγος, καὶ φησιν ὅτι τοσοῦτων ἀμαρτημάτων
γεγεννημένων τῶ Ἰσραὴλ, ἀκούσασα ἡ Ἰούδα συναγωγὴ τὰ ἐκείνων
25 πταίσματα καὶ τίνα τρόπον πεποίηκα αὐτοὺς γενέσθαι ἐν αἰχμαλωσίᾳ.
οὐκ ἐπαιδεύθη ἀλλὰ προσέθηκε ταῖς ἀμαρτίαις, ὥστε διὰ τὴν προσ-
θήκην τῶν ἀμαρτημάτων συγχρονομένων τοῖς ἀμαρτήμασι τοῦ Ἰσραὴλ
δικαιοσύνην εὐρήσθαι ἐν τῶ Ἰσραὴλ || παρὰ τὸν Ἰούδαν. εἶτα ἐπὶ τού- 142
τοις κελεύεται ὁ προφήτης προφητεῦσαι, ὡς χείρονος γενομένου τοῦ

8 ff. Vgl. I Kön. 12 Hos. 1, 11. Vgl. Hier. Comm. 859. — 13 Vgl. Jerem. 3, 18.
— 17 Vgl. II Kön. 17, 23 (εἰς Ἀσσυρίους ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης). — 19 Vgl. Jerem.
25, 11. — 20 Vgl. Dan. 9, 2 (θ' LXX).

4 Homilia XIII H | 7 οὐκοῦν Co El οὖν (E korrig. aus T?) V | 8 λαός] + post Salomonis interitum H | 11 Ἰσραὴλ, Ἰούδα Co H Ἰούδα, Ἰσραὴλ S | 14 πρῶτον Ru nach H: primus πρὸς τὸν S (vgl. S. 26, 6) | 22/23 κατηγορεῖ—φησιν] Accusatur Israel et dicitur H | 26 οὐκ ἐπαιδεύθη] non egit poenitentiam, nec conversa est ad me H | 27 τοῦ Co τῶ S | 29 προφητεῦσαι] + ad Israel H, wohl richtig.

Ἰούδα παρὰ τὸν Ἰσραήλ, ἵνα μετὰ τὰ ἁμαρτήματα ἐπιστρέψῃ. μετὰ τὴν προφητείαν οὖν τὴν πρὸς Ἰσραήλ κελεύουσαν ἐπιστρέψαι αὐτὸν προφητεύει ὁ προφήτης, ὅτι μέλλουσιν ἅμα γίνεσθαι Ἰσραήλ καὶ Ἰούδας καὶ γίνεσθαι ποτε μίαν ἀμφοτέρων βασιλείαν. ᾧ δὴ μέλει

- 5 τῶν ἀναγνωσμάτων, λαβέτω τὰ ῥήματα τῆς ὅλης σήμερον ἀναγνώσεως καὶ τότε ὄψεται τὰ νοήματα δεδηλωσθαι.
- »Καὶ εἶπε κύριος πρὸς με ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωσίου τοῦ βασιλέως· εἶδες ἃ ἐποίησάν μοι ἢ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ«, οὐκ Ἰούδα, ἀλλὰ
- 10 »τοῦ Ἰσραήλ« πρῶτον; »ἐπορεύθη ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν καὶ ὑποκάτω παντός ξύλου ἀλσώδους καὶ ἐπόρνευσεν (ἐκεῖ). καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεύσαι αὐτὴν πάντα ταῦτα· ἀνάστρεφον πρὸς με· (καὶ οὐκ ἀνέστρεψε.) καὶ εἶδεν τὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς« τῆς Ἰσραήλ συναγωγῆς »ἢ ἀσύνθετος
- 219^v Ἰούδα. | καὶ εἶδον« οἱ ἀπὸ Ἰούδα, »διότι περὶ πάντων ὧν κατελείφθη ἐν οἷς ἐμοιχάτο ἢ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἐξαπέστειλα αὐτὴν καὶ
- 15 ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου«. δέον παιδευθῆναι τὸν Ἰούδα — ἐξαπέστειλα γὰρ τὸν Ἰσραήλ, τὴν συναγωγὴν Ἰσραήλ, ἐξέβαλον αὐτοὺς εἰς Ἀσσυρίους »καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς« — »καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἢ ἀσύνθετος Ἰούδα«. μετὰ τούτοις δὲ ἃ ἐποίησα τῷ Ἰσραήλ, ἐξαποστείλας αὐτόν, δὸς βιβλίον ἀποστασίον,
- 20 δέον παιδευθῆναι τὴν Ἰούδα συναγωγὴν ἐξ ὧν πεπόνθασιν ἐκεῖνοι, οἱ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐπαιδευθήσαν, ἀλλὰ προσέθησαν τοῖς ἁμαρτήμασιν. ὥστε τὰ ἁμαρτήματα τῆς Ἰσραήλ συναγωγῆς συγκρίσει τῶν ἁμαρτημάτων τῆς συναγωγῆς τοῦ Ἰούδα δικαιοσύνην εἶναι δοκεῖν. »καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς· καὶ οὐκ ἐφο-
- 25 βήθη ἢ ἀσύνθετος Ἰούδα ἢ ἀδελφὴ αὐτῆς καὶ ἐπορεύθη καὶ ἐπόρνευσε καὶ αὐτή, καὶ ἐγένετο αὐτῆς εἰς οὐδὲν ἢ πορνεία, καὶ ἐμοίχευσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον. καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἐπεστράφη πρὸς με ἢ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει« ἐπέστρεψε πρὸς με. οὐκ ἠδέσθη με ἐξ ὧν πεποίηκα τῷ Ἰσραήλ, ἵνα τελείως
- 30 ἐπιστρέψῃ, ἀλλὰ δέον αὐτὴν ἐπιστρέφειν ἐν ἀληθείᾳ, ἢ δὲ ἐπὶ ψεύδει ἐπέστρεψε· »καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἐπέστρεψε πρὸς με ἢ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει. καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με· ἔδικαίωσε τὴν ψυχὴν αὐτῆς Ἰσραήλ ἀπὸ τῆς ἀσυνθέτου

1 ff. Vgl. Jerem. 3, 12. 14. 18. — 16 Vgl. II Kōn. 17, 23.

1 Ἰσραήλ] ἰηλ'. εἶπεν S Ἰσραήλ. εἶτα Co | 4 μέλει] μέλλει S | 7—S. 28, 20 Hierzu Fragm. 9 in C: Ἀῖξει—ἀνέξεται | 8 ἐποίησάν μοι] fecit mihi H ἐποίησέ μοι Ru | 9 Ἰσραήλ« πρῶτον mit H: prius Israel Ἰσραήλ. Πρῶτον S | 10 ἐκεῖ mit H: illuc u. LXX | 11 καὶ οὐκ ἀνέστρεψε Co vgl. LXX et non est conversa H | 13 ὧν] < H w. e. sch. | 15 δέον παιδευθῆναι τὸν Ἰούδα] < H | 16 τὴν συναγωγὴν Ἰσραήλ] < H | 19 ἐποίησα] ἐποίησε S passa est H | ἀποστασίον] + in manus suas H.

Ἰούδα». τὰ ἁμαρτήματα τοῦ Ἰσραὴλ συγκρινόμενα τοῖς πταίσμασιν Ἰούδα γέγονε δικαίωσις τῆς ψυχῆς <τῆς> Ἰσραὴλ συναγωγῆς. || 2. «πορεύου» 143 οὖν »καὶ ἀνάγνωθι τὸν λόγον τούτον πρὸς βορρᾶν».

Εἰ νενόηται τὸ ῥητόν, ἴδωμεν τί βούλεται ἐν τούτοις δηλοῦσθαι.

- 5 ἢ κλησίαι τῶν ἔθνων ἀρχὴν ἔσχεν ἐκ τοῦ παραπτώματος τοῦ Ἰσραὴλ. |
 220^r καὶ λέγουσιν οἱ ἀπόστολοι κηρύξαντες ταῖς τῶν Ἰουδαίων συναγωγαῖς ὅτι ὑμῖν ἦν ἐξαπεσταλμένος ὁ λόγος τῆς σωτηρίας· ἐπειδὴ δὲ ἀναξίους κρίνετε ἑαυτοὺς, ἴδου στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη· καὶ ὁ ἀπόστολος περὶ τούτων εἰδὼς ἃ οἶδε λέγει· »τῶ αὐτῶν παραπτώματι
 10 ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλώσασθαι αὐτούς». οὐκοῦν αἱ πολλαὶ ἁμαρτίαι ἐκείνου τοῦ λαοῦ πεποιθήσασιν αὐτὸν ἐγκαταλειφθῆναι καὶ ἡμᾶς ἤκειν ἐπὶ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας, >τοὺς ξένους τῶν διαθηκῶν, τοὺς ἄλλοτριούς τῶν ἐπαγγελιῶν». πόθεν γὰρ ἐμοὶ τῶ ὀπουποτοῦν γενομένῳ ξένῳ τῆς λεγομένης ἀγίας γῆς, νῦν περὶ τῶν
 15 ἐπαγγελιῶν διαλέγεσθαι τοῦ θεοῦ, καὶ πιστεύειν εἰς τὸν θεὸν τῶν πατριαρχῶν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν προκεκηρυγμένον· ὑπὸ τῶν προφητῶν χάριτι θεοῦ παραδέχεσθαι; εἰ νοεῖς τοὺς δύο τούτους λαούς, τὸν ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ἔθνων, ἴδε μοι τὴν μετοικίαν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τοῦ λαοῦ
 20 ἐκείνου τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ περὶ ἐκείνου νόμι μοι γεγράφθαι· »ἐξαπέσταλκα αὐτὴν καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίον». ἐξαπέστειλε γὰρ τὸν λαὸν ἐκείνον ὁ θεὸς καὶ ἔδωκεν αὐτῷ βιβλίον ἀποστασίον. ὅπερ τοιοῦτόν ἐστιν ἐπὶ τῶν γεγαμηκότων· εἰν δυσάρεστος ἢ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ, λέγει ὁ Μωσέως νόμος, »βιβλίον ἀποστασίον» ἀπὸ τοῦ ἀνδρός
 25 ἐγίνετο καὶ ἐξαπεστέλλετο ἡ γυνή, καὶ ἔξῃν τῷ ἀποστείλαντι τὴν προτέρα γυναικα διὰ τὸ δοκεῖν ἠσχημονηκέναι γαμεῖν ἑτέρα γυναικα. οὕτως τῷ λόγῳ ἴδε ἐκείνους λαμβάνοντας βιβλίον ἀποστασίον. καὶ ἐπεὶ ἔλαβον τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίον, διὰ τοῦτο ἐγκατελείφθησαν πάντῃ. ποῦ γὰρ προφήται ἔτι παρ' αὐτοῖς; ποῦ σημεῖα ἔτι παρ' αὐτοῖς; ποῦ ἐπιφάνεια θεοῦ; ποῦ ἡ λατρεία, ὁ ναός, αἱ θυεῖαι; ἐξεβλή-

2 Jerem. 3, 12. — 5 Vgl. Röm. 11, 11. — 7 Vgl. Act. 13, 46. 26. — 9 Vgl. Röm. 11, 11. — 12 Vgl. I Thess. 5, 8. Vgl. Eph. 2, 12. — 14 Vgl. Röm. 9, 4f. Eph. 2, 12. — 15 Vgl. Act. 3, 13. 24. — 16 Vgl. Act. 3, 20. — 23 ff. Vgl. Deut. 24, 1. 27 ff. Vgl. in Matth. Tom. 14, 19 (Lo 3, 311): καὶ σημεῖον τοῦ εἰληφέναι αὐτὴν βιβλίον ἀποστασίον τὸ Ἱερουσαλήμ μὲν καθηροῦσθαι μετὰ τοῦ . . . ἁγιάσματος . . . καὶ τοῦ θνασθηρῶν τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ πάσης τῆς παρ' αὐτῷ λατρείας κτλ. — 29/30 Vgl. Psal. 74, 9.

2 γέγονε] + quodammodo H | τῆς Ἰσραὴλ συναγωγῆς] vgl. S. 23, 22 ejus H | 3 οὖν] < H Lo | 5 ἢ κλησίαι nach H: vocatio gentium ἢ κὰν εἰς S κὰν εἰς Co κλησίαι Hu | 7 τῆς σωτηρίας] < H | 11 ἐγκαταλειφθῆναι] + a domino H | 29 πάντῃ] + a domino H.

θησαν ἀπὸ τοῦ τόπου ἑαυτῶν· ἔδωκεν οὖν τῷ Ἰσραὴλ »βιβλίον ἀποστασίον«.

220^v | *Εἶτα ἡμεῖς Ἰούδα (Ἰούδας δὲ διὰ τὸν σωτήρα ἐξ Ἰούδα φυλῆς ἀνατείλαντα· »πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος*
5 ἡμῶν«) ἐπεστρέψαμεν πρὸς κύριον, καὶ τὰ τελευταῖα ἡμῶν, ἅπερ εἶθε μὴ ἤδη εἶη, παραπλήσια ἔοικε γίνεσθαι τοῖς ἐκείνων τελευταίοις, εἰ μὴ ἄρα καὶ χεῖρονα. 3. ὅτι γὰρ τοιαῦτα καὶ τὰ καθ' ἡμῶς ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου ἔσται, δῆλον ἀπὸ τῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὑπὸ τοῦ σωτήρος εἰρημένον, ἐν οἷς φησιν· »διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν
10 ἀνομίαν ψυγῆσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. ὁ δὲ ὑπομεινας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται« καὶ· »ποιήσει σημεῖα καὶ τέρατα ὁ ἔλευσόμενος, ὥστε ἀποπλανᾶσθαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. καὶ τοιαῦτα ἔσται τὰ καθ' ἡμῶς ὥστε τὸν σωτήρα || λέγειν περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐπι- 144
15 μένου· »πλὴν ἔλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἄρα εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; καὶ ἀληθῶς ἐὰν κρίνωμεν τὰ πράγματα ἀληθεῖα καὶ μὴ ὄχλοις, καὶ κρίνωμεν τὰ πράγματα προαιρέσει καὶ μὴ τῷ βλέπειν πολλοὺς συναγομένους, ὀφόμεθα νῦν ὡς οὐκ ἔσμεν πιστοί. ἀλλὰ τότε ἦσαν πιστοί, ὅτε τὰ μαρτύρια τὰ γενναῖα ἐγίνοντο, ὅτε ἀπὸ τῶν
20 κοιμητηρίων προπέμψαντες τοὺς μάρτυρας ἠρχόμεθα ἐπὶ τὰς συναγωγάς, καὶ ὅλη ἡ ἐκκλησία μὴ θλιβομένη παρεγίνετο, καὶ οἱ κατηχούμενοι ἐπὶ τοῖς μαρτυρίοις κατηχούντο καὶ ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ὁμολογούντων τὴν ἀλήθειαν »μέχρι θανάτου«, »μὴ πτυρόμενοι« μηδὲ ταρασσόμενοι »ἐπὶ τὸν ζῶντα θεόν«. τότε οἶδαμεν καὶ σημεῖα ἑωρα-
25 ζότας παράδοξα καὶ τεράστια. τότε ἦσαν πιστοὶ ὀλίγοι μὲν πιστοὶ δὲ ἀληθῶς, τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὀδεύοντες ὁδὸν τὴν ἀπάγου-

3 Vgl. Hom. 9, 1. — 4 Hebr. 7, 14. — 7 Vgl. Matth. 13, 49? — 9 Matth. 24, 12. 13. — 11 Vgl. Matth. 24, 24 Par. — 15 Luk. 18, 8. — 16ff. Vgl. in Matth. Tom. 17, 24 (Lo 4, 135): καὶ εἴ τις γε κατανοήσαι τὰ πολάνθρωπα ἀθροίσματα τῶν, ἵνα ἀπλούστερον ὀνομάσω, ἐκκλησιῶν, καὶ ἐξετάσαι, πόσοι μὲν οἱ βιοῦντες ἐπαικίστερον . . . πόσοι δὲ οἱ ῥαθυμότερον πολιτευόμενοι . . . ἴδοι ἄν, ὅτι χορησμός ἐστιν ἢ λέγουσα τοῦ Σωτήρος φωνή· »πολλοὶ γὰρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δ' ἐκλεκτοί«. — 23 Vgl. Apok. Joh. 2, 10. — Phil. 1, 28. — 24 Act. 14, 15? — 26 Vgl. Matth. 7, 14.

11 ὁ ἔλευσόμενος] *in coelo et in terra* H | 13 ἔσται mit H: *futura est* ἔστι S | 13/14 περὶ — εὐρισζομένον] *qui omnia quae sunt ventura cognoverat* H | 19 τὰ γενναῖα] so auch S (vgl. TU NF 1, 3, 6 A 2 10, A 2) τῆ γενεᾶ Co | 21 μὴ θλιβομένη] *lugentium* H | κατηχούμενοι] + *in prima statim fide* | 22—24 καὶ ἐπὶ—θεόν] H ganz ungenau w. e. sch.: *quando mulierculae et infirmior sexus usque ad mortem manebat intrepidus* | 24/25 τότε — τεράστια] *Tunc vere signa de coelo, tunc fiebant portenta de terra* H.

σαν »εις τὴν ζώην«. νῦν δὲ ὅτε γεγόναμεν πολλοί, ἐπεὶ οὐ δυνατὸν εἶναι πολλοὺς ἐκλεκτούς (οὐ γὰρ ψεύδεται ὁ εἰπὼν Ἰησοῦς· »πολλοὶ οἱ κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί«), ἐκ [γὰρ] τοῦ πλήθους τῶν ἐπαγγελιο-
 221^f μένων | θεοσέβειαν σφόδρα εἶδιν ὀλίγοι οἱ καταπτῶντες ἐπὶ τὴν ἐκ-
 5 λογὴν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν μακαριότητα.

4. Ἐὰν οὖν λέγῃ ὡς πρῶτον ἐξαπέστειλα διὰ τὰ ἁμαρτήματα τὸν Ἰσραὴλ καὶ ἐξαπέστειλα εἰς μετοικίαν αὐτόν, ὁ δὲ Ἰούδας ἀκούων τὰ γενόμενα τῷ Ἰσραὴλ οὐκ ἐπέστρεψε, λέγει περὶ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων. ὅτι ἀναγινώσκονται τὰ τῷ Ἰσραὴλ συμβεβηκότα καὶ τὰ
 10 πταίσματα (τὰ) περὶ ἐκείνον τὸν λαόν, δέον ἡμᾶς φοβεῖσθαι καὶ λέγειν·
 »εἰ τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσῳ πλέον οὐδὲ ἡμῶν
 φείσεται; εἰ ἐκείνους τοὺς ἀρχοῦντας εἶναι »καλλιέλαιον«, τοὺς ἐρριζω-
 μένους εἰς »τὴν ῥίζαν« τῶν πατριαρχῶν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰα-
 κώβ μὴ φεισάμενος ὁ χρηστός ἅμα καὶ φιλόανθρωπος θεὸς ἐξέκοψε,
 15 »πόσῳ πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται; ἴδε« γὰρ »χρηστότητα καὶ ἀποτο-
 μίαν θεοῦ«. οὐ γὰρ χρηστός μὲν οὐκ ἀπότομος δέ, οὐδὲ ἀπότομος
 μὲν χρηστός δὲ οὐ. εἰ γὰρ χρηστός μόνον ἦν, ἀπότομος δὲ μὴ ἦν,
 ἐπὶ πλείον ἂν κατεργονήσαμεν »τῆς χρηστότητος αὐτοῦ«. εἰ ἀπότομος
 μὲν ἦν, χρηστός δὲ μὴ ἦν, τάχα ἂν καὶ ἀπέγνωμεν ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις
 20 ἡμῶν. νῦν δὲ ὡς θεὸς (χορῆζομεν γὰρ οἱ ἄνθρωποι μετανοοῦντες
 τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, ἐμμένοντες δὲ ταῖς ἁμαρτίαις τῆς ἀποτομίας)
 καὶ χρηστός ἐστι καὶ ἀπότομος ὁ θεός, καὶ λαλεῖ ἡμῖν διὰ τῶν προ-
 φητῶν καὶ λέγει· »εἶδες ἃ ἐποίησάν μοι ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ«;
 25 ἔπειτα τὸν λαόν μοι νόει ἐκείνον· »ἐπορεύθη ἐπὶ πᾶν ὄρος || 145
 ὑψηλὸν καὶ ὑποκάτω παντὸς ξύλου κατασκίους«. ἐὰν ἴδῃς τὸν Φαρι-
 σαῖον εἰς τὸ ἱερὸν ἀναβαίνοντα ἀλαζονικῶς καὶ μὴ τύπτοντα ξαν-
 τοῦ τὸ στήθος μηδὲ κηδόμενον τῶν ἰδίων κακῶν, ἀλλὰ λέγοντα·

1 ff. Vgl. in Matth. Tom. XII, 12 (Lo 3, 150): Ἐὰν δέ τις πρὸς ταῦτα δισωπεῖν ἡμῶς βούλεται, διὰ τὰ πλήθη τῶν πιστεύειν νομιζομένων ἐκκλησιαστικῶν, λεκτέον αὐτῷ οὐ μόνον τό· »πολλοὶ κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί« πλ. — **2** Matth. 20, 16. — **11—15** Vgl. Röm. 11, 21, 24, 18. — **15** Röm. 11, 22. — **18** Vgl. Röm. 2, 4. — **22 ff.** Vgl. in I Kor. 5, 5 (Cat. Cram. V, 90): Οὐκ αἶε οὔτε ὁ θεὸς οὔτε οἱ τοῦτον θεοπέσειο μαθηταὶ κέρηται χρηστοῖς λόγοις πρὸς τοὺς ἀκούοντας· οὐ δὲ [sic] αἶε τοῖς ἀποτόμοις ἀλλὰ ποτὲ μὲν τούτῳ, ποτὲ δὲ ἐκείνῳ. — **25 ff.** Vgl. Luk. 18, 10, 13.

3 γὰρ streicht Ru mit H | **6** πρῶτον mit Ru nach H; *primum* πρὸς τὸ S | ἔτι] ἔτε Co | **10** τὰ Blass | **14** χρηστός Co $\overline{\zeta}$ S Christus H | ἐξέκοπεῖ S | **17** γὰρ Co δὲ S < H | **20** θεός Co (+ ἀμφοτέρων ἔχει) Deus H θεοῦ S | **22** καὶ¹ Hu et H (Vall.: *sicque*) εἰ S | *per Prophetam* H | **23** ἐποίησάν μοι] *fecit mihi* H ἐποίησέ μοι Co | **25** κατασκίον] *nemorosum* H (= ἀλωόδους) | **26** ἀναβαίνον² i. T., a. R.: ἐστι | [l. ἐστῶτα?] S, *ascendentem* H.

»εὐχαριστῶ σοι ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες,
 ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης· νηστεύω δις τοῦ σαββά-
 του, ἀποδεκατῶ τὰ ὑπάρχοντά μου«, ὅφει ὅτι ἀναβέβηκεν »ἐπὶ πᾶν
 ὄρος ὑψηλόν« ψεκτῶς καὶ ἀγαπήσας μεγαλοφροσύνην καὶ κατὰ τὴν
 5 ἀλαζονείαν καὶ κατὰ τὴν ὑπερηφανίαν. ὅς δὲ ἀναβέβηκε καὶ ἐπὶ
 πάντα βουνὸν ὑψηλὸν καὶ γέγονεν »ὑποκάτω παντὸς ξύλου« οὐ καρ-
 221^v πίμου, ἀλλ' »ἄλσώδους« | ἄλλο γὰρ τὸ ἄλσώδους ξύλον, ἄλλο τὸ καρ-
 ποφόρον. εἰς ἄλσῃ ὅταν φυτεύωσι ξύλα, φυτεύουσιν οὐ τὰ καρπο-
 φόρα, οὐ συκῆν οὐδὲ ἄμπελον, ἀλλὰ μόνον τέρψεως χάριν ἄκαρπα
 10 ξύλα. τοιούτους εὐρήσεις τοὺς λόγους τῶν ἑτεροδόξων καὶ τὰ κάλλη
 τῶν πιθανοτήτων αὐτῶν οὐκ ἐπιστρέφόντων τοὺς ἀκούοντας. ὅταν
 οὖν τοῖς τοιούτοις λόγοις τις ἑαυτὸν ἐπιδῶ, πεπόρευται »ὑποκάτω
 παντὸς ξύλου ἄλσώδους«. οὐκ εἶρηκε »παντὸς ξύλου« καὶ σεσιώπη-
 15 κεν »ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἄλσώδους«. διὰ τοῦτο ρηήσεις τί δήποτε
 ὁ νομοθέτης λέγει· »οὐ φυτεύσεις πᾶν ξύλον παρὰ τὸ θυσιαστήριον
 κυρίου τοῦ θεοῦ σου, καὶ οὐ ποιήσεις ἄλσος«. ἔχεις γὰρ καὶ τὸ ὄνομα
 τοῦ ἄλσους ἀπηγορευμένον.

5. »Καὶ ἐπόρευσεν ἐκεῖ. καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορευθεῖσα αὐτὴν ταῦτα
 20 πάντα· πρὸς με ἀνέστρεψον· καὶ οὐκ ἀνέστρεψεν, καὶ εἶδεν τὴν ἀσυν-
 θεσίαν αὐτῆς ἢ ἀσύνητος Ἰούδα«. λειοδορήμεθα καὶ ἡμεῖς, λέγω οἱ
 ἁμαρτάνοντες καὶ μὴ τηροῦντες τὰς συνθήκας τοῦ θεοῦ μηδὲ βλέπον-
 τες ὅτι ἀπολωλέκασιν ἐκεῖνοι τὴν διαθήκην εὐγενεῖς ὄντες, ἐξ Ἀβραάμ
 ὄντες, ἐπαγγελίαν λαβόντες. δεόν οὖν ἡμῶς λογίζεσθαι, ὅτι ἐκπεπτώ-
 25 κασιν ἐκεῖνοι τῶν εὐλογιῶν καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ οὐδὲν ὥνησεν
 αὐτοὺς τὸ εἶναι ἀπὸ τῶν πατέρων, πόσω πλέον ἡμεῖς ἁμαρτάνοντες
 ἐγκαταλειφθησόμεθα. »εἰ ἦτε τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ
 ἂν ἐποιεῖτε« λέγει αὐτοῖς ὁ σωτὴρ. καὶ πάλιν ὁ Ἰωάννης· »μὴ ἄρ-
 30 ξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· λέγω γὰρ
 ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγείραι τέκνα τῶ
 Ἀβραάμ· λίθους αἰνισσόμενος ἡμῶς τοὺς >λιθίνην ἔχοντας τὴν καρ-

1 Luk. 18, 11. 12. — 4 Vgl. Jerem. 31, 29 Luc. — 16 Deut. 16, 21. — 17 Vgl.
 Deut. 12, 3? — 27 Joh. 8, 39. — 28 Luk. 3, 8. — 31 ff. Vgl. in Joh. Tom. 6, 22
 (Br I, 138, 10 ff.): καὶ τοὺς διὰ τὴν λιθίνην καρδίαν ἀπίστους λίθους ὀνομαζομένους
 δυνάμει θεοῦ μεταβαλεῖν οἷους τε εἶναι ἀπὸ λίθων εἰς τέκνα Ἀβραάμ. — Vgl.
 Ezech. 36, 26.

3—17 Hierzu Fragm. 8 in C: Ἐπὶ—ἄλσος | 4/5 ψεκτῶς—ὑπερηφανίαν] et in-
 flammatum arrogantia ista praesumat H | 17/18 ἔχεις—ἀπηγορευμένον] nominativum
 quippe interdicatur ne lucus plantetur in templo, si observaveris quare dictum
 sit H — vielleicht ist ein ei venothekas διὰ τί εἶρηται als Anfang d. § 5 ausgefallen |
 24—27 δεόν—ἐγκαταλειφθησόμεθα] < H | 28 Joannes Baptista H.

διὰ καὶ ἐσκληρομμένους πρὸς τὴν ἀλήθειαν. καὶ ἀληθῶς ὁ δυνα-
 τὸς θεὸς ἤγειρε τέκνα τῷ Ἀβραάμ ἀπὸ τῶν λίθων, ἐὰν >μείνωμεν
 222^F ἐν τῇ τεκνογονίᾳ καὶ | τηρήσωμεν >τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας. »εἶδεν«
 οὖν »τὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς« τῆς κατοικίας τοῦ Ἰσραὴλ »ἢ ἀσύνθετος
 5 Ἰούδας, ἢ μὴ τηρήσασα τὰς συνθήκας τὰς πρὸς τὸν || θεόν. »καὶ εἶδεν 146
 διότι περὶ πάντων, ὧν κατελείφθη« ἐκείνη (ταῦτα γὰρ πάντα ἡμεῖς
 βλέπομεν ὁ Ἰούδας, (ἐὰν) ἀναγινώσκωμεν τὴν γραφὴν) »ὅτι περὶ πάντων
 ὧν κατελείφθη ἢ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ ἐν οἷς ἐμοιχᾶτο, ἐξαπέστει-
 λεν αὐτὴν ὁ θεὸς καὶ ἔδωκεν αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου. καὶ δέον
 10 ἡμᾶς παιδευθῆναι ἐξ ὧν ἐκείνοις ἐποίησε κρίνας αὐτοὺς κατὰ τὰ
 ἁμαρτήματα, ἐγκαταλιπὼν καὶ παραδοὺς εἰς αἰχμαλωσίαν καὶ παρα-
 δοὺς εἰς φόνον καὶ παραδοὺς τοῖς πολεμίοις· δέον ἐκ τούτων ἡμᾶς
 ἐπιστρέφειν καὶ ἕκαστον ἡμῶν λογίσασθαι ὅτι, »εἰ ὁ θεὸς τῶν κατὰ
 φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσῳ πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται, εἰ τοὺς
 15 ἀπὸ τῶν πατέρων οὕτως ἐξέσωσε γενομένους ἁμαρτωλοὺς, τί ἡμεῖς οἱ
 ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κληθέντες πεισόμεθα, ἡμεῖς οὐδὲν τούτων ἐλογισά-
 μεθα, κληθέντες ἵνα παραζηλώσῃ ἐκεῖνος ὁ λαὸς ὁρῶν τὸν δοῦλον
 τετιμημένον, βλέπων τὸν ἀγενῆ προσεληλυθότα. εἰ δὲ τοσαῦτα ἐκεῖ-
 νοι πεπόνθασιν, πόσῳ πλέον, ἐὰν ἁμαρτάνωμεν, ἡμεῖς ἐγκαταλειφθη-
 20 σόμεθα;
 »Ἐν οἷς ἐμοιχᾶτο ἢ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ, ἐξαπέστειλα αὐτὴν
 καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς· καὶ οὐκ
 ἐφοβήθη ἢ ἀσύνθετος Ἰούδα« ἢ πεποίηκα τῇ κατοικίᾳ τοῦ Ἰσραὴλ
 ὅτι »ἐξαπέστειλα αὐτὴν καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου«. »οὐκ
 25 ἐφοβήθη« ἐκ τῶν ἐκείνοις γεγενημένων. εἰσῆλθέ τις εἰς οἰκίαν οἰκο-
 δεσπότου· νεώνητός ἐστι, πυνθάνεται τίνα τῶν προτέρων οἰκετῶν
 ἐτίμησε καὶ διὰ τί, τίνα ἠτίμασε τῶν οἰκετῶν καὶ διὰ τί. κατανοήσας,
 εἰ βούλεται (μ)εῖναι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ οἰκοδεσπότου, φυλάσσειται τού-
 τοις περιπεσεῖν, ἢ πεποιήκασιν οἱ πρότεροι δοῦλοι καὶ ἡμαρτηχότες

2 Vgl. I Tim. 2, 15. — 3 Vgl. Röm. 8, 15. — 5 Vgl. Olymp. (Gh I, 271 = 285):
 ἀσύνθετόν φησι τὴν λύσαν τὰς πρὸς θεὸν συνθήκας. — 12 ff. Vgl. in Rom. Comm.
 VII, 18 (Lo 7, 179f.). — 13 Vgl. Röm. 11, 21. — 17 Vgl. Röm. 11, 11. — 25 ff. Vgl.
 in Ezech. Hom. 7, 1 (Lo 14, 96f.).

1 ἐσκληρομμένους vgl. S. 50, 20/21 ἐσκληρομμένους S | 2 ἤγειρε] *suscitavit* H
 (-bit Vall.) | 3 ἐν τῇ τεκνογονίᾳ] *in adoptione ejus* H | 5 εἶδεν Ru *vidit* H *eidon* S |
 6. 8 κατελείφθη] *comprehensa est* H κατελήφθη Hu | 7 ἐὰν ἀναγινώσκωμεν nach H:
legentes ἀναγινώσκωμεν S | 16 κληθέντες] *et ideo nos vocatos* H | 18 εἰ δὲ nach H: *Si*
autem εἰ ἥδη S | 23 πεποίηκα τῇ κατοικίᾳ] *fecit habitatio* H, danach Hu kaum
 richtig: *πεποίηκα* [l. -εν] ἢ κατοικία | 25 γεγενημένων] + *ut ne ipsa propter*
peccata sua, similia sustineret H, vielleicht richtig | 26 τίνα] *ab aliquo conseruo*
quis H | 28 μέναι nach H: *perseverare*.

καὶ ἐκβεβλημένοι καὶ κολάσει παραδεδομένοι. εἶτα μαθῶν τίνα πε-
ποιήκασιν οἱ πρότεροι δοῦλοι καὶ εὐδοκιμηκότες, καὶ ἐπὶ ποταποῖς
222^v ἔλευθερίας | τετυχήκασι, ζηλοὶ ἐκείνους. καὶ ἡμεῖς δὲ οὐκ ἤμεν δοῦλοι
τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ εἰδώλων καὶ δαιμόνων, ἔθνικοί, ἐχθῆς καὶ πρόην
5 προσεληλύθαμεν τῷ θεῷ, ἀναγινώσκωμεν τὴν γραφήν, ἴδωμεν τίς
ἐδικαιώθη, τίς κατεδικάσθη, μιμησόμεθα τοὺς δικαιοθέντας, φυλασσό-
μεθα περιπεσεῖν τούτοις, οἷς περιπεπτώκασιν οἱ αἰχμαλωτευθέντες, οἱ
ἐκβληθέντες ἀπὸ τοῦ θεοῦ.

6. »Καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα, καὶ ἐπορεύθη καὶ
10 ἐπόρνευσεν καὶ αὐτή. πρότερον πορνεύσαντος τοῦ Ἰσραὴλ πεπόρ-
νευκεν ὕστερον καὶ Ἰούδας. »καὶ ἐγένετο εἰς οὐδὲν ἡ πορνεία αὐτῆς,
καὶ ἐμοίχευσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον«. ὅταν ἁμαρτάνωμεν, οὐδὲν
ἄλλο ποιοῦμεν ἢ λιθοζάρδιοι γινόμενοι μοιχεύομεν »τὸν λίθον«. ὅταν
ἁμαρτάνωμεν καὶ πορνεύομεν »ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώ||δους«, 47
15 καὶ ἡμεῖς μοιχεύομεν »τὸ ξύλον«. »καὶ οὐκ ἐπεστράφη πρὸς με ἡ
ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει«. εἰ
ἐπεστρέψαμεν πρὸς τὸν θεὸν ἐλλιπῶς δέ, ἐγκαλούμεθα ὡς οὐκ »ἐξ
ὅλης τῆς καρδίας« ἐπιστρέψαντες. διὸ »οὐκ (ἐπεστράφη πρὸς με ἡ
ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς. οὐκ) εἶπεν· καὶ οὐκ
20 ἐπέστρεψεν ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα, καὶ ἔστη, ἀλλά· »καὶ οὐκ ἐπεστράφη
πρὸς με ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ
ψεύδει« ἐπέστρεψεν. ἡ οὖν ἀληθῶς ἐπιστροφή ἐστιν ἀναγνῶναι τὰ
παλαιά, εἰδέναι τοὺς δικαιοθέντας, μιμήσασθαι αὐτούς, ἀναγνῶναι
25 ἐκεῖνας, εἰδέναι τοὺς μεμψθέντας, φυλάξασθαι περιπεσεῖν ταῖς μέμψεσιν
ἐκεῖναις, ἀναγνῶναι τὰ βιβλία τῆς καινῆς διαθήκης, τῶν ἀποστόλων
τοὺς λόγους, μετὰ τὸ ἀναγνῶναι γράψαι ταῦτα πάντα εἰς τὴν καρ-
δίαν, βιῶσαι κατ' αὐτά, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς δοθῇ βιβλίον ἀποστασίου,
ἀλλὰ δυνηθῶμεν ἡκεῖν ἐπὶ τὴν κληρονομίαν τὴν ἁγίαν, (καὶ) μετὰ
30 τοῦ πληρώματος τῶν ἐθνῶν σωθέντος δυνηθῇ τότε ὁ Ἰσραὴλ εἰσελ-
θεῖν· »ἐὰν γὰρ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ

30 Vgl. Röm. 11, 25. 26.

4/5 ἔθνικοί—θεῷ] et postea ex gentibus congregati credidimus in Christum H |
ἀναγινώσκωμεν Ru legamus H ἀναγινώσκωμεν S | 8 ἀπὸ] de haereditate H |
10 καὶ αὐτῇ Hu et ipsa H ἐαντῇ S καὶ αὐτῇ Co | 14 πορνεύομεν Ru | 15 καὶ²]
+ in his omnibus H, vielleicht richtig | 18/19 ἐπεστράφη—οὐκ nach H: est
conversa ad me praevantrix Juda ex toto corde suo (Vall. + sed in mendacio).
Neque vero | 20 ἐπέστρεψεν] est conversa ad me H | ἔστη] tacuit H εἰρήγησε
Hu, doch vgl. z. B. in Matth. Tom. 10, 19 (Lo 3, 53): καὶ ἔστη | 22 ἐπέστρεψεν—
ἐπιστροφή ἐστιν] ut ostenderet eos qui convertuntur, in mendacio, non in
veritate converti H | 22/23 τὰ παλαιὰ] veteris Testamenti historias et prophetas H |
25/26 τὰ—λόγους] Evangelia et omne novum Testamentum. Legamus apostoli
Pauli Epistolas universas H | 27 μὴ übergeschr. S¹ | 28 καὶ mit H: et.

σωθήσεται, καὶ γενήσονται μία ποιμήν, εἰς ποιμὴν» διδάσκων
δοξάζειν τὸν παντοκράτορα θεὸν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἡ
δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

223^r | Εἰς τὸ »ἐπιστρέφητε, υἱοὶ ἐπιστρέφοντες,
5 καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν» μέχρι τοῦ
»περιζώσασθε σάκκους ἐπὶ τούτοις».

Ὀμιλία ε'.

1. Σαφῶς μὲν ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων γέγραπται Πράξεις, ὅτι
οἱ ἀπόστολοι εἰσήεσαν πρῶτον εἰς τὴν τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴν
10 καταγγέλλοντες αὐτοῖς, ὡς συγγενεὶ διὰ τὸν Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ
Ἰακώβ, τῶν γεγραμμένων τὰ περὶ τῆς παρουσίας Ἰησοῦ Χριστοῦ.
ὅτε δὲ ἐκείνων τὰ λεγόμενα μὴ δεχομένων ἔδει ἑτέρους εἶναι τοὺς
ἀκροατὰς τῶν λεγομένων, τότε ἀπολογησάμενοι ἐκείνοις κατελίμπα-
νον αὐτούς· γέγραπται γὰρ ὅτι »ὑμῖν ἔδει καταγγελθῆναι τὸν λόγον
15 τοῦ θεοῦ· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἄξιους κρίνετε ἑαυτούς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς
τὰ ἔθνη». τοῦτο δὲ σαφῶς εἰρημένον ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστό-
λων δυνάμει πολλαχοῦ καὶ τῶν προφητῶν ἔλεγκται· καὶ γὰρ προ-
ηγουμένως μὲν λαλεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν προφητῶν τοῖς
ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐκείνου, εἰ δέ ποτε μετὰ || τὸ πολλά εἰρηκεῖν οὐκ 148
20 ἠκούσθη, προφητεύει τὸν λόγον τὸν κηρυσόμενον τοῖς ἔθνεσι.

Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ σήμερον ἀναγνώσματος γεγένη-
ται, ἐπειδήπερ πρὸ μὲν [τοῦ] αὐτοῦ τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ λέγεται τὸ
»εἰ καὶ πατέρα με καλέσεις, καὶ ἀπ' ἐμοῦ οὐκ ἀποστραφήσῃ, πλὴν
ὡς ἀθετεῖ γυνὴ εἰς τὸν συνόντα αὐτῇ, οὕτως ἠθέτησεν εἰς ἐμὲ ὁ οἶ-
25 γος Ἰσραὴλ, λέγει κύριος». καὶ ὅτε προηγουμένως ταῦτα εἴρηται τὰ
περὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἤκουσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ· »ὅτι ἠδίχησαν ἐν ταῖς
ἑδοῖς αὐτῶν καὶ ἐπελάθοντο θεοῦ ἁγίου αὐτῶν», ἐξῆς [καὶ] τὸ πνεῦμα
τὸ ἅγιον μετατίθησι τὸν λόγον ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν ἔθνων καὶ
φησιν· »ἐπιστρέφητε, υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα

1 Joh. 10, 16. — 8ff. Vgl. Act. 13, 46. — 14 Act. 13, 46. — 23 Jerem. 3, 19. 20.
— 26 Jerem. 3, 21.

1 διδάσκων] + in commune populum suum H | 2 παντοκράτορα θεόν] auch
H (omnipotentem Deum) vgl. Huet Orig. II, 2, 2, 29 (Lo 22, 208) | 26 ὅτι Co LXX
ἦν S | 27 καὶ streicht Blass.

ὑμῶν«. ἡμεῖς γάρ ἐσμεν οἱ πεπληρωμένοι συντριμμάτων, ἕκαστος
 εἶποι ἂν, εἰ καὶ νῦν κεκαθάρισται καὶ ἴταται ἀπὸ τῶν συντριμμάτων·
 »ἦμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀπειθεῖς, ἀνόητοι, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπι-
 223^v θυμιαῖς καὶ ἡδοναῖς πολλαῖς καὶ ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διά-
 γοντες, στυγητοί, μισοῦντες ἀλλήλους· ὅτε δὲ ἡ χρηστότης | καὶ ἡ
 φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ, διὰ λουτροῦ παλιγ-
 γενεσίας ἐπέχεε τὸν ἔλεον αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς«. καίτοιγε κάκεινο τὸ ἀπο-
 στολικὸν ἅπαξ μνησθεὶς σαφέστερον πειράσομαι παραστήσαι. οὐ γὰρ
 εἶρηκεν· ἦμεν γὰρ ποτε ἀνόητοι, ἀπειθεῖς· ἀλλὰ Παῦλος, ὁ ἀπό-
 10 στολος, ὁ ἀπὸ τοῦ Ἰσραήλ, ὁ »κατὰ τὴν ἐν νόμῳ δικαιοσύνην
 γενόμενος ἄμεμπτος« λέγει· »ἦμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς ποτε (οἱ ἀπὸ τοῦ
 Ἰσραήλ) ἀπειθεῖς, ἀνόητοι· ἀλλ' οὐ μόνον οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀνό-
 ητοι ἦσαν οὐδὲ μόνον οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀπειθεῖς οὐδὲ μόνον ἐκείνοι
 ἁμαρτωλοί, καὶ ἡμεῖς δὲ οἱ τὸν νόμον δεδιδραμένοι τοιοῦτοι ἐτυγχά-
 15 ρομεν πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. λέγεται οὖν μετὰ τὰ εἰρημένα
 τῷ Ἰσραήλ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· »ἐπιστρέφητε, υἱοὶ ἐπι-
 στρέφοντες, καὶ ἴασομαι τὰ συντριμματα ὑμῶν«.

2. Ἄλλ' ἔρει τις· ταῦτα εἴρηται πρὸς τὸν Ἰσραήλ, σὺ δὲ αὐτὰ
 ἔλξεις ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. θέλομεν παραστήσαι ὅτι οὐ μετὰ
 20 πολλά, ἀλλ' εὐθύς, ὅπου βούλεται πρὸς τὸν Ἰσραήλ λέγειν τὰ περὶ
 ἐπιστροφῆς, προστίθῃσι τὸ τοῦ Ἰσραήλ ὄνομα. ἔξῃς γοῦν λέγεται·
 »ἐὰν ἐπιστραφῇ Ἰσραήλ, λέγει κύριος, πρὸς με, καὶ ἐπιστραφήσεται· καὶ
 ἐὰν περιέλθῃ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ
 τοῦ προσώπου μου εὐλαβηθῇ, καὶ ὁμότη· ζῆ κύριος μετὰ ἀληθείας
 25 καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη«. τὰ
 πρῶτα τοίνυν εἴρηται πρὸς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· εἴτ' ἐπεὶ »ἐὰν τὸ
 πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραήλ || σωθήσεται«, κατὰ 149
 τὰ εἰρημένα παρὰ τῷ ἀποστόλῳ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ.
 πρόσχες τίνα τρόπον ὁ μὲν θεὸς προτρέπει ἡμᾶς ἐπιστρέφοντας τε-
 30 λείως ἐπιστρέφειν, ἐπαγγελλόμενος ὅτι ἐὰν »ἐπιστρέφοντες« ἐπιστρέ-
 ψωμεν πρὸς αὐτόν, ἴσεται ἡμῶν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ »τὰ συντριμ-
 224^r ματα«. ἡμεῖς δὲ ἀποκρινόμενοι, οἱ μὴ μέλλοντες μηδὲ | βραδύνοντες
 περὶ τῆς σωτηρίας ὡς ἐκείνος ὁ Ἰσραήλ, φαμέν· »οἶδε ἡμεῖς ἐσόμεθα
 σοι«. ὁ μὲν θεὸς εἶπεν· »ἐπιστρέφητε, υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἴασο-

3 Vgl. Tit. 3, 3—6. — **7f.** Vgl. Hom. 5, 4 (S. 34, 25). — **9** Vgl. Tit. 3, 3. —
 Vgl. Röm. 1, 1? — **10** Vgl. Phil. 3, 5. 6. — **11** Vgl. Tit. 3, 3. — **26** Vgl. Röm.
 11, 25. 26.

6 τοῦ] + κυρίου καὶ V | **19** οὐ μετὰ Hu οὐ μετ' οὐ S | εἴτ' ἐπεὶ ἐὰν lücken-
 haft w. e. sch. εἴτα (λέγει πρὸς τὸν Ἰσραήλ,) ἐπεὶ ἐὰν Blass εἴτ' ἐπειδὴ Lietzmann.

μαι τὰ συντριμματα ὑμῶν· οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν >δοῦλοι ἐσόμεθα ἡμεῖς<, οὐ πρότερον ὄντες >σοί<, ἀλλὰ δαιμόνων ὄντες, ἀλλὰ δυνάμεων ἀντικειμένων τυγχάνοντες. >ότε< γὰρ >διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ἐγενήθημεν ἡμεῖς οὐ μερίς σου οὐδὲ μετὰ τοῦ λαοῦ Ἰακώβ σχοί-
 5 νισμα κληρονομίας σου<, ἀλλὰ γεγόναμεν ἄλλων μερίδες· ὁμοως δὲ ἡμεῖς οἱ γενόμενοι ἄλλων ποτὲ μερίδες, σοῦ εἰπόντος ἡμῖν >ἐπιστρέφητε, υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντριμματα ὑμῶν< ἀποκρινόμεθα· <οἶδε> ἡμεῖς<· τοῦτο γὰρ περιεμείνομεν, τὴν κλήσιν, μόνον. οὐχ ὡς ἐκεῖνοι ἐκλήθησαν καὶ παρητήσαντο, οὕτω καὶ ἡμεῖς καλούμενοι
 10 παραιτούμεθα. ἔχομεν γὰρ ἐν ταῖς τοῦ εὐαγγελίου παραβολαῖς, ὅτι τινῶν κεκλημένων προηγουμένως >ὁ μὲν τις ἔλεγε· γυναῖκα ἔγρημα, ἔχε με παρητημένον, ὁ δὲ τις· ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε, πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά, ἔχε με παρητημένον<. οὐχ οὕτως οὖν ἡμεῖς, οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ἐκλήθημεν καὶ παραιτούμεθα. διὰ τί; περὶ ποῖον
 15 ἄγρον ἵνα καταγενώμεθα; περὶ ποῖαν γυναῖκα σοφῆν; ἀλλὰ περὶ τί ἄλλο ἀσχοληθῶμεν;

Εἶρηκεν οὖν ὁ θεὸς ἡμῖν· >ἐπιστρέφητε, υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντριμματα ὑμῶν<· καὶ βλέποντες ἑαυτῶν τὰ συντριμματα καὶ περὶ τῆς ἰάσεως ἐπαγγελίαν, εὐθέως ἡμεῖς ἀποκρινόμεθα
 20 καὶ λέγομεν· >ἰδοὺ ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν<. ἐπακούσαντες οὖν καὶ εἰπόντες >ἐσόμεθά σοι< μνημονεύομεν, ὅτι ὑπεσχόμεθα θεῷ, λέγοντες αὐτῷ τὸ >ἐσόμεθά σοι<· καὶ εἰπόντες αὐτῷ τὸ >ἐσόμεθά σοι< μηδενὸς ἄλλον γενόμεθα, μὴ πνεύματος ὀργῆς, μὴ πνεύματος λύπης, μὴ πνεύματος ἐπιθυμίας, μὴ τοῦ διαβόλου
 25 γενώμεθα, μὴ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· ἀλλὰ κληθέντες καὶ εἰπόντες·
 224^v >ἰδοὺ ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι<. δείξωμεν τοῖς ἔργοις, ὅτι | ἐπαγγειλάμενοι γενέσθαι αὐτοῦ. οὐδενὶ ἄλλῳ ἢ αὐτῷ ἑαυτοὺς ἀνεθήκαμεν. καὶ λέγομεν· >ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν εἶ<· οὐδένα || γὰρ θεὸν ἡμεῖς ὁμολο- 150
 γοῦμεν (οὐ τὴν κοιλίαν ὡς οἱ γαστριμαργοί, >ὦν ὁ θεὸς ἡ κοιλία<·

2 ff. Vgl. in Luc. Hom. 35 (Lo 5, 219 f.). — Vgl. Euseb. (Gh I, 327; das Fragment sieht fast aus, als wäre d. Name Euseb. nur ein Fehler für: Origenes): *μη πρότερον ὄντες σοι, ἀλλὰ δαιμόνων μερίς*. — **3** Vgl. Deut. 32, S. 9. — **11** Vgl. Luk. 14, 18—20. — **15** Vgl. Sel. in Luc. (Lo 5, 241): *ὁ δοκῶν ἐφορξένα σοφίαν πτλ.* — **21 ff.** Vgl. Euseb. l. c.: *φιλᾶπτέον οὖν ἔργοις τὴν τοῦ ἐσομένου σοι ὑπόσχεσιν, μηδενὸς ἄλλον γινόμενοι, εἶτα τὰ πρὶν εἶδωλα δοκοῦντα μὲν ἡμῖν ὑψηλά τε καὶ θαυμαστά, καλούμενα δὲ ψευδῆ ἐν ὕρεσι κατοικεῖ, ἦγον τοὺς δαίμονας, τοῦ διαβόλου μηδὲν καταλιπόντος τῆς κτήσεως [sic] ἀπροσάνητον*. — **25** Vgl. Matth. 25, 41? — **24 ff.** Vgl. Kunze, Glaubensregel S. 44 Anm. — **29** Vgl. Phil. 3, 19.

3 διεμέριζεν Co διεμέριζες S | **8** οἶδε] vgl. S. 31, 33 μερίδες σου Co | **15** ἀλλὰ] + καὶ Co | **19** καὶ] vielleicht ist τὴν hinzuzufügen | **21** μνημονεύομεν Co μνημονεύομεν S | **24** μὴ τῶν τοῦ S | κύριος] vgl. S. 33, 6. 14 πᾶ S | **29** ὁ] < Gh.

οὐ τὸ ἀργύριον ὡς οἱ φιλάργυροι, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἣτις ἐστὶν εἰδωλολατρία, οὐδὲ ἄλλο τι ἐκθεοῦμεν καὶ θεοποιοῦμεν, ὧν οἱ πολλοὶ θεοποιοῦσιν, ἀλλὰ ἡμῖν ὁ ἐπὶ πᾶσι θεός, ὁ ἐπὶ πάντων, ὁ διὰ πάντων, ὁ ἐν πᾶσι θεός ἐστίν, καὶ (ἐπεὶ) ἡρτήμεθα τῆς ἀγάπης τῆς
 5 πρὸς τὸν θεόν (ἢ γὰρ ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς τῷ θεῷ) λέγομεν· «ἰδοὺ οἶδε ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν».

3. Εἶτα καταγρόντες τῶν προτέρων ἡμῶν κακῶν (ὅτε μεγάλα μὲν ἐνομίζομεν καὶ ὑψηλὰ τὰ εἰδῶλα, προσεκυνοῦμεν καὶ θαυμαστὰ ἐνομίζομεν οἷς ἐλατρεῦομεν· νυνὶ δὲ κατέγρωμεν ὅτι ἐκεῖνα πάντα
 10 ψευδῆ ἦν καὶ οὐδὲν ἐτύγγαυεν), λέγομεν ἐπιστρέφοντες· «ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ», καὶ ἡμεῖς καταγρόντες τῶν προτέρων ὑψηλῶν καὶ τῶν προτέρων θαυμασίων. καὶ τάχα ἐὰν φιλοτεχνῶμεν, εὐρήσομεν τὴν διαφορὰν τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι βουνῶν καὶ ὀρέων, ἅτινα καταλιπόντες οἱ εἰπόντες· «ἰδοὺ οἶδε ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος
 15 ὁ θεὸς ἡμῶν εἶ», κατηγοροῦσιν αὐτῶν ὡς ψευδῶν, καὶ τῶν βουνῶν καὶ τῶν ὀρέων. τίς οὖν ἡ διαφορὰ τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀρέων καὶ βουνῶν, ὧν κατεγρωκότες λέγομεν· «ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων»; τοῦτο λέγομεν ἡμεῖς καταγρόντες τῶν προτέρων. τὰ προσκυνούμενα παρὰ τοῖς ἔθνεσι τὰ μὲν προσκυνεῖται
 20 ὡς θεοί, τὰ δὲ ὡς ἥρωες. ὁμολογοῦσι γὰρ καὶ αὐτοὶ περὶ τινων, (ὅτι ἄνθρωποι) πρότερον ἦσαν καὶ ἀπεθεώθησαν. Ἡρακλῆα προσκυνοῦσιν οὐχ ὡς γεγεννημένον θεόν, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνθρώπου εἰς θεὸν μεταβληθέντα. Ἀσκληπιὸν προσκυνοῦσιν ὡς ἐξ ἀνθρώπων δι' ἀρετὴν εἰς θεὸν μεταβεβληκότα. ὅταν δὲ προσκυνῶσι τοὺς πατέρας τούτων
 25 ὀνομαζομένους παρ' αὐτοῖς θεοὺς, προσκυνοῦσιν οὐχ ὡς μεταβαλόντας | ἐξ ἀνθρώπων εἰς θεοὺς, ἀλλ', ὡς ἐκείνοι οἴονται, θεοὺς ἀρχῆθεν
 225^r ὄντας. ἔσονται μὲν οὖν (οἱ) ἀρχῆθεν μὲν θεοὶ νομιζόμενοι τοῖς

1 Vgl. Eph. 5, 5. Vgl. in Eph. 5, 4, 5 (Cat. Cram. VI, 190 ff.): τὴν πλεονεξίαν δὲ ἦτοι ἀπλούστερον ἐκδεικτέον[!], ἢ ὡς ἐν ἄλλοις παρεστήσαμεν τὴν μοιχείαν . . . . ζητοῦμεν ἐκ τοῦ »ἠ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολατρῆς« πότερον ἀνατρέπεται ἐκεῖνη ἢ ἐκδοχῆ, ἢ ἔτι δύναται χώραν ἔχειν. εὑρομεν δὴ πολλαχοῦ τῶν προφητῶν τὴν εἰδωλολατρείαν πορνείαν ὀνομασμένην. . . . ἐὰν δὲ πλεονέκτης ἦ, ὁ ὅθεν μὴ δεῖ περιποιῶν ἑαυτῷ ἀργύριον, εἰδωλολατρία λέγεται ἢ πλεονεξία (οἰονεὶ λατρενόντων τοῖς ἐγγεγραμμένοις εἰδώλοις ἐν τοῖς ἀργυρίοις) καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἐντετυπωμένα εἰδῶλα. οἰμαί δὲ πον καὶ τὴν φιλαργυρίαν εἰδωλολατρείαν ὀνομασθαι παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ. — 3 Vgl. Röm. 9, 5? — Vgl. Eph. 4, 6. Vgl. in Eph. 4, 6 (Cat. Cram. VI, 170, 4 ff.): τὴν μὲν ὑπεροχὴν οἴομεθα δηλοῦσθαι διὰ τὸ »ἐπὶ πάντων« τὸ δὲ διαρκὲς [I. διέρχεσθαι vgl. Hier. Comm. zu Eph. 4, 6: transcurrere] πρὸς ἕκαστον ἐν τῷ »διὰ πάντων« τὸ δὲ καὶ φθάνειν »ἐν πᾶσι« τῆς δυνάμεώς ἐστι τοῦ θεοῦ.

10 ἐτύγγαυε καὶ Gh | 21 ὅτι ἄνθρωποι vgl. S. 34, 2 ὅτι θνητοὶ Gh ὅτι Ru | πρότερον] + θνητοὶ Ru | 22 γεγεννημένον Lo γεγεννημένον S | 24 μεταβεβληκότα S | 27 μὲν] streicht Blass | οἱ Gh.

ἔθνεσιν τὰ ὄρη καὶ »ἡ δύναμις τῶν ὀρέων«, οἱ δὲ νομιζόμενοι παρ' αὐτοῖς νῦν μὲν εἶναι θεοί, πρότερον δ' ἄνθρωποι γεγονέναι, οὗτοι εἶσιν »οἱ βουνοί«.

Ἐγνωκότες οὖν ἀμφοτέρω (τὰ) προσκυνούμενα τάγματα φασιν·
 5 »ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων«. οὐ γὰρ ὑπολαμβάνουσιν οἱ αὐτοῖς λατρεύοντες, ὅτι ψευδῆ ἔστι ταῦτα. διόπερ οἴονται τὸν χρησμὸν καὶ τὰς θεραπείας ἀληθινὰς εἶναι θεραπείας, οὐχ ὀρέωντες διαφορὰν πάσης δυνάμεως καὶ σημείων καὶ || τεράτων 151
 ψεύδους ἐν πάσῃ ἀπάτῃ ἀδικίας τοῖς ἀπολλυμένοις γινομένων· πρὸς
 10 πᾶσαν δύναμιν σημείων καὶ τεράτων ἀληθείας. ἃ μὲν γὰρ ἐποίει Χριστὸς Ἰησοῦς, ταῦτα ἦν σημεία ἀληθείας, καὶ πρὸ αὐτοῦ δὲ ἃ ἐποίει Μωσῆς, δύναμις ἦν ἀληθείας. ἃ δὲ ἐποίουν οἱ Αἰγύπτιοι σημεῖα μὲν ἦν καὶ τέρατα, (ἀλλὰ) ψεύδους. οὕτως δὲ καὶ ἃ ἐποίει Σίμων μετὰ τὸν Ἰησοῦν ὁ μάγος, ὥστε ἀποπλανᾶν τὸ ἔθνος τῆς Σαμαρείας
 15 καὶ νομίζεσθαι αὐτὸν εἶναι δύναμιν θεοῦ, καὶ αὐτὰ ἦν σημεία καὶ τέρατα ψεύδους. ὅταν οὖν καταγνώμεν ἐκείνων, λέγομεν οἱ κατεγνωκότες· »ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων«.

4. Εἶτα ἐπεὶ ἡμεῖς, οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ἴσμεν ὅτι τῷ »παραπτώματι τοῦ Ἰσραὴλ ὁδὸν ἐλάβομεν σωτηρίας«, καὶ ἐκεῖνοι ἕξω εἶσιν ἐκ
 20 βεβλημένοι, μέχρι τὸ πλήρωμα ἡμῶν εἰσέλθῃ, ἴσμεν δὲ ὅτι ἐὰν >τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, μετὰ τοῦτο πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, διὰ τοῦτό φασιν πρῶτον μὲν τὸ »ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ
 225 καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων«, δεῦτερον δὲ περὶ τοῦ Ἰσραὴλ σωθησομένου μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν· »πλὴν διὰ κυρίου θεοῦ ἡμῶν ἢ σωτηρία τοῦ Ἰσραὴλ«. ἐπεὶ δὲ ἅπαξ ἐμνήσθημεν τοῦ ἀποστολικοῦ ὀητοῦ λέγοντος ὅτι τῷ »παραπτώματι, ᾧ παρέπεσεν ὁ Ἰσραὴλ, ἢ σωτηρία γέγονε τοῖς ἔθνεσιν«, καὶ ὅταν >τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, ἕξω μένοντος τοῦ Ἰσραὴλ, μετὰ τὸ εἰσερχόμενον πλήρωμα τῶν ἐθνῶν >τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, φέρε τὰ κατὰ τοὺς τόπους
 230 τοῦτους ἀναπτύξωμεν. ἦν Ἰσραὴλ σωζόμενος. ἐξέπεσεν ὁ πολὺς Ἰσραὴλ, ἀλλὰ »λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν«, περὶ οὗ λεῖμμα-

4ff. Vgl. Euseb. l. c.: τὰ δὲ εἰδωλα δύναμιν ὀρέων καλεῖ, καὶ οἱ παρ' αὐτῶν ἄρα χρησμοὶ καὶ θεραπείαι ψευδῆ καὶ ἀπατηλά, καὶ οὐχ οἷα τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν Αἰγυπτίων τὰ τέρατα, καὶ οὐδὲ οἷα τοῦ Χριστοῦ τὰ τοῦ Σίμωνος κτλ. — 8 Vgl. II Thess. 2, 10. — 11/12 Vgl. Exod. 7 u. 8. — 13 Vgl. Act. 8, 9. 10. — 18 ff. Vgl. Röm. 11, 11. 25 Luk. 13, 28. — 25 Vgl. Hom. 5, 2 (S. 31, 7f.). — 26 ff. Vgl. Röm. 11, 11. 25. — 31 Vgl. Röm. 11, 5.

4 τὰ Blass | φασιν Ru φασίν S | 5 οὐ Ru νῦν S | 6 αὐτοῖς Blass αὐτὰ S | 7 χρησμῶν] + ἀληθινῶν εἶναι χρησμῶν Lietzmann | 10 ἀληθείας GhCo ἀληθούς S | 11 δὲ Blass μὲν S | 13 ἀλλὰ nach Lietzmann | 23 σωθησομένου Gh σωθησομένων S.

τος μυστικῶς »ἐν Ἡλίᾳ« λέλεχται »κατέλιπον ἐμαντῶ ἐπιτακισχιλίους
 ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βαάλ«. καὶ ἐρμηνεύων περὶ
 τοῦ λειμματος τούτου ὁ ἀπόστολός φησιν· »ἄρ' οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν
 5 λειμμα σφζόμενον, καταλειφθέντος τοῦ Ἰσραήλ. ταῦτα τὰ δύο τά-
 γματα, εἰ δυνατὸς εἶ, μετάγαγέ μοι καὶ ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. οὐ
 γὰρ εἶπεν· ὅταν πάντα τὰ ἔθνη σωθῆ, τότε πᾶς Ἰσραήλ σωθήσεται·
 ἀλλ' ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραήλ σω-
 10 »τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν«. εἰ τις δύναται, τὸ λοιπὸν ὅσπερ εὗρεν
 τὸν Ἰσραήλ σφζόμενον μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν, διαβάς τῷ
 λόγῳ κατανοησάτω, πότε »πάντες δουλεύουσιν« κατὰ τὰ ἐν τῷ Σο-
 φονίᾳ εἰρημένα »τῷ θεῷ ὑπὸ ζυγὸν ἓνα καὶ ἐκ περάτων Αἰθιοπίας οἴ-
 15 σουσιν θυσίας αὐτῷ· ὅτε, ὡς ἐν ἐξηκοστῷ ἐβδόμῳ λέλεχται Φαλμῶ·
 »Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ θεῷ«, καὶ ταῖς βασιλείαις 152
 »τῆς γῆς« προστάσσει ὁ λόγος λέγων· »ἄσατε τῷ κυρίῳ, ψάλατε τῷ
 θεῷ Ἰακώβ«.

226^r 5. Οὐκοῦν λέγομεν ἡμεῖς | οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν περὶ μὲν ἐαντῶν,
 μετανοοῦντες ἐπὶ τοῖς ψευδέσιν ἃ ἐνομιζομεν εἶναι ἀληθῆ· ὄντως
 20 εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων· περὶ δὲ τοῦ
 μεθ' ἡμᾶς σωθησομένου Ἰσραήλ· »πλὴν διὰ κυρίου θεοῦ ἡμῶν ἡ σω-
 τηρία τοῦ ὄλκου Ἰσραήλ«. εἶτα ἐξομολογούμενοι περὶ τῶν ἀμαρτη-
 μάτων, ἐν οἷς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν γεγόνασιν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ εἰδωλο-
 25 πατέρων ἡμῶν ἀπὸ νεότητος αὐτῶν, τὰ πρόβατα αὐτῶν καὶ τοὺς
 βόας αὐτῶν, τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν· »ἡ αἰσχρὴ
 κατηνάλωσεν τοὺς μόχθους τῶν πατέρων ἡμῶν«, καὶ τὰδε τὰ εἰρη-
 μένα. οὐκοῦν εἰ μέλλει καταναλίσκεσθαι ὁ μοχθηρὸς μόχθος καὶ τὸ
 30 ψευδὲς ἔργον τῶν πατέρων, αἰσχρὴν δεῖ γενέσθαι· πρὶν γὰρ αἰσχρῆς
 οὐ »καταναλίσκεται ὁ μόχθος τῶν πατέρων ἡμῶν« καὶ τὰ ἐπιφερό-
 μενα. διὰ τοῦτο κατανοήσωμεν ἀμαρτανόντων διαφοράς. εἰσὶν
 ἀμαρτάνοντες καὶ οὐκ αἰσχυρόμενοι οὐδὲ αἰδούμενοι ἐπὶ ταῖς ἀμαρ-

1 Vgl. Röm. 11, 2. — Röm. 11, 4 (I Kön. 19, 18). — 3 Röm. 11, 5. — 7 Röm.
 11, 26. — 10 ff. Vgl. c. Cels. 8, 72 (Orig. II, 290, 1 ff.): ὁ δυνάμενος δ' εἰς ταῦτα ἕλα
 μὲν κατανοήσας τὴν σαφῆρειαν τῆς προφητείας παραστησάτω . . . καὶ κατανοη-
 σάτω, τί τὸ »ἐπιγαλεῖσθαι πάντας τὸ ἄνομα κυρίου, τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν
 ἓνα«. — 12 Vgl. Zephan. 3, 9. — 15 ff. Psal. 67, 32. 33.

4 κἄν] καὶ Gh Blass | 9 τίς] 1. πᾶς ? | 12 δουλεύουσιν (Gh) Co δουλεύουσιν S |
 13 περάτων] vielleicht ist nach c. Cels. 8, 72 (Orig. II, 289, 21) ποταμῶν hinzuzufügen |
 14 ἕξ' S | 17 Ἰακώβ] < LXX | 26 αὐτῶν¹] + καὶ Gh | 28—S. 36, 10 Hierzu
 Fragm. 10 in C: Εἰ—Σιών | 28 μοχθηρὸς] ἄτοπος C | 29 ψευδὲς C ψεῦδος S.

τίας αὐτῶν οὐδὲ ἐρυθριῶντες. τοιοῦτοί εἰσιν οἱ ἀπληγηκότες καὶ
 ἑαυτοὺς παραδόντες πάσῃ ἀσελείᾳ καὶ πάσῃ ἀκαθαρσίᾳ. βλέπεις
 γὰρ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τίνα τρόπον ὡς ἀριστείας ἔσθ' ὅτε κατα-
 λέγουσιν τὰς πορνείας καὶ τὰς μοιχείας ἑαυτῶν, οὐδὲ αἰδοῦμενοι
 5 ὁμολογεῖν τὰ τοιαῦτα πεποιημένα, καὶ οὐ λέγουσιν αὐτὰ ἁμαρτή-
 ματα. ὅσον οὐκ αἰσχύνονται, οὐκ ἀναλίσκονται αὐτῶν οἱ μόχθοι.
 οὐκ ἀναλίσκεται αὐτῶν τὰ ἁμαρτήματα. ἀρχὴ ἀγαθῶν ἐστὶν τὸ αἰ-
 σχυνθῆναι τινα ἃ οὐκ ἠσχύνετο. διὰ τοῦτο ἐγὼ οὐ κατάραν νομίζω
 226^v ἐν τοῖς προφήταις λέγεσθαι ἐν τῷ »αἰσχυνθῆτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν
 10 πάντες οἱ μισοῦντες Σιών«. εὐχεται γὰρ τοὺς ἀναίσθητους (τῶν) τῆς
 αἰσχύνης ἔργων εἰς συναίσθησιν ἔρχεσθαι, ἵνα αἰσχυνθέντες δυνηθῶσιν
 ἀναλωσάτω τοὺς μόχθους καὶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν.
 6. Τὰ δὲ ἄλογα τῶν πατέρων κινήματα »πρόβατα« εἶπεν καὶ
 »μόσχους«. οὐ γὰρ πάντα τὰ ἄλογα ἐπαινετὰ· ἀλλ' ἐστὶν ἀλογὰ τινα
 15 ψεκτά, ὅσπερ τὰ πρόβατα τῶν πατέρων τῶν ἡμαρτηκόντων· ἐστὶν
 δὲ τινα ἄλογα ἐπαινετὰ, οἷον· »τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς φωνῆς μου
 ἀκούουσιν«. πρόβατα ἦν καὶ ταῦτα, οἷς ἀνάλογον ἔχομεν τὸν λόγον,
 ἔχοντες τὸν ποιμένα τὸν καλὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. ἐπὶν γὰρ
 λέγει ὁ σωτὴρ· »ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· οὐκ ἀκούω μόνον κα-
 20 θολικῶς, ὡς πάντες ἀκούουσιν, ὅτι ποιμὴν ἐστὶν τῶν πιστευόντων 153
 (καὶ τοῦτο μὲν γὰρ καὶ ὑγιὲς καὶ ἀληθές), ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ
 ὀφείλω ἔχειν ἔνδον μου τὸν Χριστόν, ἔνδον μου τὸν καλὸν ποιμένα.
 ποιμαίνοντα τὰ ἐν ἐμοὶ ἄλογα κινήματα, ἵνα μηκέτι ἐπὶ τὴν νομὴν ὡς
 ἔτυχεν ἐξέροχηται, ἀλλ' ἀγόμενα ὑπὸ τοῦ ποιμένου ταῦτα τὰ ἀλλότρια
 25 ποτε τυγχάνοντα αὐτοῦ ἴδια γένηται αὐτοῦ. διὰ τοῦτο νῦν. ἐὰν ποιμὴν
 ἦ ἐν ἐμοί, ἄρχει μου τῶν αἰσθήσεων· οὐκέτι εἰδὼν ὑπὸ νοῦν ἀλλότριον.
 ἦ ὑπὸ Φαραώ, ἦ ὑπὸ Ναβουχοδονόσορ, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν καλὸν ποιμένα.

7. »Ἡ αἰσχύνη« οὖν »κατηνάλωσεν τοὺς μόχθους τῶν πατέρων
 ἡμῶν ἀπὸ νεότητος αὐτῶν, τὰ πρόβατα αὐτῶν καὶ τοὺς βόας αὐτῶν«.

1 Vgl. Eph. 4, 19. Vgl. in Eph. 4, 19 (Cat. Cram. VI, 175, 22ff.): *Εἰ δὲ θέλομεν νοῆσαι τὸ »ὅτινες ἀπληγηκότες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελείᾳ«, συγκρίνομεν τοὺς δυσσυνειδητοῦντας καὶ βασανιζομένους ἐπὶ τῷ συνεγνωκέναι τι ἑαυτοῖς φαῦλον τοῖς μετὰ πάσης ἀδείας πολλαπλασίσια παύουσιν.* — 9 Psal. 128, 5. — 16 Joh. 10, 27. — 19 Joh. 10, 11. 14. — 21ff. Vgl. Philo de sacr. Abelis et Caini I, 170 M: *τότε καὶ γίνεται ποιμὴν προβάτων, τῶν κατὰ ψυχὴν ἀλόγων δινήμεων ἠτιόχως τε καὶ κυβερνήτης, οὐκ ἔων αὐτὰς ἀτάκτως φέρεσθαι καὶ πλημμελῶς δίχα ἐπιστάτου καὶ ἡγεμόνος κτλ.*

10 τῶν Gh | 13 πρόβατα] + τῶν πατέρων Gh | 13—S. 38, 6 Hierzu Fragm. 11 in C: *Πρόβατα—Χριστός* | 15 τῶν πατέρων] < Gh (vgl. Z. 13) | 19 λέγει Gh λέγει S | 23 ποιμαίνοντα V ποιμείοντα S | 25 γένηται Hu γενέσθαι S | 26 αἰσθήσεων] + καὶ Gh | 27 Ναβουχοδονόσορ V Ναβουχοδονόσορ S (vgl. Index).

ἔστι <τι> ἐν ἡμῖν γεωργοῦν ἡμᾶς, ἦτοι δὲ κακῶς γεωργοῦν, εἶγε δεῖ λέγειν τὸ κακῶς ἐπὶ τοῦ γεωργοῦντος, ἢ καλῶς γεωργοῦν[τος]. εἰ μὲν οὖν κακῶς γεωργεῖ, μόχθος ἐστὶ τῶν πατέρων καταναλισκόμενος ὑπὸ τῆς αἰσχύνης αὐτῶν· εἰ δὲ καλῶς γεωργεῖ, οὐκ ἔστι τῶν πατέρων μόχθος· ἀλλὰ μόχθος ἐστὶν ἀφ' ὧν τὰ πρωτότοκα ἀναφέρεται ἐπὶ τοῦ θουσιαστηρίου τοῦ θεοῦ. »τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν« λέγουσιν οὗτοι. τίνων »αὐτῶν« ἢ »τῶν πατέρων« 227^r <οί> υἱοὶ ἀναλίσκονται ὑπὸ τῆς αἰσχύνης αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες; πολλάκις εἶπομεν τὰ τῆς ψυχῆς γεννήματα, ὅτι τὰ νοήματα μὲν εἶδιν 10 υἱοί, τὰ δὲ ἔργα καὶ αἱ πράξεις αἱ διὰ τοῦ σώματος θυγατέρες. ἐπεὶ οὖν ἐστὶ τινα νοήματα μοχθηρά, ὅποια ἐνόησαν οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ἔστιν δὲ καὶ ἔργα μοχθηρά, διὰ τοῦτο υἱοὶ καὶ θυγατέρες ἀναλίσκονται ὑπὸ τῶν πεποιηκότων, ἐὰν αἰσχύνη αὐτοῖς ἐγγένηται περὶ τῶν ἡμαρτημένων. ἡμᾶς δὲ <μὴ> εἴη ποιεῖν υἱοὺς καὶ θυγατέρας δεομένους 15 ἀναλώσεως τῆς ἀπὸ τῆς αἰσχύνης.

8. Μετὰ ταῦτα λέγουσιν οὗτοι οἱ ἐξομολογούμενοι τὸ »ἐκοιμήθημεν ἐν τῇ αἰσχύνῃ ἡμῶν«· καὶ μετὰ τοῦτό φασιν· »καὶ ἐπεκάλυψεν« φησὶν »ἡμᾶς ἢ ἀτιμία ἡμῶν«. περὶ τοῦ καλύμματος πολλάκις ἡμῖν εἴρηται τοῦ ἐπικειμένου τῷ προσώπῳ τῶν μὴ ἐπιστρεφόντων πρὸς 20 κύριον. δι' ὃ κάλυμμα »ἐὰν ἀναγινώσκηται Μωσῆς«, ὁ ἁμαρτωλὸς οὐ νοεῖ αὐτόν· »κάλυμμα« γὰρ »εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ κεῖ<ται>«. δι' ὃ κάλυμμα, ἐὰν ἀναγινώσκηται ἢ παλαιὰ διαθήκη, οὐ συνήσει ὁ ἀκούων. δι' ὃ κάλυμμα καὶ »τὸ εὐαγγέλιον τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον«. ἐλέγομεν τοίνυν περὶ τοῦ καλύμματος ὅτι ἡ αἰσχύνη ἐστὶ τὸ 25 κάλυμμα. ὅσον γὰρ ἔχομεν »τὰ ἔργα τῆς αἰσχύνης«, δῆλον ὅτι ἔχομεν τὸ κάλυμμα κατὰ τὸ εἰρημένον πού ἐν τεσσαρακοστῷ καὶ τρίτῳ Φαλμῶ· »καὶ ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψεν με«. παρεθέμην ὅτι ὁ μὴ ἔχων αἰσχύνης ἔργα οὐκ ἔχει κάλυμμα· ὁποῖος ἦν || ὁ Παῦλος 154

5 Gen. 4, 4? Num. 18, 17. Deut. 15, 19? — 17 Vgl. in Joh. Tom. 20, 32 (Br 2, 83, 16f.). — 18 Vgl. de princ. 1, 2 (Lo 21, 29): Donec enim quis non se converterit ad intelligentiam spiritualem, est positum velamen super cor ejus . . . Si autem convertamus nos ad Dominum, ubi est et verbum Dei, et ubi Spiritus sanctus revelat scientiam spiritualem: tunc auferetur velamen, et tunc revelata facie in Scripturis sanctis gloriam Domini speculabimur, u. ö. — 19 Vgl. II Kor. 3, 16. 15. — 20f. Vgl. II Kor. 3, 15. — 23 II Kor. 4, 3. — 25 Vgl. II Kor. 4, 2 (cod. K). — 27 Psal. 43, 16.

1 ἔστι τι C ἔστιν S | 2 ἢ GhCo ἢ S | γεωργοῦν Gh | 5 μόχθος²] μόσχος C | 7 τίνων αὐτῶν ἢ Co τινῶν αὐτῶν ἢ S τίνων αὐτῶν οἱ V | 8 ὑπὸ Gh ἀπὸ S | 14 ἡμᾶς δὲ μὴ εἴη ποιεῖν Gh (nach C: ἡμῖν δὲ μὴ γένοιντο) ἡμᾶς δὲ ἀπειρὶ ποιεῖν Co | 18 φησὶν] vgl. S. 38, 6 | 18—S. 38, 12 Hierzu Fragm. 12 in C: Τίνας—ἠθέην | 20 ἀναγινώσκηται S* ἀναγινώσκηται S¹ | 21 κεῖται VCo | 22 συνήσει Lo συνίσσει S | 26 μ' καὶ γ' S.

λέγον· »ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένοι προσώπων τὴν δόξαν ἡμεῶν
κατοπτριζόμεθα«. Παῦλος οὖν ἀνακεκαλυμμένον ἔχει τὸ πρόσωπον·
οὐ γὰρ ἔχει αἰσχύνῃς ἔργα. ὁ μὴ ὡς Παῦλος ὄν κεκαλυμμένον ἔχει
τὸ πρόσωπον. ὡς οὖν ἐκεῖ »ἡ αἰσχυνὴ τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψεν
5 με« εἴρηται ἐν τεσσαρακοστῷ καὶ τρίτῳ Φαλμῶ, τὸν αὐτὸν τρόπον
227^v εἴρηται ἐνθάδε· »ἐκάλυψεν» φησὶν« ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν». | ὅσον ἀτι-
μίας ἔργα ἐργαζόμεθα, κάλυμμα ἔχομεν ἐπὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν κείμε-
νον. εἰ θέλομεν τὸ κάλυμμα τὸ ἀπὸ τῆς ἀτιμίας ἀποθέσθαι, ἐπὶ τὰ
10 τῆς τιμῆς ἔργα καταστήσομεν καὶ νοήσομεν ἐκεῖνο τὸ ὑπὸ τοῦ σω-
τήρος εἰρημένον· »ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν
πατέρα«, νοήσομεν καὶ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον· »διὰ τῆς
παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν θεὸν ἀτιμάζεις«. ὁ δίκαιος »ὡς τιμᾷ τὸν
πατέρα τιμᾷ τὸν υἱόν«. ἡ ἀτιμία, ὅταν ἀτιμάξω τὸν υἱόν (αὐτὴ καθ'
ἢ ἀτιμάξω τὸν πατέρα ἢ τὸν υἱόν), ἐπικάλυμμα γίνεται τοῦ προσ-
15 ὄπου μου, καὶ λέγω· »καὶ ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία«. διὰ τοῦτο
νοήσαντες τὸ κάλυμμα τὸ ἐπικείμενον ἀπὸ τῶν τῆς αἰσχύνῃς ἔργων,
ἀπὸ τῶν τῆς ἀτιμίας πράξεων, περιελόμεθα τὸ κάλυμμα. ἐφ' ἡμῶν
ἔστιν περιαιρεθῆναι τὸ κάλυμμα, οὐδενὸς ἄλλου ἔστιν. »ἡνίκα« γὰρ
»ἐπέστρεφεν πρὸς κύριον Μωσῆς, περιηρεῖτο τὸ κάλυμμα«. ὅρῳ ὡς
20 Μωσῆς ποτε λαμβάνεται καὶ ἐπὶ τοῦ λαοῦ; ὅσον οὐκ ἐπέστρεφεν
πρὸς κύριον σύμβολον ὄν τοῦ λαοῦ τοῦ μὴ ἐπιστρέφοντος πρὸς κύ-
ριον, κάλυμμα εἶχεν ἐπικείμενον αὐτοῦ τῷ προσώπῳ· ὅτε δὲ ἐπέστρεφε
πρὸς κύριον σύμβολον γινόμενος τῶν ἐπιστρέφόντων πρὸς κύριον,
τότε »περιηρεῖτο τὸ κάλυμμα«. καὶ οὐχ οἶον ὁ θεὸς αὐτῷ ἐκέλευεν·
25 περίθου τὸ κάλυμμα (οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς Μωσῆν· περίθου
τὸ κάλυμμα), ἀλλ' ἰδὼν Μωσῆς, ὅτι οὐ δύναται ὁ λαὸς ἰδεῖν τὴν
δόξαν αὐτοῦ, τότε ἐπετίθει »τὸ κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον«, καὶ οὐ
περιέμενεν θεὸν λέγοντα· περιελοῦ τὸ κάλυμμα, »ἡνίκα ἂν ἐπέστρεφεν
πρὸς κύριον».

30 9. Τοῦτο οὖν γέγραπται, ἵνα καὶ σύ, τὸ κάλυμμα ἐπιτιθείς σου
τῷ προσώπῳ διὰ τῶν τῆς ἀτιμίας καὶ τῶν τῆς αἰσχύνῃς ἔργων,
αὐτὸς ἐργάση καὶ τὸ περιαιρεθῆναι τὸ κάλυμμα. ἐὰν ἐπιστρέψῃς πρὸς
228^r κύριον, τότε περιαιρεῖς τὸ κάλυμμα. καὶ οὐκέτι ἐρεῖς τὸ »ἐπεκάλυψεν
ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν«. οἶον ὁργῇ ἐπικειμένη τῇ ψυχῇ ἡμῶν κατὰ

1 II Kor. 3, 18. — 4 Psal. 43, 16. — 10 Joh. 5, 23. — 11 Röm. 2, 23. — 12
Vgl. Joh. 5, 23. — 18. 24. 26. 27 Vgl. Exod. 34, 34. 35 u. II Kor. 3, 13. 16. — 28ff.
Vgl. II Kor. 3, 16.

3 ὄν κεκαλυμμένον] ἀνακεκαλυμμένον S | 5 μ' καὶ γ' S | 13 αὐτὴ V Co αὐτῆ S
14 ἢ τὸν υἱόν streicht Co | 22 αὐτοῦ Gh | 24 οὐχ οἶον] οὐχί Gh | 25 περίθου! S'
περιθου S* | 32 περιαιρεθῆναι V περιερρηθῆναι S.

τινος ἐπίκειται κάλυμμα ἡμῶν ἐπὶ τὸ πρόσωπον. διὰ τοῦτο εἰ θέλο-
 5 μιν προσενχόμενοι εἰπεῖν· »ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσ-
 ὄπου σου, κύριε», περιαιρῶμεν τὸ κάλυμμα καὶ ποιήσωμεν τὸ ἀπο-
 στολικὸν ἐκεῖνο || τὸ »βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν 155
 5 παντὶ τόπῳ ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν».
 ἐὰν περιέλωμεν τὴν ὀργήν, περιείλομεν τὸ κάλυμμα, ἐὰν τὰ πάθη
 πάντα. ὅσον δὲ ταῦτά ἐστιν ἐν τῷ νῶ ἡμῶν, ἐν τῷ λογισμῷ ἡμῶν,
 ἐπίκειται τῷ ἔνδον προσώπῳ, (τῷ) ἡγεμονικῷ ἡμῶν, τὸ κάλυμμα καὶ ἡ
 ἀτιμία, τοῦ μὴ βλέπειν ἡμᾶς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ λάμπουσαν. οὐκ
 10 ἔστιν ὁ θεὸς ὁ ἀποκρύπτων αὐτοῦ τὴν δόξαν ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἡμεῖς
 τὸ κάλυμμα ἀπὸ τῆς κακίας ἐπιτιθέντες τῷ ἡγεμονικῷ.

10. »Διότι ἐναντίον τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἡμάρτομεν ἡμεῖς καὶ οἱ
 πατέρες ἡμῶν». εἶθε καὶ ἡμεῖς λέγωμεν, ὡς οὗτοι κατὰ τὴν προσ-
 15 ωποποιίαν τοῦ προφήτου, ἡμάρτομεν. οὐ ταυτόν ἐστιν τὸ »ἡμάρ-
 15 τομεν» τῷ ἁμαρτάνομεν· ὁ μὲν γὰρ ἔτι ἐν ἁμαρτίᾳ ὄν μὴ λεγέτω
 ἡμάρτομεν, ὁ δὲ προαμαρτήσας, ἀκριβῶς δὲ μετανοήσας λεγέτω ἡμάρ-
 τομεν, ὡς καὶ ἐν τῷ Δανιὴλ γέγραπται ἐξομολόγησις τῶν μηκέτι
 ἁμαρτανόντων λεγόντων· »ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν», καὶ ἐν Φαλμοῖς·
 20 »μὴ μνησθῆς ἡμῶν ἀνομιῶν ἀρχαίων» φησὶν ὁ προφήτης. καὶ ἡμεῖς
 20 οὖν ἐξομολογησώμεθα τὰς ἁμαρτίας, εἶθε μὴ χθιζᾶς. εἶθε μὴ τρι(θ)ήμε-
 ρινάς. ἀλλ' εἶθε ἐξομολογούμενοι ἐξομολογησώμεθα περὶ ἁμαρτημά-
 των πρὸ πεντεκαίδεκα ἔτων γεγενημένων. τῷ μηκέτι ἁμαρτίαν ἔχειν
 μετ' ἐκεῖνα ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἔτη. εἰ δὲ χθὲς ἡμάρτομεν, οὐπω ἀξιό-
 22Sv πιστοὶ ἔσμεν ἐξομολογούμενοι περὶ τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν· οὐδὲ
 22Sv χόραν | ἔχει ἀπαλειφ(θ)ῆναι τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν ταῦτα. »διότι ἡμάρ-
 τομεν ἡμεῖς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἀπὸ νεότητος ἡμῶν ἕως τῆς ἡμέ-
 ρας ταύτης». ἐκεῖνα μὲν ἄλλως λελέχθω εἰς διδασκαλίαν τὴν περὶ
 30 τρόπου ἀρίστου ἐξομολόγησεως· ταῦτα δὲ ἐστὶν κατηγορία τοῦ ἐκ
 πολλοῦ ἁμαρτάνειν. »ἀπὸ νεότητος» φησὶν »ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης,
 30 καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν»· ἡμάρτομεν,
 καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν ἕως τοῦ παρόντος. εἶτα ἐπιστρέψαντες καὶ
 ἀρχὴν ἔχοντες ἐπιστροφῆς λέγουσιν τὸ »ἡμάρτομεν, καὶ οὐχ ὑπηκού-
 σαμεν». οὐδὲ γὰρ ἅμα τῷ θῆλειν ὑπακούσαι ἢ θ' εὐθέως ὑπακούομεν·
 καὶ γὰρ ἔτι χρόνου δεῖ, ὥσπερ ἐπὶ τῶν τραυμάτων πρὸς τὴν ἴασιν,

2 Psal. 4, 7. — 4 I Tim. 2, 8. — 18 Dan. 9, 5 Ὁ'. — 19 Psal. 78, 8.

5 χεῖρας VCo χόρας S | 6 περιείλομεν] περιείλωμεν S; der Satz scheint lücken-
 haft | 8 τῷ Blass Koetschau | 10 αὐτοῦ Diels αὐτοῦ S | 12 ἡμάρτομεν GhCo ἡμάρ-
 τώμεν S | 13/14 προσωποποιίαν S | 20 τριθημερινάς Blass | 23 οὐπω GhCo
 οὐτω S οὕτω V | 25 ἀπαλειφθῆναι Gh vgl. Index | 34 ἔτι χρόνου] ἐπιχρόνου S.

οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιστροφῆς, πρὸς τὸ τελείως καὶ καθαρώς ἐπιστρέφει πρὸς τὸν θεόν.

11. Ἐπὶ τούτοις περὶ τοῦ Ἰσραὴλ λέγει ὁ θεός· »ἐὰν ἐπιστραφῇ Ἰσραὴλ πρὸς με, λέγει κύριος, καὶ ἐπιστραφήσεται· τουτέστιν, (ἐὰν) τελείως
 5 ἐπιστρέψῃ, καὶ ἐπιστραφήσεται ἐπιστροφῆ, (οὐκ ἐὰν) οἷονεὶ ἄρξῃται ἐπιστρέφειν. εἰτά φησί· »καὶ ἐὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα || αὐτοῦ ἐκ 156
 τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ προσώπου μου εὐλαβηθῆ, καὶ ὁμότης
 ζῆ κύριος ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ εὐλογή-
 σουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη«. ἐὰν τάδε ποιήσωσιν, »εὐλογήσου(σιν) ἐν αὐτῷ
 10 ἔθνη«. τίνα δὲ τάδε ποιήσωσιν, ἵνα εὐλογήσωσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη;
 »ἐὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ«. τί δὲ
 τὸ περιελεῖν τὰ βδελύγματα ἐκ τοῦ στόματος; ὅσα κακῶς λέγομεν,
 βδελύγματά εἰσιν ἐν τῷ στόματι ἡμῶν. περιέλωμεν τοίνυν τὰ βδε-
 λύγματα ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν, περιαιροῦντες καταλαλιάς, λόγου
 15 ματαίους, ἀργούς λόγους καὶ μέλλοντας ἡμᾶς ποιεῖν ἐγκαλεῖσθαι »ἐν
 ἡμέρας κρίσεως· ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιοθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων
 229^r σου καταδικασθήσῃ«. εἴπερ οὖν θέλομεν ἀπαντῆσαι ἡμῖν τὸ »καὶ
 εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη. καὶ ἐν αὐτῷ αἰνέσουσιν τῷ θεῷ ἐν Ἱερου-
 σαλήμ«, ποιήσωμεν τὰ ἀπ' ἀρχῆς εἰρημένα. ποῖον δὲ πρῶτον; περι-
 20 ελεῖν »τὰ βδελύγματα ἐκ τοῦ στόματος« ἡμῶν. ἕξις ἐστὶν καὶ τὸ
 »ἀπὸ τοῦ προσώπου μου εὐλαβηθήσῃ«. δεύτερον τοῦτο ποιήσωμεν,
 οὐκ ἀπλῶς, ἵνα εὐλαβηθῶμεν· τάχα γὰρ ἐστὶν εὐλάβεια γινομένη. οὐκ
 ἀπὸ προσώπου δὲ τοῦ θεοῦ. οἱ γοῦν οὐκ ἐπιστημόνως φοβούμενοι,
 προτιθέμενοι δὲ φοβεῖσθαι, οὐκ ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ εὐλαβοῦν-
 25 ται· ὅσοι δὲ μετ' ἐπιστήμης εὐλαβοῦνται, τῷ αἰεὶ βλέπειν καὶ ἀναξω-
 γραφεῖν ἑαυτοῖς τὸ »πρόσωπον τοῦ θεοῦ γινόμενον ἐπὶ τοὺς ποιοῦν-
 τας τὰ κακά, τοῦ ἐξολοθρευθῆναι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν·
 οὗτοί εἰσιν οἱ ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ εὐλαβούμενοι.

12. »Ἐὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα (αὐτοῦ) ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ,
 30 καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου μου εὐλαβηθῆ, καὶ ὁμότης· ζῆ κύριος ἐν ἀλη-
 θεία καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ«. ἴδωμεν ἡμεῖς ἑαυτοὺς οἱ ὁμ-
 νύοντες, τίνα τρόπον οὐκ ἐν κρίσει ὁμνύομεν ἀλλ' ἀκρίτως, ὥστε
 γενέσθαι ἡμῶν τοὺς ὄρκους ἔθει μᾶλλον ἢ κρίσει. συναρπαζόμεθα
 γοῦν, καὶ τοῦτο ἐλέγχων ὁ λόγος φησὶν· »καὶ ἐὰν ὁμότης· ζῆ κύριος
 35 ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ«. οἶδαμεν ἐν τῷ εὐαγγε-

4 ff. Vgl. Olymp. (Gh I, 338): ἐὰν ἐπὶ ὕλης καρδίας μετανοήσῃ. — 14 Vgl. I Petr. 2, 1. — 15 Matth. 12, 36. 37. — 26 Vgl. Psal. 33, 17.

4 ἐὰν Co | 5 οὐκ ἐὰν Blass | 9 εὐλογήσουσιν Hu | 21—27 Hierzu Fragm. 13 in C: Καλῶς—αὐτῶν | 26 πρόσωπῶν S | 29 αὐτοῦ¹ Co | 31 ἴδωμεν¹ οἶδα μὲν [sic] Hu | 35—S. 41, 19 Hierzu Fragm. 14 in C: Πῶς—ἔθνη.

λίω εἰρημένον ὑπὸ τοῦ κυρίου πρὸς τοὺς μαθητάς· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως, ἴδωμεν δὲ καὶ τοῦτο τὸ ῥητόν· καὶ ἐὰν διδῶ θεὸς, συνεξετασθήσεται τὰ ἀμφότερα. τάχα γὰρ πρῶτον δεῖ ὁμόσαι ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα μετὰ τοῦτο προ-
 5 κόψας τις ἄξιος γένηται τοῦ μὴ ὁμνῆειν ὅλως, ἀλλ' ἔχειν »ναί« μὴ δεόμενον (μαρτύρων) τοῦ εἶναι τοῦτο, καὶ ἔχειν αὐτὸν »οὐ« μὴ δεόμενον μαρτύρων τοῦ εἶναι αὐτὸ || ἀληθῶς »οὐ«. »καὶ ὁμόση« οὖν 157
 229^v »ξῆ κύριος ἐν ἀληθείᾳ«. ἐν τῷ ὁμνῶντι πρῶτον ζητῶ τὸ μὴ ψεῦδος, ἀλλὰ τὸ ἀληθές, ἵνα μετὰ ἀληθείας ὁμόση· ἡμεῖς δὲ οἱ τάλανες καὶ
 10 ἐπιροχοῦμεν. ἀλλ' ἔστω »μετὰ ἀληθείας«, οὐδὲ (οὕτως) καλῶς ὄρκος γίνεται, ἀλλ' ἐν κρίσει. δεδόσθω γάρ, ἔθει ὁμνῶν· (οὐκ ὁμνῶ) »ἐν κρίσει«. εἰ θεοὶ παραλαμβάνειν εἰς τὸν τοιοῦτον ὄρκον τὸν θεὸν τὸν τοῦ παντός, (καὶ) τὸν Χριστὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὸδε τὸ πράγμα, πηλίκον δεῖ εἶναι τὸ πράγμα, ἵνα γόνατα θῶ καὶ ὁμόσω; πρὸς τὴν ἀπιστίαν
 15 γενομένην ἐν τισιν περὶ τοῦ λόγου μου θεραπεύων τοῦτο ποιήσαιμι ποτε, εἰ δὲ ὡς ἔτυχεν, εἰ οὕτως ὁμνῶιμι, ἀμάρτοιμι ἄν.

»Ἐὰν« οὖν »ὁμόση« (ξῆ) κύριος μετὰ ἀληθείας καὶ ἐν κρίσει μὴ ἀκρίτως »καὶ ἐν δικαιοσύνῃ« μὴ ἀδίκως, »καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη«. ἤνωσεν ἀμφότερα, τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν καὶ τὸν Ἰσραήλ.
 20 εἶπεν περὶ τῶν ἐθνῶν, εἶπεν καὶ περὶ τοῦ Ἰσραήλ. 13. ἐπιφέρει· »καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη, καὶ ἐν αὐτῷ αἰνέσουσιν τῷ θεῷ ἐν Ἱερουσαλὴμ. ὅτι τάδε λέγει κύριος τοῖς ἀνδράσιν Ἰούδα καὶ τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλὴμ«. εἶρηκεν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, εἶρηκεν καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰσραήλ, λέγει τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰούδα. μέμνημαι τῶν
 25 πρώην εἰρημένων περὶ τοῦ Ἰούδα καὶ τῶν κατοικούντων ἐν Ἱερουσαλὴμ τροπολογιῶν. κατοικοῦμεν γὰρ ἡμεῖς, ἐὰν ὁ θεὸς διδῶ, ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ. ἐπεὶ ὅπου ὁ θησαυρὸς, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά, ἐὰν θησαυρίζωμεν ἐν οὐρανῷ, καὶ ἔχομεν τὴν καρδίαν ἐν Ἱερουσαλὴμ τῇ ἄνω, περὶ ἧς ὁ ἀπόστολὸς φησιν· »ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐλευθέρα ἐστίν,
 30 ἣτις ἐστὶν μήτηρ ἡμῶν, ὡς γέγραπται« καὶ τὰ ἐξῆς.

»Τάδε« οὖν »λέγει κύριος τοῖς ἀνδράσιν Ἰούδα καὶ τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλὴμ· νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα, καὶ μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάν-

1 Matth. 5, 34. — 5 ff. Vgl. Matth. 5, 34. 37. — 8 ff. Vgl. Philo de decal. I, 194 ff. M — 17 ff. Vgl. Olymp. (Gh I, 345): οὐ γὰρ ἀδίκως ἢ ἀκρίτως δεῖ προσφέρειν τοῦ θεοῦ τὸ ὄνομα. — 24 ff. Vgl. S. 26, 3 ff. ? — 27 Vgl. Luk. 12, 34. — 29 Gal. 4, 26.

5 ἔχειν] ἔχη S | 6 μαρτύρων Co | τοῦτο] τὸ οὐ S τὸ ναί Co | 7 τοῦ Co τὸ S | ὁμόση Co ὁμόση S | 11 γίνεται Gh γένηται S | 13 καὶ Co | 14 τὴν Gh ἢν S | 15 θεραπεύων] 1. μαρτυρῶν ? | 16 ἀμάρτοιμι VCo ἀμάρτοιμοι S | 17 ξῆ GhCo | 18 εὐλογήσουσιν Gh εὐλογήσωσιν S | 19 ἀμφότερα] ἀμφοτέρους C | 20 εἶπεν² V εἶπερ S | 28 ἔχομεν] ἔχωμεν S.

θαις«. ὁ λόγος οὗτος μάλιστα τοῖς διδάσκουσι λέγεται, ἵνα μὴ πρό-
 τερον ἐμπιστεύσωσιν τὰ λεγόμενα τοῖς ἀκροαταῖς πρὸ τοῦ νεώματα
 ποιῆσαι ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν. ὅταν γὰρ >ἀρότρον ἐπιβαλόντες τὴν
 230^r χεῖρα< νεώματα ποιήσωσιν ἐν ταῖς ψυχαῖς, κατὰ τὴν | γῆν τὴν
 5 καλὴν καὶ ἀγαθὴν< τούτων ἀκούοντων, τότε σπείροντες οὐ σπεί-
 ρουσιν ἐπ' ἀκάνθαις. ἔαν δὲ πρὸ τοῦ ἀρότρον καὶ πρὸ τοῦ νεώματα
 ποιῆσαι ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τῶν ἀκούοντων, λάβῃ τις τὰ σπέρματα τὰ
 ἄγρια, τὸν περὶ τοῦ πατρὸς λόγον, τὸν περὶ τοῦ υἱοῦ, τὸν περὶ τοῦ
 10 περὶ κολάσεως, τὸν λόγον τὸν περὶ ἀναπαύσεως, τὸν περὶ νόμον,
 τὸν περὶ προφητῶν, καὶ ἀπαξαπλῶς ἐκάστου τῶν γεγραμμένων, καὶ
 σπείρη, παραβαίνει τὴν λέγουσαν ἐντολὴν πρῶτον »νεώσατε ἑαυτοῖς
 νεώματα«, δεύτερον »καὶ μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις«.

Ἄλλὰ ἔρει τις τῶν ἀκούοντων· ἐγὼ οὐ διδάσκω, οὐχ ὑπόκειμαι 158
 15 ταύτῃ τῇ ἐντολῇ. καὶ σὺ γεωργὸς γενοῦ σεαυτοῦ, καὶ μὴ σπείρης ἐπ'
 ἀκάνθαις, ἀλλὰ νέωμα ποιήσον μοι τὸ χωρίον, ὃ πεπίστευκέν σοι ὁ θεὸς
 τῶν ὄλων. κατανόησον τὸ χωρίον, ἴδε ποῦ εἰσιν ἀκανθαι, ποῦ >μέριμ-
 ναι βιωτικά καὶ πλούτου (ἀπάτη καὶ) φιληδονία<. καὶ κατανοήσας τὰς
 ἀκάνθας τὰς ἐν τῇ ψυχῇ σου ζήτησον τὸ λογικὸν ἄροτρον, περὶ οὗ
 20 ὁ Ἰησοῦς φησιν τὸ »οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον καὶ στραφεὶς
 εἰς τὰ ὀπίσω εὐθὲτός ἐστιν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ«. ζήτησας αὐτὸ καὶ
 εἰρόν, ἀπὸ τῶν γραφῶν συναγαγὼν τοὺς βοῦς τοὺς ἐργάτας τοὺς καθα-
 ροὺς, ἄροτριάσον καὶ νέωσον τὴν γῆν, καὶ ἵνα μηκέτι ἢ παλαιά, ποιή-
 25 σον αὐτὴν νέαν >ἐκδυσάμενος τὸν παλαιὸν ἀνθρωποπὸν σὺν ταῖς πράξε-
 σιν αὐτοῦ καὶ ἐκδυσάμενος τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν<.
 ποιήσεις σεαυτῷ νέωμα, καὶ ἔαν ποιήσης τὸ νέωμα, λάβε σπέρματα ἀπὸ
 τῶν διδασκόντων, λάβε σπέρματα ἀπὸ τοῦ νόμου, λάβε ἀπὸ τῶν προ-
 230^v φητῶν, ἀπὸ τῶν | εὐαγγελικῶν γραφῶν, (ἀπὸ τῶν) ἀποστολικῶν λό-
 γων, καὶ λαβὼν ταῦτα τὰ σπέρματα σπείρον τὴν ψυχὴν διὰ τῆς μνήμης
 30 καὶ τῆς μελέτης. αὐτόματα ταῦτα δόξει ἀνατέλλειν· τὸ (δ') ἀληθές οὐκ

1 ff. Vgl. in I Kor. 9, 10 (Cat. Cram. V, 170, 3ff.): ἀροτριῶ Παῦλος ὁ γεωργὸς
 κατηγουμένον ψυχὴν νεώματα ποιῶν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, κατὰ τὸν θεῖον Ἱερεμίαν
 κτλ. — **3/4** Vgl. Luk. 9, 62. — **4/5** Vgl. Matth. 13, 8 Luk. 8, 8. — **8 ff.** Vgl. Kunze,
 Glaubensregel S. 49f. — **15 ff.** Vgl. in Matth. 13, 21 (Cat. Cram. I, 104, 23f.):
 ὁ μὴ νέωσας τὴν ἑαυτοῦ γῆν, ἀλλὰ ἀμελῶς τὸν λόγον δεχόμενος. — **17 ff.** Vgl.
 Exhort. 49 (Orig. I, 44, 22ff.): οὔτε »ἢ τοῦ αἰῶνος τούτου μέριμνα« οὔτε »ἢ τοῦ
 πλούτου ἀπάτη« οὔτε αἰ τοῦ βίου ἡδοναὶ κτλ. — Vgl. Mark. 4, 19. — **20** Luk. 9, 62. —
21/22 Vgl. Luk. 11, 9. — **24** Vgl. Kol. 3, 9, 10. — **30** Vgl. Mark. 4, 28.

1—30 Hierzu Fragm. 15 in C: Ὁ—αὐτά | **10** ἀναπαύσεως V Co ἀναπαύσεων S
11 τὸν¹ V Co τῶν S | **15** σὺ Gh σοῦ S | **18** ἀπάτη καὶ nach Matth. 13, 22 Mark. 4, 19
 vgl. Exhort. 49 (s. ob.) | **20** Ἰησοῦς] Χριστός C | **30** δόξει ἀνατέλλειν Gh δόξη
 ἀναστέλλειν S | δ' ἀληθές] ἀληθὺς S.

αὐτὰ ἀνατελεῖ μετὰ τὴν μνήμην αὐτῶν, ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὰ ἀνέξει·
 »ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ θεὸς ἠύξησεν«. καὶ εἴ τις γε
 δεδύνηται κατανοῆσαι τὰς γραφάς, οὗτος πεποίηκεν νέωμα καὶ ποιή-
 5 σας νέωμα ἔσπειρεν οὐκ ἐν ἀκάνθαις. ταῦτα τὰ σπέρματα οἰκονο-
 κατὰ Μάρκον εὐαγγελίῳ »πρῶτον χόρτος, εἶτα στάχυς, εἶτα ἔτοιμον
 γίνεται πρὸς θερισμόν«. ὅταν γένηται ἔτοιμον πρὸς θερισμόν, ἐλεύ-
 10 σονται οἱ ἐπὶ τὸν θερισμόν ἐξαποστελλόμενοι· ὅταν γένηται ἔτοιμον
 πρὸς θερισμόν, ἐλεύσονται πρὸς οὓς ὁ λόγος φησὶν· »ἐπάρατε
 τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας. ὅτι λευκαὶ εἰσιν πρὸς
 θερισμόν ἤδη«. φησὶν οὖν ἡμῖν· »νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα, καὶ μὴ
 σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις«. ἐὰν δὲ πρὶν καθάρης σου τὴν ψυχὴν ἔτι
 15 ἔχων ἀκάνθας προ(σ)ίης τῷ διδάσκειν ἢ δυναμένῳ ἢ νομιζομένῳ ἢ ἐ-
 παγγελλομένῳ καὶ αὐτῆς μαθήματα καὶ σπέρματα πνευματικά, παρα-
 βαίνεις τὴν λέγουσαν ἐντολήν· »μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις«.

14. Καὶ ἐξῆς τούτῳ λέγεται· »περιτμήθητε τῷ θεῷ (ὑμῶν), καὶ
 περιτέμεσθε τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ὑμῶν«. »περιτμήθητε τῷ
 159 θεῷ ὑμῶν· ἀναγκαίως πρόσκειται τὸ »περιτμήθητε τῷ θεῷ || ὑμῶν«.
 νοήσεις δὲ αὐτὸ ἀπὸ τοῦ παραδείγματος τοῦ αἰσθητοῦ· περιτέμνονται,
 20 κατὰ τὸ αἰσθητὸν λέγω, οὐ μόνον οἱ ἐκ περιτομῆς κατὰ τὸν Μωσέως
 νόμον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοί. τῶν Αἰγυπτίων [εἰδώλοις] οἱ ἱερεῖς περι-
 τέμνονται, ἀλλ' ἐκείνη ἡ περιτομὴ εἰδώλοις περιτομὴ ἔστιν καὶ οὐκ
 ἔστιν τῷ θεῷ γινομένη περιτομή· ἡ δὲ Ἰουδαίων τάχα, πάντως δὲ
 231¹ τότε τῷ θεῷ ἐγένετο. ἐὰν οὖν | λέγῃ ὁ λόγος· »περιτμήθητε τῷ
 25 θεῷ ὑμῶν«, νοήσας τὸ ἡθὸν μετάβηθι καὶ ἐπὶ τὴν τροπολογίαν, ἵνα
 εὖρης πῶς τῶν περιτεμνομένων τροπολογικῶς (ὡστ' ἂν εἰπεῖν τάχα
 τινὰς αὐτῶν· »ἡμεῖς ἐσμεν ἡ περιτομή·) οἱ μὲν περιτέμνονται τῷ θεῷ,
 οἱ δὲ περιττέμενοι μὲν, οὐ τῷ θεῷ δέ. εἰσὶν δὲ καὶ ἄλλοι λόγοι
 30 παρὰ τὸν λόγον τὸν τῆς ἀληθείας, παρὰ τὸν λόγον τὸν τῆς ἐκκλη-
 σίας. περιτέμνονται τὰ ἡθὴ καὶ τὴν καρδίαν ὡς τε εἰπεῖν σωφρο-
 νίζουσιν οἱ φιλοσοφούντες, σωφρονίζουσιν οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων καὶ
 γίνεται αὐτοῖς περιτομή. ἀλλὰ περιτομή μὲν, οὐ τῷ θεῷ δέ· περι-
 τομή γὰρ λόγῳ ψευδεῖ παρ' ἐκείνοις γίνεται. ὅταν δὲ κατὰ τὸν ἐκ-

2 I Kor. 3, 6. — 6 Vgl. Mark. 4, 28. — 7 Vgl. Joh. 4, 35. — 8 Vgl. Matth. 9, 38. — 9 Joh. 4, 35. — 27 Vgl. Phil. 3, 3. — 28 ff. Vgl. z. B. in I Kor. 7, 20 (Cat. Gram. V, 138, 29 ff.): νῦν δὲ ἔστιν εὖρεῖν καὶ μοχθηρὰ προθέσει ἀγάμους· οἱ γοῦν ἀπὸ Μαρκίανος ἀσκοῦσι καὶ αὐτοὶ τὴν ἀγαμίαν καὶ τὴν καθαρότητα, ἀλλ' οὐκ ὡς οἱ ἐκκλησιαστικοί· οὗτοι γὰρ ἴν' ἀρέσῳσι τῷ κτίσαντι τὸν κόσμον θεῷ κτλ.

1 αὐτὰ VCo ἄττα S w. e. sch. | ἀνατελεῖ Blass ἀναστέλλει S | 5 ἀλλ' Co | 14 αὐτῆς Hu αἰτεῖς S | 16 ὑμῶν Co | 21—S. 45, 5 Hierzu Fragm. 16 in C: Περιτέμνονται — γενήσεται | 25 ὑμῶν V ἡμῶν S.

κλησιαστικὸν καρὸνα, κατὰ τὴν πρόθεσιν τῆς ὑγιῶς διδασκαλίας
κοινωνιῶς ἧς, οὐ περιτέμνηται μόνον, ἀλλὰ περιτέμνηται »τῷ θεῷ«.

»Περιτέμνηται οὖν »τῷ θεῷ ὑμῶν, καὶ περιτέμνηται || τὴν ἀκρο- 160
βυστίαν τῆς καρδίας ὑμῶν«. τίς ταῦτα οὐ παρέρχεται ὡς σαφῆ;
5 οὐκοῦν ἔστιν τις ἀκροβυστία τῆς καρδίας καὶ ταύτην δεῖ περιτέμνε-
σθαι. ὁ ἀκριβῶσας τὸν λόγον τοιαῦτα ζητῶν ἐν τῷ τόπῳ ἐξετάσει·
ἢ ἀκροβυστία συγγενῆται, ἢ περιτομὴ ἐπίκτητος ἔστιν, καὶ ὅπερ ἐκ
γενέσεως ἐλλήλυθεν, τοῦτο περιαιρεῖ ἢ περιτομή. εἰ τοίνυν περιαιρεῖ-
σθαι κελεύει ὁ λόγος »τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας«, ὀφείλει τι εἶναι
10 συγγενημένον τῇ καρδίᾳ, ὃ λέγει ἀκροβυστίαν, ὅπερ περιαιρεθῆναι
δεῖ, ἵνα τις περιτεμῆται »τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας«. εἴαν τις
νοήσῃ τὸ »ἡμεῖθα τέκνα φύσει ὀργῆς ὡς καὶ οἱ λοιποί«, εἴαν τις
νοήσῃ »τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως« ἐν ᾧ γεγεννήμεθα. εἴαν τις νοήσῃ
τὸ »οὐδέεις καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδὲ εἰ μία ἡμέρα εἶη ἢ ζωὴ αὐτοῦ·
231^v ἀριθμητοὶ δὲ | μῆρες αὐτοῦ«, ὅψεται τίνα τρόπον γεγεννήμεθα μετὰ
ἀκαθαρσίας καὶ ἀκροβυστίας τῆς καρδίας ἡμῶν.

15. Ἴνα δὲ κατὰ τὸ ἀπλούστερον παράδειγμα λεχθῆ ἰσχυρότερον
προσαγαγεῖν ὑμᾶς τῷ ἰδεῖν »τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας«, παρα-
θήσομαι ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν ψευδοδοξία πάντως γίνονται
20 ἐν τῇ ψυχῇ· οὐ γὰρ οἷον τέ ἐστιν ἀρχῆθεν ἀληθῆ δόγματα (καὶ) κα-
θαρὰ λαβεῖν τὸν ἄνθρωπον. προενοήσατο δὲ ὁ θεῖος λόγος ἰστορίας
καὶ γραφῆς τῆς κατὰ τὸ ῥητόν, ἵνα θρέψῃ τὸν κατὰ σάρκα γεγεν-
νημένον τῷ Ἀβραάμ ἐν τοῖς σάρκα κατὰ λόγους καὶ γέννηται
25 πρῶτος· ὃ ἐκ τῆς παιδείας, εἰς τὸ δυνήθηται μετὰ τούτου γεννη-
θῆναι τὸν »τῆς ἐλευθέρου καὶ τὸν διὰ τῆς ἐπαγγελίας. εἰ νερότητα
τοῦτο διὰ τί παρελήφθη, δύναται νοεῖσθαι ἢ ἀκροβυστία τῆς καρ-
δίας προγενομένη τῆς περιτομῆς. χρεῖα οὖν ἡμῖν τὸν λόγον παρα-
λαβεῖν τὸν καθαιρούμενα τὰ δόγματα καὶ περιαιροῦντα πάντα τὰ γενό-
μενα κατὰ ψευδοδοξίαν ἐν ἡμῖν. τοῦτο οὖν ἔστιν τὸ ἀποθέσθαι
30 τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ἡμῶν· εἰ γὰρ καρδία ἐστὶν ἔχουσα
καθ' ἡμᾶς τὸ ἡγεμονικόν, ἔνθα ἐστὶν τὰ νοήματα, ὅθεν οἱ »διαλο-
γισμοὶ ἐξέρχονται οἱ πονηροί«, ὁ περιαιρούμενος τοὺς διαλογισμοὺς

12 Eph. 2, 3. — 13 Vgl. Phil. 3, 21. — 14 Hiob 14, 4. 5. Vgl. zur Form des
Citats in Matth. Tom. 15, 23 (Lo 5, 375): κατὰ μὲν τὴν γένεσιν οὐδέεις ἐστὶ καθαρὸς
ἀπὸ ῥύπου, οὐδ' εἰ μία ἡμέρα εἶη ἢ ζωὴ αὐτοῦ, Clem. Rom. ad Cor. I, 17, 4, Clem.
Alex. Strom. III, 17, 100. — 22 f. Vgl. Gal. 4, 23. — 30^f Vgl. in Joh. Tom. 2, 35
(Br I, 104, 1 ff.): διὰ τὸ ἐν μέσῳ τοῦ παντός εἶναι σώματος τὴν καρδίαν, ἐν δὲ τῇ
καρδίᾳ τὸ ἡγεμονικόν, u. ö. — 31 Vgl. Matth. 15, 19. — 32 Vgl. Hier. Comm. 865.

3 περιτέμνηται S | 5 οὐκοῦν Co οὐκ ἂν S | τῆς S* τις Scorr. | ἀκροβυστίας S*
ἀκροβυστία Scorr. | 11 περιτέμνηται S | 14 εἰ V Co ἢ S | ἡμέρα] ἢ über εἰ S |
20 καὶ Gh | 30 εἰ] ἢ V.

τοὺς πονηροὺς »τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας« περιαιρείται, ὁ ἀπο-
 τιθέμενος τὴν ψευδοδοξίαν περιτέμνεται »τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρ-
 διάσ« αὐτοῦ καὶ γίνεται »ἀνὴρ Ἰούδα καὶ κατοικῶν Ἱερουσαλήμ«, κα-
 θαρῶς περιτεμνόμενος. ἐὰν δέ τις μὴ ἀποθῆται »τὴν ἀκροβυστίαν
 5 τῆς καρδίας« αὐτοῦ, ἴδωμεν τί ἀπειλεῖ αὐτῷ ὁ λόγος· »μή πως ἐξέλθῃ«
 φησὶν »ὡς πῦρ ὁ θυμὸς μου καὶ ἐκκαυθήσεται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ
 σβέσων«. ἐξέροχεται οὖν ὡς πῦρ ὁ θυμὸς τοῦ κυρίου || ἐπὶ τοὺς μὴ 161
 περιτεμθέντας τῷ θεῷ, ἐπὶ τοὺς μὴ ἀποθεμένους »τὴν ἀκροβυστίαν
 232^r τῆς καρδίας« | αὐτῶν, »καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων ἀπὸ προσώπου πονη-
 10 ρίας ἐπιτηδευμάτων« αὐτῶν. τὸ πῦρ ἐκεῖνο ὕλην ἔχει τὴν πονηρίαν
 τῶν ἐπιτηδευμάτων ἡμῶν. ὅπου οὐκ ἔστι πονηρία ἐπιτηδευμάτων,
 οὐκ ἔχει τὸ πῦρ ὅπου νεμηθῆ. ὅτι δὲ ἡ ὕλη ἐκεῖνον τοῦ πυρὸς ἢ
 πονηρία ἐστὶν τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος·
 »καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων ἀπὸ προσώπου πονηρίας ἐπιτηδευμάτων
 15 ὑμῶν«.

»Αναγγεῖλατε ἐν τῷ Ἰούδα, καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ ἀκουσθήτω· εἴπατε,
 [ἀναγγεῖλατε,] σημάνατε σάλπιγγι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ <κε>κράξατε μέγα«.
 ταῦτα, φησὶν, τὰ ἀπαγγελλόμενα »εἴπατε ἐν τῷ Ἰούδα, τοῖς ἀπὸ τῆς
 20 φυλῆς τοῦ Ἰούδα τοῦ Χριστοῦ· »πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέ-
 ταλκεν ὁ σωτήρ ἡμῶν«. 16. »σημάνατε σάλπιγγι ἐπὶ τῆς γῆς«. ὁ λό-
 γος ὁ ὑψηλός, ὁ διεγείρων τὸν ἀκροατὴν, ὁ παρασκευάζων αὐτὸν
 εἰς »τὸν πόλεμον« τὸν κατὰ τῶν παθῶν, εἰς »τὸν πόλεμον« τὸν
 κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀντικειμένων, ὁ παρασκευάζων αὐτὸν
 εἰς τὰς ἐορτὰς τὰς οὐρανίους (εἰς ἀμφοτέρω γὰρ ταῦτα λέγεται)
 25 παραλαμβάνεται σάλπιγξ. ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς ὁ τοιοῦτος λόγος σάλ-
 πιγξ ἐστίν· οἷον ἐμοὶ κελεύει ὁ λόγος καὶ εἴ τιτι ἄλλω (δέδοται δὲ
 τῷ βουλομένῳ καὶ ζητήσαντι τὸν νοῦν τῶν γραφῶν) κελεύει ποιῆσαι
 »σάλπιγγας ἀργυρᾶς ἐλατάς«. οὕτω φησὶν ὁ λόγος· »σημάνατε σάλ-
 30 πιγγι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κερᾶξατε μέγα· εἴπατε· συνάχθητε καὶ εἰσελθόμεν
 εἰς τὰς πόλεις τὰς τειχίους«. εἰς ἀτείχιστον πόλιν οὐ βούλεται
 ἡμᾶς εἰσελθεῖν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. ἀλλ' εἰς τετειχισμένην. >ἢ ἐκκλησία
 τοῦ ζῶντος θεοῦ· τετειχισμένη ὑπὸ >τῆς ἀληθείας· τοῦ λόγου (οὗτος

19 Hebr. 7, 14. — 22 Vgl. Num. 10, 9. — Vgl. Philo de sept. II, 296 M —
 23 Eph. 3, 7? — 25 Vgl. Num. 10, 10. — 28 Vgl. Num. 10, 2. — 30 Vgl. Prov.
 25, 28? — 31 Vgl. I Tim. 3, 15.

3 κατοικῶν ἐν Ἱερουσαλήμ καθαρὸς περιτεμνόμενος C | 5 ἴδωμεν] ὁ über ει S |
 μή πως] μὴ LXX, vgl. μήποτε LXX Luc. | 15 ὑμῶν Co ἡμῶν S | 17 ἀναγγεῖλατε]
 < LXX | κερᾶξατε] vgl. Z. 29 | 26 ἄλλω] + δέδοται Blass | 30 — S. 46, 10 Hierzu
 Fragm. 17 in C: Eἰς—ἀλλίσκεται.

γάρο ἐστὶν τὸ τεῖχος) † ἐν τῷ ἑπτακαυδεκάτῳ κεῖται Φαλμῶ, ὅτι καὶ τεῖχος ἐστὶν ὁ θεός.

- 232v »Αναλαβόντες φεύγετε εἰς Σιών· | ὅσοι ἐστὲ ἔξω τῆς Σιών,
 »ἀναλαβόντες φεύγετε εἰς Σιών· σπεύσατε, μὴ στήτε, οἱ ἐν τῇ προ-
 5 ποτῇ σπεύσατε ἐπὶ τὸ Σκοπευτήριον, »ὅτι κατὰ ἐγὼ ἐπάγω ἀπὸ
 βορρᾶ καὶ συντριβὴν μεγάλην· τῶν ἐπαγομένων κακῶν »ἀπὸ βορρᾶ,
 βορρᾶ τοῦ ἀντικειμένου, ὡς πολλάκις λέλεκται, ὅς ἐάν εὐρεθῇ μὴ
 σπεύσας μηδὲ εἰσελθὼν »εἰς τὰς πόλεις τὰς τειχίους, μὴ γενόμενος
 »ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἔξω ἐστηκόσ, αὐτὸς ὑπὸ τῶν
 10 πολεμίων καταληφθεὶς ἀναρεθῆσεται. τίς δέ ἐστιν ὁ πολέμιος; ἴδω-
 μεν ἐκ τῶν ἐξῆς τίνα τρόπον λέγεται· »ἀνέβη λέων ἐκ τῆς μάνδρας
 αὐτοῦ, ἐξολοθρεύων ἔθνη ἐξῆρον». οὗτός ἐστιν ὁ πολέμιος, ὃν δεῖ
 ἡμᾶς φρεῖν. λέων || ἡμᾶς καταδιώκει. τίς οὗτος; Πέτρος ἡμᾶς δι- 162
 δάσκει λέγων· »ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος ὡς λέων ὠρνούμενος περι-
 15 πατεῖ ζητῶν τίνα καταπίη· ὃ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει· καὶ κατὰ
 τὸν ἔνατον Φαλμὸν »ἐνεδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ, ἐνεδρεύει ὡς λέων ἐν
 τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ. καὶ ἐνεδρεύει οὗτος ὁ λέων οὐχ ἡμέρας, ἀλλ'
 ἐπὶ γένηται νύξ· κατὰ γὰρ τὸν ἑκατοστὸν τρίτον Φαλμὸν· »ἔθου
 σκότος καὶ ἐγένετο νύξ. ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ
 20 θουμοῦ, σκύμνοι ὠρνούμενοι ἀρπάσαι καὶ ζητῆσαι παρὰ τοῦ θεοῦ
 βρωσῖν αὐτοῖς».

17. »Ανέβη» οὖν »λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ». ποῦ; πότε;
 γάτω ἐστὶν πεσόν, εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς κατελήλυθεν. »ἀνέβη
 λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ». ἄνθρωπος εἶ, ἀνωτέρω εἶ τοῦ δια-
 25 βόλου· κρείττων γὰρ εἶ αὐτοῦ, ὅποιος ἐάν ἦς· ἐκεῖνος διὰ τὴν κακίαν
 γάτω ἐστίν. »ἀνέβη» οὖν »λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ, ἐξολοθρεύων
 ἔθνη ἐξῆρον· ἀναβάς »ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ», τόπου τοῦ οἰκείου
 τῇ κολάσει ἑαυτοῦ, »ἐξολοθρεύων ἔθνη ἐξῆρον· ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ τόπου
 αὐτοῦ (τοῦ) θεῖναι τὴν γῆν σου εἰς ἐρήμοσιν». βούλεται εἰσελθεῖν

1 Vgl. Psal. 17, 30? Zach. 2, 5? — 5 Vgl. Onom. sacra I, 198, 63: Σιών σκο-
 πευτήριον ἢ διαψῶσα ἢ ἐντολὴ σκοπίας, u. ὅ. — 9 Vgl. II Thess. 1, 4. — 10ff. Vgl.
 Hier. Comm. 865. — 12ff. Vgl. Olymp. (Gh I, 360): τροπικῶς τὸν διάβολον. — 14
 I Petr. 5, 8, 9. — 16 Psal. 9, 30. — 18 Psal. 103, 20, 21. — 23 Vgl. Eph. 4, 9?

1 τεῖχος] + ὡς ?; aber auch damit wäre nicht alles in Ordnung. Psal. 17, 30:
 καὶ ἐν τῷ θεῷ μου ἑπερβήσομαι τεῖχος kann kaum gemeint sein, da dieses τεῖχος
 sonst von Origenes auf die ἁμαρτία gedeutet wird (Sel. in Psal. 17, 30 Sel.
 in Thren. 3, 43). Oder ἐν—θεός ist Glosse eines Mannes, der Psal. 17, 30, 31 las:
 καὶ ἐν τῷ θεῷ μου ἑπερβήσομαι. Τεῖχος ὁ θεός μου κτλ. (Riedel) | 15' S | 6 τῶν
 1. τούτων ? | 8 τειχίους V Co στειχίους S | 10—23 Hierzu Fragm. 18 in C: Λέοντα
 —γῆς | 16 9' S | 18 9' S | 22 πότε] πόθεν? Blass | 25 κρείττων S* κρείττων Scorr. |
 29 τοῦ] vgl. S. 47, 2.

233^r σου εἰς τὴν γῆν. περὶ ἧς | πρὸ βραχέως ἐλέγομεν. ἕκαστον ἡμῶν
 βούλεται νεμηθῆναι. ἔρχεται οὖν »τοῦ θεῖναι τὴν γῆν σου (εἰς) ἐρή-
 μωσιν«, ἵνα καταπατήσῃ τὰ σπέρματα ὁ λέων, ἵνα ποιήσῃ ἔρημόν
 σου τὴν γῆν. »καὶ πόλεις σου καθαιρεθήσονται παρὰ τὸ μὴ κατοικ-
 5 κείσθαι αὐτάς. ἐπὶ τούτοις περιζώσασθε σάκκους«. ἐπεὶ οὖν ἀνέβη
 λέων καὶ ἀπειλεῖ σοι λέων καὶ βούλεται σου ἀφανίσαι τὴν γῆν, περι-
 ζῶσαι σάκκον, κλαῖτε καὶ πένθει, διὰ τῶν εὐχῶν παρακάλει τὸν θεόν.
 ἵνα τοῦτον τὸν λέοντα ἐξολοθρεύσῃ ἀπὸ σοῦ καὶ μὴ ἐμπέσῃς αὐτοῦ
 εἰς τὸ στόμα. »ὄν τρόπον« γὰρ »ὅταν ἐκσπάσῃ ὁ ποιμὴν ἐκ στόμα-
 10 τος λέοντος δύο σκέλη ἢ λοβὸν ὄτιον«. οὗτος ὁ λέων ζητεῖ τῶν
 ὄτων σε λαβεῖν, ἵνα διὰ τῆς λιχνείας σου λόγους ψευδεῖς σοι παρα-
 φιλῶν ἐκοτήσῃ σε ἀπὸ τῆς ἀληθείας, βούλεται σου ἀπὸ τῆς ἀληθείας
 ἀρπάσαι τοὺς πόδας καὶ καταφραγεῖν. ἀλλὰ σὺ περιζῶσαι σάκκους
 καὶ κόπτου καὶ κλαῖτε καὶ ἀλάλαξε βλέπων τὸν πολέμιον τὸν ἐνεστη-
 15 κότα, ἵνα ἀποστραφῇ »θυμὸς ὀργῆς κυρίου« ἀπὸ σοῦ, καὶ ἀποστρα-
 φέντος τοῦ θυμοῦ δυνηθῆς ἐν ἀμεριμνίᾳ γενόμενος, μηκέτι τοῦ λέον-
 τος ἐπεισεροχομένου σοι, τῷ σε εἰσεληλυθέναι εἰς τὴν τειχίωρον πόλιν.
 δοξάζειν τὸν ἠυμένον σε θεὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἔστιν ἡ δόξα καὶ
 τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

20 <Εἰς τὸ »κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν« μέχρι τοῦ 163
 »πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἀδρούς καὶ λαλήσω αὐτοῖς».

ᾠμιλία 5'.)

1. »Κύριε« φησὶν »οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν«. ὡς »ὀφθαλμοί
 κυρίου ἐπὶ δικαίους«, ἀπὸ γὰρ ἀδίκων ἀποστρέφει αὐτούς, οὕτως
 25 οἱ ὀφθαλμοί κυρίου εἰς πίστιν, ἀπὸ γὰρ ἀπιστίας ἀποστρέφει αὐ-
 τούς. διὸ καλῶς λέλεκται ὑπὸ τοῦ νοοῦντος, τί λέγει ἐν τῇ εὐχῇ,
 τὸ »κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν«. τὸ μὲν οὖν ἐνταῦθα γε-
 γραμμένον ἔστιν »κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν«. ἐπεὶ δὲ »λόγον
 233^v σοφὸν ἐὰν ἀκούσῃ ἐπιστήμων, | αἰνέσει αὐτὸν καὶ ἐπ' αὐτὸν προσ-
 30 θήσει«, ὅρα πόσα ἔστιν ποιῆσαι ἀπὸ τοῦ »κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σου

1 Vgl. S. 42, 4. — 5ff. Vgl. Hier. Comm. 866. — 9 Amos 3, 12. — 23 Psal. 33, 16. — 24 Vgl. Olymp. (Gh I, 448): ἢ ὅτι πίστιν ἐπιζητεῖ Θεὸς κτλ. — 28 Sir. 21, 15.

1 πρὸ βραχέως V βορραχέως S [sic] πρὸ βραχέως? Diels | 2 εἰς Gh | 7 πένθει S* πένθει Scorr. | 20—22 Εἰς—ζ' nach den andern Überschriften.

εἰς πίστιν«. φησὶν ὁ Παῦλος· »νυνὶ δὲ μένει τὰ τρία ταῦτα, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη«. ὡς ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς πίστιν, ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἐλπίδα, ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἀγάπην. ἐπεὶ δὲ ἔστιν »πνεῦμα δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ«, ὡς
 5 ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἀγάπην, οὕτως ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς δύναμιν. οὕτως [οἱ] ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς σωφρονισμόν. . . ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαιοσύνην. οὕτως ἐπὶ πάσας ἀρετὰς ὀφθαλμοὶ κυρίου. εἰ οὖν βούλει καὶ σὺ τὰς ἀκτίνας τῶν νοητῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεοῦ φθάνειν ἐπὶ σέ, ἀνάλαβε τὰς ἀρετὰς. καὶ ἔσται ὡς τὸ »κύριε, οἱ ὀφθαλμοὶ
 10 σου εἰς πίστιν«, οὕτως »κύριε, οἱ ὀφθαλμοὶ σου« εἰς ἕκαστον ὧν ἔεν κτήσῃ ἀγαθῶν. καὶ ἂν τηλικούτος ἦς, ὡς τοὺς ὀφθαλμοὺς κυρίου ἐλλάμπειν σοι, ἔρεις· »ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, κύριε«.

2. Εἶτα περὶ τῶν ἁμαρτωλῶν ἴδωμεν τὸ λεγόμενον »μαστιγώ-
 15 σας αὐτοὺς καὶ οὐκ ἐπόνησαν«. αὐταὶ αἱ αἰσθητὰὶ μάστιγες ζῶσιν προσφερόμεναι σώμασιν, εἴτε βούλονται εἴτε μὴ βούλονται οἱ μαστιγούμενοι, πόνον ἐμποιοῦσιν αὐτοῖς· αἱ δὲ τοῦ θεοῦ μάστιγες τοιαῦται εἰσὶν ὡς τινὰς μὲν τῶν μαστιγουμένων πονεῖν, τινὰς δὲ τῶν μαστιγουμένων μὴ πονεῖν. ἴδωμεν εἰ δυνάμεθα διηγῆσασθαι, τί ἔστιν
 20 τὸ πονεῖν ἀπὸ μαστίγων θεοῦ καὶ τί τὸ μὴ πονεῖν, καὶ ὅτι κακοδαίμονες οἱ μὴ πονοῦντες ἀπὸ μαστίγων θεοῦ, μακάριοι δὲ οἱ πονοῦντες ἀπὸ μαστίγων θεοῦ. φησὶν γὰρ ἡ Σοφία· »τίς δώσει ἐπὶ τοῦ διανοήματός μου μάστιγας, καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων μου σφραγίδα πανούργων. ἵνα ἐπὶ τοῖς ἀγροήμασιν μου μὴ φείδωνται, καὶ αἱ ἁμαρτίαι μου μὴ
 25 ἀπολέσωσίν με«; πρόσχες τῷ »τίς δώσει ἐπὶ τοῦ διανοήματός μου μάστιγας«; οὐκοῦν || εἰσὶ μάστιγες τὸ διανόημα μαστιγοῦσαι. αἱ μάστι- 164
 234r γες τοῦ θεοῦ τὸ διανόημα μαστιγοῦσιν· λόγος γὰρ καθαπτόμενος τῆς ψυχῆς καὶ εἰς συναίσθησιν αὐτὴν ἄγων τῶν ἡμαρτημένων μαστιγοῖ· μαστιγοῖ δὲ τὸν μὲν μακάριον πονοῦντα ἐπὶ ταῖς μάστιξι, καθικνεῖται
 30 γὰρ αὐτοῦ τὰ λεγόμενα, καὶ οὐκ ἐξευτελίζει τὸν ἐλέγχοντα ἀπ' αὐτοῦ. ἐπὰν δὲ τις εὐρεθῇ, ἢν' οὕτως εἴπω, ἀναίσθητος, λεχθήσεται περὶ αὐτοῦ· »μαστιγώσας αὐτοὺς καὶ οὐκ ἐπόνησαν«. τοῦ αὐτοῦ

1 I Kor. 13, 13. — 4 Vgl. II Tim. 1, 7. — 12 Psal. 4, 7. — 22 Sir. 22, 27 23, 2. 3. — 25 Sir. 22, 27 23, 2. 3.

6 . . . ὀφθαλμοῖ] hier scheint ein Vordersatz zu fehlen, etwa ἐπεὶ δὲ ἔστι καὶ »ἐκ πίστεως δικαιοσύνη« (Röm. 10, 6), ὡς ὀφθαλμοὶ κυρίου »εἰς πίστιν«, οὕτως oder ὡς δὲ »ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαιοσύνην« (Psal. 33, 16), οὕτως καὶ | 17 τοιαῦται V Co τοιαῦτα S | 21—28 Hierzu Fragm. 19 in C: Μακάριον—μαστιγοῖ | 22 ff. Das Citat soll w. e. sch. wörtlich sein; vgl. übrigens in LXX codd. 55 254 | 28 συναίσθησιν C (vgl. S. 36, 11) σύνεσιν S | 30 αὐτοῦ Gh αὐτῷ S.

λόγου λεγομένου ἐλεγκτικῶς, φέρε εἰπεῖν, ἐπὶ τῷ καθιεσθαι διανοίας τοῦ τὴν συνείδησιν μεμολυσμένου ἐπὶ τινι ἁμαρτία τὸ λεγόμενον, ἔαν ὁ μὲν τις τῶν ἀκούοντων ἀλγήσῃ, ὥστε λεχθῆναι περὶ αὐτοῦ·
 5 »ἑώρακας ὡς κατενύγη« ὁ δεῖνα, ὁ δέ τις τῶν ἀκούοντων μὴ ἀλγήσῃ, ἀλλὰ ἀναισθητῆ τῶν ἐλεγχόντων, δῆλον ὅτι λεχθῆσεται περὶ τοῦ μῆδ' αἰσθανομένου· »εἰμαστίγωσας αὐτοὺς καὶ οὐκ ἐπόνησαν«.

Μία μὲν διήγησις αὕτη περὶ τοῦ »οὐκ ἐπόνησαν« ἢ ἐπόνησαν· ἴδωμεν δὲ εἰ ἔχομεν καὶ ἑτέραν. γίνονται τινες ἐν τοῖς σώμασιν μερῶν τινῶν νεκρότητες καὶ ξηρότητες, καὶ πολλάκις τοιαῦτα πάσχει
 10 τὰ νεκρωμένα μέλη παρὰ τὰ ζῶντα, ὥστε προσαγομένων μὲν τῶν πόνον ποιῆσαι δυναμένων τῷ ζῶντι μέλει ἀλγεῖν ἐκείνου ᾧ προσάγε-
 ται τὸ ποιοῦν πονεῖν, προσαγομένων δὲ τῶν ποιούντων πονεῖν τῷ μέλει τῷ ἀναισθητῷ οὐκ αἰσθάνεται ἐκείνος, ὅταν ἢ νεκρότης περὶ
 15 αὐτό. ταῦτα εἴπερ εἶδες ἐπὶ τοῦ σώματος, μετὰθες ἐπὶ τὴν ψυχὴν καὶ ὅρα ὅτι ἔστιν τις καὶ ψυχὴ νεκρουμένη τὰ μέλη, ὥστε μὴ αἰσθάνεσθαι ἀπὸ τῶν μαστιγῶν, κὰν ἐπίπονα προσφέρηται τινα. θεινὰ
 234^v προσφέρεται, ἀλλ' οὐκ αἰσθανθήσεται ἢ δεῖνα ψυχῇ, ἄλλη δὲ αἰσθανθήσεται. καὶ τάχα ὡσπερὶ λυπεῖται μᾶλλον ἐπὶ τῷ μὴ αἰσθάνεσθαι ἢ περὶ ἐπὶ τῷ αἰσθάνεσθαι ὁ μὴ αἰσθανόμενος ἀπὸ πόνων αὐτῷ προσ-
 20 φερομένων, εὐχόμενος μᾶλλον πονεῖν εἰ προσάγοιτο τὰ ἐπίπονα (ἐπεὶ σημεῖόν ἐστι τοῦτο τοῦ ζῆν αὐτόν), ἀηδιζόμενος δὲ ἐπὶ τῷ μὴ αἰσθάνεσθαι ἐπὶ τοῖς ἐπιπόνοις. ὡσπερ δὴ τοῦτο γίνεται ἐπὶ τῶν σωματίων, οὕτω νομίζω ἐν τῷ »θελήσωσιν εἰ ἐγένοντο πυρὶ καυστοί«
 25 τοιοῦτόν τι δηλοῦσθαι· οἶον τοῦ πυρὸς προσφερομένου τινὶ καὶ μὴ αἰσθανομένου τοῦ καιομένου, θελήσωσιν ἐκείνοι, καταλαβόντες σύγκρισιν μὴ αἰσθανομένων ἐπὶ ταῖς ἀλγηδόσιν καὶ αἰσθανομένων, μᾶλλον αἰσθάνεσθαι ἐπὶ τῷ πυρὶ ἢ μὴ αἰσθάνεσθαι. καὶ εὐξαιτο ἂν τις προσαγομένου κακείνου τοῦ κεκριμένου πυρὸς ἐπὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς αἰσθάνεσθαι μᾶλλον ἢ μὴ αἰσθάνεσθαι. ταῦτα διὰ τὸ »εἰμαστίγωσας
 30 αὐτούς, καὶ οὐκ ἐπόνησαν«.

165

»Συνετέλεσας αὐτούς, καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν«. ὅτε τὰ καθαρτικὰ ποιεῖ ὁ προνοῶν τῶν ὅλων θεὸς ἐπὶ ψυχῆς σωτηρίᾳ, τὸ ἐπ' αὐτῷ συνετέλεσεν. νοήσεις δὲ <τὸ> »συνετέλεσας αὐτούς καὶ

4 Vgl. I Kōn. 20, 29. — 22 ff. Vgl. Sel. in Psal. 2, 10 (Lo 11, 405): Τάχα δὲ καὶ εἰς συναίσθησιν ἐλθόντες τῶν ἰδίων πταισμάτων τινὲς παραδιδόασιν ἑαυτοὺς . . . τοῖς ἐπιπονωτάτοις καὶ βελτιῶσαι δυναμένοις. οἶμαι δὲ τούτων εἶναι τοὺς παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ λεγομένους· »θελήσωσιν κτλ.« — 23 Jes. 9, 5. — 25 Vgl. Jes. 9, 5.

5 ἀναισθητεῖ S | 8 ἴδωμεν V ἴδωμεν S | 11 πόνον Ru πόνων S | 13 ἢ ἢ S | νεκρότης Co νεκρότης S | 14 αὐτὸ Gh αὐτόν S | εἶδες V ἴδες S | 16/17 θεινὰ προσφέρεται Gh διαπροσφέρεται S διαπρσιθήσεται Co | 19 ἢ περ V εἴπερ S | 21 τῷ Gh τῷ S | 33 τὸ ἐπ' αὐτῷ Gh τὸ ἐπ' αὐτό S τότε αὐτὴν Co.

Origenes III.

4

οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν ἀπὸ παραδείγματος τοῦ κατὰ τὸν
 παραδιδόντα τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν μὴ βουλόμενον παραλαβεῖν τὴν
 ἐπιστήμην ἀπὸ τοῦ παραδιδόντος. πάντα γὰρ τὰ παρ' αὐτῷ ποιείτω
 ὁ διδάσκαλος καὶ συνετελείτω πάντα εἰς παραδοσιν ἐπιστήμης, ἐκείνος δὲ
 5 μὴ παραδεχέσθω τὰ λεγόμενα· εἰποὺ ἂν περὶ τοῦ τοιούτου τῷ διδα-
 σκάλῳ· »συνετέλεσας τόνδε καὶ οὐκ ἠθέλησεν δέξασθαι παιδείαν«. ἐπὶ
 οὖν τὰ ἀπὸ τῆς προνοίας γίνηται πάντα εἰς ἡμᾶς, ἵνα συνετελεσθῶμεν
 καὶ τελειωθῶμεν, ἡμεῖς δὲ μὴ παραδεχώμεθα τὰ τῆς προνοίας τῆς
 ἐπὶ τελειότητι ἡμᾶς ἐλκούσης, λεχθεῖη ἂν ὑπὸ τοῦ νοούντος τῷ θεῷ·
 10 »κύριε, συνετέλεσας αὐτοὺς καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν».

235r 3. »Ἐστερέωσαν τὰ πρόσωπα | αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν«. νοήσεις καὶ
 τοῦτο ἀπὸ τῶν σωματικωτέρων. τῶν ἁμαρτανόντων οἱ μὲν ἀκού-
 οντες λόγους ἐλεγκτικούς ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ ἐνοθυϊῶσιν καὶ καταδύονται
 καὶ ὑποπίπτουσιν ἀπτομένον τοῦ λόγου τοῦ ἐλεγκτικοῦ αὐτῶν· οἱ δὲ
 15 τοιοῦτοί εἰσιν, ὥστε αὐτοὺς ἀνενοθυϊάστους εἶναι, μὴ αἰδουμένους
 ἐφ' οἷς ἐλέγχονται, ἐφ' οἷς ἡμαρτήκασιν. εἰποὺς ἂν οὖν περὶ τούτων
 οἱ οὐκ αἰδοῦνται· »εστερέωσαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν«. εἰ
 νενόηκας ἐπὶ τῶν σωματικῶν αὐτό, μετάβα μοι τῷ λόγῳ ἐπὶ τὴν
 ψυχὴν νοήσας πρόσωπον, περὶ οὗ λέγεται· »τότε δὲ πρόσωπον πρὸς
 20 πρόσωπον«. καὶ ὅρα ψυχὴν στερεάν, ὅποια ἦν ἡ καρδία Φαραὸ ἐσκλη-
 ρυμμένη, ὥστε αὐτὴν ἐπὶ τοῖς ἀπαγγελλομένοις ἐστάναι ἀντίτυπον
 καὶ ὅσπερ ἀποβάλλουσαν τὰ λεγόμενα μὴ μορφουμένην κατὰ τὰ
 ἀπαγγελλόμενα. ἐκεῖ γὰρ εὐρήσεις ὅτι ἀρμόζει τὸ »εστερέωσαν τὰ
 25 πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν καὶ οὐκ ἠθέλησαν ἐπιστραφῆναι. καὶ γὰρ
 εἶπα ἴσως πτωχοὶ εἰσιν, ὅτι οὐκ ἠθέλησαν γινῶναι ὁδὸν κυρίου καὶ
 κρίσιν θεοῦ. πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἀδρούς καὶ λαλήσω αὐτοῖς·
 ταῦτα νοήσας περὶ τῶν μὴ θελούντων παιδευθῆναι, μὴ νοούντων ἐπὶ
 ταῖς μάστιξι τοῦ θεοῦ, φησὶν νενοηκῶς τὸ τούτων αἴτιον· πτωχὴ ἔστιν
 αὐτῶν ἡ ψυχὴ. »καὶ γὰρ εἶπα ἴσως πτωχοὶ εἰσιν, διότι οὐκ ἠδυνήθη-
 30 σαν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν ὁδὸν κυρίου καὶ κρίσιν θεοῦ».

»Πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἀδρούς καὶ λαλήσω αὐτοῖς«. οἱ ἄδρῳι ταῖς
 ψυχαῖς ἐν ἐπαίνῳ λέγονται. καὶ παρ' Ἑλλήσι γὰρ τὸ ἄδρῳν συνεχῶς
 ὀνομάζεται καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς λογικῆς ψυχῆς. || ὅταν γὰρ τις μεγάλῳ 166
 35 αἰετῶν ἐπιβάλλῃ πράγμασιν καὶ προθέσεις ἔχη ἀξιολόγους καὶ σκοπῇ
 αἰετῶν ἐπὶ τὰ δέοντα, πῶς βιώσῃ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, μηδὲν ταπεινὸν
 καὶ μικρὸν θέλων μηδὲ ὀφῶν, ὁ τοιοῦτος τὸ ἄδρῳν καὶ τὸ μεγαλεῖον

19 I Kor. 13, 12. — 20 Vgl. Exod. 4, 21.

3 παρ' αὐτῷ Gh παρ' αὐτῶν S | 7 γίνηται S vgl. S. 9, 8 | 12 ἀκούοντες V Co
 ἀκούοντες S [sic] | 18/19 τῆς ψυχῆς Gh | 31—S. 51, 6 Hierzu Fragm. 20 in C:
 Πρὸς—ἀκροατάς | 33 καὶ] κατὰ V, doch vgl. Z. 36 | 34 προθέσεις V¹? a. R. Co
 προσθέσεις S.

235^v ἔχει ἐν τῇ ψυχῇ. οὗτοι οὖν, | ἐπεὶ ἦσαν πτωχοί, οἱ πρότεροι οὐκ
 ἔφεξεν ὁ λόγος, οὐκ ἤκουσαν, φησὶν ὁ προφήτης. διὰ τοῦτο οὐκ
 ἤκουσαν, ἐπεὶ πτωχοὶ εἴσιν. »πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἀδρούς καὶ λα-
 5 ἀκούοντων«, μακάριόν ἐστιν ἂν περ τύχη τις ἀδρού καὶ μεγάλου
 ἀκροατοῦ. διὰ τοῦτο τούτων οὕτως λεγομένων, εἰδότες ὅτι οὐ ζῆμια
 τοῖς λέγουσιν ὅσον τοῖς ἀκούουσίν ἐστιν τὸ μὴ παραδέχεσθαι τὰ
 ἀπαγγελλόμενα, καὶ κατηγορεῖ πτωχείας τοῦ νοῦ αὐτῶν καὶ τῆς δια-
 νοίας, παρακαλέσωμεν ἀπὸ τοῦ θεοῦ λαβεῖν αὐξάνοντος τοῦ λόγον ἐν
 10 ἡμῖν ἀδρότητα καὶ μεγαλειότητα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἀκούσαι τῶν
 ἱερῶν καὶ ἁγίων λόγων θνηθῶμεν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Εἰς τὸ »καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, λέγει
 κύριος ὁ θεὸς σου, οὐ μὴ πατάξω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν«
 15 μέχρι τοῦ οὕτως δουλεύσετε ἀλλοτρίοις ἐν γῆ
 οὐχ ὑμῶν.

Ὁμιλία ζ'.

1 Ὁ κρῖνων κατὰ βραχὺ θεὸς τοὺς κολαζομένους >δίδωσι τόπον
 μετανοίας, καὶ οὐχ ἅμα τῷ ἁμαρτῆσαι κολάζων φέρει τὴν συντέλειαν
 20 τῆς κολάσεως ἐπὶ τὸν ἁμαρτηκότα. διὰ τοῦτο »κατὰ βραχὺ κρῖνων«
 κολάζει. καὶ τούτου τὸ παράδειγμα [ἐστιν] ἐν τῷ Λευιτικῷ ἐστιν·
 ἐν γὰρ ταῖς τῶν παραβαινόντων τὸν νόμον ἀραῖς ἀναγράφεται μετὰ
 τὰς κολάσεις τὰς προτέρας· »καὶ ἔσται, ἐὰν μετὰ ταῦτα μὴ ἐπιστρα-
 φῆτε, λέγει κύριος, προσθήσω ὑμῖν κἀγὼ πληγὰς ἐπτά«. καὶ πάλιν
 25 διηγείται ἄλλην κόλασιν· »καὶ ἔσται, ἐὰν μετὰ ταῦτα μὴ ἐπιστραφῆτε,
 ἀλλὰ πορεύσθητε πρὸς με πλάγιοι, κἀγὼ πορεύσομαι μεθ' ὑμῶν θυμῷ

4 Vgl. Sir. 25, 9 zur Form des Citats vgl. Clem. Alex. Strom. II, 4, 17. — 5 Vgl. Jer. 5, 5. — 18. 20 Vgl. Weish. Sal. 12, 10. — 18 ff. Vgl. Hom. 1, 1. — 23 ff. Vgl. Lev. 26, 21. — 25 Vgl. Lev. 26, 23. 24. Die Form beider Citate, die w. e. sch. wörtlich sein sollen, findet sich sonst nicht.

2 Wörtliches Citat? διὰ τοῦτο statt διότι haben in LXX codd. A 22 Chrys. Basil., Formen von ἀκούειν Chrys., Basil. | 5 ἂν περ τύχη] ἂν πορεύσῃ S [sic] | 8 αὐτῶν] αὐτοῦ S | 12 Ἀμήν] + ὁμιλία ζ' S | 18—S. 52, 20 Hierzu Fragm. 21 in C: Φιλάνθρωπος—ἔρημος | 20 κρῖνων] κολάζων S | 21 τούτου Hu τοῦτο S | 25 ἔσται] < C.

πλαγίω«. καὶ εὐρήσεις τὸν θεὸν ἐπιμετροῦντα κολάσεις μετὰ φειδοῦς.
 236^r ἐπεὶ | βούλεται εἰς ἐπιστροφὴν ἀγαγεῖν τὸν ἡμαρτηκότα, καὶ οὐκ
 ἀδρόως πάσας ἀποδιδόντα. τοιαῦτα οὖν ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ ἐγγερόει
 περὶ τὸν λαόν, καὶ ἀπειλῶν αὐτοῖς ὁ λόγος ἃ πείσονται μετ' ἐκείνῃ
 5 φησιν· «καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις, λέγει κύριος ὁ θεὸς σου, 157
 οὐ μὴ πατάξω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν». εἰ δὲ ταῦτα μάλιστα φθάνει
 καὶ ἐπὶ τὰς μελλούσας κολάσεις † εἰ μὴ, ὁ δυνάμενος ἀπὸ τῶν ἐν τῷ
 βίῳ συμβεβηκότων περὶ τὸν λαὸν μεταβάτω καὶ ἐπ' ἐκείνας· ἐγὼ γὰρ
 10 πειθόμενος (ἂν) εἶπομι. ὅτι ὡς »ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσιν τῶν
 ἐπουρανίων«, οὕτως ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ τῶν ἀληθινῶν κολάσεων
 ἐκολάσθη ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἑαυτῶν, ὡς εἶναι
 πᾶσαν κόλασιν τὴν κατὰ (τὸν) νόμον καὶ τοὺς προφῆτας ἀναγεγραμμένην
 περὶ τὸν λαὸν περιέχουσαν σκιὰν κολάσεων ἀληθινῶν.

Ἐλπὼ οὖν ἐκείνοις συντέλεια ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις οὐ γέγονεν, ἀλλ'
 15 ἐπὶ τέλει ποτέ· οὕτω μήποτε ἔσται καὶ μετὰ τὴν ἔξοδον ἐπὶ τοὺς
 ἡμαρτηκότας κόλασις. συντέλεια δὲ ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. ὅτε ἡ αἰχ-
 μαλωσία ἐστὶν ἡ Ναβουχοδονόσορ. καίτοιγε ἔρει τις ὅτι οὐδὲ τότε
 συντέλεια, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τοῖς Μακκαβαϊκοῖς· ἀλλὰ συντέλεια τῷ λαῷ
 ἐπὶ τῆς τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας. ὅσον γὰρ οὐκ
 20 ἔλεγεν αὐτοῖς ὁ σωτὴρ· «ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν», οὐκ
 ἠφίετο. ὅτε δὲ ἔκλανσεν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ λέγων· »Ἱερουσαλήμ,
 Ἱερουσαλήμ, ἡ τοὺς προφῆτας ἀποκτείνουσα καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς
 ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα
 σου, ὃν τρόπον (ὄρνις) ἐπισυνάγει τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐ-
 236^v τῆς, καὶ οὐκ ἠθέλησατε; | ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος,
 ἀφίεται ὁ οἶκος, κεκύχλωται ὑπὸ στρατοπέδων Ἱερουσαλήμ» ὡς
 ἀφεθέντος τοῦ οἴκου καὶ »ἠγγίσει ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς«. εἶτα μετὰ τὸ
 ἐκείνων παράπτωμα ἦλθεν »ἡ σωτηρία ἡμῖν τοῖς ἔθνεσιν«. ἐκολάζοντο
 οὖν ἐκεῖνοι, καὶ συντέλεια οὐκ ἔφθανεν ἐπ' αὐτοὺς ἕως τῆς τοῦ κυρίου
 30 Ἰησοῦ μου ἐπιδημίας.

2. Σκοπῶ δὲ μήποτε καὶ περὶ ἡμᾶς τοιαῦτ' ἔστιν, καὶ κολάσεις
 τινὲς γίνονται, ὥστε τοῦσδε μὲν μὴ πείραν ἔχειν δευτέρων κολάσεων
 ἀλλὰ ἀρκεσθῆναι ταῖς πρώταις, ἄλλους δὲ ἡκεῖν καὶ ἐπὶ τὰς δευτέ-
 ρας, οὐ μὴν καὶ ἐπὶ τὰς τρίτας, ἄλλους δὲ ἐλεύσεσθαι καὶ ἐπὶ τὰς

9 Vgl. Hebr. 8, 5. — 20 Matth. 23, 38. — 21 Matth. 23, 37. 38. — 21ff. Vgl. in
 Matth. Tom. 14, 19 (Lo 3, 312). — 26f. Vgl. Luk. 21, 20. — 28 Vgl. Röm. 11, 11.

2 ἐπεὶ Lietzmann ἢ εἰ S | 3 ἀποδιδόντα GhCo ἀποδιδόντι S | 9 πειθόμενος ἂν
 Blass πειθόμεθόμενος S | 17 ναβουχοδονόσορ S doch vgl. zu S. 36, 27 | καίτοιγε] καὶ
 τότε S | 22 ἀποκτείνουσα V ἀποκτείνουσα S | 24 ὄρνις Co | νοσσία Hu νοσσεια S |
 26 ἀφίεται] ἀφειθήσεται S | 29 ἐκεῖνοι, καὶ] vielleicht ἐκεῖνοι καὶ (πρότερον, ἀλλὰ).

τετάρατας. τὸ γὰρ »προσθήσω πληγὰς ἑπτὰ« ὅτιποτε μυστήριον
 δηλοῖ μίαν πληγὴν γινομένην καὶ δευτέρας καὶ τρίτης μέχρι τῶν εἰρη-
 μένων ἑπτὰ ἐπὶ τινας. οὐ πάντες δὲ ἑπτὰ πληγὰς πλησσοῦνται· ἀλλ'
 οἰμαί τινας πληγήσεσθαι πληγὰς ἕξ, ἄλλους πέντε, ἄλλους τέσσαρας,
 5 ἄλλους τρεῖς (ἦ) δύο, τοὺς δὲ πάντων ὑποδεστέρους ἐν κολάσεσιν
 πληγῆν νομίζω πληγήσεσθαι μίαν. οἶδεν οὖν ὁ θεὸς καὶ τὰ περὶ τῶν
 πληγῶν. διὸ γέγραπται ἐνθάδε || κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀναγνώσματος· 168
 »καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις«, ταῖς περὶ τῶν ἐρημίων, »οὐ
 μὴ ποιήσω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν«. ἀλλ' οὐκ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις
 10 συντέλεια· εἰσὶν γὰρ τινες ἡμέραι, ὅτε ποιήσει οὐδ' ποιήσει (εἰς) συντέλειαν.
 3. »Καὶ ἔσται ὅταν εἴπητε· τίνος ἔνεκεν ἐποίησεν κύριος ὁ θεὸς
 ἡμῖν ἅπαντα τὰ κακὰ ταῦτα; καὶ ἐρεῖς αὐτοῖς· ἀνθ' ὧν ἐγκατελίπετέ
 με καὶ ἐδουλεύσατε θεοῖς ἑτέροις ἐν τῇ γῆ ὑμῶν, οὕτως δουλεύσατε
 ἐν γῆ οὐκ ὑμῶν«. τὸ ῥητὸν νοηθήτω, καὶ ἀρκεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος
 237^r τὴν ὑπόμνησιν τοῖς ἀκούειν | δυναμένοις ἐκ τοῦ ῥητοῦ παραστῆσαι.
 οὐκοῦν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὴν ἀγίαν γῆν, τὸν ναὸν εἶχον, τὸν οἶκον τῆς
 προσευχῆς. ἔδει αὐτοὺς λατρεύειν τῷ θεῷ. παραβαίνοντες δὲ τὰς
 θείας ἐντολὰς καὶ εἰδωλολάτρουν καὶ τὰ εἰδωλα παρελάμβανον Δα-
 20 μασκοῦ, ὡς γέγραπται ἐν ταῖς Βασιλείαις, καὶ ἄλλα εἰδωλα ἀνελά-
 βανον τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν ἀγίαν γῆν. δι' ὧν παρελάμβανον τῶν
 ἐθνῶν εἰδώλων, ἀξιόους ἑαυτοὺς ἐποιοῦν καταβληθῆναι εἰς τὴν τῶν
 εἰδώλων γῆν, καταγενέσθαι ἐκεῖ, ὅπου προσεκύνον τὰ εἰδωλα. φησὶν
 οὖν ὁ λόγος αὐτοῖς κατὰ τὸ ῥητόν· »ἀνθ' ὧν ἐγκατελίπετέ με καὶ
 ἐδουλεύσατε θεοῖς ἄλλοτρίοις ἐν τῇ γῆ ὑμῶν, οὕτως δουλεύσατε θεοῖς
 25 ἄλλοτρίοις ἐν γῆ οὐκ ὑμῶν«. πᾶς θεοποιῶν τι δουλεύει θεοῖς ἄλλο-
 τρίοις. ἐκθειάζεις τὰ βρώματα καὶ τὰ πόματα; θεὸς σοῦ ἐστὶν »ἡ
 κοιλία«. τιμᾶς τὸ ἀργύριον ὡς μέγα ἀγαθὸν καὶ τὸν πλοῦτον τὸν
 κάτω; θεὸς σοῦ ἐστὶν ὁ μαμωνᾶς καὶ κύριος. Ἰησοῦς γὰρ αὐτὸν
 εἶπεν κύριον τῶν φιλαργύρων φάσκων· »οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ
 30 μαμωνᾷ· οὐδεὶς δύναται δυοῖν κυρίοις δουλεύειν«. οὐκοῦν ὁ τιμῶν
 τὸ ἀργύριον καὶ θαναμάζων τὸν πλοῦτον καὶ νομίζων ἀγαθὸν αὐτὸν
 εἶναι καὶ ἀποδεχόμενος τοὺς πλουσίους ὡς θεοὺς, τοὺς δὲ πένητας
 ὡς μὴ ἔχοντας τὸν θεὸν αὐτῶν ἐξουθενῶν, οὕτως θεοποιεῖ τὸ ἀργύ-
 ριον. ἔαν τις ἐν τῇ γῆ τοῦ θεοῦ, τῇ ἐκκλησίᾳ, τυγχάνων προσκνησῆ
 35 θεοῖς ἄλλοτρίοις θεοποιῶν τὰ μὴ θεοποιεῖσθαι ἄξια, ἐκβληθήσεται

1 Lev. 26, 21. — 19 Vgl. II Kōn. 16, 10? — 26 Vgl. Phil. 3, 19. — 29 Matth. 6, 24.

5 (ἦ) Co | 10 εἰς Blass | 13 δουλεύσατε] + ἄλλοτρίας [sic] Co; doch müsste man nach Z. 24 θεοῖς ἄλλοτρίοις einfügen, wenn überhaupt zu ändern ist | 25 πᾶς θεοποιῶν vgl. Z. 35 πᾶς δὲ ὁ ποιῶν S πᾶς δὲ ὁ θεοποιῶν Co | 34 προσκνησῆ V προσκνησῆ S.

εἰς γῆν ἀλλοτρίαν καὶ προσκυνεῖτω τοὺς θεοὺς, οὓς ἔνδον προσεκύ-
νησεν γενόμενος. ἔξω φιλάργυρος ἔστω ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐκβλη-
θεὶς, γαστρομαργος ἔξω ἔστω τῆς ἐκκλησίας γενόμενος. ταῦτα κατὰ
237^v μίαν τροπολογίαν, ἵνα μὴ νῦν περιεργάζωμαι | τὰ ὑπὲρ ἑμαυτὸν καὶ
5 περὶ τῆς γῆς, περὶ ἧς εἶπεν ὁ σωτὴρ· »τὸ ἡμέτερον τίς δώσει ὑμῖν;«
καὶ ὅτι γενομένης προσκυνήσεως ἐν τῇ γῇ τινος οὕτως ὁ θεὸς ὠκο-
νόμησεν ἐκβληθῆναι τινὰς ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ καὶ ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν γῆν,
περὶ ἧς γέγραπται· »ἄκουε, Ἰσραὴλ· τί ὅτι ἐν γῇ τῶν ἐχθρῶν εἶ; 169
συνελογίσθης μετὰ τῶν καταβανόντων εἰς ἔδου. ἐγκατέλιπες πηγὴν
10 ζωῆς τὸν κύριον. τῇ ὁδῷ τοῦ θεοῦ εἰ ἐπορεύθης, κατόψεις ἂν ἐν
εἰρήνῃ τὸν αἰῶνα χρόνον».

Νῦν οὖν ἐν γῇ ἀλλοτρία ἐσμέν, καὶ εὐχόμεθα τὸ ἐναντίον ποιῆ-
σαι, ὡς ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγία. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ
[τὰ ἀλλότρια] ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγία ἀλλοτρίοις προσεκύνησαν· ἡμεῖς δὲ
15 ἐν ἀλλοτρία γῇ τὸν ἀλλότριον τῆς γῆς προσκυνούμεν θεόν, ἀλλότριον
τῶν ἐπὶ γῆς πραγμάτων· ἄρχει μὲν γὰρ ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος
τούτου· ἐνθάδε, καὶ ἀλλότριος τῶν νειῶν αὐτοῦ ἐστὶν ὁ θεός. ἀλλό-
τριον δὲ ἂν εἶπω οὐ τοῦτο λέγω· οὐ κτίσαντα τὸν κόσμον, ἀλλὰ
ἀλλότριον τοῦ κυρίου τῆς κακίας, ἀλλότριον τῶν παρόντων ἁμαρτη-
20 μάτων. καίτοιγε καὶ θέλοντες τὸν ἀλλότριον τῶν τῆς ἁμαρτίας πρα-
γμάτων προσκυνεῖν θεὸν ἐν τῇ γῇ ταύτῃ τῆς κακώσεως, τί ποιούμεν
ἴδωμεν· οὐ λέγομεν· »πῶς ἄσωμεν τὴν ὁδὸν κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλο-
τρίας;«; ἀλλὰ· πῶς ἄσωμεν τὴν ὁδὸν κυρίου οὐκ ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;
τούτου τόπον ζητοῦμεν τοῦ εἶδεν τὴν ὁδὸν κυρίου, τόπον τοῦ προσ-
25 κυνεῖν κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας. τίς οὖν ὁ τόπος;
εὖρον τοῦτον· ἤλθεν ἐπὶ ταύτην φορέσας σῶμα τὸ σῶσαν, ἀναλαβὼν
»τὸ σῶμα τὸ τῆς ἁμαρτίας«; »ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας«, ἢ' ἐν
238^r τούτῳ τῷ τόπῳ διὰ τὸν ἐπιδημήσαντα Χριστὸν Ἰησοῦν καὶ καταρ-
γήσαντα τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ καταργήσαντα τὴν
30 ἁμαρτίαν, δυναθῶ προσκυνῆσαι τὸν θεὸν ἐνθάδε καὶ μετὰ τοῦτο
προσκυνῆσω ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγία. εἰ γὰρ προσκυνήσας τις τὰ εἰδωλα
ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγία ἀπελήλυθεν εἰς τὴν γῆν τὴν ἀλλοτρίαν, προσκυνή-
σας τις τὸν θεὸν ἐν τῇ γῇ τῇ ἀλλοτρία ἀπελεύσεται ἐπὶ τὴν γῆν
τὴν ἁγίαν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰ-
35 ὶνας. Ἀμήν.

5 Luk. 16, 12. — 8 Baruch 3, 9—13. — 16 Vgl. Joh. 12, 31. — 22 Psal. 136, 4.
25/26 Vgl. Baruch 3, 15? — 27 Vgl. Röm. 6, 6. — Vgl. Röm. 8, 3. — 29 Vgl. I Kor.
15, 24 Joh. 12, 31?

6 προσ|κυνήσεως S | 7 ἑαυτῶν Gh | 10 ζωῆς] σοφίας LXX | 14 τὰ ἀλλότρια
streicht Gh | ἀλλοτρίοις vgl. S. 53, 35 | 21 l. ποιούμεν? | 22 ἴδωμεν V Co ἴδωμεν S | 24
τοῦ^v V πού S | 25 ἐπῆ S | 34/35 αἰῶνας] + τῶν αἰῶνων V | 35 Ἀμήν.] + ὁμιλία ζ' S.

Εἰς τὸ «κύριος ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ»
μέχρι τοῦ «ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως».

Ὁμιλία η΄.

1. Τρεῖς οἰονεὶ ἀρετὰς παραλαβὼν ὁ προφήτης τοῦ θεοῦ, (τὴν)
5 ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ καὶ τὴν φρονήσιν αὐτοῦ, ἐκάστη
αὐτῶν οἰκειὸν τι || ἔργον (ἀπονέμει), τῇ μὲν ἰσχύϊ τὴν γῆν, τῇ 170
δὲ σοφίᾳ τὴν οἰκουμένην, τῇ δὲ φρονήσει τὸν οὐρανόν· ἄκουε
γὰρ τῆς λέξεως λεγούσης· κύριος ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ
ἰσχύϊ αὐτοῦ, ὁ ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ,
10 καὶ ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινεν τὸν οὐρανόν· καὶ ἡμεῖς δὲ
πρὸς τὴν ἡμετέραν γῆν (λέλεκται γὰρ πρὸς τὸν Ἀδάμ· »γῆ εἶ«)
χρεῖαν ἔχομεν τῆς ἰσχύος τοῦ θεοῦ, χωρὶς δὲ τῆς δυνάμεως τοῦ
θεοῦ οὐχ οἰοί τε ἔσμεν ἐπιτελέσαι ταῦτα, ὅσα οὐ κατὰ τὸ φρόνημά
ἐστὶν τῆς σαρκός· νεκρωθέντων δὲ τῶν μελῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς,
15 ἔσται τὸ κατὰ τὸ βούλημα τοῦ πνεύματος, ἐπεὶ τῷ πνεύματι αἱ
πράξεις τῆς σαρκός· κατὰ τὸν ἀπόστολον θανατοῦνται. «κύριος» οὖν
»ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ· ἐὰν δὲ ἔλθῃς καὶ ἐπὶ ταύ-
την τὴν γῆν, εἰ δύνασαι ἰδεῖν τὸ ἐν τῷ Ἰωβ γεγραμμένον, ὡς ἐν τοῖς
238v ἀκριβεστέροις ἀντιγράφοις | εὐρομεν, ὅτι ἔστησεν αὐτὴν »ἐπ' οὐδενί«,
20 ὅψῃ ὅτι ἰσχύϊ θεοῦ κατὰ τὸ μεσαίτατον κέῖται.
Ἐρχομαὶ καὶ ἐπὶ τὴν οἰκουμένην. οἶδα ψυχὴν οἰκουμένην, οἶδα
ψυχὴν ἔρημον. εἰ γὰρ οὐκ ἔχει τὸν θεόν, (εἰ) οὐκ ἔχει τὸν Χριστὸν
τὸν εἰπόντα· »ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου ἐλευσόμεθα πρὸς αὐτὸν καὶ μον-
νὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα«, εἰ οὐκ ἔχει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ψυχῇ,
25 ἔρημός ἐστιν. οἰκουμένη δὲ ἐστὶν, ὅτε πεπλήρωται θεοῦ, ὅτε ἔχει τὸν
Χριστόν, ὅτε πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν ἐν αὐτῇ. ταῦτα δὲ ποικίλως καὶ

11 Gen. 3, 19. — 13 Vgl. Röm. 8, 6. — 14 Vgl. Kol. 3, 5. — 15 Vgl. Röm.
8, 13. — 19 Hiob 26, 7. — 23 Joh. 14, 23. Zur Form des Citats vgl. c. Cels. 8, 19
(Orig. II, 236, 6) u. de princ. I, 2 (Lo 21, 28).

1—2 < H | 3 Ὁμιλία η΄] in S steht dies vor Z. 1; doch vgl. die andern Über-
schriften. Homilia V H und Epist. VIII unter d. opera supposititia d. Hieronymus
vgl. TU NF I, 3, 109 | 4 τοῦ θεοῦ] < H | 6 ἀπονέμει nach H: distribuit | 7 οὐρανόν
Co caelum H ἄπὸν S | 15 ἐπεὶ Co w. e. sch. Siquidem H ἐπὶ S | 18 εἰ δύνασαι ἰδεῖν] et
consideres H | 21 ἔρχομαι] veniam vero H | 22 εἰ² nach H: (Si enim non habet deum
Patrem,) si (non habet Filium dicentem).

διαφόρως ἐν ταῖς γραφαῖς λέγεται, τὸ εἶναι τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν
 καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ. ὁ γοῦν Δαβὶδ ἐν
 τῷ Ψαλμῷ τῆς ἐξομολογήσεως περὶ τούτων τῶν πνευμάτων αἰτεῖ
 τὸν πατέρα λέγων· «πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριζόν με». «πνεῦμα εὐθὲς
 5 ἐγκαινισσον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου», «καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ
 ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ». τίνα τὰ τρία πνεύματα ταῦτα; τὸ ἡγεμονικὸν
 ὁ πατήρ, τὸ εὐθὲς ὁ Χριστός, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον (τὸ πνεῦμα
 τὸ ἅγιον). ταῦτα εἰς τὸ παραστήσαι τὴν οἰκουμένην οὐκ ἄλλως γινο-
 μένην ἢ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ· «ἡ γὰρ σοφία βοηθήσει τῷ σοφῷ
 10 ὑπὲρ δέκα ἐξουσιάζοντας τοὺς ὄντας ἐν τῇ πόλει». «σοφίαν δὲ καὶ
 παιδείαν ὁ ἐξουθενῶν ταλαίπωρος, καὶ κενὴ ἢ ἐλπίς αὐτοῦ, καὶ οἱ
 κόποι αὐτοῦ ἀνόνητοι, καὶ ἄχρηστα τὰ ἔργα αὐτοῦ», φησὶν ἡ Σοφία
 ἢ ἐπιγεγραμμένη Σολομῶντος. διὰ τοῦτο ὅση δύναμις, ἐπεὶ ἀνορθῶ-
 15 θῶνται ἢ οἰκουμένη ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ. βουλόμεθα δὴ καὶ αὐτοὶ ἀνορ-
 θῶθῆναι ἡμῶν τὴν οἰκουμένην τάχα πεσοῦσαν· πέπτωκεν γὰρ αὕτη
 ἢ οἰκουμένη ἡνίκα ἦλθομεν εἰς τὸν τόπον τῆς κακώσεως, πέπτωκεν
 αὕτη ἢ οἰκουμένη ἡνίκα ἡμάρτομεν, ἠσεβήσαμεν, ἠδικήσαμεν», καὶ δεῖται
 ἀνορθώσεως. θεὸς οὖν ὁ ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην ἐστίν. εἰ δὲ
 μὴ τοιοῦτον λαμβάνεις τὸ «ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην», ἀλλὰ κοι-
 239r νότερον νοήσας τὴν οἰκουμένην, ζήτηε πόθεν ἀνορθώσας ἐστὶν τὴν
 οἰκουμένην, || ζήτηε τῆς οἰκουμένης πτώσει, ἵνα εὐρών αὐτῆς τὴν 171
 πτώσει ἴδῃς αὐτῆς τὴν ἀνόρθωσιν. εἴ τις οὖν ἐστὶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ
 ταύτῃ, ἐὰν οὕτως νοήσῃς τὴν οἰκουμένην. (πρὸ ἀνορθώσεως πέπτω-
 25 κεν. εἰ δὲ πέπτωκε) δῆλον ὅτι δεῖται τῆς ἀνορθώσεως, οὐδεὶς δὲ μὴ
 πεσὼν δεῖται τῆς ἀνορθώσεως. (εἰ δὲ ἀνορθώθῃ. ἴδωμεν τίς ἐφθασε
 πτώσει). δῆλον ὅτι πέπτωκεν ἕκαστος τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ ἀπὸ
 ἁμαρτίας. καὶ κύριός ἐστὶν ὁ ἀνορθῶν «τοὺς κατετραγμένους», καὶ
 «ὑποστηρίξει πάντας τοὺς καταπίπτοντας». «ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες
 30 θώσεως, ἢν' ἐν τῷ Χριστῷ πάντες» ζωοποιηθῶσιν. ὥστε διχῶς
 ἀποδέδωκα τὰ περὶ τῆς οἰκουμένης, πῆ μὲν ἐπὶ ἕνα ἕκαστον δεικνὺς
 πῶς ἐκάστη ψυχὴ ἦτοι οἰκουμένη ἐστὶν ἢ ἔρημος, πῆ δὲ ἐπ' αὐτῆς
 στήσας τὸν λόγον τῆς οἰκουμένης.

4ff. Psal. 51, 14. 12. 13. — 9 Pred. Sal. 7, 20. — 10 Weish. Sal. 3, 11. — 17 Vgl.
 Dan. 9, 5 (LXX). — 21 Vgl. Matth. 7, 7 usw. — 27 Vgl. Psal. 144, 14. — 28 Vgl. I Kor. 15, 22.

1 τὸ S¹ τὸν S* | 3 τούτων τῶν] tres H | 7 τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον nach H: *Spiritus
 sanctus est* vgl. Hu | 9 ἢ Co ἢ S | 14 βουλόμεθα δὲ nach H: *laborare nitamur*
βουλόμεθα δὲ S | 17 ἠδικήσαμεν] + *impe gessimus* H (= ἠνομήσαμεν?) | δεῖται
 Koetschau vgl. Z. 24. 25 δεῖται S | 20/21 ζήτηε—οἰκουμένην] < H | 22 οἶν] a. R.
 Scorr. | 23 ἐν—οἰκουμένην] < H | 23/24 πρὸ—πέπτωκε nach H: *ante erectiorem*
cecidit. Si autem cecidit | 24 δὲ?] *quippe* H | 25/26 εἰ—πτώσει nach H: *Si autem*
erectus est, videamus quae ruina praecesserit | 27 κατετραγμένους S.

2. »Καὶ ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινεν τὸν οὐρανόν«. οὐ συν-
 τυχικῶς τὴν φρόνησιν παρέλαβεν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ· εὐρήσεις γὰρ ἐν
 ταῖς Παροιμίαις λεχθέν· »ὁ θεὸς ἐν τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσεν τὴν γῆν,
 ἠτοιμάσεν δὲ οὐρανοὺς ἐν φρονήσει«. ἔστιν οὖν τις φρόνησις θεοῦ,
 5 ἣν μὴ ζῆτει (εἰ μὴ) ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. πάντα γὰρ ὅσα τοῦ θεοῦ
 τοιαῦτά ἐστιν, ὁ Χριστὸς ἔστιν· σοφία τοῦ θεοῦ αὐτός, δύναμις θεοῦ
 αὐτός, δικαιοσύνη θεοῦ αὐτός, ἁγιασμὸς αὐτός, ἀπολύτρωσις αὐτός·
 οὕτως φρόνησις αὐτός ἐστιν θεοῦ. ἀλλὰ τὸ μὲν ὑποκείμενον ἐν ἔστιν,
 ταῖς δὲ ἐπινοίαις τὰ πολλὰ ὀνόματα ἐπὶ διαφόρων ἐστίν. καὶ οὐ
 10 ταῦτόν νοεῖς περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτε νοεῖς αὐτὸν σοφίαν, καὶ ὅτε νοεῖς
 αὐτὸν δικαιοσύνην. ὅτε μὲν γὰρ σοφίαν, τὴν ἐπιστήμην λαμβάνεις
 τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων· ὅτε δὲ δικαιοσύνην, τὴν τοῦ κατ' ἀξίαν
 ἀπονεμητικὴν δύναμιν ἐν τῷ παντί· καὶ ὅτε ἁγιασμόν, τὸν περιποιη-
 τικὸν τοῦ ἁγίου γενέσθαι τοὺς πιστεύοντας καὶ ἀνακειμένους τῷ
 239^v θεῷ. οὕτως οὖν | καὶ φρόνησιν αὐτὸν νοήσεις, ὅτε ἐπιστήμη ἐστὶν
 ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐθετέρων. ἐπεὶ οὖν χωρίζεται τοῖς ἐν οὐ-
 ρανῷ κατοικοῦσιν ἢ τοῖς τὸν οὐράνιον ἄνθρωπον φοροῦσιν † χωρίσαν-
 τος τὰ κακὰ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, ἵνα μηκέτι μολύνηται ἐκεῖνος ὁ οὐ-
 ρανὸς διὰ τὸ τῇ φρονήσει τοῦ θεοῦ ἐκτετάσθαι τὸν οὐρανὸν μήτε ὁ
 20 δίκαιος ὢν οὐρανός (ἔστιν δὲ καὶ ὁ δίκαιος οὐρανός, ὡς παραστήσω),
 εἴρηται· »καὶ ἐξέτεινεν τὸν οὐρανὸν τῇ φρονήσει αὐτοῦ«.

Πῶς οὖν ἐκτείνεται ὁ οὐρανός; ἐκτεινούσης αὐτὸν τῆς σοφίας.
 δηλοῦται δὲ ὡς ἡ σοφία ἐκτείνει ἐν τῷ »ἐπειδὴ ἐξέτεινον λόγους καὶ
 οὐ προσείχετε«, καὶ λέγει ἕκτασίν τινα εἶναι λόγων· οὕτως ἐκτείνεται
 25 ὁ οὐρανός. καὶ ἐν ἑκατοστῷ τρίτῳ λέγεται Ψαλμῷ· »ἐκτείνων τὸν
 οὐρανὸν ὡσεὶ δέρον«. ἐκτείνεται δὲ καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν πρότερον
 συνεσταλμένη, ἵνα θνηθῇ || χωρῆσαι τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ 172
 γὰρ ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. ἐλέγομεν περὶ τοῦ τὸν οὐρα-
 νὸν ἐν φρονήσει γεγονέναι. καὶ φραμεν ὅτι οἱ τὸν οὐράνιον ἄνθρω-
 30 πον φοροῦντες καὶ αὐτοὶ εἰσιν οὐρανός. εἰ γὰρ πρὸς τὸν ἁμαρτάν-
 οντα λέγεται· »γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ«, πρὸς τὸν δίκαιον οὐκ

3 Prov. 3, 19. — 5ff. Vgl. in I Kor. 1, 29 (Cat. Cram. V, 32, 28): ταῦτα πάντα
 ἡμῖν ἐστὶ Χριστός. — 6ff. Vgl. I Kor. 1, 30. 24. — 17. 29 Vgl. I Kor. 15, 49. —
 17ff. Vgl. in Gen. Hom. 1, 2 (Lo 8, 108) ? — 23 Prov. 1, 24. — 25 Psal. 103, 2. —
 29ff. Vgl. Fragm. 97 in C, de or. 26, 6 (Orig. II, 362, 28ff.), u. ö. — 31 Gen. 3, 19.

5 ἣν μὴ] ἦν μοι Co | εἰ μὴ nach H: *quam nolo ut extra Christum requiras* |
 13 ἀπονεμητικὴν Hu ἀπονεμιτικὴν S | 14 ἁγίους] vgl. Hu sanctos H ἅγιον S | 15
 ἐπιστήμη Co ἐπιστήμης S *doctrina et demonstratio* H | 16—20 ἐπεὶ—παραστήσω
 < H | 23 δηλοῦται—τῷ Audi H | 24 ἕκτασιν Co *extensionem* H ἕκτασιν S |
 24/25 οὕτως—οὐρανός] *Similiter et nunc dicitur coeli* | 25 οἱ S | 29 οὐράνιον Co
 δυνόν S.

ἂν λεχθῆι, οὗ «ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»· οὐρανὸς εἶ, καὶ εἰς
 οὐρανὸν ἀπελεύσῃ; ἢ διὰ μὲν τὸν χοῦκὸν λεχθήσεται τῷ φοροῦντι
 »τὴν εἰκόνα τοῦ χοῦκου«· »γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ«, διὰ δὲ τὸν
 οὐράνιον. ἔπαυ φορέσεως »τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου«, οὐδέτι ἀρμύσει
 5 λέγεσθαι· οὐρανὸς εἶ, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀπελεύσῃ; ἕκαστος οὖν ἡμῶν ἔχει
 ἔργα οὐράνια καὶ ἐπίγεια. ἐπίγεια ἐστὶν ἔργα, ἃ ἐπὶ τὴν συγγενῆ
 αὐτοῖς γῆν κατὰγει τὸν >θησαυρίζοντα αὐτὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ μὴ
 240r >θησαυρίζοντα ἐν οὐρανῷ· πάλιν ἐπὶ τὰ συγγενῆ τοῖς ἔργοις χωρία
 10 ρέσαντα »τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου« τὰ πραττόμενα κατ' ἀρετὴν.
 3. »Καὶ ἀνήγαγεν νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς«. τοῦτο τὸ ῥητόν
 πρῶτον καὶ ἐν τῷ Ψαλμῷ ἐνέπεσεν, καὶ ἐλέγομεν, πῶς ὁ θεὸς »ἀνή-
 γαγεν νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς«. ἄπερ χρεῖα ἐστὶν ἐπαναλαβεῖν,
 τοῖς μὲν εἰδόσιν εἰς ἐπιτράνωσιν καὶ ὑπόμνησιν τῶν εἰρημένων, τοῖς
 15 δὲ ἐπιλαθομένοις ἢ μὴ παρατετυχηκόσιν εἰς σαφήνειαν τούτου, εἴτε
 ἀποκαλυπτομένοι καὶ φανεροῦ γενομένου εἴτε ὁπόσποτε νοουμένου.
 (ἐ)λέγομεν δὲ τοὺς ἀγίους εἶναι νεφέλας. τὸ γὰρ »ἡ ἀλήθειά σου ἕως
 τῶν νεφελῶν« οὐ δύναται ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὰς ἀψύχους νεφέλας·
 ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ ἕως τῶν νεφελῶν ἐστίν, αἵτινες ἀκούουσιν
 20 ἐντολῆς θεοῦ καὶ οἶδαςιν, ποῦ ἐκπέμψουσιν ὑετὸν καὶ ἀπὸ τίνων
 κωλύσουσιν· ὡς οὐσῶν γὰρ νεφελῶν, αἷς ἐντέλλεται ὁ θεὸς μὴ βρέχειν
 ἢ βρέχειν, γέγραπται »ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξει ἐπ'
 αὐτὸν ὑετόν«. ἐπὶ μὲν οὖν τούτων (τῶν) νεφελῶν, ἕαν μὴ ὑετὸς ἦ,
 οὐκ ἐντέλλεται ὁ θεὸς ταῖς νεφέλαις τοῦ μὴ βρέχειν ἐπὶ τὸν ἀμπε-
 25 λῶνα ἢ τὴν χώραν ὑετόν, ἀλλ' ὅπως οὐ φαίνεται νεφέλῃ, ὅς ἐν τῇ
 τρί(τῇ) τῶν Βασιλειῶν γέγραπται· ὅπου παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀβροχίας
 νεφέλῃ οὐκ ἐφαίνετο, ἡνίκα δὲ κατὰ τὸν λόγον τῆς προφητείας τοῦ

1 Vgl. Matth. 5, 3 usw. — 2ff. Vgl. I Kor. 15, 49. Vgl. de or. 26, 6 (Orig. II, 362, 28ff.): ὁ μὲν γὰρ ἀμαρτάνων . . . ἐστὶ »γῆ«, εἰς τὴν συγγενῆ, ἕαν μὴ μετα-
 νοῆ, ἐσόμενός πη· ὁ δὲ ποιῶν »τὸ θέλημα« τοῦ θεοῦ . . . οὐρανὸς ἐστίν, Fragm.
 97 in C. — 7ff. Vgl. Matth. 6, 19. 20. — 10 Vgl. I Kor. 15, 49. — 11 Vgl. auch Psal.
 134, 7. — 11ff. Vgl. Sel. in Psal. 134, 7 (Lo 13, 133): Νεφέλῃ ἐστὶ φύσις λογικῆ τοὺς
 περὶ προνοίας λόγους πεπιστευμένη κτλ. — 17 Psal. 35, 6. — 19 Vgl. Jes. 5, 6. —
 22ff. Jes. 5, 6. — 26ff. Vgl. I Kön. 18.

2 ἢ Co aut H ἢ S | 8 ἐπι Scorr. ἐπει S* | 15/16 εἰς — νοουμένου] *textum sermonis agnoscent, quem tunc, prout volumus, exposuimus* H | 17 ἐλέγομεν nach H: *dicimus* | 17—20 Hierzu Fragm. 25 in C: *Ἀνάγει—θεοῦ* | 18 ἀψύχους Scorr. ἀψύχως S* w. e. sch. | 20 ἐκπέμψουσιν S | 23 τῶν] + *quae ex denso aere dicuntur constare* H, wohl nur Ausschmückung | 26 τρίτῃ Co | *ἵπου*] *ἵτε* Blass Koetschau *quando* H ὁ τὸν S.

Ἠλίον ἔμελλεν ὁ ἕτερος γίνεσθαι, ἵχνος ἐφάνη νεφέλης »ὡς ἵχνος ἀνδρός« καὶ ἐγένετο νεφέλη ποιοῦσα τὸν ἕτερον. ὡς δὲ ὑπαρχουσῶν μὲν τῶν νεφελῶν, κελενομένων δὲ μὴ ἕναι ὅταν ἀ(να)ξία ἡ ψυχὴ τοῦ ἕτεροῦ τυγχάνῃ, λέγεται τὸ »ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ
 240^v βρέξαι ἐπ' αὐτὸν ἕτερον«. | οὐκοῦν ἕκαστος τῶν ἀγίων νεφέλη ἐστίν. Μωσῆς νεφέλη ἦν καὶ ὡς νεφέλη ἔλεγεν· »πρόσεχε, οὐρανέ, καὶ λαλήσω· καὶ ἀκουέτω γῆ ῥήματα στόματός μου. προσδοκάσθω ὡς ἕτερος τὸ ἀπόφθεγμά μου. <εἰ μὴ ἦν νεφέλη, οὐδέποτ' ἂν εἶπε· >προσδοκάσθω ὡς ἕτερος τὸ ἀπόφθεγμά μου,» καὶ || καταβήτω ὡς δρόσος τὰ
 10 ῥήματά μου«. ὡς νεφέλη λέγει· »ὥσει ὄμβρος ἐπ' ἀγροστίην, καὶ ὥσει νιφετὸς ἐπὶ χόρτον· ὅτι ὄνομα κυρίου ἐκάλεσα«. οὕτως ὡς νεφέλη καὶ Ἡσαΐας λέγει· »ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ, ὅτι κύριος ἐλάλησεν«. καὶ ἐπειδήπερ καὶ αὐτὸς ἦν νεφέλη, ἔλεγεν δὲ νεφέλας τοὺς συμπροφητεύοντας αὐτῷ. φησὶν προφητεύων· »ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦ-
 15 μαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ἕτερον«.

4. Εἰ δὲ νερόηται ἡμῖν, τίνες εἰσὶν αἱ νεφέλαι, ἴδωμεν πῶς ὁ θεὸς ἀνάγων ἐστὶν »νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς«. πῶς ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς; φησὶν ὁ σωτήρ· »ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔσται πάντων ἐσχάτος«. ἐτήρησεν ταύτην τὴν ἐντολὴν Παῦλος, καὶ ἦν ἐσχάτος ἐν
 20 τούτῳ τῷ κόσμῳ. διὸ φησὶν· »δοκῶ γάρ, ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν, ὡς ἐπιθανατίους, ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις«. εἴ τις οὖν ἐστὶν τηρῶν τὴν τοῦ σωτήρος ἐντολὴν καὶ γενόμενος ἐσχάτος ὡς πρὸς τὸν βίον τοῦτον, οὗτος γίνεται νεφέλη. καὶ ἀνάγει νεφέλας ὁ θεὸς οὐκ ἀπὸ
 25 τῶν πρώτων τῆς γῆς, οὐκ ἀπὸ ὑπατικῶν ἀνάγει νεφέλας, οὐκ ἀπὸ ἡγουμένων ἀνάγει νεφέλας, οὐκ ἀπὸ πλουσίων· »μακάριοι« γὰρ »οἱ πτωχοί, ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ«. ὀρᾶς πῶς ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἀνάγει ὁ θεὸς καὶ σωματοποιεῖ τὰς νεφέλας; διὰ τοῦτο εἰ βουλόμεθα γενέσθαι νεφέλαι, ἐφ' ἃς φθάνει ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ,
 30 ἔσχατοι πάντων γενόμεθα καὶ εἰπωμεν ἔργοις καὶ διαθέσει τὸ »δοκῶ γάρ, ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν«. κὰν μὴ ἀπόστολος ᾦ, ἔξεστὶ μοι γενέσθαι ἐσχάτω, ἵνα ὁ θεὸς ἀνάγων νεφέ-
 241^r λας | ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς ἀναγάγῃ με.

1 Vgl. I Kön. 18, 44. — 4 Jes. 5, 6. — 6ff. Deut. 32, 1—3. Vgl. in Lev. Hom. 16, 2 (Lo 9, 430f.). — 12 Jes. 1, 2. — 14 Jes. 5, 6. — 18 Mark. 9, 35. — 19ff. Vgl. Hier. Comm. 913. — 20 I Kor. 4, 9. — 26 Luk. 6, 20. — 30 I Kor. 4, 9.

3 ὅταν ἀναξία Co cum indigna H | 4 τυγχάνῃ . . . ἐντελοῦμαι Co τυγχάν [sic] . . . ἐντελοῦμαι S | 8/9 εἰ—μον nach H: Si non fuisset nubes, nunquam dixisset: Expectentur ut pluvia verba mea | 13 ἔλεγεν δὲ] et sciebat H | 22 ἐστὶ] + sanctus H (vgl. Z. 5) | 27 τοῦ θεοῦ] coelorum H | 32 ἀπόστολος ᾦ] sim apostolus H ἀποστόλους ᾦ S.

»Καὶ ἀστραπὰς εἰς ἕτερον ἐποίησεν«. λέγουσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοί, ὅτι ἡ γένεσις τῶν ἀστραπῶν ἀπὸ τῶν νεφελῶν γίνεται ἀλλήλαις προστριβομένων· ὅπερ γὰρ συμβαίνει περὶ τοὺς πυροβόλους λίθους ἐπὶ γῆς, ἵνα δύο λίθων προσκρουσάντων πῦρ γενηθῆ, τοῦτο
 5 γίνεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν νεφελῶν φασιν. προσκρουομένων τῶν νεφελῶν κατὰ τοὺς χειμῶνας γίνεται ἡ ἀστραπή· διὸ ὡς ἐπίπαν ἡ ἀστραπή αἶμα βροπιῆ γίνεται, τῆς μὲν βροπιῆς ἐμφαινούσης τὸν ἦχον τοῦ συγκρουσμοῦ τῶν νεφελῶν, τῆς δὲ ἀστραπῆς γεννώσης τὸ φῶς. 5. εἰ νερόηκας τὸ παράδειγμα, ἴδε μοι καὶ τὴν νοσητὴν νεφέλην. Μωσῆς
 10 νεφέλη ἦν, Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ νεφέλη ἦν. αὐταὶ δὲ ὁμιλοῦσιν ἀλλήλαις. καὶ ἀπὸ τῶν λόγων αὐτῶν ἀστραπή γίνεται. Ἰερεμίας νεφέλη ἦν, Βαροὺχ νεφέλη ἦν. διαλέγονται πρὸς ἀλλήλους, ἦλθεν ἡ ἀστραπή ἀπὸ τῶν λόγων Ἰερεμίου καὶ τῶν λόγων Βαροὺχ. οὕτως εἰ δύνασαι συνάγαγε ἀπὸ τῶν γραφῶν, τίνα τρόπον ἀστραπή ἔρχεται. καὶ ἐν ||
 15 τῇ καινῇ διαθήκῃ Παῦλος καὶ Σιλvanὸς δύο νεφέλαι ἦσαν. ἦλθον 174 ἐπὶ τὸ αὐτό, γέγονεν ἡ τῆς ἐπιστολῆς ἀστραπή.

»Ἀστραπὰς« οὖν ὁ θεὸς »εἰς ἕτερον ἐποίησεν καὶ ἐξήγαγεν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ«. ἄρα οὖν οὗτοι οἱ ἀνεμοὶ ἐν θησαυροῖς εἰσιν; ἢ οὐχὶ φαίνεται ἡ τούτων φύσις πνεόντων ἐπὶ γῆς τίνα τρόπον
 20 ὑφίσταται; ἀλλ' εἰσὶ τινες ἀνέμων θησαυροί, πνευμάτων θησαυροί. »πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλής καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας«, »πνεῦμα φόβου θεοῦ«, »πνεῦμα δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ«. καὶ δύνασαι αὐτοὺς ἀπὸ τῶν γραφῶν συν-
 241v ἀγαγεῖν τοὺς ἀνέμους τούτους. τὰ πνεύματα | ταῦτα ἐν θησαυροῖς
 25 ἔστιν· οἱ θησαυροὶ τίνες εἰσιν; »ἐν ᾧ εἰσιν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι; οὗτοι οἱ θησαυροὶ ἐν Χριστῷ εἰσιν. ἐκεῖθεν οὖν ἔρχονται οἱ ἀνεμοὶ οὗτοι, τὰ πνεύματα ταῦτα, ἵν' ὁ μὲν τις ἦ σοφός, ὁ δὲ τις πιστός, ὁ δὲ τις ἦ ἔχων γνώσιν. ὁ δὲ τις ὀτιποτοῦν ἀναλαβὸν χάρισμα θεοῦ· »ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδεται λόγος
 30 σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἕτερον πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι.

6. »Ἀνήγαγεν« οὖν »νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἀστραπὰς εἰς ἕτερον ἐποίησεν, καὶ ἐξήγαγεν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ«. καὶ ἡμεῖς διὰ τὸν θεὸν ἐπὶ τοὺς θησαυροὺς τούτους ἐλπίζομεν καταντή-

1 ff. Vgl. Anecdota Maredsolana ed. G. Morin III, 2, 143, 4 ff. — 21 ff. Vgl. Jes. 11, 2. 3. — 22 Vgl. II Tim. 1, 7. — 25 Kol. 2, 3. Vgl. Hier. Comm. 914. — 29 I Kor. 12, 8. 9.

1—8 Hierzu Fragm. 26 in C: λέγουσιν—ἀστραπῆς | 3/4 ἐπὶ λίθων πυρογόνων C | 13/14 οὕτως—συνάγαγε] Potes et tu ipse ... invenire H | 18 ἄρα οὖν nach H: Ergone ὕρα οὖν S | θησαυροῖς] + Dei H | 19 ἢ Co et H ἢ S | 20—31 Hierzu Fragm. 27 in C: Κατὰ—ἐξῆς | 24/25 τὰ--ἔστιν] et istorum spirituum invenire thesaurus H.

σεσθαι. καὶ (ἐπεὶ) εἰσὶν τινες πολλοὶ θησαυροί, τάχα κατὰ τάγματα τῶν ἀνισταμένων ἔσονται ἀναπαύσεις ἐν τοῖς θησαυροῖς τοῦ θεοῦ. ὁ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστιν. ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν ἐν τάγμασιν τισιν γίνεται· φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος· »ἐκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι«. 5 καὶ ἐπεὶ μὴ ὡς ἔτυχεν συμφύρεται τὰ τάγματα, τότε τὸ τάγμα ἔσται ἐν τινι θησαυρῷ θεοῦ καὶ τότε τὸ τάγμα ἐν ἑτέρῳ θησαυρῷ θεοῦ καὶ τρίτον ἕτερον τάγμα ἔσται ἐν ἄλλῳ θησαυρῷ. οὗτοι μέντοιγε πάντες οἱ θησαυροὶ ἕνα ἔχουσιν θησαυρόν, ἐν ᾧ κατοικοῦσιν. διὸ παρὰ τῷ Παύλῳ λέλεκται· »ἐν ᾧ εἰσὶν οἱ θησαυροὶ καὶ τῆς σοφίας 10 καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοί«. καὶ ὡς περὶ κτῶμα τὸν »ἕνα πολῦτιμον μαργαρίτην« διὰ τῶν πολλῶν μαργαριτῶν, οὕτως ἔρχομαι ἐπὶ τὸν θησαυρόν τῶν θησαυρῶν, τὸν κύριον τῶν κυρίων, τὸν βασιλέα τῶν βασιλέων, ἐπὶ ἀν γένωμαι ἄξιος τῶν πνευμάτων τῶν ἀπὸ θησαυρῶν τοῦ θεοῦ· »ἐξήγαγεν« γὰρ »ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ«. 242^r 7. »Ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως«. εἰ πᾶς ἄνθρωπος ἔμωράνθη ἀπὸ γνώσεως, καὶ Παῦλός ἐστιν ἄνθρωπος, Παῦλος ἔμωράνθη ἀπὸ γνώσεως »ἐκ μέρους γινώσκων καὶ ἐκ μέρους προφητεύων«, ἔμωράνθη ἀπὸ γνώσεως »δι' ἐσόπτρου βλέπων«, »ἐν αἰνίγματι βλέπων«, πολλοσθημόριον καί, εἰ ἔστιν εἰπεῖν, ἀπειροσθημόριον βλέπων καὶ 20 καταλαμβάνων || τῶν πραγμάτων. ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ νοήσεις τὸ 175 »ἔμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως«. ἔστιν ἁμαρτήματα τῆς Ἱερουσαλήμ. ἁμαρτήματα καὶ Σοδόμων. ἀλλὰ συγκρίσει τῶν χειρόνων ἁμαρτημάτων τῆς Ἱερουσαλήμ δικαιοσύνη ἐστὶν τὰ Σοδόμων ἁμαρτήματα· »ἐδικαιώθη« γὰρ φησὶ »Σόδομα ἐκ σοῦ«. ὡς περὶ οὖν οὐχὶ δικαιοσύνη τὰ Σοδόμων ἁμαρτήματα ἀλλὰ ἀδικία, ὡς πρὸς τὴν πλείονα 25 (δὲ) ἀδικίαν δικαιοσύνη ἐστίν, οὕτως ἐκ τοῦ ἐναντίου γνώσεις, ἢ οὐσα Παύλῳ γνώσεις, ὡς πρὸς τὴν γνώσιν ἐκείνην τὴν οὐσαν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὡς πρὸς τὴν τελείαν γνώσιν μορία ἐστίν. διὰ τοῦτο »ἔμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως«. τοιοῦτόν τι οἶμα καταλαμβάνων 30 ὁ Ἐκκλησιαστής ἔλεγεν· »εἶπα· σοφισθήσομαι καὶ αὐτὴ ἔμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ μακρὰν ὑπὲρ ὃ ἦν, καὶ βαθὺν βάθος, τίς εὐρήσει αὐτό«;

8. Μέλλει τι ἐπιτολῶν ὁ λόγος καὶ λέγειν, ὅτι τὸ ἐπιδημῆσαν τῷ βίῳ ἐκένωσεν ἑαυτό, ἵνα τῷ κενώματι αὐτοῦ πληρωθῇ ὁ κόσ-

4 I Kor. 15, 23. — 9 Kol. 2, 3. — 10 Vgl. Matth. 13, 46. — 12 Vgl. Apok. 17, 14 19, 16. — 17 ff. Vgl. I Kor. 13, 9. — 24 Vgl. Ezech. 16, 51. 52. Vgl. in Matth. Comm. 76 (Lo 4, 391): Et quod dicit Ezechiel ad Jerusalem: »justificata est magis Sodoma ex te«. Const. Apost. II, 60. Ropes TU XIV, 2, 42f. — 30 Pred. Sal. 7, 24. 25. — 33 Vgl. Phil. 2, 7.

1 ἐπεὶ] nach H: quia | 5 συμφύρεται Ru miscentur H συμφέρεται S | 9 καὶ] < H | 11 πολλῶν] + alias H | 26 δὲ Co sed H | γνώσεις] < H, vielleicht mit Recht | 33 ἑαυτό] ἑαυτὸν S.

μος. εἰ δὲ ἐκένωσεν (ἐαντὸ) ἐκεῖνο τὸ ἐπιδημῆσαν τῷ βίῳ, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ κένωμα σοφία ἦν· »ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν«. εἰ ἐγὼ εἰρήκειν· »τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ«, πῶς ἂν οἱ φιλαίτιοι (ἐν)εκάλεσάν μοι; πῶς ἂν ἐμέμψαντό μοι; πῶς ἂν χιλίων
 5 μὲν εἰρημένων τῶν νομιζομένων καὶ αὐτοῖς καλῶν, τούτου δὲ ὡς
 242^v οἴονται οὐ | καλῶς εἰρημένου κατηγορήθην, διότι εἶπον »τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ«; νυνὶ δὲ Παῦλος ὡς σοφὸς καὶ ἐξουσίαν ἔχων ἀποστολικὴν ἐτόλμησεν εἰπεῖν πᾶσαν τὴν ἐπὶ γῆς σοφίαν, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ καὶ τὴν ἐν Πέτρῳ καὶ τοῖς ἀποστόλοις, πᾶσαν τὴν
 10 ἐπιδημῆσασαν τῷ κόσμῳ εἶναι »τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ«. ὡς γὰρ πρὸς ἐκείνην τὴν σοφίαν, ἦν οὐ χωρεῖ ἐπὶ γῆς τόπος, ὡς πρὸς ἐκείνην τὴν σοφίαν τὴν ὑπερουράνιον, τὴν ὑπερκόσμιον, τοῦτο τὸ ἐπιδημῆσαν μωρὸν τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ τοῦτο »τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν«. ποῶν ἀνθρώπων; οὐ τῶν μωρῶν λέγω, ἀλλὰ
 15 σοφώτερόν ἐστι καὶ τῶν σοφῶν ἀνθρώπων· κὰν τοὺς σοφοὺς εἶπῃς τοῦ αἰῶνος τούτου εἴτε ἄρχοντας εἴτε προφήτας, τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου »τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ«, ὃ διηγησάμην, »σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν«.

9. Παράδοξόν τι μέλλει λέγειν ὁ λόγος, ὅτι »ἡ σοφία τοῦ κόσμου
 20 μωρία παρὰ τῷ θεῷ ἐστίν«, καὶ »ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου«. ἄρα ἐν σοφίᾳ ἐμώρανεν τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου; καὶ δύναται χωρῆσαι τὴν σοφίαν, ἢ ἐλεγχθῆ μωρὰ εἶναι, ἢ τοῦ κόσμου σοφία; ἀγωνίζεται γὰρ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου, ἵνα ἐλεγχθῆ πρὸς αὐτήν; || ἀλλ' ὀλίγον τινὸς χρεῖα ἐστὶν ὅπερ ὀλίγον 176
 25 μωρὸν τοῦ θεοῦ ἐστίν, ἵνα τούτῳ τῷ βραχεῖ μωρῷ τοῦ θεοῦ μωρανθῆ ἡ σοφία τοῦ κόσμου καὶ ἐλεγχθῆ. οὐ γὰρ ἔφερεν ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ. ὅσον ἐπὶ παραδείγματος, ἵνα νοήσῃς ὅτι »τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ« ἐμώρανεν τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου, δεδόςθω με ἀγωνίζεσθαι. δοκοῦντά με εἰδέναι πολλὰ καὶ πλείονα, πρὸς
 30 τινα ἀνόητον καὶ ἀπαίδετον καὶ μηδὲν συνιέντα καὶ μὴ ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ λόγων γενναίων ὅποιωνδήποτε. ἄρα χρεῖαν ἔχω διαλεκτικῆς |
 243^r πρὸς ἐκείνον ἢ θεωρημάτων βαθντέρων, ἐὰν ἡ μωρὰ αὐτοῦ τὰ νοήματα; οὐχ ἑνός μοι λεξιδίου χρεῖα ἐστὶν ὀλίγω δομιντέρου παρὰ τὴν

2f. I Kor. 1, 25. — 6 Vgl. I Kor. 1, 25. — 7 Vgl. I Kor. 3, 10? — Vgl. I Kor. 9, 1—5? — 13. 17 I Kor. 1, 25. — 16 Vgl. I Kor. 2, 8. — 19 Vgl. I Kor. 3, 19. Vgl. Hier. Comm. 914. — 20f. Vgl. I Kor. 1, 20. — 24f. 28 Vgl. I Kor. 1, 25. — 28 Vgl. I Kor. 1, 20.

1 ἐαντὸ nach H: se | 9 ἀποστόλοις, πᾶσαν] caeteris apostolis H, vielleicht richtig | 11 οὐ nach H: non οὖν S | 17/18 τῶν ἀνθρώπων] hominibus H, zu streichen? | 22 δύναται Hu potest H δύνασαι S | σοφίαν] + Dei H | 24 ὅπερ S* ὅπερ S¹ | 32 ἐὰν—νοήματα] < H | 33 ὀλίγω] ὀλίγου S.

ἐκείνου λέξιν, ἵνα ἐλέγξαι δυναθῶ τὴν ἐκείνου μοῖραν; οὕτως ἵνα
 μορανθῇ ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, οὐ χρεία τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ
 ἀγωνιζομένης πρὸς αὐτήν (αὐτὴ γὰρ κάτω ἐστίν), ἀλλὰ ἀρκεῖ τὸ
 μωρὸν τοῦ θεοῦ, ὅτι »τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώ-
 5 πων ἐστίν, καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων
 ἐστίν«. καὶ πάντα τὰ ἐναντία ὁ σωτὴρ μου καὶ κύριος ἀνείληφεν,
 ἵνα τοῖς ἐναντίοις λύσῃ τὰ ἐναντία, καὶ ἡμεῖς ἰσχυροποιηθῶμεν ἀπὸ
 τῆς ἀσθενείας Ἰησοῦ καὶ σοφισθῶμεν ἀπὸ τοῦ μωροῦ τοῦ θεοῦ καὶ
 10 ἰσχυρὸν τοῦ θεοῦ, Χριστὸν Ἰησοῦν, ᾧ ἐστὶν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς
 τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Εἰς τὸ »ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς τὸν Ἱερεμίαν παρὰ
 κυρίου λέγων· ἀκούσατε τοὺς λόγους τῆς διαθήκης
 ταύτης« μέχρι τοῦ »ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν
 15 πατέρων αὐτῶν τῶν πρότερον«,

Ὁμιλία 9'.

1. Κατὰ μὲν τὴν ἱστορομένην παρουσίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ γέγονεν αὐτοῦ ἡ ἐπιδημία σωματικῶς καθολικῆ τις καὶ ἐπι-
 λάμψασα ὅλην τῶν κόσμῳ, ὅτε »ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνω-
 20 σεν ἐν ἡμῖν«. »ἦν« γὰρ »τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄν-
 θρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος
 δι' αὐτοῦ ἐγένετο, || καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, 177
 καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον«. χρὴ μὲντοιγε εἰδέναι ὅτι καὶ πρό-
 25 τερον ἐπεδήμει, εἰ καὶ μὴ σωματικῶς, ἐν ἐκάστῳ τῶν ἁγίων, καὶ
 μετὰ τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ ταύτην τὴν βλεπομένην πάλιν ἡμῖν ἐπι-
 243v ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν | παρὰ κυρίου λέγων· ἀκούσατε« καὶ τὰ

4 I Kor. 1, 25. — 19 Joh. 1, 14. — 20 Joh. 1, 9—11. — 24 Vgl. Kol. 2, 9.

3 αὐτὴν nach H: (cum) ea αὐτόν S | αὐτῇ] αὐτῆ S quae H αὐτῆ Co | 11 αἰ-
 ῶνας] + saeculorum H | Ἀμήν] + ὁμιλία ἡ' S | 13 λέγων Co LXX dicens H ἀπὸ
 τῶν S | 16 Homilia VI H | 20—23 ἦν—παρέλαβον] < H | 27 ἀκούσατε] Audi H.

ἐξῆς. τίς γάρ ἐστιν »ὁ λόγος ὁ γενόμενος παρὰ κυρίου« εἴτε πρὸς Ἱερειάν εἴτε πρὸς Ἡσαΐαν εἴτε πρὸς Ἰεζεκιήλ εἴτε πρὸς ὀνδῆποτε (ἢ) ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν; ἐγὼ οὐκ οἶδα ἄλλον λόγον κυρίου ἢ τοῦτον, περὶ οὗ εἶρηκεν ὁ εὐαγγελιστῆς τὸ »ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ

5 λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος«.

Καὶ ταῦτα δὲ ἡμᾶς εἰδέναι χρὴ, ὅτι οὐς μάλιστα ἔστιν ὄνασθαι, πρὸς ἕκαστον ἐπιδημία ἐστὶν τοῦ λόγου. τί γάρ μοι ὄφελος, εἰ ἐπιδημήμηκεν ὁ λόγος τῷ κόσμῳ, ἐγὼ δὲ αὐτὸν οὐκ ἔχω; ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου, εἰ καὶ μηδέπω ὄλω τῷ κόσμῳ ἐπιδημήμηκεν, ὅς δέ με γεγονέναι

10 κατὰ τοὺς προφῆτας, ἐγὼ ἔχω τὸν λόγον. καὶ εἶποιμι ἂν ὅτι ὁ Χριστὸς γέγονε πρὸς Μωσέα, πρὸς Ἱερειάν, πρὸς Ἡσαΐαν, πρὸς ἕκαστον τῶν δικαίων, καὶ τὸ εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς μαθητάς· »ἰδοῦ, ἐγὼ εἰμι μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος« ἔργον ἐσφύζετο καὶ ἐγίνετο καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ· ἦν

15 γὰρ μετὰ Μωσέως καὶ ἦν μετὰ Ἡσαΐου καὶ μετὰ ἕκαστον τῶν ἁγίων. πῶς δύνανται ἐκεῖνοι λόγον θεοῦ λελαληζέσθαι τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ μὴ ἐπιδημήσαντος αὐτοῖς; ταῦτα δὲ μάλιστα καθ' ἡμᾶς τοὺς ἐκκλησιαστικούς ἀναγκαῖόν ἐστιν γινώσκεισθαι, οἵτινες θέλομεν τὸν αὐτὸν εἶναι θεὸν νόμον καὶ εὐαγγελίου, τὸν αὐτὸν Χριστὸν καὶ τότε καὶ νῦν

20 <καὶ> εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. ἔσονται δὲ οἱ διακόπτοντες τὴν θεότητα τὴν πρεσβυτέραν τῆς ἐπιδημίας τοῦ σωτήρος, ὅσον ἐπὶ τῇ ἐαντῶν ὑπολήψει, ἀπὸ τῆς θεότητος τῆς ἐπαγγελιομένης ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἡμεῖς δὲ ἕνα οἶδαμεν θεὸν καὶ τότε καὶ νῦν, ἕνα Χριστὸν

244¹ καὶ τότε καὶ | νῦν. ταῦτα διὰ τὸ »ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερε-

25 μίαν παρὰ κυρίου λέγων«.

Τί οὖν καὶ ἡμεῖς ἀκούσωμεν; »ἀκούσατε τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης, καὶ λαλήσατε πρὸς ἄνδρας Ἰούδα καὶ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ«. ἄνδρες Ἰούδα ἡμεῖς ἐσμεν διὰ τὸν Χριστόν·

1 ff. Vgl. in Joh. Tom. 2, 1 (Br I, 56, 6 ff.): *χορήσιμον τοίνυν συναγαγεῖν εἰς τοῦτο λόγον ἀναγεγραμμένον γεγονέναι πρὸς τινὰς . . . πῶς οὖν λόγος κυρίου ἐγενήθη πρὸς . . . Ἱερειάν περὶ τῆς ἀβροχίας ἐπισκοπητέον, ἵν' ὡς παρακεῖμενον εὐρεθῆναι δυνήθῃ πῶς ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν κτλ.* — 3 Vgl. Joh. 1, 1. — 4 Joh. 1, 1. — 12 Matth. 28, 20. — 20 ff. Vgl. de or. 29, 12 (Orig. II, 387, 6): *τοῖς διακόπτοισι τὴν θεότητα κτλ.*, de princ. II, 4, 5 (Lo 21, 165—185), u. ὅ.

2 Ἰεζεκιήλ — ὀνδῆποτε] *quemlibet prophetarum?* | ἢ Lietzmann *An ille est H* | 6 οὐς — ὄνασθαι] *haec sit utilitas credentium, si H* | ὄνασθαι] *ὀνασθαι S ἐνοῦσθαι Co* | 8 ἔχω Hu vgl. Z. 10 *habeam H ἔγνω S* | 12 δικαίων] *sanctorum H* | 14 καὶ ἐγίνετο] < H | αὐτοῦ] + *quem omnibus manifestavit H* | 16 πῶς] + *enim H* | 19 Χριστόν] *deum H* | 20 καὶ nach H: *et* | αἰῶνας] + *saeculorum, Amen H* | ἔσονται Co *sunt H ἴσονται S* | 24 νῦν] + *et unum Spiritum sanctum, cum Patre, et Filio sempiternum* vgl. TU NF I, 3, 27 | 26 οὖν] + *dicat H*.

»πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν«, καὶ τὸ
 ὄνομα τοῦ Ἰούδα ἐὰν παραστήσω κατὰ τὴν γραφὴν ἐπὶ τὸν Χριστὸν
 ἀναφερόμενον, ἄνδρες Ἰούδα οἱ ἀπιστοῦντες || τῷ Χριστῷ Ἰουδαῖοι οὐκ 178
 ἔσονται, ἀλλ' ἡμεῖς ὅσοι πιστεύομεν ἐπὶ τὸν Χριστόν. »Ἰούδα, σὲ
 5 αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νότον τῶν ἐχθρῶν σου«.

»σὲ αἰνέσαισαν«. οὐκ ἐκείνον τὸν Ἰούδαν τὸν υἱὸν τοῦ Ἰακώβ οἱ
 ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἤνεσαν. τοῦτον δὲ τὸν Ἰούδαν αἰνέσουσιν οἱ ἀδελφοί,
 ἐπεὶ φησὶν οὗτος ὁ Ἰούδας· »διηγῆσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς
 μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμῆσθε σε«. οὐ λέγεται πρὸς ἐκείνον τὸν
 10 Ἰούδαν· »αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νότον τῶν ἐχθρῶν σου«. ποῦ εὐρίσκειται
 ἐπὶ νότον τῶν ἐχθρῶν τὰς χεῖρας ἐκείνος ὁ Ἰούδας ἐπιτιθεῖς; ἡ ἱστο-
 ρία οὐδὲν τοιοῦτον ἀνέγραψεν περὶ αὐτοῦ. ἐὰν δὲ νοήσῃς τὴν ἐπι-
 δημίαν τοῦ κυρίου Ἰησοῦ καταργοῦντος τὸν διάβολον, ἀπεκδυομένου

15 »τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας« καὶ δειγματίζοντος καὶ θριαμβεύοντος
 ἐν τῷ ξύλῳ, ὁρᾷς πῶς ἐπὶ τοῦτον τὸν Ἰούδαν πεπλήρωται ἡ λέγουσα
 προφητεία· »αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νότον τῶν ἐχθρῶν σου«. εἰ τοῦθ'
 οὕτως ἔχει, λέγει δὲ ὁ λόγος νῦν »πρὸς ἄνδρας Ἰούδα«, πρὸς τίνας
 ἂν λέγοι ἢ πρὸς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας ἐπὶ τὸν Χριστόν, διὰ τὴν
 φυλὴν Ἰούδα λεγόμενον πως καὶ Ἰούδαν; 2. »πρὸς ἄνδρας Ἰούδα«

20 λέγεται ὁ λόγος »καὶ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ«. αὕτη
 244^v ἔστιν ἡ ἐκκλησία· ἔστιν | γὰρ ἡ πόλις τοῦ θεοῦ ἡ ἐκκλησία, ἡ Ὁρασίς
 τῆς εἰρήνης, ἐν αὐτῇ [ἔστιν] ἡ εἰρήνη ἣν ἤγαγεν ἡμῖν, εἶγε ἔσμεν τέκνα
 εἰρήνης, πληθύνεται καὶ ὀρᾷται.

1 Hebr. 7, 14. — 2 ff. Vgl. in Joh. Tom. 1, 22 (Br I, 28, 13 ff.): Οἱ δὲ προφητῶν
 παρὰ ταῦτα καὶ ἑτέροις ὀνόμασιν αὐτὸν καλοῦσιν· ὁ μὲν Ἰακώβ ἐν τῇ πρὸς τοὺς
 υἱοὺς εὐλογία Ἰούδαν κτλ., vgl. in Gen. Hom. 17, 4, u. ὅ. — 4 Gen. 49, 8. — 7 ff.
 Vgl. in Joh. Tom. 19, 5 (Br II, 7, 24 ff.): ἐν ἀπορήτῳ δὲ καὶ οὐ γνωστῶς πᾶσαν
 ἔλεγον ἢ ἔγραφον τὸν θεὸν πατέρα, ἵνα μὴ προκαταλάβωσι τὴν διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἐκκενου-
 μένην [i. ἐκκεχυμένην?] παντὶ τῷ κόσμῳ χάριν, πάντας καλοῦντος ἐπὶ τὴν υἰοθεσίαν
 . . . κατὰ τὸ γεγραμμένον· Διηγῆσομαι κτλ. — 8 Psal. 21, 23. — 10 Gen. 49, 8.
 — 13 Vgl. I Kor. 15, 24 Kol. 2, 15. — 16 Gen. 49, 8. — 21 Vgl. Apok. Joh. 3, 12?
 Vgl. Sel. in Psal. 45, 5 (Lo 12, 331): πόλις θεοῦ ἦτοι ἡ ἐκκλησία κτλ. — Vgl. Onom.
 sacra I, 174, 91: Ἱερουσαλήμ Ὁρασίς εἰρήνης, u. ὅ. Vgl. Philo de somn. II I, 691 M:
 ἡ δὲ θεοῦ πόλις ὑπὸ Ἑβραίων Ἱερουσαλήμ καλεῖται, ἧς μεταληφθὲν τὸ ὄνομα
 Ὁρασίς ἔστιν εἰρήνης. — 22 Vgl. Joh. 14, 27? — Vgl. Luk. 10, 6 Eph. 2, 3?

2 κατὰ τὴν γραφὴν nach H: *juxta Scripturas* καὶ τὴν γραφὴν S καὶ τὴν ἀπο-
 γραφὴν Co | 9 οὐ] < Hu mit H | 13 Ἰησοῦ] *mei Jesu Christi* H | 16 εἰ τοῦθ⁹ Co εἰτ'
 οὐθ⁹ S | 17 ἄνδρας mit H: *viros ἄνδρα* S (der hexaplarische LXX cod. 88 hat ἄνδρα,
 doch überwiegt in S selbst die Lesart ἄνδρας vgl. S. 64, 27. 28 65, 3 u. 66, 2) | 18
 ἢ Co ἢ S | 19 πρὸς ἄνδρας Ἰούδα] Co (vgl. zu Z. 17) πρὸς ἄνδρα Ἰούδαν S < H | 20
 λέγεται] *Fuit quomodo* H | 21 τοῦ θεοῦ] *magni Regis* H | 22 ἔστιν] < H w. e. sch.

»Ακούσατε οὖν τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης, καὶ λαλήσατε πρὸς ἄνδρας Ἰούδα καὶ τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ. καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς (Ἰσραὴλ) ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλα-

5 μην τοῖς πατράσιν ὑμῶν». τίς μάλιστα ἀκούει »τῶν λόγων τῆς διαθήκης ἧς ἐνετείλατο ὁ θεὸς τοῖς πατράσιν»; ἀρά γε οἱ πιστεύοντες ἐπ' αὐτὸν ἢ οἱ μηδὲ Μωσεῖ πιστεύειν ἀποδεικνύμενοι ἐκ τοῦ μὴ πε-

10 πιστεῦσθαι ἐπὶ τὸν κύριον; φησὶ γὰρ ὁ σωτὴρ πρὸς ἐκείνους· »εἰ πιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκείνος ἔγραψεν.

10 εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύετε; οὐκοῦν ἐκείνοι εἰς Μωσῆν οὐ πεπιστεύκασιν, ἡμεῖς δὲ πιστεύοντες εἰς Χριστὸν πιστεύομεν τῇ διαθήκῃ τῇ διὰ Μωσέως, καὶ πρὸς ἡμᾶς λέγεται, ἵνα μὴ κατάρατοι γενώμεθα· »ἐπικατάρατος ὁ ἄν-

15 θρωπος ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλαμην τοῖς πατράσιν». ἐκείνοι οὖν ἔχουσιν τὸ ἐπικατάρατοι εἶναι· οὐ γὰρ ἤκουσαν »τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο ὁ θεὸς τοῖς πατράσιν».

»Ἐν ἡμέρᾳ» φησὶν »ἡ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς». καὶ ἡμᾶς || ἐξήγαγεν ὁ θεὸς »ἐκ γῆς Αἰγύπτου. 179

ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς», μάλιστα κατὰ τὸν νοήσαντα τὸ γεγραμ-

20 μένον ἐν τῇ Ἀποκαλύψει Ἰωάννου, ὅτι ὁ τόπος »ὄπον ὁ κύριος αὐτῶν ἐσταυρώθη καλεῖται πνευματικῶς Σόδομα καὶ Αἴγυπτος». εἰ γὰρ

»πνευματικῶς καλεῖται Αἴγυπτος», οὐκ ἔστιν δὲ αὕτη ἡ Αἴγυπτος ἢ πνευματικῶς καλουμένη Αἴγυπτος, ἀσθητὴ γὰρ, δῆλον ὅτι ἐὰν νοήσῃς

245 τὴν πνευματικῶς καλουμένην Αἴγυπτον καὶ ἐξέλθῃς ἀπ' αὐτῆς, σὺ

25 εἶ ὁ ἐξεληθὼν »ἐκ γῆς Αἰγύπτου καὶ ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς καὶ λέγεται πρὸς σέ· »ἀκούσατε τῆς φωνῆς μου καὶ ποιήσατε κατὰ πάντα» ταῦτα.

Εἴτ' ἐπαγγελία τοῦ θεοῦ ἔστι πρὸς τοὺς ἀκούοντας, ἐὰν ποιήσωσιν ἃ ἐντέταλται, λέγουσα· »καὶ ἔσεσθέ μοι εἰς λαὸν κἀγὼ ἔσομαι

30 ὑμῖν εἰς θεόν». οὐ πᾶς ὁ λέγων [ὁ] λαὸς εἶναι θεοῦ λαὸς ἔστιν θεοῦ. ἐκεῖνος οὖν ὁ ἐπαγγελλόμενος εἶναι λαὸς θεοῦ »οὐ λαὸς μου ὑμεῖς» ἤκουσαν ἐν τῷ »διότι οὐ λαὸς μου ὑμεῖς», καὶ ἐρρήθη πρὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον »οὐ λαὸς μου», καὶ πάλιν οὗτος ὁ λαὸς ἐκλήθη λαός.

8 Joh. 5, 46. 47. — 18 ff. Vgl. de or. 13, 4 (Orig. II, 328, 13 ff.). — 20 Apok. Joh. 11, 8. — 31 ff. Vgl. Hos. 1, 9. 10 2, 23.

3 ὁ θεός] < H | Ἰσραὴλ Co LXX | 4 διαθήκης] + *huius* H | 7 μηδὲ Μωσεί nach H: *nec Moysi* (vgl. Hu) *μηδαμῶς* S | 11 μωσῆν S | 14 διαθήκης] + *huius* H | 21 σόδα S* i. T. μα a. R. Scorr. | 22 Αἴγυπτος¹] *Aegyptus quispiam* H | 28 εἴτ' nach H: *Deinde ἢ τ'* S | 30—S. 68, Z. 1 Hierzu Fragm. 29 in C: *Τοιγαροῦν—ζωή* | ὁ streichen Blass Koetschau | 33 ὁ] ὁ (οὐ) Blass.

»αὐτοὶς γὰρ »παρεζήλωσάν με ἐπ' οὐ θεῶς« (περὶ ἐκείνων δὲ λέγει),
 »παρώρισάν με ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν· καὶ γὰρ παρεζήλωσω αὐτούς
 ἐπ' οὐκ ἔθνη, ἐπ' ἔθνη ἀσυνέτω παροργιστῶ αὐτούς«. 3. γεγόναμεν
 οὐν ἡμεῖς τῷ θεῷ εἰς λαόν, καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ θεοῦ ἀναγγέλλεται
 5 τῷ λαῷ τῷ τεχνησομένῳ τῷ ἀπὸ τῶν ἔθνων. οὗτος γὰρ ὁ λαὸς
 τίκεται ἀθρόως, καὶ ἐν τῷ προφήτῃ δὲ εἴρηται· »εἰ ἐτέθθη ἔθνος
 <εἰς> ἅπαξ«. ἐτέθθη δὲ ἔθνος εἰς ἅπαξ, ὅτε ἐπιδεδήμηκεν ὁ σωτὴρ
 καὶ ἐπίστευσαν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ χιλιάδες πέντε καὶ προσετέθησαν
 ἄλλη ἡμέρᾳ χιλιάδες τρεῖς. καὶ ἔστιν ἰδεῖν ὄλον λαὸν τικτόμενον
 10 λόγῳ θεοῦ καὶ ἀθρόως τικτουσαν τὴν στείραν, τὴν πρότερον οὐ
 τεκοῦσαν, πρὸς ἣν λέγεται· »εὐφράνθητι στείρα ἢ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον
 καὶ βόησον ἢ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μάλλον
 ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. <ἔρημος μὲν ἢ ἐκκλησία> ἔρημος αὕτη
 νόμου, ἔρημος αὕτη θεοῦ ἣν· ἔχουσα δὲ ἄνδρα τὸν νόμον ἐκείνη ἢ
 15 συναγωγὴ λέλεται.

Τί οὖν μοι ἐπαγγέλλεται ὁ θεός; »ἔσεσθέ μοι εἰς λαὸν καὶ γὰρ ἔσο-
 245^vμαι ὑμῖν εἰς θεόν«. οὐκ ἔστιν πάντων θεὸς ἀλλ' ἢ ἐκείνων οἷς χαρί-
 ζεται ἑαυτὸν, ὡσπερ ἐχαρίσατο ἑαυτὸν τῷ πατριάρχῃ ἐκείνῳ ᾧ | εἶπεν·
 »ἐγὼ θεὸς σός«, καὶ πάλιν ἄλλῳ »ἐγὼ ἔσομαι σου θεός«, καὶ περὶ
 20 ἑτέρων »ἔσομαι αὐτῶν θεός«. πότε οὖν ἄρα ἡμεῖς ἐπιτυγχάνομεν,
 ὁ καθ' ἕκαστον λέγω, εἰς τὸ τὸν θεὸν εἶναι ἡμῶν θεόν; εἰ δὲ θέλεις
 μαθεῖν, τίνων ἐστὶν ὁ θεὸς καὶ τίνι χαρίζεται τὴν ἑαυτοῦ ἐπίκλησιν,
 »ἐγὼ φησὶν θεὸς Ἀβραάμ, θεὸς Ἰσαάκ, θεὸς Ἰακώβ. καὶ διηγούμενος
 τὸ τοιοῦτον ὁ σωτὴρ φησιν· »ὁ θεὸς οὐκ ἔστιν νεκρῶν ἀλλὰ ζών-
 25 των«. τίς ὁ νεκρός; ὁ ἀμαρτωλός, ὁ μὴ ἔχων τὸν εἰπόντα· »ἐγὼ 180

1 Deut. 32, 21. — 4 Vgl. Psal. 21, 32. — 6 Jes. 66, 8. — 8 Vgl. Act. 4, 4. —
 Vgl. Act. 2, 41. — 11 ff. Gal. 4, 27 (Jes. 54, 1). Vgl. in Matth. Tom. 10, 23 (Lo 3,
 62 f.): ἀναχωρεῖ ὁ Ἰησοῦς . . . εἰς τὸν ἔρημον θεοῦ παρὰ τοῖς ἔθνεσι τόπον,
 ἵνα . . . πολλὰ γένηται τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μάλλον, μίτη νόμον μίτη προφήτας
 δεδιδαγμένης, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα, τὸν νόμον, in Joh. Tom. 28, 24 (Br II, 143).
 — 13 ff. Vgl. Hier. Comm. in Gal. 5, 27: Virum habuit synagoga Legem . . . Sterilis
 vero Ecclesia, sine viro Christo . . . diu jacuit in deserto . . . exclamat
 Dominus per prophetam: Si est gens nata simul: quando una die in Actibus
 apostolorum tria millia et quinque millia hominum crediderunt (aus Origenes
 abgeschrieben). — 19 Gen. 17, 1. — Gen. 35, 11? — 20 Exod. 29, 45. — 23 Vgl.
 Exod. 3, 6. — 24 Matth. 22, 32 Par. — 25 Vgl. Joh. 11, 25.

7 εἰς ἅπαξ Co LXX in semel H | ἐτέθθη—ἅπαξ²] <H | ἐπιδεδήμηκεν] ascendit
 ad coelos H (= ἐπαναβέβηκεν?) | 13 ἔρημος μὲν ἢ ἐκκλησία vgl. H (Deserta Ecclesia
 a Lege) u. d. Parallelen | 14 νόμον] + habebat et Deum H, w. e. sch. frei | 20 ἔσο-
 245^vμαι] + inquit (od.: quid) H | πότε οὖν ἄρα] Putasne aliquando H | 21 θέλεις] +
 plenius H | 23 Ἀβραάμ u. Ἰσαάκ] + καὶ C + et H.

εἶμι ἢ ζωή, ὁ ἔχων νεκρὰ ἔργα, ὁ μηδέπω μετανοήσας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, περὶ ὧν φησιν ὁ ἀπόστολος· »μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων«. εἰ τοίνυν »ὁ θεὸς οὐκ ἔστιν νεκρῶν θεὸς ἀλλὰ ζώντων«, καὶ οἶδαμεν τίς ἐστιν ὁ ζῶν, ὅτι ὁ πολιτευόμενος κατὰ Χριστὸν καὶ μένων μετ' αὐτοῦ, εἰ βουλόμεθα ἵνα ἡμῶν ἢ ὁ θεός, ἀποταξώμεθα τοῖς ἔργοις τῆς νεκρότητος, ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ πληρώσῃ τὴν λέγουσαν· »καὶ ἐγὼ ἔσομαι ὑμῖν εἰς θεόν, ὅπως στήσω τὸν ὄρκον μου ὃν ὤμοσα τοῖς πατράσιν ὑμῶν, τοῦ δοῦναι αὐτοῖς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι«. τῆρει γὰρ ὅτι λέγει·

10 »στήσω τὸν ὄρκον μου ὃν ὤμοσα τοῖς πατράσιν ὑμῶν, τοῦ δοῦναι αὐτοῖς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι«, ὡς μηδέπω δεσποκῶς αὐτοῖς τὴν »γῆν <τὴν> ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι«· αὕτη γὰρ οὐκ ἔστιν ἡ γῆ, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ θεός »ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι«, ἀλλ' ἔστιν ἐκείνη, περὶ ἧς εἰδίδασκεν ὁ σωτὴρ λέγων· »μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν«.

4. Εἶτα πρὸς τὰ προειρημένα ὑπὸ τοῦ κυρίου ἀποκρίνεται ὁ προφήτης, πρὸς τὸ »ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἀκούεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης ταύτης«, καὶ φησὶ· »καὶ ἀπεκρίθην | καὶ εἶπα· γένοιτο, κύριε«. τί »γένειτο, κύριε«; ἐπικατάρατος ὃς οὐκ ἐμμενεῖ

20 τοῖς λόγοις τῆς διαθήκης ταύτης. »καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με· ἀναγνώθι τοὺς λόγους τούτους ἐν πόλεσιν Ἰούδα καὶ ἔξωθεν Ἰερουσαλήμ«. καὶ τοῖς ἔξω ἀναγινώσκομεν τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ προσκαλούμενοι αὐτοὺς ἐπὶ σωτηρίαν. <ἀκούσατε> τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης καὶ ποιήσατε αὐτούς. καὶ οὐκ ἐποίησαν. καὶ εἶπεν κύριος

25 πρὸς με· εὐρέθη σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν Ἰερουσαλήμ«. ἢ μέλλομεν μετανοεῖν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἀμαρτήμασι περὶ ἀνδρῶν Ἰούδα, εἰδότες ὅτι ἐσμὲν οἱ ἄνδρες Ἰούδα, διὰ τὸν Χριστὸν Ἰούδα προσητευθέντα καὶ λεχθέντα; μήποτε γὰρ ἐπεὶ ἐν ἡμῖν εἶσιν ἀμαρτωλοὶ τινες καὶ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον πράττοντες,

2 Hebr. 6, 1. — 3 Vgl. Matth. 22, 32 Par. — 12 Vgl. Hom. 2, 4 in Psal. 38 (Lo 12, 173 f.): Est et alia quaedam terra, illa, de qua Scriptura dicit, fluens lac et mel, quam Salvator in Evangeliiis repromittit mansuetis etc. — 14 Matth. 5, 5.

5 καὶ μένων μετ' αὐτοῦ] *et fil particeps ejus* H | εἰ] *et si* H | 6 ἵνα] *ut* et H | 7 αὐτοῦ] + *in nobis* H | 9—15 Hierzu Fragm. 30 in C: Τῶν — γῆν | 12 τὴν Blass | 12/13 ἣν — ἐκείνη] *quam pollicitus est deus, terra fluens lac et mel; sed illa est terra* H | 13 ἀλλ' ἔστιν ἐκείνη nach H (s. ob.) ἀλλὰ περὶ ἐκείνης S ἀλλ' ἐκείνη Co | 19 ἐμμενεῖ Diels ἐμμένει S *audierit* H | 22—26 Hierzu Fragm. 31 in C: Ἀναγινώσκομεν — Ἰερουσαλήμ | 24 καὶ οὐκ ἐποίησαν] < H | 26 — S. 69, 1 ἢ μέλλομεν — προφήτης] *Si peccaverimus nos qui viri Juda propter Christum vocamur et inventi fuerint in nostro numero peccatores de nobis dicitur* H | 26 ἢ Lietzmann τί Blass εἰ S(H) | 28 λεχθέντα Co vgl. S. 65, 19 ἐλεγχθέντα S | 29 τὸν ὀρθὸν Co τῶν ὀρθῶν S.

διὰ τοῦτο λέγει ὁ προφήτης· «εὐρέθη σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ». ὅταν γὰρ εὐρεθῇ ἐν τισὶ χροματίζουσιν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας σύνδεσμος ἀδικίας καὶ σύνδεσμος τῶν ἁμαρτημάτων, ὡστ' ἂν ἐφαρμόσαι (αὐτοῖς τὸ) ἐπὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ τὸ «σειραῖς δὲ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται», λέγοι ἂν ὁ θεός· «εὐρέθη σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα». ἀλλὰ μὴ εὐρεθῆι σύνδεσμος ἐν ἡμῖν. πῶς δὲ οὐχ εὐρίσκεται σύνδεσμος ἐν ἡμῖν, εἰ καὶ μέχρι τοῦ δευροῦ ἐστὶν σύνδεσμος ἐν τισιν; «λῦε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, διάλυε στραγγαλιὰς βιαίων συναλλαγμάτων, πᾶσαν συγγραφὴν ἀδικον διάσπα. διά-
 10 θρουπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου».

«Εὐρέθη» οὖν «σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ. ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν πρότερον». «ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας». τίνων; (οὐ) λέγει ἀπλῶς τῶν πατέρων. τίς ἢ προσθήκη; «ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας |
 246^v τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν πρότερον»; ἐλέγομεν ταῦτα λέγεσθαι πρὸς ἡμᾶς καὶ τοὺς ἐν ἡμῖν ἁμαρτάνοντας. πῶς οὖν οἱ ἐν ἡμῖν ἁμαρτάνοντες ἐπεστράφησαν οὐκ «ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων», ἀλλὰ «τῶν πατέρων (αὐτῶν) τῶν πρότερον»; μήποτε οὖν διττοὶ εἰσιν οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ ἔστιν μὲν ἐν ἡμῖν εἶδος πατέρων τὸ χεῖρον· πρὶν
 20 πιστεῦσαι γὰρ υἱοὶ ἤμεν φέρον εἰπεῖν τοῦ διαβόλου, ὡς δείκνυσιν ὁ λόγος ὁ εὐαγγελικὸς λέγων· «ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ», ὅτε δὲ πεπιστεύκαμεν, γεγόναμεν υἱοὶ θεοῦ. ἐπὶ οὖν ἁμαρτάνομεν, ἐπιστρέφομεν ἐπὶ τὰς ἀδικίας οὐχ ἀπαξ ἀπλῶς τῶν πατέρων, ἀλλὰ τῶν πρότερον πατέρων. εἰς δὲ τὸ παραστήσαι ὅτι διττοὶ ἡμῶν εἰσιν
 25 οἱ πατέρες, χρῆσθαι δητοῖς ἀπὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ τετάρτου Φαλμοῦ οὕτως ἔχουσιν· «ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου». πατὴρ λέγει· «ἐπιλάθου τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου»· ὡς γὰρ πατὴρ λέγει· «ἄκουσον, θύγατερ». οὐκοῦν διττοὶ οἱ πατέρες ἡμῶν εἰσιν. ἀλλὰ
 30 «ἐπιλάθου τοῦ οἴκου [τοῦ οἴκου] τοῦ πατρὸς σου» τοῦ προτέρου.

4 Prov. 5, 22. — 8 Jes. 58, 6. 7. — 21 Joh. 8, 44. — 24 ff. Vgl. in Joh. Tom. 1, 39 (Br I, 54, 17 ff.): προσώπων γίνονται ἐπὶ πλεῖον ἐναλλαγαι, ὥστε καὶ ἐνθάδε δύνασθαι ἀπὸ τοῦ Ἄκουσον, θύγατερ· τὸν πατέρα λέγειν. — 26 ff. Psal. 44, 11. — 28 ff. Vgl. Sel. in Ps. 44, 11 (Lo 12, 328): «Κλῖνον τὸ οὖς σου», πρὸς τὴν ἐκκλησίαν φησὶν ὁ πατὴρ.

2—8 Hierzu Fragm. 32 in C: *K* ἂν—προσέθηκεν | 4 ἐφαρμόσαι—τὸ² | *id quod de peccatore dicitur, eis valeat convenire* H | αὐτοῖς τὸ nach H Diels Lietzmann | 7 εἰ nach H: *si* (vgl. auch Ru) ἢ S | 8 λῦε | *Sed: Solve* H | 9 συναλλαγμάτων H¹ συναλαγάτων S | 13 οὐ λέγει nach H: *non aut λέγει* S | 17 τὰς ἀδικίας Ru τὰς ἀδικίας S | 18 αὐτῶν nach H: *suorum* | 18—S. 70, 14 Hierzu Fragm. 33 in C: *Kal—κατορθώσωμεν* | 20 ὡς nach H: *ut οὖς* S | 22 οὖν | *+ post haec* H | 25 μδ' S | 27/28 πατὴρ—σου] < H | 30 τοῦ οἴκου²] streicht Co *inquit* H.

ἐὰν ἐπιλαθόμενός σου τοῦ οἴκου τοῦ προτέρου πάλιν ἐπιστρέψῃς ἐπὶ τὰ ἁμαρτήματα, σὺ πεποίηκας τὰ λεγόμενα ἐνθάδε ἁμαρτήματα.

Ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν πρότερον«. ἔλεγον ὅτι καὶ ὁ διάβολος πρότερον ἦν ἡμῶν πατήρ, πρὶν
 5 γένηται ἡμῶν ὁ θεὸς πατήρ, εἶγε καὶ νῦν οὐκ ἔστιν ἡμῶν ὁ διάβολος πατήρ ὡπερ παραστήσομεν καὶ ἀπὸ τῆς Ἰωάννου καθολικῆς ἐπιστολῆς, ἐν ἣ γέγραπται· »πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται«. εἰ »πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται«, οἷονεὶ τοσαντάκις ἐκ τοῦ διαβόλου γεγεννήμεθα ὡσάκις ἁμαρ-
 10 τάνομεν. ταλαίπωρος οὖν οὗτός ἐστιν, ὃς αἰὲ γεννᾶται ἐκ τοῦ διαβόλου, ὡσπερ πάλιν μακάριος ὁ αἰὲ γεννώμενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ. οὐ
 247^r γὰρ ἅπαξ ἐρῶ | τὸν δίκαιον γεγεννήσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' αἰὲ γεγενᾶσθαι καθ' ἐκάστην προᾶξιν ἀγαθὴν, ἐν ἣ γεννᾶ τὸν δίκαιον ὁ θεός. ἐὰν οὖν ἐπιστήσω σε ἐπὶ τοῦ σωτήρος, ὅτι οὐχὶ ἐγέννησεν ὁ
 15 πατήρ τὸν υἱὸν καὶ ἀπέλευσεν αὐτὸν ὁ πατήρ ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτοῦ, ἀλλ' αἰὲ γεννᾶ αὐτόν, παραστήσω καὶ ἐπὶ τοῦ δικαίου παραπλήσιον. ἴδωμεν δὲ τίς ἡμῶν ἔστιν ὁ σωτήρ. »ἀπαύγασμα δόξης«. τὸ || ἀπαύ- 182
 γασμα τῆς δόξης οὐχὶ ἅπαξ γεγέννηται καὶ οὐχὶ γεννᾶται· ἀλλὰ ὅσον ἔστιν τὸ φῶς ποιητικὸν τοῦ ἀπαυγασματος, ἐπὶ τοσοῦτον γεννᾶται
 20 τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ θεοῦ. ὁ σωτήρ ἡμῶν σοφία ἔστιν τοῦ θεοῦ. ἔστιν δὲ ἡ σοφία »ἀπαύγασμα φωτὸς ἀδίου«. εἰ οὖν ὁ σωτήρ αἰὲ γεννᾶται, καὶ διὰ τοῦτο λέγει· »πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾶ με« (οὐχὶ δέ· πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεγεννημέν με, ἀλλά· »πρὸ πάντων βουνῶν γεννᾶ με«), καὶ αἰὲ γεννᾶται ὁ σωτήρ ὑπὸ τοῦ
 25 πατρός, οὕτως καὶ σὺ ἐὰν ἔχῃς τὸ τῆς υἰοθεσίας πνεῦμα, αἰὲ γεννᾶ σε ἐν αὐτῷ ὁ θεὸς καθ' ἕκαστον ἔργον, καθ' ἕκαστον διανόημα. καὶ γεννώμενος οὕτως γίνῃ αἰὲ γεννώμενος υἱὸς θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἔστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

7/8 I Joh. 3, 8. — 8 ff. Vgl. in Joh. Tom. 20, 13 (Br II, 53, 3ff.): ὅσον ποι-
 οῦμεν ἁμαρτίας, οὐδέπω τὴν ἐκ τοῦ διαβόλου γένεσιν ἀπεκδυσάμεθα, ἀν πιστεῦειν
 εἰς τὸν Ἰησοῦν νομιζόμεθα. — 17. 20 Vgl. Hebr. 1, 3. — 20 Vgl. I Kor. 1, 24. —
 21 Weish. Sal. 7, 26. — 22. 24 Prov. 8, 25. — 25 Vgl. Röm. 8, 15.

1 ἐὰν] + *igitur* H | σου τοῦ οἴκου] *domum patris tui* H | 2 σὺ πεποίηκας] *incidisti in* H οὐ πεποίηκας S | 4 ἔλεγον] + *dudum* H | 5 διάβολος Co (vgl. H) *διάβος* S [sic] | 6 καθολικῆς < H | 8 εἰ πᾶς Co *Si omnis* H *εἰπας* S | 17—25 Dies Stück findet s. in Pamphilus' Apologie c. 4 (in lat. Übers. Migne PG 17, 564), vgl. TU NF I, 3, 112 f. | 23/24 ἀλλὰ—με] *sed generat me* Pamph. < H | 24 καὶ αἰὲ] *Si semper* H | 25 ἐὰν—πνεῦμα] *si tamen adoptionis habes spiritum* H | 25/26 γεννᾶ σε—ὁ θεός] *generaris a Deo* H | 28 Ἀμήν] + *ὁμίλια* 9' S.

Εἰς τὸ γνῶρισόν μοι, κύριε, καὶ γνώσομαι· μέχρι τοῦ
 »συνάξατε πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ ἐλθέτωσαν
 τοῦ καταφαγεῖν αὐτήν».

Ὅμιλία ι΄.

5 1. Εἰ θεοῦ λόγιά ἐστιν ἐν νόμῳ καὶ προφήταις, εὐαγγελίοις τε
 καὶ ἀποστόλοις, δεήσει τὸν μαθητευόμενον θεοῦ λογίοις διδάσκαλον
 ἐπιγράφεσθαι θεόν· »ὁ γὰρ »διδάσκων ἄνθρωπον γνώσιν« ὁ θεός
 ἐστιν, ὡς καὶ ἐν Ψαλμοῖς γέγραπται. καὶ ὁ σωτὴρ δὲ μαρτυρεῖ μὴ
 δεῖν ἐπιγράφεσθαι τινα διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς λέγων· »καὶ ὑμεῖς μὴ
 10 καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος,
 ὁ πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς«. (»ὁ πατὴρ« δὲ »ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς«)
 247^v διδάσκει ἥτοι καὶ θ' αὐτὸν ἢ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἢ ἐν ἀγίῳ πνεύματι
 ἢ διὰ Παύλου, φέρ' εἰπεῖν, ἢ διὰ Πέτρον ἢ διὰ τινος τῶν ἄλλων
 ἀγίων, μόνον θεοῦ πνεῦμα καὶ θεοῦ λόγος ἐπιδημείτω καὶ διδασκέτω.
 15 ταῦτά μοι πρὸς τί εἴρηται; ἐπειδήπερ φησὶν ὁ προφήτης· »γνῶρισόν
 μοι, κύριε, καὶ γνώσομαι· οὐ γὰρ γνώσομαι, ἐὰν μὴ σύ μοι γνωρίσης
 ἐὰν δὲ γνωρίζοντός σου ἐμοὶ γνώω, »τότε« ὄψομαι »τὰ ἐπιτηδεύματα
 αὐτῶν« καὶ νοήσω, ὃ ἕκαστος πράττει καὶ ποίας ἐστὶν προαιρέσεως.

Ταῦτα ὁ προφήτης. εἶτα ὁ σωτὴρ ἐν τῷ προφήτῃ ἴδωμεν τίνα
 20 λέγει· »ἐγὼ ὡς ἄρνιον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι οὐκ ἔργων. ἐπ'
 ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμὸν, λέγοντες· δεῦτε καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς
 τὸν ἄρτον αὐτοῦ, καὶ ἐκτρίψωμεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων, καὶ τὸ
 ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῆ ἔτι«. ὡς φησὶν καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας,
 Χριστὸς »ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς || ἐναντίον 183
 25 τοῦ κείραντος ἄφρονος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ«. ἐκεῖ
 μὲν οὖν περὶ αὐτοῦ Ἡσαΐας λέγει, ἐνταῦθα δὲ ὁ Χριστὸς περὶ αὐτοῦ

5 ff. Vgl. Euseb. (Gh II, 73): Θεοῦ γὰρ δεῖται διδασκάλου τὸ τῆς οἰκονομίας
 μυστήριον κτλ. — 7 Psal. 94, 10. — 9 Vgl. Matth. 23, 8. 9. Vgl. Barnard
 T St V, 5, 26. — 19 ff. Vgl. Euseb. Eclog. proph. III, 33 (TU NF I, 3, 51 f.). — Vgl.
 Hier. Comm. 922: Omnium Ecclesiarum iste est consensus, ut sub persona Jeremiae
 a Christo haec dici intelligant. — 24 Jes. 53, 7.

1 τοῦ] + *Ite* (= βαδίζατε) H | 4 *Homilia VIII H* | 11 ὁ πατὴρ δὲ ὁ ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς nach H: *Pater autem qui est in coelis* | 13 ἢ] zu streichen? Blass | φέρ' εἰπεῖν
 ut ad minora veniamus H vgl. TU NF I, 3, 27 A 2 | 17 γνώω] *potuero nosse quod nescio*
 H | ἐπιτηδεύματα] *cogitationes* H | 18 ποίας Hu *cuius* H ποία S | 19 εἶτα nach H:
Deinde ei dicit S ei dicit Co | 21 καὶ] < H | 25 κείραντος] + *se* H | ἐκεῖ] *et ibi* H | 26
 αὐτοῦ nach H: *se ipse αὐτοῦ S*.

»ἐγὼ« φησὶν »ὡς ἄρνιον ἄκακον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι οὐκ ἔγνω«. οὐκ εἶπεν τί οὐκ ἔγνω. οὐ γὰρ εἶρηκεν· οὐκ ἔγνω κακά, οὐκ εἶρηκεν· οὐκ ἔγνω ἀγαθά, οὔτε εἶρηκεν· οὐκ ἔγνω ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἀπλῶς »οὐκ ἔγνω«. σοὶ οὖν κατατέλειπεν ἐξετάζειν τί οὐκ
 5 ἔγνω. καὶ μάρθανε τί οὐκ ἔγνω ἀπὸ τοῦ »τὸν μὴ γρόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν«· γινῶναι γὰρ ἁμαρτίαν ἁμαρτῆσαι ἐστίν, ὡς γινῶναι δικαιοσύνην δικαιοπραγῆσαι ἐστίν. ὁ οὖν ἀπαγγέλλων τὰ περὶ δικαιοσύνης καὶ μὴ δικαιοπραγῶν οὐκ ἔγνω δικαιοσύνην.

2. »Ἐπ' ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμόν, λέγοντες· δεῦτε καὶ ἐμβάλωμεν
 248^r ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ«. ὅτι μὲν ἐσταύρωσαν αὐτὸν | Ἰουδαῖοι, δῆλον τοῦτό ἐστιν καὶ παρορησία τοῦτο κηρύσσομεν. πῶς δὲ τοῦτο ἐφαρμόσεις τῷ »ἐλογίσαντο ἐπ' ἐμὲ λογισμόν, λέγοντες· δεῦτε καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ«, ἔργον ἐστὶ νοῆσαι. ὁ τοῦ Ἰησοῦ ἄρτος ὁ λόγος ἐστὶν ἐν ᾧ τρεφόμεθα. ἐπεὶ τοίνυν διδάσκοντος
 15 αὐτοῦ ἐν τῷ λαῷ ἠθέλησαν τὸ σκάνδαλον [ἐν] τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ προσθεῖναι διὰ τοῦ σταυρῶσαι αὐτόν, εἶπον· »βάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ«. ὅταν γὰρ τῷ λόγῳ τῆς Ἰησοῦ διδασκαλίας προσάπτηται τὸ ἐσταυρῶσθαι τὸν διδάσκαλον, εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ ξύλον ἐμβέβληται. ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἐξ ἐπιβουλῆς βουλευσάμενοι λεγέτωσαν· »δεῦτε
 20 καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ«. ἐγὼ δὲ παραδοξότερον ἐροῶ· τὸ ξύλον ἐμβληθὲν εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ κρείττονα τὸν ἄρτον πεποίηκεν. παράδειγμα λαμβάνω ἀπὸ τοῦ Μωσέως νόμου· τὸ ξύλον βληθὲν εἰς τὸ πικρὸν ὕδωρ ἐποίησεν αὐτὸ γλυκύ. οὕτως τὸ ξύλον τοῦ πάθους Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐλθὼν εἰς τὸν λόγον πεποίηκεν τὸν ἄρτον
 25 αὐτοῦ γλυκύτερον. πρὶν ἔλθῃ γοῦν εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ τὸ ξύλον, ὅτε ἄρτος μόνον ἦν καὶ ξύλον οὐκ ἦν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ, »εἰς πᾶσαν τὴν γῆν« οὐκ »ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ«. ἀλλ' ἐπεὶ προσ-

1 Vgl. Jes. 53, 7. — 4ff. Vgl. Hier. Comm. 922: subauditur peccatum; juxta illud quod ab apostolo dicitur: Qui cum non cognovisset peccatum etc. — 5 II Kor. 5, 21. — 10ff. Vgl. Hier. Comm. 922. — 14 Vgl. Joh. 6, 48ff. — 14ff. Vgl. Euseb. (Gh II, 74): τῷ γὰρ τροφίμῳ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἐμποδίζειν οἴομενοι διὰ τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ συμπλακὲν αὐτῷ κωλύειν ἐνόμιζον τοὺς ἀπογεύεσθαι τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ἐθέλοντας, διὰ τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ. — 20ff. Vgl. Philo de migr. Abr. I, 441M. — 22 Vgl. Exod. 15, 25. — 26 Psal. 18, 5.

1 ἐπὶ σφαγὴν] < H | 2 ἔγνω Co *cognoverit* H ἔγνω S | 3 ἁμαρτίαν] *peccatum, sive iniquitiam* H | 9 καὶ] < H | 10 αὐτόν] *Domini* H (l. τὸν πν?) | 11/12 πῶς δὲ τοῦτο ἐφαρμόσεις τῷ] *quomodo vero aptabimus ei, quod dicitur* H | 12 λέγοντες] + *hoc quod infertur* H | 13 καὶ] < H | 15 ἠθέλησαν] + *quidam* H | ἐν] streicht Blass < H | 16 εἶπον] + *venite* (= δεῦτε) H | 20 καὶ] < H | παραδοξότερον] *admirabile quiddam* H | 22 λαμβάνω] *accipe* H | νόμον] + *Sicut* H | 24 λόγον] *doctrinam ejus* H.

έλαβεν δύναμιν ὁ ἄρτος διὰ τοῦ ξύλου τοῦ βληθέντος εἰς αὐτόν, διὰ τοῦτο ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ νενέμηται ὅλην τὴν οἰκουμένην. καὶ τότε τὸ ξύλον [ὁ] σύμβολον ἦν τοῦ πάθους Ἰησοῦ, δι' οὗ τὸ πικρὸν ὕδωρ γλυκὸν γίνεται· ἐγὼ γὰρ λέγω ὅτι ὁ νόμος μὴ
 5 νοούμενος πικρὸν ὕδωρ ἐστίν, ἐὰν δὲ ἔλθῃ τὸ ξύλον Ἰησοῦ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ σωτήρος μου ἐπιδημήσῃ, γλυκάζεται καὶ ἡδιστος γίνεται
 248v ὁ Μωσέως | νόμος ἀναγνωσκόμενος καὶ γνωσκόμενος.

Εἶπον οὖν· »θεῦτε καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ«. || 3. λέγουσιν δὲ καὶ τὸ »ἐκτροψομεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων, καὶ τὸ 184
 10 ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῆ ἔτι«. οὕτως αὐτὸν ἀπέκτειναν, ὡς ἐξαφανίζοντες αὐτοῦ τὸ ὄνομα. ἀλλὰ ὁ Ἰησοῦς οἶδεν πῶς ἀποθνήσκει καὶ διὰ τί. διό φησιν· »ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει«. ὥστε ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ στάχys σίτου γίνεται ποτῶν πολλα-
 15 πλασίονα καὶ πολύχουν τὸ ἐσπαρμένον. ὡς εἰ καθ' ὑπόθεσιν μὴ ἐσταύρωτο μηδὲ τεθνήκει, ἔμεινεν ἂν μόνος ὁ κόκκος τοῦ σίτου, καὶ πολλοὶ οὐκ ἐγένοντο ἐξ αὐτοῦ. πρόσχες οὖν αὐτοῦ τῇ λέξει, εἰ μὴ τοῦτο βεβούληται λέγειν· »ὁ κόκκος τοῦ σίτου ἐὰν μὴ πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν
 20 φέρει«. ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ τούτους πάντας ἐκαρποφόρησεν, εἰ δὲ ὁ θάνατος το(σο)ύτους ἐκαρποφόρησε, πόσους καρποφορήσει ἡ ἀνάστασις;

4. »Κύριε τῶν δυνάμεων κρίνων δίκαια, δοκιμάζων νεφροὺς καὶ καρδίας, ἴδοιμι τὴν παρὰ σοῦ ἐκδίκησιν ἐξ αὐτῶν«. προφητικῶς
 25 ταῦτα εὔχεται, ἴδειν τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ ἐκδίκησιν ἐξ αὐτῶν· »κεκύκλωται γὰρ ὑπὸ στρατοπέδων ἡ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἠγγίσει ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς, καὶ εἴρηται αὐτῇ· »ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν«. »ἴδοιμι« οὖν »τὴν παρὰ σοῦ ἐκδίκησιν ἐν αὐτοῖς, ὅτι πρὸς σὲ ἀπεκάλυψα τὸ δικαίωμά μου. διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος ἐπὶ τοὺς ἄνδρας
 30 Ἀναθὼθ τοὺς ζητοῦντας τὴν ψυχὴν μου, τοὺς λέγοντας· οὐ μὴ προ-

7 Vgl. Act. 8, 30. — 12 Joh. 12, 24. — 14f. Vgl. Matth. 13, 8. — 16f. Vgl. Joh. 12, 24. — 18 Joh. 12, 24. — 25ff. Vgl. Luk. 21, 20. — 27 Matth. 23, 38.

1/2 διὰ τοῦτο] tunc H | 3/4 καὶ—γίνεται] In cuius figura et aqua in Veteri Testamento ad tactum ligni dulcis effecta est H | 5 Ἰησοῦ] + Christi H | 8 καὶ] < H | 14/15 septuplum et multo amplius H | 15 ὡς εἰ καθ' ὑπόθεσιν] Fingamus enim paulisper H | 16 μηδὲ τεθνήκει] μὴ δὲ τεθνήκει S neque post mortem ad inferos descendisse H | 17 ἐγένοντο] ἐγίνοντο S | 18 λέγειν] vgl. H: (velint) intellegi λέγων S | 21 τοσοῦτους] vgl. H: tantas (attulit fruges) | ἐκαρποφόρησε] S | 24 αὐτῶν Co eis H αὐτοῦ S | 25 παρὰ τοῦ θεοῦ] apud Patrem H | 27 καὶ εἴρηται αὐτῇ] et id quod dictum ad eam fuerat . . . completum est H | ὑμῶν] + deserta H | 28 ἐν αὐτοῖς] de eis H.

φητεύσης ἐν ὀνόματι κυρίου, εἰ δὲ μή, ἀποθανῆ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν.
 ἰδοὺ ἐγὼ ἐπισκέψομαι ἐπ' αὐτούς· οἱ νεανίσκοι αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ
 ἀποθανοῦνται, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν τελευτή-
 249^r σουσι (ἐν) λιμῶ. καὶ | ἐγκατάλειμμα οὐκ ἔσται αὐτῶν, ὅτι ἐπάξω
 5 κατὰ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας Ἀναθὼθ ἐν ἐνιαυτῶ ἐπισκέψεως αὐτῶν».

προσχήματος ἔνεκεν τὸ ὄνομα τῆς Ἀναθὼθ ἐνθάδε λαμβάνεται. ὅλον
 δὲ τὸ Ἰουδαϊκὸν μυστήριον τροπικῶς ἐν αὐτῇ εἴρηται· ἐρμηνεύεται
 γὰρ Ἀναθὼθ Ἐπακουσμός. (ἐπεὶ οὖν ἐπακουσμός) τοῦ θεοῦ ἐν ἐκείνῳ
 ἦν τῶ λαῶ, ὡς καὶ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ γέγονεν ἐπὶ τῆς βασι-
 10 λείας τὸ »ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται
 ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρπὸν αὐτῆς«, κατὰ τοῦτο γέγονεν καὶ τὸ
 »τοὺς ἄνδρας Ἀναθὼθ«, τοὺς ὄντας ἐν τῶ Ἐπακουσμῶ, ζητεῖν »τὴν
 ψυχὴν« οὐχ Ἰερεμίου (οὐδὲ γὰρ ἡ ἱστορία λέγει ὅτι ἄνδρες Ἀναθὼθ
 15 ἐζητήσαν τὴν ψυχὴν Ἰερεμίου. ἔχομεν τὰς Βασιλείας, μέμνηται ἡ
 γραφὴ ἐκεῖ τοῦ Ἰερεμίου, οὐδὲν τοιοῦτον ἐν αὐταῖς εἴρηται (οὐδ') ἐν ταῖς
 Παραλειπομέναις· ἔχομεν γὰρ αὐτὴν τὴν βίβλον τοῦ προφήτου, οὐδὲν
 εἰρήκασιν οἱ ἄνδρες Ἀναθὼθ), || ἀλλὰ ταῦτα λέγεται περὶ Χριστοῦ. 185

»Τοὺς ζητοῦντας τὴν ψυχὴν μου, τοὺς λέγοντας· οὐ μὴ προφη-
 τεύσης ἐπὶ τῶ ὀνόματι κυρίου«. ἐκώλυσαν Ἰουδαῖοι διδάσκειν Ἰησοῦν.
 20 »εἰ δὲ μή, ἀποθανῆ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν. ἰδοὺ ἐγὼ ἐπισκέψομαι ἐπ'
 αὐτούς· οἱ νεανίσκοι αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἀποθανοῦνται, καὶ οἱ υἱοὶ
 αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν τελευτήσουσι ἐν λιμῶ«. οὐ τότε
 τετελευτήκασιν ἐν ῥομφαίᾳ, ἀλλὰ μετὰ τὴν παρουσίαν νῦν λιμὸς ἦλθεν
 ἐπ' αὐτούς, οὐδὲ λιμὸς ἄρτου οὐδὲ δίψα ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι
 25 λόγον κυρίου. οὐκέτι γὰρ »τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ« λέγεται
 παρ' αὐτοῖς. αὕτη ἡ λιμὸς, ἵνα ἡ προφητεία μηκέτι ἦ, καὶ τί λέγω

6 ff. Vgl. Hier. Comm. 923/4. — **8** Vgl. Onom. sacra I, 201, 37: Ἀναθὼθ ἐπα-
 κουσμός; Hier. l. c.: Anathoth, quod interpretatur obedientia. — **10** Matth. 21, 43.
 — **13 ff.** Vgl. Euseb. (Gh II, 73): καὶ γὰρ τὸ παρὸν εἰς τὸν προφήτην ἀνάγεται
 πεπονητότα δεινά. τῶ σωτῆρι δὲ μᾶλλον ἀρμόσει, περὶ ἐκεῖνον γὰρ οὐδὲν τοιοῦτον
 ἰστόρηται. Chrys. (ebenda): τινὲς ταῦτα εἰς τὸν χριστὸν ἐλαμβάνουσιν, ἀλλ' ἡμεῖς
 τέως τῆς ἱστορίας ἐχώμεθα μηδὲν ἐγκαλοῦντες ἐκεῖνοις· πανταχόθεν γὰρ ἡ ἐκκλησία
 οἰκοδομείσθω. — **14** II Kōn. 23, 31 24, 18?? — **24** Vgl. Amos 8, 11.

2 ἐπισκέψομαι Co vgl. Z. 20 visitabo H u. LXX ἐπισκέπτομαι S | **4** ἐν
 nach Z. 22, H: in u. LXX | ἐγκατάλειμμα Co ἐγκατάλειμα S | **5** κατοικοῦν-
 τας] + in H | **8** ἐπεὶ οὖν ἐπακουσμός nach H: Quia ergo obedientia | **13** οὐχ Lo
 οὐκ S | **15** ἐν αὐταῖς εἴρηται] conscribitur H | **15/16** οὐδ' ἐν ταῖς Παραλειπομέναις·
 ἔχομεν γὰρ] Habemus Paralipomenon et H [οὐδ'] ἀλλ' οὐδ' Co | **17/18** ἀλλὰ—μου] Christi
 quaeerunt animam Domini mei H | **17** ταῦτα] in Ras. S | **19** κυρίου] + Legimus et
 hoc H | Ἰησοῦν] Christum H | **23** παρουσίαν (oder: παρουσίαν (τοῦ κυρίου)) nach H:
 adventum Domini πόρθησι S; vgl. S. 52, 19.

προφητεία; οὐδὲ διδασκαλία. κὰν μυριάκις χρηματίζωσιν παρ' αὐτοῖς
 249v σοφοί, οὐκ ἔστιν | λόγος κυρίου ἔτι ἐν αὐτοῖς, ἐπεὶ πεπλήρωτο τὸ
 »ἀφελεῖ κύριος ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλήμ ἰσχύοντα
 καὶ ἰσχύουσαν, γίγαντα καὶ ἰσχύοντα καὶ ἄνθρωπον πολεμιστὴν καὶ
 5 δικαστὴν καὶ προφήτην καὶ στοχαστὴν καὶ πρεσβύτερον καὶ πεντη-
 κόνταρχον καὶ θαυμαστὸν σύμβουλον καὶ σοφὸν ἀρχιτέκτονα καὶ
 συνετὸν ἀκροατὴν«. οὐκέτι ἔστιν παρ' αὐτοῖς δυνάμενος εἰπεῖν· »ὡς
 σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα«. μετέβησαν οἱ ἀρχιτέκτονες,
 ἤλθον ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἔθνηκαν τὸν θεμέλιον Ἰησοῦν Χριστόν.
 10 τούτῳ ἐποικοδομοῦσιν καὶ οἱ μετ' ἐκείνους. 5. »ἐν λιμῶ« οὐκ ὁ λαὸς
 ἐκεῖνος ἐγκαταλελειμμένοι εἰσίν· »ἐπάξω« γὰρ ἐπ' αὐτοὺς »κατὰ ἐπὶ
 τοὺς κατοικοῦντας Ἀναθὼθ ἐν ἐνιαυτῶ ἐπισκέψεως αὐτῶν«.

»Δίκαιος εἶ, κύριε, ὅτι ἀπολογῆσομαι πρὸς σε. πλὴν κρίματά μου
 καλήσω πρὸς σε. <τί> ὅτι ὁδοὺς ἀσεβῶν εὐδοοῦται; εὐθνήθησαν πάντες
 15 οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα; ἔτι ζητοῦμεν, εἰ ἀγαθὸς ὁ θεὸς ἔστιν ὁ
 τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας δεδωκώς, ὁρῶντες ὅτι »ὁδοὺς ἀσεβῶν
 εὐδοοῦται« καὶ οὐ κολάζει τοὺς ἀσεβεῖς. »εὐθνήθησαν πάντες οἱ ἀθε-
 τοῦντες ἀθετήματα«. αὐτοὶ οἱ κατὰ τοῦ δημιουργοῦ λέγοντες, δυσφη-
 μοῦντες αὐτὸν »εὐθνήθησαν, ἐφυντεύθησαν καὶ ἐρριζώθησαν, ἐτεκνο-
 20 ποίησαν <καὶ ἐποίησαν> καρπὸν«. πόσος καρπὸς Μαρκίωνος τεκνο-
 ποιήσαντος, πόσος Βασιλείδου, πόσος Οὐαλεντίνου; τοῦτο γὰρ ἔστι
 τὸ περὶ τῶν ἀσεβῶν προφητευόμενον καὶ λεγόμενον ἐν τῷ »ἐτεκνο-
 ποίησαν καὶ ἐποίησαν καρπὸν«. »ἐγγὺς εἶ σὺ τοῦ στόματος αὐτῶν,
 250r πόρρω δὲ ἀπὸ τῶν | νεφρῶν αὐτῶν«. ὀνομάζουσι τὸ Ἰησοῦ ὄνομα,

3 Jes. 3, 1—3. — 7 I Kor. 3, 10. — 9/10 Vgl. I Kor. 3, 11. 12. — 18ff. Vgl. d. Fragm. ἐξ ἀνεπιγράφων in C (Gh II, 96): μὴ γὰρ ἕτερόν ἐστιν εἰπεῖν δημιουρ-
 γόν; τὴν μακρὰν δὲ ζῶν αὐτῶν λόγος παρίστησι. τὸ δὲ ἐτεκνοποίησαν καὶ ἐποίησαν
 καρπὸν δηλοῖ καὶ τῶν αἰρετικῶν πολὺν ἐσόμενον τὸν ἐκ τῆς διδασκαλίας
 καρπὸν, οἱ καὶ ὀνομάζοντες Ἰησοῦν, οὐχ ὡς χρὴ, πόρρω τυγχάνουσιν αὐτοῦ τὴν
 διάνοιαν, ὡς τινὲς φασίν. Vgl. TU NF I, 3, 42. Vgl. Hier. Comm. 925: Sed
 proprie contra haereticos dicitur, qui cum sint impii, via eorum prosperatur; generant-
 que filios eos quos in haeresi deceperunt . . . qui cum Christi nomen saepius
 replicent, habitatorem suum non habent Deum. — 24ff. Vgl. de or. 21, 3 (Orig.
 II, 347, 25f.).

1 οὐδὲ διδασκαλία] Neque magistri, neque doctores in Judaea aliqui remanse-
 runt H, vielleicht richtig | παρ' αὐτοῖς] qui sibi (sapientiam vindicent) = παρ'
 αὐτοῖς H | 2 πεπλήρωτο] ἐπεπλήρωτο Lo | 4 ἰσχύουσαν] + virtutem panis, et vir-
 tutem aquae H, vielleicht richtig | 8 μετέβησαν] + ab eis H | 10 ἐκείνους] + (qui-
 cumque . .) crediderunt H | 11 ἐπ' αὐτοὺς] < H | 14 τί Co LXX quid est H | 15
 ἔτι ζητοῦμεν] Quaeramus H | 17 οὐ κολάζει τοὺς ἀσεβεῖς] nihil eos ab eo pro me-
 rito sustinere H | εὐθνήθησαν] + enim H | 20 καὶ ἐποίησαν Ru vgl. Z. 24, Fragm.
 ἐξ ἀνεπ., LXX, et fecerunt H | 24 τὸ Ἰησοῦ ὄνομα] Jesum H.

οὐκ ἔχουσι δὲ τὸν Ἰησοῦν· οὐ γὰρ ὁμολογοῦσιν αὐτὸν ὡς χροῖ. »καὶ σὺ, κύριε, γινώσκεις με, εἶδές με, ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου ἐναντίον σου· ἀγνισον αὐτούς εἰς ἡμέραν σφαγῆς αὐτῶν«. τί ποιήσω, ἵνα || ταῦτα σαφηνίσω; τὰς κολάσεις ἀγνισμόν λέγει τῶν κολαζομένων» 186

5 »ἀγνισον« γὰρ »αὐτούς εἰς ἡμέραν« φησὶν »σφαγῆς αὐτῶν«. διὰ τοῦ σφαγῆναι αὐτούς ἀγνισον αὐτούς· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἷον ὃν παραδέχεται.

6. »Ἔως πότε πενθήσει ἡ γῆ καὶ ὁ χόρτος τοῦ ἀγροῦ ξηρανθήσεται ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ»; ὡσπερὶ ἐμψύχου τῆς

10 γῆς καὶ ἐνταῦθα διαλέγεται ὁ προφήτης λέγων τὴν γῆν πενθεῖν διὰ τὴν κακίαν τῶν ἐπιβαινόντων ἐπ' αὐτήν. καθ' ἕκαστον οὖν ἡμῶν ἢ γῆ ἢτοι πενθεῖ ἢ εὐφραίνεται· ἢ γὰρ πενθεῖ »ἀπὸ κακίας τῶν ἐνοικούντων ἐν αὐτῇ« ἢ εὐφραίνεται ἀπὸ ἀρετῆς »τῶν ἐνοικούντων ἐν αὐτῇ«. ἐφ' ἕκαστον οὖν ἡμῶν αὐτὸ τὸ στοιχεῖον ἢ εὐφραίνεται ἢ

15 πενθεῖ. εἰ δὲ ἡ γῆ, τάχα καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα. ὁμοίως ἐρῶ καὶ ὕδωρ καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ ὕδατος τεταγμένος ἄγγελος, ἵνα διηγήσωμαι καὶ τὴν γῆν πενθοῦσαν ἢ μὴ πενθοῦσαν· οὐ γὰρ τοῦτο τὸ σῶμα, »ἡ γῆ«, πενθεῖ »ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ«, ἀλλὰ νόμι μοι πρὸς τῆ διατάξει τοῦ παντός τεταγμένον τινὰ ἄγγελον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἄλλον

20 τεταγμένον ἐπὶ τῶν ὑδάτων καὶ ἄλλον ἐπὶ τοῦ ἀέρος καὶ τέταρτον ἐπὶ τοῦ πυρός. οὕτως ἀνάβα μοι τῶ λόγῳ ἐπὶ τὴν διάταξιν πᾶσαν τὴν ἐν ζώοις, τὴν ἐν φυτοῖς, τὴν ἐν τοῖς οὐρανόις ἀστροῖς. ἄγγελός τις τέτακται καὶ ἐπὶ τοῦ ἡλίου καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης ἄλλος, (ἄλλος) καὶ

250^v ἐπὶ τῶν ἀστρῶν· | οὗτοι δὲ οἱ ἄγγελοι, μεθ' ὧν ἐσμεν ὅσον ἐσμεν ἐπὶ

25 γῆς, ἢτοι εὐφραίνονται (ἐὰν δικαιοπραγῶμεν,) ἢ πενθοῦσιν ἐφ' ἡμῖν ὅταν ἁμαρτάνωμεν. πενθεῖ, φησὶν, ἡ γῆ ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ. ὁμωνύμως εἶπεν τὸν ἄγγελον γῆν αὐτῇ τῇ γῆ. ὡσπερ γὰρ »τὸ χειροποίητον ἐπικατάραιον αὐτὸ καὶ ὁ ποιήσας αὐτό«, οὐχ

6 Hebr. 12, 6. — 9ff. Vgl. de princ. praef. (Lo 21, 26): De sole autem et luna et stellis, utrum animantia sint, an sine anima, manifeste non traditur. — 28 Weish. Sal. 12, 8.

1 ὡς χροῖ] so auch Fragm. ἐξ ἀνεπ. ut Christum H | 2 με, εἶδες με] et H | 5—7 Hierzu Fragm. 36 in C: Δι'—παιδεύει | 8 ὁ χόρτος] fenum omne H vgl. LXX Luc. | 9 αὐτῇ] terra H | 9—27 Hierzu Fragm. 37 in C: Εἰ—ἀρετῆς | 15 ὁμοίως ἐρῶ] ex quibus H, doch vgl. S. 77, 3 | 22 τὴν ἐν τοῖς] ad ipsa quoque H, vielleicht richtig | οὐρανόις ἀστροῖς nach H: astra coelestia ὀνότοις ἀστροῖς S | 22—24 ἄγγελός—ἀστρῶν] Alius angelus praepositus est stellis H | 25 ἐὰν δικαιοπραγῶμεν nach H: quando juste agimus vgl. S. 72, 8 | 26 πενθεῖ, φησὶν] Lugebit H | ἀπὸ] + omnibus H | 27—S. 77, 3 ὡσπερ—ὀνόματι] Quomodo enim hoc quod manufactum est maledicatur et ipsum et qui fecit illud . . . sed id dicitur manufactum quod assidet insensibili simulacro, eodem vocatum nomine, quo vocatur id quod manufactum est H.

ὅτι ἐπικατάρατον αὐτὸ τὸ ἄψυχον, ἀλλ' εἴρηται χειροποιήτων τὸ
 προσκαθεζόμενον τῷ ἀψύχῳ ἀγάλματι καὶ χρηματίζον ἐκείνῳ τῷ
 ὀνόματι· οὕτως δὴ ἐρῶ καὶ γῆν λέγεσθαι τὸν ἐπὶ γῆς τεταγμένον
 ἄγγελον, καὶ ὕδαρ λέγεσθαι τὸν ἐπὶ ὕδατος τεταγμένον ἄγγελον,
 5 καθ' ὃ λέλεκται· »Ἰδοσάν σε ὕδατα, ὁ θεός, Ἰδοσάν σε ὕδατα καὶ
 ἐφοβήθησαν, ἐταράχθησαν ἄβυσσοι πλήθους ἤχους ὑδάτων, φωνὴν
 ἔδωκαν αἱ νεφέλαι, καὶ γὰρ τὰ βέλη σου διαπορεύονται».

7. »Ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου,
 ἔδωκα τὴν ἡγαπημένην ψυχὴν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς«. Ἴδε μοι
 10 τὸν »ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχοντα ὄντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἴδε αὐτοῦ
 τὸν οἶκον ὑπερουράνιον. εἰ βούλει καὶ ὑψηλότερον ἰδεῖν (ὅτι »ἐγὼ
 ἐν τῷ πατρὶς), ἴδε αὐτοῦ οἶκον ὄντα τὸν θεόν. καταλείπει »τὸν
 πατέρα καὶ τὴν μητέρα«, τὴν »ἄνω Ἱερουσαλήμ«, καὶ ἔρχεται εἰς τὸν
 περιγίειον τόπον καὶ || φησὶν· »ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα 187
 15 τὴν κληρονομίαν μου«. ἐκείνη γὰρ ἦν ἡ κληρονομία αὐτοῦ, τὰ χωρία
 τὰ μετὰ τῶν ἀγγέλων, ἡ τάξις ἡ μετὰ τῶν ἁγίων δυνάμεων. »ἔδωκα
 τὴν ἡγαπημένην ψυχὴν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς«. παρέδωκεν
 αὐτοῦ τὴν ψυχὴν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τῆς ψυχῆς, εἰς χεῖρας
 Ἰουδαίων τῶν ἀποκτεινάντων αὐτόν, εἰς χεῖρας ἀρχόντων συναχθέν-
 251^r των κατ' αὐτοῦ, εἰς χεῖρας βασιλέων, ὅτε »παρέστησαν οἱ βασιλεῖς
 τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ
 κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ».

8. »Ἐγενήθη ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῶν. αὕτη
 (ἡ) ἐπὶ γῆς κληρονομία αὐτοῦ ἦν κεκληρονόμηκεν ἀπεθριώθη πρὸς
 25 αὐτόν, καὶ γέγονεν ἡ κληρονομία Ἰουδαῖοι ἐξαγριωθέντες κατ' αὐτοῦ
 »ὡς λέων ἐν δρυμῶν«. οὐ θαυμαστὸν εἰ τότε ἐγένετο ἡ κληρονομία

3ff. Vgl. c. Cels. 8, 32 (Orig. II, 248, 1f.): θεοῖσι ἀγγέλοις τοῖς ἐπὶ τῶν τοι-
 οῦτων τεταγμένοις. — **5** Psal. 76, 17. 18. — **10** Vgl. Phil. 2, 6. — **10ff.** Vgl. in
 Joh. Tom. 20, 18 (Br II, 61, 13ff.): ὅτε ὁ υἱὸς ἐν τῷ πατρὶ ἔστιν, ἐν μορφῇ θεοῦ
 ὑπάρχων πρὶν ἑαυτὸν κενῶσαι, οἷονεὶ τόπος (vgl. Micha 1, 3) αὐτοῦ ἔστιν ὁ θεός. —
11 Vgl. Joh. 14, 10. 11. — **12f.** Vgl. Matth. 19, 5. — Vgl. Gal. 4, 26. — Vgl. in
 Matth. Tom. 14, 17 (Lo 3, 308): καὶ καταλείψει γε διὰ τὴν ἐκκλησίαν κύριος ὁ ἀνὴρ
 πατέρα, ὃν ἑώρα, ὅτε ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπῆρχε, καταλείπει δὲ καὶ τὴν μητέρα, καὶ
 αὐτὸς υἱὸς ὢν τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ. — **20** Psal. 2, 2 Act. 4, 26.

3 δὴ ἐρῶ καὶ γῆν λέγεσθαι Co sic et nunc terra appellatur H δ' ἐρῶ καὶ γῆν
 λέγεσθαι (καὶ γῆν in Ras.) S | **4** ἄγγελον] + Nec hoc tantum accipias in terra H |
5 Ἰδοσαν—θεός] < H | **6** πλήθους] Multitudo H | **10** ἐν Co ἐμ S | **11** ὑπερουρά-
 νιον] Thronos, et exelsas quasque Virtutes H (vgl. Kol. 1, 15?) | εἰ βούλει καὶ] Si
 autem vis aliquid H | **12** πατρὶ] + et Pater in me H, vielleicht richtig | τὸν θεόν]
 Patrem Deum H | **14** ἀφῆκα Co (vgl. H) ἀφῆκας S | **16** δυνάμεων in Ras. S | **24** ἦν
 κεκληρονόμηκεν] quam sibi elegerat in possessionem, quae pars ejus fuerat H |
25 Ἰουδαῖοι ἐξαγριωθέντες κατ' αὐτοῦ] id est Judaei H | **26** οὐ] Nec H.

- αὐτοῦ »ὡς λέων ἐν δρυμῶ«· νῦν ἔτι ἐν δρυμῶ λέοντες εἰσι καταθεματίζειν θέλοντες τὸν Ἰησοῦν καὶ δυσφημοῦντες αὐτὸν καὶ ἐπιβουλεύοντες τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. »εγενήθη« οὖν »ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῶ. ἔδωκεν ἐπ' ἐμὲ τὴν φωνὴν αὐτῆς, 5
 251^v διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν. μὴ σπήλαιον ναίνης ἢ κληρονομία μου
 Unten <ἐμοί«; | προφητεύει περὶ τῆς κληρονομίας ταύτης· ἡ κληρονομία μου
 μῆτι σπήλαιον ναίνης γέγονεν. σπήλαιον ναίνης, τῆς ἀγριωτάτης, τῆς νεκροβόρου, τῆς περὶ τὰ μνημεῖα, τῆς ἐδοιούσης τὰ θνησιμαῖα σώματα; »μὴ σπήλαιον ναίνης ἢ κληρονομία μου ἐμοί«;
 252^r »Ἡ σπήλαιον ἐπ' αὐτήν κύκλω αὐτῆς; βαδίσετε«. ἐπεὶ τοιοῦτοι γεγόνασιν, κελεύω ὑμῖν τοῖς ἀγγέλοις, ἵνα βαδίσητε καὶ συναγάγητε τὰ θηρία καὶ παραδῶτε αὐτοὺς τοῖς θηρίοις. »βαδίσετε καὶ συναγάγητε πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ ἐλθέτωσαν τοῦ φαγεῖν αὐτήν«. ἐλήλυθεν »τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ«, διεσθίει τὸν λαὸν ἐκείνων. βλέπετε 15
 αὐτῶν τὰς καρδίας διεσθιομένας ἐπὶ τῶν δυνάμεων τῶν ἀντικειμένων. εἰ ἐκείνων ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐφείσατο ἀλλὰ εἶπεν· »βαδίσετε, συναγάγητε τὰ θηρία«, πόσῳ πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται; ἐὰν μὴ ποιῶμεν τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου, ἐρεῖ πάλιν· βαδίσατε, συναγάγητε τὰ θηρία καὶ παραδότε αὐτήν. ἀλλ' ἡμεῖς παρη- 20
 σίαν ἔχομεν, ἵνα εἴπωμεν ἐν ταῖς εὐχαῖς· »μὴ παραδῶς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογημένην σοι«. ἐξομολογησόμεθα περὶ τῶν παραπτωμάτων μετανοοῦντες, καὶ τοῖς θηρίοις οὐ παραδοθησόμεθα, ἀλλ' ἀγγέλοις ἀγίοις τιθηνοῖς ἐσομένοις, ἐπὶ κόλπῳν βαστάζουσιν, μεταβιβά- 25
 25 Ἰησοῦ, ᾧ ἔστιν τὸ κράτος καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

1 Vgl. Matth. 26, 74. — 7f. Vgl. Euseb. (Gh II, 126f.); Hier. Comm. 928: referamus ad immunditiam nocturnae bestiae, quae vivit cadaveribus mortuorum et de sepulcris solet effodere corpora. — 16ff. Vgl. Röm. 11, 21. 24. — 20 Ps. 73, 19. — 23 Vgl. Jes. 40, 11 Luc.

2 τὸν] *Dominium* H | 3 εἰς αὐτόν] *nomini eius* H | 5 μου] Hierauf folgt in S 251^r 251^v erst Hom. 11, 1 von τὸ ἀποκτεῖναι τὸν χριστόν S. 79, 9 bis 11, 3 ὠφελήσει καὶ ὑμᾶς καὶ ἡμᾶς ἐὰν S. 80, 16; darauf 251^v 252^r 252^v Hom. 10, 8 von προφητεύει περὶ τῆς κληρονομίας S. 78, 6 bis Hom. 11, 1 δεδιωχέναι τοὺς δικαίους S. 79, 9. Die richtige Ordnung ist von Huet nach H wiederhergestellt worden | 6 ἐμοί Lo vgl. Z. 9, *mihī* H, LXX | προφητεύει Hu προφητεύη S | 10 ἢ nach LXX u. H: *aut* ὡς S | ἐπ' αὐτήν] < H | βαδίσετε] < H | 12 τοῖς θηρίοις] *ad dilacerandum* H | καὶ] < H | 16 ὁ Ἰησοῦς] *Deus* H | 20 ἔχομεν] ἔχωμεν Hu *confidamus* H | 23 μεταβιβάξουσιν] + *de terrenis locis ad coelestia* H | 24 ἐπὶ τὸν μέλλοντα] *in perpetuam aeternitatem* H | 25 τὸ — αἰῶνας] *gloria et imperium in saecula saeculorum* H | Ἀμήν] + *ὁμίλια ἰ* S.

Εἰς τὸ »δι' ἐμὲ ἀφανισμῶ ἠφανίσθη πᾶσα ἡ γῆ«
καὶ εἰς τὸ »περίζωμα«.

ᾠμιλία ια΄,

1. Τίς ἔστιν ὁ λέγων· »δι' ἐμὲ ἠφανίσθη ἀφανισμῶ πᾶσα ἡ γῆ«;
5 ὁ Χριστὸς ταῦτά φησιν, οὗ πρὸ τῆς ἐπιδημίας πολλὰ μὲν γεγένηται
ἀμαρτήματα τῶ λαῷ, ἀλλ' οὐ τοιαῦτα ὥστε αὐτοὺς πάντη ἐγκατα-
252^v λειφθῆναι καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν πολυχρόνιον παραδοθῆναι. ὅτε | δὲ
ἐπλήρωσαν »τὸ μέτρον τῶν πατέρων« αὐτῶν καὶ προσέθηκαν τῶ
251^r ἀνηρηζένοι τοὺς προφήτας καὶ δεδιωχένοι τοὺς δικαίους | τὸ ἀποκτεί-
Mitte ναι »τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ«, τότε γεγένηται τὸ »ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος
ὑμῶν«. καὶ δι' αὐτὸν ταῦτα πεπόνθασιν, καὶ »ἀφανισμῶ ἠφανίσθη πᾶσα
ἡ γῆ«. 2. εἰ δὲ καὶ ὑψηλότερον ἀκοῦσαι βούλει τοῦ »δι' ἐμὲ ἠφανίσθη
ἀφανισμῶ πᾶσα ἡ γῆ«, ἴδε τὴν ἐν σοὶ γῆν τίνα τρόπον ἠφανίσθη
ἐλθόντος τοῦ Ἰησοῦ· ἠφανίσθη γὰρ »νεκρωθέντων τῶν μελῶν τῶν
15 ἐπὶ τῆς γῆς« καὶ οὐκέτι ἡ γῆ ἐργάζεται τὰ ἐαντῆς, οὐκέτι γίνεται
παρὰ τῶ δικαίῳ τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς οἷς ἔθαλλεν ἡ σὰρξ, οὐκέτι
πορνεία, οὐκέτι ἀκαθαρσία, οὐκ ἀσέλγεια, οὐκ εἰδωλολατρία, οὐ φαρ-
μακεία καὶ τὰ λοιπά. καὶ ὁ σωτὴρ δὲ λέγει· »τί νομίζετε ὅτι
ἡλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τῆς γῆς· οὐκ ἡλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ
20 μάχαιραν«. ἀληθῶς γὰρ πρὶν μὲν ἔλθῃ, μάχαιρα οὐκ ἦν ἐπὶ τῆς γῆς
οὐδὲ »ἡ σὰρξ ἐπεθύμει κατὰ τοῦ πνεύματος οὐδὲ τὸ πνεῦμα κατὰ
251^v τῆς | σαρκός· ὅτε δὲ ἡλθεν καὶ δεδιδάγμεθα τίνα μὲν ἔστιν τῆς σαρκὸς
τίνα δὲ τοῦ πνεύματος, ἡ διδασκαλία ὥσπερ μάχαιρα γεγεννημένη ἐν

4 ff. Vgl. Olymp. (Gh II, 137): ἐκ μὲν τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου λεγόμενον
δηλοῖ, ὅτι διὰ τὴν εἰς αὐτὸν σφαγὴν ἠφανίσθη τῶν Ἰουδαίων ἡ χώρα, ἐκ δὲ τοῦ
ζωικοῦ τῆς ἀνθρωπότητος λεγόμενον σημαίνει, ὅτι διὰ τὸν ἄνθρωπον τὸν ἐδεσθε-
κότα ἐαντὸν πάση διδασκαλίᾳ ἠφανίσθη ἡ γῆ. — 8 Vgl. Matth. 23, 32. — 9 Vgl.
Matth. 5, 12? — 10 Vgl. Luk. 9, 20. — Matth. 23, 38. — 14 Vgl. Kol. 3, 4. —
16 ff. Vgl. Gal. 5, 19, 20. — 18 Matth. 10, 34. — 21 Vgl. Gal. 5, 17. — 23 Vgl.
Hebr. 4, 12.

2 καὶ εἰς τὸ περίζωμα] *usque ad eum locum in quo ait: Ecce compru-
truerat, quod nullo esset usui H (et in istud: Cinctorium Vall.)* | 3 *Homilia
VII H* | 8 τῶ Ru *ad (occisionem) H τὸ S* | 9 τὸ—S. 80, 16 ἐάν] Vgl. zu S. 78, 5 |
11 ὑμῶν] + *deserta H* | 12—15 Hierzu *Fragm. 38 in C: Εἴποις—ἐαντῆς* | 14 ἐλ-
θόντος—γὰρ] *et tunc videbis, post adventum Jesu Christi impleta esse quae dicta
sunt H* | τῶν μελῶν] *membris nostris H ἡμῶν τῶν μελῶν C*, vielleicht besser |
16 τὰ ἔργα τῆς σαρκός] < H | 18—S. 80, 5 Hierzu *Fragm. 39 in C: ὁ—αἰώνιον* |
19, 20 ἐπὶ τῆς γῆς] *super terram H*.

γῆ διείλεν τὴν σάρκα καὶ τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ πνεύματος· καὶ »ἠφανίσθη«
 μὲν »ἡ γῆ«, ὅτε τὴν νέκρωσιν Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφερόμεν,
 καὶ οὐκέτι ζῶμεν κατὰ σάρκα ζῆ δὲ τὸ πνεῦμα, καὶ σπείρομεν οὐδὲν
 εἰς τὴν σάρκα ἀλλὰ πάντα εἰς τὸ πνεῦμα, ἵνα μὴ θερίσωμεν φθορὰν
 5 ἐκ τῆς σαρκὸς ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πνεύματος ζωὴν αἰώνιον.

3. Λέγεται δὲ τοῖς ἡμαρτηκόσι· »σπείρετε πυρούς καὶ ἀκάνθας
 θερίζετε«· κὰν γὰρ [ἐν] τοῖς λόγοις τοῦ θεοῦ || ὁμιλοῦσιν, οἱ μὴ καλῶς 189
 αὐτοῖς ὁμιλοῦντες μηδὲ ὃν δεῖ τρόπον βιοῦντες μηδὲ πιστεύοντες
 σπείρουσιν πυρούς καὶ θερίζουσιν ἀκάνθας. μάλιστα δὲ ἔστιν ταῦτα
 10 νοῆσαι ἐπὶ τῶν ἑτεροδόξων ἐντυγχανόντων ταῖς γραφαῖς καὶ ἀκάνθας
 οὐκ ἀπὸ τῶν γραφῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐπινοιῶν θεριζόντων.
 »οἱ κληροὶ αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς«. ταῦτα καὶ πρὸ ἡμῶν
 ἄλλοι διηγῆσαντο. καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἀποδοκιμάζομεν αὐτῶν τὴν διήγησιν,
 εὐγνωμόνως φέρομεν αὐτὴν εἰς μέσον, οὐχ ὡς αὐτοὶ εὐρόντες ἀλλ'
 15 ὡς μεμαθητότες καλὸν μάθημα. οὗτος ὁ λόγος ὠφελήσει καὶ ὑμᾶς
 252^v καὶ ἡμᾶς, ἐὰν | προσέχωμεν τῷ γεγραμμένῳ, οἱ δοχοῦμεν εἶναι ἀπὸ
 Oben κλήρον τινὲς προκαθεζόμενοι ὑμῶν, ὅστε τινὰς θέλειν ἕκειν ἐπὶ τὸν
 κλήρον τοῦτον. ἴστε δὲ ὅτι οὐ πάντως ὁ κληρὸς σφῆζει· πολλοὶ γὰρ
 καὶ πρὸς βύτεροι ἀπολοῦνται, πολλοὶ καὶ λαϊκοὶ μακάριοι ἀποδειχθή-
 20 σονται. ἐπεὶ οὖν τινὲς εἰσιν ἐν κλήρῳ οὐχ οὕτως βιοῦντες ὥστε
 ὠφελῆθῆναι καὶ κοσμηῆσαι τὸν κλήρον, διὰ τοῦτο, φασὶν οἱ διηγῆσά-

2 Vgl. II Kor. 4, 10. — 3 Vgl. Röm. 8, 13. — 4 ff. Vgl. Gal. 6, 8. — 6 ff. Vgl. Olymp. (Gh II, 144): σπείρουσι δὲ πυρούς καὶ θερίζουσιν ἀκάνθας οἱ τοῖς μὲν λόγοις ὁμιλοῦντες τοῦ θεοῦ, μὴ ζῶντες δὲ κατ' αὐτά, ἢ πιστεύοντες ὡς παῖδες αἰρετικῶν. — 12 ff. Vgl. Chrys. (Gh II, 144): τινὲς μὲν καὶ εἰς τούτους φασί, τοὺς κληρὸς εἰρησθαι τοῦτο καὶ πειθῆναι. τί γὰρ ἡμᾶς ὠφελούσιν, εἰπέ μοι, τοὺς ἀναξίως βαδίζοντας; οὐχὶ δὲ καὶ κοίμα πλέον ἔσται. — 15 ff. Vgl. Hier. Comm. 929: Dicitur autem hoc et Ecclesiasticis, qui verba Domini et doctrinam ejus mala conversatione disperdunt. De quibus infertur: Cleri eorum non proderunt eis. Quid enim eos juvare poterit episcopi nomen et presbyteri, vel reliquus ordo Ecclesiasticus, cum magis graventur dignitatibus suis, et potentes potenter tormenta patientur; et quando [i. quanto] eis plus creditum fuerit, tanto plus requiratur ab eis. — 15 Vgl. Hebr. 4, 2.

1 καὶ¹) id est H | 2 δε] quia H δετι Hu | Ἰησοῦ] Jesu Christi H Χριστοῦ C | 6—11 Hierzu Fragm. 40 in C: Σπείρουσι—αἰρετικῶν | 6 σπείρετε Hu Seminatis H σπείρατε S | 7 ἐν] < C | λόγοις wie S. 71, 5. 6 λόγοις C Olymp. (vgl. auch H) ἀγίοις S | 7/8 κὰν—πιστεύοντες] Qui enim neque juxta voluntatem Scripturarum; neque juxta fidei veritatem proferunt eloquia Dei H | 9/10 ταῦτα νοῆσαι vgl. H: Hoc faciunt haeretici κατανοῆσαι S | 13 οὐκ Hu non H τοῦτ' S | 14 εὐγνωμόνως] consentiens H | 16—18 οὐ—τοῦτον] mit d. Vorhergehenden verbunden in d. Ausgg., nicht so bei H | 16—S. 81, 11 Hierzu Fragm. 41 in C: Λέγοις—εὐρεθῆ | 17 τινὲς Hu aliquid H τινὸς S | 18 δε] < H | 19 ἀποδειχθήσονται] + sed si ordinem clericatus et mereamur pariter, et habeamus H, vielleicht einzusetzen | 21 ὠφελῆθῆναι] (Hu) + ex ordine H ὠφελῆθῆναι S.

μενοι, γέγραπται· »οἱ κληῖροι αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς«. τὸ γὰρ ὠφελοῦν οὐκ αὐτὸ τὸ καθέξεσθαι ἐν πρεσβυτερίῳ ἐστίν, ἀλλὰ τὸ βιοῦν ἀξίως τοῦ τόπου, ὡς ἀπαιτεῖ ὁ λόγος. ἀπαιτεῖ καὶ ὑμᾶς βιοῦν ὁ λόγος καλῶς καὶ ἡμᾶς· ἀλλ' εἰ δεῖ οὕτως εἰπεῖν, »δυνατοὶ δυνατῶς
 5 ἔτασθήσονται«, πλεῖον ἐγὼ ἀπαιτοῦμαι παρὰ τὸν διάκονον, πλεῖον ὁ διάκονος παρὰ τὸν λαϊκόν, ὁ δὲ τὴν πάντων ἡμῶν ἐγχεχειρισμένος ἀρχὴν αὐτὴν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἔτι πλεῖον ἀπαιτεῖται. διὰ τοῦτο ὁ πεπιστευμένος τὰ μεγάλα ὁ ἀπόστολος, ἀκούετε, φησίν· »οὕτως ἡμᾶς
 10 λογιζέσθω ἄνθρωπος ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων θεοῦ. ὧδε λοιπὸν ζητεῖτε ἐν τοῖς οἰκονόμοις ἵνα πιστὸς τις εὑρεθῇ«. καὶ οὕτως σπάνιον ἐστὶν εὑρεθῆναι οἰκονόμον πιστὸν καὶ καλόν. Ἰησοῦς »ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν« λέγει· »τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον
 15 τοῖς δούλοις αὐτοῦ«; εἶτα μέμφεται τινες οἰκονόμους καὶ λέγει· »ἐὰν 259^r δὲ ἄρξηται ὁ κακὸς δούλος λέγει· χρονίζει μὲν ὁ κύριος ἔρχεσθαι, καὶ ἄρξηται τύπτειν τοὺς συνδούλους αὐτοῦ καὶ τὰς || παιδίσθας, ἐσθίειν 190
 τε καὶ πίνειν καὶ μεθύσκεσθαι· ἤξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ καὶ ἐν ὥρᾳ ἣ οὐ γινώσκει καὶ διχοτομήσει αὐτόν,
 20 καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει«. ταῦτα μὲν εἰς τὸ »οἱ κληῖροι αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς«.

4. Ἴδωμεν δὲ καὶ ἐξῆς ἐπίπληξιν ἀναγκαίαν, ἣν καλὸν εἰς τὸν ἡθικὸν τόπον ἀναλαβεῖν, λέγουσαν· »αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν, ἀπὸ ὀνειδισμοῦ ἐναντίον κυρίου«. ἐστὶν τινά, ἐν οἷς καυχώμεθα διὰ
 25 τὴν ἀνοίαν οὐκ οὐσίαν καυχήσεως ἀξίους· οἷον ἐὰν καυχῆσθαι τις ὅτι πλούσιός ἐστιν καὶ πολλὰ κέκτηται, λέγοιτ' ἂν πρὸς αὐτόν· »αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν«. ἐὰν καυχῆσθαι τις ἐπὶ εὐγενείᾳ ταύτῃ τῇ ἐκτός, λεχθήσεται πρὸς αὐτόν· »αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν.«
 30 ἐὰν καυχῆσθαι τις ἐπὶ πολυτελείᾳ ἱματίων, ἐπὶ οἰκοδομῇ οἰκίας πλο-
 σίως κατεσκευασμένης, ἀλλοτρία ἐστὶν ἢ καύχησις καυχήσεως ἀγίων· διὸ λεχθήσεται πρὸς τὸν τοιοῦτον· »αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως

4 Vgl. Weish. Sal. 6, 6. — 8 I Kor. 4, 1. 2. — 12 Vgl. Sus. 35^a (LXX) 42 (C). — 13 Luk. 12, 42 Par. — 15 Luk. 12, 45. 46 Par.

1/2 ὠφελήσουσιν u. ὠφελοῦν Hu ὠφελήσουσιν u. ὠφελοῦν S | 2 καθέξεσθαι Lo καθέξεσθαι S καθέσεσθαι Co | πρεσβυτερίῳ S | λόγος] + *Verum, carissimi, nolite putare hoc tantum de nobis esse dictum* H | 7 ἀρχὴν] *arcem* H TU NF I, 3, 22 A 6 | ἔτι πλεῖον] ἐπὶ πλεῖον S *pro omni Ecclesia (reddet rationem)* H | 8 ἀκούετε] *Paulus* H | 10 ζητεῖτε] *quaeritur* H | 13 ἄρα S* ἄρα S corr. | 15 δούλοις] *conservis* H | 17 συνδούλους] *servos* H | 21 ὠφελήσουσιν Hu ὠφελήσουσιν S | 22—S. 82, 12 Hierzu Fragm. 42 in C: *Καύχησαν—Χριστοῦ* | 24 τινά] *multa* H | 25 οὐκ—ἀξίους] <H | 26 λέγοιτ' ἂν Hu *dicitur* H λέγει τ' ἂν S.

Origenes III.

- ὑμῶν.« ἄκουε τοῦ λόγου τοῦ προφήτου Ἰερεμίου κελεύοντος ἡμᾶς
 μὴ καυχᾶσθαι μηδὲ ἐπὶ σοφίᾳ· »μὴ καυχᾶσθω« γὰρ φησὶν »ὁ σοφὸς
 ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ μηδὲ ὁ πλούσιος
 ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐν τούτῳ καυχᾶσθω ὁ καυχώμενος,
 5 συνιεὶν καὶ γνωσκέειν ὅτι ἐγὼ εἰμι κύριος.« θέλεις καυχᾶσθαι καὶ
 καυχώμενος μὴ ἀκούσαι· »αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν«, καύχησαι
 25^v ὡς ὁ ἀπόστολος | καὶ εἶπέ· »ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν
 τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος
 ἐσταύρωται γὰρ τῷ κόσμῳ.« θέλεις καυχᾶσθαι, ἵνα μὴ λεχθῆ·
 10 »αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν«, ἄκουε Παύλου καυχωμένου καὶ
 μάνθανε ὅταν λέγῃ· »ἠδιστα οὖν καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου,
 ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ«. ἄκουε οἷα καυχᾶται
 καυχήματα· »ἐν κόποις περισσοτέρως« (τίς δύναται ἡμῶν τοῦτο εἰπεῖν;)
 »ἐν φυλακαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις· ὑπὸ Ἰουδαίων
 15 πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τρις ἔραβδίσθην, ἀπαξ
 ἐλιθάσθην. τρις ἐνανάγησα. μανθάνομεν οὖν καὶ καυχήσεων εἶναι
 διαφοράς· ὡς τινὰς μὲν καυχῆσεις εἶναι αἰσχύνης ἀξίας, ἐφ' οἷς λέγοιτ'
 ἂν ἐκεῖνο τὸ ἀποστολικόν· »καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν· ἐφ'
 οἷς ἔδει αὐτοὺς αἰσχύνεσθαι, ἐπὶ τούτοις οἴονται δοξάζεσθαι.
 20 5. Μετὰ ταῦτα ἴδωμεν τὰ περὶ τοῦ περιζώματος· »Τάδε γὰρ
 »λέγει κύριος· βάδιζε καὶ κτήσαι σεαντῷ περιζώμα λινοῦν, καὶ περιθῶν
 περὶ τὴν ὀσφύν σου, καὶ ἐν ὕδατι <οὐ> διελεύσῃ. καὶ ἐκτῆσάμην τὸ
 περιζώμα κατὰ τὸν λόγον κυρίου καὶ περιέθηκα περὶ τὴν || ὀσφύν μου. 191
 καὶ ἐγενήθη λόγος κυρίου πρὸς με λέγων· λάβε τὸ περιζώμα τὸ περὶ
 25 τὴν ὀσφύν σου, καὶ ἀνάστηθι καὶ βάδισον ἐπὶ τὸν Εὐφράτην, καὶ
 κατάκουσον αὐτὸ ἐκεῖ ἐν τῇ τρυμαλιᾷ τῆς πέτρας.« μετὰ ἡμέρας
 ἕρχεται ἐκεῖ, εὐρίσκει διασσεσηπὸς τοῦτο τὸ περιζώμα. καὶ ἐπιφέρει
 254^r ὁ κύριος διδοὺς ἀφορμὴν τῆς ἐρημνείας τοῦ περιζώματος λέγων·

2 Jerem. 9, 23. 24. Zur Form des Citats vgl. Clem. Rom. ad Cor. I, 13, 1. —
 7 Gal. 6, 14. — 11 II Kor. 12, 9. — 13 ff. II Kor. 11, 23—25. — 16 ff. Vgl. Olymp.
 (Gh II, 145): αἰσχύνης φησὶ καὶ οὐκ εὐδαιμονία ἀξία ἐστὶν ἢ καύχησις παρὰ τῷ θεῷ. —
 18 Phil. 3, 19. — 19 Vgl. Röm. 6, 21.

1 ὑμῶν] + *Verum hoc parum est* H | ἄκουε—[Ἰερεμίου] *Audi quid loquatur
 in Jeremia sermo divinus* H; danach hinter λόγον wohl einzuschreiben διὰ | 2 μηδὲ Co
 ne . . *quidem* H μήτε S | 9 ἵνα μὴ λεχθῆ] vgl. H: *et non audire ἵνα μὴ ἐλεχθῆ* S |
 13 τοῦτο S* τοῦτο Scorr. w. e. sch. | 16 μανθάνομεν] *discamus* H *μανθάνομεν* Hu |
 καυχῆσεων Ru *gloriarum* H καυχῆσεως S | 19 οἷς] + *quippe* H | 22 οὐ Hu *non* H |
 23/24 καὶ—κυρίου] < H | 25 καὶ ἀνάστηθι] < H | 27 ἐκεῖ—περιζώμα] *propheta, et
 accepit cinctorium de loco ubi infoderat illud, et ecce computruerat, quod nulli usui
 esset* H (vgl. Jerem. 13, 7) | καὶ] + *ne quis juxta voluntatem animi sui de hoc loco
 sibi praesumeret intellectum* H.

»καθάπερ κολλᾶται τὸ περιζῶμα πρὸς τὴν ὄσφυν τοῦ ἀνθρώπου, οὕτως ἐκόλλησα πρὸς ἐμαυτὸν τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραὴλ καὶ πάντα τὸν οἶκον Ἰούδα, φησὶν ὁ κύριος, τοῦ γενέσθαι μοι εἰς λαὸν ὀνομαστὸν καὶ εἰς κἀχθῆμα καὶ εἰς δόξαν, καὶ οὐκ εἰσήκουσάν μου«. οὐκοῦν ὁ
 5 προφήτης ἀντὶ τοῦ θεοῦ παραλαμβάνεται περιζωννὺς περὶ τὴν ὄσφυν αὐτοῦ τὸ περιζῶμα τὸ λινούν, ὡς ὁ θεὸς τὸν λαόν· »ἐκόλλησα γὰρ πρὸς ἐμαυτὸν· φησὶν >τοῦτον τὸν λαόν, φησὶν ὁ θεός, καὶ οἰονεὶ περιζῶμα ὁ λαὸς γίνεται τοῦ θεοῦ.

Διὰ τί δὲ περιζῶμα γίνεται τοῦ θεοῦ περὶ τὴν ὄσφυν αὐτοῦ; ὁ
 10 δυνάμενος ἀναγινώσκων τὸν Ἰεζεκιήλ καὶ ὄσων τὸν θεὸν τῷ λόγῳ οἰονεὶ σωματοποιούμενον, καὶ τίνα μὲν τρόπον αὐτοῦ >τὰ ἀπὸ τῆς ὄσφυος κάτω· ἐστὶν πῦρ, >τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ὄσφυος καὶ ἄνω· ἐστὶν ἤλεκτρον, ἐρευνῆσάτω τὸν λόγον, διὰ τί τὸ κάτω τοῦ θεοῦ πῦρ ἐστίν. τὰ ἀπὸ ὄσφυος καὶ γενέσεως πράγματα, ταῦτα πῦρ ἐστίν.
 15 πάντα γὰρ τὰ ἐν γενέσει χορήξει τοῦ καθαρσίου τοῦ ἀπὸ τοῦ πυρός, πάντα τὰ ἐν γενέσει χορήξει τῆς κολάσεως. τὰ δὲ ἄνωτέρω τῆς ὄσφυος (καὶ) ὑπερβεβηκότα τὴν γένεσιν, ταῦτά ἐστιν ὕλη ὡς ἐν κόσμῳ καθαριωτάτη καὶ τιμιωτάτη· λέγεται γὰρ τὸ ἤλεκτρον χρυσοῦ εἶναι τιμαλφέστερον. ἐπεὶ οὖν παραδείγμασιν χορήται ἡ γραφή, ἵνα διδάξη
 20 τοῦ θεοῦ τὸ σῶμα τὸ ἄνωτέρω εἶναι τιμιώτερον καὶ τὸ σῶμα τὸ κατωτέρω εἶναι ὑποδέεστερον, διὰ τοῦτο εἰσήγαγεν τὸν θεὸν ἐκ πυρός καὶ ἤλεκτρον συνεστηκότα. [καὶ ἐστὶν σῶμα τοῦ θεοῦ † καὶ αὐτὸς] ἐν γενέσει πῦρ ἐστὶν ἕκαστος ἡμῶν, οὐκ ἐσμέν τὸ ἤλεκτρον, ἐὰν δὲ
 254v σήμερον εἶναι ἐν τοῖς κατωτέρω, ὥστε γενέσθαι τοῦ θεοῦ σῶμα τὸ ἄνωτέρω), ἐσόμεθα διαβάντες τὸ πῦρ ἤλεκτρον τὸ περὶ τὸ σῶμα τοῦ

4 ff. Vgl. Chrys. (Gh II, 167): τὸ περιζῶμα εἰκὼν ἐστὶ τοῦ λαοῦ καὶ ὁ) προφήτης τοῦ θεοῦ κτλ. — **6 ff.** Vgl. Hier. Comm. 931. — **10 ff.** Vgl. Ezech. 1, 27. — **13 ff.** Vgl. Sel. in Ezech. 1, 27 (Lo 14, 181): οὐ γὰρ μόνα κολαστήρια ἔχει ὁ λόγος, ἀλλ' ἔχει καὶ δι' ὧν ἀναπαύει. κολάζει δὲ διὰ τῶν κάτω δυνάμεων . . . ἀπὸ τῆς ὄσφυος ἐπὶ τὰ κάτω πῦρ ἦν· ἵνα δηλώσῃ, ὅτι οἱ ἐν γεννήσει τυγχάνοντες, οὗτοι δέονται πυρός. ὄσφυν γὰρ γεννήσεως σύμβολον . . . ἤλεκτρον δὲ ἐστὶ τὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου χίμα, ὡς τῶν τιμιωτάτων τούτων τῆς ὕλης κτλ.

1 καθάπερ] + γὰρ LXX QV Luc. + enim H | **3** φησὶν ὁ κύριος] < H | **4** οὐκ] ἐν S | **5** παραλαμβάνεται] accipiat H περιλαμβάνεται S | **6** ὄσφυν Co ὡς φῦν S | **7** φησὶν ὁ θεός] < H | **8** ὁ λαός] homo justus H | **9/10** ὁ δυνάμενος] < H doch vgl. zu Z. 13 | **10** τῷ λόγῳ] < H | **11** τίνα μὲν τρόπον] quomobrem H | **13** ἐρευνῆσάτω Ru tunc poteris etiam praesentis Scripturae (invenire rationem) H ἐρευνῆσατο S | **14** τὰ—ἐστίν] Renes generatione, et lumbi igne censentur H | **17** καὶ mit Blass nach Z. 14 u. H: et | **21** τοῦτο] + nunc H | **22** καὶ²—αὐτὸς] < H | αὐτὸς] ἄνος Koetschau οὕτως Lietzmann | **22/23** ἐν—ἤλεκτρον] Ex quo unusquisque nostrum juxta exordium nativitatis suae ad ignem refertur H | **24—26** δυνάτων—ἄνωτέρω] < H | **26** ἄνωτέρω S.

θεοῦ τὸ ὑψηλότερον. 6. κολλᾶ οὖν περὶ τὴν ὄσφυν αὐτοῦ τὸ περιζῶμα τὸ λινούν. ἵνα τί; ἵνα δηλωθῇ ὅτι ὁ λαὸς οἰονεὶ σκέπη ἐστὶ τοῦ θεοῦ· πρὸς γὰρ τοὺς βουλομένους κατηγορεῖν τοῦ θεοῦ ἴσταται ὁ λαὸς καὶ ὡσπερὶ ὑπερασπίζει αὐτοῦ καὶ οὐκ ἔῃ τι ἄτοπον λέγεσθαι
 5 ἐν τοῖς περὶ τοῦ θεοῦ. ἐπὶ δὲ ἁμαρτήσωμεν, τὸ περιζῶμα τοῦτο ὡς ἀποτίθεται ὁ προφήτης καὶ καταδικάζει αὐτὸ εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμόν, ἵνα ἐκεῖ διαφθαῖ, οὕτως ὁ ἁμαρτάνων ἀποβάλλεται ἀπὸ τῆς ὄσφρος τοῦ θεοῦ || καὶ ἐκβληθεὶς ἐκβάλλεται εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμόν, τὸν τῆς Μεσοποταμίας ποταμόν, ὅπου οἱ Ἀσσύριοι ἐχθροὶ
 10 τῷ Ἰσραήλ, ὅπου οἱ Βαβυλώνιοι, καὶ ἐκεῖ διαφθείρεται. ὄντων γὰρ τοσοῦτων ποταμῶν πέμπεται ὁ προφήτης ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμόν πραγματεύεσθαι καὶ ἀπαγαγεῖν περιζωμάτιον λινούν.

Διὰ τί δὲ καὶ »λινούν«; ὅτι τὴν γένεσιν ἔχει ἀπὸ γῆς· φυτὸν
 15 γὰρ ἐστὶν ἀνατέλλον ἀπὸ γῆς, εἶτα μετὰ τὸ γεωργηθῆναι ξανθόμενον καὶ πλυνόμενον καὶ σμηχόμενον καὶ πολλῇ ἐργασίᾳ γινόμενον. ἵνα γένηται τοιοῦτον ὅστε γενέσθαι περιζῶμα ἢ οὔτιδήποτε. καὶ ἡμεῖς οὖν πάντες τὴν γένεσιν ἔχομεν ὡς τὸ περιζῶμα τοῦ θεοῦ, καὶ ἔχοντες τὴν γένεσιν ἀπὸ γῆς, πολλῆς κατασκευῆς χρῆζομεν, ἵνα ξανθῶμεν,
 20 ἵνα πλυνθῶμεν, ἵνα τὸ χροῶμα τῆς γῆς ἀποβάλωμεν· ἄλλο γὰρ τὸ
 255 τῆς γενέσεως τοῦ λινού χροῶμα, ἄλλο τὸ ἀπὸ τῆς ἐργασίας. τὸ μὲν γὰρ τῆς γενέσεως τοῦ λινού χροῶμα μελανότερόν ἐστιν, ἀπὸ δὲ τῆς ἐργασίας γίνεται λαμπρότατον. τοιοῦτον οὖν τι καὶ ἐπὶ ἡμᾶς τοὺς ἐν γενέσει φθάσει. μελανέες ἐσμεν κατὰ τὴν ἐν τῷ πιστεύειν ἀρχήν,
 25 διὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἰουδαίου τῶν ἀσμάτων λέγεται· »μέλαινά ἐμι καὶ καλή«. καὶ Αἰθίοψιν ἡμεῖς κατ' ἀρχὰς τὴν ψυχὴν εἰκαμεν, εἶτα ἀποσμηχόμεθα, ἵνα λαμπρότεροι γενόμεθα κατὰ τὸ »τίς αὕτη ἢ

2 ff. Vgl. Hier. Comm. 931: Omnis quoque vir sanctus lumbare Dei est, qui assumptus de terra et de terrae lino [so Vict.], Dei consortio copulatur et quodammodo quae in Ecclesia ejus videntur obscena, majori diligentia operit, atque circumdat, ne gentilium et haeticorum morsibus pateant. — 14 ff. Vgl. in Lev. Hom. 4, 6 (Lo 9, 227): origo lini ita e terra ducitur, et de terra editur, ut ex nulla admixtione concepta sit. — 25 Hohel. 1, 5. — 27 Hohel. 8, 5.

4 ὁ λαός] < H | 6 ὡς ἀποτίθεται Koetschau ἀποτίθεται ὡς S | 9 Ἀσσύριοι] + habitant H | 10 ὄντων] Cur etc. H | 12/13 πραγματεύεσθαι—λινούν] nisi ut sacramentum juxta vim nominis doceat intellectum H | 14 ὅτι] linum H | 14/15 φυτὸν—εἶτα] nam cum semen ejus in humum fuerit abjectum, primum in gramine pullulat, deinde ut infinita praeteream H | 16 σμηχόμενον] teritur, tunditur H | γινόμενον] excutitur H | 19 γῆς nach H: terra τῆς S | 22 μελανότερον S | 24 κατὰ—ἀρχήν] quando regeneramur, quando ereditimus H | 27 γενόμεθα] + ut nitorem qui nobis insitus ex natura non fuerat, diligentia consequamur H.

ἀναβαίνουσα λελευκανθισμένη; καὶ γινόμεθα »λινοῦν λαμπρὸν καὶ καθαρόν«. εἶτα καὶ πλεκόμεθα ἐπὶ τὸ περιζώμα τοῦ θεοῦ, ὅταν ἄξιοι ὦμεν κολλᾶσθαι τῷ θεῷ. οὐκ ἀποτίθεται ἡμᾶς ὁ θεός. ἀπέθετο τὸν πρῶτον λαόν, »πάντα τὸν οἶκον Ἰούδα« καὶ »τὸν οἶκον Ἰσραήλ». 5 ἐγένετο εἰς τὸ μὴ χρησθῆναι ἔτι· οὐκέτι γὰρ αὐτοὺς περιζώννυται. ἡμᾶς ἀντὶ ἐκείνων περιεζώσατο ὁ θεός· οὐ γὰρ ἀποβαλὼν τὸ περιζώμα ἔμεινε γυμνός, ἀλλὰ ἄλλο περιζώμα ἐαντῷ ὕφανευ. τοῦτο τὸ περιζώμα ἢ ἐκκλησία ἐστὶν ἢ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ἦτις ἴστω ὅτι »εἰ τῶν προτέρων οὐκ ἐφείσατο ὁ θεός, πόσῳ πλέον οὐδὲ αὐτῆς ἀμαρτανουσῆς 10 φείσεται, ἐὰν μὴ ἢ ἄξια τῆς ὀσφύος τοῦ θεοῦ.« ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἐν πνευμά ἐστιν« ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἐστὶν ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

|| Εἰς τὸ »καὶ ἐρεῖς πρὸς τὸν λαόν (τοῦτον)· τάδε 193
λέγει κύριος ὁ θεὸς Ἰσραήλ· πᾶς ἀσκόδς πληρωθήσεται
15 (οἴνου)« μέχρι τοῦ »καὶ κατὰξουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν
δάκρυα, ὅτι συνετρίβη τὸ ποίμνιον τοῦ κυρίου».

Ἑομιλία ιβ'.

255v 1. Ὁ προστάσσεται ὁ προφήτης λέγειν ὑπὸ θεοῦ, ὀφείλει | ἄξιον
εἶναι τοῦ θεοῦ, [οὐ] φαίνεται δὲ ὅτι οὐκ ἄξιόν ἐστὶ τοῦ θεοῦ,
20 μερόντων ἡμῶν ἐπὶ τοῦ γραμματος, ὅστε εἰπεῖν ἄλλον τιὰ ἀκού-
σαντα τοῦ γραμματος· μωρία ἐστὶ ταῦτα τὰ γραμματα. τοῦτο δὲ
ἐρεῖ ψυχικός· »ψυχικός« γὰρ »ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύμα-
τος τοῦ θεοῦ· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστιν«. ὅρα οὖν τὴν λέξιν τί φησιν.
»καὶ ἐρεῖς πρὸς τὸν λαόν τοῦτον· τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς Ἰσραήλ»

1 Vgl. Apok. Joh. 16, 6. — 8 Vgl. Röm. 11, 21. — 10 I Kor. 6, 17. — 22 I Kor. 2, 14.

1 γινόμεθα] *efficiamur* H γενώμεθα Co | 3 θεός] + *si tamen candorem, quem nobis concesserat, semper habeamus* H richtig (vgl. Z. 8 ff.) | 4 Ἰσραήλ mit H: *Israel* ἔλημ S | 7 ἀλλὰ] *statim ut illos projecit* H | 8 ἴστω Hu ἴστω S | 10 φείσεται + *si eum dereliquerit* H | ὁ δὲ] *si non* H | 12 αἰῶνας] + *saeculorum* H | Ἀμήν] + *ὁμιλία ια'* S | 13/14 καὶ—Ἰσραήλ] < H | 13 τοῦτον nach Z. 24 u. LXX | 15 οἴνον Co *vino* H | 17 *Homilia IX* H | 18 ὑπὸ] ἀπὸ S | 19 οὐ] < H w. e. sch. | 20 ἄλλον] *rudis* H (= ἀπλοῦν ?) | 21 γραμματος] + *et nihil altius requiramus* H | ταῦτα τὰ γραμματα] *Scripturis aurem accomodare, et ea cognoscere quae in eis lectitantur* H | 23 τὴν λέξιν] *Dei sermonem* H | 24 ἐρεῖς Co *dices* H ἐρεῖ S (vgl. S. 89, 12) | λαόν] + *sermonem* H.

— <ὁ λέγει «κύριος ὁ θεὸς Ἰσραήλ», ἄξιον ἔστω κυρίου τοῦ θεοῦ Ἰσραήλ — «πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου· καὶ ἔσται ἐὰν εἴπωσι πρὸς σε· μὴ γρόντες οὐ γνωσόμεθα ὅτι πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου»; καὶ οἱ ἀποκρινόμενοι <εἰ> ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ ἔστῶτες ταυτὰ φασὶ καὶ
 5 λέγουσιν ἐγρωκέναι ὅτι «πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου», ψεύδονται· οὐ γὰρ «πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου». εἰδὼ γοῦν ἀσχοὶ ἐλαίου πληροῦμενοι ἢ ἄλλης ὑγρᾶς οὐσίας, <τινὲς δὲ καὶ μένουσι κενοί.> ψεύδονται ἄρα· οὐ γὰρ «πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου». καὶ ὁ λαὸς ἀποκρίνεται φάσκων· «μὴ γρόντες οὐ γνωσόμεθα ὅτι πᾶς ἀσκὸς
 10 πληρωθήσεται οἴνου»; ἄπερ διηγῆσεως κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν τοιαῦδε τεύξεται. ἐὰν εἰδῶμεν τὰς τῶν οἴνων διαφορὰς καὶ τὰ λεγόμενα περὶ αὐτῶν, καὶ ἀκολούθως αὐτοῖς περὶ τῶν ἀσκῶν ὀφόμεθα ὅτι ἀληθὲς ἐστὶ τὸ «πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου». εἴτε γὰρ ἀγαθὸς τις ἐστίν, ἢ οὕτως ὀνομάσωμεν, ἐν ἀσκοῖς ἀσκός,
 15 πληρωθήσεται οἴνον κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀγαθότητα. εἴτε ἐστίν, ὡς ἐν συγκρίσει ἀσκῶν καὶ τῇ κρίσει τῇ περὶ αὐτῶν, μοχθηρός, καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν μοχθηρίαν αὐτοῦ πληρωθήσεται οἴνου μοχθηροῦ. πῶς οὖν ἔστιν ἀπὸ τῆς γραφῆς λαβεῖν περὶ τῶν διαφόρων οἴνων; περὶ μὲν
 256^r τῶν χειρόνων τοιαῦτα γέγραπται· «ἐκ γὰρ ἀμπέλου Σοδομόμων ἢ
 20 ἀμπελος αὐτῶν, καὶ ἡ κληματὶς αὐτῶν ἐκ Γομόρρας· ἡ σταφυλὴ αὐτῶν σταφυλὴ χολῆς, βότρυς πικρίας αὐτοῖς· θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν, καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνιάτος». περὶ δὲ τῶν κρειττόνων· «τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡς κράτιστον», καὶ ἡ σοφία συγκαλεῖ
 25 καὶ πίετε οἶνον ὃν κεκέρακα ὑμῖν». ἔστιν οὖν οἶνος ἀπὸ Σοδομόμων καὶ ἔστιν οἶνος, ὃν ἡ σοφία κίρνησιν. καὶ πάλιν· «ἀμπελῶν ἐγενήθη τῷ ἡραπημένῳ ἐν κέρατι ἐν τόπῳ πίονι», || πεφτυεμένη ὑπὸ τοῦ
 194 θεοῦ, ἢ καλουμένη ἀμπελος Σωρῆκ, Ἐκλεκτὴ τις οὖσα καὶ Θευμαστὴ. ἔστι δὲ τις καὶ ἀμπελος Αἰγυπτίων, ἣν πατάσσει ὁ θεὸς κατὰ τὸ

6 ff. Vgl. Hier. Comm. 932: quod omne non oleo, non aqua, non melle, non lacte, non alia qualibet materia liquentis elementi, sed vino, et ebrietate completur. — **19** Deut. 32, 32. 33. — **23** Psal. 22, 5. — **24** Prov. 9, 5. — **26** Jes. 5, 1. 2. — **28** Vgl. Onom. sacra I, 199, 76: Σωρῆκ ἐκλεκτὴ ἢ καλλίστη (vgl. Jes. 5, 2 LXX u. Σ').

1 ὁ—Ἰσραήλ nach H: Quod dicit Dominus Deus Israel | **4** εἰ nach H: si | **6**—S. 87, 31 Hierzu Fragm. 43 in C: Αεντέρῳ—ἀμαρτιῶν | **6** εἰσὶ γοῦν Blass εἰσὶν οὖν S | **7** τινὲς δὲ καὶ μένουσι κενοί C vacui aut certe non pleni H | **8** ψεύδονται—γὰρ] Dominus autem dicit H | **14** ὀνομάσωμεν Hu ὀνομάσωμεν S | **22** κρειττόνων] + haec dicuntur H | **23** με] < H vgl. S. 87, 9 | **24** panes meos H | **26** ἐγενήθη Ru facta est H ἐγενήθη S | **29** πατάσσει Hu C percussit H πατάσσει S.

γεγραμμένον ὅτι »επάταξεν ὁ θεὸς ἐν χαλάσῃ τὴν ἀμπελον αὐτῶν, καὶ τὰς συκαμίνας αὐτῶν ἐν πάρῃ».

2. Κατανόησον οὖν μοι πάντας ἀνθρώπους εἶναι τροπικῶς νῦν χωρητικούς οἴνου. καὶ ὀνομάζω αὐτοὺς κατὰ τοῦτο ἄσκους καὶ
 5 λέγω ὅτι ὁ μὲν φαῦλος πεπλήρωται »οἴνου ἀμπέλου Σοδόμων«, πεπλήρωται οἴνου Αἰγυπτίου καὶ οἴνου τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰσραήλ, ὁ δὲ ἅγιος καὶ ὠφελιμῆτος πεπλήρωται οἴνου ἀπὸ ἀμπέλου Σωρῆκ καὶ οἴνου περὶ οὗ γέγραπται· »τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον ὡς κρᾶ-
 10 τιστον«, καὶ πάλιν πεπλήρωται οἴνου ὁ ἅγιος, ἀφ' οὗ ἐκέρασεν ἡ σοφία. ταῦτα μὲν οὖν νοείσθω μοι κατὰ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀρετὴν, ἵνα θεωρηθῇ τὸ »πᾶς ἄσκος οἴνου πληροῦται. εἰ δὲ δεῖ ἰδεῖν καὶ τὰ διὰ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀρετὴν, κολάσεις μὲν τὰς διὰ τὴν κακίαν, εὐλογίας δὲ καὶ ἐπαγγελίας τὰς διὰ τὴν ἀρετὴν, παραστήσωμεν ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, τίνα τρόπον αἱ κολάσεις
 256^v καὶ αἱ ἐπαγγελιαὶ οἴνος λέγεται· »λάβε τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου τούτου, καὶ ποτιεῖς πάντα τὰ ἔθνη πρὸς ἃ ἐγὼ ἐξαποστελῶ σε πρὸς αὐτούς«. Ἱερεμίας ταῦτα λέγει· ᾧ ἐπιφέρει· »καὶ πίνοντα καὶ ἐξεμέσονται καὶ ἐκμανήσονται καὶ πεσοῦνται«. οὐκοῦν τὰς κολά-
 20 σεις ὠνόμασεν ἐνταῦθα οἴνον ἀκρατον, ὃν πίνουσιν οἱ ἀκράτου οἴνου τούτῃστιν ἀκράτου κολάσεως ἄξιοι. εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι οἱ πίνοντες κόλασιν οὐκ ἀκρατον, ἀλλὰ κεκερασμένην· »ποτήριον« γὰρ »ἐν χειρὶ κυρίου, οἴνου ἀκράτου πλήρες κεράσματος, (καὶ) ἔκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο· πλὴν ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη, πίνονται πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς γῆς«. εἰ θέλεις καὶ ποτήριον εὐλογίας ἰδεῖν, ὃ
 25 πίνουσιν οἱ δίκαιοι, ἤρκει μὲν οὖν καὶ τὸ τῆς σοφίας, ἐφ' ᾧ ἔλεγε· »πίετε οἴνον ὃν ἐκέρασα ὑμῖν«, ἴδε δὲ μοι καὶ τὸν σωτήρα πρὸς τὸ πάσχα ἀναβαίνοντα εἰς »ἀνάγαιον μέγα ἐστρωμένον καὶ κεκοσμημένον« καὶ ἐσοτάζοντα μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ διδόντα αὐτοῖς ποτήριον, περὶ οὗ γέγραπται οὐχ ὅτι ἐκέρασεν· ὁ Ἰησοῦς γὰρ εὐφραίνων τοὺς
 30 μαθητὰς ἀκράτῳ εὐφραίνει καὶ λέγει αὐτοῖς· »λάβετε, πίετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν·

1 Psal. 77, 47. — 5 Vgl. Deut. 32, 32. — 8 Psal. 22, 5. — 15 Jerem. 32, 1. — 17 Jerem. 32, 2. — 21 Psal. 74, 9. — 26 Prov. 9, 5. — 27 Vgl. Mark. 14, 15 Luk. 22, 11. — 30—S. 88, 3 Matth. 26, 27—29 Par. u. I Kor. 11, 25. Vgl. Barnard T St V, 5, 29.

2 συκαμίνας Hu συκαμήνας S | 4 καὶ¹] ἢ S | καὶ¹—ἄσκους] nec aliud eis possumus nomen imponere, qui capaces vini sunt quam utrium H | 7 ἀμπέλου nach H: vinea u. S. 86, 19 ἀμπέλων S | 11/12 δεῖ ἰδεῖν καὶ τὰ] impleantur utres H w. e. sch. | 12 τὰ] τὰς S | τὴν²] δι' S | 15 οἴνος Ru vinum H οἶνοι S | 21 κόλασιν οὐκ ἀκρατον] supplicia uerum quidem non penitus meraca H | 22 καὶ ἔκλινεν mit H: et inclinavit ἐκλινεν S* ἔκλινεν Scorr. | 27 κεκοσμημένον] η in Ras. S | 29 περὶ—ἔτι] de quo in Evangelio scriptum est non quod H.

τοῦτο ποιεῖτε, δόσεις ἐὰν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, καὶ
 »ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ πῖω αὐτὸ ἀπὸ τοῦ νῦν, ἕως αὐτοῦ πῖω μεθ'
 ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

- Ὅρας τὴν ἐπαγγελίαν τὸ ποτήριον »τῆς καινῆς διαθήκης« οὖσαν,
 5 ὄρας τὰς κολάσεις ποτήριον οἴνου ἀκράτου, καὶ ἄλλο εἶδος κολάσεως
 257 ποτήριον κεκερασμένον· ὅστε ἐκάστῳ κίνασθαι κατὰ τὴν | ἀξίαν
 τῆς χρηστῆς || πράξεως ἀναμειγμένης μοχθηρᾷ πράξει ἃ πῖεται. 195
 νόει δέ μοι τοὺς μὲν πάντῃ ἀλλοτριούς τῆς θεοσεβείας καὶ μηδα-
 μῶς προσέχοντας αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς ἔτυχε ζῶντας, πίνοντας τὸν ἀκρατον
 10 οἶνον περὶ οὗ παρεθέμεθα τὰ ἀπὸ τοῦ Ἱερειμίου, τοὺς δὲ μὴ πάντῃ
 ἀποστάντας καὶ ἀμαρτωλοὺς, ἀλλ' ἀ(να)ξιούς τοῦ ποτηρίου »τῆς
 καινῆς διαθήκης«, ποιῶντας ὅτε μὲν χρηστοτέρας ὅτε δὲ ἐναντίας
 <πράξεις>, οἶνον πίνοντας »ἀκράτου κεράσματος«. »ἐκκλινε« γὰρ ὁ
 θεὸς »ἐκ τούτου εἰς τοῦτο«. τίνας »τούτου«; δύο ποτήρια βλέπω
 15 κατὰ τὸ λεγόμενον· »ἐκκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο πλὴν ὁ τρυγίας
 αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη«. νόει μοι τὸ ποτήριον τῶν ἀγαθῶν σου
 ἔργων ἐν τῇ μιᾷ χειρὶ τοῦ θεοῦ· εἰ δὲ βούλει τολμηρότερόν με εἰπεῖν,
 ἔστω ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ τοῦ θεοῦ τὸ ποτήριον τῶν ἔργων σου τῶν
 ἀγαθῶν, εἶτα ἔστω τὸ ποτήριόν σου τῶν ἀμαρτημάτων ἐν τῇ ἀριστερᾷ
 20 χειρὶ τοῦ θεοῦ. ὅταν οὖν μέλλῃς κολάζεσθαι διὰ τὰ ἀμαρτήματα,
 ἐπεὶ καὶ χρηστότερά σοι ἔργα γεγένηται, ποτήριον »ἐν χειρὶ κυρίου
 ἐστὶν οἴνου ἀκράτου πλήρες κεράσματος· καὶ ἐκκλινεν ἐκ τούτου εἰς
 τοῦτο«, ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἀριστερᾷ εἰς τὸ ἐν τῇ δεξιᾷ. οὔτε γὰρ μόνον
 δύνασαι πιεῖν τὸ τῶν ἀγαθῶν ποτήριον, ὡς οὐ μόνον ἀγαθὰ ἔργα
 25 πεποιηκώς, οὔτε δύνασαι πιεῖν μόνον τὸ τῶν ἀμαρτημάτων ποτήριον,
 χρῆστὰ γὰρ σοι πέπρακται τινα. διὰ τοῦτο »ἐκκλινεν ἐκ τούτου εἰς
 τοῦτο«. κατὰ τὴν ἀνάλογίαν τῶν ἔργων σου κίναται σοι ὁ θυμὸς
 καὶ ἡ κόλασις, ἵνα ἦτοι ὑδαρέστερον τὸ τῆς κολάσεως ἢ σοι ἢ δοιμύ-
 257^v τερον καὶ ἐπιπονώτερον. κατὰ τὴν ἀνα|λογίαν γὰρ, ὡς προεῖπον,
 30 τῶν ἀμαρτημάτων συγκρινομένων τοῖς ἀγαθοῖς ἀμβλύνεται πως ἢ
 οὐκ ἀμβλύνεται ὁ ἀπὸ τοῦ ποτηρίου τῆς ὀργῆς † ποσῶς διδομένης

4. 11 Vgl. Matth. 26, 28. — 5 Vgl. Jerem. 32, 1. — 6 Vgl. Psal. 74, 9. —
 13 ff. Ps. 74, 9. — 21 Psal. 74, 9. — 23 ff. Vgl. in I Kor. 9, 23 (Cat. Cram. V, 180, 33 ff.):
 ἀλλ' ἔρει τις τῶν ἀκουόντων· ὁ βίος μου μικτός ἐστίν· οὔτε πάντα ποιῶ διὰ τὸ
 Ἐυαγγέλιον· οὔτε πάντα ποιῶ διὰ τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὴν ἡδονήν. πρὸς τοῦτο
 φήσομεν· ταῦτα ὁ Θεὸς τὰ κριματά ἔχει. — 26 Vgl. Psal. 74, 9.

6. 27 κίνασθαι u. κίναται Blass (vgl. S. 86, 26) κινᾶσθαι u. κινᾶται S |
 9 αὐτοῖς] αὐτοῖς S | 11 ἀναξιούς Hu nach H: *indigni* | 13 πράξεις Ru *opera* H |
 14 τίνας τούτου;] *Quid est quoddam, ex hoc in illud* H, vielleicht richtig | 24 οὐ] <
 H | 26 τούτου Co τούτο S | 27/28 κατὰ—κόλασις] < H | 29 καὶ ἐπιπονώτερον] <
 H | 30 — S. 89, 1 ἀμβλύνεται—ἐν] *aut obtundatur inae divinae aculeus, aut exa-*
cuatur. Si H | 31 ὀργῆς] + <οἶνος> Blass Diels Riedel + <πόνος> Koetschau.

ἐκάστω τῶν ἀμαρτημάτων. ἐὰν δὲ καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἦς ὁλος, λέγεις·
 »ποτήριον σωτηρίου λήψομαι, καὶ τὸ ὄνομα κυρίου ἐπικαλέσομαι.«
 »πᾶς« οὖν »ἄσκος«, εἴτε καλὸς εἴτε μοχθηρὸς, »πληρωθήσεται οἶνον«.
 καὶ κατὰ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ ἄσκοῦ οἶνος βληθήσεται εἰς τὸν
 5 ἄσκον κατὰ τὸν λόγον τῶν ἐνταῦθα ὀνομαζομένων ἄσκων. ἔλαιον
 οὖν οὐ βάλλεται εἰς τοὺς ἄσκους οὐδὲ ἄλλη τις ὑγρὰ ὕλη, ἀλλὰ
 πάντα ἄσκον δεῖ οἶνον πληρωθῆναι.

3. Εἴτα διδάσκει διὰ τοὺς ἀμαρτήσαντας, ὅσον κατὰ τὸ ῥητόν,
 ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ τότε καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ποταποῦ οἶνον μέλλει
 10 πληροῦν ὁ θεὸς τοὺς ἄσκους τούτους, τοὺς ἀμαρτωλοὺς. γέγραπται
 γάρ· »ἐὰν εἰπωσι πρὸς σε· μὴ γνόντες οὐ γνωσόμεθα ὅτι πᾶς ἄσκος
 πληρωθήσεται οἶνον; καὶ ἔρεῖς πρὸς αὐτούς· τὰδε λέγει κύριος· ἰδοὺ
 ἐγὼ πληρῶ πάντα τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν ταύτην καὶ τοὺς
 βασιλεῖς τοὺς καθημένους υἱοὺς τοῦ Λαβιδ ἐπὶ θρόνον αὐτοῦ καὶ
 15 τοὺς ἱερεῖς. οὐδενὸς φεΐδεται ὁ μέλλον κολάζειν. οὐκ ἐπεὶ προ-
 φήτης || τις ἐχρημάτισεν, ἔχει δὲ ἀμαρτήματα, οὐ πληρωθήσεται τῶν 196
 λεγομένων ἀπειλῶν. οὐκ ἐπεὶ ἱερεὺς τις ἐχρημάτισεν καὶ ἔδοξεν
 ὑπεροχὴν ὀνόματος ἔχειν τιμωτέρον παρὰ τὸν λαόν, φεΐδεται
 αὐτοῦ ὁ θεὸς ὥστε αὐτὸν μὴ κολασθῆναι ἀμαρτήσαντα. τὰ δὲ περὶ
 20 ἐκείνων ἀναγεγραμμένα, φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἐγράφη δι' ἡμᾶς. »εἰς
 258r οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων | κατήνησεν«. εἴ τις οὖν καὶ ἐν τούτοις
 τοῖς ἱερεῦσι (δείκνυμι δὲ τοὺς πρεσβυτέρους ἡμᾶς) ἢ ἐν τούτοις τοῖς
 περιεστηκόσι τὸν λαὸν λευτίαις (λέγω δὲ τοὺς διακόνοισι) ἀμαρτάνει.
 ἔξει ταύτην τὴν κόλασιν· ὡς πάλιν εὐλογίαι τινές εἰσιν ἱερατικάι,
 25 περὶ ὧν θεοῦ διδόντος οὐ μακράν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ
 λόγον τοῦ προφητικοῦ εἰσόμεθα ἀναγινωσκομένων τῶν Ἀριθμῶν·
 περὶ γὰρ ἱερέων ἐκεῖ τινα μέλλει λέγεσθαι.

»Καὶ τοὺς ἱερεῖς« οὖν »καὶ τοὺς προφήτας καὶ τὸν Ἰούδαν καὶ

2 Psal. 115, 4. — 15 ff. Vgl. Hier. Comm. 932: non solum vulgus ignobile
 vilisque plebecula, sed reges Ecclesiarum de stirpe, sive filii David, qui sedent
 resupini erectaque cervice, et protento aqualiculo super thronum ejus. Sacerdotes
 quoque ipsi, secundus in ecclesiastico honore gradus, et prophetae, qui videntur
 habere scientiam Scripturarum, et omnes habitatores Jerusalem, pro varietate
 peccatorum complentur. — 20 Vgl. I Kor. 10, 11. — 26 Vgl. Num. 18.

1 ἐκάστω τῶν ἀμαρτημάτων? Blass | 6/7 ἀλλὰ—πληρωθῆναι] nisi vinum
 Sodomorum, aut Sorec H | 12 ἔρεῖς Co dices H ἐρεῖ S | 15 κολάζειν] + pecca-
 tores H | οὐκ ἐπεὶ προφήτης] ist vorher ein Satz οὐκ ἐπεὶ βασιλεὺς τις κτλ. aus-
 gefallen? vgl. Hier. Comm. | 18 τιμωτέρον] vgl. S. 90, 24 App. τιμωτέρον S | τὸν
 λαὸν Koetschau vgl. Z. 23 τὸν ὄλον S; H ganz frei u. verkürzt | 24 ταύτην τὴν κό-
 λασιν] supplicium, quod nunc per prophetam Dominus comminatur H | 26 εἰσόμεθα
 Hu disputabimus H εἰσόμεθα S.

- πάντας τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ φησὶν ὁ θεὸς πληρώσειν
 »μεθύσματος« καὶ διασκορπιεῖν »αὐτοὺς ἄνδρα καὶ τὸν ἀδελφὸν
 αὐτοῦ, καὶ τοὺς πατέρας αὐτῶν (καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν)«. καὶ ταῦτα
 5 δὲ οὕτω νοήσωμεν· τοὺς μὲν δικαίους συνάγει ὁ θεός, τοὺς δὲ
 ἀμαρτωλοὺς διασκορπίζει. διὰ τοῦτο καὶ ἡνίκα μὲν οὐκ ἐκινουῦντο
 ἀπὸ ἀνατολῶν οἱ ἄνθρωποι, οὐκ ἐσκορπίσεν αὐτοὺς ὁ θεός· ὅτε
 δὲ ἐκίνησαν »ἀπὸ ἀνατολῶν« καὶ »εἶπεν ἄνθρωπος πρὸς τὸν πλησίον
 αὐτοῦ· δεῦτε καὶ οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἔσται
 ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ«, φησὶν ὁ θεός περὶ τούτων· »δεῦτε καὶ
 10 καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν ἐκεῖ τὴν γλῶσσαν«, καὶ συγγεῖται
 ἕκαστος καὶ ἐπὶ τινα τῆς γῆς τόπον διασκορπίζεται. καὶ ὁ λαὸς δὲ
 ὁ τοῦ Ἰσραὴλ μὴ ἀμαρτάνων μὲν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἦν, ἀμαρτήσας δὲ
 διασκορπίζεται ἔπειτα † ἀπὸ τῆς οἰκουμένης καὶ διασπείρεται πανταχοῦ.
 Τοιοῦτόν τί μοι νόει καὶ περὶ πάντων ἡμῶν. ἔστι τις »ἐκκλησία
 15 πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, ὅπου Σιών ὄρος καὶ
 258^v πόλις | θεοῦ ζῶντος Ἱερουσαλήμ ἐπουράνιος«. οἱ μακάριοι ἐκεῖ
 συναχθήσονται, ἵνα ὁμοῦ ὦσιν. ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ κολάζονται τῷ
 μὴ εἶναι μετ' ἀλλήλων οἱ ἀμαρτωλοί. οἰδά τις ἐν τῷ βίῳ τούτῳ
 ὑπὲρ κολάσεως βουλομένους νῆσον τιμὴν παραδοῦναι καὶ ὑπὲρ βα-
 20 σάνου τοὺς οἰκείους τινὸς τῶν λυπηράντων τὴν βασιλείαν καὶ
 διασκορπίζοντας, ἐνταῦθα μὲν τὴν γυναῖκα, ἐνταῦθα δὲ τὸν ἕνα
 υἱόν. εἶτα ἀλλαχού τὸν ἕτερον, ἵνα μηδὲ ἐν τῇ συμφορᾷ ἀπολαύσωσιν
 ἡ μήτηρ τοῦ υἱοῦ, ἢ ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀδελφοῦ. τοιοῦτόν τι νόει καὶ
 ἐπὶ τῶν ἀδίκων. πικροτέρου τινὸς γεύσασθαί σε δεῖ τὸν ἀμαρτωλὸν
 25 διοικονομούμενον ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἵνα παιδευθεῖς σωθῆς. ὥσπερ δὲ
 οὐχὶ βασανίσαι ἀπλῶς θέλων τὸν κολαζόμενον ὑπὸ σοῦ οἰκέτην || ἡ 197

4ff. Vgl. Sel. in Gen. 11, 7 (Lo 8, 68 = Cat. Cram. III, 82, 15ff.): Γνώρισμα κακίας τὸ συγχυθῆναι τὰς γλώσσας· γνώρισμα ἀρετῆς, ὅτε (ἔτι Cram.) ἦν πάντων τῶν πιστευνόντων καρδία καὶ ψυχὴ μία. καὶ οὕτω τηρῶν τὴν γραφὴν ἐρήσεις, ὅτι ἔπον πληθος ἀριθμοῦ, ἔπον σχίσμα, ἔπον διαιρέσεις, καὶ διαφωνία (ἀσυμφωνία Cram.), καὶ ὅσα τοιαῦτα, κακίας ἐστὶ (εἰς Cram.) γνωρίσματα· ἔπον δὲ ἐνόησας, καὶ ὁμόνοια, καὶ πολλὴ δύναμις ἐν λόγοις, ἀρετῆς γνωρίσματα. — **5ff.** Vgl. Gen. 11, 2. — **7** Gen. 11, 3. 4. — **9** Gen. 11, 7. — **14ff.** Vgl. Hebr. 12, 23. 22.

2 διασκορπιεῖν] διασκορπιούσιν S διασκορπιῶ Co LXX *dispergendos* H | **3** καὶ²— αὐτῶν] Co; vgl. H; *a filiis* + ἐν τῷ αὐτῷ Co | **4** νοήσωμεν] + *ut mihi videtur* H | **8** καὶ¹] < H | ἔσται Co LXX *sit* H ἐστὶν S | **9** περὶ τούτων] < H | **10/11** καὶ — διασκορπίζεται] *et post pusillum subinfert: Et dispersit eos Deus inde a facie omnis terrae* H (= Gen. 11, 8) H | **13** ἔπειτα — πανταχοῦ] *in universum orbem* H | **14** τοιοῦτόν S* τοιοῦτον Scorr. | **17** ἵνα — ὦσαν] < H | τῷ] τοῦ S | **18** τις] + *reges* H | **20** καὶ streicht Blass | **21** διασκορπίζοντας Blass διασκορπίσαντας S | **23** *mater* auch H | ἡ] + *aut mater filiae* (od. *pater fratris*), *aut* H | **24** πικροτέρου] πικροτέρον S *amariora tormenta* H | **25** θεοῦ] + *si solus in exilium relegetur* H.

υἰὸν κολάζεις, ἀλλ' ἵνα τοῖς πόνοις αὐτὸν ἐπιστρέψῃς, οὕτως καὶ ὁ
θεὸς τοὺς μὴ ἐπιστρέφοντας τῷ λόγῳ, τοὺς μὴ θεραπευθέντας,
παιδεύσει τοῖς ἀπὸ παθημάτων πόνοις. ἐπὶ παιδείᾳ περιβάλλει ἅ
5 παιδευθήσῃ Ἱερουσαλήμ. ἵν' οὖν ἀνξήσῃ ὁ παιδεύων πόνος, δια-
σκορπίζονται οἱ πονοῦντες ἀπ' ἀλλήλων ὡς μὴ εἶναι ἅμα τόνδε καὶ
τόνδε. ἔλlette γὰρ ἂν τὸ σφοδρὸν τοῦ πόνου διὰ τῆς παραμυθίας
ἐνὸς ἐκάστου πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου.

4. Εἰ δὲ δεῖ προσθεῖναι τῷ λόγῳ καὶ ἄλλην αἰτίαν τοῦ δια-
10 σκορπίζεσθαι, καὶ τοῦτο παραθήσομαι. κακοὶ συνόντες ἀλλήλοις τὰ
κακὰ σοποῦσι καὶ αὖξουσιν, ὡσπερ ἀγαθοὶ συνόντες ἀγαθοῖς περὶ
ἀγαθῶν σκέπτονται. [καὶ] καταλύεται οὖν καὶ διαιρεῖται ἡ κακὴ βουλή,
25^r ἰσχύσασα ἂν μετὰ τῶν ὁμοίων, ὅτε διασκορπίζονται | <ἀπ'> ἀλλήλων οἱ
μοχθηροί. διὰ τοῦτο οἰκονομεῖ ὁ θεὸς μὴ εἶναι μετ' ἀλλήλων τοὺς
15 φαύλους, τάχα καὶ αὐτῶν προνοῶν, ἵνα μὴ συναξήσῃ αὐτῶν ἡ κακία.
ἀλλὰ μειωθῆ διαλυομένη. ταῦτα διὰ τὸ »σκορπιῶ αὐτοὺς ἄνδρα
καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ τοὺς πατέρας αὐτῶν καὶ τοὺς υἱοὺς
αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτό, λέγει κύριος«.

»Οὐκ ἐπιποθήσω καὶ οὐ φείσομαι καὶ οὐκ οἰκτειρήσω ἀπὸ
20 διαφθορᾶς αὐτῶν«. 5. τοῖς τοιούτοις ῥητοῖς ἐπιβαίνουσιν οἱ ἀπὸ
τῶν αἰρέσεων λέγοντες· ὄρᾳς τὸν δημιουργὸν οἷός ἐστι; τὸν τῶν
προφητῶν θεὸν ὅς φησιν· »οὐ φείσομαι καὶ οὐκ οἰκτειρήσω ἀπὸ
διαφθορᾶς αὐτῶν«; πῶς δύναται οὗτος εἶναι ἀγαθός; ἐὰν δὲ λάβω παρά-
δειγμα τὸν ἐπὶ καλῷ τῷ κοινῷ οὐκ οἰκτειροῦντα δικαστὴν καὶ καλῶς
25 οὐκ ἐλεοῦντα κριτὴν, δυνήσομαι ἀπὸ τοῦ παραδείγματος πείσαι ὅτι
πολλῶν φειδόμενος οὐ φείδεται ἐνὸς ὁ θεός. λήψομαι δὲ παράδειγμα
καὶ ἱατρὸν, δεικνύς ὅτι φειδόμενος τοῦ ὅλου σώματος οὐ φείδεται
μέλους ἐνός. οἷον ἔστω δικαστῆ τὸ προζειμενον τοῦτο, τὴν εἰρήνην
δημιουργῆσαι καὶ κατασκευάσαι τῷ ἕπ' αὐτὸν ἔθνει τὰ συμφέροντα.
30 προσεληλυθέτω δέ τις προσαγόμενος φονεὺς ὄρατος τὴν ὄψιν καὶ

4 Jerem. 6, 7. — 20 Vgl. S. 15, 2.

1 ἐπιστρέψῃς] + *ab errore in quem incubuerant* H | 2 τοὺς μὴ θεραπευθέν-
τας] < H | 3 παθημάτων] nach H: *doloribus (et tormentis) μαθημάτων* S | 3/4 ἐπεὶ
— περιβάλλει] *ad id retrahit quod fuerunt* H | 3 ἐπὶ παιδείᾳ nach Lietzmann ἐπεὶ
παιδείᾳ S | 8 πρὸς τὴν] τῆς? Blass *προσγενομένης?* Koetschau | 11 αὖξουσιν] *et*
in pristina nequitia perseverantes, auget peccata peccatis H | 12 καταλύεται nach
H: *Dissolvitur καὶ καταλύονται* S | 13 ἀπ' Blass Koetschau nach Z. 6 | 16 σκορπιῶ]
et dispergam H (vgl. S. 90, 2) | 20—28 Hierzu Fragm. 44 in C: Τὸ — ἱατροί | 22 ὅς]
quid H. | 27 ἱατρὸν Hu *medici* H ἱατρικὸν S | 28/29 τὴν — συμφέροντα] *quietem*
civitati et pacem genti, cui praesidet, providere H.

καλὸς ιδέσθαι. μήτηρ προσεληλυθῆτο ἐλεεινὸν προσφέρουσα λόγους
 τῷ δικαστῇ, ἵνα ἐλεηθῆ αὐτῆς τὸ γῆρας, ἢ γυνὴ τούτου τοῦ ἀναξίου
 ἐλεηθῆναι παρακαλείω, περὶ αὐτοῦ τέκνα περιεστηκότα δεέσθαι.
 ἐπὶ τούτοις τί συμφέροι τῷ κοινῷ; ἄρα ἐλεηθῆναι τοῦτον ἢ μὴ
 5 ἐλεηθῆναι; ἀλλὰ ἐλεηθεὶς μὲν ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἐπανελεύσεται μὴ
 259^v ἐλεηθεὶς δὲ αὐτὸς μὲν ἀποθάνεται, τὸ δὲ | κοινὸν βελτιωθήσεται.
 οὕτως ὁ θεὸς ἐὰν φείσῃται τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἐλεήσῃ αὐτὸν, καὶ || 198
 οἰκτιρήσῃ ὡς μὴ κολάσαι αὐτόν, τίς οὐκ ἐπιτριβήσεται; <τίς> τῶν
 φαύλων καὶ διὰ τοὺς φόβους τῶν κολαστηρίων πανομένων τῶν
 10 ἁμαρτημάτων οὐκ ἐπιτριβήσεται, οὐ χείρων ἔσται; τοιαῦτα καὶ ἐν
 ταῖς ἐκκλησίαις γινόμενα ἔστιν ἰδεῖν· ἡμαρτέ τις, ἐδεήθη μετὰ τὴν
 ἁμαρτίαν περὶ κοινωνίας, ἐὰν τάχιον ἐλεηθῆ, ἐπιτριβεται τὸ κοινόν.
 αὐξεται ἢ ἁμαρτία ἑτέρων. ἐὰν δὲ λογισμῶ οὐχ ὡς ἀνελεήμων οὐδ'
 ὡς ὠμὸς <ὁ> δικαστής, ἀλλ' ὡς προνοούμενος καὶ τοῦ ἐνός, πλεον δὲ
 15 προνοούμενος τῶν πολλῶν παρὰ τὸν ἕνα σκοπήσῃ τὴν ἐσομένην
 ζημίαν τῷ κοινῷ ἐκ τῆς κοινωνίας τοῦ ἐνός καὶ τῆς συγχωρήσεως
 τοῦ ἁμαρτήματος αὐτοῦ, δῆλον ὅτι ποιήσει ἐκβαλεῖν τὸν ἕνα, ἵνα
 σώσῃ τοὺς πολλοὺς.

Ἴδε μοι καὶ ἰατρον, τίνα τρόπον ἐὰν φειδόμενος ἦ τοῦ τέμνειν
 20 ὅ,τι χορὴ τέμνειν, ἐὰν φειδόμενος τοῦ καυτηριάξιν <ὅ,τι χορὴ καυτηρι-
 άξιν> διὰ τοὺς πόρους τοὺς ἐπακολουθοῦντας τοῖς τοιούτοις βοη-
 θήμασι, τίνα τρόπον ἢ νόσος αὐξεί καὶ χείρων γίνεται. ἐὰν δὲ
 τολμηρότερον οἶον προσέλθῃ τῇ τομῇ καὶ τῇ καύσει, θεραπεύσει διὰ
 τοῦ μὴ ἐλεῆσαι, διὰ τοῦ δοκεῖν μὴ οἰκτιρεῖν ἐκεῖνον τὸν καυτηριαζό-
 25 μενον καὶ τὸν τεμνόμενον. οὕτως καὶ ὁ θεὸς οὐχ ἕνα ἀνθρωπον
 οἰκονομεῖ, ἀλλ' ὅλον τὸν κόσμον οἰκονομεῖ, τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, τὰ
 ἐν τῇ γῇ πανταχοῦ διοικεῖ. σκοπεῖ οὖν τί συμφέροι ὄλω τῷ κόσμῳ
 καὶ πᾶσι τοῖς οὔσι, κατὰ τὸ δυνατόν σκοπεῖ καὶ τὸ συμφέρον τῷ
 260^r ἐνί, | οὐ μέντοι ἵνα γένηται ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ κόσμου τὸ τοῦ ἐνός συμφέ-
 30 ρον. διὰ τοῦτο καὶ πῦρ αἰώνιον ἠτοιμάσθη, διὰ τοῦτο καὶ γέεννα

1 Vgl. Gen. 3, 6 — 30 Vgl. Matth. 18, 8 25, 41.

8/9 τίς τῶν φαύλων καὶ . . . πανομένων nach H: *Quis malorum qui . . .*
terrentur τῶν φαύλων καὶ . . . πανόμενος S | 16 κοινωνίας . . . καὶ τῆς] <H |
19 τίνα τρόπον] <H Co | ἡ Co ἢ S | 20 ὅ,τι] ὅτι S ejus vulneris quod H ὅτε Co | ὅ,τι
χορὴ καυτηριάξιν nach H: id, quod indiget cauterio | 22 ἢ HuH ἢ S | αὐξεται Co;
vgl. Z. 13, aber auch S. 91, 5. 15 | 23 θεραπεύσει Co θεραπεύσῃ S | 25 τὸν] zu
streichen? | 27 διοικεῖ] + et cum hoc provideat, quod uni commodum sit, multo
magis H | 27. 28 σκοπεῖ Ru providet H σκόπει S | 28 κατὰ τὸ δυνατόν] <H |
29 ἐπὶ ζημίᾳ Blass Koetschau ἐπιζημία S damno H.

ἡτῶν ἐπίσται, διὰ τοῦτο ἔστι τι καὶ σκότος ἐξώτερον, ὧν χρεία οὐ μόνον διὰ τὸν κολαζόμενον, ἀλλὰ μάλιστα διὰ τὸ κοινόν.

6. Εἰ δὲ θέλεις τὴν γραφὴν μάρτυρα λαβεῖν, ὅτι καὶ εἰς ἑτέρων παιδεύσειν οἱ ἁμαρτωλοὶ κολάζονται, κὰν οὗτοί ποτε ἀπεργωσμένοι
 5 ὡς περὶ θεραπείας, ἄκουε Σολομῶντος ἐν ταῖς Παροιμίαις λέγοντος·
 »λοιμῶ μαστιγούμενου ἄφρων πανουργότερος ἔστι«. οὐκ αὐτὸν τὸν μαστιγούμενον εἶπεν ἔσεσθαι πανουργότερον καὶ φρονιμώτερον διὰ τὰς μάστιγας, ἀλλὰ τὸν ἄφρονά φησι μεταβάλλειν ἀπὸ ἀφροσύνης εἰς φρόνησιν διὰ τὰς προσαγομένας τῷ λοιμῶ μάστιγας· τοῦτο γὰρ
 10 σημαίνεται ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐνταῦθα τῆς πανουργίας. καὶ μεταβάλλει διὰ τοῦ βλέπειν ἑτέρους μαστιγούμενους ὁ ἄφρων. οὐκοῦν συμφέρει ἡμῖν, ἕαν γε σωτηρίας ἄξιοι γενώμεθα δι' ἄλλων κολαζομένων, ἢ ἄλλων κόλασις. καὶ ὡς συνήνεγκεν τὸ παράπτωμα τοῦ Ἰσραὴλ τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἔθνων, οὕτως συνοίσει ἢ κόλασις <τινων> τῇ ἑτέρων
 15 σωτηρίᾳ. διὰ || τοῦτο ἀγαθὸς ὢν ὁ θεὸς φησιν· »οὐ φείσομαι καὶ 199 οὐκ οἰκτιρήσω ἀπὸ διαφθορᾶς αὐτῶν«.

7. Περιγεγραμμένον δὲ τοῦ ἐνὸς κεφαλαίου ἴδωμεν καὶ τὸ ἕτερον τί ἡμᾶς διδάσκει· »ἀκούσατε καὶ ἐνωτίσασθε, καὶ μὴ ἐπαίρεσθε, ὅτι κύριος ἐλάλησε. δότε τῷ κυρίῳ θεῷ ἡμῶν δόξαν πρὸ τοῦ συσκοτάσαι,
 20 καὶ πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπ' ὄρη σκοτεινά· καὶ ἀναμενεῖτε εἰς φῶς, καὶ ἐκεῖ σκιά θανάτου, καὶ τεθήσονται εἰς σκότος.
 260^v ἕαν δὲ μὴ ἀκούσητε κεκρυμμένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως, καὶ κατὰξουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν δάκρυα, διότι συνετρέθη τὸ ποιμνιον κυρίου«. [του]τοὺς αὐτοὺς βούλεται ἀκοῦσαι
 25 καὶ ἐνωτίσασθαι, οὐκ ἀρκοῦμενος οὔτε τῷ ἀκούειν αὐτοὺς μόνον. οὔτε τῷ ἐνωτίζεσθαι. διὸ φησιν· »ἀκούσατε καὶ ἐνωτίσασθε«. εἶπα μετὰ τοῦτο προστάσσει αὐτοῖς μὴ ἐπαίρεσθαι, καὶ διδάσκει ὁ ποιητέον. τί οὖν τὸ ἀκοῦσαι καὶ τί τὸ ἐνωτίσασθαι, ἀπ' αὐτῆς τῆς λέξεως κατανοήσωμεν. τὸ »ἐνωτίσασθε« εἰς τὰ ὦτα δέξασθε, καὶ τὸ »ἀκούσατε«,
 30 εἰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν λέγεται τοῦ »ἐνωτίσασθε«, μήποτε ἔστιν εἰς

1 Vgl. Matth. 18, 9 u. ὁ. — Vgl. Matth. 8, 12 u. ὁ. — 6 Prov. 19, 22. — 13f. Vgl. Röm. 11, 11. — 28f. Vgl. de or. 27, 6 (Orig. II, 367, 5ff.): *τίς γάρ ποτε Ἑλλήνων ἐχρήσατο τῇ «ἐνωτίζου» προσηγορίᾳ . . . ἀντὶ τοῦ «εἰς τὰ ὦτα δέξει».* Hier. Comm. 933: *Audite et auribus percipite . . . tam mente, quam corpore.*

11 μαστιγούμενους] + *propter ea, quibus ipse obnoxius est* H | 12 δι' ἄλλων κολαζομένων] < H w. e. sch. | 14 τινῶν] nach H: *quorumdam* | 15 ἀγαθός] + *et clemens* H | 17 δὲ Ru *autem* H δὴ S | 19 ἡμῶν] *vestro* H vgl. S. 95, 27 97, 13ff. 98, 12 99, 5 | 24 τοὺς αὐτοὺς nach H: *eosdem* | 25 ἐνωτίσασθαι] *σα* in Ras. S | ἀρκοῦμενος Hu *contentus* H ἀρκομένους S | 26 ἐνωτίσασθε] *ἐνωτίζεσθε* S | 29 ἐνωτίσασθε] *Scorr. ἐνωτίσασθαι* S* + *ut mihi quidem videtur* H | 30 εἰ nach H: *si* ἢ S.

τὴν διάνοιαν δέξασθε. καὶ ἐπὶ τῶν λεγομένων ἐν ταῖς γραφαῖς ἃ μὲν ἔστιν ἀπορητότερα καὶ μυστικώτερα, ἃ δὲ αὐτόθεν χρησίμα τοῖς νοοῦσι. περὶ μὲν τῶν ἀπορητοτέρων οἶμαι λέγεται τὸ »ἀκούσατε«. περὶ δὲ τῶν αὐτόθεν χρησίμων καὶ χωρὶς ἐρημνείας δυναμένων ὡφελῆσαι τὸν ἀκούοντα τὸ »ἐνωτίσασθε«. ὅλην οὖν τὴν γραφὴν ἐὰν ἐξετάσωμεν, ἐροῦμεν >δόκιμοι γενόμενοι τραπεζίται· τοῦτο μὲν ἀκούσατε, τοῦτο δὲ ἐνωτίσασθε.

Εἶτα ἐπὶν ἐπακούσωμεν καὶ ἐνωτισώμεθα, προστάσσει ἡμῖν· »καὶ μὴ ἐπαίρεσθε«. »πᾶς γὰρ >ὁ ὑψῶν ἐαυτὸν ταπεινωθήσεται«. καὶ ὁ σωτήρ δὲ ἐν τῷ λέγειν· »μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῦς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπανσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν«. διδάσκει ἡμᾶς τὸ μὴ ἐπαίρεσθαι. μετὰ γὰρ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων κακῶν καὶ τοῦτο τὸ ἀμάρτημα πολὺ ἐν ἡμῖν ἔστιν, ὅτε μὲν γὰρ πάντῃ ἀλόγως ἐπαυρομένοις καὶ ἐφ' ᾧ οὐδὲ κατὰ τὸ ποσὸν ἐπαίρεσθαι χροῖ |, ὅτε δὲ μετὰ πιθανότητος, ὅτι εὐλογον τὸ ἐφ' ᾧ ἐπαυρομεθα, οὐ μὴν ὑγιᾶς καὶ ἐπ' ἐκείνῳ τὸ ἐπαίρεσθαι. 8. ὁ δὲ λέγω οὕτως ἔσται σαφές· εἰσὶ τινες ἐπαυρομένοι, ὅτι εἰσὶν υἱοὶ ἡγεμόνων καὶ ὅτι γένους εἰσὶ τῶν ἀπὸ κοσμικῶν ἀξιωματίων μεγάλων. οἱ τοιοῦτοι ἐπὶ ἀπροαιρέτῳ καὶ ἀδιαφόρῳ πράγματι ἐπαυρομένοι οὐδὲ πιθανότητα 20 εὐλογον ἔχουσι τὴν παραβαλλομένην αὐτοῖς ἐπὶ τὸ ἐπαίρεσθαι. εἰσὶν ἢ ἐπαυρομένοι, ὅτι ἔξουσίαν ἔχουσιν ἀναιρεῖν ἀνθρώπους, καὶ ἐπαυρομένοι, ὅτι εὐλόγησι τὴν παρ' αὐτοῖς καλουμένην προκοπὴν τοιαύτην ὥστε ἀποτεμεῖν ἀνθρώπων κεφαλὰς. »ἡ δόξα« τῶν τοιούτων »ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν« ἔστιν. ἄλλοι ἐπὶ πλούτῳ ἐπαύρονται, οὐ τῷ 25 ἀληθινῷ ἀλλὰ τῷ κᾶτω· καὶ ἄλλοι ἐπαύρονται, φέρ' εἶπεν, ἐπὶ τῷ οἰκίαν ἔχειν καλὴν ἢ ἀγροὺς πολλοῦς. οὐδὲν τούτων ἔστι λόγον ἄξιον, οὐ χροῖ ἐπαίρεσθαι ἐπὶ τινι τούτων.

6 Vgl. Ropes TU XIV, 2, 141ff. — 9 Luk. 18, 14. — 10 Matth. 11, 29. — 18 ff. Vgl. in I Kor. 9, 18 (Cat. Cram. V, 176, 5ff.): ὅσα ἐξ ἀνάγκης ποιοῦμεν, ταῦτα οὐκ ἔχει καίχημα. ὅσα δὲ προαιρέσει ποιοῦμεν, οὐκ ἐπιχειμένης ἀνάγκης. ταῦτα ἔχει καίχημα. οἷον ὁ μὴ μοιχεύων ἢ φονεῖων [l. πορνεύων] οὐκ ἔχει καίχημα, ἀλλ' ὁ παρθενεύων· οὐ γὰρ ἐξ ἀνάγκης ἦλθον εἰς τὸ παρθενεύειν, ἀλλὰ ἐκ προαιρέσεως. — 23 Vgl. Phil. 3, 19.

1 δέξασθε Co, vgl. H; δέξασθαι S | καὶ — γραφαῖς] Neque vero hoc solum in loco, sed in omni Scriptura H | 7/S ἐνωτίσασθε. εἶτα nach H: debemus, hoc auribus percipere. De inde ἐνωτίσασθε δέχεται S | 12 ἄλλων] multis H | 13 ἔστιν] + nec unus est modus superbiae H, vielleicht richtig | 14 ᾧ nach Z. 24. 25 ὧν S | 14/15 καὶ — χροῖ] in his effertur, quae magis pudore digna sunt, aut certe modum elationis excedunt H | 15. 19 πιθανότητος usw. Hu πιθανότητος usw. S | 15/16 ᾧ . . . ἐκείνῳ] vgl. zu Z. 14 ὁ . . . ἐκείνο S | 19 πράγματι ἀδιαφόρῳ S | 25 φέρ' εἶπεν] < H | 26/27 οὐδὲν — ἄξιον] < H.

Τὸ πιθανὸν δὲ περὶ τοῦ ἐπαίρεσθαι, ὅταν τις ἐπαίρηται, ὅτι σοφός ἐστι, καὶ ἐπαίρηται συνειδώς ἑαυτῷ, ὅτι ἦδη ἀπὸ δέκα ἐτῶν οὐχ ἦψατο ἀφροδισίων ἢ καὶ ἐκ παίδων οὐχ ἦψατο· καὶ πάλιν ἄλλος ἐπαίρεται, ὅτι δεσμοὺς ἐφόρεσε τοὺς περὶ Χριστοῦ. πιθανότης μὲν
 5 ἔστιν ἐνταῦθα ὑποβάλλουσα, ὅτι εὐλόγως τις ἐπαίρεται, οὐδὲ ἐπὶ τούτοις δὲ ὡς πρὸς τὸν ἀληθῆ λόγον εὐλόγως τις ἐπαίρεται. οὕτως οὐκ ἔστιν οὐδὲ ἐπὶ τούτοις εὐλόγως ἐπαίρεσθαι. Παῦλος εἶχε τὴν ὕλην τοῦ ἐπαίρεσθαι αὐτὸν διὰ τὰς ὀπτασίας, διὰ τὰ ὄραματα, διὰ τὰ τέρατα καὶ σημεῖα, διὰ τοὺς καμάτους οὓς ἔκαμεν ὑπὲρ Χριστοῦ.
 10 διὰ τὰς ἐκκλησίας ἅς ἐπήξει φιλοτιμούμενος, ὅπου μὴ ὠνομάσθη
 261^v Χριστός, θεμελιοῦν ἐκκλησίαν. ταῦτα πάντα ὕλη (ἤ)ν τοῦ ἐπαίρεσθαι αὐτὸν, εἰ χρῆ λέγειν μετὰ πιθανότητος τῆς περὶ τοῦ ἐπαίρεσθαι, ὅτι καλῶς ἂν ἔδοξέ τισιν ἐπαίρεσθαι αὐτόν. ἀλλ' ὅμως ἐπεὶ οὐδὲ τὸ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐπαίρεσθαι ἀκίνδυνόν ἐστιν, ὁ χορηστὸς
 15 πατήρ ὡς ἐδωρήσατο αὐτῷ ὀπτασίας καὶ ὄραματα, οὕτως αὐτῷ ἐν χαρίσματος μοίρᾳ ἔδωκεν ἄγγελον σατάν, ἵνα αὐτὸν κολαφίσῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρηται. καὶ περὶ τούτου τρις τὸν κύριον παρεκάλεσεν, ἵνα ἀποστῆ ἀπ' αὐτοῦ ὁ ἄγγελος τοῦ σατανᾶ, ὁ κατ' οἰκονομίαν ἵνα μὴ ἐπαίρηται δοθεὶς αὐτῷ. καὶ ἀπεκρίνατο αὐτῷ ὁ κύριος (ἄξιος
 20 γὰρ ἦν ἀποκρίσεως κυρίου ὁ Παῦλος) καὶ εἶπεν αὐτῷ· «ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμις μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». ἐπὶ οὐδενὶ οὖν δεῖ ἐπαίρεσθαι· ἀκολουθεῖ γὰρ πεσεῖν τῷ ἐπαίρεσθαι κατὰ τὸ «πρὸ συντριβῆς ὑψοῦται καρδιά ἀνδρός καὶ πρὸ δόξης ταπεινοῦται». ταῦτα μὲν εἰς τὸ «ἀκούσατε καὶ ἐνωτίσασθε, καὶ μὴ ἐπαίρεσθε, ὅτι
 25 κύριος ἐλάλησεν».

9. Ἴδωμεν δὲ καὶ τίνα κελεύει ἡμᾶς μετὰ ταῦτα ποιεῖν· «δότες φησὶ «κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν δόξαν πρὸ τοῦ συσκοτάσαι, πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπ' ὄρη σκοτεινά· καὶ ἀναμενεῖτε εἰς φῶς». τὸν διδόντα «δόξαν τῷ θεῷ» θέλει διδόναι «δόξαν τῷ θεῷ»
 30 φωτὸς ὄντος, ὡς οὐ δυναμένης δόξης ἀπαγγέλλεσθαι τοῦ θεοῦ, ἐπὶ

4 Vgl. Eph. 3, 1 Phil. 1, 13 u. ö. — 8. 15 Vgl. II Kor. 12, 1 Act. 16, 9. 10 18, 9. — 9 Vgl. Röm. 15, 19 II Kor. 12, 12. — Vgl. II Kor. 12, 10. — 10 Vgl. Röm. 15, 20. — 16ff. Vgl. II Kor. 12, 7. 8. — 20 II Kor. 12, 9. — 23 Prov. 18, 12.

1 πιθανόν] SCOTT. πιθανόν S* + et dignum iudicatur, ut quidem putant H | 4. 12 πιθανότης usw. Hu πιθανότης usw. S | 6/7 οὕτως—ἐπαίρεσθαι] quia et in rebus bonis gloriari, non est sine discrimine H | 11 θεμελιοῦν ἐκκλησίαν Blass jacere fundamentum H θεμένου ἐκκλησίαν S | ὕλη ἦν Blass Koetschau nach H: matheriae erant | 15 ὡς Hu quomodo H ἅς S ὅς Co | 16 σατάν] Satanae | 20 κυρίου übergesch. S¹ | 21 ἐπὶ] ἐπεὶ S ἐπ' Hu | 26 τίνα—ποιεῖν] caetera H | 27 ἡμῶν] vgl. zu S. 93, 19 ὑμῶν S' nostro (od. vestro) H | συσκοτάσαι] + et H | 30 ἀπαγγέλλεσθαι Co ἀπαγγέλλεσθαι S.

συσκοτάση καὶ γένηται σκότος. πότε οὖν συσκοτάζει, καὶ πότε ὁ
 συσκοτασμός οὐ γίνεται; »εργάζεσθε ὡς τὸ φῶς ἐν ὑμῖν ἐστίν«.
 (»τὸ φῶς ἐν« σοὶ »ἐστίν«), εἰ ἔχῃς ἐν σοὶ τὸν εἰπόντα· »ἐγὼ εἰμι
 τὸ φῶς τοῦ κόσμου«. ὅσον τοῦτο σοὶ ἀνατέλλει, δόξαζε τὸν θεόν·
 262^r ἴσθι δὲ ὅτι δύναται || γενέσθαι σκοτασμός τις, καὶ χρὴ μὴ μείναι τὸν 201
 σκοτασμόν τοῦτον, ἀλλὰ πρὸ τοῦ σκοτάσαι τὴν δόξαν διδόναι
 τῷ θεῷ.

10. Τάχα νοήσομεν τὸ γεγραμμένον χρῆσάμενοι λέξει εὐαγγελικῇ
 εἰρημένη ὑπὸ τοῦ σωτήρος οὕτως ἐχούσῃ· »εργάζεσθε ὡς ἡμέρα ἐστίν·
 10 ἔρχεται νύξ ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι«. ἡμέραν ἐκεῖ ὠνόμασε
 τὸν αἰῶνα τοῦτον (ἀλλὰ ἀναγκαίως προσέθηκα τὸ ἐκεῖ· οἶδα γὰρ ἐν
 ἄλλοις ἄλλα πάλιν δηλούμενα) ἡμέραν οὖν ὠνόμασε τὸν αἰῶνα τοῦτον,
 σκότος δὲ καὶ νύκτα τὴν συντέλειαν διὰ τὰς κολάσεις. »ἵνα τί« γὰρ
 »ὑμῖν ἐπιθυμῶν ἡμέραν κυρίου; καὶ αὕτη ἐστὶ σκότος καὶ οὐ φῶς«
 15 φησὶν Ἀμὼς ὁ προφήτης. εἰ ἂν ἴδῃς τί τὸ σκυθρωπὸν μετὰ τὴν
 συντέλειαν τοῦ κόσμου, τὸ ἐπακολουθοῦν ὡς σχεδὸν παντὶ τῷ γένει
 τῶν ἀνθρώπων κολαζομένων ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις, ὅψει ὅτι συνε-
 σκότασε τότε τὸ περιέχον καὶ οὐκέτι οὐδεὶς δύναται δοξάζειν τὸν
 θεόν, εἶγε καὶ τοῖς δικαίοις προσέταξεν ὁ λόγος θεοῦ λέγων· »βάδιζε,
 20 λαός μου, εἰσελθε εἰς τὸ ταμειὸν σου, ἀπόκλεισον τὴν θύραν σου,
 ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον ὅσον, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς
 μου«. ἅμα δὲ ἐν τούτοις, εἴ τις δύναται, τηρεῖτω ὅτι εἴρηκε· »μικρὸν
 ὅσον ὅσον«. ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ »μικρὸν ὅσον« μικρὸν ἐστὶ θεοῦ, οὐκ
 25 ἐστὶ μικρὸν ἀνθρώπου· χρὴ γὰρ βλέπειν ὅτι ἐκάστω ἐστὶ τι μικρὸν
 καὶ μέγα. καὶ ἀπὸ παραδείγματος παραστήσω ὅτι ἐκάστω ἐστὶ τι
 μικρὸν ἢ μέγα. ἐκάστω ζῶψ μικρὰ τροφή ἢ τοσῆδε ὡς πρὸς
 σύγκρισιν τῆς συστάσεως αὐτοῦ, καὶ πολλὴ τροφή (ἢ) τοσῆδε ὡς πρὸς
 262^v τὴν σύγκρισιν πάλιν τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ. καὶ οὕτως τὸ μικρὸν
 τοῦ ἀνθρώπου ἄλλω ζῶψ μέγα ἐστὶ. τὸ μικρὸν, φέρ' εἰπεῖν, ἀνδρὶ
 30 πολὺ ἐστὶ παιδίου. οὕτως μικρὸς χρόνος ἐστὶν ὁ τῆς ζωῆς τῆς ἀν-

2 Vgl. Joh. 9, 4 12, 35. — 3 Joh. 8, 12. — 9 Joh. 9, 4. Vgl. Hier. Comm. 933.
 — 10 Vgl. Philo, Leg. alleg. III I, 92 M, u. 6. — 13 Amos 5, 18. — 19 Jes. 26, 20.
 — 22 f. Jes. 26, 20.

2. 9 ὡς] *donec* H | 3 τὸ—ἐστίν] nach H: *Lumen in te est* | 5 δύναται γενέσθαι
 nach H: δ. λέγεσθαι S *future sunt* H | 12 δηλούμενα] + *ex diei vocabulo* H | 13
 κολάσεις] o in Ras. S + *quae futura sunt* H | 19 δικαίοις] + *in Isaia* H | 20 ταμι-
 εῖον] *promptuaria* H vgl. S. 97, 4 | 21 ὅσον²] a. R. S¹ | 21/22 ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς μου]
ira Dei (od. *Domini*) H, doch vgl. S. 97, 8 u. in Gen. Hom. 2, 3 (Lo S, 136): *furor*
irae meae | 24 τι] *übergeschr.* S¹ | 26 ἢ Blass ἢ S | 27 ἢ Blass | 28 αὐτοῦ] + *et quod*
aliū pusillum est, aequè id ipsum aliū multum est. Quid de animalibus loquor H.

θρωπίνης πᾶς καὶ ὁ τοῦ πολυχρονίου ὡς πρὸς ὅλον τοῦ παντός ἐνεστηζότος αἰῶνος. οὕτω δὴ καὶ τὸ μικρὸν τοῦ θεοῦ πολὺ ἐστὶν ὡς πρὸς ἡμᾶς, καὶ αἰὼν ἐστὶν ὅλος τὸ μικρὸν τοῦ θεοῦ. ἐὰν λέγηται οὖν »βάδιζε, λαὸς μου, εἰσελθε εἰς τὰ ταμιεῖά σου, ἀπόκλεισον τὴν
 5 θύραν σου, ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον ὅσον«, τὸ μικρὸν ἐκείνο νομιστέον λέγεσθαι οὐ πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ κελευομένου βαδίζειν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὰ ταμιεῖα ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ αὐτὰ προστάσσοντος, ᾧ μικρὸν ἐστὶ τὸ τούτω πολὺ. εἰ γὰρ »ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς« τοῦ θεοῦ, δεῖ τινὰς εἰσελθεῖν εἰς τὰ ταμιεῖα ἑαυτῶν, εἰδὶ
 10 δὲ οἷς »οὐκ ἀφίεται τὰ ἁμαρτήματα οὐ μόνον παρ' ὅλον τὸν αἰῶνα τοῦτον ἀλλὰ καὶ παρ' ὅλον τὸν μέλλοντα«, δῆλον ὅτι τὸ μικρὸν τοῖς εἰρημένοις παρεκτείνεται.

11. »Δότες οὖν «κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν δόξαν«. πῶς δίδομεν
 κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν δόξαν; οὐκ ἐν φωναῖς καὶ λεξιδίοις ζητῶ
 15 τὸ δίδοναι κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν δόξαν, ἀλλ' ἐν πράξεσιν ὁ διδοὺς 202
 δόξαν κυρίῳ τῷ θεῷ δίδωσι δόξαν αὐτῷ. ἐν σωφροσύνῃ δόξασον τὸν θεόν, ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν εὐποίᾳ δόξασον τὸν θεόν· δὸς δόξαν τῷ θεῷ ἐν ἀνδρείᾳ καὶ ὑπομονῇ, δὸς δόξαν τῷ θεῷ ἐν εὐσεβείᾳ καὶ
 20 ὁσιότητι καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει καὶ οὕτω
 263^r δοξάζει τις τὸν θεόν, ἐὰν εἴπω τὰ ἐναντία, μὴ δόξητέ με βλασφημειν· μάρτυρα γὰρ παραστήσω κακείνων τὴν γραφὴν. ὁ σώφρων
 25 μάζει« (λέξις ἐστὶ καὶ αὕτη ἀποστολική). οὐκοῦν ἀδοξίαν περιτιθήσῃ τῷ θεῷ ὁ ἁμαρτωλός. καὶ τὰ περὶ προνοίας ζητεῖται, ὡς τινὰς διστάζειν εἰ ἐστὶ πρόνοια [πρόνοια], δι' οὐδὲν ἄλλο ὡς διὰ τὴν κακίαν. ἄνελε τὴν κακίαν, καὶ οὐ προσκόπτεις τῇ προνοίᾳ. ἄνω δὲ

4 Jes. 26, 20. — 6ff. Vgl. Jes. 26, 20. — 10 Vgl. Matth. 12, 32. — 14ff. Vgl. in I Kor. 1, 29 (Cat. Cram. V, 31, 18ff.): καὶ κατὰ σάρκα εἰσὶ σοφοὶ οἱ λέξει διὰ [1. λεξίδια] μόνα μεμελετηγότες καὶ καλλωπίζοντες. — Vgl. in I Kor. 3, 17 (Cat. Cram. V, 64, 32ff.): δόξαν δὲ ἔχει πλείονα ἢ ἐλάττονα, ὁ ποιῶν δοξάζεσθαι τὸ ὄνομα τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατρὸς διὰ τὰς πράξεις αὐτοῦ . . . οὐ δύνανται μέντοι γε ἔχων τις πνεῦμα ἁμαρτίας τινὸς εἶναι ναὸς Θεοῦ. — 23 Vgl. Jerem. 52, 13. — Vgl. I Kor. 3, 17. — 24 Vgl. Röm. 2, 23.

6 σχέσιν] naturam H (= φύσιν ?) | 8 ᾧ nach H: cui ὁ S | 9 ἑαυτῶν Blass nach H: sua ἑαυτοῦ S | 13 ἡμῶν] vgl. zu S. 93, 19 vestro H | δίδομεν Blass δίδαμεν S | 14 λεξιδίοις S | 18/19 εὐσεβείᾳ καὶ ὁσιότητι] vgl. H: pietate, sapientia εὐποία καὶ ὁσιότητι S | 19 ταῦτα — καὶ] < H | 21 γραφὴν] + quomodo H | 25 οὐκοῦν] + glori-
 ficat Deum justus H, wohl richtig (vgl. Z. 21) | 27 πρόνοια² streicht Hu nach H.

Origenes III.

κάτω οἱ προσκόπτοντες τῇ προνοίᾳ ταῦτα λέγουσι· διὰ τί τοσοῦτοι μοιχοὶ καὶ τοσοῦτοι μαλακοί, διὰ τί τοσοῦτοι ἄθεοι καὶ τοσοῦτοι ἀσεβεῖς; καὶ εἰσιν οἱ γεννήσαντες τὴν ἀδοξίαν τῇ προνοίᾳ, τὰ προσκόμματα τῷ θεῷ, τὴν βλασφημίαν τῷ κτίσαντι τὸν κόσμον οἱ ἁμαρτάνοντες. διδύασιν (μὲν οὖν τινες δόξαν τῷ θεῷ), οὐ διδύασιν δὲ δόξαν τῷ θεῷ οἱ τὰ ἐναντία τῇ δόξῃ τοῦ θεοῦ ποιοῦντες διὰ τῶν ἁμαρτημάτων.

12. »Δότε δόξαν κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν πρὸ τοῦ συσκοτάσαι, πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπ' ὄρη σκοτεινά. ἔστι τινὰ ὄρη σκοτεινά, (ἔστι τινὰ ὄρη φωτεινά)· πλὴν ἐπ(εῖ) ὄρη ἐκάτερα, μεγάλα ἐκάτερα. φωτεινὰ ὄρη οἱ ἅγιοι ἄγγελοι τοῦ θεοῦ, οἱ προφήται. Μωσῆς ὁ θεράπων, οἱ ἀπόστολοι Ἰησοῦ Χριστοῦ. ταῦτα πάντα ὄρη ἔστι φωτεινά, καὶ περὶ τούτων νομίζω λελέχθαι ἐν τοῖς Παλμοῖς: »οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις«. ποῖα δὲ ὄρη σκοτεινά; 15 οἱ τὰ ὑψώματα ἐπαιρουντες κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ. ὁ διάβολος ὄρος σκοτεινόν ἐστιν, οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου οἱ καταργού- 263^v μενοι ὄρη εἰσὶ σκοτεινά καὶ τὸ | δαιμόνιον ὁ σεληνιασμός ὄρος ἦν, καὶ σκοτεινόν ὄρος ἦν, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ σωτήρ· »ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ«. περὶ γὰρ σεληνιασμοῦ τοῦ λόγου ζητουμένου καὶ λεγόντων 20 τῶν μαθητῶν· »διὰ τί οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό«, ἀποκρίνεται ὁ σωτήρ ὅτι »ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σιβάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ«, περὶ οὗ προσεύχασθε, περὶ οὗ ἐζητήσατε, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ· μετὰβα ἔνθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται«. »ἔνθεν« ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, »ἐκεῖ« ἐπὶ τὸν τόπον τὸν οἰκεῖον αὐτοῦ. οἱ οὖν προσ-

1 Vgl. I Kor. 6, 10. — 4 Vgl. Röm. 2, 24? — 9ff. Vgl. in Num. Hom. 15, 1 (Lo 10, 171): Montes isti non sunt sancti montes illi, de quibus scriptum est: »fundamenta ejus in montibus sanctis« (Psal. 86, 1) . . . sed illi, de quibus dicitur: »montes tenebrosi«. — 14 Psal. 86, 1. — 14ff. Vgl. Hier. Comm. 934: montes tenebrosos, adversarias scilicet fortitudines, quae tormentis et cruciatibus propositae sunt. Vgl. Olymp. (Gh II, 183): ὄρη σκοτεινὰ αἱ πονηραὶ δυνάμεις, καὶ αἱ διαβολικαὶ ἐνέργειαι. — 15 Vgl. II Kor. 10, 5. — 16 Vgl. I Kor. 2, 6. — 17ff. Vgl. in Matth. Tom. 13, 7 (Lo 3, 223): ὄρη ἐν τούτοις οἶμαι λέγεσθαι τὰς ἐν κατὰ γεν- μένη καὶ μεγάλη γεγενημένας ἀντικειμένας δυνάμεις . . . εἴθ' ὁ τοιοῦτος ἐρεῖ τῷ ὄρει τούτῳ· — δεικνύμι δὲ τὸ ἄλλαν καὶ κωφὸν ἐν τῷ λεγομένῳ σεληνιάζεσθαι πνεῦμα· — »μετὰβα ἔνθεν«· — δηλονότι ἀπὸ τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου — (>ἐκεῖ«) ἐπὶ τάχα τὴν ἄβυσσον· — »καὶ μεταβήσεται«. — 18 Matth. 17, 20. — 20 Matth. 17, 19. — 21ff. Matth. 17, 20.

5 μὲν—θεῷ nach H: ex quibus liquido apparet alios dare Deo gloriam | 8 ἡμῶν S* ὑμῶν Scorr. vestro H vgl. zu S. 93, 19 | συσκοτάσαι | + et H | 10 ἔστι—φωτεινὰ Ru nach H: alii lucentes | ἐπεὶ Ru nach H: quia | 11 ἐκάτερα | < H | ἅγιοι | < H | 12 μωσῆς S | θεράπων | + ejus H | 12/13 ταῦτα—καὶ | < H | 17 ὁ σεληνιασμός | lunatici H | 20 διὰ τί | < H.

κόπτουντες οὐ προσκόπτουσιν ἐπὶ ὄρη φωτεινά, ἀλλ' ἐπὶ ὄρη σκοτεινά, ὅταν γένωνται μετὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, τῶν 203 σκοτεινῶν ὁρέων.

»Καὶ ἀναμενεῖτε εἰς φῶς«. δύναται μέντοι συνάπτεσθαι τῷ »δότε 5 κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν δόξαν« (τὸ »καὶ ἀναμενεῖτε εἰς φῶς«. ἐὰν δῶτε »κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν δόξαν) πρὸ τοῦ συσκοτάσαι, πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπὶ ὄρη σκοτεινά», δηλον ὅτι, κὰν συσκοτάσῃ, »ἀναμενεῖτε τὸ φῶς« καὶ τὸ φῶς ὑμᾶς διαδέξεται. ἄλλος δὲ εἶποι ἄν (οὐκ οἶδα πότερον ὑγιῶς νοῶν ἢ μῆ), ὅτι καὶ οἱ προσκόπτοντες »ἐπ' ὄρη 10 σκοτεινά« ἀναμενουσί παρὰ τοῖς ὄρεσι τοῖς σκοτεινοῖς ἀναμένοντες τὸ τοῦ ἐλεύου φῶς· τοῦτο γὰρ εἶναι δόξει τὸ »καὶ ἀναμενεῖτε εἰς φῶς«. ἐπὰν δὲ ἔλθῃ τις ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ σκοτεινά, ἴδωμεν τί ἐστὶν ἐκεῖ· »σκιά θανάτου«. ὅπου τὰ σκοτεινά ὄρη, ἐκεῖ σκιά θανάτου ἀπ' αὐτῶν τῶν σκοτεινῶν ὁρέων γεννωμένη· 13. »καὶ τεθήσονται εἰς 15 σκότος«.

264^r »Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε κεκρυμμένως, κλαύσειται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὑβρεως«. τῶν ἀκούοντων οἱ μὲν κεκρυμμένως ἀκούουσιν, οἱ δὲ, κὰν ἀκούσωσιν, οὐ κεκρυμμένως ἀκούουσι. τί οὖν ἐστὶ τὸ κεκρυμμένως ἀκούειν ἢ τὸ »ἀλλὰ λαλοῦμεν θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ 20 τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν»; καὶ πάλιν ἀλλαγῶ λέγεται, ὅτι »τὰ πλείονα τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ ἐστὶν ἐν ἀποκρύφους«. ἐὰν ἀκούω τοῦ νόμου, ἦτοι κεκρυμμένως ἀκούω ἢ οὐκ ἀκούω κεκρυμμένως. ὁ Ἰουδαῖος οὐκ ἀκούει κεκρυμμένως τοῦ νόμου· διὰ τοῦτο φανερώς περιτέμνεται, 25 οὐκ εἰδώς ὅτι οὐχ »ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομῆ«. ὁ δὲ ἀκούων τῆς περιτομῆς κεκρυμμένως, ἐν κρυπτῷ περιτηθήσεται· ὁ ἀκούων τῶν περὶ τοῦ πάσχα νενομοθετημένων κεκρυμμένως, ἐσθίει ἀπὸ τοῦ προβάτου Χριστοῦ (»τὸ« γὰρ »πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός«, καὶ εἰδώς τὴν σάρκα τοῦ 30 λόγον ὅποια ἐστὶ, καὶ εἰδώς ὅτι »ἀληθὴς ἐστὶ βρωσίς«, μεταλαμβάνει ταύτης· κεκρυμμένως γὰρ ἤκουσε τοῦ πάσχα. ὁ δὲ πολλὸς οὗτος Ἰουδαῖος διὰ τοῦτο τὸν κύριον Ἰησοῦν ἀπέκτεινε καὶ ἔνοχος καὶ

19 I Kor. 2, 7. — 21 Sir. 16, 21. — 25 Röm. 2, 28. — 27 Vgl. Röm. 2, 29. — 29 Vgl. I Kor. 5, 7. — 30 Vgl. Joh. 6, 55.

2 γένωνται Hu fuerint H γένωμαi S | 5 ἡμῶν] vgl. zu S. 93, 19 nostro (od. vestro) H ὑμῶν S | 5/6 τὸ—δόξαν nach H: hoc quod modo infert: Et sustinebitis in lumen. Si dederitis Domino Deo vestro gloriam | 6 συσκοτάσαι] + et H | 8 τὸ φῶς?] < H | 10 παρὰ—ἀναμένοντες] aliquando H | 25 οὐχ ἰδώς [sic] Co nesciens H οὐχὶ δ' ὡς S | 26 ὁ δὲ Hu Qui autem H οὐδὲ S | ἀκούων Scorr. vgl. H ἀκούω S* | 31 πάσχα Co πάσχον S | πολλὸς οὗτος] miserabilis H; danach Hu: πολύοικτος [sic], doch vgl. S. 34, 30 u. ὁ.

σήμερόν ἐστι τῷ φόρῳ Ἰησοῦ, ἐπεὶ μὴ κεκρυμμένως μήτε τοῦ νόμου
 μήτε τῶν προφητῶν ἤκουσεν. ἐὰν ἀναγινώσκῃς περὶ τῶν ἀξύμων.
 ἔστιν ἀκοῦσαι κεκρυμμένως, ἔστιν ἀκούσει φανερωῶς τῆς ἐντολῆς.
 264^v ὅσοι ἐν ὑμῖν (ἐγγύς γὰρ ἐστι τὸ πάσχα) ἄζυμα ἄγετε, τὰ ἄζυμα τὰ
 σωματικά, οὐκ ἀκούετε τῆς λεγομένης ἐντολῆς. »ἐὰν μὴ ἀκούσητε
 κεκρυμμένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν«. καὶ περὶ σαββάτου γυναικες
 μὴ ἀκούσασι τοῦ προφήτου οὐκ ἀκούουσι κεκρυμμένως, ἀλλὰ ἀκούουσι
 φανερωῶς. οὐ λούονται τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, ἐπανέρχονται »ἐπὶ
 10 τειλοῦντος ἡμᾶς καὶ || διαβιβάζοντος ἀπὸ τῶν νομικῶν στοιχείων 204
 ἐπὶ τὴν εὐαγγελικὴν τελειότητα.

Διὰ τοῦτο προσέχωμεν ἀναγινώσκοντες τὸν νόμον καὶ τοὺς
 προφήτας, μήποτε ὑποπέσωμεν τῇ λεγομένη προφητείᾳ. »ἐὰν δὲ μὴ
 ἀκούσητε κεκρυμμένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου
 15 ὕβρεως«. ὅσοι τὴν νηστείαν τὴν Ἰουδαϊκὴν ὡς μὴ νοοῦντες τὴν τοῦ
 ἰλασμοῦ ἡμέραν τηρεῖτε [τὴν] μετὰ τὴν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίαν.
 οὐκ ἤκούσατε τοῦ ἰλασμοῦ κεκρυμμένως, ἀλλὰ φανερωῶς μόνον· τὸ
 γὰρ κεκρυμμένως ἀκοῦσαι τοῦ ἰλασμοῦ (ἔστιν) ἀκοῦσαι, πῶς »προέθετο
 20 ὁ θεὸς ἰλασμόν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν« Ἰησοῦν καὶ ὅτι »αὐτὸς
 ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ
 μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου«. καὶ παραβολαὶ εὐαγγελικαὶ
 ἀναγινώσκονται καὶ ὁ ἀκροατὴς ἢ τῶν ἔξω, οὐ κεκρυμμένως αὐτῶν
 ἀκούσεται. ἐὰν δὲ ὁ ἀκροατὴς ἀπόστολος ἢ ἢ τῶν εἰσερχομένων »εἰς
 25 τὴν οἰκίαν« Ἰησοῦ, προσέρχεται τῷ Ἰησοῦ, πυνθάνεται καὶ περὶ τῆς
 ἀσαφείας τῆς παραβολῆς, καὶ ἐρμηνεύει αὐτὴν Ἰησοῦς καὶ γίνεται
 265^r ἐκεῖνος ὁ ἀκροατὴς τοῦ εὐαγγελίου ἀκούων | αὐτοῦ κεκρυμμένως, ἵνα
 μὴ κλαύσῃ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· τῶν γὰρ μὴ ἀκούοντων κεκρυμμένως κλαίει
 ἡ ψυχὴ.

Τί θαυμασίως οὐκ εἶπεν· κλαύσεσθε, ἐὰν μὴ ἀκούσητε κεκρυμ-
 30 μένως, ἀλλά· »ἡ ψυχὴ ὑμῶν κλαύσεται«; ἔστι τις κλαυθμὸς μόνῃς
 ψυχῆς κλαιούσης, καὶ τάχα ἐκεῖνον τὸν κλαυθμὸν διδάσκει ἡμᾶς ὁ

8 Vgl. Gal. 4, 9. — 18 Röm. 3, 25. — 19 I Joh. 2, 2. — 23 ff. Vgl. Matth. 13, 36.

3 τῆς ἐντολῆς] < H | 4 ἄγετε Hn vgl. H ἄγεται S | 6 γυναικες] + quaedam H | 7/8 ἀλλά — οὐ λούονται] sed palam . . . lavantes se H | 10 διαβιβάζοντος] nos baptismo suo laverit H | 13 ἐὰν δὲ μὴ] nisi H | 15 ὅσοι . . . νοοῦντες] vgl. Z. 4 oder 1. ὅσοι . . . νοοῦσαι? vgl. Z. 7 ὅσοι . . . νοοῦσαι S | 16 τὴν¹ streicht Co | 18 ἔστιν Co est H | 19 ἰλασμοῦ] propitiationem H | 22 ἢ τῶν nach H: est auditor extraneus αὐτῶν S | 23 ἢ ἢ (od. ἢ καὶ) nach H: fuerit (Apostolus) et ἦν ἢ S | 30 ἔστι] + quippe H.

σωτήρ λέγων· «ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμός». καὶ λέγει· «οὐαὶ οἱ γελοῶντες
 νῦν, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε», περὶ ἐκείνου τοῦ κλαυθμοῦ λέγει,
 οὐ ἀπειλεῖ καὶ ἐνταῦθα ὁ προφήτης λέγων· «ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε
 κεκοιμημένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως». ὅταν
 5 γὰρ ὑβρίζησθε, τότε κλαύσεσθε καὶ κατὰξουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν
 δάκρυα, ὅτι συνετριβῆ τὸ ποίμνιον κυρίου». ἐὰν ἴδῃ νῦν τις τὰ
 Ἰουδαϊκὰ καὶ συγκρίνῃ αὐτὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὄψεται τίνα τρόπον
 «συνετριβῆ τὸ ποίμνιον κυρίου». ἦν γὰρ τοῦτό ποτε ποίμνιον κυρίου,
 καὶ ἐπεὶ ἀναξίους ἔκριναν ἑαυτούς, ἐστράφη ὁ λόγος εἰς τὰ ἔθνη. εἰ
 10 οὖν ἐκεῖνο τὸ ποίμνιον συνετριβῆ τοῦ κυρίου, ἡμεῖς ἢ ἀγριέλαιος, ἢ
 παρὰ φύσιν ἑαυτῆς ἐγκεντριζομένη εἰς τὴν καλλιέλαιον τῶν πατέρων,
 οὐ πλέον ὀφείλομεν φοβεῖσθαι, μήποτε συντριβῆ καὶ τοῦτο «τὸ
 ποίμνιον τοῦ κυρίου»; μέλλει γὰρ συντριβεσθαί ποτε κατὰ τὸ εἰρη-
 μένον ὑπὸ τοῦ σωτήρος, ὅταν «διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν
 15 ψυγῆσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν». περὶ τίνων γὰρ ὁ λόγος; οὐ
 περὶ Χριστιανῶν λεγομένων τὸ «ψυγῆσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν»
 εἰρηται; περὶ τίνων ὁ λόγος, ὅτι «πλὴν ἐλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
 ἄρα εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς»; οὐ περὶ ἡμῶν ἐστι; διὰ
 205ν τοῦτο | προσέχωμεν ἑαυτοῖς πάντα || πράττοντες, ἵνα ὁσημέραι τοῦτο 205
 20 τὸ ποίμνιον τοῦ θεοῦ βελτιῶται, ὑγιαίνῃται, θεραπεύηται, καὶ πᾶσα
 συντριβὴ ἀποστῆ ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἵνα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τελειω-
 θῶμεν, ᾧ ἔστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

⟨Εἰς τὸ «τίς φείσεται ἐπὶ σοί, Ἱερουσαλήμ»;
 μέχρι τοῦ «ἠτεκνώθη».)

25

Ὁμιλία ιγ'.

Τὰ λεγόμενα πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ μετὰ πολλῆς ἀπειλῆς νοῆσαι
 θέλομεν οὕτως ἔχοντα· «τίς φείσεται ἐπὶ σοί, Ἱερουσαλήμ; ἢ τίς
 σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί; ἢ τίς ἀνακάμψει ἐρωτῆσαι εἰς εἰρήνην σου; οὐ

1 Matth. 8, 12 u. δ. — Luk. 6, 25. — 9 Vgl. Act. 13, 46. — 10ff. Vgl. Röm.
 11, 17, 24. — 14, 16 Matth. 24, 12. — 17 Luk. 18, 8.

1 κλαυθμός] + *et stridor dentium* H | 3 ἐὰν δὲ μὴ] *nisi* H | 10 τοῦ κυρίου]
 < H | 11 καλλιέλαιον Lo καλιέλαιον S | 14 διὰ τὸ πληθυνθῆναι] *multiplicatae*
fuertint H | 20 θεοῦ] *Domini* H | βελτιῶται Hu βελτιούται S | 22 αἰῶνας] + *saeu-*
lorum H | Ἀμήν] + ὁμιλία ιβ' S | 23/24 εἰς — ἠτεκνώθη] < S (doch ist vor
 ὁμιλία ιγ' ein freier Raum gelassen) H | 25 Homilia XH | 28 ἦ] < H | εἰς εἰρήνην
 σου LXX codd. Luc. τὰ εἰς εἰρήνην σου cod. 62 (vgl. S. 104, 8/9) εἰς εἰρήνην σοι LXX
 (vgl. S. 104, 18).

ἀπεστράφησθε με, λέγει κύριος. ὁπίσω πορεύσθε, καὶ ἐκτενω τὴν χεῖρά μου ἐπὶ σὲ καὶ διασπερῶ σε, καὶ οὐκέτι ἀνήσω σε. καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ἐν διασπορᾷ. εἶτα »ἠτεκνώθη«. ἀπορία κατέσχε με, παράδειγμα λαμβάνω πολέμιόν τινα ἀποδειχθέντα τοῦ βασιλεύοντος ἐπὶ γῆς, ὅτι τῷ τοιοῦτῳ οὐδὲ μεταδιδόναί ἐλέου ἔξεστιν, ἵνα μὴ δοκῇ τις προσκρούειν τῷ καταδικάσαντι βασιλεῖ. καὶ [οὐκ ἔξεστι τὸν τοιοῦτον οὐδὲ ἐλεῆσαι] προσεπιτείνουσί τινες οὐδὲ σκυθρωπάζοντες ἐπ' αὐτῷ. ἵνα μὴ ἐπὶ τῷ σκυθρωπάξειν δοκῶσι δυσαρσετεῖσθαι τῷ κριθέντι ὑπὸ τοῦ βασιλέως. εἰ νερόηκας τοῦτο, ἴδε μοι τὸν καταδικασθέντα ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τὰς πολλὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας, καὶ ὅρα τὸν τοιοῦτον, 10 λεγί(όντων) ὄντων ἀγγέλων τῶν τεταγμένων ἐπὶ τὸ βοηθεῖν | τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει, ὑπὸ μηδενὸς ἐλεούμενον. ἕκαστος γὰρ τῶν ἀγγέλων ἰδὼν τὸν καταδικάσαντα ὅτι θεὸς ἐστὶ, τὸν ἀποστραφέντα ὅτι δημοουργός ἐστι, τὴν φύσιν τῶν ἁμαρτιῶν ὅτι τοιαύτη ὥστε τὸν 15 ἀγαθὸν θεὸν ἀναγκασθῆναι, ἵν' οὕτως εἴπω τὴν ψῆφον ἀγαγεῖν κατὰ τοῦ ἁμαρτηκότος, ἕκαστος τῶν ὁρώντων οὐ φείδεται, οὐ σκυθρωπάζει, οὐκ ἐλεεῖ, οὐκ ἐπανέρχεται ὥστε παρακαλέσαι περὶ τῆς πρὸς τὸν τοιοῦτον εἰρήνης.

Ἡ Ἱερουσαλήμ τοίνυν αὕτη (οὕτω γὰρ λελέξεται διὰ τὸ γράμμα) 20 ἁμαρτηκέτω μου εἰς τὸν Ἰησοῦν, καὶ τοιαῦτα πεποιηκέτω, ἵνα εἴπη περὶ αὐτῆς ὁ Ἰησοῦς. »Ἱερουσαλήμ Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξει τὰ τέκνα σου ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθέλησατε. ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν 25 ὁ οἶκος ὑμῶν«. καταλειπέσθω αὕτη ἡ Ἱερουσαλήμ || ὡς καταλέλειπται. 206 οἱ ἄγγελοι οἱ αἰεὶ βοηθοῦντες τῇ Ἱερουσαλήμ, δι' ὧν διετάγη καὶ ὁ Μωσῆος νόμος »διαταγείς δι' ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου«, καταλειπέτωσαν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ λεγέτωσαν· τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς μεγάλα γέγονε, τὸν Ἰησοῦν ἀπέκτειναν, ἐπὶ τὸν Χριστὸν τὰς χεῖρας

11 Vgl. Matth. 26, 53. — 21 ff. Matth. 23, 37. 38 Luk. 13, 34. 35. — 27 Gal. 3, 19.

3 εἶτα] εἶπα SH, geg. LXX Hexapla u. hebr. Text | ἀπορία — με] bisher zum Citat gezogen, doch vgl. vor. Anm. | 3 — S. 103, 4 Hierzu Fragm. 45 in C: Ὠς — αὐτοῦ | 5 μὴ] + dum dammato quis miseretur H | δοκῇ] incipiat H | 6/7 Sunt autem nonnulli qui adieciunt ad severitatem, ut ne contristantur quidem super eo H | 6 ἔξεσται . . . προσεπιτείνουσι] ἔξεστι . . . προσεπιτείνοντες S; doch vgl. H u. S. 123, 16 | 11 λεγιόντων ὄντων Diels nach H: innumerabilibus βλεπόντων S (vgl: Z. 12 S. 128, 20?) | 12 ἐπὶ μηδενὸς S ne ab uno quidem H | 15 εἴπω τὴν nach H: quodammodo εἰ τοιαύτην S | 19 αὕτη — γράμμα] < H | 21 περὶ αὐτῆς ὁ Ἰησοῦς] de ea diceret Salvator (od. ipse Salvator) H | 22 αὐτήν] te H | ποσάκις C NT ὁσάκις S, doch vgl. S. 52, 23 11f, 12 | 25 καταλειπέσθω S | 26 βοηθοῦντες] βοηθήσαντες C qui . . auxiliabantur H | 27 καταλειπέτωσαν S | 29 Ἰησοῦν Hu Jesum H ἰηλ S | τὸν Χριστὸν] Dominum nostrum H.

- ἐπιβεβλήρασιν. ὅσον ἔτι μικρότερα ἦν τὰ ἀμαρτήματα, ἐδυνάμεθα ἔτι περὶ αὐτῶν ἀξιοῦν καὶ παρακαλεῖν, ἐδυνάμεθα φείδεσθαι τῆς Ἱερουσαλήμ· τίς ἐπὶ τούτῳ φείσεται; »ἐὰν ἀμαρτάνων ἀμάρτη ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ· ἐὰν δὲ εἰς κύριον ἀμάρτη, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ;» ἀμαρτίαν ἡμαρτεν Ἱερουσαλήμ, διὰ τοῦτο εἰς σάλον ἐγένετο· καὶ λέγεται | πρὸς αὐτὴν ταύτην πρῶτον· »τίς φείσεται ἐπὶ σοί, Ἱερουσαλήμ; καὶ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί;» ἡμεῖς οὐ σκυθρωπάσομεν ἐπὶ τῇ Ἱερουσαλήμ καὶ ταῖς συμφοραῖς αὐτῆς καὶ τοῖς γενομένοις παντὶ τῷ λαῷ ἐκεῖνον· >τῷ γὰρ ἐκείνων παρὰ πτώματι ἢ σωτηρία ἡμῶν γέγονεν εἰς τὸ παραζηλωῶσαι αὐτούς· καὶ <ἐπεὶ> τὸ παράπτωμα αὐτῶν τηλικαύτη γέγονεν ἀμαρτία <ὥστε διὰ φωνῆς κυρίου λεχθῆναι> »τίς οὖν φείσεται ἐπὶ σοί, Ἱερουσαλήμ, λέγω πρὸς τὴν ἀποκτείνασάν μου τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐγώ·» τίς φείσεται ἐπὶ σοί, Ἱερουσαλήμ; καὶ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί;»
2. Μεταβαίνω ἀπὸ τοῦ γράμματος, καίτοιγε ὁδὸν ἐσχηκός, ἣν ἔδωκεν ὁ λόγος, ἐπὶ ἐκάστην ψυχὴν ἥδη ἀξιοφθείσαν τοῦ ὄραν τὴν εἰρήνην· μετὰ γὰρ τὰ μαθήματα τὰ θεῖα γέγονας Ἱερουσαλήμ, τὸ πρότερον οὕσα Ἰεβούς. <ἡ ἱστορία λέγει, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου ἦν Ἰεβούς>, δεύτερον δὲ μετέβαλε τὸ ὄνομα καὶ γέγονεν Ἱερουσαλήμ. Ἰεβούς φασιν Ἑβραίων παῖδες ὅτι ἐρημρεύεται Πεπατημένη. Ἰεβούς οὖν, ἡ Πεπατημένη ὑπὸ δυνάμεων ἀντιζευμένων ψυχῆ, μεταβέβληται καὶ γέγονεν Ἱερουσαλήμ, Ὁρασις εἰρήνης. εἰ οὖν, ὅτε μεταβέβληκας ἀπὸ Ἰεβούς εἰς τὸ γενέσθαι Ἱερουσαλήμ, ἡμαρτες καὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπεπάτηκας καὶ τὸ αἷμα τῆς καινῆς διαθήκης κοινὸν (ὡς ἐκεῖνη καὶ σύ) ἠγγήσω· καὶ ἐν ἀμαρτήμασι γέγονας χαλεποῖς, λεχθήσεται καὶ περὶ σοῦ· »τίς φείσεται ἐπὶ σοί, Ἱερουσαλήμ;» καὶ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί, ἐὰν γένη τοιοῦτος ὡς προδοῦναι τὸν

3 I Sam. 2, 25. — 5 Klagel. Jerem. 1, 8. — 9 Vgl. Röm. 11, 11. — 16f. 22 Vgl. S. 65, 21. — 19 Vgl. Jos. 18, 28 Jud. 1, 21. — 20f. Vgl. Onom. sacra I, 203, 2: Ἰεβούς Ἱερουσαλήμ; eine Übers. fehlt. — 22 (u. 16. 17) Vgl. Onom. sacra I, 169, 66: Ἱερουσαλήμ Ὁρασις εἰρήνης κτ., u. ὅ. — 24 Vgl. Hebr. 10, 29.

5 Ἱερουσαλήμ] + grande perpetravit nefas H | 7 σοί] so sonst immer; σὲ S | 10/11 καὶ ἐπεὶ nach H: Et quia | 11/12 ὥστε—λεχθῆναι nach H: ut voce Domini diceretur (vgl. S. 102, 20f.) | 13 τὴν ἀποκτείνασάν nach H: interfecerit eam αὐτὴν ἀπέκτεινας S | ἐγὼ nach H: ego λέγω S | 15/16 καίτοιγε—λόγος nach S. 52, 17 54, 20 u. H: viam mihi pendente ratione καὶ τότε ὁδὸν ἐσχηκός ἦν ἔδωκεν ὁ λόγος S | 18/19 οὕσα Hu οὕσαν S | ἡ ἱστορία λέγει (vgl. S. 74, 13)—Ἰεβούς] nach H: Historia refert, quia nomen loci istius fuerit Jebus | 20 Ἰεβούς] + autem H | 21 ψυχῆ] + nostra H | 24 καινῆς] < H | 25/26 καὶ — χαλεποῖς] < H | 27 καὶ—ἐὰν] et quis contristabitur super te? Quis enim contristabitur, si H wohl besser.

Ἰησοῦν; ἕκαστος ἡμῶν ἀμαρτάνων, καὶ μάλιστα εἰ μείζονα, εἰς
 267^r Ἰησοῦν ἀμαρτάνει. ἔαν δὲ καὶ ἀποστάτης ἦ, ἔτι μάλιστα ταῦτα ποιεῖ
 τῷ Ἰησοῦ πνευματικῶς ἃ ἐποίησεν αὐτῷ Ἱερουσαλήμ σωματικῶς.
 διὸ »πόσω δοκεῖτε χείρονος ἀξιοθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ
 5 θεοῦ καταπατήσας καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγήσάμενος, ἐν
 ᾧ ἡγιάσθη, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνύβρισας; εἰ κατεπάτησας
 τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνύβρισας, τίς φείσεται 207
 ἐπὶ σοί; τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί; τίς ἀνακάμψει ἐρωτῆσαι τὰ εἰς
 εἰρήνην σου; αὐτὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν ἐρωτήσαντά σοι τὰ εἰς
 10 εἰρήνην προέδωκεν ἢ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ψυχῇ; τίς δύναται παρακαλέσαι
 ἀνακάμψας πάλιν περὶ τῆς εἰρήνης; γινώσκοντες οὖν ὅτι »ἀδύνατον
 τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου
 καὶ μετόχους γεννηθέντας πνεύματος ἁγίου καὶ καλὸν γευσαμένους
 θεοῦ ὄψμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παραπεσόντας, πάλιν
 15 ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας ἐν ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ
 θεοῦ, καὶ παραδειγματίζοντας« πάντα πράττωμεν, ἵνα μὴ καὶ περὶ
 ἡμῶν λέγηται τὸ »τίς φείσεται ἐπὶ σοί, Ἱερουσαλήμ; καὶ τίς σκυθρω-
 πάσει ἐπὶ σοί; ἢ τίς ἀνακάμψει ἐρωτῆσαι εἰς εἰρήνην σοι;

3. Καὶ πρὸς ἑκατέραν δὲ ἐρμηνείαν τῆς Ἱερουσαλήμ ἀρμόσει καὶ
 20 τὸ ἐξῆς· »σὺ ἀπεστράφης με, λέγει κύριος, ὀπίσω πορεύση«. ὅτι
 ἀπεστράφη τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τὸ ἀπεστράφθαι τὸν υἱὸν
 τοῦ θεοῦ ἀπεστράφη τὸν θεόν, τί δεῖ καὶ λέγειν; καὶ ἐπειδὴ ἀπε-
 στράφη ἢ Ἱερουσαλήμ (ἢ) ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τὸν Χριστόν, ἀφ' ἧς συνεκδο-
 χικῶς πάντας τοὺς Ἰουδαίους νοητέον, διὰ τοῦτο »ὀπίσω πορεύση«.
 267^v ἦν γὰρ ὅτε οὐκ ὀπίσω ἐπορεύετο, ἀλλὰ ἔμπροσθεν· νῦν δὲ ὀπίσω
 πορεύεται »καὶ ἐστράφησαν ταῖς καρδίαις εἰς Αἴγυπτον«, δῆλον ὅτι
 ἵνα ὀπίσω πορευθῶσι. περὶ δὲ τοῦ τί ἐστι τὸ »ὀπίσω πορεύση« ἢ
 τί τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι, οὕτω παραστήσομεν. ὁ δίκαιος
 >τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεται, τῶν ὀπίσθεν ἐπιλανθάνεται. δῆλον
 30 ὅτι ὁ ἐναντίως τῷ δικαίῳ διακείμενος τῶν ὀπίσω μέμνηται καὶ τοῖς

4 Hebr. 10, 29. — 11 Hebr. 6, 4—6. — 25 ff. Vgl. Hier. Comm. 944. —
 26 Act. 7, 39. — 29 Vgl. Phil. 3, 13.

1 καὶ μάλιστα εἰ Co *maximeque cum* H καὶ μάλιστα εἰς S | 3 πνευματικῶς
 ἃ nach H: *spiritaliter quae πῶν ὅσα* S πνευματικῶς ὅσα Ru | 4 πόσω] *quanto plus*
 H | 7 τὸν] *Jesum* H | καὶ] *si* H | 9 τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ] *Jesum* H | σοι] *pariter, et prae-*
stabat H | 18 εἰς] *ea quae in* H | 22 τὸν θεόν] *etiam a Deo Patre recessisti, retro*
ambulabis H | τί] *Quid autem* H | 23 ἀφ' ἧς . . . νοητέον] kaum zu lesen, aber
 bestätigt durch H: *a qua . . . intelliguntur ἀφετοῦσα . . . σημαίνει* Co | 26 πο-
 ρεύεται Blass *ambulant* H πορεύεται S | 30 ἐναντίως Ru *ἐναντίος* S.

ἔμπροσθεν οὐκ ἐπεκτείνεται. τῶν δὲ ὀπίσω μεμνημένος παρακούει
 τοῦ Ἰησοῦ διδάσκοντος καὶ λέγοντος· »μὴ στραφήτω εἰς τὰ ὀπίσω
 ἄραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ«, παρακούει τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· »μνημονεύετε
 5 τῆς γυναικὸς Δώτ«, παρακούει τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· »οὐδεὶς βαλὼν
 τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον καὶ στραφείς εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετὸς ἐστί τῇ
 βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ«. καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ γέγραπται, ὅτι εἶπον οἱ
 ἄγγελοι πρὸς τὸν ἐξελθόντα ἀπὸ Σοδόμων Δώτ· »μὴ περιβλέψη εἰς
 τὰ ὀπίσω μηδὲ στής ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ· εἰς τὸ ὄρος σφῆζον.
 10 μήποτε συμπαραληφθῆς«. καὶ τοῦτο δὲ ἔχει διάνοιαν ἀξίαν ἀγγελικοῦ
 πνεύματος· »μὴ περιβλέψη εἰς τὰ ὀπίσω«, ἀεὶ τοῖς ἔμπροσθεν
 ἐπεκτείνου. καταλέλοιπας Σόδομα, μὴ στρέφου εἰς Σόδομα. κατα-
 λέλοιπας τὴν κακίαν καὶ τὴν ἁμαρτίαν, μὴ ἐπιστραφῆς πρὸς αὐτὴν
 »μηδὲ στής ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ«. κἂν τηρήσης τὴν προτέραν
 ἐντολὴν τὴν λέγουσαν· »μὴ περιβλέψη εἰς τὰ ὀπίσω«, οὐκ ἄρξει σοι
 15 πρὸς τὸ σωθῆναι, ἐὰν μὴ καὶ τῆς δευτέρας ἐντολῆς ἀκούσης λεγούσης·
 268^r »μηδὲ στής ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ«. | οὐ δεῖ γὰρ ἀρξάμενον προζόπτειν
 ἐστάναι ἐν τῇ περιχώρῳ Σοδόμων, εἰ καὶ Σόδομα διαβέβηκεν, ἀλλὰ 208
 διαβάντα ἀπὸ τοῦ ἐστάναι ἐν τῇ περιχώρῳ σφῆζεσθαι εἰς τὸ ὄρος
 κατὰ τὸ »μὴ περιβλέψη εἰς τὰ ὀπίσω μηδὲ στής ἐν πάσῃ τῇ περι-
 20 χώρῳ· εἰς τὸ ὄρος σφῆζον, μήποτε συμπαραληφθῆς«. εἰ βούλει μὴ
 συμπαραληφθῆναι Σοδομίταις, μήποτε εἰς τὰ ὀπίσω στραφῆς μηδὲ
 στής ἐν τῇ περιχώρῳ Σοδόμων μηδὲ ἀλλαγῶ γένῃ ἢ εἰς τὸ ὄρος·
 ἐκεῖ γὰρ ἐστί μόνον σωθῆναι. ἐστί δὲ τὸ ὄρος κύριος Ἰησοῦς, ὃ ἐστίν
 ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

2 Mark. 13, 16. — 3 Luk. 17, 32. — 4 Luk. 9, 62. — 7 10 13 14 16 19
 Gen. 19, 17.

5 στραφείς] *respiciens* H | 9 ἀγγελικοῦ] *Dei* H | 12 αὐτὴν] *ea* H | 13 κἂν
 τηρήσης nach H: *Eliamsi . . custodieris καὶ τηρήσεις* S | 17/18 ἀλλὰ—περιχώρῳ]
et a Satanae (= ἐστάναι?) regione discedens, incipis liber esse supplicis, expedit
ut H | 21 μηδὲ Blass Diels *ne* (od. nec) H *μήτε* S | 22 ἢ] *sed cum inde discesseris,*
ascende H | 24 αἰῶνας] + *saeculorum* H | Ἀμήν] + *ὀμιλία γ' S.*

Εἰς τὸ »οἴμοι ἐγὼ μῆτερ« μέχρι τοῦ »διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος· ἐὰν ἐπιστραφῆς, καὶ ἀποκαταστήσω σε«.

‘Ομιλία ιδ’.

1. Οἱ ἰατροὶ τῶν σωμάτων παρὰ τοὺς κάμνοντας γινόμενοι καὶ
 5 αἰὲ τῇ θεραπείᾳ τῶν καμνόντων ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες κατὰ τὸ βούλημα
 τῆς τέχνης τῆς ἰατρικῆς ὁρῶσι δεινὰ καὶ θιγγάνουσιν ἀηδῶν, (καὶ) ἐπ’
 ἀλλοτριᾷς συμφοραῖς καρποῦνται ἰδίας λύπας, καὶ ἔστιν αἰὲ ὁ βίος
 αὐτῶν ἐν περιστάσει. οὐδέποτε γὰρ εἰσι μετὰ ὑγιαίνοντων, ἀλλ’ αἰὲ
 μετὰ τῶν τραυματιῶν, μετὰ τῶν νομᾶς ἐχόντων, μετὰ τῶν πεπληρω-
 10 μένων πύων, πυρετῶν, νόσων ποικίλων. καὶ εἰ βούλεται τις στείλα-
 σθαι τὴν ἰατρικὴν, οὐκ ἀνακατήσει οὐδ’ ἀμελήσει τοῦ βουλήματος
 268^v τῆς τέχνης ἧς ἀνείληφεν, ἐπὰν ἢ μετὰ | τῶν τοιούτων ὡς προειρήκαμεν.

Τοῦτο δέ μοι τὸ προοίμιον λέλεκται διὰ τὸ καὶ τοὺς προσήτας
 οἷον εἶναι ἰατροὺς ψυχῶν καὶ αἰὲ προσδιατρίβειν ὅπου οἱ δεόμενοι
 15 θεραπείας· »οὐκ γὰρ «χρείαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ ἀλλ’ οἱ
 κακῶς ἔχοντες«. ὅπερ δὲ πάσχουσιν ὑπὸ τῶν ἀκολάστων καμνόντων
 ἰατροί, τοῦτο πάσχουσι καὶ οἱ προσφῆται καὶ οἱ διδάσκαλοι ὑπὸ τῶν οὐ
 βουλομένων θεραπεύεσθαι. ἐκεῖθεν γὰρ μισοῦνται, ὡς διατασόμενοι
 παρὰ τὴν προαίρεσιν τῆς ἐπιθυμίας τῶν καμνόντων, ὡς κωλύοντες
 20 τραφᾶν καὶ ἡδῆσθαι τοὺς καὶ ἐν νόσοις βουλομένους μὴ τὰ ἄξια τῶν
 νόσων λαμβάνειν. φεύγουσιν οὖν οἱ ἀκόλαστοι τῶν καμνόντων ἰατρούς.
 πολλάκις αὐτοῖς καὶ λοιδοροῦμενοι καὶ κακολογοῦντες αὐτοὺς καὶ
 πᾶν ὄτιποτοῦν ποιοῦντες ὃ ποιήσειεν ἂν ἐχθρὸς ἐχθροῦ. ἐπιλανθάνο-
 νται γὰρ οὗτοι ὅτι ὡς φίλοι προσέρχονται, ἀφορῶντες εἰς τὸ

4ff. Vgl. Hippokrates' *περὶ φροσῶν* I, 569 K = ὁ . . ἰητρὸς ὁρεῖ τὰ δεινὰ θιγγάνει τε ἀηδέων καὶ ἐπ’ ἀλλοτριήσων ξυμφορῆσων ἰδίας καρποῦται λύπας; u. c. Cels. 4, 15 (Orig. I, 285, 8ff.): τὸν ἰατρὸν ὁρῶντα δεινὰ καὶ θιγγάνοντα ἀηδῶν. ἵνα τοὺς κάμνοντας ἰάσῃται . . . . καίτοι γε ὁ ἰατρὸς ὁρῶν τὰ δεινὰ καὶ θιγγάνων τῶν ἀηδῶν οὐ πάντως ἐκφεύγει τὸ τοῖς αὐτοῖς δύνασθαι περιπεσεῖν. — 15 Luk. 5, 31.

1/2 διὰ—κύριος] < H | μῆτερ] μήτηρ S, so meist in Hom. 14 | 3 Homilia XI H | 4—S. 109, 15 Hierzu Fragm. 50 in C: Ἐοίκασιν—τόζω | 6 δεινὰ C Hippokr., c. Cels. tristia H τινὰ S | καὶ Blass Koetschau nach Hippokr. u. H: et | 7 καὶ ἔστιν αἰὲ] *semper enim . . . est* H | 8 περιστάσει] + *semper in curis* H | 9 τραυματιῶν Ru nach H: *vulneratis* τραυματιῶν S | 12 ὡς] *quos* (= ὧν) H wohl besser | 14 αἰὲ προσδιατρίβειν] *illuc semper ire jubentur* H | 16 ὑπὸ Blass a H ἐπέρο S | ἀκολάστων nach H: *luxuriosis*, Z. 21 und S. 108, 2 ἀκολάστος S | 19 τὴν προαίρεσιν τῆς ἐπιθυμίας] *desideria* H | 23 ποιήσειεν Hu ποιήσαιεν S | 24 φίλοι] *inimici* H [sic].

ἐπίπονον τῆς διαίτης, εἰς τὸ ἐπίπονον τῆς ἀπὸ σιδήρου ἰατρῶν
πληγῆς, οὐκ εἰς τὸ τέλος || τὸ μετὰ τὸν πόνον, καὶ μισοῦσιν ὡς πατέρας 209
πόνων μόνον, οὐχὶ δὲ πόνων φερόντων ἐπὶ ὑγίειαν τοὺς ἰατρευομένους.

2. Ὁ λαὸς τοίνυν ἐκεῖνος ἔκαμνε, ποικίλαι νόσοι ἦσαν ἐν τῷ
5 λαῷ τῷ χρηματίσαντι τοῦ θεοῦ. ἔπεμπεν αὐτοῖς ἰατροὺς ὁ θεὸς
τοὺς προφήτας. εἰς τῶν ἰατρῶν καὶ Ἱερεμίας ἦν· ἤλεγχε τοὺς ἁμαρ-
τάνοντας, ἐπιστρέφειν βουλόμενος τοὺς κακῶς πράττοντας. οἱ δὲ
269^v δέον ἀκούειν τῶν λεγομένων, κατηγόρουν | τοῦ προφήτου καὶ κατη-
γόρουν ἐπὶ δικαστῶν παραπλησίον ἑαυτοῖς. καὶ αἰ ἐν δίκαις ἦν ὁ
10 προφήτης ὑπὸ τῶν ὅσον ἐπὶ τῇ προφητείᾳ αὐτοῦ θεραπευθέντων,
διὰ δὲ τὴν ἰδίαν ἀπειθειαν μὴ θεραπευομένων. ἐπὶ τούτοις ὅτι μὲν
λέγει· »καὶ εἶπα· οὐ μὴ λαλήσω οὐδὲ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου.
καὶ ἐγένετο ὡς πῦρ καιόμενον φλέγον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ
παρεῖμαι πάντοθεν καὶ οὐ δύναμαι φέρειν«. ὅτι δὲ φησιν, ὄρων
15 ἑαυτὸν αἰεὶ δικαζόμενον, λοιδορούμενον, ἐγκαλούμενον, ψευδομαρτυρού-
μενον· »οἴμοι ἐγώ, μήτηρ, ὡς τίνα με ἔτεκες;« ἔλεγεν »ἄνδρα« οὐ
δικάζοντα ἀλλὰ »δικαζόμενον«, καὶ οὐ διακρίνοντα ἀλλὰ »διακρινό-
μενον πάσῃ τῇ γῆ«. καὶ ἐπεὶ οἱ κάμνοντες οὐκ ἤκουον αὐτοῦ καλῶς
συμβουλευόντος καὶ ἰατρικῶς, φησὶν· »οὐκ ὠφέλησα«. καὶ ἐπεὶ θανεί-
20 ζοντος αὐτοῦ τὰ πνευματικὰ ἀργύρια οὐκ ἐβούλοντο ἀκούειν ἐκεῖνοι
οἷς ἔλεγεν, ἵνα ὠφελῆθῶσιν ἐξ ὧν ἤκουσαν, φησὶν· »οὐδὲ ὠφείλησέ
μοι οὐδεὶς, οὐδὲ ὠφείλησα«.

3. Ἀλλὰ προλαβὼν ταῦτα εἶπον, πρὶν διηγῆσωμαι τὸ »οὐκ
ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδεὶς«. δισοῆ γὰρ ἔστιν ἡ γραφή·
25 ἐν μὲν γὰρ τοῖς πλείστοις ἀντιγράφοις »οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ
με οὐδεὶς«, ἐν δὲ τοῖς ἀκριβεστάτοις καὶ συμφωνοῦσι τοῖς Ἑβραϊκοῖς
»οὐκ ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδεὶς«. δεῖ οὖν καὶ τὸ καθη-
μαξευμένον καὶ φερόμενον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις διηγῆσασθαι καὶ τὸ ἀπὸ
269^v τῶν Ἑβραϊκῶν γραφῶν ἀδιήγητον μὴ καταλιπεῖν. ἐκήρυσσε τοίνυν

12 ff. Jerem. 20, 9. — 21 ff. Vgl. S. 109, 7 ff. — 23 ff. Vgl. Hom. 15, 5.

2 οὐκ—πόνον] < H | 4 ἔκαμνε nach H εἰ καὶ S | 4/5 ὁ—θεοῦ] Populus
inquit aegrotabat variis languoribus H | 6 ἤλεγχε] corrumpens H | 8 καὶ κατηγόρουν]
< H | 9 δικαστῶν C iudices H δικαστοῦ S | 10 ὑπὸ τῶν C eorum perversitate H
ἐπὶ τῶν S | 13 καιόμενον φλέγον] ardens H | 16 ἔλεγεν] < H | 16/17 οὐ δικάζοντα
ἀλλὰ u. οὐ διακρίνοντα ἀλλὰ] < H | 18 καλῶς C bene H καλῶ S | 19 ἰατρικῶς
φησιν Hu iuxta medicinae disciplinam . . . inquit H ἰατρικῶι σφῆσιν S | 21
ὠφελῆθῶσιν] + et fructum . . . redderent (= καὶ ὠφελήσωσιν?) H vielleicht
richtig | ὠφείλησέ] profuit H | 22 οὐδὲ ὠφείλησα] < H | 23 διηγῆσωμαι Ru διηγῆ-
σωμαι S | τὸ] übergesch. S¹ | 24 ὠφείλησα οὐδὲ ὠφείλησέ] profuit, neque profuit H |
25 ὠφείλησα S* ὠφέλησα Scorr. | 27 κατημαξευμένον S | 28 φερόμενον] legitur H |
29 ἐκήρυσσε τοίνυν] praedicavit Jeremias H.

τὸν λόγον, οὐδεὶς προσίετο τὰ λεγόμενα. ὡς καὶ ἱατροὺς προσανήλισκε
 τὰ φάρμακα, ἀκολάστον ὄντων καὶ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας πληροῦντων
 τῶν καμνόντων. ὡσεὶ καὶ ἐκεῖνος ἔλεγεν· »οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ
 ὠφέλησέ με οὐδεὶς«. τάχα ἀντιπάθειά ἐστι διὰ τὴν φιλανθρωπίαν
 5 τοῦ ὠφεληθέντος πρὸς τὸν ὠφελήσαντα, ὥστε γενέσθαι εἰς τὸ ὠφε-
 ληθῆναι καὶ τὸν λέγοντα, ἐπεὶ »μακάριος ὁ λέγων εἰς ὅτα ἀκουόντων«. 210
 ταύτην οὖν τὴν ὠφέλειαν ὠφεληθεῖν ἂν διδάσκαλος ἀπὸ ἀκροατῶν
 προκοπτόντων καὶ βελτιουμένων, ὠφεληθεῖν ἂν τῷ ἔχειν καρποὺς
 ἐν αὐτοῖς. <ταύτην οὐκ ἔχων ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων Ἰερεμίας φησὶν>
 10 »οὐδεὶς με ὠφέλησεν«. εἰ γὰρ καρπὸν μὲν δεῖ ἔχειν ἐν τοῖς ἀκροαταῖς
 τὸν λέγοντα, ὁ δὲ ἀκροώμενος παρεκδέχοιτο καὶ ἔξω γίνοιτο τῶν
 λεγομένων, λέγεται τὸ »οὐκ ὠφέλησέ με || οὐδὲ εἶς<· ἐπεὶ μὴ ὠφέληται
 ταύτην τὴν ὠφέλειαν, ἣν ὠφελήθη ἂν ἐκ τοῦ τὸν ἀκροατὴν ὠφε-
 ληθέντα αἴτιον προκοπῆς καὶ μακαριότητος γενέσθαι τῷ ὠφελήσαντι.
 15 καὶ ἄλλως δὲ πᾶς ὁ διδάσκειν κατ' αὐτὸ τὸ διδάσκειν, ὅσῳ συνετώ-
 τερός ἐστιν ὁ μανθάνων, ὠφελῆται εἰς ἃ διδάσκει, εἰς ἃ μανθάνει.
 καὶ κρείττους γίνονται περὶ ἃ παραδιδόασι μαθήματα οἱ λέγοντες.
 ὅτε συνετοὶ ὄντες οἱ ἀκροαταὶ καὶ οὐκ ἀπαξασπλῶς παραδέχονται,
 ἀλλὰ ἀντιβασανίζουσι καὶ ἐρωτῶσι καὶ ἐξετάζουσι τὸ βούλημα τῶν
 20 λεγομένων. »οὐτ' < οὖν > ὠφέλησα, οὔτε ὠφέλησέ με οὐδὲ εἶς.
 270^r | 4. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἄλλη διήγησις ἀναγκαία διὰ τὰ ἀντίγραφα τὰ
 ἀκριβεστέρα οὕτως ἔχοντα· »οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ μοι οὐδεὶς«,
 διηγησόμεθα καὶ οὕτως ἔχον τὸ ῥητόν. ὁ μὲν πᾶσιν ἀποδιδούς τὰς
 ὀφειλάς, τῷ τὸν φόβον τὸν φόβον, τῷ τὸ τέλος τὸ τέλος, τῷ τὸν
 25 φόρον τὸν φόρον, τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμὴν· καὶ πᾶσι τὰ καθήκοντα
 ἀποδιδούς, ὡς μὴ ὀφείλειν τὰ καθήκοντα πρὸς τινὰς, τιμήσας <γονεῖς>

6 Sir. 25, 9 vgl. S. 51, 4. — 8 Vgl. Röm. 1, 13? — 18 Vgl. Jes. 3, 3? — 23
 Vgl. Röm. 13, 7. — 26ff. Vgl. de or. 28, 2 (Orig. II, 376, 6ff.): τὸ παραπλήσιον δὲ
 νοητόν ἐν τοῖς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ὀφειλήμασι . . . ὁ οὖν τὰ ὀφειλόμενα ἀδελφοῖς
 ἐπιτελεῖσθαι μὴ ποιῶν μένει ὀφειλέτης ὢν μὴ πεποίηκεν.

1—3 ὡς—ἔλεγεν] ὑπερ ἂν εἶποι ἱατροὺς ἐπ' ἀκολάστον νοσοῦντος, εἰκὴ
 προσαναλίσκων τὰ φάρμακα C | 6 ἐπεὶ] secundum illud quod alibi dicitur H | 9
 ταύτην—φησιν nach H: quodammodo (od. + et id) Jeremias de (od. videns de) Judaeis
 non habere se dicit | 10 ὠφέλησεν nach H: profuit ὠφέλησεν S | μὲν δεῖ Blass
 δεῖ μὲν S | 11/12 καὶ—τὸ] et ego dico H (der überhaupt hier sehr frei übersetzt)
 12 οὐκ] + profui, neque H | οὐδὲ εἶς] quisquam H | 15—20 πᾶς—λεγομένων]
 Quicumque discipulis praecipit, si ingeniosos et ardentis naturae habeat audi-
 tores, quanto plus praecipit, tanto plus proficit, illis interrogantibus, et de eo quod
 dicit saepe quaerentibus, qui sit sensus in dicto, qui ordo, quae scripti voluntas
 H | 20 οὐδὲ εἶς] quisquam H | 23 διηγησόμεθα] consideremus H | 23/24 τὰς ὀφειλάς
 omnia H | 24/25 φόρον¹—φόρον²] rectius rectius, cui timorem timorem, cui
 tributum tributum H | 25 τὰ καθήκοντα] omnia H | 26 πρὸς τινὰς] nulli H | 26—
 S. 109, 1 τιμήσας—εἰπεῖν nach H: verbi gratia, honorans parentes ut parentes.

ὡς γονεῖς, (ὡς) εἶπεν, ἀδελφοὺς ὡς ἀδελφοὺς, υἱοὺς ὡς υἱοὺς, ἐπι-
 σκόπους ὡς ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους ὡς πρεσβυτέρους, διακόνους
 ὡς διακόνους, πιστοὺς ὡς πιστοὺς, κατηχουμένους ὡς κατηχουμένους,
 εἰ πάντα ἀποδίδωσι τὰ καθήκοντα, οὐκ ὀφείλησεν. εἰ δὲ ὀφείλει
 5 μὲν ποιῆσαι καθήκον, οὐ πεποίηκε δέ, οὐ δύναται λέγειν· »οὐκ ὀφεί-
 λησα«. ὀφείλων γὰρ οὐκ ἀποδέδωκε. πῶς οὖν διηγῆσομαι καὶ τὸ
 »οὐδὲ ὀφείλησέ μοι οὐδεὶς«; ἐγὼ μὲν ἐδάνειζον καὶ διδόναι ἐβου-
 λόμην τὰ πνευματικὰ χρήματα, οἱ δὲ ἀπεστρέφοντο ἀπὸ τῶν λεγο-
 μένων καὶ οὐ παρεῖχον αὐτοὺς δεκτικοὺς ἵνα ὀφείλωσι· διὰ τοῦτο
 10 οὐκ ὀφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς. τίς γὰρ παρεδέξατο τὰ λεγόμενα, ἵνα
 ἐκ τοῦ παραδέχεσθαι ὀφειλέτης γένηται ὧν ἤκουσε καὶ ἀπαιτηθῆ ὡς
 ὀφειλέτης τῶν λεγομένων τοὺς τόκους; βέλτιον οὖν κατὰ τοῦτο
 λαβεῖν τὸν ἀκροατὴν ἀπὸ τοῦ λέγοντος λογικὰ ἀργύρια καὶ ὀφείλειν,
 ἢ μὴ παραδεχόμενον μηδὲ λαμβάνοντα μηδὲ ὀφείλειν. ὡς ἐν ἐγκλή-
 15 μασί γὰρ κεῖται καὶ τὸ »οὐκ ὀφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς«.

5. Τὸ δὲ »οἴμοι μῆτερ, ὡς τίνα με ἐγέννησας ἄνδρα δικαζόμενον
 270^v καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῆ« οὐκ οἴμαι τοῖς ἄλλοις οὕτως
 ἀρμόζειν προφήταις λέγειν ὡς τῷ Ἰερεμῖα· οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ τῶν
 προφητῶν μετὰ τινος χρόνου, μετὰ τὴν κακίαν, μετὰ τὰ ἁμαρτή-
 20 ματα μεταβαλόντες προφητεύειν ἤρξαντο, Ἰερεμίας δὲ ἐκ παίδων
 προφητεύει. καὶ ἔστι παράδειγμα διδόναι ἀπὸ τῶν γεγραμμένων.
 Ἡσαίας οὐκ ἤκουσε· »πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε,
 καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελεθῆν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε, προσήτην εἰς ἔθνη
 τέθεικά σε« οὐδὲ || εἶπεν· »οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγώ 211
 25 εἰμι«, ἀλλ' ὅτε εἶδε τὴν ὄρασιν τὴν ἀναγεγραμμένην ἐν τῇ προ-
 φητεῖᾳ αὐτοῦ, [εἶδε] καὶ εἶπεν· »οἴμοι τάλας ἐγώ, ὅτι ἀκάθαρτα χεῖλη
 ἔχων ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ, καὶ τὸν
 βασιλέα κύριον σαβαώθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου«, »καὶ ἀπεστάλη«
 φησί »πρὸς με ἐν τῶν Σεραφίμ, καὶ ἤφατο τῶν χειλέων μου καὶ

17 ff. Vgl. Hom. 1, 10. 14. — 22 Jerem. 1, 5. — 24 Jerem. 1, 6. — 25 ff.
 Vgl. in Jes. Hom. 4, 3 (Lo 13, 261): Antequam videas visionem non confiteris te
 esse miserum, o Isaias? — 26 ff. Jes. 6, 5—7.

4 οὐκ ὀφείλησεν] *nulli debet officium* H | ὀφείλει S (vgl. S. 81, 1. 2. 21) | 9 αὐτοὺς]
 αὐτοὺς S se H | 10 τίς] *si quis* H | 10/11 ἵνα . . . γένηται . . . ἀπαιτηθῆ] *debitor*
fit . . . exigitur H | 13 λογικὰ ἀργύρια] *disciplinae verba cum fenore* H | 14 1.
 ἐγκλήματι? | 15 ὀφείλησέ μοι Co *debit mihi* H ὀφείλησέ με S | 17 ἐν] < H | 18
 λέγειν] < H | οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ] *multi siquidem* H | 23 σε²] + *et* H | 25/26 ὅτε
 — καὶ] *visione sibi revelata* H | 25 ὄρασιν τὴν] *προφητείαν* S (doch vgl. H) | 26 ἐγώ]
 + *quoniam compunctus sum* (= ὅτι καταέννυμα) H wohl richtig | 29 φησί] <
 H | Σεραφίμ Co *Seraphim* H χειροβίμ S.

εἶπεν· ἰδοὺ ἀφῆρηκα τὰς ἀνομίας σου, καὶ τὰς ἁμαρτίας σου τοῦτο καθαριεῖ«. (μετὰ) τὰς ἁμαρτίας οὖν, ἃς πρότερον ἐποίησεν, ὕστερον γέγονεν ἄξιος τοῦ ἁγίου πνεύματος Ἠσαΐας καὶ ἐπροφήτευσεν. καὶ ἐπ' ἄλλω τὸ παραπλήσιον εὔροις ἄν. ἀλλ' οὐχ οὕτως ὁ Ἱερεμίας· ἔτι
5 γὰρ ἐκ σπαργάνων τῷ πνεύματι τῷ προφητικῷ κοσμηθεὶς ἐκ παίδων προεφήτευσεν, διὸ ἔλεγε (τὸ κοινὸν γὰρ προῶτον διηγοῦμαι)· «οἴμοι ἐγώ, μήτερον, ὡς τίνα με ἐγέννησας ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινό-
μενον πάσῃ τῇ γῆ»;

Τῶν πρὸ ἐμοῦ δέ τις ἐπέβαλε τῷ τόπῳ λέγων ὅτι ταῦτα ἔλεγεν
271^r οὐ πρὸς τὴν μητέρα τὴν | σωματικὴν, ἀλλὰ πρὸς τὴν μητέρα τὴν
γεννώσαν προφήτας. τίς δὲ γεννᾷ προφήτας (ἢ) ἡ σοφία τοῦ θεοῦ;
ἔλεγεν οὖν τὸ «οἴμοι ἐγώ, μήτερον», «ὡς τίνα με ἔτεκες», ὡ σοφία; τὰ
δὲ τέκνα τῆς σοφίας καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἀναγράφονται· «καὶ ἀπο-
στέλλει ἡ σοφία τὰ τέκνα αὐτῆς». εἶρηται οὖν· «οἴμοι ἐγώ, μήτερον»
15 ἐμῇ σοφία «ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον», τίς εἰμι ἐγώ, ὅτι
εἰς τοσοῦτον γεγέννημαι, ἵνα δικάζωμαι, ἵνα διακρινομαι διὰ τοὺς
ἐλέγχους, διὰ τὰς ἐπιπλήξεις, διὰ τὴν διδασκαλίαν πρὸς πάντας τοὺς
ἐπὶ τῆς γῆς; ἐὰν ὁ Ἱερεμίας ταῦτα λέγῃ· «ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα
δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον πάσῃ τῇ γῆ», οὐκ ἔχω διηγῆσασθαι
20 τὸ «πάσῃ τῇ γῆ». οὐ γὰρ πάσῃ τῇ γῆ διεκρίνετο Ἱερεμίας. ἢ βιασά-
μενοι ἐροῦμεν τὸ «πάσῃ τῇ γῆ» ἀντὶ τοῦ πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ; οὐ γὰρ
ἔφθανεν ἡ προφητεία αὐτοῦ προφητεύοντος τότε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν.
μήποτε δὲ ὡς ἐπὶ ἄλλων μυρίων ἐδείξαμεν τὸν Ἱερεμίαν ἀντὶ τοῦ κρυίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰρησθαι, οὕτως καὶ ἐνταῦθα ἐροῦμεν. ἐν τῇ ἀρχῇ
25 ἐπεσημειωσάμην τὸ «ἰδοὺ τέθεικά σε εἰς ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ
κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύειν καὶ οἰκοδομεῖν καὶ καταφυτεύειν». τοῦτο
οὐκ ἐποίησεν ὁ Ἱερεμίας. Ἰησοῦς δὲ Χριστὸς τὰς τῆς [γῆς] ἁμαρτίας
βασιλείας ἐξερρίζωσεν καὶ τὰς οἰκοδομὰς τῆς κακίας κατέσκαψε καὶ

9ff. Vgl. Philo de confus. ling. I, 412M: ἐφ' οἷς εἰκότως καὶ πᾶς σοφὸς ἄχθεται, καὶ πρὸς γε τὴν μητέρα καὶ τιθήνην ἑαυτοῦ, σοφίαν, εἶωθε λέγειν· «ὦ μήτερον, ἡλίον με ἔτεκες». Vgl. ἐξ ἀνεπιγράφων (Gh II, 346): μητέρα τινὲς τὴν σοφίαν ἐδέξαντο, τὴν γεννώσαν προφήτας. καθὸ λέγεται· ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς; TU NF I, 3, 43. — **13** Vgl. Matth. 11, 19 Luk. 7, 35 u. Ropes TU XIV, 2, 15f. — **19ff.** Vgl. Hom. 15, 3. — **23** Vgl. Hom. 1, 6 10, 1. — **25ff.** Jerem. 1, 10 u. 5. — Vgl. Hom. 1, 6.

1/2 τοῦτο καθαριεῖ] purgavi H | 2 μετὰ nach H: post | 4 ἀλλ' οὐχ οὕτως nach S. 130, 25 u. H: At non talis ἄλλος οὗτος S | 5 ἐκ παίδων] < H | 11 ἢ nach H: nisi
12 ἔλεγεν οὖν τὸ] ad quam ait H | 13 ἐν—καὶ] alibi legitur Scriptura dicente H | 17 πρὸς πάντας] dum corrigere nititur H | 21 ἐν τῇ ἀρχῇ] + hujus libri H | 25 ἐπεσημειωσάμην nach H: Annotavimus ἐπεὶ ἐσημειωσάμην S | τέθεικά σε] Prophetam . . . posui te H (vgl. Jerem. 1, 5) | 27 Χριστός] Dominus meus H | γῆς] < H.

ἐποίησεν ἀντὶ ἐκείνων τῶν βασιλειῶν βασιλεῦσαι [ἡμῶν] τὴν δικαιοσύνην
 271v καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. Ὅσπερ οὖν | ἐκεῖνα ἐπὶ τὸν
 Χριστὸν μᾶλλον ἤρμοξεν ἀναφέρεσθαι ἢ ἐπὶ τὸν Ἱερεμίαν, οὕτως
 ἠγοῦμαι καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ταῦτα.

5 6. Πρῶτον λεκτέον περὶ τοῦ »οἴμοι«, (εἰ) διὰ τὸ δυσφημοειδὲς
 δύναται ὁ σωτὴρ λέγειν ὁ καὶ ταλανίζων ἑτέροισ τὸ »οἴμοι«. πάρα-
 στησομεν δὲ ἀπὸ ὁμο||λογουμένων λέξεων, αἵτινες οὐχ ἀρμόζουσιν 212
 ἄλλω ἢ τῷ σωτήρι, τίνα τρόπον καὶ ἔκλαυσεν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ·
 κλαίοντος δὲ φωνὴ ἐστὶ τὸ »οἴμοι«. καὶ κέτται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὅτι
 10 ἰδὼν τὴν Ἱερουσαλήμ ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτὴν καὶ εἶπεν· »Ἱερουσαλήμ Ἱερου-
 σαλήμ, ἣ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλ-
 μένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου«
 καὶ τὰ ἑξῆς. σαφῶς δὲ καὶ ταῦτα ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λέλεκται ἐν τῷ
 »οἴμοι ὅτι ἐγενήθη ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῷ καὶ ὡς ἐπι-
 15 φυλλίδα ἐν τρυγητῷ, οὐκ ὄντος στάχνος τοῦ φαγεῖν τὰ πρωτόγονα.
 οἴμοι ψυχῇ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβῆς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν
 ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει. πάντες εἰς αἵματα δικάζονται«. ἦλθε γὰρ
 [ὡς συνάγων καλάμην] εἰς ἀμητὸν ἵνα θερίσῃ, καὶ εὐρίσκει πολλοὺς
 ἁμαρτωλοὺς καὶ λέγει· »οἴμοι ὅτι ἐγενήθη ὡς συνάγων καλάμην ἐν
 20 ἀμητῷ«. ἦλθε τρυγγῆσαι καρπὸν ζωῆς ἐν τοῖς ἀνθρώποις, εὐρίσκει
 πολλὰ ἁμαρτήματα ἐν ἡμῖν καὶ διὰ τοῦτο λέγει· »καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα
 ἐν τρυγητῷ, οὐκ ὄντος στάχνος τοῦ φαγεῖν τὰ πρωτόγονα«. φησὶ
 καὶ ἀλλαχοῦ τὸ παραπλήσιον τούτοις πρὸς τὸν πατέρα λέγων· »τίς
 272x ὄφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβῆναί με εἰς διαφθοράν;« τί
 25 ὄφέλεια τηλικούτο τοὺς ἀνθρώπους; τί ἄξιον τοῦ αἵματος, οὗ
 ἐξέχεα ὑπὲρ αὐτῶν, πεποιήκασι; »τίς ὄφέλεια ἐν τῷ αἵματί (μου),

5 ff. Vgl. Hom. 15, 3 u. in Num. Hom. 23, 2 (Lo 10, 277f.). — 10 ff. Matth. 23, 37. — 14 ff. Micha 7, 1. 2. — 19 Micha 7, 1. — 21 Micha 7, 1. — 22 ff. Vgl. Hom. 15, 4. Vgl. in Matth. Comm. 135 (Lo 5, 61): Quid autem tam bonum fecerunt . . . . Aut quid tale dignum facturi sunt homines, pro quibus patiar ista etc.? — 23 Psal. 29, 10. — 26 Psal. 29, 10.

1 ἡμῶν] < Co H; od. Komma nach δικαιοσύνην? | 4 ταῦτα] haec quae nunc dicuntur ad Dominum referenda. Et H, vielleicht richtig | 5 περὶ—διὰ] an H | εἰ Ru vgl. H | 6 οἴμοι] + mater H | 8/9 καὶ—δι] < H | 12 αὐτήν] te H | 14. 19 ἐγενήθη Hu LXX factus sum H ἐγεννήθη S | 14. 21 ἐπιφυλλίδα] racemos H | 15. 22 οὐκ ὄντος στάχνος] cum non supersit botrus H οὐχ ὑπάρχοντος βότρου LXX; doch vgl. S. 127, 18. 28 128, 5. 6 | 17—19 ἦλθε—ἁμαρτωλοῦς] Venit enim ut meleret fructus, et quasi stipula in segete reperta propter plurimos peccatores H | 18 ὡς—καλάμην] streicht Blass (vgl. Z. 20f.); od. mit H vor καὶ Z. 19 zu setzen? | 20 καρπὸν ζωῆς] botros uvae H | 25 τοὺς Scorr. τοῖς S* | 26 μου nach 128, 16 u. H: meo.

ἐν τῷ καταβῆναι μεῖ ἐξ οὐρανῶν; καταβέβηκα, ἤλθον ἐπὶ τὴν γῆν, ἐπέδωκα ἑμαυτὸν διαφθορᾷ, ἐφόρεσα σῶμα ἀνθρώπινον· τί αὐτῶν ἄξιον κατορθῶται τοῖς ἀνθρώποις; »τίς ὄφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβῆναι με εἰς διαφθοράν; μὴ ἐξομολογήσεται σοι χοῦς, ἢ
 5 ἀναγγελεῖ τὴν ἀληθειάν σου»; τοιοῦτο οὖν ἐστὶ καὶ τὸ ἐνθάδε πρῶτον ὑπὸ τοῦ σωτήρος λεγόμενον τὸ »οἴμοι ἐγώ, μητερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα»; οὐχὶ ἡ θεὸς ὁ σωτὴρ λέγει τὸ »οἴμοι ἐγώ, μητερ« ἀλλ' ἡ ἄνθρωπος, ὡς ἐν τῷ προφήτῃ· »οἴμοι ψυχῇ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβῆς ἀπὸ τῆς γῆς«. ἡ δὲ ψυχὴ ἀνθρωπίνη ἦν, διὰ τοῦτο καὶ τε-
 10 τάρραται, διὰ τοῦτο καὶ περιλυπος ἦν. ὁ δὲ λόγος ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν οὐ τετάρραται, ἐκεῖνος οὐκ ἂν λέγοι τὸ »οἴμοι«. οὐδὲ γὰρ ὁ λόγος ἐπιδέχεται θάνατον, ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινόν ἐστὶ τὸ τοῦτο ἐπιδεξάμενον, ὡς πολλάκις παρεστήσαμεν.

7. »Ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν
 15 πάσῃ τῇ γῆ»; ἐὰν ἴδῃς μοι τοὺς πανταχοῦ μάρτυρας δικαζομένους <καὶ> καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν παρισταμένους τοῖς δικασταῖς, ὅψει τίνα τρόπον Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ἑκάστῳ τῶν μαρτύρων δικάζεται· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐν τοῖς μαρτυροῦσι τῇ ἀληθείᾳ δικαζόμενος. καὶ τοῦτο
 20 πεισθῆσθαι παραδέξασθαι || βλέπων ὅτι οὐ σέ φησιν εἶναι ἐν φυλακῇ 213
 20 ὅταν σὺ ἦς ἐν φυλακῇ, ἀλλ' ἑαυτὸν, οὐ σέ πεινῶντα ὅταν σὺ πεινᾷς.
 272v ἀλλ' ἑαυτὸν, οὐ σέ διαπῶντα, ἀλλ' ἑαυτὸν. | »ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἤλθετε πρὸς με. ἐπείνων καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψων καὶ ἐπο-
 25 τίσαστέ <με>. οὐκοῦν κὰν δικάζεται Χριστιανὸς οὐ δι' ἄλλο τι, οὐ διὰ τὰς ἰδίας ἀμαρτίας, ἀλλ' ὅτι Χριστιανὸς ἐστὶ, Χριστὸς ἐστὶν ὁ
 25 δικαζόμενος. ἐν πάσῃ οὖν τῇ γῆ δικάζεται Χριστὸς Ἰησοῦς· καὶ ὁσάκις οὖν Χριστιανὸς δικάζεται, Χριστὸς ἐστὶν ὁ δικαζόμενος· οὐ

3ff. Psal. 29, 10. — 8 Micha 7, 1. 2. — 9 Vgl. Joh. 12, 27. — 10 Vgl. Matth. 26, 38 Mark. 14, 34. — 10/11 Vgl. Joh. 1, 1—3. — 13 Vgl. z. B. de princ. II, 2 (Lo 21, 187f.), in Matth. 25, 14 (Lo 4, 360) u. ὅ. — 20ff. Vgl. de or. 11, 2 (Orig. II, 322, 22ff.). — 21ff. Matth. 25, 36. 35.

1 καταβέβηκα] < H | 2 αὐτῶν] *his omnibus* H | 5/6 τὸ — σωτήρος] *hoc quod in Jeremia* H | 7 ἡ nach S. 128, 11 u. H: *juxta id quod* H ὁ S | 8 ἡ (auch Lo) nach H: *juxta id quod* ἡ S | τῷ] *alio* H | οἴμοι] + *inquit* H | 10 περιλυπος] *Co περιλυπος* S + *usque ad mortem* H | ὁ δὲ] *non* H | 11 οὐ] *numquam moeret, numquam* H | οὐκ ἂν λέγοι] *numquam dixit* H | 14 ἐν] < H | 15 μοι] < H | 16 καὶ Blass nach H: *et* | 18 μαρτυροῦσι Blass Koetschau nach H: *perhibentibus veritati testimonium* | 19 πεισθῆσθαι παραδέξασθαι] *fideliter suscipies* H | 20/21 ἀλλ' ἑαυτὸν¹ u. 2] < H | 21 φυλακῇ] + *inquit* H | 23 με Lo *me* H | 25 Χριστὸς] < H | 25/26 καὶ — δικάζεται] *quotiescumque is addicitur qui pro eo condemnatur* H.

μόνον ἐπὶ τούτων τῶν δικαστηρίων, ἀλλὰ φέρε συκοφαντεῖσθαι Χριστιανὸν [ἂ δεῖ] περὶ τινος ἐγκαλούμενον, καὶ τότε Χριστὸς ἀδίκως δικάζεται.

- »Ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ
 5 τῇ γῆ;« 8. (καὶ ἔτι δὲ οὕτως νοήσεις, πῶς »δικάζεται καὶ διακρίνεται
 ἐν πάσῃ τῇ γῆ.«) τίς οὖν οὐ δικάζει τὸν Χριστιανὸν λόγον; τίς τῶν
 ἔθνῶν κἂν ἀπλῶς οὐκ ἐξετάζει αὐτόν; τίς οὐ λέγει τῶν Ἰουδαίων
 τὰ περὶ Χριστιανῶν; τίς τῶν Ἑλλήνων; τίς τῶν φιλοσόφων; τίς
 τῶν ἰδιωτῶν; [καὶ ἔτι δὲ οὕτως νοήσεις, πῶς »δικάζεται καὶ δια-
 10 κρινεται ἐν πάσῃ τῇ γῆ.«] πανταχοῦ Ἰησοῦς δικάζεται καὶ κρίνεται
 καὶ ὑφ' ὧν μὲν καταδικάζεται, ὑφ' ὧν δὲ οὐ καταδικάζεται. ἐὰν μὴ
 καταδικάζηται, παράδεικτος γίνεται· ἀνοίγεις αὐτῷ τὰς θυρίδας.
 εἰσέρχεται πρὸς σε· πιστεύεις εἰς αὐτόν, (δειπνεῖ μετὰ σοῦ). ἐὰν δὲ μὴ
 15 παραδέξη περὶ Χριστιανισμοῦ ἀκούων, οὐδὲν ἄλλο πεποίηκας ἢ κατε-
 δίκασας τὸν Ἰησοῦν (ὡς) ψευδόμενον, ὡς πλανήσαντα τοὺς ἀνθρώ-
 πους, ὡς οὐκ ἀληθεύοντα, διὰ τοῦ μὴ πεπιστευκέναι τῷ λόγῳ ᾧ
 20 διδάσκει. »ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον
 ἐν πάσῃ τῇ γῆ;« ὅσοι μὲν τέλει ἀπιστοῦσι, καταδικάζουσιν αὐτόν·
 ὅσοι δὲ οὐκ ἀπιστοῦσιν ἀλλὰ ἀμφιβάλλουσι περὶ αὐτοῦ, διακρίνονται
 20 περὶ αὐτοῦ. δύο πάσχει ὁ Ἰησοῦς ἐν ἀνθρώποις· ὑπὸ μὲν τῶν
 273f ἀπίστων | καταδικάζεται, ὑπὸ δὲ τῶν διψύχων διακρίνεται. ἐὰν
 φορέσης »τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου· ἀποθήμενος »τὴν εἰκόνα τοῦ
 χοικοῦ«, οὐκ εἶ γῆ καταδικάζουσα αὐτόν, οὐδὲ εἶ γῆ ἐν ἧ καταδικάζεται,
 οὐκέτι γῆ εἶ διακρινουσα αὐτόν.
- 25 9. »Ἡ ἰσχὺς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με«. ὁ ἀπό-
 στολος λέγει περὶ τοῦ σωτῆρος ὅτι »ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας«. καὶ
 ὁ προφήτης δὲ παραπλήσια τούτοις λέγει ἐν τῷ »κύριε, τίς ἐπίστευσε
 τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίον κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; ἀνηγγείλαμεν

6 ff. Vgl. Hier. Comm. 946: Quis enim philosophorum, quis gentilium, quis haereticorum non judicat Christum . . . ? — 12 f. Vgl. Apok. 3, 20. — 21 Vgl. Jak. 1, 6. 8. — 22 Vgl. I Kor. 15, 49. — 26 II Kor. 13, 4. — 27 Jes. 53, 1—5.

2 ἂ—ἐγκαλούμενον] *ab aliquo et provocatur ad litem* H | 4 ἐν] < H | 5/6 καὶ—γῆ] an dieser Stelle Hu nach H | 5 δικάζεται] + *Jesus Christus* H | 6 οὖν] *improbiorum* H, besser | 8 τίς τῶν Ἑλλήνων] < H | 9/10 καὶ—γῆ] streicht Hu nach H (vgl. zu Z. 5/6) | 10 Ἰησοῦς] *Christus* H | 11 ἐὰν] + *autem* H | 13 δειπνεῖ μετὰ σοῦ nach H: *vescitur tecum* | 15 ὡς nach H: *ut* | 16/17 οὐκ—διδάσκει] *in errorem mundum detrahentem* H | 18 ἐν] < H | ἀπιστοῦσι] *ei non credunt* H | 19 ἀλλὰ] *et (l. sed) adhuc* H | περὶ αὐτοῦ] < H | 20 δύο] + *igitur* H | 23 εἶ Co εἶ S | 23/24 οὐδὲ—αὐτόν] *neque terra in qua judicatur atque discernitur* H | 24 εἶ] *εἶ* S | 28 κυρίου] *tuum* H.

Origenes III.

ἐναντίον αὐτοῦ ὡς παιδίον, ὡς ῥίζα ἐν γῆ διψώσῃ· εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον. ἐκλείπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. ἄνθρωπος ἐν || πληγῇ ὢν καὶ ἐν 214
 5 αὐτοῦ ἀπὸ ἀτιμίας, ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη. οὗτος τὰς ἀνομίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτόν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κακώσει. αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν, τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν».
 10 οὐκοῦν ἀνέλαβε τὴν ἀσθένειαν τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν καὶ ἐφόρεσεν ἡμᾶς καὶ ἦλθε πρὸς τοὺς καταρωμένους αὐτόν, καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν καταρωμένων ἀπ' οὐρανῶν καταβαίνοντος. ἅμα γὰρ ἀνέλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφὴν καὶ ἑαυτὸν ἐκένωσεν. ὡς ὁ ἀπόστολος εἶπεν ὅτι »ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαβών».
 273v »ἐξέλιπεν» οὖν φησὶν »ἡ ἰσχὺς μου ἐν τοῖς καταρωμένοις με».
 10. Ἴδωμεν εἰ αὐτοῦ διδόντος τοῦ λόγον δυνάμεθα καὶ ἄλλο σαφέστερόν τι παρὰ τὰ εἰρημένα εἰπεῖν εἰς τὸ »ἡ ἰσχὺς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με». »ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον». (>τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν» ὁ
 20 υἱὸς ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον».) καὶ ὅς ἐστι λογικὸς, μετέχει τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, λογικὸς δὲ ἐστὶ πᾶς ἄνθρωπος. τῶν οὖν μετεχόντων λόγον πάντων ἀνθρώπων ἐν τισὶ μὲν ἡ ἰσχὺς τοῦ λόγον ἠΰξησεν, ἐν τισὶ δὲ ἐκλείπει. ἔὰν μὲν ἴδῃς ψυχὴν ἐμπαθῆ καὶ ἁμαρτωλὸν, ὅψει ἐκεῖ τὴν ἰσχὺν τοῦ
 25 λόγον ἐπιλείπουσαν· ἔὰν δὲ ἴδῃς ψυχὴν ἀγίαν καὶ δικαίαν, ὅψει τὴν ἰσχὺν τοῦ λόγον ὀσημέραι καρποφοροῦσαν, καὶ τὸ εἰρημένον περὶ Ἰησοῦ ἐφαρμόσεις τοῖς δικαίοις. οὐ γὰρ καθ' αὐτόν μόνον ὁ Ἰησοῦς προέκοπτεν ἐν τῇ σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ θεοῦ καὶ ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν τὴν προκοπὴν ἐν σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ
 30 καὶ χάριτι παραδεχομένων προκόπτει »Ἰησοῦς ἐν σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ

14 Phil. 2, 7. — 18ff. Joh. 1, 9. — 27. 30 Luk. 2, 52.

1 διψώσῃ] + Non est species ei neque gloria H wahrscheinlich richtig | 2 ἄτιμον] + et H | 4 καὶ] < H | 5 ἀπὸ ἀτιμίας] < LXX H | ἀνομίας] peccata H (= ἁμαρτίας) | 7 πόνῳ] doloribus H | 8 διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν] < H | ἁμαρτίας] iniquitates H (= ἀνομίας w. e. sch.) | 13 καὶ] Verbum caro factum H | 16 ἴδωμεν] + autem H | 17/18 εἰς—με] < H | 19—21 τὸ —κόσμον nach H: Lux vera Filius est Dei, quae illuminat omnem hominem venientem in mundum | 21 καὶ] < H | 24 μὲν] δὲ S < H | 26 καρποφοροῦσαν] proficiat et crescat in ea H (vgl. Kol. 1, 10) | 27 ἐφαρμόσεις nach H: aptabis ἐφαρμόσει S | τοῖς δικαίοις] ei H | 28 ἐν] < H | 29 ἐν σοφίᾳ] sapientia H.

καὶ χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀνθρώποις«. λέγει οὖν ὁ λόγος, ὁ υἱὸς τοῦ
 θεοῦ, (ὁ) ὄν ἐν τῷ εἰπόντι »οἶμοι ἐγώ, μητέρα« καὶ τὰ ἐξῆς, ὅτι »ἡ
 ἰσχὺς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με«. ὅς ἂν καταράσθαι
 τῷ λόγῳ, οὗτος εὐθέως λαμβάνει τὴν κόλασιν ἐπὶ τῷ καταράσασθαι
 5 τῷ λόγῳ, ἐπὶ τῷ μέμφασθαι τῇ διδασκαλίᾳ Ἰησοῦ· ἡ γὰρ ἰσχὺς τοῦ
 Ἰησοῦ ἐκλείπει ἐν τῷ τοιούτῳ, καὶ οὐκ ἔστιν ἰσχὺς λόγου ἐν αὐτῷ.
 ὡς πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἐὰν εὐλογήσῃς Ἰησοῦν καὶ παραδέξῃ αὐτόν,
 ἡ ἰσχὺς (αὐτοῦ) τὸ ἐναντίον πάσχει οὐ πέπονθεν ἐν τοῖς καταρωμένοις
 274r αὐτόν· ὡς γὰρ ἐκεῖ ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις, οὕτως | ἐνταῦθα
 10 αὔξει ἐν τοῖς εὐλογοῦσι.

11. »Γένοιτο, κύριε, κατευθυνάντων αὐτῶν· εἰ μὴ παρέστην σοι
 ἐν καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν«. τί »γένοιτο, κύριε«; ὁ δυνάμενος
 ἀπ' ἑαυτοῦ συναγαγέτω τὸ τοιοῦτον. [τὸ γένοιτο] »δέσποτα κύριε,
 κατευθυνάντων αὐτῶν« γένοιτο ἰσχὺς ἐκλείπουσα ἐν τοῖς καταρω-
 15 μένοις, ὅταν (μετανοήσαντες) μετὰ τὸ κακῶς με εἰπεῖν τραπῶσι τὴν
 εὐθεῖαν καὶ αὐτὴν ὀδεύσωσι. »γένοιτο, δέσποτα, κατευθ^υνάντων 215
 αὐτῶν· εἰ μὴ παρέστην σοι«. εἶτα δικαιολογεῖται περὶ τῶν κακολο-
 γούντων αὐτὸν λέγον· »εἰ μὴ παρέστην σοι ἐν καιρῷ τῶν κακῶν
 αὐτῶν«. παρέστη τῷ πατρὶ »ἰλασμὸς ὢν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν«
 20 καὶ παρεκάλεσε περὶ αὐτῶν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῶν κακῶν ἡμῶν. οὐδὲ
 γὰρ παρέστη μετὰ τὸν καιρὸν τῶν κακῶν ἡμῶν, ἀλλ' ἔτι ὄντων ἁμαρ-
 τολῶν ἡμῶν Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν. »εἰ μὴ παρέστην σοι
 ἐν καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν, ἐν καιρῷ τῶν θλίψεων αὐτῶν, εἰς
 ἀγαθὰ πρὸς τὸν ἐχθρόν«. καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς θλίψεως αὐτῶν,
 25 φησί, τῆς πρὸς τὸν ἐχθρὸν ἐγὼ παρέστην σοι ὑπὲρ αὐτῶν. τίς δὲ
 ὁ ἐχθρὸς ἢ »ὁ ἀντιδικὸς ἡμῶν διάβολος«, ὃς ἔθλιψεν ἡμᾶς; καὶ
 σαφῶς ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐχθρας ἐκείνου τῆς κατὰ τῶν ἀνθρώπων
 παρέστη τῷ πατρὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ ἐδεήθη περὶ τῆς ἡμετέρας

19 Vgl. I Joh. 2, 2. — 21 Vgl. Röm. 5, 6. — 26 I Petr. 5, 8.

2 θεοῦ] + *qui erat Deus Verbum* H | ὁ Lietzmann | ἐξῆς] + *juxta na-*
turam majestatis suae H | 4/5 ἐπὶ—Ἰησοῦ] < H | 8 αὐτοῦ nach H: *ejus* | οὐ
 Blass *quam* H ὁ S | 11 παρέστην Co *astiti* (od. *astitit*) H *πάρεσι* S (so auch LXX
 codd. 62 144, doch vgl. Z. 19. 21 f. 25) | 12—16 Hierzu Fragm. 51 in C: *Τί—ἰσχύος* |
 12/13 ὁ—γένοιτο] *qui potest ex ipso sermone consideret* H | 13 δέσποτα κύριε] *Do-*
mine H | 15 μετανοήσαντες C *ad poenitentiam conversi* H | 17 περὶ Blass Koetschau
quare H παρὰ S | 17. 18 παρέστην Co *astiti* H *πάρεσι* S vgl. zu Z. 11 | 18 αὐτόν]
 + *postulet directionem atque virtutem* H | 19 περὶ Scorr. παρὰ S* | 20 περὶ αὐτῶν]
cum H | 21 ἔτι ὄντων nach H: *cum adhuc essemus αἰτίων τῶν* S | 22 ἡμῶν!] + *Jesus*
 H | 23/24 ἐν²—ἐχθρόν] < H | 25 φησί—ἐχθρόν] *exsurgat inimicus* H | 26/27
καὶ—ἀνθρώπων] et *jugo servitutis premebat; adversum quem* H.

αἰχμαλωσίας, ἵνα λυτρωθῶμεν καὶ ἠυσηθῶμεν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ. ταῦτα μὲν ὁ σωτήρ ἢ ὁ προφήτης εἰρηκέτω· καὶ γὰρ ὁ προφήτης δύναται τὰ τοιαῦτα εἰρηκέναί καὶ ἠῦχθαι περὶ τοῦ λαοῦ ἐν τῷ >καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν<.

- 5 12. Ἐπὶ τούτοις [τί] ἀποκρίνεται ὁ θεὸς πρὸς τὸν λαὸν τὸν κατηγορηθέντα ὑπὸ τοῦ προφήτου ἢ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ταῦτα λέγει
 274^v πρὸς αὐτόν· >σίδηρος καὶ | περιβόλαιον χαλκοῦν ἢ ἰσχύς σου<, σκληρὰ, ἀνένδοτος, οὐκ ἐλαννομένη. <>σίδηρος καὶ περιβόλαιον χαλκοῦν ἢ ἰσχύς σου<,> οἷον τμητικὴ τις καὶ διαιροῦσα ἢ ἰσχύς σου, οὐκ ἐπ'
 10 ἀγαθῷ οὔσα ἰσχύς. >καὶ θησαυρούς σου εἰς προνομίην δώσω, ἀντάλλαγμα <διὰ> πάσας τὰς ἁμαρτίας σου<. τίνας >θησαυρούς< τῶν ἁμαρτανόντων δίδωσιν >εἰς προνομίην< ὁ θεός, καὶ δίδωσιν αὐτοὺς >ἀντάλλαγμα διὰ πάσας τὰς ἁμαρτίας< αὐτῶν; πότερόν ποτε τοὺς ἐπὶ γῆς θησαυριζομένους αὐτοῖς; ἕκαστος γὰρ τῶν ἀνθρώπων θησαυ-
 15 ρίζει· εἰ μὲν φαῦλός ἐστιν, ἐπὶ γῆς, εἰ δὲ ἀστείος, ἐν οὐρανῷ, ὡς ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου. ἢ λέγει τῷ λαῷ ἐκείνῳ, ὅτι μέλλω διὰ τὰ ἁμαρτήματά σου τοὺς θησαυρούς σου δίδόναι εἰς προνομίην; ποιοὶ θησαυροὶ ἐκείνου τοῦ λαοῦ ἐδόθησαν εἰς προνομίην; ἕδε εἰς τῶν θησαυρῶν Ἱερεμίας, ἄλλος θησαυρὸς Ἡσαΐας, θησαυρὸς ἦν καὶ
 20 Μωσῆς. τούτους τοὺς θησαυροὺς ἔλαβεν ὁ θεὸς ἀπ' ἐκείνου τοῦ λαοῦ καὶ διὰ Χριστοῦ, εἰπόντος· >ἀρθήσεται ἀπ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς<, ἔδωκεν ἡμῖν.

- >Δώσω< οὖν >διὰ τὰς ἁμαρτίας σου τοὺς θησαυρούς σου εἰς προ-
 25 νομίην<. καὶ ἔδωκεν τοὺς θησαυροὺς τοῦ λαοῦ ἐκείνου ἡμῖν· >πρῶτοι γὰρ ἐκείνοι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ<, εἶτα μετ' ἐκείνου ἡμεῖς ἐπιστεύθημεν, ἀρθέντων τῶν λογίων τοῦ θεοῦ ἀπ' ἐκείνων καὶ δοθέντων ἡμῖν. καὶ λέγομεν τὸ >ἀρθήσεται ἀπ' ὑμῶν ἡ βασιλεία

2 ff. Vgl. Hier. Comm. 947: Sed et Jeremiam saepeprehendimus in hoc volumine rogasse pro populo. — 15 Vgl. Matth. 6, 19. 20. — 21 Matth. 21, 43. — 25 Vgl. Röm. 3, 2. — 28 ff. Matth. 21, 43. Vgl. c. Cels. 4, 42 (Orig. I, 315, 17 ff.): ὁ δ' Ἰησοῦς τὸ >ἀρθήσεται . . . < Ἰουδαίους λέγων τί ἄλλο ὀκονόμει ἢ εἰς φῶς αὐτὸς θεία δυνάμει προαγαγεῖν πᾶσαν τὴν Ἰουδαϊκὴν γραφὴν, περιέχουσαν μυστήρια τῆς τοῦ θεοῦ βασιλείας;

2 ἢ ὁ προφήτης] propheticæ H | 3 καὶ ἠῦχθαι] < H | 5—10 Hierzu Fragm. 52 in C: Ταῦτα—φθαρτικοῦ | 5 ἐπὶ τούτοις Hu Super quem H ἔτι τούτοις S | τί] < H | 6 Χριστοῦ] Salvatore H | 8/9 σίδηρος—σου nach H: Ferrum et opertorium acreum virtus tua | 9 ἢ ἰσχύς σου?] et bene composita disturbans H | 9/10 οὐκ—ισχύς] in malo dicta nunc virtus H | 10 ἀντάλλαγμα S* ἀντάλλαγμα S¹ | 10—S. 117, 10 Hierzu Fragm. 53 in C: Οἱ—τούτων | 10/11 δώσω—σου] < H | 11 διὰ Co LXX | 14 αὐτοῖς Diels αὐτοῖς S | θησαυρίζει] thesaurizat sibi H | 15 ἀστείος] justus H | 16—18 ἢ—προνομίην] an quod dicit istiusmodi est H | 20 Μωσῆς] +et reliqui H | 25 καὶ] < H | ἔδωκεν] Dedit . . . Dominus H | πρῶτοι SC primum H | 27/28 ἀρθέντων—ἡμῖν] < H.

τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνη ποιῶντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς· εἰρησθαι
 ὑπὸ τοῦ σωτήρος καὶ πεπληρωσθαι. οὐχ ὅτι ἦρθη ἀπ' αὐτῶν ἢ
 275r γραφή, ἀλλὰ νῦν || οὐκέτι ἔχουσι τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας τῶ 216
 μὴ θεωρεῖν τὸν ἐν αὐτοῖς νοῦν. ἔχουσι γὰρ τὰ βιβλία, ἀλλὰ πῶς
 5 ἦρθη ἀπ' αὐτῶν ἢ βασιλεία τοῦ θεοῦ; ὁ νοῦς τῶν γραφῶν ἦρθη
 ἀπ' αὐτῶν. οὐκέτι σφῆζεται διήγησις παρ' αὐτοῖς νομικὴ ἢ προφη-
 τικὴ, ἀλλ' εἰσὶν ἀναγνώσκοντες καὶ μὴ νοοῦντες· πεπλήρωται γὰρ
 διὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν τὸ »εἶπον τῶ λαῷ ἐκείνῳ· ἀκοῆ ἀκούσετε
 καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη
 10 γὰρ ἡ καρδιά τοῦ λαοῦ τούτου«. πεπλήρωται καὶ τὸ εἰρημένον ὑπὸ
 τοῦ Ἡσαίου ὅτι »ἀφελεῖ κύριος ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ τῆς Ἱερου-
 σαλήμ ἰσχύοντα καὶ ἰσχύουσιν, γίγαντα καὶ πολεμιστὴν ἄνθρωπον,
 δικαστὴν καὶ προφήτην καὶ στοχαστὴν καὶ σοφὸν ἀρχιτέκτονα καὶ
 15 συντετὸν ἀχροατὴν«. ταῦτα πάντα ἀφείλεν ὁ θεὸς ἀπ' ἐκείνων καὶ
 ἔδωκεν, ἐάν γε ἡμεῖς δεξώμεθα, ἡμῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. ταῦτα
 διὰ τὸ »καὶ τοὺς θησαυροὺς σου εἰς προνομὴν δώσω».

»Ἀντάλλαγμα διὰ πάσας τὰς ἁμαρτίας σου καὶ ἐν πᾶσι τοῖς
 ὅριοις σου«. ὡσεὶ ἔλεγε· διὰ τὰς ἁμαρτίας σου τὰς ἐπὶ πάντα τὰ
 ὅριά σου ἐφθακνίας· οὐδὲν γὰρ ὄριον ἐκείνου τοῦ λαοῦ ἔστιν, ὃ
 20 ἁμαρτίας οὐ πεπλήρωται. καὶ πῶς πᾶν ὄριον αὐτῶν οὐκ ἔμελλεν
 ἁμαρτίας πληροῦσθαι [ἐπ' αὐτοῖς], τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς ἀποκτεινάντων
 δικαιοσύνην, εἰ Χριστὸς δικαιοσύνη, ἀποκτεινάντων [τὴν] σοφίαν, εἰ
 Χριστὸς σοφία, ἀποκτεινάντων ἀλήθειαν, εἰ Χριστὸς ἀλήθεια; διὰ
 γὰρ τοῦ καταδεδικακῆναι τὴν ἐπὶ θανάτῳ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ταῦτα
 25 πάντα ἀπέβαλον καὶ ἀπώλεσαν. καὶ ἀναστάς μου ὁ κύριος Ἰησοῦς
 275v ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἐφάνη τοῖς ἀποκτείνασιν αὐτόν· οὐ γὰρ ἔχομεν ἐν
 τῇ ἱστορίᾳ ὅτι ἐφάνη τοῖς ἀποκτείνασιν αὐτόν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς πι-
 στεύουσιν ἐφάνη ἀναστάς ἀπὸ τῶν νεκρῶν. 13. »καὶ καταδουλώσω
 σε ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου ἐν τῇ γῆ ἣ οὐκ ἤδεις«. καταδεδούλωται

8 Jes. 6, 9. 10. — 11 Jes. 3, 1—3. — 27 ff. Vgl. Act. 1, 3 I Kor. 15, 4—8.

1/2 εἰρησθαι—καὶ] jam H | 3/4 ἀλλὰ—πῶς] habent quippe Legem et Prophetas, habent volumina divinarum litterarum: sed quod non intelligant ea. Atque ita H | 3 ἀλλὰ νῦν οὐκέτι] εἰ καὶ νῦν C (vgl. H) | τῶ] τὸ C τοῦ S | 7 ἀναγνώσκοντες] + omnia H | 8 διὰ—ἐπιδημίαν] post adventum Domini H μετὰ τὴν Ἰησοῦ ἐπιδημίαν C | ἐκείνῳ] huic H | 9 ἴδητε SC scietis H | 12 ἄνθρωπον] + et H | 15/16 ταῦτα διὰ τὸ] < H | 18 ἔλεγε] + Ista omnia . . . tibi reddita sunt H | 21 ἐπ' αὐτοῖς] < H | 23/24 διὰ—θεοῦ] Unde propter crudeles contra Filium Dei acclamationes H | 25 καὶ ἀπώλεσαν] < H | 26 ἐκ νεκρῶν] Christus H | 26/27 οὐ—αὐτόν] < H | 27/28 πιστεύουσιν] credentibus sibi H | 29 ἐν πᾶσι] < H | 29—S. 118, 1 Hierzu Fragm. 54 in C: Καταδεδούλωται—ἤδει.

ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἐν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ γέγονεν ἐν τῇ γῆ ἣ οὐκ ἦδει.
 »ὅτι πῦρ ἐκκέκτανται ἐκ τοῦ θυμοῦ μου. ἐφ' ὑμᾶς καυθήσεται».

Μετὰ ταῦτα καὶ τοὺς λόγους τῶν ἀπειλῶν τῶν εἰρημένων πρὸς
 τὸν λαὸν (ὁ) ἀνωτέρω εὐξάμενος συμπληροῖ τὴν εὐχὴν καὶ συνάπτει τοῖς
 5 προειρημένοις ταῦτα· »ὡς ἔγνωε, κύριε, μνήσθητί μου καὶ ἐπίσχευαί
 με, καὶ ἀθώωσόν με ἀπὸ τῶν καταδικαζόντων με, μὴ εἰς μακροθυ-
 μίαν». καὶ ὁ προφήτης λεγέτω ταῦτα διωκόμενος ὑπὸ τῶν ἐλεγχο-
 μένων, μισούμενος ὑπὸ τῶν τὴν ἀλήθειαν μὴ χωρούντων· ἐχθρὸς
 γὰρ γέγονε τοῖς ἀκούουσιν ἀληθείων αὐτοῖς. ταῦτα δὲ καὶ ὁ σωτὴρ
 10 ἡμῶν λεγέτω, ὅστις καὶ ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ φησί· »μὴ εἰς
 μακροθυμίαν». τί ἐστι τὸ »μὴ εἰς μακροθυμίαν»; ἐμακροθύμησας
 αἰεὶ ἐπὶ τὸν λαὸν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἐπὶ δὲ τοῖς κατ' ἐμοῦ τετολ-
 μημένοις μὴ μακροθυμήσῃς. καὶ ἀληθῶς ὁ θεὸς οὐκ ἔμακροθύμησεν. 217
 ἔὰν ἐξετάσῃς τοὺς χρόνους τοῦ πάθους καὶ τῆς πτώσεως Ἰερουσα-
 15 λὴμ καὶ τῆς κατασκαφῆς τῆς πόλεως, καὶ τίνα τρόπον ἐγκατέλιπεν
 ὁ θεὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ἐπεὶ τὸν Χριστὸν ἀπέκτειναν, ὅφει ὅτι οὐκ
 εἰς μακροθυμίαν ἔτι ἐχρήσατο τῷ λαῷ. εἰ δὲ θέλεις, ἄκουε· ἀπὸ
 πεντεκαίδεκάτου ἔτους Τιβερίου Καίσαρος ἐπὶ τὴν κατασκαφὴν τοῦ
 276r ναοῦ τεσσαράκοντα καὶ δύο πεπλήρωται ἔτη. ἔδει | γὰρ ὀλίγον τινα
 20 χρόνον συγχωρηθῆναι εἰς μετάνοιαν, μάλιστα διὰ τοὺς πιστεύειν
 μέλλοντας ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν σημείων καὶ τῶν τεράτων τῶν
 ἐσομένων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων. 14. »γνώθι ὡς ἔλαβον περὶ σοῦ
 ὄνειδισμόν ὑπὸ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους σου». ἔστω ὁ προφή-
 25 τῆς, λέγων καὶ ἐξουθενημένος ἐφ' οἷς ἔλεγεν, ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν
 ἀθετούμενος· φησὶ γὰρ αὐτός· »διετέλεσα μυκτηριζόμενος». ὠνειδίζετο
 οὖν ὑπὸ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους τοὺς δι' αὐτοῦ λαλουμένους
 ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ εὐχεται ἐπὶ τῷ ὠνειδίσθαι βοηθηθῆναι ὑπὸ τοῦ
 θεοῦ λέγων· »γνώθι ὡς ἔλαβον περὶ σοῦ ὄνειδισμόν ὑπὸ τῶν ἀθε-

14 ff. Vgl. c. Cels. 4, 22 (Orig. I, 291, 25 ff.): τεσσαράκοντα γὰρ ἔτη καὶ δύο
 οἶμαι ἀφ' οὗ ἐσταύρωσαν τὸν Ἰησοῦν γεγενῆσθαι ἐπὶ τὴν Ἱεροσολύμων καθαίρεσιν
 (vgl. Clem. Alex. Strom. I, 21, 145; anders w. e. sch. Orig. in Matth. Comm. 40
 Lo 4, 275 f.). — 21/22 Vgl. Act. 2, 43. — 23 ff. Vgl. in Matth. Tom. 10, 18 (Lo 3, 48 ff.):
 Ἀτιμάζονται δὲ οἱ προφήται πρώτον μὲν διωχθέντες κατὰ ἱστορίαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ·
 δεύτερον δὲ μὴ πιστευομένης αὐτῶν τῆς προφητείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ κτλ. — 25
 Jerem. 20, 7.

4 ὁ Lietzmann nach H: *ille qui* | 6 καὶ | < H | 7—13 Hierzu Fragm. 55 in
 C: Ταῦτα—μακροθυμίας | 8 μισούμενος | < H | 9 ταῦτα Blass ταῦτα S | 10 ὅστις
 καὶ ἐδιώχθη] *usque ad crucem persecutionem passus* H | 14 πάθους] *passionis*
Dominicae H vielleicht richtig | τῆς übergesch. S¹ | 15—16 καὶ—ἀπέκτειναν] *quando*
subversa est H | 17 ἔτι ἐχρήσατο] *abusus sit* H (= ἀπεχρήσατο) | 20 μάλιστα | < H
 24 καὶ ἐξουθενημένος | < H | 25 αὐτός] *et alibi* H | διετέλεσα] *compleri dies meos*
 H (vgl. LXX) | 26 δι' αὐτοῦ | < H | 27 ἐπὶ τῷ ὠνειδίσθαι | < H.

τούντων τὸς λόγους σου· συντέλεσον αὐτούς». λεγέτω ὁ προφήτης, ἀλλὰ μᾶλλον ἀρμόζει τὸ »συντέλεσον αὐτούς« λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σωτήρος· συντέλεια γὰρ ἦλθε περὶ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τῷ λαῷ, ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ σωτήρος ἡμῶν.

- 5 Μετὰ ταῦτα ἀναγκαῖον διὰ τὸ πολλὰ πεπονθέναι τοὺς προφήτας ἐλέγχοντας καὶ τὸν λόγον προεβέβησαν καὶ λαλοῦντας τὰ προστασσομένα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὑπομῆσαι τοὺς ἀκροατὰς περὶ τοῦ βίου αὐτῶν καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως, ἵνα κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν, εἰ θέλομεν μετὰ τῶν προφητῶν ἔχειν ἀνάπαυσιν,
- 10 τὰ ἔργα τῶν προφητῶν ζηλώσωμεν. ὁ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστι· πολλάκις ἐν ταῖς εὐχαῖς λέγομεν· θεὸς παντοκράτωρ, τὴν μερίδα ἡμῶν μετὰ τῶν προφητῶν δός, τὴν μερίδα ἡμῶν μετὰ τῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ σου δός, ἵνα εὐρεθῶμεν καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ.
- 276^v ταῦτα δὲ λέγοντες οὐκ αἰσθάνομεθα τί εὐχόμεθα· δυνάμει γὰρ τοῦτο
- 15 φάμεν· δός ἡμᾶς παθεῖν ἢ πεπόνθασιν οἱ προφῆται, δός καὶ ἡμᾶς μισηθῆναι ὡς ἐμισήθησαν οἱ προφῆται, λόγους τοιούτους δός ἐφ' οἷς μισηθῶμεθα, δός τὸσαύταις περιστάσεσι περιπεσεῖν (ὅς) αἱ οἱ ἀπόστολοι. τὸ γὰρ λέγειν· δός μοι μερίδα μετὰ τῶν προφητῶν, μὴ παθόντα τὰ τῶν προφητῶν μηδὲ παθεῖν θέλοντα ἄδικόν ἐστι. 218
- 20 λέγειν· δός μοι μερίδα μετὰ τῶν ἀποστόλων, μὴ θέλοντα ἀπὸ διαθήσεως Παύλου ἀληθεύοντα εἰπεῖν· »ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς περισσοτέρως, ἐν φυλακαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις« καὶ τὰ ἐξῆς, πάντων ἐστὶν ἀδικώτατον. εἴπερ οὖν θέλομεν μετὰ τῶν προφητῶν γενέσθαι, ὅρα τοὺς βίους τῶν προφη-
- 25 τῶν ὅτι ἐκ τοῦ ἐλέγχειν, ἐκ τοῦ ἐπιτιμᾶν, ἐκ τοῦ ἐπιπλήσσειν ἐδικάζοντο, διεκρίνοντο, κατεδικάζοντο. »ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐπειράσθησαν, ἐν φόρῳ μαχαίρας ἀπέθανον, περιήλθον ἐν μηλωταῖς,

5 ff. Vgl. Hom. 15, 1. — 11 ff. Vgl. Hom. 15, 1. — 21 II Kor. 11, 23. — 26 ff. Hebr. 11, 37. 38.

1—4 Hierzu Fragm. 56 in C: Συντέλεια—λαός | 3/4 συντέλεια—ἡμῶν] *ejus post passionem venit consummatio Jerusalem et interfectio populi Judaeorum* H | 4 κατὰ C Koetschau ἐπὶ S | 7 ὑπομῆσαι] + *paucis* H | 8 αὐτῶν] < H | 10 τὰ ἔργα] *etiam opera* H | 11—13 τὴν—Χριστοῦ²] *da nobis partem cum prophetis, da cum apostolis Christi tui, tribue ut inveniamur ad vestigia Unigeniti tui* H; doch scheint aus Z. 18—20 und S. 120, 23 hervorzugehen, dass nur der Wunsch die Propheten und die Apostel zu erreichen vorliegt | 15 δός—προφήται] < H | 16 λόγους—δός] *et da nobis verba talia* H | 17 μισηθῶμεθα] *persecutionem patiamur* H | ὕσαι Blass | 18/19 μὴ παθόντα] < H | 19 ἄδικον] *omnium injustissimum* H (vgl. Z. 23) | 22 περισσοτέρως] *abundanter* H | ὑπερβαλλόντως] *supra modum* H | 24 γενέσθαι] *requiescere* H (vgl. Zeile 9) | ὅρα] *consideremus* H | 25/26 ἐκ—ἐδικάζοντο] < H | 26 ἐπρίσθησαν Hu *serrati* H ἐπρίσθησαν S | 27 ἐπειράσθησαν] < H.

ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι. ἐπ'
 ἐρημίαις πλανώμενοι, ὅτε συναγωγὰ πολλὰ Ἰουδαίων· καὶ οὗτοι
 ἦσαν »ἐπ' ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὁπίαις
 τῆς γῆς«. τί οὖν παράδοξον, εἰ θέλων τις ζηλοῦν τὸν βίον τὸν
 5 προφητικόν, ἐλέγχων, ἐπιπλήσων τὸν ἁμαρτάνοντα κακολογεῖται,
 μισεῖται, ἐπιβουλεύεται; ὡσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔδει ἢ γενέσθαι
 τοιοῦτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ. κατεγνώσθη ὁ καταγνωσθεῖς,
 278 ὁ δεῖνα ἢ καθεζόμενος ἐποιεῖ τὰ τοιάδε· ἔδει γενέσθαι ἐκκλη-
 10 σιαστικὴν ἐκδικίαν, | καὶ γέγονεν· πεποιήκεν ὁ ἐγκεχειρισμένος τὸ
 10 ἔργον ὃ ἔδει αὐτὸν πεποιηθέναι. περιέρχεται ἐκεῖνος λέγων κακῶς
 τὸν ἐκδικήσαντα τὴν ἀλήθειαν. ἀλλ' ἡμεῖς τοῦτο μὴ ποιῶμεν,
 μὴ παρέχωμεν τὰς ἀκοὰς τοῖς διὰ τὸ ἐκβεβλήσθαι λέγουσι κακῶς
 τὸν ἐκβαλόντα ἢ τὸν σύμφηγον γενόμενον. οἱ καὶ ἀδικίας γε ἐλεγκο-
 μένης καὶ γεγενημένης ἢ. οἱ θαυμάσιοι ἀπόστολοι μυρία ὑβριζόμενοι
 15 διὰ τὴν ἀλήθειαν λέγουσιν· »εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσι καὶ
 ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς καὶ στενοχωρίαις, ὑπὲρ Χριστοῦ«. μόνον εἶη
 με ὑβριζόμενον εἰδέναι ὅτι οὐ δι' ἄλλο τι ὑβρίζομαι ἢ διὰ Χριστόν,
 ἐν ἀνάγκαις γενόμενον εἰδέναι ὅτι ἢ ὑπόθεσις τῶν ἀναγκαίων ὁ
 Χριστός ἐστιν. εἶη με λοιδορούμενον εἰδέναι ὅτι ἢ πρόφασις τῆς
 20 λοιδορίας οὐκ ἔστιν ἄλλη, ἢ ὅτι ἐκδικῶ τὴν ἀλήθειαν καὶ πρесеβεύω
 ὑπὲρ τῶν γεγραμμένων, ἵνα κατὰ λόγον θεοῦ πάντα γίνηται, διὰ τοῦτο
 βλασφημοῦμαι. καὶ ἡμεῖς οὖν πάντες, ὅση δύναμις, σπεύσωμεν ἐπὶ
 τὸν βίον τὸν προφητικόν, ἐπὶ τὸν βίον τὸν ἀποστολικόν, τὸ ὄχληρόν
 μὴ φεύγοντες· ἀθλητῆς (γὰρ) ἐὰν φύγη τὸ τῆς ἀθλήσεως ὄχληρόν,
 25 τὸ ἥδὺ τοῦ στεφάνου οὐκ ἀπολήφεται.

4 ff. Vgl. in Matth. Tom. 10, 18 (vgl. ob.): Ἀτιμάζεσθαι τοίνυν ἐν τῷ κόσμῳ
 καὶ παρὰ τοῖς ἁμαρτάνουσι, βαρυνόμενοι τῷ βίῳ τοῦ δικαίου, χορὴ τὸν ζηλοῦντα
 βίον προφητικὸν καὶ χωρήσαντα τὸ ἐν ἐκείνοις πνεῦμα. — **15** II Kor. 12, 10. —
22 ff. in Matth. Tom. 10, 18 (vgl. ob.): Διὸ μακάριοί εἰσι τὰ αὐτὰ τοῖς προφήταις
 παθόντες.

1 θλιβόμενοι] + et H | ἐπ' Co in H ὑπ' S | **4** τῆς γῆς] *petrarum* H | **6** ἔδει] *saepe
 videmus* H | **7** εἰς—θεοῦ] in *Ecclesiis* H | **7—10** κατεγνώσθη—ἐκεῖνος] *Pecca-
 vit quodlibet quispiam: is qui praesidet populo, et regit Ecclesiasticam discipli-
 nam, ejiat eum de congregatione sanctorum: illico ille* H | **8** τάδε S* τὰ τοιάδε S¹ |
11 τὴν ἀλήθειαν] *quantum in se fuit, Ecclesiam* H | τοῦτο μὴ ποιῶμεν] < H | μὴ
Ecclesiae conventum H | **13** ἐκβαλόντα Blass ἐκβάλλοντα S | **15** λέγουσιν] + *Propte-
 rea* H (vgl. NT) | καὶ] in H | **17** με ὑβριζόμενον] vgl. Z. 18, 19; H sehr frei μοι
 ὑβριζόμενον S | **18** 1. τῶν ἀναγκῶν? | **21/22** ἵνα—βλασφημοῦμαι] < H | **23** τὸ
 ὄχληρόν] vgl. Z. 24 *molestias et pericula* H τὸν ὄχληρόν S | **24** γὰρ Co enim H |
25 τὸ—ἀπολήφεται] *cum lactitia non coronatur, et laudis gloriam non con-
 sequitur* H.

15. »Καὶ ἔσται ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς εὐφροσύνην«. οὐκ ἔστι νῦν, ἀλλ' ἔσται· ἐπεὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς φυλακὰς, εἰς δίκας, εἰς πράγματα, εἰς δυσφημίας, εἰς πόνους, ἀλλὰ τὸ τέλος τούτων εὐφροσύνη ἔσται. »καὶ ἔσται ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς εὐφροσύνην καὶ χαρὰν καρδίας μου, ὅτι ἐπικέκληται τὸ ὄνομά σου ἐπ' ἐμέ, κύριε παντοκράτορ«. καὶ Χριστὸς λέγει, τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς ἐπικέκληται ἐπ' αὐτόν. »οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων«. || εἴ ποτε 219 ἐώρακε τὸ συνέδριον ὁ προφήτης οὐ σπουδαζόντων ἀλλὰ παιζόντων. ἔφευγε μᾶλλον τὸ συνάγεσθαι ἢ περὶ ἐσπευδεν ἐπὶ συναγωγὴν παιζόντων. νοῆσαι σε οὖν δεῖ διαφορὰν συνεδρίου παιζόντων καὶ [μὴ] σπουδαζόντων. τὸ συνέδριον τοῦτο σπουδαῖόν ἐστι καὶ πάντα ποιεῖ μετὰ σπουδῆς καὶ σπουδῆς ἄξια καὶ κατὰ τὸ λεγόμενον· σπουδῆ ὁ λόγος, σπουδῆ ὁ βίος, καὶ πάντῃ ἐστὶ τὸ συνέδριον οὐ παιζόντων, ἀλλὰ σπουδαζόντων. ὅταν δὲ τὸ συνέδριον καταλιπὼν 15 τὴν σπουδὴν τὴν περὶ τὰ ἀναγκαῖα σχολάζῃ τοῖς παιγνίοις τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ παιγνίοις τοῖς ἀπὸ τῆς κακίας, γίνεται συνέδριον παιζόντων. φησὶν οὖν οὗτος· »οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων, ἀλλ' εὐλαβούμην ἀπὸ προσώπου <χειρὸς> σου«. δύο προκειμένων, καθέζεσθαι ἐν συνεδρίῳ παιζόντων καὶ σοὶ τῷ θεῷ 20 προσκόπτειν καὶ σοὶ μὴ ἀρέσκειν, ἢ ἐγείρεσθαι ἀπὸ συνεδρίου παιζόντων καὶ ποιεῖν ταῦτα ἃ σοὶ φίλον ἦν, εἰλόμην μᾶλλον ἀνίστασθαι ἀπὸ τοῦ συνεδρίου τῶν παιζόντων καὶ σοὶ φίλος εἶναι, ἢ περὶ τὸ ἐναντίον ποιῶν ἐχθρὸς γενέσθαι τῇ μακαριότητί σου. »οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων, ἀλλ' εὐλαβούμην ἀπὸ προσώπου 279^r χειρὸς σου«. καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν | οὐκ ἐκάθισεν »ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων«, ἀλλ' ἀπανέστη ἀπ' αὐτῶν. καὶ σημειὸν ἐστὶ τοῦ ἐγγερόθαι τὸν σωτῆρα ἀπὸ συνεδρίου παιζόντων, τὸ εἰρηκεῖν αὐτόν· »ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος«. καταλέλοιπε γὰρ ὁ λόγος τοῦ

28 Matth. 23, 38.

1—7 Hierzu Fragm. 57 in C: *Εἰ—ὄνομα* | 2 *ἐπεὶ γὰρ* S *siquidem* H *εἰ γὰρ* καὶ C | 4 *ἔσται* C *erit* H *ἔστι* S | 6 *λέγει*] + *non abhorret ab intellectu* H | *ὄνομα*] + *quippe* H | 7 *αὐτῶν*] < H | 8 *ἐώρακε* Hu *videbat* H *ἐώρακα* S | 9 *μᾶλλον—παιζόντων*] < H | *ἢ περὶ*] *εἶπερ* S vgl. Z. 22 | 11—17 Hierzu Fragm. 58 in C: *Συνέδριον—τούτων* | 10/11 *παιζόντων—σπουδαζόντων*] *solliciti atque ludentis*. *Si* H | 12 *ἄξια* C *Ecclesiastica* H *ἄξια* S | *κατὰ τὸ λεγόμενον*] SC < H | 13 *σπουδῆ*—*βίος*] *σπουδῆ ὁ βίος, σπουδῆ ἢ πρᾶξις* C *si sermo cum disciplina, si vita sollicita est* H | *καὶ πάντῃ*] *si negotia cum cautela* H | 16 *τοῖς* Co *qui veniunt* H *τῆς* S | 17 *αὐτῶν*] < H | 18 *χειρὸς* Lo *manus* H | 19/20 *καὶ—ἀρέσκειν*] *et offendere majestatem tuam* H | 22 *ἢ περὶ* Hu *quam* H *εἶπερ* S | 23 *τῇ μακαριότητί*] < H | 24, 25 *αὐτῶν*] < H | 26—27 *ἀλλ'—αὐτόν*] *sed surrexisse se docens ait* H | 27 *τὸ* Hu *τῷ* S.

θεοῦ τὸ Ἰουδαίων συνέδριον καὶ ἄλλο συνέδριον καὶ ἐκκλησίαν ἐαυτῶ πεποιήκε τὴν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν.

16. »Κατὰ μόνας ἐκαθήμην«. καὶ τὰ ῥήματα ἐνταῦθα οἰκοδομεῖ. ὅταν πλῆθος ἢ ἁμαρτωλῶν καὶ μὴ φέρωσι τὸν δίκαιον βιοῦντα | 5 <δι>καίως, οὐδὲν ἄτοπὸν ἐστὶ φεύγοντα τὸ συνέδριον τῆς κακίας μιμήσασθαι τὸν εἰπόντα »κατὰ μόνας ἐκαθήμην«, μιμήσασθαι καὶ τὸν λέγοντα Ἥλιαν· »κύριε, τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν, καὶ γὰρ ὑπελείφθην μονώτατος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχὴν μου λαβεῖν αὐτήν«. τάχα δὲ καὶ βαθύτερον 10 ἐξετάσης τὸ »κατὰ μόνας ἐκαθήμην«, εὐρήσεις τιὰ ἄξιον νοῦν βάθους προφητικοῦ. ὅταν τὸν τῶν πολλῶν βίον μιμώμεθα, ὥστε μὴ εἶναι ἀνακεχωρηκότα αὐτὸν καὶ κρείττονα καὶ ἐξαίρετον παρὰ τοὺς πολλούς, οὐ δύναμαι λέγειν· »κατὰ μόνας ἐκαθήμην«, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν ἐκαθήμην. ἐπὶ δὲ ὁ βίος μου γένηται δυσμί- 15 μητος, ὥστε με τηλικούτον γενέσθαι, ὡς μηδένα παραπλήσιον εἶναι μου τῷ ἡθρῖ, τῷ λόγῳ, ταῖς πράξεσι, τῇ σοφίᾳ, τότε δύναμαι λέγειν παρὰ τὸ μόνος εἶναι τοιόσδε καὶ μηδένα μιμήσασθαι με τὸ »κατὰ 279ῦ μόνας ἐκαθήμην«. ἔξεστιν οὖν καὶ μὴ ὄντα σε πρεσβύτερον καὶ μὴ ὄντα σε ἐπίσκοπον μηδέ || τινι τιμῇ ἐκκλησιαστικῇ τετιμημένον εἰπεῖν 220 20 τοῦτο, τὸ »κατὰ μόνας ἐκαθήμην« ζηλωῶσαι καὶ βίον ἀναλαβεῖν ὥστε εἰπεῖν· »κατὰ μόνας ἐκαθήμην«.

»Ὅτι πικρίας ἐνεπλήσθην«. εἰ »στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν«, δεῖ σε πικρίας ἐμπλησθῆναι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, οὐδενὸς δύνασαι γλυκέος ἀπολαῦσαι. ἢ οὐκ οἶδας ὅτι ἡ 25 ἑορτὴ σου μετὰ πικρίδων γίνεται; ὅταν γὰρ ἑορτάζῃς, »ἄζυμα« φησὶν »ἐπὶ πικρίδων φάγεσαι«. τί βούλεται ὁ λόγος λέγων ὅτι δεῖ τὸν ἑορτάζοντα τῷ θεῷ »ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων« ἐσθίειν, κατανοητέον. τὰ μὲν ἄζυμα διηγῆσατο ὁ ἀπόστολος, οὐκ ἔστιν ἐμὴ ἡ ἐρμηνεία· τὸ δὲ

7 I Kōn. 19, 14 u. Röm. 11, 3. — 22 Matth. 7, 14. — 25 ff. Exod. 12, 8.

1 καὶ ἐκκλησίαν u. 2 τὴν] < H | 3—18 Hierzu Fragm. 59 in C: Μιμείσθω — αὐτῷ | 4 τὸν δίκαιον βιοῦντα δικαίως nach C: αὐτοῦ δικαιοῦντος τὸν βίον n. H: *secum iustum pie vivere τὸν δίκαιον βιοῦντα καὶ ὡς S | 6 τὸν* + *Prophetam H | 7 τὸν λέγοντα* *miserabiliter conquerentem H | 11—13 ὥστε—πολλούς]* *nec conversatio nostra a populo melior nec, contempto (od. contenta) iudice Deo, ab hominum (od. omnibus) malitiis separatur H | 16 ἡθρῖ]* ἡθρῖ C *sensu H | λόγῳ C sermone H βίῳ S | τῇ σοφίᾳ] καὶ σοφία C < H | 17 παρὰ—με]* < H | *τοιόσδε Koetschau τοῖς ὡδε S | 19 μηδέ τινι] aut diaconus, aut alia qualibet H | 19/20 εἰπεῖν—καὶ]* < H 22—S. 123, 17 Hierzu Fragm. 60 in C: *Στενὴ—ἐνεπλήσθην | 25 σου]* *Dei H* vielleicht richtig (vgl. Z. 27) | *26 πικρίδων SC amaritudine H | φάγεσαι]* + *Simul autem H | 27 τῷ θεῷ] pascha Dei H | 28—S. 123, 1 τὸ δὲ ἀκόλουθον]* *De amaritudine vero quod sequitur H.*

ἀκόλουθον τῆς ἐρμηνείας ἀναγκαῖόν ἐστι παραπλήσιον εἶναι τῇ ἀποστολικῇ διηγήσει. ὁ ἀπόστολος τὰ περὶ τῶν ἄζύμων διηγήσατο λέγων· »ἐορτάζωμεν μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἄζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας«. ⁵ θεὸν ἐστὶν ἀποδοῦναι τὸν λόγον περὶ τῶν πικρίδων ἀκολούθως τῷ τὰ ἄζυμα εἶναι εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. ἔχε δὲ εἰλικρινεῖαν καὶ ἀλήθειαν, καὶ πικρίδες ἔσονται σοι, καὶ ἐσθίεις μετὰ πικρίδων τὰ ἄζυμα τῆς εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. οἷον Παῦλος, ἐπειδήπερ ἦσθιε τὰ ἄζυμα εἰλικρινείας καὶ ^{290r} ἀληθείας, καὶ πικρίδας ἦσθιε. πῶς πικρίδας ἦσθίεις; λέγων »ἐχθρὸς ¹⁰ ὑμῶν γέγονα ἀληθῶν ὑμῖν«. πῶς πικρίδας ἦσθιεν; »ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, καὶ ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, χωρὶς τῶν παρεκτόξ«. ἢ ταῦτα οὐκ ἦν ἀλήθεια μετὰ πικρίδων, ἄζυμα μετὰ πικρίδων; ὁ μὲν οὖν νόμος εἶπεν· »ἄζυμα μετὰ πικρίδων ἔδεσθε· καὶ οὐκ εἶπεν· ἄζυμα μετὰ πικρίδων ἔδεσθε, ἕως ἐμπλησθῆτε, ὥσπερ ἐπὶ ¹⁵ τ(ι)νων ἄλλων λέλεκται· »γάγεσθε καὶ ἐμπλησθήσεσθε«. ὁ (δὲ) προφήτης προσεπιτείνει λέγων ὅτι οὐχὶ πικρίαν ἔφαγον, ἀλλὰ »πικρίας ἐνεπλήσθην· ὅση δύναμις τῶν πικρῶν μετελάμβανον πραγμάτων, ὥστε με[τὰ] πληροεστῶν πικρίδων μεταλαβεῖν.

¹⁷ »ἵνα τί οἱ μισοῦντές με κατισχύουσι; πολλὰ ἔσχε πράγματα, ²⁰ ἔπασχεν ἀπὸ τῶν (μὴ) θελόντων ἀκούειν τὸ ἀληθές, καὶ ἦσαν αὐτοῦ ἐκείνοι δυνατώτεροι [δὲ] ἐνταῦθα ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ αἰῶνος τούτου, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν κρειττόνων χωρίων, ὡς φησὶν ὁ σωτήρ· »εἰ ἦν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο ἄν, ἵνα μὴ ²⁵ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις«. οἱ λυποῦντες οὖν τὸν προφήτην κατίσχυον

3 ff. I Kor. 5, 8. — **9** Gal. 4, 16. — **10** II Kor. 11, 27. 28. — **15** Joel 2, 26 cod. 233. — **22** Vgl. Joh. 18, 36. — **23** Joh. 18, 36.

4. 6f. εἰλικρινείας usw. Blass εἰλικρινείας S | **6** ἔχε δὲ Co Habeto H (= ἔχε δὴ?) ἔχει δὲ S | **7** ἔσονται σοι te sequentur H | ἐσθίεις μετὰ πικρίδων] manducabis H | **9** καὶ—ἦσθιε²] sequebatur eum amaritudo H | **10** πῶς] < H | **11** καὶ¹] < H | **12** ἢ—πικρίδων²] quae pro totius mundi salute pandebat, et quae eum faciebant praesidem veritatis axyma cum amaritudinibus manducare H | ἢ Blass Koetschau vgl. S. 122, 24 ei S | **14/15** ἐπὶ τινων ἄλλων Koetschau ἐπ' ἄλλων C et in alio loco de quibusdam H | **15** δὲ C vero H | **16** λέγων ὅτι οὐχὶ SC non ait H | **17/18** ὅση—μεταλαβεῖν] hoc est, in me tantum saeculi persecutionum pondus incubuit, ut plenus amaritudine fierem H | **19** κατισχύουσι] + in me H (= μου? vgl. 124, 1) + με Co (vgl. 124, 6) | **19**—S. 124, 15 Hierzu Fragm. 61 in C: Ἐπεβουλεύετο—γίνεται | **19/20** ἔσχε πράγματα, ἔπασχεν] passus est Jeremias H; ἔπασχεν ist wohl Glossem | **20** μὴ θελόντων Hu qui . . . volebant H δυναστευόμενον C | τὸ ἀληθές] veritatem H τῇ ἀληθείᾳ C | ἦσαν C erant H ἠκουσαν S | **21** ἐκείνοι] < CH | δὲ] < CH | ἐνταῦθα] < CH | **22** θεοῦ SH δικαίων C | **23** τῶν κρειττόνων χωρίων] alia quadam viventium regione H | **25** οἱ—προφήτην] < H.

αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. ὅτι γὰρ ἰσχύουσι, || βλέπετε τοὺς μάρ- 221
τυρας. ὁ δικαστὴς καθέζεται δικάζων καὶ τρυφῶν ἐν τῷ δικαστη-
ρίῳ· ὁ Χριστιανός, ἐν ᾧ ἐστι Χριστὸς δικαζόμενος, πικρίας ἐνε-
πλήσθη καὶ καταδεδυνάστευται ὑπὸ τοῦ ἀδίκου καὶ καταδικάζεται.

280v 18. »**Ἡ** | πληγὴ μου στερεά, πόθεν ἰαθήσομαι;« οἱ κατισχύοντές
με πλήσουσί με, καὶ ἡ πληγὴ μου ἐστὶ στερεά. εἴτε προφητεύει τὸν
σταυρὸν τοῦ κυρίου (στερεά γὰρ πληγὴ ἐστὶν ὁ σταυρός, ὅσον ἐπὶ τοῖς
σταυροῦσιν αὐτόν), <εἴτε περὶ> πάντων τῶν δικαίων λέγεται ἐν οἷς
πληγὴν στερεὰν λαμβάνει, εἴτε καὶ ἐπὶ τοῦ προφήτου ἀκούεις τοῦτο
10 (καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς πέπονθε τὰ ἀναγεγραμμένα ἐν τῇ προφητείᾳ),
τ(ὸν) αὐτὸν ἐπιδέχεται [τὸν] νοῦν κατὰ τὴν λέγουσαν λέξιν· »**ἡ**
πληγὴ μου στερεά«. »πόθεν ἰαθήσομαι;« καὶ ὁ σωτὴρ λέγει· »πόθεν
ἰαθήσομαι«, τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν προφητεύει μετὰ τὴν στε-
ρεὰν πληγὴν, καὶ ἐπὶ τοῦ δικαίου δὲ λαμβάνηται, μετὰ τὰς πληγὰς
15 γίνεται πάλιν ἰασις. »γνομένη ἐγενήθη μοι <ὡς ὕδωρ ψευδές.> οὐκ
ἔχον πίστιν· οὐ γὰρ μένει ἡ πληγὴ, ἀλλὰ παρέρχεται.

»Διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος· ἐὰν ἐπιστρέψῃς, καὶ ἀποκαταστήσω
σε«. ταῦτα πάλιν λέγεται πρὸς ἕκαστον, ὃν παρακαλεῖσι ὁ θεὸς ἐπι-
στρέψαι πρὸς αὐτόν. μυστήριον δέ μοι δοκεῖ ἐνταῦθα δηλοῦσθαι ἐν
20 τῷ »ἀποκαταστήσω σε«. οὐδεὶς ἀποκαθίσταται εἰς τινα τόπον μη-
δαμῶς ποτε γενόμενος ἐκεῖ, ἀλλ' ἡ ἀποκατάστασις ἐστὶν εἰς τὰ οἰκεία.
οἷον ἕξαρθρὸν μου ἐὰν γένηται μέλος. ὁ ἰατρὸς πειρᾶται ἀποκατέσταςιν
ποιῆσαι τοῦ ἕξαρθρου. ὅταν ἕξω τις γένηται τῆς πατρίδος, εἴτε δι-
281r 25 καιῶς εἴτε ἀδίκως, ἀπολαμβάνη δὲ τὸ | δύνασθαι πάλιν ἐν τῇ πατρίδι
εἶναι κατὰ τοὺς νόμους, ἀπεκατέστη ἐπὶ τὴν πατρίδα τὴν ἑαυτοῦ.
τὸ αὐτὸ νόει μοι καὶ ἐπὶ στρατιώτου ἐκβληθέντος ἀπὸ τῆς ἰδίας
παρατάξεως <καὶ> ἀποκαθισταμένου. λέγει οὖν ἐνθάδε πρὸς ἡμᾶς τοὺς

1 ἰσχύουσι] *justus debiliōr sit a persequentibus se* H | 3 Χριστὸς δικαζόμενος, κατ. SC vgl. S. 112, 24. 26; *Christus habitat, judicatur etc.* H | 4 και¹—καταδικάζεται] *et ad mortemque subjectus, confortatis inimicis suis adversum se* H | 5 πόθεν ἰαθήσομαι] < H | 6 με¹] *in me* H | 7 τοῦ κυρίου Blass *Domini* H ἑαυτοῦ S | 7/S στερεά—αὐτόν] < H | 8 εἴτε περὶ Co *sive de* H | 8/9 πάντων—λαμβάνει] *justis* | 9 ἀκούεις Koetschau *volueris accipere* H ἄκουσον S | 10 και¹—προφητεία] < H | 11 τὸν—νοῦν] so Koetschau | 12 καὶ . . . λέγει] vgl. Z. 14; καὶ . . . λέγει S *Et . . . potest dicere* H | 13 προφητεύει] *annuntians* H | 15 ἐγενήθη LXX *facta est* H ἐγεννήθη S | μοι] + *(subauditur plaga)* H vielleicht richtig | ὡς ὕδωρ ψευδές Hu *sicut aqua mendax* H | 16 πληγὴ] + *mea* H | 17 και] < H | 20/21 εἰς—οἰκεία] *nisi in eum locum unde ante discesserat* H | 23—25 εἴτε—ἑαυτοῦ] *in exsilium mittitur, et postea per indulgentiam eorum qui possunt exsules solvere, redditur libertati, et redit unde fuerat expulsus* H | 27 και Lietzmann | ἀποκαθισταμένου] + *ordini, si acceperit veniam* H, also wohl εἰς τὴν παρατάξιν, ἐὰν συγγνώμης τύχη | ἡμᾶς] *mortale genus, id est ad nos homines* H.

ἀποστρέψαντας ὅτι, ἐὰν ἐπιστρέψωμεν, ἀποκαταστήσει ἡμᾶς. καὶ γὰρ τὸ τέλος τῆς ἐπαγγελίας τοιοῦτόν ἐστιν, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων γέγραπται ἐν τῷ »ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν ἐλάλησεν ὁ θεὸς διὰ στόματος τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἀπ' αἰῶνος προφητῶν« ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

|| Εἰς τὸ »οἴμοι ἐγώ« πάλιν ἄλλως, μέχρι τοῦ »ἐπι- 222
κατάρατος ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον,
καὶ στηρίσει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ«.

10

Ὁμιλία ιε'.

1. Οἱ μακαρίζοντες τοὺς προφήτας καὶ τῷ μακαρίζειν αὐτοὺς ἐυχόμενοι τὴν μερίδα ἔχειν ματὰ τῶν προφητῶν συναγαγόντων ἀπὸ τῶν λόγων τῶν προφητικῶν τὰ ἐξαιρέτα τῆς προφητείας αὐτῶν· ζητοῦντες οὖν πεισθῆεν (ἄν), ἂν κατὰ τὰ αὐτὰ βιώσωσιν (εἰ καὶ σκληρὸν
15 αὐτοῖς ἀπαντήσεται ἐν τῷ βίῳ τούτῳ μμεῖσθαι τὸν βίον τὸν προφητικόν), ὅτι τεύξονται τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς μακαριότητος μετὰ τῶν προφητῶν. πολλαχόθεν μὲν οὖν ἔστι συναγαγεῖν τὰ ἐξαιρέτα
251V τῶν προφητῶν, τὸ ἐλευθέρων αὐτῶν, τὸ εὐτονον, τὸ ἐργηγορός, τὸ διεγρηγμένον, ὅτι οὐκ ἐφρόντιζον ἐν ταῖς περιστάσεσι γινόμενοι διὰ
20 τὴν ἐλευθερίαν, μόνον ἵνα ἐλέγξωσιν, ἵνα ἐπιστρέψωσιν ὡς [οἱ] προφηται ἐκ τοῦ μετὰ παρησίας τὸν λόγον τοῦ θεοῦ λέγειν ἐπιπληκτικῶς τῶν ἁμαρτανόντων, εἰ καὶ ἐδόκουν μεγάλα δύνασθαι οἱ ἐλεγχόμενοι. πλὴν εἰ καὶ πανταχόθεν ἔστι τοῦτο ποιεῖν, ἴδωμεν καὶ (ἐκ) τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων.

3 Act. 3, 21. — 11ff. Vgl. Hom. 14, 14. — 17ff. Vgl. c. Cels. 7, 7 (Orig. II, 159, 7ff.): τοιοῦτους γὰρ καὶ ὁ λόγος αἰρεῖ δεῖν εἶναι τοὺς . . . προφήτας, οἵτινες παίγλιον ἀπέφηναν τὴν Ἀντισθένης . . . εὐτονίαν. δι' ἀλήθειαν γοῦν καὶ τὸ ἐλευθερίως ἐλέγχειν τοὺς ἁμαρτανόντας »ἐλιθάσθησαν κτλ. — 19ff. Vgl. in I Kor. 4, 13 (Cat. Cram. V, 84, 30ff.): πότε γὰρ οὐ κινδυνεύει, ἐλέγγων τὸν ἁμαρτανόντα, πολλάκις ἰσχυρότερον ὑπάρχοντα ἐν τῷ βίῳ καὶ κολάσαι δυνάμενον. — 21 Vgl. Act. 4, 29. 31.

1 ἀποστρέψαντας Lietzmann nach H: *aversi ἐπιστρέψαντας* S | 6 Ἀμήν] + ὀμιλία ιδ' S | 7 οἴμοι Co οἴμοι S, so meist in Hom. 15 | 9 στηρίσει Hu LXX στηρίσει S | 12 συναγαγόντων] vgl. Z. 17 u. S. 115, 13 119, 23ff. συνόντες S συνάγοντες Gh | 14 ἄν' Blass | 20 οἱ streicht Gh | 24 ἐκ Gh.

Πολλοὺς ἤλεγξεν ὁ προφήτης καὶ πρὸς πολλοὺς εἶπεν ὁ προφήτης·
 καὶ γὰρ γέγονε κατὰ ἁμαρτωλοὺς γενομένους, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ τὴν
 αἰχμαλωσίαν γενομένην κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ. πολλοὺς ἐλέγξας,
 ὑπὸ πολλῶν κριθεὶς φθέγγεται τινα τοιαῦτα. 2. πρῶτον γὰρ ἀπὸ
 5 τοῦ προφητικοῦ λόγον ἴδωμεν, εἶτα καὶ κατὰ ἀναγωγὴν, ἐὰν πρό-
 τερον ἀναλάβωμεν εὐτονίαν καὶ ἐλευθερίαν καὶ δύναμιν καὶ παρ-
 ρησίαν προφήτου. »οἴμοι ἐγώ, μήτερο, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα
 δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῆ;« ὦ μήτερο, ὡς τί με
 10 γεγέννηκας ἄνδρα δικαζόμενον πρὸς πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ δια-
 κρινεσθαι πρὸς πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς; προέκειτο γὰρ τῷ προφήτῃ
 καὶ τούτῳ καὶ τῷ Ἡσαΐᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς τὸ προφητικόν, διδάσκειν,
 ἐλέγχειν καὶ ἐπιστρέφειν. προέκειτο τοιγαροῦν καὶ τούτῳ τῷ προφήτῃ
 15 διακρίνειν, ἐλέγχειν, δικάζειν δυναμένῳ καὶ δικάζεσθαι μετὰ τῶν ἁμαρ-
 282r τωλῶν, ἐλέγχειν τὰ ἁμαρτήματα τοῦ λαοῦ. καὶ ὅσα αὐτοῖς πεποιή-
 15 κασιν οἱ ἀπὸ τοῦ λαοῦ, τί δεῖ καὶ λέγειν; ἄλλον ἐλιθοβόλησαν, ἄλλον
 ἔπρισαν, ἄλλον ἀπέτειναν »μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ || θνυσιαστηρίου«, 223
 τοῦτον εἰς λάκκον βορβόρου ἔβαλον ἐλεγχόμενοι. καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὁ
 σωτὴρ ἡμῶν τοῦτο πεποίηκε καὶ κρείττονως γε ἢ οὗτοι. ἅτε κύριος
 προφητῶν ὢν. καὶ γὰρ, εἶπερ αὐτὸς ἐμαστιγώθη καὶ ἐστανρώθη καὶ
 20 παρεδόθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἢ ὑπὸ τῶν διδασκάλων τῶν Ἰουδαίων
 καὶ τοῦ ἡγουμένου τοῦ λαοῦ, εἶπεν· »οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρι-
 σαῖοι ὑποκριταί«· καὶ ἐπιλέγει καθ' ἕκαστον »οὐαὶ« καὶ »διὰ τοῦτο«
 τότε καὶ τότε. καὶ ἡμεῖς οὖν, <εἰ> σπονδάζομεν ἐπὶ τοὺς μακαρισμοὺς
 τῶν προφητῶν, ταῦτα ποιήσωμεν, ὥστε, διὰ τὸ λέγειν καὶ διὰ τὸ κρι-
 25 θῆναι πρὸς πολλοὺς ἀνθρώπους, καὶ εἰπεῖν· »οἴμοι ἐγώ, μήτερο, ὡς
 τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῆ;«
 3. Κριωτέρον γε τοῦτο δύναται <τὸ> προφητικὸν εἶναι ἀναφερό-
 μενον ἐπὶ τὸν σωτῆρα. ἔστω γὰρ τὸν προφήτην τοῦτο λέγειν, ἀλλ' οὐκ

15f. Vgl. Hebr. 11, 37. — 16 Vgl. Matth. 23, 35. — 17 Vgl. Jerem. 45, 6. —
 19 Vgl. Matth. 20, 18. 19. — 21 Matth. 23, 13. — 22ff. Vgl. Matth. 23, 14—29. 34.
 — 28ff. Vgl. Hom. 14, 5. Vgl. Hier. Comm. 946: Potest hoc *συνεκδοχικῶς* de
 Jeremia intelligi quod non in toto orbe terrarum, sed in terra Judaea sit iudicatus.
 Vere autem Domino competit Salvatore, qui loquitur in Evangelio: In iudicium ego
 in istum mundum veni etc.

1 προφήτης¹] ης in Ras. Scorr. | 2 γενομένους Blass Koetschau γεόμενος S
 11 διδάσκειν GhCo διδάσκων S | 12 ἐπιστρέφειν GhCo vgl. S. 125, 20 ἐπιστροφῆν
 S | προέκειτο GhCo vgl. Z. 10 προσέκειτο S | διακρίνειν Blass Diels διακρίνει S
 15—17 θοβόλησαν—λά von and. Hand in S w. e. sch. | 16 ἔπρισαν Gh ἔπρισαν
 S vgl. S. 119, 26 u. bes. in Matth. Tom. 10, 18 (Lo 3, 49): τὸ γὰρ ἐπρίσθησαν ἐπὶ
 τὸν Ἡσαΐαν ἀναφέρεται | 18 κρείττονως γε] κρείττον ὥστε S | 23 σπονδάζομεν Hu
 24 ταῦτά] ταῦτα S | 27 τὸ] oder Komma nach εἶναι?

ἀληθῶς τοῦτο ἔρει, ἀλλὰ τάχα ὑπερβολικῶς· οὐ γὰρ διεκρίθη πρὸς
 πᾶσαν τὴν γῆν. ἐὰν δὲ ἔλθω πρὸς τὸν σωτήρά μου καὶ κύριον, καὶ
 μάλιστα διὰ τὸ >εἰς κρίσιν ἤξει< καὶ τὸ >ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς
 λόγοις σου, καὶ νικήσης ἐν τῷ κρίνεσθαί σε<, ὅψομαι ὅτι ὁ σωτήρ μου
 5 καὶ κύριος μέλλει ἐπὶ τοῦ πατρὸς ἐστάναι, κρινόμενος μετὰ πάντων
 ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων. καὶ κρίνεται μετὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων. λέγω·
 κρίνεται, ἐξετάζεται καὶ αὐτός, καὶ ἔσται μὲν ἐκδικῶν τὴν ἀλήθειαν,
 οὐχ ὡς κατήγορος δέ. >οἴμοι ἐγώ, μήτε, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα
 δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῆ;< οὐ δύναται προφήτης
 10 τὸ >πάσῃ τῇ γῆ< λέγειν.
 282v | Ἀλλὰ τὸν κύριον ἡμῶν καὶ σωτήρα Ἰησοῦν Χριστὸν οἶδα φιλοῦν-
 τας, καὶ οὐ μόνον φιλοῦντας ἀλλὰ καὶ ἀγαπῶντας, ἀγαπακτοῦντας καὶ
 λέγοντας ὅτι <οὐχὶ> ὁ σωτήρ λέγει, ὅτι ἡ φωνὴ οὐκ ἔστι κατὰ τὸν
 νόον τοῦ θεοῦ. δεῖ δὲ δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἀλλότριον τοῦ νόου τοῦ θεοῦ
 15 τὸ >οἴμοι ἐγώ, μήτε<; >περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου<,
 καὶ >ἡ ψυχὴ μου τετάρακται<, καὶ τῶν ἐν τοῖς προφήταις εἰρημένων
 ὁμοίως καὶ ἐνθάδε· >οἴμοι ἐγώ, μήτε, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δι-
 καζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῆ<, ἢ ὅταν ἀπόλωλεν ἐπι-
 φυλλῖς τοῦ εὐρεῖν βότρυ· >οἴμοι ψυχῇ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβῆς ἀπὸ
 20 τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐκ ὑπάρχει<. τίς ἐκεῖ λέ-
 γει τὸ >οἴμοι, ὅτι ἐγενήθην <ὡς> συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῶ<; ἄρα
 γὰρ ὁ προφήτης συνῆγε καὶ θέλει συνάγειν; ἄρα γὰρ ἀγρὸν ἔχει ὁ
 προφήτης; ἀλλ' οὐθενός ἐστι συνάγειν [καὶ] πάντα ἀπὸ τοῦ θεισμοῦ
 καὶ τῶν ἐσπαρμένων, εἰ μὴ τοῦ κυρίου καὶ σωτήρος Ἰησοῦ Χριστοῦ.
 25 ἐπεὶ οὖν πολλὰ πτώματα ἐν || τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς 224
 νομιζομένοις εἶναι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, θρηνεῖ [καὶ] πενθεῖ ἡμῶν τὰ
 ἁμαρτήματα λέγων· >οἴμοι ἐγώ, ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλάμην<.
 ἕκαστος ἡμῶν ἐαυτὸν ἐξεταζέτω· ἄρα στάχυς ἐστίν; ἄρα εὐρήσει ἐν
 αὐτῷ τρυγῆσαι ἢ θερίσαι ὁ νόος τοῦ θεοῦ; εὐρήσομεν ὅτι ἀνεμόφθοροί
 30 τινές ἐσμεν· ἐὰν ἄρα ὀλίγον ἔτι ἔχοντες ἐν αὐτοῖς, κόκκους δύο ἢ
 τρεῖς, αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν πολλαί εἰσιν ἐφ' ἡμῖν. ὄρων οὖν καὶ τὰς
 ἐκκλησίας, τὰς χρηματιζούσας, πεπληρωμένας ἁμαρτωλῶν λέγει· >οἴμοι.
 ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῶ καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν

3 Vgl. Joh. 9, 39. — Psal. 50, 6. — 11/12 Vgl. in Thren. Fragm. XI: Οἴομεθα δὲ τὸ μὲν ἀγαπᾶν θεϊότερον εἶναι καὶ, ἢ οὕτως εἶπω, πνευματικόν, τὸ δὲ φιλεῖν σωματικόν καὶ ἀνθρωπικώτερον. — 14 ff. Vgl. Hom. 14, 6. — 15 Matth. 26, 38 Mark. 14, 34. — 16 Joh. 12, 27. — 18 Vgl. Micha 7, 1. Vgl. Hier. Comm 946. — 19 ff. Micha 7, 1. 2. — 21. 27. 32 Micha 7, 1.

12 ἀγαπακτοῦντας Blass ἀγαπατεῖν S | 13 λέγει| οὐ λέγει Gh Co | 21. 27 ἐγενήθην Hu ἐγεννήθην S vgl. S. 111, 14. 19 | 21 ὡς Co vgl. LXX u. Z. 27 | 22 καὶ| 1. ἢ? | 23 καὶ streicht Co | 30 ἄρα Gh ἄρα S | αὐτοῖς| αὐτοῖς S.

τρυγητῶ». ἦλθε ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ ἀμπέλῳ· ἕκαστος γὰρ ἡμῶν
 283r καταφυτεύεται... καὶ | ὡς ἄμπελος »ἐν τόπῳ πίονι«, καὶ »ἀμπελον ἐξ
 Αἰγύπτου μετήρην«, »ἐγὼ δὲ κατεφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον
 πᾶσαν ἀληθινήν«. ἔρχεται, ζητεῖ πως τρυγηθῆσαι· εὐρίσκει ἐπιφυλλίδα
 5 τινὰ καὶ βραχεῖς βότρυας, οὐκ εὐθαλεῖς οὐδὲ πολλοὺς. τίς ἡμῶν ἔχει
 βότρυας ἀρετῆς; τίς ἡμῶν ἔχει γεννήματα τοῦ θεοῦ; »κύριε ὁ θεὸς
 ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ».

4. Ταῦτα ὡς ἐν παρεκβάσει μοι (εἰρησθῶ εἰς) τὸ »οἴμοι ἐγὼ μήτερο·
 ὅτι οὐκ ἀλλότριόν ἐστι τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θειότητος, καθορῶν-
 10 τος τὰ ἀμαρτήματα τῶν ἀνθρώπων, νῦν τὸ λέγειν τὸ »οἴμοι«, τοῦ
 σωτῆρος οὐχὶ ἢ θεὸς ἀλλ' ἢ ἄνθρωπος, οὐχὶ ἢ σοφία ἀλλ' ἢ ψυχὴ, ἐκεῖνο
 παρεθέμην (τὸ) προφητικόν· »οἴμοι ψυχὴ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβῆς ἀπὸ
 τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐκ ὑπάρχει«. ἦλθεν ἐπὶ τὸν
 βίον τὸν ἀνθρώπινον ἢ ψυχὴ ἢ μακαρία, ἀνέλαβε σῶμα ὑπὲρ τῶν
 15 ἀνθρώπων. ἐὰν ἴδῃ τὰ ἀμαρτήματα, λέγει πρὸς τὸν πατέρα· »τίς
 ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματι μου, ἐν τῷ καταβῆναί με εἰς διαφθοράν; μὴ
 ἐξομολογήσεται σοι χοῦς;« ἀλλὰ ἐφ' ἡμῖν μὴ λεγέτω τὸ »οἴμοι«, ἐφ'
 ἡμῖν μὴ λεγέτωσαν οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν. τοῦ σωτῆρος ἡμῶν λέ-
 γοντος τὸ »οἴμοι« καὶ αὐτοὶ ἐροῦσιν »οἴμοι· οὐ γὰρ κρείττονές εἰσι
 20 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, καὶ αὐτοὶ ἡμῶν τὰ πταίσματα βλέπουσιν. ἀλλὰ
 μακάριοι ἐκεῖνοι ἐφ' οἷς οἱ ἄγγελοι οὐκ ἐροῦσι τὸ »οἴμοι«, ἀλλὰ μα-
 καρίζονται· »χαρὰ« γὰρ »ἐν οὐρανῷ γίνεται ἐπὶ ἐνὶ ἀμαρτωλῶ μετα-
 νοοῦντι ἢ ἐπὶ ἐνενήκοντα ἐννέα, οὐ οὐ χρεῖαν ἔχουσι μετανοίας·
 ταῦτα ἐν παραμυθία.

25 »Οἴμοι ἐγὼ, μήτερο, ὡς τίνα με ἔτεκες;« τίνα λέγει μητέρα; οὐκ
 ἐν γυναίξϊ δύναται καὶ τὴν ψυχὴν λέγειν καὶ τὴν Μαρίαν; εἰ δέ τις
 283v παραδέχεται τὸ »ἄρτι ἔλαβέ με ἢ μήτηρ μου τὸ ἅγιον || πνεῦμα, καὶ 225
 ἀνήνεγκέ με εἰς τὸ ὄρος τὸ μέγα τὸ Θαβὼρ« καὶ τὰ ἐξῆς, δύναται αὐτοῦ
 ἰδεῖν τὴν μητέρα. »οἴμοι ἐγὼ, μήτερο, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζό-
 30 μενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῆ;« δικάζεται πάσῃ τῇ γῆ καὶ
 διακρίνεται καὶ μέλλει πρὸς ἕκαστον λέγειν· ἐγὼ πεποίηκα τάδε καὶ
 τάδε, καὶ ἡ οἰκονομία μου ἔπραξε τάδε καὶ τάδε, καὶ τῇ σωτηρίᾳ σου
 ὑπέμεινα. ταῦτα λέγοντος τοῦ σωτῆρος τί ποιήσωμεν; μέλλει γὰρ
 διακρίνεσθαι ἐν πάσῃ τῇ γῆ.

2 Vgl. Jes. 5, 1. — Psal. 79, 9. — 3 Jerem. 2, 21. — 6 Psal. 8, 2. — 11 ff. Vgl. Hier. Comm. 946. — 12 Micha 7, 1, 2. — 15 ff. Vgl. Hom. 14, 6. — Psal. 29, 10. — 22 Luk. 15, 7. — 27 ff. Hebraeerevgl. Fragm. 4 (Zahn). Vgl. Ropes TU XIV, 2, 99f. 163f.

8 εἰρησθῶ εἰς] notwendig, vgl. z. B. in Joh. Tom. 32, 32 (Br II, 210, 6f): ἀλλὰ τοῦτο μὲν διὰ μέσον ἐν παρεκβάσει εἰς τὸ εἰρημένον εἰρησθῶ | 11 ἢ 3 und 4] Gh ἢ S | 11/12 ἐκεῖνο παρεθέμην τὸ Gh ἐκεῖνος παρεθέμην S | 16 με übergesch. S¹ | 23 ἐνενήκοντα ἐννέα S | οὐ Gh ἢ S.

5. Τὸ ἐξῆς θέλω ἰδεῖν. δύναται καὶ ἐπὶ τὸν προφήτην κατὰ
 μίαν διήγησιν ἀναφέρεσθαι (καὶ) ἐπὶ τὸν σωτήρα. Ἰδωμεν καὶ τὰ
 ἐξῆς· »οὐκ ὀφείλῃσα οὐδὲ ὀφείλῃσέ μοι οὐδέεις«. »ἔρχεται ὁ ἄρχων
 τοῦ κόσμου τούτου, οὐκ ἔχει δὲ ἐν ἐμοὶ οὐδέν«. καὶ ἀληθῶς οὐκ
 5 ὀφείλῃσεν. ἕκαστος δὲ ἡμῶν ὀφειλέτης ἐστὶ ταῖς ἁμαρτίαις καὶ
 ὀφειλέτης ἐστὶν ἔχων χειρόγραφον. μετὰ τὸ ἐξαλειφθῆναι αὐτοῦ τὸ
 χειρόγραφον ἢ πόσα πεποιήκασι χειρόγραφα; »ὅς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν,
 οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ«, οὐκ ἐποίησε χειρόγραφον.
 τί δὲ καὶ τὸ »οὐκ ὀφείλῃσέ μοι οὐδὲ εἷς«; πῶς διηγησόμεθα ἐπὶ
 10 τοῦ σωτήρος τὸ »οὐκ ὀφείλῃσέ μοι οὐδὲ εἷς«; εἰ καὶ ἀνέγνωμεν
 οὕτως, ἀλλὰ καὶ δεῖ εἰδέναι ὅτι τὰ πλείονα τῶν ἀντιγράφων τῆς
 ἐκδόσεως τῶν Ἑβδομήκοντα οὐκ ἔχει οὕτως, ὕστερον δὲ ἐπισκεψάμενοι
 καὶ τὰς λοιπὰς ἐκδόσεις ἐγνωμεν γραφικὸν εἶναι ἁμάρτημα. καίτοιγε
 284r μοι οὐδὲ εἷς«; ὥστε οὐκ ὀφείλῃσεν αὐτῷ »οὐδὲ εἷς«, | πᾶσι τὰ ὀφει-
 λήματα αὐτῶν ἀφήκεν. »ἄνθρωπῳ δανειστῇ χρεωφειλέται ἦσαν δύο·
 εἷς ὄφειλε δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα. μὴ ἐχόν-
 των αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο«. θέλεις ἰδεῖν τοὺς
 δύο χρεωφειλέτας, τὸν τὰ πεντακόσια ὀφείλοντα καὶ τὸν τὰ πεντή-
 20 κοντα; ἀπὸ δύο λαῶν πεπιστεύκασιν εἰς τὸν θεόν· ὁ ἐκ τῶν Ἰου-
 δαίων λαὸς ἀπιστῶν εἰς τὸν Χριστὸν ὀφείλει τὰ πεντήκοντα, τάχα
 ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἔθνῶν οἱ πάντων ἀσεβέστεροι γεγεννημένοι τὰ
 πεντακόσια, ἐφ' οἷς καὶ λέγεται (τὸ) ἐπὶ τῇ πόρῃ ἐκείνῃ τῇ μετα-
 νοούσῃ. καίτοι εἴποι τις ἄν, πῶς τὰ πεντακόσια ἐπ' ἐκείνην ἀνα-
 25 φέρεται; ἐκ τοῦ »καὶ ποταπὴ ἢ γυνὴ ἢ ἀπτομένη αὐτοῦ«, πρὸς ὃ
 εἶρηκε τῷ Σίμωνι· »ἄνθρωπῳ δανειστῇ ἦσαν χρεωφειλέται δύο. εἷς
 ὄφειλε δηνάρια πεντακόσια, ὁ ἕτερος πεντήκοντα« καὶ τὰ ἐξῆς.
 ταῦτα διὰ τὸ »οὐκ ὀφείλῃσα οὐδὲ ὀφείλῃσέ μοι οὐδέεις«, ὃ ἦν ἀναγα-
 καῖον παραστήσαι ὑμῖν. »οὐκ ὀφείλῃσα, οὐδὲ ὀφείλῃσέ μοι (οὐδέεις)·
 30 ἢ ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με«. εἰ καὶ ἀπέθανεν
 »ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῆ ἐκ δυνάμεως θεοῦ«.

3 Joh. 14, 30. — 5ff. Vgl. in Gen. Hom. 13, 4 (Lo 8, 250f.): Unusquisque etenim nostrum, in his quae delinquit, efficitur debitor, et peccati sui literas scribit . . . chirographum tuum . . . deletum est. Non rescribas ultra etc. — 6 Vgl. Kol. 2, 14. — 7 I Petr. 2, 22. — 10ff. Vgl. Hom. 14, 3. — 16 Luk. 7, 41. 42. — 25 Luk. 7, 39. — 26 Luk. 7, 41. Vgl. in Matth. Tom. 12, 4 (Lo 3, 137): δι' ἣν Σίμωνι τῷ λεπρῷ, τῷ προτέρῳ λαῷ, ὀνειδίζων ἔλεγεν ὕσα γέγραπται. — 31 Vgl. II Kor. 13, 4.

2 καὶ Gh Co καὶ κατὰ δευτέραν Koetschau | 3 ὀφείλῃσα οὐδὲ ὀφείλῃσέ μοι Gh ὀφείλῃσα οὐδὲ ὀφείλῃσέ με S | 6 αὐτοῦ] σου? Koetschau | χειρόγραφον] hier ist eine Lücke wahrscheinlich | 7 πεποιήκασι] πεποιήκας? Koetschau | 10 τὸ Gh τοῦ S | 23 τὸ Gh | 25 ὁ Co ὁν S | 29 ὑμῖν Gh ἡμῖν S | οὐδέεις Co.

Origenes III.

6. *Εἶτα πολλῶν διελθόντων λόγων ἦν μὲν καὶ περὶ ἐκάστου τῶν εἰρημένων εἰπεῖν, ἀλλ' οὐκ ἐγχωρεῖ τοῦ χρόνου ἐπίγοντος. εἰπομεν οὖν εἰς τὸ ἐξῆς ἀναγνωσθέν τὸ »ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὅς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον«. ἐκ τοῦ † τοὺς νομίζοντας ὅτι ἄν-*
 5 *θρωπος μὲν τοῦ θεοῦ ὁ υἱὸς ἦν ὁ σωτὴρ (ἐτόλμησαν γὰρ μετὰ τῶν πολλῶν τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν καὶ τοῦτο εἰπεῖν ὅτι οὐκ ἔστι θεὸς »ὁ μονογενής«, »ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως«). »ἐπικατάρατος«*
 284v *γὰρ | »ὅς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον«. δῆλον ὅτι ἐπικατάρατοί εἰσι οἱ ἐπ' ἄνθρωπον ἔχοντες τὴν ἐλπίδα. ἐγὼ εἶπομι (ἂν) ὅτι οὐκ*
 10 *ἐπ' ἄνθρωπον ἔχω τὴν ἐλπίδα, ἐλπίζον ἐπὶ Χριστὸν Ἰησοῦν ἐγὼ ἄνθρωπον οὐκ οἶδα. οὐ μόνον ἄνθρωπον οὐκ οἶδα, ἀλλὰ σοφίαν οἶδα, τὴν αὐτοδικαιοσύνην, ἄνθρωπον δὲ οὐ »ἐκτίσθη τὰ πάντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε ὄρατά εἴτε ἀόρατα, εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσία«. »ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὅς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρω-*
 15 *πον«. κὰν μαρτυρῇ ὁ σωτὴρ ὅτι ὄν ἐφόρεσεν ἄνθρωπος ἦν — ἀλλ' εἰ καὶ ἦν ἄνθρωπος, ἀλλὰ νῦν οὐδαμῶς ἔστιν ἄνθρωπος. »εἰ γὰρ »καὶ ἔγνωμεν Χριστὸν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν, φησὶν ὁ ἀπόστολος. ἐγὼ δὲ αὐτὸν οὐκέτι εἰμὶ ἄνθρωπος, ἐὰν ἀζο- λουθῶ αὐτοῦ τοῖς λόγοις· ἀλλὰ λέγει· »ἐγὼ εἶπα· θεοὶ ἔστε καὶ υἱοὶ*
 20 *ὕψιστου πάντες«. οὐκοῦν ὡς »πρωτότοκος« ἔστιν »ἐκ τῶν νεκρῶν«, οὕτως γέγονε πρωτότοκος πάντων ἀνθρώπων εἰς θεὸν μεταβαλόν. »ἐπικατάρατος« τοίνυν »ἄνθρωπος ὅς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρω-*
 25 *πον, καὶ στηρίσει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ«, ὅστις ἂν κηρώσῃ τὰ σάρκινα, ὅστις τὴν ἰσχὴν τὴν σωματικὴν ἐὰν κτήσῃται, καὶ κατὰ σάρκα*
 25 *στρατεῦσθαι. ἀλλ' ὁ ἅγιος οὐχ οὕτως ἔστιν· »οὐ γὰρ στηρίζει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ«, »πάντοτε« γὰρ »τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι« αὐτοῦ ἔχει, καὶ νεκροὶ »τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνεῖαν, ἀκαθαρσίαν«. νεκρώσας ταῦτα »οὐ στηρίζει σάρκα τοῦ βραχί-*

4 ff. Vgl. Hier. Comm. 958: Si maledictus est omnis homo, qui confidit in homine, Paulus autem Samosatenus et Photinus . . . Salvatorem tamen hominem confitentur; ergo maledicti erunt, spem habentes in homine. — Vgl. Olymp. (Gh II, 440; vgl. ebenda Victor.): ἐφ' ἑαυτὸν ἢ καὶ ἑτερόν τινα ἢ καὶ ὁ νομίζων ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸν σωτῆρα Χριστόν, καὶ μὴ θεὸν ἐνανθρωπήσαντα. — 7 Vgl. Joh. 1, 18. — Vgl. Kol. 1, 15. — 12 Kol. 1, 16. — 16 II Kor. 5, 16. — 18 ff. Vgl. in Matth. Tom. 16, 29 (Lo 4, 81): βούλεται γὰρ εἶναι κρείττονα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸν προσιώντα τῷ λόγῳ αὐτοῦ ὁ θεὸς . . . Διὸ καὶ πᾶσι λέγει . . . ἐγὼ εἶπα κτλ. — 19 Psal. 81, 6. — 20 Vgl. Kol. 1, 18. — 26 Vgl. II Kor. 4, 10. — 27 Vgl. Kol. 3, 5.

1 ἦν GhCo εἰς S | 4 ἐκ τοῦ] I. πρὸς? vgl. S. 131, 2 oder ἐκ τοῖ(του ἐλέγξομεν)? | 5 μὲν] I. μόνον? vgl. S. 156, 30 | 9 ἂν Blass | 10 Ἰησοῦν] + (ὄν) Koetschau Lietzmann | 22—27 Hierzu Fragm. 66 in C: 'Ο—γῆς | 23 στηρίσει V στηρίσει S vgl. S. 125, 9 | 24 κτήσῃται GhCo κτίσῃται S | 25 στρατεῦσθαι Koetschau στρατεύῃται S.

νος αὐτοῦ». »ἐπικατάρατος ὅς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον«. 285^r
 ἅμα δὲ πρὸς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ ἀξιώμασιν. ὁ δεῖνά μου φίλος
 ἔστιν ἑκατόνταρχος, ἐπίτροπός ἐστιν· ὁ δεῖνά μου φίλος καὶ πλούσιός
 ἔστι καὶ παρέχεται μοι. ἔπειτα καὶ πρὸς τὸν τοιοῦτον λέγεται τοῦτο·
 5 »ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὅς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον«. ἐπ'
 οὐδένα ἄνθρωπον ἐλπίζομεν, κὰν δοκῶσιν ἡμῶν εἶναι φίλοι· οὐ γὰρ
 ἐπ' αὐτοὺς ἀλλ' ἐπὶ κύριον ἡμῶν ἐλπίζομεν, ὅς ἐστι Χριστὸς Ἰησοῦς, ᾧ
 ἔστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

〈Εἰς τὸ »ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τοὺς ἀλιεῖς τοὺς πολλούς, 227
 10 λέγει κύριος« μέχρι τοῦ »ἁμαρτία Ἰούδα γέγραπται ἐν
 γραφείῳ σιδηρῷ, ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ ἐγκεκολαμμένη
 ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς καρδίας αὐτῶν.〉

Ὅμιλία ιε'.

Ἀναγέγραπται ἐν τῷ κατὰ Μάρθαιον εὐαγγελίῳ ὁ σωτὴρ ἡμῶν
 15 ἐληλυθῆναι παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας καὶ ἑσρακῆναι »Σίμωνα
 καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θά-
 λασσαν· ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς«. εἰτά φησιν ὁ λόγος ὅτι ὁ σωτὴρ ἰδὼν αὐτοὺς
 εἶπε· »θεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων. οἱ δὲ
 ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ«. καὶ πεποίηκεν ὁ Ἰησοῦς

14 ff. Vgl. in Joh. Fragm. 23 (Br II, 240, 12 ff.): μεταλαμβάνεται δὲ ἡ Βηθσαϊδὰ
 Ἑλλάδι φωνῇ εἰς τὸ Οἶκος θηρευτῶν, οἷς ὁ Ἰησοῦς εἶπε· Λεῦτε ὀπίσω μου . . .
 περὶ τῶν τοιούτων θηρευτῶν . . . ἐν τῷ Ἱερεμίας προφητεία φέρεται ἐκ προσώπου
 τοῦ Θεοῦ ἔχουσα οὕτως· Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω κτλ. — Vgl. Chrysost. (Gh II,
 430): τινὲς καὶ εἰς τοὺς Ἀποστόλους τοῦτό φασιν, καὶ οὐ κωλύω. τέως δὲ τῆς ἱστο-
 ρίας ἐχόμεθα. Olymp. (Gh II, 430): τοὺς Ἀποστόλους λέγει. Hier. Comm. 954:
 quod primum mittat Apostolos, quibus Salvator dixit: Venite post me . . . et
 postea venatores, quos vel ecclesiasticos viros vel Angelos possumus accipere etc.
 — 15 Matth. 4, 18. — 18 Matth. 4, 19. 20. — 19 Vgl. Matth. 4, 19 (vgl. Hier. Übers.)
 od. Luk. 5, 4. 5 Joh. 21, 6?

5 ἐπ' Blass πρὸς S | 8 Ἀμήν + ὁμιλία ιε' S | 9—12 Εἰς—αὐτῶν nach H: De
 eo quod scriptum est: Ecce ego mitto piscatores multos, dicit Dominus, usque ad
 eum locum in quo ait: Peccatum Juda scriptum est in stilo ferreo,
 in ungue adamantino sculptum super pectus cordis eorum, vgl. 141, 19 ff.
 27 ff. u. d. Hexapla; in S ist ein freier Raum gelassen | 11 γραφείῳ Blass γραφίῳ S, so
 stets in Hom. 16 | 13 Homilia XVII H | 14—S. 133, 30 Hierzu Fragm. 62 in C: Πέμ-
 πει—ἑώραξεν | 15 καὶ] et ibi H | 17 ὁ σωτὴρ] Jesus H | 19 Ἰησοῦς] Saluator H.

αὐτοὺς ἐπὶ (ἀνθρώπων) ἀναλαβεῖν τὸ ἀλιεύειν. καὶ ἄλλους δὲ δύο ἀδελφοὺς εὗρεν, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τοῦ πατρὸς καταρτίζοντας τὰ δίκτυα· καὶ τούτους ἐκάλεσεν ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐπιστήμην, πεποίηκε δὲ κακείνους
 5 ἅλιεις ἀνθρώπων. καὶ εἰ τίς γε κατενόησε τοὺς ἔχοντας ἀπὸ θεοῦ
 285v χάριν λόγου πεπλεγμένην ὡς δίκτυα καὶ συγκειμένην ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραφῶν ὡς ἀμφίβληστρον, ὅστε περιβάλλεσθαι ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκροατῶν τὸ πλέγμα, κατενόησε δὲ καὶ τεχνικῶς τοῦτο γινόμενον κατὰ τὴν ἐπιστήμην ἣν ἐδίδαξεν ὁ Ἰησοῦς, ὅψε(τα)ι τίνα τρόπον οὐ μό-
 10 νον τότε ἀλλὰ καὶ νῦν ὁ σωτὴρ ἡμῶν πέμπει ἅλιεις ἀνθρώπων παιδεύσας αὐτούς, ἵνα δυνηθῶμεν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀνελθεῖν καὶ φυγεῖν αὐτῆς τὰ πικρὰ κύματα.

Ἄλλ' ἐκεῖνοι οἱ ἰχθύες οἱ ἄψυχοι ἀνελθόντες ἐν ταῖς σαγήναις καὶ ἐν τοῖς ἀμφίβληστροῖς καὶ ἐν τοῖς δικτύοις ἢ ἐν τοῖς ἀγκίστροις,
 15 ἀποθνήσκουσι θάνατον οὐχὶ διαδεχομένης ζωῆς τὸν θάνατον. ὁ δὲ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἁλιέων Ἰησοῦ καὶ ἀνελθὼν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μὲν ἀποθνήσκει, ἀποθνήσκει δὲ τῷ κόσμῳ, ἀποθνήσκει τῇ ἁμαρτία, καὶ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τῷ κόσμῳ καὶ τῇ ἁμαρτίας ζωοποιεῖται ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ καὶ ἀναλαμβάνει ἄλλην ζωὴν. ὡσεὶ
 20 ἔδνω καθ' ὑπόθεσιν νοῆσαι τὴν τοῦ ἰχθύος ψυχὴν μεταβάλλουσαν μετὰ τὸ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ ἰχθυακοῦ καὶ γινομένην τι κοῖτιτον παρ' ἰχθύν (παράδειγμα ἔλαβον, μὴ ἀφορμάς τις λαμβανέτω ὧν οὐκ ἦκουσε), τοιοῦτον δὴ τι νοήσεις. ἀνεκλήλυθας ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὑποπεσὼν τοῖς δικτύοις τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, ἐξελθὼν μετα- 22

1 ff. Vgl. Matth. 4, 21. — **6** Vgl. in Matth. Tom. 10, 12 (Lo 3, 31): σαγήνης δὲ πλοκῆ ποικίλη ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κατὰ τὴν πεπλεγμένην ἐκ παντοδαπῶν καὶ ποικίλων νοημάτων παλαιῶν καὶ νέων γραφῶν. — **13 ff.** Vgl. in Matth. Tom. 10, 13 (Lo, 3, 34): ἐπὶ μὲν τῶν ἰχθύνων, ὡς πρὸς τὴν ζωὴν αὐτῶν, φαλόν τι αὐτοῖς συμβαίνει, τὸ ὑπὸ τὴν σαγήνην εἰρεθῆναι· τῆς γὰρ κατὰ φύσιν αὐτοῖς ζωῆς στερισκονται. — **17 ff.** Vgl. Röm. 6, 2. 8—11.

1 ἐπὶ—ἀλιεύειν] de piscatoribus piscum, piscatores hominum H | ἀνθρώπων Koetschau | τὸ Ru τοῦ S | **2** εὗρεν] + Dominus H | **3** πατρὸς] + Zebedaeo H NT | **5** κατενόησε] + iuxta hanc historiam c. discipulos Salvatoris H | ἀπὸ θεοῦ] < H | **6/7** πεπλεγμένην—ἀμφίβληστρον] ita Scripturarum ratione contextam ut retia H | **6** πεπλεγμένην nach H (s. ob.) πεπληρωμένην S | ὡς Co ut H ἦν S | συγκειμένην Hu συγκειμένων S | **7/8** τῶν—πλέγμα] humanas gyro artificis H | **8** κατενόησε δὲ nach H: et consideret κατανοῆσαι δὲ S | **9** ὄψεται nach H: videbit | **13** οἱ ἄψυχοι] < H | **14** καὶ ἐν τοῖς δικτύοις] < H | **15** οὐχὶ—θάνατον] < H | **18/19** καὶ!—ζωήν] ut consurgens Christo, vivat Deo H (vgl. Röm. 6, S) | **19/20** ὡσεὶ ἐδίνω Hu Si ergo possis H ὡς εἰ ἐδίνω S | **22/23** παράδειγμα—νοήσεις] tunc seies quo nobis profecerit exemplum. Nemo blasphemet, nemo male laceret, non vocetur crimen quod ad alterius adductum est intelligentiam H | **23** νοήσεις Koetschau νοήση S.

βάλλεις τὴν ψυχὴν, οὐκέτι ἰχθύς εἶ διατριβων <ἐν> τοῖς ἄλμυροῖς τῆς
θαλάσσης κύμασιν, ἀλλ' εὐθέως σου μεταβάλλει ἢ ψυχὴ καὶ μετα-
μορφοῦται καὶ γίνεται κρείττον τι καὶ θεϊότερον παρ' ὃ ἦν τὸ πρό-
286^r τερον. ὅτι δὲ μεταμορφοῦται | καὶ μεταβάλλεται, ἄκουε Παύλου λέ-
5 γοντος· »ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένοι προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου
κατοπτρίζομενοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς
δόξαν, καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος. καὶ μεταμορφωθεὶς γέ
οὗτος ὁ ἰχθύς ὁ ὑπὸ τῶν ἀλιέων Ἰησοῦ συλληφθεὶς, καταλιπὼν τὰς
ἐν θαλάσῃ διατριβάς, διατριβάς ποιεῖται ἐν ὄρεσιν, ὥστε αὐτὸν δεη-
10 θῆναι οὐκέτι ἀλιέων τῶν ἀναγόντων αὐτὸν ἀπὸ θαλάσσης, ἀλλὰ
δευτέρων τινῶν, οἱ ὀνομάζονται θηρευταί, οἵτινες θηρεύουσιν ἀπὸ
παντὸς ὄρους καὶ ἀπὸ παντὸς βουνοῦ.

Ἀναβάς οὖν σὺ ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ συλληφθεὶς τοῖς δικτύοις
τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, μετάβαλε ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἐπιλάθου αὐτῆς,
15 ἤκε ἐπὶ τὰ ὄρη, τοὺς προφήτας, καὶ ἐπὶ τοὺς βουνούς, τοὺς δικαίους,
καὶ ποιῶ ἐκεῖ τὰς διατριβάς, ἵνα μετὰ ταῦτα, ὅταν ὁ καιρὸς σοι τῆς
ἐξόδου ἐπιστῆ, πεμφθῶσιν οἱ πολλοὶ θηρευταί, ἕτεροι παρὰ τοὺς
ἀλιεῖς. τίνες δ' ἂν εἶεν οὗτοι ἢ οἱ [ἐπι]τεταγμένοι ἐπὶ τὸ παραλαμ-
βάνειν τὰς ψυχὰς τὰς ἐν βουνοῖς, τὰς μὴ κάτω κειμένας; καὶ ὅρα εἰ
20 μὴ κέκραγε μυστικῶς ταῦτα λέγων ὁ προφήτης καὶ τούτον παριστὰς
τὸν νοῦν ἐν τῷ »ἰδοῦ, ἐγὼ ἀποστέλλω ἀλιεῖς πολλούς, λέγει κύριος,
καὶ ἀλιεύσουσιν αὐτούς· καὶ μετὰ ταῦτα ἀποστελῶ πολλοὺς θηρευτάς,
καὶ [καὶ] θηρεύσουσιν αὐτούς ἐπάνω παντὸς ὄρους καὶ ἐπάνω παντὸς
βουνοῦ». 2. εἶπερ οὖν θέλεις συλληφθῆναι ὑπὸ τῶν θηρευτῶν, ὅρα
25 μὴ τὰς διατριβάς ποιῆσῃ ἐν ταῖς κοιλάσι μηδὲ κάτω πον διατρίψῃς,
ἀλλὰ ζῆται τὰ ὄρη. ἀνάβα εἰς τὸ ὄρος ὅπου Ἰησοῦς μετεμορφώθη,
ἀνάβα εἰς τὸ ὄρος ἐφ' οὗ »ἰδὼν τοὺς ὄχλους ἀναβέβηκεν· ὁ Ἰησοῦς,
καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταί, ἔνθα »ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ
ἐδίδαξε λέγων· μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν
30 ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» καὶ τοὺς ἐξῆς τούτων μακαρισμούς.

5ff. II Kor. 3, 18. — 26 Vgl. Matth. 17, 1 Par. — 27f. Vgl. Matth. 5, 1. —
28 Matth. 5, 3.

7 γε] τε S | 9 διατριβάς ποιεῖται] *sit conversatio tua* H (= δ. ποιέτω?) |
11 οἱ ὀνομάζονται θηρευταί] *quos venatores Scriptura nuncupat* H οἷον ὀνομάζον-
ται θηρευταί S οἷον ὀνομάζονται θηρευτῶν Hu | 13/14 ἀναβάς — θαλάσσης] *de locis*
altioribus: ibi sit deambulatio tua, ibi mens, gressus et statio H | 14 μετάβαλε Ru
μετέβαλε S | ἐπιλάθου Hu *obliviscere* H ἐπελάθου S | αὐτῆς] + *obliviscere vallium*
ac profundorum H | 16 ὅταν Blass Koetschau ὅτε S | 17 πεμφθῶσιν S | πολλοὶ] <
H | 18 τεταγμένοι Blass *constituti* H | τὸ Blass τοῦ S | 19 τὰς² — κειμένας] *et te*
cum caeteris sanctis de colle (+ et Vall.), de monte, de altiori loco accipiant H |
23 καὶ²] < H | 24 εἶπερ οὖν θέλεις] *Si vis et tu* H | 26/27 ἀλλὰ — ὄρος] *quaere colles,*
quaere montem H | 28 ἐνθα] *ex quo* H | 29 ἐδίδαξε] + *eos* H | 30 τούτων] *septem* H.

Καὶ οὐκ ἔξεστί γε τούτοις τοῖς θηρευταῖς ἀλλαχόθεν συλλαβεῖν ἢ ἀπὸ τῶν ὀρέων καὶ τῶν βουνῶν καὶ ἀπὸ τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν. ταῦτα γὰρ τὰ τρία λέλεκται ἐν τῷ προφήτῃ· »ἀποστελῶ γὰρ πολλοὺς θηρευτάς, καὶ θηρεύσουσιν αὐτοὺς ἐπάνω <παντὸς ὄρου> 5 καὶ ἐπάνω παντὸς βουνοῦ καὶ ἀπὸ τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν«. πόθεν οὖν νοήσω τὰς πέτρας καὶ τὰς ἐν ταῖς πέτραις τρυμαλιάς; ἔρχομαι ἐπὶ τὴν Ἑξοδον, ζητῶ ἄχνος εὐρεῖν διηγήσεως τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν, εὐρίσκω Μωσέα ἐκεῖ βουλόμενον γινῶναι τὸν θεόν, καὶ τὸν θεὸν ἐπαγγελλόμενον || αὐτῷ καὶ λέγοντα· »ἰδοὺ, θήσω σε 229 εἰς ὀπὴν τῆς πέτρας, καὶ κατανοήσεις μου τὰ ὀπίσω· τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ὀφθήσεται σοι«. ἐὰν νοήσης ἐκεῖ τὴν πέτραν καὶ ἴδῃς ἐκεῖ τὴν ὀπὴν τῆς πέτρας, τίνα τρόπον ὁ ἐπὶ τῆς πέτρας στάς καὶ τὴν ὀπὴν τὴν ἐν τῇ πέτρᾳ ἰδὼν βλέπει τὸν θεὸν διὰ τῆς ὀπῆς τῆς πέτρας, ὅφει καὶ τὰς πολλὰς πέτρας καὶ τὰς τρυμαλιάς αὐτῶν. τίς 15 οὖν ἐκεῖνη ἡ πέτρα ἡ μία; »ἡ πέτρα δὲ ἦν ὁ Χριστός·« »ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας«, καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου» ἐν τῷ ἐνάτῳ καὶ τριακοστῷ λέγεται Φαλμῶ. τίς 2571 ἡ ὀπὴ ἡ ἐν τῇ πέτρᾳ; ἐὰν ἴδῃς τὴν Ἰησοῦ ἐπιδημίαν, ὅλον αὐτὸν νοήσας πέτραν, ὅφει τὴν ὀπὴν κατὰ τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ, δι' ἧς 20 ὀπῆς θεωρεῖται τὰ μετὰ τὸν θεόν. τοιοῦτον γὰρ νοεῖται ἐν τῷ »καὶ ὅφει τὰ ὀπίσω μου«.

3. Ἄλλ' εὗρον μίαν ὀπὴν μιᾶς πέτρας, μεταβαίνω τῷ λόγῳ ἀπὸ τῆς ὀπῆς ἐπὶ τὴν τρυμαλιὰν τῆς πέτρας, ζητῶ καὶ τὰς πολλὰς πέτρας. ἐὰν ἔλθω ἐπὶ τὸν χορὸν εἴτε τῶν προφητῶν εἴτε τῶν ἀποστόλων 25 εἴτε καὶ ἐπαναβεβηκότων ἁγίων ἀγγέλων, λέγω ὅτι πάντες οἱ Χριστοῦ μιμηταί, ὡς ἐκεῖνος πέτρα ἐστὶ, πέτραι γίνονται. καὶ ὡσπερ ἐκεῖνος

9 Exod. 33, 22. 23. — 15 I Kor. 10, 4. — Vgl. in Psal. 36 Hom. 4, 1 (Lo 12, 204. 205). — 16 Psal. 39, 2. — 20 Exod. 33, 23. — 24ff. Vgl. in Matth. Tom. 12, 10 (Lo 3, 147): Πέτρα γὰρ πᾶς ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς κτλ.

1 ἀλλαχόθεν] + homines H | 3—5 ταῦτα—πετρῶν] < H | 4/5 παντὸς ὄρου καὶ ἐπάνω Co ἀπὸ S | 6—S. 136, 10 Hierzu Fragm. 63 in C: Τίνας—Ἰησοῦ | 6 οὖν] < H | 7 ζητῶ nach H: quaeero ζητῶν S | διηγήσεως S¹ a. R. mit d. Zeichen γό.; διηγήματος S* interpretationis H | 9 ἐπαγγελλόμενον S* ἐπαγγελλόμενον S¹ | 12 ὁ] Moyses H | στάς Blass ἰστάς S | καὶ] + de H (= κατὰ?) | 14 πολλὰς] cacteras H, doch vgl. Z. 15. 22 | 15 ἡ μία] < H | 17 ἐνάτῳ S | 18/19 ἐὰν—αὐτοῦ] Vide eum apud Deum Patrem, Verbum Deum, videbis integram petram: vide dispensationem assumpti corporis, videbis foramen petrae H κατὰ μὲν τὴν θεότητα πέτρα χορηματίζων . . . κατὰ δὲ τὴν οἰκονομίαν ὀπῆ C; der gleiche Sinn scheint in S weniger gut ausgedrückt zu sein | 20 θεωρεῖται—θεόν] τὰ μετὰ θεὸν θεωρεῖται C posteriora Dei juxta possibilitatem imbecillitatis suae humanus intuetur aspectus H | τὰ CH τὸ S | 22 ἀλλ'] < H | 22/23 μεταβαίνω—πέτρας] < H | 23 καὶ—πέτρας] alias petras, et alias cavernas H | 26 ἐστὶ] + qui docuit H | πέτραι Blass Lietzmann petrae H πέτρα S.

ἔχει ὀπήν δι' ἧς κατανοεῖται τὰ ὀπίσω τοῦ θεοῦ, τὸν αὐτὸν τρόπον
 ἕκαστος ὁδὸν διδόνς τοῦ νοεῖσθαι θεὸν διὰ τῶν λεγομένων ἐπ' αὐτοῦ.
 ποιεῖ ἐν αὐτῷ ὀπήν, εἰ δὲ καὶ ἄλλως βούλει ὀνομάσαι, τρυμαλιάν.
 ἀφ' ἧς ὀπής ἢ τρυμαλιᾶς ὄψει διὰ μὲν Μωσέως τὸν νόμον, διὰ δὲ
 5 Ἰσαίου τὴν προφητείαν αὐτοῦ, διὰ δὲ Ἱερεμίου ἄλλους λόγους θεοῦ.
 εἰ δὲ καὶ ἄγγελος ἔσται λαλῶν, ὡς ἐλάλησε κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ
 »ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί«, κάκει ἴσταμαι ἐπὶ τοῦ ἀγγέλου, καὶ
 βλέπω κάκει πέτραν καὶ ὀπήν πέτρας καὶ βλέπω ἀγγελικῶς τὸν
 θεόν. 4. ἀλλὰ παραδειγματός μοι χρεῖα, ἵνα παραστήσω, πῶς ἔστιν
 10 ἐλθόντα ἐπὶ ἄγγελον καὶ δι' ἀγγέλου τὸν θεὸν ἰδεῖν. γέγραπται γὰρ
 ἐν τῇ Ἐξόδῳ· »ὄφθη ἄγγελος κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς βάτου τῷ Μωσεῖ.
 καὶ ὁρᾷ Μωσῆς, ὅτι ὁ βάτος καίεται πυρί, καὶ ὁ βάτος οὐ κατακαίεται«.
 καὶ οὐκ εἶπεν ἡ γραφή, ὥσπερ εἶπε κατὰ τὴν ἀρχὴν ὅτι »ὄφθη
 ἄγγελος«, οὕτως εἶπεν ὅτι ἄγγελος κυρίου, ἀλλ' »ἐγὼ θεὸς Ἀβραάμ
 15 καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ«. ἦν οὖν ἐκεῖ ὁ θεὸς ἐν τῷ ἀγγέλῳ
 287^v θεωρούμενος, | ὡς διὰ τῆς πέτρας θεὸς γινωσκόμενος καὶ τῆς ὀπής
 τῆς ἐν αὐτῷ.

Οὐκ οἶδας οὖν, πότε πέμπονται οἱ θηρενταί. διὰ τοῦτο μηδέ-
 ποτε ἀπὸ τῶν ὀρέων καταβῆς μηδὲ καταλίπης τὸς βουνούς μηδὲ ἕξω
 20 γίνου τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν· ἐὰν γὰρ ἕξω εὐρεθῆς, λεχθήσεται
 σοι ὡς ἕξω τυγχάνοντι καὶ λέγουσι τὰ τῶν ἕξω· »ἄφρον, ταῦτη τῇ
 νεκτὶ ἀπαιτοῦσι τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ σοῦ· ἂ || δὲ ἠτοιμάσας, τίμη ἔσται; 230
 λεχθήσεται [σοι ταῦτα· λεχθήσεται] δέ σοι [καὶ] ταῦτα, ἐὰν φάσκῃς·
 »καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ ἐρῶ τῇ
 25 ψυχῇ μου· ψυχῇ, ἔχεις ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε,
 πίε, εὐφραίνου«. ὁρᾷς τὸν κάτω τῶν ὀρέων, τὸν κάτω τῶν βουνῶν,
 τὸν ἕξω τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν, πῶς πλανᾶται καὶ ἐν τῇ περὶ
 ἀρεθῶν κρίσει, οἰόμενος ταῦτα εἶναι ἀγαθὰ. διὸ φησι· »καὶ ἐρῶ τῇ
 30 ψυχῇ μου· ψυχῇ, ἔχεις ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά«. τὸν σίτον καὶ
 τὴν εὐφορίαν τῶν γηίνων ἀγαθὰ εἶναι νενομίκεν· οὐ γὰρ εἶδεν ὅτι

7 Sachar. 1, 9 u. δ. — 11 ff. Exod. 3, 2. — 14 Exod. 3, 6. — 21 Luk. 12, 20. —
 24 Luk. 12, 18. 19. — 28 Luk. 12, 19.

2 τοῦ Hu τὸ S | {3 αὐτῷ} αὐτῷ S | ὀνομάσαι] *intelligere petram, et petrae* H |
 4. 11. 12 μωνσέως etc. S | 5 αὐτοῦ] < CH | λόγους Co H λόγος S | 6/7 κατὰ—
 ἐν τῷ »ὁ ἄγγελος« nach C: κατὰ τὸ ὁ ἄγγελος u. H: *juxta illud Propheticum: An-*
gelus κατὰ—ἐν τῷ εὐαγγελίῳ S | 7/8 καὶ—πέτρας] < H | 8 βλέπω¹ Blass βλέπων
 S | βλέπω² Blass Koetschau *video* H βλέπων S | 11 πυρὸς] < H | 14 ἄγγελος¹] +
Domini H | οὕτως] + *et in reliquis subsequuta est* H wohl richtig | εἶπεν] ἐνθάδε
 Co | ἴτε] + *Ego* H | 23 λεχθήσεται¹—ταῦτα²] *Dicentur autem tibi ista* H λεχθήσε-
 ται δέ σοι ταῦτα Co | 24 μου] < H | 28 καὶ] < H | 29 εἰς ἔτη] < H | 30 γηίνων]
 + *fructuum* H, besser.

τὰ ἀληθῶς ἀγαθὰ οὐκ ἔστιν ἐν τῇ κατηραμένη γῆ, ἀλλὰ τὰ ἀληθῶς ἀγαθὰ ἔστιν ἐν οὐρανῷ. ἐθησαύριζεν ἐπὶ γῆς, [καὶ] ἐπεὶ ᾤετο ἀγαθὰ εἶναι τὰ ἐπὶ γῆς. ἐὰν δέ τις μεταβῆ ἀπὸ τοῦ θησαυρίζου »ἐπὶ γῆς«, πειθόμενος τῷ Ἰησοῦ, εἰς τὸ θησαυρίζου »ἐν οὐρανῷ«, οὐ λεχθήσεται
 5 αὐτῷ· »ἄφρον, [τί] ταύτη τῇ νυκτὶ ἀπαιτοῦσι τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ σοῦ«, ἀλλ' ἐλθόντες οἱ θηρευταί, ζητοῦντες οὐ τὰ κάτω ἀλλὰ τὰ ἐν τοῖς ὄρεσι ζῶα, τὰ ἐν τοῖς βουνοῖς, τὰ ἐν ταῖς τρυμαλιαῖς τῶν πετρῶν
 288r σκεπαζόμενα, συλλήφονται ταῦτα καὶ ἀπάξουσιν αὐτὰ | ἀπὸ τῆς θήρας ἐκείνης. ὅπου; ἐπὶ τὴν ἀνάπausιν τῶν ἀγίων καὶ μακαρίων ἐν
 10 Χριστῷ Ἰησοῦ.

»Οἱ« γὰρ »ὄφθαλμοί μου« φησὶν »ἐπὶ πάσας τὰς ὁδοὺς αὐτῶν«. τῶν τοιούτων, τῶν ἐπὶ τὰ ὄρη τὰς διατριβὰς ποιουμένων καὶ ἐν τοῖς βουνοῖς καὶ ἐν ταῖς τρυμαλιαῖς τῶν πετρῶν, [καὶ] ἐπὶ τὰς ὁδοὺς πάσας ὁ θεὸς ἔχει τοὺς ὄφθαλμούς. »καὶ οὐκ ἐκρύβησαν ἀπὸ προσ-
 15 ὄπου μου« οἱ τοιοῦτοι· οἱ γὰρ φαῦλοι κρύπτονται ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ. ἤκουσεν Ἀδὰμ μετὰ τὴν παράβασιν »τὴν φωνὴν κυρίου τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν« καὶ ἐκρύβη, ὁ δὲ ἅγιος οὐ κέκρυπται, ἀλλ' ἔχει καρδίαν μετὰ παρησίας τῆς κατὰ τὴν ἀγίαν πολιτείαν πρὸς τὸν θεόν. »ἐὰν« γὰρ »ἢ συνείδησις ἡμῶν
 20 μὴ καταγινώσκη, ἔχει παρησίαν πρὸς τὸν θεόν, καὶ ὃ ἂν αἰτούμεθα λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ«. ὁ μὲν οὖν Ἀδὰμ εἰ καὶ ἡμαρτεν, οὐκ εἰς ὑπερβολὴν χαλεπὴν ἁμαρτίαν ἡμαρτεν· διὰ τοῦτο ἐκρύβη »ἀπὸ προσ- ὄπου τοῦ θεοῦ«. ὁ δὲ ἁμαρτωλότερος αὐτοῦ Κάιν καὶ ἀσεβέστατος ὁ ἀδελφοκτόνος τί πεποίηκεν; »ἔξῃλθεν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ«.
 25 Ὅστε συγκρίσει κακῶν ἔλαττον εἶναι τὸ κρυβῆναι ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ· καὶ γὰρ οὗτος κρύπτεται οὐκ ἀπερυθριῶν, ἀλλ' αἰδούμενος τὸν θεόν. »οὐκ ἐκρύβησαν« οὖν »ἀπὸ προσώπου μου«. οὗτοι, οἱ ταῦτα

3f. Vgl. Matth. 6, 19. 20. — **5** Luk. 12, 20. — **15** Vgl. Philo leg. alleg. III I, 87M: ὁ φαῦλος φηγὰς ἔστιν . . . ἐνθὺς ἀποκέκρυπται θεόν. — **16. 22** Vgl. Gen. 3, 8. — **19** I Joh. 3, 21. 22. — **24** Vgl. Gen. 4, 16.

2 καὶ] < CoH | **3** ἀπὸ—γῆς] *sublata cruce* H (vgl. Matth. 16, 24 Par.) | **5** τί] < HuH | **6** θηρευταί] + *et* H | οὐ—ἀλλὰ] < H | **8** ταῦτα] *illum* H | αὐτὰ] *cum eis pariter* H | **9** ἐκείνης ὕπου] *sublimi et* H | **11** οἱ γὰρ] *quia* H | φησὶν] < H | **12—20** Hierzu Fragm. 64 in C: Τῶν—θεόν | **13** καὶ² < HC | **15** οἱ τοιοῦτοι] *Qui sancti sunt, non se abscondunt a facie Dei* H | **16** παράβασιν] + *coelestis mandati* H | **18** οὐ κέκρυπται] *hoc non facit* H | **20** ἔχει] *so* NT codd. B 29 ἔχομεν C *habemus* H | **22** ὑπερβολὴν—ἡμαρτεν] *perfectam malitiam mens ejus corruiit* H | **23** αὐτοῦ Κάιν] < H | **24** θεοῦ] + *et habitavit in terra Naid* H | **26** θεοῦ] + *quam fugere cum* H | **26/27** καὶ—θεόν] *In alio quippe conscientiae vulnus inflictum tenebras et secreta perquirens, levare oculos non patitur ad coelum. In alio autem ex desperatione nata contumacia negligit Dominium* H | **27** μου] + *neque absconditae sunt iniquitates eorum contra oculos meos* H, vgl. LXX Luc. u. Hexapla | **27—S.** 137, 1 οὗτοι—ποιήσαντες] *Hi super quas injustitias non se absconderunt a facie Dei*? H.

ποιήσαντες, ἐν ἁμαρτίαις ποτὲ γεγόνασι καὶ ἀπὸ ἁμαρτιῶν τῶν ἐν τῇ θαλάσῃ ἠλιεύθησαν. 5. Ἦν οὖν μὴ ὑπολαμβάνωσιν οἱ ἄλιευθέντες καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὰ ὄρη ἐλθόντες, ὅτι ἐκ δικαιοσύνης αὐτοῖς ταῦτα γεγένηται, ὑπομιμνήσκει οὐ μόνον ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ὁ λόγος
288^v τῶν | προ|τέρων ἁμαρτημάτων. διὸ λέγεται μετὰ τὰς εὐεργεσίας· 23
»καὶ οὐκ ἐκρύβη τὰ ἀδικήματα αὐτῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου».

Τὰ ἐξῆς ἀγῶνα μέλλει ἡμῖν ἐμποιεῖν. εἴτε γὰρ νοοῦμεν (ὡς ἀκόλουθα), φροντίσομεν ἐπιμελῶς περὶ τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἁμαρτημάτων· εἴτε δοκεῖ οὐκ ἀκόλουθα εἶναι τοῖς προαποδοδομένοις περὶ ἄλιευμένων καὶ θηρευομένων, καὶ οὕτως εἰς ἀγῶνα ἡμᾶς ἐμβάλλει οὐ τὸν τυχόντα. »καὶ ἀνταποδώσω» γὰρ φησὶ »πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀδικίας αὐτῶν καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἐφ' αἷς ἐβεβηλοῦσαν τὴν γῆν μου ἐν τοῖς θνησιμαίοις τῶν βδελυγμάτων καὶ ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν, ἐν αἷς ἔπλησαν τὴν κληρονομίαν μου». τὸ »πρῶτον» εἴτε μὴ νοήσαντες ἐξεῖλάν
15 τινες τῶν γεγραμμένων εἴτε καὶ οἰκονομήσαντες ἐξελεῖν οἱ Ἑβδομήκοντα. θεὸς ἂν εἶδείη. ἡμεῖς μέντοιγε συγκρίναντες ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσιν εὖρομεν κείμενον· »καὶ ἀνταποδώσω πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀδικίας αὐτῶν», ἵνα δηλωθῇ ὅτι εἰ καὶ ἄξιοι διὰ τὰ δεύτερα αὐτῶν ἔργα μακαριότητος εἶεν, ἐπεὶ ἄνθρωποι εἰσι καὶ ἐν ἁμαρτίαις γεγόνασι,
20 πρῶτον δεῖ ἀπολαβεῖν αὐτοὺς τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. καὶ ὅρα εἰ μὴ ὁ λόγος ἐστὶν ἀληθής. τίς οὐκ ἀπολήψεται τὰς ἁμαρτίας ἢ ὁ μετὰ τὸ πιστεῦσαι καὶ λαβεῖν ἄφρασιν ἁμαρτημάτων (ὡς ἀκοῦσα τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· »ἀφείωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι») μηκέτι ἁμαρτάνων; εἰ δὲ μετὰ τὴν ἄφρασιν τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ λουτροῦ τῆς
289^r παλιγγενεσίας ἁμαρτάνοιμεν, ὥσπερ ἡμεῖς οἱ πολλοὶ οἱ μὴ τελειωθέντες ὡς οἱ ἀπόστολοι, μετὰ τὸ ἁμαρτάνειν δὲ καὶ σὺν τῷ ἁμαρτάνειν τινὰ δεόντως πράττομεν, τί ἡμᾶς περιμένει, κατανοητέον.

Ἄρα ἐὰν ἐξέλθωμεν τὸν βίον ἔχοντες ἁμαρτήματα, ἔχοντες δὲ καὶ ἀνδραγαθήματα, σωθησόμεθα μὲν διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα, ἀπο-
30 λυθησόμεθα δὲ περὶ τῶν ἐν γνώσει ἡμαρτημένων; ἢ κολασθησόμεθα μὲν διὰ τὰ ἁμαρτήματα, οὐδαμοῦ δὲ μισθὸν ληψόμεθα τῶν

14f. Vgl. d. Hexapla: ✕ A' Θ' πρῶτον' u. Hier. Comm. 955. — 23 Matth. 9, 2. — Vgl. Joh. 5, 14 8, 11. — 24 Vgl. Tit. 3, 5.

1 ποτὲ nach H: *Aliquando τότε* S | 3 ὅτι] + *non ex misericordia Dei sed* H | 7 ὡς ἀκόλουθα Lietzmann nach H: *ea cohaerere superioribus* vgl. S. 123, 1 | 8 φροντίσομεν Co φροντίσομεν S *pertimescimus* H | 9 εἴτε nach H: *sive ei δὲ* S | 11 γὰρ φησὶ] *illis* H | 15 τῶν γεγραμμένων S* τὸ γεγραμμένον Scorr. | ἔβδομήκοντα] + *sicut et caetera* H | 16 εἶδείη Hu εἶδείη S | συγκρίναντες Blass συγκρίνοντες S 19 μακαριότητος] + *Dei* H | 23 ἁμαρτάνων] ἁμαρτανε S | 27 πράττομεν Blass Koetschau πράττομεν S | 29 ἀπολυθησόμεθα Hu ἀπολλυθησόμεθα S.

ἀνδραγαθημάτων; ἀλλ' οὔτε τὸ ἕτερον, λέγω δὲ τὸ ἀπολαβεῖν τὰ
 χεῖρονα μὴ ἀπολαβεῖν δὲ τὰ κρείττονα, κατὰ δίκαιόν ἐστι τὸν
 θεόν, οὔτε τὸ ἕτερον, λέγω δὲ τὸ ἀπολαβεῖν τὰ κρείττονα μὴ
 ἀπολαβεῖν δὲ τὰ χεῖρονα, κατὰ δίκαιόν ἐστι τὸν θεόν, καθαίρειν
 5 βουλόμενον καὶ ἐκκόπτειν τὴν κακίαν. ἔστω γάρ σε ὀφθοδομηκέναι,
 μετὰ τὸν θεμέλιον Χριστὸν Ἰησοῦν ὃν δεδίδαξαι, οὐ μόνον χρυσὸν
 καὶ ἄργυρον καὶ λίθον τίμιον — εἶγε ἔχεις χρυσὸν καὶ πολὺν χρυσὸν
 ἢ ὀλίγον; ἔστω σε ἔχειν ἄργυρον, λίθον τίμιον, οὐ μόνον δὲ φημι
 ταῦτα, ἀλλ' ἔστω σε ἔχειν καὶ ξύλα καὶ χόρτον καὶ καλάμην — τί
 10 βούλει σοι γενέσθαι μετὰ τὴν ἔξοδον; πότερόν ποτε εἰσελθεῖν || εἰς 232
 τὰ ἅγια μετὰ τοῦ ξύλου σου καὶ μετὰ τοῦ χόρτου σου καὶ τῆς καλά-
 μης, ἵνα μιάνης τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ; ἀλλὰ πάλιν ἀπομείναι θέλεις
 διὰ τὸν χόρτον, διὰ τὰ ξύλα, διὰ τὴν καλάμην ἐν τῷ πυρὶ καὶ μηδὲν
 ἀ(πο)λαβεῖν ὑπὲρ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἄργυρου καὶ λίθου τιμίον; οὐδὲ
 15 τοῦτο εὐλογον. 6. τί οὖν; πρῶτον ἀκολουθεῖ ἀπολαβεῖν διὰ τὰ ξύλα
 τὸ πῦρ τὸ ἀναλίσκον [τὸ πῦρ] τὰ ξύλα καὶ τὸν χόρτον καὶ τὴν
 289v καλάμην· ὁ θεὸς γὰρ ἡμῶν τῇ | οὐσία λέγεται τοῖς συνιέναι δυνα-
 μένοις πῦρ εἶναι καταναλίσκον. καὶ ἐσιώπησε μὲν τὸ τί καταναλίσκον
 ὁ προφήτης λέγων· »ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον«, ἡμῖν δὲ κατα-
 20 λέλοιπε νοεῖν. ὅτι εἶπεν· »ὁ θεὸς πῦρ ἐστι καταναλίσκον«, ἔστι
 τι τὸ καταναλισκόμενον. τί οὖν ἐστι τὸ καταναλισκόμενον; οὐ
 γὰρ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἀναλίσκει, οὐ τὸ ἴδιον κτίσμα κα-
 ταναλίσκει, ἀλλὰ τὸν ἐποικοδομηθέντα χόρτον, τὰ ἐποικοδομηθέντα
 ξύλα, τὴν ἐποικοδομηθεῖσαν καλάμην.
 25 Ὁ τόπος ἦν δυσδιήγητος σφόδρα. ἐπαγγελίαι ἦσαν, καὶ μετὰ τὰς
 ἐπαγγελίας λέγει· »καὶ ἀνταποδώσω πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀδικίας
 αὐτῶν«. ἀναγκαίως πρόσκειται τὸ »πρῶτον«. πρῶτον γὰρ τὰ τῆς
 ἀδικίας, εἶτα τὰ τῆς δικαιοσύνης ἀποδίδονται. οὐ γὰρ ἀνάπαλιν ὁ θεὸς
 ἀνταποδίδωσιν. εἰ πρῶτον ἀπεδίδου τὰ ἀγαθὰ, ἵνα ἀπολάβωμεν τὰ

5 ff. Vgl. I Kor. 3, 11—13. — 11 Vgl. Matth. 22, 2. 12. — 15 ff. Vgl. S. 20, 1 ff.
 — 19 Hebr. 12, 29 Deut. 4, 24. — 22 Vgl. Gen. 1, 26.

1 οὔτε τὸ ἕτερον] οὐδὲ τὸ ἕτερον S neutrum horum verum est H | 1—5
 λέγω—κακίαν] quia et pro peccatis torquēbimur, et pro justitia recipiemus
 praemia quae meremur H | 6 μόνον] + in corde tuo H | 7—9 εἶγε—ταῦτα] si tamen
 habes aliquid auri vel argenti H | 7 εἶγε ἔχεις SH ἔστω σε ἔχειν Co | καὶ³] I. ἦ?
 S ἄργυρον Co ἀργύριον S, doch vgl. Z. 7. 14 | 13 ἐν τῷ πυρὶ] foris H | 13/14 μηδὲν
 ἀπολαβεῖν Co nihil mercedis accipere H μηδένα λαβεῖν S | 14 ὑπὲρ] Blass ἀντι
 Koetschau pro H περὶ S | 15 τί—ἀκολουθεῖ] Quid igitur sequitur nisi ut primum
 H | 16 τὸ πῦρ²] < CoH | 17 τῇ οὐσίᾳ] < H | 20—21 ὅτι—καταναλισκόμενον] de
 manifestioribus intellectum H | 25 ἦν] est H | σφόδρα] et ad interpretandum
 nimii sudoris egens, ut cum primis secunda consentiant H | 26 ἐπαγγελίας] + re-
 pente tristitia praedicantur H | ἀνταποδώσω] + illis H | 28 τὰ] übergesch. Scorr.

ἀγαθά, νῦν δὲ ἀποδίδωσι τὰ κακά, ἔδει λῆξαι τὰ ἀγαθά. ἵνα ἀπολάβωμεν τὰ κακά. (ἀλλὰ πρῶτον ἀποληψόμεθα τὰ κακά, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ ἀγαθά,) ἵνα τέλος λάβῃ διὰ τοῦ ἀφανισμοῦ τῶν κακῶν τὰ τῆς κολάσεως τῶν παθόντων, ἵνα μετὰ ταῦτα ἀποδῶ τὰ ἀγαθά. διὸ εὐρήσεις ἐν ταῖς
 5 ἑραῖς γραφαῖς τὸν θεὸν λέγοντα πρῶτον τὰ δοκοῦντα εἶναι σκυθρωπότερα καὶ μετὰ ταῦτα τὰ κρείττονα. »ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω· πατάξω, κἀγὼ ἰάσομαι«. »αὐτὸς ἀλγεῖν ποιεῖ καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν· ἔπαισε, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάσαντο«. ἐπὶ τούτοις ἔστι τὸν νοοῦντα καὶ
 290^ο ἐν τῷ σκηνώματί σου; ἢ τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει | ἀγίῳ σου; πορευόμενος ἄμωμος καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, λαλῶν ἀλήθειαν ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· ὃς οὐκ ἐδόλωσεν ἐν γλώσσει αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐποίησε τῷ πλησίον αὐτοῦ κακόν, καὶ ὀνειδισμόν οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ τοὺς ἔγγιστα αὐτοῦ«. (ἡμεῖς δὲ ὀνειδιζομεν καὶ τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας, λε-
 15 γούσης τῆς γραφῆς· »μὴ ὀνειδίξε ἄνθρωπον ἀποστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας«.) »ὀνειδισμόν οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ τοὺς ἔγγιστα αὐτοῦ· ἐξουδένωται ἐνώπιον αὐτοῦ πονηροῦς, τοὺς δὲ φοβουμένους κύριον δοξάζει«. πάντες οὖν οἱ ἔχοντες ὕλην ἐκείνου τοῦ πυρὸς πρῶτον ἀποληψόμεθα τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν.
 20 7. Ἄλλ' ἔρει τις τῶν ἀκουόντων· διήγησαι καὶ <τὸ> »διπλᾶς«. || 233
 ἔστω γὰρ ἀπολαμβάνειν με τὰς ἁμαρτίας πρῶτον, ἵνα ἐπὶ ἀπολάβω τὰς ἁμαρτίας, μετὰ τοῦτο πληρωθῆ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον·
 »εἴ τις τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς διὰ πυρὸς« — τί δήποτε »διπλᾶς« ἀπολαμβάνω τὰς
 25 ἁμαρτίας; ἀλλὰ λεκτέον ὅτι »δοῦλος ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου καὶ μὴ ποιήσας κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται« οὐκ ὀλίγας ἀλλὰ
 »πολλὰς«. ἄξιον οὖν ἔστι τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἁμαρτάνοντας ἀπολαμβάνειν αὐτῶν ἀπλᾶ τὰ ἁμαρτήματα, ἡμᾶς δὲ διπλᾶ ἡμῶν ἀπολαμβάνειν τὰ πταίσματα· »ἐκνοσίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ
 30 τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία, φοβερὰ δὲ τις ἐκδοχὴ κρίσεως καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους«.

6 Deut. 32, 39. — 7 Hiob 5, 18. — 9 Psal. 14, 1—3. — 15 Sir. 8, 5. — 16 Psal. 14, 3. 4. — 23 I Kor. 3, 15. — 25 Luk. 12, 47. — Vgl. Hier. Comm. 955. — 29 Hebr. 10, 26, 27.

1 ἀγαθά¹] vgl. ἀγαθά² u. Z. 2; κακά S; H sehr frei | 1/2 ἵνα—κακά¹] *vitia aeterna permanerant* H | 2/3 ἀλλὰ—ἀγαθά nach H: *sed ante recipiemus mala, et deinde bona* | 4 μετὰ—ἀγαθά] *virtutes permanerant in aeternum* H | 4/5 διὸ—γραφαῖς] *Observe omnem thesaurum Scripturarum, et invenies semper* H | 8/9 ἔστι—διακείμενον] *ergo, qui justus est, intellectu pio considerans* H | 9 λεγόμενα] + *ingemiscat et* H | 18 ἔχοντες] + *in nobis* H | 20 ἔρει] + *mihi* H | τὸ nach H: *id quod sequitur* | 21/22 πρῶτον—τοῦτο] *ut* H | 26 κατὰ—ἀλλὰ] *eam (+ plagis Vall.) rapulabit* H | 28/29 ἡμῶν—πταίσματα] *dicente apostolo* H | 29 γὰρ] < H.

Προφητεύθη τὰ περὶ τῶν ἀλιευ(θησ)ομένων καὶ θηρευθησομένων
 290^v καὶ ἀποληφομένων πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν. | μετὰ ταῦτα
 προφητεύεται ἢ κληῖσις τῶν ἐθνῶν σαφέστερον, οὐχὶ καλουμένων ἀλλὰ
 κεκλημένων, καὶ οὐχὶ (μὴ) εἰδόντων τί ἐξομολογήσονται καὶ τί εὐχαρι-
 5 στήσωσιν, ἀλλ' ἤδη μεμαθηκότων. ἐν γὰρ τοῖς προτέροις (ἐ)μανθάνομεν
 ὅτι ἐκλήθησαν, ἤλιεύθησαν, ἐθηρεύθησαν, (τί) πείσονται δὲ ἐν τοῖς δευ-
 τέροις. ἴδωμεν τί προφητεύει περὶ ἡμῶν ἤδη μανθανόντων εὐχεσθαι,
 μᾶλλον δὲ μεμαθηκότων. 8. »κύριε, ἰσχύς μου καὶ βοήθειά μου καὶ
 καταφυγή μου ἐν ἡμέρᾳ κακῶν· πρὸς σὲ ἔθνη ἤξουσιν ἀπ' ἐσχάτου
 10 τῆς γῆς καὶ ἐρουῦσιν· ὡς ψευδῆ ἐκτίσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἰδῶλα,
 (καὶ) οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα«. ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς ἦλθε τὰ
 ἔθνη πρὸς τὸν θεόν, καὶ εἶρηκε τὰ ἔθνη· »ψευδῆ ἐκτίσαντο οἱ πατέρες
 ἡμῶν εἰδῶλα, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα«; πῶς »ἀπ' ἐσχάτου
 τῆς γῆς«; εἰσὶ τινες τῆς γῆς πρῶτοι καὶ εἰσὶ τινες τῆς γῆς ἔσχατοι.
 15 τίνες πρῶτοι; »οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου τῆς γῆς πρῶτοι, οὐχ ἄπλῶς
 πρῶτοι· οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου, οἱ εὐγενεῖς, οἱ πλούσιοι, οἱ ἀξιοματικοί.
 τίνες οἱ ἔσχατοι; »τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός, τὰ ἀγενῆ,
 τὰ ἐξουθενημένα, τὰ μὴ ὄντα«. »ἤξουσιν« οὖν »ἔθνη ἀπ' ἐσχάτου τῆς
 γῆς«, ὡσεὶ ἔλεγεν· ἀπὸ τελευταίων τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων, ἀπὸ
 20 μωρῶν, ἀπὸ ἀγενῶν, ἀπὸ ἐξουθενημένων, »καὶ ἐρουῦσιν· ὡς ψευδῆ
 ἐκτίσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἰδῶλα, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα«. οὐχ ὅτι
 ἔστι τινὰ εἰδῶλα ἀληθῆ, ὧν πρὸς ἀντιδιαστολὴν λέγεται τὰ
 ψευδῆ, ἀλλὰ εἰδῶλα, (ἄ)τινα τῇ φύσει ἐστὶ ψευδῆ· »καὶ οὐκ ἔστιν ἐν
 αὐτοῖς ὠφέλημα«.

291^r 9. »Εἰ ποιήσει ἑαυτῷ ἄνθρωπος θεοῦς«. | οὐ μόνον ἀπὸ τῶν
 ἀγαλμάτων ποιούσιν ἑαυτοῖς ἄνθρωποι θεοῦς, ἀλλ' εὐρήσεις καὶ ἀπὸ
 τῶν ἀναπλασμάτων ποιούντας ἄνθρώπους ἑαυτοῖς θεοῦς· ὅσοι γὰρ
 δύνανται ἀναπλάσαι θεὸν ἕτερον καὶ κοσμοποιίαν ἄλλην παρὰ || τὴν 234

2ff. Vgl. Theodoret. (Gh II, 435): κληῖσις τῶν ἐθνῶν προφητεύεται ὡς ἡλιευ-
 μένων ἤδη καὶ μεμαθηκότων ἐξομολογεῖσθαι. — 15. 17 Vgl. I Kor. 1, 25—28.

1 ἀλιευθησομένων Koetschau | **3** σαφέστερον] < H | **4—8** καὶ! — μεμαθηκό-
 των] et seicut laudes referre pro gratia: et in Ecclesia consistentes, confitentur et
 adorant nomen ejus H | **4** ἐξομολογήσονται Ru ἐξομολογήσονται S | **5/6** ἐμαν-
 θάνομεν u. τί] Blass | **11** καὶ οὐκ Lo (vgl. Z. 13. 21) nec H | ὠφέλημα] + quomodo
 H vgl. Z. 13 | **12** θεόν] Dominum H | τὰ ἔθνη] < H | ψευδῆ] quam falsa H |
13 πῶς] quoniam isti sunt qui veniunt H | **15/16** τῆς — κόσμου] < H | **17/18** τὰ²—
 ὄντα] ut confundat fortia, et ea quae non erant ut destruat quae sunt H (vgl. I Kor.
 1, 27. 28) | **18** οὖν] < H | **22—S.** 142, 8 Hierzu Fragm. 65 in C.: Ψευδῆ — ἀναπλάσ-
 ματα | **22** ἀντιδιαστολῆ] + nime H | **23** ἄτινα nach H: quae tamen S | **25** θεοῦς]
 + et isti non sunt dii H | **28—S.** 141, 2 θεὸν — πάντες] creatorem extra universi-
 tatis Deum, alium Spiritum sanctum, alium Christum, alia saecula extra haec quae
 cernimus, omnes H | **28** ἕτερον] + (παρὰ τὸν τῶν ὄλων) mit H?

ἐπὶ τοῦ πνεύματος ἀναγεγραμμένην, οἰκονομίαν κόσμον παρὰ τὸν ἀληθῆ κόσμον [περὶ οἰκονομίας κόσμου], οὗτοι πάντες ἐποίησαν ἑαυτοῖς θεοὺς καὶ προσεκύνησαν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν. οἷον νόησόν μοι εἶτε ἐν Ἑλληνισί τοὺς γεννήσαντας δόγματα, φέρον εἰπεῖν, τῆσδε τῆς
 5 φιλοσοφίας ἢ τῆσδε, εἶτε ἐν ταῖς αἰρέσεσι τοὺς γεννήσαντας πρώτους δόγματα, οὗτοι ἐποίησαν ἑαυτοῖς εἰδωλα καὶ ἀναπλάσματα τῆς ψυχῆς καὶ στραφέντες προσεκύνησαν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἀποδεξάμενοι ὡς ἀλήθειαν τὰ ἴδια ἀναπλάσματα. πάντας οὖν τοὺς αἰσθητῶς καὶ τοὺς νοητῶς ποιῶντας ἑαυτοῖς θεοὺς διελέγχων ὁ λόγος
 10 φησὶν· «εἰ ποιήσει ἑαυτῷ ἄνθρωπος θεοὺς, καὶ οὗτοι οὐκ εἰσὶ θεοί; διὰ τοῦτο ἐγὼ δηλώσω αὐτοῖς τὴν χεῖρά μου ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ γνωριῶ αὐτοῖς καὶ τὴν δύναμίν μου». ποῖον καιρῷ ἢ τούτῳ; δεικνύων δὲ τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου· «καὶ γνώσονται φησὶν» ὅτι ὄνομά μοι κύριος».

15 10. Εἶτα ἄλλη ἐστὶ προφητεία, ἣν οὐκ οἶδ' ὅπως παρὰ τοῖς Ἑβδομήχοριτα οὐκ εὔρομεν, εὔρομεν δὲ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσι, δῆλον ὅτι κειμένην ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ, καὶ πεπλήρωται πραγμάτων ἀναγκαιοτάτων. δυναμένων ἐὰν προσέχωμεν ἐπιστρέψαι τὴν ψυχὴν ἡμῶν. οὕτως δὲ ἔχει τὰ ῥήματα· «ἁμαρτία Ἰούδα γέγραπται ἐν γραφείῳ σιδηρῷ, ἐν
 291v ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ ἐγκεκολλημένη ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς καρδίας αὐτῶν». (ἔστιν) ἐπὶ τὸ εὐχερέστερον ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι καὶ εἰπεῖν· περὶ τῶν Ἰουδαίων ταῦτα γέγραπται ὅτι ἡ ἁμαρτία αὐτῶν «γέγραπται». ἀλλ' ἐὰν ἴδῃς, ὡς πολλάκις ἐδείξαμεν, Ἰούδαν τροπικῶς λεγόμενον τὸν Χριστόν, μήποτε «ἁμαρτία Ἰούδα» ἡμῶν ἐστὶ τῶν πιστευόντων ἐπὶ
 25 τὸν Χριστὸν τὸν ἐκ φυλῆς Ἰούδα. εἰ δὲ δύνασαι καὶ ἄλλως ἀκούσαι μυστικώτερον, τάχα περὶ Ἰούδα προφητεύει τοῦ παραδότου, ὡς εἶναι περὶ αὐτοῦ τὴν προφητείαν λέγουσαν· «ἁμαρτία Ἰούδα γέγραπται ἐν γραφείῳ σιδηρῷ, ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ ἐγκεκολλημένη ἐπὶ τοῦ στήθους

15ff. Vgl. Hexapla u. TU NF I, 3, 53f. — 25 Vgl. Hier. Comm. 956. Vgl. Hebr. 7, 14.

1 ἀναγεγραμμένην] + καὶ ἄλλην Co | τὸν] τὴν Co | 3 χειρῶν] + suarum H
 6 ψυχῆς] + putaverunt Deum H | 9 διελέγχων] + nunc H | 12 καὶ—καὶ] ostendam illis H | 13 δεικνύων—καιρὸν] < H | 13/14 καὶ—φησὶν Co Et scient H | 18 τὴν ψυχὴν ἡμῶν] Lectorem H | 20 αὐτῶν Co (vgl. S. 142, 1) eorum H αὐτοῦ S | 21/22 ἔστι—γέγραπται²] Quoniam difficile est aliquem se malum confiteri, ideo Judaei qui exemplaria nonnulla falsarunt, etiam in hoc loco pro peccato Juda, peccatum eorum posuerunt H vgl. TU NF I, 3, 22 Anm. 6 | 21 ἔστιν ἐπὶ τὸ εὐχερέστερον] oder ist zu. vgl. Philoc. 1, 28 (Ro 33, 17. 18: εἰ δὲ τις προπετέστερον ἑαυτὸν ἐπιδοῖ, κτλ.) u. 5, 7 (48, 29. 30: τολμηρότερον ἑμαυτὸν τῷ ὑπαγορεύειν ἐπιδοῖσθαι)? ἐπεὶ δυσχερέστερον Hu | 24 ἡμῶν] peccatum nostrum H | 25 καὶ ἄλλως] < H | 26/27 ὡς—λέγουσαν] < H.

τῆς καρδίας· ἀλλὰ πάλιν οὐκ ἀκολουθεῖ ἐπ' ἐκείνον τὸ «αὐτῶν».
 μήποτε οὖν ἐφ' ἡμᾶς ἔλεγεν, ἐὰν γενώμεθα ἁμαρτωλοί, ταῦτα φθάνειν
 τὰ προφητευόμενα. ἡμάροτομεν, καὶ ἡ ἁμαρτία ἡμῶν οὐκ ἔξω ἡμῶν
 γέγραπται. ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, καὶ γράφεται «ἐν σιδηρῷ γραφείῳ,
 5 ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ». ὅτι δὲ τὰ ἁμαρτήματα, ἃ ἁμαρτάνομεν, ἐγ-
 γράφεται εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ ἁμαρτάνειν, παραστήσει αὐτὸ τὸ πράγμα.
 οὐ συνήθειν ἐμαντῶ τόδε τὸ πράγμα ἢ τήνδε τὴν ἁμαρτίαν. ποιήσας
 αὐτὴν ἔχω τύπον αὐτῆς, καὶ οἷον εἰ γέγραπται ὁ τύπος [αὐ]τῆς || ἁμαρ- 235
 τίας μου τῆς ἁμαρτημένης ἐν τῇ ψυχῇ μου. καὶ εἰ μὲν ἦν ἡ ἁμαρτία μου
 10 γεγραμμένη μέλανι, ἀπήλειψα (ἂν) αὐτήν· νῦν δὲ γέγραπται «ἐν σιδηρῷ
 γραφείῳ», γέγραπται «ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ», γέγραπται «ἐπὶ τοῦ στή-
 θους τῆς καρδίας» ἡμῶν, ἵνα ἔλθω ἐπὶ τὸ δικαστήριον καὶ πληρωθῇ
 ἡ λέγουσα προφητεία· «οὐδὲν κρυπτόν ὃ οὐ φανερωθήσεται, καὶ οὐδὲν
 292r κεκαλυμμένον ὃ οὐκ | ἀποκαλυφθήσεται». ἐγμνώθη μου τὸ στήθος
 15 καὶ ἡ καρδία ἔχουσα τὰ γράμματα ἐγγεγραμμένα τῆς ἁμαρτίας «ἐν τῷ
 γραφείῳ τῷ σιδηρῷ, τῷ ὄνυχι τῷ ἀδαμαντίνῳ», καὶ πάντες ἀναγινώ-
 σκουσιν ἐν τῷ στήθει μου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ μου τοὺς τύπους μου τῶν
 ἁμαρτημάτων. «οὐδὲν γὰρ κρυπτόν ὃ οὐ φανερωθήσεται», ἀλλὰ «καὶ
 20 μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων ἢ καὶ ἀπολογου-
 μένων», καὶ «μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος. ὃς
 καὶ φωτίσει τὰ κρυπτά τοῦ σκότους καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν
 καρδιῶν». τίμι φανερώσει; οὐκ αὐτῷ· αὐτὸς γὰρ οἶδε «τὰ πάντα
 πρὶν γενέσεως αὐτῶν». ἀλλὰ [καὶ] τίμι φανερώσει; πᾶσι τοῖς μέλλουσι
 25 ἵνα οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀναστῶσιν εἰς ὄνειδισμὸν καὶ εἰς αἰσχύνην αἰώνιον·
 ἀφ' ὧν ὀύσηται ἡμᾶς ὁ τῶν ὄλων θεός, ἵν' εἰς δόξαν τὴν ἐν Χριστῷ
 ἀναστῶμεν, ᾧ ἔστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

13, 18 Matth. 10, 26 Par. — 18 Röm. 2, 15. — 20 I Kor. 4, 5. — 22 Vgl.
 Sus. 35a (LXX) 42 (Θ'). — 25 Vgl. Dan. 12, 2 (LXX u. Θ').

1 καρδίας] + αὐτῶν CoH | 2 μήποτε οὖν] Igitur (ut supra diximus) H | 6
 αὐτὸ τὸ πράγμα] ex his quae sequuntur H | 8/9 καὶ—μου] et semper ante oculos
 cordis mei delicti pompa depingitur H, der hier überhaupt sehr frei übersetzt | 10
 ἐν Blass Lietzmann | 13 λέγουσα] + a Christo H | 17 καὶ—μου] < H | 18 ἀλλὰ]
 < H | 20 κρίνετε Hu κρίνεται S | 22 < H | 23 καὶ—πᾶσι] < H | καὶ streicht
 Blass | 23/24 μέλλονσι—καθαρότητα] qui cum illo venturi sunt, et propter puri-
 tatem mentis et corporis Agnum sequentur, ostendat H | 25 ἵνα] + resurgant justi
 in gloriam H vgl. Dan. 12, 2 | 26 ὀύσηται nach H: liberet ὀύσεται S | τῶν ὄλων]
 < H | 27 Ἀμήν] + omnia is' S.

Εἰς τὸ »εφώνησε πέρδιξ« μέχρι τοῦ »καὶ ἡμέραν ἀνθρώ-
που οὐκ ἐπεθύμησα, σὺ ἐπίστασαι.

ᾠμία ιζ΄,

1. Ἐπὶ τὸ διαβόητον ζήτημα ἐηλύθαμεν ἰδεῖν τίς ἐστιν ὁ πέρδιξ,
5 περὶ οὗ νῦν φησὶν ἡ γραφή· »εφώνησε πέρδιξ, συνήγαγεν ἂ οὐκ ἔτεκε,
ποιῶν τὸν πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως. ἐν ἡμίσει ἡμερῶν αὐτοῦ
ἐγκαταλείψουσιν αὐτόν, καὶ ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ ἔσται ἄφρων«. ἐκ τοῦ
περὶ φύσεως ζῶων δεῖ ἀναλαβεῖν τίνα ἰστορήται περὶ τοῦ πέρδικος,
293v ἵνα εἰδότες τὰ περὶ τὸ ζῶον (εἰδῶ)μεν πότερον ἐπὶ | κρείττονος τάξει
10 (δεῖ) νῦν λεγόμενον τὸν πέρδικα ἢ ἐπὶ χελ|ιουρος. λέγεται δὲ τὸ ζῶον εἶναι 236
κακοηθέστατον καὶ δόλιον καὶ πανούργον, καὶ ἀπατᾶν βουλόμενον
τοὺς θηρεύοντας καὶ πολλαῖς κυλιόμενον περὶ τοὺς πόδας τοῦ θη-
ρευόντος, ἵνα αὐτόν περισπάσῃ ὡς ἐγγὺς ὂν τὸ ζῶον πρὸς τὸ μὴ ἦκειν
ἐπὶ τὴν καλιάν. καὶ ἡρίκα ἐὰν στοχάσῃται περιεσπακέναι τὸν θηρευ-

4 ff. Vgl. Ambros, Epist. 32, 1—8 (MPL 96, 1069): Celeberrima quaestio; et ideo ut possimus eam absolvere, quid de natura avis istius habeat historia, consideremus. — 7 ff. Vgl. Aristot. hist. anim. 9, 8: Ὅταν δέ τις θηρεῖν περιπεσὼν τῆ νεοτιᾷ, προζυλινδείται ἢ πέρδιξ τοῦ θηρεύοντος, ὡς ἐπιληπτος οὔσα, καὶ ἐπισπάται, ὡς ληψόμενον ἐφ' ἑαυτήν, ἕως ἂν διαδράσῃ τῶν νεοτῶν ἕκαστος. μετὰ δὲ ταῦτα ἀναπτᾶσα αὐτὴ ἀνακαλεῖται πάλιν . . . ὡσπερ δ' εἴρηται, κακὴ θες τὸ θρεῖν ἐστι, καὶ πανούργον. Hier. Comm. 960, 961. — 10 ff. Vgl. Ambros. l. c.: Dicitur itaque avis ista plena esse doli, fraudis, fallaciae, quae decipiendi venatoris vias calleat, atque artes noverit, ut eum a pullis avertat suis; omniaque tentamenta versutiae non praetermittere, quo possit venantem abducere a nido et cubilibus suis. Certe si insistere adverterit, tamdiu illudit, quamdiu soboli fugiendi signum tribuat et potestatem. Quam ubi evasisse senserit tunc se et ipsa subtrahit, et lubrica arte deceptum insidiantem relinquit.

1 μέχρι τοῦ] congregavit quae non peperit, faciens divitias suas non cum iudicio. In medio dierum ejus derelinquent eum, et in novissimis suis erit insipiens. Thronus gloriae exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra, sustentatio Israel. Domine, omnes qui te dereliquerunt, confundantur decedentes, super terram scribantur, quia dereliquerunt fontem vitae Dominum. Sana me, Domine, et sanabor; salvum me fac, et salvus ero, quoniam gloriatio mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me: Ubi est sermo Domini? veniat. Ego autem non laboravi subsequens post te H (= Jerem. 17, 11—16) | 3 Homilia III H | 4 τίς] quid H | 7—S. 146, 21 Hierzu Fragm. 67 in C: Ἐν—ἠλέγετο | 7/8 ἐκ—πέρδικος] ἐν τῇ περὶ ζῶων ἰστορίᾳ λέγεται C Ex natura volucris dignum videtur quamdam historiam commemorare H | 9 εἰδῶ-μεν πότερον nach H: scire possimus utrum μὲν πρότερον S | 9/10 τάξει δεῖ Blass referamus H | 10 δὴ] autem H | 13/14 ἵνα—καλιάν] et in medio ejus conatu, quasi jam apprehendendus clabitur. Praedam sui ex vicinitate promittit: et hoc agit, ne ad nidum foetuum suorum citus venator occurrat H.

τὴν καὶ τὰ νεοσσία πεφευγέναι, τότε καὶ αὐτὸς ἀρίπταται. ἔστι δὲ τὸ ζῶον πάνυ ἀκάθαρτον ὥστε τοὺς ἄρρενας μονομαχεῖν πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς μίξεως καὶ ἄρρενα ἄρρενα ἐπιβαίνειν. εἰ οὖν καὶ κακόηθες. εἰ καὶ ἀκάθαρτον, εἰ καὶ πανοῦργον, εἰ καὶ ἀπατηλὸν τοῦτο τὸ ζῶον ἔστι, 5 δῆλον ὅτι τάξαι ἐπὶ κρείττονος αὐτὸ καὶ εἰπεῖν ἐπὶ τὸν σωτήρα δύνασθαι ἀναφέρεσθαι ἀσεβῆς εἶναι φαίνεται. δεῖ οὖν ἰδεῖν, ἂν θέλωμεν αὐτὸ ἐρμηνεύσαι ἐπὶ τὸν ἀντικείμενον, εἰ ἀκολουθεῖ ἡμῖν ὄλη ἢ ἐρμηνεία.

2. Ἀρξόμεθα δὴ ἀπὸ τοῦ »ἐφώνησε πέρδιξ, συνήγαγεν ἃ οὐκ 10 ἔτεκεν«. οὐκοῦν οὐ τὰ ἴδια κτίσματα || συνάγει ὁ διάβολος, οὐχὶ ἃ 237 ἐγέννησε συνάγει, ἀλλ' ἐπὶ φωνήσῃ, συνάγει τὰ ἄλλων κτίσματα καὶ ποιεῖ αὐτὰ ἴδια. ἐφώνησε πέρδιξ διὰ Οὐαλεντίνου, ἐφώνησε πέρδιξ διὰ Μαρκίου, ἐφώνησε διὰ Βασιλείδου, διὰ πάντων τῶν ἑτεροδόξων· οὐδείς γὰρ ἐκείνων ἠδύνατο εἰπεῖν τὴν φωνὴν Ἰησοῦ· »τὰ ἐμὰ πρό- 15 βата τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούουσιν«. ἀλλ' ἡ φωνὴ μὲν τοῦ Ἰησοῦ ἐν Παύλῳ καὶ Πέτρῳ· διὸ ἔλεγεν ὁ Παῦλος· »εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ; φωνὴ δὲ τοῦ συναγαγόντος ἃ οὐκ ἔτεκε 20 οὖν »πέρδιξ, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκεν, ποιῶν πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κτίσεως«. ἐπλούτησεν ὁ πέρδιξ. ἴδε πόσαι αὐτοῦ εἰσι μυριάδες· πολλὰ τοῦ πέρδικος γέγονασι, τῆς δυνάμεως τῆς ἀντικειμένης· καὶ ἐποίησε

1 ff. Vgl. Ambros. l. c.: Fertur etiam promiscuae esse permixtionis ut in [+ mares veluti *ms. Colb.*] feminas cum summo certamine mares irruant, et vaga calescant libidine. Unde impurum et malevolum et fraudulentum animal adversario et circumscriptori generis humani, fallacissimoque, et impuritatis auctori conferendum putatur. — Vgl. Arist. l. c.: οἱ ἄρρενες κερράγασι καὶ μάχονται συνιόντες... ὁ δὲ ἡττηθεὶς μαχόμενος ἀκολουθεῖ τῷ νικήσαντι ὑπὸ τούτου ὀχνηόμενος μόνον. — 9 ff. Vgl. Hier. Comm. 961. — 10—12 οὐκοῦν—ἴδια] Dass dies eine Natureigenschaft des Thieres sei, wird oft behauptet (Stellen vgl. bei Hu zu d. St.). Sollte nicht auch Origenes es im § 1 erwähnt haben? — 14 Joh. 10, 27. — 16 II Kor. 13, 3.

1 νεοσσία] vgl. S. 52, 24 u. ö. νεοτὰ S νεοσσοὺς C | 2 ἀκάθαρτον] + *Ambigendum non est de eo quod dicturi sumus, quod ex iis qui mansueti in caveis nutriuntur veritas approbatur* H (vgl. TU NF I, 3, 26) | 2/3 ὥστε—ἐπιβαίνειν] *masculus in masculum consurgit, obliviscitur sexum libido praecipit, pugnatur ad coitum, et una palma victoris est polluisse quem vicerit* H | 3 ἄρρενα¹⁾] + μετὰ κρίνην C | 6/7 δεῖ—ἀντικείμενον] *Magis autem convenit mala Zabulo adjungere, et super adversario lectionem intelligere praesentem* H | 7 αὐτὸ Koetschau αὐτὸν S | τοῦ ἀντικειμένου? Koetschau | 7/S ὄλη ἢ ἐρμηνεία Ru *totius capituli interpretatio ὄλη τῆ ἐρμηνεία* S | 10 οὐκοῦν] < H | 13 ἐφώνησε—ἑτεροδόξων] *per omnes qui alienae a Deo gloriae cupiditate rapti sunt* H vgl. TU NF I, 3, 22 Anm. 6 | 15 Ἰησοῦ SC *Christi* H | 21/22 πολλὰ—ἀντικειμένης] *ingens turba, multi sunt populi captivorum* H, wonach vielleicht πολλοὶ <λαοὶ> zu schreiben.

πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μεριμῶν κρίσεως οὐδὲ κρίσιν ἔχων, ἀλλ' ἀκρίτως πρῶτων. διὸ λέγεται ὅτι »ποιῶν« ἔστιν ὁ πέρδιξ »πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως«. ὁ δὲ ἐμὸς σωτὴρ ποιεῖ πλοῦτον αὐτοῦ μετὰ κρίσεως, καὶ κεκριμένος ἔστιν ὁ πλοῦτος (αὐτοῦ) καὶ ἐκλελεγμένος.

- 5 3. »Ἐν ἡμίσει« δὲ »ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλείψουσιν αὐτόν«. ἡμεῖς πάντες οἱ γενόμενοι ποτε ὑπὸ τὸν πέρδικα τὸν φωνήσαντα· ἐφώνησε γὰρ οὐ μόνον διὰ τῶν προειρημένων, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντων ἀπαξαπλῶς τῶν ἀπατόντων καὶ ὡς ἐπὶ εὐσέβειαν τὴν ἀθεότητα προκαλουμένων ἐπὶ δόγματα ἐναντία τῇ ἀληθείᾳ — ἀλλ' »ἐν ἡμίσει ἡμερῶν αὐτοῦ« ἐγ-
 10 καταλελοίπαμεν αὐτόν. πᾶσαι μὲν γὰρ αἱ ἡμέραι αὐτοῦ αἱ ἡμέραι εἰσὶ τοῦ αἰῶνος τούτου· ἐπεὶ δὲ ἐξείλατο »ἡμᾶς ἐκ τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐνεστώτος πονηροῦ« Χριστὸς Ἰησοῦς, διὰ τοῦτο »ἐν ἡμίσει ἡμερῶν αὐτοῦ« ἐγκαταλελοίπαμεν αὐτόν. »καὶ ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ ἔσται ἄφρων«. πότε γὰρ φρόνιμος ἦν, ἢν' ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ γένηται ἄφρων; ἀλλὰ
 15 φήσομεν, ὅτι φρόνιμος ἦν· »ὁ γὰρ ὄφρις ἦν φρονημώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὧν ἐποίησε κύριος ὁ θεός«. φρόνιμος ἦν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ Ἡσαΐα· »ἐπάξω γὰρ ἐπὶ τὸν νοῦν τὸν μέγαν, τὸν ἄρχοντα τῶν Ἀσσυρίων. εἶπε γὰρ· τῇ ἰσχύϊ ποιήσω, καὶ τῇ σοφίᾳ) || 238
 20 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 25 . . . . .

3ff. Vgl. Ambros. l. c.: At vero meus Jesus quasi iudex bonus cum iudicio omnia agit. — **10ff.** Vgl. Ambros. l. c.: id est ante hujus finem saeculi, cui nos eripuit Dominus Jesus etc. — **11** Vgl. Gal. 1, 4. — **15** Gen. 3, 1. — **17** Jes. 10, 12. 13. 14.

3 σωτῆρ] Jesus H | **4** κεκριμένος Co C κεκριμένος S | αὐτοῦ nach H: ejus | **5** δὲ] < H | **8/9** τῶν—ἀληθείᾳ] qui quasi ad pietatem et ad religionem vocantes, sub contrario veritati dogmate (l. ad contraria v. dogmata?) clamaverunt H | **9** ἀλλ'] nos, inquam, universi H | **12** Χριστὸς] Dominus H (vgl. Ambros.) | **17** ἐν τῷ Ἡσαΐα] < H | γὰρ] < H | **18** γὰρ] autem H | **19** σοφία Co LXX u. H: sapientia σο . . . . S in d. letzten Zeile von f. 293r; σο . . . . V in d. letzten Zeile von S. 422, aber mit Freilassung einer halben Zeile | **19**—S. 146, 21 in die Lücke von S fällt der Schluss des Fragm. 67 in C (Ἰτε δὲ τοῦτον ἐγκατελίπομεν, εἰκότως ἄφρων ἠλέγητο), ausgefüllt wird sie durch H: intellectus auferam fines gentium, et virtutes eorum depascar, et commovebo civitates inhabitatas. Si quis potest, intelligat, quomodo novissimum ejus erit stultum. Iste ab eo, quod fuit sapiens male (»sapiens enim erat omnibus bestiis super terram« Gen. 3, 1) fiet e contrario ei, quod sapiens fuit, male insipiens. Intelliges vero, quid sit: »novissimum ejus erit insipiens«: si scias, quomodo etiam tibi per Apostolum praecipiat, ut pro salute tua insipientiam

5

10

4.

15

20

recipias: »si quis« inquit »videtur sibi sapiens esse in vobis in isto saeculo, stultus fiat« (vgl. I Kor. 3, 18). Solvit qui ante clamavit: stultus esto et fatuus, ut sapiens fias (vielleicht besser Rabanus: Attende quia non solum non clamavit: stultus esto et fatuus, sed ut sapiens fias. Statt: Solvit qui ante haben Hss.: Solum quia non). Si itaque est quaedam sapientia culpabilis, juxta quam »filii saeculi hujus sapientiores sunt a filiis lucis in generatione ista« (vgl. Luk. 16, 8), bonus est Deus, qui contrariis diversa subvertit, ut faciat »compleri id quod dictum est: »novissimum ejus erit insipiens«. Quando novissimum ejus erit insipiens? Oportet Christum »regnare, usque dum ponat omnes inimicos ejus Deus sub pedibus ejus«, cum autem omnia ei subjecerit, »novissimus inimicus destruetur mors« (vgl. I Kor. 15, 25. 26); cum destructa fuerit mors, tunc extrema perdicis erunt, et novissimum ejus fiet insipiens. Haec de perdice.

4. Principium vero capituli secundi istud lectum est: »Thronus gloriae exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra, sustentatio Israel. Domine, omnes qui te dereliquerunt, confundantur decedentes, super terram scribantur, quia dereliquerunt fontem vitae Dominum«. Dixit (+ ut Hss.) Isaias beatus propheta, videns Dominum et regnum ejus: »vidi Dominum Sabaoth sedentem super sedem excelsam et elevatam« (Jes. 6, 1). Vidit et Jeremias quomodo Deus regnat, propter quod glorificans eum ait: »Thronus gloriae exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra«. Sive de Christo volueris ista intelligere, non peccabis, sive de Patre, non impie senties: est enim thronus gloriae excelsus et a principio Salvator (od. + est). »Thronus gloriae« (od. + est), propter quod excelsus regnum ejus; (od. + et) »sanctificatio nostra«

293v ὁ Χριστός ἐστίν· ὃ τε γὰρ [ὁ] ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι ἐξ ἐνὸς πάντες«. ὑπομονὴ Ἰσραήλ«. ὡςπερ αὐτοδικαιοσύνη ἐστίν ὁ σωτήρ, αὐτοαλήθεια, αὐτοαγιασμός, οὕτως αὐτοὑπομονή. καὶ οὐκ ἐστίν οὔτε δίκαιον εἶναι χωρὶς Χριστοῦ οὔτε ἅγιον χωρὶς αὐτοῦ οὔτε ὑπομένειν
5 μὴ Χριστὸν ἔχοντα. ὑπομονὴ γὰρ Ἰσραήλ αὐτός ἐστι. καὶν δὲ ἐπὶ τὸν θεὸν ἀναφέρεις, οὐδ' οὕτως ἀσεβήσεις.

»Κύριε, πάντες οἱ καταλιπόντες σε κατασχυνθήτωσαν ἀφεστηκότες«. ἕκαστος ἡμῶν ὅτε ἁμαρτάνει, (δι' ὧν ἁμαρτάνει) καταλείπει τὸν Χριστόν, καταλιπὼν δὲ τὸν Χριστόν καταλείπει τὸν θεόν. ἀδικῶν
10 γὰρ καταλείπει δικαιοσύνην καὶ βέβηλος γινόμενος καταλείπει ἀγιασμόν καὶ πολεμῶν καταλείπει εἰρήνην καὶ ὑπὸ τῷ πολεμῷ γινόμενος καταλείπει τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ ἔξω τῆς σοφίας ὢν τοῦ θεοῦ καταλείπει τὴν σοφίαν. πᾶσιν οὖν τοῖς καταλείπουσι τὸν θεὸν ἀρᾶται ὁ προφήτης, διδάσκων ἡμᾶς τὸ ἐσόμενον αὐτοῖς, λέγων τὸ »πάντες οἱ
15 καταλείποντές σε κατασχυνθήτωσαν«. ὅσον ἀφεστήκασι, κατασχυνθήτωσαν τοσοῦτον. »ἐπὶ τῆς γῆς γραφήτωσαν«. πάντες ἄνθρωποι γράφονται· οἱ μὲν ἅγιοι ἐν οὐρανῷ, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ ἐπὶ τῆς γῆς. λέγεται πρὸς τοὺς μαθητὰς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ· »χαίρετε ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς«. οὐκοῦν χαίρειν δεῖ, ἔαν τοιοῦτός
20 τις γένηται, ἵνα τὸ ὄνομα αὐτοῦ || ἐγγράφηται ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ὡς 239 δὲ τὸ ὄνομα τῶν ἁγίων ἐγγράφεται ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὕτως τῶν
294r πολιτευομένων γῆνως, τῶν οὐ παραπορευομένων τὴν γῆν Ἐδῶμ ἀλλὰ τοὺς ἀγροὺς γῆς Ἐδῶμ ἐχόντων καὶ τοὺς ἀμπελώνας, γράφεται τὰ ὀνόματα ὡς καταλειπόντων τὸν θεὸν ἐπὶ τῆς γῆς. »κατασχυνθήτωσαν·
25 γὰρ φησὶν ἁφεστηκότες, ἐπὶ τῆς γῆς γραφήτωσαν· καὶ

1 Hebr. 2, 11. — 15 ff. Vgl. Olymp. (Gh II, 453): οἱ θεοῦ ἀφεστηκότες, φησί, μὴ ἐν οὐρανῷ, ἀλλ' ἐν γῆ γραφήτωσαν, κατὰ τὸ »γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση«. — 18 Luk. 10, 20. — 22 f. Vgl. Num. 20, 17. 19. Vgl. Philo quod deus s. immut. I, 294 ff. M. Onom. sacra 190, 34: Ἐδῶμ γῆνος κτλ.

1 ὁ Χριστός] Hiermit beginnt S auf f. 293v nach 2 freigelassenen Zeilen; ebenso V auf S. 423 | 1—5 Hierzu Fragm. 68 in C: Ὁ τε—κύριε | 1 ὁ³] S < CNT | καὶ | + nos H | 2 σωτήρ] Jesus H | 4/5 δίκαιον—ἔχοντα] aliquid justum . . neque sanctum . . neque patiens, quod in se non habet Christum H | 6 θεὸν] Patrem H | 8—17 Hierzu Fragm. 69 in C: Ἐκαστος—γῆς | 8 ὅτε ἁμαρτάνει] < C | δι' ὧν ἁμαρτάνει CH | 9 Χριστόν¹ CH θεόν S | Χριστόν²] Filium H | θεόν] πατέρα CH | 10 δικαιοσύνην Scorr. a. R. (mit d. Note γρ.) CH τὸν θεόν S* i. T. | 11 γινόμενος SH γενόμενος C | 15/16 ὅσον—τοσοῦτον] hoc est, quantum (+ te Hss.) deserunt, tantum confundantur discedentes H | 18 χαίρετε] + autem H | 19 γέγραπται SH doch vgl. Z. 20. 21 u. S. 148, 7 | 21 τὸ ὄνομα τῶν ἁγίων] nomina justorum H τὰ ὀνόματα τ. ἀ. Koetschau | οὐρανοῖς] superioribus H (= ἄνω?) | 22 παραπορευομένων nach Num. 20, 17. 19 u. H: pertranseunt πάντ' πορευομένων S | 23 γῆς nach H: terrae τῆς S | 25 γὰρ φησὶν < H.

γὰρ »ὦ μέτρον μετρεῖτε μετρηθήσεται ὑμῖν«. αἴτιος ἕκαστος ἑαυτῷ
 ἔστι τοῦ γραφῆναι. εἰ <τὰ> ἐπὶ γῆς ζητεῖς, οὐ ζητεῖς τὰ οὐράνια. εἰ
 νένευκέ σου ἡ ψυχὴ περὶ τὰ τῆδε πράγματα, σὺ σεαυτῷ αἴτιος γίνῃ, τοῦ
 Ἰησοῦ λέγοντος· »μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου
 5 σῆς καὶ βροῦσις ἀφανίζουσι, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέ-
 πτουσιν· ἀλλὰ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανοῖς«. θησαυρίζεις
 ἐν οὐρανῷ; σαυτῷ αἴτιος εἰ τοῦ τὸ ὄνομά σου ἐγγράφεσθαι ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς. ταῦτα διὰ τὸ »ἐπὶ τῆς γῆς γραφήτωσαν«. καὶ τὴν αἰτίαν
 λέγει· »ὅτι ἐγκατέλιπον πηγὴν ζωῆς τὸν κύριον«. καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ ὁ
 10 αὐτὸς προφήτης ἔλεγεν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ· »ἐμὲ ἐγκατέλιπον
 πηγὴν ὕδατος ζωῆς«, καὶ νῦν· »ἐγκατέλιπον πηγὴν ζωῆς τὸν κύριον«.
 εἰπωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, εἴπερ θέλομεν μὴ ἐγκαταλιπεῖν πηγὴν ζωῆς
 τὸν κύριον, τὴν φωνὴν τῶν γνησίων Ἰησοῦ μαθητῶν, ἣν εἰρήκασι
 πρὸς τὸν διδάσκαλον εἰπόντα αὐτοῖς· »μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε πορεύεσθαι«;
 15 τί οὖν εἰπωμεν; »κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου
 ἔχεις«. ἐνθάδε ἔληξε καὶ ἡ δευτέρα περικοπή.

5. Εἶτα πάλιν εὐχὴ ἔστιν οὕτως ἔχουσα· »ἴασάι με, κύριε, καὶ
 294v ἰαθήσομαι· σωσον με, καὶ σωθήσομαι, ὅτι καύχημά μου σὺ εἶ. ἰδοὺ
 αὐτοὶ λέγουσι πρὸς με· ποῦ ἔστιν ὁ λόγος κυρίου; ἐλθέτω. ἐγὼ δὲ
 20 οὐκ ἐκοπίασα κατακολουθῶν ὀπίσω σου, καὶ ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ
 ἐπεθύμησα, σὺ ἐπίστασαι«. μόνον τῷ ἐλληλυθότι διὰ τοὺς κακῶς ἔχοντας
 ἰατρῷ καὶ λέγοντι· »οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ ἀλλ' οἱ
 κακῶς ἔχοντες« ἔστιν εἰπεῖν τεθαρορηκότως πάντα τὸν βουλούμενον
 θεραπευθῆναι ἀπὸ τοῦ νοσεῖν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· »ἴασάι με, κύριε, καὶ
 25 ἰαθήσομαι«. εἰ δέ τις ἄλλος παρὰ τοῦτον ἐπαγγέλλεται τὴν τῶν
 ψυχῶν ἰατρικὴν, οὐκ ἂν λέγοις ἐκείνῳ ἀληθεύον· »ἴασάι με, κύριε,
 καὶ ἰαθήσομαι«. καὶ γὰρ ἐκείνη ἡ »αἰμορροοῦσα« ἔδαπάνησε »τὰ παρ'
 αὐτῆς πάντα« εἰς τοὺς ἰατροὺς, καὶ »οὐκ ἴσχυσεν ὑπ' οὐδενὸς αὐτῶν

1 Matth. 7, 2. — 4 Matth. 6, 19. 20. — 10 Jerem. 2, 13. — 14 Joh. 6, 67. —
 15 Joh. 6, 68. — 21ff. Vgl. Chrysost. (Gh II, 454): θεῶ μόνῳ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν. —
 22 Matth. 9, 12 Mark. 2, 17. — 27 ff. Vgl. Hier. Comm. 962. — Vgl. Matth. 9, 20.
 — Vgl. Mark. 5, 26. — 28 Vgl. Luk. 8, 43.

1 μετρεῖτε] *mensi sunt* H | ὑμῖν] *eis* H | 2 γραφῆναι] + *super terram* H |
 εἰ—οὐράνια] *si* (+ *non* Vall.) *coelestia requirant in terra* H | τὰ Blass Koetschau |
 3 σὺ—γίνῃ] *quae videntur sacculo bona. Si vero audiens* H | 11 ὕδατος] < H |
 νῦν] + *quia* H | 13 γνησίων] *proximorum* H | 15 κύριε nach H: *Domine καὶ S* |
 αἰωνίου] < H w. e. sch. | 21—S. 149, 25 Hierzu Fragm. 69 in C: *Οὐκ—Ἰσραήλ* |
 22 καὶ] < H | 23 ἔστιν] ᾿ (= ἔστιν vgl. TU NF I, 3, 31) S (*dicendum*) est H | πάντα]
 < H | 25—27 εἰ—ἰαθήσομαι] < H | 27 αἰμορροοῦσα CCο αἰμορροοῦσα S | 27/28 ἔδα-
 πάνησε—πάντα] *omnem substantiam suam expendit* H *κατηγάωσε τὴν οὐ-*
σίαν C.

θεραπευθῆναι· πρὸς οὐδένα γὰρ ἐκείνων εὐλογον ἦν εἰπεῖν· »Ἰασαί
 με, κύριε, καὶ ἰαθήσομαι«, ἢ πρὸς μόνον, <οὐ> ἀρκεῖ ἄφασθαι »τοῦ
 κρασπέδου τοῦ ἱματίου«. λέγω οὖν πρὸς τοῦτον· »Ἰασαί με, κύριε.
 καὶ ἰαθήσομαι· ἐὰν γὰρ ἰάσῃ, τὸ τέλος ἐπακολουθήσει τῇ ἀπὸ σοῦ
 5 ἰάσει, ἢ θεραπεία, ὅσῳ ἂν με σωθῆναι. ὅσοι δὲ ἄλλοι || σώσουσιν, οὐ 240
 σωθήσομαι· μόνῃ δὲ καὶ ἀληθῶς σωτηρία, ἐὰν σώσῃ Χριστός, ἐπεὶ τότε
 σωθήσομαι. »ψευδῆς ἵππος εἰς σωτηρίαν«, ψευδῆ καὶ τὰ ἄλλα πάντα
 παρὰ τὸν θεὸν εἰς σωτηρίαν. διὰ τοῦτο αὐτῷ εἶπομι ἂν· »σῶσόν
 με, κύριε, καὶ σωθήσομαι«. καὶ λέγω τοῦτο, ἐὰν καὶ τὸ ἐξῆς δυνηθῶ
 10 λέγειν τῷ ἀποτετάχθαι παντὶ καυχῆματι, ἵνα εἶπω· »ὅτι καυχῆμά μου
 295^r εἶ σύ«, ἢ ὅτε πληρῶ τὴν λέγουσαν ἐντολήν· »μὴ καυχᾶσθω ὁ σοφὸς |
 ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ πλούσιος
 ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ ἐν τούτῳ καυχᾶσθω ὁ καυχώμενος, τοῦ
 συνιεῖν καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγὼ εἰμι κύριος«. μακάριος οὖν ὁ ἀποταξά-
 15 μενος πάσῃ τῇ κάτω καυχῆσει, οἷον ἐπὶ καλουμένην εὐγενεῖα καὶ ἐπὶ
 κάλλει καὶ τοῖς σωματικοῖς πράγμασιν, ἐπὶ πλούτῳ, ἐπὶ δόξῃ, καὶ
 ἀρκούμενος μιᾶ καυχῆσει ἵνα εἶπῃ· »ὅτι καυχῆμά μου εἶ σύ«.

6. »Ἴδου αὐτοὶ λέγουσι πρὸς με· ποῦ ἐστιν ὁ λόγος κυρίου; ἐλθέτω.
 ἐγὼ δὲ οὐκ ἐκοπίασα κατακολουθῶν ὀπίσω σου«. ὁ Ἰησοῦς σοι λέγει·
 20 »ἄρον τὸν σταυρόν σου, καὶ ἀκολούθει μοι, καὶ ἄφες πάντα, καὶ
 ἀκολούθει μοι, καὶ ὅστις οὐ καταλείψει τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα,
 καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος εἶναι μαθητής. ἐὰν
 οὖν γένη τοιοῦτος ὥστε πάντοτε ἀκολουθεῖν τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἀκολου-
 25 θήσεις καὶ ὅσον ἀκολουθεῖς οὐ κοπιᾶσεις· οὐκ ἔστι· γὰρ »μόχθος
 ἐν Ἰακώβ, οὐδὲ ὀφθήσεται πόνος ἐν Ἰσραήλ«. οὐκ ἔστι κόπος ἀκολου-
 θοῦντι Ἰησοῦ, αὐτὸ τὸ ἀκολουθεῖν περιαιρεῖ τὸν κόπον. διὰ τοῦτο
 αὐτός φησιν, ἵνα μηκέτι κοπιῶμεν, κοπιᾶσαντες πρὸ τοῦ ἄρξασθαι
 αὐτῷ ἀκολουθεῖν· »θεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτι-
 σμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς«. ἐὰν οὖν κοπιῶντες ἔλθωμεν πρὸς

2 Vgl. Matth. 9, 20 Luk. 8, 44. — 7 Psal. 32, 17. — 11 Jerem. 9, 23. 24.
 — 20 Vgl. Matth. 16, 24 Par. — Vgl. Matth. 8, 22 19, 27 Luk. 18, 22. —
 21 Vgl. Matth. 10, 37. 38 Luk. 14, 26. 27. — 24 Num. 23, 21. — 28 Matth. 11, 28.

2 οὐ CHHu | 3 λέγω—τοῦτον] *cui ego uni dicam* H | 5/6 ὅσῳ—σωτηρία] < H
 w. e. sch. | 5 ἄλλοι Blass ἂν S | 6 καὶ ἀληθῶς C ἢ ἀληθῶς S | ἐπεὶ τότε] *sal-
 vum me fac, et* H | 7/8 ψευδῆ—σωτηρίαν] < H | 9 κύριε] < CH | λέγω] *gaudebo
 dicere* H | 10 τῷ C (H w. e. sch.) τὸ S | ἵνα εἶπω] < H | 15 καλουμένη] < H |
 καὶ] < H | 16 πράγμασιν] *bonis* H (= *χρήμασιν*?) | 16/17 καὶ²—καυχῆσει] *beatus
 qui contentus una gloria* H | 20 σταυρόν] *κράββατον* C (vgl. Mark. 2, 9. 11 Joh.
 5, 9. 11) | ἀκολούθει μοι] *veni, sequere me* H περιπάτει C (vgl. ob.) | 20/21 καὶ³—
 μοι] < H | 21 τὴν Co τὸν S | 23 Ἰησοῦ] *Christum* H | 23/24 καὶ ἀκολουθήσεις]
 < H | 25/26 οὐκ—κόπον] < H | 28 οἱ κοπιῶντες] a. R. S¹ | 29 οὖν] < H.

αὐτὸν καὶ ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ, ἐροῦμεν· »ἐγὼ δὲ οὐκ ἐκοπίασα κατακολουθῶν ὀπίσω σου«.

Τούτῳ δὲ ἀκόλουθόν ἐστιν εἰπεῖν ἡμᾶς καὶ τὸ »ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησα«. ἔστι τις ἡμέρα ἀνθρώπου, ἔστι τις ἡμέρα τοῦ θεοῦ.
 295^v τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τῶν ἀγίων ἐπιθυμησάτω ἕκαστος ἡμῶν, μὴ ἐκείνην περὶ ἧς γέγραπται· »οὐαὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες ἡμέραν κυρίου· καὶ αὕτη ἐστὶ σκότος καὶ οὐ φῶς«. τίς ἐστὶν ὁ λέγων· »καὶ ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησα«; ἡ σαφήνεια τοῦ λόγου ἐλέγξει ἡμᾶς, ὅτι ἡμέραν ἀνθρώπου [οὐκ] ἐπεθύμησαμεν. πολλακίς νοσήσαντες καὶ ἐν
 10 φαντασίᾳ θανάτου γενόμενοι (ἐπὶ) τῆς ἐξόδου παρακαλοῦμεν τοὺς ἐπισκοποῦντας ἡμᾶς ἀδελφοὺς καὶ φαμεν· αἴτησαί μοι νομίαιτον, αἴτησαί μοι ἐπιμένειν τῷ βίῳ. ταῦτα λέγοντες οὐκ ἡμέραν ἐπιθυμοῦμεν ἀγίαν θεοῦ, ἀλλ' ἡμέραν ἀνθρώπου. διόπερ ἀποθέμενοι || τὴν φιλοζωίαν 241
 15 ἰδεῖν, ἐν ἧ' τευξόμεθα τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μακαριότητος, ἧ' ἐστὶν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Εἰς τὸ »ὁ λόγος ὁ γενόμενος παρὰ κυρίου πρὸς Ἱερεμίαν λέγων· ἀνάστηθι καὶ κατάβηθι εἰς τὸν οἶκον τοῦ κερამέως· μέχρι τοῦ »τάξαι τὴν γῆν αὐτῶν εἰς
 20 ἀφανισμόν καὶ συριγμόν«.

ᾠκία ιγ'.

1. Ἄνο εἰσὶν ἐξῆς ὁράσεις αἱ ἀνεγνωσμένα Ἱερεμίῳ· ὧν ἡ μὲν
 προτέρα περιέχει τὰ περὶ τοῦ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ κερამέως πηλίνου
 σκεύους, ὅπερ ἐπιδέχεται μετὰ τὴν συντριβὴν ἐπανόρθωσιν (ἀναπλά-
 25 σασθαι γὰρ αὐτὸ δυνατόν ἐστιν), ἡ δὲ ἐτέρα ὁρασις περιέχει τὰ περὶ

6 Amos 5, 18. — 9 ff. Vgl. Cyprian. de mortal. c. 19 (CSEL 3, 308, 27 ff.): cum quidam de collegis et consacerdotibus nostris infirmitate depressus et de adpropinquante morte sollicitus comteatum sibi precaretur etc. — 11 Vgl. Hier. Comm. 962: vel vitam longiorem vel etc.

1 αὐτὸν] *Jesum* H | 3 τοῦτῳ—τὸ] *et* H | 9 οὐκ] < HuH | νοσήσαντες HuH νοήσαντες S | 10 ἐπὶ τῆς ἐξόδου Hu *et mortis limine urgeri* H | παρακαλοῦμεν] *lassas manus attollimus, orantes eos, ut pro nobis Dominum deprecantur* H | 11 νομίαιτον] *aliquid vitae spatium* H ἀνοχὴν Co | 12 μοι] *aliquantisper* H | 13 θεοῦ] *Domini* H | 15 Ἰησοῦ] < H | 16 αἰῶνας] + *sacculorum* H | Ἀμήν] + ὁμιλία ιζ' S | 22—S. 154, 8 Hierzu *Fragm. 74 in C: Δοκεῖ—αὐτεξούσιον.*

τοῦ ὄστρακίνου βίκου, οὗ καταχθέντος οὐκ ἔστι θεραπεία. ὅτε μὲν
 296^r γὰρ πήλινον ἦν, εἰ κατελάχθη, καὶ ἤδη μεμορφωμένον ἦ, ἐπεὶ πήλινον
 ἦν, ἐνεδέχετο πάλιν εἶναι φύραμα δεύτερον καὶ κτισθῆναι δεύτερον·
 ὅτε δὲ μετὰ τὸ πήλινον γέγονεν ἤδη ὄστράκινον καὶ ὑπὸ τοῦ πυρός
 5 ἐστόμωται, τότε οὐχ οἶόν <τε> ἦν μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ ὄστρακίνου
 θεραπείαν γενέσθαι αὐτῷ. τί οὖν βούλεται ταῦτα, πρότερον ἐν περι-
 ροίᾳ κατανοήσωμεν, εἶτα ἐὰν δοθῇ κατὰ λέξιν ἐξετάσωμεν. ὅσον
 ἔσμεν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, μορφούμεθα, ἢ οὕτως ὀνομάσω διὰ τὸ
 πήλινον ἡμῶν σκεῦος, κεραμευτικῶς καὶ μορφούμεθα ἥτοι κατὰ κακίαν
 10 ἢ κατὰ ἀρετήν. πλὴν οὕτως μορφούμεθα ὡς ἐπιδέχσθαι καὶ τὴν
 κακίαν ἡμῶν συντριβῆναι, ἵνα γένηται καινὸν κτίσμα βέλτιον, καὶ τὴν
 προκοπὴν ἡμῶν ἀναλυθῆναι μετὰ τὴν μόρφωσιν αὐτῆς εἰς σκεῦος
 πήλινον. ἐπὶ δὲ μετὰ τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα ἤκωμεν, πρὸς τῷ τέλει
 15 γενόμενοι τῆς ζωῆς, ἔπειτα πυρωθέντες ἥτοι ὑπὸ τοῦ πυρός τῶν
 πεπρωμένων τοῦ πονηροῦ βελῶν γενόμεθα ὅτιπ<οτ>οῦν γινόμεθα ἢ
 ὑπὸ τοῦ θείου πυρός (ἐπεὶ καὶ »ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον«
 ἐστίν), ἐὰν γενώμεθά φημι ὑπὸ τοιοῦδε ἢ τοιοῦδε πυρός ὅτιποτ' ἂν
 20 γενώμεθα, ἐὰν συντριβῶμεν, εἴτε ἀπὸ τοῦ καλὰ σκευῆ γεγονέναι
 συνετριβήμεν καὶ ἀπολώλαμεν εἴτε ἀπὸ τοῦ μοχθηρὰ σκευῆ γεγονέναι,
 οὐκ ἀνακτιζόμεθα οὐδὲ ἐπιδέχεται ἡμῶν ἢ κατασκευῆ βελτίωσιν. διὰ
 τοῦτο ὅσον ἔσμεν ἐνθάδε οἰοῦναι ἐν χειρὶ τοῦ κεραμέως ὄντες, καὶ
 296^v διαπέσῃ τὸ σκεῦος ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἐπιδέχεται | θεραπείαν καὶ
 τὸ ἀνακτισθῆναι. ταῦτα μὲν || ὀλίγω προχειρότερον, πρὶν τὸ κατὰ 242
 τὸ λείπον ἐξετάσωμεν τῷ λόγῳ, εἰς τὰ δύο εἶδη τῶν ἀγγείων, τὸ τε
 25 πήλινον καὶ οὐδέπω ἀπωστρακισμένον καὶ τὸ δεύτερον τὸ ἤδη ὄστρακον
 γεγεννημένον λελέχθω.

2. Ἴδωμεν δὲ ἀπ' αὐτῆς τῆς λέξεως τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ πήλινου
 ἀγγείου τοῦ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ κεραμέως, καὶ πῶς αὐτὸς ὁ ἐν τῷ προφήτῃ
 λόγος, ὁ κύριος ὁ προφητεύων ἐν αὐτῷ, ἀφορμὰς δίδωσι καὶ ἄλλας
 30 οὐ βραχείας τῆς ἐρμηνείας τῶν κατὰ τὸ πλάσμα τὸ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ
 κεραμέως. »ὁ λόγος ὁ γινόμενος πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου λέγων·
 ἀνάστηθι καὶ κατάβηθι εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως«. ἄνω ἐστὶν ὁ Ἱε-
 ρεμίας, ὑπεραναβέβηκε τὰ πήλινα σκευῆ. κάτω ἐστὶ τὰ πήλινα σκευῆ,

7 ff. Vgl. II Clem. ad Cor. 8, 1—3. — 14 Vgl. Eph. 6, 16. — 16 Hebr. 12, 29
 Deut. 4, 24. — 20 ff. Vgl. Chrysost. (Gh II, 466). — 29 f. Vgl. Barn. 16, 9.

1 καταχθέντος Blass καταχθέντος S | 5 τε Gh | 12 εἰς κεῦος S* εἰς σκεῦος
 S¹ | 15 γενόμεθα ὅτιποτοῦν γινόμεθα nach Diels Koetschau γενέσθαι ὅτι π' οἶν
 γινόμεθα S | 17 ὑπὸ V ἀπὸ S | 20 ἀνακτιζόμεθα CGh (vgl. Z. 23) ἀνακαζόμεθα
 S | 23 ὀλίγω Blass ὁ λόγος S | 23/24 πρὶν—λείπον] vielleicht πρὶν κατὰ λέξιν τὸ
 λοιπὸν vgl. Z. 7. 27? nach Koetschau | 24 τὸ τε w. e. sch. auch S τότε Ausg. |
 29 ἄλλας] vielleicht λαβάς?

καὶ ἡ διοικοῦσα φύσις τὰ πῆλινα σκευή συγκαταβαίνουσα τοῖς διοικου-
 μένοις κάτω ἐστὶ· διὰ τοῦτο ὁ λεγόμενος λόγος πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ
 κυρίου φησὶν αὐτῷ· »ἀνάστηθι καὶ κατὰβηθι εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως,
 καὶ ἐκεῖ ἀκούσῃ τοὺς λόγους μου«. Μωσοεὶ λέγεται· »ἀνάβηθι εἰς τὸ
 5 ὄρος καὶ ἄκουσον·, Ἱερεμία λέγεται· »κατὰβηθι εἰς τὸν οἶκον τοῦ
 κεραμέως καὶ ἄκουσον· ἕκαστος γὰρ τῶν ἀκούοντων λόγον ἤτοι περὶ
 τῶν ἀνωτέρω διδάσκεται ἢ μανθάνει περὶ τῶν κατωτέρω. (εἰ μὲν τὰ
 κατώτερα) διδάσκομαι, καταβαίνω τῷ λόγῳ, ἵνα ἴδω τὰ κατώτερα·
 εἰ δὲ τὰ ἀνώτερα μανθάνω, ἀναβαίνω τῷ λόγῳ ἐπὶ τὰ ἀνώτερα.
 10 ἵνα θεάσωμαι τὰ ἐκεῖ.

Ἴνα δὲ πάντες κατὰ τὸ δυνατὸν ἑαυτοῖς παρακολουθήσητε τῷ
 297r λεγομένῳ, χρῆσομαι παραδείγματι καὶ ἀπὸ τῆς γραφῆς, καὶ πρὸς τῷ
 παραδείγματι καὶ σαφήρειαν προσάγουσαν τῇ δεδομένῃ ἐρημνείᾳ παρα-
 στήσω. »ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ
 15 ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι
 κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρὸς«. ἔστι δέ τις σοφία
 περὶ ἑκάστου τούτων· σοφία περὶ τῶν οὐρανίων, πῶς διατέτακται
 τὰ οὐράνια· σοφία περὶ τῶν καταχθονίων, ἐπεὶ σοφία θεοῦ ἔστι καὶ
 περὶ τῆς διατάξεως τῶν καταχθονίων, ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἐπιγείων.
 20 ἐὰν μέλλω χρεῖν τὴν σοφίαν τὴν περὶ τῶν ἑπουρανίων, ἀναβαίνω 243
 ἐπὶ τὰ οὐράνια, ὡς Μωσῆς ἀναβέβηκεν ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους,
 ἵνα ἀκουσθῇ γένηται αὐτῷ ἡ φωνὴ (ἡ) ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατὰ τὸ γεγραμ-
 μένον. ἔμελλε γὰρ διδάσκεσθαι λατρείας ἐπουρανίους· σκιά γὰρ καὶ
 ὑπόδειγμα ἐπουρανίων μυστηρίων ἐν τοῖς νόμοις τοῖς ἀναγεγραμμένοις.
 25 ὡς ἐδίδασκεν ὁ ἀπόστολος εἰπών· »οἵτινες ὑποδείγματι καὶ σκιά
 λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων«. ὥσπερ οὖν μέλλον διδάσκεσθαι περὶ
 τῶν ἐπουρανίων ἀναβαίνω, οὕτως ἐὰν χρεῖα μοι ᾖ μανθάνειν περὶ
 τῶν καταχθονίων, εἰς προφήτης γένωμαι, καταβαίνω. καὶ τάχα διὰ
 τοῦτο Σαμουὴλ, ἠνίκα ἐδιδάχθη τὰ καταχθόνια, καταβέβηκε κάτω καὶ
 30 γέγονεν ἐν ἄδου, οὐ δικαζόμενος ἵνα ἐν ἄδου γένηται, ἀλλ' ἵνα γένηται
 κατὰσκοπος καὶ θεωρητῆς τῶν μυστηρίων τῶν καταχθονίων. δύναται
 τοιαῦτα εἶναι καὶ τὰ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ περὶ τῆς σοφίας λεγόμενα.
 297v διαστειλλόμενα τῷ γνῶναι »τί τὸ πλάτος καὶ μῆκος καὶ βάθος
 καὶ ὕψος«. μέλλεις γινώσκειν (τὸ) ὕψος, ἀναβαίνεις τῷ λόγῳ ἐπὶ τὸ

4 Vgl. Exod. 24, 12. — 14 Phil. 2, 10, 11. — 21 Vgl. Exod. 24, 12, 13. —
 25 Hébr. 8, 5. — 29 Vgl. I Sam. 28. — 33 Eph. 3, 18.

5/6 εἰς τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως καὶ ἄκουσον Io καὶ ἄκουσον εἰς τὸν οἶκον
 τοῦ κεραμέως S | 6 λόγον V λόγων S | 8 διδάσκομαι| διδάσκων μὲν S | 11 παρα-
 κολουθήσητε S* παρακολουθήσητε S¹ | 13 δεδομένη Gh δεδομένη S | 16 πατρός +
 ἀμὴν V | 23 σκιά] σκίαν S | 25 ἐδίδαξεν Blass | 26 μέλλω S* μέλλων S¹ | 27 ἡ Gh
 ἦν S ἦν V.

ἕψος· μέλλεις γινώσκειν τὰ μεταξὺ τοῦ ὕψους καὶ τοῦ βάθους, γινώσκεις τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος. πανταχοῦ φθάνει ὑπὸ τοῦ λόγου ὀδηγούμενος τοῦ διδάσκοντος περὶ πάντων ὁ δυνάμενος ἀκολουθεῖν νοῦς τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ. ἀκολουθεῖ δὲ ἀποταξάμενος τῷ κόσμῳ καὶ αἰῶν τὸν 5 σταυρόν· οὗτος γὰρ δύναται ἀκολουθεῖν τῷ Ἰησοῦ ὁ δυνάμενος εἰπεῖν·
 »ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, καὶ γὰρ κόσμος«.

Ἔδει παραμυθῆσθαι τὸ »κατάβηθι εἰς οἶκον τοῦ κεραιμέως, καὶ κεί ἀκούσεις τοὺς λόγους μου«. Ἔδει γὰρ αὐτὸ συγκρίνειν τῷ ἀνάβηθι καὶ ἀκούσεις τοὺς λόγους μου. τῶν γὰρ ἀκονόντων οἱ μὲν ἀναβαί- 10 ρουσιν ἵνα διδάχῳσιν, ἀναβαίνουσιν (δὲ) οὐ πάντως σωματικῶς· (οἱ δὲ) καταβαίνουσι καὶ τὴν ψυχὴν ἔχουσιν ἄνω, ὑπὲρ τοῦ ἰδεῖν τὸν λόγον τὸν ἀνωτάτω περὶ τῶν κατωτάτω. αὐτὸς ὁ κύριός μου Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναβέβηκε καὶ καταβέβηκεν· ὁ γὰρ ἀνάβας αὐτός ἐστι καὶ ὁ καταβάς αὐτός ἐστιν ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν. ἐάνπερ οὖν 15 καὶ σὺ μέλλῃς τὸν ἀναβάντα ἀνωτάτω νοεῖν τὸν λόγον τὸν περὶ τῶν ἀνωτάτω, τὸν καταβάντα εἰς τὰ κατώτατα συνίεναί τὸν περὶ τῶν κατωτάτω διδάσκοντα, »μὴ εἴπῃς· τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν· ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; 298r τουτέστι Χριστὸν [ἀναγαγεῖν· ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; | 20 τουτέστι Χριστὸν] ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἔγγύς σου τὸ ῥῆμα ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου«, δι' οὗ ἀναβαίνεις εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ περὶ τῆς ἀνόδου »ἔγγύς σου ἐστι τὸ ῥῆμα«, καὶ περὶ τῶν κατωτάτω »ἔγγύς σου ἐστι τὸ ῥῆμα«· καὶ τί γὰρ ἀλλ' ἢ τὸν λόγον τὸν πανταχοῦ ὁ ἅγιος δύναται ἔχειν ἐν ἑαυτῷ; 25 »ἡ γὰρ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντός ὑμῶν ἐστι«.

3. Καταβαίνει οὖν ὁ προφήτης εἰς τὸν τοῦ κεραιμέως οἶκον καὶ διηγείται ἃ ἐθεάσατο λέγων· »καὶ ἰδὸν αὐτὸς ἐποίει ἔργον ἐπὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καὶ διέπεσε τὸ ἄγγειον ὃ αὐτὸς ἐποίει ἐν τῷ πηλῷ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ· καὶ πάλιν ἐποίησεν αὐτὸ ἕτερον ἄγγειον, καθὼς 30 ἤρρεσεν ἐναντίον αὐτοῦ ποιῆσαι«. ἀλλ' οὐκ οἶδα τί ἐώρακεν ὁ προφήτης παρὰ τῷ κεραιμῇ γενόμενος. εἶδε γὰρ ἐργαζόμενον τὸν κεραιμέα· 244 πῆλινον ἦν τὸ σκεῦος τὸ γεγεννημένον· διέπεσε τὸ σκεῦος. τί ἀκριβῶς οὐκ εἶπεν· ἀφῆκε τὸ σκεῦος ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, οὐδὲ τῷ κεραιμῇ

4f. Vgl. Matth. 16, 24 Par. — 6 Gal. 6, 14. — 8 Vgl. Exod. 24, 12. — 13 Eph. 4, 10. — 17 Röm. 10, 6—8. — 25 Luk. 17, 21.

1 ὕψος] wohl einzuschieben: μέλλεις γινώσκειν τὸ βάθος, καταβαίνεις τῷ λόγῳ ἐπὶ τὸ βάθος | 2 ὑπὸ Blass ἀπὸ S | 5 οὗτος] οὕτως S | 10 δὲ Gh | 10/11 (οἱ δὲ) καταβαίνουσι] καταβαίνουσι δὲ Co | 19/20 ἀναγαγεῖν—Χριστὸν streicht Co | 22 τῆς ἀνόδου] vielleicht τῶν ἀνωτάτω? so Co (+ γινώσκεις) | 27/28 τῶν χειρῶν αὐτοῦ] τῶν λίθων LXX τοῦ ὀργάνου Σ'Θ'.

ἀνέθηγε τὴν αἰτίαν; ἀλλ' ἐπεὶ ὁ λόγος ἐστὶ περὶ ἐμψύχων σκευῶν, ἅτινα παρ' ἑαυτὰ διαπίπτει, διὰ τοῦτο εἴρηται· »διέπεσε τὸ σκευὸς ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ«. πρόσσεχε οὖν καὶ σὺ σαντῶ, μήποτε ἐν ταῖς χειρσὶν ὧν τοῦ κεραμέως καὶ ἔτι πλασσόμενος παρὰ σαντὸν διαπέσης
 5 ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ. »οὐδεὶς« μὲν γὰρ ἀρπάζει »ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ« κατὰ τὰ εἰρημένα ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον. οὐ μὴν γέγραπται ὅτι ὡς οὐδεὶς ἀρπάζει, οὕτως οὐδεὶς διαπίπτει ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ· τὸ γὰρ ἀντεξούσιον ἐλεύθερόν ἐστι. καὶ φημι· οὐδεὶς μὲν ἀρπάζει ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ποιμένου, ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ θεοῦ
 298v οὐδεὶς δύναται ἡμᾶς λαβεῖν· | δυνάμεθα <δὲ> ἡμεῖς ἀμελήσαντες διαπεσεῖν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ.

4. »Καὶ ἐγένετο λόγος κυρίου πρὸς με λέγων· εἰ καθὼς ὁ κεραμεὺς οὕτως οὐκ δυνήσομαι τοῦ ποιῆσαι ὑμᾶς, οἶκος Ἰσραὴλ; φησὶ κύριος«. ἕκαστος κατὰ δύναμιν νοεῖ τὰ γεγραμμένα, ὁ μὲν ἐπιπολαιότερον
 15 οἶον ὡς ἐξ ἐπιπέδου πηγῆς λαμβάνων τὸν νοῦν ἀπ' αὐτῶν, ὁ δὲ βαθύτερον ὡς ἀπὸ φρέατος ἀνιμῶν. καὶ δύναται ἀμφοτέρω ὠφελεῖσθαι, ἐπεὶ τὸ αὐτὸ τῷ μὲν ἐστὶ πηγὴ, τῷ δὲ φρέαρ. μαρτυρεῖ τὸ εὐαγγέλιον, ἡνῖκα διηγείται τὰ περὶ τῆς Σαμαριτίδος· ἐκεῖ γὰρ ὀνομάζεται τὸ αὐτὸ »πηγὴ« καὶ »φρέαρ«, καὶ ἀνὰ μέρος ποτὲ λέγεται
 20 πηγὴ καὶ ποτὲ φρέαρ. κατανοεῖτω δὲ ὁ δυνάμενος, ἵνα εἰδῆ ὅτι τὸ αὐτὸ τῇ ὑποστάσει τῷ μὲν ἐπιπολαίω πηγὴ ἐστὶ, τῷ δὲ βαθύτερω φρέαρ ἐστὶ. προοιμίον μοι τοῦτο ἐστὶ τῆς μελλούσης διηγήσεως διὰ τὸ ἀγγεῖον τὸ πῆλινον τὸ διαπεσόν ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ κεραμέως καὶ αὐθις πλασθέν. τινὲς ἐθεώρησαν ταῦτα ἀπλουστερον καὶ ἐνόησαν.
 25 παραθήσομαι ὑμῖν τὸν ἐκεῖνον λόγον καὶ τὴν διήγησιν· μετὰ ταῦτα ἔαν τι ἔχωμεν βαθύτερον καὶ τοῦτο διηγησόμεθα. δύναται, φασίν, ἐνταῦθα δηλοῦσθαι τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως. εἰ γὰρ τὸ πῆλινον ἀγγεῖον διέπεσεν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ κεραμέως καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὕλης τοῦ πηλοῦ τοῦ αὐτοῦ ποιεῖ »αὐτὸ ἀγγεῖον ἕτερον καθὼς ἤρρεσεν
 30 ἐνώπιον αὐτοῦ«, δύναται ὁ κεραμεὺς θεὸς τῶν σωμάτων ἡμῶν, ὁ δημιουργὸς τῆς κατασκευῆς ἡμῶν, ἐπὶ διαπέσει τοῦτο καὶ συντριβῆ
 299r καθ' οἷαν δήποτε αἰτίαν, ἀναλαβεῖν αὐτὸ καὶ ἀνακαινώσαι καὶ ποιῆσαι αὐτὸ ὀραιότερον καὶ βέλτιον »ἀγγεῖον ἕτερον καθὼς ἤρρεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῆσαι«.

5 Vgl. Joh. 10, 29. — 14ff. Vgl. Philo de ebriet. I, 374, 375 M: σοφία... ἀπεικάζει φρέατι· βαθεῖα γὰρ καὶ οὐκ ἐπιπολαίως κτλ. — 18 Vgl. Joh. 4, 6. 11. 12.

3 σαντῶ Gh σαντοῦ S | 4 ἔτι πλασσόμενος] nach C: ἔτι πλαττόμενος; ἐπιπλασσόμενος S | 9 μὲν] ἡμᾶς? Gh | 10 δὲ Co | 13 οὕτως] οὕτως Hu LXX | 14—34 Hierzu Fragm. 75 in C: Νοηθεῖν — ἰσόπεδος | 15 ὡς ἐξ] ὡσεὶ S (οἶονεὶ) ἐξ Gh | 18 διηγείται V διηγεῖτο S | Σαμαριτίδος Blass Σαμαρειτίδος S | 22 μοι] vgl. S. 177, 25 μου S | 26 φησὶν S* φασίν S¹.

Ἐχέτω καὶ αὕτη ἡ διήγησις χάριν. 5. αὐτοῦ δὲ ἀκούσωμεν τοῦ κυρίου διηγουμένου καὶ || λέγοντος· »εἰ καθὼς ὁ κεραμέως οὕτως οὐ 245
 δυηήσομαι τοῦ ποιῆσαι ὑμᾶς, οἶκος Ἰσραήλ; φησὶ κύριος. ἰδοὺ ὡς ὁ
 πηλὸς τοῦ κεραμέως οὕτως ὑμεῖς ἐστε ἐν χερσὶ μου. πέρασ λαλήσω
 5 ἐπ' ἔθνος καὶ βασιλείαν τοῦ ἐξᾶραι αὐτούς καὶ τοῦ ἀπολλύειν, καὶ
 ἐπιστρέφει τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ τῶν κακῶν αὐτῶν ὧν ἐλάλησα πρὸς
 αὐτό, καὶ μετανοήσω ἀπὸ τῶν κακῶν ὧν ἐλογισάμην τοῦ ποιῆσαι
 αὐτοῖς. καὶ πέρασ λαλήσω ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλείαν τοῦ ἀνοικοδομεῖσθαι
 καὶ καταφρυτεῦν, καὶ ποιήσουσι τὰ πονηρὰ ἐναντίον μου τοῦ μὴ
 10 ἀκούσαι τῆς φωνῆς μου, καὶ μετανοήσω περὶ τῶν ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα
 τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς, φησὶ κύριος«. τοῦτο τὸ κατὰ τὸν οἶκον τοῦ
 κεραμέως ὁρῶμεν ἀναφέρεσθαι οὐκ ἐπὶ τινα τῶν καθ' ἕνα, ἀλλ' ἐπὶ
 δύο ἔθνη· λέγει γὰρ ἀρξάμενος (ὅτι) μέλλει λέγειν περὶ ἔθνων, ἵνα
 τι ὑποβάλλῃ τοῖς δυναμένοις ἀκούειν ἀπορρητῶν μυστηρίων· »πέρασ
 15 λαλήσω ἐπὶ ἔθνος«. ζήτηι καὶ τὸ πέρασ καὶ τὸ πρότερον ἔθνος, (ἐφ'
 ὃ λαλεῖ) τὰ τῆς ἀπωλείας διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· καὶ λαλήσας τὰ
 τῆς ἀπωλείας διὰ τὰς ἁμαρτίας, οὐδὲν ἤττον ἐπαγγέλλεται ὅτι ἐὰν
 μετανοήσωσι, μετανοήσῃ περὶ τῶν κακῶν ὧν ἐλάλησε τοῦ ποιῆσαι
 αὐτοῖς. καὶ πάλιν λαλεῖ ἐπ' ἄλλο ἔθνος δεύτερον »τοῦ ἀνοικοδομεῖ-
 20 σθαι καὶ τοῦ καταφρυτεῦσθαι« ὅλον ἔθνος· καὶ ἐπεὶ τοῦτο (τὸ) ἀνοι-
 299^v κοδομύμενον καὶ καταφρυτεύμενον ἔθνος ἐπαγγελίαν ἔχει καλὴν, |
 δύναται δὲ ἁμαρτάνειν, φησὶ μετὰ τὸ λαλήσαι ταῦτα, ἐὰν ἀποστῶσι
 τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν· »μετανοήσω περὶ τῶν ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα
 τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς«.
 25 Τίνα οὖν τὰ δύο ἔθνη, τὸ πρότερον ὀνομασθὲν ᾧ ἀπειλεῖ ὁ λό-
 γος, καὶ τὸ δεύτερον ᾧ ἐπαγγέλλεται; ἀπειλεῖ μέντοιγε ὥστε, εἰ
 μετανοήσαι, μὴ ποιῆσαι τὰ τῆς ἀπειλῆς. ἐπαγγέλλεται ὥστε, εἰ
 μεταπέσοι καὶ ἄξιον μὴ γένοιτο τὸ δεύτερον ἔθνος ἐπαγγελιῶν,
 μὴ τεύξεσθαι αὐτῶν. περὶ δύο μάλιστα ἔθνων πρόκειται πᾶσα ἡ
 30 οἰκονομία τοῦ θεοῦ τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ ἀνθρώποις. γέγονε πρῶτον
 ἔθνος ἐκεῖνο ὁ Ἰσραήλ, δεύτερον ἀπὸ τῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας τοῦτο τὸ
 ἔθνος. τῷ προτέρῳ ἠπειλήσεν ὁ θεὸς ἃ ἠπειλήσε, καὶ βλέπομεν τὰ
 τῆς ἀπειλῆς τοῦ προτέρου ἔθνους· ἐν αἰχμαλωσίᾳ γεγνήηται, κατεσκάφη
 αὐτῶν ἡ πόλις, καθηροῦθη τὸ ἅγιασμα, τὸ θυσιαστήριον καταβέβληται,
 35 οὐδὲν ἔτι σφίζεται τῶν πάλαι σεμνῶν παρ' αὐτοῖς. ἔλεγε γὰρ ἐκείνῳ

26 ff. Vgl. Hier. Comm. 969.

12—S. 156, S. Hierzu Fragm. 76 in C: Οὐκ—καταφρυτεύσεως | 12 τινα C τιμι S |
 13 ὅτι Hu | 15 ζήτηι] ζητει S | 15/16 ἐφ' ὃ λαλεῖ] nach Z. 19 | 17 ἀπαγγέλλε-
 ται S* ἀπαγγέλλεται Scorr. (vgl. Z. 21) | 20 ἐπεὶ Gh ἐπὶ S | 25/26 ᾧ . . . ᾧ Gh Co
 (vgl. S. 160, 24. 25) ὡς . . . ὧν S | 31 ἐκεῖνο ὁ] vgl. Z. 35 ἐκεῖνος S.

τῷ ἔθνει ὁ θεός· μετανοήσατε, καὶ οὐ μετενόησαν. μετὰ τὸ ἐκείνοις
 εἰρησθαι ταῦτα, λέγει τούτῳ τῷ δευτέρῳ ἔθνει ὁ θεός τὰ περὶ τοῦ
 ἀνοικοδομεῖσθαι αὐτό. ὁρᾷ δὲ ὅτι καὶ τοῦτο τὸ ἔθνος ἄνθρωποι εἰσι
 5 εἰ καὶ προεῖπον τὰ περὶ τῆς οἰκοδομῆς καὶ || τὰ περὶ τῆς καταφυτεύ- 246
 σεως καὶ τῆς γεωργίας, μέλλει δὲ ἁμαρτάνειν καὶ τοῦτο τὸ ἔθνος, καὶ
 τούτῳ ἁμαρτήσαντι συμβήσεται ταῦτα ἅπερ εἰρηται ἐκείνοις διὰ τὰ
 ἁμαρτήματα, καὶ πείσονται ἐὰν μὴ μετανοήσωσι. πᾶσαν ἐρευνήσων
 300 τὴν γραφὴν, καὶ εὐρήσεις τὰ πλείστα περὶ τῶν δύο τούτων τῶν
 10 ἔθνῶν λεγόμενα. ἐξελέξατο ὁ θεός τοὺς πατέρας, ἐπαγγελίαν δέδωκεν
 αὐτοῖς, ἐξήγαγε λαὸν ἐκ τοῦ γένους τῶν πατέρων ἀπὸ Αἰγύπτου,
 ἐμακροθύμησεν ἐπ' αὐτοῖς ἁμαρτάνουσιν, ἐπαίδευσεν αὐτοὺς ὡς πατήρ.
 εἰσήγαγεν αὐτούς, ἔδωκεν αὐτοῖς γῆν ἐπαγγελίας, ἔπεμψεν αὐτοῖς
 15 προφήτας κατὰ καιρούς, ἐπαίδευσεν καὶ ἐπέστρεψεν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν
 ἁμαρτημάτων. ἐμακροθύμησεν αἰεὶ ἐμπῶν τοὺς θεραπεύοντας, μέχρις
 οὗ ἔλθῃ ὁ ἀρχιατρός, ὁ διαφέρων προφητῶν προφήτης, ὁ διαφέρων
 20 ἱατρῶν ἱατρός. ἐληλυθὸς τοῦτον προέδωκαν καὶ ἀπέκτειναν «αἶρε,
 αἶρε» λέγοντες «ἀπὸ τῆς γῆς ἡμεῶν σταύρον, σταύρον αὐτόν».
 εὐθέως ἦλθεν ἐπισκοπὴ ἐπὶ τὸ ἔθνος, ἡρημόθη ὁ τόπος ἔνθα ἔσταυ-
 25 ροῦνται μου ὁ Ἰησοῦς, ἐξελέξατο ὁ θεός ἄλλο ἔθνος. ὁ θερισμὸς ὁρᾷτε
 πῶς πολὺς ἐστιν, εἰ καὶ οἱ ἐργάται ὀλίγοι εἰσὶ. καὶ ἄλλως δὲ οἰκονομεῖ
 ὁ θεός τὴν σαγήνην αἰεὶ βάλλεσθαι ἐπὶ τὴν θάλασσαν τοῦ βίου τού-
 του καὶ συνάγονται ἰχθύες παντοδαποί· ἀποστέλλει «τοὺς ἀλείεις τοὺς
 30 πολλοὺς»· ἀποστέλλει «τοὺς θηρευτὰς τοὺς πολλοὺς», θηρεύουσιν ἀπὸ
 25 «παντὸς ὄρου», θηρεύουσιν ἀπὸ «παντὸς βουνοῦ». ὅρα πόση οἰκονομία
 περὶ τῆς τῶν ἔθνῶν ἐστι σωτηρίας.
 Ἰδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν θεοῦ· ἐπὶ μὲν τὸ πρότερον
 ἔθνος καὶ πεσὸν «ἀποτομία, ἐπὶ δὲ σὲ» τὸ δεύτερον ἔθνος ἐπαγγελίαι
 καὶ «χρηστότης, ἐὰν ἐπιμείνης τῇ χρηστότητι· ἐπει καὶ οὐ ἐκκοπήσῃ».
 30 οὐ γὰρ ἡ ἀξίνῃ τότε μόνον πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων ἔκειτο.
 ἐτοιμὴ πάλιν ἐστὶν ἐλθεῖν ἡ ἀξίνῃ· «ἡ» δὲ «ἀξίνῃ πρὸς τὴν ῥίζαν
 τῶν δένδρων κεῖται» ἔλεγέ μου ὁ Ἰησοῦς τότε προφητεύων περὶ τοῦ
 300 Ἰσραὴλ παρ' ὃν | ἡ ἀξίνῃ ἦν. αὐτὸς ἦν ἡ ἀξίνῃ τοῦ ἀκάρεου δένδρου
 καὶ ἔλεγεν· «ἡδη ἡ ἀξίνῃ πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται». ὅσα

4 Vgl. Hebr. 6, 6? — 17f. Vgl. Joh. 19, 15. 6. — 19 Vgl. Apok. Joh. 11, 8.
 — 20 Vgl. Matth. 9, 37. — 22 Vgl. Matth. 13, 47. — 23ff. Vgl. Jerem. 16, 16.
 — 27ff. Vgl. Röm. 11, 22. — 31. 34 Matth. 3, 10 Luk. 3, 9.

3 ὁρᾷ] ὅρα S | 4 τούτῳ] Scorr. τοῦτο S* | 7 ταῦτα Blass vgl. S. 118, 9 ταῦτα
 S | 12 ἐπ' Blass ἐρ S | 14 ἐπέστρεψεν Gh ἐπέστρεφεν S | 16 ἀρχιατρός Gh ἀρχι-
 τρός S | 30 μόνον GhCo μὲν S | 31 ἡ ἀξίνῃ a. R. S¹ w. e. sch.

ἦν ἐκεῖ δένδρα μὴ ποιοῦντα καρπὸν ἐξεκόπη καὶ εἰς τὸ πῦρ ἐβλήθη
καὶ κεκόλασται. νῦν δὲ ἄλλο γεώργιον γεγένηται ἀνάλογον τῷ προ-
τέρῳ, περὶ οὗ εἴρηται· «εἰσαγαγὼν καταφύτευσον αὐτοὺς εἰς ὄρος
κληρονομίας σου, εἰς ἔτοιμον κατοικητήριόν σου». εἰσηγάγεν αὐτοῦ
5 τὸ ἔθνος ὁ θεὸς εἰς ὄρος κληρονομίας αὐτοῦ. τὸ ὄρος ἐγὼ ζητῶ οὐχ
ὡς Ἰουδαῖοι οὕτως ἐν ἀψύχοις ὕλαις. τὸ ὄρος ὁ Χριστός ἐστιν. ἐν
τούτῳ καταφρυτεύθημεν, ἐπ' αὐτῷ ἐτηρήθημεν. ὁρᾶτε οὖν, ἐὰν
(καὶ) μακροθυμήσῃ, μήποτε ἐλθὼν ὁ οἰκοδεσπότης εἴπῃ· «ἦδη τρία ἔτη
ἔρχομαι ἐπὶ τὴν σικκὴν ταύτην καὶ καρπὸν οὐκ ἤνεγκεν· ἔκκοψον 247
10 αὐτήν· ἵνα τί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ; καταργεῖ γὰρ τὴν καλὴν γῆν,
τὸν Χριστόν, τὸ μυστήριον τῆς ἐκκλησίας, ὁ ἐρχόμενος ἐπὶ συναγωγὴν
καὶ μὴ καρποφορῶν.

6. «Πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος ἢ καὶ ἐπὶ βασιλείαν». δόξει ἀπλῶς
τὸ πέρας (εἰρηθεῖν). εἴρηται δὲ τοιοῦτον. ἐν τῷ λαλήσω ἐπ' ἔθνος ἢ
15 βασιλείαν, τὸ πέρας τοιοῦτόν ἐστι· κατασκάψω λέγεται τῷ προτέρῳ
ἔθνει τὸ πέρας, τῷ δευτέρῳ ἔθνει· ἀνοικοδομήσω ὑμᾶς. καὶ πάλιν
ἐκρωϊώσω τοῖς προτέροις λέγεται, καὶ καταφρυτεύσω τοῖς δευτέροις. ἄρ'
οὖν ἐπεὶ εἴρηται τὸ πέρας, δεῖ γενέσθαι τὸ πέρας; ὁ θεὸς μὴ μετανοῶν
μετανοεῖν λέγεται κατὰ τὴν γραφήν. καὶ πρόσχωμεν τῇ λέξει, ἵνα
20 ἐὰν δυνηθῶμεν ἀπολογήσασθαι, πῶς ταῦτα λέγεται, [εἰ] παραδεξώμεθα
τὸν λόγον. «πέρας λαλήσω» φησὶν «ἐπὶ ἔθνος ἢ ἐπὶ βασιλείαν τοῦ
301^r ἐξῆρα αὐτοὺς καὶ ἀπολλύειν, | καὶ ἐὰν ἐπιστρέψῃ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο
ἀπὸ τῶν κακῶν αὐτῶν ὧν ἐλάλησα ἐπ' αὐτό, καὶ μετανοήσω περὶ
τῶν κακῶν, ὧν ἐλογισάμην τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. καὶ πέρας λαλήσω
25 ἐπὶ ἔθνος ἢ ἐπὶ βασιλείαν τοῦ ἀνοικοδομεῖσθαι καὶ τοῦ καταφρυτεύ-
σθαι, καὶ ποιήσουσι τὰ πονηρὰ ἐναντίον ἐμοῦ τοῦ μὴ ἀκοῦσαι τῆς
φωνῆς μου, καὶ μετανοήσω περὶ τῶν ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι
αὐτοῖς». περὶ τῆς μετανοίας τοῦ θεοῦ ἀπαιτούμεθα ἀπολογήσασθαι
δοκεῖ γὰρ ἐπίληπτον εἶναι καὶ ἀνάξιον, οὐ μόνον τοῦ θεοῦ ἀλλὰ καὶ
30 τοῦ σοφοῦ, τὸ μετανοεῖν. οὐκ ἐπινοῶ γὰρ σοφὸν μετανοοῦντα, ἀλλ'
ὁ μετανοῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ συνηθείᾳ τῆς χρήσεως τῆς λέξεως, ἐπὶ τῷ
μὴ καλῶς βεβουλεύσθαι μετανοεῖ. ὁ θεὸς δέ, προγνώστης ὢν τῶν
μελλόντων, οὐ δύναται μὴ καλῶς βεβουλεύσθαι, καὶ παρὰ τοῦτο μετα-
35 λέγω, καὶ ἐν ταῖς Βασιλείαις εἴρηται ἐν τῷ «μεταμεμέλημαι ὅτι ἔχρισα

1 Vgl. Matth. 3, 10 Luk. 3, 9. — 3 Exod. 15, 17. Vgl. Philo de plant. I, 336. 337 M? — 8 Vgl. Luk. 13, 7. — 11 Vgl. Eph. 5, 32. — 19ff. Vgl. in Num. Hom. 16, 4. — 35 I Sam. 15, 11.

6 ὕλαις Gh ὕλεσι S | 8 καὶ Blass | 14 εἰρηθεῖν Blass Koetschau | 26 ἀκοῦσαι S* (vgl. S. 155, 10) ἀκούσεν Scorr. | 32—S. 160, 23 Hierzu Fragm. 77 in C: Πῶς—δοκεῖ | 34/35 πῶς—καὶ | πῶς οὖν καὶ ὧδε μετανοεῖν φησι καὶ C.

τὸν Σαοὺλ εἰς βασιλεία, καὶ καθολικῶς περὶ αὐτοῦ λέλεκται· καὶ μετανοῶν ἐπὶ ταῖς κακίαις.

Ἄλλ' ὅρα τί περὶ θεοῦ διδασκόμεθα καθολικῶς. ὅπου μὲν οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεὸς διαρτηθῆναι, οὐδὲ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἀπειληθῆναι, καὶ μανθάνομεν διὰ τούτης τῆς λέξεως ὅτι ὁ θεὸς οὐχ ὡς ἄνθρωπος· διὰ δὲ ἄλλης ὅτι ὁ θεὸς ὡς ἄνθρωπος φασκούσης· ὅτι ἐπαίδευσέ σε κύριος ὁ θεὸς σου, ὡς εἰ τις παιδεύσαι ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ πάλιν ἔτροποφόρησεν ὡς ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ. οὐκοῦν ὅταν μὲν αἱ γραφαὶ θεολογῶσι τὸν θεὸν καθ' αὐτὸν καὶ μὴ ἐπιπλέκωσιν αὐτοῦ τὴν οἰκονομίαν τοῖς ἀνθρωπίνους πράγμασι, λέγουσιν αὐτὸν εἶναι οὐχ ὡς ἄνθρωπος. τῆς γὰρ μεγάλης σύννης αὐτοῦ οὐχ ἔσται πέρας, καὶ φοβερός ἐστιν ἐπὶ πάντας τοὺς θεούς, καὶ αἰνεῖτε αὐτόν, πάντες ἄγγελοι θεοῦ· αἰνεῖτε αὐτόν, πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ· αἰνεῖτε αὐτόν, ἥλιος καὶ σελήνη· αἰνεῖτε αὐτόν, πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς. καὶ ἄλλα μυρία ἀναλεγόμενος ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραμμάτων εὐροῖς ἄν, οἷς ἐφαρμόσει τὸ οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός. ὅταν δὲ ἐπιπλέκηται ἀνθρωπίνους πράγμασιν ἢ θεία οἰκονομία, φέρει τὸν ἀνθρώπινον νοῦν καὶ τρόπον καὶ λέξιν. καὶ ὡς περὶ ἡμεῖς ἐὰν διετεῖ παιδίω διαλεγόμεθα, ψαλλίζομεν διὰ τὸ παιδίον· οὐ γὰρ οἷόν τέ ἐστι τηροῦντας ἡμᾶς τὸ ἀξίωμα τῆς τελείου ἀνδρὸς ἡλικίας καὶ λαλοῦντας τοῖς παιδίοις μὴ συγκαταβαίνοντας αὐ-

1 Joel 2, 13. — **3 ff.** Vgl. in Matth. Tom. 17, 17 (Lo 4, 124 f.) u. ὁ.; Philo quod deus sit immut. I, 280 M: δύο τὰ ἀνωτάτω πρόκειται κεφάλαια περὶ τοῦ αἰτίου, ἐν μὲν ὅτι οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός, ἕτερον δὲ ὅτι ὡς ἄνθρωπος. ἀλλὰ τὸ μὲν πρότερον ἀληθεία βεβαιωτάτη πεπίστωται, τὸ δ' ὕστερον πρὸς τὴν τῶν πολλῶν διδασκαλίαν εἰσάγεται κτλ. u. ὁ. — **3** Num. 23, 19. — **6** Deut. 8, 5. — **8** Vgl. Deut. 1, 31. — **11** Psal. 144, 3. — **12** Psal. 95, 4. — **13** Psal. 148, 2. 3. — **16** Num. 23, 19. — **19 ff.** Vgl. c. Cels. 4, 71 (Orig. I, 340, 20 ff.): ὡς περὶ ἡμεῖς τοῖς κομιδῇ νηπίοις διαλεγόμενοι οὐ τοῦ ἐναντῶν ἐν τῷ λέγειν στοχαζόμεθα δυνατοῦ, ἀλλ' ἀρμολόμενοι πρὸς τὸ ἀσθενὲς τῶν ὑποκειμένων φάμεν ταῦτα ἀλλὰ καὶ ποιούμεν ἃ φαίνεται ἡμῖν χορήσια εἰς τὴν τῶν παιδῶν ὡς παιδῶν ἐπιστροφὴν καὶ διόρθωσιν, οὕτως ἔοικεν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ὠκονομηγένοι τὰ ἀναγεγραμμένα κτλ.

1 καθολικῶς] καθόλου C | **3** καθολικῶς GhCo καθολικά S | **6—8** ὅτι—αὐτοῦ] ebenso C | **8** ἔτροποφόρησεν ὡς] ἔτροποφόρησέ σε ὡς εἰ τις τροποφορήσει C | **9** καθ' αὐτόν] καθ' αὐτόν S καθ' ἐναντῶν C | **10** αὐτοῦ] αὐτῷ C | τοῖς] τὴν ἐν τοῖς C | **11** ἄνθρωπος] ἄνθρωπον C | **12** ἔσται] ἔστι C | ἐπὶ] ἐπὲρ C | **19**—S. 159, 18 Hierzu vgl. ein Fragment aus der Oktateuchkatene zu Deut. 1, 31 (MPG 17, 24): Ὁριγένης δὲ ἐν ταῖς εἰς τὸν Ἱερεμίαν ὁμιλίαις φησὶ· Συμπερινεχθῆ καὶ συγκατέβη ὑμῖν [l. ἡμῖν] τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν οἰκιοῦμενος· ὡς διδάσκαλος συμπελλίζων παιδίοις, ὡς πατὴρ ἰδίους τιθροῦμενος παῖδας, καὶ τοὺς τρόπους αὐτῶν ὑποδιδόμενος, καὶ κατὰ μικρὸν ἄγων αὐτοὺς ἐπὶ τὰ τελειότερα καὶ ὑψηλότερα.

τῶν τῇ διαλέκτῳ νοῆσαι τὰ παιδία — τοιοῦτόν τί μοι νόει καὶ περὶ
τὸν θεόν, ὅταν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ μάλιστα τὸ τῶν ἔτι
νηπίων οἰκονομῇ. ὄρα πῶς καὶ μεταποιῶμεν τὰ ὀνόματα οἱ τέλειοι
ἄνδρες πρὸς τὰ βρέφη, καὶ τὸν μὲν ἄρτον ἰδίως ὀνομάζομεν αὐτοῖς,
5 τὸ δὲ πικρὴν ἄλλῃ λέξει ὀνομάζομεν, τελείων οὐ χρώμενοι διαλέκτῳ
ἢ χρώμεθα πρὸς τοὺς τελείους ὁμήλικας, ἀλλὰ ἄλλῃ λέξει τινὶ παιδικῇ
καὶ βρεφώδει. καὶ τὰ ἐνδύματα ἐὰν ὀνομάζομεν τοῖς παιδίοις, ἀλλὰ
ὀνόματα ἐπιτίθεμεν αὐτοῖς, οἷον εἰ ὄνομα παιδικὸν πλάσσοντες. ἄρ'
302^r οὐκ ὄν τότε ἀτελεῖς ἔσμεν; καὶ | εἴ τις ἡμῶν ἀκούοι παιδίοις διαλεγόμε-
10 νων, ἔρει ὅτι ἀνόητος γέγονεν ὁ γέρον οὗτος, ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐπιλέ-
λησται τοῦ γενείου αὐτοῦ, τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνδρός; ἢ δέδοται κατὰ
συμπεριφορὰν παιδῶ ὁμιλοῦντα μὴ λαλῆσαι διαλέκτῳ πρῆσβυτικῇ
μηδὲ ἐντελεῖ, ἀλλὰ παιδικῇ;

Καὶ ὁ θεὸς δὴ λαλεῖ παιδίοις· »ἰδοὺ« φησὶ καὶ ὁ σωτὴρ »ἐγὼ καὶ
15 τὰ παιδία ἄ μοι ἔδωκεν ὁ θεός.« λέγοιτο ἂν τῷ γέροντι τῷ λαλοῦντι
πρὸς τὸ παιδίον παιδικῶς. ἢ ἵνα ἐμφατικώτερον εἴπω βρεφωδῶς, ὅτι
ἔτροποφόρησας τὸν υἱόν σου καὶ (τὸν) τρόπον ἐφόρησας τοῦ βρέφους
καὶ τὴν κατάστασιν αὐτοῦ ἀνείληφας. οὕτως οὐκ ἔστι μοι καὶ τὴν
γραφὴν λέγουσαν· »ἔτροποφόρησέν σε κύριος ὁ θεός σου, ὡς εἴ τις
20 τροποφορήσει ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ.« καὶ ἰοίκασιν οἱ ἀπὸ
ἔβραϊσμοῦ ἐρμηνεύσαντες, μὴ εὐρόντες τὴν λέξιν κειμένην παρ' Ἑλληνισιν,
ἀναπεπλακέναι ὡς ἐπ' ἄλλων πολλῶν καὶ ταύτην καὶ πεποιημένα
τὴν »ἔτροποφόρησέν σε κύριος ὁ θεός σου (τουτέστι τοὺς τρόπους
σου ἐφόρησεν), ὡς εἴ τις τροποφορήσει ἄνθρωπος (κατὰ τὸ παράδειγμα
25 τοῦτο ὃ εἴρηκα) τὸν υἱὸν αὐτοῦ.« ἐπεὶ τοίνυν ἡμεῖς μετανοοῦμεν, ὅταν
ἡμῖν διαλέγηται μετανοοῦσιν ὁ θεὸς λέγει μετανοῶ, καὶ ἀπειλῶν
ἡμῖν οὐ προσποιεῖται προγνώστης εἶναι, ἀλλ' ὡς βρέφει λαλῶν
ἀπειλεῖ. οὐ προσποιεῖται ὅτι προέγνω »τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐ-
τῶν«, ἀλλ' ὡς, || ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ὑποκρινόμενος τὸ βρέφος προσ- 249
30 ποιεῖται μηδὲ εἰδέναι τὰ μέλλοντα. καὶ ἀπειλεῖ γούν ἔθνη διὰ τὰς
302^v ἁμαρτίας αὐτοῦ καὶ | λέγει· »ἐὰν μετανοήσῃ τὸ ἔθνος, καὶ γὰρ μετα-
νοήσω«. ὃ θεός· ἄρα ὅτε ἠπέλεις, οὐκ ἦδεις πότερον μετανοήσει τὸ
ἔθνος ἢ οὐ μετανοήσει; τί δέ; ὅτε ἐπηγγείλω, οὐκ ἦδεις πότερον μενεῖ
ἄξιος τῶν ἐπαγγελισῶν ὁ ἄνθρωπος, ἢ τὸ ἔθνος, πρὸς ὃν ὁ λόγος, ἢ
35 οὐ μενεῖ; ἀλλ' οὐ προσποιεῖται.

14 Jes. 8, 18 Hebr. 2, 13. — 19 Deut. 1, 31. — 23 Deut. 1, 31. — 28 Vgl: Sus. 33a (LXX) od. 42 (6').

2 τὸ τῶν] τοῦτων S τῶν Gh | ἐπιτιθέμεν S vgl. S. 97, 13 | 11 γενείου Gh γενίου S | ἢ Co ἢ S | 12 ὁμιλοῦντα Gh ὁμολογοῦντα S | 17 τὸν Blass vgl. Z. 23 | 26 διαλέγηται] + τοῖς C | 33 u. 35 μενεῖ] μένει S | 34 δ] übergesch. S¹.

Καὶ τοιαῦτα πολλὰ εὔροις (ἂν) ἀνθρωπικὰ ἐν τῇ γραφῇ, ὡς καὶ τὸ
 «λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· ἴσως ἀκούσονται καὶ μετανοήσουσι».
 τοῦτο οὐχ (ὡς διστάζων) ὁ θεὸς εἶρηκε τὸ «ἴσως ἀκούσονται· οὐ γὰρ
 διστάζει ὁ θεός, ἵνα λέγῃ τὸ «ἴσως ἀκούσονται καὶ μετανοήσουσι»,
 5 ἀλλ' ἵνα ἐπὶ πολὺ ἐμφήνῃ σου τὸ ἀντεξούσιον καὶ μὴ εἴπῃς· εἰ προέγνων
 με ἀπολλύμενον ἀπολέσθαι με δεῖ. εἰ προέγνων με σωθισόμενον σωθή-
 σεσθαι πάντως με χρῆ. οὐ προσποιεῖται οὖν τὸ περὶ τοῦ ἐπὶ σοὶ
 μέλλοντος εἰδέναι, ἵνα τηρήσῃ σου τὸ ἀντεξούσιον τῷ μὴ προειληφέναι
 μηδὲ προεγνωκέναι, πότερον μετανοήσεις ἢ μή. καὶ λέγει πρὸς τὸν
 10 προφήτην· «λάλησον, ἴσως μετανοήσουσι». τοιαῦτα γὰρ ἄλλα μυρία
 εὔρησεις λεγόμενα περὶ τοῦ θεοῦ τροποφοροῦντος τὸν ἄνθρωπον.
 ἔαν ἀκούσης θυμὸν θεοῦ καὶ ὀργὴν αὐτοῦ, μὴ νόμιζε τὴν ὀργὴν καὶ
 τὸν θυμὸν πάθῃ εἶναι θεοῦ. οἰκονομία χρῆσεως λέξεών εἰσι πρὸς
 τὸ (τὸ) βρέφος ἐπιστρέφαι καὶ βελτιωθῆναι· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς τοῖς
 15 παιδίοις πρόσωπον ποιοῦμεν οὐκ ἀπὸ διαθέσεως ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν
 φροβερὸν. ἔαν τηρήσωμεν τὸ ἴλεον τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ βρέφος ἐν τῷ
 προσώπῳ ἡμῶν, καὶ τὴν φιλοστοργίαν ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτὸ ἐμφή-
 303r νωμεν, μὴ διαστρέψαντες ἑαυτοὺς μηδὲ οἰονεὶ μεταβαλόντες πρὸς τὴν
 ἐκείνου ἐπιστροφὴν, ἀπόλλυμεν αὐτὸ καὶ χεῖρον ποιοῦμεν. οὕτως οὖν
 20 ὁ θεὸς καὶ ὀργίζεσθαι λέγεται καὶ θυμοῦσθαι φησιν, ἵνα ἐπιστρέψῃς
 καὶ βελτιωθῆς. καὶ ἀληθῶς οὐκ ὀργίζεται μὲν οὐδὲ θυμοῦται· σὺ δὲ
 πείσῃ τὰ τῆς ὀργῆς καὶ τὰ τοῦ θυμοῦ, γενόμενος ἐν δυσυπομονήτοις
 διὰ τὴν κακίαν πόνοις, ἐπὶ παιδεύῃ τῇ λεγομένῃ ὀργῇ τοῦ θεοῦ.

7. Ἐξῆς μετὰ τὸν περὶ τῶν δύο ἐθνῶν λόγον, τοῦ προτέρου ᾧ
 25 (ἦ) ἀπειλή δίδοται, καὶ τοῦ δευτέρου ᾧ ἡ ἐπαγγελία δίδοται, φησὶν
 (εἶπε δηλονότι τοῖς προτέροις)· «καὶ νῦν εἶπον πρὸς ἄνδρας Ἰούδα καὶ

1 ff. Vgl. in Gen. Tom. 3 (Philoc. Ro 197, 8 ff.): 'Οτι μέντοι γε ἡ πρόγνωσις τοῦ θεοῦ οὐκ ἀνάγκην ἐπιτίθησι τοῖς περὶ ὧν κατείληφε, πρὸς τοῖς προειρημένοις καὶ τοῦτο λελέξεται, ὅτι πολλαχοῦ τῶν γραφῶν ὁ θεὸς κελεύει τοὺς προφῆτας κηρύσσειν μετάνοιαν, οὐ προσποιησάμενος τὸ προεγνωκέναι πότερον οἱ ἀκούσαντες ἐπιστρέφουσιν ἢ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἑαυτῶν ἐμμενοῦσιν· ὡσπερ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ λέγεται· Ἴσως ἀκούσονται καὶ μετανοήσουσιν. οὐ γὰρ ἀγνοῶν ὁ θεὸς πότερον ἀκούσουσιν ἢ οὐ φησὶν· Ἴσως ἀκούσονται καὶ μετανοήσουσιν· ἀλλ' . . . . ἵνα μὴ προκαταγγελεμένη ἡ πρόγνωσις αὐτοῦ προκαταπεσεῖν ποιῆσῃ τοὺς ἀκούοντας, δόξαν ἀνάγκης παριστάσῃ, ὡς οὐκ ὄντος ἐπ' αὐτοῖς τοῦ ἐπιστρέφαι κτλ. — **2** Jerem. 33, 2. 3. — **3 ff.** Vgl. Hier. Comm. 969: non quod ignoret Deus hoc vel illud . . . . sed quod dimittat hominem voluntati suae. — **4 f.** Jerem. 33, 3. — **5 ff.** Vgl. Chrysost. (Gh II, 466). — **10** Vgl. Jerem. 33, 2. 3.

2 μετανοσοσι S* μετανοήσουσι Scorr. | **3** ὡς διστάζων] vgl. C, in Gen. Tom. 3 u. Hier. Comm. 969 | ἐμφήνῃ] vgl. Z. 17 u. S. 161, 6 ἐμφαίνων C ἐμφανῆ S | **8** μέλλον Blass | τῷ Co τὸ S | **10** μετανοήσουσι S* μετανοήσωσι S¹ | **13** οἰκονομία Co οἰκονομία S | **14** τὸ² Gh | **16** ἴλεω S | **19** χεῖρον V χείρω S.

πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ· οὕτως λέγει κύριος· ἰδοὺ ἐγὼ πλάσσω ἐφ' ὑμᾶς κακά· ὅτι ἐν τῇ χειρὶ μου ταῦτα ἐστὶν ἃ πλάσσω ἐφ' ὑμᾶς, δύναται διαπεσεῖν. ποιήσατε ταῦτα διαπεσεῖν ἀπὸ τῆς χειρὸς μου, ἵνα ἃ πλάσσω ἐφ' ὑμᾶς κακὰ μεταβάλω καὶ ποιήσω ἀγαθὰ. οὐκ ἂν εὐροῖς· ἰδοὺ πλάσσω ἐφ' ὑμᾶς ἀγαθὰ· καὶ τὰ ἀνὰ λόγον || αὐτῶν 250 λεγόμενα ἐξῆς, ἵνα μετὰ τοῦτο ἐμφήρη ὅτι ἃ πλάσσει ἀγαθὰ ἀπολύει ἀπὸ τῶν χειρῶν, ἵνα ποιήσῃ αὐτὰ κακά. ἀλλὰ πλάσσει κακὰ κατὰ τὸ εἰρημένον παράδειγμα, καὶ πλάσσωσιν κακὰ οἰκονομεῖ (χωρὶς τῆς ἐρημνείας τῆς ἀποδεδομένης εἰς τὸ »ἔπεσεν ἀπὸ τῶν χειρῶν μου«), 10 ἵνα ἐὰν πέσῃ, καὶ τὸ τέλος τῶν πλασσομένων κακῶν οὐκ οἶδα ποταπὸν γένηται.

8. »Αποστραφήτω δὴ ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ καλλίονα ποιήσατε τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν«. ἔσθ' ὅτε οἱ ἀκεραιότεροι 303v λέγουσι· μακάριοι οἱ παλαιότεροι ἄνθρωποι, | ὅτι ἤκουσαν τοῦ κυρίου 15 διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· »καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς κύριος«. καὶ πρὸς (ἡμᾶς) λέγει νῦν κύριος διὰ τῶν γεγραμμένων τὸ »ἀποστραφήτωσαν ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς· αὐτὸς ὁ κύριος διαλέγεται σοὶ φάσκων· »καὶ καλλίονα ποιήσατε τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν«. ἀλλ' ἀπεκρίναντο οὗτοι πρὸς οὓς οἱ προτρεπτικοὶ περὶ μετανοίας εἰρη- 20 ται λόγοι, καὶ ἴδωμεν τί ἀπεκρίναντο, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς τοιαῦτα ἀποκρινόμεθα. τί οὖν ἀποκρινόμενοι λέγουσιν; »ἀνδρειούμεθα, ὅτι ὄπισσω τῶν ἀποστροφῶν ἡμῶν πορευόμεθα, καὶ ἕκαστος τὰ ἀρεστὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς ποιήσομεν«. καὶ ἂν μὴ ταῖς λέξεσιν εἴπητε, ὁ δὲ βίος ὑμῶν τοιοῦτος ἦ ὡς ἁμαρτάνει, δυνάμει λέγετε 25 καὶ ἡμεῖς διὰ τῶν πονηρῶν πράξεων μετὰ τοὺς προτρεπτικούς λόγους τὸ »ἀνδρειούμεθα, ὅτι ὄπισσω τῶν ἀποστροφῶν ἡμῶν πορευόμεθα, καὶ ἕκαστος τὰ ἀρεστὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς ποιήσομεν«. τί δὲ τὸ »ὄπισσω τῶν ἀποστροφῶν ἡμῶν πορευόμεθα«; οἱ ἀρξάμενοι βάλλειν »ἐπ' ἄροτρον τὴν χεῖρα· καὶ »τοῖς ἔμ- 30 προσθεν ἐπεκτεινόμενοι ἐν τῷ ἄροτριῶν, τῶν δὲ ὀπισθεν ἐπιλανθανόμενοι, ἀπεστράφησαν τὰ φαῦλα. ἐπὶ οὖν τις βαλὼν »ἐπ' ἄροτρον τὴν χεῖρα· στραφῆ εἰς τὰ ὄπισσω, »ὄπισσω τῶν ἀποστροφῶν αὐτοῦ πορεύεται· ὄπισσω γὰρ πορεύεται ἐκείνων ἃ ἀπεστράφη, καὶ

1 ff. Vgl. Chrysost. (Gh II, 467): *τινος ἔνεκεν ἔτι πλάσσω; ἔτι λογίζομαι; διδοὺς ὑμῖν αὐτοῖς προθεσμίαν μετανοίας.* — 29, 31 Vgl. Luk. 9, 62. — 29 Vgl. Phil. 3, 13.

1—18 Hierzu Fragment 78 in C: *Εἰ—κύριον | 2 ὅτι| εἰ C | 3 δύναται διαπεσεῖν] < C | 5 αὐτῶν SVcorr. αὐτοῖς V* w. e. sch. | 6 λεγόμενα Gh | ἀπολύει C GhCo ἀπολλύει S | 7 ποιήσῃ αὐτὰ| ποιήσῃται C | 15 πρὸς C ὡς S | 16 ἡμᾶς C | 22 ἀποστροφῶν Gh ἐπιστροφῶν S | 24 ἡ Ru ἦν S | 29—S. 162, 1 Hierzu Fragm. 79 in C: *Οἱ—ἁμαρτήματα | 30 ὀπισθεν] ὄπισσω C.**

Origenes III.

παλινοοομει ἐπ' ἐκεῖνα ἃ καταλέλοιπεν ἀμαρτήματα. καὶ τῶν ἀκούον-
των οὖν ταῦτα, εἶτε· κατηγουμένων καταλιπόντων τὸν ἐθνικὸν
304^r βίον | εἶτε πιστῶν ἤδη προκεκοφῶτων ἐν τῷ >τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεί-
νεσθαι, εἰ ὁ βίος <γε>γένηται μοχθηρός, οὐδὲν ἄλλο λέγουσιν ἢ καὶ τὸ
5 »ὀπίσω τῶν ἀποστροφῶν ἡμῶν πορευόμεθα, καὶ ἕκαστος τὰ ἀρεστὰ
τῆς καρδίας αὐτοῦ« οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ »τῆς πονηρᾶς ποιήσομεν«. ἔστι γὰρ
καρδία πονηρὰ καὶ ἔστι καρδία ἀγαθὴ. μηδεὶς οὖν »ὀπίσω
τῶν ἀποστροφῶν« ἑαυτοῦ πορευέσθω μηδὲ »τὰ ἀρεστὰ τῆς καρδίας
αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς« ποιείτω.

10 »Διὰ τοῦτο« πρὸς τοὺς ταῦτα ἀποκρινομένους »λέγει κύριος·
ἔρωτήσατε δὴ ἐν ἔθνεσι· τίς ἤκουσε τοιαῦτα φρικτὰ ἃ ἐποίησε σφόδρα
παρθένος Ἰσραήλ;« δόξει δὲ καὶ ταῦτα || ἁπλῶς εἰρησθαι. ἀλλ' ἐὰν 251
ἢ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησία ὃν δεῖ τρόπον ἐπιστραφεῖ πρὸς τὸν
θεόν, λεχθήσεται· »ἔρωτήσατε δὴ ἐν ἔθνεσιν· ἀκούσατε ἃ ἐποίησε
15 φρικτὰ σφόδρα παρθένος Ἰσραήλ.« βίον γὰρ συγκρίνομεν ἐκείνων
τῶν ἡμαρτηκῶτων τῷ βίῳ τῶν ἐπιστρεφάντων καὶ πιστευσάντων,
καὶ εἰσόμεθα ὅτι ἐκεῖνοι μὲν φρικτὰ πεποιήκασιν »τὸν κύριον τῆς
δόξης« ἀποκτείναντες, οὗτοι δέ, ἐκείνων φρικτὰ ποιησάντων, ἐπέ-
στρεψαν πρὸς αὐτόν, ὑπὲρ τῶν ἀμαρτημάτων τοῦ κόσμου ὑπ' ἐκείνων
20 ἀναιρεθέντα καὶ ἀποθανόντα. »ἔρωτήσατε« οὖν »ἐν ἔθνεσιν· τίς
ἤκουσε τοιαῦτα φρικτὰ ἃ ἐποίησε σφόδρα παρθένος Ἰσραήλ;«;

9. »Μὴ ἐκλείψουσιν ἀπὸ πέτρας μαστοί, ἢ χιὼν ἀπὸ τοῦ Λι-
βάνου; ἢ ἐκκλινεῖ ὕδωρ βιαιῶς ἀνέμῳ φερόμενον; ὅτι ἐπελάθητό
304^v μου ὁ λαός μου, εἰς κενὸν ἐθνύμιασαν, καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς
25 αὐτῶν σχοῖνους αἰωνίους τοῦ ἐπιβῆναι τρίβους οὐκ ἔχοντας ὁδὸν εἰς
πορείαν, τοῦ τάξει τὴν γῆν αὐτῶν εἰς ἀφανισμόν καὶ σύριγμα αἰώ-
νιον«. διαφορὰς ὑδάτων ἐνταῦθα εἶρηκε· πρῶτον μὲν ἐν τῷ »μὴ
ἐκλείψουσιν ἀπὸ πέτρας μαστοί;« δεῦτερον δέ <ἐν τῷ> »ἢ χιὼν ἀπὸ
Λιβάνου;« τρίτον δὲ ἐν τῷ »μὴ ἐκκλινεῖ ὕδωρ βιαιῶς ἀνέμῳ φερό-
30 μενον;« ταῦτα τὰ τρία εἶδη τῶν ὑδάτων αἰ πηγαὶ εἰσι τῶν ὑδάτων,
ἃς ἐπιποθεῖ ἢ ὁμοιωμένῃ τῇ ἐλάφῳ ψυχῇ τῶν δικαίων, ὥστ' ἂν
ἕκαστον εἰπεῖν· »ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἢ ἐλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν

3 Vgl. Phil. 3, 13. — 12 ff. Vgl. ἐξ ἀνεπιγράφου (Gh II, 477): τὴν ἐξ ἐθνῶν
ἐκκλησίαν πρὸς τὸν θεὸν ἐπιστρέφουσαν, παρθένον καλεῖ τοῦ Ἰσραήλ. — 17 Vgl.
I Kor. 2, 8. — 19 Vgl. Joh. 1, 29? — 32 Psal. 41, 2.

2 καταλιπόντων Gh Co καταλιπόντες S | 4 γεγένηται Blass Koetschau | 8 ἀ-
τοῦ S* ἑαυτοῦ S¹ | 13 ἐπιστραφεῖ Blass Koetschau ἐπιστραφεῖ S | 15 συγκρίνομεν
Gh συγκρίνομεν S | 17 εἰσόμεθα] ἰσόμεθα S (vgl. S. 22, 6 89, 26) | 22 μαστοί
Gh vgl. Z. 28 S. 163, 5. 20. 29 μαστοί S | 27 — S. 164, 8 Hierzu Fragm. 80 in C:
Τρεῖς — αὐτοῦ | 27 διαφορὰς] τρεῖς διαφορὰς C | 31 τῇ] Gh τῷ S < C.

ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ θεός. τίς οὖν
 ἔλαφος γεγένηται πολέμιος τῷ τῶν ὄψεων γένει, μηδὲν πάσχω ὑπὸ
 τοῦ λοῦ αὐτῶν, ὡς ἰστορεῖται περὶ τῆς ἐλάφου; τίς οὕτως ἐδίψησε
 θεὸν ὥστ' ἂν εἰπεῖν· »ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν
 5 ζῶντα; τίς οὕτως ἐδίψησε τοὺς μαστοὺς τῆς πέτρας; »ἡ πέτρα δὲ
 ἦν ὁ Χριστός. τίς οὕτως ἐδίψησεν ἁγίου πνεύματος ὥστ' ἂν εἰπεῖν·
 »ὄν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως
 ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ θεός; ἐὰν μὴ τὰς τρεῖς πηγὰς
 τῶν ὑδάτων διψήσωμεν, οὐδὲ μίαν πηγὴν τῶν ὑδάτων εὐρήσωμεν.
 10 ἔδοξαν δεδιψηκῆναι μᾶς πηγῆς τῶν ὑδάτων, τοῦ θεοῦ, Ἰουδαῖοι· ἐπειδὴ
 δὲ οὐκ ἐδίψησαν τὸν Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐκ ἔχουσι πιεῖν
 οὐδὲ ἀπὸ τοῦ θεοῦ. ἔδοξαν δεδιψηκῆναι οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων
 Χριστὸν Ἰησοῦν· ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ ἐδίψησαν τὸν πατέρα, ὄντα νόμου
 305r καὶ | προφητῶν θεόν, διὰ τοῦτο οὐ πίνουσιν οὐδὲ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ.
 15 οἱ δὲ ἓνα μὲν τηροῦντες θεόν, ἔξουδενοῦντες δὲ τὰς προφητείας οὐκ
 ἐδίψησαν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἐν τοῖς προφήταις, διὰ τοῦτο οὐ
 πίνονται οὐδὲ ἀπὸ τῆς πηγῆς τῆς πατρικῆς, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ κεκραγό-
 τος ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εἰρηκότος· »ἐάν τις διψῇ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ
 πινέτω«.

20 Οὐκ ἐκλείπουσιν οὖν »ἀπὸ || πέτρας μαστοί«. ἀλλ' ἐκεῖνοι »ἐγκα- 252
 τέλιπεν πηγὴν ὑδατος ζωῆς«, οὐ πηγὴ ὑδατος ζωῆς ἐγκατέλιπεν
 αὐτούς· καὶ γὰρ ἀπ' οὐδενὸς (ὁ) θεὸς μακρύνει ἑαυτόν, ἀλλ' οἱ μακρύ-
 νοντες ἑαυτοὺς ἀπ' αὐτοῦ ἀπολοῦνται· ἐγγίξει μᾶλλον ὁ θεός τινων
 καὶ ἀπαντᾷ τῷ ἐρχομένῳ πρὸς αὐτόν. ἠρίκα γοῦν ὁ υἱὸς ὁ κατα-
 25 φαγὼν τὴν οὐσίαν ἐπανῆλθεν, ἀπήντησεν αὐτῷ ὁ πατήρ. καὶ
 ἐπαγγέλλεται διὰ τῶν προφητῶν λέγων· »ἐγγιῶ αὐτοῖς ἢ ὁ χιτῶν
 τοῦ χρωτὸς αὐτῶν«. »θεός« γὰρ φησὶν »ἐγγιζὼν ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐχὶ
 θεὸς πόρωσθεν, λέγει κύριος«. οὐκ »ἐκλείψουσιν οὖν ἀπὸ πέτρας
 μαστοί«, τὰ ὑδάτα τοῦ Ἰησοῦ, »ἢ χιτῶν ἀπὸ τοῦ Διβάνου«, τὰ ὑδάτα

2/3 Vgl. in Cant. Cant Hom. 2, 11 (Lo 14, 274): Cervus interfector serpentum
 est . . . ita ut spiritu narium eos extrahat de cavernis et superata perniciē veneni
 eorum pabulo delectetur; in Matth. Tom. 11, 18 (Lo 3, 121): ἐλάφω, καθαρῷ ζῶφ
 καὶ πολεμίῳ τῶν ὄψεων κτ., u. ὅ. (vgl. Lauchert, Gesch. d. Physiologus 71.). —
 3 Vgl. Aelian 2, 9 usw. — 4 Psal. 41, 3. — 5 I Kor. 10, 4. — 7 Psal. 41, 2. —
 18 Joh. 7, 37. — 20 Jerem. 2, 13. — 22 Vgl. Psal. 72, 27. — 24/25 Vgl. Luk.
 15, 12—14. 20. — 26 Vgl. Jerem. 13, 11?? — 27 Jerem. 23, 23.

4 θεόν²] + τὸν ἰσχυρὸν C | 5 πέτρα δὲ] δὲ πέτρα C | 7 ἢ] Scorr. < S* | 9 οὐδὲ
 μίαν S (vgl. Z. 12. 14. 17) οὐδεμίαν C | 10 ηγῆς S* πηγῆς Scorr. | 11 Χριστὸν]
 νῶν C | 17 οὐδὲ² C Co οὔτε S | 18 διατῆ C | 21 ζωῆς] ζῶντος C | 27 αὐτῶν V¹ a. E.
 αὐτοῦ S V* | ἐγὼ] < C | 28 ἐκλείπουσιν C.

- τὰ πατρικά. καὶ λίβανος γὰρ τὸ θυμίαμα ἱερόν ἐστι κατὰ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, καὶ προσφέρεται ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον >λίβανος διαφανής, ἴσος ἴσος<. καὶ ὁμώνυμον τὸ ὄρος τούτου τῷ λιβάνῳ, καὶ ἐστι χιών ἀπὸ τοῦ Λιβάνου κατερχομένη, ὃν τρόπον τὸ ὕδωρ τοῦ ἁγίου πνεύ-
 5 ματος, περὶ οὗ λέγεται »μὴ ἐκκλίνει ὕδωρ βιαίως ἀνέμῳ φερόμενον;< καὶ γὰρ ἀνέμῳ φέρεται. οὐκ »ἐκκλίνει<, οὐ φεύγει τὸ ὕδωρ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀλλὰ ἕκαστος ἡμῶν ἀμαρτιάνων αὐτὸς φωνὰς γίνε-
 10 ται τοῦ πιεῖν ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος.
- 305v 10. »Ὅτι ἐπελάθειτό μου ὁ λαός μου, εἰς κενὸν ἐθυμίασαν<. πᾶς
 10 μὲν ὁ ἀμαρτιάνων ἐπιλέλησται τοῦ θεοῦ, ὁ δὲ δίκαιος λέγει »ταῦτα πάντα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπελαθόμεθά σου, οὐδὲ ἠδικήσαμεν ἐν τῇ διαθήκῃ σου<. κάκεινος δὲ ὁ λαὸς ὄντως ἐπελάθετο τοῦ θεοῦ καὶ εἰς κενὸν ἐθυμίασε. τί δὲ τὸ »εἰς κενὸν ἐθυμίασαν< κατανοητέον. τὰ πρόωγα εἰρημένα εἰς τὸν <ἐκατοστὸν τεσσαρακοστὸν> Ψαλμὸν ἐὰν
 15 ἀναλάβωμεν, νοήσομεν τί ἐστι τὸ »εἰς κενὸν ἐθυμίασαν<. ἦν δὲ ἐν τῷ Ψαλμῷ τοιοῦτόν τι εἰρημένον' »γεννηθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου<. οὐκοῦν ἡ προσευχή μου σύνθετος . . . λεπτῆς καρδίας, ὅτε μὴ παχύνεται ἡ καρδία ἡμῶν, ἀναπεμπομένη γίνεται ὡς θυμίαμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. εἰ οὖν ἡ τοῦ δικαίου
 20 προσευχή θυμίαμά ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἡ τοῦ ἀδίκου προσευχή θυμίαμα μὲν, τοιοῦτον δὲ θυμίαμα ὡστ' ἂν λεχθῆναι περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ εὐχομένου ἀδίκου' »εἰς κενὸν ἐθυμίασαν<. οἷον περὶ Ἰουδα γέγραπται' »γεννηθήτω ἡ προσευχή αὐτοῦ εἰς ἀμαρτίαν<. ἐκεῖνος κατὰ τὸ προσεύχεσθαι εἰς κενὸν ἐθυμίασε. τίς δὲ ὁ εἰς κενὸν θυ-
 25 μίῳν, ἔτι μᾶλλον οὕτως κατανοήσομεν. »τρίς τοῦ ἐνιαυτοῦ< φησὶν »ὄφθῆσεται πᾶν ἄρσενικόν σου ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ σου<. ᾧ ἐθέως ἐπιφέρεται' »οὐκ ὄφθῆσῃ ἐνώπιόν μου κενός<. οὐκοῦν τῶν

2 Vgl. Exod. 30, 34. — 10 Psal. 43, 18. — 14ff. Vgl. Sel. in Psal. 140, 2 (Lo 13, 144). — 16 Psal. 140, 2. — 18 Vgl. Jes. 6, 10 Matth. 13, 15 u. ὁ. — 23 Psal. 108, 7. — 25 Exod. 23, 17. — 27 Exod. 23, 15.

1 καὶ] < C | 3 τούτῳ] τοῦτο S | 5 ἐκκλίνει C ἐκκλινεῖ S | 7 ἀλλὰ] ἀλλ' C | 9—23 Hierzu Fragm. S1 in C: Πᾶς—ἀμαρτίαν | 10 μὲν δ] γὰρ C | 12 κάκει-
 νος] ἐκεῖνος C | 14 ἐκατοστὸν τεσσαρακοστὸν] nach Ψαλμὸν (Cὸ ρμα') Lo |
 16 γεννηθήτω C V γεννηθήτω S | 17 σύνθετος] + ἐστι λεπτή ἀπὸ λεπτῶν νοη-
 μάτων C, wohl richtig | 23 γεννηθήτω V γεννηθήτω S | 27 — S. 165, 10 οὐκοῦν—
 ἐπιγίνεται] Die bisherigen Ausgaben haben die Lücke nicht bemerkt und den
 Satz aus S: οὐκ οὖν τῶν ἐρχομένων ὄφθητοῦ νοῦ τῆς γραφῆς ὕπερ ἐπιγίνεται
 mit Gh Co verändert in: ὕθεν (οὐκοῦν ἀπὸ τῶν ἐρχομένων Gh) ὄφθη ὁ νοῦς
 τῆς γραφῆς τῷ.

ἐρχομένων ὄφθῃ . . . . .
 . . . . .
 . . . . .

5 <Εἰς τὸ »καὶ ἤκουσε Πασχώρ υἱὸς Ἐμμῆρ ὁ ἱερεὺς«
 μέχρι τοῦ »ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην«.

Ῥομιλία 19'.>

. . . . . τοῦ νοῦ τῆς γραφῆς ὅπερ
 10 ἐπιγίνεται ὀφθαλμῷ χωροῦντι τὴν σαφήνειαν τῶν ἱεροῶν γραμμάτων.
 ταῦτά μοι ἐν προομίῳ εἶρηται, διεγείροντι καὶ || ἐγείροντι καὶ ἐμαν- 253
 306^r τὸν καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ τὸ προσέχειν τοῖς ἀναγνωσθεῖσιν, | ἵν'
 αἰτήσωμεν ἐλθεῖν Ἰησοῦν καὶ ἐπιφανῆναι ἡμῖν καὶ διδάσκειν τὰ νῦν
 ἡμᾶς τὰ ἐνταῦθα γεγραμμένα.
 15 (18), 11. >Προεφήτευσεν Ἱερεμίας· καὶ ἤκουσε Πασχώρ υἱὸς Ἐμμῆρ
 ὁ ἱερεὺς τῶν λόγων τῆς προφητείας. καὶ τοσοῦτων κατὰ τὸ εἶκός,
 ὅσον ἐπὶ ψιλῇ τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς προφητείας, ἀκηκούτων Ἱερεμίου
 οὐ ταχέως ἀναγράφεται ἄλλος ἀκούσας εἰ μὴ Πασχώρ. ἐμέλησε δὲ
 τῇ γραφῇ εἰπεῖν καὶ τίνος υἱὸς ἦν, ὅτι Ἐμμῆρ, καὶ ὅτι ἐρχοματίζεν
 20 ἱερεὺς, καὶ ποίαν τάξιν εἶχεν ἐν τῷ λαῷ, ὅτι ἦν καθεσταμένος ἡγού-
 μενος οἴκου κυρίου κατὰ τὸν χρόνον Ἱερεμίου προφητεύοντος τοὺς
 λόγους τούτους. καὶ ἀναγράφεται ὅτι ἀκούσας τῶν λόγων τῆς
 προφητείας ταύτης Πασχώρ ἐπάταξε τὸν Ἱερεμίαν, καὶ οὐκ ἠρκέσθη

1 ὄφθῃ] nach S. 150, 19f. u. S. 162, 24ff. war nun noch zu behandeln Jerem. 18, 15. 16: καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν σχοῖνους αἰωνίους τοῦ ἐπιβῆναι τρίβους οὐκ ἔχοντας ὁδὸν εἰς πορείαν, τοῦ τάξαι τὴν γῆν αὐτῶν εἰς ἀφανισμόν καὶ σφριγμὸν (+ αἰώνιον?). Daraus ergibt sich, dass das Fragment 82 in C hier seine Stelle hat: Ἡ σχοῖνος ὁδοῦ μέτρον ἐστὶ παρ' Αἰγυπτίους καὶ Πέρσας. εἴρηται καὶ ἐν Ψαλμοῖς· »τὴν τρίβον μου καὶ τὴν σχοῖνόν μου σὺ ἐξηγίασας« (Psal. 138, 3). τῶν δὲ σχοῖνων νόμι τὰς μὲν αἰωνίους, τὰς δὲ προσωαίρους. ὁ μὲν γὰρ κοσμικὸς πρόσκαιρον σχοῖνον ὀδεύει περὶ δοξάζια καὶ πλοῦτους καὶ τὰ κάτω πράγματα. ὁ δὲ ὀδεύων τὸν εἰπόντα· »ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός« (Joh. 14, 6), »σχοῖνους αἰωνίους« (vgl. Jerem. 18, 15) ὀδεύει, καὶ ἔστιν αἰώνιος μὴ σκοπῶν τὰ πρόσκαιρα, ἀλλὰ τὰ αἰώνια (vgl. II Kor. 4, 18). ὀδεύει δέ, ἕως οὗ ἔλθῃ ἐπὶ τὸ τέλος τούτων τῶν σχοινίων, τὸν λιμένα τὸν παρὰ τῷ θεῷ | 9 τοῦ νοῦ] In dem Prooemium (vgl. Z. 11) wird zuerst gestanden haben, dass der Text 2 Perikopen umfasse (vgl. S. 173, 3. 24), und dann seine Schwierigkeit betont worden sein | 13 διδάσκειν τὰ νῦν] διδάσκοντα S | 16 τοσοῦτων Gh τοσοῦτον S | 23 χῶρ S* πᾶς χῶρ Scorr.

τῶ αὐτὸν πεπαταχεῖναι, ἀλλὰ καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τινα καταρρά-
 ζτην. ἐμέλησε τῇ γραφῇ εἰπεῖν καὶ ποῦ ἦν οὗτος ὁ καταρράκτης, ἐν
 τῇ πύλῃ τοῦ Βενιαμίν, καὶ ὅτι ὁ καταρράκτης ἦν ἐν τόπῳ ἐνθα
 ὑπερῶν ἦν, ὑπερῶν δὲ οὐκ ἄλλον τινὸς ἢ τοῦ οἴκου κυρίου. ταῦτα
 5 ἀνέγραψεν ἐπὶ τῇ προφητεῖα γεγονέναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῶ Ἰε-
 ρεμίας, γεγονέναι δὲ ἀπὸ τοῦ Πασχώρ. εἰτά φησι· τῇ ἐπαύριον ὁ
 Πασχώρ ἐξήγαγε τὸν Ἰερεμίαν ἐκ τοῦ καταρράκτου. καὶ εἶπεν ἐξ-
 αχθεὶς ὁ Ἰερεμίας τῶ Πασχώρ, ὅτι οὐ κύριος τοῦτο τὸ ὄνομα ἐκάλεσέ
 σε τὸ Πασχώρ· ἄλλο ὄνομά σοι τέθειται· ὡς τῶ Ἰακώβ Ἰσραήλ, ὡς
 10 τῶ Ἄβραμ Ἀβραάμ, ὡς τῇ Σαρῶ Σάρρα, οὕτως σοι ὄνομα τέθεικε
 Μέτοικον. καὶ διὰ τοῦτο ἐκάλεσέ σε Μέτοικον, ἐπειδήπερ λέγει ὁ
 306^v κύριος· ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμί σε | εἰς μετοικίαν σὺν πᾶσι· τίσις; οὐχὶ γυ-
 ναικί σου καὶ υἱοῖς σου καὶ θυγατράσι σου, ἀλλὰ σὺν τοῖς φίλοις σου.
 καὶ ἐπὶν δοθῆς εἰς μετοικίαν, πεσοῦνται οἱ φίλοι σου μαχαίρα. εἰτα
 15 ὡς διαφορᾶς οὐσης τοῖς πίπτουσιν ἀπὸ μαχαίρας, ἐὰν πέσωσιν ἀπὸ
 μαχαίρας ἐχθρῶν ἢ ἀπὸ μαχαίρας ἄλλων, φησὶ πεσεῖσθαι τοὺς φίλους
 τοῦ βαλόντος τὸν Ἰερεμίαν εἰς τὸν καταρράκτην εἰς μάχαιραν ἐχθρῶν
 αὐτῶν. καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ σου, φησὶν, ὄψονται ταῦτα <τὰ> προφητεῦ-
 μενα. σὲ δὲ καὶ πάντα τὸν Ἰούδα δώσω εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυ-
 20 λῶνος, μετὰ τὸ παθεῖν ταῦτα τοὺς φίλους σου, καὶ μετοικιοῦσιν
 αὐτοὺς εἰς Βαβυλῶνα καὶ κατακόψουσιν αὐτούς· τὸν γὰρ βασιλέα
 Ἰούδα καὶ τοὺς ἀπὸ Ἰούδα κατακόψουσιν ἐν μαχαίρα, καὶ οὐκέτι
 πρόσκειται τὸ ἐχθρῶν αὐτῶν, ὡς ἐπὶ τῶν προτέρων οἱ εἰρηται φίλοι
 εἶναι τοῦ Πασχώρ. εἰτά φησι· καὶ δώσω πᾶσαν τὴν ἰσχυρὴν τῆς πόλεως
 25 ταύτης καὶ πάντας τοὺς θησαυροὺς τοῦ βασιλέως Ἰούδα καὶ πάντας
 τοὺς πόνους τῆς πόλεως ταύτης εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῶν, ἵνα οἱ
 ἐχθροὶ διαρπάσωσι τοὺς || θησαυροὺς καὶ λάβωσι τὰ προειρημένα καὶ 254
 ἀγάγωσι τὸν Ἰούδαν καὶ τὸν βασιλέα αὐτῆς εἰς Βαβυλῶνα. σὺ δέ, ὁ
 Πασχώρ, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν τῶ οἴκῳ σου, πορεύεσθε ἐν
 30 αἰχμαλωσίᾳ εἰς Βαβυλῶνα, καὶ ἐκεῖ ἀποθανῆ, καὶ ἐκεῖ ταφή<ση> σὺ
 καὶ πάντες οἱ φίλοι σου οἷς προεφῆτευσας αὐτοῖς ψευδῆς. ἔδει ἐπι-
 307^r τέμνεσθαι τὴν περικοπὴν ὅλην καὶ σαφηνίσαι, οὐδέπω τὸ νόημα αὐτῆς
 τὸ βαθὺ (εἴγε χωροῦμεν αὐτό), ἀλλ' ἢ τὴν λέξιν καὶ τὸ ῥητὸν αὐτό,
 ὃ καὶ ὁ τυχὼν ἐπιστήσας ἐπιμελῶς τοῖς γραμμασι καὶ μὴ ἐκ παρόργου
 35 δύναται καὶ οὕτως νοῆσαι. τί οὖν βούλεται ταῦτα; ἐνθάδε ὁ ἀγών

9 Vgl. Gen. 32, 28. — 10 Vgl. Gen. 17, 15.

1 ἔβαλεν] nach S. 168, 20 usw. und LXX cod. 88 ἔβαλλεν S | 1 ff. 7. 17 κα-
 ταράκτην usw. S, so stets in Hom. 19 | 6 ἀπὸ] ὑπὸ Hu | 9 ἄλλο] ἀλλὰ S | 10 ἄβραμ
 Gh ἄβρα S | 12 σὺν πᾶσι Gh σύμπασιν S | 14 δοθῆς Gh δοθῆ S | 18 αὐτῶν] vgl.
 Z. 23 αὐτοῦ S | τὰ Gh | 29 πορεύεσθε] vgl. S. 172, 20 πορεύεσθε Gh | 30 ταφήση
 GhCo vgl. S. 172, 21 | 33 αὐτό Koetschau αὐτοῦ S.

ἔστι παραστήσαι τὸ βούλημα τούτων τῶν γραμμάτων. καὶ δὴ ὁμολογῶ
κατ' ἐμαυτὸν μὴ δύνασθαι αὐτὰ διηγήσασθαι, ἀλλὰ δεῖσθαι, ὡς προεῖπον,
ἐπιφανείας τῆς δυνάμεως Ἰησοῦ, καθ' ὃ σοφία ἐστὶ, καθ' ὃ λόγος,
καθ' ὃ ἀλήθεια, ἵνα ἡ ἐπιράνεια αὐτοῦ ποιήσῃ φῶς ἐπὶ τοῦ προσώπου
5 τῆς ψυχῆς μου.

(18.) 12. . . . .

Ἐἶχον καὶ οἱ ἑπαιδοὶ τῶν Αἰγυπτίων ῥάβδους, τὰς βουλομένας τὴν
10 Μωσέως διαβαλεῖν καὶ <τὴν> Ἀαρὼν ὡς οὐκ οὔσας ἀπὸ θεοῦ. ἀλλὰ ἀνα-
τρέπουσι τὰς τῶν σοφιστῶν καὶ ἑπαιδῶν αἱ ἀπὸ θεοῦ· κατέπειν
αὐτὰς ἢ τοῦ Ἀαρῶν· ἤρκει γὰρ πρὸς τοῦτο αὐτὴ καὶ χωρὶς τῆς
Μωσέως ῥάβδου. »ἐπάταξε« τοῖνυν »Ἰερεμίαν τὸν προφήτην« ὁ Πασχώρ,
καὶ μετὰ ἡθους· »καὶ ἐπάταξεν Ἰερεμίαν τὸν προφήτην«. πρόσκειται
15 καὶ τὸ »τὸν προφήτην«. ἐνθάδε μὲν οὖν ὁ πατάξας τὸν Ἰερεμίαν
τὸν προφήτην ἐπάταξεν. ἀναγέγραπται δὲ ἐν ταῖς Πράξεσιν ὅτι
ἐπάταξέ τις τὸν Παῦλον ὑπὸ Ἀνανίου τοῦ ἀρχιερέως κελευσθείς. διὸ
εἶρηκεν ὁ Παῦλος· »τύπτειν σε μέλλει ὁ θεός, τοῖχε κεκονιαμένε·
καὶ μέχρι νῦν ὑπὸ παρανόμου ἀρχιερέως λόγον προστασδόμενοι Ἐβρι-
307^v ναῖοι τύπτουσι τὸν ἀπόστολον Ἰησοῦ Χριστοῦ λόγοις δυσφήμοις. | καὶ
Παῦλός φησι πρὸς τὸν τοιοῦτον λόγον ἀρχιερέα τὸ »τύπτειν σε μέλλει
ὁ θεός«. καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος ἀρχιερεὺς ἐξ ἐπιπολῆς ὄρατος καὶ τοῖχος
κεκονιαμένος, »ἔσωθεν γέμων ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας·
Τί δὲ λέγω περὶ Παύλου καὶ Ἰερεμίου; αὐτός μου ὁ κύριος Ἰησοῦς
25 Χριστός φησι· »τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάλιστα, τὰς δὲ διαγῶνας
μου εἰς ῥαπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης

9ff. Vgl. Exod. 7, 11. 12. Vgl. Hom. 5, 3 (S. 34, 12ff.), u. Philo de migr. Abr. I, 449 M. — 11 Vgl. Exod. 7, 12. — 18 Act 23, 3. — 19f. Vgl. Epiphan. Haer. 30, 16. 25: Περὶ δὲ τοῦ ἁγίου Παύλου ὡς βλασφημοῦντες αὐτὸν . . . λέγουσιν αὐτὸν Ἑλλῆνά τε εἶναι καὶ ἐξ ἔθνῶν ὑπάρχειν, προσήλυτον δὲ γεγονέναι ὕστερον κτλ. — 21 Act. 23, 3. — 23 Vgl. Matth. 23, 27 Act. 23, 3. — 25 Jes. 50, 6.

6—8 3¹/₃ Zeilen (= ca. 125 Buchstaben) freier Raum in S. Co ergänzt: Καὶ ἤκουσε Πασχώρ ὁ υἱὸς Ἐμμὴρ ὁ ἱερεὺς (καὶ οὗτος ἦν καθεσταμένος ἡγούμενος οἴκου κυρίου) τοῦ Ἰερεμίου τοῦ προφητεύοντος τοὺς λόγους τούτους· καὶ ἐπάταξεν αὐτὸν, καὶ τὰ ἔξῃς. Vielleicht aber ist der Ausfall in Wahrheit viel grösser. Man würde etwas über den Unterschied der wahren (Exod. 7, 1 ist Aaron Moses' προφήτης vgl. Philo de migr. Abr. I, 449 M) und falschen (in codd. 86 233 heisst Πασχώρ Jerem. 20, 1 nicht ἱερεὺς, sondern ψευδοπροφήτης) Propheten erwarten; vgl. S. 172, 28ff. | 10 μωσέως S* μουσέως S¹ | <τὴν> Blass | 12 αὐτὰς Scorr. αὐτοὺς S* w. e. sch. | τοῦτο Ru τούτω S | αὐτὴ GhCo αὐτῆι S | 13 μωσέως S | 14 καὶ²—προφήτην < Co, wohl besser | ἐπάταξεν S* ἐπάταξεν Scorr. | 16 ἐν τ. II. ὅτι Blass ὅτι ἐν τ. II. S | 21 λόγον Koetschau.

ἐμπυτσματων«. ταῦτα οἱ ἀκέραιοι ἴσασιν ἐπὶ τὸν τότε μόνον καιρὸν, ὅτε ἐμαστιγώσεν αὐτὸν ὁ Πιλᾶτος, ὅτε ἐβουλεύσαντο κατ' αὐτοῦ Ἰουδαῖοι. ἐγὼ δὲ βλέπω τὸν Ἰησοῦν καθ' ἡμέραν >διδόντα τὸν νῶτον αὐτοῦ εἰς μάστιγας. εἰσελθε εἰς τὰς τῶν Ἰουδαίων συναγωγάς, καὶ
 5 ἴδε τὸν Ἰησοῦν ὑπ' αὐτῶν τῇ γλώσσει τῆς βλασφημίας || μαστιγούμενον. 255
 ἴδε τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν συναγομένους, βουλευομένους κατὰ Χριστιανῶν, τίνα τρόπον λαμβάνουσι τὸν Ἰησοῦν, κἀκεῖνος >τὸν ἑαυτοῦ νῶτον δίδωσιν εἰς μάστιγας. κατανόει ὑβριζόμενον τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, κακολογούμενον, μισούμενον ὑπὸ τῶν ἀπίστων. ὅρα ὅτι >τὰς σιαγόνας
 10 ἔδωκεν εἰς ῥαπίσματα, καὶ διδάξας ὅτι ἐὰν τύπτῃ τις >σε εἰς τὴν σιαγὸνα στρέψον καὶ τὴν ἄλλην«, αὐτὸς αὐτὸ ποιεῖ. τοσοῦτοι αὐτὸν ῥαπίζουσιν καὶ μαστιγοῦσι, καὶ σιωπᾷ καὶ οὐ λαλεῖ. ἀναγέγραπται γὰρ μὴ λαλῶν ἐν τῷ μαστιγοῦσθαι. καὶ >τὸ πρόσωπον μέχρι τοῦ δεῦρο Ἰησοῦς οὐκ ἀπέστρεψεν ἀπὸ αἰσχύνῃς ἐμπυτσματων«. τίς τῶν ἐξ-
 308r εντελιζόντων τὴν διδασκαλίαν οὐχὶ οἰοεὶ ἐμπύει μέχρι τοῦ δεῦρο τῷ Ἰησοῦ ἀνεχομένῳ;

(18,) 13. Ἠκολούθει τῷ πεπατάχθαι τὸν προφήτην διηγῆσθαι τοὺς παταχθέντας, ὡς φέρεται εἰπεῖν τὸν ἀπόστολον καὶ εἰ τις ἄλλος πεπάταται, παραστήσαι καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν. «ἐπά-
 20 ταξεν» οὖν «Πασχῶρ τὸν Ἰερεμίαν τὸν προφήτην, καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὸν καταρράκτην ὃς ἦν ἐν τῇ πύλῃ Βενιαμὴν τοῦ ὑπερφύου». τοῦ Βενιαμὴν ὁ καταρράκτης ἦν τοῦ ὑπερφύου. τοῦ Βενιαμὴν κληροδοσία ἐστὶν Ἰερουσαλήμ, ἐν ἣ ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ, (ὡς ὁ ἀκούσαι δυνάμενος) τῶν θείων ἀναγνωσμάτων εὐρήσει ἐκ τῆς ἀναγεγραμμένης κληρο-
 25 δοσίας ἐν τῇ τοῦ Ναυῆ. ἐπεὶ οὖν ὁ ναὸς ἦν ἐν τῇ κληροδοσίᾳ τοῦ Βενιαμὴν, ὃς ἐξημερεύεται Υἱὸς δεξιᾶς (οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ἀριστερόν περὶ τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ), διὰ τοῦτο οὕτως βάλλει >εἰς τὸν καταρράκτην ὃς ἦν ἐν πύλῃ Βενιαμὴν τοῦ ὑπερφύου οἴκου κυρίου«. παρόντος >ὑπερφύου ἐν οἴκῳ κυρίου« >ἔβαλε« τὸν προφήτην >εἰς τὸν καταρρά-
 30 κτην«. καὶ ἡμεῖς παρακαλῶμεν, ἵνα λαβόντες νῦν τὸν Ἰερεμίαν εἰς τὸ ὑπερφύον ἀναβιβάσωμεν >ἐν οἴκῳ κυρίου«. ὑπερφύον δὲ τὸν νῦν τὸν ὑψηλὸν καὶ ἐπιρμένον δεξιῶ (ἐκ) τῆς γραφῆς, ὅτε μαρτυρεῖ τοῖς ἀγίοις

3. 7. 9. 13 Vgl. Jes. 50, 6. — 10/11 Vgl. Matth. 5, 39 Luk. 6, 29. — 12 Vgl. Joh. 19, 1 (vgl. Jes. 53, 7?). — 22 ff. Vgl. Jos. 18, 11. 28 Vgl. in Jos. Hom. 23, 4 (Lo 11, 196f.): non est utique sine causa, quod Benjamin in sorte sua accepit Jerusalem et montem Sion etc. — 26 Vgl. Onom. sacra I, 201, 52: Βενιαμὴν ἰδὲ δεξιᾶς ἢ ὀδύνης, u. ö.

17 ἠκολούθει Blass Koetschau ἢ ἀκολουθεῖ S | 21 ἦν übergesch. S¹ | Βενιαμὴν S* Βενιαμὴν S¹ | 28 οἴκῳ S [sic] | 30 παρακαλῶμεν] l. παρακαλοῦμεν? vgl. S. 169, 33 u. 173, 7 | 32 καὶ a. R. Scorr. | ἐκ Gh.

ὅτι εἰς τὰ ὑπερφῶα τοὺς προφήτας ὑπεδέξαντο. ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν ἀναγέγραπται χήρα ὑποδεξαμένη τὸν Ἠλίαν τὸν προφήτην ἐν Σαρέφθοις τῆς Σιδωνίας, ἣτις »εἰς τὸ ὑπερφῶον« ἀπὸ τῆς ἐξένισε τὸν προφήτην. καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ ἢ τὸν Ἐλισσαῖον ὑποδεξαμένη εὐτρέ-
 5 πισεσεν αὐτῷ οἶκον εἰς τὸ ὑπερφῶον. ὁ δὲ ἁμαρτωλὸς Ὅχοζίας ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ὑπερφῶου. καὶ σοὶ δὲ Ἰησοῦς ἐντέλλεται μὴ καταβαίνειν ἐκ
 308^v τοῦ δώματος. »ὅταν«, | γὰρ φησι, τάδε καὶ τάδε γένηται, »τότε« »ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβάτω ἄρα τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ«. ὁ ἐν τοῖς διωγμοῖς φεύγων οὐχὶ μὴ εἰς δῶμα μὴ ἀναβαινέτω, ἀλλ' ἐκ τοῦ δώ-
 10 ματος »μὴ καταβαινέτω ἄρα τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ«.

Καλὸν οὖν ἐν ὑπερφῶοις εἶναι, καλὸν ἐν δώμασιν εἶναι καὶ ἄνω πον τυγχάνειν. καὶ οἱ θανατάσιοι δὲ ἀπόστολοι, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσιν ἀναγέγραπται αὐτῶν, ἠνίκα ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὄντων αὐτῶν ἐσχόλαζον 256
 ταῖς εὐχαῖς καὶ τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, ἐν ὑπερφῶφ ἦσαν. καὶ ἐπεὶ ἦσαν
 15 ἐν ὑπερφῶφ, οὐκ ἦσαν κάτω. διὰ τοῦτο »ῶφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πύρος«. ἀλλὰ καὶ Πέτρος, ἠνίκα ἀνεπέμπε τὴν εὐχὴν τῷ θεῷ, »ἀνέβη εἰς τὸ δῶμα« καὶ εἰ μὴ ἀνεβεβήκει εἰς τὸ δῶμα, οὐκ ἂν εἶδεν »ἐξ οὐρανοῦ καταβαῖνον σκεῦος ὡς ὀθόνην τέσσαρσιν ἄρχαῖς καθιέμενον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ«. ἀλλὰ καὶ ἡ τὰς ἐλεημοσύνας
 20 ποιήσασα »Ταβιθά«, ἣτις ἐρμηνευομένη λέγεται Δορκάς«, κάτω οὐκ ἦν, ἀλλ' »ἐν τῷ ὑπερφῶφ«, ὅπου ἀναβὰς Πέτρος ἀνέστησεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν νεκρῶν. ἀλλὰ καὶ Ἰησοῦς ταύτην τὴν ἐορτὴν ἣς τὸ σύμβολον ποιοῦμεν τὸ πάσχα μέλλων ἐορτάζειν μετὰ τῶν μαθητῶν, πυνθανομένων αὐτῶν· »ποῦ θέλεις ἐτοιμάσομέν σοι τὸ πάσχα, εἶπε· »πο-
 25 ρουμένων ἀπαντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων, ἐκεῖνος ἀκολουθήσατε. ἐκεῖνος ὑμῖν δείξει ἀναγαίον μέγα, ἐστρωμένον, σσεαρωμένον, ἐτοιμον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε τὸ πάσχα«. οὐδεὶς οὖν πάσχα |
 309^v ποιῶν ὡς Ἰησοῦς βούλεται, κάτω ἐστὶ τοῦ ἀναγαίου. ἀλλὰ εἰ τις ἐορτάζει μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἄνω ἐστὶν ἐν ἀναγαίῳ μεγάλῳ, ἐν ἀναγαίῳ
 30 σσεαρωμένῳ, ἐν ἀναγαίῳ κεκοσμημένῳ καὶ ἐτοιμῳ. ἐὰν δὲ ἀναβῆς μετ' αὐτοῦ, ἵνα ἐορτάσῃς τὸ πάσχα, δίδωσί σοι τὸ ποτήριον τῆς διαθήκης τῆς καινῆς, δίδωσί σοι καὶ τὸν ἄρτον τῆς εὐλογίας, τὸ σῶμα ἐαυτοῦ καὶ τὸ αἷμα ἐαυτοῦ χαρίζεται. διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν ὑμᾶς· ἀναβαίνειτε εἰς ὕψος, αἴρετε εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν· κάμοι

1 ff. Vgl. I Kön. 17, 9. 19. — 4 ff. Vgl. II Kön. 4, 10. — 5 Vgl. II Kön. 1, 2. — 7—10 Vgl. Matth. 24, 15—17. — 12 ff. Vgl. Act. 1, 13. 14. — 15 Act. 2, 3. — 16 Vgl. Act. 10, 9. — 18 Vgl. Act. 10, 11. — 19 Vgl. Act. 9, 36. — 20 Vgl. Act. 9, 37. — 21 Vgl. Act. 9, 39—41. — 24—27 Vgl. Mark. 14, 12—15 Luk. 22, 9—12. — 30 f. Vgl. Matth. 20, 18 Par.? — 31 ff. Vgl. Matth. 26, 26—28 Par. — 31 Vgl. I Kor. 10, 16? | 34 Vgl. Jes. 37, 23. 24 40, 9 u. Psal. 120, 1?

26 ἐστρωμένον S | 27 σσεαρωμένον] + κεκοσμημένον? nach Z. 30 u. S. 87, 27.

δέ, ἐὰν διδάσκω τὸν θεῖον λόγον, φησὶν ὁ λόγος· »ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι, ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών· ὑψώσου τῇ ἰσχύϊ τὴν φωνὴν σου, ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ· ὑψώσατε, μὴ φοβείσθε«. ταῦτα διὰ τὸν Πασχώρ, ὅτι παρακειμένον ὑπερφῶνον ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου ἐν πύλῃ 5 Βενιαμίν«, οὐκ εἰς τὸ ὑπερφῶνον ἀνεβίβασε τὸν προφήτην, ἀλλὰ »ἐβαλεν αὐτὸν εἰς τὸν καταρράκτην« κάτω.

(18.) 14. »Καὶ ἐγένετο τῇ ἐπαύριον καὶ ἐξήγαγε Πασχώρ τὸν Ἱερεμίαν ἐκ τοῦ καταρράκτου«. ὦ κύριε Ἰησοῦ, πάλιν ἦκε, σαφήνιζέ μοι καὶ ταῦτα καὶ τοῖς ἐλληλυθόσιν ἐπὶ τὴν πνευματικὴν τροφήν. πῶς 10 »τῇ ἐπαύριον« ἐξάγει αὐτὸς »τὸν Ἱερεμίαν ἐκ τοῦ καταρράκτου«; ὅσον μὲν γὰρ ἐνέστηκεν ἡ σήμερον ἡμέρα (σήμερον δέ ἐστι πᾶς οὗτος ὁ αἰὼν), [ἐὰν] εἰς τὸν καταρράκτην κάτω βάλλει τὸν προφήτην ὁ ἁμαρτωλὸς· ἐὰν δὲ παύσῃται ἡ ἐνεστῶσα ἡμέρα καὶ ἡ αὐριον ἔλθῃ, τότε αὐτὸν ἐξάγει μετανόησας ἀπὸ τοῦ καταρράκτου. εἶτα λέγει αὐτῷ ὁ 15 Ἱερεμίας, ἃ πείσεται ὁ Πασχώρ. τί λέγει αὐτῷ; »οὐ Πασχώρ ἐκάλεσε τὸ ὄνομά σου ἀλλ' ἢ Μέτοικον. διότι τάδε λέγει κύριος«. | μέλλει 309^v μετοικίζεσθαι κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἁμαρτημάτων ὁ Πασχώρ οὗτος εἰς Βαβυλῶνα, οὐ μόνος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ. παραδίδοται γὰρ τῷ Ναβουχοδοδόσορ καὶ εἰς τὴν Σύγγησιν ἄπεισι καὶ κολάζεται 257 20 ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν αὐτοῦ, ἐπεὶ »ἐβαλε τὸν προφήτην εἰς τὸν καταρράκτην«. τίνες οὖν οἱ φίλοι τοῦ Πασχώρ τοῦ ἐπωνύμου τῆς Μελανίας τοῦ στόματος; πάντες οἱ τοὺς λόγους αὐτοῦ παραδεξάμενοι, (οἱ) συμμελανωθέντες τῷ στόματι αὐτοῦ τῷ μεμελανωμένῳ, οἱ δόγματα μελανότητος παραδεξάμενοι. »καὶ πεσοῦνται μαχαίρα ἐχθρῶν αὐτῶν«. 25 οἱ ἐπὶ τῶν κολάσεων τεταγμένοι, οὗτοί εἰσιν οἱ τὰς μαχαίρας ἔχοντες καὶ ποιῶντες πίπτειν αὐτούς· περὶ ὧν ὁ λόγος προφητεῦει καὶ φησὶ »καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὄφονται«. ταῦτα, φησί, τὰ προφητευόμενα »ὄφονται σου οἱ ὀφθαλμοί«.

»Καὶ σὲ καὶ πάντα Ἰούδαν δώσω εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυλῶνος«. 30 ὅς ἐὰν καταληφθῇ τοῦ Ἰούδα οὕτως ἁμαρτωλὸς ὡς ἄξιος εἶναι τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος, τῆς Συγκύσεως, παραδοθήσεται αὐτῷ. καὶ ὁ

1 Jes. 40, 9. — 8 Vgl. S. 165, 12ff. — 11 Vgl. de or. 27, 13 (Orig. II, 372, 11f.): ἔθος δὴ πολλαχοῦ τῶν γραφῶν τὸν πάντα αἰῶνα »σήμερον« καλεῖσθαι, u. ὅ. Vgl. Philo leg. all. III I, 92 M: »ἔως τῆς σήμερον ἡμέρας«, τουτέστιν αἰεὶ· ὁ γὰρ αἰὼν ἅπας τῷ σήμερον παραμετροῦται κτλ. — 19, 31 Vgl. Onom. sacra I, 174, 91 u. ὅ.: Βαβυλῶν σύγγησις. — 21 Vgl. S. 171, 11. Vgl. Onom. sacra I, 54, 14: Fesor os nigredinis u. dagegen Hier. Comm. 977: Phascor, qui interpretatur oris nigredo.

8 μοι Gh Co μου S | 12 ἐὰν streicht Gh | βάλλει Gh βάλῃ S | 22 οἱ² Koetschau Lietzmann καὶ Blass | 30 καταληφθῇ Gh καταλειφθῇ S.

βασιλεὺς Βαβυλῶνος παραλαμβάνει τοὺς ἀμαρτάνοντας. βασιλεὺς δὲ Βαβυλῶνος κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν Ναβουχοδονόσορ, κατὰ δὲ τὴν ἀναγωγὴν ὁ πονηρὸς. τούτῳ δὲ παραδίδοται ὁ ἀμαρτωλός, ἐπεὶ ἐστὶν ἀμφοτέρω καὶ ἐχθρὸς καὶ ἐκδικητής. ὅτι δὲ αὐτῷ παραδίδοται ὁ ἀμαρτωλός, Παῦλός σε διδάξάτω, ὅπου μὲν λέγων περὶ Φυγέλου καὶ Ἑρμογένου· »οὗς παρέδωκα τῷ σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν«, ὅπου δὲ περὶ τοῦ πεπορνευκότος· »συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος σὺν τῇ δυνάμει | τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, κέκρικα παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ ἔν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ«. οὐκοῦν παραδίδοται ὁ Πασχῶρ οὗτος, ἡ τοῦ στόματος Μελανία, εἰς χεῖρας τοῦ βασιλέως τῆς Βαβυλῶνος καὶ μετοικίζουσιν αὐτὸν εἰς Βαβυλῶνα.

»Καὶ κατακόφουσιν αὐτοὺς ἐν μαχαίρᾳ. καὶ δώσω τὴν ἰσχὺν πᾶσαν τῆς πόλεως ταύτης«. εὐχερὲς εἰπεῖν ὅτι προφητεύεται περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ταῦτα· παραδέδοται γὰρ πᾶσα ἡ ἰσχὺς αὐτῆς καὶ τὰ ἐπιφερόμενα τότε τῷ τῶν Βαβυλωνίων βασιλεῖ. εὐχερὲς εἰπεῖν ὅτι προφητεύεται ταῦτα περὶ »τῆς πόλεως ταύτης«, ἐν τοῖς κατὰ τὸν σωτήρα χρόνοις παραδοθείσης τοῖς πολεμίοις. καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπεληλύθασιν οἱ υἱοὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ κατεσκάφη ἡ πόλις. ἐὰν δὲ ἐξετάσῃς τὰ πράγματα καὶ πόλιν βλέπῃς μὴ τοὺς λίθους, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅφει ὅτι κἀκείνη ἡ Ἱερουσαλὴμ, οἱ ἄνθρωποι, παρεδόθησαν »εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυλῶνος« διὰ τὴν ἐπὶ τῷ Χριστῷ ἀσέβειαν καὶ ἀμαρτίαν. καὶ σὺ Ἱερουσαλὴμ εἶ νῦν. ἐὰν οὖν ἀπειλῇ || τῇ Ἱερουσαλὴμ νῦν ὁ λόγος, φοβήθητι μήποτε σὺ, ἐὰν ἀμαρτάνῃς, Ἱερουσαλὴμ εἶ ἀμαρτωλὸς καὶ παραδίδοσαι, ἵνα μηκέτι ἡς Ἱερουσαλὴμ ἀλλὰ Βαβυλῶν γίνῃ καὶ Σύγχυσις, παραλαβόντος σε Ναβουχοδονόσορ τοῦ Βαβυλωνίων βασιλέως.

»Καὶ πάντας τοὺς πόνους« Ἱερουσαλὴμ παραδίδοσι. πῶς »πάντας τοὺς πόνους« παραδίδοσιν; ἐὰν μετὰ τὸ ἀθλῆσαι καὶ ἀγωνίσασθαι παραπέσης καὶ ἀμάρτης, πάντες οἱ πόνοι σου ἐληλύθασιν εἰς τὰς χεῖρας Ναβουχοδονόσορ. πῶς πάντες οἱ πόνοι σου; λεχθήσεται σοι,

1 ff. Vgl. S. 3, 15ff. — 4 Vgl. Psal. 8, 3. — 6 Vgl. I Tim. 1, 20 u. II Tim. 1, 15. Ebenso Hom. 19, 3 in Num. (Lo 10, 238): sicut Phygellus et Hermogenes, de quibus Paulus dicit: »quos tradidi, inquit, Satanae, ut discant non blasphemare«. Vgl. auch Comm. in Exod. 10, 27 (Philoc. c. 27 Ro 251, 6 ff.): »ἀλλὰ καὶ Δημᾶς καὶ Ἑρμογένης, οὗς παρέδωκε τῷ Σατανᾷ κτλ. (vgl. II Tim. 4, 10). — 7 I Kor. 5, 4. 3. 5. — 11 Vgl. S. 170, 21. — 26 Vgl. S. 170, 19.

6 ἔρμογένους V | 11 ἡ] τῆμ S | 12 τῆς] übergesch. Scorr., a. R. V¹ | 14 εὐχερὲς Gh vgl. Z. 16 εὐχερῶς S | 21 ἡ ἱεροσαλὴμ S* ἡ ἱεροουσαλὴμ S¹ | 25 εἶ] ἡ; Gh ἡ S | 27 Βαβυλωνίων Hu | 31 λεχθήσεται] ἀπεχθήσεται Co ἀπηγήσεται Hu.

ἐὰν πέσῃς μετὰ τὸ πολλὰ καμῖν ὑπὲρ ἀληθείας· »τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ«. μάλιστα οἱ συνειδότες ἑαυτοῖς πολλοὺς πόνους ἀνηντληκέναι ὑπὲρ ἀρετῆς, ὀφείλουσι φοβεῖσθαι, μήποτε τοὺς πόνους αὐτῶν [ἢ] γενομένων Ἱερουσαλήμ παραλάβῃ ἀμαρτίας τινὸς γενομένης Ναβουχο-
 5 δονόσορ ὁ τῆς Βαβυλώνος βασιλεύς. ἵνα δὲ σαφέστερον ἴδῃς πῶς τοὺς πόνους Ἱερουσαλήμ ἀμαρτοσύνης παραλαμβάνει Ναβουχοδονόσορ, συγγρήσομαι τοῖς ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ γεγραμμένοις οὕτως ἔχουσιν· »ὁ δίκαιος ἐὰν ἀποστρέψῃ ἀπὸ τῶν δικαιοσυνῶν αὐτοῦ καὶ ποιήσῃ πα-
 10 ράπτωμα, οὐ μὴ μνησθήσομαι τῶν δικαιοσυνῶν αὐτοῦ ὧν ἐποίησε».
 »Καὶ πᾶσαν τιμὴν« τῆς Ἱερουσαλήμ παραλαμβάνει, ὅτε ἄνθρωπος γενόμενος ἐν τιμῇ ὑπὸ θεοῦ καὶ »ἐν τιμῇ ὢν« οὐ συνῆκε καὶ ἡμαρτεν. ἐὰν οὖν εἰδῆς ἐν τιμῇ ὢν καὶ κληθεῖς εἰς τὴν τιμὴν πάλιν σεαυτὸν
 15 διὰ τῶν ἀμαρτημάτων ὑβρίσης, τὴν τιμὴν τῆς Ἱερουσαλήμ παραλαμ-
 βάνει ὁ Βαβυλώνιος βασιλεύς. »καὶ πάντας τοὺς θησανροὺς βασιλέως Ἰούδα«. πλουτεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ἐὰν ἀμάσῃ, τοὺς θησανροὺς αὐτῆς λαμβάνει ὁ Βαβυλώνιος. »καὶ διαρπῶνται αὐτοὺς καὶ λήψονται
 311^r αὐτοὺς καὶ ἄξουσιν αὐτοὺς εἰς Βαβυλῶνα. καὶ σύ, Πασχώρ, | καὶ πάν-
 20 τες οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου πορεύεσθε ἐν αἰχμαλωσίᾳ εἰς Βαβυλῶνα, κάκει ἀποθανῆ, κάκει ταφήσῃ«. ὁ ἐν Συγγύσει καταλαμ-
 βανόμενος ἐν Βαβυλῶνι ἀποθνήσκει· καὶ ὁ ἐναντίως διακείμενος τῷ
 25 συνθάπτεσθαι τῷ Χριστῷ, οὕτως ἐν Βαβυλῶνι θάπτεται. ἔστι γὰρ καὶ ταφήναι μετὰ Χριστοῦ καλῶς διὰ τοῦ βαπτίσματος κατὰ τὸ
 »συνετάφημεν τῷ Χριστῷ, καὶ συναnéστημεν αὐτῷ«. ὡς μυστήριόν
 ἐστι τὸ συνταφήναι τῷ Χριστῷ, οὕτω μυστήριόν ἐστι κατὰ ἀνομίαν
 30 γενόμενον [ἐπὶ] τὸ ἀμαρτωλὸν ὄντα ταφήναι εἰς Βαβυλῶνα. »καὶ πάντες« φησὶν »οἱ φίλοι σου ἐκεῖ ἀπελεύσεσθε οἷς ἐπροφήτευσας ἀ-
 259 τοῖς ψευδῆ«. ὁ διηγούμενος κακῶς τὰ λόγια τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς ||
 30 προφητικὸς λόγους βάλλων εἰς καταρράκτην, προφητεύει μὲν οὕτως, προφητεύει δὲ ψευδῆ· διηγούμενος γὰρ τις τοὺς προφητικὸς λόγους, ἐὰν μὲν ἀληθεύῃ, καὶ αὐτὸς προφητεύει καὶ προφητεύει ἀληθῆ. εἰ δὲ

1 Vgl. Gal. 3, 4. — 2/3 Vgl. in Matth. Tom. 13, 23 (Lo 3, 254): μὴ βου-
 ληθεῖσιν ἀνατλήναι τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς πόνους. — 7 Ezech. 18, 24? — 13 Vgl.
 Psal. 48, 13. — 21 Vgl. S. 170, 19. — 23 Vgl. Röm. 6, 4 (Kol. 2, 12?). — 25
 Röm. 6, 4. Zur Form d. Citats vgl. in Joh. Tom. 1, 27 (Br I, 35, 6f.), c. Cels.
 2, 69 (Orig. I, 190, 19f.), in Matth. Comm. 77 (Lo 4, 399), u. 6.

2 συνειδότες] συνιδόντες S | ἀνηντληκέναι V¹ ἀνητληκέναι SV*; doch vgl. ob. |
 14 εἰδῆς Koetschau ἴδῃς S | κληθεῖς Co κληθῆς S | 27 ἐπὶ τῷ [sic] Gh ἐπὶ τὸν
 Co | 30 βάλλων S* βάλλων Scorr.

ψεύδεται, ψευδοπροφήτης ἐστὶ καταψευδόμενος τῶν λόγων τῶν προφητικῶν.

(18), 15. Καὶ δὴ τετέλεσται ἡ μία περικοπή, ἥδη δὲ καὶ τῆς δευτέρας ἀρξώμεθα· καὶ γὰρ ἔχει πράγματα εὐθέως ἀπὸ τῆς πρώτης
 5 λέξεως οὐ τὰ τυχόντα. καὶ προσέχοντες τῇ λέξει πάλιν αὐτήσωμεν ἡκεῖν τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπιφανέστερόν γε καὶ λαμπρότερον ἡκεῖν αὐτὸν παρακαλῶμεν, ἵνα ἔλθὼν διδάξῃ πάντας ἡμᾶς, πότερον ἀληθεύον ἔλεγεν ὁ προφήτης, ὡς πρέπει νοεῖν περὶ προφήτου, τὰ ἐξῆς ἢ ψευδό-
 311^v μενος, ὃ οὐ θεμιτὸν λέγειν περὶ προφήτου ἁγίου. λέγει δὲ πρὸς τὸν
 10 θεόν· »ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην, ἐκράτησας καὶ ἠδυνάσθης· ἔγενόμην εἰς γέλωτα, πᾶσαν τὴν ἡμέραν διετέλεσα μκκτηροῖζόμενος· ὅτι πιζοῦ λόγῳ μου γελάσονται, ἀθεσίαν καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσονται· ὅτι ἐγενήθη ὁ λόγος κυρίου εἰς ὀνειδισμόν ἐμοὶ καὶ χλευασμὸν πᾶσαν ἡμέραν. καὶ εἶπα· οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ
 15 μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. καὶ ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ φλεγόμενον καίον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν καὶ οὐ δύναμαι φέρειν, ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν συναθροιζομένων κνκλόθεν«, καὶ »λεγόντων« δηλονότι· »ἐπισύστητε, καὶ ἐπισυστῶμεν αὐτῷ ἄνδρες φίλοι αὐτοῦ· τηρήσατε τὴν ἐπίνοιαν αὐτοῦ εἰ ἀπα-
 20 τηθήσεται, καὶ δυνησόμεθα αὐτῷ καὶ ληψόμεθα τὴν ἐκδίκησιν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ«. ἀλλὰ ταῦτα ἐκείνων λεγόντων φησὶν ὁ προφήτης· »καὶ κύριος μετ' ἐμοῦ καθὼς μαχητῆς ισχύων· διὰ τοῦτο ἐδίωξαν καὶ νοῆσαι οὐκ ἠδύναντο· ἠσχύνθησαν σφόδρα, ὅτι οὐκ ἐνόησαν ἀτιμίας αὐτῶν, αἱ δὲ αἰῶνος οὐκ ἐπιλησθήσονται«. αὕτη ἡ περικοπή ἢ δευτέρα
 25 τοῦ ἀναγνώσματος.

Πῶς οὖν λέγει ὁ προφήτης· »ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην«; θεὸς ἀπατᾷ; πῶς οἰκονομήσω τὸν λόγον, ἀπορωῶ. ἔὰν γὰρ διὰ τὸν θεὸν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ βλέπω τι εἰς αὐτόν, οἰκονομίας δεῖται γενναίας τὰ λεχθησόμενα. πανσάμενος τοῦ ἀπατᾶσθαι λέγει ὁ προ-
 30 φήτης· »ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην«, ὡς τῆς στοιχειώσεως καὶ
 312^r εἰσαγωγῆς γεγεννημένης αὐτῷ ἐν ἀπάτῃ | καὶ μὴ δυναμένῳ αὐτῷ στοιχειωθῆναι καὶ εἰσαχθῆναι εἰς θεοσέβειαν, ἔὰν μὴ πρότερον ἀπατηθῇ, ἵνα ἦκη ὕστερον ἐπὶ τὸ συναίσ(θη)θῆναι τῆς ἀπάτης. ἀρκεῖ δὲ μόνον παράδειγμά τι εἰπεῖν χρήσιμον εἰς τὰ προκειμένα. παιδίους
 35 λαλοῦμεν ἄγοντες τὰ παιδία, καὶ οὐχ ὡς τελειοὺς λαλοῦμεν, ἀλλ' ὡς || 260
 παιδίους δεομένοις [διὰ] τῆς παιδεύσεως λαλοῦμεν αὐτοῖς, καὶ ἀπατῶμεν

5 Vgl. zu S. 170, 8. — 10—24 Vgl. Jerem. 20, 7—11. — 31ff. Vgl. S. 158, 19ff.

5 γε] τε S | 10 ἠπατήθην S* ἠπατήθην SCORR. | 13 ἐγενήθη V ἐγεννήθη S
 18 κνκλόθεν Blass κύκλωθεν S | 23 δύναντο S* ἠδύναντο SCORR. | 32/33 ἔὰν . .
 ἀπατηθῇ, ἵνα . . . . ἀπάτης Blass ἵνα . . . . ἀπάτης, ἔὰν . . ἀπατηθῇ S | 33 ἦκη
 Gh ἦκει S | συναίσθηθῆναι] vgl. S. 174, 7 συνησθῆναι S | 36 διὰ streicht Hu.

τὰ παιδία φοβοῦντες [τὰ παιδία], ἵνα παύσῃται τῆς ἐν παισὶν ἀπαιδευ-
 σίας, καὶ φοβοῦμεν τὰ παιδία ἀπάτης λόγους λέγοντες διὰ τὸ ὑποκεί-
 μενον τῇ νηπιότητι αὐτῶν, ἵνα διὰ τῆς ἀπάτης ποιήσωμεν αὐτὰ
 φοβηθῆναι καὶ διδασκάλοις φοιτῆσαι καὶ ἀπαγγεῖλαι καὶ ποιῆσαι τὰ
 5 ἐπιβάλλοντα προκοπῇ παιδίων. πάντες ἐσμὲν παιδία τῷ θεῷ καὶ
 δεόμεθα ἀγωγῆς παιδίων. διὰ τοῦτο ὁ θεὸς φειδόμενος ἡμῶν ἀπατᾶ
 ἡμᾶς (καὶ εἰ μὴ αἰσθανόμεθα τῆς ἀπάτης πρὸ καιροῦ), ἵνα μὴ ὡς
 ὑπερβεβηκότες τὸ νήπιον, μηκέτι δι' ἀπάτης παιδευώμεθα, ἀλλὰ διὰ
 τῶν πραγμάτων. ἄλλως τὸ παιδίον εἰς φόβον ἄγεται, ἄλλως τὸ
 10 προσκόψαν τῇ ἡλικίᾳ καὶ διαβεβηκὸς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. εἰ γὰρ
 δύναμαι δι' ἀπάτης αὐτὸ παιδαγωγῶν †, ἵνα εἴπῃ ὁ ἀπατῶν θεός· »παι-
 δεύσω αὐτοὺς ἐν τῇ ἀκοῇ τῆς θλίψεως αὐτῶν«.

Ἰστορίας παραθήσομαι, πῶς ὁ θεὸς ἐπὶ σωτηρίᾳ ἀπατᾶ καὶ λέγει
 τινά, ἵνα παύσῃται ὁ ἁμαρτωλὸς τοῦ ποιεῖν, ἃ ἐποίησεν ἄν, εἰ μὴ
 15 ἠκηκόει τῶνδε τινῶν τῶν λόγων. ὁ λέγων· »ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ
 312^v Νινευὴ καταστραφήσεται« ἀληθεύων ἔλεγεν, ἢ οὐκ ἀληθεύων καὶ ἀπα-
 τῶν ἀπάτην ἐπιστρέφουσαν; ἥτις ἐπιστροφή εἰ μὴ γέρονει. οὐκέτι
 ἀπάτη ἦν ἀλλ' ἤδη ἀλήθεια τὸ λεγόμενον, καὶ ἦν ἄν ἀκολουθήσασα
 καταστροφή τῇ Νινευῇ. ἦν ἐπὶ τοῖς ἀκούουσιν, ἥτοι ἀπατηθεῖσι
 20 καὶ πιστεύουσι τοῖς λεγομένοις ὡς ἀληθέσιν εὐεργετηθῆναι καὶ μὴ
 καταστραφῆναι, ἢ μὴ γνωμένου ἀληθοῦς τοῦ εἰρημένου καὶ μὴ ἀπατη-
 θεῖσιν, ἀλλὰ καταλαβοῦσιν ὅτι τὰ εἰρημένα οὐκ ἔσται, καταφρονῆσαι
 τῶν εἰρημένων ὡς ἀπάτης (καὶ) παθεῖν οὐχὶ τὸ »ἔτι τρεῖς ἡμέραι
 καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται«, ἀλλὰ τολμῶ καὶ λέγω πολλῶ χαλεπώ-
 25 τερα τοῦ »ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται«. τῇ γὰρ
 ὑποθέσει ἡμαρτηκότες [εἰ μὴ μετανοήκωσαν] Νινευίται εἰ μὴ μετα-
 (νε)νοήκωσαν, τάχα μὲν »ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται«
 ἐγένετο· ἀλλ' ἔστω ὅτι οὐκ ἐγένετο τότε, τούτου χειρὸν ἐγένετο, πυρὶ
 αἰωνίῳ παρεδίδοτο.

30 Διὰ τοῦτο ἄλλη κόλασις κατὰ τὸν νόμον εἰρηται τοῖς ὡς παιδίους
 παιδαγωγουμένοις· οἷς »δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου [οὔ]«, ἄλλαι
 κολάσεις ἀναγεγραμμένα εἰσίν. σύγκρινε τὰς κατὰ τὸν νόμον κολά-

5 ff. Vgl. S. 159, 14. — 11 Hos. 7, 12. — 15 Jona 3, 4. — 15 ff. Vgl.
 Hom. 1, 1 (S. 1, 9—15). — 23. 25. 27 Jona 3, 4. — 31 Vgl. Gal. 4, 4. —
 32 ff. Vgl. in Lev. Hom. 11, 2 (Lo 9, 378f.).

8 νόημα S* V? a. R. γό νήπιον Scorr. a. R. νήπιον V* | 9 ἄλλως 1 u. 2 Gh ἀλλ'
 ὡς S | 10/11 εἰ γὰρ δύναμαι οὐ γὰρ δύναται Hu | 11 παιδαγωγῶ Gh παι-
 δαγωγείσθαι Hu | 13 l. ἰστορίαν? | 16 καὶ Koetschau ἢ S | 18 ἄν ἀκολουθήσασα
 Gh ἀνακολουθήσασα S | 19 ἥτοι vgl. S. 151, 14 152, 6 ἢ τοῖς S | 23 καὶ Ru
 26 εἰ μὴ μετανοήκωσαν streichen Blass Koetschau | 31 οὐ < V* a. R. V¹ i. T.
 S | 32 σύγκρινε Blass σύγκριναι S.

σεις ἁμαρτωλῶν ταῖς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον κολάσειν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὄψει ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ὡς νῆπιοι ἤκουσαν κολάσεων ἐκείνοις νηπίοις ἄρμοζουσῶν, ἡμεῖς δὲ ὡς τέλειοι τὴν ἡλικίαν ἀκούομεν κολάσεων χαλεπωτέρων. μοιχὸς εἰ τότε γεγένηται ἢ μοιχαλὶς, ἢ ἀπειλὴ οὐ
 5 γέεννα, οὐ πῦρ αἰώνιον, ἢ ἀλλά· λίθοις λιθοβοληθήσεται· »λιθοβολεῖ- 261
 313^r τω αὐτὸν πᾶσα ἢ συναγωγή«. ἔρει ἀπελθῶν ὁ ἐν τούτοις εὐρεθεὶς μοιχὸς, ἢ ἐν τούτοις εὐρεθεῖσα μοιχαλὶς· εἶθε καὶ ἐπ' ἐμοῦ ὁ λόγος ἔρει, ὁ λαὸς λίθοις με ἔβαλλε καὶ μὴ τετηρημένος ἦμην εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ. »ἐνοχος« γὰρ »εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός« οὐ μόνον ὁ μοιχὸς,
 10 ἀλλὰ καὶ ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ »μωρέ«. εἰ δὲ ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ »μωρέ«, »ἐνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός«, ὁ μοιχὸς τίνι ἐνοχος ἔσται; μεῖζόν τι ζητῶ κολαστήριον τῆς γέεννης τοῦ πυρός. καὶ τάχα εἶπομι ἂν ὅτι ἢ γέεννα τῶν ἀκουσίων, τῶν δυναμένων καθαρθῆναι ἔστιν. ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν, τῶν δικαίων, »ἐπὶ
 15 καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν«, οὕτως <ἃ> ἠτοίμασε τοῖς ἁμαρτωλοῖς τῷ πορνεύειν, τῷ μοιχεύειν, »ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη«. εἰ γὰρ ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν <ῶ> ἐνοχος γίνεται ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· »μωρέ«, δηλὸν ὅτι μεῖζόν ἔστι τοῦ ἀναβαίνοντος ἐπὶ καρδίαν τὸ ἠτοιμασμένον
 20 τοῖς τὰ χεῖρονα ἡμαρτηκόσιν. οὐ δύναμαι δὲ νοῆσαι μεῖζόν τι γέεννης, ἀλλὰ μόνον πιστεύω ὅτι μεῖζόν τι ἔστι γέεννης, τὸ ἠτοιμασμένον τοῖς μοιχεύουσιν.

Οὕτως ἔρχομαι καὶ ἐπὶ τὰς λοιπὰς τὰς κατὰ τὸν νόμον κολάσεις, καὶ λαμβάνω λέξις ἀποστολικὴν συνάδουσαν τούτοις καὶ σιωπήσασάν
 25 μου τὴν κόλασιν ἐὰν ἁμάρτω, ἐπειδὴ οὐ θέλω τὸ »ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην« παραδεξάμενος ἀπατηθῆναι καλῶς. τί δὲ λέγει ὁ ἀπόστολος; »ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως χωρὶς οἰκτιρισμῶν ἐπὶ θυσὶ
 313^v καὶ τρι|σὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσῳ δοκεῖτε χεῖρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπατήσας«; ὀνόμασον, ὦ Παῦλε,
 30 τὴν τιμωρίαν· εἶπον αὐτήν. ἀλλ' οὐ λέγω αὐτήν, φησί· μεῖζόν ἔστι τῶν λεγομένων τὸ τῆς κολάσεως τῶν ἐν εὐαγγελίῳ ἁμαρτανόντων, μεῖζον τῶν ἀκουσίων, μεῖζον τῶν νοουμένων. διὰ τοῦτο εἰσῆχθη ὡς παιδίον ὁ προφήτης, ἀκούσας καὶ φοβηθεὶς καὶ παιδευθεὶς καὶ μετὰ τοῦτο τελειωθεὶς λέγων· »ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην«.
 35 καὶ σὺ ὅσον εἶ παιδίον, φοβήθητι τὰς ἀπειλάς, ἵνα μὴ πάθῃς τὰ ὑπὲρ

3 Vgl. Eph. 4, 13. — 4 Vgl. Deut. 22, 24? — 5 Lev. 24, 14. — 9 ff. Vgl. Matth. 5, 22. — 14. 17 I Kor. 2, 9. — 18 Vgl. Matth. 5, 22. — 27 Hebr. 10, 28. 29.

8 ἔρει? ἦμοξε? Blass | τετηρημένος V Co τετιρημένος S | 16 ἃ Ru | τῷ 1 u. 2 Gh τὸ S | 17 γὰρ? Blass | 19 ἠτοιμασμένον] vgl. Z. 21 ἡμαρτημένον S | 27 μωσέως S.

τὰς ἀπειλάς, τὰς κολάσεις τὰς αἰωνίους, τὸ ἄσβεστον πῦρ, ἢ τάχα τι
 τούτων μειζον τὸ ἀποκείμενον τοῖς παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐπὶ πλεῖον
 βεβιωκόσιν. ὧν πάντων μηδαμῶς πειραθείμεν, ἀλλὰ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
 5 <τοῦ> πάσχα τοῦ ἐκεῖ ἐπὶ τὴν ἀναγωγὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἔστιν ἡ
 δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

<Εἰς τὸ »ἡπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην« πάλιν 262
 ἄλλως μέχρι τοῦ »συνίων νεφρούς καὶ καρδίας«.

ᾠμιλία κ'.

- 10 (19,) 1. Πάντα τὰ ἀναγεγραμμένα περὶ τοῦ θεοῦ κἂν ἀπεμφαίνοντα
 αὐτόθεν ἢ, χορῆ ἄξια νοῆσαι εἶναι θεοῦ ἀγαθοῦ. τίς γὰρ οὐκ ἐρεῖ
 314r ἀπεμφαίνοντα εἶναι | ἀναφερόμενα ἐπὶ θεὸν τὸ ἔχειν αὐτὸν ὀργῆν, τὸ
 χορῆσθαι αὐτὸν θυμῷ, τὸ μεταμελεῖσθαι αὐτόν, ἥδη δὲ καὶ τὸ ὑπνοῦν
 αὐτόν; ἀλλ' ἕκαστον τούτων παρὰ τῷ εἰδοῦτι ἀκούειν σοτεῖραν
 15 λόγων· εὐρεθήσεται ἄξιον θεοῦ. ἡ γὰρ ὀργὴ μὲν αὐτοῦ οὐκ ἀκαρπός
 ἔστιν, ἀλλ' ὡς ὁ λόγος αὐτοῦ παιδεύει, οὕτως καὶ ἡ ὀργὴ αὐτοῦ παι-
 δεύει· τούς γὰρ μὴ παιδευθέντας λόγῳ παιδεύει ὀργῇ. καὶ ἀναγκαῖον
 ἔστι τὸν θεὸν χορῆσθαι τῇ καλουμένῃ ὀργῇ, ὡς χορῆται τῷ ὀνομαζο-
 μένω λόγῳ· οὐδὲ γὰρ ὁ λόγος αὐτοῦ τοιοῦτός ἐστιν, ὅποιος ὁ πάν-
 20 των λόγος. οὐδενὸς γὰρ ὁ λόγος »ζῶων«, οὐδενὸς ὁ λόγος »θεός«, οὐ-
 δενὸς [γὰρ] ὁ λόγος »ἐν ἀρχῇ« πρὸς ἑκείνον ἦν, οὐδ' ὁ λόγος ἦν, κἂν εἰ
 μόνος, † ἀπὸ τινος ἢ ἀρχῆς. οὕτω δὲ καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ὀργὴ <λέγεται
 οὐχὶ ὡς ἡ> οὐτινοσοῦν [τινος] ὀργή. καὶ ὥσπερ ξένον τι ἔχει ὁ λόγος
 τοῦ θεοῦ παρὰ πάντα τὸν οὐτινοσοῦν λόγον, καὶ ἔχει ξένον τὸ εἶναι

1 Vgl. Matth. 25, 46. — Vgl. Mark. 9, 43 u. ö. — 13/14 Vgl. in Matth. Tom. 17, 18 (Lo 4, 125): τὸν γὰρ ἀναγεγραμμένον ἐν ταῖς προφητείαις ὕμνον αὐτοῦ ἦτοι οὐ παρετήρησαν ἢ ὁμολογήσουσιν εἶναι παραβολήν. — 13 Vgl. Jerem. 38, 26. — 14 Vgl. Prov. 1, 6. — 20 Vgl. Act. Paul. w. e. sch. Vgl. de princ. I, 2, 3 (Lo 21, 46): sermo ille qui in Actibus Pauli scriptus est, quia »hic est verbum animal vivens«. etc. Vgl. Harnack TU NF V, 3, 103f. — 20. 24 Vgl. Joh. 1, 1. — 20/21 Vgl. Joh. 1, 1. 2.

6 Ἀμήν] + ὀμιλία κ' S vgl. zu S. 165, 1 | 7—9 Εἰς—κ' < S, lässt aber freien Raum, vgl. S. 125, 7 | 11 εἶναι] οἶμαι Gh Co; unrichtig, vgl. z. B. in Matth. Tom. 17. 31 (Lo 4, 150): ὅτι μὲν οὖν σεμνόν τι εἶναι καὶ αἰδοῦς ἄξιον χορῆ πεπεῖσθαι πάντα νόμον ἐπαγγελλλόμενον εἶναι θεοῦ . . . πᾶς ὁ μὴ πάντῃ ἀσνετος ὁμολογήσαι ἄν. | 19 οὐδὲ] οὕτε S | 20 ζῶν Gh nach Hebr. 4, 12, doch siehe ob. | 21 ὁ? < Gh | εἰ] οὐ Gh ἦν Co | 22 ἦ] ἦν Co | 22/23 λέγεται—ἡ] Lücke von 15 Bb in SV | 23 οὐτινοσοῦν] vgl. Z. 24 οὐδενὸς οὐτινος S, seine Vorlage vielleicht: ΤΙΝΟΣ ΟΥΛΕΝΟΣΟΥΝ

θεὸς καὶ τὸ εἶναι λόγος [ὦν] ζῶον, τὸ ὕφρασηκέναι καθ' ἑαυτό, τὸ ἕρηρετεῖν τῷ πατρί, οὕτως ἐπεὶ ἄπαξ ὠνομαόθη θεοῦ ἢ καλουμένη αὐτοῦ ὀργή, ξένον τι ἔχει καὶ ἀλλότριον πάσης τῆς τοῦ ὀργιζομένου ὀργῆς. οὕτως καὶ ὁ θυμὸς αὐτοῦ ἰδιὸν τι ἔχει· ἔ(στ)ι γὰρ ὁ θυμὸς
 5 τῆς προθέσεως τῆς τοῦ θυμοῦ ἐλέγχοντος, βουλομένης τὸν ἐλεγχόμενον διὰ τοῦ ἐλέγχου ἐπιστρέφειν. ἐλέγχει καὶ λόγος, ὡς παιδεύει λόγος· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐλέγχει λόγος, ὡς ἐλέγχει θυμὸς. οἱ γὰρ τῷ ἀπὸ τοῦ λόγου ἐλέγχῳ μὴ ὠφεληθέντες δεήσονται ἐλέγχου τοῦ ἀπὸ τοῦ θυμοῦ.

10 Ἐλέγομέν τινα εἶναι καὶ μεταμέλειαν θεοῦ αὐτόθεν ἀπεμφαινονσαν, ἐπεὶ γέγραπται· »μεταμελέημα ὅτι ἔχρισα τὸν Σαουλ εἰς
 314v βασιλέα«. | ἀξίως δὲ ζητήσεις καὶ τὴν μεταμέλειαν, καὶ μὴ νομίσης συγγενεῖάν τινα ἔχειν τὴν μεταμέλειαν αὐτοῦ τῇ μεταμελείᾳ τῶν μετα(με)λουμένων. ὡς γὰρ ἐξαίρετόν τι εἶχεν ὁ λόγος αὐτοῦ, ἐξαι-
 15 ρετόν <τι> ἢ ὀργὴ αὐτοῦ, ὑπερέχον τι ὁ θυμὸς αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν τούτοις συγγενὲς ἦν τοῖς ὁμωνύμοις, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἢ μεταμέλεια αὐτοῦ ὁμώνυμόν ἐστι τῇ ἡμετέρᾳ μεταμελείᾳ· ὁμώνυμα δὲ ἐστίν, ὧν ὄνομα μόνον κοινόν, ὁ δὲ κατὰ τοῦνομα τῆς || οὐσίας λόγος 263 ἕτερος, μόνον οὖν ὄνομα κοινὸν θυμοῦ θεοῦ καὶ θυμοῦ οὐτινοσοῦν,
 20 καὶ μόνον ὄνομα κοινὸν ὀργῆς οὐτινοσοῦν καὶ ὀργῆς θεοῦ. οὕτως καὶ ἐπὶ μεταμελείας νοητέον. καὶ ζητήσῃ ὁ δυνάμενος, τί μεταμέλεια ἐργάζεται θεοῦ, τί ἐργάσατο. τὸν Σαουλ καθεῖλε βασιλεύοντα παρανόμως, ἀνέστησε βασιλέα τῷ λαῷ τὸν κατὰ τὴν καρδίαν τοῦ θεοῦ· εἶπε γὰρ διὰ τὴν ἀγαθὴν ἐκείνην μεταμέλειαν· »εὗρον ἄνδρα κατὰ
 25 τὴν καρδίαν μου, Δαβὶδ υἱὸν Ἰεσσαί«. ἀλλὰ ταῦτά μοι προοίμια πάντα ἐστὶ διὰ τὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ τοῦ Ἰερεμίου ἀναγνώσεως οὕτως ἔχειν· »ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην«. (19), 2. ζητοῦμεν γὰρ, μήποτε ὡς ὁ πάντων θυμὸς κακὸς ὁ δὲ τοῦ θεοῦ ἐλεγκτικός, καὶ πάντων μὲν ἢ ὀργὴ χαλεπὴ ἢ δὲ καλουμένη τοῦ θεοῦ παιδευτικὴ,

1 Vgl. Act. Paul. — 2 ff. Vgl. in Matth. Tom. 15, 11 (Lo 3, 349): ἀγαθοῦ θεοῦ ὀνομαζόμενος θυμὸς ἔργον σωτήριον ποιῆ ἐλέγχον, καὶ ἡ λεγομένη ὀργὴ αὐτοῦ, ἐπεὶ ἐστὶν ἀγαθοῦ θεοῦ, παιδεύει. — 11 I Sam. 15, 11. — 17—19 Vgl. Aristot. Cat. 1; wörtliches Citat. — 24 Vgl. Act. 13, 22 (Psal. 88, 21 I Sam. 16, 12, 13, 14).

1 [ὦν] ζῶον] ὁ ζῶν Ru vgl. zu S. 176, 20 | 4 ὀργῆς] hierauf wird eine Angabe vermisst, was das ξένον der göttlichen ὀργῆ sei, wie das beim λόγος S. 176, 23 ff. und θυμὸς Z. 4 ff. geschieht. Das Eigentümliche der göttlichen ὀργῆ besteht darin, dass sie παιδευτικὴ ist (vgl. S. 176, 16 u. Z. 28, 29 u. ob.). | ἔστι Gh | 6 ἐπιστρέφειν Gh Co ἐπιστρέφει S | 7 λόγος¹] ὀργὴ Diels | 8 λόγον übergesch. SCOR. | 10 ἐλέγομέν] ἔλεγον μὲν S ἔλεγον μὲν Gh | 12 μεταμέλειαν Gh Co ἐπιμέλειαν S | 14 μεταμελουμένων Co | 15 τι¹ Ru vgl. S. 3, 27 Anm. | 16 I. τούτων? | 21 μεταμελεῖα S w. e. sch. | 26 τὸ Co τί S | 27 οὕτως Co οὐχ' ὡς S ἦτις Gh | ἔχειν Co ἔχει S | 28 κακὸς] κακὸν S.

Origenes III.

καὶ πάντων μὲν ἡμῶν <ἢ> μεταμέλεια κατηγορεῖ ἀσθενείας τοῦ λογισμοῦ τοῦ πρὸ τῆς μεταμελείας, ἐπὶ δὲ τοῦ θεοῦ οὐ τοῦ θεοῦ κατηγορεῖ ἢ μεταμέλεια αὐτοῦ. ἀλλὰ τῶν ἕξω πραγμάτων ἐφ' οἷς ἢ μεταμέλεια λαμβάνεται, οὕτω δεῖ νοῆσαι καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ θεοῦ ἑτερογενῆ
 315^r τυχάνουσιν παρὰ τὴν ἡμετέραν | ἀπάτην, ἣν ἀπατώμεν. τίς οὖν ἢ παρὰ <ταύτην> τοῦ θεοῦ ἀπάτη, ἣντινα νοήσας ὁ προφήτης, ὅτε ἐπάύσατο ἀπατώμενος, φησὶ γινῶντες τὴν ὀφέλειαν τὴν ἀπὸ τοῦ ἡπα-
 τῆσθαι τὸ »ἡπάτησάς με, κύριε, καὶ ἡπατήθην«;

Καὶ πρῶτον χρήσομαι παραδόσει Ἑβραϊκῆ, ἐλληλυθνία εἰς ἡμᾶς
 10 διὰ τινος φυγόντος διὰ τὴν Χριστοῦ πίστιν καὶ διὰ τὸ ἐπαναβεβη-
 κέναι ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ ἐλληλυθότος ἔνθα διατριβομεν. ἔλεγε δὴ
 τινα εἶτε μῦθον φαινόμενον εἶτε λόγον δυνάμενον προσάγειν τοὺς
 ἀκούοντας τῷ »ἡπάτησάς με, κύριε, καὶ ἡπατήθην«. ἔλεγε δὴ τινα
 15 τοιαῦτα· ὁ θεὸς οὐ τυραννεῖ, ἀλλὰ βασιλεύει, καὶ βασιλεύων οὐ βιά-
 ζεται, ἀλλὰ πείθει, καὶ βούλεται ἐκουσίως παρέχειν ἑαυτοὺς τοὺς
 ὑπ' αὐτῷ τῇ οἰκονομίᾳ αὐτοῦ, ἵνα μὴ κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν τινας
 ἦ, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐκούσιον αὐτοῦ. ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἐπιστάμενος
 ἔλεγεν ἐν τῇ πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολῇ τῷ Φιλήμονι περὶ τοῦ Ὀνησί-
 20 μου· »ἵνα μὴ κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ἦ ἀλλὰ κατὰ ἐκούσιον«. ἢ
 ἡδύνατο τοῖνον ὁ τῶν ὄλων θεὸς ποιῆσαι νομιζόμενον ἀγαθόν ἐν
 ἡμῖν, ἵνα ἕξ ἀνάγκης ἐλεημοσύνας διδῶμεν καὶ ἕξ ἀνάγκης σωφρο-
 νῶμεν, ἀλλ' οὐ βεβούληται. διὸ μὴ ἐκ λύπης ἢ ἕξ ἀνάγκης προσ-
 τάσσει ἡμῖν ποιεῖν ἃ ποιοῦμεν, ἵνα ἐκούσιον ἦ τὸ γινόμενον. ὁδὸν
 25 βούλεται. ἔλεγεν οὖν μοι ἢ παράδοσις καὶ τοιοῦτόν τι ἐβούλετο
 τὸν Ἰερεμίαν πέμψαι προφητεύοντα πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καὶ πρὸ πάν-
 315^v των τῶν ἐθνῶν τῷ λαῷ. ἐπεὶ δὲ αἱ || προφητεῖαι σκυθρωπότερόν 264
 τι εἶχον (ἀπήγγελλον γὰρ κολάσεις. ἃς ἕκαστος κατὰ τὴν | ἀξίαν κολ-
 ασιθήσεται), καὶ ἦδει τὴν προαίρεσιν τοῦ προφήτου μὴ βουλομένον
 30 τὰ χεῖρονα προφητεύσαι τῷ λαῷ Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ὀκνονόμησεν εἰ-

9 Vgl. Z. 25. S. 184, 12ff.; ferner Hom. in Jes. 6, 1 9, 1 Hieron. ep. 18, 15 und dazu TU NF 1, 3, 76—83. — 11 Vgl. in I Kor. 7, 28 (Cat. Cram. V, 145, 33f.): πότε φεύσομαι τὸ εἶναι δοῦλος ἀρχαῖος; ἐὰν φιλοτιμώτερος ὢν, ἐὰν ἐπαναβαίνης ἀπὸ τῶν διατεταγμένων und etwa in Matth. Tom. 12, 37 (Lo 3, 191): ἀναβαῖναι διὰ τῶν ἐπαναβεβηκότων ἔργων καὶ λόγων. — 19 Philem. 14. — 20 ff. Vgl. de or. 29, 15 (Orig. II, 390, 23f.): οὐ γὰρ βούλεται ὁ θεὸς τινι τὸ ἀγαθὸν ὡς κατὰ ἀνάγκην γενέσθαι, ἀλλὰ ἐκούσιως, u. ὅ. — 25 ff. Vgl. Hier. Comm. 979.

1 ἡμῶν ἢ] ἢ Blass | 6 παρὰ ταύτην] oder παρὰ τὴν als Dublette aus der vor. Z. zu streichen | ἀπάτη Gh Co ἀπάτην S | 10 ἐπαναβεβηκέναι ἀπὸ] ἐπιανενηγμένα τα Gh | 11 νόμου] λόγον S, kaum haltbar vgl. ob. | 13 τῷ Gh τὸ S | 24 τις Gh τι S | 27 ἐπεὶ δὲ Gh ἐπειδὴ S.

πειν· »λάβε τὸ ποτήριον τοῦτο, καὶ ποτιεῖς πάντα τὰ ἔθνη πρὸς ἃ ἐγὼ ἐξαποστελῶ σε πρὸς αὐτούς«. προσέταξεν οὖν ὁ θεὸς τῷ Ἱερεμίᾳ λαβεῖν ποτήριον, προτρεπόμενος δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ »λαβεῖν τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου«, φησί· »καὶ ἐξαποστελῶ σε πρὸς
 5 πάντα τὰ ἔθνη ἔχοντα τοῦτο τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου· ἀκούσας δὲ ὁ Ἱερεμίας ὅτι ἀποστέλλεται πρὸς πάντα τὰ ἔθνη, ὅτι διακονήσων αὐτοῖς ποτήριον ὀργῆς, ποτήριον κολάσεως, μὴ ὑπονοήσας ὅτι καὶ Ἰσραὴλ μέλλει πίνειν ἀπὸ τοῦ τῆς κολάσεως ποτηρίου, ἀπατηθεὶς ἔλαβε τὸ ποτήριον τοῦ ποτίσαι πάντα τὰ ἔθνη.
 10 λαβὼν τὸ ποτήριον ἤκουσε· »καὶ ποτιεῖς πρῶτον τὴν Ἱερουσαλήμ· ἐπεὶ οὖν ἄλλο μὲν προσεδόκησεν, ἄλλο δὲ αὐτῷ ἀπήντησεν, ἐπὶ τούτῳ δὴ φησὶν· »ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην«.

Παραπλήσιον ταύτῃ τῇ διηγήσει ἀπεδίδου καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐα· κακεῖνος γάρ οὐκ εἰδὼς τί μέλλει προστάσσεσθαι λέγειν τῷ λαῷ,
 15 ἀκούει τοῦ θεοῦ κατὰ τὰ γεγραμμένα λέγοντος· »τίνα ἀποστείλω, καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον;« ὁ δὲ, φησὶν, ἀπεκρίνατο· »ἰδοὺ (ἐγὼ) εἰμι· ἀπόστειλόν με«. ἀκούει· »πορευθήτι καὶ εἶπον τῷ λαῷ τούτῳ· ἀκοῆ ἀκούετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέπετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου« καὶ τὰ
 20 ἐξῆς. ἐπεὶ οὖν μὴ εἰδὼς ὁ μέλλει προφητεύειν καὶ ὅτι μέλλει ἀπειλεῖν τῷ λαῷ τοιάδε εἶπεν· »ἰδοὺ ἐγὼ εἰμι· ἀπόστειλόν με«, διὰ
 316^r τοῦτο, φησὶν, ἐν τοῖς ἐξῆς »φωνὴ λέγοντος· βόησον«, ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίνατο ὡς πρόθυμος ποιῆσαι τὸ προστασόμενον, ἀλλ' εἶπε· »τί βόησω;« εὐλαβεῖτο γὰρ μήποτε πάλιν ἀκούσῃ ὡς ἐπὶ τῆς προτέρας
 25 προφητείας· »πορευθήτι καὶ εἶπον τῷ λαῷ τούτῳ· ἀκοῆ ἀκούετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε.« »τί« οὖν »βοήσω;« »πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα αὐτῆς ὡς ἄνθος χόρτου« καὶ τὰ ἐξῆς. οὐδὲν ἤκουσεν ἐν τούτοις κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ. ταῦτ' ἔλεγεν ἡμῖν ἐκεῖνος παραδιδούς τὸ
 »ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην«.

30 (19), 3. Ἐγὼ δὲ εὐχομαι, ἃ λαμβάνω ἀπὸ τῶν διδόντων μὴ τηρῆσαι μόνον μηδὲ κατορύξαι τὸ τάλαντον τῶν λεγόντων μοι εἰς τὴν γῆν· μηδὲ τὴν μνᾶν τῶν διδασκόντων τι χρήσιμον ἀποδοῆσαι ἐν σουδαρίῳ.

1 Jerem. 32, 1. — 3ff. Vgl. Jerem. 32, 1. — 10 Vgl. Jerem. 32, 4? — 15 Jes. 6, 8. — 17 Jes. 6, 8. — Jes. 6, 9, 10. — 21 Jes. 6, 8. — 21ff. Jes. 40, 6. — 25 Jes. 6, 9. — 26 Jes. 40, 6. — 31 Vgl. Matth. 25, 25. — 32 Vgl. Luk. 19, 20.

3 Ἱερεμίῳ S* Ἱερεμία Scorr. | 9 τοῦ] übergesch. Scorr. | 12 δὴ Gh δέ S | 17 ἐγὼ Co | 18 βλέψητε S* βλέπετε Scorr. | 20 ὤ, τι? Koetschau | 27 αὐτῆς] so A' Σ' Θ', vgl. Hexapla; vgl. de or. 17, 2 (Orig. II, 339, 11, 14), in Psal. 36 Hom. 1, 2 (Lo 12, 157) und Tischendorf über cod. c zu Mark. 1, 3 ἀνθρώπου LXX | 28 παραδιδούς Blass vgl. S. 184, 22 παραδούς S | 31 μόνον] μόνα S.

ἀλλὰ πλεονασμὸν ποιῆσαι τῶν μαθημάτων ὧν λαμβάνω ἀπὸ τοῦ
 παραδιδόντος καὶ δυναμένου παραδοῦναι χρήσιμα. εὐχομαι τὴν μὲν
 εἴτε εὐαγγελίου εἴτε ἀποστόλου εἴτε προφήτου εἴτε νόμου ποιῆσαι
 5 πολλαπλάσιονα. ταῦτ' οὖν ἀκούσας ἐσκόπουν κατ' ἑμαυτὸν περὶ
 τοῦ »ἡπάτησάς με, κύριε, καὶ ἡπατήθην«. καὶ σκοπῶν εὐχομαι εὐ- 265
 ρίσκειν τι εἰς τὸν τόπον ἀληθές. μήποτε οὖν, ὡς πατὴρ υἱὸν ἐτι
 νήπιον ὄντα ἀπατᾶν ἐπὶ συμφέροντι βούλεται, οὐκ ἄλλως δυνάμενον
 ὠφελῆθῆναι ἔαν μὴ ὁ παῖς ἀπατηθῆ, ὡς ἰατρὸς ἀπατᾶν τὸν κάμνοντα
 10 πραγματεύεται, μὴ δυνάμενον θεραπευθῆναι ἔαν μὴ ἀπάτης παρα-
 δέξῃται λόγους, οὕτω καὶ ὁ τῶν ὄλων θεός, ἐπεὶ προκειμένον ἔχει
 ὠφελῆσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. λεγέτω ὁ ἰατρὸς τῷ κάμνοντι
 3167 τμηθῆναι σε δεῖ, καντηριασθῆναι σε δεῖ, ἄλλα χαλεπώτερα παθεῖν
 σε δεῖ· οὐκ ἂν παράσχοι ἑαυτὸν ἐκεῖνος. ἀλλ' ἐνίοτε ἄλλο λέγει,
 καὶ ἔκρουεν ὑπὸ τὸν σπόγγον ἐκεῖνο τὸ τέμνον, τὸ διαιροῦν σιδή-
 15 ριον, καὶ πάλιν κρύπτει, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ὑπὸ τὸ μέλι τὴν τοῦ
 πικροῦ φύσιν καὶ τὸ ἀηδὲς φάρμακον, βουλόμενος οὐ βλάψαι ἀλλ'
 ἰάσασθαι τὸν θεραπευόμενον. τοιούτων φαρμάκων πεπλήρωται ὅλη
 ἡ θεία γραφή. καὶ τινὰ μὲν ἐστὶ χρηστὰ κρυπτόμενα, τινὰ δέ ἐστὶ
 πικρὰ κρυπτόμενα. ἔαν ἴδῃς πατέρα ἀπειλοῦντα ὡς μισοῦντα τὸν
 20 υἱὸν καὶ λέγοντα τῷ υἱῷ φοβερὰ καὶ μὴ ἐπιδεικνύμενον τὴν φιλο-
 στοργίαν, ἀλλὰ κρύπτοντα τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν υἱόν, ὅφει ὅτι
 ἀπατᾶν βούλεται τὸ νήπιον· οὐ γὰρ συμφέρει τῷ υἱῷ τὸ ἐπίστασθαι
 τὴν ἀγάπην τοῦ πατρός, τὴν προαίρεσιν τὴν φιλικήν· ἐκλυθήσεται
 γὰρ καὶ οὐ παιδευθήσεται. διὰ τοῦτο κρύπτει μὲν τὸ γλυκὺ τῆς
 25 φιλοστοργίας, δείκνυσι δὲ τὸ πικρὸν τῆς ἀπειλῆς.

Τοιοῦτόν τι ποιεῖ ἐκ τοῦ ἀνὰ λόγον πατρὶ καὶ ἰατρῷ ὁ θεός.
 ἔστι πικρὰ τινα, ἃ καὶ τὸν δικαιοτάτον μὲν ἴαται καὶ τὸν σοφώτα-
 τον . . . πάντα γὰρ τὸν ἁμαρτήσαντα ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις κολασθῆναι
 δεῖ. »μὴ πλανᾶσθε, θεὸς οὐ μνησθίζεται«. »εἴτε πόρνος εἴτε μοι-
 30 γὸς εἴτε μαλακὸς εἴτε ἀρσενοκοίτης εἴτε κλέπτης εἴτε μέθυσος εἴτε
 λοιδόρος εἴτε ἄρπαξ, βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι. τοῦτο
 ἔαν νοηθῆ καὶ ἀκριβοθῆ ὑπὸ τῶν μὴ δυναμένων ἰδεῖν τὸ ἰατρικὸν
 σιδήριον ὑπὸ τὸν σπόγγον, ὑπὸ τῶν μὴ δυναμένων (νοῆσαι) τὸ

8 Vgl. Clem. Alex. Strom. VII, 9, 53: καθάπερ ἰατρὸς πρὸς νοσοῦντας ἐπὶ
 σωτηρίᾳ τῶν καμνόντων ψεύσεται. — 11 Vgl. Philo quod deus sit immut. I, 282.
 283 M: τίς γὰρ ἂν τῶν εὐφροδούντων εἴποι τῷ θεραπευομένῳ· ὁ οὐτός, τετιμήσῃ,
 κεκαύῃ, ἀκρωτηριασθήσῃ κτλ. — 23f. Vgl. Prov. 3, 11. — 29 Gal. 6, 7. — Vgl.
 I Kor. 6, 9. 10.

13 παράσχοι Hu παράσχοιεν S | 26 ἀνὰ λόγον Diels vgl. S. 161, 5 ἀνα-
 λόγου Co ἀνάλογον S | 27 καὶ!] zu streichen? Blass | σοφώτατον] dahinter fehlt
 ein Satz mit δε | 33 νοῆσαι] πιεῖν Co.

317^r πικρὸν φάρμακον ὑπὸ τὸ μέλι, ἐκκαθήσει τις. τίς γὰρ | ἡμῶν οὐ
 σύνουιδεν ἑαυτῷ πίνοντι οὐ μετὰ βουλῆς καὶ μεθυσθέντι; τίς ἡμῶν
 καθαρῆν ἀπὸ κλοπῆς καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ πεπορικέναι τὰ ἐπιτήδεια
 δεόντως; ἀλλ' ὅρα τί λέγει ὁ λόγος· »μὴ πλανᾶσθε, ὅτι οὗτοι βασι-
 5 λείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι. τὸ κατὰ τὸν τόπον μυστήριον κε-
 κρύφθαι δεῖ, ἵνα μὴ ἐκκαθήσῃ ὁ πολὺς, ἵνα μὴ μαθὼν τὰ πράγματα
 προσδοκήσῃ τὴν ἔξοδον οὐχ ὡς ἀνάπαινον, ἀλλ' ὡς κόλασιν. ἢ τίς
 εὔρεθήσεται Παῦλος ὁ δυνάμενος λέγειν· »κάλλιον γὰρ ἀναλῦσαι καὶ
 σὺν Χριστῷ εἶναι; ἐγὼ δὲ οὐ δύναμαι τοῦτο λέγειν. οἶδα γὰρ ὅτι
 10 ἔὰν ἐξέλθω, τὰ ἐμὰ ξύλα κωθῆναι ἐν ἐμοὶ δεῖ. ξύλα δὲ ἔχω τὰς
 λαιδορίας, ξύλα || ἔχω τὰς μέθας, ξύλα τὰς κλοπὰς, καὶ ἄλλα μυρία 226
 ξύλα ἐπωκοδόμησά μου τῇ οἰκοδομῇ. ὄργῃς ὅτι ταῦτα πάντα λαν-
 θάνει τοὺς πολλοὺς τῶν πεπιστευκότων, καὶ καλῶς λανθάνει· καὶ
 ἕκαστος ἡμῶν οἶεται, ἐπεὶ μὴ εἰδωλολάτρῃσιν, ἐπεὶ μὴ πεπόρνευκεν
 15 (εἶθε γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων καθαρῆοιμεν), ὅτι ἀπαλλαγίς τοῦ βίου
 σωθήσεται. οὐ βλέπομεν ὅτι »τοὺς πάντας ἡμᾶς παρασταθῆναι δεῖ
 ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ
 τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον«. οὐ βλέπο-
 20 γῆς διὰ τοῦτο ἐδικαίωσά ἐφ' ὑμᾶς ἐπὶ πάντα τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν»,
 οὐχὶ τινὰ μὲν τινὰ δὲ οὐ.

Ἐπεὶ τοίνυν ὁ ἱατρὸς ἐνίοτε ἀποκρύπτει τὸν ἱατρικὸν σίδηρον
 ὑπὸ τὸν ἀπαλὸν καὶ τρυφερὸν σπόγγον, κρύπτει δὲ καὶ ὁ πατήρ
 317^v τὴν γιλοστοργίαν διὰ τῆς ἐμφάσεως τῆς ἀπειλῆς, καὶ αἱ ἀπάται | αἱ
 25 μὲν ἀφαιροῦσι τὰ στεατώματα καὶ τοὺς κισσοὺς καὶ εἴ τι ἄλλο
 βλάπτει τὴν τοῦ σώματος κατασκευὴν, ἢ δὲ περιαιρεῖ τὴν ἀπαιδευ-
 σίαν καὶ τὴν χάνουσιν· τοιοῦτον δὴ τι νενόηκε ποιεῖν τὸν θεὸν ὁ

1ff. Vgl. in I Kor. 5, 10 (Cat. Cram. V, 98, 17—20): ἀλλὰ ταῦτα μὲν δυνά-
 μεθα ἑαυτοῖς συνειδῆναι οἱ πολλοὶ ὅτι οὐκ ἔχομεν τὰ κακὰ ταῦτα· ἐπὶ δὲ τῶν
 ἐξῆς καὶ ἑμαυτὸν φοβοῦμαι, μήπως ἔνοχός εἰμι τοῖς ἄλλοις ἁμαρτήμασιν·
 λέγει γάρ· »ἢ λαιδορίας ἢ μέθυστος ἢ ἄρπάζ· — **4** Vgl. I Kor. 6, 9, 10. — **8** Vgl.
 Phil. 1, 23. — **9ff.** Vgl. I Kor. 3, 12, 13. — **16** II Kor. 5, 10. — **18ff.** Vgl. Sel.
 in Ezech. 7, 3 (Lo 14, 138): »δώσω ἐπὶ σὲ πάντα τὰ βδελύγματά σου«. οὐ γὰρ
 τινὰ μὲν δίδωσι, τινὰ δὲ οὐ δίδωσιν, ἀλλὰ πάντα ἐξαφανίζει. καὶ εἰ δεῖ οὕτως
 εἰπεῖν, καὶ ἐνεργετῶν καὶ χαριζόμενος . . . δίδωσιν ἐπ' αὐτοῖς πάντα τὰ βδελύγματα
 αὐτῶν, ὡς ἔστι μαθεῖν καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἀμὼς κτλ. — **19** Amos 3, 2. — **24** Vgl.
 in Joh. Tom. 6, 54 (Br I, 173, 21): ἔμφασιν μὲν οὖν πολλῆς ὠμότητος κτλ.

3 καθαρῆν V κακαθαρῆν S κακὰ καθαρῆν Co | πεπορικέναι Gh πε-
 πορηκέναι S | **11** τὰς² Scorr. τὰ S* | **14** ἐπεὶ od. ὅτι (ἐπεὶ)? ὅτι S | **15** καθαρῆ-
 οἰμεν Co καθαρῆοιμεν S | **19** πάντων S πασῶν Lo LXX | **20** πάντα τὰ ἐπιτηδεύ-
 ματα] vgl. Jerem. 18, 11? πάσας τὰς ἁμαρτίας LXX | **24** ἐμφάσεως] ἐμφράσεως
 S ἐκφράσεως Gh, doch vgl. ob. | **27** δῆ] δέ S.

προφήτης μυστικῶς καὶ λέγει ἰδὼν ἃ ἠπάτηται ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐπὶ
καλῶ [καὶ λέγει]· »ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην«. ἤγαγεν αὐτὸν
ἐπὶ τὴν τηλικαύτην (χάριν), ἐπὶ τὸ εὐξασθαι καὶ εἰπεῖν τῷ θεῷ· ἀπά-
τησόν με, εἰ τοῦτο συμφέρει. ἄλλη γὰρ ἡ ἀπάτη ἢ ἀπὸ τοῦ θεοῦ,
5 ἄλλη ἢ ἀπάτη ἢ ἀπὸ τοῦ ὄφρα. ὄρα τί λέγει ἡ γυνὴ τῷ θεῷ· »ὄ-
φρις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον«. καὶ ἡ μὲν ἀπάτη ἢ ἀπὸ τοῦ ὄφρα
ἔξεϊλε τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ παραδείσου τοῦ
θεοῦ· ἡ δὲ ἀπάτη ἢ γενομένη τῷ προφήτῃ (τῷ) εἰπόντι· »ἠπάτησάς
με, κύριε, καὶ ἠπατήθην« ἤγαγεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν τηλικαύτην τῆς προ-
10 φητείας χάριν, ἐπὶ τὸ ἀυξῆσαι ἐν αὐτῷ τὴν δύναμιν, ἐπὶ τὸ τε-
λειωθῆναι αὐτὸν καὶ δυναθῆναι ὑψηροτέραςθαι μετὰ τοῦ μὴ φοβέσθαι
ἄνθρωπον τῷ βουλήματι τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ. ταῦτα μὲν οὖν καὶ
ἡμεῖς νοοῦντες καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ (εἰς τὸ μέλλον) εὐξώμεθα
ἀπατάσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ. μόνον μὴ ὁ ὄφρις ἀπατησάτω ἡμᾶς, καὶ
15 ἀλλαχοῦ τούτῳ συγγενὲς γέγραπται, ὅτι εἰρηται ἐν τῷ Ἠσαΐα· »κύριος
γὰρ ἐκέρασεν αὐτοῖς πνεῦμα πλανήσεως«. ἐπιστήσεις κάκει τί ποιεῖ
τὸ πνεῦμα τῆς πλανήσεως κινούμενον ἀπὸ τοῦ θεοῦ. καλῶς δέ, ὅτι
οὐκ ἄκρατον δέδωκεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τῆς πλανήσεως, ἀλλ', ὡς
ἠνόμασεν ὁ προφήτης, ἐκέρασεν αὐτό.

20 (19.) 4. Παρακινδυνεῦσαι θέλω καὶ παράδειγμα δοῦναι ὠφελιμῶν
318^r ἠπατημένων. | εἰσὶ τινες οἱ διὰ τοῦτο ἀσκοῦσι τὴν ἀργείαν καὶ τὴν
καθαρότητα, καὶ ἄλλοι οἱ διὰ τοῦτο ἀσκοῦσι τὴν μονογαμίαν, ἐπεὶ
προσεδόκησαν ἀπόλλυσθαι τὸν συνουσιάσαντα || γαμικῶς, ἀπόλλυσθαι 267
τὸν διγαμῆσαντα. συγκρίνωμεν καθ' ἑαυτούς, τί λυσιτελεῖ τῇ μο-
25 νογαμίᾳ, ἠπατηθῆναι καὶ οἰεσθαι κολάζεσθαι καὶ αἰώνιῳ κολάσει παρα-
δίδοσθαι τὴν δίγαμον, ἵνα μείνῃ μονόγαμος καὶ καθαρά. ἢ γινῶναι τὸ
ἀληθὲς καὶ διγαμῆσαι; νομίζω, παντὸς οὐτινοσοῦν βλέποντος τὸ
ἀκόλουθον ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι μακαριώτερον μὲν ἦν τὸ καθαρεῖν καὶ
μὴ διγαμεῖν μὴ ἠπατημένην καὶ ὄραν ὅτι μετέχει μὲν σωτηρίας τινὸς
30 καὶ ἡ δίγαμος, οὐ μὴν τσαύτης μακαριότητος, ὅσης παρὸν διγαμεῖν
καθαρεύσασα· εἰ δὲ μὴ δύναται τοῦτο, βέλτιον τὸ ἠπατηθῆναι ὡς

5 Gen. 3, 13. — 11 Vgl. Jerem. 1, 8? — 15 Jes. 19, 14. — 24ff. Vgl.
in I Kor. 6, 12 (Cat. Cram. V, 109, 20—27): πάση παρθένῳ ἔξεστι γαμῆσθαι·
ἀλλ' ἡ καλὴ καὶ ἀγαθὴ οὐχ ὡς μὴ ἐξὸν γαμεῖν ἀπέχεται τοῦ γαμεῖν, ἀλλ' ἀνα-
βάσα τὴν ἐξουσίαν . . . ἀλλὰ καὶ ἀνδρὸς τελευτήσαντος οὐ κεκόλωται ἡ διγαμία
παντελῶς . . . ἀλλ' ἀκούσασα ἡ καλὴ γυνὴ μακαριωτέρα ἐστίν, ἐν οὗτος μείνη κτ.
(Vgl. auch a. a. O. S. 126. 127.)

2 καὶ λέγει] τέλει? Koetschau | 3 χάριν, ἐπὶ τὸ] vgl. Z. 10 ἔστιν S | 8 τῷ
Blass | 13 εἰς τὸ μέλλον Gh | 21 ἀσκοῦσι τὴν] vgl. Z. 22 ἀσκοῦντες S | 24 τί
ἴτι S | τῷ Gh τῶι S.

ἀπολλυμένων διγάμων καὶ διὰ τὴν ἀπάτην καθαρεύειν, ἢ τὸ ἀληθὲς ἐγνωσέναι καὶ ἐν ἐλάττοι γηρονέναι τῶ τῶν διγάμων τάγματι. τοιοῦτόν τι εὐρήσεις καὶ ἐπὶ τισιν ἀσκούντων τὴν ἀγνείαν καὶ τὴν καθαρότητα τὴν παντελῆ. πολλὰ δ' ἂν καὶ ἄλλα εὐρεθῆι κατὰ ἀπάτην
 5 ὑφ' ἡμῶν γνωόμενα καὶ ὄφελουῖντα ἡμῶς. πόσοι δὲ νομιζόμενοι σοφοί, εὐρόντες τὸ περὶ κολάσεως ἀληθὲς καὶ διελθόντες δῆθεν τὰ τῆς ἀπάτης, ἐν χείρονι γεγόνασι βίῳ; ἔλυσιτέλει αὐτοὺς φρονεῖν, ὡς ἐφρόνονν πρότερον περὶ τοῦ »ὁ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει« καὶ ὅτι
 10 »τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται« καὶ ὅτι »ἔσονται εἰς ὄρασιν πάσῃ σαρκί« καὶ ὅτι »τὸ ἄχρον κατακαυθήσεται πυρὶ ἀσβέστω«. ἔὰν δὲ
 318^v ἄλλο τι φαντασθέντες παρὰ τὴν πρώτην | αὐτῶν ἔννοιαν »μέλλωσι τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖν«, ὄρα εἰ μὴ ἀληθῶς διὰ τοῦτο, ἐπεὶ μὴ ἔδοξαν ἡπατήσθαι, ἐθυσάρισαν αὐτοῖς »ὄργην ἐν ἡμέρα ὄργῆς καὶ
 15 ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ θεοῦ«, οὐκ ἂν θησαυρίσαντες εἰ ἡπατήθησαν. ταῦτα διὰ τὴν ἀπὸ θεοῦ ἀπάτην, ἐπεὶ εἶπεν ὁ προφήτης· »ἡπάτησάς με, κύριε, καὶ ἡπατήθην«.

Παρέλθωμεν δὲ ἰδίᾳ καὶ (εἰς) τὸ »ἡπατήθην«. διὰ τί οὐκ εἶπε μόνον τὸ »ἡπάτησάς με, κύριε«, ἀλλὰ προσέθηκε καὶ τὸ »ἡπατήθην«; ἔστιν
 20 ἐνίοτε ἐπινοῆσαι [τι] ἐνεργοῦντά τινα τὴν ἀπάτην, ἄλλον δὲ φυλασσόμενον ἀπατηθῆναι καὶ οὐκ ἀπατώμενον. ὅταν δὲ ὁ μὲν ἐνεργήσῃ τὸ ἀπατᾶν, ὁ δὲ μὴ φυλάξῃται τὸ ἀπατηθῆναι ἀλλ' ἐμπέσῃ εἰς τὴν ἀπάτην, εἶποι ἂν· »ἡπάτησάς με, κύριε, καὶ ἡπατήθην«. ἐγὼ δὲ γενόμενος κατὰ τὸν τόπον καὶ τοιαῦτά τινα εἶπομι (ἂν)· ὁ ἔὰν λέγῃ μοι
 25 ὁ ὄφρις, κἂν ἀληθῆ μοι λέγῃ κἂν ἀπατᾶν με θέλῃ, ὑφοροῶμαι αὐτοῦ τοὺς λόγους πειθόμενος ὅτι, εἴτε ἀπατᾶ με εἴτε ἀληθεύει. βλάπτει με. καὶ ἡ ἀλήθεια γὰρ αὐτοῦ βλάπτει· οὐδὲν ὄφελιμον ἀπὸ τοῦ ὄφρεως γίνεται, ἐπεὶ »μὴ δύναται δένδρον πονηρὸν καρποὺς ἀγαθοὺς ἐνεργεῖν«. ὁ ἔὰν δὲ λέγῃ μοι ὁ θεὸς καὶ πείθωμαι ὅτι θεὸς ἐστίν ὁ λέγων,
 30 ἔτοιμός ἐμι παρέχειν || ἑμαυτόν. ἀληθεύει, δέχομαι· ἀπατᾶν με βού- 268

1/2 Vgl. in Luc. Hom. 17 (Lo 5, 151): Puto enim monogamum et virginem et eum, qui in castimonia perseverat, esse de ecclesia Dei; eum vero qui sit digamus . . . esse de simonia gradu et de his, qui invocant nomen Domini et qui salvantur quidem in nomine Jesu Christi, nequaquam tamen coronantur ab eo. — 5ff. Vgl. in Matth. Tom. 17, 19 (Lo 4, 126): ὅσον οὖν ἄνθρωποι ἔσμεν καὶ οὐ συμφέρει ἡμῖν τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος τοῦ θεοῦ . . . κεκρυμμένης ὑπ' αὐτοῦ, ἵνα μὴ βλαβῶμεν, θεωρεῖν, ἀναγκαιῶς ὁμοιωθῆ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ἵνα ἀνθρώποις λαλήσῃ ὡς ἄνθρωπος κτλ. — 8ff. Jes. 66, 24. — 10 Vgl. Matth. 3, 12 Luk. 3, 17. — 11 Vgl. Röm. 2, 4. — 14 Vgl. Röm. 2, 5. — 28 Vgl. Matth. 7, 18.

5 γνωόμενα Blass γενόμενα S | 11 ἔννοιαν μέλλωσι Diels Lietzmann ἐν οἷς μέλλουσι S | 14 αὐτοῖς Hu αὐτοῖς S | 18 εἰς nach Koetschau | 22 ἐμπέσῃ V ἐμπέσει S.

λεται, ἐκὼν ἀπατῶμαι, θεός με μόνος ἀπατάτω. καὶ ἐπεὶ παρέχω
 ἐμᾶντόν, πειθόμενος θεὸν εἶναι τὸν λέγοντα, καὶ ἀπατᾶσθαι, καὶ οὐ
 περιεργάζομαι, θέλων ἀπατόμενος μὴ ὑπ' ἄλλον, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ
 319^r ἀπατηθῆναι, διὰ τοῦτο λέγω ὅτι οὐ μόνον | οὐ ἐνήργησας τὸ ἀπατᾶν,
 5 ἀλλ' ὅτι καγὼ πέπονθα τὸ ὑπὸ σοῦ ἀπατᾶσθαι, καὶ κατὰ τοῦτο
 λέγω ὅτι »ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην«. τί δὲ ἀκολουθεῖ τῷ
 τὸν θεὸν εἶναι ἀπατῶντα καὶ ἄνθρωπον εἶναι τὸν ἀπατόμενον;
 »ἐκράτησας <καὶ> ἡδυνάσθης«. τότε με κρατεῖ, ἐὰν με κατ' ἀρχὰς
 ἔτι νῆπιον ἐν Χριστῷ ἀπατήσῃ, καὶ κρατήσας δύναται. ἐὰν δὲ μὴ
 10 κρατήσῃ, τότε μοι χρεία πόνων. »ἐκράτησας καὶ ἡδυνάσθης«.

(19.) 5. Ἐξῆς τούτοις λέγει »ἐγενόμην εἰς γέλωτα, πᾶσαν ἡμέραν
 διετέλεσα μνηστριζόμενος«. καὶ εἰς τοῦτον τὸν τόπον ταῦτα ἤκουον.
 ὅτι Ἱερεμίας γέγονε κατὰ χρόνους ἁμαρτωλοτάτων (ἐπ' αὐτοῦ γοῶν
 γέγονεν ἡ ἀλμαλωσία), καὶ οὕτως ἦσαν ἁμαρτωλοὶ ὥστε μνηστριζεῖν
 15 καὶ γενᾶν καὶ χλευάζειν, εἴ ποτε ὁ προφήτης τὸ προοίμιον ἔλεγε τὸ
 προφητικόν, τὸ »τάδε λέγει κύριος«. ἐγέλων οἱ ἀκούοντες καὶ ἐμ-
 κτήριζον τὰ λεγόμενα. ἐφυλάξατο εἰπεῖν τὸ »τάδε λέγει κύριος« ὁ
 ἀπατηθεὶς καὶ ὠφεληθεὶς ἐκ τοῦ ἀπατᾶσθαι. διὸ καὶ αὐτὸς βουλό-
 20 μενος ἀπατᾶν ἐπὶ τῷ ὠφελείσθαι ἐκ τοῦ ἀπατᾶν ἔλεγεν· ὅτι ἐμοὺς
 ὑμῖν λαλῶ, ἐπεὶ οὐκ ἀκούετε τοὺς τοῦ κυρίου λόγους. εἶτα ἐκείνοι
 παρεῖχον τὰς ἀκοὰς ὡς λόγοις Ἱερεμίου καὶ ἤκουον λόγων θεοῦ.
 ταῦτα δὲ μοι ἔλεγεν ὁ παραδιδούς μοι τὸν τόπον, ἐξετάζων τὰ
 προοίμια καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν προφητειῶν. ἔστι τοίνυν καὶ ἀρχὴ τῆς
 προφητείας Ἱερεμίου παρὰ μὲν ἡμῖν, ὡς οἱ Ἑβδομήκοντα παραδεδώ-
 25 κασιν οὐκ οἶδ' ὅ, τι σκοπήσαντες· »τὸ ῥῆμα τοῦ θεοῦ ὃ ἐγένετο ἐπὶ
 319^v Ἱερεμίαν τὸν τοῦ Χελκίου ἐκ τῶν | ἱερέων«, ἐν δὲ τῷ Ἑβραϊκῷ καὶ
 ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσι· »λόγοι Ἱερεμίου υἱοῦ Χελκίου«, καὶ πάντες
 συνεφώνησαν τῷ εἰπεῖν· »λόγοι Ἱερεμίου υἱοῦ Χελκίου«. διὰ τί οὖν
 30 »λόγοι Ἱερεμίου«; ἐπειδήπερ τὸ προοίμιον αὐτῷ ἐν τῷ λέγειν πρὸς
 τοὺς μὴ βουλομένους ἀκοῦσαι ἦν· ἀκούσατέ μου τοὺς λόγους.

Καὶ ἡμεῖς ἔσθ' ὅτε τοιαῦτα, ὅταν λυσιτελὲς ἡμῖν φανῇ, ποιούμεν.
 ἐνίοτε λόγους <τοῖς> ἀπὸ τῶν ἐθνῶν προσάγομεν βουλόμενοι αὐτοὺς
 προσάγαγεῖν τῇ πίστει, καὶ ἐὰν ἴδωμεν ὅτι διαβεβλημένοι εἰσὶ πρὸς
 Χριστιανισμόν καὶ βδελύσσονται τὸ ὄνομα καὶ μισοῦσι τὸ ἀκοῦσαι, ὅτι
 35 οὗτος ὁ λόγος Χριστιανῶν ἐστίν. οὐ προσποιούμεθα Χριστιανῶν λέγειν
 λόγον ὠφέλιμον. ἀλλ' ὅταν ὁ λόγος ἐκεῖνος κατασκευασθῇ κατὰ

13 Vgl. S. 126, 1 ff. — 16 f. Vgl. Jerem. 2, 2 u. 6. — 19 Vgl. Jerem.
 20, 9. — 25 Jerem. 1, 1. — 27 ff. Jerem. 1, 1 Vgl. Hexapla. — 30 Vgl. Jerem.
 20, 9?

3 φέλω] φέλω S | 8 καὶ Co | 10 κρατήσῃ Blass Koetschau κρατήσης S | 13 γοῶν
 Co οὖν S | 35 Χριστιανῶν Blass χριστιανὸν S.

δύναμιν ὑφ' ἡμῶν, καὶ δοκῶμεν αἰρεῖν τὸν ἀχροατὴν οὐχ ὡς ἔτυχεν τοῦ λεγομένου ἀκούσαντα, τότε ὁμολογοῦμεν ὅτι οὗτος ὁ ἐπαινετὸς λόγος Χριστιανῶν λόγος ἦν. καὶ ποιοῦμέν τι παραπλήσιον τῷ εἰπόντι 269 οὐδέτι »τάδε λέγει κύριος« ἀλλά· ἀκούσατε λόγους ἐμοῦ τοῦ Ἰερεμίου.

5 ταῦτα διὰ τὸ »ἐγενόμην εἰς γέλωτα«.

Καὶ ἡμεῖς ἀγανακτοῦμεν, ἐάν ποτε λαλοῦντες γελασθῶμεν, ὅπου Ἰερεμίας ὁ τοιοῦτός φησιν· »ἐγενόμην εἰς γέλωτα, πᾶσαν ἡμέραν διετέλεσα μκκτηριζόμενος«; τί λέγω, Ἰερεμίας; καὶ ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς ἐμκκτηρίζετο· »ἤκουον« γάρ φησι »ταῦτα πάντα οἱ Φαρισαῖοι φιλάρ- 10 γροιοὶ ὑπάρχοντες, καὶ ἐμκκτηρίζον αὐτόν«. ἀλλ' ὁ κύριος ἐμκκτηρίζει 320· πάντας τοὺς ἐμκκτηρίζοντες τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ. »ἐγενόμην εἰς γέλωτα«. ὅρα ποταποὺς βίους ἐβίωσαν οἱ προφῆται, πῆ μὲν καταγελώμενοι, πῆ δὲ κινδυνεύοντες καὶ καταβαλλόμενοι καὶ λιθοβολούμενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀναιρούμενοι, μισοῦμενοι, ἐκδιωκόμενοι· καὶ 15 πάντα ἔπασχον καὶ ὑπέμενον, ἵνα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ »δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου ζητοῦντες, κηρύσσοντες τὸν λόγον τύχῃσι τοῦ τέλους τοῦ παρὰ τοῦ θεοῦ. »πᾶσαν τὴν ἡμέραν διετέλεσα μκκτηριζόμενος«. κατηγορία τῶν κατὰ τὴν γενεὰν ἐκείνην, ὅτι οὐδὲ ἡμέρας ὀλίγας τιὰς ἐποίησεν ὁ προφήτης μκκτηριζόμενος, ἀλλὰ »πᾶσαν 20 ἡμέραν διετέλεσε μκκτηριζόμενος«.

(19.) 6. »Ὅτι πιζοῦ λόγῳ μου γελάσομαι«. ἔστι τις ἐπαγγελία γέλωος, ἧς ἐπαγγελίας ἐπώνυμός ἐστιν ὁ πατριάρχης Ἰσαάκ· ἐρμηνεύεται γὰρ Γέλως. ὅτι δὲ ἐπαγγελία γέλωος, δῆλον [ὅτι] ἐκ τοῦ »μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν«· ἡ δὲ ἐπαγγελία »ὅτι γελάσονται«. ὡσπερ ἐπαγγελία 25 »υἱοὶ θεοῦ κληθήσονται«, καὶ »τὸν θεὸν ὄψονται«, καὶ »κληρονομήσουσι τὴν γῆν«, καὶ »αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν«, οὕτως ἐστὶν ἐπαγγελία γέλωος· ἡ ἐπαγγελία τὸ ἐναντίον ὁ μακαριζόμενός ἐστι κλαυθμός. ζητήσεις δέ, εἰ τούτῳ τῷ ἀγαθῷ γέλωτι καθ' ἑτέραν καὶ ἑτέραν ἐπίνοιαν συνάδει μὲν ὁ μακαριζόμενος κλαυθμός, ἐναντιοῦται 30 δὲ ὁ τοῖς ἐναντίοις ταλαριζόμενος ἀποκείμενος κλαυθμός ἑτερος. »οὐαί« γὰρ »οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενήθσουσι καὶ κλαύσονται«· ἄλλος γὰρ κλαυθμός ὁ μακαριζόμενος, ἄλλος ὁ ἀποκείμενος τοῖς κατῶς

4 Vgl. Jerem. 2, 2 u. 6. — Vgl. Jerem. 20, 9? — 9 Luk. 16, 14. — 10 Vgl. Psal. 2, 4. — 12 ff. Vgl. Hebr. 11, 36. 37? — 15 Vgl. Joh. 5, 44. — 22/23 Vgl. Gal. 4, 28. — 23 Vgl. Onom. sacra I, 170, 85: Ἰσαὰκ γέλωος, u. 6. — 23 f. Luk. 6, 21. — 25 Matth. 5, 9. — Matth. 5, 8. — Matth. 5, 4. — 26 Matth. 5, 3. — 31 Luk. 6, 25.

1 δοκῶμεν] δοκοῦμεν S | αἰρεῖν Gh εἰρῆν Co ἐρεῖν S | 2 ὁμολογοῦμεν V Co ὠμολογοῦμεν S | 10 ἐμκκτηρίζον] vielleicht ἐξεμκκτηρίζον nach Z. 11 u. NT? | 15 πάντα Gh vgl. S. 11, 9 πάνν S | 16 παρὰ τοῦ μόνου vgl. in Matth. Tom. 15, 23 (Lo 3, 377) | τὴν] unrichtig? vgl. Z. 7. 18 ff. S. 184, 11 aber auch S. 173, 11 | 23 ὅτι] ἐστὶν Gh | 27 ἡ Gh ἡ S ἡ Co.

βεβιωκόσιν. εἰ δέ τι κακείνος τέλος ἔχει ὠφέλιμον, οὐκ οἶδα. τι
 320ν λέγω; [εἰ δέ τι κακείνος | τέλος ἔχει ὠφέλιμον, οὐκ οἶδα] ἄκουε Παύ-
 λου. ὅτε ἐδίδασκεν, ἐπραγματεύετο λέγων λυπῆσαι τοὺς ἀκούοντας.
 καὶ ὁμολογεῖ ὅτι τότε μάλιστα εὐφραίνεται, ὅτε ἐλυπεῖτό τις ἐξ αὐ-
 5 τοῦ· φησὶ γάρ· »καὶ τίς ἐστὶν ὁ εὐφραίνων με εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ
 ἐμοῦ;« καὶ εἰ τίς γε ἱκανὸς ἐστὶ κινῆσαι ψυχὴν ἀκροατοῦ μάλιστα
 ἡμαρτηκότος, τοιοῦτος εὐχεται λόγους λέγειν, ὅτινες ἀπὸ δυνάμεως
 καὶ παρατάξεως καὶ θειότητος καὶ νοημάτων ἀπαγγελλόμενοι ἱερῶν
 σείσουσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκούοντος καὶ κινήσουσιν ἐπὶ πένθος καὶ ἐπὶ
 10 κλαυθμὸν καὶ ἐπὶ δάκρυα, ὡς χαίρειν τὸν λέγοντα, † ὅτε ἴδῃ τὸ 270
 ἀκροατήριον τερπόμενον καὶ γέμον ἐπὶ τοῖς λεγομένοις. ὅπου μὲν
 γὰρ εἰς ἐπαγγελίας ἄγει, ὡς >διὰ στενῆς καὶ τεθλιμμένης τῆς ἐν τῷ
 λυπεῖσθαι ὁδοῦ ἐπὶ τὴν ζωὴν«, καὶ διὰ τοῦ κλαυθμοῦ ἄγει ἐπὶ τὸν
 μακαριζόμενον γέλωτα. ὅτε δὲ οὐ τοῦτο ἀνέει, [οὐ] φοβοῦμαι μὴ
 15 τοιαῦτα λέγῃ· »οὐαὶ οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε«.

Πρὸς τί δέ μοι τοῦτο εἴρηται, ἢ βουλομένῳ ὑπανίστασθαι ὅτι
 λέγει, »πικρῶ λόγῳ μου γελᾶσομαι«, καὶ παραστῆσαι γέλωτα κλαυθμοῦ.
 καὶ κλαυθμὸν ἐκείνον ὃν κλαύονται οἱ ἐνταῦθα γελῶντες, τάχα τοῦ
 θεοῦ πραγματευομένου ἐγγενῆσαι αὐτοῖς κλαυθμὸν; »ἐκεῖ« γὰρ
 20 »ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων«. καὶ τοῦτο πρα-
 γματεύεται ὁ θεὸς ὁρῶν ὅτι ὁ κλαίων ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἁμαρτήμασιν, ὁ
 θρηνηῶν ἐπὶ τοῖς ἰδίοις παρανομήμασιν ἤδη εἰς συναίσθησιν ἐλήλυθε
 321^r τῶν ἰδίων κακῶν. ὡς εἶθε ἕκαστος ἡμῶν καθ' ἕκαστον ἁμάρτημα
 ἔλεγε· »λουσοῦ καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου
 25 τὴν στρωμνὴν μου βρέξω«. ὡς εἶθε ἕκαστος ἡμῶν ἔλεγεν ἐπὶ τοῖς
 ἰδίοις ἁμαρτήμασι κλαίων· »ἐγενήθη μοι τὰ δάκρυα ἄρτος ἡμέρας καὶ
 νυκτός«. εἴαν μου ὁ λόγος πικρότερος ἐνταῦθα ἢ, πικρότερος δὲ διὰ
 τὸ θλιβεσθαι με δι' αὐτὸν, ἀηδίζονται οἱ ἀκούοντες. οἱ ἐλεγχόμενοι,
 ὅταν βαρῶνται τὸν λέγοντα, οἶδα ὅτι ἐπὶ τῷ πικρῷ λόγῳ μου τὸ
 30 τέλος ἐστὶ γελᾶν, γελᾶν δὲ τὸν τῶν μακαριζομένων γέλωτα. καὶ
 τοῦτο τάχα εἰδὼς ὁ προφήτης ἔλεγεν· »ὅτι πικρῷ λόγῳ μου γελᾶ-
 σομαι· ἤδη »πικρῷ λόγῳ«, ἀλλ' οὐκ ἤδη γελῶ, ἀλλὰ »πικρῷ λόγῳ
 μου γελᾶσομαι«.

(19.) 7. »Ἀθεσίαν καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι. θεὸν ἐπικαλεῖται
 35 ὁ δίκαιος, τὴν σοφίαν ἐπικαλεῖται καὶ ὁ ἄδικος· »ἔσται γὰρ« φησὶν

5 II Kor. 2, 2. — 12 Vgl. Matth. 7, 14. — 15 Luk. 6, 25. — 19 Matth. 8, 12
 Luk. 13, 28 u. ὁ. — 24 Psal. 6, 7. — 26 Psal. 41, 4. — 35 Prov. 1, 28.

1 φέλιμον S* ὠφελιμον Seorr. | 2 εἰ—οἶδα streichen Gh Co | 6 γε Gh τε S |
 9 κινῶσιν S | 10 ὕταν Koetschau vgl. S. 187, 1 | 14 οὐ streicht Gh Co | 15 οὐαὶ
 Hu οἶα S | 16 βουλομένῳ GhCo βουλομένου S | 26 ἐγενήθη V ἐγεννήθη S (nur
 cod. 184 der LXX).

»Ὅταν ἐπικαλέσῃσθε με, ἐγὼ δὲ οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν«. ἐκεῖ μὲν οἱ
 ἄδικοι· καὶ οἱ δίκαιοι δὲ δῆλον ὅτι ἐπικαλοῦνται ποτε τὴν σοφίαν·
 »καὶ πᾶς ὃς ἐὰν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα κυρίου σωθήσεται«. ἐνθάδε
 δὲ ὁ προφήτης φησὶν· »ἀθεσίαν καὶ τάλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι«, ὡς
 5 τὸν θεὸν οὕτω τὴν ἀθεσίαν, ὡς τὸν κύριον οὕτω τὴν τάλαιπωρίαν.
 ἄρα καλὸν προᾶγμα ἐπικαλῆ, Ἰερεμία, ὅτι ἐπαγγέλλη λέγων· »ἀθεσίαν
 καὶ τάλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι; ἀλλὰ δεῖ κατανοῆσαι συνθήκας ἅς
 τιθέμεθα καὶ τὰς ἀθεσίας αὐτῶν, ὅτι ἔστι ποτὲ συνθήκας θέσθαι
 321v ἀθεσίαν. οὕτω δὲ καὶ ἐὰν κατανοήσω >τὴν πλα|τεῖαν καὶ εὐρύχωρον,
 τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ἀπώλειαν< καὶ ὅτι ὁδεύων ἐν αὐτῇ οὐ τάλαι-
 πορῶ, μεταβαίνω ἀπὸ τῆς πλατείας καὶ εὐρυχώρου ὁδοῦ< καὶ ἔρ-
 χομαι >ἐπὶ τὴν στενὴν || καὶ τεθλιμμένην< καὶ τάλαιπορῶν λέγω· 271
 »τάλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι«. ἀθετεῖν μέλλω τὰς συνθήκας τὰς πρὸς
 15 τὸν κόσμον καὶ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἵνα ἀναλάβω οὐρανίους συν-
 θήκας. »ἀθεσίαν ἐπικαλέσομαι«. οὕτω δὲ καταλιπὼν τὸν βίον τὸν
 >τῆς πλατείας καὶ εὐρυχώρου ὁδοῦ< καὶ ἐρχόμενος >ἐπὶ τὴν στενὴν καὶ
 τεθλιμμένην<, ἵνα γένομαι τάλαιπορος ὡς Παῦλος, λέγω· »τάλαι-
 πορίαν ἐπικαλέσομαι«. οὐ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος ἔρει τὸ »τάλαιπορος
 20 ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;«
 ἀλλ' ὁ νοήσας τὸ σῶμα τοῦ θανάτου, ὁ ῥυσθῆναι βουλόμενος ἀπὸ
 τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου ἔρει τὸ »τάλαιπορος ἐγὼ ἄνθρω-
 πος«. ὁ δὲ φιλοσωματῶν, ὁ πολὺς, ὁ ἀπιστῶν τῶ μέλλοντι αἰῶνι
 οὐ λέγει· »τάλαιπορος ἐγὼ ἄνθρωπος«, ἀλλὰ μακαρίζει ἑαυτόν, ὅτι
 25 ἔστιν ἄνθρωπος, καὶ ἐπὶ τῶ εἶναι ἐν τῶ τοῦ θανάτου σώματι. ἐὰν
 οὖν θνηθῶ νοήσας πῶς Παῦλος εἶπε· »τάλαιπορος ἐγὼ ἄνθρωπος«,
 μηδέπο ἐπικαλεσάμενος τὴν τάλαιπωρίαν, ἐπικαλέσομαι αὐτὴν ἐκ τοῦ
 ἀθετῆσαι τὰς πρὸς τὴν καλίαν συνθήκας καὶ λέγω ὡς ὁ Ἰερεμίας·
 »ἀθεσίαν καὶ τάλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι«. οὐ γὰρ εἶπεν· ἀθεσίαν θεοῦ
 30 ἐπικαλέσομαι.

Θέλω παράδειγμα δοῦναι ἀπὸ τῆς γραφῆς δικαίου τοῦ συνθήκας
 ἀθετοῦντος, ἵνα παραστήσω πῶς ἐκεῖνος τῶ ἔργῳ ἀθεσίαν ἐπεκαλέ-
 322r σατο. | Ἰουδιθ συνθήκας ἔθετο πρὸς τὸν Ὀλοφέρνην ὥστε τοσῶνδε

3 Joel 2, 32. — 10ff. 17 Vgl. Matth. 7, 13. — 13. 17 Vgl. Matth. 7, 14.
 — 18/19 Röm. 7, 24. — 22 Röm. 7, 24. — 24 Röm. 7, 24. — 33ff. Vgl. Judith
 12, 6. 7. 14.

1 ὕταν] ὕτε S LXX cod. 297 | 5 θεὸν V Co θεῶ S | 6 ἐπικαλεῖ Ἰερεμίας ὅτι
 ἐπαγγέλλει Co | 14—24 Hierzu Fragm. 83 in C: Τίς—μέλλοντι | 18 λέγω Ru λέ-
 γων S | 23 φιλοσωματῶν] φιλοσώματος C | 26 οὖν] οὐ Co | νοῆσαι Gh Co
 33 Ἰουδιθ] so auch de or. 13, 2 (Orig. II, 326, 22), in Joh. Tom 2, 22 (Br I, 86, 23
 vgl. Anm.), ep. ad Afric. 13 (Lo 17, 42).

ἡμερῶν ἐξερχομένη εὐχεσθαι τῷ θεῷ καὶ μετὰ τοσαύτης ἡμέρας ἐαυτὴν
 παρέξειν τῇ κοίτῃ τοῦ Ὀλοφέρνηου. ταύτας τὰς συνθήκας Ὀλοφέρνηος
 προσεδέξατο. ἀπέλυσε τὴν Ἰουδήθ ἐπὶ τὰς εὐχὰς ἕξο τῆς παρεμβολῆς.
 τί ἐχοῖν ποιῆσαι τὴν Ἰουδήθ; τηροῖσαι τὰς συνθήκας ἢ ἀθετῆσαι
 5 αὐτάς; ὁμολογῆται ὅτι ἀθετῆσαι· τὰς γὰρ πρὸς Ὀλοφέρνην ἀθετῆσαι
 μακάριον ἦν ἐπὶ θεοῦ. ἔμελλεν ἀθετεῖν τὰς πρὸς τὸν Ὀλοφέρνην συνθή-
 κας ἢ Ἰουδήθ, (ἔμελλεν) εἰπεῖν· »ἀθεσίαν ἐπικαλέσομαι«· καὶ ἐπεκαλέσατό
 γε τὴν ἀθεσίαν. ὄφελον καὶ γὰρ τοιοῦτος γένομαι ἢ εἶπω· »ἀθεσίαν
 ἐπικαλέσομαι«, καὶ ἐπικαλέσομαι τὴν ἀθεσίαν τὴν πρὸς τὸν ὄφιν, τὴν
 10 πρὸς τὸν διάβολον. συνθήκας ποτὲ ὁ ὄφιν πρὸς τὴν Εὐάν ἐποιήσατο.
 καὶ ἦν αὐτῷ φίλη καὶ ὁ ὄφιν τῇ γυναικί. ἀλλ' ὁ θεὸς ἐπραγματενύ-
 σατο ὡς ἀγαθὸς τὰς συνθήκας ταύτας λυθῆναι καὶ τὴν φιλίαν ταύτην
 τὴν κακὴν διασκεδάσαι καὶ ὡς ἀγαθὸς θεὸς λέγει· »ἔχθραν θῆσω ἀνὰ
 μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος
 15 σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς«. ἐγγνωμόνως οὖν ἀκούοιμεν.
 πῶς ὁ θεὸς ἔχθραν ποιεῖ τὴν πρὸς τόνδε, ἵνα φιλίαν ποιῆσῃ τὴν
 πρὸς τὸν Χριστόν· ἀδύνατον || γὰρ ἅμα εἶναι φίλον τῶν ἐναντίων. 272
 καὶ ὄσπερ »οὐδείς δύναται δυοῖ κυρίοις δουλεύειν«, οὕτως οὐδείς
 δύναται εἶναι φίλος καὶ -θεῷ καὶ μαμωνᾶς, φίλος καὶ Χριστῷ καὶ
 20 ὄφιν. ἀλλὰ ἀνάγκη καὶ τὴν φιλίαν τὴν πρὸς τὸν Χριστόν ἔχθραν
 ποιῆσαι πρὸς τὸν ὄφιν, καὶ τὴν φιλίαν τὴν πρὸς τὸν ὄφιν ἔχθραν
 322v γεννῆσαι τὴν πρὸς τὸν Χριστόν. |

»Αθεσίαν καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι«. ἵνα δὲ μᾶλλον νοή-
 σης τὸ »ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι«, διαγράψω τι γινόμενον τοῖς
 25 ἀσκηταῖς. πολλάκις γὰρ παρακειμένον τοῦ γήμι καὶ μὴ ἔχειν πρᾶγμα
 ἐπανισταμένης τῆς σαρκὸς τῷ πνεύματι, αἰρεῖται τις οὐ καταχρή-
 σασθαι τῇ τοῦ γαμεῖν ἐξουσίᾳ, ἀλλὰ ταλαιπωρεῖν καὶ κάμνειν, »ὑπο-
 πιάζειν τὸ σῶμα νηστεῖαις καὶ δουλαγωγεῖν αὐτὸ >ἀποχαῖς τοιῶνδε
 βρωμάτων«, καὶ παντὶ τρόπῳ >τῷ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος

10 Vgl. Gen. 3, 1—5 (oder Apokryphen?). — 13 Gen. 3, 15. — 18 Matth.
 6, 24. — 19 Vgl. Matth. 6, 24 Luk. 16, 13. — 20 Vgl. in I Kor. 12, 6 (Cat. Cram. V,
 227, 25ff.): ἔστι τις αἵρεσις ἣτις οὐ προσίεται τὸν προσίοντα, εἰ μὴ ἀναθεματίσῃ
 τὸν Ἰησοῦν· καὶ ἡ αἵρεσις ἐκείνη ἀξία ἐστὶ τοῦ ὀνόματος οὗ ἠγάπησεν· ἔστι γὰρ
 ἡ αἵρεσις τῶν καλουμένων Ὀφιαίων ὅτινες οὐ θεμιτὰ λέγουσιν εἰς ἐγκώμιον τοῦ
 ὄφιν, ὡς ἐπικατάρατος ἐστὶν ἀπὸ τοῦ θεοῦ. Vgl. c. Cels. 6, 28 (Orig. II, 98 14ff.):
 οἱ τὰ τοῦ ὄφιν ἐλόμμενοι ὡς καλῶς τοῖς πρώτοις ἀνθρώποις συμβούλευσαντος
 ... καὶ Ὀφιαῖοι διὰ τοῦτο καλούμενοι τοσοῦτον ἀποδέουσι τοῦ εἶναι Χριστι-
 ανοὶ πλ. — 25 Vgl. I Kor. 9, 5. — 26 Vgl. Gal. 5, 17. — 27 Vgl. I Kor. 9, 27. —
 28 Vgl. I Tim. 4, 3. — 29 Vgl. Röm. 8, 13.

24 τι | τι Gh τὸ Diels Koetschau ὅτι S | τοῖ S* τοῖς Scorr. | 26 αἰρεῖται Co
 ἀρεῖται S | 27 ὑποπιᾶζειν S* ὑπωπιᾶζειν Scorr.

θανατοῦν. ἄρ' οὖν ὁ τοιοῦτος οὐ τὴν ταλαιπωρίαν ἐπεκαλέσατο, παρὸν ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν τρυφῇ καὶ ἡδονῇ καὶ μὴ ἐπικαλεῖσθαι τὴν ταλαιπωρίαν; εἴ τις οὖν δύναται μιμεῖσθαι τὸν προφήτην, καὶ ἀθεσίαν, ὡς διηγησάμεθα, ἐπικαλεῖσθω, καὶ ταλαιπωρίαν δὲ ἐν ταῖς ἀσκήσεσιν
 5 ἐπικαλεῖσθω. ἔτυχε δὲ ἡ ἱστορία εἶναι ἀληθῆς καὶ [ἡ] περὶ τοῦ Ἰερεμίου, ὅτι καὶ ἐν ἀγνείᾳ ἔζησεν· εἶπε γὰρ αὐτῷ ὁ κύριος· >οὐ μὴ λάβῃς γυναῖκα, οὐδ' οὐ μὴ ποιήσῃς τέκνα. καὶ ἐν ἀγνείᾳ ἔζησεν· ἀθεσίαν γὰρ καὶ ταλαιπωρίαν ἐπεκαλέσατο.

(19,) 8. »Ὅτι ἐγενήθη λόγος κυρίου ἐμοὶ εἰς ὄνειδισμόν«. μακάριος
 10 Ἰερεμίας μὴ ἔχων ἄλλον ὄνειδισμόν ἢ τὸν λόγον τοῦ κυρίου. ἡμεῖς δὲ οἱ τάλανες ἔχομεν ὄνειδισμοὺς οὐ διὰ τὸν λόγον τοῦ κυρίου, ἀλλὰ διὰ τὰ ἡμέτερα ἀμαρτήματα, καὶ ὄνειδιζόμεθα ἐφ' οἷς πταίμεν καὶ ἐπταίσαμεν, καὶ λουδοροῦμεθα ἐπὶ ταῖς κακίαις ἡμῶν. ὁ δὲ σωτὴρ οὐ τοιούτους ἡμᾶς ὄνειδισμοὺς θέλει ὄνειδιζεσθαι λέγων· »μακάριοί
 15 ἔστε ὅταν ὄνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι καὶ εἰπῶσι πᾶν πονηρὸν
 323^r ῥῆμα καθ' ὑμῶν ἔνεκεν ἐμοῦ«. »χάριτε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ σκιρτήσατε«. >ὁ λόγος· οὖν φησὶ >τοῦ κυρίου ἐγενήθη ἐμοὶ εἰς ὄνειδισμόν καὶ εἰς χλευασμὸν πᾶσαν ἡμέραν.

Εἶτα κατανόησον ὡς εἰσιν οἱ προφηταὶ εὐγνώμονες ἄνθρωποι,
 20 καὶ οὐκ ἀποκρυπτόμενοι τὰ ἴδια ἀμαρτήματα ὡς καὶ ἡμεῖς, καὶ λέγοντες οὐκ ἐπὶ τῶν τότε μόνον, ἀλλ' ἐπὶ πασῶν τῶν γενεῶν εἰ ἡμαρτήκασι. καὶ γὰρ μὲν ὀκνῶ ἔξομολογήσασθαι μου τὰ ἀμαρτήματα ἐπὶ τῶν ὀλίγων ἐνταῦθα, ἐπεὶ μέλλουσί μου καταγινώσκειν οἱ ἀκούοντες. ὁ δὲ Ἰερεμίας τι παθὸν ἀμαρτητικὸν οὐκ ἠδέσθη, ἀλλὰ ἀνέγραψεν αὐτοῦ
 25 τὴν ἀμαρτίαν· ἀμαρτία γὰρ ἦν τὸ ἐπιφερόμενον ἐν τῷ »καὶ εἶπα· οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ«. ἐδιδάχθη >πάντα ἐν || ὀνόματι ποιεῖν κυρίου, ἐν ὀνόματι
 273 θεοῦ πράττειν· σὺ δὲ λέγεις· »μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου«; ἀλλὰ ποῖον ὄνομα μέλλεις ὀνομάζειν; »ὄνομα θεῶν ἑτέρων οὐκ ἀναμνή-
 30 σεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν«, καὶ λέγεις· »οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ«; λέγει οὖν πεπονθώς τι ἀνθρώπινον, ὃ καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πολλαῖς πεπονθῆναι. καὶ μάλιστα εἴ τις σὺνοιδεν ἑαυτῷ διὰ τὴν διδασκαλίαν ποτε

6 Vgl. Jerem. 16, 1. 2. — 14 Matth. 5, 11. — 16 Luk. 6, 23. — 19ff. Vgl. Chrysost. (Gh II, 503): ὕρα φιλοσοφίαν, πῶς ἐλάττωμα τηλικούτον οὐκ ἀπέκρυψε, πῶς τὴν ἀσθένειαν οὐ συνεκάλυψε τὴν ἑαυτοῦ. — 27 Vgl. Kol. 3, 17. — 29 Exod. 23, 13.

5 ἡ streicht Co | 9. 17 ἐγενήθη V ἐγενήθη S | 19 εὐγνώμονες V²Co εὐγνώ-
 μονοι SV* | 20 καὶ² < Co | 24 αὐτοῦ Gh αὐτοῦ S | 27 ἐδιδάχθη Gh ἐδιδάχη S |
 28—S. 190, 19 Hierzu Fragm. 84 in C: Οὐκ—εἰσπραττόμενος | 30 ἐν—ὑμῶν] <
 LXX | 32 κινδυνεύομεν πολλαῖς πεπονθῆναι] ἔσθ' ὅτε κινδυνεύοντες πάχομεν C.

καὶ τὸν λόγον τλαιπωρήσαντι καὶ παθόντι καὶ μισηθέντι, πολλάκις λέγει· ἀναχωρῶ, τί μοι καὶ πράγμασιν; εἰ ἐκ τούτου καὶ (ἐν) πράγμασιν εἰμι, ἐκ τοῦ διδάσκειν, ἐκ τοῦ προῖεσθαι τὸν λόγον, διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀναχωρῶ ἐπὶ τὴν ἐρημίαν καὶ ἡσυχίαν; τοιοῦτόν τι πέπονθε
323v καὶ ὁ προφήτης | λέγων· »καὶ εἶπα· οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω (ἔτι) ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ«.

Ἄλλ' ἐπὶ τούτῳ ἀγαθὸς κύριος ὁ κωλύων τὰς τοιαύτας ἁμαρτίας τῶν τηλικούτων. οὐκ ἀφῆκε τὸν προφήτην ἀληθεῦσαι εἰπόντα τὰ προκείμενα, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἀθεσίαν ἐπικαλέσασθαι καὶ ἀδειῆσαι
10 τὸ εἰρημένον πεποίηκεν Ἱερεμίαν. εἶπε μὲν γάρ· »οὐ μὴ ὀνομάσω [ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι] (τὸ ὄνομα) κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ«. »ἐγένετο« δέ φησιν »ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν καὶ οὐ δύναμαι φέρειν«. ὁ λόγος ὁ τοῦ κυρίου γέγονε καιῶν αὐτοῦ
15 τὴν καρδίαν. »καὶ ἐγένετο (ἐν) τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ φλεγόμενον, καιόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου«. ἀπέβαλε τὴν ἁμαρτίαν ἣν πεποίηκεν εἰπὼν· »οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔτι«, καὶ ἀπέβαλε τὴν ἁμαρτίαν Ἱερεμίας ἅμα τῷ εἰπεῖν. εἶθε καὶ γὰρ, ἅμα τῷ ἁμαρτῆσαι καὶ εἰπεῖν λόγον ἁμαρτητικόν,
20 ἦσαν ὁμῆν ὅτι »γένετο πῦρ ἐν τῇ καρδίᾳ μου καιόμενον καὶ φλεγόμενον ὥστε με μὴ δύνασθαι φέρειν«.

Μέλλει τι ὁ λόγος τολμᾶν, οὐκ οἶδα δὲ εἰ συμφέρον τῷ τοιούτῳ ἀκροατηρίῳ καὶ τοιούτοι· εἰρηκὲ τι εἶναι εἶδος πυρός, πυρὸς οὐκ αἰσθητοῦ, κολάζοντος τὸν κολαζόμενον τῷ πόνῳ εἰς τὸ μὴ φέρειν
25 αὐτόν. εἶπε γάρ· »ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ φλεγόμενον« καὶ »καιόμενον« οὐκ ἐν τῇ καρδίᾳ μου μόνον ἀλλὰ καὶ »ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν καὶ οὐ δύναμαι φέρειν«. ἐγὼ
324r φοβοῦμαι μὴ τοιοῦτόν ἐστι τὸ ἀποκείμενον ἡμῖν, πῦρ γινόμενον, | ὡς ἐν τῇ καρδίᾳ γέγονεν Ἱερεμίον. οὐ πεπόνθαμεν δὲ αὐτό. εἰ ἐπεπόν-
30 θειμεν τοῦτο, καὶ προσέκειτο τὰ δύο πυρᾶ, τοῦτο τὸ πῦρ καὶ τὸ ἕξωθεν πῦρ ὃ βλέπομεν ἐπὶ τῶν καιομένων ὑπὸ τῶν ἡγουμένων τῶν ἐθνῶν, εἰλόμεθα ἂν ἐκεῖνο μᾶλλον τὸ πῦρ ἢ τοῦτο. ἐκεῖνο μὲν γὰρ καίει τὴν ἐπιφάνειαν, τοῦτο δὲ καίει τὴν καρδίαν, καὶ ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς

2 Vgl. Bornemann, In investiganda monachatus origine etc. Gottingae 1885 S. 35. — 32 f. Vgl. Matth. 10, 28 Luk. 12, 4. 5?

2 καὶ ἐν πράγμασιν Gh μισητός Co | 3 τὸν λόγον Gh τῶν λόγον S | 4 καὶ] + τὴν Co | 6 ἔτι Lo | 7 ἀγαθὸς κύριος] ὡς ἀγαθὸς ὁ θεὸς C | 11 τὸ ὄνομα Co (vgl. Gh) statt: ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι S (Emendation zu Z. 6 Diels) | 15 ἐν τῇ] ἡ S | 16 ἀπέβαλε Blass ὑπέβαλε S | 18 ἀπέβαλε V¹ a. R. Co ἀπέλαβε S | 23 καὶ τοιούτοι streicht Gh | 24 τῷ πόνῳ] τοῦ πόνου S τοιούτῳ πόνῳ Gh.

καρδίας δίκνυται ἐπὶ πάντα τὰ ὀσῶ, καὶ δίκνυόμενον ἐπὶ τὰ ὀσῶ
 ἔρχεται ἐπὶ ὅλον τὸν καιόμενον, || καὶ οὕτως ἔρχεται ὡς μὴ δύνασθαι 274
 τὸν καιόμενον φέρειν. τίς ἐπὶ τούτῳ τῷ πυρὶ δύναται λέγειν· »καὶ
 οὐ δύναμαι φέρειν«; οἶδα καὶ ληστὰς τοῦτο τὸ πῦρ δυνηθέντας ὑπο-
 5 μείναι, τὸν πόνον (τὸν) ἀπὸ τούτου τοῦ πυρός. ἄλλος ἐστὶν ὁ πόνος ὁ
 ἀπὸ τοῦ πυρός, ὃν διέγραψεν Ἰερειμίας λέγων· »καὶ ἐγένετο ἐν τῇ
 καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ
 παρεῖμαι πάντοθεν καὶ οὐ δύναμαι φέρειν«. ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἐκκαίει ὁ
 σωτὴρ ὁ εἰπών· »πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν«. καὶ ἐπεὶ ἐκεῖνο
 10 τὸ πῦρ ἐκκαίει ὁ σωτὴρ, διὰ τοῦτο τοῖς ἀρχομένοις ἀκούειν αὐτοῦ
 ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πυρός καὶ πρῶτον πῦρ βάλλει αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρ-
 δίαν· ὅπερ ὁμολογοῦσι Σίμων καὶ Κλεόπας λέγοντες ἐπὶ τοῖς λόγοις
 αὐ(τοῦ) τὸ »οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν τῇ ὀδῷ, ὡς διήνοιγεν
 ἡμῖν τὰς γραφάς«; ἐνθάδε ἡ καρδία καιέται πυρὶ καὶ Σίμωνος καὶ
 15 Κλεόπα. ἄκουε λεγόντων· »οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν«;

(19.)9. Τίς ἄξιός ἦδη λαβεῖν ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἐν τῇ καρδίᾳ, ἵνα μὴ
 ἐκεῖ αὐτὸ λάβῃ; θέλω διαγράψαι τίς ἐστὶν ὁ ἔχων τοῦτο τὸ πῦρ ἐν τῇ
 καρδίᾳ. διάγραφόν μοι δύο ἡμαρτηκότας τὴν αὐτὴν τῷ γένει ἁμαρ-
 324ν τίαν, τὴν μιαν, τὴν ἀκάθαρτον πορνείαν, καὶ ἐν τούτοις τοῖς δύο
 20 τοῖς πεπορνευκόσι τὸν μὲν ἕτερον μὴ λυπούμενον μηδὲ ὀδυνώμενον
 μηδὲ δακνόμενον, ἀλλὰ τὸ εἰρημένον ἐν Παροιμίαις περὶ τῆς πόρνης
 γυναικὸς πάσχοντα, »ἦτις ἐὰν πράξῃ, ἀπονηψαμένη οὐδὲν φησι πεπρα-
 χέναι ἄτοπον«. Ἴδε μοι τὸν ἕτερον μετὰ τὸ πτώμα μὴ δυνάμενον
 25 στέγειν, ἀλλὰ κολαζόμενον τὴν συνείδησιν, βασανιζόμενον τὴν καρδίαν,
 φραγεῖν καὶ πιεῖν οὐ δυνάμενον, οὐ κρίσει νηστεύοντα ἀλλὰ ἀλγηδόνι
 τῆς μετανοίας. διάγραφόν μοι τὸν τοιοῦτον ὄλην τὴν ἡμέραν στυ-
 θρωπάζοντα καὶ καταπονούμενον καὶ πορευόμενον, ὄρουόμενον ἀπὸ
 στεναγμοῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ, βλέποντα αὐτοῦ τὴν ἁμαρτίαν ἐνώ-
 30 πιον αὐτοῦ· διὰ παντὸς ἔμπροσθεν ἐλέγχουσαν. καὶ ἴδε τὸν τοιοῦ-
 τον οὐκ ἐπὶ μίαν ἡμέραν οὐδὲ ἐπὶ μίαν νύκτα, ἀλλ' ἐπὶ χρόνον
 πολὺν κολαζόμενον. τίνα τῶν δύο προκρίνεις; τίνα λέγεις ἐλ-
 πίδας ἔχειν παρὰ θεῶ; ἄρ' ἐκεῖνον τὸν πορνεύσαντα καὶ μὴ φροντί-

1 Vgl. Hebr. 4, 12? — 9 Luk. 12, 49. — 12 Vgl. Resch TU X, 3, 270ff. —
 13 Luk. 24, 32. — 15 Luk. 24, 32. — 18ff. Vgl. in Psal. 37 Hom. 1, 3 (Lo 12, 249):
 Sunt quidam, qui cum peccaverint . . . ita vivunt, quasi nihil omnino commise-
 rint . . . Cum vero post dictum [l. mit Merlin.: delictum] quis consumitur et
 affligitur pro delicto suo et conscientiae stimulis agitur, mordetur sine intermissione
 atque occultis confutationibus impugnatur, iste etc. — 22 Prov. 24, 55. — 23 Vgl.
 Sir. 8, 17? — 24 Vgl. Psal. 34, 13? — 26 Vgl. Psal. 37, 7. 9. 10.

4 δύναται S* δύναμαι Scorr. | τούτῳ τῷ Gh τῷ τοιοῦτῳ S | 5 τὸν Blass | ὁ² Gh
 ὄν S | 10 αὐτοῦ Gh αὐτὸ S | 12 Κλεόπας Blass Κλεόπας S, so auch Z. 15 S. 192, 13.

σαντα, ἀλλ' ἀπαλοῦντα ὡς καὶ παραδόντα αὐτὸν τῇ ἀσελγείᾳ, ἣ
 τοῦτον τὸν μετὰ τὴν μίαν ἁμαρτίαν πενθοῦντα, θρηνοῦντα; οὗτος ἢ
 ἐλπίδων ἐστίν. ὅσον πλείω καίεται ὑπὸ τοῦ τῆς λύπης πυρός, τοσοῦ-
 5 (τοσ)οῦτος, ὅσος ἐκείνῳ δίδεται χρόνος κολάσεως τῷ πορνεύσαντι καὶ
 λυπηθέντι. καὶ ἐπεὶ χρόνος ἐστὶ τούτῳ τῆς ἐνταῦθα κολάσεως λυσι-
 τελέης, διὰ τοῦτο ἐπραγματεύσατο κολάσαι τὸν πεπορνευκότα, καὶ
 ἠνίκα ἐκόλασεν αὐτὸν λύπῃ καὶ εἶδε τὴν λύπην αὐτάρκην, φησί· || 275
 325r >μηπο|τε τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῆ ὁ τοιοῦτος, κρυόσεται εἰς
 10 αὐτὸν ἀγάπην. ἕκαστος ἡμῶν ἐξετασάτω τὴν συνείδησιν ἑαυτοῦ, καὶ
 ἰδέτω τί ἡμαρτεν· ὅτι δεῖ αὐτὸν κολασθῆναι. εὐχέσθω τῷ θεῷ τοῦτο
 τὸ πῦρ τὸ ἐν τῷ Ἱερεμίας ἦκειν ἐπ' αὐτόν, εἶτα τὸ ἐπὶ Σίμονα καὶ
 Κλεόπαν ἐληλυθός, ἵνα μὴ τηρηθῆ τῷ ἄλλῳ πυρὶ· εἰ γὰρ μὴ ἔλαβεν
 ἐνθάδε τὸ πῦρ ἀλλὰ καὶ ἡμαρτε καὶ οὐ πεφρόντικε, τηρηθήσεται
 15 ἐκείνῳ τῷ πυρὶ.

»Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον
 ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν καὶ οὐ δύναμαι φέρειν,
 ὅτι ἤκουσα νόγον πολλῶν συναθροισζομένων κυκλόθεν«. ὁ ἄμειπτος,
 ὁ μακάριος Ἱερεμίας (καθ' ὑπεξαίρεσιν λέγω τούτου τοῦ μικροῦ ἁμαρτή-
 20 ματος καὶ εἴ τι ἄλλο βραχὺ πεποίηκεν) ἐψέγετο ὑπὸ πολλῶν. ἀλλ'
 ὁ ὑπὸ τῶν πολλῶν νόγος αὐτῷ ἐγκώμιον παρὰ θεῶ ἦν. ἔλεγον γὰρ
 οἱ ψέγοντες· »ἐπισύστητε, καὶ ἐπισυστῶμεν αὐτῷ πάντες ἄνδρες φίλοι
 αὐτοῦ· τηρήσατε τὴν ἐπίνοιαν αὐτοῦ, καὶ ἀπατηθήσεται«. ἄλλην
 ἀπάτην ἐβούλοντο αὐτὸν ἀπατηῆσαι ὀλέθριον, ἐναντίαν τῇ ἀπάτῃ περὶ
 25 ἧς εἶπεν· »ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην«. λέγουσι δὲ οὗτοι οἱ
 ἐπισυνιστάμενοι αὐτῷ· »καὶ δυνησόμεθα αὐτῷ, καὶ ληψόμεθα τὴν
 ἐκδίκησιν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ«. οἴονται ἠδικῆσθαι οἱ ἐλεγχθέντες ἐπὶ
 ταῖς ἰδίαις ἁμαρτίαις καὶ διὰ τοῦτο οἰκηθέντες ἠδικῆσθαι λέγουσι·
 »ληψόμεθα τὴν ἐκδίκησιν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ«. τοιοῦτόν τι πεποιήκασιν
 30 καὶ οἱ τὸν Ἡσαΐαν πρίσαντες· ὡς ἀδικηθέντες γὰρ (ἐπειδήπερ αἱ προ-
 φητεῖαι ἐπέστρεφον αὐτοὺς καὶ ἐκόλαζον αὐτούς, ἠλεγχον, ἐπετίμων)
 325v ἔπρισαν αὐτὸν καὶ κατεδίκασαν αὐτοῦ ψῆφον θανατικὴν.

Ἀλλὰ φησιν ὁ Ἱερεμίας ἐπὶ τούτοις τοῖς ἐπισυστᾶσι· »καὶ κύριος
 μετ' ἐμοῦ καθὼς μαχητὴς ἰσχύων«. ἐὰν γενόμεθα ὁποῖους ἡμᾶς εἶναι

1 Vgl. Eph. 4, 19. — 9 Vgl. II Kor. 2, 7. 8. — 12 Vgl. Luk. 24, 32. —
 30ff. Vgl. Hebr. 11, 37.

3 ἐλπίδων] ἐλπίζων Gh δὴλον ὅτι ἐλπίδων κρειττόνων Co; vielleicht: ἐλπιδ(ας
 ἔχ)ων? vgl. S. 191, 31 60, 28 | τοῦ τῆς λύπης Koetschau τῆς λύπης τοῦ S | 5 τοσοῦ-
 τος Koetschau vgl. Z. 3 | 8 λύπη Co ἡ λύπη Gh λύπη S | 18 κυκλόθεν vgl.
 S. 173, 18 κύκλωθεν S | 21 ὑπὸ Gh ἐπὶ S | 23 καὶ] so nur cod. 144 der LXX;
 S. 173, 19 u. LXX: εἰ | 30 καὶ οἱ] οἱ καὶ S, kaum haltbar.

χροί, καὶ τὸ πῦρ ἐκείνο παραδεξιόμεθα ἐπὶ ταῖς ἡμετέρας ἀμαρτίας
 ἐρχόμενον ὡς τῷ Ἰερεμίας καὶ τοῖς ὁμοίοις, κύριος γίνεται μετὰ ταῦτα
 μεθ' ἡμῶν »καθὼς μαχητὴς ἰσχύων«. καὶ »διὰ τοῦτο ἐδίωξαν καὶ
 νοῆσαι οὐκ ἠδύναντο« [οἱ διώκοντες αὐτὸν Ἰουδαῖοι »ἠσχύνθησαν
 5 σφόδρα καὶ οὐκ ἐνόησαν ἀτιμίας αὐτῶν«, ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ ἀτι-
 μαζόμενοι οὐ λέγουσιν ἑαυτῶν τὰς ἀμαρτίας], ὅτι ὁ κύριος ἦν μετὰ
 τοῦ διωκομένου, καὶ οὐ δύναται ὑποχείριος αὐτοῖς γενέσθαι διωκό-
 μενος. μήποτε οὖν, ὡς πολλὰ τοῦ Ἰερεμίου ἀναφέρεται ἐπὶ τὸν
 σωτήρα, καὶ τοῦτο δύναται τοιοῦτον εἶναι; »ἐπι(σύ)στητε« γὰρ »καὶ
 10 ἐπισυστώμεν αὐτῷ« εἴρηται καὶ ἐπὶ τοῦ σωτήρος. καὶ »κύριος« ἦν
 μετ' αὐτοῦ »καθὼς μαχητὴς ἰσχύων« διὰ τοῦτο ἐδίωξαν καὶ νοῆσαι
 οὐκ ἠδύναντο«, οἱ διώκοντες αὐτὸν Ἰουδαῖοι »ἠσχύνθησαν σφόδρα
 καὶ οὐκ ἐνόησαν ἀτιμίας αὐτῶν«, ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ ἀτιμαζόμενοι
 οὐ λέγουσιν ἑαυτῶν τὰς ἀμαρτίας, »αἱ δὲ αἰῶνος οὐκ ἐπιλησθήσονται«,
 15 ἀλλ' οἴον(ται) ὅτι ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἐπιλησθήσονται αὐτῶν αἱ 276
 ἀνομίαί. ἡμεῖς δὲ ὁρῶμεν ὅτι δι' αἰῶνος αὐτῶν αἱ ἀνομίαί οὐκ ἐπι-
 λησθήσονται, καὶ ὁρῶντες μεμνήμεθα τοῦ »μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ
 φοβοῦ· εἰ γὰρ ὁ θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσῳ
 μᾶλλον« τῶν παρὰ φύσιν »οὐ φείσεται;«
 20 »Κύριος« οὖν »τῶν δυνάμεων« μεθ' ἡμῶν, »δοκιμάζων δίκαια,
 συνίων νεφροὺς καὶ καρδίας«. ὁ κύριος δοκιμάζει μὲν δίκαια, ἀπο-
 326r δοκιμάζει δὲ ἄδικα, καὶ ἔστιν, ἢν' οὕτως ὀνομάσω, τραπεζίτης δι-
 καίων καὶ ἀδίκων· οὗτος δὲ ὁ κύριος καὶ »συνίων« ἔστι »νεφροὺς
 καὶ καρδίας«. ἐνθάδε μὲν οὖν γέγραπται ὅτι »συνίων« ἔστι »νεφροὺς
 25 καὶ καρδίας«. ζητῶ τί διαφέρει τὸ »συνιέναι νεφροὺς καὶ καρδίας-
 καὶ μήποτε ἄλλο ἔστι τὸ »συνιέναι νεφροὺς καὶ καρδίας, ἄλλο τὸ
 »ετάζειν καρδίας καὶ νεφροῦς. οὐ πάντων ἐτάζει καρδίας καὶ νε-
 φροῦς, ἀλλὰ τῶν ἡμαρτηκῶτων· ἐφίστημι γὰρ τῷ σημανομένῳ τοῦ
 ἐτάζειν, ὅπερ λέγεται ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἐπὶ τῶν βασανιζομένων.
 30 ἐπὶ τοῖς δικαστηρίοις (οἱ μὲν) ἐτάζουσιν, οἱ δὲ ἐτάζονται, οἱ δὲ εἰσι
 καὶ ἐν πόνοις βαρυντάτοις. οἱ μὲν οὖν ζολασταὶ ἐτάζουσι πλευράς,
 ἐτάζουσι σώματα· κύριος δὲ μόνος καινὸν ἔχει τρόπον ἐτασμῶν,
 ἐτάζων γὰρ ἔστι καρδίας, καὶ μόνῳ τῷ κυρίῳ πρόσεστι τὸ ἐξετάζειν
 καρδίας καὶ νεφροῦς. ληστὰι ἐνταῦθα ἐτάζονται κατὰ πρόσταξιν

17 Röm. 11, 20, 21. — 27 Vgl. Psal. 7, 10. — 29 Vgl. Hesych.: ἤτασεν ἐβασάνισεν.

4—6 οἱ—ἀμαρτίας] offenbare Dublette von Z. 12—14 und hier nicht passend |
 9 ἐπισύστητε V Co vgl. S. 192, 22 | 15 οἴονται Gh Co οἶον S | 21—S. 194, 7
 Hierzu Fragm. 85 in C: Ὄς—ἐτασμῶ | 25—27 ζητῶ—νεφροῦς] διαφέρει δὲ τὸ
 συνιέναι τοῦ ἐτάζειν νεφροῦς καὶ καρδίας C; od. ist hinter συνιέναι Z. 25 zu er-
 gänzen: τοῦ ἐτάζειν resp.: νεφροῦς καὶ καρδίας, τοῦ ἐτάζειν? | 30 οἱ μὲν] ὅπου
 οἱ μὲν Co.

Origenes III.

13

ἡγουμένου τὰ πλευρά, ἐκεῖ δὲ οὐκ ἐκ προστάξεως θεοῦ, ἀλλ' ὑπ' αὐ-
 τοῦ τοῦ κυρίου ἐτάζεται τις νεφροὺς καὶ καρδίας, εἰ μὴ ἄρα ἐνταῦθα
 λέγω τὸν μὲν προστασσόμενον εἶναι τὸν υἱόν, τὸν δὲ προστασσόντα
 εἶναι τὸν πατέρα, καὶ τὸν λόγον εἶναι τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ
 5 νεφροὺς. καὶ πασῶν γε νομίζω βασάνων, πάντων τῶν πόνων βαρύ-
 τερα τὰ ἀπὸ τοῦ λόγου, ὅταν ἐτάζη καὶ καρδίας καὶ νεφρούς: διὸ
 πάντα πράττωμεν, ἵνα μὴ παραδοθῶμεν ἐκείνῳ τῷ ἔτασμῳ. οὐ
 ἔτασμοῦ οἴομαι ἔλαττον πάσχειν τοὺς παραδιδόμενους τοῖς λεγομένοις
 10 βασανισταῖς κατὰ τὴν ἀρχήν, οὐδέπω ἄξιοι γινόμενοι παραδίδοσθαι
 326^v ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐτάζοντι καρδίας καὶ νεφρούς. | ὁ πλούσιος ἐκείνος οὐ-
 δέπω ἄξιος ἦν παραδοθῆναι τῷ ἐτάζοντι καρδίας καὶ νεφρούς: διὰ
 τοῦτο ὑπὸ πλειόνων ἐβασανίζετο. ὕστερον δὲ εἰ καὶ ἐκείνος τοῦτο
 πάσχει ἢ μὴ, ὁ δυνάμενος ἐξεταζέτω. πλὴν τὰ περιμένοντα ἡμᾶς
 15 ἐστὶ βασανιστὰ καὶ ἐτάζων τὰς καρδίας καὶ νεφροὺς ἐπὶ τοῖς ἁμαρ-
 τήμασιν ἡμῶν· ὧν ἁμαρτημάτων ἐὰν μὴ τάχιον ἀπαλλαγῶμεν, ἐν
 τούτοις ἐσόμεθα. διὸ ἀναστάντες τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ βοήθειαν αἰ-
 τήσωμεν, ἵνα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μακαρισθῶμεν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς
 αἰῶνας. Ἀμήν.

8 Vgl. Matth. 18, 34. — 11 Vgl. Luk. 16, 23.

6 ἐτάζη καὶ] ἐτάζη Gh ἐτάζηται S | 7 πάντα≡ S mit ausrad. ς | 14 πάχει S*
 πάσχει Scorr. | 19 Ἀμήν] + ὁμιλία [sic] S; dies kann, wenigstens nach dem sonstigen
 Brauch der Handschrift, ebenso gut als Unterschrift der letzten Jeremiahomilie ge-
 meint sein, wie als Überschrift des Folgenden (vgl. Clement of Alexandria, Quis
 dives salvetur ed. Barnard TSt V, 2, 1). Doch hat V, der wie S nur 19 Origenes-
 homilien kennt: + ὁμιλία κ^v, womit dann Quis dives salvetur gemeint sein würde.

Die Fragmente aus der Philokalie.

- A = cod. Patm. 270 saec. X.
 B = cod. Ven. 47 saec. XI.
 C = cod. Paris. Suppl. 615 saec. XIII.
 D = cod. Ven. 122 saec. XIV.

5

Nr. I. Vgl. Hom. 21, 2 und 39, 1.

- Ro 33 { Ὁσπερ δὲ πάντα τὰ τοῦ θεοῦ δωρήματα εἰς ὑπερβολὴν μείζονά
 codd. ἐστὶ τῆς θνητῆς ὑποστάσεως, οὕτω καὶ ὁ ἀκριβὴς λόγος τῆς περὶ
 ABD πάντων τούτων σοφίας, παρὰ τῷ θεῷ τῷ καὶ οἰκονομήσαντι ταῦτα
 10 γραφῆναι τυγχάνων, θέλοντος τοῦ πατρὸς τοῦ λόγον γένοιτο ἂν ἐν
 τῇ ἄκρως μετὰ πάσης φιλοτιμίας καὶ συναισθήσεως τῆς ἀνθρωπίνης
 ἀσθενείας τῆς περὶ τὴν κατάληψιν τῆς σοφίας κεκαθαυμένη ψυχῇ.
 εἰ δέ τις προπετέστερον ἑαυτὸν ἐπιδόη, μὴ συνιδὼν τὸ ἀπόρητον
 τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ »ἐν ἀρχῇ« »πρὸς τὸν θεὸν« λόγον, καὶ
 15 αὐτοῦ θεοῦ ὄντος, καὶ ὅτι κατὰ τὸν λόγον καὶ θεόν, καὶ κατὰ τὴν
 παρ' αὐτῷ σοφίαν, ταῦτα καὶ ζητητέον καὶ εὔρετέον, ἀνάγκη τὸν
 τοιοῦτον εἰς μυθολογίας καὶ φλυαρίας ἐκπίπτοντα καὶ ἀναπλασμοὺς
 τῷ περὶ ἀσεβείας ἑαυτὸν ὑποβάλλειν κινδύνῳ. διόπερ μνημονευτέον
 καὶ τῆς παρὰ τῷ Σολομῶντι ἐν τῷ Ἐκκλησιαστήῃ περὶ τῶν τοιού-
 20 των ἐντολῆς, λέγοντι· »μὴ σπεύσης τοῦ ἐξενεγκεῖν λόγον πρὸ
 προσώπου τοῦ θεοῦ· ὅτι ὁ θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σὺ ἐπὶ
 τῆς γῆς κάτω· διὰ τοῦτο ἔστωσαν οἱ λόγοι σου ὀλίγοι.« }
- Ro 34 Πρέπει δὲ τὰ ἅγια γράμματα πιστεύειν μηδεμίαν κερδαίνεσθαι ἔχειν κενὴν Hom. 21, 2
 σοφίας θεοῦ· ὁ γὰρ ἐντειλάμενος ἐμοὶ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ λέγων· »οὐκ
 25 ὀφθήσῃ ἐνώπιόν μου κενός«, πολλῶ πλείον αὐτὸς οὐδὲν κενὸν ἐρεῖ.

14 Vgl. Joh. 1, 1. — 20 Pred. Sal. 5, 1. — 24 Exod. 34, 20.

6 Nr. I. vgl. Einleitung | 7—22 Woher? | 13 ἐπιδιδῶ A ἐπιδοῦ D | συνειδὼν
 A | 15 καὶ! < B | λόγον | + ἂν B | 23—S. 196, 7 Vgl. Hom. 21, 2 in Jerem.
 29, 6—9 (Hieronimus: Hom. II, 2 = H) | 23 δεῖ < H | μηδεμίαν] ne unum
 quidem H | 25 πλείον AB plus H μάλλον D.

»ἐκ« γὰρ »τοῦ πληρώματος αὐτοῦ« λαβόντες οἱ προφῆται λέγουσι· διὸ πάντα πνεῖ (αὐ)τῶν ἀπὸ πληρώματος· καὶ οὐδέν ἐστιν ἐν προφητεία ἢ νόμῳ ἢ εὐαγγελίῳ ἢ ἀποστόλῳ, ὃ οὐκ ἐστιν ἀπὸ πληρώματος. διὰ τοῦτο ἐπεὶ ἐστιν ἀπὸ πληρώματος, πνεῖ τοῦ πληρώματος τοῖς
 5 ἔχουσιν ὀφθαλμοὺς βλέποντας τὰ τοῦ πληρώματος, καὶ ὅτα ἀκούοντα τῶν ἀπὸ πληρώματος, καὶ αἰσθητήριον τῆς εὐωδίας τῶν ἀπὸ πληρώματος πνεόντων).

Ἐάν δέ ποτε ἀναγινώσκων τὴν γραφὴν προσκόψεως νοήματι ὄντι Hom. 39, 1
 καλῶ λίθῳ προσκόμματος καὶ πέτρῳ σκανδάλου, αἰτιῶσαντόν. μὴ
 10 ἀπελπίσης γὰρ τὸν λίθον τοῦτον τοῦ προσκόμματος καὶ τὴν πέτραν τοῦ
 σκανδάλου ἔχειν νοήματα ὡστ' ἂν γενέσθαι κατὰ τὸ εἰρημένον· »καὶ
 ὁ πιστεύων οὐ κατασχυνθήσεται«. πιστεύσον πρῶτον, καὶ εὐρήσεις
 ὑπὸ τὸ νομιζόμενον σκάνδαλον πολλὴν ὠφέλειαν ἄγιαν.

Nr. II. Hom. 39, 1. 2.

Ro 58 Περὶ τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ δοκούντων ἔχειν τι λίθου
 codd. προσκόμματος ἢ πέτρας σκανδάλου. || ἐν τῇ λθ' ὁμιλίᾳ 285
 ABC τῶν εἰς τὸν Ἰερεμίαν, εἰς τὸ »οὐκ ἠδύνατο κύριος φέ-
 ρειν ἀπὸ προσώπου πονηρίας ὑμῶν».

1. Ἐάν ποτε ἀναγινώσκων τὴν γραφὴν προσκόψεως νοήματι ὄντι
 20 καλῶ λίθῳ προσκόμματος καὶ πέτρῳ σκανδάλου, αἰτιῶσαντόν· μὴ
 ἀπελπίσης γὰρ τὸν λίθον τοῦτον τοῦ προσκόμματος καὶ τὴν πέτραν

1 Vgl. Joh. 1, 16. — 9 Vgl. Röm. 9, 32 f. I Petr. 2, 7 (Jes. 8, 14). — 11 Röm. 9, 33 Jes. 28, 16. — 17 Jerem. 51, 22. — 20 Vgl. Röm. 9, 32 f. I Petr. 2, 7 (Jes. 8, 14).

1 λέγουσι] ea, quae erant de plenitudine sumta, coecinerunt: et H | 2 πάντα—
 πληρώματος] sacra volumina spiritum plenitudinis spirant H | αὐτῶν Blass
 Koetschau | 3 ἢ¹⁻³] sive in H | πληρώματος] + divinae majestatis H | 4 ἐπεὶ—
 πληρώματος²] spirant hodieque in sanctis scripturis plenitudinis verba.
 Spirant autem H | τοῦ] < B | 5 ἔχουσιν] + et H | 5/6 καὶ—πληρώματος] < B |
 6/7 αἰσθητήριον—πνεόντων] nares ad ea, quae sunt plenitudinis sentienda H |
 7 πνεόντων Blass | 8—13 Vgl. Hom. 39, 1 = Ro 58 f. | 8 f. 10 προσκόψεως u.
 προσκόμματος A | 10 ἀπελπίσης A | 13 τὸ D τὸν AB | 19—S. 197, 3 Ἐάν—
 ἄγιαν] = Ro 34 | 21 ἀπελπίσης AB* | καὶ] ἢ C.

τοῦ σκανδάλου ἔχει νοήματα ὅστ' ἂν γενέσθαι τὸ εἰρημένον· »καὶ 286
 ὁ πιστεύων οὐ κατασχνυθήσεται«. πιστεύσον πρῶτον, καὶ εὐρήσεις
 ὑπὸ τὸ νομιζόμενον σκάνδαλον πολλὴν ὠφέλειαν ἄγιαν. εἰ γὰρ ἡ-
 μεις ἐντολὴν ἐλάβομεν μὴ λέγειν ῥῆμα ἀργόν, ὡς δώσοντες περὶ
 5 αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καὶ ὅση δύναμις φιλοτιμούμεθα
 πᾶν ῥῆμα τὸ ἐξίον ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν ποιεῖν ἐργάζεσθαι καὶ
 ἐν ἡμῖν τοῖς λέγουσι καὶ ἐν τοῖς ἀκούουσι· τί χρῆ νοεῖν περὶ τῶν
 προφητῶν, ἢ ὅτι πᾶν ῥῆμα λαληθὲν διὰ τοῦ στόματος αὐτῶν ἐρ-
 γατικὸν ἦν; καὶ οὐ θαυμαστόν, εἰ πᾶν [τὸ] ῥῆμα τὸ λαλούμενον ὑπὸ
 10 τῶν προφητῶν ἐργάζεται ἔργον τὸ πρέπον ῥήματι. ἀλλὰ γὰρ οἴμαι
 ὅτι καὶ πᾶν θαυμασίον γράμμα τὸ γεγραμμένον ἐν τοῖς λογίοις τοῦ
 θεοῦ ἐργάζεται. καὶ οὐκ ἔστιν ἰῶτα ἐν ἡ μία κεφαλαίᾳ γεγραμμένη
 ἐν τῇ γραφῇ, ἣτις τοῖς ἐπισταμένοις χρῆσθαι τῇ δυνάμει τῶν γραμ-
 μάτων οὐκ ἐργάζεται τὸ ἐαυτῆς ἔργον.

Ro 59 2. Ὡσπερ δὲ ἐπὶ τῶν βοτανῶν ἐκάστη μὲν ἔχει | δύναμιν εἴτε
 εἰς τὴν ὑγίειαν τῶν σωμάτων εἴτε εἰς ὀτιδήποτε, οὐ πάντων δὲ
 ἔστιν ἐπίστασθαι εἰς ὃ ἐκάστη τῶν βοτανῶν ἔστι χρήσιμος, ἀλλ' εἰ
 τινες ἐπιστήμην εἰλήφασιν, οὗτοι οἱ περὶ τὰς βοτάνας διατρέβοντες
 ἵνα εἰδῶσι καὶ πότε παραλαμβάνομένη καὶ ποῦ τῶν σωμάτων ἐπι-
 20 τιθεμένη καὶ τίνα τρόπον σκευαζομένη ὀνήνησι τὸν χρώμενον, οὕτως
 οἶονεῖ βοτανικός τις πνευματικός ἔστιν ὁ ἅγιος, ἀναλεγόμενος ἀπὸ
 τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἕκαστον ἰῶτα καὶ ἕκαστον τὸ τυχόν στοι-
 χεῖον, καὶ εὐρίσκων τὴν δύναμιν τοῦ γράμματος, καὶ εἰς ὃ, τι ἔστι
 χρήσιμον, καὶ ὅτι οὐδὲν παρελκεῖ τῶν γεγραμμένων. εἰ δὲ βούλει
 25 καὶ δευτέρον ἀκοῦσαι εἰς τοῦτο παραδείγματος, ἕκαστον μέλος τοῦ
 σώματος ἡμῶν ἐπὶ τινι ἔργῳ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου θεοῦ γεγένηται·
 ἀλλ' οὐ πάντων ἔστιν εἰδέναι τίς ἢ ἐκάστον τῶν μελῶν μέχρι τῶν
 τυχόντων δύναμις καὶ χρεῖα. οἱ γὰρ περὶ τὰς ἀνατομὰς πραγμα-
 τευσάμενοι τῶν ἱατρῶν δύνανται λέγειν ἕκαστον καὶ τὸ ἐλάχιστον
 30 μόριον, εἰς τί χρήσιμον ὑπὸ τῆς προνοίας γεγένηται. νόμι μοι τοῖνον
 καὶ τὰς γραφὰς τοῦτον τὸν τρόπον πάσας βοτάνας ἢ ἐν τέλειον
 λόγον σώμα· εἰ δὲ σὺ μήτε βοτανικός εἶ τῶν γραφῶν μήτε ἀνατο-

1 Röm. 9, 33 Jes. 28, 16. — 4 Vgl. Matth. 12, 36. — 12 Vgl. Matth. 5, 18.

3 ἄγιαν] < C | 4 ὡς] < A | 4/5 λόγον περὶ αὐτοῦ δώσοντες C | 5 φιλοτι-
 μώμεθα A | 6 πᾶν] + τὸ¹ AB | 8 διὰ τοῦ] ἐκ AC | ἐργαστικὸν C | 9 τὸ < Hu |
 16 ὑγίαν AC | 19 εἰδῶσι] εἰδῶσι ABC w. e. sch. ἴδωσι Hu | σωματικῶν A |
 21 βοτανικός—ἅγιος] τις βοτανικός ἔστιν ὁ ἅγιος καὶ πνευματικός AC | 22 ἕκαστον
 ἰῶτα καὶ] < A | 26 θεοῦ] < C | 29 ἱατρῶν] + οὐ C | 30 μόριον] μέρος C |
 εἰς τί] ἔστι B.

μεὺς εἶ τῶν προφητικῶν λόγων, μὴ νόμιζε παρέλκειν τι τῶν γε-
 γραμμένων, ἀλλὰ σαντὸν μᾶλλον ἢ τὰ ἱερὰ γράμματα αἰτιῶ, ὅτε
 μὴ εὐρίσκεις τὸν λόγον τῶν γεγραμμένων. τοῦτό μοι τὸ προοίμιον
 εἴρηται καθολικῶς χρήσιμον εἶναι δυνάμενον εἰς ὅλην τὴν γραφήν,
 5 ἵνα προτραπῶσιν οἱ θέλοντες προσέχειν τῇ ἀναγνώσει μηδὲν παρα-
 πέμπεσθαι ἀνεξέταστον καὶ ἀνεξερεύνητον γράμμα.

2/3 ἀλλὰ—γεγραμμένων] < C | 2 μᾶλλον] μόνον B | 3 εὐρίσκεις B* εὐ-
 ρίσκεις B²

Die selbständigen Fragmente aus der Prophetenkatene.

c = cod. Chis. R. VIII. 54 saec. X.

l = cod. Laur. V, 9 saec. XI.

o = cod. Vat. Ottob. gr. 452 saec. XI.

5

Nr. I. Jerem. 1, 10.

(1) Ὁ γὰρ δίκαιος οὐκ ἔστιν ἐν νεότητι, ἐπεὶ »τελειωθείς ἐν 287
ὀλίγῳ ἐπλήρωσε χρόνους μακρούς«. ὡς πρὸς μὴ ὄντα γὰρ ἐν ὁδοῖς
ψεκταῖς τὸ μὴ λέγε ὅτι νεώτερός εἰμι· ὅποιος Ῥοβοὰμ »ἐγ-
καταλιπὼν τὴν βουλὴν τῶν πρεσβυτέρων« καὶ ταῖς τῶν νεωτέρων
10 ἀκολουθήσας, διὸ καὶ τὴν βασιλείαν οὐ τετήρηκεν οἷαν παρέλαβεν.

Nr. II. Jerem. 1, 13. 14.

(4) Ὁ ὑποκαίόμενος λέβητος ἀπὸ προσώπου τοῦ βορρᾶ ὑπο-
καίεται· ἐχθρὸς γὰρ οὗτος ἅμα καὶ ἐκδικητὴς ἐστίν. διόπερ ὁ ἁμαρ-
τήσας εἴτ' ἐν βλασφημίᾳ »παραδίδοται τῷ σατανᾷ, ἵνα παιδευθῇ μὴ
15 βλασφημεῖν«, εἴτ' ἐν πορνείᾳ παραδίδοται »τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον
τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου«. τίνας
δὲ ὑποκαίει; τοὺς κατοικοῦντας, ἀλλ' οὐ τοὺς παροικοῦντας τὴν
γῆν. »βέλις« γὰρ ἀπολύει »πεπρωμένα« ἐπὶ τοὺς μὴ πάσῃ φυλακῇ
τηροῦντας τὰς ἑαυτῶν καρδίας, ὡς ὑφ' οἰασθησοῦν ἁμαρτίας
20 προοῦσθαι.

Nr. III. Jerem. 5, 6.

(21) Περὶ τῶν παισόντων αὐτοὺς λέγει λέοντα καὶ λύκον 288
καὶ πάρδαλιν. δοκεῖ δὲ ἡ μὲν κατὰ τὰς πράξεις ἐπιβουλή ὑπὸ τῶν

6 Weish. Sal. 4, 13. — 8f. Vgl. I Kön. 12, 13. 14. — 13 Vgl. Psal. 8, 2. Vgl. Sel. in Psal. 8, 2 (Lo 12, 16): ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν τὸν ἀληθινὸν νόει Ναβουχοδονόσορ. — 13/14 Vgl. I Tim. 1, 20. — 15 I Kor. 5, 5. — 16/17 Vgl. Gen. 12, 10 u. ὄ. Vgl. Sel. in Gen. 12, 10 (Lo 8, 68. 69): Ἀβραὰμ οὐ κατόκει Αἴγυπτον, ἀλλὰ παρῴκει κτλ. u. ὄ. Vgl. Philo de confus. ling. I, 416. 417 M: οἱ . . σοφοὶ πάντες εἰσάγονται παροικοῦντες κτλ. u. ὄ. — 18 Vgl. Eph. 6, 16.

3 l wird nur ausnahmsweise herangezogen | 8 ἐγκαταλιπὼν o | 9 νεωτέρων o | 12 [O] vorher κατὰ θεοφίαν· co | 22 ἴων ἔπει c | παισόντων l πεσόντων co.

τροπικῶς λεγομένων λεόντων γίνεσθαι, ἡ δὲ κατὰ τὴν γνῶσιν ὑπὸ
 τῶν βλάψαι τὸ διορατικὸν τῆς ψυχῆς βουλομένων· ἡ γὰρ πάρδαλις
 ἐπιπηδᾷν μάλιστα λέγεται τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὁ δὲ λέων ὡς ἱστορεῖται
 γηράσας περὶ τὰς πόλεις νέμεται θηρεύειν θέλων ἀνθρώπους.
 5 λέγεται δὲ ὅτι καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ κοπτομένων ἢ πτισσομένων
 πῦρ ἐξέρχεται. καὶ ἴσως λέων ἂν εἴη καὶ πάρδαλις ὁ Ναβουχο-
 δονόσορ, τὴν πόλιν ἐλὼν καὶ ὡς πάρδαλις τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς
 ἐξαιρῶν, τὸν βασιλέα σὺν τοῖς πρώτοις, ὕστερον δὲ καὶ Σεδεκίου
 τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκόψας· ὅστ' αὐτοῦ νοηθεῖη Ναβουζαρδάν, τὴν
 10 πόλιν ἐμπρήσας.

Nr. IV. Jerem. 7, 21.

(23) Σαφῶς ἐξετάζειν διδάσκει τίς ὁ περὶ θυσιῶν τόπος, ἀφορ- 289
 μὰς τε τὰ λόγια δίδωσι λέγοντα· »θυσία τῷ θεῷ πνεῦμα συντε-
 τριμμένον«, καὶ »θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης«. τοὺς δὲ μὴ οὕτως
 15 ἔχοντας, περὶ δὲ θυσίας ἐπτοημένους σωματικὰς ἐπέστρεφεν ὁ σωτὴρ
 λέγων· »εἰ δὲ ἐγνώκετε τί ἐστίν· ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν, οὐκ
 ἂν κατεδικάσατε τοὺς ἀναίτιους«. ὅτι δὲ περὶ μυστικῶν ἢ τοιαύτη
 νομοθεσία, Παῦλος ἐδίδαξε λέγων· »οἵτινες ὑποδείγματι καὶ σιζῆ λα-
 τρεῦνوسی τῶν ἐπουρανίων«.

20

Nr. V. Jerem. 8, 7.

(24) Τρυγῶν καὶ χελιδῶν ἀγροῦ στρουθία, οἱ συννετοὶ ἀκρο-
 αταὶ καὶ οἱ εἰς τὸ λέγειν τὰ κρείττονα ἱκανοί, ἐφύλαξαν ἐν καιρῷ
 ποιεῖσθαι τὰς ἰδίας εἰσόδους, ὥστε τὸ λεγόμενον καθικνεῖσθαι τῶν
 ἀκούοντων, συντρεχούσης τῆς εἰσόδου τῆς χελιδόνος τῇ εἰσόδῳ τῆς
 25 τρυγόνος.

Nr. VI. Jerem. 10, 16.

(28) Ἀκύλας καὶ Θεοδοτίων ἐξέδωκαν· ὅτι ὁ πλάσας τὰ πάντα
 αὐτός ἐστι, καὶ Ἰσραὴλ ῥάβδος κληρονομίας αὐτοῦ. εἶπερ δὲ

2 ff. Vgl. z. B. Pseudoeustath. in Hexaem. Comm. 35 ed. Al.: ἐπὶ τὰς ὄψεις
 τῶν θηρεντῶν ἐφιπτάμενον. — 3 ff. Vgl. Aristot. hist. anim. 9, 44: πρὸς δὲ
 τὰς πόλεις ἔρχονται μάλιστα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀδικούσιν, ὅταν γένωνται
 προσβῆται. Pseudoeustath. l. c. γηράσας δὲ . . . ἐφεδρῆει ταῖς πόλεσιν, θηρεύειν
 εἰς βίωσιν τοὺς ἀνθρώπους γλιχόμενος. — 6 f. Vgl. II Kōn. 24, 14. — 8 Vgl.
 II Kōn. 25, 7. — 9 Vgl. II Kōn. 25, 9. — 13 Psal. 50, 19. — 14 Psal. 4, 6. — 16
 Matth. 12, 7. — 18 Hebr. 8, 5. — 21 ff. Vgl. Hier. Comm. 900? — Vgl. Jes. 3, 3?

2 βουλομένων] + <παρδάλεων>? | 3 τοὺς ὀφθαλμοὺς ο | 4 θέλων] < ο | 5 αὐ-
 τοῦ 1 αὐτῶν eo | 7 αὐτῆς eo¹ αὐτοὺς o* | 8 ἐξαιρῶν Blass Koetschau ἐξαιρῶν eo |
 11 Σαφῶς] anonym am Anfang der Seite o | 12 τόπος] λόγος Gh | 13 τε] < c | 15 δε]
 < ο | σωτήρ] ζς ο | 23 καθικνεῖσθαι] κ² in Ras. c² καθηγνίσθαι ο | 28 εἶπερ] εἶπεν c.

Ἰσραήλ ῥάβδος κληρονομίας αὐτοῦ, ἔληψε δὲ καὶ τὰ ἔθνη κληρονομίαν κατὰ τὸ »αἰτῆσαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου«, ἔσται καὶ τὰ ἔθνη Ἰσραήλ.

Nr. VII. Jerem. 11, 11. 12.

5 (34) Ὁ μὲν θεὸς δικαίως οὐκ ἀκούει τῶν μὴ ἀκουσάντων αὐ- 291
τοῦ· οἱ δὲ δαίμονες τὸ δίκαιον σῶσαι τοῖς θυμαίασασιν αὐτοῖς
οὐ δυνήσονται, ὅταν ὁ καιρὸς τῶν κακῶν ἐπέλθῃ. ὅταν οὖν μὴ
ἐπακούσῃ θεὸς, δεινὸν τὸ ζητεῖν παρὰ δαιμόνων βοήθειαν. ἀλλ'
ἐξέχεσθαι δεῖ θεοῦ, διὰ τὰ ἡμαρτημένα ἀπεστραμμένον, τὴν δὲ πολλὴν
10 ἐπ' αὐτὸν καὶ ἐπίμονον καταφυγὴν οὐχ ὑπερορῶντος.

Nr. VIII. Jerem. 11, 14 (11).

(35) Οὐκ εἶπεν· οὐκ εἰσακούσομαί σου, ἀλλ' αὐτῶν, δεινὸς
ὅτι καὶ τότε μετανοοῦντων ἐὰν αἰτήσῃς ὑπὲρ αὐτῶν, εἰσακούσομαι.

Nr. IX. Jerem. 15, 6. 7.

15 (46) Τὴν ἐγκατάλειψιν ἐνέργειαν εἶπε· θεὸς γὰρ ἑαυτοῦ τὴν 293
σκηνὴν ἐπαίρων λέγεται διαφθεῖρειν. ἄλλως τε διαφθορὰ χει-
ρὸς ἀξία θεοῦ ἢ ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν μεταποίησις κατὰ τὸ »ἐποίσω
ἐπὶ σὲ τὰς χεῖράς μου, καὶ πυρώσω σε εἰς καθαρὸν«, τῶν πρὶν ἐν
ἡμῖν ἐξ ἁμαρτίας λυμάτων διεφθαρμένων. (47) τοιοῦτον καὶ τὸ
20 διασπερῶ αὐτούς«. ἐπεὶ γὰρ συμφώνως ἠσέβησαν εἰς ἐμέ, τὴν
κακίστην αὐτῶν διασκεδάσω σύνοδόν τε καὶ συμφωνίαν, ὥσπερ οὖν
καὶ τῶν πυργοποιούντων διεῖλε τὰς γλώσσας, κωλύσας ἀξιομένην
συμφωνοῦσαν ἀσέβειαν. τὸ δὲ ἠτεκνώθησαν, ἀπώλεσαν τὸν
λαὸν μου κατηγορίαν τῶν ἀρχόντων ἔχει καὶ τῶν ἱερέων· οὔτοι
25 γὰρ ἐν τάξει πατέρων ὑπάρχοντες τοῖς λαοῖς ἔρημοι τῶν τέκνων
ἐγένοντο, ἀντ' εὐσεβοῦς διδασκαλίας ἀσέβειαν ὑποβάλλοντες. τάχα
δὲ οὐδὲ ἔστιν ἀπολέσαι λαὸν μὴ πρότερον ἑαυτοῦ τὴν ψυχὴν ἐκ-
γεννημάτων τῶν κατ' ἀρετὴν ἀτεκνώσαντα· οὐδεὶς γὰρ ὢν ἀγα-
θὸς ἀπόλλυσιν ἕτερον.

2 Psal. 2, 8. — 17 Jes. 1, 25. — 22 Vgl. Gen. 11, 7. 8 Vgl. Hom. 12, 3. 4.

5 [Ο] anonym am Anfang d. Seite o | 10 ὑπερορῶντ^ς ο | 13 μετανοοῦν ο |
16 ἄλλως τε] ἀλλ' ὡς τε ο | 19 λημάτων c | 20 συμφώνως εἰς ἐμέ εἰσέβησαν c
23 ἠτεκνώθησαν c | 27 οὐδὲν ο | 28 τῶν] < ο.

Nr. X. Jerem. 15, 8. 9.

(48) *Εἶεν δ' ἂν χῆραι τῶν ἀσεβῶν αἱ ψυχαί, τὸν νυμφίον Χριστὸν ἀπολέσασαι.* (49) *ὧν || ἀπολλυμένων ταλαιπωροῦσι καὶ μη- 294*
τέρεις, οἱ >γεννήσαντες αὐτοὺς ἐν Χριστῶ< καὶ >ὠδινήσαντες μέτροι
 5 *μορφωθῆ Χριστὸς ἐν αὐτοῖς< καὶ μετὰ τὸ γάλα τῆ στερεῶ τροφῆ*
πρὸς νεανίσκους ἐκθρέψαντες. τῶν δὲ χηρῶν τὸ πλῆθος οὐχ ὡς
»τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ«, ἀλλ' ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης. κατὰ
δὲ τὸ γράμμα, πλείστον ἐν πολέμῳ πιπτόντων αἱ γυναῖκες ἐτύγ-
χανον χῆραι, αἱ δὲ μητέρες ἐταλαιπώρουν.

10

Nr. XI. Jerem. 17, 24—27.

(72) *Μὴ αἰρεῖν ἁμαρτιῶν παραγγέλλει βάσταγμα μηδὲ λέγειν·*
»ὡσεὶ φορτίον βαρὸν ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ«, ὡς ἂν γενώμεθα βασι-
λεῖς τε καὶ ἄρχοντες καθήμενοι παρῶς ἐπὶ θρόνου Δαβὶδ,
 15 *τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ὡς λέγεσθαι περὶ ἡμῶν· »ἔθηκας ἐπὶ*
τὴν κεφαλὴν αὐτῶν στέφανον ἐκ λίθου τιμίου«. τοιοῦτοι δὲ καὶ
ἐπιβεβήκασιν ἐφ' ἄρμασί τε καὶ ἵπποις, χαλιναγωγοῦντες τὸ
σῶμα καὶ τὰς ἀλόγους κινήσεις ἀπειργοντες, ὡς ἂν καὶ ἡ πόλις εἰς
τὸν αἰῶνα κατοικηθῆσεται, (73) καὶ πανταχόθεν αὐτῇ διὰ τὴν
 20 *τῶν καθηγουμένων ἀρετὴν καὶ τὴν τῶν οἰκητόρων ἀρίστην πολι-*
τείαν ἤξουσιν οἱ δῶρα προσφέροντες, ἕκ τε τῶν πόλεων Ἰούδα,
τῶν Ἑξομολογουμένων τῶ θεῶ, καὶ κυκλοῦντων τὴν Ἱερουσα-
λήμ, τῆς Ὁρασεως τὴν εἰρήνην, καὶ ἐκ γῆς Βενιαμὴν, τοῦ Υἱοῦ
τῆς δεξιᾶς (δεξιὰ δὲ πάντα τὰ κατ' ἀρετὴν ἐργαζόμενα), καὶ ἐκ τῆς
 25 *πεδινηῆς, τῆς μηδὲν ἐχούσης ὑψωμα κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ*
ἐπαυρόμενον<, καὶ ἐκ τοῦ ὄρους, τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγον, καὶ ἐκ

2 Vgl. Matth. 25, 1—12? — 4 Vgl. I Kor. 4, 15. — Vgl. Gal. 4, 19. —
 5 Vgl. I Kor. 3, 2 Hebr. 5, 13. 14. — 7 Hebr. 11, 12. — 11 Vgl. Basil. (Gh II,
 461): *τοντέστι μὴ τῶ βάρει τῆς ἁμαρτίας καταφορτίζεσθαι.* — 12 Psal. 37, 5. —
 14 Psal. 20, 4. — 16 f. Vgl. Jak. 3, 2. — 20 ff. Vgl. Hier. Comm. 964. 965. — 21 Vgl.
 Onom. sacra I, 169, 82: *Ἰουδας ἐξομολόγησις, ἐξομολογουμένου, u. ö.* — Vgl.
 Onom. sacra I, 169, 66: *Ἱερουσαλημ ὄρασις εἰρήνης κτλ. u. ö.* — 22 Vgl. Onom.
 sacra I, 177, 83: *Βενιαμὴν τέκνον ὀδίνης ἢ νίδος δεξιᾶς, u. ö.* — 23 Vgl. II Kor.
 10, 5.

2 δ' ἂν | δ' ὦν c | 7 ἀλλὰ ο | 8 πιπτόντων | θνησκόντων ο | 11 βαστάγματα
 1 | 11/12 μηδὲ—ἐμέ | < 1 | 12 βαρὸν c | 14 τῆ .. ἐκκλησία ο | ὡς 1 καὶ co |
 15 τοιοῦτοι | οὔτοι 1 | 16 ἄρμα καὶ ἵππους 1 | 17 ἀπειργοντες ο | ὡς 1 καὶ ὡς co |
 18 καὶ | < 1 | αὐτῇ | + φησι 1 | 21 τῶν | < 1 | 22 1. τὴν Ὁρασιν τῆς εἰρήνης? |
 βενιαμὴν c | 24 μηδὲν | μὴ 1.

τῆς πρὸς νότον, τῆς ἀντικειμένης τῷ ἀπὸ βορρᾶ πνέοντι. οὗτοι γὰρ καὶ οἴσουσι θυσίαν ἁγίαν εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν τῆς ψυχῆς ἀφιέρωσιν, καὶ ὀλοκαντώματα λογικά, πᾶσαν ὕλην καταφλέγοντες ὑπόδικον τῷ αἰωνίῳ πυρὶ διὰ τοῦ πνεύματος. ὧν ἡ προσευχὴ ὡς
 5 θυσίαμα καὶ ἡ ἔπαρσις τῶν χειρῶν θυσία ἐσπερινή. οἱ καὶ προσφέρουσι λίβανον, ὅπερ ἐρμηνεύεται Λευκασμός, πᾶσαν ἀποβάλλοντες ζοφώδη διάθεσιν, ὡς ἀρμόττειν αὐτοῖς τὸ »τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα λελευκανθισμένη«. οὕτω γὰρ καὶ τὴν αἴνεσιν δυνήσονται φέρειν
 10 προστριβομένων τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ. μηδενὸς δὲ τοιούτου γινομένου παρ' ἡμῶν τὰ τῆς ἐπαγομένης ἀπειλῆς ὑπομενοῦμεν.

Nr. XII. Jerem. 22, 13.

(86) Τὴν μετὰ δικαιοσύνης οἰκοδομουμένην οἰκίαν ἐδή- 299
 λωσεν εἰπὼν ὁ ἀπόστολος· »θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε«. 15
 λέγει δὲ καὶ ὅτι »θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν
 κείμενον, ὅς ἐστι Χριστὸς Ἰησοῦς. εἰ δέ τις (ἐπ)οικοδομεῖ καὶ τὰ
 ἐξῆς, οὐκοῦν διὰ τοῦ διδάξαντος ὁ πιστεύων θεμέλιον ἔσχεν τὸν
 Χριστὸν Ἰησοῦν. ἐποικοδομεῖ δέ τις, εἰ μὲν καλῶς, »χρυσὸν« τῆς
 ἀληθείας τὰ δόγματα, »ἀργύριον« λόγον σωτήριον, »λίθους τιμίους«
 20 οἰκοδομίαν ἐξ ἀρετῶν· εἰ δὲ || κακῶς, ἐποικοδομῶν τῷ Ἰησοῦ πονηρά, 300
 λέγω »ξύλα, χόρτον, καλάμην«, πῶς οὐκ ἄσεβεῖ; ἐφ' ὃν ἔρχεται τὸ
 οὐαί, ὁ οἰκοδομῶν οἰκίαν αὐτοῦ οὐ μετὰ δικαιοσύνης. ὁ
 ποιῶν ὑψηλὸν οἰκοδόμημα, οὐ κατὰ λόγον δὲ θεοῦ καὶ ἀλήθειαν,
 οὐκ ἐν κρίματι ὑπερῶα ποιεῖ. ἀναλόγως νόει καὶ τοὺς διδάσκον-
 25 τας ἢ ἀλήθειαν ἢ ψευδώνυμον γινῶσιν. οἷον Παῦλος μὲν οἰκίαν
 τὴν ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ μετὰ δικαιοσύνης, ὑπερῶα δὲ Τιμό-
 θεον καὶ Λουκᾶν καὶ τοὺς τοιούτους ἐν κρίματι.

2 Vgl. Röm. 12, 1. — 4 Vgl. Psal. 140, 2. — 6 Vgl. Onom. sacra I, 203, 9: *Δίβανος λευκασμός*. — 7 Hohel. 3, 6. — 9 Vgl. Eph. 5, 27. — 10 ff. Vgl. Hier. Comm. 965: *haud dubium quin in Ecclesiam. Haec sunt praemia eorum, qui sanctificant sabbatum, et nullo pondere praegravantur. Sin autem, inquit, non audieritis praecepta mea, etc.* — 14 I Kor. 3, 9. — 15 I Kor. 3, 11. 12. — 17—21 Vgl. I Kor. 3, 11. 12. — 24 f. Vgl. Olymp. (Gh II, 544). — 25 Vgl. I Tim. 6, 20.

2 οἴσωσι ο | θυσίαν | + καθαρὰν ο | θεῷ | πῶ ο | 3 καταφλέγοντ' ο | 11 ὑπομ' 1 | 12 wegen Fragm. 82 Ἡ σχολῆς—θεῷ vgl. S. 165, 1 App. | 14 οἰκομὴ ο | 15 καὶ | < c | ἄλλον | < c | 20 κακῶς | καλῶς c | 21 ἄσεβεῖ | ἂν σέβῃ ο | 22 οὐαί | ὦ LXX A Q Luc. | 24 οὐκ ἐγκρίματι ο.

Nr. XIII. Jerem. 22, 14—17.

(87) *Εἴποις δ' ἂν καὶ περὶ τῶν ψευδοδιδασκάλων ἀκολούθως τοῖς πρόσθεν εἰρησθαι. ὡς γὰρ φησὶν ὁ Σολομῶν· »ὃ ἐνεργῶν θησαυρίσματα γλώσση ψευδεὶ μάταια διώκει, καὶ ἐλεύσεται εἰς παγίδα*
 5 *θανάτου». οἱ γὰρ τοιοῦτοι οἰκοδομοῦσιν ἑαυτοῖς οἰκίας ὀνόματι ἐκκλησίας, ἣτις ἐστὶ »πονηρευομένων«, πρὸς οὓς λέγεται μετ' εἰρωνείας· ὀκοδόμησας σεαυτῷ οἶκον σύμμετρον, ὑπερῶα ἠπιστά· ἐν οἷς ὤθησαν ἀναψυχὴν ὀκοδομηκέαι. διὰ δὲ τῶν θυριδῶν οἷε πεφωτισκέαι φωτὶ γνώσεως τὰ οἰκοδομήματά σου, καὶ*
 10 *ἀσήπτοις ξύλοις εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς οἰκίας κεκοῖσθαι, καὶ χροῖεις διὰ μίλτου μιμούμενος τὸ αἷμα Χριστοῦ. (88) ἀλλ' οὐ βασιλεύσεις, εἰ καὶ παρωξύνθης ἐν κέδρῳ τοῦ πατρός σου. κέδρος ὁ πατὴρ τοῦ ἀμαρτωλοῦ, δένδρον τι ὑψηλόν, ὑπερήφανον, ἀντιζείμενον, ὃ διάβολος ἢ ὁ λόγων μοχθηρῶν ἄρχων. οἱ δὲ τοιαῦτα οἰκοδο-*
 15 *μήσαντες λιμῶ ἀπολοῦνται· οὐ γὰρ φάγονται οὐδὲ πίονται, ἀλλ' οὐδὲ δικαιοσύνην ἔγνωσαν μὴ ἐγνωκότες Χριστόν· τὸ τὰ δίκαια δὲ πράττειν ἴδιον, φησί, τῶν γνωσκόντων τὸν θεόν. τῶν δὲ μὴ τοιούτων οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ καλοὶ μὴ βλέποντες τὴν ἀλήθειαν, οὔτε ἡ καρδία ψευδῶν πεπληρωμένη δογματῶν, δι' ὧν σφάλ-*
 20 *λοντες ἑτέρους φονεύουσιν αὐτῶν τὰς ψυχὰς, αἷμα ἀθῶον ἐκχέοντες γλώττῃ ψευδεὶ καὶ δολίᾳ. τοῦτο δὲ τῆς διὰ ξίφους χειρὸν σφραγῆς.*

Nr. XIV. Jerem. 22, 24—26.

(89) *Τὸν Ἰωακεὶμ τοῦτον Ἰεχονίαν Ἰερεμίας καλεῖ, τὸν δὲ τοῦ-*
 25 *του πατέρα Ἐλιακεὶμ προσαγορευόμενον Ἰωακεὶμ ἐκάλεσε Νεχαὺ Φαραώ, ὃν ἀνελὼν ὁ Βαβυλώνιος πρὸ τῆς πύλης ἀπέρριψεν, ὡς ὁ παρὼν προφήτης λέγει καὶ Ἰώσηπος ἐν τῇ δεκάτῃ τῆς ἀρχαιολογίας. τὸ δὲ ἀποσφράγισμα σφραγῆς ἐξέδωκαν οἱ Λοῖποι. σφραγῆς*

2ff. Vgl. Hier. Comm. 991: Possumus autem hunc locum juxta anagogen contra haereticos accipere . . . Et ipsi quidem passionem Domini et sanguinem pollicentur . . . . Erroremque omnem dicit inde descendere, quod ignoraverint Deum . . . et deceptorum sanguinem fundant. Hoc est enim facere homicidium. — **3** Prov. 21, 6. — **6** Vgl. Psal. 25, 5. — **21** Vgl. Jerem. 22, 17 LXX Luc.: καὶ ἐπὶ τὴν σποφαντίαν. — **25/26** Vgl. II Kōn. 23, 34. — **28ff.** Vgl. die Deutung des Orig. aus d. 5. Strom. bei Hier. Comm. 994. — Vgl. Joseph. Archaeol. 10, 5, 2 u. 6, 3.

6 πρὸς οἷς ο | **7** ἑαντῶ ο | **8** ὠήθης ο | **9** μου ο* σου οσorr. | **10** οἰκομὴν ο (vgl. S. 203, 14) | **13** δένδρον] κέδρον ο | **14** οἰκοοἰκοδομήσαντες ο | **16** τὸ] τῶ c | **18** βλέποντες ο | **20** ἐκχέοντες] + τῆ c | **21** ψευδῆ καὶ δόλια c | **24** τοῦτον] + καὶ ο | **25** ἑλιακεὶμ ο | **27** τῆς ἀρχαιολογίας] ἀρχαιολογία ο.

δὲ ἦτοι σφενδόνη ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ θεοῦ γίνεται πᾶς ὁ κατ' εἰκόνα διὰ μετανοίας ἀναλαμβάνων· ἔργα γὰρ ἀγαθὰ νοεῖται τὰ δεξιὰ τοῦ θεοῦ, τοῦ τὰ πρόβατα ἰστώντος >ἐκ δεξιῶν<. ἦν δὴ σφραγίδα τῷ ἀσώτῳ νιῶ δέδωκεν ὁ πατήρ ἐπιστρέψαντι. ὅπερ εἰ γέγονεν Ἰερχονίας, τύπος τοῖς ὑπηκόοις εὐσεβείας ἐγένετο· ἀλλ' οὐ γέγονε.³⁰¹ πλὴν ἔδοξε τῷ προφήτῃ πείθεσθαι φῆσαντι· »ὁ ἐκπορευόμενος προσχωρήσαι πρὸς τοὺς Χαλδαίους τοὺς συγκεκλιζότας ὑμᾶς ζήσεται<· ἐξῆλθε γὰρ ἐπαγόμενος καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς δυνατούς, αὐτομολήσας πρὸς τοὺς Βαβυλωνίους, εἰ δὲ καὶ τελείαν, φησί, ἐπε-
 10 δείξατο τὴν μετάνοιαν ὥστε καὶ >σφραγίδα γενέσθαι τῆς ἐν περιτομῇ δικαιοσύνης< κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, ὡς κατὰ τοῦτο δοκεῖν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, πάντως ἂν παρεδόθη δίκην ὑφέξων τῶν πρώην ἡμαρτημένων, εἰ καὶ μετριωτέραν. ἐν Βαβυλῶνι γὰρ σωφρονισθεὶς ἐν εἰρκτῇ καὶ δεσμοῖς, πάλιν ἐπὶ Εὐβλάδ Μαρωδάχ μετέστη πρὸς
 15 ἄνεσιν, ὁμοδαίτος γενόμενος τῷ βασιλεῖ καὶ οὕτως ἐν ἀλλοτρίᾳ καταλύσας τὸν βίον.

Nr. XV. Jerem. 23, 16.

(90) Ἀπαγορεύει οὐ προφήτην ἀπλῶς ἀκούειν, ἀλλὰ λόγους προφητῶν ἐν μιμῆσει προφερομένους. ὁ γὰρ ἀκούων προφήτου οἶον
 20 Μωσέως, οὐκ αὐτοῦ ἀλλὰ κυρίου ἀκούει διὰ τούτου λαλοῦντος. οἱ δὲ ψευδοπροφήται ματαιοῦσιν· τῷ γὰρ μὴ ἐπιστρέφειν ποιῶσι τὸν ἀκούοντα μάταιον, ὄρασιν καρδίας λαλοῦντες. νοῦς γὰρ ἐπιβάλλων πράγμασι χωρὶς θεοῦ βοηθείας ὄρασιν καρδίας οὐκ ἀπὸ στόματος λαλεῖ τοῦ χορηγούντος εἰπεῖν καὶ φωτίζοντος.
 25 ἔστι δὲ ὅτε συντρέχει καρδίας ὄρασις καὶ στόματος κυρίου λόγος· ὅθεν οὐκ ἀπλῶς φέγει τὴν ὄρασιν τῆς καρδίας, ἀλλ' ὅταν μὴ προσῆ τὸ ἕτερον. συντρέχει δὲ παρὰ τῷ λέγοντι »προσεύχομαι τῷ στόματι, προσεύχομαι δὲ καὶ τῷ νοῖ<.

Nr. XVI. Jerem. 23, 19. 20.

30 (91) Προφητεύει περὶ συσσεισμοῦ καὶ ὀργῆς κυρίου ἐκπορευομένης ἐπὶ τοὺς ἀσεβεῖς. ὁ θυμὸς οὐκ ἀπεστράφη, οὐχ

1 Vgl. Chrysost. (Gh II, 552)? — 1/2 Vgl. Gen. 1, 26. — Vgl. Olymp. (Gh II, 552): ἐὰν . . . ἀγαθὰς ἐργάσῃται πράξεις. τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ἐπὶ τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς μου. — 3 Vgl. Matth. 25, 33. — 3/4 Vgl. Luk. 15, 22. — 6 Jerem. 21, 9. — 8ff. Vgl. II Kōn. 24, 12. — 10 Vgl. Rōm. 4, 11. — 14ff. II Kōn. 25, 27—30. — 19 Vgl. Hier. Comm. 1001. — 27 Vgl. I Kor. 14, 15.

1 πᾶς | πως c | 2 ἀναλαμπρώνων c | 4 Ἰερχονίας l ἰερχωνίας co | 5 ἐγένετο ο | 18 προφητῶν ο | ἀλλὰ] + καὶ ο | 20 μωσέως l μωνσέως co | 21 τῷ l τὸ co | 27 προσῆ l προσεῖη co | 27 προσεύχομαι] + δὲ c | 31 ἀπεστράφη c (η in Ras.) ἀποστράφει ο.

ἀπλῶς ἀλλ' ἕως ἂν ποιήσῃ αὐτό, ὡς ἀποστρέφοντος ἐπὶ ποιήσῃ.
 ὁ δὲ μὴ πεποιήκε λόγος κυρίου, θυμὸς κυρίου ποιεῖ. τί δὲ θυ-
 μὸς κυρίου ποιεῖ, λέγει Δαβὶδ ἐν τῷ »κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου
 ἐλέγξῃς με«. οὐκοῦν ἐλέγχων οὐ πάύεται, ἕως οὗ ποιήσῃ δι' ὃ
 5 ἐλέγχει, ὡς οὐδὲ ἡ ὀργὴ μέχρι τελείως παιδεύσῃ. οὐ μόνον δὲ
 ποιήσει, ἀλλὰ καὶ στηῆσει καὶ βεβαιώσει. τὸ δὲ ἀπὸ ἐγγειροή-
 ματος καρδίας αὐτοῦ ἀνιγμα ὃν ἐπ' ἐσχάτου, φησί, νοη-
 θήσεται, δηλαδὴ περὶ τῶν εἰρημένων περὶ τε θυμοῦ καὶ ὀργῆς.
 χάρις οὖν τῷ ἡμῖν ἀποκαλύψαντι τὰ μέχρι τοῦ παρόντος κε-
 10 κρυμμένα.

Nr. XVII. Jerem. 23, 23. 24.

(92) Διὰ τοῦτο οὐκ ἔλαθόν με εἰς πονηρίαν τὸν λαόν μου ὠθή-
 σαντες. ὁ γὰρ καὶ προφήτη διδοὺς εἰδέναι τὰ πανταχοῦ, πολλῶ
 μᾶλλον οἶδεν αὐτός. »πνεῦμα« γὰρ »κυρίου πεπλήρωσε τὴν οἰκον- 302
 15 μνήην« καὶ »ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ || κινούμεθα καὶ ἐσμέν«, ὡς ὁ Παῦ-
 λος πρὸς Ἀθηναίους ἔφη. τοιοῦτον καὶ τὸ οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ
 τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει κύριος; τῇ δυνάμει γὰρ αὐτοῦ πᾶ-
 σιν ἐγγίξει. καὶ εὐχαῖ ἄρα οὐχ ὡς πρὸς πόρρω ὄντα γίνονται
 τὸν θεόν. καὶ περὶ τοῦ νόου δὲ λέγεται »ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ
 20 κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο«. αὐτὸς γὰρ ὁ καὶ λέγων· θεὸς ἐγγίξων
 ἐγὼ εἰμι· καὶ γὰρ ἔφησεν· »ὅπου δύο καὶ τρεῖς συνηγμένοι εἰσὶν
 εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, κἀγὼ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν«, ὁ καὶ λέγων· »ἰδοὺ
 ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ
 αἰῶνος«.

25

Nr. XVIII. Jerem. 23, 24.

(93) Ὡς γὰρ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς οὐδὲν τοῦ σώματος ἔρημον,
 ἀλλ' ὅπου αἰσθησις ἐκεῖ καὶ ψυχὴ, καὶ ἐπὶ πᾶν φθάνει τὸ σῶμα,
 οὕτως καὶ οὐδὲν κενὸν τοῦ θεοῦ. καὶ ὅμως πάντα πληρῶν οὐ
 πληροὶ τὸν ἁμαρτωλόν, πνευμάτων γὰρ ἀκαθάρτων πεπλήρωται·

2 Vgl. Jerem. 23, 17. — 3 Psal. 6, 2. — 5 Vgl. Psal. 6, 2b. — 12 ff. Vgl.
 Chrysost. (Gh II, 574f.): ὅτι εἰς πονηρίας αὐτοὺς ὤθησαν, οἶδα. πόθεν οἶδα;
 παρὸν ἐγὼ εἰμι, πανταχοῦ πάρεμι. εἰ γὰρ τοῖς μὴ παροῦσι προφήταις δίδωσιν
 εἰδέναι τὰ πανταχοῦ πολλὰκις, πολλῶ μᾶλλον αὐτοὺς οἶδεν. Vgl. Sever. Antioch.
 ebenda. — 14 Weish. Sal. 1, 7. — 15 Act. 17, 28. — 19 Joh. 1, 10. — 21 Matth.
 18, 20. — 22 Matth. 28, 20.

1 ὡς] ὡ ο | 4 ποιήσει ο | δι' ὅ] διὸ c1o | 5 ὡς] < ο | παιδεύσῃ Gh παιδεύσει c1o |
 6 ἐγγειροήματος ο | 7 ὄν] ὄν ὅ | 7/S νοηθήσεται φησι ο | 8 περὶ] μετὰ ο | τε]
 < ο | 12 τὸν λαόν εἰς πονηρίαν ὠθήσαντες ο | 28 καὶ] < ο | ὑμῶς] + καὶ ο.

καὶ τὸν τοιοῦτον ἀδύνατον ὑπὸ θεοῦ πληρωθῆναι, μὴ τῶν ἄλλων
 τῶν πληρούμενων ἀπληλαγμένον. τοὺς γὰρ ἀξιους πληροῖ ἐν οὐ-
 ρανῶ τε καὶ γῆ. »τοῦ« γὰρ »κυρίου« οὐχὶ ἢ γῆ καὶ πάντα τὰ ἐν
 αὐτῇ, ἀλλ' »ἢ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς«, ὡς ὄντων ἐν αὐτῇ τινων
 5 οἱ μὴ εἰσὶ πλήρωμα γῆς. πλήρωμα γὰρ τῆς γῆς οἱ πεπληρωμένοι
 ἀπὸ τοῦ εἰπόντος· οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ;
 λέγει κύριος.

Nr. XIX. Jerem. 23, 28. 29.

(94) Ἐπειδὴ καὶ οἱ ψευδοπροφῆται ἀπεχρῶντο τῷ »τάδε λέγει
 10 κύριος«, τοὺς ἀληθεῖς προφήτας ὑποκρινόμενοι, ἔδει σημείων διαστελ-
 λόντων ἐκατέρου. ἦν μὲν οὖν. κατὰ τὸν ἀπόστολον, πνεύματων
 διακρίσεως χάρισμα, καὶ ὁ τοῦτο ἔχων διέκρινε πνεύματα, τὰ τε
 θεῖα ὄντα καὶ τὰ πονηρά, καθάπερ ἀργυραμοιβὸς τὸ νόμισμα τὸ
 δόκιμὸν τε καὶ κίβδηλον. χωρὶς δὲ τῆς καθολικῆς ἐπιστήμης καὶ τὸ
 15 νῦν εἰρημένον ἀρκεῖ πρὸς διάκρισιν. ὁ γὰρ λόγος μου, φησὶν, οὐ
 διάκενος καὶ τρόφιμος ἀλόγων, ἀλλ' οἷονεὶ σίτος καὶ λογικῶν
 τροφή.

Nr. XX. Jerem. 23, 28. 29.

(95) Τί δὲ τὸ ἄχυρον πρὸς τὸν σίτον εἶπεν, ἀλλ' οὐ πρὸς
 20 κριθήν· παρέθηκε γὰρ ὁ κύριος ἄρτους, τοὺς μὲν κριθίνους τοῖς
 ἀλογωτέροις, τοὺς δὲ πυρίνους τοῖς λογικοῖς. διὸ καὶ νῦν οὐκ ἔφη·
 τί τὸ ἄχυρον πρὸς τὴν κριθήν, ἀλλὰ πρὸς τὸν σίτον, τὴν
 λογικὴν ἀκριβῶς παραστήσας τροφήν. ἔστι δὲ καὶ ἄλλο σημεῖον, ὅτι
 οἱ λόγοι κυρίου ὡς πέλυξ κόπτων πέτραν. ὅταν ὁ ἀκροατῆς
 25 ἐλεγχόμενος καίηται ὥστε λέγειν· »οὐχὶ ἢ καρδία μου καιομένη ἦν
 ἐν ἐμοί«, πῦρ καὶ σιτός ἐστὶν ὁ λόγος· εἰ δὲ τέρεται τῶν καθ'
 ἡδονὴν ἀκροώμενος, ἄχυρα. ἀλλὰ (καὶ) πέλυξ ἐστὶν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος,
 οὐ ξύλα μόνον δυνατὸς ἀλλὰ καὶ πέτραν διελεῖν, οὐ τὴν κατὰ
 Χριστὸν νοουμένην, ἀλλὰ || τὴν ἐναντίαν ἣν δεῖ τέμνεσθαι κατὰ τὸ 303
 30 »συντριβήσονται πέτραι ἐνώπιον κυρίου«.

3 ff. Psal. 23, 1. — **9** Vgl. Jerem. 2, 2 u. ö. — **9 ff.** Vgl. Olymp. (Gh II, 580).
 — **19 ff.** Vgl. Philo de sept. II, 294 M. Vgl. Hier. Comm. 1005. 1006. — **20** Vgl.
 Joh. 6, 9. 13. — **25** Luk. 24, 32. — **28** Vgl. I Kor. 10, 4. — **30** Judith 16, 15? ?

2 ἀπληλαγμένον ο w. e. sch. | **5** μὴ] μὲν clo | εἰσὶ] εἰς ο | πλήρωμα²—γῆς²
 < ο | **9** τῶ | τὸ co | **13** τὰ] < ο | ἀργυρόμοιβος c | **19** Τί] anonym am Anfang
 d. Seite ο | **20** κριθίνους | κριθήνους co | **24** κόπτειν ο | ὕταν] ἐάν ο | **25** ἦν καιο-
 μένη ο | **26** εἶ] ἢ c | τέρεται | τέρεται co | **27** καὶ Blass Koetschau.

Nr. XXI. Jerem. 23, 30.

(96) Ὡσπερ ὁ προιάμενος ἱμάτιον, εἰ τύχοι, παρ' οὗ δεῖ, νομίμως ἔχει τοῦτο, ὁ δὲ κλέπας ἔχει μὲν ἀλλ' οὐ δικαίως, οὕτω τῶν διδασκόντων ἀπὸ γραφῆς οἱ νόθοι ψυχῇ καὶ κεκηλιδωμένη τὰ ῥήματα
 5 φέροντες κλέπτουσι· περὶ ὧν λέγοιτ' ἄν· »πάντες ὅσοι ἦλθον πρὸ ἐμοῦ κλέπται εἰσὶ καὶ λησταί, καὶ οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβητα«. τοιοῦτος ὁ λόγος χρώμενος εὐαγγελικῶ, μὴ πίστει διακειμένους πρὸς αὐτὸν μηδὲ βιὸς κατ' αὐτόν, ἀλλοτρίᾳ δὲ προαιρέσει χρώμενος τῇ τοῦ λόγου ἀπαγγελίᾳ κλέπτῃ γάρ ἐστι καὶ λεχθήσεται
 10 πρὸς αὐτόν· »ὁ κηρῶσων μὴ κλέπτειν κλέπτεις«.

Nr. XXII. Jerem. 24, 1—3.

(97) Ὅπερ ὁ κόσμος ὅλος, τοῦτο κατὰ τινα ἀναλογίαν ἐστὶ μόνος ὁ ἄνθρωπος. εὐρήσεις γὰρ τινὰ μὲν οὐρανὸν λεγόμενον, ὅταν φορῇ
 >τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου<, ἄλλον δὲ γῆν, ἐὰν ἔχη >τὴν εἰκόνα τοῦ
 15 χοῖκον< (τῶ γὰρ ἡμαρτηκότη λέλεκται· »γῆ εἶς«), ἄλλον ἔχοντα ποταμὸν ἐν αὐτῷ >ἄλλομένους εἰς ζωὴν αἰώνιον<, ἐὰν ἔχη λόγους ποτιμωτάτους, ἄλλον ἔχοντα θάλατταν ἀλυγράν, κυμάτων πλήρη, ἔχουσαν >δράκοντα ὃν ἐπλάσεν ὁ θεὸς ἐμπαίξεν αὐτῷ<. καὶ κατὰ μέρος εὐρήσεις τὸν μὲν ἥλιον, τὸν δὲ σελήνην λεγόμενον καὶ ἀστέρων, ἐπεὶ
 20 »οὕτως ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν«.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Νῦν δὲ φησιν αὐτόν ἢ παραβολὴ σῦκον εἶναι πονηρὸν λίαν· γλυκάζει μὲν γὰρ αὐτόν διὰ πεπάνσεως ἢ ἀρετῆ, ὡς εἶναι ψυχὴν ὄλην καὶ πνεῦμα καὶ σῶμα γλυκὸ τῆς ἐξ ἀρετῶν ποιότητος ἐντιθε-
 25 μένης αὐτῷ, ἢ δὲ πονηρία κακὸν αὐτόν καὶ ἀβρωστον ἀπεργάζεται. ἀλλ' ἐὰν μὲν σῦκα ζητῇ τις μὴ λίαν χρηστά, ἕξω ζητεῖ ταῦτα τῶν τῆς θεοσεβείας μυστηρίων καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ θεοῦ, ὥσπερ οὖν καὶ τὰ μὴ λίαν πονηρά. ἐὰν γὰρ ἔλθῃ ἐπὶ τὴν μαθητείαν αὐτήν, πρὸ προσώπου ναοῦ κυρίου ἐστὶ σῦκα χρηστά λίαν (οἷα ποιεῖν

5 Joh. 10, 8. — 10 Röm. 2, 21. — 13 ff. Vgl. Hier. Comm. 1010: Duos co-
 phinos . . . quidam interpretantur in . . . gehenna et regno coelorum. — 13 ff. Vgl.
 Hom. 8, 2. — 14 Vgl. I Kor. 15, 49. — 15 Gen. 3, 19. — 16 Joh. 4, 14. — 18 Vgl.
 Psal. 103, 26. — 18 f. Vgl. I Kor. 15, 41. — 20 I Kor. 15, 42.

3 ἔχει τοῦτο ≡ ≡ ≡ c αὐτὸ κατέχει ο | 4 ψυχῇκεκηλιδωμένη c | 10 κηρῶσων
 ο | 13 γὰρ] < c | 20 οὕτως] 1. οὕτω καὶ? | 22 σῦκων εἶναι πονηρῶν c | σῦκον (so
 stets) ο | 23 ἢ] < ο | 24 ἐξ] < ο | 25 αὐτόν Gh αὐτὸ co | 26 ζητῇ τις] ζητῆς ο |
 27 θεοσεβείας c ο¹ a. R. θεογνωσίας ο* i. T. | 29 προσώπου] + τοῦ c.

οἶδε Χριστός) ἢ πονηρά· οὐδὲ γὰρ τὸ ἕξω πονηρὸν σῦκον ἐξέβαλε τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ εἰς τὰ ὀπίσω. περὶ τὸν ναὸν τοίνυν τοῦ θεοῦ καὶ τὰ θεῖα δόγματα δύο κάλαθοι κεῖνται. καὶ οἶδεν ὁ ἐκλεγόμενος, πῶς ἕκαστον κατατάσσει, μὴ ἀνεχόμενος πονηροῦ σύκον
 5 ποιότητα τοῖς λίαν ἐγκαταμίξει χρηστοῖς (»μικρὰ γὰρ ἔξυμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖς) οὐδὲ μὴ τούναντίον. καὶ τάχα ὁ κάλαθος τῶν σύκων τῶν πονηρῶν ἢ γέεννά ἐστι τοῦ αἰωνίου πυρός, ὁ δὲ τῶν χρηστῶν ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

- 10 Ἄλλὰ πότε τοὺς καλάθους ὁ προφήτης ἑώρακεν; μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, φησὶν. ἔαν γὰρ ἴδης τὴν ἐπιδημίαν τοῦ σωτήρος καὶ τοῦ λαοῦ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀλλοτρίους φύσει καὶ ἕξω τῆς Ἰερουσαλῆμ νῦν διὰ τὴν πίστιν τὴν εἰς θεὸν καὶ γλυκύτητα 304 τῆς ἀληθείας γινομένους σῦκα χρηστά, ὄψει τὸν κάλαθον τῶν
 15 χρηστῶν σύκων· ἔαν δὲ τοὺς ἐκ περιτομῆς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ταύτην θεάσοιο, τῶν πονηρῶν ὄψει καὶ ἀβρώτων σύκων τὸν κάλαθον. οὐκ ἄρκει δὲ χρηστὰ λίαν εἶναι τὰ σῦκα, ἀλλὰ καὶ τοῖς πρωτόμοις ὁμοιωσθαι προσήκει· ὄψιμον γὰρ σῦκον οὐκ ἔστιν ὃ παραβάλλεται ὁ σφζόμενος.

20

Nr. XXIII. Jerem. 24, 6.

- (98) Ὁ Χριστός οἰκοδόμος καὶ ἀρχιτέκτων, περὶ οὗ ἐν προφήταις λέλεχται· οὗτος οἰκοδομήσει τὴν πόλιν μου, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ μου ἐπιστρέψει. φησὶν οὖν ὁ κύριος· καὶ οἰκοδομήσω αὐτοὺς καὶ οὐ μὴ καθελῶ. ἀγαθὸς γὰρ ὢν ὁ θεός
 25 οἰκοδομήματά τινα καθαιρεῖ· δεῖ γὰρ τὴν ἐν ἡμῖν οἰκοδομὴν τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων καταλυθῆναι καὶ οὕτω ναὸν οἰκοδομηθῆναι θεῷ ἐξ ἀρετῶν τε καὶ δογμάτων ὀρθῶν, ἵνα καὶ ὀφθῇ ἡ δόξα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ. ἔστι δὲ καὶ γεωργὸς καταφυτεύων καὶ ἐγκεντρίζων οὐς ἀξίον. φησὶ γὰρ ὁ σωτὴρ ὡς ῥίζα τοὺς κλάδους πάντας ἀνέχων·
 30 »ἐγὼ εἰμι ἢ ἀμπελος ἢ ἀληθινή, ὑμεῖς τὰ κλήματα, ὁ δὲ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστιν. πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μένον καὶ ποιοῦν καρπὸν καλόν, ὁ πατήρ μου καθαιρεῖ ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ· πᾶν δὲ

5 I Kor. 5, 6. — 7 Vgl. Matth. 5, 22 25, 41? — 11 Vgl. Olymp. (Gh II, 588): οἰκειότερον ἐπὶ τῆς τοῦ χριστοῦ ἐλευθερίας (ἴσ. ἐλευσίως) νοήσεις τοῦτο. — 22 Jes. 45, 13. — 25 ff. Vgl. in Jerem. Hom. 1, 16. — 26 Vgl. Matth. 12, 43. 44? — 27 Vgl. Jes. 6, 1? — 28 f. Vgl. Röm. 11, 17. 18. — 30 Joh. 15, 1. 2. 5. 6 (vgl. Matth. 3, 10 7, 19 Luk. 3, 9).

4 καταστήσει ο | 10 ἑώρακεν] τεθέσται ο | 16 τὸν πονηρὸν ὄψη ο | 18 ὁμοιωσθαι ο | 25 καθαιρεῖ ο | τὴν .. οἰκοδομὴν l τῆς .. οἰκοδομῆς co | 28 ἔστι c¹ο ἐπι c* ἐτι l | 31 ὁ c²l < c*ο.

Origenes III.

14

κλήμα ἐν ἐμοὶ μένον μὴ φέρον δὲ καρπὸν, ὁ πατήρ μου ἐκκόπτει καὶ εἰς πῦρ αὐτὸ βάλλει. οὐκ ἐν ἐθνικοῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς πιστοῖς ἐστι τὸ ἐν αὐτῷ μένον καὶ μὴ φέρον καρπόν· οἷός ἐστιν ὁ λέγων εἶναι πιστὸς καὶ πλημμελῶν ἐπ' ἀδείας, ὅστις εἰκότως ἐκκόπτεται·
 5 καθαίρει δὲ τὸ καρπὸν φέρον, ἵνα κἄν τι παρορῶ ὡς ἄνθρωπος διορθώσειεν.

Nr. XXIV. Jerem. 25, 14.

(99) Ταύτην, ὡς ἐλέγομεν, οἱ μὲν ἑβδομήκοντα τῶν κατὰ τῶν 312
 ἐθνῶν ὀράσειον προὔταξαν· οἱ δὲ Λοιποὶ τοῦναντίον. Αἰλλὰ μ δὲ ἔθνος
 10 Ἀραβικὸν πρὸς τῇ ἐρυθρῇ κείμενον θαλάσῃ.

Nr. XXV. Jerem. 25, 14—16.

(100) Ἐφρόνονν γὰρ ἐπὶ τοξεία, μὴ μαθόντες ψάλλειν· οὐ γὰρ
 ἐπὶ τὸ τόξον μου ἐλπῶ, καὶ ἡ ὄμοφαία μου οὐ σώσει με. ἔθνη
 δὲ πανταχόθεν ἀπειλεῖ κινεῖν ἐπ' αὐτόν, ὅθεν ἀνέμους ἐκ τῶν ὅθεν
 15 ὠρῶντο καλεῖ. || (101) Ἐκαστος ἡμῶν ἀναλόγως τῇ καταστάσει ἢ 313
 Αἰλαμίτης ὁμώνυμος ἐστὶν ἢ Ἰδουμαῖος ἢ Μωαβίτης ἢ Αἰγύπτιος ἢ
 Ἰσραηλίτης. δυνατὸν δὲ μεταβάλλειν ἐξ ἑτέρου ἔθνος εἰς ἕτερον
 κρείττον ἢ χεῖρον· τὰ ψυχικὰ γὰρ ἔθνη μεταπίπτειν οἶδεν εἰς ἄλ-
 ληλα. πλὴν ἕκαστος ἡμῶν ἀναλόγως οἷς ἐθυσάρισε λίσταται τὸ τῆς
 20 ὀργῆς κυρίου ποτήριον ἀκράτου ἢ κεκερασμένης· πάντες γὰρ ἡμάρ-
 τομεν πλέον ἢ ἔλαττον. ὡς δὲ Ἰσραὴλ ἐπώνυμος γέγονεν ᾧ πεποί-
 ηκεν, ἰσχύσας πρὸς τὸν θεὸν ἐν τῇ πάλλῃ, οὕτω τινὲς εἰσι Παραβε-
 βλημένοι Ψεκτοὶ Αἰλαμίται· οὕτω γὰρ ἐρμηνεύονται. παραβάλλον-
 25 ται δὲ οὗς κατὰ τὸν ἀπόστολον παρέδωκεν ὁ θεὸς εἰς ἀδόκιμοι,
 καὶ Παῦλος εἰπών· »ἵνα μηκέτι ὦμεν κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερό-
 μενοι παντὶ ἀνέμῳ διδασκαλίας ἐν τῇ κυβία τῶν ἀνθρώπων, πρὸς
 τὴν μεθοδίαν τῆς πλάνης«. περιφέρεται δὲ παντὶ ἀνέμῳ ὁ Παρα-

12 Psal. 42, 7. — 16/17 Vgl. Jerem. 25, 14 26, 2 29, 8 31, 1 37, 4. — 19ff. Vgl. Hom. 12, 2. — 20 Vgl. Psal. 74, 9 Jerem. 32, 1. — 21 Vgl. Gen. 32, 24. 28. Vgl. Philo de migr. Abr. I, 467 M: παλαιόντος γὰρ καὶ κοινομένου καὶ πτεροῦζοντος Ἰακώβ ἐστιν ὄνομα, οὐ νεκροῦτος· ὅταν δὲ τὸν θεὸν ὄραν ἰκανὸς εἶναι δόξας Ἰσραὴλ μετονομασθῇ κτλ., u. ὅ. Vgl. auch Onom. sacra sub Ἰακώβ u. Ἰσραὴλ. — 22. 23. 28 Vgl. Onom. sacra I, 186, 1: Αἰλαμίται παραβλέποντες [sic] I, 56, 29: Aelamitae adpositi sive conlati aut objecti. — 24 Vgl. Röm. 1, 28. 26. — 26 Eph. 4, 14.

1 κλήμα] + τὸ ο | καρπὸν δὲ μὴ φέρον ο | 2 ἐμβάλει ο | 4 ὅστις τε ἰκότως ο | 6 διορθώσειεν c¹ ο διορθώσεται c* | 12 τοξεία co | 13 τὸ τόξον] τῷ τόξῳ c | 16 ἐλαμίτης c | ὁμώνυμος] < c*, a. R. c¹ ὁμώνυμ ο | 20 ποτήριον τὸ τῆς ὀργῆς πῶ ο | 22 περιβεβλημένοι c | 23 ἐλαμίται c | 24 δὲ] < ο | παραδέδωκεν ο | 25 ἀνεμοὶ καὶ ἀνέμοις co | 26 κλυδονιζόμενοι ο | 27/28 ἐν τῇ μεθοδίᾳ c.

βεβλημένος, εἴτε διδασκαλίας εἴτε θυμοῦ εἴτε ἐπιθυμίας. ἀνεμοὶ δὲ τέσσαρες γενικοί, ταράσσοντες τὴν ἀνθρώπου ψυχὴν, ἐπιθυμία, φόβος, ἡδονή, λύπη, οἷς Αἰλαμίτης ἐκ τοῦ θεοῦ καταλειφθεὶς παραδίδοται. ἀλλὰ τί τὸ τόξον Αἰλάμ, ἐν ᾧ ἡ ἀρχὴ τῆς δυναστείας, αὐτὸς ἔφη μελωδῶν ὁ Δαβὶδ· »ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον, ἠτοίμασαν βέλη εἰς φαρέτραν, τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ«.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Ἄλλ' ὁ σωτὴρ ἐπιδημήσας τοὺς τέσσαρας ἀνέμους ἐπὶ τοὺς Αἰλαμίτας ἐπήγαγε κνκλοῦντας ἡμᾶς, ἵνα τούτους διασκορπίσειε. παραδίδονται γὰρ δυνάμεις ἀντικείμεναι δυνάμειν ἐτέραις ἀντικειμέναις εἰς κόλασιν, ὡς ὁ Φαραὼ τῷ Ναβουχοδονόσορ· καὶ ὄφεις γὰρ ἰοβόλους εἰ κατακλείσεις, ὑπὸ τῶν δυνατωτέρων οἱ ἀσθενεῖς ὑπὸ λιμοῦ κατεσθίονται, ἕως οὗ ὁ πάντων ἰσχυρότατος πληρωθεὶς ὑπὸ τῶν ὄφειων οὓς κατεδήδοκεν, ὁ καλούμενος γένηται βασιλίσκος, ἴδων ἔχων ἐκ μόνης θεᾶς καρποφόρον δένδρον ξηραίνοντα. οὕτως αἱ πονηραὶ δυνάμεις ὑπ' ἀλλήλων κολάζονται, μέχρι καταλειφθῆ τελευταῖον ὁ »ἔσχατος ἐχθρὸς Χριστοῦ θάνατος, βασιλίσκος περὶ οὗ φησιν· »ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήση«. ὁ γὰρ Χριστὸς ἰσχυρότερος ὢν τοῦ βασιλίσκου, ἐπιβέβηκεν αὐτῷ καὶ δέδωκεν ἡμῖν »ἕξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφειων καὶ σκορπίων«.

Nr. XXVI. Jerem. 27, 16.

(102) Ἔστι τις ἀνὴρ Βαβυλώνιος καὶ νήπιον Βαβυλώνιον, καὶ δεῖ πρὸς τούτους ἀγωνίζεσθαι, τουτέστιν ἢ πρὸς μεγάλη ἢ πρὸς νῦν ἀρχόμενα πάθη. πλὴν μακάριος, ὃς ἂν κρατήσας ἐδαφίσῃ πρὸς τὴν πέτραν || (τὸν Χριστὸν) τὰ νήπια Βαβυλώνας, πρὶν εἰς ἄνδρας προέλθωσιν. ἔτι δὲ μακαριώτερον ἐξολοθρεῦσαι Βαβυλώνιον 314

5 Psal. 10, 2. — 12ff. Vgl. Pseudoeustath. l. c. 44 ed. Al.: ἐὰν ὄφεις πλείονες κατακλεισθῶσιν ὁμοῦ καὶ λοιμώξωσιν [sic] . . . ἕκαστος τὸν πλησίον κατεσθίει. καὶ ὁ ἰσχυρότερος ἀναλίσκων ὄφεις [l. ὄφεις] τὸν ἀσθενέστερον καὶ πληρωθεὶς πάντων τῶν ὄφειων ἰοῦ, ὦν κατεδήδακε [sic], βασιλίσκος γίγνεται ἴδων ἔχων χαλεπώτατον, ὡς καὶ ἀπὸ μόνου τοῦ ὀφθαλμοῦ θανατοῦν. — 18 Vgl. I Kor. 15, 26. — 19 Psal. 90, 13. — 20 Luk. 10, 19. — 23 Vgl. Hom. 21, 6 = lat. III, 6 (Lo 15, 403 MPL XXV, 615): Nuper diximus de parvulis Babyloñiis, de viris Babyloñiis, de semine Babyloñio. — Vgl. Psal. 136, 9. — 25 Vgl. Psal. 136, 9. — 26 Vgl. I Kor. 10, 4.

3 ἔλαμίτης c | 6 ἠτοίμασαν c | 10 ἔλαμίτας o | ἐπήγαγε c | 13 εἰ κατακλείσεις cod. Vat. gr. 1153/54 ἢ κατάκλεισις c ἢ κατάκλισις o | 13 οἱ < c | 14 ὑπὸ] ἰοῦ Koetschau nach Pseudoeustath. | 16 ξηραίνονται o | 17 τελευταῖον o | 27 μακαριώτερον o.

σπέρμα, λογισμὸν δηλονότι Συγχυτικόν (ἐναντίον δὲ τούτου σπέρμα περὶ οὗ λέλεκται· »μακάριος ὃς ἔχει ἐν Σιών σπέρμα« καὶ »μακάριοι οἱ σπείροντες ἐπὶ πᾶν ὕδωρ, οὗ βοῦς καὶ ὄνος πατεῖ«). οὐ μόνον ἄνδρα τινὰ οὐδὲ παιδίον, ἀλλὰ καὶ μόνον σπέρμα· δύναται
 5 γὰρ καρποφορεῖν γεωργοῦμενον. ποῖον δὲ τὸ ὕδωρ, ἐφ' ὃ σπείρειν δεῖ τὸ καλὸν σπέρμα; τὸ τῆς παλιγγενεσίας λουτροῦν. ἐκεῖ »βοῦς καὶ ὄνος πατεῖ«, βοῦς ὁ καθαρὸς καὶ Ἰσραηλίτης, ὄνος ὁ ἐκ γένους ἀκάθαρτός τε καὶ ἐθνικός. σύμβολα δὲ τὰ ζῶα ταῦτα τοῦ τε καταγελλομένου λόγου τοῖς Ἰσραηλίταις καὶ τοῦ κεκηρυγμένου τοῖς ἔθνεσιν.

10

Nr. XXVII. Jerem. 27, 16.

(103) Κατέχει δὲ δρέπανον ὁ Βαβυλώνιος οὐκ ἐπὶ τῷ σῶσαι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ἐκτεμεῖν τῆς γῆς τῆς ἁγίας καὶ θερίσαι ἐκκλησίας· ὃν πρὶν τοῦτο παθεῖν ὀλοθρεύσωμεν, τοὺς τῶν αἰρετικῶν ἐξαφανίσαντες λόγους. οἷος ἦν ὁ Παῦλος λέγων· »ἐν ἐτοιμῷ ἔχοντες ἐκδικῆσαι
 15 πᾶσαν παρακλήν«, ὁ λέγων· »πᾶν ὕψωμα ἐπαιρούμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ καθαιροῦντες«. εἶτα μαρτυρεῖ τῷ Ἑλληνικῷ λόγῳ δύναμιν, ὡς πάντα τὰ ἔθνη τούτω παραχωρεῖν ἀποδεικτικῷ πωσ εἶναι δοκοῦντι.

Nr. XXVIII. Jerem. 27, 17.

(105) Πρόβατόν φησιν ὡς ἐνὸς πεπλανημένου. καὶ ἐν εὐ-
 ἀγγελίῳ δὲ φησιν· »ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἦλθεν ἐκζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός«. καὶ ἐν τῇ παραβολῇ δὲ ἐν ἐκ τῶν ἑκατὸν ἀπόλετο
 μόνον, ὅπερ ἦλθεν εὔρειν ὁ ἐπιδημήσας ποιμὴν, ὃς καὶ ἐπὶ τῶν ὁμῶν ἀναλαβὼν ἀπέδωκε τῷ ἀριθμῷ τῶν ἐνενήκοντα καὶ ἐννέα. »οἱ γὰρ
 25 πάντες ἐν || σῶμά ἐσμεν« καὶ ἐν πρόβατον· ὁ μὲν τίς ἐστι πούς, ὁ 315
 δὲ κεφαλή, ὁ δὲ ἄλλο τι, ὁ δὲ ποιμὴν ἐλθὼν συνήγαγεν ὀστέον πρὸς ὀστέον καὶ ἁρμονίαν πρὸς ἁρμονίαν· καὶ ἐνώσας ἀνέλαβεν ἐπὶ τὴν χώραν αὐτοῦ. ἡ δὲ ἐνότης γίνεται δι' ἀγάπης καὶ ἀληθείας καὶ

1 Vgl. Onom. sacra I, 174, 91: Βαβυλὼν σίγγησις u. ὄ. — 2 Jes. 31, 9. — 2. 6 Jes. 32, 20. — 14 II Kor. 10, 6. — 15 II Kor. 10, 5. — 21 Luk. 19, 10. — 22 ff. Vgl. Luk. 15, 3—5 (Matth. 18, 12f.). — 24 Vgl. I Kor. 10, 17. — 26 Vgl. Ezech. 37, 7. Zur Form d. Citats vgl. Sel. in Psal. 21, 15: ὁ δὲ ἐν τῷ τελείῳ θεός συνάγει ὄστον πρὸς ὄστον καὶ ἁρμονίαν πρὸς ἁρμονίαν u. Euseb. h. e. 10, 3, 2.

4 καὶ c | 5 δ] ὦ c | 6 λουτροῦ c | 7 Ἰσραηλίτης] + καὶ ο | 11 Κατέχει] vorher τοῦ αὐτοῦ c | 11 τῷ] τὸ c | 12 γῆς τῆς ἁγίας] ἁγίας γῆς ο | καὶ θερίσαι c* (a. R. ἐκκλησίας c¹) καὶ θερίσαι τῆς ἐκκλησίας ο | 13 ὀλοθρεύσωμεν c | 14 ἐν ἐτοιμῷ ο ἐτοιμῶς c (vgl. NT cod. D*) | 17 ἀποδεικτικῷ ο | 22 τῇ δὲ παραβολῇ ἐν ο | 23 εὔρει ο | 27 ὄστον ο | 28 τὴν χώραν] l. τῶν χειρῶν? τῶν ὁμῶν Riedel (vgl. Z. 23).

προαιρέσεως ἀγαθῆς. τῷ ἰδίῳ μὲν οὖν λόγῳ πάντας ἤνωσεν. εἰ δέ
 τινες ἀπειθοῦντες ἐφάνησαν, ἀνίατον τὸ πάθος ἐκτήσαντο. εἰς οὖν
 ὁ πᾶς Ἰσραηλίτης κατὰ τὴν συγγένειαν τὴν ἀληθινήν, »οἱ γὰρ πάντες
 ἐν σῶμά· ἐσμεν καὶ εἰς ἄρτος καὶ τοῦ ἐνὸς μετέχομεν πνεύματος.
 5 πλανώμενον δὲ πρόβατον ὃ μὴ τυγχάνων τῆς τοῦ καθήκοντος
 θήρας ἐν τε λόγῳ καὶ πράξει, ἢ τῷ μὴ ζητεῖν ἢ τῷ μὴ εὐρεῖν. ὃ
 δὲ εἰδὼς καὶ ποιῶν τὰ τῆς ἐπιγνώσεως οὐ πλανᾶται· ὃ δὲ πλανώ-
 μενος ὑπὸ λέοντων ἐξωθεῖται. »ὁ« γὰρ »ἀντιδικὸς ἡμῶν διά-
 βολος ὡς λέων ὠρόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίη«. ἤδη δὲ
 10 καὶ »σκύμνοι λέοντος ὠρόμενοι ἀρπάσαι καὶ ζητῆσαι παρὰ θεοῦ
 βρωσῶσι αὐτοῖς« ἐπιβουλεύουσι τοῖς δικαίοις, βουλόμενοι ἐξῶσαι
 ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ὀρῶν τῆς εἰρήνης. ἀλλ' ὡς Δαβὶδ λαβὼν τοῦ πό-
 γωνος τὸν λέοντα ἐπνίξεν, οὕτω τὸν πνευματικὸν Δαβὶδ, τὸν Χρι-
 στὸν, ἐξαιτήσωμεν λαβόντα τὸν λέοντα καὶ πᾶν τὸ τῶν θηρίων
 15 συνέθριον ἀνελεῖν. δύο δὲ νῦν λαμβάνει λέοντας γενικούς, τὸν τε
 Ἀσσύριον καὶ τὸν Βαβυλώνιον. κατὰ τὴν ἱστορίαν τὴν ἐν τῇ
 τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν δύο εἰσὶν· ὁ μὲν γὰρ Ἀσσύριος ἀπόκτισε
 τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ »εἰς Ἀσσυρίους ἕως τῆς σήμερον«, ὁ δὲ Βαβυλώνιος
 τοὺς υἱοὺς Ἰούδα »εἰς Βαβυλῶνας«. πλὴν οὐκ ἔφη νῦν πρῶτος καὶ
 20 δευτέρος, ἀλλὰ πρῶτος καὶ ἔσχατος. πρῶτος γὰρ λέων ὁ ἀντι-
 ζείμενος διάβολος, αὐτὸς ὁ »ἄνθρωποκτόνος«· τελευταῖος δὲ ἐπὶ συν-
 τελείᾳ τοῦ αἰῶνος »ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας,
 ὁ ἐπαιρούμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα».

Nr. XXIX. Jerem. 27, 17—19.

25 (106) Οὐ δύναται ὁ Ἰσραὴλ ἀποκαταστήναι εἰς τὴν νομὴν
 αὐτοῦ, ἐὰν μὴ πάθωσιν οἱ δύο βασιλεῖς ἃ δεῖ παθεῖν ὑπὲρ τῆς
 τῶν πεπονθότων κακῶς ἐκδικήσεως. μὴ πάντως δὲ ἐπὶ τὸν διά-
 βολον ἢ τὸν ἀντίχριστον ἐκλάβης τὸν λόγον· ἐν ἐμοὶ γὰρ ἀναιρε-
 θήτω »συντριβόμενος ὁ σατανᾶς ὑπὸ τοὺς πόδας μου ἐν τάχει«. ὅταν
 30 δὲ ἀνέλῃ τοὺς δύο τούτους καὶ τοὺς μεταξύ, ἀποκαταστήσει τὸν
 Ἰσραὴλ εἰς τὴν νομὴν αὐτοῦ· ὅτε καὶ νεμήσεται ἐν τῷ Καρ-

3 Vgl. I Kor. 10, 17. — 5 ff. Vgl. Hom. 5, 16. — 8 I Petr. 5, 8. — 10 Psal. 103, 21. — 12 ff. Vgl. I Sam. 17, 34. 35. — 18 Vgl. II Kōn. 17, 23. — 19 Vgl. II Kōn. 25, 7? 11. — 21 Vgl. Joh. 8, 44. — 22 II Thess. 2, 3. 4. — 29 Vgl. Rōm. 16, 20.

1 ἀγαθῆς] ἀγάπης ο | 6 τῷ^{1 u. 2}] τὸ c | 8 ὑπὸ] ἀπὸ c | 9 καταπίη cod. Vat. gr. 1153/54 καταπίει c καταπιεῖν ο | 10 θεῶ c | 12 ὡς ὁ δᾶδ ο | 13 χορηστὸν ο | 14 ἐκζητήσωμεν c | 17 ἀπόκτισε l ἀπόκησε co | 28 ἐκλάβης l ἐκλαμβάνης c* ἐκλάβοις c¹ ο | 28/29 ἀναιρέθη τὸ συντριβόμεν ο | 30 τοὺς² l τοῖτους co | ἀποκαταστήσει cod. Vat. gr. 1153/54 ἀποκαταστήσει l ἀποκαταστήσαι co | 31 ὅτε co τότε l.

μήλω καὶ τῇ Βασάν καὶ ἐν ὄρει Ἐφραΐμ καὶ ἐν Γαλαάδ. τοσούτων τόπων ὄντων τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς γῆς τῆς κληρονομουμένης, ταῦτα μόνον ὠνόμασεν.

Nr. XXX. Jerem. 27, 23.

- 5 (107) Σφύραν τὴν Βαβυλῶνα καλεῖ, ταῖς ἰδίαις πλεονεξίαις τοὺς ἐπὶ γῆς κατατρίψασαν. ὅτε δὲ τὸν θεῖον νεὼν ὁ Σολομὼν κατεσκεύαζεν, ἐν ἐπαίνῳ τῶν Βασιλειῶν ἢ τρίτῃ φησὶν ὅτι »σφύρα καὶ πέλεκυς οὐκ ἠκούσθη ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ. οἶκος δὲ ἢ ἐκκλησία θεοῦ, ἐν ἣ ἢ μὴ δεῖ ἀκούεσθαι σφύρα. ἔστι δὲ σφύρα πάσης τῆς γῆς ὁ διάβολος, καὶ ἔστιν ὁ μὴ φροντίζων αὐτῆς οἰοῦντις ἔβλη τυπτομένη παρ' αὐτῆς καὶ μὴ πάσχουσα. »ἰδοὺν γάρ φησιν »ἀνὴρ ἔστηκώς ἐπὶ τείχος ἀδαμαντίνου, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἀδάμας« ὅστις ἀδάμας ὑπ' οὐδεμιᾶς συντρίβεται σφύρας. καὶ ἐφεστῆκη γοῦν ὁ διάβολος || ἢ σφύρα, καὶ ὑποκείμενος ἢ δράκων »ὥσπερ ἄκμων ἀνή- 316
15 λατος«, οὐδὲν ὁ ἐν τῇ χειρὶ κυρίου καὶ ὑπὸ τὴν σκέλην αὐτοῦ ἀδάμας πείσεται. τείχος γὰρ ὁ ἅγιος ἀδαμάντινον, καὶ ἐν χερσὶ κυρίου μένων ἀπαθής, καὶ μέσος ληφθῆ τῆς τε σφύρας καὶ τοῦ δράκοντος. ὅσον δὲ τύπτεται, λαμπροτέραν αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ἐπιδεικνυσιν· ὁ γὰρ διάβολος οἶά τις λίθων ἀγνοῶν φύσιν διὰ πολλῶν
20 δοκιμάζει πληγῶν τὸν οἶον ἀδάμαντα, θεοῦ μόνου καλῶς τὴν τούτων φύσιν εἰδότος. εἰ σφύρα μὴ ἦν, »σάλπιγξ ἑλατή· ἢ κατὰ τὸν νόμον οὐκ ἦν, διεγείρουσα ἐπὶ τὰς ἐροτὰς τοῦ θεοῦ ἢ παροξύνουσα εἰς πόλεμον τοὺς ἀκούοντας. τοιοῦτον ἐποίησε τὸν Παῦλον διὰ πειρασμῶν ποικίλων ἢ σφύρα, μηδὲν μὲν ἐξ αὐτῆς παθόντα, μεγάλη
25 δὲ φωνῆ πρὸς τὸν τῆς κακίας διεγείροντα πόλεμον. ἐργάζεται μὲν οὖν ἢ σφύρα τὸν πειρασμὸν, ὑπηρετεῖ δὲ τῇ σφύρα ὁ ἀπὸ τοῦ Κάιν »σφυροζόπος, ὁ χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ σιδήρου«. τοιοῦτος ὁ ἐπὶ τοῦ σωτήρος Ἰούδας καὶ οἱ »σταύρου, σταύρου αὐτόν« κεκραγότες, διὰ τῶν τοιούτων ὑπηρετοῦντες τῇ σφύρα.

5 Vgl. Olymp. (Gh II, 886): ἡ σφύρα πάσης τῆς γῆς ἢ τὴν οἰκουμένην συντρίψασα Βαβυλῶν. — 7 Vgl. I Kōn. 6, 12. — 11 Amos 7, 7. — 13 Vgl. Xenocrates bei Hieron. Comm. in Amos 7, 7. — 15 Vgl. Hiob 41, 15. — 21 Vgl. Hom. 5, 16. — 21 ff. Vgl. Num. 10, 2. 8. 9. — 27 Gen. 4, 22. — 28 Vgl. Joh. 19, 15.

5 ff. Vgl. hierzu Cat. Regn. (siehe unten) u. Hom. 21, 1 = lat. III, 1 (Lo 15, 389 ff. MPL XXV, 606 ff.) | 5/6 Σφύραν—κατατρίψασαν] < H w. e. sch. | 5—8 Σφύραν—θεοῦ] < Cat. Regn. | 5 σφύρα ο | 8 ἐκκλησία] + τοῦ Cat. Regn. | 9 ἀκούσθηναὶ σφύραν Cat. Regn. | σφύρα c¹ ο σφύραν c* | 12 ἐπὶ] + τοῦ Cat. Regn. | 14 ἢ] < Cat. Regn. | 15 σκέλην] ἐπισκοπήν ο Cat. Regn. | 16 πεσεῖται ο | χερσὶ] χειρὶ Cat. Regn. | 17 μένον ἀπαθής Cat. Regn. | 18 ὕψω Cat. Regn. | ἐπιδείκνυσιν c¹ ο ἐπιδείκνυται c* | 20 τούτου Cat. Regn. | 21—29 εἰ—σφύρα] < Cat. Regn. | 21 ἦν] ἦν ο ἦ c esset H | 29 ὑπηρετοῦντες] ὑπηρετούντων c o.

Nr. XXXI. Jerem. 27, 25.

(108) Σκευή ὀργῆς καὶ ὁ ἀπόστολος οἶδε »κατηρτισμένα εἰς ἀπόλειαν, ἵνα γνωρίσῃ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπὶ σκευῇ ἐλέους«. πάντας γὰρ ἀνθρώπους εἰς δύο ταῦτα διείλε σκευή, τὰ μὲν 5 ὀργῆς, τὰ δὲ ἐλέους· τὰ μὲν οἷος ὁ Φαραὼ καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, τὰ δὲ οἷος ὁ Παῦλος καὶ οἱ πιστεύσαντες. ἀλλὰ τίς ὁ θησαυρὸς κυρίου. ἐν ᾧ τὰ σκευῇ τῆς ὀργῆς; ἴσως ἡ ἐκκλησία, ἐν ἣ τοιοῦτοι πολλακίς λανθάνουσιν. ἔσται δὲ καιρὸς, ὅτε ἀνοίγει τὴν ἐκκλησίαν. νῦν γὰρ κέκλεισται, καὶ τὰ σκευῇ τῆς ὀργῆς μετὰ τῶν σκευῶν τοῦ ἐλέους 10 νέμεται, καὶ τὰ ἄχρῳ μετὰ τοῦ σίτου εἰσὶ, καὶ ἐν μιᾷ σαγήνῃ οἱ τε ἀπόβλητοι καὶ οἱ ἐκλεκτοὶ ληθῆς. ἀνοίγει δὲ τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ ὁ κύριος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως, ὅτε τῶν σκευῶν τῆς ὀργῆς ἐκβαλλομένων, ὁ ἐλέους σκευὸς ὑπάρχων εἰποι ἂν εἰκότως· ἐξῆλθον ἀφ' ἡμῶν, οὐ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν. τὰ δὲ ἔξω τοῦ θησαυροῦ 15 ἁμαρτάνοντα σκευῇ οὐπω σκευῇ ὀργῆς ἐστίν, ἀλλ' ἐλάττονα· δοῦλοι γὰρ εἰσὶ μὴ εἰδότες τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτῶν καὶ μὴ ποιῶντες αὐτό. σκευῇ τοίνυν εἰδὼν ἀπλῶς εἰς ἄλλα τηρούμενα.

Nr. XXXII. Jerem. 27, 28.

(109) Ἐξουσι, φησί, τῶν ἀρχμαλώτων τινὲς τῆς Ἰουδαίας, εὐαγ- 20 γελιζόμενοι τὴν κατὰ Βαβυλῶνος ἐκδίκησιν. λέγοι δ' ἂν καὶ περὶ τῶν ἐξ εἰδωλολατρείας ἐπιστροφόντων, ἣν καλεῖ Βαβυλῶνα· οἵτινες ἐλθόντες εἰς Σιών, τὸ Σκοπεντήριον, τὴν ἐκκλησίαν, τὴν παρὰ κυρίου θεοῦ ἡμῶν ἐκδίκησιν ἀναγγέλλουσιν.

Nr. XXXIII. Jerem. 27, 29.

(110) Οἱ μὲν ἐν Βαβυλῶνι πολλοί, οἱ δὲ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐλά- 25 χιστοὶ. εἴρηται γάρ· οὐ παρὰ τοῦτο ἠγάπησεν ὑμᾶς || κύριος ὁ θεὸς 317 ὑμῶν, παρὰ τὸ εἶναι πολλοστούς· ὑμεῖς γὰρ ἔστε ὀλιγοστοὶ παρὰ

2 Röm. 9, 22. 23. — 10 Vgl. Matth. 3, 12 Luk. 3, 17. — Vgl. Matth. 13, 47—49. — 14 Vgl. I Joh. 2, 19. — 16 Vgl. Luk. 12, 47. 48. — 22 Vgl. Onom. sacra I, 174, 90: Σιών σκοπεντήριον κτλ. u. ὄ. — 26 Deut. 7, 7.

2 ff. Vgl. Hom. 21, 3 = lat. III, 3 (Lo 15, 396 f. MPL XXV, 611) | 4 ἐλεέους c (ς in Ras.) ἐλέον o | εἶλε c | 5. 9 ἐλέους c (ς in Ras.) ἐλέον o | 8 ἔσται l ἔστι co | 9 κέκλεισται — σκευῇ] κέκλειται κατασκευῇ o | 10 καὶ²] < o | 13 ἐλέον o | 16 δοῦλοι] δηλοὶ o | 19 ff. Vgl. Hom. 21, 6 = lat. III, 6 (Lo 15, 402 MPL XXV, 614) | 19/20 Ἐξουσι — ἐκδίκησιν] < H | 19 τῆς Ἰουδαίας] εἰς Ἰουδαίαν o | 20 λέγει c | 25 ff. Vgl. Hom. 21, 6 = lat. III, 6 (Lo 15, 402 MPL XXV, 605) | 27 πολοστούς c (λοστο in Ras.) | 27 ἔσται o.

πάντα τὰ ἔθνη. >ὀλίγοι< γὰρ ὄντως >οἱ σφζόμενοι καὶ διὰ τῆς
στενῆς εἰσερχόμενοι θύρας. παραγγέλλεται δὲ πᾶς ἐπὶ τὴν >πλατεῖαν
καὶ εὐρύχωρον< Βαβυλῶνα τόξον ἐντείνων, μηδένα ταύτης περι-
ποιήσασθαι.

5

Nr. XXXIV. Jerem. 27, 29—32.

(111) Ὅσους τις ἔχει λογισμοὺς ἀνθεστηζότας θεοσεβεία, πολλοὶ
εἰσὶ Βαβυλώνιοι οὓς ἀναιρετέον ἀμαρτωλοὺς ὄντας τῆς γῆς. ἐξ
ᾧν ὁ καθαρεύσας ἐν τῇ πόλει γίνεται τοῦ θεοῦ τοῦ ἐκδικουῦντος τῆς
Βαβυλῶνος τὴν ὕβριν· ᾧετο γὰρ οἰκεία δυνάμει κεκρατηκέναι καὶ
10 κατηλαζονεύετο τοῦ θεοῦ. ἐμπροσθέντος γὰρ τοῦ ναοῦ, τὰ σκευή
τὰ ἱερὰ ταῖς παλλακαῖς εἰς χρῆσιν ἐδόθη. διόπερ πυρὶ τὸ ἄκαρπον
ἔθνος καθάπερ δὴ τινα θρυμὸν κατηνάλωσε. ταύτη τοί φησιν·
ἰδοὺ ἐγὼ ἐπὶ σὲ τὴν ὕβριστριαν, λέγει κύριος τῶν δυ-
νάμεων.

15

Nr. XXXV. Jerem. 28, 8.

(112) Προφητεῖε τὴν συντέλειαν ἀθρόως γεννηθησομένην· >ὥσπερ
γὰρ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ κατακλυσμοῦ< καὶ >ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Αὐτ<
τὰ βιωτικά πάντες ἐποίουν, >ἕως ἤλθεν ὁ κατακλυσμός καὶ τὸ πῦρ
καὶ ἤρην ἅπαντας, οὕτως ἔσται τὸ τῆς συντελείας αἰφνίδιον. οὗ δὴ
20 σύμβολον ἦν ἡ ἀθρόως πεσοῦσα φωνῆ καὶ μόνῃ σαλπίγγων Ἰερικῶ.
καὶ παρὰ τὸν καιρὸν δὲ τοῦ σωτηρίου πάθους ἄφρων ἔπεσε Βαβυ-
λών, Χριστοῦ τὰ περὶ τῶν ἐθνικῶν εἰδώλων καταργήσαντος δόγ-
ματα καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἠνθισμένου πιστεύσαντας.

Nr. XXXVI. Jerem. 28, 7.

25

(113) Χρυσοῦν ἔστι τοῦ Ναβουχοδονόσορ τὸ ποτήριον εἰς
ἀπάτην ἀνθρώπων, ἵνα δεξάμενοι πίωσιν, ὀρῶντες τὸν χρυσὸν >ὅτι
καλὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν καὶ ὄραϊον τοῦ κατανοῆσαι, τὸ δὲ κρίμα
τὸ ἐν τούτῳ μὴ λογιζόμενοι. τὰ μοχθηρὰ γὰρ αὐτοῦ δόγματα καλ-

1 Vgl. Luk. 13, 23. 24. — 2 Vgl. Matth. 7, 13. — 10f. Vgl. Dan. 5, 2. 3
(LXX Θ') — 16ff. Vgl. Matth. 24, 38. 39 Luk. 17, (27.) 28. 29. — 20 Vgl.
Jos. 6, 20. — 26 Vgl. Gen. 3, 6.

2—4 παραγγέλλεται—περιποιήσασθαι] < H w. e. sch. | 3 ἐντείνων] ἐντείνων
ο ἐπτείνειν καὶ c (?) | περιποιεῖσθαι c | 6ff. Vgl. Hom. 21, 6 = lat. III, 6 (Lo 15, 403
MPL XXV, 615) | 7 ἀναίρετε ο | 8—14 τοῦ²—δυνάμεων] < H | 12 κατηνάλωσε 1
κατανάλωσεν c o | 16ff. Vgl. Hom. 22, 11 = lat. II, 11 (Lo 15, 413 MPL XXV, 604) |
17 ἐ²] 1H < c o | 25ff. Vgl. Hom. 22, 7—9 = lat. II, 7—9 (Lo 15, 411ff. MPL
XXV, 603f.) | 26 πίωσιν] ποσὶν ο | τὸν] τὸ c.

λιλεξία κεκόσμηται, τῷ τῆς φράσεως δελεάζοντα κάλλει καὶ τῇ με-
 θόδῳ τῇ τεχνικῇ. καὶ πᾶς δὲ ποιητῆς ἄκρος εἶναι δοκῶν ποτήριον
 χρυσοῦν κατεσκεύασε, δηλητήριον ἐμβαλὼν εἰδωλολατρείας, αἰσχρο-
 λογίας, καὶ τῶν ψυχικῶν ἀπάντων κακῶν. ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐ χρυσοῦ
 5 ποτήριον προενοήσατο, μήποτε καὶ δόξη ἐκείνῳ ὅμοιον εἶναι (διόπερ
 »ἔχομεν τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν«), ἀλλὰ τῆς
 ἐν αὐτῷ σωτηρίας. τὸ δὲ χρυσοῦν ποτήριον, ἢ Βαβυλῶν,
 ὅταν ἐπὶ τὴν ἐκδίκησιν ἔλθῃ, ἐν χειρὶ κυρίου γίνεται, τῇ ἀφαιμένη
 ποτὲ τοῦ Ἰώβ, μεθύσκον πᾶσαν τὴν γῆν ἀπὸ ὀργῆς, ἀπὸ λύπης,
 10 ἐρώτων, κερνοδοξίας (ὅσα γὰρ ἁμαρτήματα, τσαῦται καὶ μέθαι),
 καθάπερ ἐξ οἴνου πάντων σαλευομένων καὶ βέβαιον ἐχόντων
 οὐδέν. ὁ δὲ δίκαιος οὐκ ἔστι γῆ· ὢν γὰρ ἐπὶ γῆς, ἔχει »ἐν οὐρανοῖς || 318
 τὸ πολίτευμα« καὶ οὐκ ἂν ἀκούσει· »γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ«,
 ἀλλ' ἐκ τῶν εἰκότων· οὐρανὸς εἶ καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀπελεύσῃ, φορεῖς
 15 γὰρ »τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουραίου«, καὶ πάγιος ἔστηκας.

Nr. XXXVII. Jerem. 28, 8—10.

(114) Εἰ δὲ Βαβυλῶν οὐκ ἀπέγνωσται (οὐ γὰρ ἂν ἔλεγεν· εἴ
 πως λαθῆσεται), ποίαν ψυχὴν ἑτέραν ἀπογνωσόμεθα; εἰ δὲ μὴ
 σέσωσται, τοῦτο γέγονε παρ' αὐτήν, ὡς τοὺς ἀρίστους λατροὺς ἀπολο-
 20 γεῖσθαι καὶ λέγειν· λατρεύσαμεν τὴν Βαβυλῶνα, καὶ οὐκ ἰάθη·
 ἐγκαταλείπωμεν αὐτήν. οὐ παρ' αὐτοὺς γάρ, οὐδὲ παρὰ τὴν
 λατρικὴν οὐδὲ παρὰ τὴν ῥητίνην τὸ μὴ ταύτην θεραπεύεσθαι.
 λατροὶ δὲ ἄγγελοι, ὑπὸ τὸν μέγαν ὄντες λατρὸν τὸν θεὸν καὶ θερα-
 πεῦσαι τοὺς πειθόμενους ἐθέλοντες. εἰ δὲ μὴ, ἐροῦσιν· ἐγκαταλί-
 25 πωμεν αὐτήν, ἀπέλθωμεν ἕκαστος εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ καὶ
 τὸν οἰκεῖον τόπον καὶ τὴν οἰκείαν προᾶξιν, ὅτι ἠγγικεν εἰς τὸν
 οὐρανὸν τὸ κρίμα αὐτῆς, καταδικάσαντες αὐτήν ὡς ἀνιάτον καὶ
 πεισομένην τὰ τῆς ἀπογνωσεως. καὶ οἱ τῶν σωμάτων γὰρ λατροὶ
 τοὺς ἀνιάτους ἐγκαταλείπουσι, μήπως ἐν ταῖς αὐτῶν χερσὶ τελευ-
 30 τήσωσιν· ὁ δὲ ποιῶσιν οἱ ἄγγελοι. ὅσῳ δὲ ἁμαρτάνομεν, τὸ κρίμα
 ἡμῶν αὖξει, καὶ ἐξαίρει ἕως τῶν ἀστρῶν, τῶν ἁγίων δηλαδή.

6 Π Κορ. 4, 7. — 9 Vgl. Hiob 2, 5. — 12 Vgl. Phil. 3, 20. — 13 Gen.
 3, 19. — 15 Vgl. I Kor. 15, 49.

3 αἰσχρολογίας c | 4 χρυσοῦ ο | 9 ἀπὸ¹ | + τῆς ο | 10 καλ] < ο | 14 τῶν
 εἰκότων] τῶν ἐναντίων Koetschau | 17 ff. Vgl. Hom. 22, 12 = lat. II, 12 (Lo 15, 415 ff.
 MPL XXV, 605f.) | 17 E] ἢ c | 19 αὐτήν Blass αὐτῆ co | 22 τὸ μὴ] τὸν μὴ [sic]
 c | θεραπευθῆναι ο | 24 ἐγκαταλείπωμεν cod. Vat. gr. 1153/54 ἐγκαταλείπωμεν co |
 25 ἀπέλθομεν c | 27 καταδικάσαν ο w. e. sch. | 30 ὅσῳ] ὅσα c | 31 αὖξη ο.

καὶ τότε ὁ θεὸς ἐκφέρει τὸ κρίμα αὐτοῦ εἰς ταπεινώσιν τοῦ ὑποθέτου κρίματος ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ταπεινῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὰ πρὸς ἀξίαν ἀποδιδούς.

Nr. XXXVIII. Jerem. 28, 11. 12.

5 (115) Καὶ Ἡσαίας ἐθέσπισεν· »ἐπ' ὄρους πεδινοῦ ἄρατε σημεῖον, ὑψώσατε τὴν φωνὴν αὐτοῖς· παρακαλεῖτε τῇ χειρὶ«. ταῦτα δὲ Πέρσαις καὶ Μήδοις οἱ προφητῆται παρεκελεύοντο, ὡς κρατήσουσιν ἤδη Βαβυλῶνος, ἐπὶ τῶν αὐτῆς τειχῶν ὡς ἀλωσομένης ἀνατείνειν τοῦ πολέμου τὸ σύνθημα, δι' οὗ δηλοῦσι τοῖς στρατιώταις τὴν ἔφοδον.
10 καὶ τὰ ὄπλα ἔχειν ἐν ἐτοιμίῳ παρεκελεύεται· τὰ τόξα τοῖς Μήδοις φησίν.

Nr. XXXIX. Jerem. 28, 17—20.

(116) Συμφώνως δὲ τῷ ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως ὁ Παῦλός φησιν· »οὐχὶ ἐμώρηνεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ
15 κόσμου τούτου;« καιρὸς δὲ ἐπισκέψεως μάλιστα ἢ τῆς εἰδωλολατρείας ἀπὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας καθαιρέσις. σκευὴ δὲ πολέμου, ἅπερ ὁ Βαβυλώνιος διεσκόρπισεν, οἱ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα πολέμου ἐμπειροὶ ἄνδρες, ἀνθ' ὧν ἀπειλεῖ μηδενὸς ποιεῖσθαι φειδώ.

Nr. XL. Jerem. 28, 21—24.

20 (117) Ἀναβάται ἵππων οἱ δαίμονες οἱ ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς ἐπικαθήμενοι· καὶ πάλαι γὰρ τῆς Αἰγύπτου »ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριπεν εἰς θάλασσαν«, οὗτοι δὲ ζευγνύντες ἐν ἡμῖν διάφορα πάθη, ταῖς τέτρασιν ἀρεταῖς ἀντικείμενα, κατασκευάζουσιν ἄρματα. καὶ ὁ μὲν θυμώδης καὶ πρὸς κακίαν ἐρρωμένος, ἀνὴρ· ὁ δὲ πρὸς ἡδονὰς
25 λελυμένος, γυνή· καὶ || πρεσβύτης μὲν ὁ πεπαλαιωμένος κακῶν 319 ἡμερῶν· νεανίσκοι δέ, περὶ ὧν Ἡσαίας φησί· »πεινάσουσι νεώτεροι, καὶ κοπιήσουσι νεανίσκοι, καὶ ἐκλεκτοὶ ἀνίσχυρες ἔσονται· καὶ τούναντιον· οἱ δὲ ὑπομένοντες τὸν θεὸν ἀλλάξουσιν ἰσχύν, πτερο-

5 Jes. 13, 2. — 14 I Kor. 1, 20. — 20 ff. Vgl. Olymp. (Gh II, 910 f.): ἡδονὴν τὴν θηλυμανῆ καὶ τὸν ταύτην ἐνεργοῦντα δαίμονα. τὰς φιλοδοξίας, τὰς φιλοχρηματίας καὶ τοὺς αὐτὰς ἐνεργοῦντας δαίμονας . . . τοὺς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως διδασκάλους σὺν τοῖς πειθόμενοις. τοὺς τῶν εἰδώλων ἱερουργούς καὶ τὰς τελετὰς αὐτῶν καὶ τὰ εἶδωλα. τοὺς ἄρχοντας ἐν κακίᾳ δαίμονας. — 21 Exod. 15, 1. — 25 Vgl. Sus. 52 (LXX Θ'). — 26 Jes. 40, 30. — 28 Jes. 40, 31.

7 κρατήσουσιν Blass κρατήσασιν clo | 11 φησίν (η corr.) corr. φασίν ο | 13 τῷ] τὸ c | 15 εἰδωλολατρίας ο | 17 Ἰούδα καὶ Ἰσραὴλ ο | 27 ἀνίσχοντες ο.

φυήσουσιν ὡς ἄετοί, δραμοῦνται καὶ οὐ κοπιάσουσιν». τοὺς ἐκλεκ-
 τοὺς δὲ νῦν ἐν κακίᾳ φησίν, ὁποῖόν ἐστι τὸ «καὶ τὰ βρώματα αὐ-
 τοῦ ἐκλεκτά· κατ' ἀρετὴν τε ὄντες ἐκλεκτοὶ ὑπὸ τοῦ Ναβουχο-
 δοπόσο καταπίνονται. ἔσχε δὲ καὶ παρθένους, τὰς μὲν Ἔστιακάς,
 5 τὰς δὲ Πυθίας, τὰς δὲ ἄλλας. καὶ ψυχὴ δὲ μὴ δεξαμένη τὸν θεῖον
 σπόρον, παρθένος ἐστὶν αὐτῶ. ἔχει δὲ καὶ ποιμένας κακῆ δι-
 δασκαλία τοὺς ἐπομένους παιδεύοντας· ἀλλὰ καὶ γεωργοὺς τοὺς >τὰ
 ζιζάνια< σπείροντας, καὶ γεωργοῦντας >ἀκάνθας τε καὶ τριβόλους<.
 τὰς βιωτικάς ἐν ἀνθρώποις μερίμνας. ἔχει καὶ ἡγεμόνας ἐν κακίᾳ
 10 καὶ ἄρχοντας, καὶ μάλιστα >πρὸς οὓς ἡμῖν ἐστιν ἡ πάλη, πρὸς τὰς
 ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας. τούτοις οὖν πᾶσιν ὁ θεὸς ἀποδίδωσιν
 ἐνώπιον τῶν ἐναγχοῦς εἰρηκότων· >θεῦτε καὶ ἀναγγείλωμεν ἐν Σιών
 τὰ μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ<.

Nr. XLI. Jerem. 28, 25. 26.

15 (118) Ὁρος τὴν Βαβυλῶνα διὰ τὸ τῆς βασιλείας ὕψος καλεῖ·
 ὅπερ ἦν ἐξ εἰδωλολατρίας καὶ τῶν ἀδίκων ἔργων, δι' ὧν διέ-
 φθειρε τοὺς ἄλλους, διεφθαρμένον. ἦν δὲ καὶ ἐφ' ὕψους ἡ πόλις
 διὰ τὸν παρακείμενον ποταμόν, ἐξ οὗ τινες ἀναβαθμοὶ πρὸς τὴν
 πόλιν ἀνέφερον, διμερῆ τε οὖσαν καὶ ἐξ ἐκατέρας ὄχθης παρακει-
 20 μένην τῷ ποταμῷ, πρὸς τῷ καὶ εἶναι τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ὑψηλό-
 τατα. χεῖρα δὲ, τὴν τιμορητικὴν δύναμιν τὴν τῆς ἰδίας αὐτῆν ὡς ἐκ
 πετρῶν τινον καθαιρούσαν ἀσφαλείας τε καὶ φρουρᾶς. εἰς ἄχρηστον
 δὲ καὶ τοὺς λίθους αὐτῆς διὰ τὸ πῦρ ἀφανίζουσας, ὡς μὴ συνί-
 στασθαι λίθον πρὸς στεροτέρα οἰκοδομίαν. ἀναγωγῆς δὲ λόγῳ καὶ
 25 ὁ διάβολος ὄρος ὠνόμασται, ὡς ἐν τῷ Ζαχαρίᾳ· »τίς εἶ σύ, τὸ ὄρος
 τὸ μέγα τὸ πρὸ προσώπου Ζοροβάβελ;« καὶ περὶ τοῦ ἔχοντος >κωφὸν
 καὶ ἄλαλον< δαιμόνιον ἔλεγεν ὁ σωτήρ· »ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον
 σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ· μετάβηθι, καὶ μεταβήσεται. ὄρος
 30 οὖν ὁ διάβολος ἀπὸ τῆς ἰδίας διεφθαρμένον κακίας καὶ δια-
 φθειρον τοὺς ὅσοι φρονοῦσι τὰ γήϊνα.

2 Habak. 1, 16. — 6 Vgl. 1 Tim. 4, 6. — 7 Vgl. Matth. 13, 25. — 8 Vgl.
 Gen. 3, 18. — 9 Vgl. Matth. 13, 22] Par. — 10 Vgl. Eph. 6, 12. — 12 Vgl. Jerem.
 28, 10. — 15ff. Vgl. Olymp. (Gh II, 911): αἰσθητῶς μὲν τὸν Ναβουχοδοπόσο,
 πρὸς δὲ δάνοιαν τὸν σατανᾶν. — 17ff. Vgl. Fragm. XLIV (121) u. Herodot. I,
 186. — 22ff. Vgl. S. 14, 11f. — 24f. Vgl. S. 98, 14. — 25 Sachar. 4, 7. —
 26 Vgl. Mark. 9, 25. — 27 Matth. 17, 20.

3 τε] γε Koetschau | 4 Ἔστιακάς] ἐστιατικὰς c^o | 5 Πυθίας] 1 πυθείας c^o |
 ἄλλας o | ἄλλως c | 6 κακῆ διδασκαλία o καὶ διδασκαλία c | 11 πρὸς] καὶ c | 12 ἀν-
 αγγείλωμεν o | 16 εἰδωλολατρίας o | 20 τῷ] τὸ c | 21 αὐτὴν c* o αὐτῆς c^{corr}. |
 22 τῶν] < c | 25 ὁ übergesch. c¹.

Nr. XLII. Jerem. 28, 27.

(119) Τὸ ἀγιάσατε ἔθνη ἀντὶ τοῦ ἀφορίσατε· ἀγιασμὸς γὰρ ἢ θεοῦ ὑπηρεσία, κὰν ἦ τιμωρητικὴ καὶ βέβηλος ὁ πρὸς ταύτην ἀφορισμένος· ὁποῖος ἦν ὁ Κύριος, πρὸς ὃν φησι διὰ Ἡσαίου· »σὺ δὲ οὐκ ἔγνωσ με«. τινὰ δὲ τῶν (κατὰ) Βαβυλῶνος στρατευσάντων ἐκάλεσεν ἔθνη, ἐν οἷς Ἀραράτ τοὺς Ἀρμενίους καλεῖ.

Nr. XLIII. Jerem. 28, 29.

(120) Ἐσείσθη δὲ ἡ γῆ, τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀνθρώπων ἐν τοῖς προάγουσι χρόνοις παγίως ἰδρυμένων καὶ βεβαιότητα ἐχόντων ἐν αἷς ἦσαν δυναστείας τε καὶ βασιλείαις, τὰ δὲ νῦν μεταβολὴν πονηρὰν καὶ ἐπώδυνον δεχομένου τὴν ἐρημίαν. καὶ πᾶσα δὲ διάνοια Βαβυλωνίαν γῆν ἐσχηκνία ἐκ τῆς πρὸς τὴν τοιαύτην ἀσέβειαν καὶ Σύγχυσιν προσπαθείας σειομένη ἀποβάλλει τὴν τοιαύτην διάθεσιν ἐπὶ τῷ πνευματικῇ καὶ ἐπουράνιον ἕξιν ἀναλαβεῖν.

15 Nr. XLIV. Jerem. 28, 30—33.

(121) Θεὸς γὰρ ἦν ὁ τοῦτο ποιῶν, ὁ καὶ διὰ Ἡσαίου πρὸς Κύρον εἰπὼν· »ἐγὼ δὲ ἔμπροσθέν σου πορεύσομαι καὶ ὄρη ὀμαλιῶ, θύρας χαλκᾶς συντρίψω καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνθλάσω«. καὶ παρὰ τοῖς ἕξω γὰρ τοιαύτας ἔχειν ἰστόρηται πύλας ἢ Βαβυλῶν, καὶ ἐκ τῶν εἰς τὸν ποταμὸν μέσον ὄντα καταβάσσειν ἐαλωκέναι, μέρους ἑκατέρου συναπτομένου γεφύραις παρὰ τὰς ἀναγούσας ἐπὶ τὴν πόλιν ἀνόδους, πρὸς ἑκάτερον μέρος διηρημένης τῆς πόλεως. καὶ φησιν ἡ ἱστορία, ὡς τῶν παρ' ἔσχατα τῆς πόλεως ἀλισκομένων οἱ ἄλλοι πανήγυριν ἄγοντες διὰ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως οὐκ ἤσθάνοντο, ὅτε ὡς εἰκόσ, τῶν μὲν εἰς ἀγγελίαν τρεχόντων, τῶν δὲ λοιπῶν ἐκ ταύτης ὑποστρεφόντων θορύβου πλήρη τὴν πόλιν ὑπάρχειν. συστήματα δὲ νῦν τὰς οἰκίας ἔοικε λέγειν· τῇ γὰρ συνεχεία πρὸς ἀλλήλας συνίσταντο. διὸ ἐπιφέρει· οἱ οἴκοι βασιλέως Βαβυλῶνος καὶ τὰ ἐξῆς· ἤγουν ἀπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς συνισταμένων τὰ φρούρια.

4 Jes. 45, 4. — 6 Vgl. Olymp. (GhII, 911): τῆς Ἀρμενίας ὄρητὰ Ἀραράτ. — 12 Vgl. Onom. sacra I, 174, 91 u. ὅ. — 17 Jes. 45, 2. — 18 ff. Vgl. Herodot. I, 180. 186. 191. — 22 ff. Vgl. Herodot. I, 191: ὑπὸ δὲ μεγάρθεος τῆς πόλιος, ὡς λέγεται ὑπὸ τῶν ταύτη οἰκημένων, τῶν περὶ τὰ ἔσχατα τῆς πόλιος ἐαλωκότων τοὺς τὸ μέσον οἰκείοντας τῶν Βαβυλωνίων οὐκ μανθάνειν ἐαλωκότας, ἀλλὰ (τυχεῖν γὰρ σφι ἐοῦσαν ὄρητην) χορεύειν τε τοῦτον τὸν χρόνον καὶ ἐν εὐπαθείῃσιν εἶναι. Vgl. Xenophon, Kyrop. 7, 5.

3 ἡ] + τοῦ ο | ἡ] ἢ ο | καὶ βέβηλος] βέβηλος γὰρ c | 4 ἡ] ἐπῆρχεν ο | 5 κατὰ] < clo | 6 ἀραράτ c* w. e. sch. lo ἀραρέτ c¹ | 9 αἷς] οἷς ο | 13 προσσημαθείας c | 14 τῷ] τὸ c | 18 συνκλάσω ο | 19 γὰρ u. ἔχειν übergesch. c¹ | 20 ὄντων c | 22 διηρημένης l διηρημένης co | 28 Βαβυλῶνος] < o.

Nr. XLV. Jerem. 31, 12—17.

(122) Τὸ κλινούσιν αὐτὸν καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ λεπτυ- 312
 νοῦσι Σύμμαχος ἔφη· καὶ σειρώσουσιν αὐτὸν καὶ τὰ σκεύη αὐ-
 τουῦ ἐκκενώσουσιν. ἐνέμεινε γὰρ τῇ τροπῇ τοῦ οἴνου, δηλῶν ὡς τῶν
 5 ἀγαθῶν κενωθήσεται. οὐκ ἀγαθὴ τοίνυν ἡ εὐθηνία τοῖς ἀλαξόσιν,
 ὡς οὐδὲ τῶ ἐν ἄδη πλουσίῳ, δι' ἣν ἐκολάζετο. τὰ δὲ κεράσματα
 ὡς ἐπὶ οἴνου ῥηθέντα, Ἀκύλας ἐξέδωκεν κέρατα, ὅπερ ἀρχαῖον πο-
 τηρίου ἐτύγγανεν εἶδος (κέρασι γὰρ ἔπινον), ὅθεν καὶ τὸ κεράσαι
 λέγειν παρέμεινεν. ἀγγελία μὲν οὖν αἱ πόλεις, τὰ δὲ ἔνδον ἀνθρω-
 10 ποί τε καὶ πλοῦτος· ὡς τοὺς μὲν ἀπήγαγον, τὰς δὲ ἐνέπρησαν.
 καταισχύνει δὲ τὰς ἐπὶ δαίμοσιν ἐλπίδας ἢ συμφορά· ἢ δὲ ἐπὶ
 θεὸν »ἐλπίς οὐ καταισχύνει«. ἐν δὲ τῇ Βαιθὴλ ἔστησε τὰς δαμάλεις
 ὁ Ἱεροβοάμ ἐν τῇ Σαμαρείᾳ. οὐχ ὁ λέγων δὲ ἰσχυρὸς εἶναι σφί-
 15 ζεται. »οὐκ γὰρ »σφίζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν«. ἡμέρα
 δὲ Μωᾶβ τῆς κολάσεως ὁ καιρὸς, πονηρία δὲ τὰ καταληψόμενα
 τοῦτον ἐλίπον. ἄξιοι δὲ τοὺς κύκλω πάντας ἐπεμβαίνειν αὐτῶ·
 τοῦτο γὰρ τὸ κινήσατε, δηλονότι πρὸς αἰσχύνην καὶ λύπην, ὑπερη-
 φάνους γὰρ ὁ θεὸς ἀντιτάσσεται.

Nr. XLVI. Jerem. 31, 25.

20 (123) Ἐπιχείριον ἢ τὸ σκῆπτρον παρίστησιν ἢ τοὺς ὑπὸ τὴν
 ἀρχὴν ἢ τοὺς μισθωτούς· ἐπίχειρα γὰρ ὁ μισθός.

Nr. XLVII. Jerem. 31, 26—28.

(124) Ἐπικροτήσῃ ταῖς χερσίν, αἷς ἐπιχαίρων τῶ Ἰσραὴλ
 καὶ κατὰ θεοῦ θρασυνόμενος ἐπεκρότει. οἱ δὲ »τοῖς ὀχνόμασι πε-
 25 ποιθότες« τῶν πόλεων, ταύτας ἀφέντες ἐν πέτραις ὄκουν παρα-
 κειμέναις ταῖς φάραγξιν, μιμούμενοι περιστερὰς κατὰ τὴν ἀσέλγειαν
 καὶ κατὰ τὴν ἄνοιαν. ἐμφωλεύουσι γὰρ ἔσθ' ὅτε τόποις, ἐξ ὧν οἱ

3 Vgl. Hexapla. — 4 Vgl. Olymp. (Gh II, 838): ἐνέμεινε τῇ τροπῇ, φησὶ δὲ
 αἰχμαλωτίζοντας. — 7 ff. Vgl. Athenaeus Deipnos. II, 476b. — 9 Vgl. Jerem.
 31, 11? — 11 Vgl. Röm. 5, 5. — 12 Vgl. I Kōn. 12, 29. Vgl. Olymp. (Gh II, 838):
 ἐν ἣ ἔστησε τὰς δαμάλεις ὁ Ἱεροβοάμ. — 14 Psal. 32, 16. — 17 Vgl. Jac. 4, 6.
 — 24 Vgl. Jerem. 31, 7.

2 κλίνουσιν ο | λεπτύνουσι ο | 3 στρώσουσιν ο w. e. sch. | 4 ἐκκένωσιν ο |
 5 εὐθηνεια ο | 7 ἀρχαίων ποτηρίων ο | 9 ἀγγελία l ἀγγλία co | 10 ὡς] ὧν Blass
 τὰς] τὸν c | ἐνέπρησαν] + καὶ ο | 20 ἐπίχειρον Gh LXX | 21 ἐπιχειρα ο | 24 κατὰ]
 + τοῦ ο | 25 ὄκουν] οὐκ' οὖν ο.

βουλόμενοι ῥαδίως ἀφαιροῦνται τοὺς νεοττοὺς. ἀσελγῆς δὲ καὶ ὁ
 τελούμενος τῷ Βεελφεγὸρ καὶ ἄνους ὁ τοῖς ἀνωφελέσι καὶ ματαιοῖς
 εἰδώλοισι προσκείμενος· ὅποιοις ἦν ὁ Μωάβ. »εἶπε« γὰρ »ἄφρων ἐν
 καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐκ ἔστι θεός«, ἢ καθόλου ἄθεος ὢν ἢ τὸν ὄντως
 5 ὄντα θεὸν μηδὲ εἶναι παντελῶς λογιζόμενος.

Nr. XLVIII. Jerem. 36, 4—6.

(125) Ἡ Ἱερουσαλήμ, καθὰ πολλάκις εἶρηται, εἰς τὴν ἐκκλησίαν 304
 μεταλαμβάνεται, ἣτις ἐστὶ πόλις τοῦ θεοῦ οἰκοδομηθεῖσα ἐκ λίθων
 ζώντων, ἀφ' ἧς τις ἁμαρτάνων ἐκβάλλεται παραδιδόμενος Ναβουχο-
 10 δονόσορ, τῷ σατανᾷ. λέγει γὰρ περὶ τοῦ πεπορνευκότος ὁ Παῦλος·
 »παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα
 τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου· καὶ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον
 πρώτη περὶ τῶν βλασφημιῶν· »οὗς παρέδωκα τῷ σατανᾷ, ἵνα παι-
 15 δευθῶσι μὴ βλασφημῆν«. ἴστω δὲ ὁ τῆς Ἱερουσαλήμ ἐκβληθεὶς
 ὡς, εἰ μὴ ποιήσῃ χρόνον ἀντάρτην πράττων ἕξω τῆς ἐκκλησίας ἅ
 δεῖ, οὐκ ἐπάψει ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. ἐκβάλλεται δὲ τις ἁμαρτά- 305
 νων, κἂν μὴ ὑπὸ ἀνθρώπων ἐκβληθῇ. δεῖ δὲ αὐτὸν ἕξω γεγονότα
 μὴ ἀμελεῖν τοῦ οἰκοδομεῖν οἰκίαν καὶ φυτεύειν παραδείσους.
 ταῦτα γὰρ μὴ ποιῶν μηδὲ πληρώσας τὸν συμβολικὸν ἀριθμὸν τῶν
 20 ἑτῶν τῶν ἐβδομήκοντα· σαββάτον καὶ ἀναπαύσεως ὄντα, οὐκ
 ἐπάνεισι κοινωρήσων τῇ ἐκκλησίᾳ, μένει δὲ καταδικασμένος ἕξω
 εἶναι τῆς Ἱερουσαλήμ. (126) τί δὲ ἐστὶ τὸ λαβεῖν γυναικας, ἐδή-
 λωσεν ὁ περὶ τῆς σοφίας εἰπών· »ταύτην ἐξήτησα νόμφην ἀγαγέ-
 σθαι ἐμαντῶ, καὶ ἐραστῆς ἐγενόμην τοῦ κάλλους αὐτῆς«. δεῖ δὲ
 25 ταύτης ἐρᾶν, ὡσπερ ἐν Παροιμίαις Σολομὸν εἰσηγγέσατο φήσας· »ἐρά-
 σθητι αὐτῆς, καὶ τηρήσει σε, καὶ »περιχαράκωσον αὐτήν, καὶ ὑψώσει
 σε«. καὶ ἄλλας δὲ νόει παρὰ τὴν σοφίαν γυναικας τὰς λοιπὰς ἀρετάς.
 οὕτω γὰρ ἐξέσται πολλὰς γυναικας λαβεῖν· ἕξ ὧν δεῖ τεκνοποι-

1 ff. Vgl. Num. 25, 5. — 3 Psal. 13, 1. — 7 Vgl. Hom. 1, 3 9, 2 18, 14.
 — 7 ff. Vgl. Hier. Comm. 1042 (vgl. TU NF I, 3, 69ff.). — 8 Vgl. I Petr.
 2, 5. — 11 I Kor. 5, 5. — 11 ff. Hom. 1, 3. — 13 I Tim. 1, 20. — 17 ff. Vgl.
 Hier. Comm. 1042. — 19 Vgl. Jerem. 36, 10. — 23 Weish. Sal. 8, 2. — 25 Prov.
 4, 6. — 26 Prov. 4, 8.

1 καὶ] < ο | 2 ὁ] καὶ c | 5 μηδὲ εἶναι] μὴ εἰδέναι c | 7 ἡ] < c | 15 μὴ]
 μὲν clo | 16 ἐπάνεισιν | ἐπάνισιν co | 17 μὴ ὑπὸ ἀνθρώπων] ὑπὸ ἀνῶν ὑπὸ ἀνῶν
 μὴ ο | γεγονότα] + τοῦ c* (streicht c² w. e. sch.) | 22 τῆς] τῆι ο | 24 ἐναντῶ ο |
 δε] γὰρ ο | 25 ὡσπερ] ὡς ο.

εἶν, ἀπὸ σοφίας λόγον σοφίας ὡς ἂν καὶ ἄλλους οἰκοδομήσης, ἀπὸ σωφροσύνης ἔργα σωφροσύνης ἵνα σώφρονας ποιήσης βίῃ καὶ λόγῳ. ἀπὸ δικαιοσύνης ἔργα δικαιοσύνης ἐν κοινωνίᾳ καὶ συναλλάγμασιν. ἀλλὰ καὶ δικαίους διδάσκων τεκνοποιήσεις ἀπὸ δικαιοσύνης, υἱοὺς
 5 δὲ ποιήσας ἀπὸ τῶν υἱῶν καὶ θυγατέρας, υἱοὺς μὲν τὰ θεῖα νοήματα καὶ τὰ δόγματα, θυγατέρας δὲ τὰς πράξεις.

Nr. XLIX. Jerem. 36, 8.

(127) Ταραττομένης γὰρ Ἱερουσαλήμ ἐπικειμένον τοῦ Βαβυλωνίου, οἷον εἰκὸς ἐπὶ προγνώσει κατέφευγον τὸ μέλλον εἰδέναι βουλόμενοι.
 10 ἀλλ' οἱ μὲν ψευδοπροφηῆται ἐξ ἁγίου πνεύματος προλέγειν διίσχυρίζοντο· τῶν δὲ ἄλλων οἱ μὲν μαντείας, οἱ δὲ πάλιν ἐνύπνια προῦφερον. διὰ τοῦτο δεῖ καθόλου πάσης ἀσεβοῦς προγνώσεως μὴ ἀνέχεσθαι· εἰ γὰρ ἀστέρες τυχὸν ἐνεργοῦσι, μάτην εὐχόμεθα. διό φησιν· »εἴπωσιν οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ, τί βουλεύεται κύριος
 15 περὶ σοῦ, καὶ »οὐκ ἔσται οἰωνισμὸς ἐν Ἰακώβ, οὐδὲ μαντεία ἐν Ἰσραήλ«. γενοῦ τοίνυν ἄξιός θείας προγνώσεως. ἐπάγει γὰρ μετὰ τὸ »οὐκ ἔσται μαντεία ἐν Ἰσραήλ«· »κατὰ καιρὸν ῥηθήσεται τῷ Ἰακώβ καὶ τῷ Ἰσραήλ τί ἐπιτελέσει ὁ θεός«.

Nr. L. Jerem. 36, 21.

20 (128) Τοιαῦτα πείσεται πᾶς τοιαῦτα πράσων πρεσβύτερος ὑπὸ βασιλείῳ Βαβυλῶνος. εἰ γὰρ ὁ ἀνάξιος [τις] μεταλαμβάνων εὐχαριστίας εἰς κρίμα λήψεται, πόσῳ μᾶλλον ὁ καθεζόμενος ἐν πρεσβυτερίῳ συνειδότη μεμιασμένος καὶ τὸ Χριστοῦ μολύνων συνέδριον; τίς γὰρ αὐτῷ συγκαθήμενος εὐλαβῆς λέγειν τολμήσει τὸ »οὐκ ἐκά-
 25 θῆσα μετὰ συνέδριον ματαιότητος καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις;

4 ff. Vgl. Hier. Comm. 1042: ut et fidei veritas, quae interpretatur in filiis, bonis operibus copuletur, quae referuntur ad filias. — 14 Vgl. Jes. 47, 13. — 15 Num. 23, 23. — 17 Num. 23, 23. — 21 Vgl. I Kor. 11, 27. — 24 Psal. 25, 4.

3 δικαιοσύνης] δικαία ο | σὺν ἀλάγμασι ο | 6 νοήματα c¹ a. R. ο διδάγματα c* i. T. | 9 πρόγνων? Blass | 10 διίσχυρίζοντο] δὲ ἰσχυρίζοντο ο | 12 τοῦτο δεῖ Gh τούτων δὲ clo | 13 τοιχὸν ἐνεργοῦσιν c | ἐχόμεθα] κενώμεθα c | 14 βούλεται c | 16 Ἰσραήλ] ἰλημ ο | 17 ἐν] < ο | 21 ἀνάξιος ο | εὐχαριστίαν c | 23 μεμιασμένος Blass μεμιασμένῳ co | τὸ] < ο | 24 εὐλαβῶς Koetschau.

Nr. LI. Jerem. 37, 17. 18.

(130) *Ἐἴποις δ' ἂν ὅτι καὶ τὴν ἰδίαν ἐπιδείκνυσαι ἀγαθότητα, δι' ἣν καὶ τὴν ἀποτομίαν ἐπάγει τοῖς αὐτῆς ἐν χρεῖα τυγχάνουσιν. διὸ μετὰ τὸ εἰς ἀλγεινὸν θεραπευθῆναι, οἰκοδομηθήσεται*
 5 *φῆσιν ἢ || πόλις ἐπὶ τὸ ὕψος αὐτῆς. ποῖον ὕψος; οὐ δύναται* 306
πόλις κρουθῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη· ὁποία ἐστὶν ἢ μηδὲν φρονοῦσα
ταπεινὸν ἢ ἀνθρώπινον, ἡδονὰς φῆσι καὶ πλοῦτον ἐν γῆ καὶ δοξά-
ρια. >συνηγέρθη γὰρ τῷ Χριστῷ καὶ τὰ ἄνω ζητεῖ. ταῦτά σου
ποιῶντος >οἰκοδομηθήσεται ἢ πόλις σου ἐπὶ τὸ ὕψος αὐτῆς.

10

Nr. LII. Jerem. 37, 21b. 23. 24.

(131) *Ὡς ἐπὶ σπανίου φησίν.*

Ἔθος δὲ τῆ γραφῆ μετὰ τὰ πικρὰ λέγειν φιλόανθρωπα πρὸς

3 Vgl. Röm. 11, 22. — 5 Matth. 5, 14. Vgl. Hier. Comm. 1057. — 8 Vgl. Matth. 6, 19? — Vgl. Kol. 3, 1. — 12 ff. Vgl. S. 14, 5 15, 8.

1 Vorher in eo folgendes Fragment zu Jerem. 36, 22. 23 (Vgl. ep. ad Afric. 7, 8 Hier. Comm. 1047. 1048. Olymp. (Gh II, 647): οὗτοι λέγονται οἱ κατὰ Σωσάνναν πρεσβύτεροι):

(129) Ὠριγένους ἐκ τῆς πρὸς Ἀφρικανὸν ἐπιστολῆς περὶ Σωσάννας (σουςάννας ο).

Μέννημαι (μύνηται ο) δὲ φιλομαθεῖ Ἑβραῖω καὶ χρηματίζοντι παρ' αὐτοῖς σοφῷ (σοφοῦ ο, lies σοφοῦ <νίψ>?) συμμίζας περὶ πλειόνων· ἀφ' οὗ ὡς μὴ (ὡς μὴ < ο) ἀθετουμένης τῆς περὶ Σωσάννας (σουςάννας ο) ἱστορίας ἐμάνθανον καὶ τὰ τῶν πρεσβυτέρων ὀνόματα ὡς παρὰ τῷ Ἱερεμίᾳ κείμενα, τοῦτον ἔχοντα τὸν τρόπον· »ποιῆσαι σε κύριος ὡς Σεδεκίαν ἐποίησε καὶ ὡς Ἀζιάβ, οὗς ἀπειτηγάνισε βασιλεὺς Βαβυλῶνος ἐν πυρὶ, δι' ἣν ἐποίησαν ἀνομίαν Ἱερουσαλήμ (ἐν ἡλ ο) (Jer. 36, 22. 23).

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Καὶ ἕτερον δὲ οἶδα Ἑβραῖον περὶ τῶν πρεσβυτέρων τοῦτων τοιαύτας παραδόσεις φέροντα, ὅτι τοῖς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ἐλπίζουσι διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας ἐλευθερωθήσεσθαι ἀπὸ τῆς (+ ὑπὸ ο) τοῦ ἐχθροῦ (τοῖς ἐχθροῖς ο) δουλείας προσεποιούντο οἱ πρεσβύτεροι οὗτοι ὡς εἰδότες τὰ περὶ Χριστοῦ σαφηνίζειν, καὶ ἐκάτερος αὐτῶν ἀναμέρος, ἢ περιετίγχανε γυναικὶ καὶ ἦν διαφθεῖραι ἡβούλετο, ἐν ἀποροῇ τῷ δῆθεν ἔφασκεν, ὡς ἄρα δέδοται αὐτῷ ἀπὸ τοῦ (< ο) θεοῦ σπεῖραι τὸν Χριστόν. εἶτ' (εἶτα ο) ἀπατωμένη τῆ ἐλπίδι τοῦ γεννηῆσαι τὸν Χριστόν ἢ γυνὴ ἐπεδίδου ἐάντην τῷ ἀπατῶντι, καὶ οὕτως »εμοιχῶντο τὰς γυναικὰς τῶν πολιτῶν« (Jerem. 36, 23) οἱ πρεσβύτεροι Ἀζιάβ καὶ Σεδεκίας. διὸ καλῶς ὑπὸ τοῦ Δανιὴλ ὁ μὲν εἰρηται »πεπαλαιωμένος κακῶν ἡμερῶν (ἡμερῶν κακῶν ο)« (Sus. 52 LXX Θ'), ὁ δὲ ἤκουσε τὸ »οὕτως ἐποιεῖτε ταῖς θυγατρῶσιν Ἰσραὴλ« καὶ τὰ ἐξῆς (Sus. 57 LXX Θ'). οὗτοι οὖν εἰσιν οἱ δύο πρεσβύτεροι οἱ Σωσάνναν (σουςάννας ο) ψευδομαρτυροῦσαντες.

4 ἀλγεινὸν] ἀλγηδὸν ο | 7 φῆσιν] 1. φημί? | γῆ καὶ] < ο | 8 Χριστῷ Ru 9w co.

παραμυθίαν καὶ μετὰ τὰ χρηστὰ πάλιν πικρότερα, ἵνα μὴ »τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος« τοῦ θεοῦ καταφρονήσαντες θησαυρίζωσιν ἑαυτοῖς »ὄργην ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς«. διό φησιν· »ἐὰν ἔλθῃ ἡ ὀργή, οὐκ ἀποστήσεται, ἐὰν μὴ δράσειεν ἃ θέλῃ θεός«. θέλει δὲ ὁ θεός, καὶ 5 ὀργὴ γίνεται, ἵνα γένηται ἃ θέλει θεός. ἐὰν γὰρ τις μὴ θέλῃ γενέσθαι ἐν τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ λόγον, ἀπολύεται ἐπ' αὐτὸν ἡ ὀργή. μὴ δεηθῶμεν οὖν παιδευούσης ὀργῆς ἢ θυμοῦ.

Nr. LIII. Jerem. 38, 9.

(132) Οὐ γὰρ δι' ἐρήμων, καθάπερ πρόσθεν, ἀλλὰ διὰ τῆς νομί-
10 μου καὶ οἰκουμένης, καὶ τροπικῶς δὲ ἐν παρακλήσει, ὅτι »μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται«.

Nr. LIV. Jerem. 38, 10, 11.

(133) Νῆσοι μακρὰν αἰ κλυδωνιζόμεναι πρὸς τῶν τοῦ βίου κυ-
μάτων, αἱ μακρὰν εἰσιν ἀληθείας πρὶν ἐπὶ τὴν σωτηρίαν ἐλθεῖν.
15 ἔλυτρώσατο δὲ τὸν Ἰακώβ ὁ θεός· »ἀφήρηται« γὰρ »ὁ ζυγὸς ὁ ἐπ' αὐτῶν κείμενος, καὶ ἡ ῥάβδος ἡ ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτῶν«, καθά φησιν Ἡσαΐας. δηλοῖ δὲ καὶ ὅτι αὐτὸς τῆς διαβολικῆς ἡμᾶς ἐξουσίας ἐρρούσατο. τί γὰρ ἂν ἐδυνάμεθα πρὸς τὸν εἰπόντα τὰ τε ἄλλα καὶ τὸ »τὴν οἰκουμένην ὅλην λήψομαι τῇ χειρὶ ὡς νοσσίαν«; πρὸς ὃν
20 διὰ Χριστοῦ φαμεν· »ποῦ σου θάνατε τὸ νίκος; ποῦ σου ἄδη τὸ κέντρον«;

Nr. LV. Jerem. 38, 16.

(134) Τοῖς ἀξιῶσι μακαρισμοῦ κλαίουσι λεγέσθω τὸ διαλειπέτω
ἡ φωνή σου ἀπὸ κλανθμοῦ, τοῖς λέγουσιν ἐν ἀγίῳ πνεύματι·
25 »ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθήσαμεν, καὶ ἐκλαύσαμεν ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών«.

Nr. LVI. Jerem. 38, 16—18.

(135) Γέγραπται καὶ ἐν τῷ Βαρούχ· »τί ὅτι ἐν γῇ τῶν ἐχθρῶν εἶ; συνειμάνθης τοῖς νεκροῖς«. ὅταν μὲν γὰρ δίκαιοι ἐπιβαίνουσι, γῆ

1 ff. Vgl. Röm. 2, 4. 5. — 3 Vgl. Jerem. 23, 20. — 9 Vgl. Jes. 40, 3? —
10 Matth. 5, 4. — 15 Jes. 9, 4. — 17 ff. Vgl. Hier. Comm. 1062: ostenduntur
fortiores adversariae potestates natura fragilitatis humanae. — 19 Jes. 10, 14. —
20 I Kor. 15, 55. — 23 Vgl. Luk. 6, 21. — 25 Psal. 136, 1. — 28 Baruch 3, 10.

1 πάλιν] λέγειν c | 5 ἄ] δ ο | 16 αὐτῶν¹] αὐτὸν c | αὐτῶν²] αὐτοῦ c | 17 φησιν]
+ ὁ προφήτης ο | καὶ ὅτι] ὅτι καὶ c | ἡμᾶς] μὲν ο | 18 ἠδυνάμεθα ο | 28 καὶ]
< c | 29 εἶ] + καὶ c | ἐπιβαίνουσι c.

Origenes III.

ἀγίων ἐστίν· ὅταν δὲ πολλοὶ ἁμαρτωλοὶ ᾤσι, γῆ τῶν ἐχθρῶν.
 οὕτω δέ, φησίν, ἐπιστρέψουσιν ὡς εἶναι μόνιμον τοῖς σοῖς
 τέκνοις τὸ ἐπιστρέψαι ἀπὸ γῆς ἐχθρῶν, τοῖς ὑπὸ σοῦ ὠφεληθεῖσι
 καὶ σοῖς καρποῖς. καὶ ἐν Ἐξόδῳ δὲ γέγραπται ὅτι >εἰσέχουσεν ὁ
 5 θεὸς τοῦ λαοῦ, τοῦ στεναγμοῦ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἔργων· ὅμοιον τῷ
 ἐνταῦθα κειμένῳ, ἀλλ' οὐ περὶ πάντων, ἀλλὰ περὶ Ἐφραΐμ ὀδυρο- 307
 μένου. Ἐφραΐμ δὲ ἐρμηνεύεται Καρποφορία.

Nr. LVII. Jerem. 38, 18—20.

(136) Φωνῆς κλαυθμοῦ μετανοούντων ἀκούει ὁ θεός. διὰ τί
 10 δὲ τὸν Ἐφραΐμ ὀδυρόμενον ἐφ' ἁμαρτήμασιν εἶπεν; τῶν Βασιλειῶν
 τοίνυν ἡ τρίτη δηλοῖ, ὡς πικρῶς αὐτῶν ἄρχοντας τοῦ Ῥοβοάμ, δέον
 αὐτοὺς καρτεροῦντας μὴ ἀποστήναι, >οὐκ ἔστιν ἡμῖν μερὶς ἐν Δαβιδ-
 ἀνεβόησαν, ὅτε Ἱεροβοάμ τῶν ἀποστάντων ἠγγήσατο. τῆς φυλῆς ὑπάρ-
 15 χων Ἐφραΐμ, ὅστις δαμάλεις ποιήσας ἀπέστησεν ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ
 λατρείας τὰς δέκα φυλάς. ἐφ' οἷς εἰκότως μετανοοῦντες ὀδύροντο
 καὶ τῇ ἀλώσει παιδευθέντες ἐβόων· ἐπαίδευσάς με, κύριε, καὶ
 ἐπαιδεύθην. οἶα γάρ τις μύσχος ἀποσκιότησας τοῦ βουκολίου.
 τῆς σῆς ἀπέστην νομῆς, καὶ δέομαι τῆς σῆς βοηθείας. σοῦ γὰρ μὴ
 20 ἀλώ καὶ πειθαρχεῖν σου τοῖς προφήταις, μετὰ τὴν ἄλωσιν μετε-
 νόησα. γνοὺς δὲ στενάξει· πῶς γὰρ ἂν τις ἄγνωσ ὡς ἁμαρ-
 τάνει στενάξειεν, ἄξια πράξας αἰσχύνης ἐν ἁμαρτήμασιν καὶ μά-
 λιστα ταῖς ἀσελγείαις; τοσοῦτον δὲ μετενόησα, ὡς ἄλλοις ὑποδειξάι
 σε. μεγάλη τοῦ Ἐφραΐμ ἡ μετάνοια, ὥστε τὸν θεὸν ἀναλαβεῖν ἐκ
 25 στόματος αὐτοῦ τοὺς λόγους τῆς ἐξομολογήσεως, αὐτὸν δὲ ἀκούσαι
 φωνῆς τῆς λεγούσης· ἐκ νεότητός μου υἱὸς ἀγαπητὸς εἶ, Ἐφραΐμ.

Nr. LVIII. Jerem. 38, 23. 24.

(137) Πάντας ἀνθρώπους εἶχε Ναβουχοδονόσορ τις Ἀσσύριος.
 ἀφ' οὗ Χριστὸς ἡμᾶς ἐλυτρώσατο. διὸ Ματθαῖος ἐξ Ἰσαίου φησίν·

4 Exod. 2, 24. 23. — 7 Vgl. Onom. sacra I, 164, 67: Ἐφραϊμ καρποφο-
 ρία πτλ., u. ö. — 9ff. Vgl. Hier. Comm. 1066. — 12 Vgl. I Kön. 12, 24t. —
 14 Vgl. I Kön. 12, 28. — 18f. Vgl. Hier. Comm. 1066: Ergo idipsum quod agi-
 mus poenitentiam, nisi Dei nitamur auxilio, implere non possumus etc. — 23 Vgl.
 Hier. Comm. 1066: ut etiam aliis ignorantibus Deum ostenderit.

1 ὧσι] εἰσι clo | 4 δὲ] < c | 9 δ] < o | 15 ὠδύροντο c¹ a. R. o ὠδυνῶντο c* |
 20/21 μετενόησ ἄπνοος o [sic] | 21 ἁμαρτάνει] ἁμαρτάνων o | 26 μοι] μοι c | 28 εἶχε]
 ἔχειν o + ὁ διάβολος οἶα l | 29 μαθαῖος o.

»κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν· οὐ γὰρ καθ' ἱστορίαν αἰχμαλώτοις ἐκήρυξεν. αὐτὸς δὲ καὶ τὸ δίκαιον καὶ ἅγιον ὄρος· ἀψύχῳ γὰρ πῶς ἂν ἀρμόσειεν; εἰ δὲ ἐν αὐτῷ ἔσμεν κατὰ τὸ »καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί«, οἰκοδομήσωμεν ἐν τῷ δικαίῳ ὄρει. τοῦτο δὲ ποιεῖ τις ἐν Ἰουδαία
 5 γενόμενος, ὃ ἐρμηνεύεται Ἐξομολογουμένη, τῷ θεῷ ἐξομολογούμενος τὰς ἁμαρτίας καὶ εὐχαριστῶν· »λέγε« γὰρ »σὺ πρῶτος τὰς ἀνομίας σου, ἵνα δικαιωθῆς«. εἰδὲ γὰρ τινες πόλεις τοῦ θεοῦ καὶ οἰκοδομαὶ καὶ γεώργια αὐτοῦ; καὶ γὰρ ὁ Παῦλός φησι· »θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομὴ ἔσθε«. ἐν ᾧ γὰρ οἰκοδομεῖται τὰ περὶ τοῦ θεοῦ μυστήρια
 10 καὶ ἄρρητὰ δόγματα, ἐν τούτῳ ναὸς ἐστι τοῦ θεοῦ καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ὅλης οὗτος τῆς Ἰουδαίας μητρόπολις.

Nr. LIX. Jerem. 38, 35. 37.

(138) Δοκεῖ τὸ οὐκ ἀποδοκιμῶ τὸν Ἰσραὴλ ἐναντίον εἶναι τῷ πρὸς αὐτοὺς λέγοντι· καὶ τὸ γένος Ἰσραὴλ παύσεται. μή-
 15 ποτε τοίνυν τὸ μὲν περὶ τοῦ σαρκικοῦ λέλεκται, τὸ δὲ περὶ τοῦ πνευματικοῦ Ἰσραὴλ. πλὴν ἢ οὐκ ἀπόφασις προσκειμένη τῷ ἀποδοκιμῶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἐρμηνευταῖς οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ παρὰ τοῖς | 308 Ἐβδομήκοντα. νοήσεις δὲ καὶ οὕτως, ὅτι νῦν μὲν ἀποδοκιμῶ, ἐὰν δὲ ὑψωθῆ ὁ οὐκ ἀποδοκιμῶ.

20

Nr. LX. Jerem. 39, 7. 8.

(139) Ἐν φυλακῇ πάντες ἔσμεν, καὶ μάλιστα πειραζόμενοι. τότε κτᾶται τις ἀγρόν, ἀλλ' οὐ τῆς φυλακῆς ἐξελθόν· ἢ δὲ κτῆσις βουλῆματι θεοῦ τοῖς καλῶς ἀγωνιζομένοις. ἀδελφοὶ δὲ Χελκίας ὁ τοῦ Ἰερεμίου πατήρ καὶ Ἀναμεήλ, ἄμφω παῖδες ὄντες Σαλώμ.
 25 ἀδελφῶν γὰρ προᾶγμα καὶ εἰρήνη καὶ μερίς θεοῦ· Χελκίας γὰρ ἐρμηνεύεται Μερίς θεοῦ, Σαλώμ δὲ Εἰρήνη. καρπὸς δὲ τῆς μερίδος τοῦ θεοῦ Μετεωρισμὸς θεοῦ· οὕτω γὰρ Ἰερεμίας ἐρμηνεύεται. καρπὸς δὲ τῆς εἰρήνης Χάρις θεοῦ· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ Ἀναμεήλ. οὐ-

1 Luk. 4, 18 Jes. 61, 1. — 3 Joh. 14, 20. — 5 Vgl. Onom. sacra I, 193, 13 203, 99: Ἰουδαία ἐξομολογουμένη. — 6 Jes. 43, 26. — 8 I Kor. 3, 9. — 22ff. Vgl. Hier. Comm. 1079 Vgl. TU NF I, 3, 71. — 25 Vgl. Onom. sacra I, 184, 67: Χελκίας θεμέλιος [l. θεοῦ μερίς. Vgl. a. a. O. I, 53, 27: Chelcia pars domini]. — 26 Vgl. Onom. sacra I, 55, 16: Salom retribuens sive pacificus. — 27 Vgl. Onom. sacra I, 192, 91: Ἰερεμίας μετεωρισμὸς ὑψούμενος. — 28 Vgl. Onom. sacra I, 162, 25: Ἀναμεήλ χάρις θεοῦ κτλ.

1 κατ' ο | 5 γινόμενος c | δ] ἢ Ru | ἐξομολογουμένη, τῷ θεῷ vgl. Onom. sacra ἐξομολογουμένη τῷ θεῷ Ausgg. | 9 τοῦ] < ο | 13 δοκί τῷ ἀποδοκιμῶ ο | εἶναι] < c | 16 ἢ οὐκ Ru (vgl. Gh) που co | τῷ Gh τὸ c τὸ οὐκ ο | 17 παρὰ] περὶ c | 24 παῖδες ὄντες] παιδύοντες ο | 25 καί] ἢ ο | κελκίας c | 27 οὕτω γὰρ] οὕτως καὶ ο.

κοῦν ἡ χάρις τοῦ θεοῦ εἰρήνης γέννημα τυγχάνουσα προσφέρει τῷ ἐν φυλακῇ προφήτῃ τὸν ἴδιον ἀγρὸν κατὰ πρόσταγμα τοῦ θεοῦ.

Nr. LXI. Jerem. 39, 10. 11. 14. 16.

(140) Οὗτος ποιῆ βιβλίον κτήσεως, ὅπερ ἴσως ἐστὶν αἱ νοή-
 5 σεις, αἱ μνήμαι, τὰ δόγματα, δι' ὧν κεκτήμεθα τὸν ἀγρὸν, τουτέστι
 τῆς πολιτείας τοὺς πόνουσ. δεῖ γὰρ τὸν πράξοντα δικαιουσίνην προ-
 ειδένα περὶ δικαιουσίνης, ὅπερ λεγέσθω καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἀρε-
 τῶν. φροντίζει δὲ θεὸς ἐν ἀγγελίῳ τὸ βιβλίον βληθῆναι πρὸς
 10 διαμονὴν πλείονα. »ἔχομεν« γὰρ »τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρα-
 ζινοῖς σκεύεσιν«, ἢ τοῖς ἡμετέροις ἀγγείοις, ἢ τῷ εὐτελεῖ τῆς γραφικῆς
 λέξεως. ὅθεν ὁ ἀρχὸν ἠπάτηται τοῦ κόσμου τούτου, καταφρονή-
 σασ τοῦ λόγου τῆς θεοσεβείας, ἐπεὶ μὴ ἦν ἐν χρυσοῖς σκεύεσι κε-
 καλλωπισμένοις λέξει καὶ πιθανότητι φράσεως· διὸ καὶ πλείους ἡ-
 15 μέρας διέμεινεν. »ὁ λόγος« γὰρ »καὶ τὸ κήρυμά μου«, φησὶν ὁ
 ἐχὼν τὸ βιβλίον τῆς κτήσεως, »οὐκ ἐν πειθοῖ σοφίας λόγοις, ἀλλ'
 20 ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως«. τὸ ἐνταλθὲν δὲ ποιήσας
 Ἱερεμίας εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ. ὅρα δὲ τὴν ὑπακοὴν τοῦ προφήτου
 πρὸ τοῦ φαινομένου συμφέροντος, ὅπερ ἐπάγει, προθεσπίζων τῆς
 γῆς τὴν ἀνάκτησιν. ἡ γὰρ δι' ἔργων προφητεία τὸ ἀκουστὸν καθί-
 25 στησιν ὄρατὸν καὶ τὸ μέλλον οἰοεὶ παρὸν, ἐν τῷ μέρει δηλοῦσα
 τὸ ὅλον.

Nr. LXII. Jerem. 39, 17.

(141) Οὗ πιθανὸν τὸν προφήτην τσαύτην εὐχαριστίαν προσάγειν
 ἐπὶ τῷ >δέκα καὶ ἐπτὰ σίκλων< ἐωνημένῳ χωρίῳ, τὸν >ἐκ μύ-
 25 τρας ἁγιοσθέντα< καὶ θείου πνεύματος ὑπάρχοντα πλήρη. ἀλλ' ὅρα
 τὸν σαββατικὸν ἀριθμὸν τὸ τῆς ἀναπαύσεως σύμβολον, καὶ τὸν
 δέκα τέλειον ὄντα καὶ οἰκειὸν θεοῦ (δεκάται γὰρ ἐν τῇ δεκάτῃ τῶν
 ἱλασμῶν ἀναφέρονται, καὶ δεκάλογος ἡ πρώτη νομοθεσία), καὶ γνώση

9 II Kor. 5, 7. — 11 Vgl. Joh. 14, 30. — 14f. I Kor. 2, 4. — 17ff. Vgl. Hier. Comm. 1080? — 24 Vgl. Jerem. 39, 9. — Vgl. Jerem. 1, 5. — 25ff. Vgl. Hier. Comm. 1081: Denarium esse mysticum numerum, ostendit Decalogus . . . et dies jejunii et propitiationis mensis septimi. Septem quoque . . . esse sanctum, multis Scripturarum testimoniis comprobamus. — 27 Vgl. Lev. 23, 27 usw.

1 τῷ] γὰρ τὸ ο | 4 οὕτως ο | 6 τῆς] + κατὰ θεὸν l | πράξοντα] + καὶ c
 πράξαντα ο | 7 λέγεσθαι c | 10 ἀγγίσις co | τῷ] τῆ ο | 11 ὁ Vat. gr. 1153/54 < co |
 12 κεκαλλωπισμένος ο | 13 πιθανότητι co | 14 γὰρ] < c | 15 πειθοι ο | ἀλλ'] <
 c | 16 ἀποδείξει] + δὲ μᾶλλον c | 19 ἔργον ο | 23 πιθανὸν l πειθανὸν co | τὸν]
 τὸ c | 24 τῷ] τὸ ο | ἐωνημένῳ ο | 26 δέκατον c | 27/28 δεκάτι τῶν ἀριθμῶν
 ἀναφείρον ο [sic] | 28 ἱλασμῶν c (ἱλασ in Ras.) | ἡ πρώτη] ἐν τῇ πρώτῃ c.

>τὸν ἀγρόν<, τὸν πλήρη καρπῶν προεπόντων ἀγίοις. τοιοῦτος || ἦν 309
 ὁ ἀγρός Ἰακώβ, οὐπερ ὄσφρανθεις Ἰσαάκ· »ἰδοὺ« φησὶν »ὄσμη τοῦ
 υἱοῦ μου ὡς ὄσμη ἀγροῦ πλήρους ὃν ἐυλόγησεν ὁ κύριος«. ὁποῖος
 5 ἔστιν ὁ >καρποὺς ἔχων τοῦ πνεύματος, ἵνα >σπείρη τὰ τοῦ πνεύμα-
 τος καὶ θερίσῃ ζοὴν αἰώνιον· ἔπει γὰρ Ἰακώβ οὐκ ἀμπέλων ὄσμη
 ἢ σῦκων, ἀλλ' ἀγάπης, χαρᾶς, εἰρήνης, μακροθυμίας, χρηστότητος,
 ἀγαθωσύνης, πίστεως, ἐγκρατείας. ἐπὶ τοιούτῳ τοίνυν ἀγρῷ Ἱερε-
 μίας εὐχαριστεῖ λέγων· ὁ ὢν κύριε. σκοπεῖ γὰρ τὸν ὄντως ὄντα,
 >μὴ σκοπῶν τὰ βλεπόμενα ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα.

10

Nr. LXIII. Jerem. 45, 4. 5.

(142) Οὐ μόνον προφητείας Ἱερεμίας ἀνέγραψεν, ἀλλὰ καὶ ἴδια
 πάθη, ταῖς μὲν διδάσκων βασιλείας οὐρανῶν μυστήρια, τοῖς δὲ δι-
 δάσκων ὑπομονῆς παραδείγματα, τῶν ψευδοπροφητῶν τοιοῦτον οὐδὲν
 15 διωγοῦ μετὰ Ἱερεμίον τετάχθαι καὶ τοῦ εἰπόντος ἀποστόλου· »ἐν
 φυλακαῖς πολλάκις«. τὸ δὲ ὅτι οὐκ ἠδύνατο ὁ βασιλεὺς πρὸς
 αὐτοὺς φιάνθρωποτέραν αὐτοῦ τὴν προαίρεσιν μεμίνυκεν. καὶ
 δεῖ τὸν ὀρθὸν βασιλέα μὴ τοῖς περὶ αὐτὸν πονηροῖς συναπάγεσθαι
 20 πολλάκις εὐεργετῆ ὁ θεός.

Nr. LXIV. Jerem. 45, 19. 20.

(143) Λέδια, φησὶν, μὴ τοῖς ἀτομόλοις καταγέλαστος γένομαι·
 τούτου γὰρ λόγον καὶ φροντίδα ποιῶμαι. ὡς δὲ δι' ἀμαρτίας Ἱε-
 ρουσαλὴμ παραδίδοται, οὕτως καὶ ἡ ἐκκλησία. καὶ εἰ μὲν τις κατ'
 Ἐζεκιαν ἀντὴς ἄρχοι, σφύζεται· εἰ δὲ κατὰ Σεδεκίαν, ἀφοριζόμενος
 μὲν σφύζει, μένων δὲ ταύτην ἀπόλλυσιν. εἴ τις οὖν μολύνων τὴν
 ἐκκλησίαν ἐξέλθοι, αὐτὴν τε σφύζει καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· ἐὰν δὲ
 μέλλῃ κατὰ τὸν Σεδεκίαν πρὸς ἔξοδον, »μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα
 ζυμοῖ«.

1 Vgl. Jerem. 39, 9. — 2 Gen. 27, 27. — 4 Vgl. Gal. 5, 22. — Vgl. Gal.
 6, 8. — 6 Vgl. Gal. 5, 22. 23. — 9 Vgl. II Kor. 4, 18. — 15 II Kor. 11, 23. —
 28 Gal. 5, 9.

1 καρπῶν προεπόντων] καρπόντων ο | 2 ὁ 1 < co | 2—5 ἰδοὺ—Ἰακώβ] < ο
 5 ὄσμη] < ο | 7 ἀγαθωσύνης ο | 12 ταῖς Blass τοὺς c τοῖς lo | τοῖς lo τοὺς c |
 14 ἠτοιμασόμεθα ο | 15 μετ' ο | 19 ἢ] οἱ ο | 20 ὁ] δὲ ο [sic] | 24 παραδέδοται
 c | καὶ¹] < ο | 25 ἄρχοι Blass vgl. Z. 27 ἄρχη co | 26 μένον ο | ἀπόλλυσιν ο.

Nr. LXV. Jerem. 45, 22. 25.

(144) Φησὶ πρὸς αὐτὸν Ἰερεμίας ὡς ἐροῦσιν αἱ γυναῖκες εἰς ἀποικίαν ἀγόμεναι· ἡπάτησάν σε οἱ πρὸς σε φήσαντες εἰρηνικῶς ὡς οὐ παραδώσουσι τῷ Βαβυλωνίῳ. συστήσονται δὲ μετὰ
5 σοῦ, ὡς αἵτιοι γενόμενοι πτώσεως· πάντως γὰρ ληφθήσῃ. τάχα δὲ καὶ τοὺς ψευδοπροφήτας αἰτιᾶται λόγῳ τὴν εἰρήνην ἔποιομένους. ὁ δὲ προφήτης φιλανθρωπῶπως ἀπέκρουσε τοῖς ἄρχουσι τὴν ἀλήθειαν, τοῦ βασιλέως κηδόμενος. οὐ γὰρ ἔβλαπτε ταύτην νῦν σιωπῶν, ἥδη αὐτοὺς τοὺς λόγους ἀναγνοὺς ἐν κοινῷ.

10

Nr. LXVI. Jerem. 47, 4. 5.

(145) Ὁ προφήτης αἴρεσιν λαβὼν ἔνθα βούλεται ζῆν, ὑπεροχῆ μὲν Βαβυλῶνος, αἴρεται δὲ τὴν Ἰουδαίαν, φεύγων τὴν ἐκ βασιλείως τιμῆν καὶ διὰ τοὺς || πτωχοὺς τοὺς πρὸς γεωργίαν ἐμμείναντας, ὡς
15 ἂν καὶ τῆς γῆς ἐπιμελῆται διὰ τοὺς πένητας καὶ τὰς τούτων ταῖς προφητείαις γεωργῆ ψυχάς. ἐμερίσαντο γὰρ οἱ προφήται, οὗτος μὲν τὴν Ἰουδαίαν, τὴν δὲ Βαβυλῶνα Λανθῆλ καὶ οἱ τρεῖς παῖδες.

Nr. LXVII. Jerem. 48, 2.

(146) Ὁ χρηστός ἄνθρωπος οὐδένα ὑποπεύει οὕτως εἶναι πονηρὸν ὡς καὶ τοὺς μηδὲν ἀδικήσαντας φονεύειν. διὰ τί δὲ συνεχώρησεν
20 ὁ θεὸς ἀνααιρεθῆναι τὸν Γοδολιαν, ἐτέρου ἂν εἴη λόγου καὶ τῶν ἀνεφίκτων κριμάτων τοῦ θεοῦ.

Nr. LXVIII. Jerem. 51, 21. 22.

(148) Σύνταξον τὸ οὐχὶ τοῦ θυμιάματος πρὸς τὸ ἐμνήσθη κύριος. δῆλον μὲν οὖν ἔστιν, ὡς τοῖς εἰδώλοις θυμιῶντων
25 φησὶ· τοῦτο γὰρ αὐτῶν ὁμολογησάντων ἐπάγεται τὰ προκείμενα.

19 ff. Vgl. Chrysost. (Gh II, 786 τοῦ αὐτοῦ = Orig., doch haben c 325v und o 179r das Fragment als τοῦ ἁγίου Ἰωάννου; vgl. auch das folgende Chrysostomusfragment bei Gh a. a. O.): (τίνας ἔνεκεν συνεχώρησεν ὁ θεὸς ἀνααιρεθῆναι) τὸν ἄνθρωπον χρηστὸν ὄντα καὶ ἐπιεικῆ κτλ.

5 πώσεως ο | 7 ἔκρουσε ο | 9 αὐτοὺς τοὺς] τοὺς αὐτοῦ c | 11 ἔνθα] ἐνταῦθα ο | 14 ἐπιμελῆται | ἐπιμελεῖται co | γεωργῆ | γεωργῆσαι co | 16 δὲ] < ο | 18 Ὁ] irrtümlich unter d. Überschr. τοῦ αὐτοῦ. während ein Fragment Olympiodors vorangeht o. Cod. Laur. XI, 4 hat auf fol. 252r noch folgendes Fragment: Ὁγ. Ἀπολάσσετε τῶν (τῆς) εἰρήνης ἀγαθῶν (καὶ) θεῶ τῶ δοτῆρι (τού)των προσομοία ατε τὰς ἀπαρχάς. Vgl. Jerem. 47, 10 | 23 ff. dies Fragment nebst Nr. LXIX (149) gehört vielleicht zu der 39. Homilie, von der das Prooemium in der Philokalie erhalten ist (vgl. S. 198, 3).

πλὴν ἐξετάσωμεν εἰ καὶ θεῶ τινος θυμῶν ὡς οὐ δεῖ, τοῦ ἄβατον γε-
 νέσθαι γῆν αἴτιος γίνεται. κὰν τὸ αἰσθητὸν τοίνυν προσάγῃς κατὰ
 τοὺς Ἰουδαίους θυμῖαμα, ἀρετὴν μὲν ἔχων προσάγεις καλῶς, σύμ-
 5 φωνον ἔχων τὴν ἐνδοθεν εὐωδίαν· μετὰ κακίας δὲ προσφέρων, οἴ-
 ονεί πως καὶ τὴν εὐωδίαν τὴν ἕξω χρωανύσων, πρὸς δυσωδίαν μετα-
 ποιεῖς· ὅτε οὐκ ἂν λεχθῆι τὸ »ὄσφρανθη κύριος ὄσμην εὐωδίας«
 ἀλλὰ τὸναντίον. ὄσμη δὲ εὐωδίας παρὰ θεῶ οὐ τῶν προσενεχθέντων
 παρὰ Νῶε ζώων καθαρῶν εἰρημένων, ἀλλὰ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ
 καὶ τῆς τελειότητος, ἅπερ ἦν αὐτὸς ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ. θεὸς γὰρ
 10 αἵματι καὶ κνίσαις οὐ τέρεται, καθάπερ οἱ δαίμονες. πλὴν ὡς
 »συνεγεροθέντες Χριστῶ τὰ ἄνω ζητήσωμεν«, εἰς νῦν εἰληφότες τὸ
 »γενηθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμῖαμα ἐνώπιόν σου«· καθὰ γὰρ
 Ἰωάννης ἐν Ἀποκαλύψει φησί· »θυμῖαμάτα εἰσιν αἱ προσευχαὶ τῶν
 ἀγίων. ἀλλ' εἰ μὲν λογισμοῖς ταύτην μολύνομεν πονηροῖς, συμβαίνει
 15 τὸ »ἡ προσευχή αὐτῶν γενέσθω εἰς ἁμαρτίαν«, ἢ εἰς τὸ ἐναντίον,
 ἐὰν ἀπὸ δικαιοσύνης ἐξζώμεθα· ἐπεὶ τῶν δι' ἁμαρτίας λεγόντων·
 »προσώζεσάν καὶ ἐδάπησαν οἱ μύλωνές μου ἀπὸ προσώπου τῆς
 ἀφροσύνης μου«, γίνεται τὸ θυμῖαμα δυσῶδες. διόπερ Ἠσαΐας εἶπεν·
 »ἐὰν φέρογτε σμιδαλιν, μάταιον· θυμῖαμα, βδέλυγμά μοι ἐστίν· 311
 20 τίνα δὲ τρόπον ἐντέον, ἐδίδαξεν ὁ ἀπόστολος λέγων· »βούλομαι
 τοὺς ἄνδρας προσεύχεσθαι ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας
 χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν«. τοιούτων χειρῶν ἐπαυρομένων τοῦ
 Μωσέως ἐνίκα Ἰσραήλ, καθαιρουμένων δὲ ἐνίκα ὁ Ἀμαλήκ. ὁ οὕτως
 εὐχόμενος οὐκ ἀποτυγχάνει, ἀληθεύοντος τοῦ ἰητοῦ· »ἔτι λαλοῦντός
 25 σου ἐρεῖ· ἰδοὺ πάρεμι«. τῶν οὖν πονηρῶν τὸ θυμῖαμα, φησί,
 οὐκ ἠδύνατο κύριος ἔτι φέρειν, καθάπερ ἡμεῖς κὰν ὑπομεινωμέν
 τινα δυσωδίαν, ἀλλ' οὐσαν πλείονα φεύγομεν. καὶ ὁ θεὸς οὖν μέτρον
 ἀνοχῆς ἔχων, (μὴ) μεταροῦντας μετέρχεται· ὅπερ ἐπὶ Νῶε πεποίηκε,
 τῶν τότε πλημμελούντων τὴν δυσωδίαν μηκέτι φέρειν δυνάμενος.
 30 διὸ φησιν ἐν προφήταις· »ἐσιώπησα, μὴ καὶ αἰεὶ σιωπήσομαι;«

Nr. LXIX. Jerem. 51, 22.

(149) Ὡς γὰρ σωμάτων σεσηπότων ὁ παρακείμενος παραλαμβά-

6 Gen. 8, 21. — 11 Vgl. Kol. 3, 1. — 12 Psal. 140, 2. — 13 Vgl. Apok. Joh.
 5, 8. — 17 Psal. 37, 6. — 19 Jes. 1, 13. — 20 I Tim. 2, 8. — 22f. Vgl. Exod.
 17, 11. — 24 Jes. 58, 9. — 30 Jes. 42, 14.

2 γίνεται c | 3 καλῶς] καλόν c | 4 ἐνδοθεν] ἔσωθεν o | 7 ὄσμη δὲ c ὄσμη
 ᾗ δὲ o | 14 εἰ] ἡ o | 16 ἐπεὶ Blass ἐπὶ clo | 19 φέρογται o | 20 ἐντέον Gh ἐν-
 ταῖον clo | 23 μωνσέως clo | 24 ἰητοῦ] + τὸ o | 25 ἐρῶ o | ἰδοὺ] + ἐγὼ o |
 26 ἐδύνατο o | 28 μὴ Gh | 30 ἐσιωπήσατε· μὴ c.

νων ἄηρ καὶ φθειρόμενος λοιμὸν ποιεῖ τοῖς ἐντυγχάνουσι, καὶ τὸ χωρίον ἄβατον γίνεται, οὕτω ψυχῶν ἁμαρτίαι λοιμὸν ψυχῶν ἀπεργάζονται.

Nr. LXX. Jerem. 51, 32—35.

- 5 (150) Τῷ λαῷ συμπάσχων Βαροῦχ ἀπωδύρετο, καὶ ἀξιοὶ περὶ αὐτῶν τὸν θεόν. διὸ λαμβάνει τῆς ἐν κακοῖς βοηθείας ἐπαγγελίαν, λέγοντος οὕτω τοῦ θεοῦ· οὓς καθαιρῶ, πάλιν οἰκοδομήσω. πρῶτον γὰρ »ἀλγύνει ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν« καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις· οὐ γὰρ δεκτὰ τὰ χρηστὰ μὴ τῶν κακῶν προανηρημένων.
- 10 λύει γὰρ καὶ τὰς μοχθηρὰς τῶν ἀπίστων οἰκοδομάς ὡς ἀρχιτέκτων »τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς ἣν ἐπηξεν αὐτὸς καὶ οὐκ ἄνθρωπος«, περὶ ἧς φησὶν ὁ Παῦλος· »θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε«. καὶ ὡς γεωργὸς ἐκτίλας τὸ μὴ ποιῶν καρπὸν (»πᾶσα« γὰρ »φυτεία ἦν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος ἐκριζωθήσεται«), καταφυτεύει ἄμπελον καρποφόρον, οὐ κατὰ τὴν »εἰς πικρίαν μεταστραφείσαν καὶ ἄλλοτριαν«, ἣν ἐκκόπτει ἵνα πάλιν αὐτὴν »ἀληθινὴν« ἀπεργάσῃται καὶ »θεοῦ γεώργιον«. οὕτω »τῆς ἐξ Αἰγύπτου« καθείλε τὸν φραγμὸν» κατὰ τὸν Δαβὶδ, ὑπερῆς εὐχεται· »ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἐπίσκεψαι τὴν ἄμπελον ταύτην«. καὶ οὗτοι τοίνυν ἐπ' ὠφελείᾳ παιδεύονται· »ὄν γὰρ ἀγαπᾷ
- 20 κύριος παιδεύει«. »τίς« γὰρ »ἐστὶν ὁ εὐφραίνων με εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ;« »ἢ γὰρ κατὰ θεὸν λύπη μετάνοιαν ἀμεταμέλητον εἰς σωτηρίαν κατεργάζεται. διὰ τοῦτο γὰρ ἐπάγω κακὰ ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, τοὺς φρονούντας τὰ γήινα.

Nr. LXXI. Jerem. 51, 35.

- 25 (151) Εὐρίσκει γὰρ τὰς ψυχὰς τῶν δικαίων ὁ θεός· »ψυχὰς« γὰρ »δικαίων ἐν χειρὶ θεοῦ«, αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν ὡς μηδὲ οὔσαι λογίζονται.

5f. Vgl. Chrysost. (Gh II, 806): πῶς θορηεὶ καὶ ἀποδύρεται, ἀξίων περὶ αὐτῶν τὸν θεόν. — 8 Hiob 5, 18. — 11 Hebr. 8, 2. — 12 I Kor. 3, 9. — 13 Matth. 15, 13. — 14ff. Vgl. Jerem. 2, 21. — 16 Vgl. I Kor. 3, 9. — 17 Vgl. Psal. 79, 9. — Vgl. Psal. 79, 13. — 18 Psal. 79, 15. — 19 Hebr. 12, 6. — 20 II Kor. 2, 2. — 21 II Kor. 7, 10. — 25 Weish. Sal. 3, 1.

1. 2 λοιμὸν cod. Vat. gr. 1153/54 in Ras. λοιπον clo | 2 οὕτω λοιπόν καὶ ψυχῶν ἁμαρτίαι ἀπεργάζονται c | 5 βαροῦχ βαροῦχ o | ἀπωδύρετο c | καὶ übergesch. c¹ | 5/6 καὶ—θεόν] < o | 6 ἐπαγγελίαν Blass ἀπαγγελίαν co | 7 καθαιρῶ o | 12 ὡς c¹o ὁ c* | 14 καταφυτεύσῃ o | 15 ἄλλοτριαν] ἄκαρπον c | 17 κατὰ τὸν δαδ a. R. c | 25 θεός] πς o | 26 γὰρ] < o | μηδὲ] μὴ o.

ORIGENES'
KLAGELIEDERKOMMENTAR

---

1. DIE FRAGMENTE AUS DER PROPHETENKATENE
2. DAS FRAGMENT AUS DER OKTATEUCHKATENE

Die Fragmente aus der Prophetenkatene.

c = cod. Chis. R. VIII. 54 saec. X.

l = cod. Laur. V, 9 saec. XI.

o = cod. Vat. Ottob. gr. 452 saec. XI.

5

Nr. I. Klagel. Jerem. 1 Überschr.

Ὁ Ἰερεμίας αἰχμαλωτισθέντος τοῦ λαοῦ καὶ ὄντος ἐν Βα- 321
βυλῶνι, θορνεῖ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν καὶ τὸν λαὸν ἐπὶ τοῖς
συμβεβηκόσι, καὶ θορνεῖ περιζοπὰς τινὰς καὶ διαστολὰς περιγράφων
ἀρχομένας ἐξῆς ἀπὸ τῶν παρ' Ἑβραίοις στοιχείων. καὶ μετὰ τὸ τε-
10 λέσαι τὸν ἐφ' ἐκάστου στοιχείου Θορῆνον καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν ἀπὸ τοῦ
Θαῦ ἀρχόμενον. ὅπερ ἐστὶ τελευταῖον τῶν Ἑβραίων γραμμάτων. ἐπανέρ-
χεται ἐπὶ τὸ "Αλφ καὶ πάλιν θορνεῖ, καὶ τοῦτο ποιεῖ τετρακτὶς τὰ
εἴκοσι καὶ δύο στοιχεῖα ἐπεξιών.

Nr. II. Klagel. Jerem. 1 Überschr.

15 Ἐὰν ἴδωμεν ὑποχείριον γινομένην τὴν ψυχὴν τῷ διαβόλῳ ἢ καὶ
τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, καὶ ἀπαξαπλῶς ταῖς ἐχθραῖς δυνάμεσι τὴν τῇ
φύσει θεωρητικὴν καὶ συνορᾶν τὰ ὄντα (καὶ) ἐπιστῆσαι δυναμένην,

6ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 7): Θορνεῖ μὲν κατὰ τὴν ἱστορίαν ὁ προφήτης τὴν
τότε τῆς Ἱερουσαλὴμ γενομένην αἰχμαλωσίαν, προφητικῶς δὲ καὶ ἀληθέστερον τὴν
ἐπὶ Ῥωμαίων αὐτῇ συμβᾶσαν . . . ἀναφέρεται δὲ τὰ γεγραμμένα καὶ ἐπὶ ψυχὴν
ἐκπεσοῦσαν μὲν τῆς ἀρετῆς, κατενεχθεῖσαν δὲ εἰς τὰ τῆς κακίας εἶδη καὶ διὰ τοῦτο
ἐν Συγχύσει γενομένην (Βαβυλῶν γὰρ Σύγχυσις ἐρμηνεύεται) καὶ ὑπὸ τῶν νοητῶν
πολεμίων αἰχμαλωτισθεῖσαν. — **15** Vgl. Matth. 25, 41? — **17** Vgl. Philo de ebr.
I, 369 M: Ἰσραὴλ δὲ τελειότητος ὕρασιν γὰρ θεοῦ μὴνει τοῦνομα. τελειότερον
δὲ τί ἂν εἴη τῶν ἐν ἀρεταῖς ἢ τὸ ὄντως ὄν ἰδεῖν; und noch besser (vgl. Nr. VII)
de somn. III, 692 M: ἡ δὲ τοῦ θεοῦ πόλις ὑπὸ Ἑβραίων Ἱερουσαλὴμ καλεῖται, ἣς
μεταληφθὲν τοῦνομα ὕρασις ἐστὶν εἰρήνης. ὥστε μὴ ζῆτει τὴν τοῦ ὄντος πόλιν
ἐν κλίμασι γῆς . . . ἀλλ' ἐν ψυχῇ ἀπολέμφ καὶ ὀξυδεροκῶση (τέλος) προτεθειμένη
τὸν θεωρητικὸν καὶ εἰρηναῖον βίον.

3 wegen l vgl. S. 199, 3 App. | **11** θαῦ co | Ἑβραίοις o | **12** τὸ] τοῦ c | ἀλφ
clo | **13** κβ c | **15** Ἐὰν] vorher τοῦ αὐτοῦ κατὰ θεωρίαν co | γενομένην o | **17** καὶ²Gh.

νοήσομέν πως τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸν αἰχμαλωτίσαντα. ἀλλὰ καταφυγόντες ἐπὶ τὸν Χριστόν, τὸν κηρύξαντα κατὰ τὸν προφήτην Ἰσαΐαν »αἰχμαλώτους ἄφασιν«, ἐλευθερωθήσομεθα ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, καὶν μέχρι τοῦ δῆσαι φθάσῃ ὁ αἰχμαλωτεύσας. ἦλθε γὰρ 5 Ἰησοῦς »ἔξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει».

Nr. III. Klagel. Jerem. 1 Überschr.

Διὰ τοῦτό φασιν Ἑβραῖοι τῆς παλαιᾶς γραφῆς ἰσαριθμοὺς τοῖς στοιχείοις εἶναι τὰς βίβλους, ὡς εἶναι πρὸς θεογνωσίαν πᾶσαν εἰσαγωγὴν, καθάπερ τὰ στοιχεῖα πρὸς πᾶσαν τοῖς μανθάνουσι σοφίαν. καὶ διὰ τοῦτο τετραπλασιάζεται, τάχα διότι καὶ τῶν σωματίων τὰ στοιχεῖα καθέστηκε τέσσαρα.

Καὶ μετ' ὀλίγα

Ἐκδοσις δὲ Ἀκύλα καὶ Θεοδοτίωνος ἐν τοῖς Θρηνοῖς οὐ φέρεται, 15 μόνον δὲ Συμμάχου καὶ τῶν Ἑβδομήκοντα.

Καὶ πάλιν

Ζητήσῃε δ' ἂν τις, πῶς τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ βιβλίου πληθυντικῶς ἐχούσης Θρηνοί, ἐνικῶς ἐν τῷ προοίμῳ τὸν Θρηνον τοῦτόν φησι. ἀλλὰ μερικοὶ μὲν πλείους ὑπάρχουσι, τοῖς στοιχείοις διηρημένοι, εἰς ἓνα δὲ πάντες ἀνάγονται, πρὸς μίαν ὑπόθεσιν, τὸν Ἰσραήλ, ἀναγόμενοι.

Nr. IV. Klagel. Jerem. 1 Überschr.

Τὸν ἐξ ἀγάπης κλαυθμὸν μακαριζόμενον· τοῦ γὰρ ἀγίου ἐστὶ »κλαίειν μετὰ κλαιόντων«.

25

Nr. V. Klagel. Jerem. 1 Überschr.

Ἐγγίζων τῇ Ἱερουσαλήμ ὁ κύριος »κλαυσεν καὶ εἶπεν· εἰ ἔγνωσ καὶ σὺ τὰ εἰς εἰρήνην σου. »Ἱερουσαλήμ Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν,

2f. Vgl. Luk. 4, 18 Jes. 61, 1. — 5 Jes. 42, 7. — 23 Vgl. Luc. 6, 21. — 24 Vgl. Röm. 12, 15. — 26 Vgl. Luk. 19, 41, 42. — 27 Matth. 23, 37 Luk. 13, 34.

1 νοήσομεν Gh νοήσωμεν c^o | 3 αἰχμαλωσίας c¹ a. R. ο ἀμαρτίας c* | 8 φη | 9 πᾶσαν πρὸς θεογνωσίαν ο | 10 ἄπασαν c | 12 τέτταρα ο | 14 ἀκύλον ο | καὶ ἦ ο | φέρεται φαίνεται c | 17 ζητήσῃε l ζητήσῃ c ζητήσῃεις ο | 26 Ἐγγίζων vorher τοῦ αὐτοῦ c^o | τῇ τὴν c | ἔγνωσ καὶ ἔγνωκα c* ο ἔγνωκας c¹ | 27 ἀποκτείνουσα c.

ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ || τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπι- 322
συνάγει τὰ νοσσία ἐαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθέλησατε.

Nr. VI. Klageel. Jerem. 1 Überschr.

Εἰ τοίνυν »μακάριοι οἱ κλαίοντες, ὅτι γελάσονται«, ἔδει Ἱερειμίας
5 τὸν μυστικὸν τοῦτον κλαῦσαι κλαυθμὸν καὶ κατὰ τὸ »μακάριοι οἱ
πενθοῦντες« πενθῆσαι τοὺς τοῦ πενθεῖσθαι ἀξίους.

Nr. VII. Klageel. Jerem. 1, 1.

Ἔοικε δὲ τὸ μὲν πλῆθος τοῦ λαοῦ, ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει, δηλοῦν
τοὺς ἐνοικοῦντας Ἰσραηλίτας, τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἐθνῶν, ὡς προ-
10 εῖρήκαμεν, τοὺς προσηλύτους. εἰς δὲ ἀναγωγὴν ἐπεὶ συγγενέστερά
ἐστὶ τῇ ψυχῇ καὶ ἀπερίστατα τὰ θεωρητικὰ μᾶλλον ἢ τὰ πρακτικά,
τὸ μὲν πλῆθος τοῦ λαοῦ σημαίνει ἂν τῆς μακαριζομένης Ἱερουσαλήμ
τὸν πλοῦτον τῶν θεωρημάτων· τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἐθνῶν τὸν πο-
15 λὺν ἀριθμὸν τῶν καλῶν πράξεων.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Ἡ πεπληθυμμένη λαοῦ μόνη καθέζεται· τῷ τὸν νυμφίον
λόγον ἢ νύμφη ἀποβεβληκέναι γινομένη ὡς χήρα ἢ ποτε τοῖς
προειρημένοις ἔθνεσι πλήθουσα.

Nr. VIII. Klageel. Jerem. 1, 1.

Ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει ἀρμόζει τὴν Ἱερουσαλήμ νοεῖσθαι λέγεσθαι
μετὰ θανασμοῦ διὰ τὴν ἐπὶ τὸ σκυθρωπότερον μεταβολὴν μεμο-
20 νῶσθαι καθίσασαν τὴν ποτε πλήθουσαν λαῶν, ἢ ἢ μόνωσις ἢ
ἐρημία ἢ αὐτῆς, ἐσχηκίας μὲν ἄνδρα τὸν προστάτην ἔμψυχον λόγον,
ὅτε αὐτῷ εἶπετο παρόντι καὶ βοηθοῦντι, κεληρευκίας δὲ καὶ
25 καταλελειμμένης ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὰ ἡμαρτημένα.

Καὶ μεθ' ἕτερα·

Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τὸ ῥητόν· πρὸς δὲ διάνοιαν, Ἱερουσαλήμ
εὐθνηοῦσα καὶ λαῶν καὶ ἔθνεσι πλήθουσα καὶ χωρῶν ἀρχουσα
ἢ θεία ἐστὶ ψυχή. καὶ οὐ θαναστόν, εἰ οὐ μόνον οἰκία οὐδὲ ἔπανλις

4 Luk. 6, 21. — 5 Matth. 5, 5. — 13 Vgl. zu S. 235, 17. — 16f. 23f. Vgl.
Olymp. (Gh III, 11): τοῦ νυμφίου στερηθεῖσα λόγου. — 23 Vgl. Jes. 54, 1?

4 E] vorher τοῦ αὐτοῦ co | γελάσατε c | 8 Ἔοικε] vorher τοῦ αὐτοῦ c
11 τὰ²] < o | 12 τοῦ λαοῦ] τῶν λαῶν o | 16 λαοῦ] < c | 17 ἢ νύμφη] ἢ νυμφίος
o | 18 πληθύσασα o | 20 Ὅσον] vorher τοῦ αὐτοῦ co. | 22 πληθύνουσαν o
23 ἢ Blass ἢ co | 24 εἶπετο] εἶπετο c εἶπε τὸ o | παρόντα καὶ βοηθοῦντα o
25 ὑπ' ἀπ' o | 28 πληθύνουσα o.

οὐδὲ ἡ ταύτης μείζων κόμη ἂν προσαγορευθεῖσα οὐδὲ πόλις ἢ τυχοῦσα ἀλλὰ πασῶν πόλεων διαφέρουσα καὶ παρὰ θεῶν τετιμημένη Ἱερουσαλήμ χρηματίζει ἡ τελεία ψυχὴ, μεγέθους ἀξιολόγου πόλει τῇ μεγίστη περιβαλλομένου αὐτῇ ὑπὸ τῆς σοφίας καὶ πάσης ἀρετῆς

5 † περιγυρομένου πολλαπλάσια οἰκοδομήματα.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Ὅσπερ δὲ ἔνεστιν ἰδεῖν Ἱερουσαλήμ εὐθηνουμένην, πληθύνουσαν λαῶν καὶ ἔθνεσιν καὶ ἄρχουσαν ἐν χώραις, οὕτως, εἰ μεταπρωτὴ ἔστιν ἡ ἀρετὴ, μονουμένην ποτὲ αὐτὴν καὶ χηρεύουσαν καὶ δουλεύουσαν, ὥστε καὶ φόρους τῷ κρατήσαντι αὐτῆς ἐχθρῶ τελεῖν, κατὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ἐκπεπρωκότος τῆς ἀληθείας.

Nr. IX. Klagel. Jerem. 1, 1.

Τί δὲ δεῖ λέγειν καὶ περὶ τοῦ ὅτι ἄρξασα χωρῶν ἐπὶ τοσοῦτον δουλοῦται παρὰ τοῖς ἐχθροῖς, ὥστε καὶ φόρον αἰεὶ αὐτὴν ἐπιτελεῖν.

15 τελοῦσαν τοῖς κακοῖς δεσπόταις, ἃ ἂν ἐκεῖνοι προστάττωσιν; προστάττουσι δὲ χρηστὸν οὐδέν. καὶ τάχα καθ' ἕκαστον ὧν πταίει ἐνθάδε, φόρον τινὰ τελεῖ τῷ Ναβουχοδονόσορ, ὃς ἐρμηνεύεται Ἐγκαθισμός καὶ ἐπίγνωσις συνοχῆς· οὐ μόνον δὲ τῷ Ναβουχοδονόσορ, 323 ἀλλὰ καὶ τοῖς σατραπείαις αὐτοῦ.

20 Nr. X. Klagel. Jerem. 1, 2.

Ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου Θρήνου, τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἄλφ ἀρξαμένου, τὴν λέξιν σῶσαι δεδυνήμεθα. ἐπὶ δὲ τούτου τί ἂν τις εἴποι, λεγομένης πόλεως κεκλαικέναι ἐν νυκτί, ὥστε τὰ δάκρυα εἶναι ἐπὶ τῶν σιαγόνων αὐτῆς; εἰ μὴ ἄρα τοὺς ἐνοικοῦντάς τις ἐρεῖ πόλιν ὀνομαζομένους, τοὺς καὶ φόρον τελοῦντας, κεκλαικέναι ὑπομησοθέντας ἐξ οἷας εἰρήνης καὶ ἐλευθερίας εἰς ὅσην δουλείαν καὶ ταπεινώσιν ἐλγλύθασιν. πῶς οὖν διηγησόμεθα καὶ τὸ ἐν νυκτί, ἢ ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς κοινῆς ἀπάντων ἀνθρώπων ἀναπαύσεως ἢ πόλις ὑπομνησκομένη τῶν συμφορῶν, τουτέστιν οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες οὐκ ἀναπαύομενοι ἔκλαιον, καὶ ἔκλαιον κρουνηδὸν τῶν δακρῶν καταρρεόντων ἐπὶ τῶν σιαγόνων αὐτῶν; ἐπετείνετο δὲ μάλιστα αὐτοῖς

17/18 Vgl. Onom. sacra I, 195, 85: Ναβουχοδονόσορ ἐγκαθήμενος ἢ ἐπίγνωσις συνοχῆς u. I, 47, 2: sessio in agnitione angustiae. — 25 Vgl. Klagel. Jerem. 1, 1.

1 ἂν] c¹ a. R. < c*o | 4 παραβαλλομένου o | 5 πολλὰ πλοῦσια o | 13 χωρῶν] φῶρων o | 15 ἂν c¹ ἔαν c*o | προστάττωσιν Koetschau προστάττουσαν co | 21 Ἐπὶ] νοιηρ τοῦ αὐτοῦ co | πρώτου] πρὸ τούτου o | ἀπὸ τοῦ] < c | Ἄλφ] clo | 27 τὸ I τὸν co | ὅτι I ὅτε co | 28 ἀπάντων] τῶν o | 30 καὶ ἔκλαιον] < c.

ὁ κλαυθμὸς καὶ ἐπέροει τὰ δάκρυα, οὐχ ὑπάρχοντος κὰν ἐνὸς παραμυθουμένου αὐτοὺς ἀπὸ τοσοούτων ἀγαπώντων, παντός τε τοῦ φιλοῦντος ἀθετοῦντος τὴν φιλίαν τὴν πρὸς αὐτὴν καὶ μεταβεβληκότος εἰς ἔχθραν. τίνες οὖν, ὡς πρὸς τὴν λέξιν, οἱ ἀγαπῶντες αὐτὴν πρότερον, ἀφ' ὧν οὐδεὶς ὑπῆρχεν παραμυθησόμενος αὐτὴν; τάχα αἱ λοιπαὶ τῆς Ἰουδαίας πόλεις, διὰ τοῦτο δὲ ἴσως ἀγαπῶσαι τὴν μητρόπολιν, ἐν καιρῷ περιστάσεως οὐ παρεκάλουν.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

10 Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τὸ ῥητόν. ἔαν δὲ ὁ λόγος, ὡς ἐν τοῖς πρὸ τούτων παρεστήσαμεν, Ἱερουσαλήμ λέγη τὴν ποιὰν ψυχὴν, αὕτη ἂν κλαίειν λέγοιτο, ἐκπεσοῦσα τῆς οἰκείας χώρας ἐν Σνγκύσει γενομένη, καὶ κατάστασιν ἔχειν ἐναντίαν τῷ γελᾶν γέλωτα τὸν ἀπὸ χαρᾶς καὶ ἰλαρότητας, ὃν ὁ κύριος ἡμῶν ἐπαγγέλλεται ὑπάρξειν τοῖς τὸν μακα-
15 ριζόμενον κλαυθμὸν κλαύσασι φάσκων· »μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι γελάσονται«. καὶ ἐν τῷ Ἰωβ δὲ »ἀληθινῶν« φησὶ »στόμα ἐμπλήσει γέλωτος«. τάχα δὲ διὰ τοῦτο καὶ εἰς τῶν πατριάρχων Γέλως λέγεται. ὁ τοῖνον στενάζων διὰ τὸ εἶναι ἐν τῷ σήνει, ὡσπερ ὁ ἀπόστολος δεδήλωκεν εἰπών· »καὶ γὰρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σήνει στενά-
20 ζομεν βαρούμενοι«, τὸν ἐν ἐπαγγελίᾳ γέλωτα ποθῶν καὶ τὴν θείαν ἰλαρότητα, κλαυθμὸν κλαίει τροφιμώτατον καὶ ὠφελοῦντα τὴν ψυχὴν.

Nr. XI. Klagen Jerem. 1, 2.

Οἴόμεθα δὲ τὸ μὲν ἀγαπᾶν θεϊότερον εἶναι καί, ἢν οὕτως εἶπω,
25 πνευματικόν, τὸ δὲ φιλεῖν σωματικὸν καὶ ἀνθρωπικώτερον. τάχα δέ, οὐθενὸς φαύλου ἀγαπῶντος, παρατηρητέον ὅτι περὶ μὲν τῶν κρείττωνων φησὶ· οὐχ ὑπάρχει παρακαλῶν αὐτὴν ἀπὸ πάντων τῶν ἀγαπώντων αὐτὴν, περὶ δὲ τῶν ἐλαττόνων· πάντες οἱ φιλοῦντες αὐτὴν ἠθέτησαν αὐτὴν, ἐγένοντο αὐτῇ εἰς ἐ-
30 χθροσύνην. οἱ μὲν γὰρ ὑποδεέστεροι καὶ ἠθέτησαν ἢ αὐτὴν καὶ ἐγένοντο 324 αὐτῇ ἔχθροί· οἱ δὲ κρείττονες μόνον οὐ παρεκάλεσαν.

12 Vgl. Onom. sacra I, 174, 91: Βαβυλὼν σύγχυσις, u. ὅ. — 15 Luk. 6, 21. — 16 Hiob 8, 21. — 17 Vgl. Gen. 21, 6 u. Onom. sacra I, 170, 85: Ἰσαακ γέλως, u. ὅ. — 19 II Kor. 5, 4. — 24ff. Vgl. in Jerem. Hom. 15, 3 (S. 127, 11f.).

2 αὐτοῖς c | 3 τὴν² | < o | 4 ὡς | < o | 11 λέγη Vat. gr. 1153/54 λέγει eo ποιὰν Blass Diels Koetschau ποιὰν co | αὕτη Blass αὐτῆ co | 13 τῷ τὸ c | 16 ἀληθινὸν c | 24 δὲ] γὰρ c | 25 ἀνθρωπικώτερον o | 26 φαῦλον παρατηρητέον ἀγαπώντος c | 29 αὐτὴν² ἐν αὐτῇ o | 31 αὐτῇ | < o | οἱ] οὐ o | δὲ Gh γὰρ eo.

Nr. XII. Klagel. Jerem. 1, 3.

Πρὸς μὲν τὸ ῥητὸν τοιοῦτος ἂν εἴη ὁ νοῦς· τὸν ἴδιον τόπον
 ἢ Ἰουδαία ἤμευρεν, αἰτίων τούτων γενομένων αὐτῇ τῆς ταπει-
 νόσεως αὐτῆς (ἢν τεταπεινῶται ἁμαρτοῦσα καὶ τὸ ἀνάστημα καὶ
 5 τὸ ἐγγεγραμμένον, ὃ πρότερον εἶχεν ἐν θεοσεβείᾳ ὑπάρχουσα, κατα-
 λιποῦσα), ἔτι δὲ καὶ τῆς πολλῆς δουλείας αὐτῆς, ἢν δεδούλωτο
 ὑποτεταγμένη τοῖς πάθεσιν. μετοικισθεῖσα δὲ ἐν ἔθνεσιν ἰδρύνθη,
 ἐνθα εὖρειν ἀνάπαισιν οὐ δεδύνηται, πάντων τῶν ἐχθρῶν κα-
 ταδιωκόντων αὐτὴν καὶ καταλαβόντων καὶ κατακεκρατηκό-
 10 των, αὐτῆς γενομένης παρὰ τοῖς ἔθνεσιν οἱ ἔθλιβον αὐτὴν.

Nr. XIII. Klagel. Jerem. 1, 4.

Ὁ πρὸς τὸ ῥητὸν νοῦς οὗτός ἐστιν· τοῦ νόμου λέγοντος· τρεῖς
 τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθήσεται πᾶν ἄρσενικόν σου ἐνώπιον κυρίου τοῦ
 θεοῦ σου, ἔσπευδον οἱ ἀπὸ τοῦ λαοῦ, μετὰ τὸ οἰκοδομηθῆναι τὸν
 15 ναὸν ἐν Σιών ἀπὸ τοῦ χρόνου Σολομῶντος, ἐπιτελεῖν τὸ προστε-
 ταγμένον. καὶ κύκλω τῆς Ἱερουσαλήμ τυγχανουσῶν τῶν πόλεων
 τῆς Ἰουδαίας, πάντοθεν ὁδοὶ ἦσαν φέρονσαι ἐπὶ τὴν Σιών. ταύτας
 οὖν ὁ προφήτης διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν (φησί) πενθεῖν σκυθρωπα-
 ζούσας καὶ ἐν πάσῃ ἐρημίᾳ ὑπαρχούσας † καὶ ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς,
 20 ὅτε πολλὴ εὐφροσύνη καὶ ἰλαρότης ἦν ἐν αὐτοῖς, σπευδόντων ἐπὶ
 ἑορτὴν τῶν ἀπανταχόθεν Ἰουδαίων ἐπὶ τὸ Σιών ὄρος. πολλῶν δὲ
 οὐσῶν τῶν πυλῶν τῶν οἰκοδομηθεισῶν ἐν Σιών ἐκ πάντων τῶν
 κλιμάτων, φησὶν ὁ λόγος πάσας ἠφανίσθαι, καὶ τοὺς ἱερεῖς
 στενάζειν, δηλονότι τὰ ἱερατικὰ ἔργα τὰ κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς
 25 ἄλλας ἡμέρας οὐ δυναμένους ἐπιτελεῖν, ἦτοι τῶ ἠχμαλωτίσθαι ἢ
 τῶ μηδένα εἶναι τὸν προσιόντα αὐτοῖς καὶ τὰς λειτουργίας τὰς ἱε-
 ρατικὰς ἀπαιτοῦντα. ἀλλὰ καὶ αἱ παρθένοι, φησί, τῆς Σιών
 ἀγόμεναι εἰσι, δῆλον δὲ ὅτι ὑπὸ τῶν κεκρατηκόντων πολεμίων.

12ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 21): τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκέλευσεν ὁ νό-
 μος . . . τῶ πάσχα, τῇ ἑορτῇ τῶν πρωτογεννημάτων, καὶ τῇ σηνοπηγίᾳ. ἐν
 ταύταις οὖν ταῖς τρισὶν ἑορταῖς οἱ πανταχόθεν Ἰουδαῖοι συνέροχονται εἰς Ἱερουσα-
 λὴμ. κατὰ τοίνυν τὴν ἱστορίαν οὐδενὸς ἐροχόμενον ἐν τῇ Σιών διὰ τὴν κατασκα-
 φὴν τῆς πόλεως πενθοῦσιν αἱ ὁδοί. — **26f.** Vgl. Olymp. (a. a. O.): πρὸς μὲν τὸ
 ῥητὸν, διὰ τὸ μὴ εἶναι τοὺς προσφέροντας.

3 αἰτίων c doch vgl. S. 244, 2 | γενομένων c | **5** τὸ διεγγεγραμμένον o | ὑπάρχουσα] < o | **9** καὶ¹ Vat. gr. 1153/54 < co | καὶ κεκρατηκόντων o | **12** οὗτός] τοιοῦτος o | τρεῖς c¹ τρεῖς c* o | **15** τῶν χρόνων o | **17** ὁδοὶ ἦσαν] ὁδοποίησαν o | **18** φησι Gh | **20** αἰταῖς Blass Koetschau | σπευδόντων] + ὡς o | **21** Ἰουδαίων] ἕβραίων o | **22** τῶν¹ < o | πό-
 λεων c | **25** αἰχμαλωτεῖσθαι c αἰχμαλωτίσθαι o | **26** τῶ Vat. gr. 1153/54 τὸ co.

Nr. XIV. Klagel. Jerem. 1, 4.

Πρὸς δὲ διάνοιαν· τῆς σκοπευτικῆς καὶ θεωρητικῆς δυνάμεως
 Σιών καλουμένης πολλὰ ὁδοὶ εἰσι τῶν ποικίλων δογμάτων, μυστι-
 κῶν τε καὶ φυσικῶν καὶ ἠθικῶν, τάχα δὲ καὶ λογικῶν, αἱ φέρουσαι
 5 ἐπὶ τὴν κατανόησιν καὶ θέαν τῶν προκειμένων. ἔπ' ἂν οὖν τις τὸ
 τούτων ἀσκητικὸν ἀπολέσας συγχυθῆ, πᾶσαι αὐταὶ αἱ ὁδοὶ πεν-
 θουσίην οὐχ ὀδεύονται, πανηγύρεως μὲν ὑπαρχούσης ταῖς προειρη-
 μέναις ὁδοῖς, ὅτε ὀδεύονται ἐξεταζόμεναι καί, ἢν' οὕτως εἶπω, δια-
 βαινόμεναι· πενθοῦσι δὲ ὅτε ἐρημοῦνται, οὐκ ἐρευνώμεναι οὐδὲ
 10 διεξοδεύμεναι διὰ τὸ ἀποπεπτωκέναι τοὺς ὀδεύοντας καὶ ἀίχμαλω-
 τισθέντας ὑπὸ τῶν παθῶν περιεσπάσθαι περὶ τὰ χεῖρονα.

Nr. XV. Klagel. Jerem. 1, 4.

Ἡ Σιών γλυκὴ μηδαμῶς ἔχουσα τι, ἐν πικρίᾳ διάγει καθ' ἑαυ- 325
 τήν. οὐ ληπτέον γὰρ τὸ πικραινόμενῃ νῦν ἐπὶ τινος εἶδους
 15 ὀργῆς.

Nr. XVI. Klagel. Jerem. 1, 5.

Ἡ τῆς λέξεως σαφήνεια τοιαύτη τίς ἐστίν. ἔθλιβον τὴν Ἰου-
 δαίαν χώραν ἢ θλίβει γε ἠθελόν τινες πρὸ τῶν τῆς ἀίχμαλωσίας
 χρόνων, ἀλλ' οὐκ ἐκράτουν ὑπερασπίζοντες τοῦ θεοῦ τῶν Ἰουδαίων,
 20 ὅτε παρεῖχον ἑαυτοὺς ἐκεῖνοι βοηθείας ἀξίους. ὅτε δὲ ἡμαρτον καὶ
 πρὸς τῷ μὴ ἀκούειν τῶν προφητῶν ἔτι καὶ ἀνήρουν αὐτοὺς οἱ υἱοὶ
 Ἰσραὴλ, τότε παρεδόθησαν τοῖς θλίβουσιν ὑποχείριοι, ὥστε τοὺς
 ἐχθροὺς αὐτῶν γενέσθαι κεφαλὴν, τουτέστιν, ὡς Σύμμαχος ἠρ-
 μήνευσεν, ἄρχοντας. ἕτεροι δὲ τάχα παρὰ τοὺς θλίβοντας οἱ ἐχθροὶ
 25 ὄντες ἦτοι τῇ ἐπινοίᾳ ἢ καὶ τῇ ὑποστάσει, ἐν εὐθηνίᾳ ἐτύγχανον,
 ὑποχειρίων τοῖς θλίβουσι γενομένων τῶν διὰ τὰ ἁμαρτήματα ἐγκα-
 ταλελειμμένων, τοῦ κυρίου ταπεινώσαντος διὰ τὸ πλῆθος τῶν
 ἀσεβημάτων τοὺς παρανομηκότας καὶ ἐπὶ τοσοῦτόν γε τοῦτο

2 Vgl. Onom. sacra I, 174, 90: Σιών σκοπευτήριον κτλ., u. ö. — 2ff. Vgl. Olymp. (a. a. O.): πρὸς δὲ διάνοιαν τὰ διδάγματα, δι' ὧν εἰσέρχεται ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀρετήν, ἐν κατηφείᾳ εἰδὼν ἐκκοπίσης τῆς προθεσμίας (ἴσ. προθυμίας) τῶν μανθανόντων. — 6 Vgl. zu S. 239, 12.

2 Πρὸς] vorher τοῦ αὐτοῦ σο | δυνάμεως] + τοῦ ναοῦ ο | 7 μὲν] < c | 9 ἐρευνώμεναι ο | 11 περιεσπάσθαι] περιεσπασθῆ σο | 13 μηδαμῶς γλυκὴ μηδαμῶς c | 20 καὶ] < ο | 21 τῷ] 1corr. τὸ cl*ο | 23 ὡς] ὁ c | 25 ἦτοι] ἦ c | 28 καὶ] < c.

ποιήσαντος, ὡς μηδὲ τοῖς νηπίοις αὐτῶν ἔλεον καταλειφθῆναι, ἀλλὰ πορευθῆναι αὐτὰ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἐλαυνόμενα ὑπὸ παντὸς τοῦ θλίβοντος.

Nr. XVII. Klagel. Jerem. 1, 5.

5 Ἀρξάντων τε καὶ εὐφρανθέντων τῶ τὸν κύριον διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβημάτων εἰς ταπείνωσιν παραδεδωκέναι τοὺς τὰς ἐν τοῖς ἁγίοις λόγοις συνθήκας πρὸς αὐτὸν οὐ τετηρηκότας.

Nr. XVIII. Klagel. Jerem. 1, 6.

Τὰ τῆς λέξεως ὅση δύναμις ἡμῖν σαφηνιστέον, ἐξετάζουσι τίς ἢ 326
 10 θυγάτηρ Σιών, καὶ ἐν τίνι ἔχουσα τὴν εὐπρέπειαν, τίς τε ἡ νομή, ἣν οὐκ ἔχουσιν οἱ ἄρχοντες τῆς θυγατρὸς Σιών δίκην κριῶν ἀπορούντων βοσκίσεως· καὶ πῶς οὗτοι ἐστερημένοι ἰσχύος πορεύονται κατὰ πρόσωπον τοῦ διώκοντος. ἠγούμεθα δὲ τὸ μὲν ὄρος Σιών εἶναι μητέρα τῆς ἐν αὐτῇ συναγωγῆς θυγατρὸς κρη-
 15 ματιζούσης τῆς Σιών, τὴν δὲ εὐπρέπειαν τῆς θυγατρὸς Σιών τὴν κτῆσιν τὴν ἐν πέπλοις αὐτῆς, ἣτις κτῆσις ἐν τῷ καιρῷ τῆς προνομῆς ληφθεῖσα ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐξῆλθεν ἀπὸ τούτων, ὧν κόσμος ἦν, τουτέστιν ἐξεκομίσθη (τοῦτο γὰρ ἐματιζώτερον τῷ ἐξῆλθεν ὠνόμασε), τοὺς δὲ ἠγουμένους τῆς συναγωγῆς, διὰ τὸ
 20 ἐπικεῖσθαι τοὺς πολεμίους καὶ αἰχμαλωτίζειν, ἀποροῦντας τῶν συνήθων ὠμοιωσθαι κριοῖς οὐχ εὐρίσκουσι τροφήν. ὥσπερ μέντοιγε κριοὶ ἐλαυνόμενοι μὴ τραφέντες ἀσθενῶς πορεύονται, τῇ ἀνάγκῃ τῶν ἐπιδιωκόντων ἐκόντες, οὕτω δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες αἰχμάλωτοι γενόμενοι, ἀπαγόμενοι εἰς τὴν χώραν τῶν αἰχμαλωτισάντων, ἐπο-
 25 ρεύοντο οὐκ ἐν ἰσχύϊ κατ' ὄψω τοῦ διώκοντος.

Nr. XIX. Klagel. Jerem. 1, 6.

Πρὸς δὲ διάνοιαν ἡ τοιάδε ψυχὴ θυγάτηρ ἐστὶ Σιών· οἷον ὡς θυγάτηρ δικαιοσύνης ἢ δικαία καὶ τέκνον σοφίας ἢ σοφὴ, οὕτω δὲ (ἐπεὶ Σιών ἐστὶ τὸ Σκοπευτήριον) ἢ σκοπευτικὴ καὶ θεωρητικῶς
 30 διεξοδικὴ θυγάτηρ Σιών ἂν λέγοιτο. εὐπρέπειαν δὲ αὐτῆς καὶ

5 Vgl. Klagel. Jerem. 1, 5 cod. Qmg: διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀσυνθειῶν αὐτῆς. — 27 ff. Olymp. (Gh III, 26): πρὸς δὲ διάνοιαν, ἢ θεωρονομία διὰ τὴν τῆς ἀμαρτίας ἐπαγωγὴν. — 29 Vgl. S. 241, 2.

1 ποιήσαντας c | καταλειφθῆναι c¹ καταληφθῆναι c^o | 12 ἐστερημένοι c | w. e. sch. ebenso S. 251, 19 | 14 μητέρα] τὴν c | σχηματιζούσης c | 17 ἀπὸ] ὑπὸ ο | 18 τῷ] τὸ l e | 23 ἤκοντες c | οὕτω δὲ] οὕτως c | 24 γινόμενοι ο | 25 ἐν οὐκ ἰσχύϊ ο | 27 Πρὸς] vorher τοῦ αὐτοῦ κατὰ ἀναγωγὴν co.

ἀξίωμα τί ἂν ἄλλο δεόντως νομισαίμην ἢ τὸν πλοῦτον τῶν τῆς ἀληθείας μετὰ σοφίας τεθεωρημένων ἀγίων δογμάτων; ἔπ᾿αν οὖν ἀμελήσῃ τις, μετὰ τὸ κτήσασθαι εὐπρέπειαν καὶ ἀξίωμα, τῆς τε τούτων συνοχῆς καὶ τῆς τοῦ πλοῦτου τοῦ θείου ἀδξήσεως, ἀπορρεῖ καὶ
 5 ἐξέροχεται τὰ τέως κόσμος αὐτῆς τυγχάνοντα. ἄρχοντες δὲ οἱ ἡγησάμενοι τοῦ λόγου καὶ χειραγωγήσαντες ἐπὶ τὴν κτῆσιν τῆς προειρημένης εὐπρεπείας, δίκην κριῶν, τῶν ἡγησαμένων, τῆς τῶν προβάτων ποιμνης οὐχ εὐρίσκόντων νομῆν, ἐν σπάνει κατέστησαν καὶ αὐτοί, ἀέντες τὴν προσοχὴν τῶν δυναμένων αὐτούς τε καὶ τὰ πρόβατα,
 10 ἵν' οὕτως εἴπω, πᾶναι. διὰ τοῦτο ἀσθενήσαντες, καταληφθέντες ὑπὸ τοῦ διώκοντος, ὅστις ἐστὶν ὁ ἀντίδικος ἡμῶν διάβολος, ἐμπροσθεν αὐτοῦ πορεύονται ἐλαννόμενοι ὅπῃ ἐκείνος ἄγειν ἐθέλει. ἔαν μέντοιγε ἡ προειρημένη θυγάτηρ Σιών ἐπιμέλειαν ποιήσῃται τοῦ κάλλους αὐτῆς καὶ τῆς εὐπρεπείας αὐτῆς καὶ πρόνοιαν τοῦ
 15 φρουρεῖσθαι τὸ ἀξίωμα, φωνίξει καὶ μεκτιοίξει τὸν τῶν Ἀσσυρίων βασιλέα, ὡς ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου μεμαθήκαμεν λέγοντος: »ἐφ'αυλίσέ σε καὶ ἐμνηστήρισέ σε παρθένος θυγάτηρ Σιών«.

Nr. XX. Klagel. Jerem. 1, 7.

Ὁ γὰρ μιμνησκόμος ἐν τῷ τάδε τινα πάσχειν οὐ τοῦ ἐνεστή-
 20 κότος μιμνησκεται, ἀλλὰ τοῦ παρεληλυθότος.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Τοιαῦτα διαπορήσαντες ἐν τῷ τόπῳ καὶ ζητοῦντες ὑπόμνησιν παρεληλυθυίας ταπεινώσεως αὐτῆς καὶ ἀπωσμών αὐτῆς, διὰ τὸ πεπτωκέναι τὸν λαὸν αὐτῆς εἰς χεῖρας θλίβοντος καὶ τὰ
 25 ἐπιφερόμενα αὐτῇ συμβεβηκέναι, ἐπισκοποῦμεν μὴ ἄρα ἡ κριὼς ταπεινώσεις οὐκ ἄλλη τις ἐστὶν τῆς ἁμαρτίας, ὥσπερ ὕψους ἢ κατόρθωσης, καὶ ἀπωσμός οὐδενὸς ἐνεργούντος γίνεται ἢ τῆς μοχθηρῶς πράξεως· ἱκανὴ γὰρ αὐτῇ ἀπόσασθαι ἀπὸ θεοῦ καὶ παντός τοῦ κατὰ φύσιν καλλίστου. ὅτε τοίνυν μεθύουσα ἡ Ἱερουσαλήμ,
 30 τουτέστιν οἱ κατοικοῦντες αὐτήν, καὶ ἐξεστηγκία ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐταπεινοῦτο, οὐκ ἐφήσθη τοῖς πταίσμασιν· ὅτε δὲ αἱ ἀνταποδόσεις αὐτῆς ἐληλύθασιν διὰ τοῦ τὸν λαὸν αὐτῆς πεπτωκέναι εἰς χεῖρας

5ff. Vgl. Olymp. (a. a. O.): οἱ διδασκαλικοὶ τρόποι οὐχ εὐρίσκουσι νομῆν. —

11 Vgl. I Pet. 5, 8. — 16 Jes. 37, 22.

1 νοῖῃσαιμην c | τῶν] τὸν c | 3 ἀξίωμα καὶ εὐπρέπειαν c | 12 ἐθέλοι c
 15 τῶν] < c | 19 τὰ δεῖνά c | 24 θλίβοντος] ἐχθρῶν c | 26 ἐστίν] + ἡ c
 29 φύσιν] + καὶ c | 30 ἐξεστηγκῶσα o | 31 ἐφήσθη] ἐφείσθαι co ἐψησθάνετο Gh
 τοῦ πταίσματος Gh | 32 εἰς] + τὰς o.

τοῦ θλίβοντος, οὐδενὸς αὐτῇ βοηθοῦντος, τότε ὑπεμνήσθη τῶν δι' ἃ ἔπασχεν, αἷτια ἐκεῖνα καταλαμβάνουσα εἶναι τοῦ τε πεπτωκένας τὸν λαὸν αὐτῆς καὶ τοῦ ἀβοήθητον αὐτὴν καταλελειφθαι.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

- 5 Ἐὰν δὲ ἡ τοιάδε ψυχὴ ἢ ἡ Ἱερουσαλήμ, ἄξιον ζητῆσαι τὸν λαὸν αὐτῆς, οὗ πίπτοντος εἰς χεῖρας θλίβοντος, τῷ μὴ ὑπάρχειν βοηθόν, αὐτῇ μιμνήσεται τῶν τῆς ταπεινώσεως αὐτῆς ἡμερῶν, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἰδίων οὓς ἀπόσθη ἀποσμοῶν, πρὸς τούτοις καὶ ἐπιθυμημάτων αὐτῆς ὅσα ἦν ἐξ ἀρχαίων ἡμερῶν. ὅρα
10 δὲ εἰ μὴ τὰ ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ψυχῇ θεωρήματα ὁ λαὸς ἔστι τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅστις παρὰ τὸ ἐν ἀπροσεξία καὶ ἀμελείᾳ γεγονέναι τὴν ψυχὴν πίπτει καταβαλλόμενος ὑπὸ παντὸς τοῦ θλίβοντος. ἀπορρεῖ γὰρ τὰ δόγματα τῶν ἀμελούντων, ἐκθλιβόμενα ὑπὸ τῶν χώραν ἰσχύοντων ἀμαρτημάτων παρὰ τῷ τῶν κρείττων ἀμελοῦντι. οὐδα-
15 μῶς ἴσχυοντα τὴν ἐκ λόγου βοήθειαν.

Nr. XXI. Klagel. Jerem. 1, 8.

- Ὁ τῆς λέξεως νοῦς τοιοῦτός ἐστιν. ἐπεὶ ἀμαρτίαν ἡμαρτεν Ἱερουσαλήμ, ἐν σάλῳ γεγένηται καὶ ταραχῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς πάντας τοὺς πρότερον δοξάζοντας αὐτὴν μεταβαλόντας ἠτι-
20 μακέναι τὴν τοιαύτην πόλιν, θεασαμένους αὐτῆς τὴν ἀσχημοσύνην. αὐτὴ δὲ ἐφ' οἷς πέπονθε διὰ τὰ ἀμαρτήματα, σάλῳ καὶ ἀτιμίᾳ τῇ ἀπὸ τῶν ποτε δοξαζόντων περιπεσοῦσα, στεναζούσα οὐκέτι εἰς τὸ ἔμπροσθεν ἐλήλυθε τῶν ἀμαρτημάτων, ἀλλὰ μετώσασα αὐτὰ ὀπίσω ἀνακεχώρηκεν.

25 Καὶ μετ' ὀλίγα·

- Ἐὰν δὲ Ἱερουσαλήμ ἢ ἢ τοιάδε ψυχὴ λέγεται, ἐντρεχῆς τις καὶ 328 διορατικὴ καὶ τῆς τοῦ θεοῦ εἰρήνης τῆς ὑπερεχούσης πάντα νοῦν κατανοητικὴ, ἐπεὶ δυνατόν παρὰ πολλὰς αἰτίας καὶ ταύτην ἀμαρτεῖν, δηλοῦται τὸ εἰς σάλον αὐτὴν μεταπεπτωκένας ἀποστᾶσαν τῶν κα-
30 λῶν καὶ ἐν τοῖς χείροσι γεγεννημένην. πᾶς δὲ ὁ τῆς ἀρετῆς ἐκπεσὼν καὶ τῇ κακίᾳ συμβιωδὲς ἐν σάλῳ τυγχάνειν ὕμῳς λέγεται.

27 Vgl. Onom. sacra I, 169, 66: Ἱερουσαλημ ὕρασις εἰρήνης κτλ., u. ὅ. — Vgl. Phil. 4, 7.

2 τῶν Ru ὦν co | τε] < o | 5 τοιάδη [so öfter] o | ψυχῇ ἢ Blass ψυχῇ ἦν e ψυχῇν o | 6 οὐ] οὐ o | τῷ] τῷ e | 7 αὐτῇ o | 8 ἀπόσθη] < o | 15 ἴσχυοντα] ἴσχυοντι e | 17 ἡμαρτεν] + ἡ o | 19 μεταβαλλόντας e μεταβάλλοντας o | 21 αὐτῇ o | 22 ποτε] < e | 26 τοιάδε] τοιαύτη o | 29 σάλον] ἄλλον o | 30 ἐν] < e.

Nr. XXII. Klagel. Jerem. 1, 8.

Δηλοῖ τὴν ἀνακοπὴν τῶν ἁμαρτημάτων τῆς Ἱερουσαλήμ, οὐκέτι τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινομένης τῶν πταισμάτων οὐδὲ ἐν τῇ νομῇ τῶν ἁμαρτημάτων γινομένης, ἀλλ' ἀποστρεφομένης εἰς τὰ ὀπίσω
5 ἐπὶ τῷ ἰδίῳ καλῶ.

Nr. XXIII. Klagel. Jerem. 1, 9.

Κατὰ μὲν τὴν σωματικὴν διήγησιν τὸ λεγόμενον περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ νῦν τοιοῦτόν ἐστιν. ἐμπόδιόν ἐστιν ἡ ἀκαθαρσία τῆς Ἱερουσαλήμ· τίνος δὲ ἐμπόδιον, ἡμῖν καταλέλοιπε νοεῖν ὁ προφήτης.
10 τάχα οὖν δηλοῖ ὅτι κωλυτικὴ ἐστὶ τῆς πορείας αὐτῆς ἡ ἀκαθαρσία. ἀλλὰ καὶ τοιάδε τις οὐσα δηλοῖ ὅτι Ἱερουσαλήμ τῶν ἐσχάτων αὐτῆς οὐκ ἐμνημόνευσεν. ταῦτα δὲ ὁ ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ὄρων τί διὰ τὰ ἁμαρτήματα ἀπαντήσεται, οὐχ ἁμαρτήσεται. διὰ ταύτην τοίνυν τὴν ἀκαθαρσίαν ἐμπόδιον αὐτῆ· καὶ διὰ τὸ μὴ μνη-
15 μονεύειν αὐτὴν τῶν ἐσχάτων αὐτῆς, τὰ θανυμαστὰ αὐτῆς καὶ τὰ μεγάλα, ἅτινα εἶχεν ὅτε ἄξια τοῦ ἐπισκοπεῖσθαι ἐτύγχανε, κατεβίβασε καὶ εἰς ταπεινότητα ἤνεγκε, πρότερον ὑπέρογκα ὄντα καὶ μεῖζονα παντὸς ἐπαίνου. ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα πάντα οὐκ ἦν ὁ παραμυθούμενος τὴν τὰ μέγιστα αὐτῆς καταβιβάσασαν. ἐπὶ τούτοις δὲ
20 κατανόησον τὴν ἐμοῦ τοῦ λέγοντος ταπεινώσιν, κύριε, ἐπειδήπερ ὁ ἐχθρὸς ἐπὶ τοῖς γενομένοις τῇ πατρίδι μου μεγαλύνεται.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Ζητητέον μέντοι κατὰ τοὺς τῆς ἀναγωγῆς νόμους, εἰ δυνατόν ἐν τινι τογχάνειν ἀκαθαρσίαν οὐκ αἰτίῳ ταύτης ὄντι. ἴδωμεν δὲ καὶ
25 τὰ πρῶτα νοήματα τοῦ Θρηῶν. ἡ τοιάδε ψυχὴ ἐκπεσοῦσα πάντως καὶ ἐν ἀκαθαρσίᾳ ἐστίν, ἣτις ἀκαθαρσία κωλύει τὴν ἀγίαν ὁδὸν ὀδεύειν. καὶ ὡσπερ τὰ ὑποδήματα κελύεται ὑπὸ θεοῦ ὑπολύσασθαι ἀγίῳ τόπῳ ἐπιβαίνων ὁ ἱερός Μωσῆς καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἰησοῦς, οὐ καθήκοντος περικεῖσθαι νεκρὰν δορὰν ἐν ἱερῷ τόπῳ τοὺς πόδας,
30 οὕτως εἰ μέλλοι τις ὀδεύειν ἀνεμποδίστως, τάχα οὐ μόνον ὑπολύσασθαι, ἀλλὰ καὶ ἀποπλύνεσθαι ὀφείλει τὴν ἀκαθαρσίαν τὴν γενομένην ἀπὸ τοῦ χοῦ περὶ τοὺς πόδας. καὶ οἴομεθά γε τούτον σύμβολον

3 Vgl. Phil. 3, 14. — 27f. Vgl. Exod. 3, 5. — 28 Vgl. Jos. 6, 15.

7 Κατὰ] vorher τοῦ αὐτοῦ eo | 8 ἐμπόδιόν ἐστιν] < c | ἡ] ἦν o | 9 καταλέλοιπεν ὁ ἦν ὁ o | 11 ἔτι] + ἡ o | 14 καὶ] < c | μὴ] < c | 15 θανμάσια o | καὶ] < c | 19 αὐτῆς Gh αὐτῆν eo | 21 μεμεγάλυνται c | 24 ἴδωμεν Vat. gr. 1153/54 εἴδωμεν c εἴδωμεν o | 25 νοήματα] νοητὰ c | καὶ cocr. δὲ o* | 28 μωσῆς eo 32 χοῦ Blass γροῦ eo.

εἶναι τὸ τὸν σωτήρα βαλόντα ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα πεπλυμέναι
 τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, λέγοντα τῷ μηδέπω συνιέντι τὸ μυστή-
 ριον καὶ διὰ τοῦτο κωλύοντι Πέτρον· »ἐὰν μὴ νίψω σε οὐκ ἔχεις
 μέρος μετ' ἐμοῦ, καὶ »ὃ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ || 329
 5 μετὰ ταῦτα«. οὐκοῦν δεήσει περιαθροίσαν(τας) περὶ τοὺς, ἵν' οὕτως
 εἶπω, πόδας τῆς ψυχῆς ἀκαθαρσίαν [καὶ] δεηθῆναι τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως
 αὐτὴν ἀποπλύνῃ καὶ δυνηθῶμεν μέρος ἔχειν μετ' αὐτοῦ. εἰ γὰρ παρα-
 μένοι αὕτη, ἐμπόδιόν ἐστι τὴν κατὰ τὸν ὑγιῆ λόγον ἡμᾶς βαδίζειν
 ὁδόν, τὸν σωτήρα τὸν εἰπόντα· »ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός«.

10

Nr. XXIV. Klagel. Jerem. 1, 9.

Δῆλον δὲ ὅτι ἡ μὲν ὑγαίνουσα ψυχὴ ἢ καὶ τοιαύτη γε εἶναι
 βουλομένη ταῦτα πράττει, οὐ τοσοῦτον τὸ παρὸν μόνον σκοποῦσα,
 ὅσον προορωμένη τί καὶ εἰς τὰ μέλλοντα ἐκ τῶν ἐπιτελουμένων
 ἀπαντηθήσεται. καὶ ἐὰν μὲν χρηστοῦ τινος νομιζομένου ἐπὶ τοῦ
 15 παρόντος γίνεσθαι προθεωρῇ τὸ ἐν τῷ μέλλοντι πικρόν, παραπεμφα-
 μένη τὸ δοκοῦν εἶναι ἢδὲ τὸ ἐναντίον πράττει, ὑπὲρ τοῦ μὴ μετὰ
 ταῦτα χαλεπῶ τιμι περιπεσεῖν· ἐὰν δὲ ἐπιπύονον τυγχάνοντος τοῦ
 παρόντος ἀγαθαὶ ἐλπίδες διαδέχονται τὸ φαινόμενον σκληρόν, ἐκου-
 σίας αὐτὴν ἐπιδώσει τῇ τραχύτητι τοῦ δόξαντος ἂν εἶναι δεινοῦ
 20 παρὰ τισιν, ἐπὶ τῷ τυχεῖν τῶν διὰ τὸ ὑπομεμενηκέναι ταῦτα δια-
 δεχομένων γλυκέων τὰ σκληρά.

Nr. XXV. Klagel. Jerem. 1, 9.

Ταῦτα δὲ πάντα, φησί, παθοῦσα ἢ τροπικώτερον καλουμένη Ἰε-
 ρουσαλὴμ οὐδὲ τοῦ παραμυθουμένου εὐπόρησεν· ἀποστραφεῖσα γὰρ
 25 τὸν ἐν αὐτῇ λόγον καὶ ὅλη τοῦ πάθους γεγενημένη, τὸν βοηθὸν
 ἀπολώλεκε, τὸν αἰὶ κατὰ τῶν πόνων ὀπλίζοντα καὶ τῶν νομιζο-
 μένων δεινῶν τὴν προσέχουσαν αὐτῷ διάθεσιν. ἐπὶ τούτοις δ' ἐμοῦ
 τοῦ πολίτου τὴν ταπεινώσιν ἴδε· ὡς ἂν λέγοι συγγενῆς ψυχῆς·
 τὸ τοῦ πολίτου μου πάθος, δι' ἣν ἐδιδάχθην φιλανθρωπίαν, ἐμή

3 Joh. 13, 8. — 4 Joh. 13, 7. — 9 Joh. 14, 6. — 11 ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 34): εἰ ἐμῆσθη, φησίν, ὅτι ἔστιν ἀνταπόδοσις, εἶχεν [1. εἶλεν?] ἐαυτῆς ταπεινώσειν τὴν ὑπερηφανίαν, ἵνα μὴ πέσῃ ὑπὸ τὴν τιμωρίαν.

1 βαλόντα Vat. gr. 1153/54 βάλλοντα co | 5 περιαθροίσαντας Blass περι-
 αθροίσει co | τοὺς Gh τοῖ co | 6 καὶ streicht Blass | 8 τῆν] τῶ [1. τοῖ?] o | 11 ἢ
 Gh ἢ co | 14 μὲν χρηστοῦ] μέχρι τοῦ o | 15 προθεωρῇ] προθεωρεῖ e πρό-
 θεωρῇ o | 18 διαδέχονται c | 19 αὐτὴν] αὐτὴν co | 20 δόξαντος o | ἀνεῖναι c |
 20 παρὰ τισιν Gh παρὰ τισιν co | 23 πάντα φησὶ] φησὶ πάντα o | 24 ὑπέορησεν
 o | 26 ἀπολέωκεν c | τὸν πόνον c | 27 δέ μου o | 28 ἴδε καὶ ὡσάν c.

ἔστι συμφορά. κατανόησον οὖν, ὦ κύριε, καὶ μὴ τέλεον καταλίπης
 τὴν τὰ προειρημένα πεπονθῆσαν· μὴ ὑπερίδῃς τὸν ἔχθρὸν αὐτῆς,
 λέγω δὲ τὴν κακίαν μεγαλυνθεῖσαν καὶ κεχυμένην κατ' αὐτῆς. δύνα-
 5 μου ὑπὸ τοῦ ἐνυπάρχοντος τῇ ψυχῇ λόγου, ἀτμασθέντος καὶ τετα-
 πεινωμένου καί, ὡς οὕτως εἶπω, τὸ ἴδιον βασιλεῖον ἀπολωλεκότος.

Nr. XXVI. Klage Jerem. 1, 10.

Ἐπιθυμήματα τοίνυν τῆς Ἱερουσαλήμ νοητέον τὰ ἐν τῷ ναῶ,
 καὶ τὰ ἄγια τῶν ἁγίων ἀποκείμενα εἰς τὴν ἱερατικὴν λειτουργίαν
 10 εὐθέτα, καὶ τὰ ἄλλως παρὰ τὸ ἐναποκεῖσθαι τῷ ναῶ θεία εἶναι
 πεπιστευμένα, οἷον τὴν λυχνίαν τὴν χρυσοῦν καὶ τὰ λοιπά. πεπει-
 σμένοι γὰρ οἱ ἀπὸ τοῦ λαοῦ ταῦτα εἰς δόξαν θεοῦ ἐναποκεῖσθαι τῷ
 ναῶ, πάντων προέκρινον αὐτὰ ἐπιθυμοῦντες αὐτοῖ τι παθεῖν μᾶλλον
 ὑπὸ τῶν πολεμίων χαλεπὸν ἢ τούτων ὑποχειρίον τι γενέσθαι τοῖς
 15 ἔχθροῖς. τὸ δὲ ἁγίασμα ἕθος τοῖς ἐκ περιτομῆς τὸν ναὸν καλεῖν.

Nr. XXVII. Klage Jerem. 1, 10.

Παραδοξότατον δέ τι πέπονθεν ἡ Ἱερουσαλήμ παρὰ τὸν καιρὸν 330
 τῆς αἰχμαλωσίας. ἐθεάσατο γὰρ ἔθνη, ἃ ἐνετείλατο ὁ θεὸς εἰς
 τὴν ἐκκλησίαν μὴ εἰσερχεσθαι, πατοῦντα τὸ ἁγίασμα, ἔνθα
 20 οὐδὲ τοῖς Ἰσραηλίταις εἰσελθεῖν θέμις, μόνων ἀξιοθέντων τῶν ἱε-
 ρέων ἐν ἐκείνῳ μετὰ τῶν οὐ τυχόντων ἀγνισμῶν γίνεσθαι τῷ χωρίῳ.
 ἔφθασαν δὲ οἱ πολέμιοι καὶ μέγροι τῶν ἀβάτων εἰσελθόντες εἰς τό-
 πον ὃν μόγις μετὰ πολλῆς ἀγιστείας ὁ ἀρχιερεὺς ἀπαξ τοῦ ἐνιαυ-
 25 τοῦ εἰσῆλθε.

25 Καὶ μετ' ὀλίγα·

Ἐὰν δὲ Ἱερουσαλήμ, καθάπερ προπαρεστήσαμεν, ἡ τοιαύδε ψυχὴ
 τυγχάνη, νοητέον (τὰ) κατὰ φύσιν αὐτῆς ἀγαθὰ κόσμον αὐτῆς ὄντα, δι'

8ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 36). — 17ff. Vgl. Olymp. (a. a. O.): ἐκέλευσεν ὁ
 θεὸς Μωαβίταις καὶ Ἀμμωνίταις μὴ εἰς ἐκκλησίαν θεοῦ εἰσεῖναι. ἐρημωθείσης
 οὖν τῆς Ἱερουσαλήμ εἰσῆλθον καὶ οὗτοι εἰς τὸν ναόν. — 19 Vgl. Luk. 21, 24. —
 21 Vgl. Num. 18? — 23 Vgl. Hebr. 9, 7. — 27 Vgl. Olymp. (a. a. O.): ἡ κακία ἐφή-
 πλωσεν ἑαυτὴν κατὰ τῆς ψυχῆς, καὶ ἐπεσκότισεν αὐτῆς τὴν ἐπιθυμητὴν θεογονσίαν.

1 καταλίπης Vat. gr. 1153/54 καταλείπης eo | 3 κατ' αὐτῆς Gh καθ' ἑαυτῆς
 eo | 4 δὲ] < c | 10 τὰ Vat. gr. 1153/54 τὸ eo | 11 πεπιστευμένοι o | 12 δόξαν]
 + τοῦ o | 13 προέκριναν c | 15 τοῖς] τοὺς c | 18 ὁ] < c | 20 μόνον o | 21 ἐκείνῳ]
 + εἰσελθεῖν o | 23 ἀγιστείας Vat. gr. 1153/54 ἁγιαστίας eo | 26 καθά o | 27 τυγ-
 χάνη Ru τυγχάνει c τυγχάνοι o | τὰ Blass Lietzmann.

ὧν ἐθεράπευε τὸ θεῖον, ἐναποκείμενα τοῖς ἀβάτοις αὐτῆς παντὶ τῷ
 πλὴν τοῦ ἀρχιμερέως λόγον, ἐπιθυμήματα αὐτῆς καλεῖσθαι. ἐπὶ
 πάντα δὲ ταῦτα ὁ ἐν τῷ παλαίῳ κερρατικῶς ἐχθρὸς, θλίψας τὴν
 οὐ καλῶς ὑπὲρ αὐτῆς στρατενομένην, ἀλλ' ἀξίως ὑπὸ τῆς θείας
 5 βοηθείας ἐγκαταλελειμμένην, ἐκτίνας αὐτὸν διὰ τῆς εἰς τὰ μοχθηρὰ
 δουστηρίου δυνάμεως αὐτοῦ, ἐξέσπασε τοῦ ἡγεμονικοῦ καὶ ἔρημον τῶν
 καλῶν καταλέλοιπε τὴν ἀποστᾶσαν θεοῦ ψυχὴν. καὶ ἔθνη δὲ κατὰ
 τὸν τόπον ἀλληγορητέον τὸν ὄχλον τῶν κακιῶν, εἰσεληθόντα εἰς
 10 ἀγίασμα τοῦ βουλομένου νῶ καθαροῦ ἐπαναπαύεσθαι. ἄπερ ἔθνη
 ἀπαγορεύει ὁ θεὸς παντελῶς εἰσεῖναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν· τί γὰρ
 ἂν ἄλλο κριώτερον ἀπαγορεύεσθαι νομίζοιμεν ἀπὸ θεοῦ εἰσερχεσθαι
 εἰς ψυχὴν ἀριθμουμένην ἐν ἐκκλησίᾳ θεοῦ ἢ τὰ ἔργα καὶ τὸ φρόνημα
 τῆς σαρκὸς, ἀληθῶς ἔθνη ἐχθρὰ ὄντα τοῦ θεοῦ; ἢ γὰρ σὰρξ στρα-
 15 τεύεται κατὰ τοῦ πνεύματος, >τοῦ φρονήματος τῆς σαρκὸς ἐχθρὰς
 οὐσης εἰς θεόν<. >τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ
 δύναται.

Nr. XXVIII. Klagel. Jerem. 1, 11.

Ἐστέναζον διὰ λιμὸν καὶ μικρῶς ἕνεκα βρώσεως ψυχὴν ἐπι-
 20 στρεφούσης ἐκλείπουσαν παρεῖχον τὰ τιμιώτατα. πῶς δὲ τὰ
 προσηθέντα ἐπιθυμήματα παρὰ τῶν πολεμίων ἀπενεχθέντα πα-
 ρεῖχον εἰς ὠνὴν τροφῆς; ἀλλ' ἐξέτεινε μὲν ὁ ἐχθρὸς ἐπὶ πάντα τὴν
 χεῖρα, κορεσθεῖς δὲ τῷ λαβεῖν ἄπερ ἤθελε, τὰ λοιπὰ καταλέλοιπεν.
 ἀνθ' ὧν ἐπρίαντο τὴν τροφήν.

25

Nr. XXIX. Klagel. Jerem. 1, 11.

Ἐδὴ παρὰ τῆς Ἱερουσαλήμ τὸ ἴδε, κύριε, τὴν ἐμὴν ἀτιμίαν,
 ἀπολεσάσης τὸν κόσμον διὰ λιμὸν. μήποτε δὲ διάφορα τὰ ἐπιθυ-
 μήματα, προηγούμενος μὲν τὰ προοδηλωμένα >ἐφ' ἅπερ ὁ ἐχθρὸς
 ἐξέτεινε τὴν χεῖρα, δεύτερα δὲ τὰ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ
 30 καὶ τὰ μὲν κοινὰ παρείληφεν, ἀντὶ δὲ τῶν ἰδικῶν ἕκαστος ὠνεῖτο

7ff. Vgl. Olymp. (a. a. O.): πρὸς δὲ διάνοιαν, ἀκάθαρτοι τινες λογισμοὶ εἰς
 τὸ ἄδενον τῆς ψυχῆς ἐχώρησαν. — 13 Vgl. Gal. 5, 19 Röm. 8, 7. — 14 Vgl.
 Gal. 5, 17. — 15 Vgl. Röm. 8, 7. — 16 Röm. 8, 7. — 19ff. Vgl. Olymp. (Gh III,
 39): ἵνα . . . θρέψωσι τὴν ἐκλείπουσαν ψυχὴν. — 22. 28 Vgl. Klagel. Jerem. 1, 10.

4 ὑπὲρ αὐτῆς] ὑπ' αὐτῆς c ὑπὲρ αὐτῆς o | 5 αὐτὸν co | 6 ἐξέπεισε c
 8 εἰσελθόντων c εἰσεληλυθόντων o | 9 τῷ] τὸ c | 14 τοῦ] < c | 15 ἐχθρῶς o |
 16 οὐδὲ γὰρ] οὐ γὰρ c οὐ δὲ o.

τροφήν. πρὸς δὲ ἀναγωγήν, ὡςπερ Ἡσαῦ ἀπέδοτο τὸ πρωτοτόκιον πυρρᾶς ἕνεκα τροφῆς, ἧς ἐπώνυμος || γέγονεν (Ἐδὼμ δὲ Ἐρυθρὰ γῆ· 331 καὶ γὰρ ἐγένετο γῆινος, καταφρονήσας μὲν τῶν πρωτοτοκίων, προηγούμενα δὲ ποιήσας τὰ γῆινα, ἅπερ Ἰακώβ ὡς ἀναγκαῖα μετήρητο 5 δευτέρῳ λόγῳ διὰ τὸ τυγχάνειν ἐν σώματι), οὕτω καὶ Ἱερουσαλήμ. ἀλλ' ὁ μὲν δίδωσι τῷ ἀξίῳ Ἰακώβ τυχεῖν, ἅπερ εἶχεν ἐπιθυμήματα, εἰ καὶ μὴ ταῦτα προείλετο· ὁ δὲ λαὸς Ἱερουσαλήμ δέδωκε μὲν καὶ αὐτὸς ἕνεκα βρώσεως, ἀλλ' οὐχὶ ἀγίου ταύτην κατασκευάσαντος, ἀλλὰ Βαβυλωνίων οἵτινες ἐνυβρίζειν ἔμελλον τοῖς δοθεῖσιν 10 ἐπιθυμήμασιν. ὁ μὲν γὰρ Ἰακώβ οἶδε κοσμήσαι τὰ παρὰ Ἡσαῦ, οἱ δὲ Βαβυλώνιοι οὐ χρῶνται τοῖς δοθεῖσιν ἐπ' ἰδίῳ καλῶ. οὕτω καὶ ψυχὴ δι' ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων χρειῶν ἀπορρίπτει τὰ θεῖα μαθήματα τοῖς κατὰ περιεργίαν βουλομένοις ἐπὶ διαβολῇ καὶ χλεύῃ μαθεῖν.

Nr. XXX. Klagen. Jerem. 1, 13.

15 Τὸν ἐπὶ τῇ ἀλώσει δεδήλωκεν ἐμπρησμὸν τῶν ἰσχυροτάτων οἰκοδομημάτων ἀψάμενον ἢ τὴν ἄλωσιν τῶν ὑπερεχόντων ἐν αὐτῇ πολιτῶν, ψυχῇ τε καὶ τοῖς ἐκτὸς οἰονεῖ πυρουμένων ταῖς συμφοραῖς. δηλοῖ καὶ τῶν ὑποβεβηκότων τὴν σύλληψιν τὴν εἰς δουλείαν ὡςπερ 20 γὰρ, οὐ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι τῶν ὀπίσθεν ἐπελανθάνοντο· ἀπέστρεφον δὲ ἀπὸ δόξης εἰς ἀτιμίαν, ἀπὸ ἐλευθερίας εἰς δουλείαν, καὶ γέγονασιν ἀντὶ ἐνδόξων ἡμανρωμένοι καὶ ἀφανεῖς ἐξ ἀτιμίας καὶ ὕβρεως· δι' ἅπερ εἰς διηνεκὴ πέπτωκε λύπην ἢ πόλιν.

Nr. XXXI. Klagen. Jerem. 1, 14.

25 Ἡ πρόνοια, φησὶν, ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς ἀσεβήμασιν οὐ κεκοίμηται· θεὸς γὰρ ὡςπερ εἰς χειρὸς λαβὼν αὐτὰ διὰ τῆς ἐξετάσεως τοῖς διὰ τὴν ἀνταπόδοσιν ἐνέπλεξεν ἔργοις. καὶ γέγονέ μοι ταῦτα καθάπερ ἐπὶ τραχέλου ζυγὸς καὶ δουλείαν ἐπέθηκεν· ἦν γὰρ ἐδούλευσα τῷ 30 γέγονα παραδοθεῖσα τούτοις ὧν ὑποστῆναι τὴν δεσποτείαν οὐ δύναμαι.

1 ff. Vgl. Gen. 25, 30 ff. — 2 f. Vgl. Onom. sacra I, 190, 29: Ἐδὲμ . . . ἢ γῆ ἐρασμένη ἢ αἰμάτωσις I 190, 34: Ἐδὼμ γῆινος ἢ κόκκινος κτλ. — 20 Vgl. Phil. 3, 14. — 29 u. S. 250, 12 statt ἡσθένησεν hat Origenes w. e. sch. ἡτόνησεν gelesen, eine sonst nicht bezeugte Variante.

1 ἡσαῦ c | 2 Ἐδὼμ] ἐδὲμ c | 4 ἅπερ] + ὁ c | 7 προείλατο c | 11 οὐχ ὀρῶνται c | ἐπὶ c | 19 τῇ] < ο | 20 οὐ τοῖς Blass οὔτοι co | 30 τούτοις Gh τούτου τοῖς co τούτοις τοῖς l.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Ὁ ζυγὸς αὐτοῦ κατὰ τοῦ τραχήλου μου. δέικνυται δὲ διὰ τοῦ παρόντος ῥητοῦ τροπικώτερον δεῖν ἐκλαμβάνεσθαι τὰ ὡς περὶ παθῶν ἡμετέρων λεγόμενα (περὶ) τοῦ θεοῦ. πῶς γὰρ ἂν ἄλλως νοηθεῖη
 5 τὰ τῆς Ἱερουσαλήμ ἀσεβήματα τῇ τοῦ θεοῦ συμπεπλεγμένα χειρὶ ἢ τροπικῶς; οὐ γὰρ ἂν τις λέγοι καὶ ταῦτα σωματικῶς. πῶς δὲ οὐκ ἄτοπον, τῆς μὲν Ἱερουσαλήμ πόλεως οὔσης τὸν τράχηλον λαμβάνεσθαι τροπικῶς, τὰ ὡς θεοῦ δὲ λεγόμενα μέλη μὴ τὸν αὐτὸν ἀκούεσθαι τρόπον; λεγέσθω δὲ τὰ νῦν ὡς ὑπὸ ψυχῆς εἰς ἀσέβειαν
 10 ὑπνωσάσης, ἐν τῷ ἀφηγιακέναι μὲν ἀπὸ τοῦ σωτηρίου ζυγοῦ τοῦ ἐγιοῦς λόγου. ὃν ὁ σωτὴρ ὀνομάζει ἥ χορηστὸν. ἔποδῦναι δὲ τὸν τῶν 332 ἀσεβημάτων, δι' ὧν ἠτόνησεν ἀφθεῖσα τῆς θείας ἐπισκοπῆς καὶ παραδοθεῖσα τῇ βασιλευούσῃ τῶν κακῶν ἁμαρτίᾳ, ἣς τοῖς θελήμασι διὰ τὸ ἀπειριόριστον καὶ ἄπειρον τῆς κακίας οὐ δύναται πάντῃ
 15 ἔπουρῆσαι καὶ κόρον αὐτῇ παρασχεῖν. ταπεινοὶ δὲ ὄντως ἡ ἁμαρτία καὶ ἄγχει καὶ κάτω βλέπειν ποιεῖ. ζυγὸς δὲ καὶ τὸ συνειδὸς ἄγχον αἰὲ καὶ τιτρώσκον καὶ ἀνανεύειν μὴ συγχωροῦν καὶ πάσης ἀφαιρούμενον παρησίας. πάρεσιν δέ, φησί, καὶ τῆς ἰσχύος ἣ μὴ καλῶς ἐχρησάμην ἐποίησε, καὶ λύομαι τὰ συνέχοντά με θεωροῦσα κακὰ.

20

Nr. XXXII. Klagel. Jerem. 1, 15.

Οὐκ ἐκ μέσον μου ἐξῆρην αὐτούς (εἰ γὰρ καὶ ἀπεστερήμην αὐτῶν, ἀλλ' ἐξῆν εἰς ἕτερα καταχρήσασθαι), ἀλλ' ἐν μέσῳ μου παθεῖν αὐτούς κατεδίκασε δι' ἄπερ ἠσέβησα, καὶ πεπόνθασιν οἱ ἐκλεκτοί μου τὰ χαλεπώτατα, αὐτοῦ τοῦ κυρίου τὸν οἶνον τοῦ θυμοῦ
 25 αὐτοῦ ἐν ληνῷ πατήσαντος εἰς πλησμονὴν ἐμοὶ καὶ τῇ παρθένῳ τοῦ βασιλικωτάτου Ἰούδα. λέγοι δ' ἂν ἰσχυροὺς μὲν τοὺς δυνατοὺς ἐν πολέμῳ καὶ τῆς πατρίδος ὑπερασπίζοντας, ἐκλεκτοὺς δὲ τοὺς εὐγενεῖς ἢ σοφοὺς. σαφηνίζει δὲ τὸ ληνὸν ἐπάτησεν τὸ περὶ τῆς τῶν ἁμαρτωλῶν τιμωρίας ἐν Ψαλμοῖς εἰρημένον· »ποτήριον ἐν
 30 χειρὶ κυρίου, οἶνον ἀκράτου πληῆρες κεράσματος«, κλινόμενον ἐκ τοῦδέ τιμος τοῦ ζολαζομένου ἐπὶ τόνδε τὸν ζολαζόμενον, ἕως πῶσι »πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς γῆς«, τῆς τρυγὸς ὑπολειπομένης τοῖς ἁμαρτω-

6 ff. Vgl. Sel. in Gen. 1, 26 (Lo S, 50): *συνάγουσι μυρία ῥητά, μέλη ὀνομάζοντα θεοῦ κτλ.* — 11 Vgl. Matth. 11, 30. — 21. 22 Vgl. Hexapla: *Σ' τοὺς μεγιστάνας μου κύριος τοὺς ἐν μέσῳ μου.* — 27 Vgl. Olymp. (Gh III, 50): *πρὸς μὲν τὸ ῥητόν, τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς νομοδιδασκάλους.* — 29 ff. Psal. 74, 9. Vgl. in Jerem. Hom. 12, 2.

4 περὶ Gh | 6 σωματικά ο | 11 τὸν] τὸν c | 23 πεπόνθασιν c (ε und ei in Ras.) | 28 δὲ] δὴ ο | 32 τῆς γῆς ἁμαρτωλοὶ ο.

λοτέροις ἔτι τούτων ὑπάρχουσιν, εἰς οὓς τελευταίους »ὁ τρυγίας«
ἐκκενωθήσεται.

Nr. XXXIII. Klage! Jerem. 1, 15.

Οὐ χαλεπὸν δὲ ἰδεῖν, πῶς ληνὸν ἐπάτησε κύριος παρθένω
5 θυγατρὶ Ἰούδα· ἐπεὶ γὰρ ἅ σπείρει ἕκαστος, ταῦτα καὶ θερίσει,
τάχα δὴ καὶ ἅ γεωργεῖ, ταῦτα καὶ τρυγᾷ. ὁ μὲν οὖν κρεῖττονα οἶνον
ποιήσας εὐφρανθήσεται ἀπὸ τῶν ἰδίων γεννημάτων, ὁ δὲ γεωργήσας
ἄμπελον Σοδόμων καὶ κληματίδα Γομόρρας καὶ καρποφορήσας στα-
φυλὴν χολῆς καὶ βότρυον πιζρίας καὶ θυμὸν ἀσπίδων ἀνίατον, πάν-
10 των ὑπὸ κυρίου συναγομένων εἰς μίαν ληνόν, πατουμένων τῶν
κακῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ θλιβομένων, τοῖς τοιούτοις ἀκολούθως
καρποῖς πίεται ὑπὲρ τὴν χολὴν ἐμέσαι καὶ τὴν πιζρίαν καὶ τὸν
θυμόν. καὶ πίεται, κατὰ μὲν τὸν Ἰερεμίαν εἰς τὸ ἐξεμέσαι, κατὰ δὲ
τὸν Ἡσαΐαν εἰς τὸ ἐξεγεροθῆναι καὶ ἐνδύσασθαι δόξαν τὴν συγγενῆ·
15 οὐ γὰρ μάτην ληνὸν πατεῖ κύριος, καὶ μάλιστα παρθένω θυ-
γατρὶ Ἰούδα.

Nr. XXXIV. Klage! Jerem. 1, 15.

Ἡ τοίνυν ψυχὴ πολλὰ παρὰ τοῦ κτίσαντος αὐτὴν λαβοῦσα δυ-
νατὰ τε καὶ ἐκλεκτὰ χαρίσματα, τούτων διὰ κακίαν ἐστερημένη καὶ
20 τίνουσα δίκας, ὃ πέπονθεν ἢ ὁμολογεῖ. ὁ δὲ κληθεὶς εἰς τὸ συντρι- 333
βῆναι καιρὸς ἐστὶν ὃ τῆς ἀνταποδόσεως, ὅτε κατὰ τὸν Ἰεζεκιήλ
οὐ μνησθήσεται πάντων τῶν δικαιωμάτων ὧν πεποίηκεν ὁ δίκαιος
ἐν ἡμέρᾳ ἁμαρτίας αὐτοῦ. πενθοῦσα δὲ τὰ συμβεβηκότα ὠφελείται,
τῶν πενθούτων καὶ κλαιόντων ἐπαγγελίαν ἐχόντων τὴν παράκλησιν
25 καὶ τὸν γέλωτα.

Nr. XXXV. Klage! Jerem. 1, 16.

Ἄτιον εἶναι τῶν ὀδυρμῶν ἔφη τὸ μὴ εἶναι τὸν ἐπιστρέφοντα
τὴν ψυχὴν αὐτῆς, ἤγουν τὸν ἀνακτώμενον κατὰ Σύμμαχον.
ἠφανίσθαι δὲ λέγει καὶ τοὺς υἱοὺς δυναμωθέντος τοῦ ἐχθροῦ
30 δι' ὧν ἐξημάρτανον· εὐσεβούντων γὰρ ἡμῶν οὐκ ἰσχύει, ἀσθενεῖ
γὰρ προκοπιόντων καὶ νεκροῦται τελειομένων καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας

5 Vgl. Gal. 6, 7. — 8 Deut. 32, 32—34. — 13 Vgl. Jerem. 32, 13. —
14 Vgl. Jes. 51, 17 52, 1. — 22 Vgl. Ezech. 18, 24? — 24f. Vgl. Matth. 5, 5 Luk.
6, 21. — 31f. Vgl. Röm. 16, 20.

6 δὴ] δὲ eo | γεννημάτων Ru γεννημάτων eo | 11 τοῖς] καὶ τοῖς c | 18 Ἡ]
vorher Ὠριγένους Gh; in c fehlt der Name am Anfang der Seite, in o steht das
Fragment ohne Namen zwischen zwei Origenesfragmenten.

συντρίβεται λεπυνόμενος ὡς χροῦς κατὰ πρόσωπον ἀνέμου, καὶ ὡς
 πηλὸς πλατειῶν λεπυνόμενος. ἀναλόγως γὰρ ὧν ἀμαρτάνομεν καὶ
 τρέφεται καὶ δύναμιν ἴσχει, τοῦ δὲ πλημμυλεῖν πεπανμένων οἰονεὶ
 λιμῶ διαφθείρεται. ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων τὰς θείας δυνάμεις εὖ μὲν
 5 πρᾶττοντες ἡμῖν αὐτοῖς ἐνισχύομεν καὶ διώκομεν ἀμαρτάνοντες.
 διόπερ ὁ Σύμμαχος ἀντὶ τοῦ ἠφανισμένοι ἐξέδωκεν ἔρημοι.
 λέγοι δ' ἂν ταῦτα ψυχῇ θεωρητικῇ τυγχάνουσα τοῦ λόγον τῆς ἀλη-
 θείας καὶ διὰ ῥαθυμίαν τὸν εὐφραίνοντα τοῦτον ἀπολέσασα λόγον
 καὶ πάντας τοὺς καρπούς, νιούς αὐτῆς χρηματίζοντας, διὰ τὸ κατ'
 10 αὐτῆς ἐχθρὰν τὴν κακίαν δεδυναμῶσθαι.

Nr. XXXVI. Klagel. Jerem. 1, 17.

Σιών φησι τὸ ὄρος, τὸν δὲ λαὸν Ἰακώβ, τὴν δὲ μητρόπολιν
 Ἱερουσαλήμ. ἐνετείλατο δὲ ὁ θεὸς τῷ Ἰακώβ ἐντολὰς δι' ἃς
 παραβαινομένας ἐπ' ἐχθρῶν ἐκκυκλώθη, κατὰ δὲ Σύμμαχον καὶ καθ'
 15 ἑτέραν ἐκδοσιν τῶν Ἐβδομήκοντα ἐνετείλατο κύριος κύκλω αὐτοῦ
 γενέσθαι τοὺς θλίβοντας αὐτόν, δηλαδὴ ταῖς εἰς τὸ κακοῦν
 τεταγμέναις δυνάμεσιν.

Nr. XXXVII. Klagel. Jerem. 1, 17.

Τὸ τῆς Ἱερουσαλήμ δι' ἀμαρτίας ἀκάθαρτον ὡς δι' ἀφέδρου δε-
 20 δήλωκεν. ἀνὰ μέσον δὲ λέγει ἢ τῆς Σιών καὶ τοῦ Ἰακώβ, ἢ
 ὅλον μὲν τοῦ ὄρους μέση (ἐν μέρει γὰρ αὐτοῦ ὀχοδόμηται), ὅλον δὲ
 τοῦ λαοῦ, νῦν τοῦτο σημαίνοντος Ἰακώβ, τὰ δυοκαίδεκα σκήπτρα.
 διχῶς δὲ κατὰ λέξιν ἔστι λαβεῖν τὴν Σιών καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ,
 ἢ τοὺς τόπους ἢ τοὺς οἰκήτορας. ἀλλ' εἰ μὲν τόπος ἢ Σιών,
 25 χεῖρας αὐτῆς τὰ ἔργα, οἷον γεωργία καὶ εἴ τι χειροποίητον, φησὶ
 διαπεπετασμένας καὶ οὐ συνεστραμμένας οὐδὲ τὸ πρέπον ἔργον
 χερσὶ ποιουμένας, ὡς ἐν ἀργῷ καὶ ἐρήμῳ τῇ χώρᾳ. εἰ δὲ τοὺς ἐν-
 οἰκοῦντας λέγει, χεῖρες ἂν εἴεν γεωργοὶ καὶ ἐργάται, μὴ συστέλλοντες
 εἰς ἔργα τὰς χεῖρας διὰ τὰ περιστάντα. εἰ δὲ τῆς Σιών χεῖρες τρο-
 30 πολογοῦνται, πόσῳ μᾶλλον || τὰ κατὰ τὴν γραφὴν μέλη τοῦ θεοῦ. 334
 καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄρος, ὡς εἶπεν, μετὰ τοῦ ἔθνους στενάξει, οὐκ ἔχον
 εἰς παραμυθίαν οὐ θεόν, οὐχ ἅγιον ἄνδρα.

1 Vgl. Psal. 17, 43. — 29ff. Vgl. zu S. 250, 6ff.

4 εὖ] τὰ ἀγαθὰ Gh | 5 ἐνισχύομεν καὶ διώκομεν c | 6 ἠφανισμένη c | ἐρήμῳ
 c | 10 τὴν] < c | 15 ἐξδοΞων c*, γὴν a. R. c¹ | 16 κακὸν c | 21 τοὺς ὄρους μέση
 | 24 εἰ] ἢ ο | ἢ] ἦν c* ἦν ἢ c¹ | 25 οἷον γεωργία] < c | 27 χερσὶν] c¹ a. R. <
 c* χερσεῖ ο | ἀργῷ Blass ἀργῷ eo | 30 τὰ Gh τὸ eo | 32 οὐχ Vat. gr. 1153/54
 οὐκ eo.

Nr. XXXVIII. Klagen Jerem. 1, 18.

Στόμα κυρίου τὸς προφήτας ἐκληπτεόν, ὃν ὑπάρχον Ἡσαίας
 ἔλεγε· »τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησε ταῦτα«. Ἱερουσαλήμ δὲ ὠνεί-
 5 δισται ὑπὸ τοῦ σωτήρος ὡς »ἀποκτείνασα τὸς προφήτας«, καθὸ
 καὶ παρεπίκρανε τὸ στόμα κυρίου πόνοις αὐτοῦς πικροτάτοις
 ἐκδοῦσα. ὁ δὲ »τὸ αἷμα τῶν προφητῶν ἐκζητῶν« θεὸς ἀλγηδόσι
 ταῖς ἐκ πολέμων καὶ πάλιν αἰχμαλωσίαις παραδίδωσιν αὐτῆς νεα-
 νίσκους τε καὶ παρθένους. ἀνθ' ὧν οὖν πέπονθεν, ἐξομολογεῖται
 τοῖς ἄλλοις ἑαυτὴν παράδειγμα τούτοις παρέχουσα, πρὸς τὸ μὴ πα-
 10 θεῖν παραπλήσια τὴν τοῦ θεοῦ μαθόντας δικαιοσύνην.

Nr. XXXIX. Klagen Jerem. 1, 18.

Μετὰ τὸ αἰσθητόν, παρθένους νόει τὸς ἐν ἀφθαρσία βιοῦντας,
 νεανίσκους δὲ τὸς ἐν ἀρετῇ εὐδοκίμους. πολλάκις γὰρ καὶ οἱ ἄγιοι
 τοῖς ὑπερβύνοις συμπάσχουσιν.

15

Nr. XL. Klagen Jerem. 1, 19.

Τοὺς ἔραστὰς οἵτινές εἰσι, δεδήλωκεν Ἰεζεκιὴλ λέγων πρὸς
 Ἱερουσαλήμ, ἣν Ὀλίβαν καλεῖ· »τάδε λέγει κύριος κύριος· ἰδὸν ἐξε-
 γείρω τὸς ἔραστὰς σου ἐπὶ σὲ κυκλόθεν, υἱὸς Βαβυλῶνος καὶ
 20 πάντας τὸς Χαλδαίους«. οὗτοι γὰρ πρότερον ὄντες φίλοι κατὰ
 θείαν πρόνοιαν εἰς ἔχθραν μετέβαλον. ὁ δὲ πολλὰκις ἐπὶ ἔρωτος
 γίνεται τρεπομένον πρὸς μῖσος· λέγει γὰρ περὶ μὲν Σαμαρείας· »καὶ
 ἐξεπόρνευσεν ἡ Ὀλλα ἀπ' ἐμοῦ καὶ ἐπέθετο ἐπὶ τὸς ἔραστὰς αὐτῆς
 τοὺς Ἀσσυρίους«, καὶ μετ' ὀλίγα· »διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτὴν εἰς
 χεῖρας τῶν ἔραστῶν αὐτῆς, εἰς χεῖρας υἱῶν Ἀσσυρίων«. λέγει δὲ
 25 καὶ περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ· »καὶ εἶδεν ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Ὀλίβα, καὶ
 διέφθειρε τὴν ἐπίθεσιν αὐτῆς ὑπὲρ τὴν πορνείαν τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς.
 καὶ ἐπὶ τὸς υἱὸς τῶν Ἀσσυρίων ἐπέθετο«.

3 Jes. 1, 20. — 4 Vgl. Matth. 23, 37 Luk. 13, 34. — 6 Vgl. Luk. 11, 50. —
 17 Ezech. 23, 22. 23. — 21 Ezech. 23, 5. — 23 Ezech. 23, 9. — 25 Ezech.
 23, 11. 12.

3 ἔλεγε] + γὰρ ο | 5 αὐτοῖς c | 12 Μετὰ] vorher τοῦ αὐτοῦ c | 17 ὀλιβὰν
 ο | κύριος²] < c | 18 κυκλόθεν c¹ κύκλωθεν c*o | 20 μετέβαλλον ο | 21 σαμαρείας
 ο | 22 ὀλλα ο ὀλα c (o² in Ras.) | 23 παρέδωκεν ο | 25 ὀλιβα ο.

Nr. XLI. Klaged. Jerem. 1, 20.

Ἐν μὲν οὖν τῇ προφητεῖα ἀλγεῖ τὴν ψυχὴν ὡς πεισόμενος δεινότατα· ἐν δὲ τῷ παρόντι Θρήνω, ὡς ἤδη τούτων συμβεβηκότων, ἄχθεταί τε καὶ δι' ἁμαρτίας ὁμολογεῖ τὴν χρηστότητα τοῦ θεοῦ
 5 πικροτάτην ἑαυτὴν καταστήσαι, ὡς καὶ ἀτεκνωθῆναι τὴν πολύτεκνον, καὶ τὸ δεινότατον, πολεμία χειρὶ. προσωποποιίας δὲ οὔσης, οὐ δεῖ ζητεῖν πόλεως κοιλιάν τεκοῦσαν καὶ καρδίαν λελυμένην.

Nr. XLII. Klaged. Jerem. 1, 21.

Μερίζει τὸν λόγον Ἱερουσαλήμ πρὸς τοὺς ἐχθρούς, οὓς ἀκοῦσαι
 10 βούλεται, καὶ πρὸς τὸν θεόν. ἀλλὰ τί παρακαλεῖ πρὸς ἀκοὴν τοὺς ἐχθρούς; τί δέ φησι τῷ θεῷ περὶ αὐτῶν ὡς ἐχάρησαν; μήποτε τοίνυν (ἐπεὶ >τῷ αὐτῆς καὶ Ἰσραὴλ παραπτώματι γέγονεν ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ παραζηλώσαι αὐτούς, καὶ >ὅταν τὸ || πλή- 335
 ρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πῶς Ἰσραὴλ σωθήσεται) πρὸς τοὺς
 15 ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τὰ πρῶτα λέγει προφητικῶς, πρὸς τὸν θεὸν δὲ τὰ δεύτερα. ἐγκατελείφθη παθεῖν ἵνα χώραν λάβητε, καὶ γέγονα δι' ὑμᾶς ἐχθρὰ τοῦ θεοῦ, καίπερ κατὰ τὴν ἐκλογὴν ἀγαπητὴ διὰ τοὺς πατέρας ὑπάρχουσα. διὸ τὸν ἐμὸν ἀκούσαντες στεναγμόν, καὶ τὴν αἰτίαν τούτου νοήσατε· τέλεον γὰρ ἐφ' ὑμέτερά σωτηρία ἐγκα-
 20 ταλέλιμμαί, μὴ ἔχουσα τὸν αἰεὶ με παραμυθούμενον μετὰ πείραν κακῶν. νῦν γὰρ >ἐξέλιπεν ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ· ἦλθε γὰρ ὃ ἦν >τὰ ἀποκείμενα, >ἢ προσδοκία τῶν ἐθνῶν, οὐπερ ἐδιδικουμένον τοῦ αἵματος, οὐδεὶς ὁ παρακαλῶν ἔτι τὴν Ἱερουσαλήμ.

25

Nr. XLIII. Klaged. Jerem. 1, 22.

Τουτέστι μὴ ἐπὶ πλείον ἀφεθῆ ἠροῦσθαι αὐτῶν ἢ κακία, γένοιτο δὲ σου ἐν ἐπισκοπῇ, ὡς εἴ τις εὐξαιτο τραύματα εἰς ὄψιν ἐλθεῖν ἱατροῦ πρὸς τὸ τυχεῖν τελείας ἰάσεως. τοῦτο γὰρ τὸ πᾶσα μακάριον γὰρ μάλιστα μὲν τὸ μὴ ἁμαρτεῖν, δεύτερον δὲ τὸ πᾶσαν
 30 ἡμῶν ἐπισκοπεῖσθαι παρὰ θεοῦ τὴν κακίαν.

2 Vgl. Jerem. 15, 10 und in Jer. Hom. 15, 4 (S. 128, 26). — 12 Vgl. Röm. 11, 11. — 13 Vgl. Röm. 11, 25. — 21f. Vgl. Gen. 49, 10. — 29ff. Vgl. Philo de poen. II, 405 M: τὸ μετανοεῖν οὐκ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ ἀνωτάτῳ τεταγμένον τάξει τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ἐν τῇ μετὰ ταύτην φερόμενον δευτερεῖα. τὸ μὲν γὰρ μηδὲν συνόλωσ ἁμαρτεῖν ἴδιον θεοῦ, τάχα δὲ καὶ θεῖον ἀνδρός, τὸ δ' ἁμαρτόντα μεταβαλεῖν πρὸς ἀνυπαίτιον ζώην, φρονίμου κτλ.

2 πεισομένην c (ei in Ras.) | 5 ἑαυτῇ o | 10 ἀκοῦν] ἀκούειν o | 12 ἐπεὶ] ἐπὶ clo | 18 ὑπάρχουσα lo* τυγχάνουσα c¹ τυγχάνουσα τυγγάνουσα o | 21 ἐξέλιπεν l ἐξέλειπεν co | 23 ἔτι] ἐπι c | 26 γένοιντο o | 29 μακάριον μὲν γὰρ μάλιστα c.

Nr. XLIV. Klagel. Jerem. 1, 22.

Ἐπιφυλλίσαι δὲ τὸ μετὰ τρυγητὸν τὰ βραχέα τῶν κατα-
 λειφθέντων ἐπιτρογᾶν. ὅπερ ποιῶσιν οἱ πένητες. ὥσπερ οὖν ὅτε
 μὲν ἐπεσκόπεις ἐπιμελῶς, ἐκάθαιρες τὰ κλήματα μου, πάντα τὰ χεῖ-
 5 ρονα μέχρι τῶν σμικροτάτων περιαιρῶν τῆς σταφυλῆς τῆς χολῆς
 καὶ τοῦ βότρου τῆς πικριάς, οὕτω τοὺς ἔμους ἐχθροὺς ἐπιφύλ-
 λισον. τοῦτο γάρ μοι λυσιτελές, εἶγε μετ' αὐτοὺς τελείως σωθέντας
 κἀγὼ κατὰ τὴν σὴν, ὦ κύριε, κρίσιν τεύξομαι σωτηρίας· οὐς ὄρωσα
 λελύπημαί τε σφόδρα καὶ κατέγγων ἐμαντῆς, τῆς ἐπισκοπῆς τῆς
 10 παρὰ σοῦ δεομένην.

Nr. XLV. Klagel. Jerem. 2, 3.

Ὅμοιον παρὰ Δαβὶδ τὸ »πάντα τὰ κέρατα τῶν ἁμαρτωλῶν
 συνθλάσει«. λέγει δὲ νῦν τοὺς ἄρχοντας, ἐν οἷς ἡ τοῦ ἔθνους ἰσχὺς
 καθάπερ ἐν τοῖς κερασφόροις τῶν ζώων, καὶ διότι τοῦ σώματος
 15 ἐξέχει καθὰ τῶν ὑπηκόων οἱ ἄρχοντες. καὶ Δανιὴλ δὲ τὰς βασιλείας
 ἀπέικασε κέρασιν. δηλοῖ δὲ καὶ τὴν ὑπεροψίαν τοῦ ἡγεμονικοῦ τὸ
 κέρας, ὡς ἐν τῷ »μη' ἐπαίρετε εἰς ὕψος τὸ κέρας ὑμῶν«. ἀπο-
 στρέψας οὖν αὐτοῦ τὴν σφῆζουσαν χεῖρα τοῖς πολεμίοις εὐαλότους
 ἐποίησεν, οὓς δὴ καὶ φλόγα πάντα δαπανῶσαν ἐκάλεσεν. εἴποις
 20 δ' ἂν καὶ πᾶν ἐξέχον νόημα κέρας, καὶ πῦρ τὰ »πάθη τῆς ἀτιμίας«,
 οἷς ὁ πλημμελῶν παραδίδεται, πᾶσαν τὴν κνκλοῦσαν ἀπολέσας
 βοήθειαν κατὰ τὸ »παρεμβάλει ἄγγελος κυρίου κύκλον τῶν φοβου-
 μένων αὐτόν«.

Nr. XLVI. Klāgel. Jerem. 2, 4.

Καὶ γὰρ ἐν τῷ ναῷ τὰς σφαγὰς ἐτόλμησαν οἱ πολέμοι, συγ- 336
 χωροῦντος τοῦ θεοῦ. καλῶς δὲ τὸ ὡς ἐχθρός· οὐ γὰρ ἐχθραίνων
 ζολάζει ὁ θεός, ἀλλ' ὄφελῆσαι βουλόμενος ἢ τοὺς πάσχοντας ἢ τοὺς
 ὀρῶντας. σκηνὴν δὲ καλεῖ τὸν ναὸν κατὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀγίασμα, καὶ
 τὸ ξὸν τὴν τιμωρητικὴν δύναμιν ὡς ἐν Ἀμβαζοῦμ· »εντείνων ἐντε-
 30 νεῖς τὸ τόξον σου ἐπὶ τὰ σκῆπτρα, λέγει κύριος«, τὰς ἀντικειμένας

4 Vgl. Joh. 15, 2. — 5 Vgl. Deut. 32, 32. — 5f. Vgl. Olymp. (Gh III, 65).
 — 12 Psal. 74, 11. — 15f. Vgl. Dan. 8, 3 (LXX Θ'). — 17 Psal. 74, 6. — 17f. Vgl.
 Olymp. (Gh III, 74): ἢ ὁ θεός τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐπέσχεν καὶ οὐκ ἐπήμυνεν αὐτοῖς
 πολεμουμένοις ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. — 20 Vgl. Röm. 1, 26. — 22 Psal. 33, 8. —
 28 Vgl. Olymp. (Gh III, 76): καθ' ἰστορίαν μὲν, ἐν τῷ ναῷ. — 29 Hab. 3, 9.

3 Ὑπερ] ὁ δὴ ο | 8 τεύξομαι ο | 13 1. συνθλάσω? | 14 διότι c* δὴ ὅτι c¹ δεῖ
 ὅτι ο | 17 ἐπαίρετε Vat. gr. 1153/54 ἐπαίρεται co | 19 πάντας δαπανῶντας ο |
 29 ἀμβαζοῦν ο.

δηλονότι ἀρχάς τε καὶ ἐξουσίας. ὁ υἱὸς δέ, δεξιὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ὑπάρχων, σφόδρα κατηγωνίσαστο, καταλύσας καὶ ἅπερ ἐν ναῷ θεοῦ ἕστησαν εἰδῶλα (ταῦτα γὰρ ἐπιθύμημα ὀφθαλμῶν), ἀποκτείνας ἀντὶ τῶν εἰδῶλων τοὺς ἐνοικῆσαντας δαίμονας.

5

Nr. XLVII. Klagen. Jerem. 2, 5.

Βάρεις τὰς οἰκίας φησὶν, ἅπερ βασιλείας ἐξέδωκε Σύμμαχος. ἐπαναλαμβάνει δὲ τοὺς θρήνους, ὡς ἂν τις ἐπὶ πένθει περιαλγῶν. πάλιν δὲ δεικνύσιν, ὡς ταπεινὸν λογισμὸν καὶ ταπεινὴν ἀνείληφεν ἔννοιαν, καθαιρεθέντων τῶν ὡς οἰκημάτων τε καὶ φρουρίων, κα-
 10 θ' ἅπερ πληροῦντων τὸ ἡγεμονικόν. ἀρεταὶ μὲν γὰρ τὰ οἰκήματα, ὑπ' αὐτῶν γὰρ σκεπόμεθα, ὀχυρώματα δὲ οἱ ἀναντίρροτοι λο-
 γισμοί. οὐ γὰρ ἐπὶ χειρόνων νῦν ἢ καθαιρέσεις ὑψωμάτων, ἐπαιρο-
 μένων κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ, οὐδὲ ταπεινότητος καθ' ἣν τις
 15 πέφυκεν ἄξια.

Nr. XLVIII. Klagen. Jerem. 2, 6.

Σκηνὴν μὲν τὸν ναόν, ἄμπελον δὲ καὶ ἀμπελῶνα λέγει τὸν Ἰσραὴλ κατὰ τὸ »ἄμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετήρας« παρὰ Δαβὶδ. καὶ
 »ἄμπελὸν ἐγενήθη τῷ ἡρακλήμηνω« παρὰ Ἡσαΐα. καὶ Δαβὶδ μὲν
 20 ἐπάγει· »ἵνα τί καθείλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς;« καὶ τὰ ἐξῆς, ὁ δὲ
 Ἡσαΐας· »ἀφείλες τὸν φραγμὸν αὐτοῦ« καὶ τὰ ἐπὶ τούτῳ. ταῦτα
 καὶ ὁ παρὼν ἐδήλωσε Θρηῆνος. συστείλας γὰρ ἑαυτοῦ τὴν φρουρὰν
 ὁ θεὸς τοῖς πολεμίοις παρέδωκεν. οὐκέτι κύκλω αὐτοῦ παρεμβάλλον-
 25 τος ἀγγέλου· διὰ τὸ μὴ >φοβεῖσθαι τὸν θεόν· κατήργησε δὲ καὶ
 τοὺς κατὰ νόμον εἰς λατρείαν καιρούς, ὡς ἐν Ἡσαΐα φησί· »νηστείαν
 καὶ ἀργίαν καὶ τὰς ἐσορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου«. ὅπερ λήθην
 ἐκάλεσεν, ἀλλ' οὐχ ὡς πάθος ἀνθρώπων. παρώξυνε δὲ βασιλέα
 καὶ ἱερέα, ἀγανακτοῦντας εἰ μερὶς ὄντες θεοῦ τοιαῦτα παρ' ἀσε-
 βούντων ὑφίστανται.

6ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 78): πρὸς μὲν ῥητόν, . . . τὰς οἰκίας φησί. πρὸς δὲ διάνοιαν, τοὺς περιφράττοντας τὴν ψυχὴν ἀγαθῶς λογισμοῦς. — 12 Vgl. II Kor. 10, 5. — 14 Vgl. Psal. 118, 71. — 18 Psal. 79, 9. — 19 Jes. 5, 1. — 20 Psal. 79, 13. — 21 Jes. 5, 5. — 23f. Vgl. Psal. 33, 8. — 25 Jes. 1, 14. — 28 καὶ ἄρ-
 χοντα hat Origenes also nicht gelesen, wie auch LXX Luc. nicht.

1 θεοῦ καὶ | < ο | 6 Βάρεις | anonym am Anfang d. Seite ο | 17 ἀμπελῶν
 δε ο | 19 ἐγενήθη ο | 20 ἵνατι ο | αὐτοῦ ο | 24 θεόν | κύριον ο | 26 ἀργίαν c* ο
 ἀργίαν c¹ | 28 εἰ | οἱ c | ὄντες | ἐν ταῖς ο.

Nr. XLIX. Klage! Jerem. 2, 7.

Τὰ λειτουργικὰ παρέδωκε σκευή, μηκέτι ταῖς παρ' ἀσεβῶν θυσίαις
 εὐαρεστούμενος κατὰ τὸ «ὀλοκαυτώματα κριῶν καὶ στέαρ ἀρνῶν καὶ
 αἷμα ταύρων καὶ τράγων οὐ βούλομαι». παρέδωκε δὲ καὶ τὸ
 5 συνέχον τεῖχος τὰς οἰκίας τῆς πόλεως, ἤγουν τὰ βασιλεία καθάπερ
 ἐξέδωκε Σύμμαχος. οἱ δὲ δυσμενεῖς παραλαβόντες καὶ τὸν νεῶν ὡς 337
 ἐπὶ τελείᾳ νίκη λοιπὸν ἐώρταζον ἀλαλάζοντες. ψυχῆς δὲ θυσι-
 αστήριον τὸ ἐν ἡμῖν λογικόν, δι' οὐπερ ἱερουργεῖται τὰ πάθη
 νεκρούμενα.

10 Nr. L. Klage! Jerem. 2, 8.

Πᾶσαν γὰρ αὐτῆς ἀφείλεν ἀσφάλειαν, τῆς τιμωρίας ἐκτείνας
 τὸ μέτρον· ὃ δὴ καὶ Ζαχαρίας τεθέεται.

Nr. LI. Klage! Jerem. 2, 8.

Πενθεῖ δὲ τεῖχος καὶ προτειχισμα, τὰ πένθους ἄξια, τοῦ
 15 κλαίειν καὶ τοῖς ὀρώσιν αἴτια γινόμενα· »τὴν γὰρ βουλὴν κυρίου
 τίς διασκεδάσει; καὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ τὴν ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει;«
 κατὰ τὸν μακάριον Ἡσαΐαν. τὴν δὲ τοιαῦτα πενθοῦσαν εἴτε πόλιν
 εἴτε ψυχὴν ὡς εἶναι τοῖς ἐχθροῖς καταπάτημα, πενθεῖν εἰκὸς
 ἀγγέλους τοὺς πρότερον αὐτὴν ἄλλους ἐπ' ἄλλοις φυλάττοντας, μεί-
 20 ζους τε καὶ ὑποβεβηκότας. εἰ γὰρ ἐπὶ σωθεισὶ χαίρουσιν, ἐπὶ πεσοῦσι
 πῶς οὐ πενθήσουσιν;

Nr. LII. Klage! Jerem. 2, 9.

Ὡς γὰρ ὑπὸ γῆς ἢ θαλάττης καταποθεῖσθαι γεγόνασιν ἀφρα-
 νεῖς. ἀπώλοντο δὲ καὶ βασιλεὺς καὶ ἄρχοντες καὶ οἱ ψευδο-
 25 προφηταὶ καὶ ὁ νόμος αὐτῆς ἀνάγκη δουλείας, ὃν δὴ προαιρέσει
 καὶ πρὶν ἀλῶναι κατέλυσαν. πύλαι δὲ ψυχῆς αἱ αἰσθήσεις, αἵτινες
 ἁμαρτανούσης κατακλύζονται τε πάθει καὶ γίνονται γήϊναι. καὶ αἱ
 ταύτας δὲ τηροῦσαι τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐκλύονται ἀπολωλότος νοῦ
 τε βασιλεύοντος καὶ λογισμῶν ἀρχικῶν ἐν τοῖς πάθεισιν, ὅτε τῆς

2. 4 παρέδωκε ist Symmachus' Lesart für συνέτριψεν vgl. Hexapla. — 3 Jes.
 1, 11. — 12 Vgl. Sachar. 2, 2. — 15 Jes. 14, 27. — 20 Vgl. Luk. 15, 10. —
 23 κατεβηθήσθησαν liest LXX Luc. (nach Σ'?) für ἐνεπάγησαν.

14 ἄξια] < ο | 14/15 τοῦ κλαίειν καὶ] übergesch. c¹ < c* o | 15 ὀρώσι γι-
 γνόμενα ο | γιγνόμενα c | 23 Ὡς] vorher τοῦ αὐτοῦ c | 24 βασιλεῖς lo | 27 γί-
 γνεται ο | 28 ἀπολωλῶται c.

ψυχῆς νόμος τε καὶ τάξις ἀπόλλυται, καὶ γίνεται Βαβυλῶν πλήρης
οὔσα Συγχύσεως, μηδὲν ἔχουσα προνοητικὸν ἐπὶ θεοῦ βοηθούμενον.

Nr. LIII. Klagel. Jerem. 2, 10.

Αντηρὰ διηγείται θεάματα ἐν τῷ χωρίῳ τῆς εὐφροσύνης γε-
5 γενημένα· φόβος γὰρ οὐδὲ θρηνεῖν τοῖς πρεσβυτέροις ἐπέτρεπον,
καὶ τὰς πρώτας παρθένους εἰς γῆν ὄραν παρεσκεύασαν, μήποτε
φανεῖσαι πρὸς βίαν αὐτοὺς ἐκ τοῦ κάλλους, ἐν ᾧ περ ἐπρώτερον,
ἐπισπάσονται. εἴποις δ' ἂν καὶ τοὺς ἐν ἀρετῇ πάλαι πρεσβεύον-
τας, δι' ἣν οὕτως ἐλέγοντο, χοῦκὸν γεγονότας καὶ πάθειν ἀλόγοις
10 ἐνιδουθέντας κατὰ λόγον ἔτι μηδὲν ἐνεργεῖν καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς ἡγε-
μονικὸν ἀπογεώσαντας πνεῦμα καὶ πένθους ἀξίαν, ἣν εἶχον πάλαι,
σωφροσύνην ποιήσαντας καὶ λογισμοὺς διαφθείραντας, οὓς πρὶν
ἀφθόρους διέσφζον.

Nr. LIV. Klagel. Jerem. 2, 11.

15 Δόξαν ἰδίαν φησὶν ὁ προφήτης θεοῦ τε ναὸν καὶ πατρίδος
εὐσέβειαν. τῶν δὲ νηπίων τὴν ἔκλυσιν ὁ λιμὸς ἀπηργάζετο. εἴ-
ποις δ' ἂν ὑψηλότερον, ὡς οἰκειοῦται τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα
τὰ πάθη κατὰ τὸ «τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ;» τὰ κατὰ ψυχὴν
ἐκείνων ἀναδεχόμενος δυσχερῆ, γνώσεως ἀληθοῦς μαρασμὸν καὶ 338
20 φροῦν ἀστατον τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὰ γήινα καὶ στέρησιν δόξης
τῆς ὑψούσης τὴν κεφαλὴν κατὰ τὸ «σὺ δέ, κύριε, ἀντιλήπτωρ μου
εἶ, δόξα μου καὶ ὑψῶν τὴν κεφαλὴν μου».

Nr. LV. Klagel. Jerem. 2, 13.

Τὴν παντελῆ κακίαν ἐδήλωσεν, ὡς μηδεμίαν ἔχειν ἀρετῆς μαρ-
25 τυρίαν μηδὲ τὸν πλημμελήσαντα παραπλήσια. τί γὰρ ὅμοιον ἀμάρ-
τημα τοῦ μακρὰν τοῦ θεοῦ καὶ μετὰ τὸ πλησιάζειν ἀφηνιάσαντος;
«εἰ» γὰρ «μὴ ἦλθον» φησὶ «καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς. ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον».
διὸ καὶ «ἐν τοῖς ἐγγίζουσί μοι ἀγιασθήσομαι· ὅτι ὁ μὴ εἰδὼς τὸ
θῆλημα τοῦ κυρίου καὶ μὴ ποιῶν αὐτό, θαρῆσεται ὀλίγας· ὁ δὲ εἰδὼς

2 Vgl. Onom. sacra I, 174, 91: Βαβυλῶν σύγγυσις u. ὅ. — 18 II Kor. 11, 29.
— 21 Psal. 3, 4. — 24f. Vgl. Olymp. (Gh III, 96): τί χρηστὸν σοι προσμαρτυρήσω;
ποῖαν ἀμαρτίαν συγκρίνω πρὸς τὴν σὴν; — 27 Joh. 15, 22. — 28 Lev. 10, 3. —
Vgl. Luk. 12, 47, 48.

1 ἀπόλλυται Vat. gr. 1153/54 ἀπόλλυται clo | 6 μήτε ο | 11 ἦν] ἦν· ο | 15 τε
ναὸν] τὸν λαὸν c | 16 ἀπηργάζετο c* ἀπειργάζετο c¹ ἀπηργάζεται ο | 22 δόξα
μου] < c | 26 καὶ] + τοῦ c | πληθοάζειν ο | ἀφηνιάσαντος c (σαν in Ras.) ἀφα-
νιασαντος ο.

καὶ μὴ ποιῶν αὐτό, θαρῆσεται πολλάς. τὸ οὖν τοσοῦτον πάθος, ὃ μὴ προφηῆται θεραπεῦσαι δεδύνηνται, μόνον δεῖται θεοῦ. διὸ καὶ σάρκα πεφόρηκε, τῶν προφητῶν ὁμολογούντων ἀσθένειαν ἐν τῷ »κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;« ἔλεγε δὲ καὶ πρότερον Ἱερουσαλήμ· »ἴδετε εἰ ἔστι πάθος κατὰ τὸ πάθος μου«. ὁ τοίνυν >παίσας ἰάσεται· αὐτὸς γὰρ ἀλγεῖν ποιεῖ καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν. τὸ γὰρ τίς λαμβάνεται καὶ ἐπὶ τοῦ σπανίου καὶ ἐπὶ τοῦ μηδενός· οὐδεὶς γὰρ ἀνθρώπων ἰάσασθαι δύναται τὴν ὑπὸ θεοῦ ἐπαγομένην πληγὴν.

Nr. LVI. Klagen. Jerem. 2, 14.

10 Προφητεία μάταιος ἢ μηδεμίαν ἔχουσα ἔκβασις καὶ ἦν εἰδωλα παρασκευάζει τὰ μάταια. καὶ ἀφ' ἑαυτῶν δέ τινες προεφήτεον δῆθεν »ἐνεκεν δρακὸς κριθῆς καὶ κλάσματος ἄρτου« κατὰ τὸ γεγραμμένον· οἵτινες οὐκ ἴσασιν ἁμαρτίας ἐλέγχειν καὶ τῆς ὑπὸ δαιμόνων ἀνασφύξειν αἰχμαλωσίας, διὰ τῆς χρηστολογίας τὰς ψυχὰς διαστρέφοντες. ὡς δὲ τῶν ἀληθῶν τὸ λῆμμα καὶ ὁ λόγος, ὃν ἐκ θεοῦ λαμβάνουσιν, πέφυκεν ἀληθὲς καὶ συνάπτει θεῷ, οὕτω τὸ τῶν δαιμόνων ψευδές τε καὶ μακροῦνον θεοῦ καὶ τῆς ἐκεῖθεν ὁποῆς ἐξωθούμενον. ποῖα δὲ ἐξώσματα τὰ μὴ μάταια, καθάπερ ἐδείχθη, καὶ λήμματα; δῆλον οὖν ὡς τὰ πλάνης ἐξωθούντα καὶ προσάγοντα
20 τῷ θεῷ.

Nr. LVII. Klagen. Jerem. 2, 16.

»Ὁ« γὰρ ἐχθρὸς »ἡμῶν διάβολος περιέρχεται ὡς λέων ὠρνούμενος ζητῶν τίνα καταπίη« καὶ ὡς ὄφις ἐφ' ἡμᾶς ἀφίεις τὰ συρίγματα. πλὴν μὴ γένοιτο λέγειν αὐτὸν ὡς κατέπιον, μήτε καταλαβεῖν ἐν
25 ἡμῖν ἡμέραν ἦν ὁ συγκαίων ἥλιος ἀπεργάζεται· εἴρηται γὰρ· »ἡμέρας ὃ ἥλιος οὐ συγκαύσει σε«. ἡδοναῖς γὰρ καὶ θυμῷ συγκαίει καὶ τὴν πλάνην ἡμῖν ὡς φῶς καὶ γνώσιν παρέχεται. ψάλλοντες οὖν ἐροῦμεν· »εἰ μὴ ὅτι κύριος ἦν ἐν ἡμῖν, ἄρα ζῶντας ἂν κατέπιον ἡμᾶς«, καὶ τὸ »λαμπτήρ δὲ ἀσεβῶν σβεσθήσεται«.

30 Nr. LVIII. Klagen. Jerem. 2, 17.

Οὐδέν, φησίν, ἐξ ἑαυτῶν ἢ ἐποίησαν οἱ πολέμοι· θεῷ γὰρ ἐδόκει 339 καὶ γέγονεν. διόπερ ἔλεγε καὶ Ναβουζαρδάν· »κύριος ὁ θεὸς σου

4 Jes. 53, 1. — 5 Klagen. Jerem. 1, 12. — Vgl. Hiob 5, 18. — 12 Ezech. 13, 19. — 22 I Pet. 5, 8. — 23 Vgl. Jer. 26, 22. — 25 Psal. 120, 6. — 28 Psal. 123, 2. 3. — 29 Prov. 24, 20. — 31 Vgl. Psal. 33, 9? — 32 Jerem. 47, 2. 3.

1 αὐτό] < ο | τοσοῦτο ο | 10 μάταια c | ἔκβασις ἔχουσα ο | 17 ἐξωθούν Blass vgl. Z. 19 | 23 καταπίει c | 24 κατέπιεν Blass | 25 κατεργάζεται c | 26 ὁ] < ο.

ἐλάλησε τὰ κακὰ ταῦτα εἰς τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἐπήγαγε κέρως, ὅτι ἡμάρτετε αὐτῷ». πᾶς οὖν ἀπιστῶν τῇ κτίσει τῶν ἡμεμάτων τούτων ἀκούσεται. πάντες μὲν οὖν οἱ προφηταὶ ταῦτα προὔλεγον. ἐξ ἡμερῶν δὲ ἀρχαίων ὁ Μωσῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ ταῦτα προε-
5 μύνησεν.

Nr. LIX. Klagel. Jerem. 2, 18.

Ἔστιν ὅτε περιπαθεῖς ἡ γραφὴ τοὺς λόγους ποιεῖ καὶ τοῖς ἀνα-
σθήτοις δίδωσιν αἰσθησθῆναι, ἀλλομένους τε βουνοὺς εἰσάγονσα καὶ ὄρη
σκιρτῶντα, καὶ βουνοὺς καὶ λίθους μαρτύρεται· ὅπερ ἐν τούτοις
10 ἀδύνατον. τοῦ τείχους ὑπὸ πολεμίων ἤδη καθηρημένον. τεῖχος
οὖν ἐνταῦθα βασιλεύς τε καὶ ἄρχοντες καὶ ὅσοι δυνάμει ταύτην περι-
τειχίζοντες, οὓς ἀξιοὶ χεῖν μετανοίας ἀδιάλειπτα δάκρυα, ἃ τοῖς
ὀρθῶσι διὰ παντὸς προξενεῖ πεπτωκός. ταῦτα, φησὶν, ὑπάρχει αὐτοῖς,
καὶ εἰ μὴ πάλιν τὴν λύπην σημαίνει τῆς πάλαι φρουρούσης δυνά-
15 μεως, ὑπερβολικῶς τοῦτο δηλῶν. «ἐν θλίψει δέ», λέγει, «τοῦ κυρίου
ἐμνήσθησαν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας». τοῦτο τοίνυν ποιήσατε. φησὶ,
νυκτὸς καὶ ἡμέρας δακρύνοντες καὶ «ἐπὶ ταῖς κοιταῖς ὑμῶν κατα-
νύγητε»· μηδὲ νῆψιν ἡγείσθε τὴν ἀπὸ τούτων ἀπαλλαγὴν· μετάνοια
γὰρ εἰς σωτηρίαν ἐστίν. νῆφει δέ τις οὐκ ἀγαθῶν, ἀλλὰ χειρόνων
20 πανόμενος. τῷ δὲ νῷ συνάπτου διὰ παντὸς πρὸς Χριστόν, ὅπως
σε φυλάξειεν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ καὶ σοι τεῖχος γένηται.

Nr. LX. Klagel. Jerem. 2, 19.

Προσεκτικὸν ἡ νύξ, συστρεφομένης ἐν αὐτῇ τῆς ψυχῆς ἐν τῇ
τῶν αἰσθήσεων ἡρεμίᾳ. τότε κελεύει μελετᾶν ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ
25 θεοῦ καὶ λέγειν μετὰ τοῦ Δαβὶδ· «νυκτὸς μετὰ τῆς καρδίας μου
ἠδολέσχουν, καὶ ἔσκαλλε τὸ πνεῦμά μου». τῆς δὲ νυκτὸς εἰς τέσσαρας
φυλακὰς διηρημένης. λέγει μετὰ τοῦ Δαβὶδ· «προκατελάβοντο φυ-
λακὰς οἱ ὀφθαλμοὶ μου», καὶ μετὰ τοῦ Ἀμβακούμ· «ἐπὶ τῆς φυλακῆς
μου στήσομαι, καὶ ἀποσκοπεύσω, τί λαλήσει ἐν ἐμοὶ κύριος ὁ θεός».

4 Vgl. Deut. 32, 20ff. — 4f. Vgl. Olymp. (Gh III, 104). — 8f. Vgl. Psal. 113, 4 Jes. 55, 12. — 15 Jes. 26, 16? — 17 Psal. 4, 5. — 21 für ὁ ὀφθαλμός σου lesen κόρη ὀφθαλμοῦ σου QV Luc. vgl. Deut. 32, 10. — 24 Vgl. Psal. 1, 2. — 25 Psal. 76, 7. — 27 Psal. 76, 5. — 28 Hab. 2, 1 (Psal. 84, 9).

3 μὲν] < c | 10 ἡδῆ] < c | 13 αὐτοῖς] αὐτοῦ o | 14 καὶ] + ὄρα Koetschau | 15 λέγων o | 16 τῆς] < o | 18 ἡγείσθε c (ε² in Ras.) ἡγείσθαι o | 20/21 ὅπως ἂν σε φυλάξαιεν c | σὺ τεῖχος γένησεται o | 24 τοῦ] < o | 26 ἔσκαλλεν c | 27 τοῦ] < o | 28 τοῦ] < c | 29 κύριος ὁ θεός] in Hss. der LXX nicht überliefert, wohl aus Psal. 84, 9 eingedrungen.

τότε γὰρ ἔρεῖς· »ὅτι λαλήσει εἰρήμην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ«. ἀδο-
 λέςχησον οὖν ἐν νυκτί τοῦ παρόντος αἰῶνος· οὐ γὰρ ἐστὶ σοι »ἢ
 πάλιν πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας·
 »οὐκ οἶδας γάρ, πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται, ὃψὲ ἢ μεσονυκτίου
 5 ἢ ἀλεκτοροφωνίας ἢ πρωτὶ μὴ ἔλθων ἐξαίφνης εὐρήσει ὑμᾶς καθεύ-
 δοντας«. καὶ πάλιν· »εἰ γὰρ ἦδεις ποία φυλακῆ ὁ κλέπτης ἔρχεται,
 ἐγρηγόρησας ἂν καὶ οὐκ ἂν εἰσας διορυγῆσαι τὴν οἰκίαν σου».

Nr. LXI. Klage. Jerem. 2, 19.

Ἄρον πρὸς αὐτὸν χειράς σου διὰ τῆς τῶν καλῶν ἐργασίας.
 10 οὐ περὶ τῶν τυχόντων ὁ ἄγων, δι' ἀπορίαν τοῦ θείου λόγου τῶν
 σῶν ἐκλειπόντων νηπίων, || καὶ ἰσταμένων ἐπ' ἀρχῆς πασῶν ἐξό- 340
 δων, τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ, καὶ προβῆναι μὴ δυναμένων ἄνευ θεοῦ
 συνεργείας καὶ τοῦ στηρίζοντος ἄρτου καρδίαν.

Nr. LXII. Klage. Jerem. 2, 20.

15 Τοῦ προφήτου παραινέσαντος, Ἱερουσαλήμ ἐπέισθη καὶ λέγει
 πρὸς τὸν θεόν· »μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ«, »ἐπί-
 βλεψον ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με«, »μὴ τῶ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ
 τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με«. μείζων ἀνθρωπίνης φύσεως ἢ πληγῆ.
 οἶδα παραβάσα τὸν νόμον καὶ τοῖς ἐντεῦθεν ἐπιτιμίαις ὑποκειμένη,
 20 ἐν οἷς ἐστὶ καὶ τὸ »φραγῆ τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας σου, κρέα υἱῶν σου
 καὶ θυγατέρων σου«. ἐνόμιζον ἕως ἀπειλῆς εἶναι τὰ ῥήματα· ἔγνων,
 κύριε, ὅτι »ὁ νόμος σου ἀλήθεια«. ἱερέως δὲ καὶ προφήτου
 σφαγῆν οὐκ ἐπυθόμην ἐν μέσῳ νεῶ.

Nr. LXIII. Klage. Jerem. 2, 21.

25 Ἐπὶ γῆς ἦσαν ἐρριμμένοι πάντες οἱ δι' ἡλικίαν πρὸς τοὺς πόρους
 ἀδύνατοι, θέαμα λίαν ἐλεινόν, ὡς καὶ νέων σφαγῆ καὶ παρθένων
 † εἶθε καὶ τούτων σφαγαὶ πρὶν εἰς ζωὴν μικροτέραν ἀπάγεσθαι.
 ἔξοδοι δὲ γῆς τὰ βιωτικὰ πράγματα, ἐν οἷς ἐκοιμήθησαν μὴ

1 Psal. 84, 9. — 2 Eph. 6, 12. — 4 Mark. 13, 35. — 6 Matth. 24, 43. —
 13 Vgl. Psal. 103, 15. — 16 Psal. 26, 9. — Psal. 24, 16. — 17 Psal. 6, 1. — 20 Deut.
 28, 53. — 22 Psal. 118, 142. — 25 Origenes las mit Q Luc. u. a.: γῆν (τῶν)
 ἐξόδων.

3 πρὸς³ καὶ ο | 4 μεσονυκτίῳ c | 5 ἀλεκτοροφωνίας ο | 15 Τοῦ] vorher τοῦ
 αὐτοῦ c | ἐπέισθη Vat. gr. 1153/54 ἐπήσθη c* ἐπίσθη c¹ ο | 20 ἔκγονα ο | 23 ἐμ-
 μέσω c | ναῶ ο | 26 παρθένων] + ἀγκυλωσία Lietzmann nach LXX | 27 εἶθε]
 εἴγε? Koetschau.

ᾠρηγορήσαντες μηδὲ προσευξάμενοι, κλείσαντες δὲ πρὸς ἁμαρτίας καὶ ἀφροσύνην τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς. καὶ τίνες οὗτοι; εἰ μὲν παιδάκια, οὐ θαναμαστὸν ἄγαν. νυνὶ δὲ πρὸ τούτων οἱ δοκοῦντες προβεβηκέναι κατ' ἀρετὴν καὶ πᾶς δὲ τὴν ψυχὴν ἀδιάφθορος καὶ 5 δυνατὸς ἐν πολέμῳ γέγονεν ἐχθροῖς ὑποχείριος. σὺ δὲ ὡς ἀγαθὸς τὴν τοιαύτην αὐτῶν καταπαύεις ζωὴν, καὶ κατατέμνεις πᾶσαν αὐτῶν σύστασιν τὴν ἐπὶ κακῶ.

Nr. LXIV. Klagen. Jerem. 2, 22.

Οἱ κύκλω μου, φησί, τὴν Ἰουδαίαν οἰκοῦντες τὴν εἰς ἐμὲ ἐορ- 10 τὴν ἐνόμιζον καταφυγὴν, σωτηρίαν ἐντεῦθεν ἐλπίζοντες· ὧν οὐδεὶς ὑπολέλειπται διὰ τὴν σὴν αὐτοῖς ἐπενεχθεῖσαν ὀργήν. δι' ὧν γὰρ ἤμαρτον, πολλοὶ καὶ δυνατοὶ γέγονασιν οἱ ἐχθροί.

Nr. LXV. Klagen. Jerem. 3, 1.

Δεινὰ συνέβη τῷ προφήτῃ καὶ πρὶν ἀλῶναι τὴν πόλιν καὶ 15 ταύτης ἑλωκνίας. διὸ στοιχειώσεως ἐτέρας κατάρχων, ἑαυτὸν ἀποδύρεται, πτωχείαν ὄρων καὶ ἐρημίαν τῆς πόλεως διὰ παιδείαν κυρίου. καὶ αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἤττον γέγονεν ἐν ἐνδείᾳ ἀγαθῶν. ἅμα μὲν ἐν περιστάσει γεγονὼς ἠνίκα τούτους ἐξήλεγχεν, ὥστε λέγειν· »διετέλεσα μνηστριζόμενος πᾶσαν τὴν ἡμέραν«. ἅμα δὲ καὶ ταῖς τῶν 20 δεινῶν αὐτῶν κοινοῦσιν συμφοραῖς καὶ τῇ ἐκ συμπαθείας ὀδύνη. φησί δὲ καὶ κατὰ τὸν Δαβὶδ· »ὅτι θανάτον ἐπεσκιάσέ με«. ὅταν γὰρ δοκῇ || πρὸς βραχὺ διδόναι τοῖς πόνοις ἀνακοχὴν, αὐτῶν πελιν- 341 δρομεὶ διηνεκῇ τιμορίαν ποιούμενος.

Nr. LXVI. Klagen. Jerem. 3, 3.

Τὸ ὅλην τὴν ἡμέραν δηλοῖ καθ' ἐκάστην ἡμέραν. ὡς παρὰ τῷ Δαβὶδ· »ὅλην τὴν ἡμέραν πολεμῶν ἔθλιψέ με. σημαῖνοι δ' ἔν τὸ ἔστρεψε χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὅτι πάλαι μοι τὰ ἀγαθὰ χορηγῶν, νῦν τὰς παιδείας ἐπάγει, καθάπερ ἀλλάξας τὴν χεῖρα.

1 Vgl. Matth. 26, 41 Mark. 14, 38. — 19 Jerem. 20, 7. — 21 Vgl. Psal. 43, 20?? — 26 Psal. 55, 2. — 28 Vgl. Σ' (μεταβάλλει) und LXX Luc. (ἐπέστρεψε ἡλλαξε) vgl. Gen. 48, 14.

1 κλίνσαντες πρὸς ο | 1/2 ἁμαρτίαν καὶ εὐφροσύνην ο | 15 ἑλωκνίας Vat. gr. 1153/54 ἑλωκνίας οο | 17 ἐν ἐνδείᾳ γέγονεν ο | 21 με] μοι ο | 22 δοκῇ ο¹ δοκεῖ (c*?) ο | ἀνακοχὴν Vat. gr. 1153/54 ἀνακοχὴν οο.

Nr. LXVII. Klage! Jerem. 3, 4.

Τὴν σαθρότητα τὴν συμβᾶσαν ἡμῖν ἐκ τῆς ἁμαρτίας σημαίνει.

Nr. LXVIII. Klage! Jerem. 3, 4.

Συμφορὰ γὰρ ἐπίμονος γεροντικὴν ἀσθένειαν ἐμποιεῖ.

5 Nr. LXIX. Klage! Jerem. 3, 5, 6.

Οὐ γὰρ ἀφῆκέ με διαφυγεῖν τὰ δεινὰ πανταχόθεν πολιορκούμενον. λέγοι δ' ἂν ἴσως καὶ τὸ περιβληθὲν τῇ πόλει τεῖχος πολέμιον. τὴν αὐτὴν δὲ τῷ Δαβὶδ ἀφῆκε φωνὴν εἰρηκότε· »ἐκάθισάν με ἐν σκοτεινοῖς ὡς νεκροὺς αἰῶνος«. τοῦτο δὲ διὰ τὰς ἀπὸ τῶν πολε-
 10 μίων εἰρηκίας, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὰς ἐκ θεοῦ συμφορὰς· ψυχῆς γὰρ σότος οἱ πειρασμοί. ἰδικῶς δὲ Ἰερεμίαν καὶ εἰς τὸν καταρράκτην ἐνέβαλεν ὁ Πασχώρ, σκοτεινὸν ὄντα καὶ ἀφεγγῆ, ὅποιον ἦν καὶ τῷ Δαβὶδ τὸ σπήλαιον ἐν ᾧ παρὰ Σαοὺλ ἀπεκρύπτετο. δύναντο δὲ καὶ εἰς Χριστὸν οἱ δύο Θρηνοὶ λαμβάνεσθαι, οὗ τύπος ἦν Ἰερεμίας
 15 τσαῦτα παρὰ Ἰουδαίων πεπονθότος καὶ τέλος τάφῳ παραδοθέντος.

Nr. LXX. Klage! Jerem. 3, 7, 8.

Ἀφύκτοις με κακοῖς περιβέβληκεν, ἐπιθεῖς τῷ τραχήλῳ μου λαὸν ἀπηνῆ καὶ παραπικραίνοντα καὶ μεῖζον ἢ κατ' ἐμὲ φορτίον. οὐκ εἰσηκούσθη δὲ κενωθῆναι πολλάκις ἐυξάμενος· εἰσακου-
 20 σθῆναι γὰρ τοὺς ἀγίους ἔσθ' ὅτε κωλύει τὰ πράγματα. λέγοι δ' ἂν ξυγὸν καὶ τοὺς κλοιοὺς τοὺς σιδηροῦς, οὓς ἀντὶ ξυλίνων θεοῦ κελύσει περιεβάλετο, φέρεται γὰρ καὶ γραφῆ· ἐβάρυνε γὰρ τὸν χαλκὸν τοῦ τραχήλου μου. ἀπέφραξε γὰρ τὴν προσευχὴν μου καὶ λέξας αὐτῷ· »μὴ προσεύχου περὶ αὐτῶν· οὐ γὰρ εἰσα-
 25 κούσομαι σοι«.

6f. Vgl. Olymp. (Gh III, 127): ἐκ δὲ προσώπου τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, . . . οὕτω περιοκοδόμησε κατ' ἐμοῦ, ὡς μὴ δύνασθαι με διαφεύγειν. — **8ff.** Vgl. Olymp. (a. a. O.): τοῦτο πρότερος ὁ Δαβὶδ κτλ. — **Psal.** 142, 3. — **11** Vgl. Jerem. 20, 2. — **13** Vgl. I Sam. 24, 4. — **19** Vgl. Jerem. 35, 13. — **22** Vgl. LXX Luc. — **24** Vgl. Jerem. 14, 11. 12.

2 Τὴν—σημαίνει] nach Nr. LXVIII unter der Überschr. Ὀλυμπιό^δ ο | **4** Συμφορὰ] vorher τοῦ αὐτοῦ c | **6** Οὐ] vorher τοῦ αὐτοῦ c | **7** λέγει ο | **8** δὲ τῷ] μετὰ c | **11** καταράκτην ο | **15** παθόντος ο | **19** πολλάκις] < c | **20** δ' ἂν] δὲν ο δὲ c | **22** περιεβάλλετο ο | **24** περὶ] ὑπὲρ ο.

Nr. LXXI. Klage. Jerem. 3, 9.

Ὅρμησας γὰρ πολλάκις οὐ συνεχωρήθη παραιτήσασθαι τὴν δια-
 κονίαν. ἔφασκε γάρ· »οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου«, καὶ ὥσπερ
 ὑπὸ πυρὸς συνηλαύνετο. ἐμφράττει δὲ καὶ τὰς ὁδοὺς τῶν ἁμαρ-
 5 τωλῶν οὐ συγχωρῶν ἁμαρτεῖν. ἀλλ' οὐ τοιοῦτος ὁ προφήτης, ὅς
 γέ φησιν· »οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου παιζόντων«.

Nr. LXXII. Klage. Jerem. 3, 12.

Πᾶν αὐτοῦ, φησί, βέλος ἐκένωσε κατ' ἐμοῦ, τὴν ἐμὴν τιτρούσκων
 ἐπιθυμίαν καὶ μὴ συγχωρῶν μοι πράττειν ὡς βούλομαι.

10

Nr. LXXIII. Klage. Jerem. 3, 13—15.

Νεφροὶ δὲ ἐν τῇ γραφῇ τὸ ἐπιθυμητικόν, || ἰοὶ δὲ τὰ βέλη. καὶ 342
 με λοιπὸν ὡς ψεύστην διέσυρον ᾧδὴν με ποιήσαντες, καὶ φθάσας
 δὲ ἔλεγε· »κατὰ μόνας ἐκαθήμην, ὅτι πικρίας ἐνεπλήσθην« καὶ τὰ
 ἐξῆς· ὁ μὲν γὰρ εἶδετο ὑπὲρ αὐτῶν, οἱ δὲ ἐπεβούλευον, καὶ ὅμως
 15 τὴν διακονίαν οὐκ ἦν παραιτήσασθαι. ἐπικραίνεται τοίνυν καὶ πά-
 σχων ὑπ' αὐτῶν (καὶ) πάσχουσι συναλγῶν καὶ ἀσεβοῦσιν ὑπερα-
 χθόμενος.

Nr. LXXIV. Klage. Jerem. 3, 16—18.

Ψήφω φησὶν ἢ ἀριθμῶ, καθ' ἕκαστον ὀδόντα παιομένον κατὰ
 20 τῆς σιαγόνος, ἢ λίθω σκληρῶ. καὶ κατὰ τὸν Δαβὶδ δέ φησι· »μετὰ
 σποδοῦ ἄρτον μου ἤσθιον«, τὸ μηδὲ ἄρτον σὺν ἡδονῇ λαμβάνειν δι-
 λῶν ὑπὸ θλίψεως. οὐκ ἦν οὖν εἶναι τὴν ψυχὴν ἐν εἰρήνῃ, αὐτὴν
 ταραττομένην καὶ προσέτι βλέπονσαν ἕξωθεν θορυβους, ἕσωθεν μάχας.
 διὸ μηδὲν ἐλπίσας χρηστόν, τὰς Ἰωβ ἀφῆκα φωνάζ· »ἀπείπατό με
 25 ἔλεος, καὶ ἡ ἐλπίς μου παρὰ κυρίου«. οὐ γὰρ ἦν νικῆσαι τὰ
 περιεστῶτα δεινά.

3 Jerem. 20, 9. — 6 Jerem. 15, 17. — 13 Jerem. 15, 17. — 20 Vgl. Psal.
 101, 10. — 23 Vgl. II Kor. 7, 5. — 24 Hiob 6, 14.

2 συνεχώρησας c | συνηλαύνετο c¹ συνελαύνετο c* (w. e. sch.) o | 8 βέ-
 λος, φησί o | 11 δὲ¹ < o | 16 ὑπ' ὑπὲρ c | ἀσεβοῦντων o | 20 σκληρῶ καὶ
 σκληρῶσέ o | 21 σποδοῦ + τὸν o | ἄρτον² ἄρτον lo | 22 οὐκ ἦν οὐκ ἔ' εἶον (ειον
 in Ras.) c | αὐτὴν] + τε l.

Nr. LXXV. Klagen. Jerem. 3, 25. 26.

Πρὸς πάντας γὰρ ὧν ἀγαθὸς τὴν παρ' ἡμῶν ὑπομονὴν ἀπαι-
 τεῖ. τῇ γὰρ ψυχῇ, ἢ ζητήσῃ αὐτόν, ἀγαθὸν τὸ ζητεῖν, ἢ τις ὑπο-
 μένοι μὴ ταραττομένη, μέχρι τὸ ἔλεος ἀπαντήσῃεν, μηδὲ μεθισταμένη,
 5 μέχρι τὸ σωτήριον ἐπιφανείη κυρίου, εἰς τὸ ἐλπίζειν εἰς ἕτερον.
 Ἰσως δὲ καὶ ἡσυχάσει λέγει μὴ πολυπραγμονοῦσα τῆς προνοίας τὰ
 κρίματα. δεῖ τοίνυν, κἂν ἀγνοῶμεν, μὴ ἀφηνιάσαι κυρίου.

Nr. LXXVI. Klagen. Jerem. 3, 27. 28.

Ὅτι ὁ ζῆγὸς αὐτοῦ χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον ἐλαφρόν. κἂν οὖν
 10 μηδεὶς αὐτῷ συναινῇ περὶ του, δεῖ μὴ συναπάγεσθαι, ἀλλὰ κἂν μόνω τῇ
 πρὸς τοῦτο, τοῖς δεδομένοις ἐγκαρτερεῖν καὶ ἐνιδρῶσθαι βεβαίως.
 »κύριος« γὰρ »κατοιζίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ« φησὶν ὁ Δαβὶδ, καὶ
 »κατὰ μόνας εἰμι ἐγώ, ἕως οὗ παρέλθω«, δηλονότι τοὺς πειρασμοὺς
 φιλανθρωπίας τυχόν.

15 Nr. LXXVII. Klagen. Jerem. 3, 27. 29. 30.

Ταπεινώσει γὰρ ἑαυτὸν φάσκων· »ἐγὼ δὲ εἰμι γῆ καὶ σποδός«,
 εἶπερ ὄντως ἐστὶν ἀνῆρ, καὶ τῆς μὴ κατασχυνοῦσης ἐλπίδος πε-
 πλήρωται, ὅποιον καὶ τὸ »ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἢ ψυχῇ μου«.

Nr. LXXVIII. Klagen. Jerem. 3, 31.

Ἀρμόζει τοῦτο καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἀλχηλωσίᾳ λέγοντας τὰ ἐν
 τῷ ἑβδομηκοστῷ τρίτῳ Φαλμῶ· »ἵνατί, ὁ θεός, ἀπόσω εἰς τέλος;
 ὠργίσθη ὁ θυμός σου ἐπὶ πρόβατα νομῆς σου;« σύμφωνον δὲ τὸ
 »οὐκ εἰς τέλος ἀπόσεται κύριος οὐδὲ εἰς τὸν αἰῶνα μηνιεῖ«· ἐρεῖ
 20 δὲ τῷ πρὸς ἄξιαν μετανοήσαντι· »διαλειπέτω ἡ φωνή σου ἀπὸ
 25 κλανθμοῦ, καὶ οἱ ὀφθαλμοί σου ἀπὸ δακρῶν«.

Nr. LXXIX. Klagen. Jerem. 3, 34—38.

Διὰ τούτων μανθάνομεν μὴ εἰρηκέναι τὸν κύριον μηδὲ αἴτιον
 εἶναι τοῦ ταπεινωθῆναι τὸν δεσμίους τῆς γῆς ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας,

4 Vgl. Psal. 6, 4. — 9 Vgl. Matth. 11, 30. — 12 Psal. 67, 7. — 13 Psal.
 140, 10. — 16 Vgl. Matth. 18, 4? — Gen. 18, 27. — 17 Vgl. Röm. 5, 5. —
 18 Psal. 118, 25. — 21 Psal. 73, 1. — 23 Psal. 102, 9. — 24 Jerem. 38, 16.

3 ἢ ζητήσῃ τῇ ζητοῦσῃ c | ὑπομένει c | 4 μεθισταμένην c | 10 τοῦ ≡ δεῖ
 μὴ συναπάγεσθαι ο τοῦ δεῖ μὴ συνάπτεσθαι c | 16 αὐτόν ο | 20 τὰ < ο | 22 τὸ
 τῷ ο | 27 Διὰ] hierzu a. R. ὠργί c' | μανθάνομεν ο | κύριον] + καὶ c.

οὐδὲ τὰ ἀνθρώπινα κρίματα ἐγκλίνειν κατέναντι τοῦ || θεοῦ. τὸ γὰρ 343
 δίκαιον ἀγαπᾷ καὶ εὐθύ, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ ἄξιον γενέσθαι καταδικάσαι
 ἄνθρωπον· οὐ γὰρ δύναται, φησί, τὰ ἐναντία ἐκ στόματος κυρίου
 ἐξεληλυθέναι, τὰ ἀγαθὰ καὶ τὸ κακόν· οὔτε γὰρ δένδρον ἀγαθόν
 5 καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ, οὔτε δένδρον πονηρὸν καρποὺς ἀγαθοὺς.
 τὸ οὖν ἀδικεῖσθαι ἄνδρας ὑπὸ πονηρῶν παρὰ τὴν θείαν κρίσιν ἐστί,
 γίνεται δὲ ὁμοῦς ἐν τοῖς περιορωμένοις ὑπὸ θεοῦ, καθὰ τοῖς Ἰσραηλί-
 ταις ὑπὸ τῶν πολεμίων συνέβη, καὶ ἐν ἐπιστροφῇ θεοῦ λύεται. διὸ
 χρὴ ταύτην ἀναζητεῖν τοὺς ἐπὶ τιμωρίᾳ παραδοθέντας.

10

Nr. LXXX. Klagel. Jerem. 3, 39. 40.

Μάτην ἄρα γογγύζοντες ἐπὶ τὸν δημιουργὸν τὴν αἰτίαν ἀνά-
 γομεν· ὅπερ ὁ ζῶν ἄνθρωπος οὐκ ἔχει ποιεῖν· νεκρῶν γὰρ ἐν
 ἁμαρτίαις ἢ τοιαύτῃ προαίρεσις, εἰ μὴ ἄρα διελέγχει τὸν ζῶντα
 καθ' ἁμαρτίαν, καὶ θεὸν αἰτιώμενον. ὡς οὖν ἕτεραν αἰτίαν οὐκ
 15 ἔχοντες ἢ μόνους ἑαυτούς, τὰ παρ' ἑαυτῶν γενόμενα κρίναντες
 ἐπιστρέψομεν.

Nr. LXXXI. Klagel. Jerem. 3, 40.

Οὐκ ἔστι γὰρ ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον τὸν ἑαυτὸν ἀγνοή-
 σαντα· ἐπιγινώσκει δὲ τις ἑαυτόν, ἐπάγων ταῖς πράξεσι τὴν διάνοιαν,
 20 ἅμα μὲν ἐπισκοπῶν αὐτάς, ἅμα δὲ καὶ νοερὰς ἐργαζόμενός. τότε γὰρ
 ἀνακακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμεθα· καὶ
 τὰ πρὶν ἐξομολογούμενοι λέξομεν ὅτι ἠμάρομεν καὶ ἠρομήσαμεν
 ἀποστήναι ἀπὸ σοῦ· καὶ ὅτι δίκαιος εἶ ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐπήγαγες ἡμῖν·

Nr. LXXXII. Klagel. Jerem. 3, 41.

25 Τὸ ἀναλαβεῖν καρδίας ἐπὶ χειρῶν δοκεῖ δηλοῦν τὸ οἰοῦναι
 μετὰ χειρᾶς λαβόντες τὰς ἑαυτῶν ἐννοίας ἐξετάσσωμεν, εἶπερ εἰσὶ
 καθαρὰί.

4 Vgl. Matth. 7, 17. — 11 ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 158): μηδεῖς, φησί, μεμφέ-
 σθω ὡς αἴτιον ἁμαρτίας τὸν θεόν, διότι προαιρετικῶς ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτιῶν
 δύναται καὶ μετανοῆσαι. — 21 Vgl. II Kor. 3, 18. — 22 Vgl. Dan. 9, 5. — 23 Vgl.
 Dan. 9, 14.

4 οὔτε] οὐδὲ co | 5 ἀγαθοῦς] + ποιεῖ ο | 7 κατὰ ο | 13 διελέγγη c |
 13/14 ζῶντα μαρτίαν ο | 14 κατ' c | 15 γινόμενα κρίνοντες ο | 23 κατ' < c |
 ἐπήγαγες] ἐποίησας c ἐπήγαγες c¹ a. R. | 25 Τὸ] vorher τοῦ αὐτοῦ c.

Nr. LXXXIII. Klagen. Jerem. 3, 43. 44.

Καὶ ταῦτα τῆς φθασάσης ἐξομολογήσεως μέρος· ὡς γὰρ σκότος
 ἡμῶν ἐκ νεφέλης ἐπήγαγες τὰς τῶν δεινῶν περιστάσεις, καὶ μακρὰν
 ὄντας ἀπὸ σοῦ κατεδίωξας, ἀπόλεσας νεκρῶν τῇ ἁμαρτίᾳ διὰ τῆς
 5 τιμωρίας. καὶ ἐπέπερ αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν δίστων ἡμᾶς ἀπὸ σοῦ
 ὥσπερ διατειχιζούσης νεφέλης, οὐκ ἔφθανεν ἡμῶν ἡ προσευχὴ
 πρὸς σε· οὐ γὰρ εἶχομεν πτέρυγας περιστερῶς ὑπερίπτασθαι τε καὶ
 λέγειν· »ἐν τῷ θεῷ ὑπερβήσομαι τεῖχος«. οὐ γὰρ ἦν εὐχερὲς παρελ-
 θεῖν τὴν ἁμαρτίαν, στερεὰν τε οὖσαν καὶ σκοτεινὴν καὶ πνεύματος
 10 ἄμοιρον ἁγίου.

Nr. LXXXIV. Klagen. Jerem. 3, 46. 47.

Σύμμαχος· πτόησις. ὅλω στόματι κατέπιον ἡμᾶς, καὶ εἰς
 βάθος κακῶν ὑπηνέθημεν φόβον καὶ ταραχῆς ἐμπλησθέντες· ἐμ-
 πίπτει γὰρ εἰς ὃν ὥρῳξε βόθρον· ὁ ἁμαρτωλὸς διδοὺς ὧν ἡμαρτε
 15 δίκας. καὶ ἐπεὶ »πρὸ συντριβῆς ἡγείται ὕβρις« κατὰ τὸν Σολομῶντα,
 τουτέστιν ὑπερηφανία, ἐπήρθημέν τε καὶ συνετριβήμεν. ὅθεν ὁ
 Δαβὶδ μελωθεῖ· »μὴ ἐλθέτω μοι πόνος ὑπερηφανίας, καὶ χεῖρ ἁμαρ-
 τωλοῦ μὴ σαλεύσαι με«.

Nr. LXXXV. Klagen. Jerem. 3, 48.

20 Καὶ τοσαῦτα παθῶν τῶν δεδρακότων ὑπεραλγεῖ, οὕτως »ἡ 344
 ἀγάπη τὸ κακὸν οὐ λογίζεται«.

Nr. LXXXVI. Klagen. Jerem. 3, 49.

Ἄντι τοῦ ὁ ὀφθαλμὸς μου κατεπονήθη, καὶ οὐ σιγήσε-
 ται τοῦ μὴ εἶναι ἔκρηψιν Σύμμαχος εἶπεν· ὁ ὀφθαλμὸς μου
 25 ἐπέμεινε, καὶ οὐκ ἐπαύσατο τοῦ μὴ εἶναι ἄνεσιν. δηλοῦσι δὲ
 οἱ μὲν Ἑβδομήκοντα ὅτι καίπερ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκ πλήθους δακρῶν
 ἡσθενηκότων οὐ διέλειπον ὅμως, ἀνανῆναι τοῦ κλαυθμοῦ μὴ δυνά-
 μενος, ὁ δὲ Σύμμαχος ὅτι ἐπέμεινά τε δακρῶν καὶ οὐ διέλειπον·
 προσευχὴ γὰρ ἐκτενὴς καὶ δακρῶν ἐπίτασις τὸν θεὸν ἐφέλκει πρὸς
 30 ἔλεον.

6f. Vgl. Olymp. (Gh III, 162): τοῦ μὴ διελθεῖν πρὸς σε τὴν προσευχήν. —
 7 Vgl. Psal. 54, 7. — 8 Psal. 17, 30. — 12 Vgl. Hexapla. — 13 Vgl. Prov. 26, 27.
 — 15 Prov. 16, 18. — 17 Psal. 35, 12. — 20 I Kor. 13, 5.

2 καὶ] c¹ < c* | 4 ἀπολέσας c | 12 καὶ] c¹ < c* | 13 φόβω o | 17 ἐλ-
 θάτω o | ὑπερηφανίας o | 26 καίπερ l καὶ περι co.

Nr. LXXXVII. Klagel. Jerem. 3, 50. 51.

Κατακόπτει γάρ με τὰ δάκρυα, φησί, καθάπερ ἄμπελον ἀκριβῆς
 τρυγητής· κατὰ δὲ Σύμμαχον, ὅτι κατεπόντισάν με τὰ δάκρυα, τῆ
 τῶν ἐν ὕδασι πνιγομένων μεταφορᾷ. ὑπομένων δὲ ὑπομενω τὸν
 5 κύριον, μέχρι τοῦ ἀποστρέφειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀφ' ἡμῶν. τὸ
 διακύψαι δὲ τὸν θεὸν τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἡμᾶς ἀξιῶσαι δηλοῖ. ἐξη-
 γεῖται δὲ τὸ παρὰ πάσας ἐπὶ πάσας ἐπενεγκῶν, τουτέστιν ἐπὶ ταῖς αὐ-
 τῶν συμφοραῖς· τὸ γὰρ θῆλυ γένος τοῦ τῶν ἀρρένων ἐλεινότερον.

Nr. LXXXVIII. Klagel. Jerem. 3, 52.

10 Ἡ ἃ πέπονθε λέγει· ἐνεβλήθη γὰρ λάκκω καὶ ὅσον ἦκεν εἰς ἐκεί-
 νους ἀπέθανεν, σωθεὶς δὲ παρ' ἐλπίδα ἐβόα μετὰ Δαβὶδ· »ἡ ψυχὴ
 μου ὡς στρουθίον ἐρρούσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων«. οὐ
 γὰρ ἦν >πεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς·
 κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος φωνήν. ἢ τοίνυν δι' ἑαυτὸν φησιν ἢ καὶ τὰ
 15 τοῦ λαοῦ οἰκειούμενος πάθη. ἀλλὰ τὸ δωρεὰν περὶ αὐτοῦ εἰκότως
 ἂν λέγοιτο· τί γὰρ αὐτοὺς ἠδίκησεν, μᾶλλον δὲ οὐκ εὐεργέτησεν;

Nr. LXXXIX. Klagel. Jerem. 3, 58. 63.

Ἐδίκασεν ὁ θεὸς ἀποκτείνας τὸν ψευδοπροφήτην καὶ τὸν βασι-
 λέα παραδούς, καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ παραδούς τὸ ἔθνος εἰς ἄλωσιν.
 20 τὸ δὲ ἐγὼ ἐπ' ὀφθαλμοῦς αὐτῶν, ὅτι βαρὺς ἦμην αὐτοῖς καὶ
 φαινόμενος.

Nr. XC. Klagel. Jerem. 3, 64.

Ἐλεγε καὶ πρόσθεν· >συντέλεσον αὐτοῦς, καὶ ἔσται σου ὁ λόγος
 ἐμοὶ εἰς εὐφροσύνην καὶ χαρὰν καρδίας μου«. ταῦτα γέγονε μετὰ
 25 τὴν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἐπιβουλήν, ὅτε πανταχοῦ διεσπάρησαν· ἤλθε
 γὰρ ἐπ' αὐτοὺς >πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυθέν· τὸ τοίνυν συντελέσαι
 δηλοῖ τὸ τέλος λαβεῖν τὴν κατ' αὐτοὺς λατρείαν, καὶ τὸ μηκέτι ζημ-
 μάτιζεν ἔθνος θεοῦ.

3 Vgl. Hexapla. — 10 Vgl. Jerem. 45, 6 usw. — 11 Psal. 123, 7. — 13 Vgl.
 Matth. 10, 29. — 18 ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 170): ἐκ μὲν προσώπου Χριστοῦ,
 ὅτι ἀξίας . . . οἱ Ἰουδαῖοι τὰς δικὰς ἔτισαν παραδοθέντες Ῥωμαίοις. — 23 Jerem.
 15, 16. — 26 Vgl. Matth. 23, 35.

2 ἄμπελον (ν in Ras.) ε ἀμπελῶνα ο | 4/5 τὸν κύριον l τῶ κυρίω co |
 11 ἐλπίδας ο | 14 κα] < ο | 15 αὐτοῦ Blass αὐτοῦς co | 23 σου] σοι e.

Nr. XCI. Klagen. Jerem. 3, 65. 66.

Τὸ ὑπερασπισμὸν καρδίας || μόχθον αὐτοῖς, ὅτι δώσεις ἀν- 345
τοῖς μόχθον εἰς αἰσθηθῆναι τοῦ πόσου ὑπῆρχες ὑπερασπίζων αὐτῶν,
ἵνα σὲ καὶ πάλιν ζητήσωσιν. εἰ δὲ μή, καταδιώξεις αὐτοὺς ἐν
5 ὁργῇ σου.

Nr. XCII. Klagen. Jerem. 4, 1.

Τῆς νῦν παρουσίας τετάρτης στοιχειώσεως ἀρχόμενος τὸν περὶ
τῶν ἐπιφανῶν ἐξαιρέτως ἐπανελάβε Θεῶν, ἡμανρωσθαι λέγων
τὴν ἐπιφάνειαν ἐκκεχυμένου τε δίκην ὕδατος ἠφανίσθαι.

10 Nr. XCIII. Klagen. Jerem. 4, 1.

Ἅγιοι δὲ ὡς ἐκλεκτοὶ διὰ τοὺς πατέρας ἢ διὰ τοὺς σὺν Ἰωακείμ
ληφθέντας ἁγίους, οὓς ἀπεικάσε σύκοις χρηστοῖς.

Καὶ μετ' ὀλίγα

Ἐξόδων δὲ τῶν ἀπὸ τῆς ἁγίας γῆς ἀπαγουσῶν εἰς ἀπόλειαν-
15 καὶ εἰς τὸν νοητὸν Βαβυλώνιον, »ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν«.
εἶποις δ' ἂν τὸν Θεῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ θεοσεβείας μεταβαλλόντων,
εἶπερ εἶεν ἐπίσημοι καὶ πλάνης ἠγοῖντο τοῖς ἄλλοις, »καταλιπόντες
μὲν τὴν πηγὴν τοῦ ζῶντος ὕδατος, γεγονότες δὲ λάκκοι συντετριμ-
μένοι οἳ οὐ δύνανται στέγειν«. ὅθεν εἰκότως ἐκχέονται περὶ τὴν
20 πλάνην ἄωρὶ στένοντες.

Nr. XCIV. Klagen. Jerem. 4, 2.

Οἱ κομῶντες ἐπὶ πλούτῳ, φησὶν, ἢ καὶ χρυσίου τιμιώτεροι
πῶς οὕτω τοῖς εὐτελεσί καὶ συντριβομένοις ἀπαχθέντες εἰς δουλείαν
εἰκάσθησαν; ἔφη δὲ τούτοις αὐτοὺς ἀπεικάζεσθαι καὶ ἠνίκα κατελ-
25 θῶν »εἰς τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως« λαβῶν ἄγγειον συνέτριψεν. ἀπει-
κάζει δὲ αὐτοὺς καὶ Ἡσαΐας πόλει πεσοῦση, »καὶ τὰ πτώματα« λέγων
»αὐτῆς ἔσται ὡς συντρίμματα ἄγγειου ὀστρακίνου«.

Nr. XCV. Klagen. Jerem. 4, 3.

Περὶ λιμοῦ τῶν ἐνδόξων λέγει βρεφῶν, ὡς τῆς Ἱερουσαλήμ μηδὲ
30 τοῖς ἀγρίοις ζώοις ὁμοίως θηλὴν αὐτοῖς προτεῖναι δεδυνημένης. ἢ

11 Vgl. Röm. 11, 28. — 12 Vgl. Jerem. 24, 2. 3. — 14 Vgl. Matth. 7, 13. —
15 I Tim. 1, 20. — 17 Vgl. Jerem. 2, 13. — 25 Vgl. Jerem. 18, 2. 4. — 26 Vgl.
Jes. 30, 14.

2 Τὸ] anonym am Anfang d. Seite ο | τὸ] τὸν c | 9 ἐπιφάνειαν c | 17 κατα-
λιπόντες c¹ καταλείποντες c*ο | 18 δὲ] < ο | 19 τὴν] < c | 20 ἄωριστένοτες c
(ω aus ο corr.?) ἄωρὶ στένοντες ο | 23 οὕτως c | εἰς δουλείαν] < ο.

δὲ τοῦ πάθους ὑπερβολὴ καὶ φύσεως λήθην ἐργάζεται. δράκοντας δὲ ἢ καὶ τὰς κατὰ Σύμμαχον Σειροῆνας ἀκούσει τὰ πονηρὰ πνεύματα, τὰ τοὺς ἐαυτῶν νεογνούς πονηροῦ θηλάσαντα γάλακτι. τοιοῦτοι δὲ οἱ ταῖς διδασκαλίαις τῶν ἀσεβῶν εἰσαγόμενοι.

5

Nr. XCVI. Klagel. Jerem. 4, 3.

Πῶς γὰρ οὐ θυγατέρες οἱ ἐκτεθληνυμένοι, οὓς καὶ Φαραὸ περιποιεῖται, φονεύων τοὺς ἄρρενας; οἱ καὶ τὴν διδασκαλίαν, τὴν ἔρημον θεοῦ, καταβόσκονται, ἀποπτῆναι κατὰ τοὺς στρουθοκαμήλους μὴ δυνάμενοι. ἀλλὰ τὴν γῆν αἰεὶ διαθέοντες; τὸ γὰρ στρουθίον οὕτως ἐξέδωκε Σύμμαχος. τοὺς δὲ τούτων διδασκάλους οὐκ ἀπεικόντως Σειροῆνας ἐκάλεσεν. κατὰ γὰρ τὸν ἕξω μῦθον αὐταὶ διὰ τῆς ἡδονῆς τοὺς προστυχόντας ἀπόλλων, ὅσπερ οὖν τὸν ἰὸν ἐνδακόντες οἱ || 346 δράκοντες. ὀνειδίζει τοίνυν τοῖς δῆθεν ἀγαθοῖς διδασκάλοις, ὅτι μὴδὲ τούτοις ὁμοίως περὶ τοὺς φοιτῶντας ἐσπούδασαν.

15

Nr. XCVII. Klagel. Jerem. 4, 4.

Ταῦτα πεπόνθασι πολιορκούμενοί τε καὶ ἀπαγόμενοι. λέγοις δ' ἂν καὶ ὡς >λιμὸν ὑπέμειναν οὐκ ἄρτον, οὐχ ὕδατος< κατὰ τὸ λόγιον τὸ προφητικόν, >ἀλλὰ τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου.< διὸ περὶ τῶν νεογνῶν αὐτῶν προφητεύει.

20

Nr. XCVIII. Klagel. Jerem. 4, 4.

Ἱστορικῶς μὲν ἐπανῆλθεν ἐπὶ τὰ συμβάντα ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας, πρὸς δὲ διάνοιαν περὶ τοῦ λιμοῦ τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου φησὶν.

Nr. XCIX. Klagel. Jerem. 4, 5.

Οὐ γὰρ τοσοῦτον ἔλειπον οἱ πένητες οἱ κακούμενοι. τούτους δὲ 25 θρηνεῖ καὶ Παῦλος, »ὄν ἢ νιοθεσία« λέγων »καὶ ἢ δόξα«. κενὰ γὰρ

6f. Vgl. Exod. 1, 16. — 6ff. Vgl. in Exod. Hom. 2, 1 (Lo 9, 15): saepe ostendimus disputantes, quod in feminis caro et affectus carnis designatur, vir autem rationalis sensus et intellectualis sit spiritus . . . hunc odit Pharao, rex et princeps Aegypti, hunc necari cupit et interim. cupit autem quaecunque carnis sunt vivere etc. — 11 Vgl. Homer Od. XII, 39ff. — 17 Vgl. Amos 8, 11. — 25 Röm. 9, 4.

1 λήθην ο | 2 τὰς| < ο | ἀκούσεις c | 6 ἐκτεθληνυμένοι c | 7 οἱ l οὐ c οὐ ο | 8 τοὺς| τὰς ο | 11 αὐταὶ| αὐτοὶ c l ο | 12/13 οἱ δράκοντες| < ο | 16 ἀγόμενοι c | 17 οὐ χόρτον c οὐχ ἄρτον ο | 18 τοῦ| τοὺς ο | 19 προφητεύεται ο | 21 Ἱστορικῶς| vorher τοῦ αὐτοῦ c¹ anonym c* ο | ἔλειπον Ru.

νῦν μελετῶντες οὐκ ἐντροφῶσι Μωσεί τε καὶ τοῖς προφήταις, ὡς τὸ »κατατρώφῃσον τῷ κυρίῳ«. οὐδεὶς γὰρ αὐτοῖς ὁ πέττων τὸν τρώφῃμον λόγον, οὐδὲ τοῦ σιτευτοῦ μεταλαμβάνουσι μόσχον καίπερ αὐτοὶ τεθνηκότες. διεξόδους δὲ καλεῖ τὰς διασπορὰς ἢ καὶ τὰς τῶν
5 νομικῶν γραμμάτων παρατροπὰς.

Nr. C. Klagel. Jerem. 4, 5.

Ἐτιθῆνουῦντο τὸ πρὶν ἐπὶ κόκκου, τὸ μέλλον ἐκχεῖσθαι τοῦ σωτήρος αἷμα προφητικῶς προακούοντες, καὶ νῦν ἐκ τῶν γῆινων νοημάτων ἡακοδουτοῦντες.

10

Nr. CI. Klagel. Jerem. 4, 6.

Σύμμαχος τὸ μὲν ὡσπερ σπουδῆ, ἐξαπίνης ἐξέδωκε, τὸ δὲ οὐκ ἐπόνεσαν, ἦν οὐκ ἔτρωσαν. τί γὰρ θεῖου συντομώτερον λόγου φήσαντος: »ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος« καὶ μόνον παραδόντος τῷ βούλεσθαι; ἢ ἀνομία δὲ τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὲρ τὴν
15 Σοδόμων ἐμεγαλύνθη. οἱ μὲν τὸν φυσικὸν νόμον εἶχον μόνον, οἱ δὲ καὶ γραπτὸν καὶ προφήτας ὅσα τε παραδόξως ὁ θεὸς ἠργάζετο ἐν αὐτοῖς. κάκεινοι μὲν ἡμαρτον εἰς ἀγγέλους καὶ τοὺς ὁμοίους ἀνθρώπους· οὗτοι δὲ εἰς τὸν σωτήρα καὶ λυτρωτὴν πάλαι μὲν ἐξ Αἰγύπτου, νῦν δὲ δαιμόνων λατρείας, εἶπερ ἐδέξαντο τὸν πρὸς αὐτοὺς
20 ἐλθόντα προηγουμένως. »οὐκ ἀπεστάλην« γὰρ φησιν »εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἶκον Ἰσραήλ«.

Nr. CII. Klagel. Jerem. 4, 7. 8.

Σύμμαχος· ἄχραντοι ἀφωρισμένοι αὐτῆς ὑπὲρ χιόνα, λαμπρότεροι γάλακτος, πυρρότεροι τὴν ἕξιν ὑπὲρ τὰ περὶ-
25 βλεπτα, σάπφειρος τὰ μέλη αὐτῶν, σκοτεινότερον ἀσβόλης τὸ εἶδος αὐτῶν. τοὺς ἀγιάσαντας ἑαυτοὺς φησι τῷ θεῷ· Ἠγιασμένοι γὰρ τὸ Ναζιραῖοι δηλοῖ, οὕτω γὰρ Σύμμαχος καὶ Θεοδοτίων

2 Psal. 36, 4. — 7ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 185): ἐπὶ τῶν τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ τρόπων. — 13 Matth. 23, 38. — 14ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 186). — 20 Matth. 15, 24. — 26 Vgl. Onom. sacra I, 196, 90: Ναζιραιῶτος ἅγιος πτλ. — 27 Vgl. Amos 2, 12 (Vgl. Hexapla).

1 οὐκ ἐντροφῶσι] ≡≡≡ τρωφῶσει ο | μονσεῖ ε μωσῆ ο | 2 αὐτοῖς] < c
3/4 καίπερ—τεθνηκότες] < 1 | 9 ἡακοδουτοῦντες c | 13 ὑμῖν] < ο | 14 τῷ] τὸ c
15 μόνον εἶχον νόμον ο | 16 ἠργάζετο Blass εἰργάζετο eo | 20 προηγουμένος ο
εἰς] πρὸς ο | 24 πρότερον ο | 25 σάπφειρος (π u. i in Ras.) c σάπφειρος ο | 27 ναζο-
ρεῖοι ο.

ἐν τῷ Ἀμὼς τοὺς ἡγιασμένους ἐξέδωκαν, Ναζιραίους εἰπόντες. μέ-
 μνηται τούτων καὶ Μωσῆς; ὅποιος ἦν καὶ Σαμφὼν. ἦσαν δὲ καὶ παρὰ
 Ἰουδαίους ἢ ἐπιφανεῖς, διὸ τὸ μὲν καθαρὸν αὐτῶν ἀντεξήτασε χιόνι, 347
 τὸ δὲ λαμπρὸν γάλακτι· ἐπυρώθησαν δὲ τῇ ἀσκήσει δοκιμα-
 5 σθέντες ὧν ἐπηγγέλλοντο τῷ θεῷ, οἱ ἐκλεκτοὶ δὲ αὐτῶν (ὁ δηλοῖ
 τὸ ἀπόσπασμα) πολιτείαν οὐράνιον ἔχουσιν· τοιοῦτον γὰρ τῆς
 σαπφίρου τὸ χροῶμα. ἔχει δὲ καὶ χρυσιζούσας φλέβας, αἷς δὴ τὴν
 ἕξιν αὐτῶν ὁ Σύμμαχος ἀπεικάζει, τὸ ἀδιάφθορον ἔχουσαν καὶ τὸ
 διάπυρον κατὰ θεοσέβειαν.

10

Nr. CIII. Klagel. Jerem. 4, 8.

Τῆς πνευματικῆς ἐξέπεσαν ἐλλάμψεως καὶ λιμῷ τῷ νοητῷ δι-
 ετάκησαν, ὡς εἰκέναι ξύλοις ξηροῖς, τοῖς μὴ >πεφυτευμένοις παρὰ
 ταῖς διεξόδοις τῶν ὑδάτων· ὅποιοι νῦν οἱ παρ' αὐτοῖς ἱερεῖς μηδε-
 μίαν ἔχοντες εὐτροφίαν πνευματικὴν. καὶ κατὰ τὸ ῥητὸν δέ, ὑπ'
 15 αἰσχύνης ἄκρας τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἐμελαίνετο, ὅτι τοῖς ἄλλοις
 ὁμοίως ἁμαρτάνοντες ἀπήγοντο· ἐπεὶ καὶ νῦν ἐπὶ τῶν καταδύχνο-
 μένων ἡ συνήθεια τῷ ὀνόματι κέχρηται.

Nr. CIV. Klagel. Jerem. 4, 9.

Πολέμῳ γὰρ κρείττον συντόμως τελευτᾶν ἢ λιμῷ δαμασθῆναι
 20 δι' ἀπορίαν τῶν ἐν ἀγρῷ γεννημάτων. εἰποῖς δ' ἂν ῥομφαίαν
 εἶναι καὶ μάχαιραν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· φησὶ γὰρ ὁ Παῦλος· »καὶ
 τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα θεοῦ«, ὑφ' οὗ, φησὶν ἡ
 νύμφη, »τετρωμένη ἀγάπης εἰμὶ ἐγώ«. λέγει δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ· »περί-
 25 ζῶσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ, τῇ ὀραιότητι
 σου καὶ τῷ κάλλει σου«. ὑπὸ τοιαύτης πληγέντας ῥομφαίας καλὸν
 ὑπὸ τοὺς πόδας πεσεῖν Ἰησοῦ κατὰ τὸ »λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται,
 τὴν αὐτοῦ ὁμολογήσαντας βασιλείαν, ἀλλ' οὐχ ἄλωνα λιμῷ ψυχικῷ.
 γέννημα γὰρ χώρας ὁ Χριστός, ὁ ἐν Βηθλεὲμ γεννηθείς, ὅπερ Οἶκος
 ἄρτου σημαίνεται, οὗπερ ἄγγελστοι γεγονότες Ἰουδαῖοι εἰς δαιμόνων

2 Vgl. Num. 6. — Vgl. Jud. 12, 5. — 12 Vgl. Psal. 1, 3. — 21 Eph. 6, 17.
 — 23 Hohel. 2, 5. — Psal. 44, 4. — 26 Psal. 44, 6. — 28/29 Vgl. Onom. sacra
 I, 182, 93: Βηθλεὲμ οἶκος ἄρτου, u. ὅ.

1 τοῦς] < c | 2 καὶ³] < o | 6 τοιοῦτοι o | 7 σαπφίρου c¹ σαπφείρου c*o | 8 διά-
 φθορον o | 13 τὰς διεξόδους o | ὅποι νῦν o | αὐτ' co | 15 ἐμελαίνετο c¹ ἐμελένετο
 c*o | 20 γεννημάτων Gh γεννημάτων clo | 24/25 τῇ—σου²] < o | 27 βασιλείαν
 ὁμολογήσαντας o | οὐχ Vat. gr. 1153/54 οὐκ co | 28 γέϋημα c γένημα o | δ¹] < o.

ἀπήχθησαν χώραν. ἄγρος δὲ ὁ εὐλογημένος ὑπὸ κυρίου καὶ λίαν εὐδόξης, οὐπερ ἔπνεεν Ἰακώβ, δηλοῖ Χριστοῦ τὴν ἐκκλησίαν.

Nr. CV. Klagen. Jerem. 4, 10.

Ἴνα μὴ δόξωσιν αἱ γυναῖκες δι' ὁμότητα βεβρωσθῆναι τὰ τέκνα,
 5 οἰκτιρόμονας μὲν εἶναι φησὶν· τῇ δὲ τῆς ἐνδείας ἀνάγκῃ προσάπτει
 τὸ πάθος, τὸ δὲ ἦσαν τὸ ἀνάσαι καὶ ὀπιτῆσαι δηλοῖ, ὃ δὴ γέγονεν
 ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων πολιτοκρίας· διὸ καὶ σύντριμμα καλεῖ τὴν παν-
 τελῆ τοῦ ἔθνους ἀπώλειαν· καὶ ἐν τῇ δευτέρῃ δὲ τῶν Θρήνων
 στοιχειώσεται τοῦ παρόντος μέμνηται πάθους, καὶ τοῦτο δὲ καὶ τάλλα
 10 πάθη μετ' ἀκριβείας Ἰώσηπος ἐν τοῖς περὶ ἀλώσεως παρῆδωκεν.

Nr. CVI. Klagen. Jerem. 4, 11.

Μετὰ γὰρ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν συνετελέσθησαν.

Nr. CVII. Klagen. Jerem. 4, 12.

Ἴσως μὲν καὶ διὰ τὸ τῶν τόπων ὄχυρόν καὶ τοῦ τείχους καὶ
 15 τὴν τῶν οἰκητόρων ἰσχύρ, || μάλιστα δὲ διὰ τὸν αἰὲ τῆς πόλεως 348
 ὑπερησπικία θεόν. καίτοι πρὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορ εἰσελθὼν ὁ
 Αἰγύπτιος πολλάκις ἔλαβε τοὺς θησαυροὺς ἐκ τοῦ οἴκου κυρίου, ἀλλ'
 οὐ πορθήσας τὴν πόλιν· οὐ γὰρ ἄγαν ἔθλιβεν, εἰ καὶ ὑπῆρχεν ἐχθρός,
 πρὸς τὸ μηδὲ ἀπεμφαῖνον εἶναι καὶ δις καὶ τρίς τὸ παράδοξον γενέ-
 20 σθαι. λέγει δ' ἂν βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ τοὺς δαίμονας τοὺς τῶν
 χοϊκῶν βασιλεύσαντας, περὶ ὧν εἴρηται· παρῆστησαν πάντες οἱ
 βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ
 κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. περὶ ὧν οἴτινές
 εἰσιν ἐδήλωσε τὸ »εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης
 25 ἔσταύρωσαν« καὶ τὸ »ἵνα γνωρισθῇ ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις
 ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς ἐκκλησίας ἢ πολυποικίλος σοφία τοῦ
 θεοῦ«· ὥροντο γὰρ μὴ παραδίδοσθαι τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς τέλος, μέχρι
 τοῦ ἔθνους τούτου τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν οἰόμενοι, μη-
 δὲν εἰδότες περὶ Χριστοῦ.

1/2 Vgl. Gen. 27, 27. — 10 Vgl. Josephus, Bell. Jud. 6, 3, 4. Vgl. Euseb.
 h. e. 3, 6, 21ff. u. Olymp. (Gh III, 192). — 17 Vgl. I Kön. 14, 26 (II Chron. 12, 9).
 — 21 Psal. 2, 2. — 24 I Kor. 2, 8. — 25 Eph. 3, 10.

1 ὑπὸ π̄ c* π̄ω a. R. c¹ | 7 ἐπὶ] ὑπὸ co | 8 δὲ δευτέρα o | 10 παραδέδωκεν
 o | 12 παρουσίαν] παροιμίαν Gh | 14 μὲν] δὲ c | 15 τῶν] < o | δὲ] < c | 18 οὐδ'
 σου o | 20 λέγει c | 26/27 τοῦ θεοῦ σοφία o | 27 τὴν] τῆ o.

Nr. CVIII. Klagel. Jerem. 4, 13.

Αἷμα δίκαιον κυρίως τὸ τοῦ σωτηῆρος Χριστοῦ, ὅπερ ἐκχέ-
αντες τελείως ἀπόλονται, ἐπὶ τοῖς τῶν προφητῶν αἵμασι μετρίως
σωφρονιζόμενοι.

5

Nr. CIX. Klagel. Jerem. 4, 14.

Σύμμαχος φησιν· ἀκατάστατοι ἐγένοντο, τυφλοὶ ἐν ταῖς
ἐξόδοις, ἐφύρησαν ἐν αἵματι, ὥστε μὴ δύνασθαι ἄφασθαι
τῆς ἐσθῆτος αὐτῶν. ἐγρηγόρους ἢ γραφή τοὺς ἀγγέλους καλεῖ,
ὡς παρὰ τῷ Δαυὶλ. οὗτοι δὲ ἦσαν, δι' ὧν ἴσως καὶ ὁ διὰ Μωσέως
10 νόμος ἐδόθη κατὰ τὸ »εἰ γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς νόμος«. οὗ-
τοι τοίνυν προσκαρτεροῦντες αὐτῇ καὶ τῷ θεῷ ναῶ, σαλευθέντες
μετέστησαν. Ἰώσηπος γὰρ ἐν τοῖς περὶ ἀλώσεως ἱστορεῖ ὡς »νύ-
κτωρ οἱ ἱερεῖς προσελθόντες εἰς τὸ ἱερόν, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἦν πρὸς
τὰς λειτουργίας, πρῶτον μὲν κινήσεως ἔφασαν ἀντιλαμβάνεσθαι,
15 μετὰ δὲ ταῦτα φωνῆς ἀθρόας· μεταβαίνωμεν ἐντεῦθεν«. ὅτε καὶ
κατὰ Σύμμαχον ἀκατάστατοι καὶ ἀλλῆται γεγόνασιν καὶ τυφλοὶ,
φησίν, ἐν ταῖς ἐξόδοις. οὐ γὰρ ἦν ὄρασις διαστέλλουσα; οὐ βασι-
λεύς, οὐ προφήτης, οὐδὲ ἡγούμενος· »ἐξέλιπον« γὰρ ἐπεὶ »παρεγένετο
ὃ ἀπέκειτο, ὃς ἦν προσδοκία ἐθνῶν«.

20

Nr. CX. Klagel. Jerem. 4, 15.

Τοῖς ἀποστόλοις ἐντέλλεται ἐκ μέσον τῶν Ἰουδαίων φυγεῖν ἐπὶ
τῷ αἵματι μολυνθέντων Χριστοῦ, τὴν δὲ κλῆσιν αὐτῶν καὶ τοῖς ἀγγέ-
λοις ἐπέτρηφεν. εἰ μὴ ἄρα τοῖς ἀποστόλοις καλεῖν εἰς μετάνοιαν
αὐτοὺς ἀκαθάρτους κελεύει, ὅπερ ἐποίησαν εἰπόντες· »ὑμῖν ἦν
25 ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον«. μὴ βουλομένων δέ,
προσάττει φυγεῖν, διό φασιν ὡς μὴ θελώντων τὸ »ἰδοὺ στρεφόμεθα
εἰς τὰ ἔθνη«.

2 Vgl. Olymp. (Gh III, 195). — 9 Vgl. Dan. 4, 10 Hexapla. — 10 Hebr. 2, 2.
— 12 Vgl. Joseph. Bell. Jud. 6, 5, 3. Vgl. Euseb. h. e. 3, 8, 6 dem. ev. 8, 2, 122.
— 17 Vgl. I Sam. 3, 1. — 18 Vgl. Gen. 49, 10. — 24 Act. 13, 46. — 26 Act. 13, 46.

3 τελείως Gh | 10 οὗτοι | + γὰρ c | 13 προσελθόντες ο παρελθόντες Joseph.
Euseb. | τὸ] co Euseb. + ἔνδον Joseph. | ἦν] co Euseb. < Joseph. | 14 ἀντιλαμ-
βάνεσθαι co Euseb. ἀντιλαβέσθαι Joseph. | ἀντιλαμβάνεσθαι | + καὶ κτύπον Joseph.
Euseb. | 15 μεταβαίνωμεν c | καὶ] < o | 18 ἐξέλιπον c¹ ἐξέλειπον c* o | ἐπέπερ
ἐγένετο o | 19 ᾧ] ὡς o | 21 φυγεῖν c¹ o φησιν c* (w. e. sch.) l | 22 μολυνθέντων
o | 26 φησιν c.

Nr. CXI. Klagen Jerem. 4, 15.

Ἀηλοῖ δὲ || τὸ μὲν ἀνήφθησαν τὸ τῆς ἀλώσεως πῶρ, τὸ δὲ 349
ἔσαλεύθησαν τὴν εἰς δουλείαν μετάστασιν, τὸ δὲ οὐ μὴ προσ-
θῶσι τοῦ παροικεῖν ὅτι διηνεκῆ στήσουσι παροικίαν, δευτέρας
5 μηκέτι δεόμενοι.

Nr. CXII. Klagen Jerem. 4, 16.

Τὴν παρὰ Χριστοῦ τιμωρίαν δηλοῖ λέγει γὰρ ὁ Δαβίδ· »πρόσω-
πον δὲ κυρίου ἐπὶ ποιῶντας κακά«. οὐκ ἐπιβλέπονται δὲ παρ'
αὐτοῦ, μένοντες ὅπερ εἰσὶν· ὅταν γὰρ εἰσέλθῃ τὸ πλήρωμα τῶν
10 ἔθνῶν, πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται· καὶ λοιπὸν ὡς πιστὸς ἐπιβλέπεται.
εἰ δὲ γράφοιτο· μερὶς αὐτῶν, δῆλον ὅτι τῶν ἐξιόντων ἐκ μέσου
φθῶσιν. περὶ δὲ τῶν πολεμίων τὸ πρόσωπον ἱερέων οὐκ ἔλαβον,
πάντας γὰρ ἀπήγαγον.

Nr. CXIII. Klagen Jerem. 4, 17.

15 Ἀπὸ τῶν αἰχμαλώτων ὁ λόγος εἶναι δοκεῖ, μετανοούντων ἐφ'
οἷς Αἰγυπτίοις καὶ Ἀσσυρίοις πρὸς βοήθειαν ἐπηρείδοντο. λέγοιτο
δ' ἂν ἀκολούθως ὑπὸ τῶν ἐκ περιτομῆς πιστευσάντων· ἐξελείπο-
μεν διακερῆς εἰς τὸν νόμον ἐλπίζοντες· ὁ γὰρ νόμος σφῆζει οὐδένα,
καθάπερ εἶπεν ὁ Παῦλος. οὐκοῦν οὐδὲ οἱ ἠρτημένοι τοῦ νόμου
20 βοηθῆσαι μετὰ τὴν χάριν δυνήσονται.

Nr. CXIV. Klagen Jerem. 4, 18.

Ὑπὸ γὰρ τοῦ σωτήρος >ἄλιεις ἀνθρώπων< ἀποδειχθέντες οἱ μα-
θηταὶ ἐθήρουν Ἰουδαίους ταῖς φρεσὶ νηπίους, μὴ τὴν πλατείαν καὶ
εὐρύχωρον τῶν πατέρων αὐτῶν βαδίζειν ὁδόν· οὐσπερ δὴ καὶ ὁ
25 σωτὴρ ὑπηρίττετο λέγων· »ἑάσατε τὰ παιδία ἔλθεῖν πρὸς με».

Nr. CXV. Klagen Jerem. 4, 19.

Ἰστορεῖ γὰρ Ἰώσηππος ὡς οὐδὲ τὰ ὄρη τοὺς φεύγοντας διέσωσεν.
ἐκεῖ τοίνυν ἡμᾶς ἔλκοντες ἤπτοντο, ἤγουν πρὸς δίκην ἀνήφθησαν

7 Psal. 33, 17. — 9 Vgl. Röm. 11, 25. — 18 Vgl. Gal. 3, 11. — 22 Vgl.
Matth. 4, 19. — 23 Vgl. Matth. 7, 13. — 25 Matth. 19, 14 Par. — 27 ff. Vgl. Olymp.
(Gh III, 204): πρὸς μὲν ἡτόν, ὅτι καὶ τοὺς ἐν τοῖς [ἐν τοῖς] ὄρεσι φεύγοντας
καταλαμβάνοντες οἱ πολέμιοι ἔφθειρον.

12 ἔλαβεν ο | 16 ἐπερείδοντο c | 27 ἰώσηππος c¹⁰ ἰώσιππος c* | 28 ἡμῶν
c w. e. sch.

καθ' ἡμῶν. νοοῖτο δ' ἂν καὶ περὶ τῶν ἀποστόλων ὧν ἀνεκαινίσθη ὡς αὐτοῦ ἢ νεότης.

Nr. CXVI. Klagel. Jerem. 4, 20.

Τινὲς ἔφασαν ὡς ἐν τοῖς ἐξαιρέτοις διαφανέστερον τὸν Ἰωσὶαν
 5 θρηνεῖ· ἠλπίζον γὰρ διὰ τῆς αὐτοῦ θεοσεβείας ἀνασταθῆναι τὴν
 Ἱερουσαλήμ ἐν μέσῳ ἔθνῶν εἰς δόξαν, ἐν μέσῳ γὰρ ἔθνῶν ἡ Ἱερου-
 σαλήμ. τύπος δὲ οὗτος, φασί, Χριστοῦ, διὰ τὰς ἀνομίας τεθνηκό-
 τοῦ λαοῦ. καίτοι οὐκ ἐν ταῖς τοῦ λαοῦ συνελήφθη διαφθοραῖς,
 ἀλλ' ὡς ἀπαγορεύσαντος τοῦ προφήτου συναντήσας Νεχαὺ Φαραώ,
 10 καίτερόν πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐθέλοντι μαχέσασθαι. κατὰ τοίνυν τὸν θεῖον
 ἀπόστολον >κάλυμμα τῷ προσώπῳ τῶν Ἰουδαίων ἐπίκειται Μωσέως
 ἀναγινωσκομένου· ἐὰν δὲ ἐπιστραφῆ πρὸς κύριον, περιαιρεῖται τὸ
 κάλυμμα· ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν. διὰ δὲ τοῦ προφήτου ῥητὸν
 πνεῦμα λέγει τὸν κύριον. οἷς οὖν ἐπίκειται κάλυμμα, οὐκ ἂν εἴ-
 15 ποιεν· πνεῦμα προσώπου ἡμῶν Χριστὸς κύριος, ἀλλ' οἱ >ἀνα-
 κεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπιριζόμενοι«. ὧν αἰεὶ
 πρὸ τῶν τῆς διανοίας ὀφθαλμῶν ἐστὶν ὁ κύριος· ὡς || δῆλον ὅτι τὸ 350
 ἐνεργῆσαν ἐν τοῖς προφήταις πνεῦμα ἦν ὁ Χριστὸς, ὃς καὶ ἐνανθρω-
 πήσας φησὶν· >αὐτὸς ὁ λαλῶν πάρεμι«, αὐτὸς ὧν πνεῦμα καὶ κύριος
 20 καὶ Χριστὸς. τοῦτον συνέλαβον οἱ διαφθείραντες πρῶτον ἐν ἑαυτοῖς
 τῆς θεοσεβείας τὰ σπέρματα. ἀλλ' ἡμεῖς οἱ προφῆται οὐκ ἄλλον
 ἠγούμενοι τὸ πνεῦμα τοῦ προσώπου ἡμῶν, μετὰ τὴν ἡμῶν
 σύλληψιν μηκέτι τόπον ἔχοντες ἐν αὐτοῖς, ὑπὸ τῆ τοῦ Χριστοῦ
 σκιᾷ ζησόμεθα, οὐκέτι παρὰ Ἰουδαίους, ἀλλ' ἐν ὅλοις τοῖς ἔθνεσιν,
 25 ὅτε >ἀρθεῖσα ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀπ' αὐτῶν· διὰ τὸ κατὰ τοῦ
 Χριστοῦ τόλμημα >ἐδόθη τοῖς ἔθνεσιν·. ἰδοὺ γὰρ ζῶσιν ἐν ἡμῖν οἱ
 προφῆται, λαλοῦντες περὶ αὐτοῦ καὶ κηρύσσοντες, ἀλλ' οὐκέτι παρ'
 ἑκείνοις, τοῖς ἔτι καὶ νῦν αὐτὸν ταῖς ἑαυτῶν διαφθοραῖς περι-
 βάλλουσιν, ὁσημέραι βλασφημοῦντες αὐτόν. ὁ δὲ Ἀκύλας ἔφη πνεῦμα
 30 μυκτῆρων ἡμῶν, Σύμμαχος δὲ πνοὴ μυκτῆρων ἡμῶν. οἱ γὰρ
 θεοφιλεῖς διὰ παντὸς τὸν Χριστὸν ἀναπνεύουσι, πρὸ ὀφθαλμῶν αὐ-
 τῶν ἔχοντες. Ἰστὼν δὲ ὅτι ὡσπερ ὁ Χριστὸς πνεῦμα ὧν ἐν τοῖς
 προφήταις ἐλάλησεν, οὕτω καὶ ὁ πατήρ· λέγει γὰρ ἐν τῇ πρὸς
 Ἑβραίους ὁ Παῦλος. >πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάσαι ὁ θεὸς λα-

1 Vgl. Psal. 102, 5. — 4 Vgl. II Chron. 35, 25. — 11 Vgl. II Kor. 3, 15—17. —
 15 II Kor. 3, 18. — 19 Jes. 52, 6. — 25f. Vgl. Matth. 21, 43. — 34 Hebr. 1, 1, 2.

7 φησί ο | 8 ἐν] ἂν c | συνελήφθη διαφοραῖς ο | 10 μαχέσασθαι cod. Vat. gr.
 1153/54 μαχίσασθαι c1o | 11 κάλυμμα ο | 12 ἐπιστροφή ο | 24 σκιᾷζησόμεθα ο σκια-
 ζόμεθα c* χάριτι a. R. c1 | 26 ἐδόθη Gh δοθη co | 27 κηρύττοντες ο | 31 τὸν] < c.

λήσας ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν νῆφ'. οὕτως δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· φησὶ γὰρ ὁ σωτήρ·
 »καλῶς εἶπεν ἐν Ἡσαΐα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀκοῆ ἀκούσητε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε«. ἐν δὲ τῇ πρὸς Κορινθίους ὁ Παῦλος εἰπὼν τὰ χα-
 5 ρίσματα, ἐν οἷς ἐστὶν ἡ προφητεία, φησὶν· »ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ
 ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, χορηγοῦν ἐκάστῳ καθὼς βούλεται«. του-
 τέστιν ἀθθεντικῶς, οὐ δουλικῶς. λέγοις δ' ἂν πνεῦμα προσώπου
 Χριστόν, τὸν δωρησάμενον ἡμῖν τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας· αὕτη
 γὰρ προφητῶν πρόσσωπον, πνεῦμα δὲ τὸ χάρισμα, σκιά δὲ ὁ νόμος.
 10 »σκιά γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν«. ἔζησαν οὖν ἐν
 ἡμῖν οἱ προφῆται καὶ ἐν τῇ τοῦ νόμου σκιά. τὸ οὖν χάρισμα τὸ
 προφητικόν, πρὸς ὃ βλέπει πάσης τῆς προφητείας ἡ ἔκβασις, Χριστός
 ἐστὶν, τουτέστιν ἀπὸ Χριστοῦ. »τέλος γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ
 Χριστός«. ῥηθεῖη δὲ καὶ ἐκ προσώπου τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν
 15 πιστῶν· »ἐν αὐτῷ γὰρ καὶ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν«. οὗ εἴ-
 πομεν ἐν τῇ σκιά αὐτοῦ ζῆσόμεθα, τουτέστι κατὰ μίμησιν αὐτοῦ.
 λέγει γὰρ ὁ θεὸς ἀπόστολος· »μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ
 Χριστοῦ«.

Nr. CXVII. Klage. Jerem. 4, 21.

20 Ὁ λόγος πρὸς τοὺς ἐξ Ἐδὸμ καὶ Ἡσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰακώβ,
 ὑπερβολὴν αὐτοῖς προσαγορεύων κακῶν (τοῦτο γὰρ τὸ μεθυσθήσῃ
 καὶ ἀποχεεῖς), περὶ ὧν φησὶ καὶ Δαβὶδ· »μνήσθητι, κύριε, τῶν
 νιῶν Ἐδὸμ τὴν ἡμέραν Ἱερουσαλήμ. τῶν λεγόντων· ἐκκενοῦτε, ἐκκε-
 νοῦτε ἕως οὗ ὃ θεμέλιος ἐν αὐτῇ«. ἀδελφοὶ γὰρ ὄντες καὶ || γεί- 351
 25 τονες, τὸ προγονικὸν διεφύλαξαν μῖσος. περὶ δὲ Χριστοῦ φήσας,
 εἰς καιρὸν καὶ ταύτης ἐμνήσθη. τὴν γὰρ Γήϊνον προσαγορευομένην
 πορθεῖν ἔμελλεν ὁ Χριστός, οὐράνιον ἐργαζόμενος. ἀπειλητικὸν γὰρ
 ἡ ἀρετὴ τε καὶ γνῶσις πρὸς τοὺς φιληδοῦντας πλάναις καὶ πά-
 θεσιν, ὧν μέθη μὲν ἡ νέκρωσις τῆς σαρκός, ὑπερέκχυσις δὲ καὶ τὸ
 30 νεκρῶσαι ταύτης τὸ φρόνημα.

3 Matth. 13, 14 (Jes. 6, 9) vgl. 15, 7 (?). — 5 I Kor. 12, 11. — 10 Hebr. 10, 1.
 — 13 Vgl. Röm. 10, 4. — 15 Act. 17, 28. — 17 I Kor. 11, 1. — 22 Psal. 136, 7.
 — 25 Vgl. Amos 1, 11. — 26 Vgl. Onom. sacra I, 192, 85: Ἰδουμαία . . . ἡ γήνωσ.

2 οὕτω καὶ ο | 3 ἀκούσατε ο | 5 πάντα δὲ ταῦτα ο | ἐνεργεῖ] + τὸ ο | 8 πνεῦμα]
 χάρισμα ο | 9 τὸ] < c | 11 καὶ] < ο | 14 καὶ Blass Koetschau vgl. S. 278, 11 καὶ
 clo | 17 ἀπόστολος] < ο | 21 προσαγορεύων c | 21/22 μεθυσθήσει καὶ ἀποχεεῖς ο
 22 καὶ²] + ὁ ο | 23 ἐκκενοῦτε, ἐκκενοῦτε Vat. gr. 1153/54 ἐκκενοῦται ἐκκενοῦται
 co | 24 οὗ] < c | 25 Χριστοῦ δὲ ο | 27 ἔμελλεν ο | 28 φιληδοῦντας c | πλάνη
 ο | πάθεσιν] μέθεσιν c.

Nr. CXVIII. Klagel. Jerem. 4, 22.

Ἰανὴν ἐξέτισας δίκην, ἐν ἣ Ἐδὼμ διαδέξεται. τὸ δὲ οὐ προσ-
 θήσει τοῦ ἀποικίσαι σε ἢ πρὸς τὴν ἀνάκλησίν φησιν (οὐ γὰρ
 ἐπιμενεῖς τῇ αἰχμαλωσίᾳ τὸ τέλειον μέτρον πληρώσασα· μειοὶ γὰρ
 5 τὴν δίκην ὁ θεός, οὐ προστίθησιν), ἤγουν εἰ πρὸς δευτέραν ὡς μὴ
 γενησομένην ἄλοισιν εἴρηται, πῶς ἢ μετ' ἐκείνην ὑπὸ Ῥωμαίων ἐγέ-
 νετο; μήποτε τοίνυν περὶ τῆς ἐσχάτης ὁ λόγος τῆς γεγονυίας διὰ
 Χριστόν, μεθ' ἣν οὐ γέγονεν ἕτερα. καὶ πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται
 μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν τὴν ἀνομίαν ἀπολιπών· μεθ' ὃ λοι-
 10 πὸν ἢ συντέλεια, καὶ τῶν γῆινων ἢ κόλασις, ἐκδεχομένης τῆς κρίσεως.
 ὤφθειν δ' ἂν καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ὁ λόγος, ἥτις ἐστὶ θυγάτηρ
 τῆς πάλαι συναγωγῆς («ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα τοῦ θεοῦ,
 ἐξέλειπε δὲ ταύτης ἢ ἀνομία διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος). ἦν οὐ-
 15 τισάμην αὐτῆν καὶ τὸ »ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας
 ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος«, ὅτε καὶ τὴν ἀσέβειαν ἐστηλίτευσε
 τῶν φρονοῦντων τὰ γῆίνα.

8 Vgl. Röm. 11, 25. 26. — 12 Röm. 11, 29. — 14 Psal. 131, 14. — 15 Matth.
 28, 20.

2 ἐξέτισας c¹ ο ἐξαιτήσις c* w. e. sch. | προσθήσῃ c | 4 ἐπιμενεῖς ο | 5 ἢ γοῦν
 ἢ πρὸς ο | 7 γεγονυίας] γενναμένης ο | 9 ἀπολιπών c¹ ἀπολειπών c* ο | 13 ἐξέλειπε ο.

Das Fragment aus der Oktateuchkatene.

Ὠριγένους εἰς το αὐτὸ ἐκ τῶν εἰς τοὺς Θρήνους.

Τίς γὰρ τὸ >δικαίον οὐ δικαίως διώκει; διαλαβόντες δὲ ἐκεῖνο, 325
εὐχερῶς καὶ ἐπὶ τοῦτο μετελευσόμεθα, ὅτι ἔστι δικαίως τὸ ἄδικον
5 διώκειν. ἐξήγησις μὲν τοῦ δικαίως τὸ δικαίον διώκειν αὕτη, ἐπὶ
καὶ τὸ πραττόμενον καθήκον ἤ, καὶ ὑγίει διαθέσει ἐνεργῆται· ὡς
εἰ τις σαφροσύνην δι' οὐδὲν ἄλλο ἢ δι' αὐτὴν κατορθώσει, καθάπερ
Ἰωσήφ ἀναγράφεται πεποιημένα. τοῦ δὲ ἀδίως τὸ δικαίον διώκειν
ἢ σαφήνεια ἐστὶ τοιαύτη, ἐπὶ τὸ καθήκον μὲν τις ἐπιτελεῖ, προ-
10 θέσει δὲ μοχθηρῶ, ὡς εἰ τις δόξαν τὴν παρ' ἀνθρώποις θηροόμενος
κοινωνήσαι τῶν ὑπαρχόντων πένησι, ὅπερ ἀπαγορεύων ὁ σωτήρ
φησιν· «ἐὰν ποιῆς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσσης ἔμπροσθέν σου, ὅσπερ
οἱ ὑποκριταὶ ποιῶσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ὁύμαις, ὅπως
δοξασθῶσιν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων». τὸ δὲ δικαίως τὸ ἄδικον ποιεῖν
15 νοηθεῖν ἂν, ὅταν προθέσει τὰ κρείττονα ποιεῖν τις προελόμενος παρ'
ἄγνοιαν τοῦ καλοῦ πράττη τὰ χείρονα· ὁποῖός ποτε γέγονε Παῦλος
προδιδοὺς τὰς ἐκκλησίας κατὰ ζῆλον θεοσεβείας. ἀδίως δὲ τὸ ἄδι-
κον, ὅταν καὶ τὸ πραττόμενον ἄδικον ἤ καὶ ἡ προαίρεσις κακο-
ποιητική.

3 Vgl. Deut. 16, 20. — 12 Matth. 6, 2. — 17 Vgl. Act. 8, 3.

2 Überschrift z. B. im cod. Ven. Marc. gr. 534 saec. XI fol. 221^v u. im Coisl. VI (Montfaucon Bibl. Coisl. p. 42). In der Oktateuchkatene wird das Fragment zu Deut. 16, 20 angeführt. Es ist zufällig dieselbe Stelle, auf welche auch Maximus Confessor zum 8. Brief des Dionysius Areopagita (ed. Cord. II, 316 D MPG 4, 549 B) anspielt, vgl. Einleitung | 10 παρὰ ἀνθρώπων Ru | 11 κοινωνήσαι Blass Koetschau vgl. Z. 7 κοινωνήσει Ni | ὅπερ] ἔπερ Ru | 17 παραδιδούς Blass doch vgl. S. 14, 30 | εὐσεβείας Ni.

ORIGENES' ERKLÄRUNG
DER
SAMUEL- UND KÖNIGSBÜCHER

---

1. DIE GRIECHISCH ERHALTENE HOMILIE ÜBER I SAM. 28, 3—25
2. DIE FRAGMENTE AUS DER KATENE ZU DEN SAMUEL- UND KÖNIGSBÜCHERN
3. DAS FRAGMENT AUS DER CANTICAKATENE

Die griechisch erhaltene Homilie über I Sam. 28, 3—25.

M = cod. Monac. gr. 331 saec. X.

174r

Ὠριγένους εἰς τὴν τῶν Βασιλειῶν α΄.

II, 490

1. Τὰ ἀναγνωσθέντα πλείονά ἐστιν, καὶ ἐπεὶ χορὴ ἐπιτενόμενον
 5 εἰπεῖν, δ' εἰσὶν περικοπαί. ἀνεγνώσθη τὰ ἐξῆς τῶν περὶ Νάβαλ τὸν
 Καρμήλιον. εἶτα μετὰ τοῦτο ἡ ἱστορία ἢ περὶ τοῦ κεκρούφθαι τὸν
 Δαβὶδ παρὰ τοῖς Ζιφαίοις καὶ διαβεβλήσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτῶν, ἐλη-
 λυθέναι δὲ τὸν Σαοὺλ βουλόμενον λαβεῖν τὸν Δαβὶδ καὶ ἐληλυθότα
 ἐπιτηρῆσαι καιρὸν, ἐπεληλυθέναι τε τῷ Σαοὺλ τὸν Δαβὶδ καὶ εἰλη-
 10 φῆναι, κοιμωμένον αὐτοῦ καὶ τῶν φρουρῶντων αὐτόν, »τὸ δόρυ
 καὶ τὸν φακὸν τοῦ ὕδατος« καὶ μετὰ τοῦτο ἔλεγχον προσενηνοχῆναι
 τοῖς πεπιστευμένοις μὲν φυλάττειν αὐτόν, ἀποκοιμηθεῖσιν δέ. εἶτα
 [τὰ] ἐξῆς ἡ ἱστορία ἦν ἡ τρίτη, ὅτι κατέφυγε »πρὸς Ἀγχοῦς υἱὸν
 Ἀμμιάχ βασιλέα Γεθ« ὁ Δαβὶδ, καὶ ὅσῃ εἶρε χάριν παρ' αὐτῶ μετὰ
 15 τὰ πολλὰ ἀνδραγαθήματα ὁ Δαβὶδ, πρὸς ὃν »ἀρχισωματοφύλακα
 θήσομαι σε« φησίν. ἐξῆς τούτοις ἦν ἡ ἱστορία ἢ διαβόητος ἢ περὶ
 τῆς ἐγγαστριμύθου καὶ περὶ τοῦ Σαμουήλ, ὅτι ἔδοξεν ἀνενηνοχῆναι
 ἢ ἐγγαστριμύθος τὸν Σαμουήλ καὶ ὁ Σαμουήλ προφητεύει τῷ Σαοὺλ.
 τεσσάρων οὐσῶν περικοπῶν, ὧν ἐκάστη πράγματα οὐκ ὀλίγα ἔχει.
 20 ἀλλὰ καὶ τοὺς δυναμένους ἐξετάζειν δυνάμενα ἀσχολῆσαι ὄρας οὐ
 μᾶς συνάξεως ἀλλὰ καὶ πλείονων, ὅτιποτε βούλεται ὁ ἐπίσκοπος
 προτεινάτω τῶν τεσσάρων, ἵνα περὶ τοῦτο ἀσχοληθῶμεν. τὰ περὶ
 τῆς ἐγγαστριμύθου, φησίν, ἐξεταζέσθω.

2. Ἐνταῦθα μὲν ἱστορίαι οὐκ ἄπτονται ἡμῶν, ἔνταυθα δὲ ἀναγκαῖα
 25 πρὸς τὴν ἐλπίδα ἡμῶν· οὕτω δ' εἶπον ἱστορίαι, ἐπεὶ οὐδέπω φθά-

5 Vgl. I Sam. 25, 1—44. — 6 ff. Vgl. I Sam. 26, 1—25. — 10 Vgl. I Sam.
 26, 12. — 13 Vgl. I Sam. 27, 2. — 15 I Sam. 28, 2. — 17 ff. Vgl. I Sam. 28, 3—25.
 — 24 Vgl. in I Kor. 3, 15 (Cat. Cram. V, 58, 4. 5): τοῦτο τὸ λεχθόμενον ἐνὸς
 ἐκάστου ἡμῶν ἀπτεται.

5 δ' εἰσὶν περικοπαί Blass (Z. 19. 22) δίσιν περικοπαί M | 10 αὐτόν Al
 αὐτῶν M | 11 τοῦτο Blass τοῦτου M | 13/14 Ἀγχοῦς υἱὸν Ἀμμιάχ nach LXX
 αοχ' [sic] M | 18 προφητεύειν Hu | 20 τοὺς δυναμένους Blass τοῖς δυναμένοις M
 22 προτεινάτω Al προτινάτω M.

ρομεν ἐπὶ τὰ τῆς ἀναγωγῆς, παντὶ τῷ || εἰδότι ἀνάγειν ἢ ἀκούειν II, 491
ἀναγομένων χρήσιμα. <τῶν οὖν τῆς ἱστορίας τινὰ μὲν χρήσιμα>
πᾶσιν, τινὰ δὲ οὐ πᾶσιν. οἶον, ὅς ἐπὶ παραδείγματος, ἡ ἱστορία ἡ
5 γωγῆν ἔχει χρήσιμον, θεὸς οἶδεν καὶ ᾧ ἂν χαρίσῃται τοὺς λόγους
ἐκεῖνους ἐξετάζειν· εἰ δὲ κατὰ τὴν ἱστορίαν, ζητήσῃς ἄν· τί γὰρ
ὄφελός μοι ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς περὶ τοῦ Ἀὐτ καὶ τῶν θυγατέρων
αὐτοῦ; ὁμοίως τί ὄφελός μοι ἀπλῶς λεχθεῖσα ἡ ἱστορία τοῦ Ἰούδα
174v καὶ τῆς Θάμαρ καὶ τῶν κατ' αὐτήν; ἐπεὶ μέντοιγε ἡ ἱστορία ἡ περὶ
τὸν Σαουλ καὶ τὴν | ἐγγαστριμύθον πάντων ἄπτεται, ἀναγκαῖα ἀλή-
θεια κατὰ τὸν λόγον. τίς γὰρ ἀπαλλαγίς τούτου τοῦ βίου θέλει
εἶναι ὑπὸ ἐξουσίαν δαιμονίου, ἵνα ἐγγαστριμύθος ἀναγάγῃ οὐ τὸν
τυχόντα τῶν πεπιστευκότων, ἀλλὰ Σαμουὴλ τὸν προφήτην; περὶ
οὗ φησιν ὁ θεὸς διὰ τοῦ Ἰερεμίου· >οὐδ' ἂν Μωσῆς καὶ Σαμουὴλ
15 πρὸ προσώπου μου, οὐδὲ τούτων εἰσακούσομαι, περὶ οὗ φησιν ἐν
ῥήματι ὁ προφήτης· »Μωσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ, καὶ
Σαμουὴλ ἐν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἐπεκαλοῦντο τὸν
κύριον, καὶ αὐτὸς εἰσήκουεν αὐτῶν, ἐν στύλῳ νεφέλης ἐλάλει πρὸς
αὐτούς, καὶ ἀλλαγῶ· >ἐὰν στή Μωσῆς καὶ Σαμουὴλ καὶ προσεύξον-
20 ται· καὶ τὰ ἐξῆς. ἄρ' οὖν, εἰ ὁ τηλικούτος ὑπὸ τὴν γῆν <ἦν> καὶ
ἀνήγαγεν αὐτὸν ἢ ἐγγαστριμύθος, ἐξουσίαν ἔχει δαιμόνιον ψυχῆς προ-
φητικῆς; τί εἴπωμεν; γέγραπται ταῦτα· ἀληθῆ ἔστιν ἢ οὐκ ἔστιν
ἀληθῆ; τὸ μὲν μὴ εἶναι ἀληθῆ λέγειν εἰς ἀπιστίαν προτρέπει (χω-
ρήσει ἐπὶ κεφαλὰς τῶν λεγόντων), τὸ δὲ εἶναι ἀληθῆ ζήτησιν καὶ
25 ἐπαπόρησιν ἡμῖν παρέχει.

3. Καὶ μὴν γοῦν ἴσμεν τινὰς τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν ἀντι-
βλέψαντας τῇ γραφῇ καὶ λέγοντας· οὐ πιστεύω τῇ ἐγγαστριμύθῳ.

7 Vgl. Gen. 19, 30—38. — 9 Vgl. Gen. 38, 1—30. — 10 Vgl. Eustath.
S. 51, 19. — 11ff. Vgl. Pseudohippolyt (Hippol. I, 2, 123 Z. 1—4): Ζητεῖται εἰ
ἀνήλθε Σαμουὴλ διὰ τῆς ἐγγαστριμύθου ἢ οὐ. καὶ εἰ μὲν δῶμεν ὅτι ἀνήλθεν, τὰ
ψευδῆ συνιστῶμεν· πῶς γὰρ ἠδύνατο δαίμων ψυχῆν, οὐ λέγω δικαίον μόνον, ἀλλὰ
καὶ τοῦ τυχόντος, τὴν ἀπελθοῦσαν, ἣν οὐκ ἦδει ποῦ διάγει, καλέσαι; Vgl. Theo-
doret MPG 80, 589 ff. — 14 Vgl. Jerem. 15, 1. — 16 Psal. 98, 6. 7. — 19 Vgl.
Ezech. 14, 14??

6 ζητήσῃς ἄν A1 ζητήσεσιν M | 7 ὄφελός Cr ὠφελός M | 10 ἀναγκαῖα]
ἀναγκαιώς ? | 14, 16 μωσῆς M | 19 προσεύξονται A1 προσεύξονται M | 20—22
ἄρ'—εἴπωμεν] Eustath. S. 51, 24—26 | 20 εἰ] < Eustath. | ἦν Eustath. |
22 εἴπωμεν Ga εἴπομεν M | 22—25 γέγραπται—παρέχει] Eustath. S. 52, 1—5
(vgl. 15—19) | 22 γέγραπται] ἐγγέγραπται Eustath. S. 52, 1 | ταῦτα] + ἢ οὐ γέ-
γραπται; Eustath. S. 52, 15 | ἀληθῆ] + ταῦτα Eustath. S. 52, 17 | 26—S. 285, 1
καὶ—ψεύδεται] Eustath. S. 52, 7—10 | 26 γοῦν] < Eustath.

λέγει ἢ ἐγγαστριμύθος ἐσρακίναί τὸν Σαμουήλ, ψεύδεται. Σαμουήλ οὐκ ἀνήχθη, Σαμουήλ οὐ λαλεῖ. ἀλλ' ὡσπερ εἰσὶ τινες ψευδοπροφήται λέγοντες: »τάδε λέγει κύριος« καὶ »κύριος οὐκ ἐλάλησεν«, οὕτως καὶ τὸ δαιμόνιον τοῦτο ψεύδεται, ἐπαγγελλόμενον ἀνάγειν τὸν ὑπὸ
 5 τοῦ Σαουλ προστασόμενον. »τίνα γὰρ ἀναγάγω;« φησὶν. »Σαμουήλ ἀναγάγέ μοι«. <καὶ> ταῦτα λέγεται ὑπὸ τῶν φασκόντων τὴν ἱστορίαν ταύτην μὴ εἶναι ἀληθῆ· Σαμουήλ ἐν ἄδου; Σαμουήλ ὑπὸ ἐγγαστριμύθου ἀνάγεται ὁ ἐξαίρετος τῶν προφητῶν, ὁ ἀπὸ τῆς γενέσεως ἀνακείμενος τῷ θεῷ, ὁ πρὸ γενέσεως ἐν τῷ ἱερῷ λεγόμενος ἔσεσθαι,
 10 ὁ ἅμα τῷ ἀπογαλακτισθῆναι ἐνδυσάμενος ἐφοῦδ καὶ περιβεβλημένος διπλοῦδα καὶ ἱερεὺς γενόμενος τοῦ κυρίου, ᾧ παιδίῳ ἔτι ὄντι ἐχημάτισεν ὁ κύριος λαλῶν; Σαμουήλ ἐν ἄδου; Σαμουήλ ἐν τοῖς καταχθονίοις ὁ διαδεξάμενος Ἰλι διὰ τὰ τῶν τέκνων ἁμαρτήματα καὶ
 175^r παρενομήματα καταδικασθέντα ὑπὸ τῆς προνοίας; Σαμουήλ ἐν ἄδου; |
 15 οὗ ὁ θεὸς ἐπήκουσεν ἐν καιρῷ θερισμοῦ πηγῶν, καὶ ἕτερον ἔδωκεν ἐλθεῖν ἀπ' οὐρανοῦ; Σαμουήλ ἐν ἄδου ὁ τοιαῦτα παρορησιασάμενος, εἰ ἐπιθύμημά || τινος ἔλαβεν; οὐκ ἔλαβεν τὸν μόσχον, οὐκ ἔλαβεν τὸν βοῦν, ἔκρινεν καὶ κατεδίκασεν τὸν λαὸν μένον πένιης· οὐδέποτε ἐπε- II, 492
 θύμησεν λαβεῖν τι ἀπὸ τηλικούτου λαοῦ καὶ τοσοῦτου. Σαμουήλ
 20 ἵνα τί ἐν ἄδου; ὁρᾶτε τί ἀκολοθηεῖ τῷ Σαμουήλ ἐν ἄδου; Σαμουήλ ἐν ἄδου; διὰ τί οὐχὶ καὶ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν ἄδου; Σαμουήλ ἐν ἄδου; διὰ τί οὐχὶ καὶ Μωσῆς ὁ συνεξευγμένος τῷ Σαμουήλ κατὰ τὸ εἰρημένον· οὐδὲ ἐὰν στῆ Μωσῆς καὶ Σαμουήλ, οὐδὲ ἐκείνων εἰσακούσομαι; Σαμουήλ ἐν ἄδου; ἵνα τί μὴ καὶ Ἰερεμίας ἐν
 25 ἄδου, πρὸς ὃν εἶρηται· »πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλιᾷ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε«; ἐν ἄδου καὶ Ἡσαίας, ἐν ἄδου καὶ Ἰερεμίας, ἐν ἄδου πάντες οἱ προφῆται, ἐν ἄδου.

4. Ταῦτα μὲν ἔρει ὁ μὴ βουλόμενος ἀγῶνα παραδέξασθαι, ὅτι Σαμουήλ ἐστὶν ὄντως ὁ ἀναχθεῖς· ἐπεὶ δὲ δεῖ εὐγνώμονα εἶναι ἐν
 30 τῷ ἀκούειν τῶν γραφῶν. πιθανῶς καταβομβήσαντος ἡμῶν τοῦ λόγου καὶ ἀληθῶς δυναμένου ταράξαι καὶ κινήσαι ἡμᾶς, ἴδωμεν πότερόν ποτε νενόηται ἢ γραφῇ τῷ τοῦτο μὴ παραδεξαμένῳ, ἢ ἀπὸ ἐνδόξων μὲν ἐπιχειρεῖ, ἐναντία δὲ λέγει τοῖς γεγραμμένοις. τίνα γὰρ ἐστὶν

3 Vgl. Jerem. 2, 2 23, 17 u. ὁ. — 8/9 Vgl. I Sam. 1, 11. — 10f. Vgl. I Sam. 1, 23 2, 18. — 11f. Vgl. I Sam. 3, 4, 7 usw. — 13ff. Vgl. I Sam. 3, 19—21. — 15f. Vgl. I Sam. 12, 17. — 16ff. Vgl. I Sam. 12, 3. — 23 Vgl. Jerem. 15, 1. — 25 Jerem. 1, 5.

1 ἐσρακίναί Eustath. ἐσρακίναί M | 10 τῷ Cr τὸ M | 13 ἡλί M | 20 ὁρᾶτε τῷ vgl. S. 287, 12 ὁρᾶται; τίς Al | 24. 27 ἰηρεμίας M | 27 ἐν ἄδου³ < Cr + οἱ πατριάρχαι? vgl. S. 294, 1 | 29 ἐπεὶ δὲ] ἐπειδὴ M | 30 καταβομβήσαντος ἡμῶν nach Ja vgl. S. 286, 12 καταπομπήσαντος ἡμῶς M.

τὰ γεγραμμένα; »καὶ εἶπεν ἡ γυνή· τίνα ἀναγάγω σοι;« τίνος πρόσω-
 πόν ἐστὶν τὸ λέγον· »εἶπεν ἡ γυνή;« ἄρα τὸ πρόσωπον τοῦ ἁγίου
 πνεύματος, ἐξ οὗ πεπίστευται ἀναγεγράφαι ἡ γραφή, ἢ πρόσωπον
 ἄλλον τινός; τὸ γὰρ διηγηματικὸν πρόσωπον πανταχοῦ (ὡς Ἰσακίαν
 5 καὶ οἱ περὶ παντοδαποὺς γενόμενοι λόγους) ἐστὶ πρόσωπον τοῦ
 συγγραφέως· συγγραφεὺς δ' ἐπὶ τούτων τῶν λόγων πεπίστευται
 εἶναι οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλὰ συγγραφεὺς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ
 κινήσαν τοὺς ἀνθρώπους. οὐκοῦν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγει· »καὶ
 εἶπεν ἡ γυνή· τί(να) ἀναγάγω σοι; καὶ εἶπεν· Σαμουὴλ ἀναγάγε
 10 μοι«. τίς λέγει· »καὶ εἶδεν ἡ γυνή τὸν Σαμουὴλ, καὶ ἐβόησεν ἡ
 γυνή φωνῇ μεγάλῃ λέγουσα;« ἐροῦμεν πρὸς ἐκείνους τὸν τοσαῦτα
 ἡμῶν καταβομβήσαντα καὶ μυρία εἰρηκότα ὡς ἄρα Σαμουὴλ οὐκ
 175v ἦν | ἐν ἄδου· »εἶδεν ἡ γυνή τὸν Σαμουὴλ, ἡ διηγηματικὴ φωνὴ
 τοῦτο ἔφησεν, »καὶ ἐβόησεν ἡ γυνή φωνῇ μεγάλῃ καὶ εἶπεν πρὸς
 15 Σαοὺλ· ἵνα τί παρελογίσω με; καὶ σὺ εἶ Σαοὺλ. καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ
 βασιλεὺς· τί γὰρ ἐστίν; μὴ φοβοῦ· τί ἐώρακας; καὶ εἶπεν ἡ γυνή
 πρὸς τὸν Σαοὺλ· θεοὺς εἶδον ἀναβαίνοντας ἐκ τῆς γῆς. καὶ εἶπεν
 αὐτῇ· τί τὸ εἶδος αὐτοῖς; καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀνὴρ πρεσβύτερος ἀνε-
 βαίνων, καὶ αὐτὸς περιβεβλημένος διπλοῖδα ἐφοῦδ«. λέγει αὐτὴν
 20 ἐώρακέναι καὶ τὸ ἱμάτιον τὸ ἱερατικόν. οἶδα δὲ ὅτι (ὁ ἐκ τοῦ) ἐναντίου
 [ἐκ τοῦ] λόγον λέγει· »οὐ θαῦμα· αὐτὸς γὰρ ὁ σατανᾶς μετασχηματίζεται
 εἰς ἄγγελον φωτός. οὐ μέγα οὖν, εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετα-
 σχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης«. ἀλλὰ τί ἐστὶν ὅπερ »εἶδεν
 ἡ γυνή;«; »τὸν Σαμουὴλ«. καὶ διὰ τί οὐκ εἰρηται· εἶδεν ἡ γυνή δαι-
 25 μόνιον, ὃ προσεποιεῖτο εἶναι Σαμουὴλ; ἀλλὰ γέγραπται ὅτι »ἔγνω
 Σαοὺλ ὅτι Σαμουὴλ ἐστίν«. (εἰ μὴ ἦν Σαμουὴλ, ἔδει γεγράφθαι καὶ
 ἐνόμισεν Σαοὺλ εἶναι αὐτὸν Σαμουὴλ. νῦν δὲ γέγραπται »ἔγνω
 Σαοὺλ«, οὐδεὶς δὲ ἔγνω τὸ μὴ ὄν· »ἔγνω« οὖν »Σαοὺλ ὅτι Σαμουὴλ
 ἐστίν«) »καὶ ἔπεσεν || ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν καὶ προσεκύνησεν«. II, 493
 30 εἶτα· πάλιν τὸ πρόσωπον τῆς γραφῆς· »καὶ εἶπεν Σαμουὴλ πρὸς

2 ff. Vgl. Eustath. S. 25, 25f. 27, 24ff. 69, 16f. — 4 Vgl. z. B. Sel. in Gen. 41, 1 (Lo 8, 86): τὸ μὲν διηγηματικὸν τῆς γραφῆς πρόσωπον κτλ. — 7 f. Vgl. II Pet. 1, 21. — 21 II Kor. 11, 14. 15. — 26 ff. Vgl. Pseudohipp. l. c. Z. 10: «πῶς», φησί, »ἐπιγνοὺς Σαοὺλ προσεκύνησεν;« — 30 ff. Vgl. Greg. Nyss. de Pyth. MPG 45, 112 C: *Εἰ δὲ λέγει ἡ Γραφή ὅτι καὶ εἶπεν ὁ Σαμουὴλ, μὴ ταρσάστω τὸν ἐπιστήμονα ὁ τοιοῦτος λόγος· ἀλλὰ προσεῖσθαι νομιζέτω ὅτι ὁ νομισθεὶς εἶναι Σαμουὴλ.*

9 τίνα Hu | 16 τί γὰρ ἐστίν] < LXX | 16. 20 ἐώρακας usw. Al ἐώρακας usw. M | 20 f. ὁ ἐκ τοῦ ἐναντίου λόγον Blass vgl. S. 287, 12 | 21 ff. Vgl. Eustath. S. 28, 20 ff. | 23 εἶδεν Al ἴδεν M | 24—26 καὶ—ἐστίν] Eustath. S. 29, 3—5 30, 23—25 | 24 ἴδεν Eustath. 29, 3 30, 24 | 26—29 εἰ—ἐστίν nach Eustath. S. 29, 6—9 (vgl. 32, 8—10. 16. 17. 24).

Σαούλ· ἵνα τί παρώργισάς με τοῦ ἀναγαγεῖν με;» «εἶπεν» (φησὶν ἡ γραφὴ ἢ δεῖ πιστεῦειν) «εἶπεν Σαμουὴλ· ἵνα τί παρώργισάς με τοῦ ἀναγαγεῖν με;» εἶτα πρὸς τοῦτο ἀποκρίνεται Σαούλ· «σφόδρα οἱ ἀλλοφυλοὶ πολεμοῦσιν ἐν ἐμοί, καὶ ὁ θεὸς ἀπέστη ἀπ' ἐμοῦ καὶ οὐκ
 5 ἀπεκρίθη μοι ἔτι, καί γε ἐν χειρὶ τῶν προφητῶν καὶ ἐν τοῖς ἐνυπνίοις ἐκάλεσα τοῦ δηλωσαί μοι τί ποιήσω». πάλιν ἡ γραφὴ οὐκ ἄλλως εἶπεν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς Σαμουὴλ ἔφη· «καὶ ἵνα τί ἐπηρώτησάς με; καὶ κύριος ἀπέστη ἀπὸ σοῦ». ἀληθεύει ἢ ψεύδεται ταῦτα λέγων· «κύριος ἀπέστη ἀπὸ σοῦ καὶ ἐγενήθη κατὰ σοῦ καὶ ἐποίησεν ἄλλον αὐτῷ,
 10 ὃν τρόπον ἐλάλησεν ἐν χειρὶ μου, καὶ διαρρήξει τὴν βασιλείαν ἐκ χειρὸς σου, καὶ δαιμόνιον προφητεύει περὶ βασιλείας Ἰσραηλιτικῆς; τί φησιν ὁ ἐναντίος λόγος; ὁράτε ὅσος ἀγών ἐστιν ἐν τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, χρεῖαν ἔχων καὶ ἀκροατῶν δυναμένων ἀγίων ἀκούειν λόγων, μεγάλων καὶ ἀπορρήτων τῶν περὶ τῆς ἐξόδου, ἔτι ἐπαπορουμένων τε τῶν προτέρων
 15 οὐδὲ τῶν δευτέρων σαφῶν ὄντων, 5. ἀλλ' ὁ λόγος ἔτι ἐξετάζεται.

Λέγω δὲ ὅτι ἀναγκαῖα καὶ ἡ ἱστορία καὶ ἡ ἐξέτασις ἡ περὶ αὐτῆς, ἵνα ἴδωμεν τί ἡμᾶς ἔχει μετὰ τὴν ἐξοδον. «ἐλάλησεν
 176^r ἐν χειρὶ μου, καὶ διαρρήξει κύριος τὴν | βασιλείαν ἐκ χειρὸς σου καὶ δώσει αὐτὴν τῷ πλησίον σου τῷ Δαβίδ». δαιμόνιον δὲ οὐ
 20 δύναται εἰδέναι τὴν βασιλείαν Δαβίδ τὴν ὑπὸ τοῦ κυρίου χειροτονηθεῖσαν. «καθότι οὐκ ἤκουσας τὴν φωνὴν τοῦ κυρίου, οὐκ ἐποίησας ὀργὴν θυμοῦ αὐτοῦ ἐν Ἀμαλήκ. ταῦτα οὐκ ἔστι ῥήματα θεοῦ; οὐκ ἔστιν ἀληθῆ; ἀληθῶς γὰρ οὐκ ἐποίησεν τὸ θέλημα κυρίου Σαούλ, ἀλλὰ «περιποιήσατο» τὸν βασιλέα Ἀμαλήκ ζῶντα»,
 25 ἐφ' ᾧ καὶ πρὸ τῆς κοιμήσεως αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἐξόδου ὠνειδίσειν Σαμουὴλ τῷ Σαούλ· «καὶ διὰ τοῦτο τὸ ῥῆμα τοῦτο ἐποίησέν σοι κύριος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ· καὶ δώσει κύριος καί γε τὸν Ἰσραὴλ ἐν χειρὶ ἀλλοφύλων». περὶ ὅλου λαοῦ θεοῦ δύναται δαιμόνιον προφητεῦσαι ὅτι κύριος μέλλει παραδιδόναι τὸν Ἰσραὴλ; «καί γε τὴν παρεμβολὴν Ἰσραὴλ παραδώσει κύριος αὐτὴν ἐν χειρὶ ἀλλοφύλων. τάχυνον δὲ Σαούλ· αὐριον καὶ σὺ καὶ οἱ υἱοί σου μετ' ἐμοῦ». καὶ τοῦτο δύναται εἰδέναι δαιμόνιον, (περὶ) βασιλέα χειροτονηθέντα μετὰ χρίσματος

24 I Sam. 15, 9. — 25 Vgl. I Sam. 15, 26. — 31f. Vgl. Pseudohipp. l. c. Z. 14f.: «πῶς οὖν προεῖπεν», φησὶν, «τὰ μέλλοντα συμβαίνειν τῷ Σαούλ καὶ τῷ Ἰωνάθαν ἐν ταῦτῳ κακά;» (hier ist die Frage zu Ende!)

2 ἢ δεῦ] ἢδη M ἔδει Ru | 3 σφόδρα] 1. (θλιβομαι) σφόδρα? vgl. LXX u. Eustath. S. 42, 18 | 7 ἐπηρώτησας Blass ἐπερώτησας M | 9 αὐτῷ Cr αὐτῷ M | 11 δαιμόνιον—Ἰσραηλιτικῆς] Eustath. S. 62, 7 | 19/20 δαιμόνιον—χειροτονηθεῖσαν] Eustath. S. 62, 14—16 | 20 τοῦ] < Eustath. | 22 ἐποίησας nach LXX ἐποίησ M | 24 περιποιήσατο nach LXX περιπει M | 32 περὶ Koetschau τὰ κατὰ? Blass.

προφητικοῦ, ὅτι αὐριον ἔμελλεν ἐξελεύσεσθαι ὁ Σαοὺλ τὸν βίον καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ; »αὐριον σὺ καὶ οἱ υἱοὶ σου μετ' ἐμοῦ«.

6. Ταῦτα μὲν οὖν <δηλοῖ> ὅτι οὐκ ἔστιν ψευδῆ τὰ ἀναγεγραμμένα καὶ ὅτι Σαμουήλ ἐστιν ὁ ἀναβεβηκώς; τί οὖν ποιεῖ ἐγγαστρι-
 5 μυθος ἐνθάδε; τί ποιεῖ ἐγγαστριμυθος περὶ τὴν ἀναγωγὴν τῆς ψυχῆς τοῦ δικαίου; ἐκείνος ἔφυγεν ὁ τὸν πρῶτον λόγον εἰπὼν (ἵνα [γὰρ] μὴ ἀγῶνα ἔχειν δοκῆ κατὰ τὸσαῦτα ἄλλα τὰ κατὰ τὸν τόπον ζητούμενα) καὶ λέγει· οὐκ ἔστι Σαμουήλ, || ψεύδεται τὸ δαιμόνιον. ἐπεὶ οὐ Π, 494
 δύναται ψεῦδεσθαι ἢ γραφή. τὰ δὲ ῥήματα τῆς γραφῆς [ἐστιν] οὐκ
 10 ἔστιν ἐκ προσώπου τοῦ δαιμονίου [αὐτοῦ], ἀλλ' ἐκ προσώπου αὐτῆς·
 »καὶ εἶδεν ἢ γυνὴ τὸν Σαμουήλ«, »εἶπεν Σαοὺλ« . . . . .
 . . . . . τὰ λελαλημένα ἀπὸ τοῦ Σαμουήλ. πῶς οὖν λύομενα τὰ τῆς ἐγγαστριμύθου φανεῖται τὰ κατὰ τὸν τόπον; πυνθάνομαι τοῦ προσηγορῆτος τὰ πρότερα (Σαμουήλ ἐν ἄδου; καὶ τὰ ἐξῆς) καὶ
 15 ἀποκρινάσθω πρὸς τὸ ἐπηρωτημένον· τίς μείζων, Σαμουήλ ἢ Ἰησοῦς ὁ Χριστός; τίς μείζων, οἱ προφηταὶ ἢ Ἰησοῦς ὁ Χριστός; τίς μείζων, Ἀβραάμ ἢ Ἰησοῦς ὁ Χριστός; ἐνθάδε μὲν οὐ τολμήσει τις τῶν ἀπαξ φθασάντων τὸν κύριον εἰδέναί Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ὑπὸ τῶν προφητῶν προκηρυχθέντα [εἶναι] εἰπεῖν ὅτι μείζων οὐκ ἔστιν ὁ Χριστός
 176v τῶν προφητῶν. ὅταν οὖν ὁμολογήσῃς ὅτι Ἰησοῦς Χριστός | μείζων ἐστίν, Χριστός ἐν ἄδου, ἢ οὐ γέγονεν ἐκεῖ; οὐκ ἔστιν ἀληθὲς τὸ εἰρημένον ἐν Ψαλμοῖς, ἐρμηνευθὲν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἐν ταῖς Πράξεσιν αὐτῶν περὶ τοῦ τὸν σωτῆρα εἰς ἄδου καταβεβηκέναι; γέγραπται ὅτι ἐπ' αὐτὸν φέρεται τὸ ἐν πεντεκαιδεκάτῳ Ψαλμῷ· »ὅτι
 25 οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδου, οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν«. εἶτα Ἰησοῦς μὲν Χριστός ἐν ἄδου, φοβῆ δὲ εἰπεῖν ὅτι ναὶ καὶ ἐκεῖ προφητεῦσαι καταβαίνει καὶ ἔρχεσθαι πρὸς

22 Vgl. Act. 2, 27. 31. — 24 Psal. 15, 10.

3 δηλοῖ Hu | 4—6 τί—δικαίον] Eustath. S. 69, 1—3 | 5 τί| + οὖν Eustath. 6 γὰρ streicht Hu | 9/10 ἐστιν u. αὐτοῦ streicht Blass | 11 εἶδεν Al ἰδεν M | dass die Unklarheit der ganzen Stelle Folge einer Auslassung ist, scheint klar; ob hierher Eustath. S. 69, 9—15 gehört: οἶμαι δὲ ὅτι καὶ μετέπειτα διελεγόμενος ὑπὸ τῶν ὀρθότατα φρονούντων ἀεὶ δευτέρῳ πάλιν ἀπολογούμενος ἐξηγήσει, τετηρησθαι μὲν ἔφη τὸν τῆς ἐγγαστριμύθου τόπον· εἶτα λέγει· »καὶ ὅτι μὲν ἢ ἐγγαστριμυθος τινα ἀνήγαγε γέγραπται, καὶ ὅτι Σαοὺλ εἶπε τῷ Σαμουήλ ἀναγέγραπται«. φησὶς δὲ πολλῇ τοιαῦτα σὺ γὰρ τινα παντολογήσας ἐπιφέρει πάλιν· »οὐκ εἶρηκε δὲ« φησὶν »εἰ ἐκουσίως ἀναβέβηκεν· οὐ γὰρ ἔχεις« ἔφη »κείμενον εἰ ἀνήγαγεν αὐτὸν ἢ ἐγγαστριμυθος· ἐπεὶ ἐλεγξάτω μέ τις ἀναγνοὺς τὴν γραφὴν« κτλ., oder ob damit eine zweite Homilie gemeint ist (Allatius), ist unsicher | 12 ἀπὸ ἐὰδ Hu | 19 εἶναι streicht Blass | 27 εἰς Koetschau ἐν M vgl. S. 289, 2.

τὰς ψυχὰς τὰς ἑτέρας; εἶτα μετὰ τοῦτο ἐὰν ἀποκρίνηται ὅτι Χριστὸς
 εἰς ἄδου καταβέβηκεν, ἐρῶ· Χριστὸς εἰς ἄδου καταβέβηκεν τί ποιήσων;
 νικῆσων ἢ νικηθόσμενος ὑπὸ τοῦ θανάτου; καὶ κατελήλυθεν εἰς
 τὰ χωρία ἐκεῖνα οὐχ ὡς δοῦλος τῶν ἐκεῖ, ἀλλ' ὡς δεσπότης πα-
 5 λαισῶν, ὡς πρόωην ἐλέγομεν ἐξηγούμενοι τὸν κ' Φαλμόν. »περικύ-
 κλωσάν με μύσχοι πολλοί, ταῦροι πίονες περιέσχον με· ἤνοιξαν ἐπ'
 ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν, ὡς λέων ἀρπάζων καὶ ὠρούμενος. δισκορ-
 πίσθησαν τὰ ὀσῆ μου«. μεμνήμεθα, εἶγε μεμνήμεθα τῶν ἱερῶν
 γραμμάτων· μέμνημαι γὰρ αὐτῶν εἰρημένον εἰς τὸν κ' Φαλμόν.
 10 οὐκοῦν ὁ σωτὴρ κατελήλυθεν σώσων· κατελήλυθεν ἐκεῖ προκηρυχθεὶς
 ὑπὸ τῶν προφητῶν ἢ οὐ; ἀλλ' ἐνθάδε μὲν προεκηρύχθη ὑπὸ τῶν
 προφητῶν, ἀλλαχῶ δὲ κατέρχεται οὐ διὰ προφητῶν; καὶ Μωσῆς
 αὐτὸν κηρύσσει ἐπιδημήσοντα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ὥστε λέ-
 γεσθαι καλῶς ὑπὸ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν· »εἰ ἐπιστεύετε
 15 Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. εἰ δὲ
 τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύ-
 σητε;« καὶ ἐπιεδέδημεν τούτῳ τῷ βίῳ Χριστὸς καὶ προκηρύσσεται
 Χριστὸς ἐπιδημῶν τούτῳ τῷ βίῳ. εἰ δὲ Μωσῆς προφητεύει αὐτὸν
 ἐνθάδε, οὐ θέλεις αὐτὸν κάκει καταβεβηκέναι, ἵνα προφητεύσῃ
 20 Χριστὸν ἐλεύσεσθαι; τί δέ; Μωσῆς μὲν, οἱ δὲ ἐξῆς προφητῆται οὐχί;
 Σαμωνὴλ δὲ οὐχί; τί ἄτοπὸν ἐστὶ τοὺς ἱατροὺς καταβαίνειν πρὸς
 τοὺς κακῶς ἔχοντας; τί δὲ ἄτοπὸν ἐστὶν ἵνα καὶ ὁ ἀρχίατρος καταβῆ
 πρὸς τοὺς κακῶς ἔχοντας; ἐκεῖνοι μὲν ἱατροὶ ἦσαν πολλοί, ὁ δὲ κύ-
 ριός μου καὶ σωτὴρ ἀρχίατρος ἐστὶ· καὶ γὰρ τὴν || ἔνδον ἐπιθυμίαν, II, 495
 25 ἢ οὐ δύναται ὑπὸ ἄλλων θεραπευθῆναι, αὐτὸς θεραπεύει· ἥτις »οὐκ
 177r ἴσχυεν ὑπ' οὐδενὸς | θεραπευθῆναι« τῶν ἱατρῶν, Χριστὸς Ἰησοῦς
 αὐτὴν θεραπεύει. μὴ φοβοῦ, μὴ θαμβοῦ· Ἰησοῦς εἰς ἄδου γέγονεν,
 καὶ οἱ προφητῆται πρὸ αὐτοῦ, καὶ προκηρύσσοσι τοῦ Χριστοῦ τὴν
 ἐπιδημίαν.
 30 7. Εἶτα καὶ ἄλλο τι θέλω εἰπεῖν ἀπ' αὐτῆς τῆς γραφῆς. Σα-
 μονὴλ ἀναβαίνει, καὶ τί τῷ Σαουλ λέγει ἐωρακέναι ἢ γυνή; οὐ λέγει

5 Psal. 21, 13—15. — 13 Vgl. Deut. 18, 15. — 14 Joh. 5, 46. 47. — 21 ff. Vgl.
 in Matth. Tom. 15, 35 (Lo 3, 400): Καὶ Σαμωνὴλ γοῶν ἔξω σώματος εἰργάσατο προ-
 φητεύων καὶ Ἱερεμίας ἐνρόμενος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. — 23 Vgl. Mark. 5, 26 Par. —
 25 Vgl. Luk. 8, 43. — 31 ff. Vgl. Pseudohipp. l. c. Z. 4ff.: φησὶν, »πῶς οὖν ἡ γυνὴ
 ἐποτήθη καὶ παρὰ τὸ ἔθος εἶδεν ἀνιόντας ἀνθρώπους; εἰ γὰρ μὴ παρὰ τὸ ἔθος εἶδεν,
 οὐκ ἂν εἶπεν, »θεοὺς ἀναβαίνοντας ἐκ τῆς γῆς ἐγὼ ὀρώ«. Ἔνα ἐκάλεσεν, καὶ πῶς
 ἀνῆλθον πολλοί; τί οὖν; ὕλων τῶν φανέντων φαιμὲν ἀνελεθεῖν τὰς ψυχὰς κτλ.;

2 εἰς] ἐν M | 4 δεσπότης M¹ δεῖσπότης M* | 23 ἐκεῖνοι μὲν ἱατροὶ Blass
 ἐκεῖνοι ≡ ≡ ≡ ἱατροὶ μὲν M | 24 ἀρχίατρος A1 ἀρχίατρος M | 31 τί τῷ] ἰδοὺ M |
 ἢ γυνή] vgl. S. 286, 23f. ψυχὴν M | 31 u. S. 290, 1 ἐωρακέναι A1 ἐορακέναι M.

ἐώρακεν αὐτὸν ἀνθρώπου· ἔπηξεν τοῦτον ὃν εἶδεν. τίνα ὄρα; »θεοὺς
 ἐγώ« φησὶν »εἶδον, θεοὺς ἀναβαίνοντας ἀπὸ τῆς γῆς«. καὶ τάχα
 Σαμουὴλ οὐ μόνος ἀναβέβηκεν καὶ τότε προφητεύσων τῷ Σαούλ·
 5 ἀλλ' εἰκόσ, ὡσπερ ἐνταῦθα »μετὰ ὀσίον ὀσιωθήσῃ, καὶ μετὰ ἀνδρός
 ἀθῶου ἀθῶος ἔσῃ, καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔσῃ«, καὶ εἰσὶν ἐν-
 ταῦθα διατριβαὶ ἁγίων μετὰ ἁγίων, οὐχὶ δὲ ἁγίων μετὰ ἁμαρτωλῶν,
 καὶ εἰ ἄρα ποτέ, ἐστὶ τῶν ἁγίων ἡ διατριβὴ μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν
 ὑπὲρ τοῦ καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, οὕτω τάχα καὶ ἀναβαίνοντι
 τῷ Σαμουὴλ συναναβεβήκασιν ἢτοι ἅγιοι ψυχὰι ἄλλων προφητῶν
 10 ἢ ἄγγελοι ἦσαν μετὰ τῶν πνευμάτων συναναβεβηκότες. τάχα ζη-
 τήσεις εἰ ἄγγελοι ἦσαν ἐπὶ τῶν πνευμάτων αὐτῶν; ὁ προφήτης
 λέγει· »ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί«· καὶ πάντα πληροῦται τῶν θεο-
 μένων σωτηρίας καὶ »πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακο-
 νίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν«. τί
 15 φοβῆ ἔειπεν ὅτι πᾶς τόπος χορῆζει Ἰησοῦ Χριστοῦ; χορῆζει τῶν προ-
 φητῶν ὁ χορῆζων Χριστοῦ· οὐδὲ γὰρ Χριστοῦ μὲν χορῆζει, τῶν δὲ
 εὐτρεπιζόντων Χριστοῦ παρουσίαν καὶ ἐπιδημίαν οὐ χορῆζει. καὶ
 Ἰωάννης, ὃς μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐδεὶς ἦν κατὰ τὴν τοῦ
 20 σωτήρος ἡμῶν μαρτυρίαν λέγοντος· »μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν
 Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ οὐδεὶς ἐστίν«, μὴ φοβοῦ λέγειν ὅτι εἰς ἄδου
 καταβέβηκε προκηρύσσων μου τὸν κύριον, ἵνα προείπη αὐτὸν κατε-
 λευσόμενον. διὰ τοῦτο, ὅτε ἦν ἐν τῇ φυλακῇ καὶ ἤδει τὴν ἔξοδον
 τὴν ἐπικειμένην αὐτῷ, πέμψας δύο τῶν μαθητῶν ἐπυνθάνετο, οὐχὶ·
 »σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος;« (ἤδει γάρ), ἀλλὰ· »σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον
 25 προσδοκῶμεν;« εἶδεν αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἐλάλησεν πολλὰ περὶ τῆς
 θαυμασιότητος αὐτοῦ, ἐμαρτύρησεν αὐτῷ πρῶτος· »ὁ ὀπίσω μου
 ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν«, εἶδεν αὐτοῦ τὴν δόξαν, »δόξαν
 ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας«. τηλι-
 177v καῦτα ἰδὼν περὶ Χριστοῦ ὄκνει πιστεῦσαι, ἀμφιβάλλει καὶ οὐ λέγει·
 εἶπατε αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ Χριστός; | νῦν μὴ νοήσαντες γὰρ τινες τὰ
 εἰρημένα λέγουσιν· Ἰωάννης ὁ τηλικούτος οὐκ ἤδει Χριστόν, ἀλλ'
 ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ ἤδει τοῦτον, ᾧ ἔμαρ-
 τύρησεν πρὸ γενέσεως καὶ ἐφ' ᾧ ἐσκήρτησεν, ἠνίκα ἦλθεν καὶ ἡ

4 Psal. 17, 26. 27. — 8—13 Vgl. Eustath. S. 57, 11—15. — 11 Sachar. 1, 9 u. ὁ. —
 13 Hebr. 1, 14. — 19 Luk. 7, 28. — 24 Luk. 7, 20. — 26 Joh. 1, 15. — 27 Joh. 1, 14.

1 ἴδεν M | 2 εἶδον A1 ἴδον M | 10—12 ἢ—συναναβεβηκότες steht in M hinter
 τάχα—ἐμοί, umgestellt nach Blass | 12 πληροῦντες Hu | 14/15 τί—Χριστοῦ] Eu-
 stath. S. 54, 5. 6 | 15 χορῆζει τόπος] Eustath. | Ἰησοῦ] αὐτοῦ τε τοῦ Eustath. | Χριστοῦ]
 + καὶ τῶν προφητῶν Eustath. (od. ist dies aus Z. 17?) | 22. 24 ἤδει Cr εἶδῃ M | 25.
 27 εἶδεν A1 ἴδεν M | 32 καὶ] καὶ οὐκ? οὐκ?

Μαρία πρὸς αὐτόν, ὡς ἐμαρτύρησεν αὐτῷ ἢ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγουσα· Π, 496
 »ἰδοὺ γάρ, ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὠτά μου,
 ἐσπίρησεν ἐν ἀγαλλιάσει τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ μου«. οὗτος οὖν
 ὁ σαρκιῆσας πρὸ γενέσεως Ἰωάννης, ὁ εἰπὼν· »οὗτός ἐστι περὶ οὗ
 5 ἐγὼ εἶπον· ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν« καί· »ὁ
 πέμψας με εἶπέ μοι· ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον,
 οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ«, οὗτος, φασίν, οὐκ ἐτι ἦδει Ἰησοῦν
 Χριστόν; ἐν κοιλίᾳ ἦδει γὰρ αὐτόν. ἀλλὰ δι' ὑπερβολὴν δόξης ὁμοίον
 τι τῷ Πέτρῳ πεποίηκεν. τί ὁμοίον; οὗτος μέγα τι ἦδει περὶ τοῦ
 10 Χριστοῦ. τίς εἰμι; »τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; ὁ δέ· τότε
 καὶ τότε. σὺ δὲ τί; «σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος·
 ἐφ' ᾧ καὶ μακαρίζεται, ὅτι »σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψεν« αὐτῷ,
 »ἀλλ' ὁ πατήρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς«. ἐπεὶ οὖν μεγάλα ἤκουσεν περὶ
 Χριστοῦ καὶ μεγάλα ὑπελάμβανεν καὶ οὐ παρεδέξατο τὴν βοή(ν τὴν)
 15 θείαν τὴν πρὸς αὐτόν· »ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ τε-
 λειωθήσεται« καί· »δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν καὶ
 ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων, καὶ ἀποκταν-
 θῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι«, φησίν· »ἰλεός σοι, κύριε·
 μεγάλα ἦδει περὶ Χριστοῦ, οὐκ ἠθέλησεν παραδέξασθαι τὸ ταπεινό-
 20 τερον περὶ αὐτοῦ. τοιοῦτόν τινα μοι νόει καὶ τὸν Ἰωάννην. ἐν
 φυλακῇ ἦν μεγάλα εἰδώς περὶ Χριστοῦ, εἶδεν οὐρανοὺς ἀνεργότας,
 εἶδεν πνεῦμα ἅγιον ἐξ οὐρανοῦ κατερχόμενον ἐπὶ τὸν σωτήρα καὶ
 μένον ἐπ' αὐτόν· ἰδὼν τὴν τηλικαύτην δόξαν ἀμφέβαλλεν καὶ τάχα
 ἠπίσται, εἰ ὁ οὕτως ἔνδοξος καὶ μέχρις ἄδου καὶ μέχρι τῆς ἀβύσσου
 25 κατελεύσεται· διὰ τοῦτο ἔλεγεν· »σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον προσδο-
 κῶμεν;«

8. Οὐ παρεξέβην οὐδὲ ἐπελαθόμην τοῦ προκειμένου, ἀλλὰ τοῦτο
 θέλομεν κατασκευάσαι ὅτι, εἰ πάντες εἰς ἄδου καταβεβήκασι πρὸ
 τοῦ Χριστοῦ πρόδρομοι Χριστοῦ οἱ προφηταὶ Χριστοῦ, οὕτως καὶ

2 Luk. 1, 44. — 4 Joh. 1, 30 (27). — 5 Joh. 1, 33. 34. — 10 Matth. 16, 13.
 — 11 Matth. 16, 16. — 12f. Matth. 16, 17. — 15 Luk. 18, 31. — 16 Luk. 9, 22 Par.
 — 18 Matth. 16, 22. — 20ff. Vgl. in Joh. Tom. 6, 35—37 (Br. I, 151, 29—154, 4):
 οἶμαι τοίνυν τὴν μὲν ἐνανθρώπησιν . . . τὸ ἕτερον εἶναι τῶν ὑποδημάτων, τὴν δὲ
 εἰς ἄδου κατάβασιν . . . καὶ τὴν εἰς φυλακὴν μετὰ τοῦ πνεύματος πορείαν τὸ λοι-
 πόν. . . . τάχα οὖν . . . δωρεὰν εἴληφε, μηδέπω τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ ἄξιός ὢν
 λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ἕτερου τῶν ὑποδημάτων, νοήσας αὐτοῦ τὴν ἐν ἀνθρώποις
 ἐπιδημίαν, περὶ ἧς καὶ μαρτυρεῖ· ἐπεὶ δὲ ἔλειπεν αὐτῷ ἡ περὶ τῶν ἐξῆς κατά-
 ληψις, οὐκ εἰδότεν ἄλλοτερον Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ κακεῖ ἐρχόμενος κτλ. — 21 Vgl. Matth.
 3, 16 Par. — 25 Luk. 7, 20.

1 Μαρία] ι in Ras. (2 Bb.). M | ἐφ' Blass ἐν M | 14/15 βοήν τὴν θείαν] βοή-
 θειαν M | 20 ἐν] ν in Ras. M | 21 εἶδεν A1 ἴδεν M | 22 ἴδεν M | 24 εἰ ὁ] διὸ M.
 19*

Σαμουήλ ἐκεῖ καταβέβηκεν· οὐ γὰρ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς ἄγιος. ὅπου
 ἐάν ἦ ὁ ἄγιος, ἔστιν ἄγιος. μήτι Χριστός οὐκέτι Χριστός ἐστιν.
 ἐπεὶ ἐν ἄδου ποτὲ ἦν; οὐκέτι ἦν υἱὸς θεοῦ, ἐπεὶ ἐν τῷ καταχθονίῳ
 178^r γεγένηται τόπω, »ἵνα | πᾶν γόνυ κάμψη ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χρι-
 5 στοῦ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων»; οὕτως Χριστός
 Χριστός ἦν καὶ κάτω ὢν, (καί,) ἵνα οὕτως εἶπω, ἐν τῷ κάτω τόπῳ ὢν.
 (τῆ) προαιρέσει ἄνω ἦν. οὕτως καὶ οἱ προφηταὶ καὶ Σαμουήλ, κὰν κατα-
 βῶσιν ὅπου αἱ ψυχαὶ αἱ κάτω, κάτω (μὲν) δύνανται εἶναι τόπω, οὐ
 κάτω δὲ εἰσιν τῆ προαιρέσει. πυνθάνομαι δέ· † ἐπροφήτευσαν τὰ
 10 ὑπερουράνια. ἐγὼ δὲ οὐ δύναμαι διδόναι δαιμονίῳ τηλικαύτην δύ-
 ναμιν. ὅτι προφητεύει περὶ Σαοὺλ [Σαμουήλ] καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ.
 καὶ προφητεύει περὶ βασιλείας Δαβὶδ ὅτι μέλλει βασιλεύειν. εἰδονται
 οἱ ταῦτα λέγοντες τὰ τῆς ἀληθείας τῆς κατὰ τὸν τόπον· οὐχ εὐ-
 ρήσουσιν παραστῆσαι πῶς (οὐκ) ἂν καὶ ἄγιος γένοιτο ὑπὲρ σωτηρίας
 15 τῶν κακῶς ἐχόντων εἰς τὸν τόπον τῶν κακῶς ἐχόντων. || ἱατροὶ γενέ- Π, 497
 σθωσαν εἰς τοὺς τόπους τῶν καμνόντων στρατιωτῶν, καὶ εἰσείτωσαν
 ὅπου αἱ δυσωδίαὶ τῶν τραυμάτων αὐτῶν· τοῦτο ὑποβάλλει ἡ ἱα-
 τρικὴ φιλανθρωπία. οὕτω τοῦτο ὑποβέβληκεν τῷ σωτῆρι ὁ λόγος
 καὶ τοῖς προφήταις, καὶ ἐνθάδε ἐλθεῖν καὶ εἰς ἄδου καταβῆναι.
 20 9. Καὶ τοῦτο δὲ προσθετέον τῷ λόγῳ ὅτι (εἰ) Σαμουήλ προ-
 φήτης ἦν, καὶ ἐξεληθόντος ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,
 καὶ ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἡ προφητεία, οὐκ ἄρα ἀληθεύει ὁ λέγων
 ἀπόστολος· »ἄρτι προφητεύω ἐκ μέρους, καὶ ἐκ μέρους γινώσκω·
 ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται«. οὐ-
 25 κὼν τὸ τέλειον μετὰ τὸν βίον ἐστίν. καὶ εἴ τι ἐπροφήτευσεν Ἡσαίας,
 ἐκ μέρους προεφήτευσεν μετὰ πάσης παροησίας· μεμαρτύρηται δὲ τὸ
 ἐνθάδε ὁ Δαβὶδ ἐπὶ τὸ τέλειον τῆς προφητείας. οὐκ ἀπέβαλεν οὖν
 τὴν χάριν τὴν προφητικὴν Σαμουήλ. ὅτι δὲ οὐκ ἀπέβαλεν, οὕτως
 αὐτῆ ἐχρήτο, ὡς οἱ γλώσσαις λαλοῦντες, ὥστε ἂν εἰπεῖν· »τὸ πνευμά
 30 μου προσέχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστιν«; καίτοι ἐκκλησίαν

4 Phil. 2, 10. — 23 I Kor. 13, 9. — 25 Vgl. in I Kor. 13, 10 (Cat. Cram. V, 256, 2 ff.): τῆς γὰρ νῦν οὔσης γνώσεως ἐκ μέρους οὔσης, ἐπὶν ἔλθῃ ἡ τελεία γνώσις, αὕτη ἡ ἐκ μέρους τέλος ἔχει . . . τὸ αὐτὸ δέ μοι καὶ περὶ προφητείας νόει. — 29 I Kor. 14, 14.

6/7 καὶ — ἦν] Eustath. S. 54, 8—10 | 6 ὢν, καὶ Blass τεγγάκων ὁ Χριστός Eustath. | ἦν Eustath. | ὢν²] Eustath. < M* nachgetr. a. R. M² | 7 τῆ Eustath. | 7—9 οὕτως—προαιρέσει] Eustath. S. 54, 13—16 | 7 οὕτω Eustath. | 8 κάτω¹] + ἐν τῷ Eustath. | μὲν Eustath. | 9 πυνθάνομαι δέ] vielleicht ist etwas wie τὰ δαιμόνια ausgefallen | 10—12 ἐγὼ—βασιλεύειν] Eustath. S. 63, 27—64, 2 | 11 ἵνα προφητεύῃ Eustath. | Σαμουήλ] < Eustath. | 12 εἰδονται Al ἴσονται M | 14 οὐκ Blass 28 ὅτι] ὅτε Blass | 30 καίτοι] καὶ ὅτι M.

οὐκ οἰκοδομεῖ ὁ γλώσση λαῶν· καὶ γὰρ λέγει ὁ Παῦλος ὅτι ἐκκλη-
 σίαν οἰκοδομεῖ ὁ προφητεύων, αὐταῖς λέξεσι λέγων· »ὁ δὲ προφη-
 τεύων ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ«. εἰ δὲ »ὁ προφητεύων ἐκκλησίαν οἰκο-
 δομεῖ«. εἶχεν (δὲ) χάριν προφητικὴν (οὐ γὰρ ἀπολωλέκει αὐτὴν μὴ
 5 ἁμαρτήσας· μόνος γὰρ ἀπόλλυσι χάριν προφητικὴν, ὅς μετὰ τὸ προ-
 φητεῦσαι πεποίηκεν ἀνάξια τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, ὥστ' ἔγκα-
 178v ταλίπειν αὐτὸν καὶ φυγεῖν ἀπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ αὐτοῦ· ὅπερ ἐφοβεῖτο
 τότε μετὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ ὁ Δαβὶδ, καὶ ἔλεγεν· »καὶ τὸ πνεῦμα
 τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ«, εἰ τοίνυν τὸ πνεῦμα τὸ
 10 ἅγιον προφητεύει, καὶ Σαμουὴλ προφήτης ἦν, »ὁ δὲ προφητεύων
 ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ«, τίνα οἰκοδομεῖ; εἰς οὐρανὸν προφητεύει; τίνι;
 ἀγγέλοις, τοῖς μὴ χρείαν ἔχουσιν; (»οὐ χρείαν ἔχουσιν) οἱ ἰσχύοντες ἰα-
 τρῶν. ἄλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες«. δέονται τινες τῆς προφητείας αὐτοῦ· οὐ
 γὰρ ἀργεὶ χάρις προφητικὴ, οὐδὲν χάρισμα ἀργεὶ τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ. τῆς
 15 οὖν χάριτος τῆς προφητικῆς αἱ ψυχὰι τῶν κοιμωμένων ((ἵνα) τολμήσω
 καὶ εἴπω) ἐδέονται. ἀλλ' ἐνθάδε μὲν χρείαν εἶχεν τοῦ προφήτου Ἰσραὴλ·
 καὶ ὁ κοιμώμενος δέ, ὁ ἀπηλλαγμένος τοῦ βίου, χρείαν εἶχεν τῶν προ-
 φητῶν, ἵνα πάλιν οἱ προφήται αὐτῷ κηρύξωσιν τὴν Χριστοῦ ἐπιδη-
 20 μίαν. ἄλλως τε καὶ πρὸ τῆς τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπι-
 δημίας ἀδύνατον ἦν τινα παρελθεῖν ὅπου τὸ ξύλον τῆς ζωῆς,
 ἀδύνατον ἦν παρελθεῖν τὰ τεταγμένα φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου
 τῆς ζωῆς· »ἔταξεν τὰ Χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν
 στρεφομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς«. τίς ἠδύ-
 νατο ὁδοποιῆσαι; τίς ἠδύνατο τὴν φλογίνην ῥομφαίαν ποιῆσαι διελ-
 25 θεῖν τινα; ὥσπερ θάλασσαν οὐκ ἦν (οὐδενὸς) ὁδοποιῆσαι ἢ τοῦ θεοῦ
 καὶ τοῦ στόλου τοῦ πυρίνου, τοῦ στόλου τοῦ φωτὸς τοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ,
 ὥσπερ τὸν Ἰορδάνην οὐκ ἦν οὐδενὸς ὁδοποιῆσαι ἢ Ἰησοῦ (τοῦ ἀλη-
 θινοῦ θεοῦ τύπος ἦν ἐκεῖνος ὁ Ἰησοῦς)· οὕτω διὰ τῆς φλογίνης ῥομ-
 φαίας Σαμουὴλ οὐκ ἠδύνατο διελθεῖν, οὐκ Ἀβραάμ. διὰ τοῦτο καὶ
 30 Ἀβραάμ βλέπεται ὑπὸ τοῦ κολαζομένου, || καὶ ὑπάρχων ἐν βασάνοις II, 498
 ὁ πλούσιος ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς ὀρᾷ Ἀβραάμ, εἰ καὶ ἀπὸ
 μακρόθεν ὀρᾷ, ἀλλ' ὀρᾷ, »καὶ τὸν Δάξαρρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ».

2. 10. I Kor. 14, 4. — 8 Psal. 50, 13. — 12 Matth. 9, 12 Mark. 2, 17. —
 18f. Vgl. in Luc. Hom. 4 (Lo 5, 99): Et mortuus est [nämlich Johannes d. Täufer]
 ante eum, ut ad inferna descendens illius praedicaret adventum. — 22 Gen. 3, 24.
 — 25/26 Vgl. Exod. 14, 24. — 27 Vgl. Jos. 3, 16. — 30ff. Vgl. Luk. 16, 23.

4 δὲ + Σαμουὴλ Koetschau | 8 πνεῦμα ≡ ≡ ≡ M | 12 τοῖς Blass οἷς M
 12/13 οὐ χρείαν ἔχουσιν Blass | 13 δέονται Ja (vgl. Z. 16) δέχονται M | 15 ἵνα
 Koetschau | 16 εἶχε Hu ἔχετε M | 19 πρὸ τῆς Cr προφήτης M | 25 οὐδενός
 nach Z. 27.

- περιέμενον οὖν τὴν τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίαν καὶ πα-
 τριάρχαι καὶ προφήται καὶ πάντες, ἵν' οὗτος τὴν ὁδὸν ἀνοιξῆ. »ἐγὼ
 εἰμι ἡ ὁδός«, »ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα«. ὁδός ἐστιν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς,
 ἵνα γένηται »ἐὰν διέλθῃς διὰ πυρός, φλόξ οὐ κατακαύσει σε«. ποίου
 5 πυρός; »ἔταξεν τὰ Χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν στρε-
 φομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς«. ὥστε διὰ τοῦτο
 179r περιέμενον οἱ μακάριοι ἐκεῖ, οἰκονομίαν | ποιοῦντες καὶ μὴ θυνάμενοι
 ὅπου τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ὅπου ὁ παράδεισος ὁ τοῦ θεοῦ, ὅπου θεὸς
 γεωργός, ὅπου οἱ μακάριοι καὶ ἐκλεκτοὶ καὶ ἄγιοι θεοῦ γενέσθαι.
 10 10. Οὐδὲν οὖν πρόσκομμα κατὰ τὸν τόπον ἐστίν, ἀλλὰ πάντα
 θανασιῶς γέγραπται καὶ νενόηται οἷς ἂν ὁ θεὸς ἀποκαλύψῃ. πε-
 ρισσὸν δέ τι ἔχομεν ἡμεῖς οἱ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἐληλυθότες.
 τί περισσόν; ἐὰν ἀπαλλαγῶμεν ἐντεῦθεν, γενόμενοι καλοὶ καὶ ἀγαθοί,
 μὴ ἐπαγόμενοι τὰ τῆς ἁμαρτίας φορτία, διελευσόμεθα καὶ αὐτοὶ
 15 »τὴν φλογίνην ῥομφαίαν«, καὶ οὐ κατελευσόμεθα εἰς τὴν χώραν ὅπου
 περιέμενον τὸν Χριστὸν οἱ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ κοιμώμενοι.
 διελευσόμεθα δέ, μῆδεν βλαπτόμενοι ὑπὸ τῆς φλογίνης ῥομφαίας.
 »ἐκάστον δὲ τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ αὐτὸ δοκιμάσει. εἴ τις
 τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται οὕτως
 20 ὡς διὰ πυρός«. διελευσόμεθα οὖν καὶ πλέον ἔχομέν τι, καὶ οὐχὶ
 θυνάμεθα καλῶς βιώσαντες κακῶς ἀπαλλάξαι. οὐκ ἔλεγον οἱ ἄρ-
 χαῖοι οὐδὲ οἱ παριάρχαι οὐδὲ οἱ προφῆται, ὃ θυνάμεθα ἡμεῖς εἰπεῖν,
 ἐὰν καλῶς βιώσωμεν· κάλλιον γὰρ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι.
 διόπερ οὕτως ἔχοντές τι πλέον καὶ πολὺ κέρδος ἐν τῷ ἐπὶ συντε-
 25 λείᾳ τῶν αἰώνων ἐληλυθῆναι, πρῶτοι τὸ θηνάριον λαμβάνομεν·
 ἄξους γὰρ τῆς παραβολῆς. ὅτι »ἀρξάμενος ἐδίδου τὸ θηνάριον ἀπὸ
 τῶν ἐσχάτων· οἱ δὲ πρῶτοι ᾤοντο ὅτι πλείον τι λήψονται«. σὺ
 οὖν πρῶτος, ὃ ἐσχάτος ἐλθὼν, λαμβάνεις τοὺς μισθοὺς ἀπὸ τοῦ οἰ-
 κοδοεσπότου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ
 30 κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

1ff. Vgl. Apollinaris (cod. v fol. 73r): Τὴν Χριστοῦ χάριν ἀγνοοῦντες τινες τὴν μετατιθεῖσαν ἐξ ἄδου τὰς ψυχὰς . . . οὐκ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ τῇ περὶ τοῦ Σαμουὴλ ὡς ἐν ἄδου κατεχομένης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ . . . ἔδει δὲ πιστεύοντας τῇ γραφῇ μὴ πλάττειν αὐτοῖς δαίμονα κτλ. Vgl. Anastasius Sinaïta (MPG 89, 765): ἐπὶ τὴν χεῖρα τοῦ διαβόλου ἐπήροχον πᾶσαι αἱ ψυχαί, τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν. Ἔως οὐ κατελθὼν ἐν τῷ ἄδῃ ὁ Χριστὸς εἶπε τοῖς ἐν δεσμοῖς· ἐξέλθετε. — 2 Joh. 14, 6. — 3 Joh. 10, 9. — 4 Jes. 43, 2. — 5 Gen. 3, 24. — 11 Vgl. I Kor. 2, 10? — 12, 24 Vgl. Hebr. 9, 26? — 14 Vgl. Psal. 37, 5. — 15 Vgl. Gen. 3, 24. — 18 I Kor. 3, 13. 15 (vgl. zur Form des Citats Tischendorf). — 23 Vgl. Phil. 1, 23. — 26 Matth. 20, 8. 10. — 28 Vgl. Matth. 20, 16.

2 οὗτος] οὕτως M | 4 γένηται] + τὸ Koetschau | 22 ὁ] οὐ M.

Die Fragmente aus der Katene zu den Samuel- und Königsbüchern.

c = cod. Coisl. 8 saec. X.

s = cod. Scor. Σ—Π—19 saec. XIII.

v = cod. Ven. gr. XVI saec. XIII.

5

Nr. I. I Sam. 3, 11—21.

Ἐπειδὴ ἔμελλεν ἡ θεία γραφή τὴν ἀπόλειαν τῶν υἱῶν Ἥλι
προλέγειν, ὅτι τε ἡ κιβωτὸς τοῦ θεοῦ ληφθήσεται ὑπὸ τῶν ἄλλο-
φύλων, προλαβοῦσα θεραπείει τὴν ἀκοήν, μήποτε τις οἰηθῆ ἁκληρὸν
15 εἶναι τὸν θεόν. διὰ τοῦτο, ὡς ἔφην, ἱστορεῖ ὡς οὐκ ἠλαττώθη τῶν
υἱῶν Ἥλι ἡ κακία καὶ ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἀπειλῆς καὶ τῆς κατ' αὐ-
τῶν προορήσεως, ἀλλ' ἠυξήθη μᾶλλον.

Nr. II. I Sam. 4, 13.

Εὐσεβῆς ὁ Ἥλι καθ' ἑαυτόν· οὐ γὰρ περὶ τῆς σωτηρίας τῶν
15 τέκνων ἠγωνία προηγουμένως ἀλλ' ὑπὲρ τῆς κιβωτοῦ, μήποτε
γένοιτο ὑπὸ τοῖς ἄλλοφύλοις· ὃ δὴ καὶ συνέβη.

Nr. III. I Sam. 5, 3.

Ἰνα γινῶσιν οἱ ἀλλόφυλοι ὅτι οὔτε ὁ θεὸς ἠττήθη διὰ τῶν
Ἰσραηλιτῶν οὔτε αὐτὸν νενικήκασιν τῇ οἰκείᾳ δυνάμει, ἀλλὰ τῶν Ἰου-
20 δαίων αἱ ἁμαρτίαι καὶ ἀσεβείαι τὴν ἠτταν πεποιήκασιν. πέπτωκε
δὲ πρὸ τῆς κιβωτοῦ ὁ Δαγών, οὐχ ἵνα προσκυνήσῃ, οὐ γὰρ ἦν
ἄξιος, ἀλλ' ἵνα συντριβῆ· ὃ δὴ καὶ γέγονεν.

Nr. IV. I Sam. 15, 9—11.

Ῥαπερ <ἐπ'> ἀνθρώπων μὲν χεῖρ καὶ ποὺς καὶ ὀφθαλμὸς καὶ Π, 479
25 οὗς καὶ εἴ τι τοιοῦτον ὀνομάζεται σημαντικὰ τῶν μελῶν τοῦ ἡμε-
τέρου σώματος ἐστίν, ἐπὶ δὲ θεοῦ χεῖρ μὲν τὸ δημιουργικόν, ὀφθαλ-
μὸς δὲ τὸ ἐποπτικόν, καὶ οὗς μὲν τὸ ἀκουστικόν, ποὺς δὲ τὸ τῆς

3 über die Hss. vgl. die Einleitung | 7 Ἐπειδὴ] vorher Ɑ s | ἡλει s | 11 Ἥλι
ἡ] ἡλ ἡ v ἰ... ἡ s | 18 Ἰνα] vorher Ɑ s | 24 ἐπ' Ru.

παρουσίας ὅταν ἐνεργῇ τι· οὕτω καὶ θυμὸς μὲν θεοῦ λέγεται παι-
 δεία ἢ κατὰ τῶν παιόντων, οὐ πάθος θεοῦ. μεταμέλεια δὲ ἢ ἀπὸ
 πράγματος εἰς πρῶγμα μετάθεσις τῆς τοῦ θεοῦ οἰκονομίας. ὃ γὰρ
 ἡμεῖς μεταμελούμενοι ποιοῦμεν, τοντέστιν ἐκεῖνα μὲν φεύγομεν ἐφ'
 5 οἷς μετεμελήθημεν, ἕτερα δὲ διώκομεν τὰ κρείττω, τοῦτο μεταμέλεια
 θεοῦ λέγεται. διατί; ἐπειδὴ σωματικώτερον τοῖς βαρυτάτοις τὴν
 διάνοιαν ἔδει περὶ τοῦ θεοῦ τοὺς προφήτας ὁμιλεῖν, ἵνα χωρηθῇ·
 οἱ γὰρ ἀγάλματα ἄπερ ἔγλυφον καὶ ἐχώνεον θεοὺς νομίζοντες, ἦδη
 10 ὁμήατων τὰ περὶ θεοῦ λεγόμενα;

Καὶ πάλιν·

Εἰ πάντα πρόοιδεν ὁ θεός, οὐκ ἀφ' ὧν δὲ οἶδε θυμοῦται ἢ μετα-
 μελεῖται, οὐ πάθος ἄρα θεοῦ θυμὸς ἢ μεταμέλεια, ἀλλὰ τοῦ θυ-
 μοῦ || ἔργον ἢ κόλασις καὶ τὸ τῆς μεταμελείας ὁμοίως ἀπόστασις μὲν II, 480
 15 τοῦ προτέρου πράγματος, μετάθεσις δὲ εἰς τὴν ἑτέραν οἰκονομίαν.
 οὕτω καὶ περὶ ῥομφαίας λέγεται· »ρομφαία ὀξύνουν καὶ σφάζει«. οὕτω
 καὶ χεῖρ ὠνόμασται σιδήρου († ὁ Σολομών· »ἵνα ῥύσηταί σε ἐκ χειρὸς
 σιδήρου«) καὶ ῥομφαίας (ὡς ὁ Δαβὶδ φησιν· »εἰς χεῖρας ῥομφαίας«).
 οὕτω καὶ ὁ θυμὸς τοῦ θεοῦ ὀργίζεσθαι λέγεται καὶ πρόσωπον ἔχειν
 20 ἁμαρτία κατὰ τὸν Δαβὶδ, καὶ πρόσωπον ὁ τοῦ θεοῦ θυμὸς, ὡς ἐν
 τῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ Ψαλμῷ, καὶ χερσὶν οἱ ποταμοὶ κροτεῖν. οὔτε
 δὲ ποταμοὶς χεῖρές εἰδιν οὔτε πρόσωπον ἁμαρτίας, μὴ τοίνυν διὰ
 τὰ σωματικῶς περὶ θεοῦ λεγόμενα, ὡς ἐχώρον οἱ παλαιοί, σῶμα
 τὸν θεὸν νομίζομεν ἢ παθῶν αὐτὸν πεπληρωῶσθαι.
 25 {Οὐ τὸ εὐπερίστρεπτον τῆς ἀνθρώπου γνώμης τῷ θεῷ προσα-
 πτόν· ἡμεῖς γὰρ ἐφ' ἑαυτῶν τὰς τροπὰς τῆς θείας οἰκονομίας τὰς
 ἐφ' ἡμῶν δικαίως συμβαινούσας ἀπεργαζόμεθα, ἀναξίους ἑαυτοὺς δει-
 κνύντες διὰ τῶν πράξεων τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ δωρηθείσης τιμῆς.
 καταγνοὺς οὖν τοῦ Σαουλ καὶ βουλόμενος τῷ Δαβὶδ παραδοῦναι τὰ
 30 τῆς ἀρχῆς καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ φυλάξαι τὴν βασιλείαν διὰ τὸν
 ἐξ αὐτοῦ τεχθησόμενον κατὰ σάρκα βασιλέα τῆς κτίσεως ἀπάσης,
 ἀνθρωπίνους ἐχρήσατο ῥήμασιν ἀνθρώποις διαλεγόμενος, καὶ εἶπεν
 μεταμελέημαι ὅτι ἔχρισα τὸν Σαουλ εἰς βασιλέα, ἀντὶ τοῦ

16 Vgl. Ezech. 21, 9. 10. — 17 Hiob 5, 20 w. e. sch. — 18 Psal. 62, 11. —
 19 Vgl. Psal. 73, 1. — 19/20 Vgl. Psal. 37, 4. — 21 Vgl. Psal. 97, 8. — 23 Vgl.
 Sel. in Gen. 1, 26 (Lo 8, 49): ὧν ἐστι καὶ Μελίτων, συγγράμματα καταλειπῶς
 περὶ τοῦ ἐνσώματου εἶναι τὸν θεόν κτλ. — 31 Vgl. Röm. 1, 3.

12 πρόοιδεν Blass προεῖδεν cv | 16 ὀξύνουν καὶ] ὀξύνουσα cv | σφάζει c
 19 ἔχειν] ἔσχεν c | 20 ἁμαρτία] ἁμαρτίας cv | 22 διὰ] τις cv.

ἔτερον βούλομαι δοῦναι τῆς βασιλείας τὴν ἀρχὴν, τοῦτον δὲ παῦσαι τῆς δυναστείας.

Τὸ μεταμεμέλημα διὰ τὸν Σαοὺλ τουτέστιν οὕτω ἀνάξιον ἑαυτὸν τῆς βασιλείας ἐποίησεν, ὥστε εἰ γε φύσει εἶχον μετανοοῦσαν, 5 μετέγνω ἂν ἐπ' αὐτῷ. διὰ τί οὖν ἐχοίσθη; ὅτι τότε ἄξιος ἦν. τραπεῖς δὲ πάλιν ἀνάξιος γέγονεν.}

Nr. V. I Sam. 15, 11.

Ἐκ τούτων δεικνύται ὃ προεῖπον, ὅτι μεταμέλεια θεοῦ λέγεται τῆς τοῦ θεοῦ οἰκονομίας ἀπὸ πράγματος εἰς πράγμα μετάθεσις.

10 {Δείκνυσιν ὁ λόγος, ὅτι εἰς προφήτης καὶ δίκαιος ἄνθρωπος ὁ ἐπέθ' ἄλλων δεόμενος, οὐκ ἄλλως ἀκούεται, εἰ μὴ ἑκεῖνος ἔργῳ δείξῃ τὴν μετάνοιαν. οὕτω γὰρ ἡ δέησις ἰσχύει τοῦ δικαίου ἐνεργουμένη διὰ τοῦ ἁμαρτήσαντος. ἵνα οὖν εἰς πέρας ἀχθῇ τὸ πρᾶγμα, δεῖ ἀμ- 15 γότερα συνδραμεῖν, καὶ τὴν τοῦ δικαίου εὐχὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ μετανοοῦντος.}

Nr. VI. I Sam. 16, 12.

Ὁ μὲν Ἡσαὺ πυρράκης ἦν ὡσεὶ δορὰ δασύς. τὴν ἐξ ἁμαρτίας ἔχων νεκρότητα καὶ φρονῶν κατὰ τοῦ Ἰακώβ. ὁ δὲ Δαβὶδ πυρράκης ἦν μετὰ κάλλους ὀφθαλμῶν, ἵνα τὸ διορατικὸν δηλώσῃ τοῦ 20 Δαβίδ.

Nr. VII. I Sam. 16, 18.

Πῶς ἀνὴρ, καὶ πῶς συνετὸς ἐν λόγῳ, πῶς δὲ καὶ πολε- μιστῆς ὁ ἔτι πρόβατα ποιμαίνων; οὐκ ἄρα ἀφ' ἑαυτοῦ ἐλάλησεν εἰπὼν, ἀλλὰ τὰ ἐσόμενα προεῖπὼν ὡς παρόντα, καὶ μαρτυρεῖ τῷ 25 Δαβίδ ἄπερ ἔμελλεν εἶναι, πλὴν τοῦ κύριος μετ' αὐτοῦ τοῦ τε ἀγαθὸς τῷ εἶδει, ἄπερ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας προσῆν αὐτῷ καὶ παρέμενε, τὸ μὲν φύσει, τὸ δὲ χάριτι.

Nr. VIII. I Sam. 19, 23. 24.

Ἐπειδὴ δυνατὸς ἦν ὁ Σαοὺλ πλῆθος ἔχων βοηθοῦν αὐτῷ κακῶς 30 κατὰ τοῦ Δαβίδ, οἱ δὲ δύο μόνοι ἐδιώκοντο ὁ Σαμουὴλ καὶ ὁ Δαβίδ.

2—6 Vgl. Fragm. 77 der Jeremiakatene (TU NF I, 3, 95 Z. 31 ff.). — 8 ff. Vgl. S. 296, 14f. — 17 Vgl. Gen. 25, 25. — 23 Vgl. I Sam. 16, 11.

8/9 λέγεται τῆς] λέγετε οἷς v (οἷς jüng. Hand) | 11/12 δείξῃ τὴν Blass Koetschau δείξεται cv | 13 εἰς πέρας Ga ἐσπέρας cv | 23 ἔτι Koetschau ἐπὶ cvv | 25 τοῦ τε] τοῦτο cvv | 26 ἄπερ Blass ἂ γὰρ cvv.

ἡ τοῦ θεοῦ χάρις ποιεῖ προφητεῦειν τὸν Σαοὺλ οὐ μόνον ὅσα κατ' αὐτοῦ ἦν, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ Δαβίδ, καὶ ῥίπτει γυμνόν, προσημαινουσα ὅτι γυμνωθήσεται τῆς βασιλείας.

Nr. IX. I Sam. 21, 4.

- 5 Βεβήλους λέγει νῦν οὐ τοὺς ἀκαθάρτους, ἀλλὰ τοὺς οὐχ ἅγιους, πρὸς ἀντιδιαστολήν τῶν ἁγίων ἄρτων τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης παρατιθεμένων. ἔξ γὰρ εἶχεν ἄρτους ἢ τράπεζα διαπαντός ἀλλασσομένους ὑπὲρ τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, οὓς ἐνωπίους ἐκάλεον, ὡς εἶναι ἕκαστον τῶν ἄρτων ὑπὲρ δύο φυλῶν προσφερόμενον, τοὺς δὲ
- 10 ἔξ ὑπὲρ τῶν δώδεκα φυλῶν. τί οὖν ἐκ τούτου καλὸν ἐγίνετο; τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραήλ πρὸς ὁμόνοιαν συνάπτεσθαι. τί δὲ κρεῖττον προσσημαίνεται; τοὺς μακαρίους ἀποστόλους ἀνὰ δύο δύο πέμπεσθαι ἐπὶ τοῦ σωτήρος τὰ πρῶτα κηρύττειν ἐν ταῖς φυλαῖς τοῦ Ἰσραήλ, ὡς εἶναι ἔξ ἅμα τῶν δώδεκα μαθητῶν τὸν ἀριθμὸν.
- 15 {Ἄρτος λαϊκὸς οὐχ ὅτι οἱ μὴ ἅγιοι βέβηλοι, ἀλλ' ὅτι πρὸς τὸ ἅγιον συγκρινόμενοι.}

Nr. X. I Sam. 21, 5. 6.

- Σήμερον ἁγιασθήσεται διὰ τὰ σκευὴ ἀσαφέστερον μὲν εἶπε, σημαίνει δὲ τοῦτο. τὰ μὲν παιδία μου ἡγίασται καὶ ἀπέσχηται
- 20 γυναικὸς καὶ χθῆς καὶ τρίτην ἡμέραν· τοῦτο γὰρ τὸ φάναι αὐτὸν καὶ τὰ παιδία ἡγνισμένα. εἰ δὲ οὐκ ἦν, πάντως ἡγιαζέτο διὰ τοῦ φαγεῖν τὸν ἄρτον τῆς προθέσεως. πεισθεὶς ὁ ἱερεὺς τοῖς εἰρημμένοις δίδωσι τῷ Δαβίδ τῶν ἄρτων, οὓς οὐκ ἐχρῆν ἑτέροισι φαγεῖν ἢ μόνους τοὺς ἱερέας. τοῦτο δὲ τῆς προφητείας ἐστὶ τῆς δι' ἔργων
- 25 δηλούσης, ὅτι μήποτε ἄλλης οὔσης τῆς βασιλικῆς φυλῆς, ταυτέστι τῆς Ἰούδα, καὶ ἄλλης τῆς ἱερατικῆς φυλῆς, λέγω δὴ (τῆς) Λευιτικῆς. ἔμελλον συνάπτεσθαι καὶ ἐν ἀποτελεῖσθαι τό τε ἱερατικὸν ἀξίωμα καὶ τὸ (βασιλικὸν) ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ ἐκ Δαβίδ σωτήρος ἡμῶν ἱερέως τε ὁμοῦ καὶ βασιλέως, τοῦ «κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ».

Nr. XI. I Sam. 21, 7.

- 30 Τὸν Νεεσσάρ· δηλοῖ ἢ ὅτι δι' ἁμαρτίας παρέμενε Δωὴκ ὁ
- 6ff. Vgl. Lev. 24, 5. 6. — 12f. Vgl. Mark. 6, 7 Luk. 10, 1. — 29 Vgl. Psal. 109, 4 Hebr. 5, 6 u. 8.

5 ἅγιους] + καί, ὡς Ἀκύλας ἐξέδωκε, λαϊκούς cod. Paris. gr. 133 | 7 ἄρτους] + εἶχεν c | 10 ἐγένετο c | 13 κηρύσσειν sv | 18 Σήμερον] anonym s | 19 ἀπέσχησται s ἀπέσχησται v | 20 καί¹ < s | 22 τοῦ] τοῦτο s | 23 τὸν ἄρτον c τοὺς ἄρτους v | 26/27 τῆς und βασιλικὸν Blass vgl. Ru.

Ἰδουμαῖος ἐνώπιον κυρίου θεραπευόμενος καὶ ἐξομολογούμενος,
ἢ δαιμονῶν ὡς ὁ Σαούλ, οὗ τὰς ἡμιόλους ἔβασκεν.

Nr. XII. I Sam. 21, 7.

Ὁ Σαούλ τοῦ πονηροῦ πνεύματος τύπον φέρει, ἄρξαντος τοῦ
5 Ἰσραὴλ τότε εἰπόντος· οὐκ ἔχομεν βασιλεία. καὶ γὰρ ὁ πάλαι λαὸς
ἐξουθενώσας τὸν κύριον βασιλεύοντα αὐτοῦ, ἤτησε τὸν Σαούλ ἄρ-
χοντα αὐτῷ δοθῆναι.

Nr. XIII. I Sam. 25, 22.

Οὐκ οὐρεῖ τις ἐστὼς καὶ τοῦτο πρὸς τοίχον, ἐὰν μὴ σχολάζῃ
10 τοῦτο οὖν λέγει καὶ τὸν ἀμέριμον καὶ μηδὲν προσδοκῶντα παθεῖν,
ἐὰν ἦ τοῦ Νάβαλ.

Nr. XIV. I Sam. 28, 11. 12.

Ἡ ἐγγαστριμυθος τὸν Σαμουὴλ οὐκ ἀνήγαγεν, ἀμήχανον γὰρ,
οὐδὲ ἀναβὰς ἀλήθειαν εἶρηκεν. τίς δὲ οὗτος καὶ διὰ ποίας δυνάμεως
15 ἀνέβη, ζήτει.

Nr. XV. II Sam. 5, 6—8.

Ἐπολιόρκει τὴν Ἰεβούς ὁ Δαβίδ. Ἰεβούς δὲ ἡ νῦν Ἱερουσαλήμ
ἐλέγετο, ὅτε ὑπὸ ἀλλοφύλους ἦν. οἱ τοίνυν Ἰεβουσαῖοι, εἰδότες ὅτι
φιλόπτωχος ἦν ὁ Δαβίδ, ὑπεβάλλοντο ἀνωθεν ἀπὸ τοῦ τείχους
20 τυφλοὺς καὶ χωλοὺς αὐτὸν ὑβρίζειν. ὁ δὲ κρατήσας τῆς Ἱερου-
σαλήμ τοσοῦτον ἀπέσχε τοῦ διαθεῖναι κακῶς τοὺς λελωβημένους τὸ
σῶμα, ὡς καὶ νόμον θέσθαι τοῖς αὐτοῦ στρατιώταις θανάτου, εἰ τις
ἐπιχειρήσειεν ἀνελεῖν τυφλὸν ἢ χωλόν. πᾶς γὰρ ὁ τύπτων φησὶν
Ἰεβουσαῖον χωλὸν ἢ τυφλὸν ἀπτέσθω ἐν παραξιφίδι, τουτ-
25 ἐστιν ἀναιρέσθω· εἰ γὰρ καὶ ἐμίσουν τὴν ψυχὴν Δαβίδ, ἀλλὰ φει-
δοῦς τυγχάνουσι. διὸ ἀξιούται τῆς παρὰ πάντων τιμῆς λεγόντων·
χωλὸς καὶ τυφλὸς οὐκ εἰσελεύσεται εἰς οἶκον κυρίου, οἱ τὸν
Δαβίδ ὑβρίσαντες, ὧν ἐφείδετο.

5 f. Vgl. Sam. 8, 5. 7. — 13 ff. Dies scheint der sonst bekannten Meinung
des Origenes direkt zu widersprechen.

6 κύριον] nach LXX Δαβίδ εν | 18 Ἰεβουσαῖοι] + οἱ c | 19 ὑπέβαλον sv |
23 ἀνελεῖν] < c* v*, a. R. c¹ übergesch. v¹ | 25 ἀναιρέσθω c.

Nr. XVI. II Sam. 5, 14.

Σημειωτέον ὅτι Νάθαν ὁ υἱὸς Δαβὶδ τίττεται αὐτῷ ἐλόντι καὶ οἰκήσαντι τὴν Ἱερουσαλήμ. οὗτος δὲ ἐστὶ Νάθαν ὃν γενεαλογεῖ ὁ μακάριος Δουκᾶς, ὁ δὲ μακάριος Ματθαῖος Σολομῶνα τὸν ἀδελφὸν 5 αὐτοῦ γενεαλογεῖ. καὶ ἐντεῦθεν, λέγω δὴ ἀπὸ τῶν μνημονευθέντων υἱῶν τοῦ Δαβίδ, ὁ μὲν δι' ἑτέρας λέγεται γενεαλογίας, ὁ δὲ δι' ἄλλης.

Nr. XVII. II Sam. 16, 10—12.

Ὡστε καὶ ἐντεῦθεν δείκνυται ὅτι, ὅπερ ὁ θεὸς οὐ ποιεῖ μὲν συγχωρεῖ δὲ γενέσθαι, πεποιηκέναι λέγεται. ὠμολόγηται τοίνυν ὅτι 10 οὐκ ἦν ἔργον τοῦ θεοῦ ἢ ἐπανάστασις τοῦ Ἀβεσσαλώμ καὶ ἢ τοῦ Σεμεὶ λοιδωρία καὶ τὸ βαλεῖν αὐτὸν λίθοις τὸν Δαβίδ. τρανότερον δὲ δείκνυσιν ὁ φημι τὸ λέγειν τὸν Δαβίδ· ἄφες αὐτὸν ἀρᾶσθαι, ὅτι κύριος εἴρηκεν αὐτῷ, ὅπως ἴδοι τὴν ταπεινώσιν μου, καὶ ἀνταποδώσει μοι κύριος ἀγαθὰ ἀντὶ τῆς κατάρας αὐ- 15 τοῦ τῆς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ. φανερόν γάρ ὅτι οὐκ ἤρεσκε τῷ θεῷ τὸ γινόμενον· ὁ δὲ οὐκ ἤρεσκεν, οὐκ ἂν ἐνετείλατο ποιεῖν.

Nr. XVIII. II Sam. 21, 2. 6. 9. 11.

Εἰ ἐν τῷ ζήλω τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰούδα ὁ Σαοὺλ τοὺς Γαβαωνίτας ἀνελεῖν ἐπεχείρησεν, μεθ' ὧν συνθήκας ἐποιήσατο 20 Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ καὶ πᾶς ὁ λαός, καὶ διὰ τοῦτο ἑπτὰ τοῦ Σαοὺλ ἀνηρέθησαν οἱ ἀπὸ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ γεγεννημένοι, τίνος ἕνεκεν οὐχ αἰ φυλαὶ ἐν αἰτίαις, ἀλλ' οἱ μηδὲν ἡδικοκότες δίκην δεδώκασι; τοῦτο γὰρ ἄδικον. πλὴν εἰ μὴ τις εἴποι Σαοὺλ βασιλεῖα ὄντα ἀδυνατός ἐχειν ἀντιστῆναι τοῖς Ἰσραηλίταις καὶ τῇ φυλῇ Ἰούδα. 25 καὶ μὴ λῦσαι τὰς συνθήκας τῶν πατέρων τὰς πρὸς τοὺς Γαβαωνίτας. ἐγὼ δὲ προσθοίμην ἂν τούτοις τὸ τοῦ θεοῦ οἰκονομίαν εἶναι τὸ γένος τοῦ Σαοὺλ ἀναλωθῆναι πᾶν, ὅσον ὑποπτεύετό ποτε ἀντι-

3 Vgl. Luk. 3, 31. Vgl. in Luc. Hom. 28 (Lo 5, 191): ... non per Salomonem sed per Nathan nascitur, qui ejus arguit patrem super Uriae morte ortuque Salomonis. Der Satz qui—Salomonis, der unserm Fragment direkt widerspricht, fehlt allerdings in der Lukaskatene (Lo 5, 190): ἀναβαίνει οὐ διὰ Σολομῶντος, ἀλλὰ διὰ Ναθάν. — 4 Vgl. Matth. 1, 6. 7. — 19 Vgl. Jos. 9, 21.

2 Σημειωτέον] vorher τοῦ αὐτοῦ s | 22 ἕνεκα c | φυλαί] + εἶσιν sv | μηδέν] μὲν s | 24 ὄντα] + μὴ? Blass | ἀδύνατον c | ἀντιστῆναι] + καὶ v | 26 οἰκονομίας v | 27 ἐπόπτεινε πώποτε v.

ποιεῖσθαι τοῦ βασιλικῆς ἀξιώματος διὰ τε τοῦτο ἐπαναστήσεσθαι
 τῷ Δαβὶδ καὶ τοῖς τούτου παισίν. τὸ δὲ ἐξηλίεσαν αὐτοὺς οἱ
 Γαβαωνῖται ἐναντίον κυρίου ἐν τῷ ὄρει ἀντὶ τοῦ ἀναιρεθέν-
 τας οὐκ ἔθαψαν, ἀλλ' εἶσαν ὑπὸ τὸν ἥλιον κείσθαι. καὶ ἐξελύ-
 5 θησάν φησιν καὶ ἔλαβεν αὐτοὺς Δὰν υἱὸς Ἰωὰ τῶν ἀπογόν-
 ων τῶν γιγάντων. πάντως που βούλεται λέγειν ὅτι τοὺς ὑπὸ
 τὸν ἥλιον τεθέντας λαβὼν ὁ γίγας ἀνείλετο ἐκκελυμένους ἤδη ὑπὸ
 τῆς ἡλιακῆς φλογός.

{Ὁ λόγος ὁ κατὰ τοὺς Γαβαωνίτας ἄγνωστος καθέστηκεν, εἰ μὴ
 10 πού γε εἰπωμεν ὅτι, ἡνίκα ἐκάθητο ἐν Γαβὲ τοῦ πολεμεῖν, καὶ ἐτρο-
 πώσατο τοὺς ἀλλοφύλους ὁ Σαοὺλ καὶ ἀπόλεσεν μετ' αὐτῶν καὶ
 τοὺς Γαβαωνίτας. καὶ ἔστι τὸ διήγημα ἐν τριακοστῷ δευτέρῳ καὶ
 τριακοστῷ τρίτῳ ἀριθμῷ τῆς πρώτης Βασιλείας καὶ τριακοστῷ
 ἐβδόμῳ, ἔνθα φησίν· »καὶ ἐπολέμει κύκλῳ πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐ-
 15 τοῦ« καὶ τὰ ἐξῆς. ὁ δὲ λέγει τὸ ῥητόν, τοῦτό ἐστι· Σαοὺλ ἠδίκησεν
 κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ γεγένηται ἡ ἐκδίκησις τῆς ἀδι-
 κίας ἢ ἐπὶ Ἰησοῦν.

Οὐκ ἀδικοῦνται δὲ συναιρούμενοι τῷ ἐν ἀρχῇ οἱ ἐξ ἐκείνου τὸ
 εἶναι λαχόντες. ὅθεν γὰρ ἔσχον τὸ εἶναι, ἐντεῦθεν τὸ μὴ εἶναι
 20 ἔχοντες, εἰ δέ τις ἀγαθοῦ δι' ἑαυτοὺς ἦσαν ἄξιοι, ὕστερον τοῦτο
 κομιζόμενοι.}

Nr. XIX. I Kön. 2, 5. 6. 8. 9.

Ζητεῖται πῶς ὁ Δαβὶδ τῷ Σεμεὶ συγχωρήσας παρακελεύεται τῷ
 Σολομῶντι ἀνελεῖν αὐτὸν ὁ ἀμνησίκακος καὶ πρῶτος, ἀλλὰ καὶ τὸν
 25 Ἰωάβ συγκαμόντα αὐτῷ. τί δή ποτ' οὖν ταῦτα οὕτως ὀκονομήθη;
 σοφός ὢν ὁ Δαβὶδ ἠπίστατο ὅτι οὔτε τὸν Σεμεὶ Σολομῶν ἐάσει ζῆν
 δέει τῆς ἐπαναστάσεως, ὡς γὰρ ἀπὸ βασιλικῆς ἀξιώματος μέλλει
 περὶ τῆς βασιλείας μάχεσθαι τῷ Σολομῶντι, οὔτε τὸν Ἰωάβ, ὡς
 ἐκτὸς τῆς τοῦ Δαβὶδ γνώμης εἰς βασιλέα τὸν υἱὸν τοῦ Δαβὶδ καταστή-
 30 σαντα, ὡς ἀνελόντα τοίνυν καὶ τὸν Ἀβεννήρ, συγκαμόντα δὲ τῷ
 πατρὶ ἐν πολλοῖς πολέμοις καὶ κατορθώσαντα. ταῦτα προειδὼν ὁ
 Δαβὶδ προλαβὼν διατάττει τῷ Σολομῶντι ποιῆσαι, ἃ καὶ ἀφ' ἑαν-

10ff. Vgl. I Sam. 13, 16 14, 2. 23. — 14 I Sam. 14, 47. — 23 Vgl. I Sam. 19, 23.
 — 27 Vgl. II Sam. 16, 5. — 28 Vgl. I Kön. 1, 7. 19 usw. — 30 Vgl. II Sam.
 3, 26—29.

1 ἐπανίστασθαι s | 11 αὐτοῦ c | 15 τοντέστι s | 16 γένηται cs | 17 ἢ ἢ sv |
 18 τῷ Ga τοῖς s τῶν cv | 19 ἔσχον Ga ἔσχεν ἔ ἔσχε sv (ε in Ras.) | 20 ὕστερον]
 ἰπέρ c | 24 σαλομῶντι cv | 30 Ἀβεννήρ Ga Ἰωάβ cv.

τοῦ Σολομῶν πάντως ἐποίει, ἵν' ὅταν ἀναιρεθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ (τουτέστι τοῦ Σολομῶντος) οἱ προειρημένοι, συγγνώμην σχῆ ὁ Σολομῶν ὡς πατρικὸν βούλημα πληρώσας καὶ οὐκ αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ κατ' αὐτῶν κινήθεις.

5

Nr. XX. I Kön. 19, 5—7.

Καὶ ἐπιστρέψας φησὶν ἐκοιμήθη. καὶ ἐπέστρεψεν ὁ ἄγγελος κυρίου ἐκ δευτέρου καὶ ἦψατο αὐτοῦ. τάχα δυνάμεων σύμβολοι ἦσαν διακονουμένων προφήτην πρέπονσαν τροφήν, τῷ ἀναχωροῦντι ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἀξίῳ τῆς ἀπὸ τῶν τοιούτων
10 διδασκαλίας. ἵνα μετὰ ταῦτα ἀκοῦσαι δυνηθῆ· ἀνάστηθι καὶ φάγε, καὶ εὔρη πρὸς κεφαλής ἀπόρρητα μυστήρια, ὧν ὀλυβρίτης ἐγκρυφίας τύπος ἦν. οὗ καὶ δεύτερον κατὰ τὴν τοῦ ἀγγέλου πρόσταξιν μεταλαμβάνει εἰπόντος· ἀνάστα. φάγε· ὅτι πολλὴ ἀπὸ σοῦ ἢ ὀδός. ἄρτους μὲν οὖν >τὸ προῶ ἔφερον τῷ Ἠλία οἱ
15 κόρακες (ἀνὰ λόγον τοῖς λελαλημένοις ὑπὸ κυρίου πρὸς Μωσῆν, ἐν οἷς ἦν >τὸ προῶ πλησθήσεσθε ἄρτων καὶ γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν<), >κρέα< δὲ >τὸ δείλης< (παραπλησίως· >τὸ πρὸς ἐσπέραν ἔδεσθε κρέα<).

Nr. XXI. II Kön. 2, 16.

20 Χριστοῦ Ἰησοῦ δύναιμις ἄνδρας υἰοὺς ποιοῦσα. καὶ εἴ τις ἐστὶν ἀνὴρ δυνάμεως, ἐστὶν υἰὸς Χριστοῦ δηλαδὴ. ποτε δὲ υἰοὺς ποιεῖν II, 481

14. 17 Vgl. I Kön. 17, 6. — 16. 17 Exod. 16, 12.

1 σαλομῶν c | 2 σαλομῶν cv | 12 τὴν] < c | 4 hierauf folgt in c 86r s 118v v 157v das Fragment Nr. XXX aus den Jeremiahomilien. Vgl. oben. 214, 7—21.

Ῥωριγένους ἐκ τῶν (τῆς c) εἰς τὸν Ἱερεμῖαν.

Οἶκος δὲ ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ, ἐν ἣ ἢ μὴ δεῖ ἀκουσθῆναι σφύρα. ἔστι δὲ σφύρα πάσης τῆς γῆς ὁ διάβολος, καὶ ἔστιν ὁ μὴ φροντίζων αὐτῆς οἰοεὶ τις βλῆ τυπτομένη παρ' αὐτῆς καὶ μὴ πάσχουσα. »ἰδοὺ« γὰρ φησὶν »ἀνὴρ ἔστηκώς ἐπὶ τοῦ τείχους ἀδαμαντίνου, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἀδάμας« (Amos 7, 7). ὅστις ἀδάμας ὑπ' οὐδεμιᾶς συντριβεται (συντριβήσεται s) σφύρα. καὶν ἐφροσθήκη γοῦν ὁ διάβολος σφύρα, καὶ ὑποκείμενος ἢ δράκων ὅσπερ ἄκμων ἀνήλατος (Vgl. Hiob 41, 15), οὐδὲν ὁ ἐν τῇ χειρὶ κυρίου καὶ ὑπὸ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ ἀδάμας πεσεῖται. τεῖχος γὰρ ὁ ἅγιος ἀδαμάντινον καὶ ἐν χειρὶ κυρίου μένον ἀπαθές, καὶν μέσος ληφθῆ τῆς τε σφύρας καὶ τοῦ δράκοντος. ὅσῳ (ὅσα s) δὲ τύπεται, λαμπροτέραν αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ἐπιδείκνυσιν· ὁ γὰρ διάβολος οἶά τις λίθων ἀγνοῶν φῆσιν διὰ πολλῶν δοκιμάζει πληγῶν τὸν οἶον ἀδάμαντα, θεοῦ μόνου καλῶς τὴν τοῦτου φῆσιν εἰδότες.

14 τὸ] τῷ c τῷ τὸ Koetschau | 17 κρέας s κρέα≡ v | τὸ] τῷ sv | 18 κρέας s | 20 ἄνδρας Koetschau ἡμέρας esv.

εί ἐπὶ Χριστὸν δυνάμεις οὐ δύνανται· εἰ δὲ καὶ ποιῶσιν, οὐκ ἄνδρας ποιῶσιν ἀλλὰ νηπίους.

Nr. XXII. II Kön. 20, 18.

Σπάδοντες εὐνοῦχοί εἰσι· λέγει δὲ τοῦτο περὶ τῶν τριῶν παι-
5 δων καὶ Δανιήλ, ὡς ἐκ τούτου τοῦ Ἐζεκίου ἦσαν.

1 δὲ] < s. Ferner sind in einem Scholion des hl. Ephraem zu II Kön. 2, 11 in cv einige Sätze durch Σ^η Ω^ε am Rand ausgezeichnet; in s dagegen ist ausdrücklich ὀριγέ dazugesetzt (aber nicht in cod. Scor. Ψ—I—8, einer Abschrift von s). Die Sätze lauten: *Ἀηλοῖ τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι καὶ Χριστὸς εἰ ἤθελεν οὐκ ἀπέθνησκειν. θέλων δὲ ἀπέθανεν, ἵνα ἐν τῷ οἰκειῷ θανάτῳ πάντα ἐκ τοῦ θανάτου ῥύσῃται. εἰ ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη Ἡλίας καὶ οὐκ ἀπέθανε, περιττὴ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασις· εἰ δὲ οὐπω ἀπέθανεν . . . . . μαρτυρίαν τῶν Ἰουδαίων ἀποθνήσκει δὲ μετὰ . . . οὐκ ἀπέθανεν Ἐνώχ, ἀλλ' οὐδ' ἔστιν ἀθάνατος. ὁ Χριστὸς . . . . . καὶ ἔστιν ἀθάνατος* | 4 Σπάδοντες] dasselbe Fragment findet sich zu Jes. 39, 7 in der Jesajakatene (vgl. Pitra Anal. sacra III, 538); da es in der Jesajakatene das einzige vorkommende Origenesfragment ist, so dürfte sein ursprünglicher Standort nicht dort sein | 4 σπεύδοντες s.

Das Fragment aus der Canticakatene.

v¹ = cod. Vat. gr. 754 saec. X. f. 370v.

v² = cod. Vat. gr. 398 saec. X? f. 319r.

I Sam. 2, 3. 6. 10. 2. 10.

5 Διδάσκει καὶ διὰ ταύτης τῆς φῶδῆς τὸν προσερχόμενον θεῶ εἰς
αὐτὸν μόνον ἔχειν τὰς ἐλπίδας καὶ εἰς αὐτὸν κανχᾶσθαι, μὴ μεγα-
λαυχεῖν ἀλλὰ ταπεινοφρονεῖν. καθότι πάντων ὡς θεὸς ἔχει τὴν
γνώσιν, ἀποδίδωσιν ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ. αὐτὸς
δὲ καὶ θανάτον καὶ ζωῆς δεσπόζει. παρακελεύεται δὲ γινώσκειν
10 τὸν κύριον. δῆλον δὲ ὅτι διὰ τῶν ἀγαθῶν πράξεων, διὸ ἐπιφέρει
τὸ ποιεῖν κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐν μέσῳ τῆς γῆς, καθότι δι-
καίος ἐστὶ κριτῆς πάσης τῆς γῆς, αὐτὸς ἰσχύς, αὐτὸς ὕψωσις,
αὐτὸς κέρας σωτηρίας τῶν ἀγαπώντων αὐτόν.

5 Διδάσκει] vorher Ὠριγένους v¹ anonym v² | 7 ἔχει] ἔχων v¹v² | 10 ἐπι-
φέρει τὸ] ἐπιφέρειν v² | 11 ἐν μέσῳ τῆς γῆς] < v² | 13 κέρα v² | αὐτῶν v² w. e. sch.

REGISTER.

I. Stellenregister.

Altes Testament.

Neues Testament.

Kirchliche und profane Schriftsteller.

II. Namenregister.

III. Wort- und Sachregister.

VORBEMERKUNGEN.

Die Seitenzahlen aus den Jeremiahomilien incl. Philokalie und aus *περι τῆς ἐγ-
γαστρομύθου* sind ohne besondere Kennzeichen, die aus den Fragmenten hinter einem ||
abgedruckt. Zweifelhafte ist mit ? versehen resp. in ( ) geschlossen.

Unter den Citaten kirchlicher und profaner Schriftsteller wird nur, was sicher Citat
oder doch möglicher Weise litterarisch abhängig ist, notiert.*) Anonyme Autoritäten
vgl. unter *ἄλλος, δεινός, τίς, φασίν* im Wort- und Sachregister.

Das vollständige Namenregister berücksichtigt in der Regel die in Citaten be-
findlichen Eigennamen nicht.

Das Wort- und Sachregister enthält die sprachlich oder sachlich wichtig
erscheinenden Worte, die selteneren mit vollständiger Stellenangabe. Ausgeschieden
sind die biblischen, soweit sie nicht gerade als Stichworte mit aufzunehmen waren.
Worte, die direkt dem behandelten Bibeltext oder irgend welchen Citaten entstammen,
sind mit einem * versehen. Die Jeremiahomilien, die Stücke aus der Philokalie und
die Homilie über I Sam. 28, 3—25 sind eingehend, die für den Wortlaut des Origenes-
textes nicht massgebenden Fragmente nur kurz behandelt.

---

*) Gute Indices zu Philo würden wahrscheinlich eine viel längere Liste von Anklängen und
Entlehnungen aufstellen lassen.

I Samuelis

I, II . . . . . 285, 8f.
 I, 23 . . . . . 285, 10f.
 2, 3. 6. 10. 2. 10 || 304, 5-13
 2, 18 . . . . . 285, 10f.
 2, 25 . . . . . 103, 3
 3, 1 . . . . . || 274, 17
 3, 4. 7 . . . . . 285, 11f.
 3, 11-21 . . . . . || 295, 7-12
 3, 19-21 . . . . . 285, 13ff.
 4, 13 . . . . . || 295, 14-16
 5, 3 . . . . . || 295, 18-22
 8, 5. 7 . . . . . || 299, 5f.
 12, 3 . . . . . 285, 16ff.
 12, 17 . . . . . 285, 15f.
 13, 16. 14. 2. 23 || 301, 10ff.
 14, 47 . . . . . || 301, 14
 15, 9 . . . . . 287, 24
 15, 9-11 . . . . . || 295, 24-297, 6
 15, 11: 157, 35. 177, 11 || 297, 8-15.
 15, 26 . . . . . 287, 25
 16, 11 . . . . . || 297, 23
 16, 12 . . . . . || 297, 17-20
 16, 12. 13. 13. 14 . . . . . 177, 24
 16, 18 . . . . . || 297, 22-27
 17, 34. 35 . . . . . || 213, 12f.
 19, 23 . . . . . || 301, 23
 19, 23. 24 || 297, 29-298, 3
 21, 4 . . . . . || 298, 5-16
 21, 5. 6 . . . . . || 298, 18-29
 21, 7 . . . . . || 298, 31-299, 7
 24, 4 . . . . . || 263, 13
 25, 1-44 . . . . . 283, 5
 25, 22 . . . . . || 299, 9-11
 26, 1-25 . . . . . 283, 6ff.
 26, 12 . . . . . 283, 10
 27, 2 . . . . . 283, 13
 28 . . . . . 152, 29
 28, 2 . . . . . 283, 15
 28, 3-25: 283, 4-294, 30.
 283, 17ff.
 28, 11. 12 . . . . . || 299, 13-15

II Samuelis

3, 26-29 . . . . . || 301, 30
 5, 6-8 . . . . . || 299, 17-28
 5, 14 . . . . . || 300, 2-6
 16, 5 . . . . . || 301, 27
 16, 10-12 . . . . . || 300, 8-16
 21, 2. 6. 9. 11 || 300, 18-301, 21.

I Könige

2, 5. 6. 8. 9 || 301, 23-302, 4
 6, 12 . . . . . || 214, 7
 12 . . . . . 22, 8ff.
 12, 13. 14 . . . . . || 199, 8f.

12, 24 . . . . . || 226, 12
 12, 28 . . . . . || 226, 14
 12, 29 . . . . . 221, 12
 14, 26 . . . . . || 273, 17
 17, 6 . . . . . || 302, 14. 17
 17, 9. 19 . . . . . 169, 1ff.
 18 . . . . . 58, 26ff.
 18, 44 . . . . . 59, 1
 19, 5-7 . . . . . || 302, 6-18
 19, 14 . . . . . 122, 7
 20, 29 . . . . . 49, 4

II Könige

I, 2 . . . . . 169, 5
 2, 16 . . . . . || 302, 20-303, 2
 4, 10 . . . . . 169, 4ff.
 16, 10? 53, 19
 17, 23: 22, 17. 23, 16 || 213, 18.
 20, 18 . . . . . || 303, 4f.
 23, 31. 24, 18?? 74, 14
 23, 34 . . . . . || 204, 25f.
 24, 12 . . . . . || 205, 8ff.
 24, 14 . . . . . || 200, 6f.
 25, 7 . . . . . || 200, 8
 25, 7? II . . . . . || 213, 19
 25, 9 . . . . . || 205, 14ff.
 25, 27-30 . . . . . || 200, 9

II Chronica

35, 25 . . . . . || 276, 4

Psalmen

I, 2 . . . . . || 260, 24
 I, 3 . . . . . 272, 12
 2, 2 . . . . . 77, 20
 2, 8 . . . . . 201, 2
 3, 4 . . . . . 258, 21
 4, 5 . . . . . || 260, 17
 4, 6 . . . . . || 200, 14
 4, 7 . . . . . 39, 2. 48, 12
 6, 1 . . . . . || 261, 17
 6, 2 . . . . . || 206, 3. 5
 6, 4 . . . . . || 265, 4
 6, 7 . . . . . 186, 24
 7, 10 . . . . . 193, 27
 8, 2 . . . . . 128, 6
 8, 3 . . . . . || 171, 4
 9, 30 . . . . . 46, 16
 10, 2 . . . . . || 211, 5
 13, 1 . . . . . || 222, 3
 14, 1-3 . . . . . 139, 9
 14, 3. 4 . . . . . 139, 16
 15, 10 . . . . . 288, 24
 17, 26. 27 . . . . . 290, 4
 17, 30 . 46, 1? 267, 8
 17, 43 . . . . . || 212, 1

18, 5 . . . . . 72, 26
 18, 42 . . . . . 14, 10
 20, 4 . . . . . || 202, 14
 21, 13-15 . . . . . 289, 5
 21, 23 . . . . . 65, 8
 21, 32 . . . . . 67, 4
 22, 5 . . . . . 86, 23. 87, 8
 23, 1 . . . . . || 207, 3ff.
 24, 16 . . . . . 261, 16
 25, 4 . . . . . 223, 24
 25, 5 . . . . . || 204, 6
 26, 9 . . . . . 261, 16
 29, 10: 111, 23. 26. 112, 3ff.
 128, 15ff.

32, 16 . . . . . || 221, 14
 32, 17 . . . . . 149, 7
 33, 8 || 255, 22. 256, 23f.
 33, 9? . . . . . || 259, 9
 33, 16 . . . . . 47, 23
 33, 17 . 40, 26 || 275, 7
 34, 13? 191, 24
 35, 6 . . . . . 58, 17
 35, 12 . . . . . || 267, 17
 36, 4 . . . . . || 271, 2
 37, 4 . . . . . || 296, 19f.
 37, 5 . 294, 14 || 202, 12
 37, 6 . . . . . || 231, 17
 37, 7. 9. 10 . . . . . 191, 26
 39, 2 . . . . . 134, 16
 41, 2 . 162, 32. 163, 7
 41, 3 . . . . . 163, 4
 41, 4 . . . . . 186, 26
 42, 7 . . . . . || 210, 12
 43, 16 . . . . . 37, 27. 38, 4
 43, 18 . . . . . 164, 10
 43, 20?? . . . . . || 262, 21
 44, 3 . . . . . 10, 23
 44, 4 . . . . . || 272, 23
 44, 6 . . . . . || 272, 26
 44, 11 . . . . . 69, 26ff.
 48, 13 . . . . . 172, 13
 50, 6 . . . . . 127, 3
 50, 13 . . . . . 293, 8
 50, 19 . . . . . || 200, 13
 51, 14. 12. 13 . . . . . 56, 4ff.
 54, 7 . . . . . 267, 7
 55, 2 . . . . . 262, 26
 62, 11 . . . . . 296, 18
 67, 7 . . . . . || 265, 12
 67, 32. 33 . . . . . 35, 15ff.
 68, 11 . . . . . 16, 5
 72, 27 . . . . . 163, 22
 73, 1 . . . . . || 265, 21. 296, 19
 73, 9 . . . . . 24, 29f.
 73, 19 . . . . . 78, 20
 74, 6 . . . . . || 255, 17
 74, 9: 87, 21. 88, 6. 13ff.
 21. 26 || 210, 20. 250, 29ff.
 74, 11 . . . . . || 255, 12
 76, 5 . . . . . || 260, 27

76, 7 . . . . . || 260, 25
 76, 17. 18 . . . . . || 77, 5
 77, 47 . . . . . || 87, 1
 78, 8 . . . . . || 39, 19
 79, 9: 128, 2 || 232, 17. 256, 18.
 79, 13 . . . . . || 232, 17. 256, 20
 79, 15 . . . . . || 232, 18
 81, 6 . . . . . || 130, 19
 84, 9 . . . . . || 260, 28. 261, 1
 86, 1 . . . . . || 98, 14
 88, 21 . . . . . || 177, 24
 90, 13 . . . . . || 211, 19
 94, 10 . . . . . || 71, 7
 95, 4 . . . . . || 158, 12
 97, 8 . . . . . || 296, 21
 98, 6. 7 . . . . . || 284, 16
 101, 10 . . . . . || 264, 20
 102, 5 . . . . . || 276, 1
 102, 9 . . . . . || 265, 23
 103, 2 . . . . . || 57, 25
 103, 15 . . . . . || 261, 13
 103, 20. 21 . . . . . || 46, 18
 103, 21 . . . . . || 213, 10
 103, 26 . . . . . || 208, 18
 108, 7 . . . . . || 164, 23
 109, 4 . . . . . || 298, 29
 113, 4 . . . . . || 260, 8f.
 115, 4 . . . . . || 89, 2
 118, 25 . . . . . || 265, 18
 118, 71 . . . . . || 256, 14
 118, 142 . . . . . || 261, 22
 120, 1? . . . . . || 169, 34
 120, 6 . . . . . || 259, 25
 123, 2. 3 . . . . . || 259, 28
 123, 7 . . . . . || 268, 11
 128, 5 . . . . . || 36, 9
 131, 14 . . . . . || 278, 14
 134, 7 . . . . . || 58, 11
 136, 1 . . . . . || 225, 25
 136, 4 . . . . . || 54, 22
 136, 7 . . . . . || 277, 22
 136, 9 . . . . . || 211, 23. 25
 140, 2: 164, 16 || 203, 4. 231, 12.
 140, 10 . . . . . || 265, 13
 142, 3 . . . . . || 263, 8
 144, 3 . . . . . || 158, 11
 144, 14 . . . . . || 56, 27
 148, 2. 3 . . . . . || 158, 13

Proverbien

1, 6 . . . . . || 176, 14
 1, 24 . . . . . || 57, 23
 1, 28 . . . . . || 186, 35
 3, 11 . . . . . || 180, 23f.
 3, 19 . . . . . || 57, 3
 4, 6 . . . . . || 222, 25
 4, 8 . . . . . || 222, 26

5, 22 . . . . . || 69, 4
 8, 25 . . . . . || 70, 22. 24
 9, 5 . . . . . || 86, 24. 87, 26
 16, 18 . . . . . || 267, 15
 18, 12 . . . . . || 95, 23
 19, 22 . . . . . || 93, 6
 21, 6 . . . . . || 204, 3
 24, 20 . . . . . || 259, 29
 24, 55 . . . . . || 191, 22
 25, 28? . . . . . || 45, 30
 26, 27 . . . . . || 267, 13

Prediger Salomo's

5, 1 . . . . . || 195, 20
 7, 20 . . . . . || 56, 9
 7, 24. 25 . . . . . || 61, 30

Hohelied Salomo's

1, 5 . . . . . || 84, 25
 2, 5 . . . . . || 272, 23
 3, 6 . . . . . || 84, 27 || 203, 7

Hiob

2, 5 . . . . . || 217, 9
 5, 18: 15, 11. 139, 7 || 232, 8. 259, 5.
 5, 20? . . . . . || 296, 17
 6, 14 . . . . . || 264, 24
 8, 21 . . . . . || 239, 16
 14, 4. 5 . . . . . || 44, 14
 26, 7 . . . . . || 55, 19
 41, 15 . . . . . || 214, 14

Weisheit Salomo's

1, 7 . . . . . || 206, 14
 1, 13. 14 . . . . . || 16, 18
 2, 24 . . . . . || 16, 22
 3, 1 . . . . . || 232, 25
 3, 11 . . . . . || 56, 10
 4, 13 . . . . . || 199, 6
 6, 6 . . . . . || 81, 4
 7, 26 . . . . . || 70, 21
 8, 2 . . . . . || 222, 23
 12, 8 . . . . . || 76, 28
 12, 10 . . . . . || 1, 12. 51, 18. 20

Sirach

8, 5 . . . . . || 139, 15
 8, 17? . . . . . || 191, 23
 21, 15 . . . . . || 47, 28
 22, 27. 23, 2. 3: 48, 22. 25
 25, 9 . . . . . || 51, 4. 108, 6

Judith

12, 6. 7. 14 . . . . . || 187, 33ff.
 16, 15?? . . . . . || 207, 30

Hosea

1, 9. 10. 2, 23 . . . . . || 66, 31ff.
 1, 11 . . . . . || 22, 8ff.
 7, 12 . . . . . || 174, 11

Amos

1, 11 . . . . . || 277, 25
 2, 12 . . . . . || 271, 27
 3, 2 . . . . . || 181, 19
 3, 12 . . . . . || 47, 9
 5, 18 . . . . . || 96, 13. 150, 6
 7, 7 . . . . . || 214, 11
 8, 11 . . . . . || 74, 24 || 270, 17

Micha

7, 1: III, 19. 21. 127, 18.
 21. 27. 32.
 7, 1. 2: III, 14ff. II2, 8. 127,
 19ff. 128, 12.

Joel

2, 13 . . . . . || 158, 1
 2, 26 . . . . . || 123, 15
 2, 32 . . . . . || 187, 3

Jona

3, 4: I, 10. 13. 174, 15. 23.
 25. 27.

Habakuk

1, 16 . . . . . || 219, 2
 2, 1 . . . . . || 260, 28
 3, 9 . . . . . || 255, 29

Zephania

3, 9 . . . . . || 35, 12

Sacharia

1, 9 usw. . . . . || 135, 7. 290, 12
 2, 2 . . . . . || 257, 12
 2, 5? . . . . . || 46, 1
 4, 7 . . . . . || 219, 25

Jesaia

1, 2 . . . . . || 59, 12
 1, 6. 7 . . . . . || 18, 24

I, II	257, 3	53, I	259, 4	15, 17	264, 6, 13
I, 13	231, 19	53, 1-5	113, 27	16, 1. 2	189, 6
I, 14	256, 25	53, 7: 71, 24, 72, I.	168, 12?	16, 16	156, 23ff.
I, 20	253, 3	54, I	21, 25 237, 23?	16, 16-17, I: 131, 9-142, 27	
I, 25	201, 17	55, 12	260, 8f.	17, 5: 125, 7ff. 130, I-131, 8	
3, 1-3	75, 3, 117, 11	58, 6, 7	69, 8	17, 11-16	143, 1-150, 16
3, 3?	108, 18 200, 21	58, 9	231, 24	17, 24-27	202, 11-203, 11
4, 4	18, 31-19, 7	61, I	227, I. 236, 2f.	18, 1-16	150, 17-165, 1
5, 1	128, 2 256, 19	66, 8	67, 6	18, 2. 4	269, 25
5, 1. 2	86, 26	66, 24	183, 8f.	18, 8	3, 22
5, 4-6	3, 13ff.			20, 1-7	165, 5-176, 6
5, 5	256, 21			20, 2	263, 11
5, 6: 58, 19. 22ff.	59, 4, 14			20, 7	118, 25 262, 19
6, 1?	209, 27	I, 1	184, 25. 27ff.	20, 7-11	173, 10-24
6, 5	12, 1. 3	I, 2-10	I, 1-16, 12	20, 7-12	176, 7-194, 19
6, 5-7	109, 26. 28	I, 5: 109, 22. 184, 25 228, 24.		20, 9: 107, 12ff. 184, 19. 30? 185, 4? 264, 3.	
6, 6	12, 7	I, 6	109, 24	21, 9	205, 6
6, 7	12, 5	I, 8?	182, 11	22, 13	203, 13-27
6, 8	179, 15. 17. 21	I, 10	199, 6-10	22, 14-17	204, 2-22
6, 9	179, 25	I, 10, 5	110, 25ff.	22, 24-26	204, 24-205, 16
6, 9. 10	117, 8. 179, 17	I, 13. 14	199, 12-20	23, 16	205, 18-28
6, 10	164, 18	2, 2: 184, 16. 185, 4. 285, 3 207, 9.		23, 17	285, 3 206, 2
7, 14	6, 18	2, 13: 148, 10. 163, 20 269, 17.		23, 19. 20 205, 30-206, 10	
7, 16	6, 16. 20. 29	2, 21	128, 3 232, 14ff.	23, 20	225, 3
8, 14	196, 9	2, 21	16, 13-20, 9	23, 23	163, 27
8, 18	159, 14	2, 21. 22.	20, 10-21, 20	23, 23. 24	206, 12-24
9, 4	225, 15	2, 31	6-11	23, 24	206, 26-207, 7
9, 5	49, 23. 25	3, 6-11	22, 1-30, 3	23, 28. 29	207, 9-30
10, 12-14	145, 17	3, 12	24, 2	23, 30	208, 2-10
10, 14	225, 19	3, 12. 14. 18	23, 1ff.	24, 1-3 208, 12-209, 19	
11, 1	19, 17f.	3, 18	22, 13	24, 2. 3	269, 12
11, 2. 3	60, 21ff.	3, 19-21	30, 23-26	24, 6	209, 21-210, 6
13, 2	218, 5	3, 22-4, 8	30, 4-47, 19	25, 11	22, 19
14, 27	257, 15	5, 3-5	47, 20-51, 12	25, 14: 10, 10ff. 15, 25 210, 8-10. 16.	
19, 14	182, 15	5, 6	199, 22-200, 10	25, 14-16 210, 12-211, 21	
21, 5?	251, 14	5, 18. 19	51, 13-54, 35	26, 2	210, 16
26, 16?	260, 15	6, 7	91, 4	26, 22	259, 23
26, 20: 96, 19. 22f. 97, 4. 6ff.		7, 21	200, 12-19	27, 16	211, 23-212, 18
28, 16	196, 11. 197, 1	8, 7	200, 21-25	27, 17	212, 20-213, 3
30, 14	269, 26	9, 23. 24	82, 2. 149, 11	27, 17-19 213, 25-214, 3	
31, 9	212, 2	10, 12-14	55, 1-63, 11	27, 23	214, 5-29
32, 20	212, 2. 6	10, 16	200, 27-201, 3	27, 25	215, 2-17
37, 22	243, 16	11, 1-10	63, 12-70, 28	27, 28	215, 19-23
37, 23. 24	169, 34	11, 11. 12	201, 5-10	27, 29	215, 25-216, 4
40, 3?	225, 9	11, 14. 11	201, 12f.	27, 29-32	216, 6-14
40, 6	179, 21ff. 26	11, 18-12, 9	71, 1-78, 25	28, 7	216, 25-217, 15
40, 9	169, 34? 170, 1	12, 11-13. 13, 1-11: 79, 1-85, 12.		28, 8	216, 16-23
40, 11	78, 23	13, 11?	163, 26	28, 8-10 217, 17-218, 3	
40, 30	218, 26	13, 12-17	85, 13-101, 22	28, 10	219, 12
40, 31	218, 28	14, 11. 12	263, 24	28, 11. 12	218, 5-11
42, 7	236, 5	15, 1	284, 14. 285, 23	28, 17-20	218, 13-18
42, 14	231, 30	15, 5-7	101, 23-105, 24	28, 21-24 218, 20-219, 13	
43, 2	294, 4	15, 6, 7	201, 15-29	28, 25. 26	219, 15-30
43, 26	227, 6	15, 8, 9	202, 2-9	28, 27	220, 2-6
45, 2	220, 17	15, 10: 4, 25. 125, 7-129, 31		28, 29	220, 8-14
45, 4	220, 4		254, 2	28, 30-33	220, 16-29
45, 13	209, 22		106, 1-125, 6	29, 8	210, 16
47, 13	223, 14		268, 23	30, 12	10, 11
50, 6: 167, 25. 168, 3. 7. 9. 13					
52, 6	276, 19				

31, 1 . . . 10, 12 || 210, 16
 31, 7 . . . . . || 221, 24
 31, 11? . . . . . || 221, 9
 31, 12-17 . . . . . || 221, 2-18
 31, 25 . . . . . || 221, 20f.
 31, 26-28 || 221, 23-222, 5
 31, 29 . . . . . || 27, 4
 32, 1: 87, 15, 88, 5, 179, 1.
 3 ff. || 210, 20.
 32, 2 . . . . . || 87, 17
 32, 4? . . . . . || 179, 10
 32, 13 . . . . . || 251, 13
 33, 2, 3 . . . . . || 160, 2, 10
 33, 3 . . . . . || 160, 4f.
 34, 5 . . . . . || 3, 5
 35, 13 . . . . . || 263, 19
 36, 4-6 || 222, 7-223, 6
 36, 8 . . . . . || 223, 8-18
 36, 10 . . . . . || 222, 19
 36, 21 . . . . . || 223, 20-25
 36, 22, 23 . . . . . || 224 App.
 37, 4 . . . . . || 210, 16
 37, 17, 18 . . . . . || 224, 2-9
 37, 21, 23, 24 || 224, 11-225, 7
 38, 9 . . . . . || 225, 9-11
 38, 10, 11 . . . . . || 225, 13-21
 38, 16 || 225, 23-26, 265, 24
 38, 16-18 || 225, 28-226, 7
 38, 18-20 . . . . . || 226, 9-26
 38, 23, 24 || 226, 28-227, 11
 38, 35, 37 . . . . . || 227, 13-19
 39, 7, 8 || 227, 21-228, 2
 39, 9 . . . . . || 228, 24, 229, 1
 39, 10, 11, 14, 16 || 228, 4-21
 39, 17 . . . . . || 228, 23-229, 9
 44, 21 . . . . . || 11, 14f.
 45, 4, 5 . . . . . || 229, 11-20
 45, 6 . . . . . || 11, 14f. 126, 17
 || 268, 10
 45, 19, 20 . . . . . || 229, 22-29
 45, 22, 25 . . . . . || 230, 2-9
 47, 2, 3 . . . . . || 259, 32
 47, 4, 5 . . . . . || 230, 11-16
 48, 2 . . . . . || 230, 18-21
 51, 21, 22 || 230, 23-231, 30
 51, 22: 196, 17 || 231, 32-
 232, 3.
 51, 32-35 . . . . . || 232, 5-23
 51, 35 . . . . . || 232, 25-27
 52, 13 . . . . . || 97, 23

Baruch

3, 10 . . . . . || 225, 28
 3, 9-13 . . . . . || 54, 8
 3, 15? . . . . . || 54, 25f.

Klagelieder

I Überschr. || 235, 6-237, 6
 I, I . . . . . || 237, 8-238, 19, 25

1, 2 . . . . . || 238, 21-239, 31
 1, 3 . . . . . || 240, 2-10
 1, 4 . . . . . || 240, 12-241, 15
 1, 5 . . . . . || 241, 17-242, 7
 1, 6 . . . . . || 242, 9-243, 17
 1, 7 . . . . . || 243, 19-244, 15
 1, 8: 103, 5 || 244, 17-245, 5
 1, 9 . . . . . || 245, 7-247, 6
 1, 10 || 247, 8-248, 17, 22, 28
 1, 11 . . . . . || 247, 19-249, 13
 1, 12 . . . . . || 259, 5
 1, 13 . . . . . || 249, 15-23
 1, 14 . . . . . || 249, 25-250, 19
 1, 15 . . . . . || 250, 21-251, 25
 1, 16 . . . . . || 251, 27-252, 10
 1, 17 . . . . . || 252, 12-32
 1, 18 . . . . . || 253, 2-14
 1, 19 . . . . . || 253, 16-27
 1, 20 . . . . . || 254, 2-7
 1, 21 . . . . . || 254, 9-24
 1, 22 . . . . . || 254, 26-255, 10
 2, 3 . . . . . || 255, 12-23
 2, 4 . . . . . || 255, 25-256, 4
 2, 5 . . . . . || 256, 6-15
 2, 6 . . . . . || 256, 17-29
 2, 7 . . . . . || 257, 2-9
 2, 8 . . . . . || 257, 11-21
 2, 9 . . . . . || 257, 23-258, 2
 2, 10 . . . . . || 258, 4-13
 2, 11 . . . . . || 258, 15-22
 2, 13 . . . . . || 258, 24-259, 8
 2, 14 . . . . . || 259, 10-20
 2, 15 . . . . . || 259, 22-29
 2, 16 . . . . . || 259, 31-260, 5
 2, 18 . . . . . || 260, 7-21
 2, 19 . . . . . || 260, 23-261, 13
 2, 20 . . . . . || 261, 15-23
 2, 21 . . . . . || 261, 25-262, 7
 2, 22 . . . . . || 262, 9-12
 3, 1 . . . . . || 262, 14-23
 3, 3 . . . . . || 262, 25-28
 3, 4 . . . . . || 263, 2-4
 3, 5, 6 . . . . . || 263, 6-15
 3, 7, 8 . . . . . || 263, 17-25
 3, 9 . . . . . || 264, 2-6
 3, 12 . . . . . || 264, 8f.
 3, 13-15 . . . . . || 264, 11-17
 3, 16-18 . . . . . || 264, 19-26
 3, 25, 26 . . . . . || 265, 2-7
 3, 27, 28 . . . . . || 265, 9-14
 3, 27, 29, 30 . . . . . || 265, 16-18
 3, 31 . . . . . || 265, 20-25
 3, 34-38 . . . . . || 265, 27-266, 9
 3, 39, 40 . . . . . || 266, 11-16
 3, 40 . . . . . || 266, 18-23
 3, 41 . . . . . || 266, 25-27
 3, 43, 44 . . . . . || 267, 2-10
 3, 46, 47 . . . . . || 267, 12-18
 3, 48 . . . . . || 267, 20f.
 3, 49 . . . . . || 267, 23-30

3, 50, 51 . . . . . || 268, 2-8
 3, 52 . . . . . || 268, 10-16
 3, 58, 63 . . . . . || 268, 18-21
 3, 64 . . . . . || 268, 23-28
 3, 65, 66 . . . . . || 269, 2-5
 4, 1 . . . . . || 269, 7-20
 4, 2 . . . . . || 269, 22-27
 4, 3 . . . . . || 269, 29-270, 14
 4, 4 . . . . . || 270, 16-22
 4, 5 . . . . . || 270, 24-271, 9
 4, 6 . . . . . || 271, 11-21
 4, 7, 8 . . . . . || 271, 23-272, 9
 4, 8 . . . . . || 272, 11-17
 4, 9 . . . . . || 272, 19-273, 2
 4, 10 . . . . . || 273, 4-10
 4, 11 . . . . . || 273, 12
 4, 12 . . . . . || 273, 14-29
 4, 13 . . . . . || 274, 2-4
 4, 14 . . . . . || 274, 6-19
 4, 15 . . . . . || 274, 21-275, 5
 4, 16 . . . . . || 275, 7-13
 4, 17 . . . . . || 275, 15-20
 4, 18 . . . . . || 275, 22-25
 4, 19 . . . . . || 275, 27-276, 2
 4, 20 . . . . . || 276, 4-277, 18
 4, 21 . . . . . || 277, 20-30
 4, 22 . . . . . || 278, 2-17

Ezechiel

I, 27 . . . . . || 83, 10ff.
 13, 19 . . . . . || 259, 12
 14, 14?? . . . . . || 284, 19
 16, 51, 52 . . . . . || 61, 24
 18, 24? . . . . . || 172, 7
 21, 9, 10 . . . . . || 296, 16
 23, 5 . . . . . || 253, 21
 23, 9 . . . . . || 253, 23
 23, 11, 12 . . . . . || 253, 25
 23, 22, 23 . . . . . || 253, 17
 36, 26 . . . . . || 27, 31
 37, 7 . . . . . || 212, 26

Daniel

5, 2, 3 . . . . . || 216, 10f.
 8, 3 . . . . . || 255, 15f.
 9, 2 . . . . . || 22, 20
 9, 5: 39, 18, 56, 17 || 266, 22
 9, 10 . . . . . || 274, 9
 9, 14 . . . . . || 266, 23
 12, 2 . . . . . || 142, 25

Susanna

35 a (LXX) = 42 (Θ): 81, 12.
 142, 22, 159, 28.
 52: || 218, 25, 224, 1 App.
 57 . . . . . || 224, 1 App.

3, 16 . . . . . 19, 10
 3, 17 . 183, 10 || 215, 10
 3, 31 . . . . . || 300, 3
 4, 18 . . . . . || 227, 1. 236, 2f.
 5, 31 . . . . . 106, 15
 6, 20 . . . . . 59, 26
 6, 21: 185, 23f. || 225, 23.
 237, 4. 239, 15. 251, 24f.
 6, 23 . . . . . 189, 16
 6, 25: 101, 1. 185, 31. 186,
 15.
 6, 29 . . . . . 168, 10f.
 7, 20 . . . . . 290, 24. 291, 25
 7, 28 . . . . . 290, 19
 7, 35 . . . . . 110, 13
 7, 39 . . . . . 129, 25
 7, 41 . . . . . 129, 26
 7, 41. 42 . . . . . 129, 16
 8, 8 . . . . . 42, 4
 8, 43 . . . . . 148, 28. 289, 25
 8, 44 . . . . . 149, 2
 9, 20 . . . . . 79, 10
 9, 22 Par. 291, 16
 9, 62: 42, 3. 20. 105, 4. 161,
 29. 31.
 10, 1 . . . . . || 298, 12f.
 10, 6 . . . . . 65, 22
 10, 19 . . . . . || 211, 20
 10, 20 . . . . . 147, 18
 11, 9 . . . . . 42, 21f.
 11, 50 . . . . . || 253, 6
 12, 4. 5 . . . . . 190, 32f.
 12, 18. 19 . . . . . 135, 24
 12, 19 . . . . . 135, 28
 12, 20 . . . . . 135, 21. 136, 5
 12, 34 . . . . . 41, 27
 12, 42 Par. 81, 13
 12, 45. 46 Par. 81, 15
 12, 47 . . . . . 139, 25
 12, 49. 48 || 215, 16. 258, 28
 12, 49 . . . . . 191, 9
 13, 7 . . . . . 157, 8
 13, 23. 24 . . . . . || 216, 1
 13, 26 . . . . . 7, 9
 13, 27 . . . . . 8, 24
 13, 28 . . . . . 34, 18ff. 186, 19
 13, 34 . . . . . || 236, 27. 253, 4
 13, 34. 35: 52, 21. 102, 21
 14, 18-20 . . . . . 32, 11
 14, 26. 27 . . . . . 149, 21
 15, 3-5 . . . . . || 212, 22ff.
 15, 7 . . . . . 128, 22
 15, 10 . . . . . || 257, 20
 15, 12-14. 20 . . . . . 163, 24f.
 15, 22 . . . . . || 205, 3f.
 16, 12 . . . . . 54, 5
 16, 13 . . . . . 188, 19
 16, 14 . . . . . 185, 9
 16, 23 . 194, 11. 293, 30ff.
 17, 21 . . . . . 153, 25

17, 27-29 . . . . . || 216, 16ff.
 17, 32 . . . . . 105, 3
 18, 8 . . . . . 25, 15. 101, 17
 18, 10. 13 . . . . . 26, 25ff.
 18, 11. 12 . . . . . 27, 1
 18, 14 . . . . . 94, 9
 18, 22 . . . . . 149, 20
 18, 31 . . . . . 291, 15
 19, 10 . . . . . || 212, 21
 19, 20 . . . . . 179, 32
 19, 41. 42 . . . . . || 236, 26
 21, 20 . 52, 26f. 73, 25ff.
 21, 24 . . . . . || 247, 19
 22, 9-12 . . . . . 169, 24-27
 22, 11 . . . . . 87, 27
 24, 32: 191, 13. 15. 192, 12
 || 207, 25.

Johannes

I, 1: 64, 3f. 176, 20. 24.
 195, 14.
 I, 1, 2 . . . . . 8, 1. 176, 20f.
 I, 1-3 . . . . . 112, 10f.
 I, 2 . . . . . 7, 25
 I, 9 . . . . . 114, 18ff.
 I, 9-11 . . . . . 63, 20
 I, 10 . . . . . || 206, 19
 I, 14: 7, 3. 63, 19. 290, 27
 I, 15 . . . . . 290, 26
 I, 16 . . . . . 196, 1
 I, 18 . . . . . 130, 7
 I, 29? 162, 19
 I, 30. 27 . . . . . 291, 4
 I, 33. 34 . . . . . 291, 5
 4, 6. 11. 12 . . . . . 154, 18
 4, 14 . . . . . || 208, 16
 4, 35 . . . . . 43, 7. 9
 5, 14 . . . . . 137, 23
 5, 23 . . . . . 38, 10. 12
 5, 44 . . . . . 185, 15
 5, 46. 47 . . . . . 66, 8. 289, 14
 6, 9. 13 . . . . . || 207, 20
 6, 48ff. 72, 14
 6, 55 . . . . . 99, 30
 6, 67. 68 . . . . . 148, 14f.
 7, 37 . . . . . 163, 18
 8, 11 . . . . . 137, 23
 8, 12 . . . . . 96, 3
 8, 39 . . . . . 27, 27
 8, 44 . . . 69, 21 || 213, 21
 9, 4 . . . . . 96, 2. 9
 9, 39 . . . . . 127, 3
 10, 8 . . . . . || 208, 5
 10, 9 . . . . . 294, 3
 10, 11. 14 . . . . . 36, 19
 10, 16 . . . . . 30, 1
 10, 27 . . . 36, 16. 144, 14
 10, 29 . . . . . 154, 5
 11, 25 . . . . . 67, 25

12, 27 . . . . . 112, 9. 127, 16
 12, 24 . . . . . 73, 12. 16ff.
 12, 31 . . . . . 54, 16. 29
 12, 35 . . . . . 96, 2
 13, 7 . . . . . || 246, 4
 13, 8 . . . . . || 246, 3
 14, 6 . . . . . 294, 2 || 246, 9
 14, 10. 11: 8, 6. 21, 77, 11
 14, 20 . . . . . || 227, 3
 14, 23 . . . . . 55, 23
 14, 27? 65, 22
 14, 30 . . . . . 129, 3 || 228, 11
 15, 1. 2. 5. 6 . . . . . || 209, 30
 15, 2 . . . . . 255, 4
 15, 22 . . . . . || 258, 27
 18, 36 . . . . . 123, 22f.
 19, 1 . . . . . 168, 12
 19, 15 . . . . . || 214, 28
 19, 15. 6 . . . . . 156, 17f.

Acta

I, 3 . . . . . 117, 27ff.
 I, 13. 14 . . . . . 169, 12ff.
 2, 3 . . . . . 169, 15
 2, 27. 31 . . . . . 288, 22
 2, 41 . . . . . 67, 8
 2, 43 . . . . . 118, 21f.
 3, 13. 24 . . . . . 24, 15
 3, 20 . . . . . 24, 16
 3, 21 . . . . . 125, 3
 4, 4 . . . . . 67, 8
 4, 26 . . . . . 77, 20
 4, 29. 31 . . . . . 125, 21
 7, 39 . . . . . 104, 26
 7, 52 . . . . . 11, 17
 8, 3 . . . . . || 279, 17
 8, 9. 10 . . . . . 34, 13
 8, 30 . . . . . 73, 7
 9, 36 . . . . . 169, 19
 9, 37 . . . . . 169, 20
 9, 39-41 . . . . . 169, 21
 10, 9 . . . . . 169, 16
 10, 11 . . . . . 169, 18
 13, 22 . . . . . 177, 24
 13, 46: 30, 8ff. 14. 101, 9
 || 274, 24. 26.
 13, 46. 26 . . . . . 24, 7
 14, 15? 25, 24
 16, 9. 10. 18, 9: 95, 8. 15
 17, 28 . . . . . || 206, 15. 277, 15
 23, 3 . . . . . 167, 18. 21. 23

Jakobus

I, 6. 8 . . . . . 113, 21
 3, 2 . . . . . || 202, 16f.
 4, 6 . . . . . || 221, 17

3, 18: 38, I. 133, 5 ff. || 266,
 21. 276, 15.
 4, 2 . . . . . 37, 25
 4, 3 . . . . . 37, 23
 4, 7 . . . . . || 217, 6
 4, 10 . . . . . 80, 2. 130, 26
 4, 18 . . . . . || 229, 9
 5, 4 . . . . . || 239, 19
 5, 7 . . . . . || 228, 9
 5, 10 . . . . . 181, 16
 5, 16 . . . . . 130, 16
 5, 21 . . . . . 72, 5
 6, 14 . . . . . 15, 16
 6, 16 . . . . . 16, 7-11
 7, 5 . . . . . || 264, 23
 7, 10 . . . . . || 232, 21
 10, 5: 98, 15 || 202, 24. 212,
 15. 256, 12.
 10, 6 . . . . . || 212, 14
 11, 14. 15. . . . . 286, 21
 11, 23 . . . . . 119, 21 || 229, 15
 11, 23-25 . . . . . 82, 13 ff.
 11, 27. 28 . . . . . 123, 10
 11, 29 . . . . . || 258, 18
 12, 1 . . . . . 95, 8. 15
 12, 7. 8 . . . . . 95, 16 ff.
 12, 9 . . . . . 82, 11. 95, 20
 12, 10 . . . . . 95, 9. 120, 15
 12, 12 . . . . . 95, 9
 13, 1 . . . . . 6, 10. 14
 13, 3 . . . . . 144, 16
 13, 4 . . . . . 113, 26. 129, 31

Galater

I, 4 . . . . . 145, 11
 3, 4 . . . . . 172, 1
 3, 11 . . . . . || 275, 18
 3, 19 . . . . . 102, 27
 4, 4 . . . . . 174, 31
 4, 9 . . . . . 100, 8
 4, 16 . . . . . 123, 9
 4, 19 . . . . . || 202, 4
 4, 23 . . . . . 44, 22 ff.
 4, 26 . . . . . 41, 29. 77, 12 f.
 4, 27 . . . . . 67, 11 ff.
 4, 28 . . . . . 185, 22 f.
 5, 9 . . . . . || 229, 28
 5, 17: 79, 21. 188, 26 || 248, 14
 5, 19 . . . . . || 248, 13
 5, 19. 20 . . . . . 79, 16 ff.
 5, 22 . . . . . || 229, 4
 5, 22. 23 . . . . . || 229, 6
 6, 7 . . . . . 180, 29 || 251, 5
 6, 8 . . . . . 80, 4 ff. || 229, 4
 6, 14 . . . . . 82, 7. 153, 6

Epheser

I, 19 . . . . . 8, 25
 2, 3 . . . . . 44, 12. 65, 22?

2, 12 . . . . . 24, 12. 14
 3, 1 . . . . . 95, 4
 3, 7? 45, 23
 3, 10 . . . . . || 273, 25
 3, 18 . . . . . 152, 33
 4, 6 . . . . . 33, 3
 4, 9? 46, 23
 4, 10 . . . . . 153, 13
 4, 13 . . . . . 11, 4. 175, 3
 4, 14 . . . . . || 210, 26
 4, 19 . . . . . 36, 1. 192, 1
 4, 27 . . . . . 13, 15. 17
 5, 5 . . . . . 33, 1
 5, 27 . . . . . || 203, 9
 5, 32 . . . . . 157, 11
 6, 12 . . . . . || 219, 10. 261, 2
 6, 16 . . . . . 151, 14 || 199, 18
 6, 17 . . . . . || 272, 21

Philipper

I, 10 . . . . . 7, 15
 I, 13 . . . . . 95, 4
 I, 23 . . . . . 181, 8. 294, 23
 I, 28 . . . . . 25, 23
 2, 6 . . . . . 77, 10
 2, 7: 6, 22. 25. 61, 33. 114,
 14.
 2, 10 . . . . . 292, 4
 2, 10. 11 . . . . . 152, 14
 3, 3 . . . . . 43, 27
 3, 5. 6 . . . . . 31, 10
 3, 13 resp. 14: 104, 29. 161,
 29. 162, 3 || 245, 3. 249, 20
 3, 19: 32, 29. 53, 26. 82,
 18. 94, 23.
 2, 20 . . . . . || 217, 12
 3, 21 . . . . . 44, 13
 4, 7 . . . . . || 244, 27

Kolosser

I, 15: 7, 3. 8, 10. 130, 7
 I, 16 . . . . . 130, 12
 I, 18 . . . . . 130, 20
 2, 3 . . . . . 60, 25. 61, 9
 2, 9 . . . . . 5, 2. 63, 24
 2, 14 . . . . . 129, 6
 2, 15 . . . . . 65, 13
 3, 1 . . . . . || 224, 8. 231, 11
 3, 4 resp. 5: 55, 14. 79, 14
 130, 27.
 3, 9. 10 . . . . . 42, 24
 3, 17 . . . . . 189, 27

Hebräer

I, 1. 2 . . . . . || 276, 34
 I, 3 . . . . . 70, 17. 20
 I, 4. 5 . . . . . 7, 29

I, 14 . . . . . 290, 13
 2, 2 . . . . . || 274, 10
 2, 11 . . . . . 147, 1
 2, 13 . . . . . 159, 14
 4, 2 . . . . . 80, 15
 4, 12: 18, 12. 79, 23. 176,
 20 App.? 177, 1? 191, 1?
 5, 6 . . . . . || 298, 29
 5, 13. 14 . . . . . || 202, 5
 5, 14 . . . . . 21, 4 f.
 6, 1 . . . . . 68, 2
 6, 4-6 . . . . . 104, 4
 6, 6? 156, 4
 7, 14: 25, 4. 45, 19. 65, 1.
 141, 25.
 8, 2 . . . . . || 232, 11
 8, 5: 52, 9. 152, 25 || 200,
 18.
 9, 7 . . . . . || 247, 23
 9, 26: 8, 11. 294, 12, 24?
 10, 1 . . . . . || 277, 10
 10, 26. 27 . . . . . 139, 29
 10, 28. 29 . . . . . 175, 27
 10, 29 . . . . . 103, 24. 104, 4
 11, 12 . . . . . || 202, 7
 11, 36. 37? . . . . . 185, 12 ff.
 11, 37: 126, 15 f. 192, 30 ff.
 11, 37. 38 . . . . . 119, 26 ff.
 12, 6: 15, 10. 76, 6 || 232,
 19.
 12, 23. 22 . . . . . 90, 14 ff.
 12, 29: 19, 19. 138, 19. 151,
 16.

I Thessalonicher

5, 8 . . . . . 24, 12

II Thessalonicher

I, 4 . . . . . 46, 9
 2, 3. 4 . . . . . || 213, 22
 2, 10 . . . . . 34, 8

I Timotheus

I, 20: 3, 8. 171, 6 || 199,
 13 f. 222, 13. 269, 15.
 2, 8 . . . . . 39, 4 || 231, 20
 2, 15 . . . . . 28, 2
 3, 15 . . . . . 45, 31
 4, 3 . . . . . 188, 28
 4, 6 . . . . . || 219, 6
 6, 20 . . . . . || 203, 25

II Timotheus

I, 7 . . . . . 48, 4. 60, 22
 I, 15 . . . . . 171, 6

2, 19 . . . . . 7, 16, 9, 14
3, 12 . . . . . II, 18

Titus

3, 3 . . . . . 31, 9, 11
3, 3-6 . . . . . 31, 3
3, 4 . . . . . 2, 4
3, 5 . . . . . 137, 24 || 212, 6

Philemon

14 . . . . . 178, 19

Apokalypse

2, 10 . . . . . 25, 23
3, 12? 65, 21
3, 20 . . . . . 113, 12 f.
5, 8 . . . . . || 231, 13
11, 8 . . . . . 66, 20, 156, 19
16, 6 . . . . . 85, 1
17, 14, 19, 16 . . . . . 61, 12
20, 6 . . . . . 19, 21

Hebräerevangelium

Fragm. 4 (Zahn): 128, 27 ff.

Acta Pauli

Fragm. . . 176, 20, 177, 1

Barnabas

16, 6-10? 16, 7-11
16, 9 . . . . . 151, 29 f.

Clemens

II Kor. 8, 1-3 . . . . . 151, 7 ff.

Kirchliche und profane Schriftsteller.**Aristoteles**

Cat. I . . . . . 177, 17 ff.
Hist. anim. 9, 8: 143, 7 ff.
144, 1 ff.
9, 44. || 200, 3 ff.

Athenaeus

Deipnos. II, 476^b || 221, 7 ff.

Clemens Alexandrinus

Strom. VII, 9, 53 . . . . . 180, 8

Herodot

I, 180, 186, 191 || 220, 18 ff.
I, 186 . . . . . || 219, 17 ff.
I, 191 . . . . . || 220, 22 ff.

Hippokrates

Περὶ φυσῶν I, 569: 106, 4 ff.

Homer

Od. XII, 39 ff. . . . . || 270, 11

Josephus

Archaeol. 10, 5, 2 u. 6, 3 || 204,
28 ff.
Bell. Jud. 6, 3, 4 || 273, 10
„ 6, 5, 3 || 274, 12
„ ? || 275, 27

Origenes

? . . . . . II, 10
In Psal. 134, 7 . . . . . 58, 11 ff.
In Psal. 140, 2 . . . . . 164, 14 ff.
In Psal. 21, 13-15: 289, 5.
9 ff.

Philo

Qu. rer. div. her. 3, 29
De sacr. Abel. et Caini: 36,
21 ff.
De decal. . . . . 41, 8 ff.
De sept.: 45, 22 || 207, 19 ff.
De somn. I . . . . . || 235, 17
„ II 65, 21
De migr. Abr.: 72, 20 ff. 167,
9 ff. || 210, 21.
Leg. alleg. III: 96, 10, 136,
15, 170, 11.
De confus. ling.: 110, 9 ff.
|| 199, 16 f.
Qu. deus s. immut.: 147, 22 f.
158, 3 ff. 180, 11.
De ebriet.: 154, 14 ff. || 235,
17.
De plant. ? 157, 3
De poen. . . . . || 254, 29 ff.

II. Namenregister.

- Ααράν* 167, 10
Άβεννήρ . . . . || 301, 30
Άβεσσαλώμ . . . . || 300, 10
Άβραάμ: 1, 17, 3, 32, 24, 16, 26, 13, 27, 23, 28, 2, 44, 23, 166, 10, 288, 17, 293, 30. *προφήτης* 3, 29, *καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ* 24, 16, 26, 13, 30, 10, 285, 21, *διὰ τῆς φλογίνης ὁμοφαίας οὐκ ἠδύνατο διελεθεῖν* . . . . 293, 28f.
Άβραμ 166, 10
Άγγούς . . . . (283, 13)
Άδάμ: 17, 11, 55, 11, 136, 16, 182, 7. *οὐκ εἰς ὑπεροβολὴν χαλεπὴν ἀμαρτίαν ἤμαρτεν* . . . . 136, 21f.
Άθρηναῖος . . . . || 206, 16
Άιγύπτιος: 34, 12, 86, 29, 87, 6, 165, 1 App. 167, 9. || 210, 16, 215, 5, 273, 17, 275, 16. *οὐκ ἀξιοὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ θεοῦ* 9, 20f. *περιτέμνονται* 43, 21
Άιγύπτιος: 21, 8, 66, 22, 156, 11 || 218, 21, 271, 18. *αἰσθητὴ — πνευματικῶς καλούμενη* . . . . 66, 23f.
Άϊθίωψ 84, 26
Άιλάμ . . . . || 210, 9
Άιλαμίτης || 210, 16. *Παραβεβλημένος Ψεκτός* || 210, 22f. 28.
Άκύλας || 200, 27, 221, 7, 276, 29. *ἐκδόσις Ἄ. ἐν τοῖς Θρόνοις οὐ φέρεται* || 236, 14.
Άλφ . . . . || 235, 12, 238, 21
Άμαλήκ . . . . || 231, 23
Άμβακοῦμ || 255, 29, 260, 28
Άμώς . . . . 96, 15 || 272, 1
Άναθώθ: 74, 5f. 13, 17. *Ἐπακουσμός* 74, 8, 10
Άναμεήλ || 227, 24. *Χάρις θεοῦ* . . . . || 227, 28
Άνανίας: ὁ ἀρχιερεὺς 167, 17
Άποκάλυψις: Ἰωάννου 66, 20. Ἰωάννης ἐν Ἄποκαλύψει . . . . || 231, 13
Άραβικός . . . . || 210, 10
Άριθμοὶ 45, 25, 89, 26
Άσκληπιός: εἰς θεὸν μεταβεβηκώς 33, 23
Άισμα: τῶν ἄσμάτων 84, 25.
Άραράτ . . . . || 220, 6
Άρμένιος . . . . || 220, 6
Άσσύριος: 23, 17, 84, 9 || 213, 16f. 226, 28, 243, 15, 275, 16.
Βαβυλών: 22, 19, 166, 28, 170, 18, 31, 171, 1f. 12, 27, 172, 5. 11, 19, 22f. 27 || 205, 13, 216, 9, 218, 8, 219, 15, 220, 5, 19, 239, 12, 16, 235, 6. *Σύγχυσις* 170, 19, 31, 171, 26, 172, 21 || 220, 12, 239, 12, 258, 1f. *εἰδωλόλατρεία* || 215, 21. *οὐκ ἀπέγνωσται* . . . . || 217, 17
Βαβυλώνιος: 3, 17, 84, 10, 171, 16, 172, 16, 18, || 204, 26, 205, 9, 211, 23, 212, 11, 213, 16, 18, 218, 17, 223, 8, 230, 4, 249, 9, 11, 203, 8, 18 || 269, 15, *Συγχυτικός* . . . . || 212, 1.
Βαρούχ: 60, 12f. || 225, 28, 232, 5.
Βασιλείαι: 22, 8, 53, 19, 74, 14, 157, 35. *ἡ πρώτη* || 301, 13, *ἡ τρίτη* 58, 25f. 169, 1f. || 214, 7, 226, 10f. *ἡ τετάρτη* 169, 4 || 213, 16f.
Βασιλείδης: 75, 21, 144, 13
Βεελεφγόρ . . . . || 222, 2
Βενιαμίν: 168, 22. *κληροδοσία Ἱερουσαλήμ* 168, 22f. *Υἱὸς (τῆς) δεξιᾶς* 168, 26 || 202, 22f.
Βηθλεέμ: *Ὀίκος ἄρον* || 272, 28f.
Γαβέ . . . . || 301, 10
Γαβαωνίτης || 300, 25, 301, 9, 12.
Γαλιλαία 131, 15
Γένεσις 8, 30
Γολοθίας . . . . || 230, 20
Γόμορρα 1, 15
Δαβίδ: 56, 2, 283, 7ff. 14f. 287, 20, 292, 12, 27, 293, 8 || 206, 3, 211, 5, 213, 12, 232, 17, 255, 12, 256, 18f. 260, 25, 27, 262, 21, 26, 263, 8, 13, 264, 20, 265, 12, 267, 17, 268, 11, 272, 23, 275, 7, 277, 22, 296, 18, 20, 29, 297, 18, 20, 25, 30, 298, 2, 23, 28, 299, 17, 25, 28, 300, 2, 6, 11f. 301, 2, 22, 26, 29, 32. *πνευματικῶς φιλόπρωτος* . . . . || 299, 19
Δακῶν . . . . || 295, 21
Δαμασκός 53, 18
Δάν: υἱὸς Ἰωά || 301, 5
Δανιήλ: 22, 20, 39, 17 || 230, 16, 255, 15, 274, 9. *Ἐξελίον* . . . . || 303, 5
Δευτερονομίον . . . . || 260, 4
Δωήκ . . . . || 298, 31
Ἐβδομήκοντα: 137, 15, 141, 15f. 184, 24 || 210, 8, 227, 18, 236, 15, 267, 26. *τὰ πλείονα τῶν ἀντιγράφων τῆς ἐκδόσεως τῶν 129, 11f. καθ' ἑτέραν ἐκδοσιν τῶν* . . . . || 252, 15
Ἐβριωνάος 167, 19

Ἑβραϊκός: τοῖς Ἑ. (ἀντιγράφους) 107, 26. τῶν Ἑ. γραφῶν 107, 29. παράδοσις 178, 9. τὸ Ἑβραϊκόν . 141, 17. 184, 26
 Ἑβραῖος: 1, 12, 7, 23. || 235, 9. 11. φασὶν Ἑβραίων παῖδες 103, 20. φασὶν Ἑ. || 236, 8. ἢ πρὸς Ἑβραίουσ (ἐπιστολή) 7, 29 || 276, 33f.
 Ἑβραϊσμός: οἱ ἀπὸ Ἑ. ἐρμηνεύσαντες . 159, 20f.
 Ἑδῶμ: 147, 22f. || 277, 20. 278, 2. Ἐρυθρὰ γῆ || 249, 2.
 Ἑζεκίας || 229, 25. 303, 5
 Ἑκκλησιαστής: 61, 30. 195, 19.
 Ἐλιακίμ . . . || 204, 25
 Ἐλισσαῖος . . . 169, 4
 Ἐλλην: 7, 23. 50, 32. 113, 8. 159, 21. ἐν Ἑ. οἱ γεννησαντες δόγματα 141, 4.
 Ἐμιήρ . . . 165, 15
 Ἐξόδος: 134, 7. 135, 11 || 226, 4.
 Ἐθμογένης . . . 171, 6
 Ἐστιακή . . . || 219, 4
 Ἐνᾶ . . . 188, 10
 Ἐυλάδ Μαρωδάχ || 205, 14
 Ἐυφράτης . . . 84, 6. 8
 Ἐφραΐμ || 226, 14. 24. Καρποφορία . . . || 226, 7
 Ζαχαρίας || 219, 25. 257, 12
 Ζιφαῖος . . . 283, 7
 Ηλ: 285, 13 || 295, 7. 11. ἐν-σεβής καθ' ἑαυτὸν || 295, 14.
 Ἡλίας: 59, 1. 122, 7. 169, 2
 Ἡρακλῆς: εἰς θεὸν μεταβληθεὶς . . . 33, 21
 Ἡσαΐας: 6, 18. 31. 64, 2. 11, 15. 71, 23. 26. 109, 22. 110, 3. 117, 11. 126, 11. 135, 5. 145, 17. 179, 13. 182, 15. 285, 27. 292, 25 || 218, 5. 26. 220, 4. 16. 225, 17. 226, 29. 231, 18. 236, 3. 243, 16. 251, 14. 253, 2. 256, 19. 21. 25. 269, 26. διαφοραὶ Ἰερουσιμίου καὶ Ἡ. 11, 30. οὐκ ἔχων ἔργα ἀκάθαρτα ἀλλὰ μόνον ὀνόματα 12, 3.

ὁ ἐν τῷ Ἡ. κύριος 18, 30.
 νεφέλη 59, 12. θησαυρός 116, 19. μακάριος || 257, 17.
 Ἡσαΐ || 249, 1. 10. 277, 20. 297, 17.
 Θάμαρ . . . 284, 9
 Θαῦ . . . || 235, 11
 Θεοδοτίων || 200, 27. 271, 27. ἐκδοσις Θ. ἐν Θορήνοισ οὐ φέρεται || 236, 14
 Θορήνος || 235, 10. 236, 14. 18. 238, 21. 245, 25. 254, 3. 256, 7. 14. 22. 263, 14. 269, 8. 16. 273, 8.

Ἰακώβ: 24, 16 (vgl. Ἀβραάμ). 26, 13 (do). 30, 11 (do). 285, 21 (do). 65, 6. 166, 9 || 229, 2. 5. 249, 4. 6. 10. 252, 13. 20. 22. 273, 2. 297, 18.
 Ἰδομαία: Γήνιος || 277, 26
 Ἰδομαῖος . . . || 210, 16
 Ἰερούς: 103, 18f. 23. || 299, 17. Πεπατημένη 103, 20f.
 Ἰεβουσαῖος . . . || 299, 18. 24
 Ἰεζεκὴλ: 64, 2. 172, 7 || 253, 16. ἀναγνώσων τὸν Ἰ. 83, 10.
 Ἰερουσίας: 2, 5. 3. 26. 4. 6. 9. 19. 23ff. 27f. 5, 9. 12. 14ff. 17. 28ff. 8, 28. 9. 6. 12. 23. 27. 10, 7f. 14. 11, 1. 13. 19. 22, 20. 60. 13. 64, 2. 11. 74, 13ff. 82, 1. 87, 17. 88, 10. 107, 6. (108, 9.) 109, 18. 110, 4. 18. 20. 27. 135, 5. 150, 22. 151, 32. 152, 2. 5. 165, 17. 21. 166, 5. 17. 167, 15. 168, 30. 170, 15. 177, 26. 178, 26. 179, 3. 6. 184, 21. 24. 185, 4. 7f. 187, 6. 28. 189, 10. 24. 190, 10. 18. 29. 191, 6. 192, 12. 33. 193, 2. 284, 14. 285, 24. 27 || 204, 24. 227, 24. 228, 17. 229, 7. 15. 230, 2. 235, 6. 237, 4. 251, 13. πότε ἤρξατο προφητεῦν 2, 9f. ἔξαιρέτων ἐτυχε δωρεὰς 4, 3. σύμβολον τοῦ σωτήρος 4, 28f. ἀπέποιθεν 11, 14. διαφοραὶ Ἰ. καὶ Ἡσαΐου 11, 30. οὐκ εἶχεν οὐδὲν ἄξιον τοῦ πυρός 12, 8.

νεφέλη 60, 11. ἐκ παίδων προφητεῖαι 109, 20. ἀντὶ τοῦ κριθίου ἡμῶν 110, 23. θησαυρός 116, 19. κατὰ χρόνους ἀμαρτωλοτάτων 184, 13 vgl. 126, 1ff. ἐν ἀγνείᾳ ἐξήσεν 189, 5f. ὁ ἀμειπτος, ὁ μακάριος 102, 18f. πολλά τοῦ Ἰ. ἀναφέρεται ἐπὶ τὸν σωτήρα 193, 8. Μετεωρισμός θεοῦ || 227, 27. οὐ μόνον προφητείας ἀνεγόραφεν, ἀλλὰ καὶ ἰδία πάθη || 229, 11. τύπος Χριστοῦ) . . . || 263, 14
 Ἰεριχώ . . . || 216, 20
 Ἰεροβοάμ: 22, 9. 11. 14 || 221, 13. 226, 13.
 Ἰερουσαλήμ: 2, 19. 3. 5. 41, 25. 27f. 52, 16. 21. 61, 22f. 89, 9. 101, 26. 102, 19. 25f. 28. 103, 3. 8. 104, 3. 19. 111, 8. 10. 118, 14. 119, 3. 171, 15. 19. 21ff. 24f. 28. 172, 4. 6. 12. 15. 17. || 209, 13. 215, 25. 222, 16. 223, 8. 236, 26. 237, 12. 20. 238, 7. 240, 16. 243, 29. 244, 11. 245, 2. 9. 11. 247, 8. 17. 248, 26. 249, 5. 250, 5. 7. 252, 13. 19. 253, 3. 17. 25. 254, 9. 24. 259, 4. 261, 15. 269, 29. 271, 14. 276, 6. 299, 17. 20.
 Ὅρασις εἰρήνης 65, 21. 103, 22 || 202, 21f. ψυχὴ 103, 17, || 237, 27ff. 238, 3. 239, 11. 244, 5. 26. 247, 26. ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ 104, 23. τοῦ Βενιαμὴν κληροδοσία 168, 22f. εἰς τὴν ἐκκλησίαν μεταλαμβάνεται || 222, 7f. vgl. 229, 23f. τροπικώτερον καλονύμνη || 246, 23. ὡχῶς ἔστι λαβεῖν || 252, 23. φοντο μὴ παραδιδόσθαι εἰς τέλος || 273, 27. ἐν μέσῳ ἐθνῶν || 276, 6.
 Ἰερονίας || 204, 24. 205, 4
 Ἰησοῦς: 19, 9. 13, 17. 42, 20. 53, 28. 73, 11. 74, 19. 78, 2. 16. 79, 14. 80, 2. 81, 12. 87, 29. 99, 32. 100, 19. 24f. 102, 20f. 29. 103, 13. 104, 1ff. 105, 2ff. 113, 10. 15. 20. 114, 27.

115, 6f. 131, 19. 132, 9. 16. 24. 133, 8. 14. 26f. 137, 22. 144, 14. 147, 18. 148, 4. 13. 149, 19. 23. 163, 29. 167, 3. 168, 3. 5. 7. 16. 19. 169, 6. 22. 28f. 289, 27 || 217, 4. 236, 5. ἔτι παῖδion ὡν προκόπεται 26, 2. ἐπιδημία 52, 30. 65, 13. ἀσθένεια 63, 8. ἄρτος 72, 14. θάνατος 73, 14. 20. ὄνομα 75, 24. ἔχεν τὸν Ἰ. 76, 1. καταλείπει τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα 77, 12f. διδασκαλία 115, 5. ἀναστάς οὐκ ἐτι ἐφάνη τοῖς ἀποκτείνασιν αὐτὸν 117, 25f. ἡ φωνὴ τοῦ Ἰ. ἐν Παύλῳ καὶ Πέτρῳ 144, 15f. ἀκολουθεῖν τῷ Ἰ. 149, 23. 25f. 153, 5. μὴ ὁ Ἰησοῦς 156, 20. 32. αἰτήσωμεν ἔλθειν Ἰ. 165, 13. 173, 5f. ὁ κῆριε Ἰ. πάλιν ἦκε 170, 8. ὁ ἐμός Ἰ. 185, 8 || δεηθῆναι τοῦ Ἰ. || 246, 6. ὑπὸ τοὺς πόδας πεσεῖν Ἰ. . . || 272, 26

Ἰησοῦς: ὁ τοῦ Ναυῆ 60, 10. τύπος τοῦ ἀληθινοῦ 293, 27f. || 300, 20. 301, 17? ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἰ. . . . || 245, 28

Ἰησοῦς ὁ Χριστός 288, 15ff.

Ἰησοῦς Χριστός: 3, 20. 31, 31. 64, 22f. 75, 9. 98, 12. 110, 24. 27. 127, 11. 24. 153, 12f. 163, 14. 167, 20. 24f. 288, 18. 20. 26. 291, 7f. παραδέξασθαι 24, 16f. παρὸνσία 30, 11. 52, 19. 63, 17f. πάθος 72, 24. ἐπιδημία 100, 16. 293, 19. 294, 1. ἐν ἐκάστῳ τῶν μαρτύρων δικάζεται 112, 17. πᾶς τόπος χηρῆς Ἰ. Χ. . . . 290, 15

Ἰουδάνης 293, 27

Ἰουδαία: 84, 11. 89, 9. 90, 12. 104, 23 || 214, 2. 215, 19. 227, 11. 230, 12. 16. 239, 6. 240, 3. 17. 241, 17f. 262, 9. Ἐξομολογούμενη . . . || 227, 5

Ἰουδαϊκός: 74, 7. νηστεια 100, 15. τὰ Ἰουδαϊκά 101, 6f.

Ἰουδαῖος: 11, 18. 24, 6. 43, 23. 65, 3. 72, 10. 77, 19. 25. 104, 24. (108, 9.) 113, 7. 126, 19f. 141, 22. 157, 6. 163, 10. 168, 3. 193, 12 || 231, 3. 240, 21. 241, 19. 263, 15. 272, 3. 29. 274, 21. 275, 23. 276, 24. 295, 19. ἐκώλυσαν διδάσκειν Ἰησοῦν 74, 19. οὐκ ἀκούει κεκουμμένως τοῦ νόμου 99, 23f. ὁ πολὺς οὗτος 99, 31f. ὅτε συναγωγὰι πολλὰι Ἰ. 120, 2. συνέδριον 122, 1. ὁ ἐκ τῶν Ἰ. λαός 129, 20f. εἰσῆλθε εἰς τὰς τῶν Ἰ. συναγωγάς . . . 168, 4

Ἰούδας: ὁ τοῦ Ἰακώβ 65, 6. 10f. 284, 8.

Ἰούδας (und Ἰούδα? vgl. 22, 11. 25, 3. 29, 9 usw.): 22, 11. 13. 15. 28. 23, 1. 4. 8. 13. 15. 24, 1. 25, 3. 26, 7. 28, 7. 29, 11. 20. 41, 24f. 45, 19. 65, 7f. 11. 15. 141, 25. 164, 22. 166, 22. 28. 170, 30 || 218, 17. 300, 24. νιοὶ Ἰ. 22, 18 || 213, 19. ἡ Ἰ. συναγωγὴ 22, 24. 23, 20. 23. Ἰ. ὁ Χριστός 45, 19. 65, 2. 19. 68, 28. 141, 23. ἄνδρες Ἰ. 64, 28. 65, 3. 68, 27. Ἐξομολογούμενος || 202, 20f. βασιλικὴ φυλὴ || 298, 25.

Ἰουδαῖς: ὁ παραδούς 141, 26 || 214, 28.

Ἰουδῆθ: 187, 33. 188, 3f. 7.

Ἰσαάκ: 4, 1. 24, 16 (vgl. Ἀβραάμ). 26, 13 (do). 30, 10 (do). 285, 21 (do) || 229, 2. ὁ πατριάρχης 185, 22.

Γέλως . 185, 23 || 239, 17

Ἰσραήλ: 20, 14. 16-19. 22. 21, 7. 10. 12. 22, 11. 13f. 19. 23f. 27f. 23, 1ff. 29. 24, 1. 5. 18ff. 25, 1. 26, 7ff. 24. 28, 4. 29, 10. 29. 30. 22. 26. 31, 12. 16. 18. 20f. 33. 34, 23. 28. 30f. 35, 4f. 9. 11. 21. 40, 3. 41, 19f. 24. 84, 10. 86, 2. 87, 6. 90, 12. 93, 13. 147, 5. 155, 31. 156, 33. 166, 9. 179, 8. 28. 287, 29. 293, 16 || 201, 3. 210, 21. 218, 17. 221, 23. 231, 23. 236, 20. 256,

18. 298, 8. 11. 13. 299, 5. οἱ νιοὶ Ἰ. 21, 19. 30, 26. 53, 16. 54, 13 || 213, 18. 241, 21f. ἡ Ἰ. συναγωγὴ 23, 12. 16-22. 24, 2. σαρκικός — πνευματικός || 227, 15f.

Ἰσραηλῆτης || 210, 17. 212, 7. 9. 213, 3. 237. 9. 247, 20. 266, 7. 295, 19. 300, 24.

Ἰσραηλιτικός . . . 287, 11

Ἰωάβ . . . || 301, 25. 28

Ἰωακείμ || 204, 24f. 269, 11

Ἰωάννης: ὁ βαπτιστής 290, 18 (vgl. 20). 291, 4. 20.

Ἰωάννης: 66, 20 (vgl. Ἀποκάλυψις) || 231, 13 (do). ἡ καθολικὴ ἐπιστολὴ 70, 6. τὸ εὐαγγέλιον 154, 6

Ἰωβ: 55, 18 || 217, 9. 239, 16. 264, 24.

Ἰώσηπος || 204, 27. 273, 10. 274, 12. 275, 27.

Ἰωσήφ . . . . || 279, 8

Ἰωσίας || 276, 4. Ἰερεμίας τὸν Ἰ. θορηγεῖ || 276, 4. τύπος Χριστοῦ || 276, 7.

Καῖν: 136, 23. ὁ ἀπὸ τοῦ Κ. σφυροκόπος || 214, 26

Καίσαρ vgl. Τιβέριος.

Καρμήλιος vgl. Νάβαλ.

Κλεόπας: 191, 12. 15. 192, 13.

Κορίνθιος: ἡ πρὸς Κ. || 277, 4.

Κῦρος . . . . || 220, 4. 16

Δευτικός: ἡ ἱερατικὴ φυλὴ Δ. . . . || 298, 26

Δευτικόν 51, 21

Δίβωνος: 164, 4. Δευκασιμός . . . . || 203, 6

Δοιποὶ || 204, 28. 210, 9 (vgl. ἔκδοσις 184, 27. ἐνμνηνευτής || 227, 17).

Δουκᾶς || 203, 27. ὁ μακάριος. . . . || 300, 4

Δωτ: 2, 1. 3. 105, 7. 284, 4. 7.

Μακκαβαϊκός: τὰ Μακκαβαϊκά 52, 18

Μαρία . 128, 26. 291, 1

Μαρκίων: 75, 20. 144, 13

Μάρκος: τὸ εὐαγγέλιον 43, 6.

Μαρωδάχ vgl. *Ενιάδ.*

Ματθαῖος: τὸ εὐαγγέλιον
131, 14. ἐξ Ἡσαίου φησὶν
|| 226, 29. ὁ μακάριος
|| 300, 4.

Μεσοποταμία . . . 84, 9

Μῆδος . . . || 218, 7

Μωαβίτης . . . || 210, 16

Μωσῆς: 10, 18. 34, 12. 38,

25f. 66, 7. 11. 134, 8.

152, 4. 21. 167, 10. 13.

285, 22. 289, 12. 18. 20.

|| 231, 23. 260, 4. 271, 1.

272, 2. 302, 15. ἄξιος

τῆς ἐπιστομῆς τοῦ θεοῦ

9, 21. ὁ νόμος 24, 24.

43, 20f. 72, 22. 73, 7. 102,

27 || 274, 9. λαμβάνεται

καὶ ἐπὶ τοῦ λαοῦ 38, 20.

Χριστός γέγονε πρὸς *M.*

64, 11. 15. ἡ διαθήκη ἢ

διὰ *M.* 66, 12. ὁ θερά-

πων 98, 12. θησαυρός

116, 19f. διὰ *M.* τὸν νό-

μον 135, 4. προφήτης

οἶον *M.* || 205, 19. ὁ ἱε-

ρός . . . || 245, 28

Νάβαλ: ὁ Καρμήλιος 283,

5f. || 299, 11.

Ναβουζαρδάν || 200, 9. 259,

32.

Ναβουχοδονόσορ: 3, 6. 17.

36, 27. 52, 17. 97, 23.

170, 19. 171, 2. 26. 31.

172, 4. 6. 11 || 200, 6. 211,

12. 216, 25. 219, 3. 222,

9. 226, 28. 238, 18. 249,

29. 273, 16. ὁ σατανᾶς

3, 7. Ἐγκαθισμός καὶ

ἐπίγνωσις συνοχῆς || 238,

17f.

Ναζιραῖος || 272, 1. Ἅγι-

ασμένος . . . || 271, 26f.

Νάθαν: ὁ υἱὸς Δαβὶδ || 300,

2f.

Νανῆ: 60, 10 || 300, 20. ἡ

τοῦ Νανῆ . . . 168, 25

Νεεσσαῖοι . . . || 298, 31

Νεχαῶ || 204, 25f. 276, 9

Νινευή . . . 174, 19

Νινευίτης: 1, 9. εἰ μὴ με-

τανοηκείσαν κτλ. 174,

26.

Νῶε . . . || 231, 8, 28

Ὀλίβα . . . . || 253, 17

Ὀλοφέρνης: 187, 33. 188, 2. 5f.

Ὀνήσιμος 178, 18

Ὀυαλεντίνος: 75, 21. 144, 12

Ὀχοζίας 169, 5

Παραλειπόμενοι . 74, 15f.

Παροιμιαί: 57, 3. 93, 5. 191,

21 || 222, 25.

Πασχῶν: 165, 18. 166, 6.

24. 167, 13. 170, 4. 15.

17. Μελανία τοῦ στόμα-

τος . . 170, 21f. 171, 11

Παῦλος: 37, 28. 38, 2f. 48,

1. 59, 19. 61, 9. 16. 27.

62, 7. 71, 13. 82, 10. 123,

8. 133, 4. 144, 16. 167,

17f. 21. 24. 171, 5. 175,

29. 178, 17. 186, 2. 187,

18. 26. 293, 1 || 200, 18.

203, 25. 206, 15. 210, 26.

212, 14. 214, 23. 215, 6.

218, 14. 222, 10. 227, 8.

232, 12. 270, 25. 272, 21.

275, 19. 276, 34. 277, 4.

279, 16. ὁ ἀπόστολος

κτλ. 31, 9. ὁ προδότης

ὁ δικαίος 14, 30. νεφέλη

60, 15. εἶχε τὴν ὕλην τοῦ

ἐπαίρεσθαι 95, 7f. ἄξιος

ἢν ἀποκρίσεως κυρίου

95, 19f. διάθεσις 119,

20f. τίς εὐρεθήσεται *Π.*

181, 7f.

Πέτρος: 165, 1 App. || 218, 7

Πέτρος: 46, 13. 62, 9. 71,

13. 144, 16. 169, 16. 21.

291, 9 || 246, 3.

Πιλάτος 168, 2

Πράξεις: 30, 8. 16. 125, 2

167, 16. 169, 12. 288, 23

Πνθία . . . . || 219, 5

Ροβοάμ: 22, 9ff. || 199, 8.

226, 11.

Ρωμαῖος || 273, 7. 278, 6. ἡ

πρὸς *P.* ἐπιστολή 31, 28

Σαλώμ || 227, 24. Εἰρήνη

|| 227, 26.

Σαμαρεία: 34, 14 || 221, 13.

253, 21.

Σαμαρίτις 154, 18

Σαμψών: Ναζιραῖος || 272, 2

Σαούλ: 177, 22. 283, 8f.

18. 285, 5. 286, 27. 287,

3. 24. 26. 288, 1. 289, 31.

290, 3. 292, 11 || 263, 13.

296, 29. 297, 29. 298, 1.

299, 6. 300, 23. 27. 301,

11. 15. ἡ ἱστορία ἢ

περὶ τὸν *Σ.* καὶ τὴν

ἐγκατορθωθῆσαν πάντων

ἀπεται 284, 9f. τοῦ

πονηροῦ πνεύματος τύ-

πον φέρει . . || 299, 4

Σαμουήλ: 152, 29. 283, 17f.

285, 1f. 7. 12. 14. 16. 19f.

22. 24. 29. 286, 12. 25ff.

287, 7. 26. 288, 4. 8. 12.

14f. 289, 21. 30. 290, 3.

9. 292, 1. 7. 20. 28. 293,

10 || 297, 30. 299, 13. ὁ

προφήτης 284, 13. ὁ ἐξαι-

ρετος τῶν προφητῶν κτλ.

285, 7ff. διὰ τῆς φλογίνης

δορυκαίας οὐκ ἠδύνατο

διελθεῖν . . 293, 28f.

Σαρά 166, 10

Σάρεφθα 169, 3

Σάρρα 166, 10

Σεδεκίας || 200, 8. 229, 25.

28.

Σειρήν . . . || 270, 2. 11

Σεμεί || 300, 11. 301, 23. 26

Σιδονία 169, 3

Σιλουανός: νεφέλη 60, 15

Σίμων: καὶ Κλεόπας 191,

12. 14. 192, 12. ὁ λεπρός

129, 26. ὁ μάγος 34, 13f.

Σιών || 240, 15. 17. 21f. 27.

241, 13. 242, 10f. 14f. 27.

29f. 243, 13. 252, 12. 20.

24. 29. Σκοπενηθιον 46,

3ff. || 215, 22. 241, 2f. 242,

29. διχῶς ἔστι λαβεῖν

|| 252, 23.

Σόδομα: 1, 15. 61, 22f. 25.

86, 25. 105, 7. 11. 17. 22

|| 271, 15.

Σοδομίτης 105, 21

Σολομών || 204, 3. 214, 6.

240, 15. 267, 15. 296,

17? 300, 4. 301, 24. 26.

28. 32. 302, 1f. ἡ Σοφία

ἢ ἐπιγεγραμμένη Σολο-

μώντος 56, 13. ἐν ταῖς

Παροιμιαῖς 93, 5 || 222,

25. ἐν τῷ Ἐκκλησιαστικῷ

195, 19.

Σοφία: Ἰησοῦ . . 48, 22

Σοφία: ἢ ἐπιγεγραμμένη

Σολομώντος . 56, 12f.

Σοφονίας 35, 12

Σύμμαχος || 221, 3. 236, 15.

241, 23. 251, 28. 252, 6.

14. 256, 6. 257, 6. 267,

12. 24. 28. 268, 3. 270,

2. 10. 271, 11. 23. 27.

272, 8. 274, 6. 16. 276, 30.
 Σωφίη: 87, 7. Ἐκλεκτὴ καὶ
 Θανααστή . . . 86, 28
 Τιβέριος 118, 18
 Τιμόθεος || 203, 26. ἢ πρὸς
 Τ. πρώτη . . . || 222, 12f.
 Φαρισαῖοι: 9, 20. 36, 27 || 211,
 12. 215, 5. 270, 6. Νε-
 γαῶ 204, 25f. 276, 9
 Φαρισαῖος 26, 25
 Φιλήμων: 178, 18. ἢ πρὸς
 Φ. ἐπιστολή . . . 178, 18
 Φύγελος 171, 5
 Χαλδαῖος . . . . || 205, 7
 Χελκίας || 227, 23. Μερῖς
 Θεοῦ 227, 25
 Χριστιανισμός: 113, 14. 184,
 34.
 Χριστιανός: 112, 23f. 26.
 168, 6. 184, 35—περὶ Χ.
 λεγομένων 101, 16. φέρε
 συγκοφαντεῖσθαι Χ. 113, 1f.
 τὸν Χ. λόγον 113, 6. 184,
 35. 185, 3. τὰ περὶ Χρι-
 στιανῶν 113, 8. ὁ Χ., ἐν
 ᾧ ἐστὶ Χριστὸς δικαζό-
 μενος 124, 3 (vgl. 112, 24.
 26).
 Χριστός: 5, (13)ff. 15, 6. 41,
 13. 55, 22. 56, 7. 60, 26.
 65, 3f. 66, 12. 68, 5. 71,
 12. 24. 26. 74, 17. 95, 4.

9. 11. 99, 28. 100, 9. 102,
 29. 104, 23. 111, 3. 112,
 24. 26. 113, 2. 116, 6. 21.
 118, 16. 119, 13. 120, 17.
 19. 121, 6. 124, 3. 129,
 21. 141, 24. 142, 26. 147,
 1. 163, 11. 171, 22. 188,
 17. 19f. 22. 288, 19. 289,
 1f. 17f. 20. 290, 16f.
 29ff. 291, 10. 14. 19.
 *21. 29. 292, 2. 5f. 294,
 16 || 203, 10. 204, 11. 16.
 207, 29. 209, 1. 211, 19.
 213, 13. 216, 22. 225, 20.
 236, 2. 263, 14. 268, 19.
 272, 28. 273, 2. 29. 274,
 2. 22. 275, 7. 276, 7. 18f.
 23. 26. 31f. 277, 8. 12f.
 25. 27. 278, 8. 302, 21.
 303, 1.—παρουσία 31, 15
 || 218, 16. 273, 12. ἔχειν
 τὸν 36, 22. 55, 22. 26.
 147, 5. Ἰούδας 45, 19.
 64, 28. 65, 2. 18. 68, 28.
 σοφία τοῦ Θεοῦ κτλ. 57,
 6. 10. γέγονε πρὸς Μω-
 σέα κτλ. 64, 10f. ὁ αὐτὸς
 καὶ τότε καὶ νῦν 64, 19.
 23f. ἐπιδημία 79, 5. 117,
 8. 155, 31. 289, 28. 293,
 18. ἐσθτεῖν ἀπὸ τοῦ προ-
 βᾶτον Χ. 99, 28. δικαιο-
 σύνη, σοφία, ἀλήθεια 117,
 22f. μιμητῆς 134, 25f.
 οὐκ ἐστὶν δίκαιον εἶναι
 χωρὶς Χ. κτλ. 147, 3ff.
 καταλείπειν 147, 9. ἐὰν
 σῶση Χ. 149, 6. ὄρος

157, 6. καλὴ γῆ 157, 10f.
 συνθάπτεσθαι 172, 23f.
 26. ἢ Χ. πίστις 178, 10.
 νῆπιος ἐν Χ. 184, 9. ἐν
 ἄδου 288, 21 usw. νυμ-
 φίος || 202, 2. ἢ τοῦ Χ.
 ἐκκλησία || 202, 14. οἰκο-
 δόμος καὶ ἀρχιτέκτων
 || 209, 21. τὸ Χ. συνέ-
 δριον || 223, 23. τῷ νῶ
 συνάπτον διὰ πάντος
 πρὸς Χ. || 260, 20.
 Χριστὸς Ἰησοῦς: 16, 11. 21,
 14. 30, 2. 34, 11. 51, 10.
 54, 28. 34. 57, 5. 70, 27.
 78, 24. 85, 11. 112, 25.
 125, 5. 131, 7. 138, 6.
 145, 12. 163, 13. 176,
 5. 289, 26. 294, 29 || 203,
 18. 302, 20.—σφῆξε-
 σθαι ἐν, 20, 8. ὄνεσθαι
 ἐν 47, 18. σοφία τοῦ
 Θεοῦ κτλ. 63, 10. τελει-
 οῦσθαι ἐν 101, 21. 176,
 3. ἐλπίζειν ἐπὶ 130, 10. ἢ
 ἀνάπαυσις τῶν ἀγίων καὶ
 μακαρίων ἐν 136, 9f. τεν-
 ξόμεθα τῆς ἐν Χ. Ἰ. μα-
 καρότητος 150, 15. μα-
 καρίζεσθαι ἐν 194, 18.
 Ψαλμός: 35, 14. 38, 5. 39,
 18. 46, 1. 18. 56, 3. 57,
 25. 69, 25. 71, 8. 98, 13.
 134, 17. 164, 14. 16. 288,
 22. 289, 5. 9 || 265, 21.
 296, 21. τῆς ἐξομολο-
 γήσεως 56, 3

III. Wort- und Sachregister.

ἀβροχία 58, 26
ἄβυσσος 291, 24
ἀγαθοποιία 1, 1
ἀγαθός: 20, 8, 86, 14, 91,
 II (συνόντες *ἀγαθός*)
 || 201, 28 (οὔτεῖς ἀπόλ-
 λυσιν ἕτερον) vgl. *ἔργον*
θεός καλός—*ἀγαθόν* 36,
 7, 48, 11, 53, 27, 31, 57,
 16, 18, 72, 3, 88, 30, 91,
 12, 116, 9f. (ἐπ' *ἀγαθῶ*)
 135, 28, 30, 136, 1f. (τὰ
ἀληθῶς) 138, 29, 139, (3),
 4, 178, 16, 20 (νομισό-
 μενον)—*ἄριστος* 16, 23
ἀγαθότης 14, 2 (τοῦ *θεοῦ*
 vgl. || 224, 2) . . . 86, 15
ἄγαλμα: 77, 2, 140, 26,
 296, 8.
ἀγανακτεῖν: 106, 11, 127,
 12, 185, 6.
ἀγαπᾶν: 27, 4 (μεγαλοφρο-
 σύνην) vgl. *φιλεῖν*.
ἀγάπη: 33, 4 (πρός τὸν
θεόν) 33, 5 (κολλᾷ ἡμᾶς
 τῷ *θεῷ*).
*ἀγγεῖον . . . 151, 24 usw.
ἀγγελικὸς vgl. *πνεῦμα*—
ἀγγελικῶς . . . 135, 8
ἄγγελος: 1, 17, 7, 28, 76,
 27, 78, 11, 102, 12, 105,
 7, 135, 6f. 10, 293, 12
 || 217, 23, 30, 257, 19,
 271, 17, 274, 22. — 32,
 25 (τοῦ *διαβόλου*) vgl. 99,
 2 || 235, 16) 76, 16 (τε-
 ταγμένοι ἐπὶ c. gen. vgl.
 19 usw. 73, 3f. c. inf. 102,
 11) 76, 25 (μεθ' ὧν ἔομεν
πενθοῦσιν ἐφ' ἡμῖν) 78,
 22 (*ἄγιοι* vgl. 98, 11: τοῦ
θεοῦ. 134, 25.) 98, 11
 (τοῦ *θεοῦ*) 102, 11 (βοη-
 θούντες vgl. 26.) 128, 18
 (τῶν *οὐρανῶν*). 20f. (οὐ
κρείττονες τοῦ σωτήρος)
 290, 10 (συναναβεβηκό-

τες). II (ἐπὶ τῶν πνευ-
μάτων αὐτῶν) vgl. *ἡμεῖς*
ζωρίον.
ἄγειν: 100, 4 (*ἄζυμα*) 102,
 15 (τὴν *ψῆφον*) 173, 35
 (τὰ *παιδιά*).
ἀγενής 28, 18
*ἀγιάζειν: 10, 2 usw. vgl.
Ναζιραῖος.
ἁγίασμα: 155, 34 || 247, 15
 (ὁ *ναός*).
ἁγιασμός: 57, 7, 13, 147,
 10.
ἁγιοσ: 57, 14, 63, 24, 71,
 14, 81, 30, 87, 9, 130, 25,
 168, 32, 290, 6f. 292, 1,
 293, 14. — 87, 7 (καὶ ὠ-
 φηλημένος) 114, 25 (καὶ
δικαίος) 136, 18 (οὐ κέ-
κρηπται) 136, 9 (καὶ μα-
κάριος) 153, 24 (τὸν λό-
γον ἔχει) 197, 21 (βοτανι-
κός τις πνευματικός) 292,
 1f. (ὅπον ἐὰν ἦ, ἔστιν
ἄγιος) 294, 9 (τοῦ *θεοῦ*)
 || 214, 16 (τεῖχος *ἀδαμάν-
 τινον*) vgl. *ἄγγελος* *γῆ* *δια-
 τοιβή* *δύναμις* *καύχησις*
κληρονομία *λόγος* *νε-
 φέλη* *ὄνομα* *πνεῦμα* *πο-
 λιτεία* — 138, 11 (τὰ *ἁ-
 γία* vgl. || 227, 10f.: τῶν
ἁγίων).
ἁγιστρον . . . 132, 14
ἁγνεία: 182, 21, 183, 3, 189,
 6f.
ἁγνισμός: 76, 4 (*αἱ κολά-
 σεις*).
ἁγνώμων 5, 15
ἁγριος: 15, 3 — *ἁγριώτα-
 τος* 78, 7
ἁγρός: 94, 26, 127, 22 || 273,
 1f. (ἡ *Χριστοῦ ἐκκλησία*).
ἁγωγή: 174, 6 (*παιδίον*).
ἁγών: 137, 7, 10, 166, 35,
 285, 28, 287, 12, 288, 7.
ἁγωνιᾶν 6, 1

ἀγωνίζεσθαι: 62, 23, 29f.
 63, 3, 171, 29 || 227, 23.
*ἀδάμας . . . || 214, 20
ἀδελφοκτόνος . . . 136, 24
ἀδελφός: 90, 23, 109, 1, 150,
 11 (οἱ ἐπισκοποῦντες ἡ-
μᾶς) 284, 26 (*ἡμέτεροι*).
ἄδης . 152, 30, 285, 7 usw.
ἀδιάφορος . . . 94, 19
ἀδιήγητος . . . 107, 29
ἀδικεῖν: 147, 9ff. (*καταλεί-
 πειν δικαιοσύνην κτλ.*).
ἀδικία: 11, 22, 61, 25, 69, 3,
 138, 28.
ἄδικος: 90, 24, 119, 19, 23,
 124, 4, 164, 20f. 186, 35,
 187, 2 — *ἀδικῶς* 11, 21,
 113, 2, 124, 24.
ἄδοξία . . . 97, 25, 98, 3
*ἀδρός: 50, 31f. (*παρ' Ἑλ-
 λησι* *ὀνομάζεται*) usw.
ἄδρότης 51, 10
ἄζυμα: 100, 2, 4 (*σωμα-
 τικά*) 122, 28 usw.
ἄηδής . . . 106, 6, 180, 16
ἄηδίζεσθαι: 49, 21, 186, 28
ἄθεος 98, 2
ἄθεότης 145, 8
*ἄθεσία . . . 187, 5 usw.
ἄθετεῖν: 118, 25f. 187, 14
 usw.
ἄθλειν 171, 29
ἄθλησις 120, 24
ἄθλητής 120, 24
ἄθρῶς . 52, 3, 67, 6, 10
αἰδεῖσθαι: 23, 29, 35, 32,
 36, 4, 50, 15, 17, 136, 26,
 189, 24.
αἶμα || 204, 11 (*Χριστοῦ μι-
 μουμένος*).
αἰνγμα . . . . || 206, 7
αἰνίσσασθαι . . . 27, 31
αἰρεῖν: 121, 21. (185, 1.)
 188, 26, 190, 32.
αἰρέσις 1) Wahl || 230, 11
 2) Sekte 15, 1, 43,
 31, 91, 21, 141, 5, 163, 12

αἰρετικός . . . || 212, 13
 αἰσθάνεσθαι: 49, 15 usw.
 119, 14 (τί εὐχόμεθα).
 αἰσθητήριον . . . 196, 6
 αἰσθησις || 206, 27. 257, 26
 αἰσθητός: 18, 3. 43, 19. 20
 (κατά τὸ) 48, 15. 66, 63.
 190, 24 || 231, 2. 253, 12.
 — αἰσθητός . . . 141, 8
 αἰσχύνεσθαι: 35, 32. 36, 7f.
 (ἀρχή ἀγαθῶν) . . . 82, 19
 αἰσχύνη . . . 35, 29. 82, 17
 αἰτεῖν: 150, 11. 165, 13 (αἰ-
 τήσωμεν ἐλθεῖν Ἰησοῦν
 vgl. 173, 5f.) . . . 194, 17
 αἰτιάσθαι: 196, 9. 20. 198, 2
 αἴτιος: 108, 14. 148, 1 (ἐκα-
 στος ἑαυτῷ vgl. 3, 7). —
 αἴτιος 50, 28 || 244, 2. 251,
 27. 257, 15.
 αἰχμαλωσία: 22, 25. 52, 16.
 79, 7. 116, 1. 126, 3. 155,
 33.
 αἰχμαλωτίζω . . . 3, 11
 αἰών: 97, 3. 294, 12. 25. —
 εἰς τοὺς αἰῶνας 54, 34.
 63, 10f. 64, 20. 78, 25.
 101, 22. 105, 24. 142, 27.
 150, 16. 194, 18f. εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων
 16, 12. 20, 9. 30, 3. 47,
 19. 51, 11f. 70, 28. 85,
 12. 125, 5f. 131, 8. 176,
 6. 194, 18f. 294, 30. —
 97, 1f. (ὁ ἐνεστηκώς vgl.
 151, 13) 78, 24 (ὁ μέλλων
 vgl. 187, 23) 78, 24 (οὐ-
 τος vgl. 96, 11f. 98, 16,
 121, 16. 123, 21f. 145,
 11. 170, 11f. 193, 15).
 ἀκαθαρσία . . . 44, 16
 ἀκάθαρτος: 12, 3. 144, 2. 4.
 191, 19.
 *ἀκανθα . . . 42, 5 usw.
 ἀκαρπος: 27, 9. 156, 33.
 176, 15.
 ἀκέραιος . . . 168, 1
 ἀκεραιότης . . . 144, 18
 ἀκινδύνος . . . 95, 14
 ἀκοή: 120, 12. 184, 21 || 295, 9
 ἀκολασία . . . 16, 7
 ἀκολασταίνειν . . . 97, 22
 ἀκόλαστος: 106, (16). 21.
 108, 2.
 ἀκολουθεῖν: 95, 22. 138, 15.
 142, 1. 144, 7. 149, 28.
 150, 1. 168, 17. — 149,
 23ff. (τῷ Ἰησοῦ vgl. 153,
 9f.: αὐτοῦ τοῖς λόγοις

130, 18f.) 184, 6 (τί ἀκο-
 λουθεῖ τῷ vgl. 285, 20).
 ἀκολουθία: 165, 17 (ψιλῆ).
 ἀκόλουθος: 137, 7. 150, 3.
 182, 27f. — 122, 28f. (τὸ
 ἄ. τῆς ἐρμηνείας ἀναγ-
 καῖον ἐστὶ παραπλησίον
 εἶναι vgl. 137, 7). — ἀκο-
 λούθως 86, 12. 123, 5
 || 204, 2 usw.
 ἀκούειν: 2, 28 (ὁ ἀκούων etc.
 vgl. 3, 1. 11, 8. 49, 3f.
 66, 28. 99, 17. 118, 9. 139,
 20. 152, 6. 153, 9. 162, 1.
 165, 12. 189, 23. 197, 7
 || 200, 23f.) 93, 28 (ἀ-
 κοῦσαι καὶ ἐνωπίσασθαι)
 93, 29f. (ἀκούσατε, εἰς
 τὴν διάνοιαν δέξασθε).
 ἀκούσιος . . . 175, 13
 ἀκουστικός . . . || 295, 27
 ἀκουστός . . . 152, 22
 *ἀκρατος: 87, 19 usw. 182,
 18.
 ἀκριβής: 195, 8. — ἀκρι-
 βῶς 39, 16. 153, 32. || 207,
 23. — ἀκριβέστερος 55,
 19. 108, 22. — ἀκριβέστα-
 τος . . . 107, 26
 ἀκριβοῦν . . . 44, 6. 180, 32
 ἀκρίτως: 3, 12. 40, 32. 145, 1
 ἀκροᾶσθαι || 207, 27. — ὁ
 ἀκροώμενος . . . 108, 11
 ἀκροατήριον: 186, 11. 190,
 23.
 ἀκροατής: 7, 18. 30, 13.
 42, 2. 45, 21. 51, 6. 100,
 22f. 26. 108, 7. 10. 13.
 18. 109, 13. 119, 7. 132,
 8. 185, 1. 186, 6. 287,
 13 || 200, 21. 207, 24.
 *ἀκροβυστία . . . 44, 7 usw.
 ἄκρως . . . 195, 11
 ἀκρίς . . . 48, 8
 ἀλαζονικῶς . . . 26, 26
 ἀλαλάζειν . . . 47, 14
 ἀληθῶν: 49, 26. 191, 25f.
 (τῆς μετανοίας).
 ἀλήθεια: 6, 7 (κατὰ τὴν)
 23, 30 (ἐν) 34, 10ff. 47,
 12. 59, 29 (τοῦ θεοῦ) 117,
 23. 167, 4 vgl. μαρτυρεῖν
 ὁμολογεῖν.
 ἀληθεύειν: 6, 29. 113, 16.
 118, 9. 119, 21. 148, 26.
 287, 8 usw.
 ἀληθής: 86, 13. 95, 6. 123,
 20. — ἀληθῶς 10, 15. 79,
 20. 118, 13. 149, 6. 160,
 21. 285, 31. 287, 23.

ἀληθινός: 17, 24. 94, 25
 ἀλιεύειν: 132, 1. 137, 2. 9.
 149, 1. 6.
 ἀλιεύς: 132, 16. 133, 5 (ἀν-
 θρωπων) usw.
 ἀλλαχού: 90, 22. 99, 21.
 105, 22. 111, 23. 284, 19
 ἀλληγορεῖν . . . || 248, 8
 ἄλλος: 80, 13 (πρὸ ἡμῶν)
 85, 25 (τις) 99, 8 (εἴποι
 ἂν) 108, 21 (διήγησις)
 113, 14 (οὐδὲν ἄλλο ποι-
 εῖν ἢ vgl. 162, 4) 140, 28
 (παρὰ vgl. 148, 25 usw.).
 — ἄλλως (15, 20 ἠσῆσαι)
 39, 27 (ἐλεγχθῶ) 108, 15.
 135, 3 (ονομάσαι) 141, 25
 (ἀκούσαι) 156, 21. 293,
 19.
 ἀλλότριος: c. gen. 54, 15 usw.
 81, 30. 88, 8. 127, 14. 128,
 9. 177, 3.
 ἀλμυρός: 133, 1 || 208, 17
 ἄλογος: 36, 13 (ἄλογα
 κινήματα vgl. 23 || 202,
 17) 36, 14 (τὰ ἄλογα vgl.
 16 || 296, 9) || 207, 16. —
 ἄλογως 94, 14. — ἄλο-
 γώτερος . . . 207, 21
 ἄλσος . . . 16, 10. 27, 8
 ἄλσώδης . . . 27, 7
 ἁμαρτανεῖν: 3, 10 (κακόν)
 19, 2 (πρὸς θάνατον) 19,
 7 (χείρονα) 19, 12 (πάλιν)
 39, 28f. (ἐκ πολλῶν) 104,
 1 (μερίζου) 137, 30 (ἐν
 γνώσει) vgl. γνωσκειν—
 ὁ ἁμαρτανῶν usw. 35,
 31ff. (διαφοραί) 84, 7
 (ἀποβάλλεται) 104, 1f.
 (εἰς Ἰησοῦν vgl. 147, 8f.)
 164, 10 (ἐπιλέησται τοῦ
 θεοῦ) 180, 28f. (κολασθη-
 ναι δεῖ).
 ἁμαρτημα: 5, 25 (εἶδη τῶν
 vgl. 12, 22) 12, 21 (γενε-
 κόν) 18, 26f. (ἅ ὅποιοι
 τὴν ψυχὴν) 30 (διαφο-
 ραί τῶν) 39, 21 (ἐξομο-
 λογεῖσθαι περὶ). 25 (ἀπα-
 λευθῆναι) 94, 13 (πολὴν
 ἐν ἡμῖν ἐστιν) 103, 25f.
 (χαλεπόν) 129, 13 (γχα-
 φικόν) 142, 5f. (ἐγγραφε-
 ται εἰς ἡμᾶς) 162, 19
 (τοῦ κόσμου) vgl. κο-
 λάζειν μετανοεῖν.
 ἁμαρτητικός: 189, 24. 190,
 19.
 ἁμαρτία: 5, 22f. (βασι-
 21*

- λείεσθαι ὑπό) 12, 15, 16, 24 (ἐαντοῖς ἐκτίσασιν τὰς) 18, 31. (παύεσθαι τῆς) 18, 17 (θεραπεύεται) 20, 21 (ἐμμένειν ταῖς) 39, 20 (ἐξομολογεῖσθαι) 39, 22 (μηκέτι ἔχειν) 50, 13 (ἐρυνθριῶν ἐπὶ) 72, 6 (γνώ- ναι) 136, 22 (χαλεπή) 142, 31. (οὐκ ἔξω ἡμῶν γέ- γραπται) 191, 18 || 267, 5 vgl. κακία φύσις.
- ἁμαρτορος . . . 6, 8
 ἁμαρτωλός: 7, 17 (ἀγνο- εῖται) 67, 25 (νεκρός) 90, 17f. (κολάζονται vgl. 93, 4) 114, 24. (ψυχὴ vgl. 104, 10). — ἁμαρτωλοτέρως 136, 23. — ἁμαρτωλό- ταιος . . . 184, 13
- ἀμβλύνειν . . . 88, 30f.
 ἀμελεῖν: 106, 11. 154, 10
 ἀμειπτος . . . 192, 18
 ἀμεριμνία . . . 47, 16
 ἀμῆν: 16, 12, 20, 9, 30, 3, 47, 19, 51, 12, 54, 35, 63, 11, 70, 28, 78, 25, 85, 12, 101, 22, 105, 24, 125, 6, 131, 8, 142, 27, 150, 16, 176, 6, 194, 19, 294, 30.
- *ἀμῆτος . . . 111, 18
 ἀμῆτανος . . . 14, 28
 *ἀμπελος: 17, 21 (ἡ, ψυχὴ) | || 256, 17 (ὁ Ἰσραήλ).
- ἀμφιβάλλειν: 113, 19, 290, 29, 291, 23.
- ἀμφίβληστορον . 132, 7, 14
- ἀναβαίνειν: 83, 24 (καὶ προ- κόπτειν) 152, 27, 153, 9 usw. — ἐπὶ 7, 24, 63, 9, 76, 21 (ἀνάβα μοι τῷ λό- γῳ vgl. 152, 9, 34) 152, 20.
- ἀναβιβάζειν . . . 168, 31
- ἀνάγειν: 6, 8, 15, 32, 284, 1f.
- ἀναγινώσκειν: 2, 11 (ἀν- ἔγγνω) 8, 29 (τὴν Γένε- σιν) 14, 3 (ἀνάγνωθι) 22, 5, 26, 9, 28, 7 (τὴν γρα- φὴν vgl. 29, 5, 196, 8, 19) 29, 22f. (τὰ παλαιά). 25 (τὰ βιβλία τῆς καινῆς διαθήκης) 68, 22, 73, 7 (καὶ γινώσκειν) 83, 10 (τὸν Ἰεζεκιήλ) 100, 2 (περὶ). 22, 117, 7, 150, 22, 283, 5. — τὰ ἀναγνώ-
- σθέντα 20, 13, 125, 24, 165, 12, 283, 4.
- ἀναγκαῖος: 15, 8, 64, 18, 81, 22, 108, 21, 119, 5, 120, 18 (τὰ ἀναγκαῖα vgl. 121, 15) 176, 17, 283, 24, 284, 10, 287, 16. — ἀ- ναγκαῖος 14, 23, 43, 18, 96, 11. — ἀναγκαῖοτα- τος . . . 141, 17
- ἀνάγκη: 120, 18, 178, 16, 21f. 188, 20, 195, 16.
- ἀνάγνωσις: 2, 7, 18, 23, 5, 177, 26, 198, 5.
- ἀνάγνωσμα: 1, 8, 2, 8, 17, 1 (ἡ ἀρχὴ τοῦ vgl. 30, 21, 53, 7) 23, 5, 168, 24 (θεῖον) . . . 173, 25
- ἀναγράφειν: 11, 14, 141, 1 usw.
- ἀναγραφὴ . . . 2, 34
- ἀναγωγή: 10, 14, 126, 5, 171, 2, 176, 5, 284, 1, 4, 288, 5 | 219, 24, 237, 10, 245, 23 (νόμοι τῆς) 249, 1
- ἀναζωγραφεῖν . . . 40, 25
- ἀναίρειν: 97, 28 (ἀνελεῖ)
- ἀναισθητεῖν . . . 49, 5
- ἀναισθητός: 36, 10, 48, 31, 49, 13.
- ἀναίτιος . . . 3, 12
- ἀνακαινοῦν . . . 154, 32
- ἀνακαμπτεῖν . . . 104, 11
- ἀνακείσθαι: — τῷ θεῷ 57, 14f. 285, 9.
- ἀνακτίζειν . 151, (20). 23
- ἀναλέγειν: 158, 15, 197, 21
- ἀναλίσκειν . 138, 16, 23
- ἀναλογία: 88, 27, 29 || 208, 12.
- ἀνάλογος: 36, 17, 157, 2 vgl. λόγος — ἀναλόγως || 203, 24, 210, 15, 19, 252, 2.
- ἀναμυγνῆναι . . . 88, 7
- ἀναντλεῖν . . . (172, 2)
- ἀνάξιος: 9, 15, (59, 3), (88, 11), 92, 2, 157, 29, 293, 6
- ἀνάπαλις . . . 138, 28
- ἀνάπανσις: 21, 1, 42, 10, 61, 2, 119, 9 (μετὰ τῶν προφητῶν vgl. 125, 16) 136, 9 (τῶν ἁγίων) 181, 7
- ἀναπέμπειν: — (προσ)ερχήν 164, 18, 169, 16f.
- ἀνάπλασμα: 140, 27, 141, 6, 8.
- ἀναπλασμός . . . 195, 17
- ἀναπλάσσειν: 140, 28, 150, 24, 159, 22.
- ἀναπτύσσειν . . . 34, 30
- ἀνάστασις: 42, 9, 154, 27, — 15, 4f. (τῶν νεκρῶν vgl. 61, 3) 19, 22f. (ἐτέρα) 73, 21 (sc. τοῦ Ἰησοῦ) 124, 13 (ἐκ νεκρῶν) 150, 5 (τῶν ἁγίων).
- ἀνατέλλειν: 18, 4, 21, 1, (42, 30.) (43, 1.) 84, 15, 96, 4.
- ἀνατιθέναί: 32, 27 (ἐαν- τοῦς sc. τῷ θεῷ) 154, 1 (τὴν αἰτίαν).
- ἀναφέρειν: 4, 6 (ἐπὶ) usw.
- ἀνατομῆς . . . 197, 32
- ἀνατομῆ . . . 197, 28
- ἀναχωρεῖν: 122, 12 (βίος ἀναχωρηκῶς) 190, 1f. (πολλὰκις λέγει ἀναχω- ρῶ) 190, 4 (ἐπὶ τὴν ἐρη- μίαν καὶ ἡσυχίαν) || 302, 8
- ἀνδραγάθημα: 137, 29, 138, 1, 283, 15.
- ἀνδρεία . . . 97, 18
- ἀνελέημων . . . 92, 13
- ἀνεμόφορος . . . 127, 29
- ἀνεξερείνητος . . . 198, 6
- ἀνεξέταστος . . . 198, 6
- ἀνένδοτος . . . 116, 8
- ἀνευρηθίαστος . . . 50, 15
- *ἀνήρ || 218, 24 (ὁ θυμώ- δης).
- ἀνθρωπικός: 160, 1 (ἐν τῇ γραφῇ). — ἀνθρωπικώτε- ρος . . . || 239, 25
- ἀνθρώπινος: 7, 22, 25, 8, 7, 26, 57, 12 (τὰ ἀ.) 112, 12 (τὸ ἀ. sc. τοῦ σωτη- ρος) 150, 14 vgl. ἀσθέ- νεια βίος διάλεκτος ζωὴ κακὸν πρᾶγμα φθόγγος ψυχῆ.
- ἀνθρωπος: 9, 16, 10, 31f. (ὁ ἔσω—ὁ ἔξω) 46, 24 (ἀνωτέρω τοῦ διαβόλου) 116, 14 (θησανοῖζει) 130, 18 (οὐκέτι εἰμί) 155, 30 (οἱ ἐν τῷ κόσμῳ) || 208, 12 (ὅπερ ὁ κόσμος ὅλος, ἔστι) || 271, 17 (ἀγγέλοις ὀμοιοί) vgl. πατὴρ φύσις ψυχῆ.
- ἀνιστάναί: 61, 2 (τάγματα) 121, 21, 142, 27, 194, 17. — ἐκ νεκρῶν 117, 25f. 28, 169, 21f.
- ἄνοδος . . . 153, 22
- ἀνόητος . 62, 30, 159, 10
- ἄνοια . . . 81, 25

*ἀνοικοδομεῖν: 14, 22 usw.
155, 20, 156, 3.
ἀνομία . . . 7, 19, 193, 16
*ἀνορθοῦν . . . 56, 14 usw.
ἀνόρθωσις: 56, 18, 22, 24 f.
29.
ἀνοχή . . . 2, 26 || 231, 28
ἀνταπόδοσις: 19, 5, 137, 8
|| 251, 21.
ἀντιβασανίζειν . . . 108, 19
ἀντιβλέπειν . . . 284, 26
ἀντίγραφον: 55, 19, 107,
25, 108, 21, 129, 11.
ἀντιδιαστολή: 93, 30, 140,
22 || 298, 6.
ἀντικεισθαι: 11, 19 (δύνα-
μις ἀντικειμένη vgl. 12,
14, 32, 2 f., 78, 15, 103,
21, 144, 22 || 211, 11 vgl.
45, 23 u. || 255, 30 f.) 46,
7 (ὁ ἀντικείμενος vgl.
144, 7, 213, 20).
ἀντικρως . . . 6, 17
ἀντιπάθεια . . . 108, 4
ἀντίτυπος . . . 50, 21
ἀντίχριστος . . . || 213, 28
ἀνώνυμ . . . 10, 21, 186, 14
ἄνω: 97, 28 f. (ἄνω—κάτω
vgl. 151, 32 f., 292, 6-9)
153, 11, 169, 11 f. (καλὸν
ἄνω τυγχάνειν). — ἄνω-
τέρω 2, 22, 46, 24, 83,
16, 20, 26, 118, 4, 152,
7. — ἄνωτάτω 153, 12,
15 f.
ἀξία: 6, 7 (κατὰ τὴν ἀξίαν
vgl. 170, 17, 178, 28 vgl.
57, 12 || 218, 3) 88, 6.
ἀξιόλογος . . . 7, 6, 50, 34
*ἀξίωσις: 156, 33 (ἰησοῦς).
ἀξιόπιστος . . . 39, 23
ἀξίωμα: 94, 18, 131, 2 (ἐλ-
πίζειν ἐπὶ) . . . 158, 20
ἀξιωματικός . . . 140, 16
ἀπαθής . . . || 214, 17
ἀπαιδεύσει: 174, 1, 181, 26
ἀπαιδευτος . . . 62, 30
ἀπαλείφειν: 39, 25 (τὰ ἁ-
μαρτήματα vgl. 142, 10).
ἀπαλλάττειν: 294, 21 (κα-
κῶς). — ἀπαλλάττεσθαι
181, 15 (τοῦ βίου vgl. 284,
11, 293, 17) 114, 16 (ἁ-
μαρτημάτων) 294, 13 (ἐν-
τεῦθεν).
ἀπαλός . . . 181, 23
ἀπάνθρωπος . . . 15, 3
ἄπαξ: 31, 8, 34, 25, 70, 12,
18, 177, 2, 288, 17.

ἀπαξιαπλῶς: 42, 11, 69, 23,
108, 18, 145, 7 || 235, 16
ἀπαράσκευος . . . 144, 19
ἀπατηλός . . . 144, 4
ἀπάτη: 178, 4. (τοῦ θεοῦ
vgl. 6, 182, 4, 183, 11)
182, 5 f. (τοῦ ὄφρου) 192,
24 (δέλεθριος).
ἀπειθεια . . . 107, 11
ἀπειροστημόριον . . . 61, 19
ἀπειλίξειν . . . 196, 10, 21
ἀπεμφάνειν: 176, 10, 12,
177, 10 || 273, 19.
ἀπερθηρίαν . . . 136, 26
ἀπιστεῖν: 65, 3, 113, 18 f.
129, 20, 187, 23, 291, 24
ἀπιστία: 16, 6, 41, 14, 284,
23.
ἄπιστος: 6, 9, 113, 21, 168, 9
ἄπλοῦς: 139, 28. — ἄπλως
40, 22, 69, 13, 72, 4, 90,
26, 113, 7, 140, 15, 157,
13, 162, 6, 12, 284, 8, 292,
1 || 205, 18, 26, 206, 1. —
19. — ἄπλούστερον 154, 24
ἀπόβλητος . . . || 215, 11
*ἀπογαλακτίζειν . . . 285, 10
ἀπογνωσκείν: 26, 19, 93, 4
ἀποδεικτικός . . . || 212, 17
ἀποδείξεις . . . 63, 26
ἀποδοκιμάζειν: 80, 13, 193,
21.
ἀποθεοῦν . . . 33, 21
ἀποθνήσκειν: 132, 15 (θά-
νατον).
ἀποθηριοῦν . . . 77, 24
*ἀποκαθιστάναι: 124, 20,
25, 27, 125, 1.
ἀποκαλύπτειν: 58, 16, 294,
11.
ἀποκατάστασις: 124, 21 f.
(ἔστιν εἰς τὰ οικεῖα).
ἀποκοιμᾶσθαι . . . 283, 12
ἀποκορισίς: 95, 20 (κροῖον)
ἀπολαμβάνειν: 137, 20 f. (τὰς
ἁμαρτίας vgl. 139, 18 f.
21, 24 f., 28 f., 140, 2).
ἀπολογεῖσθαι: 30, 13, 157,
20, 28.
ἀπολύτρωσις: 57, 7, 147, 12
ἀπονεμητικός . . . 57, 13
ἀπονεομημένος . . . 21, 19
*ἀποπλύνειν . . . 18, 2 usw.
ἀπορεῖν . . . 17, 17, 173, 27
ἀπορία . . . 102, 3
ἀπορρητος: 9, 26, 94, 2 f.
155, 14, 287, 14 || 302, 11
ἀποσμύχειν . . . 18, 5, 84, 27

*ἀπόσπασμα || 272, 5 (οἱ
ἐκλεκτοί).
ἀποστάτης . . . 104, 2
ἀποστέρησις: 12, 21, 13, 4
ἀποστολικός: (meist = pau-
linisch) 31, 7 (τὸ ἀποστο-
λικόν vgl. 34, 25: ὁπτόν.
39, 3, 82, 18) 42, 28 (λό-
γος) 97, 25 (λέξεις vgl.
175, 24) 120, 23 (βίος)
123, 1 (διήγησις) vgl.
ἔξουσία.
ἀπόστολος: 59, 32, 100, 23,
— ἀπὸ εὐαγγελίου, ἀπὸ
προφήτου, ἀπὸ ἀποστό-
λου (Paulus? doch vgl. 3,
19 f.) 6, 13 f. vgl. 180, 3,
196, 3. — ὁ ἀπόστολος
(stets = Paulus incl. He-
bräerbrief) 3, 9, 5, 23, 7,
29, 24, 8, 38, 11, 55, 16,
60, 4, 68, 2, 81, 8, 82, 7,
89, 20, 113, 26, 114, 14,
122, 28, 123, 2, 130, 18,
139, 22, 152, 25, 32, 167,
20, 168, 18, 175, 27, 292,
23 || 203, 14, 205, 11 (θεῖ-
ος vgl. 276, 10 f., 277, 17)
207, 11, 210, 24, 215, 2,
229, 15, 231, 20, 239, 19.
— (οἱ) ἀπόστολοι 3, 19 f.,
24, 6, 29, 25, 30, 8, 62,
9, 71, 6, 98, 12, 118, 22,
119, 12, 120, 14 (οἱ θαν-
μάσιοι vgl. 169, 12) 137,
26, 288, 22 || 274, 21, 23,
276, 1, 277, 14, 293, 12
(οἱ μακάριοι) vgl. νόμος
Πράξεις.
ἀποστρακίζειν . . . 151, 25
ἀπότομος . . . 26, 16 f., 22
ἀπόφασις || 227, 16 (ἢ οὐκ).
ἀπροαίρετος . . . 94, 19
ἄπτειν: 1) 273, 6 || (τὸ ἀνά-
ψαι καὶ ὀπτήσαι).
2) ἄπτειν 50, 14, 95,
3, 283, 24, 284, 10.
ἀρά . . . 51, 22
ἀρογῆν . . . 293, 14
ἀρετή: 48, 7, 9, 55, 4 (τοῦ
θεοῦ τρεῖς) 58, 10, 76,
13, 87, 11 ff., 97, 19 (αἱ
λοιπαὶ vgl. || 222, 27, 228,
7) || 208, 23 f., 218, 23 (τέτ-
ταρες).
ἀριστεία . . . 36, 3
ἀριστερός . . . 168, 26
ἀρκεῖν: (1, 7) 53, 14, 105,
14, 173, 33.

ἀρομύζειν: 4, 31. 5, 3. 8.
14f. 32. 6, 11 usw.
ἄροητος . . . || 227, 10
ἄροτῶν . . . 33, 4 || 275, 19
ἄροτίπους . . . 17, 5
ἄροτος: 159, 4. 169, 32 (τῆς
ἐλλογίας).
ἀροχίος: 101, 7 (τὰ) 294,
21 (οἶ).
ἀροχή: 8, 8 (κατὰ τὰς ἀρο-
χίας usw. vgl. 84, 26. 135,
13. 148, 9. 184, 8. 194,
16) 17, 1 (τοῦ ἀναγνωσμα-
τος vgl. 20, 13. 30, 21.
53, 7. 177, 26) 36, 7 (ἀ-
γαθῶν) 39, 32 (ἐπιστρο-
φῆς).
ἀροχιατρος: (156, 16) 289,
22. (24).
ἀροχιστεύς: 167, 19 (λόγος
vgl. 21 || 248, 2).
ἀσάφεια 100, 25
ἀσαφής: 22, 5. — ἀσα-
φέστερον . . . || 298, 18
ἀσεβεῖν 147, 6
ἀσέβεια 195, 18
ἀσεβής: 75, 17. 22. 98, 3.
144, 6. — ἀσεβέστερος
129, 22. — ἀσεβέστατος
136, 23.
ἀσέλγεια . . . . || 226, 23
ἀσθένεια: 63, 8 (Ἰησοῦ) 114,
10 (τῶν ἁμαρτημάτων)
178, 1 (τοῦ λογιμοῦ)
195, 11f. (ἀνθρωπίνῃ).
ἀσκεῖν . . . 182, 21f. 183, 3
ἀσκησις . . . 189, 4 || 272, 4
ἀσκητής 188, 25
ἀσκητικός . . . || 241, 6
*ἀσκός: 87, 4 (ἀνθρωπος)
89, 4 (ἁμαρτωλός)
ἀστεῖος 116, 15
ἀστήρ || 223, 13 (εἰ τυχὸν ἐν-
εργοῦσι?).
*ἀστροπή: 60, 2 (γένεσις
τῶν) usw.
ἄστρον: 76, 22. 24 || 217,
31 (οἱ ἅγιοι).
ἀσχημονεῖν 24, 26
ἀσχολεῖν: 32, 16. 283, 20.
22.
ἀτέλιμος 45, 30
ἄτοπος: 6, 27. 84, 4. 122,
5. 289, 21f. || 250, 7.
ἀυθεντικῶς || 277, 7 (οὐ δον-
τικῶς).
αὐτεξούσιος: 154, 8. 160,
5. 8.
αὐτοαγιασμός . . . 147, 3
αὐτοαλήθεια . . . 147, 3

αὐτοδικαιοσύνη: 130, 12.
147, 2.
αὐτοῦπομονή . . . 147, 3
ἄφανίζεν 172, 11
ἄφανισμός: 139, 3 (τῶν κα-
κῶν).
ἄφρασις: 137, 22f. (τῶν ἁ-
μαρτημάτων).
ἀφιέρωσις || 203, 2f. (τῆς
ψυχῆς).
ἀφιστάναι: 88, 11 (ἀποστάς)
101, 21. 147, 15. 292, 21f.
ἀφορηή: 82, 28. 132, 22.
151, 29 || 200, 12.
ἄφροδίσιος: 95, 3 (τὰ).
ἄφρηχος: 58, 18. 77, 1f. 132,
13. 157, 6 || 227, 2.
βαθύς: 166, 33. — βαθύτε-
ρος 62, 32. 154, 21. —
βανύτερον 122, 9. 154,
16.
βαπτίζεν . . . 19, 9. 13f. 16
βάπτισμα: 19, 15 (ἀπὸ πν-
ρός vgl. 20, 1). 22 (τοῦ
ἁγίου πνεύματος) 172,
24 || 278, 13 (θεῖον).
*βᾶρις || 256, 6 (τὰς οἰκίας).
βαρεῖν 186, 29
βαρῆς: — βαρύτερος 194, 5.
— βαρύτατος . . . 193, 31
βασανίζεν: 90, 26. 191, 24.
193, 29. 194, 13.
βασανιστής . . . 194, 9f. 15
βίβανος . . . 90, 19. 194, 5
βασίλεια: 12, 13 usw. (δυ-
νάμειν ἀντικειμένων) 13,
22 (τῶν οὐρανῶν vgl.
|| 209, 8) 16, 1f. 74, 9
(τοῦ θεοῦ vgl. 117, 5.
123, 22f. 138, 12: μίαι-
νειν τῆν) 90, 20 (λυπεῖν
τῆν) 110, 27f. (τῆς ἁμαρ-
τίας).
βασίλισκος || 211, 15. 18. 20
*βδέλλγμα: 40, 12f. (ὅσα
κακῶς λέγομεν).
βδελύσσεσθαι: 184, 34 (τὸ
ὄνομα).
βέβηλος: 147, 10 || 298, 5 (ὁ
οὐκ ἅγιος).
βελτιοῦν: 92, 6. 101, 20.
108, 8. 160, 14. 21.
βελτιῶν: 109, 12. 151, 11.
154, 33. 182, 31.
βελτιωσις 151, 20
βιβλίον 117, 4
βίβλος: 74, 16 (τοῦ προ-
φήτου).

*βίκος 151, 1
βίος: 6, 3 (ἐθνικός vgl. 162,
2f.) 59, 23f. (οὗτος vgl.
90, 18. 122, 23f. 125,
15. 151, 8. 156, 22. 193,
29. 284, 11) 120, 4f. (προ-
φητικός vgl. 23. 125,
15) 119, 7 (τῶν προφη-
τῶν vgl. 24. 185, 12) 122,
11 (τῶν πολλῶν) 128,
14 (ἀνθρώπων) 162, 4
(μοχθηρός) 183, 7 (χρῆ-
σων) vgl. ἀπαλλάττειν
ἐξέρχεσθαι ἐπιδημεῖν.
βιοῦν: 29, 27. 50, 35. 80,
8. 20f. 81, 3f. (καλῶς
vgl. 294, 21. 23) 122, 5
(δικαίως) 125, 14. 176, 3.
185, 12 (βίον). 32f. (κα-
κῶς).
βιωτικός || 216, 18 (τὰ) 219, 9
βλασφημεῖν: 97, 20. 120, 22
|| 276, 29.
βλασφημία: 98, 4. 168, 5
|| 199, 14.
βοᾶν . . . . || 268, 11
βοή . . . . (291, 14)
βοήθεια: 194, 17 (θεοῦ vgl.
|| 205, 23).
βοηθεῖσθαι: 118, 27 (ὑπὸ
τοῦ θεοῦ).
βοτάνη . . . 197, 15. 17f. 31
βοτανικός: 197, 21 (πνευ-
ματικός). 32 (τῶν γρα-
φῶν).
βοήθημα 92, 21
βόρβορος . . . 11, 14. 126, 17
βορρᾶς: 46, 7 (ὁ ἀντικει-
μενος vgl. || 199, 13).
βότρως: 128, 6 (ἀρετῆς).
βούλημα: 2, 8 (τῶν γεγραμ-
μένων vgl. 20, 15f.) 22,
7 (μυστικόν) 55, 15 (τοῦ
πνεύματος) 108, 19f. (τῶν
λεγομένων) 167, 1 (τῶν
γεγραμμάτων).
*βουνός: 33, 11f. 17. 20 (ἡ-
ρώες vgl. 34, 2f.) 133, 15
(οἱ δίκαιοι).
*βοῦς || 212, 7 (ὁ καθαρὸς
καὶ Ἰσραηλῆτης vgl. 42,
22).
βραχύς: 47, 1 (πρὸ βραχέ-
ως?).
βρεφωδής: 159, 7. — βρε-
φωδῶς 159, 16
βροπή . . . . 60, 7f.
βρωμα: 53, 26 (καὶ πό-
ματα).

*γάλα || 272, 4 (τὸ λαμ-
πρόν).
γαμεῖν 188, 25
γαμικῶς 182, 23
γαστροίμαχος: 32, 29, 54, 3
γέεννα: 92, 30, 175, 12 f. (τῶν
ἀκουσίων) 20 f. || 209, 7.
γέλως: 185, 21 (ἐπαγγελία
vgl. 23, 27 || 239, 20). 28
(ἀγαθόν) 186, 14 (μακα-
ρίζομενος vgl. 30). 17
(κλανθμοῦ) vgl. Ἰσαάκ.
γέμειν 186, 11
γενεαλογία . . . || 300, 3, 5
γενεαλογία . . . || 300, 6
γένειον 159, 11
γένεσις: 8, 10 (σωματική)
10, 3 (ἐρχεσθαι εἰς) 44, 8
(ἐκ) 70, 15, 83, 14 (γενέ-
σεως πράγματα) 14 ff. (ἐν
vgl. 23, 84, 24).
γενικός: (12, 21) || 211, 2,
213, 15.
γενναῖος: 25, 19, 62, 31,
173, 29.
γεννᾶν: 70, 9 usw. 98, 3 (ἀ-
δοξίαν τῇ προνοίᾳ) 141,
4 f. (δόγματα).
γεροντικός 10, 32
γεώργιον 157, 2
γεωργός: 42, 15 (γενοῦ σε-
αυτοῦ) 294, 9 (θεός).
γῆ: 24, 14 (ἀγία vgl. 53, 16,
54, 13 f. 31 ff. || 212, 12)
53, 34 (τοῦ θεοῦ) 54, 21
(τῆς κακώσεως vgl. 136,
1) 55, 11 (ἡμετέρα vgl.
79, 13, 15, 80, 1) 55, 17 f.
20 (κατὰ τὸ μεσαίτατον
κεῖται) 57, 30 f. (ὁ ἀμαρ-
τάνων) 76, 9 f. (ἐμμηχος)
27 (ὁμνώντως εἶπεν τὸν
ἄγγελον γῆν) 110, 21
(ἀντὶ τοῦ τῆ Ἰουδαία) 140,
14 (πρωτοὶ τῆς) 156, 13
(ἐπαγγελίας) 157, 10 f. (κα-
λὴ ὁ Χριστός).
γῆνις: 135, 30 (τὰ γῆνα
vgl. || 219, 30, 232, 23 usw.)
vgl. Ἰδομαῖος — γῆνως
147, 22.
γινώσκειν: 72, 6 ff. (ἀμαρ-
τίαν ἀμαρτήσαι — δικαιο-
σύνην δικαιοπραγήσαι).
γλνκάξιν 73, 6
γλνκύτερος 72, 25
γλνκίτης 17, 3
γλώσσα: 168, 5 (βλαση-
μίας) 292, 29 (γλώσση λα-
λεῖν vgl. 293, 1).

γνώσις: 7, 20, 9, 14, 60,
28, 61, 26 ff. 137, 30 || 200,
1, 204, 9.
γονεῖς . . . . . 108, 26 f.
γόνυ: 41, 14 (ἵνα γόνυα
θῶ).
γοῦμα: 85, 20 f. 87, 14 (τὰ
ἱερά 158, 16, 165, 10, 197,
22, 198, 2, 289, 8 f.) 102,
19, 103, 15, 166, 34, 195,
23 (τὰ ἅγια) 197, 11 (θαν-
μάσιον) 197, 23, 198, 6
|| 202, 7 f.
γράφειν: 29, 26 (εἰς τὴν
καρδίαν) 147, 17 (ἐν οὐ-
ρανῷ — ἐπὶ γῆς vgl. 148,
1 f.). — τὸ γεγραμμένον
5, 32, 15, 20, 20, 16, 30,
11, 42, 11, 47, 27 f. 66,
19, 80, 16, 87, 1, 96, 8,
109, 21, 120, 21 137, 15,
152, 22, 154, 14, 161, 16,
165, 14, 179, 15, 197, 24,
198, 1 ff. 285, 33, 286, 1.
γραφή: 8, 31 (διαλεκτικώ-
τητα) 28, 7 (ἀναγνώσκων
vgl. 29, 5, 196, 8, 19) 44,
22 (ἡ κατὰ τὸ ὁπτόν) 65,
2 (κατὰ τὴν vgl. 157, 19
|| 252, 30) 83, 19 (παρα-
δείγμασι χρῆται) 93, 3
(μάστιρα λαβεῖν) 107, 24
(δυσσῆ) 165, 18 f. (ἐμέλησε
εἶπεν vgl. 166, 2) 180, 18
(ἡ θεία vgl. || 295, 7) 286,
2 f. (ἐκ προσώπου τοῦ
ἁγίου πνεύματος ἀναγέ-
γραπται) 287, 2 (δεῖ πι-
στεύειν) 288, 8 f. (οὐ δύ-
ναιται ψεύδεσθαι) || 236,
8 (ἡ παλαιά). — γραφαί 6,
8 (μάστιρος λαβεῖν vgl.
93, 3, 97, 21) 42, 28 (αἱ
εὐαγγελικαί) 107, 29 (αἱ
Ἐβραϊκαί) 132, 6 f. (αἱ ἱε-
ραὶ vgl. 139, 5) 158, 9
(θεολογοῦσι τὸν θεόν)
197, 31 f. (ἐν τέλειον λό-
γῳ σώμα).
γραφικός: 129, 13 || 228, 10 f.
γυμνάξιν: 5, 31 (τὸν λό-
γον vgl. 6, 4) 21, 4 (τὸ
συνετόν).
γυνή: 100, 6 f. (μὴ ἀκού-
σασαι τοῦ προφήτου) 182,
5 (ἡ γ. = Eva vgl. 188, 11)
|| 218, 24 f. (ὁ πρὸς ἡδο-
νὰς λελυμένος).

δαιμόνιον: 98, 17, 284, 21
usw.
δαίμων: 29, 4, 32, 2 || 201,
6, 8, 218, 20, 221, 11,
231, 10, 256, 4, 259, 13,
16, 271, 19, 272, 29, 273,
20.
δεῖν: — δεῖον 23, 15, 20, 30,
26, 10, 27, 24, 28, 9, 12,
107, 8, 123, 4 || 226, 11,
19.
δεῖνα: 13, 2 f. 49, 4, 17,
120, 8, 131, 2 f.
δεῖνός: 49, 16, 60, 2 (106,
6).
*δέκα || 228, 27 (τέλειος καὶ
οἰκίος θεῶ ἀριθμός).
δεκάλογος || 228, 28 (ἡ πρώ-
τη νομοθεσία).
δεκτικός 109, 9
δεξιός || 202, 23 (τὰ κατ'
ἀρετὴν ἐργαζόμενα) || 205,
2 f. (τοῦ θεοῦ vgl. 256, 1).
δέντερος . . . . . || 254, 29
δημιουργεῖν 91, 29
δημιουργικός . . . || 295, 26
δημιουργός: 75, 18, 91, 21,
102, 14, 154, 31 || 266, 11
διαβαίνειν: 35, 11 f. (τῆ
λόγῳ).
διαβίβαξιν 100, 10
διαβόητος: 143, 4, 283, 11
διαβολικός . . . . . || 225, 17
διάβολος: 6, 2, 13, 14, 24,
26, 14, 17, 32, 24 f. (μὴ
τοῦ θεοῦ) 46, 24 ff.
(κάτω ἐστὶν) 65, 13, 69,
20, 70, 5 (ἦν ἡμῶν πα-
τήρ vgl. 9 f.) 98, 15, 99,
2 (γίνεσθαι μετὰ τοῦ) 144,
10 (οὐ τὰ ἴδια κτίσματα
συνάγει) 188, 10 || 204, 14,
213, 21, 27, 214, 10, 14,
19, 219, 25, 235, 15.
διαγράφειν: 188, 24, 191, 6,
17 f. 26.
διάδοχος 22, 15
διάθεσις: 59, 30 (ἔργα καὶ)
119, 20, 160, 15 || 203, 7,
220, 13, 279, 6 (ἐν γῆς).
διαθήκη: 6, 12 (καινὴ καὶ
παλαιά). 15 f. (παλαιά vgl.
37, 22) 27, 23, 29, 25
(καινὴ vgl. 60, 14 f. 169,
31 f.) 66, 12 (ἡ διὰ Μω-
σέως).
διάκονος: 81, 5 f. 89, 23,
109, 2 f.
διακόπτειν: 5, 11 (λόγους)
64, 20 (τὴν θεότητα).

- διαλέγεσθαι: 8, 3, 5, 24, 15, 60, 12, 76, 10, 158, 19, 159, 9, 26, 161, 17.
 διαλεκτικός: 62, 31 (διαλεκτικῶτατα . . . 8, 31)
 διάλεκτος: 7, 22, 8, 14f. (ἀνθρώπινῃ) 159, 1, 5 (τελείων). 12.
 διάνοια: 49, 1, 51, 8, 94, 1, 105, 9 || 237, 27 (πρὸς διανοίαν vgl. 241, 2, 242, 27, 270, 22).
 διάσπην 82, 27
 *διασκορπίζειν . 90, 2 usw.
 διαστέλλειν . . . 152, 33
 διαστολή . . . . || 235, 8
 διάταξις: 76, 19 (τοῦ παντός). 21, 152, 19.
 διατριβέν: 178, 11 (ἐνθα διατριβόμεν).
 διατριβή: 290, 6 (ἀγίων μετὰ ἁγίων).
 διαφέρειν: 3, 5, 7, 15 (τὰ διαφέροντα vgl. 14, 22) 9, 13, 156, 16, 193, 25.
 διαφορά: 9, 5, 11, 30, 18, 30 (vgl. 35, 31) 33, 13, 16, 34, 8, 82, 17, 86, 11, 121, 10f, 162, 27.
 διαφύρωσις: 56, 1 (ποικίλωσι καί).
 διαμεῖν: 182, 24, 27, 29f.
 δίγamos: 182, 26, 29f. (μετ' ἐχει σωτηρίας τινός) 183, 1f.
 διδασκαλία: 44, 1 (ἡγήσις) 72, 17 (Ἰησοῦ vgl. 72, 15f, 26, 73, 2, 5, 110, 17, 115, 5) 75, 1, 79, 23 (ἡ δ. = die christliche vgl. 168, 15, 189, 33) || 201, 16 (ἐβσεβήσις) 270, 4, 7 (τῶν ἀσεβῶν).
 διδάσκαλος: 50, 4f, 71, 6, 9, 72, 18, 108, 7, 126, 20 || 270, 13 vgl. προφήτης.
 διδασκαλικός . . . || 270, 22
 *διέξοδος || 271, 4f. (ἡ διασπορά κτλ.).
 διδάσκειν: 42, 1 (ὁ διδάσκων vgl. 27, 106, 17, 108, 15) 108, 16 (εἰς ἃ διδάσκει εἰς ἃ μανθάνει?).
 διεγείρειν: 45, 21, 165, 11, 125, 19 (τὸ διεγερμένον).
 διεσθίειν . . . . 78, 14f.
 διηγέσθαι: 48, 19 usw. (= ἐξηγεῖσθαι) 80, 21 (οἱ διηγησάμενοι) 110, 6 (διηγούμαι).
 διηγηματικός . 286, 4, 13
 διήγησις: 6, 11 usw. (= ἐξήγησις) 49, 7 (μία μὲν δ. αὐτῇ vgl. 129, 2) 108, 21 (καὶ ἄλλη δ. ἀναγκαία) 117, 6 (νομικῇ ἢ προφητικῇ) 123, 1f. (ἀποστολικῇ) 155, 1 (ἐχέτω χάριν).
 δικαιολογεῖσθαι . 115, 17
 δικαιοπραγεῖν: 72, 7f. (76, 25) vgl. γινώσκειν.
 δικαίος: 64, 12 (ὁ δίκαιος vgl. 70, 13, 79, 16, 122, 4f, 164, 19, 186, 34f, || 199, 6) 147, 4f, || 204, 17 vgl. ἅγιος αἷμα οὐρανός. — δικαίως 11, 22, 124, 23. — δικαιοτάτος 180, 27.
 δικαιοσύνη: 57, 7 (θεοῦ). 12, 61, 23, 72, 7, 117, 22 (Χριστός).
 δικαιοῦν: 29, 6, 23, 176, 4
 δικαιοσύνη 24, 2
 δικαστήριον: 113, 1, 124, 2, 142, 12, 193, 30.
 δικαστής: 91, 24, 28, 92, 2, 14, 107, 9, 112, 16, 124, 2.
 δικτυον . . . . 132, 6 usw.
 διοικονομεῖν . . . 90, 25
 διορατικός || 200, 2, 297, 19
 διπλοῖς 285, 11
 δισπός: 107, 24 vgl. διπτός.
 δισπάζειν: 97, 27, 160, (3), 4
 διπτός 69, 18f, 24, 29
 δίνχος 113, 21
 δινγμός 169, 9
 διώκτης 14, 30
 δόγμα: 44, 20, 28, 141, 4, 6, 145, 9 (ἐναντία τῇ ἀληθείᾳ) 170, 23 || 203, 19 (τῆς ἀληθείας vgl. 209, 27) 204, 19 (ψευδῆ) 209, 3 (θεῖα vgl. 223, 6) 243, 2 (ἄγμα).
 δόξα: 8, 6 (τοῦ θεοῦ vgl. 16, 9, 95, 30) 96, 6f. (δοῦναι τῷ θεῷ vgl. 97, 13ff, 98, 5ff.) 142, 26 (ἡ ἐν Χριστῷ) || 270, 10 (παρ' ἀνθρώποις) vgl. ἀπεροβολή. — ἡ δ. καὶ τὸ κράτος 16, 11, 20, 9, 30, 2f, 47, 18f, 51, 11f, 54, 34f, 63, 10f, 70, 28, 85, 11f, 101, 22, 105, 24, 125, 5f, 131, 8, 142, 27, 150, 15f, 176, 5f, 294, 29f. (vgl. 78, 25: τὸ κράτος καὶ ἡ δ. 194, 18: ἡ δ.).
 δοξάριον: 165, 1 App. || 224, 7
 δροάκων || 214, 14, 18, 270, 1f. (τὰ πονηρὰ πνεύματα).
 δομιότερος: 62, 33, 88, 28
 δύναμις: 10, 25 (δυνάμει vgl. 30, 17, 119, 14, 161, 24) 11, 19 (ἀντιτεμένη vgl. 12, 14, 32, 2f, 78, 15, 103, 21, 144, 22, 211, 11) 34, 12 (ἀληθείας) 55, 12f. (τοῦ θεοῦ vgl. 57, 6 || 252, 4) 57, 13 (ἀπονεμητικῇ) 77, 16 (ἀγία) 197, 23 (γράμματος) || 211, 17 (πονηρὰ) 235, 16 (ἐχθρὰ).
 δύνασθαι: — εἰ δύνασαι c. inf. 7, 6, 55, 18, 141, 25, abs. (9, 5), 60, 13. — εἰ τις δύναται c. inf. 189, 3, abs. 35, 10, 96, 22. — ὁ δυνάμενος c. inf. 53, 15, 138, 17, 155, 14 (168, 23), 180, 32, (33), 181, 8, 287, 13, abs. 52, 7, 83, 9f, 115, 12, 154, 20, 177, 21, 194, 14.
 δυνατώτερος . . . 123, 21
 δύσαρροστίν . . . 102, 8
 δύσαρροστος . . . 24, 23
 δυσδιήγητος . . . 138, 25
 δυσμίμητος . . . 122, 14
 δυσνομομόνητος . 160, 22
 δυσφημία 121, 3
 δυσφημεῖν: 75, 18, 78, 2
 δυσφημοειδής . . 111, 5
 δύσφημος 6, 3, 167, 20
 δυσωδία 292, 17
 δυσωπεῖν 5, 9
 δώρημα: 195, 7 (θεοῦ).
 ἐβδομήκοντα || 222, 19f. (συμβολικὸς ἀριθμὸς σαββάτων καὶ ἀναπαύσεως vgl. 228, 26).
 *ἐγγαστρίμυθος: 283, 17f. usw. || 299, 13.
 ἐγγενῶν 186, 19
 ἐγείρειν: 121, 20, 26, 125, 18 (τὸ ἐγερτορός) 165, 11 (διεγείρειν καί).
 *ἐγκαθισμός vgl. Ναβουχοδονόσορ.

*ἐγκαλεῖν: 29, 17, 40, 15, (62, 4), 107, 15, 113, 2.
 ἔγκλημα 109, 14
 ἐγκωμιον: 192, 21 (παρὰ θεῶν).
 *ἐργογόρος || 274, 8 (οἱ ἀγγελοι).
 ἐγγειοῖζειν: 81, 6, 120, 9
 ἐγγυφρεῖν 130, 2
 ἐγώ: 36, 8, 52, 8, 62, 3, 64, 3, 8, 10, 72, 20, 73, 4, 81, 5, (103, 13,) 109, 7, 130, 9ff, 18, 157, 5, 168, 3, 179, 30, 181, 9, 183, 23, 188, 8, 189, 22, 190, 19, 27, 292, 10 || 300, 26 usw. — ἐμοῦ, μου 102, 20 (τὸν Ἰησοῦν vgl. 103, 13 usw.) 110, 9. — ἐμοι, μοι 24, 13, 106, 13, 195, 24 || 213, 28. — ἐμαντόν, ἐμέ, με 62, 29, 97, 20, 165, 11, 167, 2, 180, 4. — ἐμός 122, 28 usw.
 ἐδραῖος 13, 26
 ἐθνικός: 6, 3, 29, 4, 162, 2 || 210, 2, 216, 22.
 ἔθνος: 13, 22f. (τοῦ θεοῦ) 91, 29, 155, 29 (δύο vgl. 156, 9f.). — τὰ ἔθνη 33, 19, 67, 5, 113, 6f, 140, 11f. || 248, 7f. (ὁ ὄχλος τῶν κατωῶν) vgl. ἐκκλησία κλησίαι.
 ἔθνος: 40, 33 (ἔθει vgl. 41, 11) || 224, 12.
 εἶδος: 69, 19 (πατέρων) 88, 5 (κολάσεως) 151, 24 (ἀγγελοῦ) 162, 30 (ὕδατων).
 εἰδωλεῖον 16, 7
 εἰδωλολατρεῖν: 35, 23, 53, 18, 181, 14.
 εἰδωλολατρεία: 32, 2. — εἰδωλολατρεία || 215, 21, 217, 3, 218, 15, 219, 16.
 εἰδωλον: 29, 4 (δοῦλοι εἰ καὶ δαιμόνων) 33, 8, 53, 18f. 21f. 54, 31, 140, 23 (τῆ φύσει ψευδοῦ) 141, 6 || 216, 22, 222, 3, 230, 24, 256, 4, 259, 10.
 εἶθε: — c. ind. praet. 175, 7f. 186, 23, 25, 190, 19f. c. conj. 39, 13, 21, c. opt. 25, 5 (181, 15,) 187, 9.
 εἰκόν: τὸ κατ' εἰκόνα 17, 11f. (τὸ κατ' εἰκόνα vgl. 138, 22 || 205, 1: διὰ μετανοίας ἀναλαμβάνεται).
 εἰρήνη: 65, 21f. (ὁρασις τῆς

εἰ. vgl. 103, 16f. 22). 22f. vgl. Σαλώμ.
 εἰρήμῳ 5, 12
 εἰσάγειν: 63, 9, 83, 21, 156, 13, 157, 34, 173, 32, 175, 32.
 εἰσαγωγή: 173, 31 || 236, 9
 ἐκατέρωσ 129, 14
 ἐκατόνταρχος 131, 3
 ἐκβάλλειν: 14, 9, 23, 16, 24, 30, 29, 1, 8, 53, 35, 54, 2, 7, 84, 8, 92, 17, 120, 12f. 124, 26.
 ἔκβασις || 277, 12 (προφητείας).
 ἐκδιδόναι . . . . . || 272, 1
 ἐκδιεῖν: 120, 11 (τὴν ἀλήθειαν vgl. 20, 127, 7).
 ἐκδιεῖν 120, 9
 ἐκδοσις: 129, 12f. 137, 16, 141, 16, 184, 27 || 236, 14, 252, 15.
 ἐκείνος: (= jener in der Bibel) 14, 8, 148, 27 (ἡ αἵμαρ κοροῦσα) 192, 5 (ὁ πορνεύσας κτλ.) 194, 11 (ὁ πλοῖσιος).
 ἐκθειάζειν 53, 26
 ἐκκαίειν 191, 10
 ἐκθεοῦν 33, 2
 ἐκκακεῖν 181, 1, 6
 ἐκκλησία: 25, 14, 21, 43, 29, 53, 34, 54, 2f. 65, 21 (67, 13,) 69, 3 (χορηγάζειν ἀπὸ) 75, 9, 85, 8 (ἡ ἀπὸ τῶν ἔθνων vgl. 122, 1f. 162, 13) 92, 11, 95, 10f. 107, 28, 112, 16, 120, 7 (τοῦ θεοῦ usw. vgl. || 202, 14, 203, 10, 214, 8, 248, 13, 273, 2) 127, 26 (νομιζόμενοι εἶναι ἀπὸ). 32 (αἱ χορηγάζουσιν, πεπληρωμένα ἁμαρτωλῶν) 157, 11 || 204, 5f. 212, 12, 215, 7f. 22, 222, 7, 15, 21, 229, 24, 27, 278, 11 (θυγάτηρ τῆς πάλαι συναγωγῆς).
 ἐκκλησιαστικός: 43, 33, 64, 17, 81, 7, 120, 8, 122, 10.
 ἐκλέγειν 145, 4, 156, 10
 ἐκλεκτός: 294, 9 || 215, 11 vgl. Σωρῆμ.
 ἐκλογή: 26, 4 (τοῦ θεοῦ).
 *ἐκμυκτηρίζειν 185, 11
 ἐκούσιος: 178, 17, 23. — ἔκουσιώσ 178, 15, 24 || 246, 18.
 *ἐκριζοῦν . . . . . 4, 20 usw.

ἐκριζώσις 8, 23
 ἔκτασις . . . . . (57, 24)
 ἐκτρέφειν 21, 13, 111, 26
 ἐκῶν 6, 27, 184, 1
 ἐλάττων: 7, 13, 136, 25. — ἐλάχιστος 197, 29
 ἐλαύνειν 116, 8
 *ἐλαφος: 162, 31 (ἡ ψυχὴ τῶν δικαίων) 163, 2f. (πολέμιος τῶν ὀφειλομένων).
 ἐλεγκτικός: 50, 13f. (λόγος) 177, 28. — ἐλεγκτικῶς 17, 17, 49, 1.
 ἐλέγχειν: 11, 8f. (ἐλεγχόμενοι μισοῦσιν vgl. 186, 28f. 192, 27ff.).
 ἐλεεῖν: 91, 25, 92, 2ff. 5ff. 12, 24, 102, 12, 17, 192, 4
 ἐλεημοσύνη: 169, 19, 178, 21.
 ἔλεος: 1, 15 (τοῦ θεοῦ vgl. 2, 33) 99, 11, 102, 5.
 ἐλευθερία: 29, 3, 125, 20, 126, 6.
 ἐλευθερος 125, 18
 ἐλλάμπειν 48, 12
 ἐλλπωῶς 29, 17
 ἐλπίζειν: 60, 34, 130, 10, 131, 2, 6f.
 ἐλπῖς: 191, 31f. 192, 3, 283, 25.
 ἐμπαθής 114, 24
 ἐμπιστεύειν 42, 2
 ἐμπροσθεν 191, 29
 ἐμπύκτω 168, 15
 ἐμφαίνειν: 60, 7, 160, 5, 17, 161, 6.
 ἐμφαντικότερον: 159, 16. — ἐμφατικώτερον || 242, 18.
 ἔμφρασις . . . . . (181, 24)
 ἐμψυχος: 76, 9, 154, 1 || 237, 23.
 ἐναντίος: 17, 22, 54, 12f. (τὸ ἐναντίον vgl. 115, 8, 121, 23, 185, 27, 285, 33 || 212, 1, 227, 13) 61, 20 (ἐκ τοῦ ἐναντίου vgl. 26, 64, 8, 115, 7 vgl. || 252, 4) 63, 6f. (τὰ ἐναντία vgl. 97, 20, 98, 6). — ἐναντίως (104, 30) 172, 22
 ἐναργῶς 4, 14
 ἔνδρα: 13, 8, 36, 22, 289, 24.
 ἐνδοξος 285, 32
 ἐνδρα 159, 7

- ἐνέργεια: 45, 23 (ἀντικει-
μένη).
ἐνεργεῖν: 183, 20f. 184, 4
ἐνθάδε . . . 15, 12 usw.
ἐν . . . 45, 11
ἐνικῶς . . . || 236, 18
ἐνιστάναι vgl. αἰὼν καιρός.
ἐννοια: (183, 11) || 256, 9.
266, 26.
ἐνοῦν . . . 13, 27. 41, 19
ἐνταῦθα: 18, 6. 189, 22f.
(ἐπὶ τῶν ὀλίγων ἐν-
ταῦθα) usw.
ἐντολή: 53, 18 (θεία) 58,
20 (θεοῦ) 59, 19 (τηρεῖν
τὴν vgl. 22f. 105, 13f.)
100, 3. 5. 105, 15. 149, 11
ἐντυγάνειν . . . 2, 7. 80, 10
*ἐνώπιος || 298, 8 (ἄστος).
*ἐνωρίζειν: 93, 25f. 29 (εἰς
τὰ ὕα θέασθε) 94, 7f.
ἐξαγορεῖν . . . 77, 25
ἐξαιρέτος: 3, 27. 4, 3. 9,
12. 20, 22 (κατ' ἐξαιρέ-
τον) 122, 12. 125, 13. 17.
177, 14. 285, 8 || 276, 4. —
ἐξαιρέτως 10, 19 || 269, 8
ἐξαποστέλλειν 2, 24. 23, 19
ἐξαφροος . . . 124, 22f.
ἐξαφανίζειν . . . 73, 10
ἐξέλογεσθαι: 20, 7 (sc. τὸν
βίον vgl. 181, 10. 292, 21)
137, 28 (τὸν βίον vgl.
283, 1).
ἐξετάζειν . . . 2, 8 usw.
ἐξευτελίζειν: 48, 30. 168, 14
ἐξηγεῖσθαι . . . 289, 5
ἐξηγήσεις . . . 6, 9 || 279, 5
*ἐξηλιάζειν || 301, 2 (εἴασαν
ὑπὸ τὸν ἥλιον κείσθαι).
ἐξῆς: 283, 13. — καὶ τὰ ἐ.
6, 5 usw.
ἐξοδος: 20, 6f. (sc. τοῦ βίου
vgl. 52, 15. 133, 17. 138,
10. 150, 10. 181, 7. 287,
14. 17. 25. 290, 22) || 229,
28. 261, 11. 269, 14.
ἐξομολογεῖσθαι: 12, 3. 39,
20f. 78, 21. 140, 4. 189,
22. vgl. Ἰουδαία Ἰούδας.
ἐξομολόγησις: 39, 28 (περὶ
τρόπον ἀρίστου) 56, 3
|| 226, 25.
ἐξοθενεῖν: 53, 33. 118, 24.
— ἐξοθενεῖν . . . 163, 15
ἐξουσία: 4, 22. 62, 7 (ἀ-
ποστολική) 94, 21 (ἀνα-
ρεῖν ἀνθρώπου) 183, 27
(τοῦ γαμεῖν) 225, 17 (δια-
βολική).
- ἔξω: 10, 32. 54, 2f. 68, 22
(οἱ ἔξω vgl. (100, 22.) 135,
21 || 220, 18f.) 108, 11ff.
124, 23. 135, 19ff. 27.
ἐξωθεῖν . . . 28, 15
ἐξωθεν . . . 190, 30
ἐσοτάζειν: 87, 28. 122, 25.
27 (τῷ θεῷ) 169, 29 (με-
τὰ τοῦ Ἰησοῦ). 31 (τὸ
πάσχα).
ἐσοτή: 45, 24 (οὐρόνομος vgl.
176, 4) 122, 25. 169, 22f.
(ἦς τὸ σύμβολον ποιού-
μεν τὸ πάσχα) || 214, 22
(τοῦ θεοῦ).
ἐπαγγελία: 4, 1 usw. (15, 4f.
ἀναστάσεως νεκρῶν) 66,
28 (θεοῦ) 155, 21 (καλή)
vgl. γέλως.
ἐπαγγέλλεσθαι: 26, 3f. (θεο-
σέβειαν) 64, 22. 66, 31.
148, 15 (τὴν τῶν ψυχῶν
ιατρικὴν).
ἐπαινετός: 36, 14. 16. 185, 2
ἐπαινος: 50, 32 (ἐν ἐπαίνῳ
λέγεσθαι vgl. || 214, 7).
*ἐπαίρεσθαι: 94, 17 usw. —
ἐπηρόμενος . . . 168, 32
ἐπακολουθεῖν: 92, 21. 96,
16. 149, 4.
ἐπακοῦειν: 94, 8. 285, 15
ἐπακουσμός: 74, 8 (τοῦ
θεοῦ). 12 vgl. Ἀναθῶθ.
ἐπαναβαίνειν: 134, 25. 178,
10.
ἐπανόρθωσις . . . 150, 24
ἐπαϊσμός . . . 167, 9. 11
ἐπαπορεῖν . . . 287, 14
ἐπαπόρησις . . . 284, 25
ἐπαπορητικῶς . . . 17, 1
ἐπιβαίνειν: 76, 11. 91, 20.
144, 3.
ἐπιβάλλειν: 50, 34. 103, 1.
110, 9. 174, 5.
ἐπιβολή . . . 6, 9
ἐπιβολή: (119, 4 κατὰ τι-
νος vgl. || 263, 25).
ἐπίγειος: 58, 6f. (ἔργα) 152,
19.
ἐπιγνώσκειν || 266, 19 (ἐαν-
τόν).
ἐπιγραφή . . . || 236, 17
ἐπίδεξασθαι: 112, 12f. 124,
11. 150, 24. 151, 10. 20.
22.
ἐπίδημεῖν: 8, 12 (τῷ βίῳ
vgl. 61, 32. 62, 1. 289,
17f.) 54, 28. 62, 10 (τῷ
κόσμῳ vgl. 64, 7. 9). 12.
63, 24f. 64, 17. 67, 7. 71,
14. 73, 6. 100, 9. 289, 13
(τῷ γένει τῶν ἀνθρώ-
πων) || 211, 9. 212, 23.
ἐπίδημία: 25, 13. 52, 30.
63, 18. 25. 64, 7. 14. 21.
65, 12. 79, 5. 100, 16.
117, 8. 134, 18f. 155, 31.
289, 29. 290, 17. 293, 18f.
294, 1 || 209, 11.
ἐπιδόνα: 27, 12 (ἐαυτὸν
vgl. 106, 5. 112, 2. 141,
21. 189, 2. 195, 13).
ἐπίδημια: 285, 17. 247,
8 (τῆς Ἱερουσαλήμ vgl.
248, 2).
ἐπιθυμητικόν . . . || 264, 11
ἐπιθυμία: 106, 19. 108, 2.
289, 24 (ἡ ἐνδον) || 211,
2f. (ἐπιθυμία, φόβος, ἡ-
δονή, λύπη).
ἐπικαλεῖσθαι: 121, 6. 186,
34 usw.
ἐπικάλυμμα . . . 38, 14
*ἐπικατάροτος: 66, 15. 77, 1
ἐπικλήσις . . . 67, 22
ἐπικλητός . . . 44, 7
ἐπιλάμπειν . . . 63, 18
ἐπιλήπτος . . . 157, 29
ἐπιμελῶς: 14, 3. 137, 8. 160,
34.
ἐπιμετρεῖν . . . 52, 1
ἐπίνοια: 57, 9. 80, 11. 185,
29 || 241, 25.
ἐπιπορεῖν . . . 41, 10
ἐπίπαν . . . 60, 6 (ὄς)
ἐπίπεδος . . . 154, 15
ἐπιπλέκειν . . . 158, 10. 17
ἐπιπληκτικῶς . . . 125, 21
ἐπιπληξίς . . . 81, 22. 110, 17
ἐπιπλησσειν: 11, 8. 119, 25.
120, 5.
ἐπιπόλιος: 154, 21. — ἐπι-
πολαιότερον . . . 154, 14
ἐπιπολή . . . 167, 22 (ἐξ)
ἐπισχυμιεῖν . . . (110, 25)
ἐπισκέπτεσθαι . . . 129, 12
ἐπισκοπεῖν . . . 150, 11
ἐπισκοπή: 156, 19 || 250, 12
(θεία).
ἐπίσκοπος: 109, 1f. 122, 19.
283, 21.
*ἐπισπεύρειν: 13, 13 usw.
ἐπίστασις . . . 0. 27
ἐπιστήμη: 8, 2. 9. 20f. (τοῦ
θεοῦ) 21, 3. 40, 25. 57,
11 (τῶν θεῶν καὶ ἀν-
θρώπων) 15f. (ἀγαθῶν
καὶ κακῶν καὶ οὐθετέ-
ρον) 132, 4. 9. 197, 18.

ἐπιστημόνως . . . 40, 25
 ἐπιστολή: 7, 29 (πρὸς Ἐβραί-
 ους) 60, 16. 70, 6 (Ἰω-
 άννου ἢ καθολικῆ).
 ἐπιστρέφειν: 1, 5 usw. 40,
 1 f. (τελείως καὶ καθαρῶς
 πρὸς τὸν Θεόν vgl. 5, 23,
 30 f.) 5 f. (ἐπιστροφῆ) 91,
 2 (τῷ λόγῳ) 141, 18 (τὴν
 ψυχὴν) 174, 17.
 ἐπιστροφή: 1, 12 (μετάνοια
 καὶ) 3, 21. 31, 21. 39, 32,
 40, 1. 52, 2. 160, 19. 174,
 17.
 *ἐπισυνίστασθαι: 192, 26.
 33.
 ἐπιτέμνειν: 166, 31. 283, 4
 ἐπιτηδεότης . . . 89, 4
 ἐπιτιμᾶν . . . 119, 25
 ἐπιτολῶν . . . 61, 32
 ἐπιτόνωσις . . . 58, 14
 ἐπιτρέβεσθαι: 92, 8. 10. 12
 ἐπίτροπος . . . 131, 3
 ἐπιφάνεισθαι . . . 165, 13
 ἐπιφάνεια: 24, 30 (Θεοῦ) 167,
 3 (τῆς δυνάμεως Ἰησοῦ).
 4. 190, 33.
 ἐπιφανέστερος . . . 173, 6
 ἐπιφρονεῖν: 6, 20 usw.
 *ἐπιφυλλίζειν || 255, 2 f. (τὸ
 μετὰ τρυγητὸν τὰ βρα-
 χέα τῶν καταλειφθέντων
 ἐπιτρογᾶν).
 *ἐπιφυλλίς: 127, 18. 128, 4
 ἐπιφρονεῖν: 285, 33 (ἀπὸ ἐν-
 δόξου).
 ἐπίχριστον || 221, 21 (ὁ μισθός).
 ἐποπτικός . . . || 295, 27
 ἐπουράνιος: 17, 16. 152, 20.
 23, 27.
 ἐπώνυμος: 170, 21. 185, 22
 || 210, 21. 249, 2.
 ἐργατικός . . . 197, 8
 ἔργον: 13, 5 (ἐστὶ vgl. 14,
 1. 72, 13) 55, 6. 64, 14.
 (ἔργον vgl. 187, 32) 70,
 26. 120, 10. — (τὰ) ἔργα
 12, 3. 20, 7 (ἐτοιμάζειν
 εἰς τὴν ἔξοδον) 32, 26.
 37, 28 (αἰσχύνῃς vgl. 38,
 3) 38, 9. 58, 6. 8. 59, 30.
 68, 1 (νεκρά vgl. 6) 79,
 16 (τῆς σαρκός) 88, 16 ff.
 (ἀγάθα vgl. 19, 21. 24.
 155, 33 || 205, 2) 88, 27.
 119, 10 (τῶν προφητῶν)
 137, 18. 141, 3 (τῶν χει-
 ρῶν vgl. 7) || 223, 2 f. (σω-
 φροσύνης) usw.

ζορνᾶν . 83, 13. 156, 8
 ζορνία 190, 4
 ζορμος: 20, 16 usw. 55, 22 ff.
 (ψυχὴ vgl. 56, 32) 67, 13 f.
 (νόμον, Θεοῦ).
 ζορμοῦν 156, 19
 ζορμνεία: (4, 19.) 6, 12. 82,
 28. 94, 4 (χωρὶς vgl. 161,
 8) 104, 19 (ἐτέρα) 122,
 28. 123, 1. 144, 8. 151,
 30. 152, 13.
 ζορμνεῖν: 1) erklären 4,
 28. 5, 17. 35, 2. 100, 25.
 144, 7. 288, 22.
 2) übersetzen 74, 7. 103,
 20. 159, 21. 168, 26. 185,
 22 || 210, 23. 226, 7. 227,
 5. 24. 27. 238, 17.
 ζορμνευτής . . . || 227, 17
 ζορνοῖαν . . . 36, 1. 50, 13
 ζορως || 253, 20 f. (τρέπεται
 πρὸς μίσος).
 ζορχατος . 59, 30. 145, 14
 ζορ vgl. ἀνθρωπος.
 *ζοτάζειν: 193, 27. 29 (λέγε-
 ται ἐπὶ τῶν βασιανίζο-
 μένων) usw.
 ζοτασμός: 193, 32. 194, 7 f.
 ζοτρογενής 178, 4
 ζοτροδόξος: 27, 10. 80, 10.
 144, 13.
 ζοιμαάζειν . 20, 7. 92, 30
 ζοιγγέλιον: 6, 13. 21, 25,
 8. 32, 10. 40, 35. 43, 6
 (κατὰ Μάρκον) 64, 19.
 100, 26. 110, 13. 111, 9.
 116, 16. 131, 14 (κατὰ
 Ματθαῖον) 154, 6 (κατὰ
 Ἰωάννην) 18. 175, 1. 31.
 180, 3. 194, 9. 196, 3
 || 212, 20. — ζοιγγέλια
 71, 5. vgl. νόμος.
 ζοιγγελικός: 42, 28. 69, 21.
 96, 8. 100, 11. 21 || 202,
 25. 208, 7.
 ζοιγγελιστής: 64, 4 (ὁ εὐ-
 = Johannes).
 ζογένεια . 81, 27. 149, 15
 ζογγύμων: 5, 11. 189, 19.
 285, 29. — ζογγυμόνωσ
 80, 14. 188, 15.
 ζοιργεσία: 20, 23 f. (τοῦ
 Θεοῦ) 137, 5.
 ζοιργετεῖν 174, 20
 ζοιθαλής 128, 5
 ζοιθής: 31, 20. 115, 16. —
 ζοιθῆως 115, 4. 133, 2.
 156, 19. 164, 27. 173, 4.
 ζολάβεια 40, 22
 ζοιλογεῖν 115, 7. 10

εὐλογία: 87, 13. 89, 24 (ίε-
 ρατικά) vgl. ἄρτος πο-
 τήριον.
 εὐλόγος: 94, 15. 20. 138,
 15. 149, 1. — εὐλόγως
 95, 5 f.
 εὐποίη 97, 17
 εὐοίσκειν: 19, 9 usw.
 εὐοίβεια: (97, 18.) 145, 8
 || 205, 5.
 εὐτομία: 126, 6 (προφήτου).
 εὐτονος 125, 18
 εὐτροπέζειν: 93, 1. 169, 4.
 290, 17.
 εὐφορία 135, 30
 εὐφραίνειν: 76, 12 ff. 25.
 87, 29 f.
 εὐφροσύνη 121, 4
 εὐχαριστεῖν 140, 4
 εὐχαριστία . . . . . || 223, 21
 εὐχερός: 171, 14. 16. — εὐ-
 χερῶς || 279, 4. — εὐχε-
 ρέστερος 141, 21.
 εὐχεσθαι: 11, 21. 49, 20.
 27. 54, 12. 73, 25. 116, 3.
 118, 4. 119, 14. 125, 12.
 140, 7. 164, 22 (ἄδικος)
 179, 30 180, 2. 5. 188, 1
 (τῷ Θεῷ vgl. 192, 11)
 || 223, 13. 231, 20 (τίνα
 τροπὸν εὐκτεῖον).
 εὐχή: 47, 7. 26. 78, 20 (ἵνα
 εἰπωμεν ἐν ταῖς) 118, 4.
 119, 11 (λέγομεν ἐν ταῖς)
 148, 17. 169, 14. 17. 188,
 3 || 206, 18.
 εὐωδία . 196, 6 || 231, 4 f.
 ἐφαρμόζειν: 4, 10 f. 27, 5,
 29 f. 69, 4. 72, 12. 114,
 27. 158, 16.
 ἐφιστάναι: 13, 14. 70, 14.
 133, 17. 166, 34. 182, 16.
 193, 28.
 ἐφροῦδ 285, 10
 ἔξεν: 55, 22 f. (τὸν Θεόν)
 64, 8 (τὸν λόγον vgl. 10)
 67, 25. 76, 1 (τὸν Ἰησοῦν)
 96, 3. 147, 5 (Χοιστόν).
 ἔχθρος: 115, 25 f. (ὁ ἔ. =
 der Teufel vgl. 116, 1
 || 251, 29: εἰσεβούτων
 ἡμῶν οὐκ ἰσχύει).

ζηλοῦν: 29, 3. 119, 10. 120,
 4. 122, 20.
 ζημία . 51, 6. 92, 16. 29
 ζήν: 20, 6 (κατὰ c. acc.)
 68, 4 (ζῶν ὁ πολιτευό-

μενος κατὰ Χριστόν) 88, 9 (ὡς ἔτυχε).
 ζητεῖν . . . . 6, 6 usw.
 ζήτημα 143, 4
 ζήτησις 284, 24
 *ζιζάνιον . . . . 14, 14 f.
 ζωή: 96, 30 (ἀνθρωπίνη)
 132, 15, 19, 151, 14.
 ζῶον: 76, 22, 96, 26, 29.
 136, 7, 143, 8 (περὶ φύσεως ζώων) ff. 13, 144, 2, 4.
 ζωοποιεῖν 132, 18
 ἡγούμενος: 59, 26, 126, 21 (τοῦ λαοῦ) 190, 31 (τῶν ἔθνῶν) 194, 1.
 ἡγεμονικόν: 13, 18 (τὸ ἡγεμονικόν vgl. 39, 8. 11. 42, 7, 44, 31, 56, 6, 293, 7, 248, 6, 9, 255, 16, 256, 10, 258, 10).
 ἡγεμών 94, 17
 ἡδεσθαι 106, 20
 ἡδονή: 189, 2 || 207, 27, 224, 7.
 ἡδιστος 73, 6
 ἡθικός . . . 81, 23 || 241, 4
 ἡθός 122, 16, 167, 14
 *ἡλεκτρον: 83, 13, 18 f. (χρυσὸν τιμαλφέστερον).
 ἡλικία: 10, 32 (γεροντικὴ) 11, 2 (παιδίου) 44, 19 (πρώτη) 158, 21 (ἀνδρός) vgl. 159, 11) 174, 10 (τέλειοι τὴν) 175, 3 (παιδικὴ vgl. 297, 26).
 ἡλιος 76, 23
 ἡμεῖς: 1) Origenes z. B. 80, 12 f. (πρὸ ἡμῶν ἄλλοι) 137, 16, 178, 9, 179, 28 || 242, 9.
 2) Wir Kleriker 64, 17 (τοὺς ἐκκλησιαστικούς) 80, 16 f. (οἱ δοκοῦμεν ἀπὸ κλήρον τινὲς εἶναι) 89, 22 (δείκνυμι τοὺς προσβυτέρους ἡμᾶς).
 3) Wir Versammelten, Christen, Menschen (überaus häufig namentlich in den mit der Texterklärung abwechselnden Paränesen) z. B. 3, 3 (τοιαῦτα καὶ περὶ ἡμᾶς ἐστίν) 9, 16 (ἀνθρώποι ὄντες) 31, 14 (τὸν νόμον δεδιδαγμένοι) 33, 18, 34, 18 usw. (οἱ

ἀπὸ τῶν ἔθνῶν) 41, 9 f. (οἱ τάλανες: ἐπιροχοῦμεν vgl. 189, 11) 64, 23 ff. (ἐνα οἰδαμεν θεὸν κτλ.) 68, 28 f. (ἐν ἡμῖν εἰσὶν ἅμαρτωλοὶ vgl. 69, 16) 84, 18 f. (πολλῆς κατασκευῆς χρῆζομεν) 127, 25 f. (οἱ νομιζόμενοι εἶναι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας) 181, 1 ff. (τίς ἡμῶν οὐ σνοοῖδεν ἑαυτῷ πιδόντι κτλ.). 14 ff. (ἐκαστος ἡμῶν οἶεται ὅτι σωθήσεται) 294, 12 (οἱ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἐηλυθότες) vgl. ἄγγελος διάβολος πατήρ.
 ἡμέρα: 96, 10 ff. (ὁ αἰὼν οὐρανός) 100, 8 (τοῦ σαββάτου) 100, 15 f. (τοῦ ἡσπέρου) 150, 4 (ἀνθρώπων—θεοῦ vgl. 12 f.). 5 (τῆς ἀναστάσεως).
 ἡπέρ: (49, 19.) (121, 9, 22)
 ἡρώς 33, 20
 ἡσχία 190, 4
 ἡτοι: — ἡτοι — ἡ 71, 12 (174, 19 ff.) 290, 9 f. usw.
 ἡχος 60, 7
 θάλασσα: 131, 15 (τῆς Γαλιλαίας) 156, 22 (τοῦ βίου τούτου vgl. 132, 11 usw.) || 210, 10 (ἡ ἔρυθρά).
 θαμβεῖσθαι 289, 27
 θανατικός 192, 32
 θάνατος: 16, 22, 25, 22 ἐπὶ τοῖς θ. τῶν ὁμολογούντων τὴν ἀλήθειαν) 73, 14 (τοῦ Ἰησοῦ vgl. 20) 112, 12, 117, 24 (τὴν ἐπὶ θανάτῳ) 132, 15, 150, 10, 289, 3.
 *θάπτειν: 172, 23 f. (μετὰ Χριστοῦ) usw.
 θανατοῦν 55, 16
 θαρρεῖν: 148, 23 (τεθαρρηκότως).
 θανατίζειν: 53, 31 (τὸν πλοῦτον).
 θαναμίσιος: 33, 12, 197, 11 vgl. ἀπόστολοι. — θαναμίσιος 100, 29, 294, 11. — θανασιώτερος 7, 14 θανασιότης . . . 290, 26 θανασιότης: 33, 8, 77, 26, 86, 28, 197, 9.

θεᾶσθαι: 152, 10, 153, 27
 θεός: 57, 12, 103, 17, (291, 15) || 223, 5 vgl. ἀπόστολος ἐντολῆ οἰκονομία. — θεϊότερος 133, 3
 θεϊότης: 128, 9 (τοῦ σωτήρος) 186, 8.
 θεμέλιος: 138, 6 (Ἰησοῦς Χριστὸς ὃν δεδιδαξαι).
 θεμιλοῦν: (95, 11: ἐκκλησίαν).
 θεμιτός: 173, 9 (οὐ θεμιτόν).
 θεογνωσία . . . . || 236, 9
 θεολογεῖν 158, 9
 θεοποιεῖν: 33, 2 f. 54, (25) 33, 35.
 θεός: 1) θεός 33, 20 (προσευεῖσθαι ὡς). 22 f. (γεννημένος ἢ εἰς θ. μεταβληθείς). 24 (εἰς θ. μεταβληθῶς). 25 f. (ὀνομαζόμενος ἢ μεταβαλὼν εἰς vgl. 130, 21) 26 f. (ἀρχήθεν ὄντες). 27 (νομιζόμενοι τοῖς ἔθνεσιν vgl. 34, 1) 41, 2 f. (ἐὰν διδῶ θεός vgl. 89, 25) 53, 25 (ἀλλότροιοι vgl. 35); 26 ff. (θ. σου ἐστίν »ἡ κοιλία« κτλ.). 32 f. (οἱ πλοῦσοι ὡς θ.). 64, 18 f. (ὁ αὐτὸς νόμος καὶ εὐαγγελίου). 23 (ἐνα οἰδαμεν θεὸν κτλ.) 71, 6 f. διδάσκαλος) 130, 6 f. (οὐκ ἐστὶ θ. ὁ μονογενής) 137, 16 (θ. ἂν εἰδείῃ vgl. 284, 5) 140, 26 f. (ἐαυτῷ θεοῦς ποιεῖν vgl. 141, 2 f. 9). 28 (ἕτερος) 176, 24 f. (τὸ εἶναι θ.) 296, 8 f. (θεοῦς νομιζέτω).
 2) ὁ θεός: 1, 1 f. (εἰς ἀγαθομίαν πρόχρητος ἢ εἰς τὸ κολάσαι μελλήτης vgl. 51, 19, 75, 17) 2, 26 (ὁ μακρόθυμος vgl. 118, 13) 7, 17 (τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀγνοεῖ vgl. 9, 13 ff. || 206, 29 ff.) 9, 19 (τῶν ὄλων vgl. 42, 16 f. 142, 26, 178, 20, 180, 10) 10, 2, 13, 18, 21 (ἀγαθός vgl. 75, 15 f. 93, 15, 102, 14 f. 176, 11, 188, 12 f. 190, 7 || 262, 5, 265, 2) 14, 28, 15, 3, (τοῦ νόμου ἀγριος καὶ ἀπάνθρωπος) 16, 4 f. (ἐὰν διδῶ vgl. 22,

6. 41, 26). 23. 20, 26 usw.
 21, 3 (οικονομεί vgl. 54, 6, 91, 14. 92, 25f. 156, 21) 26, 22 (καὶ χρηστός καὶ ἀπότομος u. λαλεῖ ἡμῖν διὰ τῶν προφητῶν)
 39, 10. 41, 12 (τοῦ παντός) 47, 7. 18. 49, 32 (ὁ προνοῶν τῶν ὁλῶν vgl. 91, 15) 52. 1 (κολάζει μετὰ φειδοῦς). 2 (βούλεται εἰς ἐπιστροφήν ἀγαγεῖν vgl. 91, 3 || 232, 19. 255, 27) 53, 6. 54, 15 (ἀλλόττος τῆς γῆς vgl. 17. 19f.) 59, 16. 66, 18 (καὶ ἡμᾶς ἐξήγαγεν) 67, 17f. (χαρίζεται ἑαυτόν). 21. 70, 5 (ἡμῶν πατήρ). 13 (γεννᾷ τὸν δίκαιον vgl. 11 ff.) 83, 10f. (οἰονεὶ σωματοποιοῦμενος) 83, 13 (τὸ κάτω τοῦ θ. πῦρ ἐστίν vgl. 21f.) 84, 5. 85, 3 (κολλάσθαι τῷ). 18 ff. (ἄξιον τοῦ Θεοῦ vgl. 176, 10f.) 90, 4f. (τοὺς δικαίους συνάγει, τοὺς ἀμαρτωλοὺς διασκοπίζει) 91, 26 (οὐ φέδεται vgl. 92, 7 ff. 174, 6). 21f. (τῶν προφητῶν) 92, 27 ff. (σκοπεῖ τί συμφέρει ὅλω τῷ κόσμῳ κτλ.) 104, 21f. 107, 5. 134, 20 (τὰ μετὰ τὸν θ. vgl. 135, 1) 138, 2f. (θαίσιος). 17f. (τῇ οὐσίᾳ πῦρ). 28f. (οὐκ ἀνάπαλιν ἀποδίδωσιν) 154, 30 (ὁ κεραιμὲνς θ. τῶν σωματῶν ἡμῶν) 157, 18f. (μὴ μετανοῶν μετανοεῖν λέγεται) 157, 32f. (προγνώστης τῶν μελλόντων vgl. || 296, 12) 156, 5 ff. (οὐχ ὡς ἀνθρώπος κτλ. vgl. 11). 9 (καθ' αὐτόν) 159, 14 (λαλεῖ παιδίσι). 132 (ὡ θεέ vgl. 119, 11) 160, 3f. (οὐ διστάζει). 20 (ὀργίζεσθαι λέγεται κτλ.) 163, 10. 12 ff. (νόμον καὶ προφητῶν vgl. 75, 15f.). 15 (εἰς). 22 (ἀπ' ουδενὸς μακρῖνει ἑαυτόν). 24 (ἀπαντὰ τῷ ἐρχομένῳ πρὸς αὐτόν) 173, 27 (ἀπατᾷ vgl. 174, 6). 13. 182, 1. 14. 184, 1. 7. 176, 12f. (ἔχει ὀργήν, θν-

μόν, μεταμελεῖται, ἔπνοῦ) 178, 14f. (οὐ τυραννεῖ, ἀλλὰ βασιλεύει) 190, 7 (καλύει τὰς ἀμαρτίας) 197, 26 (τεχνίτης) || 201, 5 (δικαίως ἐνὶ ἀνοῦει). 10 (οὐχ ὑπερορᾷ) 15f. (διαφθεῖρειν λέγεται) 206, 28 (οὐδὲν κενὸν τοῦ Θεοῦ) 217, 23 (ὁ μέγας ἱατρός) 222, 4f. (ὁ ὄντως ὦν vgl. 229, 8) 226, 9 (κλανθμοῦ μετανοούντων ἀκούει) 231, 27 ff. (μέτρον ἀνοχῆς ἔχει κτλ.) 232, 25. 266, 1f. (τὸ δίκαιον ἀγαπᾷ) 278, 4f. (μειοῖ τὴν δίκην) 296, 23f. (μὴ σῶμα τὸν θ. νομίζωμεν) 300, 8f. (ὅπερ συγχωρεῖ γενέσθαι, πεποικημένοι λέγεται) 304, 7f. (πάντων ἔχει τὴν γνώσιν) vgl. ἀγαθότης ἄγγελος ἀλήθεια ἀπάτη ἀρετὴ βασιλεία βοήθεια δικαιοσύνη δόξα ἔθνος ἐκκλησία ἐπακουσμός εὐεργεσία θνμός ἰσχύς λόγιον λόγος μάλιστα μέλος μεταμέλεια μετανοία οἰκονομία οἰκοδομηναὸς ὀργή πάθος παντοκράτωρ παράδεισος πνεῦμα πρόσωπον σοφία σῶμα υἱὸς φρόνησις χεῖρ.
 Θεοσέβεια: 26, 4. 88, 8 || 208, 27. 216, 6. 279, 17.
 Θεότης: 64, 20f. (ἡ προσεβυτέρα τῆς ἐπιδημίας τοῦ σωτήρος) 64, 22f. (ἡ ἐπαγγελουμένη ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ).
 Θεοφιλής . . . || 276, 31
 Θεραπεία: 34, 7 (ἀληθινή) 93, 5. 106, 5. 15. 149, 4f. (6. 22).
 Θεραπείην: 18, 17. 22f. 29, 41, 15. 91, 2. 92, 23. 101, 10. 106, 18. 107, 10f. 148, 24 (ψυχὴν) 156, 15. 180, 9. 289, 25. 27.
 Θεραπῶν: 98, 12 (Μωσῆς ὁ θ.).
 Θερίζειν: 111, 18. 127, 29
 Θερισμός: 127, 23. 285, 15
 Θεωρεῖν: 87, 11. 117, 4. 134, 20. 135, 16. 154, 24.

Θεώρημα: 62, 32 || 237, 13
 Θεωρητής . . . 152, 31
 Θεωρητικῶς || 235, 17. 237, 11.
 Θῆλυς || 269, 8 (γένος ἐλευνότερον).
 *Θηρονομία: 133, 11 usw. 135, 18 (οὐκ οἶδας πότε πέμπονται).
 *Θησανορίζειν: 116, 14. 136, 3f. 148, 6.
 *Θησανορός: 60, 18. 20 (πνευμάτων). 25. 61, 1f. (ἀναπαύσεις ἐν τοῖς θ. τοῦ Θεοῦ). 8. 12 (τῶν θησανορῶν) 116, 17f.
 *Θηγγάνειν . . . 106, 6
 Θλίβειν: 4, 10. (19.) 28f. 5, 11. 29, 25. 21. 115, 26.
 Θησιμαῖος . . . 78, 8
 Θησικεν: 73, 16 (εἰ μὴ τεθνήκει).
 Θηνητῶν: 127, 26. 186, 22
 Θηνητῶρ: 37, 10 (τὰ ἔργα καὶ αἱ πράξεις αἱ διὰ τοῦ σώματος vgl. 14 || 223, 6) || 270, 6 (οἱ ἐκτεθνηκυμένοι).
 *Θνμῖαν: 164, 13 usw.
 Θνμῖαμα . . . 164, 1. 19 ff.
 Θνμῖος: 88, 27. 160, 12 ff. (τοῦ Θεοῦ vgl. 22f. 177, 4f. 7. 9. 15. 19. 28: ἐλεγκτικός) || 206, 2f. 296, 1. 13f. 19f.)
 Θνρῖς 113, 12
 Θνσια: 24, 30 || 200, 12. 15
 Θνσιαστήριον: 155, 34. 164, 2 || 257, 7f. (ψυχῆς τὸ ἐν ἡμῖν λογικόν).
 ἰᾶσθαι: 149, 4. 180, 17. 27
 ἰάσις: 32, 19. 39, 34. 124, 15. 149, 5.
 ἰατροεῖν 107, 3
 ἰατρικός: 106, 6. 11 (ἡ ἱατρικὴ vgl. 148, 25f.: τῶν ψυχῶν || 217, 21f.) 180, 32. 181, 22. 292, 17. —
 ἱατρικός 107, 19
 ἱατροί: 10, 17. (91, 27.) 92, 19. 106, 4 (τῶν σωματῶν vgl. || 217, 28) 14. 17. 21. 24 (ὡς φίλοι προσέρχονται) 107, 1. 5f. 108, 1. 124, 22. 148, 22. 156, 16f. (ὁ διαφέρων) 180, 8 (ἀπατᾷ vgl. 11. 26. 181, 22) 197, 29. 289, 21. 23. 26.

- 292, 15f. || 217, 19. 23.
 254, 28 vgl. θεός.
 ιδικός: 20, 25. 21, 6. II
 || 248, 30. — *ιδικώς* || 263,
 II.
ιδίως . . . 20, 21. 159, 4
ιδιωτής 113, 9
ιερατικός: 89, 24. 286, 20
 || 240, 24. 26. 298, 26.
ιερνός: 43, 21 (των *Αί-
 γυπτίων*) 89, 17. 22. 27.
 285, II.
ιερός: 163, 18 (τὸ *ἴ.* vgl.
 285, 9) 164, I. 186, 8 || 245,
 28 (*Μωσῆς*) vgl. *γράμμα
 γραφή λογος*.
ίλαρός: 14, 26 (τὰ *ἴ. δεύ-
 τερα λεγόμενα*).
ίλασμός . . . . . 100, 16ff.
ίλωος: 160, 16 (τὸ *ἴ. τῆς
 ψυχῆς*).
ίνα: 60, 4. 74, 26. 78, 20.
 82, 9. 92, 29. 102, 20 (*τοι-
 οῦτος, ίνα* vgl. 110, 16.
 147, 19f.) 109, 9. 125, 20.
 137, 18. 149, 17. 160, 4.
 289, 22.
ίός: I Gift 163, 3. 2) || 264,
 II (τὰ *βέλη*).
ίσως || 215, 7. 228, 4. 239,
 7 usw.
ισάναι: 6, II. 56, 33. —
ίστασθαι 14, 18. 29, 20
ιστορεῖν: 63, 17. 143, 8.
 163, 3 || 200, 3. 220, 19.
 275, 27. 295, 10.
ιστορία: 2, 9. II. 22, 12
 (κατὰ τὴν *ἴ.* vgl. 171, 2.
 284, 6 || 213, 16. 227, 1).
 13, 44, 21f. (κατὰ τὸ *ῥη-
 τόν*) 65, IIff. 74, 13 (*λέ-
 γει* vgl. (103, 18) || 220,
 22) 117, 27. 174, 13. 189,
 5. 283, 6. 13. 16. 24f.
 284, (2). 3. 7ff. 285, 6.
 287, 16.
ιστορικῶς . . . . . || 270, 21
ισχροποιοῦν 63, 7
ισχύς: 55, 5f. (θεοῦ vgl. 12.
 20) 114, 23ff. (τοῦ λόγου
 vgl. 115, 6) 115, 5, (τοῦ
Ἰησοῦ) 116, 9f. (οὐκ ἐπ'
ἀγαθῶ) 130, 24 (*σωμα-
 τική*).
ἰθνακός 132, 21
ἰχθύς . . . . . 132, 13 usw.
ἰῶτα 197, 22
- καθαρεῖν*: 6, 3. 8, 22. 14,
 3. 8. 155, 34. 177, 22
 || 209, 25.
καθαίρειν: 18, 5. 15. 44,
 28. 175, 14. 195, 12.
καθαίρεισις 14, 7
καθαίμαξενειν . . . . . (107, 27)
καθάπτεσθαι: 48, 27 (*λό-
 γος τῆς ψυχῆς*) vgl. *ἀπ-
 τεσθαι*.
καθαρεύειν: 181, 3. 15. 182,
 28. 31. 183, 1.
καθαρίζειν 18, 11
καθάριος 83, 18
καθαρός 20, 6. 182, 26
καθαρότης: 142, 24. 182,
 22. 183, 3f. (*ἡ παντελής*).
καθάριστος: 83, 15 (τὸ *κα-
 θάρσιον*).
καθαριστικός 49, 32
καθῆξασθαι: 81, 2. 120, 8.
 121, 19. 124, 2.
καθήκειν: 108, 25 (τὰ *κα-
 θήκοντα* vgl. 109, 4) 109,
 5 (*καθήκον* vgl. || 279,
 6. 9).
καθηκείσθαι: 48, 29. 49, 1
καθολικός: 20, 23f. 63, 18.
 70, 6 || 207, 14. — *καθο-
 λικῶς* 36, 19f. (*ὡς πάν-
 τες ἀκούουσι*) 158, 1. 3.
 198, 4.
καθόλου: 21, 6 (τὸν *κ. λό-
 γον*) || 222, 4.
καῖεν 49, 25. 190, 31
καιρός: 133, 16f. (*τῆς ἐξό-
 δου*) 141, 13 (*τῆς παρου-
 σίας*).
καίτοι: 129, 24. (292, 30)
 || 273, 16 usw.
καίτοιγε: 31, 7. (52, 17).
 54, 20. (103, 15) usw.
κακία: 15, 17f. (*δεῖ τὴν κ.
 ἐκριζωθῆναι*) 16, 23f. (*ἡ-
 μῆς ἑαυτοῖς ἐπίσταμεν
 τὴν*) 54, 19. 87, 10. 12f.
 91, 15. 97, 28 (*ἀνελε τὴν
 κ., καὶ οὐ προσκόπτεις
 τῇ προνοίᾳ*) 105, II f.
 (καταλείπειν τὴν) 109, 19.
 121, 16. 138, 5. 189, 13.
κακοδαίμων 48, 20
*κακοήθης: 144, 3. — *κα-
 κοηθέστατος* . . . . . 143, II
κακολογεῖν: 106, 22. 115,
 17. 120, 5. 168, 9.
κακοποιητικός . . . . . || 279, 18
κακός: 57, 16 (*κακόν* vgl.
 18. 72, 2. 91, 11. 94, 12f.
- (*ἀνθρώπινα*) 115, 21. 136,
 25. 139, 1ff.) 91, 10 (*συν-
 όντες ἀλλήλοις*). 12.
κάκωσις: 54, 21. 56, 16 (*τό-
 πος τῆς*).
καλῆν: 94, 22 (*καλούμενος*
 vgl. 149, 15. 176, 18. 177,
 2. 29).
καλίᾳ 143, 14
καλλιλεξία . . . . . || 216, 28
κάλλος: 27, 10. 149, 16.
 || 217, 1.
καλωπίζειν . . . . . || 228, 12
καλός: 62, 5 (*καλόν* vgl.
 91, 24 || 279, 16) 89, 1
 (*καὶ ἀγαθός* vgl. 294, 13).
 — *καλῶς* 47, 26. 62, 6.
 182, 17. 289, 14.
*κάλυμμα: 37, 18 usw.
κάματος 95, 9
κάμειν: 95, 9. 106, 4f. 16,
 19. 21. 107, (4). 18. 108,
 3. 180, 8. II.
κανών: 44, I (*ἐκκλησιαστι-
 κός*).
καρδία: 16, 8. 44, 30f. (*ἔ-
 γουσα τὸ ἡγεμονικόν*)
 78, 15. 136, 18. 142, 4.
 15 (*ἔχουσα τὰ γράμματα
 τῆς ἀμαρτίας*). 17. 164,
 18 (*λεπτή*) 177, 23 (*τοῦ
 θεοῦ*).
κάρπιμος 27, 6. 14
καρπός . . . . . 108, 8ff.
*καροπών 106, 5
*καροπορεῖν: 21, 2. 15. 73,
 20f. 114, 26.
*καροποφορία vgl. *Ἐφραῖμ*.
καροποφόρος . . . . . 27, 7f.
καταβαίνειν: 6, 26. 112, 1.
 114, 12. 152, 8 (*τῶ λό-
 γῳ*). 28f. 153, 11 usw.
 169, 6.
καταβομβεῖν: (285, 30.) 286,
 12.
κατάγειν: 58, 7. 151, (I). 2
καταγίνεσθαι 53, 22
*κατάθεσμος 18, 23
καταδικάζειν: I, 3 usw. II 7,
 24. 192, 32.
κατάδικη . . . . . I, 6
καταδυναστεύειν 124, 4
καταθεματίζειν 78, 1
κατακαλιᾶ 13, 4
καταλέγειν 4, 3. 36, 3
καταλείπειν: 72, 4 (*σοὶ κα-
 ταλείπειε* c. inf. vgl. 138,
 19f. || 245, 9) 147, 9 (τὸν
 θεοῦ) usw.

καταλήγειν . . . 2, 10
κατάληψις . . . 195, 12
καταλιμπάνειν . . . 30, 13
καταντάν: 26, 4. 38, 9. 60, 34.
καταργεῖν: 54, 28. 65, 13. 98, 16.
κατασκαφή: 8, 23. 14, 1. 118, 15. 18.
κατάσκοπος . . . 152, 31
καταστροφή . . . 174, 19
καταφύτεσις . . . 156, 5
καταφθόνιος: 152, 18f. (τὰ κ. vgl. 28f. 31. 285, 12) 292, 3.
καταχράσθαι . . . 188, 26
κατηγορεῖν: 22, 22. 51, 8. 62, 6. 84, 3 (τοῦ θεοῦ vgl. 178, 2) 107, 8. 116, 5. 178, 1.
κατήγορος . . . 127, 8
κατηχεῖν: 25, 21 (κατηχούμενος vgl. 109, 3. 162, 2). 22 (ἐπὶ τοῖς μαρτυρίοις).
κατιχύειν: 123, 25f. (ἀν- τοῦ) 124, 5 (με).
κάτω: 8, 7 usw. vgl. ἄνω — κατώτερος 152, 8. κατω- τέρω 83, 21. 25. 152, 7. — κατώτατος 46, 23. 153, 16. κατωτάτω 153, 12. 17. 23.
καῖσις . . . 92, 23
καυτηριάζειν: 92, 20. 24. 180, 12.
καυτᾶσθαι: 81, 24 usw.
*καύχημα: 82, 13. 149, 10
*καύχησις: 81, 25. 30 (ἀ- γίων) 82, 16f. (διαφοραί) 149, 15 (ἢ κάτω).
*κενοῦν: 6, 26f. (ἐαντόν vgl. 61, 33. 62, 1. 114, 13).
κένωμα . . . 61, 33. 62, 1
κεραία . . . 195, 23
*κεραμεύς: 150, 23 usw. 154, 30 (θεός).
κεραμευτικῶς . . . 151, 9
κερανώσαι . . . 121, 8
*κέραια || 221, 7f. (ἀρχαῖον ποτηρίου εἶδος) 255, 12 usw.
κεραυφόρος . . . || 255, 14
κεφάλαιον . . . 93, 17
κηλῖς . . . 18, 3
κηρῶσις: 24, 6. 30, 2 (τὸν λόγον vgl. 107, 29f. 185, 16) 72, 11. 289, 13.

κινεῖν: 90, 5. 7. 186, 6. 9 (ψυχὴν) 285, 31. 286, 8.
κίνημα . . . 36, 13. 23
κίνησις . . . || 202, 17
κινῶναι: 86, 26. 88, 6. 27. 182, 17.
κισσός . . . 181, 25
κλαίειν: 47, 7. 14. 186, 21
κλανθμός: 100, 30 (ψυχῆς) 101, 2. 185, 27ff. (μακα- ριζόμενος vgl. 32 || 236, 23. 239, 14f.) 186, 10. 13.
*κλέπτειν . . . || 208, 3
κληροδοσία . 168, 22. 24f.
κληρονομία: 29, 28 (ἀγία) 77, 15 (Christi vgl. 24ff.) 78, 6.
κλήρος: 80, 16f. (εἶναι ἀπό) 18 (οὐ πάντως σφῆξι). 20f. (εἶσιν ἐν κλήρῳ οὐχ οὕτως βιούντες).
κλήσις: (24, 5 τῶν ἐθνῶν vgl. 140, 3) 32, 8.
κλοπή . . . 181, 3. 11
κοιλίς . . . 133, 25
κοιμάσθαι: 283, 10. 293, 15 (ὁ κοιμώμενος vgl. 17: ὁ ἀπηλλαγμένος τοῦ βίου) 294, 16.
κοίμησις . . . 287, 25
κοιμητήριον . . . 25, 20
κοινός: 91, 24 (τὸ κοινόν vgl. 92, 4. 6. 12. 16. 93, 2. 110, 6) — κοινότερον 56, 19 (νοεῖν).
κοινωνία: 92, 11f. (ἐδεήθη μετὰ τὴν ἁμαρτίαν περι) 16.
κοινωνικός . . . 44, 2
κόκκος: 127, 30 || 271, 7f. (τὸ τοῦ σωτήρος αἷμα).
κολάζειν: 1, 1 usw. 89, 15 (οὐδενὸς φεῖδεται ὁ μέλ- λων κολάζειν) 90, 26f. (οὐκέτιν ἢ νόον) — κο- λάζεσθαι διὰ τὰ ἁμαρ- τήματα usw. 52, 11. 88, 20f. 89, 19. 96, 17. 137, 30f.
κόλασις: 1, 2 usw. 52, 7 (αἰ μέλλονσαι). 15f. (μετὰ τὴν ἔξοδον). 32ff. (δεντέ- ραι usw.) 139, 3f. (τῶν παθόντων) 170, 25 (οἱ ἐπὶ τῶν κ. τεταγμένοι) 174, 30ff. (ἄλλη κατὰ τὸν νόμον, ἄλλαι κτλ. vgl. 175, 23) 176, 1 (αἰώνιος vgl. 182, 25) 183, 6 (τὸ

περὶ κ. ἀληθείας) 192, 4f. (χρόνος τῆς) vgl. ἀγισ- μός.
κολαστήριον: 92, 9. 175, 12
κολαστής . . . 193, 31
κολλᾶν: 33, 5. 84, 1. 85, 3
κομίαν . . . 150, 11
*κοπιᾶν . . . 149, 24 usw.
κόπος . . . 149, 25f.
κόπτεσθαι . . . 47, 14
κοσμικός: 16, 2. 94, 18. 165, 1 App. 187, 15.
κοσμοποιία: 140, 28 (ἄλλη).
κόσμος: 63, 19 (ὅλος vgl. 92, 26f.) 83, 17. 124, 1 (οὔτος) usw. vgl. κτίζειν κτίσις οἰκονομία.
κράζειν: 133, 20. 163, 17 (ὁ κερραγῶς).
κρατῆρ . . . 86, 24
κράτος vgl. δόξα.
κρείττων: 7, 15f. (τὰ κρείτ- τωνα vgl. 14, 21. 138, 2f. 279, 15). — κρείττονως 126, 18).
κρίμα || 230, 21 (τὰ ἀνέ- φικτα τοῦ θεοῦ).
*κρίμα: 2, 20. 9, 17. 49, 28. 145, 4.
κρίσις: 40, 33 (κρίσει vgl. 191, 25) 135, 27f. (ἢ περὶ ἀγαθῶν).
κρητῆς: 91, 24f. (καλῶς οὐκ ἐλεῶν).
κρούπτειν: 99, 17 usw. (κε- κρουμένος) 136, 25f. (ἐ- λαττον τὸ κρυβῆσαι ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ).
κρίζειν: 9, 1. 9. 16, 24. 17, 22 (ὁ κτίσις) 54, 18 (τὸν κόσμον vgl. 98, 4) 151, 3
κτίσις . . . 8, 30. 17, 16
κτίσμα: 138, 22. 144, 10f. 151, 11.
κυλίειν . . . 143, 12
κύριος: I) Adjektiv κυριώς 243, 25. 274, 2. — κυ- ριώτερος 126, 27.
II) Substantiva (Herr) 53, 29 (τῶν φιλαργύρων) 54, 19 (τῆς κακίας).
b) (=Gott oder Christus) 9, 6. 11. 11, 3. 18, 30 (ὁ ἐν τῷ Ἡσαΐα vgl. 151, 29 || 205, 20) 20, 13. 52, 19. 29. 66, 8. 68, 16. 82, 28. 161, 17f. 162, 17ff. 170, 8 (ὡ κύριε Ἰησοῦ vgl. || 255, 8) 193, 21. 32 || 206, 13f.

ὁ κύριός μου oder ἡ-
μῶν, κύριος ὁ θεός μου
oder ἡμῶν, ὁ πρὸς και σω-
τήρ μου oder ἡμῶν etc.
3, 20 usw.

κυροῦν 130, 23
κωλύειν 58, 21

λαϊκός . . . 80, 19, 81, 6
λακκος . . . 11, 14, 126, 17
λαλεῖν: 7, 22f. (ἀνθρώπι-
νόν ἐστιν, διαλέκτω χρη-
σασθαί ἐστιν).

λαμπρότερος: 84, 27, 173,
6. — λαμπρότατος 84, 23
λαός: — ὁ λαός (21, 8 usw.)
oder ἐκείνος ὁ λαός (74,
8f. usw.) = ὁ λαός ὁ τοῦ
Ἰσραὴλ (90, 11f.).

λατρεῖα: 24, 30, 152, 23
| 226, 14f. (θεοῦ).

λατρεῖν: 33, 9, 34, 6, 53,
17.

*λεγιών . . . . (102, 11)

λεξιλόγιον: 62, 33, (97, 14)

λέξις: 21, 20 (κατὰ τὴν λέ-
ξιν vgl. 151, 7 || 237, 8,
20, 239, 4, 252, 23) 96, 8
(εὐαγγελικῇ) 111, 7 (ὁμο-
λογουμένη) 175, 24 (ἀ-
ποστολικῇ) || 228, 10f.
(γραφικῇ).

λέπρα 14, 8

*λενκασμός vgl. Αἰθανός.

λενίτης 89, 23

*λέων: 78, 1 || 200, 3, 213,
15 (δύο γενικοί).

ληστής . . . 191, 4, 193, 34

λίβανος: 164, 1 (τὸ θυμία-
μα). 3 (ὁμώνυμον τὸ ὀ-
ρος).

*λιθοβολεῖν: 126, 15, 185, 13

λιθοκάριος . . . 29, 13

λίθος: 13, 31, 60, 3f. (πυ-
ροβόλου).

λίμην: 165, 1 App. (ὁ παρὰ
τῷ θεῷ).

λίπὸν . . . . 84, 14 usw.

λιχνεία 47, 11

λογικός: 21, 3, 42, 19 (ἀρο-
τρον) 109, 13, 114, 21
|| 203, 3, 207, 16, 21, 23,
241, 4, 257, 8 (τὸ λ.).

λόγιον: 71, 5f. (τὰ λόγια
τοῦ θεοῦ vgl. (80, 7.) 116,
27, 172, 29, 197, 11f.)
|| 200, 13, 242, 7 (ἄγια).

λογισμός: 92, 13, 178, 1
|| 212, 1, 216, 6, 231, 14.

λόγος: 1) Wort, Rede, Er-
zählung (bes. häufig Be-
zeichnung des vorliegenden
Textes) 1, 16 (τοῦ θεοῦ
vgl. 5, 28, 8, 15f. 11, 7,
13, 5, 29, 14, 18, 23, 15,
19.) 45, 31, 64, 16, 71, 14,
120, 21, 121, 28f. 125,
21, 132, 19, 168, 8, 169,
14, 173, 28, 176, 16ff. 19ff.
23f. 177, 14, 182, 12, 185,
11 || 207, 27, 209, 2, 272,
21) 2, 23f. (ὁ προφητι-
κός vgl. 89, 25f. 125, 13,
126, 5, 172, 30f. 173, 1,
198, 1) 18, 6, 10 (πάντα
δύναμιν ἔχει) 20, 4f. (τῶν
γραφῶν) 27, 10 (τῶν ἑτε-
ροδόξων) 29, 25f. (τῶν
ἀποστόλων) 30, 28 (μετα-
τιθέναι) 42, 28 (ὁ ἀπο-
στολικός) 45, 20f. (ὁ ἡγη-
λός) 51, 11 (ἱερός καὶ
ἅγιος vgl. || 287, 13) 58,
27f. (τῆς προφητείας) 61,
32 (μέλλει τι ἐπιτολῶν
vgl. 62, 19, 190, 22) 69,
21 (ὁ εὐαγγελικός vgl.
| 202, 25, 248, 7) 72, 14
(ἐν ᾧ τρεφόμεθα vgl. | 207,
15ff. 271, 3) 73, 2 (τῆς
διδασκαλίας) 91, 2 (ἐπι-
στρέφειν τῷ λ.) 94, 26f.
(λόγου ἄξιός) 113, 16
(πιστεύειν τῷ λ.) 114, 16,
132, 6 (χάρις λόγου) 170,
1 (θεῖος) 177, 6ff. || 203,
19 (σωτήριος) 209, 24 (ἀ-
γαθός) 213, 6 (καὶ πράξις)
223, 1 (σοφίας) 225, 5ff.
(λ. — θυμός).

2) Beziehung, Grund, Sinn,
Vernunft: 19, 9, 36, 17, 51,
9, 98, 19, 103, 16, 114,
22f. 25f. 161, 5 (ἀνὰ λό-
γον vgl. 180, 26 || 302, 15)
167, 3, 177, 18, 198, 3
(τῶν γεγραμμένων) || 219,
24 (ἀναγωγῆς λόγῳ) 246,
8 (κατὰ τὸν ἔγγλ. λ. vgl.
250, 11). 25, 247, 5 (ἐν-
υπάρχων τῇ ψυχῇ) 258,
10 (κατὰ λόγον ἐνεργεῖν)
292, 18 || 237, 17 (ὁ νυμ-
φίος sc. τῆς ψυχῆς).

3) Lehre, Glaube: 42,
8ff. (τὸν περὶ τοῦ πατρὸς
λ., τὸν περὶ τοῦ υἱοῦ
κτλ.) 43, 28ff. (ἄλλοι παρὰ
τὸν τῆς ἀληθείας, τῆς

ἐκκλησίας). 33, 47, 11,
50, 35 (βιοῦν κατὰ τὸν
ὀρθόν λ.) 62, 31 (ἀγωνί-
ξασθαι ὑπὲρ λ. γενναίων)
78, 18, 95, 6 (ὡς πρὸς
τὸν ἀληθῆ λόγον) 113,
6 (ὁ Χριστιανός vgl. 184,
35f. 185, 3).

4) Der Logos: 44, 21
(ὁ θεῖος) 64, 3 (κυρίου).
7f. 10, 16 (τοῦ θεοῦ) 99,
29f. (ἡ ἀρχὴ τοῦ λόγου)
112, 10, 12 (οὐκ ἐπιδέ-
χεται θάνατον) 115, 1 (ὁ
λ., ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ) 151,
28f. (αὐτὸς ὁ ἐν τῷ προ-
φήτῃ λ. κτλ.) 177, 1 (τὸ
εἶναι λόγος ζῶον) 194,
4, 6, 11, 195, 10 || 225,
6? 237, 23 (ὁ ἔμψυχος).
Freilich ist die Bedeutung
nicht überall mit Sicher-
heit festzustellen, zumal
offenbar öfter von einer Be-
deutung des Wortes zur an-
dern übersprungen wird
(vgl. bes. von den Stellen
mit ὁ λόγος τοῦ θεοῦ
S. 64, 3, 16, 176, 23 usw.)
vgl. ἀναβαίνειν διαβα-
ίνειν ἐλεγκτικὸς κηρύσ-
σειν μεταβαίνειν πρεσ-
βεῖναι προτρεπτικός.

λοιδορεῖν: 27, 21, 106, 22,
107, 15, 120, 19, 189, 13.

λοιδορία: 120, 20, 181, 11

λοιμός: 93, 9 || 232, 1f. (πνι-
χῶν).

λοῦσθαι: 19, 13, 100, 8
(τὴν ἡμέραν τοῦ σαββά-
του).

*λουτρόν: 137, 24 (τῆς πα-
λιγγενεσίας vgl. || 212, 6).

λυπεῖν: 90, 20 (τὴν βασι-
λείαν) 123, 25, 191, 20,
192, 6.

λύπη: 106, 7, 178, 22, 192,
8, vgl. πνεῦμα.

λυτροῦν: 116, 1 || 226, 29

λυτρωτής . . . || 271, 18

μάθημα: 43, 14, 80, 15, 103,
17, 108, 17, 180, 1.

μαθητεύειν . . . 71, 6

μαθητής: 64, 12 (οἱ μ. sc.
Christi vgl. 87, 28, 30).

98, 20, 132, 24, 133, 14,
147, 18, 148, 13; γνήσιοι.

169, 23 — sc. d. Johannes 290, 23).
μακαρίζειν: 125, 11 (τὸν προφήταν) 128, 21. 185, 27. 29. 186, 14. 30. 187, 24. 194, 18. 291, 12.
μακάριος: 12, 13. 19, 14. 51, 4f. 70, 11. 80, 19. 90, 16 (οἱ μ. vgl. 294, 7. 9) 128, 21. 149, 14. 188, 6. 189, 9. 192, 19 || 254, 29f. (μακάριον ἄλλιστα τὸ μὴ ἁμαρτεῖν κτλ.) 257, 17 vgl. ἀπόστολος ψυχῆ. — μακαριώτερος 182, 28 || 211, 27.
μακαριότης: 26, 5. 108, 14. 121, 23 (σου) 125, 16f. (μετὰ τῶν προφητῶν) 137, 19. 150, 15 (ἡ ἐν Χριστῷ) 182, 30.
μακαρισμός: 126, 24f. 133, 30 || 225, 23.
μακροθυμεῖν: 118, 11. 13. 156, 12. 15. 157, 8.
*μακροθυμία . . . 118, 17
μακροθύμος . . . 2, 26
*μακρύνειν . . . 163, 22
*μάλαγμα . . . 18, 22
μαρτυρεῖν: 7, 8 usw. (112, 18 τῆ ἀληθείᾳ).
μαρτυρία . . . 290, 19
μαρτυρίων: 25, 19 (τὰ γενναῖα). 22.
μάρτυς: 1) Zeuge 6, 8 (μάρτυρας δεῖ λαβεῖν τὰς γραφὰς vgl. 12f. 15. 93, 3. 97, 21) 41, (6.) 7. 2) Märtyrer 25, 20. 112, 15. 17. 124, 1.
μάστιξις: 48, 15 (αἰσθηταί). 17 (τοῦ θεοῦ vgl. 20ff. 27. 50, 28). 26f. (τὸ διανόημα μαστιγοῦσαι) 93, 8f.
μεγαλειός . . . 50, 33. 36
μεγαλειότης: 8, 6. 51, 10
μεγαλοφροσύνη . . . 27, 4
μέθη . . . 181, 11 || 217, 10
μέθοδος . . . || 217, 1
μειοῦν . . . 91, 16 || 278, 4
μελιανθεσθαι: 170, 23 || 272, 15f. (ἐπὶ τῶν κατασχυρομένων).
μελία . . . 142, 10
*μελανία vgl. Πασχώρ.
μελανότης . . . 170, 23
μέλειν: (23, 4.) 165, 18. 166, 2
μελέτη: 42, 30 (μνήμη καὶ μ.)

μέλι . . . 180, 15. 181, 1
μελλήτης . . . 1, 2
μέλος: 17, 6. 49, 10ff. 12. 91, 28. 124, 22 (ἔξαφρον) 197, 25f. (ἕκαστον ἐπὶ τιν ἔργῳ). 27 || 250, 8 (θεοῦ vgl. 252, 30).
μένειν: 68, 5 (μετ' αὐτοῦ sc. τοῦ Χριστοῦ) 85, 20 (ἐπὶ τοῦ γράμματος).
μεριμνᾶν . . . 145, 1
μερίς: 119, 11f. (τὴν μ. ἡμῶν μετὰ τῶν προφητῶν δός vgl. 18. 20. 125, 12).
μεσάιτατος . . . 55, 20
μεταβαίνειν: 43, 25 (ἐπὶ τὴν τροπολογίαν) 50, 18 (τῷ λόγῳ vgl. 134, 22) 52, 8. 75, 8. 83, 24. 103, 15 (ἀπὸ τοῦ γράμματος) 136, 3. 187, 12.
μεταβάλλειν: 33, 23ff. 93, 8. 10. 103, 19. 22f. 109, 20. 130, 21. 132, 24. 133, 2. 4. 14. 160, 18. 161, 4 || 210, 17 usw.
μεταβιβάζειν . . . 78, 23
μετάθεσις || 296, 25. 297, 9
μεταλαμβάνειν: 99, 30. 123, 17f. || 222, 8.
μεταμέλεια: 177, 10 (θεοῦ vgl. 13. 16. 21f. 178, 2 || 296, 2f.: ἡ ἀπὸ πράγματος εἰς πράγμα μετάθεσις τῆς οἰκονομίας. 5f. 13f. 297, 8f.) (12.) 13. 21. 24 (ἀγαθῆ) 178, 1ff.
μεταμελεῖσθαι: (177, 14) || 296, 4f.
μεταμορφοῦσθαι: 133, 2. 4. 7.
μετανοεῖν: 1, 14. 2, 23 (κατανοήσαντες μετανοήσωσι). 28. 32. 17, 15. 26, 20. 39, 16 (ἀκριβῶς) 68, 1. 26 (ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν vgl. 78, 22.) (115, 15.) 139, 14. 155, 18. 27. 156, 1. 8. 157, 18f. 29f. (ἀνάξιον τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ σοφοῦ). 31f. (ἐπὶ τῷ μὴ καλῶς βεβουλευθεσθαι). 33. 159, 25f. 32f. 160, 9.
μετάνοια: 3, 21. 118, 20. 157, 28 (τοῦ θεοῦ vgl. 159, 26) 161, 19. 191, 26 vgl. ἀληθῶν.

μεταποιεῖν: 159, 3f. (τὰ ὄνοματα πρὸς τὰ βρέφη).
μεταποιήσις . . . || 201, 17
μετατιθεῖν: 30, 28 (τὸν λόγον) 49, 14.
μεταφορά . . . || 268, 4
μετέχειν: 114, 21f. (λόγον) 182, 29 (σωτηρίας).
μετοικία: (= μετοίκησις) 24, 19. 26, 7.
μετοικίζειν . . . 170, 17
*μετεωρισμός vgl. Γερεμίας.
μήτηρ: 90, 23. 92, 1. 110, 10f. (ἡ γεννώσα προφήτας).
μητρόπολις || 227, 11 usw.
μυαίνειν . . . 138, 12
μαρός . . . 191, 19
*μικρός . . . 96, 23 usw.
μμεῖσθαι: 29, 6 (τοὺς δικαιοφύεντας vgl. 23) 122, 11 (τὸν τῶν πολλῶν βίον) 189, 3 (τὸν προφήτην vgl. 122, 6. 17. 125, 15).
μίμησις . . . || 277, 16
μιμητής: 134, 25f. (Χριστοῦ).
μιμησκεισθαι: 31, 8 (ἀπαξ vgl. 34, 25) 41, 24f. (τῶν πρώην εἰρημένων vgl. 289, 9) 193, 17 (μυνημεθα vgl. 289, 8).
μίξις . . . 144, 3
μισθός: 137, 31 (τῶν ἀνδραγαθημάτων).
μνημεῖον . . . 78, 8
μνήμη: 42, 29. 43, 1 || 228, 5
μνησθε: 95, 15f. (ἐν χαρισματος μ.).
μοιχαλῆς: 175, 4. 7 (ἡ ἐν τοῦτοις εὐρεθεῖσα).
μοιχεύειν: 29, 13. 175, 17. 22.
μοιχός: 175, 4. 6f. (ὁ ἐν τοῦτοις εὐρεθείς). 9. 11.
μολύνειν . . . 49, 2. 57, 18
μονόγαμος . . . 182, 24. 26
μονογαμία . . . 182, 22
μονομαχεῖν . . . 144, 2
μόριον . . . 197, 30
μορφοῦν: 50, 22. 151, 2. 8ff.
μόρφωσις . . . 151, 12
μοχθηρία . . . 86, 16
μυθολογία . . . 195, 17
μῦθος: 178, 12 || 270, 11 (ὁ ἔξω).
*μυκηρίζειν: 184, 14 usw.
μυριοί: 10, 16 (ἄλλα μυρία

- vgl. II, 16. 110, 23. 158, 15. 160, 10. 181, II) 120, 14 (μυσία vgl. 286, 12).
- μυστήριον:** 53, I. 74, 7 (τὸ Ἰουδαϊκόν) 124, 19. 152, 31. 155, 14. 157, 11. 172, 25f. 181, 5 || 208, 27. 227, 9. 246, 2. 302, 11.
- μυστικός:** 22, 7. 94, 2 || 200, 17. 237, 5. 241, 3. — **μυστικῶς** 35, I. 133, 20. 182, 1. — **μυστικώτερον** 141, 26.
- ***μωραίνειν:** 62, 25. 63, 2
- μωρία** . . . 63, I. 85, 21
- ***μωρός:** 62, 14. 25 (τὸ μ. τοῦ θεοῦ) usw.
- ναός:** 16, 9 (τοῦ θεοῦ vgl. II, 97, 22f. 168, 27 || 227, 10) 24, 30 (ὁ ν. vgl. 53, 16. 118, 19).
- ***νεανίσκος** || 253, 13 (οἱ ἐν ἀρετῇ ἐνδοκίμοι).
- νεκροβόρος** . . . 78, 8
- νεκρός** vgl. ἀμαρτωλός ἀνάστασις ἔργον.
- νεκρότης:** 49, 9. 13. 68, 6
- νεκροῦν** . . . 49, 10. 15
- νέμειν:** 45, 12. 47, 2. 73, 2
- ***νεοσσίων:** (144, 1). — **νοσσιόν** 52, 24 usw.
- νεότης** . . . || 199, 6
- νεύειν** . . . 148, 3 (περὶ).
- ***νεφέλη:** 58, 17 (ὁ ἅγιος vgl. 59, 5). 18 (ἀψυχος). 23. 60, 2. 9 (νοητή).
- ***νεφρός** || 264, 11 (τὸ ἐπιθυμητικόν).
- ***νέωμα** . . . 42, 2 usw.
- νεώνητος** . . . 28, 26
- νήπιος** . . . 159, 3. 174, 8
- νηπιότης** . . . 174, 3
- νήσος:** 90, 19 (νήσῳ τινὶ παραδόναι) || 225, 13f. (οἱ κλυδωνιζόμενοι κτλ.).
- νηστεία:** 100, 15 (ἡ Ἰουδαϊκή).
- νηστεύειν** . . . 191, 25
- ***νίτρον:** 18, 3. 14f. (λόγος) usw.
- νοεῖν:** 13, 1 (νόει μοι) usw. 24, 4 (εἰ νεότητι τὸ ἡγιόν usw. vgl. 43, 25. 44, 25f. 59, 16. 102, 9) 50, 9 (ὁ νοῶν vgl. 66, 19. 139, 8) 99, 9 (ὕγιως).
- νόημα:** 166, 32f. (τὸ βαθύ) 186, 8 (ἰερά) || 223, 5f. (θεῖα).
- νόησις** . . . || 228, 4
- νοητός:** 3, 18. 48, 8. 60, 9 || 272, 11. — **νοητῶς** 141, 9
- νομή:** (Geschwür) 106, 9.
- νομίζεσθαι:** 33, 27f. (ὁ νομιζόμενος vgl. 43, 13. 62, 5. 178, 20. 183, 5 || 246, 14) 130, 4f. (οἱ νομιζόντες κτλ.).
- νομικός** . 100, 10. 117, 6
- νομίμως** . . . || 208, 2
- νομοθετεῖν** . . . 99, 28
- νόμος:** 3, 19 (ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται usw. vgl. 42, 11. 27. 52, 12. 71, 5. 75, 16. 100, 1f. 12f. 117, 3. 163, 13f. 180, 3. 196, 2f.) 24, 24 (ὁ Μωσῆως vgl. 43, 20f. 72, 22. 73, 7. 102, 27) 73, 4 (μὴ νοουμένος) 78, 18. 99, 22. 124, 25 || 241, 4 (φυσικός).
- νοσεῖν** . . . 148, 24 (150, 9)
- νόσος:** 92, 22. 106, 10. 20f. 107, 4.
- νοῦς:** 45, 27 (τῶν γραφῶν vgl. 117, 5. 165, 9) 122, 10f. (ἄξιος βάθους προφητικοῦ) 153, 3f. (δυνάμενος ἀκολουθεῖν τῷ νῷ τοῦ θεοῦ) || 205, 22f. (ἐπιβάλλων πράγμασι χωρὶς θεοῦ βοηθείας) vgl. πτωχεῖα.
- νυμφίος** || 202, 2 (Χριστός) 237, 16f. (ὁ λόγος).
- νύξ:** 21, 1 || 260, 23 (προσεκτικόν). 26f. (εἰς τέσσαρας φυλακὰς διαιρεῖται).
- Ξαίνειν** . . . 84, 15. 19
- Ξενίζεσθαι:** 169, 3. — **Ξενίζεσθαι** . . . 11, 20
- Ξερός:** 24, 14. 176, 23f. 177, 3
- ξηρότης** . . . 49, 9
- ὀδεύειν:** 115, 16 (αὐτήν sc. τὴν εὐθείαν).
- ὀδηγεῖν:** 153, 2 (ἐπὶ τοῦ λόγον τοῦ διδάσκοντος).
- ὀδοποιεῖν:** 293, 24f. (ποιῆσαι διελθεῖν). 27.
- οἰεσθαι** 53, 4 (οἶμαι vgl. 61, 29. 94, 3. 109, 17. 197, 10)
- 62, 5f. (ὡς οἴονται) || 245, 32 (οἰόμεθα).
- οἰετός:** 46, 27 (τόπος vgl. 98, 24) 55, 6. 90, 20. 124, 21.
- οἰκείτης** . . . 28, 26f. 50, 26
- οἶκημα** || 256, 10 (ἀρετή).
- οἰκία:** 14, 8 (ἡ διὰ τὴν λέπραν καθηρημένη) 81, 29. 94, 26 (καλή).
- οἰκοδεσπότης** . 28, 25. 28
- οἰκοδομεῖν:** 14, 12 usw. 122, 3
- οἰκοδομή:** 13, 24f. (τοῦ δαβόλου — τοῦ θεοῦ vgl. || 209, 25. 232, 10) 110, 28 (τῆς κακίας).
- οἰκονομεῖν:** 21, 3. 43, 4. 54, 6. 91, 14. 92, 26. 137, 15. 156, 21. 159, 3. 161, 8. 173, 27. 178, 30. 195, 9 || 301, 25.
- οἰκονομία:** 95, 18. 128, 32 (μον sc. Christi) 137, 24. 141, 1 (κόσμου) 155, 30 (τοῦ θεοῦ vgl. 158, 10. 18. 178, 16) 156, 25. 160, 13. 15. 173, 28. 294, 7 || 296, 3. 15. 297, 9. 300, 26.
- ***οἰκονόμος:** 81, 11f. (πιστός καὶ καλός).
- οἶκος:** 77, 11 (αὐτοῦ sc. Christi ὑπεροφράνος). 12 (ὁ θεός).
- ***οἰκονομένη:** 55, 21. 56, 32. 73, 2. 90, 13.
- ***οἰκτεροῦν:** 91, 21 usw.
- ***οἶμοι:** 111, 9 (κλαίοντος φωνὴ ἐστι).
- οἶνος:** 86, 11. 25f. 87, 14f. (αἱ κολάσεις καὶ αἱ ἐπαγγελῖαι οἱ λέγεται).
- ὀλέθριος** . . . 192, 24
- ὀλίγω** . . . (62, 33.) (151, 23)
- ὀλως** . . . 58, 25
- ὀμλιξ** . . . 159, 6
- ὀμλεῖν:** 60, 10. 80, 7f. 159, 12 || 296, 7.
- ***ὀμνύειν:** 40, 31f. 41, 14. 16 (ὡς ἔτυχε).
- ὀμοιοῦν** . . . 162, 31
- ***ὀμοίωσις** . . . 138, 22
- ὁμολογεῖν:** 25, 23 (τὴν ἀλήθειαν) 32, 28 (θεόν) 33, 20. 76, 1 (αὐτόν sc. Christum ὡς χροῖ) 111, 7. 167, 1. 185, 2. 186, 4. 188, 5 (ὁμολογῆται vgl. || 300, 9) 191, 12. 288, 20.

- ὁμώνυμος: 164, 3. 177, 16f. (ὡν ὄνομα μόνον κοινὸν κτλ.) — ὁμωνύμως 76, 27 || 210, 16).
- *ὄνειδίζω: 139, 14. 189, 12.
- *ὄνειδισμός: 189, 10 usw.
- ὄνομα: 57, 9 (τὰ πολλὰ) 65, 2 (τοῦ Ἰοῦδα) 73, 10f. (ἕξαφανίζω) 74, 6 (τῆς Ἀναθώθ) 75, 25 (Ἰησοῦ) 147, 21 (τῶν ἁγίων) 159, 3 (μεταποιεῖν vgl. 8). 8 (πλάσσειν) 184, 34 (βδέλλουσιν τὸ).
- ὄνομάζω: 33, 25 (ὁ ὄνομαζόμενος vgl. 176, 18).
- *ὄνος || 212, 7f. (ὁ ἀκάθαρτος καὶ ἐθνικός).
- *ὄπη . . . 134, 12 usw.
- *ὄπτασία . . . 95, 8. 15
- *ὄραμα . . . 95, 8. 15
- ὄρασις: (109, 25) 150, 22. 25 vgl. Ἱερουσαλήμ.
- ὄραγῃ: 13, 4. 38, 34 (ἐπιχειμένη τῇ ψυχῇ) 39, 6. 160, 12 (τοῦ θεοῦ vgl. 22. 24. 176, 12. 15 ff. 18 (καλουμένη vgl. 177, 2f. 29). 22f. 177, 15. 20 || 206, 5. 225, 5f.) 177, 4. 20 vgl. πνεῦμα.
- ὄρθός: 68, 29 (λόγος vgl. 176, 2).
- ὄρομος: 40, 33. 41, 12.
- ὄρος: 33, 13. 16f. 27f. (θεοὶ νομιζόμενοι) 98, 9ff. (μεγάλα). 11 (φωτεινά οἱ ἄγγελοι ἄγγελοι τοῦ θεοῦ). 14 (ὄρη σιοτεινά; κτλ.). 15 (ὁ διάβολος vgl. || 219, 25. 29f.) 105, 23 (Ἰησοῦς vgl. 157, 6 || 227, 2) 133, 9. 15 (οἱ προφῆται). 26f. 135, 19. 26.
- ὄσιότης . . . 97, 19
- *ὄστοράκιος . . . 151, 1. 4f.
- ὄστορακον . . . 151, 25
- *ὄσφύς . . . 83, 6 usw.
- οὐδέπω vgl. οὐπω.
- οὐπω: 157, 34f. (λέγω vgl. 166, 32. 283, 25).
- οὐράνιος: 1) 5, 18 (λόγος) (76, 22 ἄστρον) vgl. ἔορτή ἔοργον πολιτεία.
2) || 272, 6f. (τοιούτων γὰρ τῆς σαπφίρου τὸ γῶμα).
- οὐρανός: 57, 20 (ὁ δίκαιος vgl. 29f. || 217, 12) 147, 17 (γράφεσθαι ἐν vgl. 20. 148, 7f.) οὐς || 295, 27 (τοῦ θεοῦ τὸ ἄκουσικόν).
- οὐσία: 86, 7 (ὄγρα) 138, 17 (τῇ οὐσίᾳ) 163, 25. 177, 18. οὐτός (= körperlich, irdisch): 8, 14 (τοῦτον τοῦ ἀνθρωπίνου) 16, 1f. (ταῦτας τὰς σωματικὰς καὶ κοσμικὰς) 18, 4f. (ταύτην τὴν ἀνατέλλουσαν ἀπὸ γῆς) 48, 15 (αὐτὰ αἰ ἀσθηταί) 54, 21. 26. 55, 17. 56, 23. 58, 23. 60, 18. 63, 25 (ταύτην τὴν βλεπομένην) 66, 22. 68, 12. 76, 17. 77, 23f. (αὐτὴ ἢ ἐπὶ γῆς) 81, 27f. (αὐτὴ ἢ ἐκτός) 102, 19. 25. 113, 1. 191, 3f. — (= anwesend) 42, 5. 89, 21f. 175, 6f.
- οὐτως: 8, 4 (ἴν' οὕτως εἶπω etc. vgl. 14, 25. 48, 31. 81, 4. 86, 14. 102, 15. 151, 8. 159, 29. 180, 15. 193, 22. 292, 6 || 239, 24. 241, 8. 243, 10. 246, 5f. 247, 6).
- ὄφελειν: 85, 18. 101, 12. 108, 26. 109, 4. 6. 9. 13f. 188, 8 (ὄφελον).
- ὄφελίτης: 109, 11f. 129, 5f.
- ὄφελιμα . . . 129, 15
- ὄφελος: 14, 20f. (τί μοι vgl. 64, 7. 284, 6ff.)
- ὄφθαλμός: 48, 8 (τοῦ θεοῦ vgl. 136, 14 || 295, 26f. τὸ ἔσοπτικόν).
- ὄφρις: 163, 2. 182, 5f. 14. 183, 25. 27 (καὶ ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ βλάπτει) 188, 9ff. 20f.
- ὄχληρός . . . 120, 23f.
- *ὄχρωμα || 256, 11 (ὁ ἀνατιροήτος λογισμός).
- πάθημα . . . (91, 3)
- πάθος: 1) Leidenschaft 39, 6. 45, 22. 160, 13 (τοῦ θεοῦ vgl. || 250, 4. 256, 27. 296, 2. 13) || 211, 24f. 213, 2
2) Leiden 72, 24 (Ἰησοῦ Χριστοῦ vgl. 73, 3) 118, 14 || 229, 12 || 216, 21 (τὸ σωτήριον).
- παίγνιον . . . 121, 15f.
- παίδαγωγεῖν . . . 174, 11. 31
- παιδεία . . . 91, 3
- παιδεύειν || 232, 19 (ἐπ' ὠφέλει).
- παιδευσις: 93, 4. 173, 36.
- παιδευτικός . . . 177, 29
- παιδικός: 159, 6. 17. 174, 10 vgl. ἡλικία — παιδικῶς 159, 16.
- παιδίον vgl. ἄγειν.
- παιδιστί . . . 8, 4
- *παίζω . . . 121, 9 usw.
- παῖς: 95, 3 (ἐκ παιδῶν vgl. 109, 20. 110, 5) || 230, 16 (οἱ τρεῖς παῖδες vgl. 303, 4) vgl. Ἐβραῖος.
- παλαῖον . . . 289, 4
- *παλαιός: 29, 23 (τὰ παλαιά) || 296, 23 (οἱ παλαιοί).
- *παλιγγενεσία vgl. λουτρόν.
- παλινδρομεῖν . . . 162, 1
- πανοργία: 93, 9f. (τοῦτο σημαίνεται ἐκ τοῦ ὀνόματος).
- παντοκράτω 30, 2 (θεός) 119, 11 (θεῖ).
- πάνν c. superl. 4, 30. 8, 31.
- παρβαλλομαι: 18, 29. 47, 11. 94, 20 || 209, 19 vgl. Αἰλαμίτης.
- παράβασις . . . 136, 16
- παράβολή: 32, 10. 100, 21f. (ἐναγγελικαί). 25. 294, 26 || 208, 22. 212, 22.
- παράδειγμα: 1, 6. 6, 21. 43, 19. 44, 17. 50, 1. 51, 21. 60, 9. 62, 27. 72, 22. 83, 19. 91, 23. 25f. 96, 25. 102, 3. 109, 21. 132, 22. 135, 9. 152, 12f. 159, 24. 161, 8. 173, 34. 182, 20. 187, 31. 197, 25. 284, 3.
- παράδεισος: 16, 10 (τοῦ θεοῦ vgl. 182, 7f. 294, 8).
- παράδεκτος . . . 113, 12
- παράδεχθαι: 24, 17 (Ἰησοῦν vgl. 115, 7).
- παραδιδόναι: 50, 2 (τὴν ἐπιστήμην) 108, 17 (μαθήματα vgl. 180, 2) 141, 16 (ὁ παραδούς) 184, 22 (ὁ παραδιδούς).
- παράδοξος: 25, 25. 62, 19. 120, 4 || 273, 19 usw. — παραδόξως || 271, 16. — παραδοξότερος 72, 20. — παραδοξότατος || 247, 17.
- παραδόσις: 50, 4 (ἐπιστήμης) 178, 9 (Ἐβραϊκή). 25.
- *παρατεῖσθαι . . . 32, 9 usw.
- παρακτεῖσθαι . . . 188, 25
- παρακινδυνεύειν . . . 182, 20
- παρακολουθεῖν . . . 152, 11
- παρakoύειν . . . 105, 1. 3f.

παραμθεῖσθαι . . . 153, 7
 παραμθία: 91, 7. 128, 24
 || 225, 1.
 παρανόμημα: 186, 22. 285,
 14.
 παράνομος: 167, 19. — παρα-
 νόμος 177, 22.
 παραπίπτειν: 156, 4. 171, 30.
 παραπλήσιος: 70, 16. 107, 9.
 110, 4. 111, 23. 113, 27.
 122, 15. 123, 1. 179, 13.
 185, 3. — παραπλήσιος
 || 302, 17.
 παραπροεῖσθαι . . . (147, 22)
 παραπτώμα: 24, 5. 78, 21.
 93, 13. 103, 11.
 παρῶτασις: 124, 27. 186, 8.
 παρῶθῆναι: 4, 9 (παρα-
 θέσθαι vgl. 44, 18. 91,
 10. 154, 25) 6, 31 (παρα-
 θέμην vgl. 128, 12) 88, 10
 (παρεθέμεθα).
 παραυγᾶναι . . . 58, 15
 *παρδαλις . . . || 200, 2
 παρῖναι: 1, 7 (ἐπὶ τοῦ παρ-
 ῖντος vgl. 53, 14. 120, 6.
 121, 2. 182, 13) 182, 30
 (παρὸν vgl. 189, 2).
 παρεκβαίνειν: 291, 27 (οὐ
 παρεξέβην).
 παρεκβάσις . . . 128, 8
 παρεκδέχεσθαι . . . 108, 11
 παρεκτείνειν . . . 97, 12
 παρελκεῖν: 197, 24. 198, 1.
 παρεμβολή . . . 188, 3
 πάρεργον: 166, 34 (ἐξ παρ-
 ἔργου).
 παρορᾶσθαι: 44, 4 (ὡς σα-
 φῆ) 124, 16. 183, 18.
 *παρθένος || 219, 5f. (ψηγῆ
 μη δεξαμένη τὸν θεῖον
 σπῆρον) 253, 12 (οἱ ἐν
 ἀφθαρσίᾳ βιοῦντες).
 παριστάνα . . . 5, 32 usw.
 παριστῆναι || 199, 17 (ζατοι-
 ζεῖν).
 παρουσία: 30, 11. 31, 15.
 52, 19. 63, 17 (74, 23)
 141, 13. 290, 17. 294, 16
 || 218, 16. 273, 12. 296, 1.
 298, 28.
 παρορησία: 72, 11. 78, 19.
 125, 21. 126, 6. 136, 18.
 292, 26.
 παρορησιάζεσθαι . . . 285, 16
 πᾶς: 57, 13 (τὸ πᾶν vgl.
 76, 19).
 πάσχα: 87, 27. 99, 27. 31,
 100, 4 (ἐγγύς ἐστί vgl.
 169, 23?) 169, 27. 31, 176, 5.

πάσχειν: 119, 14. 16, 23, 20.
 49, 9. 52, 4 (vgl. 140, 6)
 79, 11. 106, 16f. 113, 20.
 115, 8. 156, 8. 189, 24 (τι
 ἀμαρτηζόν). 32 (τι ἀν-
 θρώπινον).
 πατήρ: 1) 69, 18f. (διττοί
 vgl. 24, 29) 107, 2f. (πόνων)
 156, 10f. (οἱ πατέρες) 163,
 25. 180, 6f. (νῖδον ἀπατᾶν
 βούλεται vgl. 19ff. 181, 23)
 2) Gott: 38, 14. 42, 8.
 56, 1. 4. 7. 70, 15f. (ἀεὶ
 γεννᾷ τὸν νῖδον vgl. 24f.)
 71, 12ff. (διδάσκει ἦτοι
 καθ' αὐτὸν ἢ διὰ τοῦ
 Χριστοῦ κτλ.) 95, 14f.
 (ὁ χρηστός) 163, 13.
 πατριάρχης: 29, 16. 67, 18.
 185, 22. 294, 1 || 239, 17.
 πατριός . . . 163, 17. 164, 1
 πατρὶς . . . 124, 23ff.
 πατριῶν . . . 164, 18
 πείθειν: 17, 20. 91, 25. 112,
 19. 125, 14. 136, 4 (πειθό-
 μενος τῷ Ἰησοῦ) 183, 29.
 184, 2.
 πένης . . . 53, 32
 πενθεῖν: 47, 7. 76, 10 usw.
 127, 26.
 πένης . . . 186, 9
 *πέρας . . . 155, 15 usw.
 *πέροδιξ . . . 143, 4 usw.
 περιαιεῖν: (38, 32) 44, 8. 10.
 28. 32. 45, 1. 149, 26. 181, 26.
 περιβάλλειν: 91, 3f. 132, 7.
 285, 10 || 276, 28.
 περιέργιος . . . 77, 14
 περιγράφειν . . . 93, 17
 περιεργάζεσθαι: 54, 4. 184, 3
 περιέχειν: 52, 13. 96, 18 (τὸ
 περιέχον) 150, 23. 25.
 *περιζώμα . . . 82, 20 usw.
 περιζωμάτιον . . . 84, 12
 περιζωννύναι: 82, 5. 85, 5f.
 περιουσιή: 148, 16. 166, 32.
 173, 3. 24. 283, 5. 19 || 235, 8.
 *περίλυπος . . . 112, 10
 περιμένειν: 137, 27 (τί ἡμᾶς
 περιμένει vgl. 194, 14).
 περιόνοια . . . 151, 6
 περιορᾶν . . . || 266, 7
 περιπίπτειν: 28, 29. 29, 7.
 24. 119, 17.
 περιποιητικός . . . 57, 13
 περισπᾶν . . . 143, 13f.
 περισός . . . 294, 11. 13
 περιστάσις: 106, 8. 119, 17.
 125, 19.
 *περιστέρα . . . || 221, 26ff.

*περιτέμνειν: 43, 21. 27 (τῷ
 θεῷ). 30 (τὰ ἦθη καὶ τὴν
 καρδίαν) 44, 11. 45, 2. 4.
 99, 24. 27 (φανερῶς . . .
 κρυπτός).
 περιτομή: 43, 22f. (εἰδώλοισ).
 32. 44, 7 (ἐπίκρητος) 99,
 26 || 209, 15 (οἱ ἐκ π.) usw.
 πέτρα: 134, 18 (Ἰησοῦς vgl.
 26. 163, 5 || 207, 28f.).
 πηγὴ: 154, 17 (π. — φρέαθ
 vgl. 19ff.) 163, 8f. (τρεῖς
 πηγαί).
 πηρύναι: 95, 10 (ἐκκλησίας).
 πῆλινος . . . 150, 23 usw.
 *πηλός . . . 154, 29
 πιθανός: 95, 1 || 228, 23 —
 πιθανῶς 285, 30.
 πιθανότης: 27, 11. 94, 15. 19.
 95, 5. 12 || 228, 13.
 πικρία: 18, 6. 122, 23. 123,
 16. 124, 3.
 *πικρός . . . 122, 25 usw.
 πικρότης . . . 17, 2
 πίνειν: 181, 2 (οὐ μετὰ βου-
 λῆς).
 πιστεύειν: 3, 22. 19, 12. 24, 15
 (εἰς τὸν θεὸν καὶ Ἰησοῦν
 Χριστὸν κτλ.) 57, 14. 65, 4
 (ἐπὶ τὸν Χριστὸν vgl. 18).
 41, 24. 66, 6f. 111f. (εἰς
 Χριστόν). 67, 8. 69, 20. 22.
 78, 3 (εἰς αὐτόν) 80, 8 (δὴ
 δεῖ τρόπον) 84, 24. 113, 13
 (εἰς). 16. 117, 27. 118, 20.
 129, 20 (εἰς τὸν θεόν) 137,
 22. 144, 19 (οἱ ἀπλοῦ-
 στεροὶ τῶν) 162, 16. 175,
 21 (ὅτι) 181, 13 (οἱ πολλοὶ
 τῶν) 196, 12 (πίστευσον
 πρῶτον vgl. 197, 2) 284, 13.
 27. 286, 3. 287, 2. 290, 29
 || 203, 17. 215, 6. 216, 23.
 πίστις: 178, 10 (Χριστοῦ) 184,
 33 || 209, 13 (εἰς θεόν).
 πιστός: 25, 14 (ταχέως μὴ
 ἐνοισκομένον). 18 (ὄνκ
 ἐμμένειν.) 25f. (ἀληθῶς) 60,
 28. 81, 11. 109, 3. 162, 3
 || 210, 2ff. (ὁ λέγων εἶναι)
 277, 15.
 πλανᾶν . . . 113, 15. 135, 27
 πλάσις . . . 19, 61
 πλάσμα . . . 151, 30
 πλάσσειν: 9, 2. 8. 154, 4. 24.
 159, 8. 161, 2 usw.
 πλέγμα . . . 132, 8
 πλέκειν . . . 85, 2 (132, 6)
 πλεονασμός . . . 180, 1
 πλεονεξία: 11, 22. 12, 21. 33, 1

πλευρόν: 194, 1 (vgl. 193, 31)
 *πληγή 53, 2 usw. 124, 6 usw.
 πλήθος 26, 3 (τῶν ἐπαγγελιομένων θεοσέβειαν) 122, 4 (ἁμαρτωλῶν).
 πληθύνειν . . . 65, 23
 πληθυντικῶς . . . || 236, 17
 πλήρωμα: 196, 2ff. 5ff. || 207, 5 (γῆς).
 πλήσσειν: 53, 3 (οὐ πάντες ἐπὶ πλήγας πλήσσονται) ff. 124, 6.
 πλοῦσιος: 53, 32. 59, 26. 81, 26. 131, 3. 140, 16. 194, 11 (ἐκείνος) || 221, 6 (ὁ ἐν ᾧ) — πλονσιός 81, 29.
 πλουτεῖν . . . 144, 21
 πλοῦτος: 53, 27f. (ὁ κἀτω vgl. 94, 24f. || 224, 7). 31, 145, 1. 3f. 149, 16. 165, 1 App.
 πλύνειν . . . 84, 16. 20
 πνεῖν: 60, 19. 196, 2. 4. 7 || 229, 5. 273, 2.
 πνεῦμα: 10, 25. 32, 23f. (ὁργῆς, λύτης, ἐπιθυμίας) 55, 15 (π. — σάρξ vgl. 79, 23. 80, 1) 56, 3. 6, 71, 14 (θεοῦ) 105, 9f. (ἀγγελικόν) 110, 5 (προφητικόν) 141, 1. 290, 10 || 276, 18ff. (τὸ ἐν τοῖς προφήταις ὁ Χριστός vgl. 14. 32) 277, 8 (τῆς προφητείας) 299, 4 (τὸ ποιηρόν). — ἅγιον π. 19, 12. 14. 71, 12. 163, 6. — τὸ ἅγιον π. 19, 22. 42, 9. 56, 2. 110, 3. 163, 11. 286, 2f. 293, 6 — π. ἅγιον 55, 26 — τὸ π. τὸ ἅγιον 30, 18. 55, 24. 56, 7f. 163, 16 (τὸ ἐν τοῖς προφήταις) 164, 4. 6f. 166, 5 (ἀνέγραψεν) 286, 7f. 290, 32. 292, 21. 293, 9f. (προφητεύει) || 277, 2.
 πνευματικός: 43, 14. 107, 20. 109, 8. 170, 9 || 213, 13. 220, 14. 227, 16. 239, 25. 272, 11. 14. 296, 9 — πνευματικός 66, 23 (104, 3).
 *πῶα: 18, 4. 15 (λόγος) usw.
 ποιῆσις . . . 9, 5
 ποιητής . . . || 217, 2
 ποιητικός . . . 70, 19
 ποιμήν: 36, 18 (ὁ καλός). 20 (τῶν πιστευόντων). 25
 *ποιμνιον . . . 101, 10. 20
 ποιότης: || 208, 24. 209, 5
 πολεμικός . . . 13, 22

πολέμιος: 47, 14 (ὁ ἐνεστηκώς) 102, 4. 147, 11f. 163, 2.
 πόλις: 65, 21 (τοῦ θεοῦ ἢ ἐκκλησία) 171, 20 (μὴ τοῖς λίθους ἀλλὰ τοῖς ἀνθρώπων vgl. || 238, 24 f. 29. 243, 30. 252, 24).
 πολιτεία: 136, 19 (ἀγία) || 228, 6. 272, 6 (οὐράνιος).
 πολιτενεσθαι: 68, 4f. (κατὰ Χριστόν) 147, 22 (γηνένος).
 πολλακίς: 10, 31 (εἰπομεν etc. vgl. 37, 9. 18. 46, 7. 112, 13. 141, 23) 49, 9. 106, 22. 119, 11.
 πολλαπλασίον: 73, 14. 180, 4.
 πολλοσημόριον . . . 61. 19
 πολὺς: 4, 10 (οἱ πολλοὶ vgl. 17, 11. 19, 6. 33, 2. 109, 18. 122, 11. 13. 137, 25. 181, 13. 192, 21) 26, 1f. (γεγόναμεν πολλοὶ u. οὐ δυνατὸν πολλοὺς εἶναι ἐκλεκτούς) 34, 30 (ὁ πολὺς vgl. 99, 31. 181, 6. 187, 23) 160, 5 (ἐπὶ πολὺ) 176, 2 (ἐπὶ πλεον) 294, 20 (πλέον ἔχομεν τι vgl. 24).
 πολυτέλεια . . . 81, 29
 πολὺχος . . . 73, 15
 πολυχρόνιος . . . 79, 7. 97, 1
 πόμα vgl. βρώμα.
 ποιηρία . . . 16, 7
 ποιηρός: 14, 12 (ὁ π. vgl. 151, 15. 171, 3).
 πόρος: 48, 17. 49, 11. 91, 3. 194, 5.
 πορονεία: 12, 20 ff. 13, 3. 36, 3f. (ὡς ἀριστείας καταλέγειν τὰς π.) || 199, 15.
 πορευεῖν: 29, 10. 171, 7. 175, 16. 181, 14. 191, 20. 32. 192, 5. 7.
 πόρηγ: 129, 23 (ἡ μετανοοῦσα) 191, 21f. (γυνή).
 ποσόος: 94, 14 (κατὰ τὸ πῶσόν) — ποσῶς 88, 31.
 ποταμός . . . 84, 7 usw.
 ποτέ . . . : (137, 1)
 πότερον — ἢ: 99, 9. (143, 9f.) usw.
 *ποτήριον: 87, 24 (ἐδλογίας) 88, 14 (δύο) usw. 31 (ὁργῆς) 169, 31f. (τῆς διαθήκης τῆς καινῆς).
 πράγμα: 21, 6f. (τὰ τοῦ Ἰσραὴλ) 50, 34 (ἐπιβάλλειν) 54, 16 (τὰ ἐπὶ γῆς vgl. 148, 3. 178, 3). 20 (τὰ τῆς ἁμαρτίας) 83, 14

(τὰ ἀπὸ ὀσφύος καὶ γενέσεως) 121, 3. 123, 17. 19 (ἔγεν vgl. 188, 25) 142, 6. 149, 16 (σωματικά) 158, 10 (ἀνθρώπινα vgl. 17) 165, 1 App. (τὰ κἀτω) 187, 6. 15 (κόσμοικόν) 190, 2f. (τί μοι καὶ πράγμασιν u. ἐν π. εἶναι) 283, 19.
 πραγματενεσθαι: 84, 12. 180, 9. 186, 3. 19f. 188, 11. 192, 7. 197, 28.
 πρακτικός . . . || 237, 11
 πράξις: 37, 10 (αἱ διὰ τοῦ σώματος) 70, 13 (ἀγαθή vgl. || 304, 10) 88, 7. (13.) 97, 15. 122, 16. 161, 25 || 199, 23. 237, 14.
 πράττειν: 11, 21 (πάντα π., ἴνα vgl. 101, 19. 104, 16. 194, 7) 58, 10 (τὰ πραττόμενα κατ' ἀρετήν) 68, 29 (παρὰ τὸν ὀφθόν λόγον) 88, 26 (χορηστὰ) 107, 7 (κακῶς) 145, 1f. (ἀκριτως) || 252, 4f. (εὔ opp. ἁμαρτάνειν).
 πρεσβείην: 11, 7f. (τὸν λόγον vgl. 119, 6) 120, 20f. (ὑπὲρ τῶν γεγραμμένων).
 πρεσβύτεριον: 81, 2 || 223, 22.
 πρεσβύτερος: 80, 19. 89, 22. 109, 2. 122, 18.
 πρεσβυτικός . . . 159, 12
 προαιεῖν . . . || 279, 15
 προαίρεσις: 25, 17. 71, 18. 106, 19. 119, 8. 178, 29. 180, 23. 292, 7. 9 || 208, 8 usw.
 προαμαρτάνειν . . . 39, 16
 προαποδιδόνα . . . 137, 9
 πρόβατον: 99, 28 (Χριστός) || 213, 5f. (πλανώμενον).
 προγίνεσθαι . . . 44, 27
 προγινώσκειν: 159, 28. 160, 5f. 9.
 πρόγινωσις || 223, 9. 12 (ἀσεβής). 16 (θεῖα).
 προγνώστης: 157, 32. 159, 27.
 προγραφή . . . 10, 10
 προδιαμαρτυρεσθαι 1, 4
 προσότης . . . 14, 30
 πρόσδρομος . . . 291, 29
 προηγουμένως: 17, 7. 30, 17. 25. 32, 11 || 271, 20. 295, 15.
 πρόθεσις: 44, 1. (50, 34.) 177, 5 || 279, 9. 15.

προίεσθαι: 190, 3 (τὸν λόγον).
 προκαθέζεσθαι . . . 80, 17
 προκαλεῖν . . . 145, 8
 προκείσθαι: 1, 5, 8 (προκειμενον vgl. 57, 28, 91, 28, 121, 19, 173, 34, 180, 10, 190, 9, 291, 27 || 230, 25) 126, 10, 12, 155, 29, 190, 30.
 προκλήρυσεν: 288, 19, 289, 10f. 17, 28, 290, 21.
 προκοπή: 6, 24, 46, 4, 94, 22, 108, 14, 114, 29, 151, 12, 174, 5.
 προκόπτειν: 2, 32, 6, 22ff. 28, 9, 17, 41, 4, 83, 24, 105, 16, 108, 8, 114, 30, 162, 3, 174, 10 || 251, 31.
 προκρίνειν . . . 191, 31
 προκρίνειν: 10, 14 (προερίκμεν) 68, 16, 88, 29 (ὡς προεῖπον vgl. 167, 2 || 297, 8) 106, 12 (ὡς προερίκμεν vgl. || 237, 9) 118, 5, 145, 7, 156, 5 (εἰ καὶ προεῖπον) 166, 27, 288, 14, 290, 21 || 237, 18.
 προνοεῖν: 44, 21, 49, 32, 91, 15, 92, 14f.
 πρόνοια: 22, 16, 50, 7f. 97, 26ff. 98, 1, 3, 197, 30, 285, 14 || 249, 25.
 *προνομή . . . 116, 17f.
 προνομιάζεσθαι . . . 15, 5
 προοίμιον: 3, 24f. 106, 13, 154, 22, 165, 11, 177, 25, 184, 15, 23, 29, 198, 3 || 236, 18.
 προπαριστάνα || 247, 26 (προπαρεστήσαμεν).
 προπέμπειν: 25, 20 (τοὺς μάρτυρας).
 προπετέστερον . . . 195, 13
 προσάγειν: 44, 18, 152, 13, 178, 12, 184, 32f.
 προσαναλίσκειν . . . 108, 1
 προσάπτειν . . . 72, 17
 προσδιαλέγεσθαι . . . 8, 16
 προσδιατρέβειν . . . 106, 14
 προσευχεῖται: 102, 7, 123, 16
 προσέρχεσθαι: 28, 18 (προσεληλυθότα) 29, 5 (προσεληλυθαμεν τῷ θεῷ) 100, 24 (τῷ Ἰησοῦ).
 προσεύχεσθαι: 39, 2, 164, 24
 προσενχῆ: 53, 17, 164, 17, 20 || 267, 29f. (ἐκτενης τὸν θεὸν ἐφέλκει πρὸς ἔλεον).

προσημαίνειν || 298, 3, 11
 προσθήκη: 22, 26, 69, 14.
 προσιέναι: 1) (43, 13), 2) 108, 1
 προσκαθέζεσθαι . . . 77, 2
 *πρόσκαιρος . . . 165, 1 App.
 προσκαλεῖν . . . 68, 22
 προσκείσθαι: 43, 18, 166, 23, 167, 14.
 πρόσκομμα: 98, 3, 196, 10, 21, 294, 10.
 προσκόπτειν: 7, 2, 97, 28, 98, 1, 24f. 121, 20, 196, 8, 19.
 προσκρούειν: 60, 4f. 102, 6.
 προσκυνεῖν: 33, 8, 19. — c. acc. 33, 21, 23ff. 53, 22, 54, 1, 15, 21, 30ff. — c. dat. 53, 34f. 54, 14, 141, 3, 7.
 προσκνήσῃς . . . 54, 6
 προσποιεῖσθαι: 159, 27ff. 35, 160, 7, 184, 35, 286, 25
 προσποσία || 229, 19 (χορήσιμον πολλάκις).
 προστιθέναι: 22, 26 (ταῖς ἀμαρτίαις vgl. 23, 21) 27, 14, 31, 21, 72, 16, 79, 8, 91, 9, 96, 11, 183, 19, 292, 20 || 300, 26.
 προστρέβειν . . . 60, 3
 πρόσσημα . . . 74, 6
 πρόσσωπον: 39, 8 (τὸ ἔνδον) 136, 15f. (τοῦ θεοῦ vgl. 25f. 148, 10) 160, 15f. (τοῖς παιδίοις π. ποιούμεν φοβερόν) 167, 4f. (τῆς ψυχῆς μου) 286, 1ff. 4f. (τὸ διηγηματικόν). 30 (τῆς γραφῆς vgl. 288, 10) || 277, 14.
 προσωποποιῶ: 39, 13 || 254, 6
 προτείνειν: 98, 22, 283, 22
 προτρέπειν: 2, 27, 3, 1, 179, 3, 198, 5, 284, 23.
 προτρεπτικός: 161, 19f. (οἱ π. περὶ μετανοίας λόγοι).
 πρόσφασις . . . 120, 19
 προφητεία: 1) 2, 6, 16, 34, 10, 26, 23, 2, 58, 27, 65, 16, 74, 26, 75, 1, 100, 13, 107, 10, 110, 22, 125, 13, 135, 5, 141, 15, 27, 163, 15, 166, 5, 182, 9, 196, 2, 292, 22 || 228, 19ff. (ἡ δι' ἔργον vgl. 298, 24) 277, 5, 2) = das Prophetenbuch 11, 16, 109, 25, 124, 10, 184, 23f. || 254, 2.
 προφητεύειν: 10, 10, 22, 20, 29, 23, 3, 59, 14, 68, 28

(καὶ λέγειν vgl. 75, 22) 78, 6, 109, 20f. 110, 3 (ἐπροφήτευσεν, vgl. 172, 28, 292, 9; meistens προεφήτευσεν, so 10, 11f. usw.) 172, 30ff.
 προφήτης: 3, 29 (Ἀβραάμ) 10, 17f. (Christus) 71, 19 (ὁ σωτήρ ἐν τῷ) 83, 5 (ἀντὶ τοῦ θεοῦ παραλαμβάνεται) 89, 15 (χορημίζειν) 118, 7ff. ἐχθρὸς γέγονε τοῖς ἀκούουσιν ἀληθεῖον αὐτοῦ) 152, 28 (καὶ π. γίνεσθαι) 156, 16 (ὁ διαφέρων) 173, 9 (ἄγιος) || 228, 17 (ἡ ὑπακοή τοῦ — (οἱ) προφήται 3, 19, 28f. 9, 21, 11, 9 (πάν ὁτιῶν πάσχουσιν vgl. 119, 5, 15, 185, 15) 36, 9, 62, 16, 64, 10, 79, 9, 91, 22, 98, 11, 106, 13f. (ἱεροὶ ψυχῶν vgl. 107, 6), 17 (καὶ οἱ διδάσκαλοι) 109, 18f. (οἱ πολλοὶ) 119, 24 (μετὰ π. γίνεσθαι vgl. 125, 16f.) 125, 17f. (τὰ ἐξαιρέτα τῶν) 189, 19 (ἐγνώμονες ἄνθρωποι) || 230, 15 (ἐμυρσαντο) 276, 26f. (ζῶσιν ἐν ἡμῖν) vgl. νόμος.
 προφητικός: 2, 23, 89, 26, 117, 6, 120, 23, 122, 11, 125, 13, 15, 126, 11f. 27 (τοῦτο τὸ π. vgl. 128, 12) 184, 16, 198, 1, 288, 1 vgl. βλος λόγος πνεῦμα χάρις χάρισμα ψυχῆ — προφητικῶς 73, 24.
 πρόχειρος: 1, 1 — προχειροτέρον 151, 23.
 πρῶην: 11, 11, 41, 25, 58, 12, 164, 14, 289, 5.
 *πρωτότοκος: 130, 21 (πάντων ἀνθρώπων).
 πταῖσμα: 22, 25, 24, 1, 26, 10, 128, 20, 139, 29.
 πτήσσειν . . . 290, 1
 πτώμα: 127, 25, 191, 23.
 πτώσις: 56, 21f. 118, 14.
 πτωχεία: 51, 8 (τοῦ νοῦ).
 *πῦλη || 257, 26 (ψυχῆς αἰ αἰσθησεις).
 πῶν . . . 106, 10
 πυνθάνεσθαι: 288, 13 (πυνθάνομαι vgl. 292, 9).
 πῦρ: 12, 8 (ἄγιον τοῦ) 19, 16 (βαπτίσασθαι τῷ) 20, 2f. (ἐπεῖνο vgl. 45, 10, 12, 49, 28, 139, 18, 151, 14)

60, 4 (δύο λίθων προσκρου-
σάντων γίνεται) 76, 21.
83, 12 usw. 92, 30 (αίω-
νιον vgl. 174, 28f. 175,
8f. || 209, 7) 138, 13, 16.
18, 151, 16 (θειον) 176, 1
(ἄσβεστον) 190, 23f. (ρο-
λάζον) 190, 30 (τὰ δύο)
usw. 192, 3 (τῆς λυπῆς).
πνευτός 106, 10
πυροβόλος 60, 3
πυρον . . . . 151, 14f.

ῥάβδος: 167, 9. 13 (Μωσέως).
ῥῆμα: 6, 12, 23, 5. 122, 3
καὶ τὰ ῥ. ἐνταῦθα οἰκο-
δομεῖ) 141, 19. 287, 22.
ῥημάτων 12, 3
ῥητόν: 10, 13 (πρὸς τὸ vgl.
|| 237, 27. 239, 10. 240, 2.
12) 16, 21. 22, 5. 24, 4.
43, 25. 52, 3 (ἐπὶ τῷ) 53,
14f. 23 (κατὰ τὸ vgl. 89,
8 || 272, 14) 69, 25. 86, 4
(ἐπὶ τοῦ ῥ. ἐστῶτες) 91,
20. 108, 23. 166, 33.
ῥέεσθαι: 47, 18 (ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ) 116, 1. 142, 26.
ῥέπος: 18, 15. 29, 19, 1.
ῥυπόων: 18, 27. 19, 3 (ῥε-
ρῦπτωσαι).

σαββατικός vgl. ἐπτά.
σάββατον 100, 6. 8
σαγήνη . 132, 13. 156, 22
σάλπιγξ: 45, 25 (ὁ λόγος ὁ
ὕψηλός vgl. || 214, 21).
σαρκικός || 218, 20. 227, 15
σάκκινος 130, 23
*σάφιρος || 272, 6f. (ἐχει
χρῶμα οὐράνιον, χρυσί-
ζουσας φλέβας).
σάρξ: 79, 22. 99, 29. 130,
24 vgl. ἔργον πνεύμα.
*σατανᾶς: 3, 7. 10 || 222, 10
σαφήνεια: 58, 15. 150, 8.
152, 13. 165, 10 || 241, 17.
279, 9.
σαφηνίζειν: 76, 4. 166, 32.
170, 8 || 242, 9.
σαφής: 44, 4. 94, 17. 287,
15. — σαφῶς 30, 8. 16.
111, 13. 115, 27 || 200, 12.
— σαφέστερον 31, 8. 114,
17. 140, 3. 172, 5.
σεῖαν: 186, 9 (τὴν ψυχὴν).
σελήνη 76, 23
σεληνιασμός 98, 17. 19

σεμνός 155, 35
σημαίνειν: 93, 10. 193, 28
|| 272, 29.
σημαντικός . . . || 295, 25
σημεῖον: 11, 4. 21, 8. 25,
24 (ἐωρακότες) 34, 10 ff.
15f. (ἀληθείας — ψεύ-
δους) 49, 21. 95, 9. 118,
21. 121, 26.
σημειώτεον . . . || 300, 2
σήμερον: 20, 18. 23, 5. 83,
25. 100, 1. 125, 24.
σιδήρον 180, 14. 33
σίδηρος 107, 1. 181, 22
σιωπᾶν: (1, 11) 27, 13. 138, 18.
σιωπή 1, 3
σκάνδαλον: 72, 15. 196, 11.
13. 197, 1. 3.
σκεπάξω 136, 8
σκέπη 84, 2
σκέπτεσθαι 91, 12
σκέπτος . . . . 150, 24 usw.
*σκηνή || 255, 28 (ὁ ναὸς
κατὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀγί-
ασμα vgl. 256, 17).
*σκοιτᾶν: 290, 33. 291, 4
σκληροῖναι 28, 1. 59, 20
*σκοπευτήριον vgl. Σιών.
σκοπευτικός . . . || 242, 29
σκοπιῖναι 90, 6
σκοτάξω 96, 6
σκοτασμός . . . . 96, 2. 5f.
σκότος: 93, 1 (ἐξώτερον)
96, 1. 13 (σ. καὶ νύκτα
τὴν συντέλειαν).
σκυθρωπάξω: 102, 7f. 16,
103, 8.
σκυθρωπός: 13, 19. 15, 8
(ἀπὸ σκυθρωποτέρων ἄρ-
χεται vgl. 14, 25. 139, 5)
96, 15. 178, 27.
σκυθρωποφανής: 14, 25 (τὰ
σ. πρῶτα ὀνομαζόμενα
vgl. σκυθρωπός).
σημκικώτατος 18, 12
σημήν 84, 16
σοφία: 55, 5 (θεοῦ vgl. 7,
56, 9. 57, 6. 27. 62, 21.
23. 27. 63, 2. 70, 20f.: ὁ
σωτήρ. 110, 11: γεννᾶ
προφήτας. 147, 12. 152,
18. 195, 14. 24) 57, 11f.
(ἐπιστήμη τῶν θεῶν καὶ
ἀνθρωπίνων vgl. 152, 17 ff.)
62, 1f. (τὸ κένωμα). 8 (ἡ
ἐπὶ γῆς κτλ.). 9f. (ἡ ἐπι-
δημίασα τῷ κόσμῳ). 12
(ἡ ὑπεροράνιος κτλ.).
21 ff. (ἡ τοῦ κόσμου vgl.
26, 63, 2) 117, 23 (Χρι-

στός vgl. 167, 3) 186, 35
(ἐπικαλεῖσθαι vgl. 187, 2)
vgl. τέκνον.
σοφίζεσθαι 63, 8
σοφιστής 167, 11
σοφός: 60, 28. 62, 15. 75, 2.
95, 2. 157, 30. 183, 5 (ρο-
μιζόμενος) — σοφώτατος
180, 27.
σπάδων || 303, 4 (εἰνούχος).
σπαράσσειν 3, 18
σπάραγον: 110, 5 (ἐκ).
σπέρμα: 13, 14. 18. 14, 13f.
42, 7.
σπόγγος: 180, 14. 33. 181,
23.
σπονδαῖος 121, 11
σπονή: 121, 12f. 15 (περὶ
τὰ ἀναγκαῖα).
στανρός: 124, 7. 153, 4f.
στανροῦν: 72, 10. 16. 18.
73, 15f. (εἰ καθ' ὑπό-
θεσιν μὴ ἐσταύρωτο) 124,
8. 156, 19.
στάχυς 73, 14. 127, 28
στεατώμα 181, 25
στέγειν 191, 24
στέλλειν: 106, 10f. (στεί-
λασθαι τὴν ἰατρικὴν).
στενοχωρεῖν 6, 6
*στερός . . . . 124, 6 usw.
στέφανος 120, 25
στηρίζω 13, 26
στοιχεῖον: 76, 14f. 100, 10.
197, 22 || 235, 9f. 13 (ἐλ-
κοσι καὶ δύο) 236, 9f. 12
(τῶν σωματῶν τέσσαρα).
19.
στοιχειοῦν 173, 32
στοιχειώσεις: 173, 30 || 262,
15. 269, 7. 273, 9.
*στόμα || 253, 2 (κυρίον οἰ
προφήται).
στομοῦν 151, 5
στομάξωσθαι 143, 14
στρατιώτης: 124, 26. 292, 16
σί: 1) Anrede an den ein-
zelnen Zuhörer, sehr häufig,
z. B. 9, 22f. 33, 30. 42, 15.
47, 1. 13. 48, 8. 66, 24f.
70, (2.) 25f. 72, 4. 79, 13.
88, 21. 26 ff. 90, 24. 95, 3.
103, 25f. 133, 13. 135, 21.
148, 3. 153, 15. 154, 3.
160, 7f. 21. 169, 6. 171,
23f. 175, 35. 197, 32. 294,
27.
2) Anrede an Gott, sel-
tener, z. B. 71, 16f. 121,

19, 184, 4 || 226, 18 ff. 262, 5. 267, 5.
 συγγενῶν . . . 44, 7. 10
 συγγένεια . . . 177, 13
 συγγραφεύς: 286, 6f. (τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον).
 συγκαλεῖν . . . 86, 23
 συγκαταβαίνειν: 152, 1. 158, 21.
 συγκατεῖσθαι . . . 132, 6
 συγκροῖναι: 22, 27. 24, 1. 88, 30. 101, 7. 137, 16. 153, 8. 162, 15. 174, 32. 182, 24.
 σύγκρισις: 23, 22. 49, 25. 61, 22. 86, 16. 96, 27f. 136, 25.
 συγκρονησμός: 60, 7f. (τῶν νεφελῶν).
 συγχρᾶσθαι . . . 172, 7
 *συγχρᾶσις vgl. Βαβυλωνίως.
 συγχρᾶσις vgl. Βαβυλωνίως.
 συγχώρησις . . . 92, 16
 συζευγνύσθαι . . . 285, 22
 σὺκοφαντεῖν . . . 113, 1
 σύλληψις . . . 7, 4
 σύμβολον: 4, 29. 38, 21. 23, 73, 3 (τὸ ξύλον τοῦ πάθους Ἰησοῦ) 169, 22 || 212, 8. 216, 20. 228, 26. 245, 32.
 σύμβολος? . . . 302, 8.
 συμβολικός . . . || 222, 19
 συμμελαίνειν . . . 170, 22
 συμπεριφορὰ . . . 159, 12
 συμπληροῦν . . . 118, 4
 συμπροφητεῖν . . . 59, 14
 συμψύρειν . . . (61, 5)
 συμφωνεῖν: 107, 26. 184, 28
 σύμφωνος || 265, 22. — συμ-
 φώνως . . . || 218, 13
 σύμψηφος . . . 120, 13
 συναγειν: 20, 4 (ταὺς λό-
 γους τῶν γραφῶν) 22,
 13. 25, 18. 42, 22 (ἀπὸ
 τῶν γραφῶν vgl. 60, 14)
 90, 4. 17, 115, 13 (ἄφ'
 ἑαυτοῦ) 121, 9. 125, (12).
 17. 168, 6.
 συναγωγή: 1) jüdisch 22,
 24 (ἡ τοῖδα vgl. 23, 12.
 16. 20. 22f.) 24, 2 (ἡ Ἰσ-
 ραήλ). 6 (τῶν Ἰουδαίων
 vgl. 30, 9. 120, 2. 168, 4)
 67, 15. 121, 9 || 242, 14.
 19. 278, 12 (ἡ πάλαι).
 2) christlich 25, 20. 157,
 11.
 συνάδειν . . . 4, 8. 185, 29
 συναισθάνεσθαι: (173, 33)

συναίσθησις: 36, 11. (48,
 28.) 186, 22. 195, 11.
 συναναβαίνειν . . . 290, 9
 συναναίστασθαι . . . 15, 7
 συναπάγεσθαι || 229, 18. 265,
 10.
 σίναξις 283, 21
 συναρπάξαι . . . 40, 33
 συναρξάνειν . . . 91, 15
 *σύνδεσμος . . . 69, 3 usw.
 συνέδριον: 121, 8 usw. 122,
 5 (τῆς καζίας) || 223, 23
 (Χριστοῦ).
 συνευδέναι: 95, 2. 142, 7.
 172, 2. 181, 2. 189, 33.
 συνειδήσις: 49, 2. 191, 24.
 192, 10.
 συνεκτείνειν . . . 2, 17
 συνεκδοχικῶς . . . 104, 23
 συνेतός: 4, 30. 21, 4 (τὸ σ).
 108, 18. — συνετώτερος
 108, 15.
 συνεγῶς . . . 15, 2. 50, 32
 συνήθεια: 157, 31 || 272, 17
 σύνθετος 164, 17
 σύνθημα . . . . || 218, 9
 συνθήκη: 27, 22. 28, 5. 187,
 8f. 14f. (πρὸς τὸν κόσμον).
 28 (πρὸς τὴν καζίαν).
 31f. usw.
 συνοουσιάζειν . . . 182, 23
 συντίλεια: 51, 19f. (τῆς γολα-
 σσεως) 52, 14 usw. 96, 16
 (τοῦ κόσμου) 119, 3 (τῷ
 λαῷ) 294, 12. (τῶν αἰώνων
 vgl. 24).
 συντροίβειν: 101, 13. 151, 11.
 18f. 154, 31.
 συντροιβή: 101, 21. 150, 24.
 151, 5.
 συντριχικῶς . . . 57, 1
 *συσκοτιάζειν . . . 96, 1 usw.
 συσκοτασμός . . . 96, 2
 συστᾶλλειν . . . 57, 27
 *σύστημα: || 220, 26f. (τὰς
 οὐκίας).
 σφοδρός . . . 91, 7 (τὸ σ).
 *σφύρα . . . || 214, 5 usw.
 σχέσις . . . . 97, 6f.
 *σζόνιος (ὀδοῦ μέτρον):
 165, 1 App.
 σχολάζειν: 121, 15. 169, 13
 σφῆνις: 2, 1. 20, 1. 8 (ἐν
 Χριστῷ Ἰησοῦ) 54, 26. 64,
 14. (ἐργῶ) 80, 18 (vgl. κλη-
 ρος) 90, 25. 92, 18. 105,
 15. 18. 23. 117, 6. 137, 29
 (διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα)
 149, 5ff. 155, 35. 160, 6.
 181, 16.

σῶμα: 8, 8 (ἀνθρώπινον
 vgl. 112, 2) 10, 24 (ὅτε
 παρῶν τῷ). 32, 11, 3. 21, 4.
 48, 16. 49, 8. 14, 23. 54, 26
 (τὸ σώσαν) 76, 17. 78, 8f.
 (τὰ θνησιμαῖα) 83, 20
 (τοῦ θεοῦ vgl. 122, 25f.)
 91, 27. 106, 4. 132, 21.
 154, 30. 187, 21f. (τοῦ
 θανάτου vgl. 25) || 206,
 26ff. (φυγῆς οὐδὲν τοῦ σ.
 ἔξομον).
 σωματικός: 8, 10 (γένεσις)
 16, 1. 50, 18. 100, 5. 110,
 10. 130, 24. 149, 16 || 200,
 15. 239, 25. 245, 7 (διή-
 γησις) — σωματικῶς 5, 21.
 63, 18. 24. 104, 3. 153, 10.
 || 250, 6. 296, 23. — σωμα-
 τικώτερος 50, 12. — σωμα-
 τικώτερον || 296, 6.
 σωματοποιεῖν: 59, 28. 83, 11.
 σωτήρ: 6, 1ff. (τὸν ἐθνικὸν
 βίον καθελόν). 6 (οὐδαμὲν
 κτύον) 7, 6ff. (τὴν μὴ
 ἐπιστάμενος vgl. 8, 1. 9,
 15f.) 8, 8 (ἐρχεται εἰς
 σῶμα ἀνθρώπινον). 12
 (ἐπιδοδήμησε vgl. 67, 7)
 10, 4ff. 15 (ἐπὶ πάντα τὰ
 ἔθνη προεφήτευσεν). 17
 (ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, προ-
 φήτης). 24 (παρεσσι δυνά-
 μει καὶ τῷ πνεύματι) 63, 6
 (πάντα τὰ ἐναντία ἀνεί-
 ληφεν) 70, 14. 17. 22 (ἀεὶ
 γεννᾶται ἐπὶ τοῦ πατρὸς)
 71, 19 (ἐν τῷ προφῆτῃ)
 112, 7f. (οὐκ ἦν θεὸς ἀλλ'
 ἦ ἄνθρωπος vgl. 128, 11)
 115, 28 (παρέστη τῷ πατρί
 κτλ.) 118, 9f. (ἐδώκη)
 121, 25. 27. 126, 18f. (νε-
 ρις προεφητῶν). 19f. (ἐμα-
 στιγώθη κτλ.) 127, 4ff.
 128, 26. 33. 130, 15f. (νῦν
 οὐδαμῶς ἀνθρώπος). 21
 (εἰς θεὸν μεταβαλὼν) 132,
 10. 145, 3. 147, 2f. (αὐτο-
 δικαιοσύνη κτλ.) 288, 23
 (εἰς ἄδον καταβέβηκε) 289,
 10 (κατελήλυθε σώσαν).
 σωτηρία: 10, 27. 49, 32. 68, 23.
 93, 12. 14f. 128, 32f. 149,
 6. 8. 156, 26. 182, 29.
 σωτήριος . . . . || 216, 21
 σωφρονεῖν 178, 21
 σωφρονίζειν . . . 43, 30f.
 σωφροσύνη: 97, 16 || 279, 7

σώφρων: 97, 21f. (δοξάζει τὸν θεόν).
 τάγμα: 34, 4, 35, 5, 61, 1, 3f. (ἢ ἀνάστασις ἐν τ. γίνεται). 5ff. 183, 2 (τῶν διγάμων).
 ταλαίπωρῶν: 187, 11 usw.
 *ταλαίπωρία: 187, 5 usw.
 ταλαίπωρος: 15, 1, 70, 10, 187, 18.
 ταλανίζεν: 111, 6, 185, 30
 τάλας vgl. ἡμεῖς.
 τάξις . . . 77, 16, 165, 20
 ταπεινώσις: || 243, 25f. (ἢ κριώς).
 τεράσσειν: 25, 24, 112, 10f, 285, 31 || 265, 4.
 τεράσσειν 76, 16 (ἐπί τινας vgl. 19ff. 23f. 77, 3f. 143, 9: ἐπὶ κρείττονος (vgl. 144, 5) 170, 25, 102, 11 (ἐπὶ τὸ c. inf. vgl. (139, 18) || 252, 16f.)
 τερίζειν 45, 31
 *τεῖχος || 260, 10f. (βασιλεὺς κτλ.).
 τέκνον: 65, 22f. (εἰρήνης) 92, 3, 110, 13.
 τέλειος: 8, 5, 61, 28, 158, 20, 159, 3, 5f. 173, 35, 175, 3, 197, 31, 292, 25 (τὸ τέλειον μετὰ τὸν βίον). 27. — τελείως 23, 29, 31, 29. — τέλεον 113, 18 || 247, 1, 254, 19. — τελέως . . . . . || 274, 3
 τελειότης: 50, 9, 100, 11 (εὐαγγελική).
 τελειοῦν: 6, 23, 50, 8, 100, 10, 101, 21, 137, 25, 175, 34, 176, 4, 182, 10 || 251, 31.
 τελευταῖος: 25, 5f. (τὰ τ).
 τέλος: 125, 2 (τῆς ἐπαγγελίας) 151, 13f. (τῆς ζωῆς) 165, 1 App. 185, 17 (τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ).
 τέμνειν: 92, 19f. 25, 180, 12, 14.
 τέρας: 21, 8, 34, 10, 13, 16, 95, 9, 118, 21.
 τεράστιος 25, 25
 τέρεσθαι: 186, 11 || 207, 26.
 τέρονις 27, 9
 τέχνη: 106, 6 (ἢ ἰατρική). 12.
 τεχνικός || 217, 2. — τεχνικῶς 132, 8

τεχνίτης 197, 26
 τηρεῖν: 14, 24f. (ἀεὶ ἐν τῇ γραφῇ τετηρηκαμεν) 59, 19 (ἐντολὴν vgl. 22f. 105, 13f.) 163, 15 (οἱ ἓνα τηροῦντες θεόν).
 τιθηνός 78, 23
 τιμαλφέστερος 83, 19
 τιμᾶν: 53, 27 (τὸ ἀργύριον vgl. 30) 108, 26ff. (γονεῖς) 122, 19.
 τιμῆ: 122, 19 (ἐκκλησιαστικῇ).
 τίς: 3, 14 (τίς — ἢ vgl. (64, 1f.) 99, 18f. usw.) 4, 3 (τί με δεῖ καταλέγειν) (9, 19) (τί δέ: vgl. 120, 18.) 159, 33) 185, 8 (τί λέγω vgl. 186, 1f.) || 259, 7 (λαμβάνεται ἐπὶ τοῦ σπανίου καὶ ἐπὶ τοῦ μηδενός).
 τίς, τινές: 1) Ausleger: 4, 6, 52, 17, 110, 9, 154, 24, 290, 30.
 2) Zuhörer: ἐρεῖ μοι τίς κτλ. 5, 31, 6, 32, 7, 18, 31, 18, 42, 14, 139, 20
 τιμητικός 116, 9
 τομᾶν: 62, 8, 118, 12, 130, 5, 174, 24, 190, 22, 288, 17, 293, 15.
 τομηρότερον: 88, 17, 92, 23,
 τομῆ 92, 23
 *τόξον || 255, 29 (ἢ τιμωρητικῆ δύναμις).
 τόπος: 5, 11, 7, 7, 20, 15, 34, 29, 54, 24, 77, 14 (περιγίγειος) 81, 3, 22f. (ἡθικὸς) 90, 11, 290, 15 (πᾶς τ. χροῖζει Ἰησοῦ Χριστοῦ).
 τσαντάκις 70, 9
 τραπεζίτης 193, 22
 τραῦμα: 18, 22, 24, 39, 34, 292, 17.
 τραυματίας . . . . . (106, 9)
 τροῖς: 163, 8f. (πηγαί = Trinität).
 τριθημερινός . . . . . (39, 20)
 τρισάθλιος 19, 15
 τροπή 221, 4
 τροπικῶς: 74, 7, 87, 3, 141, 23 || 200, 1, 225, 10, 250, 6, 8. — τροπικώτερον || 246, 23, 247, 4, 250, 3.
 τροπολογεῖν: 5, 25, 30, 252, 29.
 τροπολογία: 41, 26, 43, 25, 54, 4.
 τροπολογικῶς 43, 26

τρόπος: 39, 28 (ἀριστος ἔξομολογήσεως) 159, 17 (φορεῖν vgl. 23f.) 193, 32 (ἑτασμών).
 *τροποφορεῖν: 159, 17, 160, 11.
 τροφή: 96, 26f., 170, 9, || 207, 23 (λογικῇ vgl. 16f.).
 τρυγᾶν: 111, 20, 127, 29, 128, 4.
 *τρογῶν || 200, 21 (συνετὸς ἀκροατής).
 *τρονμαλιά: 134, 2 usw. 135, 3 (= ὀπή).
 τροφᾶν: 106, 20, 124, 2
 τροφή 189, 2
 τροφερός 181, 23
 τῖπος: 142, 8, 17, 193, 28 || 205, 5, 263, 14, 276, 7, 299, 4, 302, 12.
 τυραννεῖν 178, 14
 θάνα: 78, 7ff. (ἢ ἀγρωτάτη κτλ.).
 ὑβρίζειν: 101, 5, 120, 14, 17, 172, 14f. (ἐαντόν).
 ὑγιάζειν: 18, 24, 101, 20
 ὑγιαίνειν: 17, 7, 106, 8 || 246, 11.
 ὑγιεία 107, 3, 197, 16
 ὑγιής: 36, 21, 44, 1, 94, 16, — ὑγιῶς 99, 9 || 244, 31
 ὑδαρέστερος 88, 28
 ἴδιος: 77, 4 (ὁ ἐπὶ ἴδ. ἀγγελος) 162, 27 (διαφοραὶ ἴδ. vgl. 30) 163, 21 (ζωῆς).
 ἴδιος: 1) 37, 9f. (νοήματα vgl. 14 || 223, 5f.) 91, 1, 163, 24f. (ὁ καταφαγὼν τὴν οὐσίαν).
 2) sc. Gottes 38, 13f, 42, 8, 56, 1, 70, 15, 194, 3 || 206, 19, 256, 1. — (ὁ) ἴδιος (τοῦ) θεοῦ 69, 22 (γεγόναμεν vgl. 70, 27) 104, 9, 21f. 114, 20, 115, 1, 117, 24, 127, 13f. 29, 130, 5, 153, 4, 292, 3.
 ἴλη: 14, 8 (ἢ φαύλη) 45, 10 (ἔχειν vgl. 95, 7f. 139, 18). 12, 83, 17, 89, 6, 95, 11, 154, 28, 157, 6.
 ἴμεῖς: 17, 20, 44, 18, 80, 15, 17, 81, 3, 100, 4, 129, 29, 154, 25, 161, 24f. usw.
 ἴμνος 284, 16
 ἴπαννίττεισθαι 186, 16
 ἴπαιτικός 59, 25
 ὑπεισέρχεται 47, 17

ὑπεξαίρεσις . . . 192, 19
 ὑπεραναβαίνειν . . . 151, 33
 ὑπερασπίξιν . . . 84, 4
 ὑπερβαίνειν: 16, 21, 83, 17,
 174, 8.
 ὑπερβολή: 136, 22, 195, 7,
 291, 8 (δόξης) || 277, 21.
 ὑπερβολικῶς: 127, 1 || 260, 15
 ὑπερχόσιμος . . . 62, 12
 ὑπερορᾶν || 201, 10, 230, 11
 ὑπερορᾶνιος: 62, 12, 77, 11
 ὑπερορῆ . . . 89, 18
 *ὑπερορῶν: 168, 31f. (ὁ νοῦς
 ὁ ὑψηλὸς καὶ ἐπηρμένος).
 ὑπερσεία || 220, 3 (θεοῦ).
 ὑπερορεῖν: 177, 2, 182, 11
 ὑποβεβηκῶς . . . || 257, 20
 ὑποβάλλειν: 95, 5, 155, 14,
 195, 18, 292, 17f.
 ὑποδεέστερος: 8, 2, 53, 5,
 83, 21.
 ὑπόθεσις: 120, 18, 174, 26
 || 236, 20. — καθ' ὑπό-
 θεσιν 73, 15, 132, 20.
 ὑποκείσθαι: 42, 14, 57, 8,
 174, 2.
 ὑποκρίνεσθαι . . . 159, 29
 ὑπόκρισις . . . 16, 6
 ὑπόληψις . . . 64, 22
 ὑπόμνησις: 53, 15, 58, 14
 ὑπομονή . . . 97, 18
 ὑπονοεῖν . . . 179, 7
 ὑποπίπτειν: 1, 8, 50, 14,
 100, 13, 132, 24.
 ὑπόστασις: 154, 21 (τὸ αἰ-
 τὸ τῆ) 195, 8 (θνητῆ)
 || 241, 25.
 ὑποχείριος . . . 193, 7
 ὑφίστασθαι: 60, 20, 177, 1
 (καθ' ἑαυτό).
 ὑφορᾶν . . . 183, 25
 ὑψηλότερος: 84, 1. — ὑψη-
 λότερον 77, 11, 79, 12
 || 258, 17.
 ὑμῖνοι: — φημί 151, 17, 154,
 8 || 300, 12. — ὡς ἔφην
 295, 10. — φασίν 154, 26,
 291, 7.
 φανερώς: 99, 24, 100, 3, 8,
 17.
 φανεροῦν . . . 142, 22f.
 φαντάζεσθαι . . . 183, 11
 φαντασία: 150, 10 (θανά-
 του).
 φάσμακον: 18, 11, 108, 2,
 180, 16f, 181, 1.
 φαῦλος: 5, 26 (τὰ φ. τὰ ἐν
 ταῖς ψυχαῖς) 13, 21, 14,

8, 20, 15, 15f, 87, 5, 91,
 15, 92, 9, 116, 15, 136,
 15 (οἱ φ. κρύπτονται ἀπὸ
 προσώπου τοῦ θεοῦ) 161,
 31 (τὰ φ.) || 239, 26 (οὐ-
 δεὶς φ. ἀγαπᾷ).
 φεῖδω . . . 52, 1
 φθόγγος: 8, 13f. (ὁ ἀνθρώ-
 πινος).
 φιλαίτιος . . . 62, 4
 φιλανθρωπία: 3, 1, 108, 4,
 292, 18.
 φιλανθρωπος . . . 2, 21
 φιλάργυρος: 33, 1, 53, 29,
 54, 2.
 φιλεῖν: 127, 11 (Ἰησοῦν
 Χριστόν). 12 (οὐ μόνον
 φ. ἀλλὰ καὶ ἀγαπᾶν vgl.
 || 239, 24f.)
 φιλία: 188, 12f. (κακῆ) 16f.
 (πρὸς τὸν Χριστόν vgl.
 20f.)
 φιλικός . . . 180, 23
 φιλοζωία . . . 150, 13
 φιλοσοφεῖν . . . 43, 31
 φιλοσοφία . . . 141, 5
 φιλόσοφος . . . 113, 8
 φιλοστοργία: 160, 17, 180,
 20, 25, 181, 24.
 φιλοσηματεῖν . . . 187, 23
 φιλοτεχνεῖν . . . 33, 12
 φιλοτιμία . . . 195, 11
 φιλῶρία . . . 195, 17
 φῶβος: 92, 9 (τῶν κολαστη-
 ρίων)
 φοιτᾶν: 174, 4 (διδασκάλους)
 || 270, 14.
 φονεὺς . . . 91, 30
 φόνος . . . 100, 1 (Ἰησοῦ).
 φορτίον: 294, 14 (τῆς ἁμαρ-
 τίας).
 φράσις . . . 217, 1, 228, 13.
 φρέαρ . . . 154, 16 usw.
 *φρικτός . . . 162, 17f.
 φρόνησις: 55, 5 (θεοῦ vgl.
 7, 56, 8, 57, 4, 8, 19), 93, 9.
 φρόνημος: 93, 7, 145, 14 ff.
 φυγᾶς . . . 164, 7.
 φυλάξιν: 112, 19f. (εἶναι ἐν
 vgl. 290, 22, 291, 21).
 φυλή . . . 65, 19, 141, 25
 φύραμα . . . 151, 3
 φυσικός . . . 241, 4, 271, 15
 φύσις: 60, 19 (τῶν ἀνέμων)
 102, 11f. (τῶν ἀνθρώ-
 πων). 14 (τῶν ἁμαρτιῶν)
 140, 23, 143, 8 (περὶ φ.
 ζώων). 152, 1, 180, 16,
 193, 19 (παρὰ φύσιν).
 φυτεύειν . . . 17, 21, 86, 27

φωνή: 7, 23 (εἰπεῖν φωνήν
 vgl. 144, 14, 148, 12f.) 97,
 14 (103, 12) 286, 13 (ἡ
 διηγηματικῆ).
 φῶς: 60, 8, 70, 19, 95, 30,
 99, 11 (τοῦ ἔλεου) 114,
 21 (τὸ ἀληθινόν).
 φωτεινός: 98, 10, 11, 13, 99, 1.
 χαρίζεσθαι: 67, 17f, 22, 169,
 33, 284, 5.
 χάρις: 11, 2 (ἀπὸ θεοῦ vgl.
 132, 5f.) 21, 13, 155, 1,
 283, 14, 292, 28 (ἡ πνο-
 ητικῆ vgl. 293, 4ff, 14f.).
 χάρισμα: 60, 29 (θεοῦ) 95,
 16, 293, 14 || 207, 12, 277,
 4, 11f. (τὸ προφητικόν).
 χαίνομαι . . . 181, 27
 χεῖρ: 88, 17f. (τοῦ θεοῦ vgl.
 20 || 295, 26: τὸ δημοιο-
 γικόν) || 219, 21 (ἡ τιμο-
 ητικῆ δόξα) 252, 25
 (εἶργε τῆς vgl. 261, 9) 252,
 28 (εἰργάται).
 χειρογόραφον . . . 129, 6ff.
 χειροποίητος . . . 77, 1
 χειροτονεῖν . . . 287, 20, 32
 χεῖρον: — (τὰ) χεῖρονα 8, 22,
 14, 11, 20, 19, 7 (ἀμαρ-
 τάνειν vgl. 175, 20) 13δ,
 2, 4, 178, 30 || 279, 16.
 *χελιδῶν || 200, 21 (ὁ συνε-
 τὸς ἀκροατής).
 *χεροσοῦν . . . 20, 17 usw.
 *χῆρα || 202, 2 (τῶν ἀσεβῶν
 αἱ ψυχαί).
 χθιζός . . . 30, 20
 *χῶν || 272, 3 (τὸ καθαρόν).
 χλευάζειν . . . 184, 15
 χορός: 134, 24ff. (εἶτε τῶν
 προφητῶν κτλ.).
 χοῦσθαι: 7, 8 (χοῦμαι 60,
 25 (χοήσομαι vgl. 152, 12)).
 *χρεωφειλέτης . . . 129, 19
 χροῖμα: 109, 8 (τὰ πνευμα-
 τικά).
 ζορηματιζέειν: 3, 29, 69, 2f.
 (ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας) 75, 1,
 77, 2 (ἐκείνῳ τῷ ὀνόματι
 89, 16f, 107, 5, 127, 32,
 165, 19, 285, 11).
 ζορημός: 2, 34 (ἔχεν ζορή-
 σμον) 94, 2 (αὐτόθεν
 vgl. 4) usw.
 ζορησις: 157, 31 (τῆς λέξεως
 vgl. 160, 13).
 ζορημός . . . 34, 7
 ζορητός: 26, 16ff, 88, 7, 20.

95, 14. 180, 18 || 232, 9 —
 χορηστώτερος 88, 12, 21.
 *χορηστώτης . . . 26, 21
 χρισίμα: 287, 32f. (προφη-
 τικόν).
 χρόνος: 22, 9. 96, 30. 109,
 19. 118, 14. 20. 126, 3.
 130, 2.
 χορσίζειν . . . || 272, 7
 χορσός 83, 18
 ζωλαίνειν 17, 5
 ζωλότης 17, 4
 ζωλοῦν 17, 6
 ζωρεῖν: 57, 27 (τὴν σοφίαν
 τοῦ θεοῦ vgl. 62, 22. 152,
 20) 118, 8 (τὴν ἀλήθειαν)
 165, 10. 166, 33. 284, 23
 || 296, 7. 9. 23.
 ζωρητικός: 87, 4 || 248, 9.
 ζωρίζειν . . . . . 57, 16ff.
 ζωρίον: 58, 8f. (τὰ ἐν οὐ-
 ρανῶ) 77, 15f. (τὰ μετὰ
 τῶν ἀγγέλων) 123, 23 (τὰ
 κρείττονα).
 ζωρίς: 147, 4 (Χριστοῦ).
 ψέγειν: 51, 2. 192, 20. 22
 || 205, 26.

ψεκτός: 36, 15 || 199, 8 vgl.
 Αἰλαμίτης—ψεκτώς 27, 4
 ψελλίζειν . . . 8, 3. 158, 19
 ψευδοδιδάσκαλος || 204, 2
 ψευδοδοξία: 44, 19. 29. 45. 2
 ψευδομαρτυρεῖν . 107, 15
 ψευδοπροφήτης: 173, 1. 285,
 2 || 205, 21. 207, 9. 229, 13.
 230, 6.
 ψήφος: 102, 15. 192, 32 || 264,
 19f. (ἢ ἀριθμὸς ἢ λίθος
 σκληρός).
 ψιλός 165, 17
 *ψόγος 192, 21
 ψυχή: 3, 11. 5, 22 (ἀνθρω-
 πίνῃ vgl. 112, 9 sc. Christi)
 13, 8. 17, 21 (τοῦ ἀνθρώ-
 που vgl. 56, 2) 18, 2 (ἀμαρ-
 τήσασα). 27, 36, 21 (ἐν τῇ
 ψ. ὀφείλω ἔχειν τὸν Χρι-
 στόν) 37, 9 (τὰ τῆς ψ.
 γεννήματα) 38, 34. 42, 3f.
 29. 48, 28. 49, 14f. (νεκροῦ-
 μένη τὰ μέλη). 17 (ἡ δεῖνα).
 32 (ψυχῆς σωτηρία) 50, 20.
 28f. (πτωχή). 32f. (λογικῆ)
 55, 21f. 24. 56, 32. 57, 26.
 59, 3. 77, 18 (Christi vgl.
 128, 14: ἡ μακαρία) 100, 31.

103, 16. 132, 20. 142, 8f.
 (γράφειν ἐν) 153, 11 (τὴν
 ψ. ἔχειν ἄνω) 162, 31 (τῶν
 δικαίων) 186, 6 (ἀρροατοῦ
 vgl. 9) 195, 12 (κεκαθαρο-
 μένη) 284, 21 (προφητικῆ)
 290, 9 (ἀγία) 292, 8 (αἰ-
 κάτω) 293, 15 (τῶν κοιμω-
 μένων) || 217, 18. 237, 29.
 238, 3. 239, 11. 242, 27.
 244, 10. 26. 245, 25. 247,
 26. 252, 7 vgl. ἀνάπλασμα
 ἱατρὸς ἕλεως λοιμὸς πρό-
 σωπον.
 ψυχικός: 85, 22 || 210, 18.
 217, 4. 272, 27.
 ψῆδῆ . . . . . || 304, 5
 ὠραῖος: 91, 30. 167, 22. —
 ὠραιότερος 154, 33.
 ὠφέλεια: 108, 7. 13, 196, 13.
 (ἀγία vgl. 197, 3) || 232, 19
 (ἐπ').
 ὠφελεῖν: 81, 2. 87, 7. 108, 5.
 7. 14. 154, 16. 182, 20f.
 (ὠφελιμένον ἠπατημένον
 vgl. 184, 18).
 ὠφέλιμος: 184, 36. 186, 1

Nachträge und Berichtigungen.

- Seite
 1, 7 <δοκεῖ>] vgl. S. 53, 14
 1, 12 Stellenapp. Weish.] schr. Vgl. Weish.
 2, 12 App. 12] schr. 13
 2, 27 ὡς] schr. εἰ? vgl. S. 61, 19
 3, 1 φιλανθρωπίαν] + <τήν> Blass
 4, 19ff. App. füge ein: vgl. Pseudogregor ἐκλογαὶ μαρτυριῶν πρὸς Ἰουδαίους MPG, 46, 225 C TU NF I, 3, 38 A 1.
 6, 8 σωτήρα,] l. σωτήρα
 6, 12f. λαβὼν . . . λαβὼν], λάβω . . . λάβω Blass
 6, 16. 30 App. füge ein: ἀπειθεῖ πονηρία Co (LXX)
 6, 29 Stellenapp. Jes.] schr. Vgl. Jes.
 7, 11f. l. ἐποιήσαμεν; « » ἀπογορευτε
 8, 31 Stellenapp. 31] schr. 31f.
 9, 8 App. füge ein: γίνεται Co vgl. S. 50, 7.
 10, 26 ἀνύειν] vgl. 186, 14 od. schr. ἀλύειν?
 11, 15 τὸν ἄσπιον V* (τῶν Vcorr. a. R.)
 13, 14 schr. ἐφέστηκε γούν?
 13, 20. 25 a. R. 215^r u. 135 stehen eine Zeile zu hoch
 14, 20 ἀπ'] schr. ἐπ'
 14, 24 l. ἀπολλύειν «
 15, 19 <τοῦ θεοῦ>] sehr unsicher, da Dei in H auch sehr zweifelhaft; vgl. auch Z. 22
 18, 9 l. πᾶσαν
 21, 3 l. ψυχὴν
 22, 11 25, 3 29, 9 u. s. w. schr. Ἰουδάς?
 22, 23 ὡς λόγος] schr. ὁ λόγος
 23, 15 δέον πτλ. verlangt hier und sonst (vgl. Register) einen Nachsatz, der nicht immer da ist; oder sollte es auch = δέον ἐστίν (vgl. S. 123, 4) sein können?
 24, 29f. Stellenapp. 74, 9] schr. 73, 9
 25, 24 ταρασσόμενοι] + <ἡλικιώτες>? Blass vgl. I Tim. 1, 10
 26, 6 App. ὅτι] ὅτε Co schr. 9 ὅτι] ὅτε Co besser
 26, 26 ἐστῶτα V i. T.
 31, 3 Stellenapp. str. Vgl.
 34, 13 <ἀλλὰ>] od. besser mit Lietzmann: <σημεῖα δὲ καὶ τέρατα>
 35, 9 ἀλλὰ] + <πᾶς Ἰσραήλ>?
 35, 7 Stellenapp. schr. 8ff. Vgl. Röm. 11, 26. 25
 37, 23 Stellenapp. schr. Vgl. II Kor. 4, 3

- Seite
 39, 13/14 App. füge ein: προσωποποιῖαν Co
 42, 29 σπεῖρον] + <ἐπὶ>?
 47, 1 πρὸ βραχέως] so Lo 4, 165, aber auch dort Hss.: πρὸ βραχέος (Preuschen)
 47, 30 schr. ἔστιν
 48, 18 schr. ὡς τινὰς
 49, 9 μερῶν] schr. μελῶν vgl. Z. 10
 49, 13 ἦ] auch V² a. R.
 49, 15 νενερωμένη? Diels
 49, 33 ἐπ'] schr. παρ'? vgl. S. 50, 3
 50, 19 ψυχὴν] + <ψυχὴν> Koetschau
 50, 36 schr. ὄραν?
 51, 5 μεγαλείου Diels
 51, 5 Stellenapp. str. 5 Vgl. Jerem. 5, 5.
 54, 13 ὡς] schr. οἷς? vgl. 185, 27 (dann auch 115, 8: ὦ) ὡν Koetschau
 54, 26 ἦλθον Diels Koetschau
 55, 16 App. füge ein: ἀπόστολον Co ἀποστόλων S apostolum H
 55, 20 schr. ὄνει (so sonst immer)
 56, 28 Stellenapp. 28] schr. 28ff.
 57, 19 schr. μηδὲ mit Blass
 59, 32 ἀπόστολος ᾧ] auch V² a. R. sub ἰσως
 60, 1ff. vgl. Diels, Doxographi graeci S. 367ff. 1879.
 63, 19 λάμψασα,] l. λάμψασα
 64, 22 schr. ἀπαγγελλομένης vgl. H: quae annunciatur
 65, 22 ἦγαγεν] schr. ἦνεγκεν? vgl. 5, 2
 67, 7 App. LXX] schr. C LXX
 68, 13 ῥέονσα Blass
 68, 22 schr. προκαλοῦμενοι vgl. S. 145, 8 u. H: provocantes
 69, 27f. 30 schr. ἐπιλαθοῦ ebenso 133, 14
 70, 18 οὐχί²] + ἕπαξ Blass; schr. οὐκέτι?
 71, 13 App. ἦ] schr. ἦ¹
 71, 15 schr. γνωρίζοντος σοῦ
 76, 16 Vgl. z. B. Apok. Joh. 16, 5
 76, 22 ζῶσις] schr. ζῳίσις u. entsprechend überall, ebenso ζφοποιεῖν 132, 18
 77, 5 εἰδοσαν Blass
 77, 18 αὐτοῦ] besser αὐτοῦ, ebenso 145, 3 299, 2 und 102, 22 αὐτήν (Diels; doch vgl. auch 52, 21 III, 12 || 236, 27)
 79, 8 τῷ] auch V¹ a. R. sub ἰσως
 80, 18 πάντως] schr. πάντας?
 81, 8 l. μέγала, ὁ

Seite

- 81, 10 ζῆτεται auch C w. e. sch.
 83, 18 Koetschau vergleicht Plato Tim. 59^b u. Stobaens Flor. 74, 62
 83, 25 σήμερον] + <ἐκ τοῦ>? Blass
 84, 16 γινόμενον] γινόμενον? Koetschau
 87, 15 οἶνος] οἶονει <οἶνος> Blass
 87, 17 Ἱεροσάμ] so auch H w. e. sch.; schr. (τῶ) Ἱεροσάμ mit C?
 87, 22 App. mit H] schr. mit CH
 89, 23 schr. λευταίαι
 90, 24 App. πιζροτέρου] auch V² a. R. sub ἴσως
 92, 24 schr. οἰκτερεῖν vgl. S. 91, 24 92, 8
 92, 30 schr. ἡτοιμασται
 94, 13 str. γὰρ mit Blass Koetschau
 95, 12 schr. αὐτόν
 96, 19 str. θεοῦ, das in S und H fehlt
 96, 23 schr. θεῶ (u. 96, 3 παιδίῳ)? doch vgl. Z. 29 S. 97, 2f.
 97, 13 App. I. διδάμεν [sic]
 100, 15 App. νοοῦντες] auch V¹ a. R. sub ἴσως
 102, 6f. od.: καὶ οὐκ ἔξῃν τὸν τοιοῦτον οὐδὲ ἐλέησαι προσεπιτείνονσί usw.
 102, 15 I. εἴπω, τὴν
 103, 13 od.: αὐτήν, ἀποκτείνασαν vgl. 110, 22 162, 19 Orig. II, 205, 9
 103, 13 App. I. αὐτήν. ἀπέκτεινάς S
 103, 15 ἐσχηκώς] auch V
 103, 20f. Stellenapp. doch vgl. Onom. sacr. I, 192, 96: Ἰεβουσαῖος πεπλανημένος [sic] ἢ κατασχινόμενος, I, 7, 13 (13, 23): Iebusaeum calcatum etc.
 104, 2 schr. ταῦτά
 106, 4ff. I. I, 569 K: ὁ usw.
 107, 27 καθημαξενόμενον] vielleicht nicht nötig
 109, 14 schr. ἐν ἐγκλήματι vgl. S. 50, 32 214, 7
 110, 5 ἐκ παίδων] <H; Glossem zu ἐκ σπαργάνων
 110, 16 τοιοῦτον? Blass
 110, 22 αὐτοῦ προφητεόντος] ejus H vgl. oben zu 103, 13 od. schr. τοῦ προφητεόντος?
 111, 5 περιτοῦ οἶμοι] Glossem nach Diels
 112, 1 schr. με; ἔξ οὐρανῶν καταβέβηκα u. s. w. vgl. S. 114, 12
 113, 2 [ἂ δεῖ] ἂ δὴ? Blass τὰ δεῖνα Koetschau ἀδί(κως) Lietzmann
 113, 2 περί] παρά Koetschau Lietzmann
 113, 6 schr. τίς οὖν <τῶν ἀδίκων> οὐ oder τίς <τῶν ἀδίκων> οὐ
 113, 6 schr. Χριστιανῶν vgl. 184, 35 185, 3
 114, 26 schr. καρποφοροῦσαν. καὶ (od. nach Kol. 1, 10 mit H καρποφοροῦσαν <καὶ ἀξανομένην>). καὶ

Seite

- 115, 3 συναγαγέτω] + <εἰς> Koetschau
 116, 9 H (et bene composita disturbans) hat eine Stütze an S. 180, 14: τὸ διακοῦν
 117, 3 App. εἰ] nicht zu sperren
 118, 22 ὑπὸ διὰ Koetschau nach Act. 2, 43
 118, 23 ff. od. ἔστω ὁ προφήτης λέγων καὶ [ἔξουθενημένους] ἐφ' οἷς ἔλεγεν ὑπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν ἀθετούμενος
 120, 8 ὁ δεῖνα [καθεζόμενος] ἐποίησε τὰ τοιαῦτα Blass; καθεζόμενος scheint in der That (vgl. H) zu ὁ ἐγκειρισμένος Z. 9 zu gehören
 120, 13 schr. γινόμενον [οἶ] καὶ usw.?
 120, 17 μοι ὑβοῖζόμενον hält Diels
 121, 13 σπουδή^{1 u. 2}] schr. σπουδῆ?
 121, 13 βίος] + <σπουδῆ ἢ πραΰσις> Lietzmann nach CH vgl. S. 213, 6
 122, 5 <δι>καίως] od. καλῶς vgl. S. 81, 4 294, 21. 23
 122, 19 εἰπεῖν] str. Blass
 122, 19f. εἰπεῖν τοῦτο . . . ζῆλωσαι] τοῦ εἰπόντος . . . ζήτησαι Koetschau
 123, 6 ἔξε δε] schr. ἔχεις?
 123, 8 ἄξιμα] + <τῆς> Koetschau vgl. Z. 7
 123, 18 με[τα] με τῶν Koetschau
 124, 6 I. μου ἔστι
 125, 11 καὶ κὰν Koetschau
 125, 14 schr. ζηλοῦντες? vgl. S. 122, 20
 125, 20 ὡς [οἶ] ὡσεὶ Koetschau
 125, 13 ἴδωμεν] + <εἰ> Koetschau
 126, 2 App. füge ein: ἀμαρτωλὸς Gh vgl. S. 184, 13 ἀμαρτωλὸν S
 126, 10 διακρίνεσθαι] + <μέλλοντα> Koetschau διακρινόμενον? Blass
 126, 10f. γὰρ καὶ τοῦτω τῷ προφήτῃ? Blass vgl. Z. 12.
 127, 9 schr. <ὁ> προφήτης?
 127, 14 δὲ] δὴ? Blass
 127, 18 ὕταν] schr. ὕτε
 127, 30 I. ἔσμεν, ἐὰν ἄρα ὀλίγον ἔτι ἔχοντες ἐν αὐτοῖς, κόκκους δύο ἢ τρεῖς· αἱ ἀμαρτίαι usw.
 128, 4 πῶς προγγήσαι Gh
 128, 23 οἶ] auch V² a. R. sub ἴσως
 128, 32 καὶ <ἐπὶ> τῇ σωτηρίᾳ? Blass
 129, 7 πόσοι? Diels
 129, 15 ὡστε] schr. πῶς δὲ (od. πῶς τε)?
 129, 21 τάχα] + δὲ Gh
 129, 22 App. füge ein: ἡμεῖς^{Scorr.} ὑμεῖς^{S*}
 130, 12 τὴν] schr. καὶ?
 130, 12 ἀνθρωπων] schr. λόγον? od. zu str. mit Blass
 132, 5, 8 κατανοήσαι Koetschau
 133, 17 App. füge ein: πεμφθῶσιν Co
 135, 2 ἕκαστος] + nostrum H vielleicht richtig
 135, 3 App. füge ein: ἐναντῷ C

- Seite
 137, 12 *ἐβεβήλουνσαν* Diels *ἐβεβήλωσαν*
 Koetschau
 137, 14/15 od. mit Blass: *τὸ γεγραμμένον*
ἔξειλάν τινες
 137, 15 schr. *ὀκονόμησαν?*
 137, 23 od.: *ἀμαρτίαι μὴ κητέιαμάρανται**
μηκέτι ἀμαρτάνων Blass
 138, 4 schr. *καθαριεῖν*
 140, 15, 17 Stellenapp. 15, 17] schr. 15 ff.
 143, 9 a. R. 1. 292^v
 150, 10 od. mit Blass: *ἐν φαντασίᾳ [θανά-*
του] γενόμενοι τῆς ἐξόδου
 150, 24 *ἀναπλάσσεσθαι?* Koetschau vgl.
 S. 151, 3
 153, 24 *ἄλλο* Lio Koetschau
 155, 32 *ἠπειλήσεν ὁ θεός*] schr. *ἐποίησεν*
ὁ θεός?
 156, 10 besser *ἔδωκεν* mit Blass
 156, 26 l. *ἀρχίατρος*
 157, 7 *ἐτηρήθημεν*] schr. nach S. 13, 26
ἐστηρίχθημεν mit Blass Koetschau
 157, 30 *ἐπινοῶ*] *ἐπινοῶ* Gh
 158, 20f. 159, 3f. Vgl. Eph. 4, 13
 159, 21 l. *Ἐβραϊσμοῦ*
 159, 26 *διαλέγεται*] + *τοῖς*
 159, 28 Stellenapp. 1. Vgl. Sus. 35^a usw.
 161, 15f. *πρὸς ἡμᾶς*] *ὁμοίως* Gh
 162, 1 App. füge ein: *παλινδρομεῖ* Gh
παλινδρομεῖ S
 162, 4 *καὶ*] str. Blass
 163, 13 *νόμον*] auf der Photographie
 folgen noch 2 undeutliche Buch-
 staben, vielleicht *θν*??
 165, 13 od. mit Blass: *[καὶ] διδάσκονταν*
 168, 19 *παραστήσαι καὶ καὶ παραστήσαι*
 Ru
 170, 12 *κάτω βάλλει*] schr. *καταβάλλει?*
 171, 24f. *ἀμαρτάνης ὡς*] *Ἱεροσόλυμ ἢ*
ἀμαρτωλὸς καὶ παραδιδῶσαι?
 Blass
 173, 5 App. füge ein: *αἰτήσωμεν* Gh Co
 vgl. S. 165, 13 *αἰτήσομεν* S
 173, 10 - 14 Stellenapp. Vgl. Jerem.] 1.
 Jerem.
 173, 28 *αὐτόν*] + *ἀναφέρεσθαι ἀνάξιον*)
 Lietzmann vgl. 176, 10ff.
 174, 7 *εἰ*] *(τήφ)*ει Lietzmann
 174, 7 *καροῦ*] dahinter Lücke? Koet-
 schau
 174, 11 *παιδαγωγεῖν* Diels Koetschau
 174, 21 *ἢ μὴ-καὶ*] *μὴ-ἢ* Blass
 174, 24 *λέγειν?* Diels; vgl. z. B. Cat.
 Cram. V, 71, 21f. Vgl. zu S. 293,
 15f.
 174, 25 *μὲν*] + *(τὸ)* Koetschau
 175, 17f. *εἰ-ἔνοχος*] *εἰ γὰρ ἔνοχος* Gh
 177, 17f. *ὁμώνυμα-ἔτερος*] die von Diels
 als Citat erkannten Wort hielt

- Seite
 Huet für ein vom Rande einge-
 drungenes Scholion
 180, 26 *ἀνάλογον* (S) kann auch bleiben
 vgl. S. 36, 17 (S) 157, 2 (S), da-
 gegen 161, 55 S: (*ἀνὰ λόγον*)
 183, 18 od. mit Blass: *(μὴ) παρελθόμεν*
δὲ ἰδία καὶ τὸ usw.
 183, 24 l. *καὶ ... (ἄν)* od. mit Diels:
καὶν ...
 184, 7 besser mit Diels: *θεὸν εἶναι τὸν*
 184, 9 vgl. I Kor. 3, 1
 184, 35 App. 1. *Χριστιανῶν*²
 186, 10 *μᾶλλον ἢ*] *ἴτε?* Blass
 186, 11 *καὶ γέμον*] *καὶ ... γέμον?* Blass
καὶ γελῶν Gh. vgl. S. 207, 6.
 186, 28 *αὐτόν, ἀηδίζονται*] *αὐτόν, (ὅταν)*
ἀηδίζονται? Blass
 187, 1 od. *ἴτε ἐπικαλέεσθε* mit Ru
 188, 8 schr. *γενήσομαι* mit Koetschau
 188, 25 *πράγματα* Gh
 189, 27 od. *ἐδιδάχθημεν*) od. ähnlich
 190, 1 Vgl. Apok. Joh. 20, 4?
 190, 2 *καὶ (ἐν)*] *καὶν* Diels
 190, 23 i. T. u. App. 1. *τοιούτω*
 191, 4 App. schr. 3 *τούτω ... τοιούτω*
 S14 *δύναται* S* usw.
 193, 7 *γενέσθαι*] + *(ὁ)* Blass
 193, 30 *οὐ δέ?*] *καὶ* Blass
 193, 31 *πλευρᾶς*] schr. *πλευρὰ καὶ?* vgl.
 S. 194, 1
 194, 9f. *πολλοὶ - γενόμενοι* Blass
 195, 7 Vgl. II Pet 1, 3
 195, 23 197, 22 Vgl. Matth. 5, 18 Luk 16, 17
 196, 9. 20 *καλοῦ λίθου?*] *πρὸς τὸν λίθον* Hu
 196, 9 l. *λίθου - σκανδάλου-*
 199, 19 besser *ὡς (μῆδ)* mit Blass
 201. 203. 205. 207 l. im Colummentitel:
 Die selbständigen Fragmente
 usw.
 202, 23 Stellenapp. 1. 24
 203, 10 *προσοιβόμενον* Blass
 203, 25 besser *οἰκίαν μὲν* mit Blass
 205, 11f. *δοκεῖν - πάντως ἄν*] *δοκεῖν*
(εἶναι) - πάντως? Blass
 209, 6 *μὴ*] *μὴν?* Blass Koetschau
 209, 16 *θεάσαιο?* Blass *θεάση* Koetschau
 210, 11 *ῥὶ*] οὐ Blass
 212, 6 Stellenapp. füge ein: 6 Vgl. Tit. 3, 5
 214, 15 " 1. 14
 216, 20 *καὶ*] < H w. e. sch. Blass
 219, 3 *κατ' ἀρετήν τε*] *οἱ κατ' ἀρετήν* Gh
 219, 21 *την*²] + *(ἐκ)* Blass
 219, 22 l. *τινων*
 223, 13 *τυχόν*] *(τὸ) τυχόν* Blass *τύχας*
 Lietzmann. Vgl. übrigens Philo-
 kalie c. 23, 2 (Ro 189, 19-22).
 224, 8 Stellenapp. schr. 7 Vgl. Matth.
 6, 19? - 8 Vgl. usw.

- Seite
 225, 6 schr. *λόγῳ*?
 230, 24 *ὡς*] + *πρὸς τῶν*? Koetschau
 231, 3f. *καλὸν* — *ἔχον*? Blass
 239, 17 schr. *πατριαρχῶν*
 242, 14 vgl. Gal. 4, 24ff.
 247, 21 *μετὰ τῶν οὐ*] besser Blass: *μετ' οὐ τῶν*
 247, 22 *τόπον*] *τὸν πον* c *τὸν τόπον* Vat. gr. 1153/54
 248, 21 *ἐπιθυμήματα* (*τὰ*)? Blass
 249, 20 *γάρο*] l. *γάρο*
 252, 25 *γεωργίαν* Blass
 252, 32 *οὐχ*] *οὐδ'* Koetschau
 254, 26 *χρησθαι*] *ἐρχεσθαι* Koetschau Lietzmann
 256, 7 l. *Θρήνος*
 260, 15 Vgl. Deut. 4, 20?
 264, 19 *παύμενος* Koetschau
 266, 1 *οὐδὲ*] + *(τοῦ)* mit Blass besser; nicht klar ist der Wechsel zwischen *μή* u. *μηδὲ* S. 265, 27 u. *οὐδὲ* 266, 1f.
 266, 3 Vgl. Jak. 3, 10
 269, 16 *Θοῦρον*] + *εἶναι*] Koetschau
 271, 3 Vgl. Deut. 15, 23?
 274, 22 *ἀγγέλους*] *ἀποστόλους*? Koetschau
 275, 15 *ἀπὸ*] *ἐπὶ* Koetschau
 275, 24 *βαδίζοιεν* Koetschau
 275, 27 ff. Die Josephusstelle konnte mir auch v. Destinon nicht nachweisen.
 276, 9 vgl. II Kön. 23, 29
 276, 13 *προφήτων*] + *(τῶ)*? Blass
 276, 32 Vgl. I Pet. 1, 11
 284, 6 *δὲ*] + *(καὶ)*? Blass
 284, 10 l. *ἀληθεία*? vgl. S. 283, 24 287, 16
 284, 23 *χωρήσαι* Koetschau
 284, 24 *ἐπὶ*] *εἰς* Blass
 285, 13 l. *Ἡλι*
 287, 14 *ἀποροήτων*] + *(όντων)*? Blass
 287, 17 schr. *εἰδόμεν*?
 287, 24 App. füge ein: vgl. S. 270, 6
 287, 25 *ἐπὶ*] str. Blass
 288, 6 *δικαίον*] + *(ὁ)* Blass
 288, 27 schr. *(ἀνα)φέρεται*?
 288, 27 App. l. 23
 289, 8 *μεμνήμεθα* 1] *μεμνώμεθα* Koetschau

- Seite
 290, 11 Stellenapp. l. 11f.
 290, 12 *πληροῦται*] *πληροῦσι τὰ*? Blass
 290, 30 od. mit Koetschau: *Χριστός*; *(ἀλλά* „*σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν*“;)
 291, 24 *εἰ δὲ*] *ὅτι ὁ* Koetschau
 292, 28 App. l. *ὅτε* usw.
 293, 15f. *τολμήσω καὶ λέγω* doch wohl haltbar vgl. Nachtr. zu S. 174, 24
 293, 28 *θεοῦ*] schr. *Ἰησοῦ*; *θῦ* und *ω* sind verwechselt worden
 296, 17 *ὁ Σολομών*] schr. *ὁ τλήμων*?
 298, 14 *ἐξ ἀμα*] *ἐξ ἀνά δόο*? Blass (so Ru)
 300, 13 *ὅπως ἴδοι*] so LXX codd. 44 82 93 108 247 Theodoret Chrysostomus, *ὅπως ἴδῃ* Lagardes Luc. Blass, *εἰπως ἴδοι* LXX Koetschau
 301, 1 *ποιήσεσθαι* Blass
 301, 10 *εἰπομεν* Koetschau
 301, 17 *Ἰησοῦ*? Koetschau
 301, 20f. Vgl. Eph. 6, 8
 302, 8 App. füge ein: *σύμβολος* v w. e. sch. *σύμβολον*? Blass *σύμβολοι* Koetschau
 XXIV, 7 Der Wiener cod. theol. gr. 36 chart. saec. XVI enthält nach A. Ehrhards gütiger Mitteilung eine aus Chrysostomus und Theodoret zusammengesetzte Katene, in der auch einige Male der Name Origenes vorkommt. Das wäre also Typus C (vgl. S. XXIII Anm. 2). Doch finden sich fast alle von Erhard mitgetheilten Stücke als Chrysostomus' Eigentum schon bei Ghislerius; Ω bedeutet also *Ωραῖον*. Damit verschwindet wohl der ganze Typus C von der Bildfläche, da der von Faulhaber genannte codex bavaricus dem Wiener sehr ähnlich sein muss.
 XXXV, 14 v. u. Das übliche Compendium δαδ ist in *Δαβδ* aufgelöst; ebenso in den folgenden Texten.

Beim Reindruck sind, soweit ich notierte, folgende Fehler
entstanden:

29, 14 a. R. l. 147
38, 14 App. l. ἦ usw.
74, 26 l. ἦ
76, 2 App. l. εἰδές
88, 14 App. l. *quod ait*
91, 28/29 App. l. τῆν
143, 3 l. εἰς.

166, 3 l. ἦν
171, 25 l. ἦς
205, 5 a. R. l. 5
229, 25 a. R. l. 25
243, 20 l. *μυνησεται*
300, 8 l. ὦστε
